ALMANAH "CONVORBIRI LITERARE" '89

CONVORBIRI LITERARE

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA
Nr. H-52

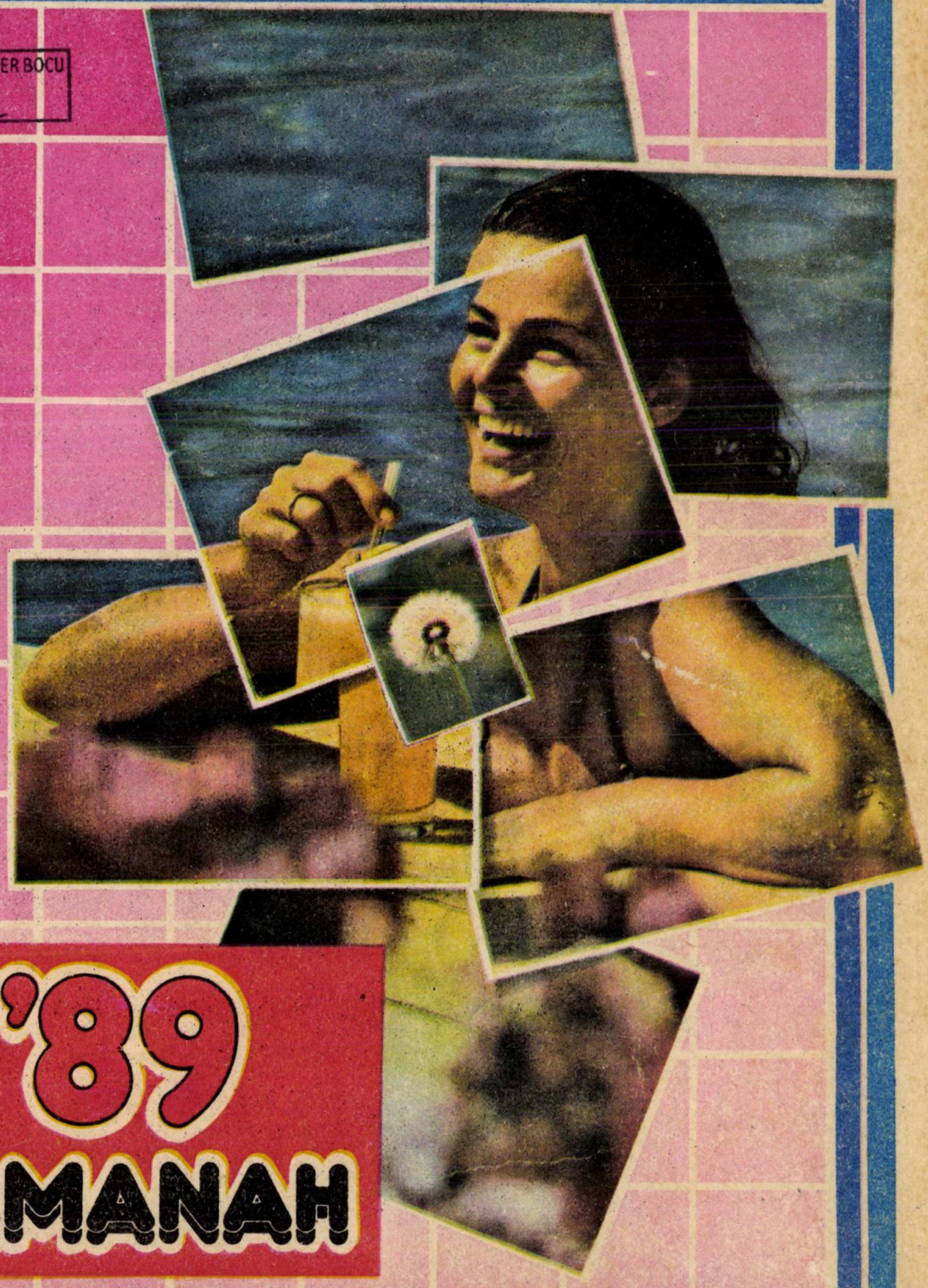

'89 ALMANAH

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
IIMBOLIA
Nr. .....

'89

ALMANAH

CONVORBIRI LITERARE

Întreaga activitate literar-artistică, sub orice formă, trebuie să pună în evidență forța și capacitatea creatoare ale poporului, să biciuiască stările de lucruri negative, lipsurile, dar să dea o perspectivă, încredere în forțele creatoare ale poporului, să contribuie la unirea eforturilor tuturor constructorilor socialismului, la întărirea unității poporului în jurul partidului, în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, să contribuie la întărirea forței generale a patriei noastre, la ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație!

NICOLAE CEAUȘESCU

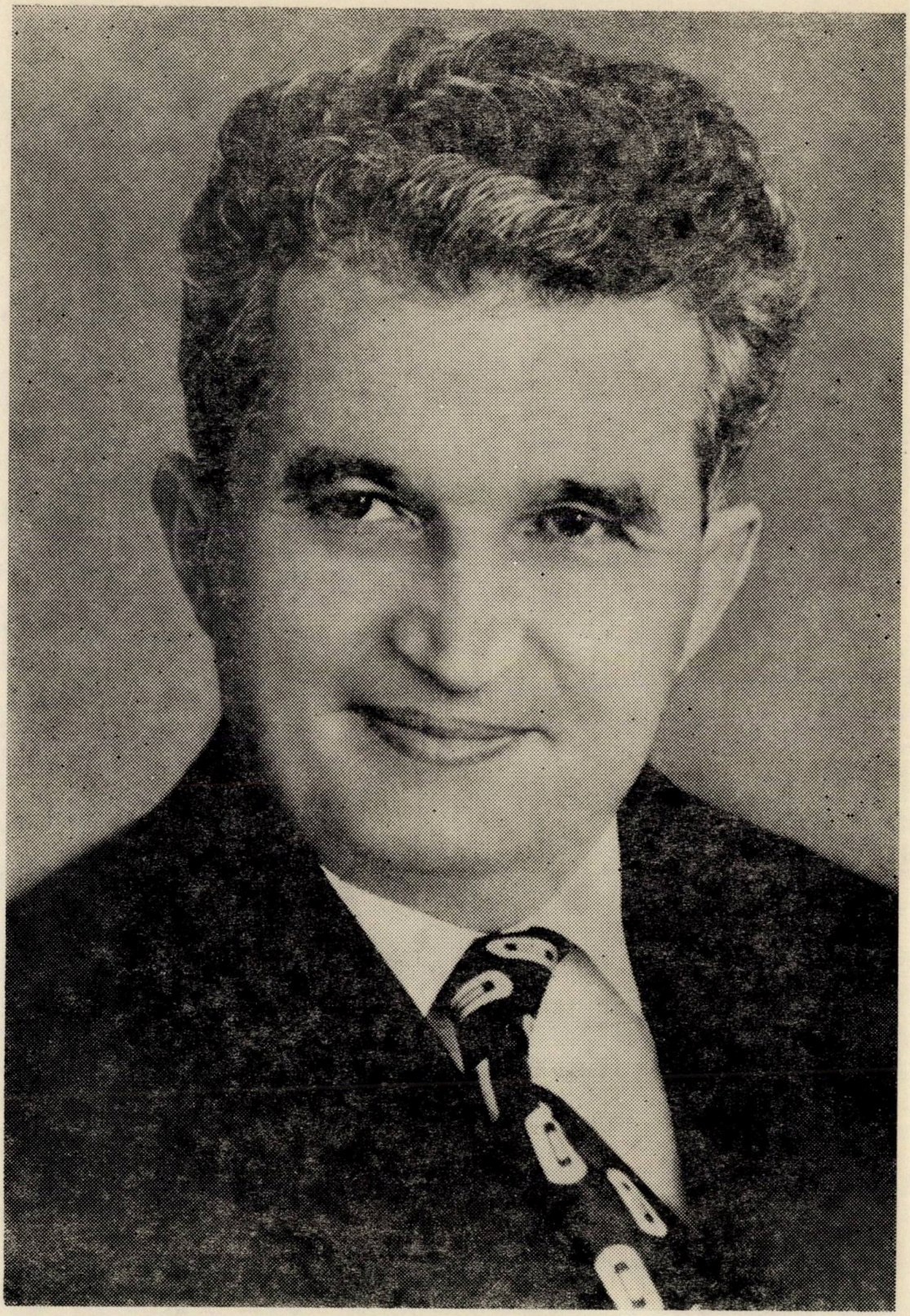

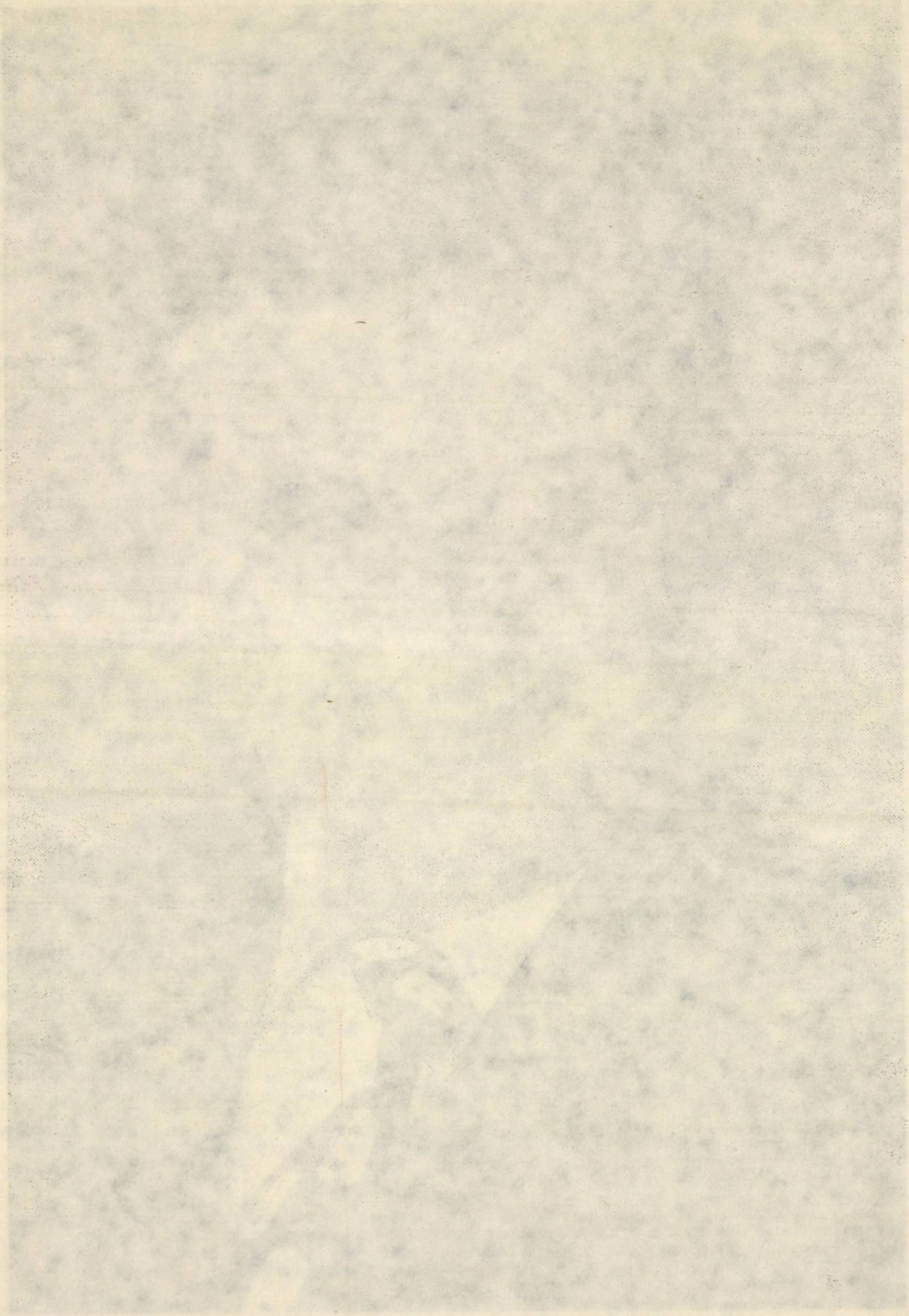

SEMNE BUNE ANUL ARE!

Iubite cetitorule,

După un lustru de existență, Almanahul „Convorbirilor literare" se înfățișează la cea de a unsprezecea ediție cu aceeași dorință de a fi pentru toți o carte de învățătură și desfătare. Dorim tuturor celor ce îl citesc clipe de bucurie, de gînduri frumoase și înaripate care să le îmbogățească cugetul și simțirea.

Stimate cetitorule,

Anul care a trecut a fost un an bogat în evenimente. Prin munca harnică a poporului nostru orașele și satele patriei au devenit tot mai înfloritoare. Arta și cultura s-au îmbogățit la rîndul lor cu noi opere de valoare ale scriitorilor, artiștilor plastici, muzicienilor, cercetătorilor, ale sutelor de mii de creatori anonimi de pe tot cuprinsul țării.

Urmînd exemplul însuflețitor al iubitului nostru președinte, tovarășul Nicolae Ceaușescu, milioanele de cetățeni ai republicii, tineri și vîrstnici, muncesc și creează într-o deplină unitate pentru a ridica țara noastră pe culmi tot mai înalte de progres și civilizație.

Dragă cetitorule,

Sărbătorim și în acest an evenimente de seamă din istoria patriei noastre multimilenare. Se împlinesc 45 de ani de la victoria Insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste de la 23 August 1944, prilej de rememorare a marilor victorii obținute de poporul nostru sub conducerea partidului pe drumul luminos al civilizației socialiste și comuniste. Făcînd bilanțul istoricelor realizări de pînă acum, cel de al XIV-lea Congres al partidului va deschide noi orizonturi în viața și activitatea fiecăruia dintre noi. Ne pregătim astfel să parcurgem o etapă superioară în activitatea pe care o desfășurăm, pășind încrezători, pe alte trepte ale progresului și bunăstării în patria noastră liberă și suverană.

Stimate cetitorule,

În acest an ne aducem o pioasă recunoștință față de marii clasici ai literaturii române Mihai Eminescu și Ion Creangă, de la a căror trecere în eternitate se împlinesc o sută de ani. Opera lor, cu rădăcini adînci în spiritualitatea inconfundabilă a poporului nostru a constituit și constituie valori nepieritoare ale gîndirii și sensibilității românești. Mesageră a geniului național pe toate meridianele lumii, creația acestor doi titani ai literaturii constituie totodată un exemplu viu pentru toți cei care astăzi și-au închinat talentul „creșterii limbii românești și-a patriei cinstire".

Scriitorii din România contemporană văd în creația marilor înaintași un exemplu viu de fierbinte patriotism, de profundă dragoste față de popor. Ei își consacră talentul, asemenea marilor înaintași, creării unor opere de înaltă ținută artistică, opere care să zugrăvească chipul tot mai înfloritor al meleagurilor românești, chipul omului nou, idealurile și aspirațiile nobile de prosperitate și pace care animă întregul nostru popor.

Iubite cetitorule,

În speranța că truda alcătuitorilor acestui almanah va satisface gusturile și exigențele dumneavoastră, vă urăm sănătate și fericire, noi succese în activitatea ce o desfășurați.

La mulți ani!

CONVORBIRI LITERARE

BIBLIOTECA ORĂȘENEASCĂ
JIMBOLIA
89110

REDACTOR ŞEF :
CORNELIU STURZU

REDACTOR RESPONSABIL :
Constantin PRICOP

ALMANAH REALIZAT DE :

Emil BRUMARU
Nichita DANILOV
Daniel DIMITRIU
Al. DOBRESCU
Lucian DUMBRAVĂ
Grigore ILISEI
Horia ZILIERU

Eugenia COLMAN
Ana VALCU
Jack MATHYAS

COPERTA, GRAFICA ŞI
PREZENTAREA ARTISTICĂ :
Mati BO.

Secretar de redacţie :
Georgeta IACOBITZ

Paginatori :
Vasile HAGHIAC
Nicolae ROGOJINĂ

Tehnoredacţia :
I. TĂNASE

DIN SUMAR :

- Locuri şi destine
- Oameni, vremuri, cărţi
- Mapamond
- Hronic
- Schiţe şi povestiri
- Scriitorii despre ei... şi despre alţii
- Muze
- După anul 2000
- Amalgam
- Enigmistică. umor. sport.

Redacţia : **„CONVORBIRI LITERARE“**
Iaşi, Casa cu absidă. Centrul civic.
IAŞI — ROMÂNIA
ADMINISTRAŢIA : BUCUREŞTI
CALEA VICTORIEI nr. 115
telefon (90) 506615

noul chip al Iașilor

Iașul interbelic îmi era mai puțin cunoscut, chiar dacă locul nașterii mele se situează, în latura dinspre răsărit, la numai o azvîrlitură de băț distanță. Despre Iașul acelui interval de timp aveam să aflu ceva mai tîrziu destule amănunte — din cărți, dar mai ales din povestirile celor care trăiseră în el. Poetul George Lesnea, îndeosebi, dar și pictorul Victor Mihăilescu Craiu mi-au înfățișat din cele mai diverse unghiuri imaginea străvechii urbe, astfel încît mi se pare adesea că eu însumi am cunoscut acel chip al Iașului. De fapt, din orașul de atunci n-am cunoscut bine decît traseul Abator — Hala, cu cele două variante ale sale — prin „Ion Creangă" sau prin „Vasile Lupu".

Aceste două vechi străzi ieșene, din cîte mi-am dat seama după cel de-al doilea război mondial, mi-au fost îndeajuns pentru a avea o închipuire globală asupra orașului, alcătuit din olecuță de centru și multe cartiere cu aspect de mahala sau chiar de sat în adevăratul sens al noțiunii. Ceea ce făcea din Iași un oraș nu consta atît în nivelul său urbanistic, cît în spiritul său, climatul intelectual fiind predominant și făcînd bună comuniune cu mentalitatea muncitorească în ascensiune și avidă de emancipare nu doar socială și politică, ci și culturală. Exemplele unor foști muncitori tipografi, maeștri în meseria lor, dar și cu aplecare spre lectura celor tipărite, precum și ale unor foști nicoliniști îmi sînt suficiente pentru susținerea afirmației, care, de altfel, nu reprezintă numai propria-mi opinie. Iar faptul că unii dintre ei, cei mai talentați, au ajuns scriitori apreciați spune mai mult decît aș putea susține eu.

In anii războiului am văzut Iașul însîngerat și cu trupul zdrobit. I-am simțit și ființa îndurerată și înnegurată — de fum, de durere, de moarte. Nicodată, însă nu l-am simțit agonizînd, murind, deși cantitatea de moarte, sub cele mai diverse înfățișări, aruncată asupra lui nu-i mai lăsa nici o speranță de viață. Iașul a rămas însă, viu și, mai mult, a găsit resurse pentru o nouă tinerețe. Nu pun substanțe lacrimogene în cerneala peniței, dar mă simt vibrînd la amintirea anilor grei — cumplit de grei nu numai prin rănile războiului, dar și prin foametea ce s-a abătut asupra Moldovei — cînd toată suflarea Iașului, cîtă mai rămăsese, s-a ridicat întru acțiunea de refacere. Sigur, sînt de acord cu toată lumea că actuala Piață a Unirii nu este o reușită arhitectonică. Eu am apucat, însă, anii, cînd prin acest spațiu de istorie se circula pe cărărui croite printre mormane de moloz sub care se mai găseau sfîrtecate trupuri de oameni. Și am văzut Iașul întinerind...

Cînd a început construcția primelor blocuri — cele din Păcurari — pentru ieșeni a fost o sărbătoare. Tîrziu, foarte tîrziu au apărut primele blocuri noi la Iași. Acea sărbătoare era dublată de o alta, puțin anterioară: primii soli ai noii industrii — mai întîi Fabrica de Antibiotice — au poposit pe aceste meleaguri cu puțină industrie, dar cu o temeinică tradiție muncitorească și revoluționară. Aveau să se cheme, atunci, acele construcții: blocurile Penicilinei. Ba, acea sărbătoare a fost chiar triplată: lua ființă, în acei ani, Opera, instituție ce trebuia să ne amintească un eveniment mai vechi — la Iași, a avut loc și primul spectacol de operă în limba română. Se cerea, prin urmare, întemeiată o tradiție și în acest domeniu al spiritualității în această metropolă a culturii.

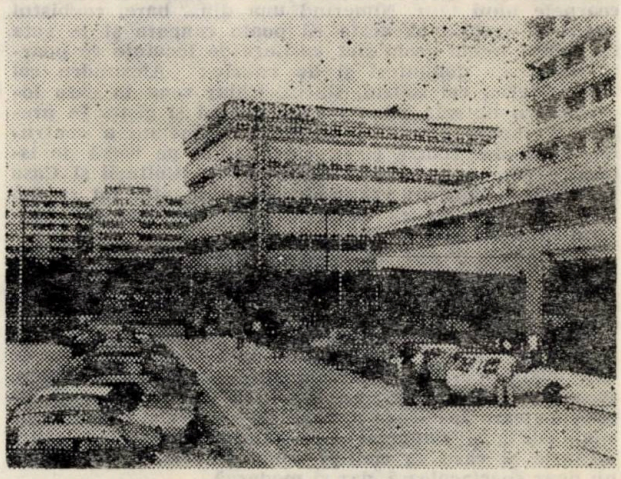

Magazinul „Moldova"

Intr-o țară în care poporul devenise propriul său stăpîn, evenimentele înnoitoare se succedau într-o ritmică aparte, izvorîtă din dorința de apropiere a idealurilor devenite acum posibil de materializat. Intre acestea, Congresul al IX-lea al partidului a devenit unul de referință nu numai pentru istoria contemporană a poporului român. Între tezele de deosebită însemnătate pentru devenirea noastră socialistă, al căror principal făurar este cel ce a fost atunci investit cu funcția supremă în conducerea partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cea a dezvoltării echilibrate a tuturor zonelor patriei prin repartizarea judicioasă a forțelor de producție în profil teritorial s-a dovedit benefică și pentru municipiul Iași, străveche vatră strămoșească predestinată necontenitei întineriri.

Bucurîndu-se de cele 11 vizite de lucru efectuate de secretarul general al partidului, președintele Republicii, prilejuri cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat prețioase indicații și pe linia sistematizării și dezvoltării pe verticală, edilii orașului de pe cele șapte coline au accelerat ritmurile. Astfel, paralel cu zestrea industrială — astăzi una din cele mai puternice din țară — și concomitent cu amploarea învățămîntului general, profesional, liceal și academic, patrimoniul edilitar a sporit an de an, Iașul de astăzi ajungînd la impresionante dimensiuni, el nemaisemănînd decît în puține zone cu ceea ce era odinioară. Socola și Nicolina, Tătărași și Păcurari nu mai sînt ce au fost. Doar verdeața copacilor și coloritul florilor, la care ieșeanul nu poate renunța nici o clipă, mai păstrează imaginea orașului-grădină de altă dată. In rest, locul căsuțelor ca de țară și al ulițelor înguste și întortocheate l-au luat clădirile cu mai multe etaje, blocurile turn, străzile și bulevardele cu mai multe benzi de circulație pentru traficul auto.

Populația Iașului a crescut, față de perioada războiului, de mai bine de patru ori, în ultimii douăzeci de ani mai ales au fost ridicate mai mult de o sută de mii de locuințe. Există în Iași la ora actuală cartiere de dimensiunile Pașcaniului, de pildă. Cei care acum

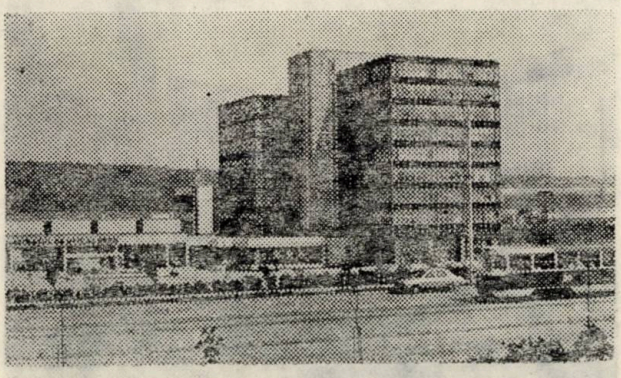

Combinatul de Utilaj Greu — ctitorie a „Epocii Ceaușescu"

nu mai sînt așa de tineri, vorba poetului, își aminiesc de vremea cînd jucau fotbal pe „Maracana", acea „Maracană ieșeană" întinzîndu-se cam din zona Gării mari pînă spre Miroslava. Se juca fotbal în mod deosebit, dar printre cîrdurile de gîște și de oi apăruseră și rugbiștii. Un sport renăscut pentru publicul ieșean, dar care în timp avea să-i aducă satisfacții prin intermediul echipei locale. Țin minte că unul dintre pionierii acestui sport ambiționase o transformare printre coarnele unui taur. Nimerind una din... bare, rugbistul nostru a trebuit să arate că poate concura și la suta de metri. Acum acolo sînt cartiere de locuințe ce poartă nume de domnitori și de istorie: Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrîn, Dacia. Chiar zona în care locuiesc era un mic suhat pentru cîrlani și gîște. În prezent e cartier situat în imediata vecinătate a centrului. A noului centru civic, clădit și el pe vatră de istorie — repere principale fiind Palatul Culturii și Casa Dosoftei — cum pe vatră de istorie se află tot ce s-a clădit la Iași, pentru că acest oraș străvechi și admirabil întinerit este el însuși istorie.

Podul Roș, Podul de Piatră, Podul de Fier, Podul Trancu. Denumiri de demult, dar pe care le mai păstrăm — și bine facem — și astăzi. Mai presus de aceste poduri, Iașul a devenit și un oraș al pasajelor de anvergură peste spații aglomerate și strangulatoare de circulație normală. Pasarela de la Socola, Pasarela de sub dealul Cetățuii, Pasarela spre Alexandru cel Bun, Pasarela spre C.U.G. Sînt sigur că le vor urma și altele, de care Iașul are nevoie. Le va urma, din cîte ne spun edilii, și viaductul spre Tătărași, lucrare de mare utilitate și care va conferi zonei traversate o imagine nu doar spectaculoasă, dar și modernă.

Îndemn ieșeanul sau oaspetele orașului să zăbovească măcar cîteva clipe în preajma Palatului Culturii și să privească de acolo spre Podul Roș. După aceea să spună celor cu care stau de vorbă ce au văzut și ce impresie le-au făcut construcțiile din acea parte a municipiului. Îi mai îndemn să urce sus la Cetățuia, ori la Motelul Bucium și să privească și de acolo întreaga panoramă a Iașului. Iar dacă nu pot ajunge pînă în acele locuri, din diverse motive — inclusiv al circulației defectuoase a mijloacelor de transport — să urce măcar în Turnul Goliei, sau pe terasa Hotelului Unirea sau pe terasa oricărui bloc turn din centrul orașului. Imagini ca de basm îți încîntă privirile și îți vibrează sufletul.

Am cutezat în mai multe rînduri, în anii mai tineri, să străbat Iașul, pe jos, din Copou pînă în Socola și din Păcurari pînă în Abator. O tentativă similară, astăzi, pot îndrăzni doar maratoniștii și mărșăluitorii. Este adevărat că au rămas aceleași numele cartierelor; dimensiunile lor au sporit, însă, considerabil. Au început, de-o vreme, să se accentueze și diferențele dintre cartiere. Parcă nu mai seamănă leit unele cu altele. Imaginația proiectanților, susținută de bunul gust al constructorilor dau personalitate fiecărui spațiu, fiecărui bloc chiar, și, desigur, orașului în ansamblul său. Năstrușnica geometrie a neînsemnatei cutii de chibrituri a fost părăsită în folosul formelor diverse și cu pricepere armonizate. Vezi clădiri pe care le admiri cu satisfacție și ești mîndru că ele se află în orașul tău, chiar dacă ești fiul său adoptiv. Te simți al său și îl simți al tău. Acesta este, în fapt, patriotismul local și nu ieșirile din matcă, adică exagerările și afirmațiile neacoperite valoric. În această postură aflîndu-se, să îngăduim și observațiile critice, chiar la adresa celor ce ridică mîndrețe de clădiri, pentru superficialitatea finisajelor, de pildă. Dar, mai ales, să reproșăm gospodarilor municipiului lipsa de grijă pentru estetica urbei, a străzilor în primul rînd. Cînd spun estetica străzii, am în vedere și comportamentul cetățeanului, inclusiv al celui ce se comportă huliganic, care ofensează pudoarea limbii române, al celui ce aruncă biletul de tramvai la întîmplare, al celui ce vinde semințe de floarea-soarelui și — iertată-mi fie cutezanța — al acelora dintre tineri care-și mărturisesc prin gesturi indecente afecțiunea față de partenere (și invers), vulgarizînd sentimente și atitudini.

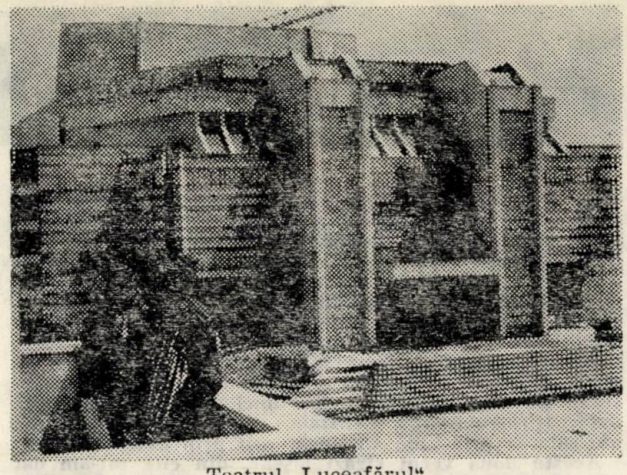

Teatrul „Luceafărul"

Cu toate că eu unul nu sînt mulțumit cu suprafața spațiilor verzi existente în Iași, mai ales cu a celor destinate copiilor, laud, totuși, pe cei ce merită pentru grija purtată copacilor, ierbii și florilor Iașului, înmulțindu-le pe cît se poate, chiar dacă nu îndeajuns. Îmi spunea cineva dintr-o altă localitate a țării că Iașul parcă ar fi o stațiune. I-am spus că chiar este și nu doar în sensul acceptat de medici și de organizatorii turismului. Întîi și întîi, Iașul este o stațiune a spiritualității naționale, cu specificul pe care i l-au conferit cei ce au trăit și lucrat pentru dînsul. La Iași se trăiește starea de veșnică întinerire. Cu o condiție fundamentală, însă, să nu te fi născut cu spiritul îmbătrînit.

V. FILIP

foto: Gh. Onofrei
Leonid Stratulat

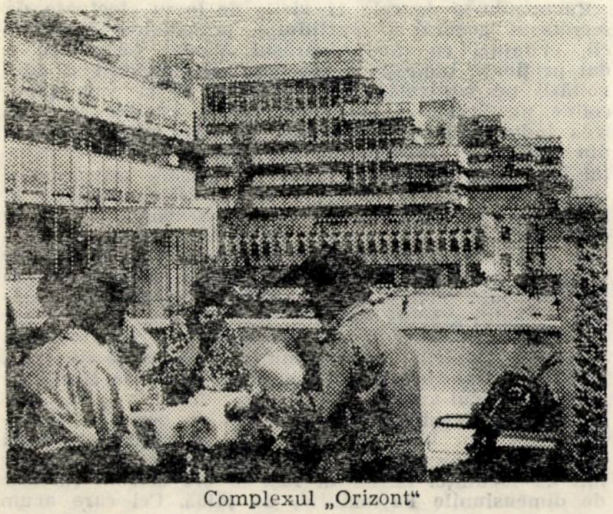

Complexul „Orizont"

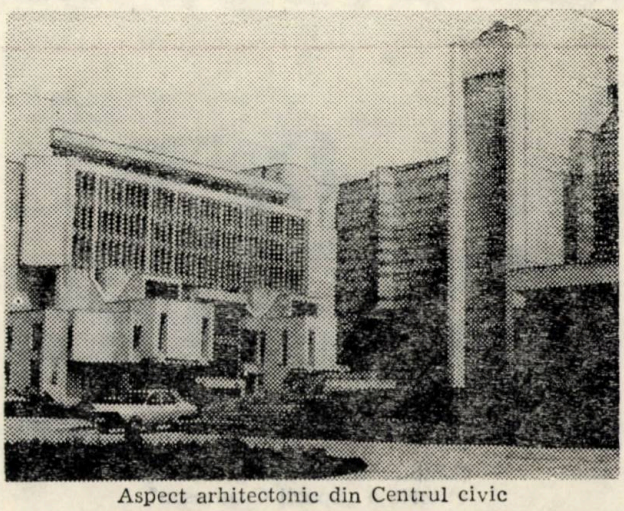

Aspect arhitectonic din Centrul civic

În epoca înnoirilor

— Iașul — mai trebuie să o spunem? — este orașul unei impresionante tradiții culturale. Literatura, istoria, disciplinele umaniste în general au cunoscut, prin cei care au trăit și creat aici, succese remarcabile, devenind momente de referință ale culturii române. Kogălniceanu, Maiorescu, Eminescu, Creangă, Xenopol, Conta, Ibrăileanu, Sadoveanu, societatea Junimea, grupul Vieții Românești reprezintă totodată puncte de reper în istoria culturală a Iașului și în aceea a culturii naționale.

— Să nu uităm contribuțiile teoretice de prestigiu dintr-o seamă de discipline fundamentale: școala ieșeană de matematică, cea de fizică (Ștefan Procopiu), de chimie (Petru Poni)...

— În ultimele decenii, mai cu seamă după 1965, bătrîna capitală a Moldovei devine unul din centrele economice de seamă ale țării. Puternica dezvoltare a activității industriale, pe de o parte, a învățămîntului superior (în cadrul Institutului politehnic și Universității) pe de alta, impun forme inedite de creație. Energiile creatoare se manifestă în domenii noi, în pas cu ultimele cuceriri ale gîndirii contemporane. Nu mai putem vorbi astăzi despre viața spirituală a Iașului fără a ne referi la cele mai noi sectoare în care ea se manifestă. Vechea urbe, care trăia înainte de război mai mult din amintirea gloriei trecutului, are astăzi nu numai o nouă înfățișare arhitectonică, nu e numai îmbogățită cu puternice unități industriale, cu moderne edificii culturale ș.a.m.d. — dar cunoaște și un nou mod de implicare în munca de creație, specific epocii noastre. Tocmai pentru a face cunoscute preocupările într-unul din institutele de cercetare cele mai tinere, dintr-un domeniu de avangardă al științei, ne-am adresat conducătorului colectivului I.C.S.I.T. T.C.I., filiala Iași, dr. inginer Dan Gâlea.

— Colectiv de cercetare, să spunem de la început, foarte tînăr (filiala a luat ființă în aprilie 1984), foarte tînăr și în ceea ce privește vîrsta celor care îl compun. Este format din cei mai valoroși absolvenți ai Politehnicii și Universității ieșene. Trecînd la activitatea propriu-zisă, aș menționa că într-o primă etapă obiectivul nostru principal a fost extinderea gamei de aplicații ale produselor de tehnică de calcul în industrie. În timp, s-au conturat direcții de cercetare privind dezvoltarea de noi echipamente de tehnică de calcul, metode de prelucrare numerică a semnalelor, programe de bază, aplicații de inteligență artificială și robotică. Avem în fază de model experimental sau de prototip microsisteme pentru analiza spectrală cu aplicație, de pildă, la indicarea nivelului limită de zgomot al motoarelor și cutiilor de viteze la autoturisme, microsisteme pentru redarea unor mesaje vocale. Am obținut rezultate deosebite în crearea unui microsistem pentru prelucrarea imaginilor (realizat de un colectiv din care fac parte cercetătorul științific principal Florin Rotaru, cercetătorii științifici Bulea Mihai, Costin Hariton, Murgu Dan) cu performanțe la nivelul celor mai bune produse de acest gen. Sistemul, în curs de fabricație la Tehnoton, va contribui la modernizarea producției întreprinderii ieșene, valorificînd mai bine camerele de luat vederi produse aici. Realizarea noastră poate avea numeroase aplicații: control de calitate automat, proiectare asistată de calculator, vedere artificială pentru roboți, teledetecție. Pentru cercetările noastre ne-am construit singuri multe din uneltele de lucru sau am utilizat instrumente de proiectare asistată de calculator realizate la I.T.C.I. București sau în alte centre din țară.

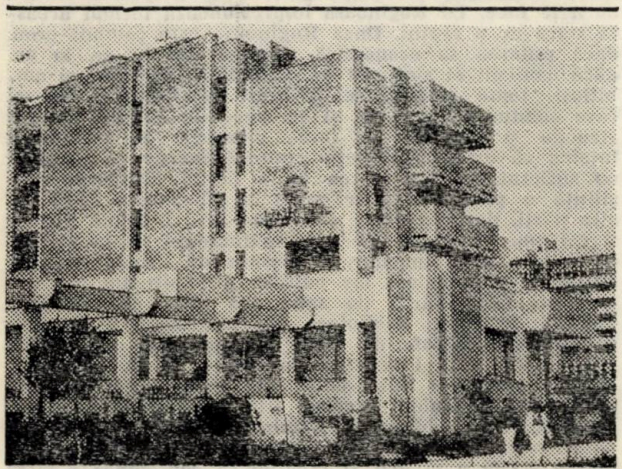

Casa de cultură a științei și tehnicii pentru tineret

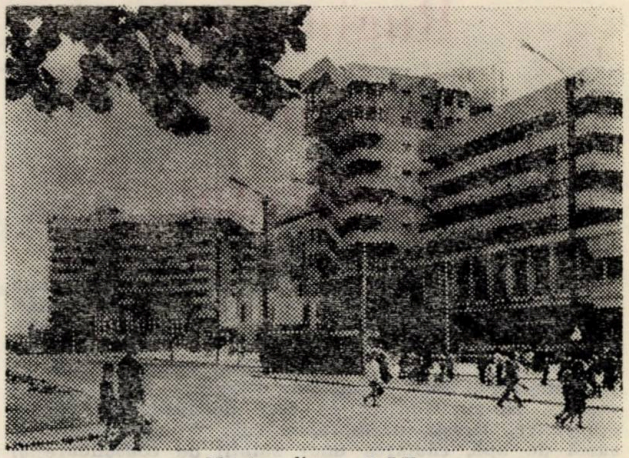

Noul sediu — O.J.T.

— Cititorii almanahului „Convorbiri literare", mai puțin obișnuiți cu problemele de informatică s-ar putea gîndi că activitatea aceasta e exclusiv abstractă, „de laborator".

— Dimpotrivă, cercetările noastre sînt destinate unor aplicații directe, vin în întîmpinarea celor mai moderne tendințe ale disciplinei noastre. De pildă, în domeniul prelucrării numerice a semnalelor am obținut rezultate în privința metodelor de compresie a datelor prin predicție și prin codare delta adaptivă. Cercetările colectivului nostru sînt, de altfel, profilate în primul rînd pe dezvoltarea de metode și obținere de echipamente pentru prelucrarea numerică a semnalelor, direcție de foarte largă aplicabilitate în numeroase alte domenii.

— Aceiași cititori mai puțin familiarizați cu lumea calculatoarelor îi reduc de obicei domeniul punînd veșnicele întrebări despre competiția de inteligență dintre om și calculator, fac pronosticuri în legătură cu rezultatele acestei competiții, se tem ca nu cumva omul să fie „depășit" de calculator, ceea ce li se pare un mare pericol, omul devenind astfel „sclavul" mașinilor sale...

— Oricine pătrunde în intimitatea lumii computerelor știe că nu e vorba, cum spuneați, de o competiție, ci de un ajutor extrem de important pe care mașinile de calcul îl pot da omului, în cele mai variate domenii ale activității sale. Ne ocupăm și noi de limbaje de programare, compilatoare, asamblare. Am creat, de pildă, un interpretor PROLOG care a fost utilizat pentru realizarea unor aplicații cu elemente de inteligență artificială. Intră în atenția noastră, de asemenea, sistemele expert, care pot ușura în mod substanțial luarea unor hotărîri în domenii care pînă mai ieri nu erau accesibile decît inteligenței naturale (științele medicale, de pildă) reprezintă un domeniu de dezvoltare al informaticii extrem de important și noi căutăm să identificăm domenii în care utilizarea sistemelor expert să fie efectiv necesară și eficientă.

— Care sînt perspectivele filialei?

— Colaborăm foarte bine cu învățămîntul superior, numeroși studenți fac practică la I.T.C.I., pregătesc proiectele de diplomă sub îndrumarea specialiștilor filialei. De altfel, colectivul nostru este format din oameni foarte tineri — media de vîrstă e de 31 ani. Și cum în mileniul trei, așa cum spunea cineva, analfabetism va însemna să nu știi să lucrezi cu calculatorul, mi se pare ca în orașul care s-a mîndrit întotdeauna cu deschiderea spre cultură e de neconceput ca această „știință de carte" a viitorului să nu aibă perspective din cele mai frumoase...

C.P.M.

Foto: Gh. Onofrei

Ruginoasa, continuitate și aspirație

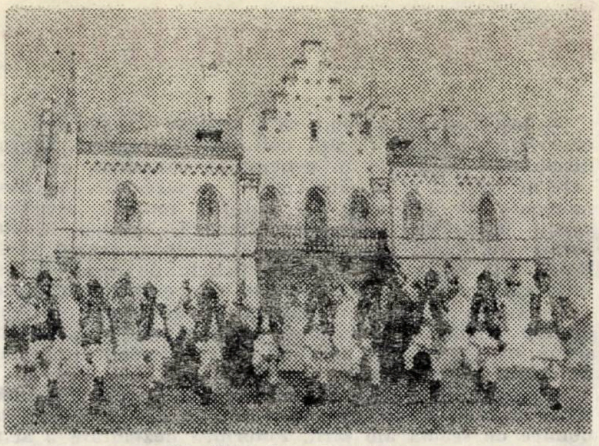

Tradiție și continuitate

Într-una din zilele primăverii acestui an mă aflam la Ruginoasa și așteptam, împreună cu FLORIN GĂDEA, primarul comunei, să sosească la fața locului, cum se spune, reprezentanții constructorului, ai proiectantului și ai beneficiarului vechiului han ce se restaurează aici. Și echipa, destul de numeroasă, a descins. Ne-am bucurat cu toții de întîlnire. Calcule economice, firești, necesare, calcule de specialitate — sursă de apă, căutarea unor soluții de consolidare și conservare a beciului etc. Mi-am rezervat un rol așazicînd de participant discret la discuțiile care se aprinseseră la un moment dat. Potrivit schițelor și spuselor specialiștilor, îmi imaginam cum va arăta hanul, încercînd să-l integrez mental în peisaj și în ansamblul centrului civic al Ruginoasei, raportîndu-mă desigur, în primul rînd, la obiectivul turistic și cultural de interes național, situat în imediata apropiere — Palatul Al. I. Cuza, a cărui restaurare și amenajare muzeistică s-au încheiat la începutul acestui deceniu. De la un punct, am constatat — și eu și experimentatul primar — că discuția devenise pe cît de concretă și de pragmatică, paradoxal, pe atît de desprinsă de realitate. De o realitate mai profundă. Ședința de lucru la teren, ca să o numesc astfel, se desfășura în fosta incintă a hanului, edificiu cunoscut din secolul al XVI-lea, reper comercial și de circulație — aici, odinioară, era și stație de schimb al cailor — de o deosebită importanță pe fostul drum medieval Galiția—Galați—Orient, drum străbătut de poștalioane. La hanul de la Ruginoasa a poposit, în peregrinările lui, Eminescu, iar Alecsandri a scris aici una din operele sale.

Cu toate acestea, unul dintre specialiști, de altfel bine intenționat, a propus ca „obiectivul" să fie construit vizavi de vestigiile vechiului han, aducînd argumente greu de combătut dar care, cum ar spune literații, nu erau „în chestie". Omul nu-și dădea seama că în acest fel eluda însăși motivația psihologică și, de ce nu, culturală a reconstruirii hanului de la Ruginoasa. Ceea ce susținea el era valabil oriunde, cu excepția locului în care ne aflam. Am fost surprins de propunere, dar mai surprins și chiar indignat s-a arătat primarul, de munca și biografia căruia se leagă construcții durabile, inclusiv în spirit, la Ruginoasa, comună distinsă în anul 1985, după ce harnicii ei locuitori au obținut de trei ori consecutiv Ordinul Muncii clasa I în întrecerea dintre consiliile populare comunale, cu înaltul titlu de Erou al muncii socialiste. Volubilul și locvacele nostru preopinent vedea în hanul reconstruit doar un funcțional loc de popas și un punct comercial. Primarul și cu mine vedeam și ne permiteam să pretindem ceva mai mult, cu riscul de a părea în fața unor oameni atît de practici, a unor spirite atît de pozitive, niște romantici întîrziați... Pînă la urmă problema a fost elucidată în sensul celor susținute de cei din tagma romanticilor.

Indignarea și perseverența primarului mi s-au părut însă simptomatice. Există oameni și comunități de oameni, de la cele mai mici pînă la popoare și națiuni, care au ceea ce aș numi vocația civilizației care, dacă am observat bine prin locurile pe unde am umblat, se însoțește, între altele, cu sentimentul istoriei. Omul civilizat are conștiința lui și alor săi. Ca, de altfel, și omul cult, cum spunea Tudor Vianu. Știe, sau intuiește, dincotro vine, cine este și către ce se îndreaptă. De aici, îndrăzneala dar și realismul proiectelor și, mai ales, angajarea morală, sufletească.

Așezare cu o istorie invidiabilă, Ruginoasa, comună de referință în ceea ce privește civilizația satului românesc contemporan, și-a conturat prin vreme, dar îndeosebi în ultimele două decenii, o personalitate puternică, de neconfundat. Pentru a defini lapidar spiritul Ruginoasei — se poate vorbi într-adevăr de un spirit al locului — aș apela la doi termeni: continuitate și aspirație. Ca un simbol și o ilustrare vie ale continuității îmi apare, ca să iau doar un singur exemplu, Ansamblul folcloric al generațiilor reunind aproape o sută de dansatori care au evoluat adesea strălucit pe scenele țării și peste hotare, cucerind cu măiestria lor inimile oamenilor. Trofeele aduse de-a lungul anilor la Ruginoasa de talentații dansatori sînt mărturiile unei ascensiuni și, totodată, ale unei tradiții cu care oamenii de aici se mîndresc pe bună dreptate. I-am văzut pe scenă în diferite faze ale Festivalului național „Cîntarea României" sau la repetițiile desfășurate într-o sală spațioasă a unui modern edificiu căruia localnicii s-au obișnuit să-i spună Sală polivalentă, activitatea de aici, bogată, diversă, într-adevăr polivalentă, fiind aceea a unui veritabil Centru de cultură și creație.

Indiferent de anotimp, de rigorile și neprevăzutul campaniilor agricole, nu există zi în care în viața spirituală a Ruginoasei să nu se întîmple ceva: repetiție la dansuri sau la cor (formația corală este și ea binecunoscută), un schimb de experiență pe o temă sau alta ale muncii cultural-educative, o șezătoare literară organizată de Biblioteca comunală sau de Casa pionierilor, un dialog pe o problemă ori referitor la un eveniment aniversar din istoria națională, o ședință de cenaclu, o consfătuire privind autenticitatea superbelor costume purtate de dansatori și coriști, confecționate în comună, un recital de poezie și muzică, un spectacol de teatru nescris, o întîlnire cu personalități ale vieții științifice și culturale românești, ori cîteodată, un concert al valoroasei orchestre a Filarmonicii „Moldova" desfășurat în ambianța profund evocatoare și stimulatoare a parcului Palatului Al. I. Cuza sau un recital susținut de celebrul „Madrigal".

Lucrurile nu sînt greu de făcut, zicea un mare român, Constantin Brâncuși, greu e să te pui în starea de a le face. La Ruginoasa impresionează tocmai această stare de a făptui. Dacă Ruginoasa este comună-erou, dacă puterea sa economică a sporit de la an la an, dacă oamenii ei sînt atît de ospitalieri, vrednici și ambițioși, toate acestea se datoresc și faptului că cei care conduc comuna, ca și cei care au ca profesie instrucția și educația pe toate planurile au înțeles și înțeleg că orice construcție trainică începe cu omul și cu sufletul lui. Cu starea de a făptui. Cuvîntul conștiință e poate mai rar rostit la Ruginoasa decît în alte părți, dar conștiința constituie fără îndoială primul și cel mai fertil ogor pe care se lucrează nu în funcție de rotirea anotimpurilor, ci permanent. Școala este instituția fundamentală iar cultura o habitudine de fiecare zi. Luna cărții (la sate) are aici... 365 de zile Apropo de carte. Biblioteca din Ruginoasa a împlinit în 1985 o jumătate de veac de existență, onorîndu-și jubileul cu locul I și titlul de laureat la faza republicană a ultimelor două ediții ale Festivalului național „Cîntarea României". Același titlu, și tot de două ori consecutiv, l-a obținut și Căminul cultural. Iar pentru că a venit vorba de valoare și de consacrarea ei pe marea scenă a muncii și creației să consemnez o cifră în care aș dori să se vadă exprimată nu doar canti-

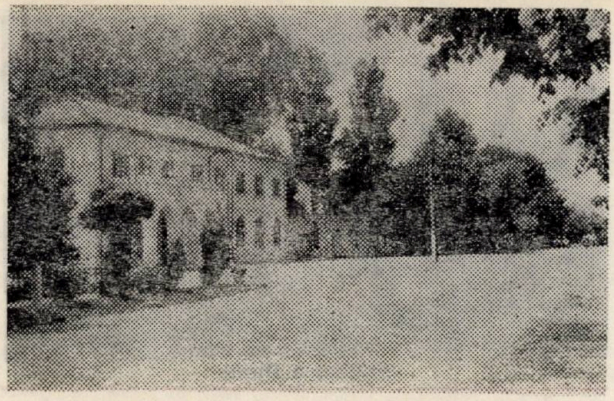

Imagine din centrul civic al Ruginoasei

tatea, ci, înainte de toate, calitatea: la ultima ediție, a VI-a, a „Cîntării României", Ruginoasa a cucerit nu mai puțin de 12 premii republicane.

Ordinea și disciplina, simțul realului nu exclud gîndul înaripat, visul, poezia și romantismul. Dimpotrivă! Între nivelul de civilizație materială, rezultatele și dezideratele economice și profitul lucrării de zi cu zi pe tărîmul spiritului există o strînsă interdependență. Una dintre cele mai dificile întreprinderi e să formezi o mentalitate sănătoasă și, desigur, să construiești o tradiție. Am avut de mai multe ori prilejul să însoțesc la Ruginoasa oaspeți de peste hotare (politicieni, ziariști, oameni de artă) și m-am bucurat să constat că ceea ce îi frapau era tocmai aerul de civilizație al așezării, siguranța, buna-cuviință și dezinvoltura oamenilor care știu că muncesc și trăiesc într-un loc în care tradiția nu e o vorbă goală, iar actualitatea se constituie într-un argument palpabil al împlinirilor și aspirațiilor lor. Definitorie pentru acești oameni este, între altele, o anumită concepție conform căreia nu există probleme mai importante și probleme mai puțin importante. Performanțele sau scăderile înregistrate de una sau de alta din formațiile artistice, destinul Asociației culturale „Al. I. Cuza" sînt tot atît de importante ca producția de lapte la ferma de vaci de elită a I.A.S. sau ca aceea de cartofi ce a fost ori trebuie realizată în fermele C.A.P. A vedea lucrurile în complexitatea și conexiunea lor e, de altfel, o însușire a stilului de muncă al celor ce conduc obștea localității și-i administrează avuția materială și spirituală. Fiindcă am amintit de agricultura comunei să nu uit să consemnez un fapt semnificativ: Ruginoasa este renumită producătoare de cartof, porumb, grîu, cînepă, fasole pentru sămînță. Și în această privință școala, cum se spune, adică tradiția statornicită în ani și ani, în zeci de ani, și-a spus și își spune cuvîntul. Aici se află, de asemenea, un prestigios și rentabil laborator sericicol.

Ziua de 24 ianuarie este ziua comunei Ruginoasa. În fiecare dimineață de 24 ianuarie, întreaga suflare a așezării, împreună cu fiii satului veniți de pretutindeni (în 1989 întîlnirea fiilor Ruginoasei va marca un mic jubileu — va fi cea cu numărul 15) se îndreaptă spre Palatul Al. I. Cuza, prinzîndu-se într-o mereu proaspătă și plină de simboluri Horă a Unirii. La fiecare 24 ianuarie, ei își reafirmă prin cîntec, joc și poezie apartenența la un loc anume, la o istorie înnobilată de idealuri pentru care oamenii acestui pămînt au luptat, cu îndîrjire și cu nestrămutată credință, secole de-a rîndul. O horă ca un legămînt, ca un poem patriotic, emblematic, rostit în zorii fiecărui an. Sunetele, armoniile, intrate demult în conștiința tuturor românilor, solemne ca însăși istoria pe care o evocă, se revarsă peste colinele Ruginoasei. Aerul miezului de iarnă vibrează. Avea dreptate Victor Hugo cînd spunea că una din cele trei trăsături definitorii ale omului civilizat o constituie atitudinea sa față de istoria națională. Atitudine care înseamnă, desigur, respect și dragoste necondiționată.

Constantin COROIU

Orgoliul unicității

Prezent în efigia județului, Turnul lui Ștefan cel Mare reprezintă sinteza unei întregi culturi, transmisă nouă prin timp. „Acordul profund al contemporaneității cu trecutul glorios", cum avea să-l caracterizeze marele savant Nicolae Iorga, el este un loc geometric al duratei și al istoriei. Datori înaintașilor cu fapte pe aceeași măsură, contemporanii noștri le-au fost continuatori în spirit, ei înțelegînd că a construi înseamnă a lucra în prezent, dar în numele viitorului. Și astfel municipiul Piatra Neamț, prin ceea ce moștenește și prin ceea ce edifică, își justifică orgoliul unicității. Fiindcă, departe de a supraviețui în anonimat, multe dintre edificii poartă, ca pe o aură emblematică, numele celor care le-au gîndit și le-au înălțat. Cu atît mai dificilă a fost sarcina celor care, chemați să materializeze opera arhitectonică a ultimelor decenii au trebuit să armonizeze o moștenire valoroasă și inconfundabilă, cu exigențele prezentului. Ambiția de a integra trecutul fără a-l anula, ci a-l pune mai pregnant în valoare, a cerut un mare efort creativ, concretizat în soluții originale, materializate în mari ansambluri de locuințe și obiective social-culturale. În efortul lor, arhitecții și proiectanții, constructorii și edilii, au pornit de la premisa că un oraș nu este doar suma blocurilor și a străzilor sale. El reprezintă o ambianță și un ritm anume, în raport direct cu complexitatea vieții social-economice. Într-o vreme a supremației utilului, pîndiți de pericolul uniformității, a geometriei simplificatoare în care armonia se realizează mai ales prin repetiție, oamenii de la planșetă au folosit arta contrapunctului, făcînd din cîteva edificii social-culturale adevărate axe urbanistice care rup monotonia și polarizează privirile. Vizitatorul, avizat sau nu, va întîrzia în fața mai noului hotel „Central" și ceva mai vîrstnicului hotel „Ceahlău", a supermagazinului „Petrodava", a bibliotecii municipale sau a spitalului județean, edificii a căror verticalitate impune și a căror funcționalitate este recunoscută și apreciată.

La două decenii de la apariția Legii de organizare administrativ-teritorială, care a statuat dezvoltarea echilibrată a tuturor localităților țării, opera constructivă este departe de a fi încheiată. Conform dialecticii progresului, în fața constructorilor se ridică probleme noi, de o mai mare complexitate. Fără a trece în desuetudine grija conservării unor edificii cu specific arhitectonic mai deosebit, a monumentelor istorice, acum se pune problema creării unor artere de circulație mai fluente și mai lesnicioase, care să lege platformele industriale de marile aglomerări urbane. Cu gîndul la timpul activ și la cel de odihnă al cetățeanului, proiectanții au în vedere îmbinarea cît mai fericită a regimului de înălțime cu natura terenului accidentat, dominat de masivii muntoși Cozla, Pietricica și Cernegura, care se constituie ca niște severe și întunecate ziduri de cetate. Aflate în plin proces de edificare, ansamblurile arhitectonice de pe bulevardele Decebal și Traian vor reprezenta, indubitabil, tot ce s-a construit mai temeinic și mai armonios în ultimele decenii. Amplasarea blocurilor pe pante discontinui, tăiate în trupul

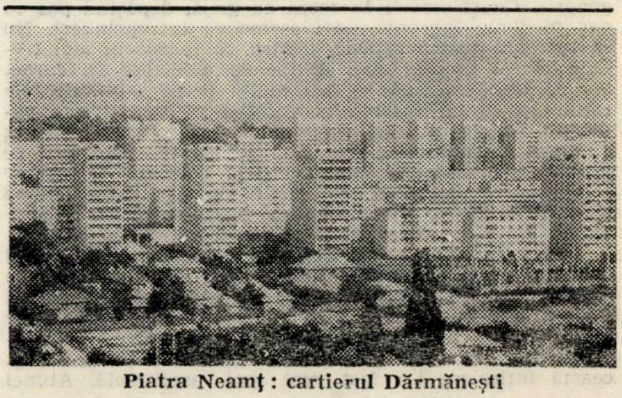

Piatra Neamț: cartierul Dărmănești

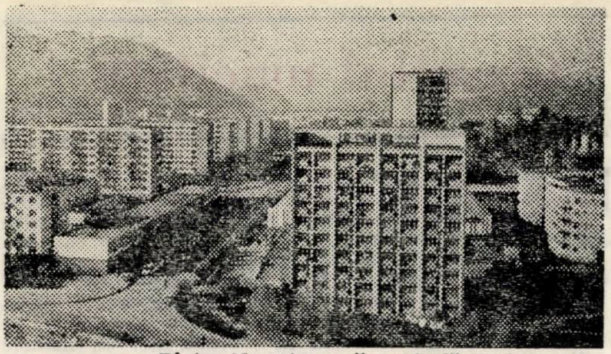

Piatra Neamț : zonă centrală

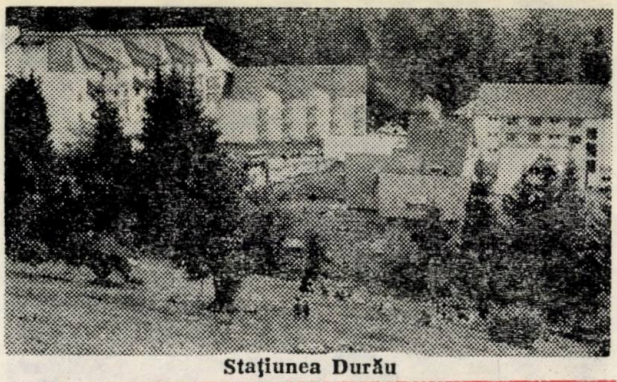

Stațiunea Durău

Pietricicăi, folosirea șarpantei ca element specific zonei montane și adoptarea unui regim de înălțime adecvat, sînt principalele caracteristici ale viitoarelor construcții. Se are în vedere ca edificiile să nu ascundă muntele, acesta urmînd să îndeplinească funcția de ecran, pentru a reliefa contururile clădirilor. Și — ca o chestiune de rafinament — coloristica. Se vor folosi culori calde, solare, în special albul și bejul, care, pe fondul vegetației montane în perpetuă schimbare, vor realiza o varietate armonioasă, de un farmec aparte. Cu aceasta, un mai vechi deziderat al locuitorilor municipiului — conferirea unei personalități distincte, monumentale a zonei de penetrație dinspre Bacău, își găsește o optimă rezolvare.

În replică, municipiul Roman. Aici, cadrul geografic ridică alte probleme, solicită alte rezolvări. Veche cetate mușatină, desfășurată pe un loc șes ca o tipsie, moștenește încă atributele vechiului tîrg medieval, în care axul principalelor trăiri este „Strada mare". S-a construit mult dar nu suficient, edificările industriale care fac din acest oraș o modernă cetate a oțelului, solicitînd acut noi spații de locuit, mai multe magazine, școli, cinematografe. Aici, bulevardul Ștefan cel Mare, axul geografic al localității, se află în plin proces de transformare. Urmînd să fie dat „la cheie" la sfîrșitul acestui cincinal, este realizat în ideea unui pietonal foarte amplu, care va oferi un spațiu ambiental dotat cu numeroase unități de prestări servicii, unități comerciale și de alimentație publică. Dispuse pe cel mult 3—4 niveluri, spațiile comerciale și de servire vor fi amplasate la parter și mezanin la nivelurile următoare proiectele prevăzînd apartamente elegante și spațioase, bine izolate fonic, care vor dispune de toate dotările necesare unui trai civilizat. Piedica cu care s-au confruntat proiectanții, a constituit-o existența a numeroase pivnițe, adînci și de mari dimensiuni, pe unele porțiuni chiar etajate. Este una din moștenirile străvechiului tîrg, punct de confluență al mărfurilor din zonele de șes și de munte. A ridica pe acest teren nesigur construcții masive, ar fi însemnat să se execute lucrări de consolidare grele și costisitoare, care ar fi solicitat nu numai timp, ci și un mare consum de efort. S-a optat, atunci, pentru o soluție ingenioasă, aceea de valorificare a vechii zone comerciale, prin transformarea pivnițelor într-un micro-oraș subteran. Spații mari, cu deschideri ample, pe o lungime de circa 2 km, vor deveni un centru comercial și de prestări servicii sui-generis. Constructorii lucrează cu grijă, depășind pas cu pas piedicile inerente unei asemenea întreprinderi. Nu se lucrează foarte repede, pentru că îndeosebi aici trebuie lucrat foarte bine. Asemenea obiective cu caracter de unicat obligă la mai multă responsabilitate, ele rămînînd ca un însemn al vocației constructive a poporului nostru. Și, așa cum spuneam că la Piatra Neamț culorile predominante vor fi cele solare, pentru a se armoniza cu tonurile mai tari și în continuă schimbare a vegetației montane, aici, unde cîmpia este sinonimă cu uniformitatea, monotonia va fi ruptă printr-o coloristică densă, în care vor predomina grenaul și citronul

Avînd ca unic reper Cetatea Neamțului, bătrînul și liniștitul, în orașul Tîrgu Neamț nu s-au schimbat prea multe vreme îndelungată. Timpul a trecut peste el fără să-l apropie de ritmul trepidant al noilor realități, chiar într-o vreme în care alte locuri beneficiau de remarcabile transformări înnnoitoare. Lăsat mai la urmă, această întîrziere i-a fost, mai apoi, profitabilă. Atunci cînd au demarat lucrările care aveau să-l transforme dintr-un oraș vechi, cu case mici și insalubre, într-unul cu o arhitectură inconfundabilă proiectanții n-au avut de ocolit nici vechi și valoroase monumente, pentru că ele n-au existat, nici construcții mai noi, ridicate fără o ordine anume. Aici s-a pornit de la realitatea locului gol, proiectanții putîndu-și lua libertatea de a-și pune în valoare întreaga lor imaginație. Amplasat exact pe vechiul habitat, orașul este virtual nou, cu bulevarde largi, cu blocuri, magazine și alte numeroase construcții de o valoare estetică aparte. Și exact în aceeași vreme în care noul oraș se înălța pe verticală, devenea o realitate și visul secular al locuitorilor din zonă, construirea liniei ferate Tîrgu Neamț — Pașcani, arteră de circulație prin care se realizează o nouă și mult dorită deschidere către dezvoltarea industrială a acestei zone care dispune nu numai de mari rezerve de forță de muncă, ci și de importante resurse materiale. Prin construcția gării și a noului bulevard, s-a schimbat și centrul de greutate al orașului, o zonă pînă de curînd periferică intrînd în fluxul intens al vieții. Ca ordine de prioritate, pe primul loc se situează edificarea zonei de penetrație dinspre Piatra Neamț, urmînd ca apoi să se finalizeze bulevardul Gării. Prin aceasta la Tîrgu Neamț principalele obiective vor fi atinse, iar afirmația că orașul a fost construit din temelii va înceta a a mai avea valoare de metaforă.

Activitatea constructivă se desfășoară, îndeosebi, în municipii și orașe, pe marile platforme industriale. Îndeosebi aici, dar nu numai. Încă în 1968, Legea nr. 2 de organizare administrativ-teritorială făcea vorbire despre dezvoltarea echilibrată a tuturor localităților țării. La rîndul său, Plenara C.C. al P.C.R. din 23—24 iunie 1986 stabilește noi norme de dimensionare mai judicioasă a localităților. În practică, toate aceste prevederi și indicații jalonează noua ascensiune către progres a localităților rurale. Restrîngerea perimetrelor construibile și predarea în circuitul agricol a unor noi suprafețe de teren reprezintă un aspect al problemei. Populația din zonele dezafectate va aflui către centrele de comune și satele mai mari, care se vor dezvolta și moderniza conform unor schițe-model de sistematizare în bună parte elaborate. Se vor dezvolta cu prioritate acele așezări în care se află sediile consiliilor unice agroindustriale, acestea urmînd să polarizeze, economicește mai ales, toate localitățile din jur. Prevăzute a căpăta statutul de orașe agro-industriale, în aceste localități s-au înălțat și continuă să se înalțe blocuri de locuințe, magazine și școli, dotate cu utilități la nivelul de exigență al așezărilor urbane. Urmînd ca într-o perspectivă nu prea îndepărtată să capete statutul de oraș, localitățile Roznov, Bălțătești și Bodești se bucură, acum, de un mai susținut program de investiții. Adăugînd acestora edificare în ultimele două decenii, a ceea ce s-a spus că este o nouă „perlă a Moldovei" — stațiunea montană Durău, modernizarea și dezvoltarea mai vechii stațiuni balneare Bălțătești, vom împlini imaginea marilor eforturi constructive, care transformă și îmbogățesc perpetuu spațiul geografic din umbra maiestuosului Ceahlău. Muntele Ceahlău care, alături de turnul lui Ștefan cel Mare, își are locul în efigia județului Neamț.

Dumitru BUZNEA

Foto : Th. Radu

„Să rămînă după noi edificii durabile, frumoase, cu personalitate"

— Marea întindere a județului nostru, diversitatea reliefului său, o treime din teritoriu o reprezintă șesul și podișul, iar două treimi zona montană — diversitate generînd varietate în utilizarea materialelor de construcții, în funcționalitatea locuinței, în concepția arhitecturală ce guvernează edificarea acesteia —, ocupațiile de bază, tradițiile au obligat, obligă, tovarășe GHEORGHE CHIRILĂ, arhitect-șef al județului Suceava, la o abordare specifică a problemelor sistematizării în această parte a Moldovei.

■ Așa este, deși ponderea specificului s-a redus într-o oarecare măsură. Oferim, de exemplu, circa 20 de modele de locuințe pentru mediul rural, modele prin care, vrînd-nevrînd, standardizăm.

— Și totuși, una este gospodăria de la Zvoriștea, să zicem, alta cea de la Marginea și alta cea de la Vama. Prin urmare, șesul își are rigorile lui în materie, dealul pe ale sale, muntele așijderea...

■ Nu știu dacă ați sesizat, dar vorbim despre lucruri deosebite: eu m-am referit la locuință, dumneavoastră la gospodărie. Într-adevăr, gospodăriile sînt altfel de la zonă la zonă și la acest nivel intervine mai ales specificitatea; fără a fi însă neapărat una sucveană. Gospodăria tradițională de la șes este peste tot mai restrînsă, cu anexe mai puține și de dimensiuni mai mici, materialele de construcție folosite sînt caracteristice, iar funcționalitatea — redusă la strictul necesar. Cea de la munte, unde creșterea animalelor asigură o putere economică mai mare, are în primul rînd acareturi mai multe, existența lor fiind firească dacă ne raportăm la ocupația de bază. Noi am încercat să influențăm locuința de la șes în plan funcțional și chiar estetic, propunîndu-i ca „model" cea din zona de deal sau de munte. Or, țăranul astăzi, ca și altădată, își „croiește" gospodăria după nevoi și trebuințe, creșterea animalelor rămînînd în continuare o ocupație cu totul demnă de luat în calculele noastre.

— Nu cumva, oare, condițiile severe impuse de lege — front spre stradă limitat, suprafață destinată construcțiilor restrînsă, condiții normale pentru cel ce vrea să-și utilizeze în mod rațional fondul funciar — i-au temperat oarecum pe arhitecți în a aborda și a propune modele de gospodării țărănești?

■ Nu m-am gîndit la asta, nu cred. Dar asemenea modele trebuie realizate și propuse, pentru că viața le cere.

— Și totuși, există un specific vizibil, sesizabil cu ochiul liber, al satului sucevean: case mari, spațioase, acareturi riguros organizate în conformitate cu „fluxul tehnologic" al producției țărănești, curți, livezi, loturi bine gospodărite și întreținute. Rememorez acum imaginea unui tablou al pictorului bucovinean Ion Grigore, în care verdele primăvăratic, crud, pune izbitor în evidență alb-albăstruiul curat al pereților caselor satului...

■ Este și ceea ce am dorit să păstrăm și revin spunînd că tipizarea, în mediul rural, s-a resimțit mai ales la nivelul funcționalului și mai puțin la cel al concepției arhitecturale. La oraș lucrurile s-au petrecut oarecum invers. Dar, înainte de a aborda problemele

Suceava. Hotelul „Bucovina"

sistematizării în mediul urban, vreau să evoc cîteva cifre: din cele 72 288 de locuințe construite în județ numai în perioada 1966—1986, 27 855 s-au edificat la sate.

— Circa o treime...

■ Da. Să revenim însă la problemele sistematizării în mediul urban. Spuneam că aici lucrurile s-au petrecut oarecum invers decît în cel rural. Standardizarea a rămas în linii mari la aceleași dimensiuni din perspectivă funcțională, sporind însă confortul (holuri aerisite, cvasigeneralizarea celui de al doilea grup sanitar, balcoane și logii mai ample etc.), dar s-a accentuat în plan arhitectural. Ceea ce n-a avut întotdeauna efecte binefăcătoare, cedîndu-se de multe ori presiunilor constructorilor, mai puțin dispuși să acorde prioritate esteticului (uneori chiar calității), cît mai ales creșterii productivității muncii.

— Este datoria lor să ia măsuri pentru creșterea productivității muncii.

■ Da, dar și să găsească soluțiile care să rezolve problemele ținînd de frumos! La urma-urmei, dincolo de modul de așezare a blocurilor de locuințe în spațiu și de maniera în care este valorificat relieful, personalitatea unui oraș este configurată și de felul în care arată construcțiile sale. Uitați-vă în Burdujeni: a fost suficient să apară blocul 40 în zonă, pentru a schimba decisiv înfățișarea Căii Unirii. Sau blocul Belvedere, sau blocul 90 pentru cartierul „George Enescu" din municipiu. Fiecare dorim ca după noi să rămînă edificii durabile, frumoase, cu personalitate.

— Îngăduiți-mi o părere: Suceava, deși nu se poate spune nicidecum că ar fi un oraș nesemnificativ din perspectiva din care discutăm, nu mi se pare a avea totuși suficientă personalitate.

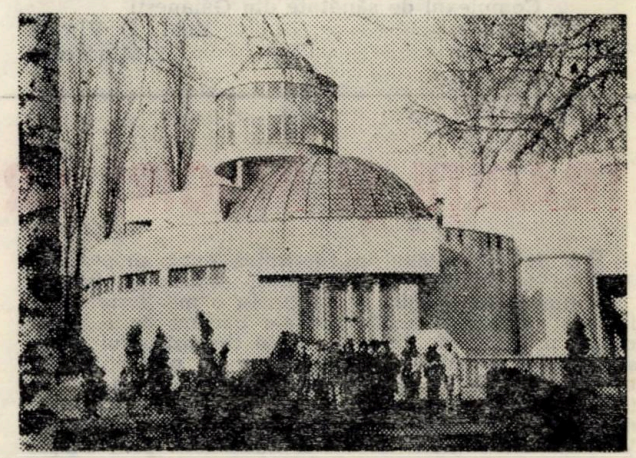

Observatorul astronomic sucevean

■ Este părerea dumneavoastră. Din orice parte ați intra însă în oraș, poate mai puțin dinspre Rădăuți, prima impresie este aceea că o cetate își deschide porțile, replicînd peste timp, completînd parcă imaginea vechii Cetăți de Scaun.

— Interesant !

■ Apoi, edificiile cu evidentă personalitate : casa de cultură, hotelul „Bucovina", magazinul „Bucovina", observatorul astronomic, institutul de învățămînt superior, zona centrală aflată încă în curs de definitivare, blocurile de care aminteam mai înainte etc., ce conferă o anume unicitate spațiului urban sucevean...

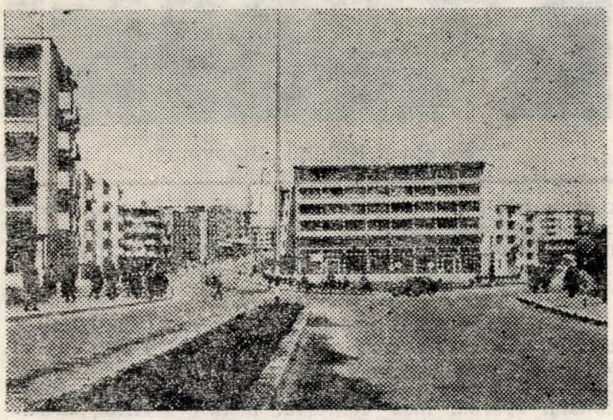

Un perimetru schimbat din temelii : zona centrală a orașului Fălticeni

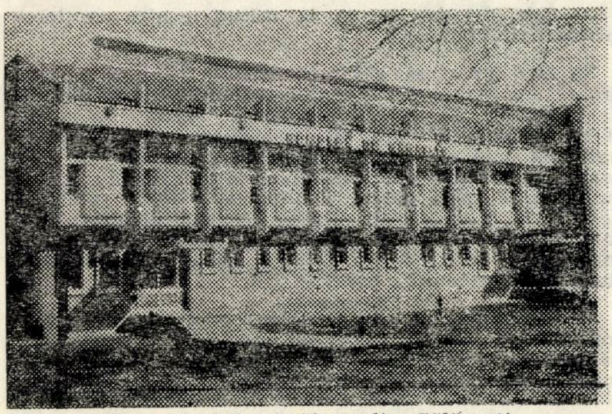

Complexul de sănătate din Gălănești

Foto : D. Vințilă
I. Mîndrescu

— Mult mai limpede, mai decisă mi se pare a fi „linia" Fălticenilor.

■ Aveți dreptate, dar la Fălticeni s-a întîmplat ceva deosebit : a dispărut aproape în întregime zona centrală veche pentru a lăsa loc uneia cu totul noi. Un asemenea front de lucru este ideal pentru orice arhitect. Apoi Fălticeniul a „fugit" de șarpantă —țigla nici nu-i este specifică, de fapt —, pe cînd Suceava o caută, refăcîndu-și și centrul civic din această perspectivă. Șarpanta — Rădăuțiul, al cărui nou centru civic a început să se înalțe deja, va beneficia mai ales de șarmul ei — este un mare cîștig pentru zona noastră, ea asigurînd o mai bună protecție aici, unde este abundență de precipitații. Arhitectul o dorește și pentru că-i permite jocuri de volume, iar utilizarea prafului de piatră sau a terasitului îi favorizează tratarea diferențiată a fațadelor, ca și a parapeților de logii sau balcoane, eliminînd astfel monotonia.

— Celelalte orașe ?

■ Cum spuneam, Rădăuțiul se află în plin proces de sistematizare, îndeosebi în zona centrală, unde se remarcă deja magazinul general. Cîmpulungul Moldovenesc își are specificul său — îmbinarea dintre fondul de construcții vechi și cel nou, accentuată de peisajul din jur ; aici se află și o mică „perlă" arhitectonică : Complexul B.T.T. Lucrurile sînt asemănătoare la Vatra Dornei, aceeași subtilă armonizare dintre vechi și nou conferindu-i firescul farmec al unei stațiuni. Gura Humorului și Siretul nu și-au individualizat încă profilurile, aflîndu-se și ele în plin proces de dezvoltare edilitară.

— Ce se întîmplă cu localitățile reședință de C.U.A.S.C. ?

■ Sistematizarea lor a trecut pe primul plan. În afară de cele situate în orașe, doar Gălănești ul are o imagine mai apropiată de cea dorită. La Verești avem o bună bază deja creată. În rest, se lucrează intens pentru definitivarea schițelor de sistematizare.

— De fapt, sînt multe comunele din județ ce se apropie de statutul de orășel agroindustrial.

■ În primul rînd, centrele miniere : Ostra, Frasin Fundu Moldovei, Iacobeni, Crucea, Broșteni, dar și Vama, Calafindești, Dărmănești, Dumbrăveni, Marginea, Emil Bodnăraș, Zvoriștea, Zamostea...

— Stimate tovarășe Chirilă, ținutul Sucevei își are farmecul lui. Datoria noastră, a tuturor este de a-l păstra, a-l spori. Ce-și propun în acest sens arhitecții suceveni, cei ce lucrează în domeniul sistematizării ?

■ I-ați uitat pe constructori ! În măsura în care intențiile noastre, ale arhitecților — mai îndrăznețe și mai pline de fantezie —, vor putea deveni, cu sprijinul constructorilor, realitate, contribuția tuturor la sporirea farmecului acestei frumoase zone a țării va putea fi pe măsura condițiilor create și în prelungirea firească a unor tradiții remarcabile, a unui fond arhitectonic admirat, și, în același timp, admirabil.

Dumitru TEODORESCU

TRADIȚII ȘI ÎNNOIRI ARHITECTURALE LA BACĂU

În 1976, la numai o săptămînă după simpozionul de la Vancouver — Canada, dedicat habitatului uman, se organiza și la Bacău o manifestare științifică cu aceeași temă care s-a bucurat de o participare prestigioasă. Chiar în zilele simpozionului apăru și volumul de studii și comunicări ale participanților, bine primit, tirajul epuizîndu-se în timp record și cartea (sub redacția lui Al. Ionescu și N. Barabaș) devenind în scurt timp o raritate în domeniul abordat. Volumul era sugestiv și incita numaidecît prin simpla privire a copertei exterioare care prezenta un desen în alb-negru aureolat de o atmosferă albastră în degradeuri. Conturul desenului tras ferm reprezenta o cochilie, pe denivelările căreia, bine marcate de inele întunecate pierdute în lumină, se putea citi o așezare umană modernă cu căi de comunicații și locuințe abia ghicite, ca de la o mare înălțime. Cochilia aceasta parcă venea înspre privitor dintr-o mare depărtare spațio-temporală și o dată cu ea și aglomerarea aceea — posibilă urbană —, transportată simbolic — și asta, firește, frapa și intriga totodată —, așa cum melcul își transportă propria-i casă, oriunde l-ar duce alunecarea lui de melc, așa cum mașinile pe șenile își duc cu ele propriul lor drum, după subtila observație a filosofului. În sfîrșit.

Bacăul de altădată — spre centrul orașului
Aproximativ 1959

toată aglomerarea ce se putea deduce — cum spuneam — din desen, se reducea, de fapt, la o simplă locuință — cochilia — pe care o purtăm perpetuu cu noi, în noi, în cutele noastre sufletești. Asta am înțeles că propunea desenul. Ceea ce înseamnă că orice călătorie — indiferent de scopul și mijloacele realizării ei — este, cum s-a mai spus, un traiect al regăsirii sinelui, chiar din momentul în care e proiectată și începe să se desfășoare. Spațiul locuibil este un spațiu al memoriei și prin aceasta nu încetează de a fi, sau măcar de a încerca să propună o călătorie înspre definirea ori regăsirea identității celui (celor) ce ocupă acel spațiu.

Memoria locurilor este alcătuită în chip specific de clădiri, cărți și drumuri, desigur și de alte mesaje, mai mult ori mai puțin trainice. Le-am ales doar pe acestea, întrucît par a se impune cu evidență. Cărțile, alcă-

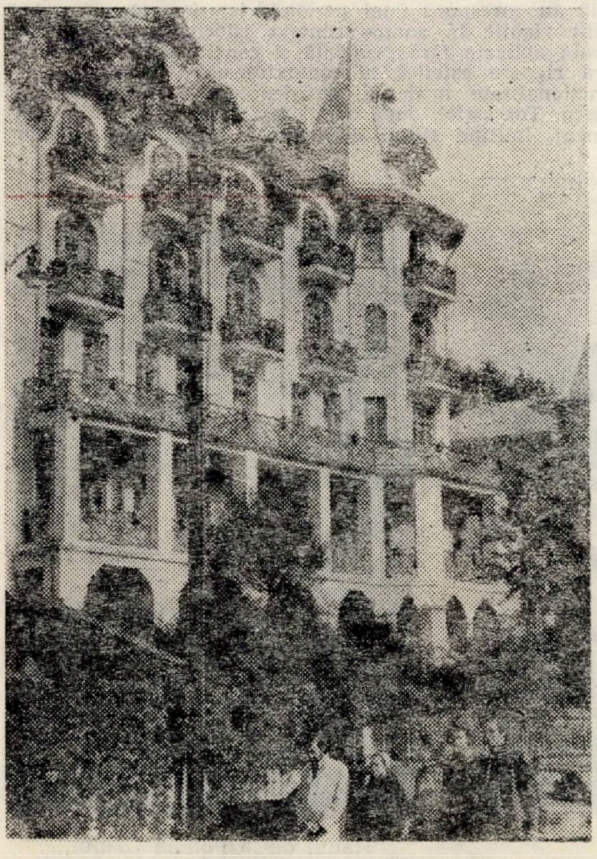

Vilă renovată din stațiunea Slănic Moldova

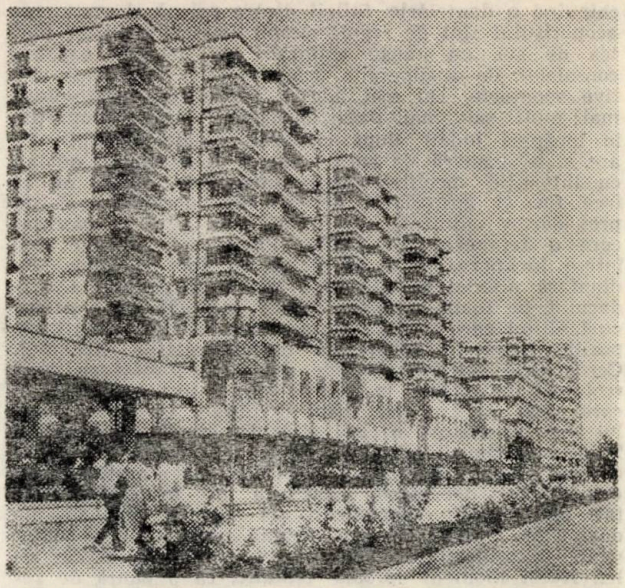

Complexul „Select". B-dul N. Bălcescu — Bacău

tuite din material perisabil, sînt cele mai vulnerabile la intemperiile timpului, pot fi uitate, pierdute ; drumurile se pierd doar în depărtări, în largul zării. Ele pot fi părăsite în favoarea altora nou descoperite. Clădirile sînt cel mai trainice, încît chiar după milenii reies, prin strădania arheologilor, de sub lava vulcanilor, de sub straturi depuse succesiv, chiar de sub alte clădiri. Dar toate la un loc alcătuiesc memoria existenței. Iată, de pildă, aflîndu-te în marginea județului Bacău, la Mănăstirea Cașin și contemplînd monumentul omonim ctitorie a lui Gheorghe Ștefan, nu se poate să nu rechemi din cronică celebra formulare a lui Miron Costin cu care cronicarul răsplătea conduita spre echilibru a voievodului în scurta lui domnie : „nasc și în Moldova oameni". Nu departe de aici, pe drumul Oituzului coborau cîndva spre Tg. Trotus și Bacău ostile lui Mihai Viteazul spre a înfăptui unirea, prima unire statală a românilor. Dar și casa de la Tescani, mult mai încoace, amintește de o puternică mișcare unionistă. Apoi, splendida clădire restaurată astăzi și devenită un spațiu de cultură și creație leagă Tescanii de numele lui Enescu. Dar monumentele din Bacău, casele și expozițiile memoriale ? Acestea din urmă fortifică memoria și pun în legătură sentimentală pe vizitator cu înfăptuitorii întru artă, știință : George Bacovia, Ioan Borcea, Ion Ionescu de la Brad, Nicu Enea. Există însă și altfel de clădiri, monumente în felul lor dacă sînt raportate la tradiția milenară pe care o reprezintă și ne-o transmit prin timp, drept cea mai sigură îndreptățire a statorniciei : casele țărănești. Se pare că spațiul geografic românesc constînd într-o dispunere armonioasă a formelor de relief a înrîurit trăinicia relației dintre locuitori și mediul înconjurător, exprimată prin echilibru și cumpătare în conduită, armonie și simplitate genială în arta și meșteșugul construcției. Păduri nesfîrșite au permis din vremuri imemoriale dezvoltarea unei civilizații a lemnului, pietrele rîurilor s-au adăugat mai ales în elementele de susținere. Într-o civilizație a lemnului reperul dimensional nu este colosalul, ci capacitățile reduse, bine proporționate în sfera utilului, armonios îmbinate în sfera frumosului. De-a lungul Trotusului, mai ales în porțiunea dinspre munte, la Comănești, Asău, Agăș, după cum și la Berzunți casele țărănești vechi, cu cerdac din lemn, cu porți adesea monumentale din lemn, avînd stîlpi sculptați inconfundabil de la o localitate la alta (Dofteana, Dărmănești, Berzunți, Asău) își pun pecetea unei puternice tradiții în arhitectura locuinței băcăuane. Elemente interesante întîlnim și pe văile Tazlăului și Siretului (porți și stîlpi din Corbasca și Helegiu și din alte localități). Adesea casele, în patru ape și cu totul accidental în două sînt prevăzute cu un mic fronton, pe fațada căruia se află o rozetă din lemn traforat, iar pe margini o ornamentație din scîndură traforată, în-

chipuind o dantelărie. Stîlpii dintre prispă și susținerea acoperișului sînt de regulă simpli sau prevăzuți în partea de sus cu anexe traforate. În schimb, capetele consolelor de susținere a acoperișurilor sugerează motive zoomorfe, cel mai adesea reprezintă însă volute, mai mult sau mai puțin stilizate. Casa e împărțită în încăperi (odăi), după criteriul strictei utilități. Ea are și o „cameră de curat" căreia i se spune „odaia", cu intonație specifică. Acolo iarna, de regulă nu se face foc și gospodarul depozitează lucrurile mai de preț dar și alimente (smîntînă, ouă) a căror păstrare cere o temperatură scăzută. Familia se strînge mai într-o încăpere, încălzită iarna cu foc de lemn. Pe dinafară casa e văruită. De-o parte și de alta a cerdacului, pe toată lungimea fațadei e prevăzută o prispă cu înălțimi care variază de la o gospodărie la alta după poziția casei în raport cu neregularitățile terenului. Cerdacul e prevăzut la cele două extremități cu două scobituri practicate în podele pe o axă verticală în care vara își face loc fusul urzoiului. Gesturile omului sînt pe măsura acestei alcătuiri simple și sugestive în același timp. Ieșind din casă, se oprește în cerdac ori pe prispă, dă roată cu privirea la acareturi, apoi cumpănește depărtările străjuite de marginile zimțate ale munților împăduriți ori coamele domoale ale dealurilor, împacă în sine această potrivire a locurilor știută dintotdeauna, apoi pornește mînat de grijile zilei. Acest moment aproape ritualic, ca o pauză de reculegere în acordul omului cu natura a dispărut din habitudinile omului contemporan (orășean sau sătean) care, din viteza mijloacelor de transport nu are timpul necesar contemplației mediului înconjurător. Sau nu se mai străduiește să dobîndească acest răgaz salutar... Referindu-se la greutatea valorică a acestei tradiții, arhitecta Rozela Burnea-Georgescu de la I.P.J. Bacău, emitea, cu prilejul unui interviu, o frază memorabilă : „Lucrurile simple, adevărate, se lasă greu descoperite, dar rezultatul merită orice efort". Un filon de tradiție se remarcă la Slănic Moldova unde, după 1825, interesul pentru cura de ape atrage după sine dezvoltarea stațiunii balneoclimaterice, cu vile construite pe denivelările de teren și cu casele localnicilor înșirate de-o parte și de alta a pîrîului Slănic. Interesatul de arhitectură tradițională va găsi aici pavilionul de tratament „G. Racoviță". Vilele au fost reamenajate de curînd și întreaga stațiune a cunoscut renovări succesive dar cel mai mult s-a construit în anii din urmă, atît locuințe pentru cei stabiliți în stațiune, cît și hoteluri pentru turiștii și pacienții stațiunii, între care se distinge hotelul cu bază de tratament, impunător prin proporții, poate că mai puțin adecvat specificului tradițional pe care-l propune încă cea mai mare parte a complexului edilitar din Slănic.

Dintre clădirile pe care le-a moștenit actualul municipiul Bacău și care au necesitat restaurări succesive, menționabile prin factura neoclasică sînt clădirea în care își are sediul Consiliul Popular Județean, cea a Bibliotecii județene — fostă primărie a orașului — și Teatrul „George Bacovia", care a fost extins și reamenajat. În perioada interbelică Bacăul se distingea prin străzi cu clădiri cu un etaj, multe cu destinație comercială, alipite una de alta, despărțite pe alocuri prin ganguri. Micile prăvălii aveau deasupra locuințe prevăzute cu balcoane din lemn sau fier forjat. Existau și case înconjurate de spații verzi, mărginite la stradă cu garduri din fier forjat. Un anume pitoresc care constituia și specificul locului distingea orașul, brăzdat totodată de atîtea străzi insalubre de o priveliște tristă, cenușie, rămasă astăzi în fotografii de epocă — documente de arhivă.

Transformările din anii socialismului s-au repercutat și în domeniul edilitar. Zona centrală a municipiului Bacău reînnoită, impune în zona bulevardului N. Bălcescu, iar nu departe, o piață nouă, compartimentată modern, un adevărat complex comercial cu deschidere spre fosta Stradă Mare, devenită acum strada Mihai Viteazul, complet înnoită și de o funcționalitate la nivelul cerințelor actuale alcătuiesc o arhitectură de un specific care va transmite viitorului esența vocației constructive a etapei pe care o traversăm. Importante transformări edilitare cunosc, de altfel, toate orașele județului, ca și localitățile rurale prevăzute a fi sistematizate în temeiul făuririi unei civilizații moderne. Fără doar și poate, arhitectul și-a pus cu toată responsabilitatea problema păstrării și instituirii unui specific, după cum a fost cazul. În anume situații, arhitectura tradițională reprezenta în actualitatea edilitară înnoitoare un specific de un pitoresc depășit, incomod, reprezentat la Bacău de Strada Mare, alcătuită din case cu un grad înaintat de uzură. Nimic mai dificil de definit și de reprezentat într-o formă corespunzătoare, decît specificitatea unor domenii, fie de interferență, fie contradictorii. Specificul apare mai mult ca o rezultantă a unor elemente care coexistă, ori fuzionează. Elementele de arhitectură rurală tradițională au corespuns unei perioade istorice, ele s-au dovedit viabile în anume context istoric, social și cultural ; aplicate fără prudență și conștiință profesională, fără rigoare estetică în contextul unor construcții de funcționalitate modernă, se depreciază, devin obiecte kitsch. Tot astfel, după cum construirea unor stîlpi din ciment, imitînd stîlpii de lemn în cazul gospodăriilor

Bacăul de altă dată — Piața centrală

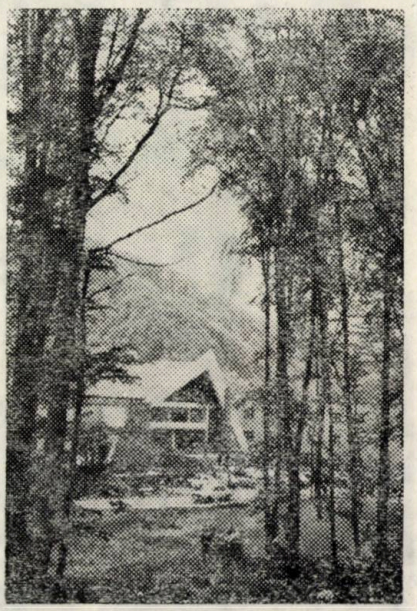

Hanul de la Poiana Uzului, comuna Dărmănești, jud. Bacău

rurale constituie o întreprindere neadecvată. Încît, funcționalitatea așezărilor caracterizate prin viață modernă și programe de loisir cu rol educativ și de recreere a impus arhitectului contemporan proiectarea străzilor largi, a spațiilor amenajate corespunzător, a pieților cu deschidere și perspectivă, a pietonalelor. Două pietonale, unul pe bulevardul N. Bălcescu, celălalt pe strada Mihai Viteazul în Bacău conferă nu numai perspectivă modernă municipiului, dar asigură spațiu conviețuirii, discuțiilor, plimbării, sentimentul deplinei civilizații spre care au năzuit dintotdeauna oamenii. Aceste pietonale și clădirile din jur, remarca arhitectul C. Geliman într-una din discuțiile pe care le-am purtat despre viitorul edilitar al Bacăului, instituie un specific al locului fără a prelua elemente din fosta imagine arhitecturală. Dar acest specific inconfundabil pentru generația de azi, va transmite celor viitoare rezultanta morală, civilizatoare la care arhitectul a contribuit consultîndu-se cu sociologul, cu activistul cultural, cu specialiști din diferite domenii de activitate, proiectînd în temeiul unei viziuni interdisciplinare. A proiecta în această viziune înseamnă a reevalua identitatea omului contemporan în deplină conciliere cu mediul înconjurător. Talentatul colectiv de arhitecți ai Institutului de Proiectări Județean Bacău și-a asumat această răspundere, confirmată de noile spații de locuit, străzile moderne, complexul sportiv Bacău, școlile și spitalele, atîtea edificii care înfrumusețează și întineresc așezările urbane și rurale ale străvechilor meleaguri băcăuane. Cu regretul că exemplificările noastre sumare nedreptățesc pe cea mai mare parte dintre acești veritabili vizionari ai spațiilor habitatului uman modern, îi vom menționa pe cîțiva împreună cu unele realizări: Rozela Burnea-Georgescu (blocul „Select" din zona centrală, hotelul „Moldova", sala de audiții muzicale „Ateneu", cinematograful panoramic, hanul „Măgura", blocurile unicat din zona centru a cartierului „G. Bacovia", toate, cu excepția hanului, în perimetrul municipiului Bacău), Constantin Geliman (spitalul cuplat cu policlinica, locuințele proprietate personală în ansamblul „Armoniei" Bacău), Viorica Novac (bazinul de înot — olimpic —, pista de atletism, acoperit . din Bacău), Mircea Săndulescu (blocul „Kogălniceanu din centrul municipiului Bacău — premiul Uniunii Arhitecților pe anul 1985), Adriana Anghel și Teodor Anghel (blocul din strada „N. Bălcescu" și cel din strada „Războieni", blocul unicat din centrul orașului Comănești) Viorel Boiciuc (blocul unicat din strada „Miron Costin"), Vasile Vrânceanu, Adriana Săndulescu, Eugen Enache, Gelu Tudorache, Mihaela Slon, Dan Dobreanu, Cătălina Crețulescu etc.

Victor MITOCANU

FĂLTICENI:

OAMENI ȘI LOCURI

Că aparențele-s înșelătoare aveam să mă conving, nici întîia, dar nici ultima oară în viață, însă atunci fără drept de tăgadă, cu privire la profesorul nostru de franceză din Liceul „Nicu Gane" de la Fălticeni, Aurel George Stino. Figura lui și felul de a fi n-au avut darul să ne atragă din prima clipă. Părea distant, rece. Poate dacă i-am fi prins figura, ar fi fost cu totul altfel. Ochii lui se ascundeau după niște lentile mari, negre, contrastînd cu albul orbitor al capului înalt și oval ca un melon. Am simțit, uitîndu-ne la el, măsurîndu-l din cap pînă în picioare, că ne cutreieră un frig polar, dar îndată starea aceasta s-a transformat într-una de veselie. Profesorul începuse să vorbească, cu poticneli și bîlbîieli supărătoare care, fără să vrem, ne făceau să rîdem, la început pe înfundate, apoi din ce în ce mai tare, ca niște privitori la o scenă de gaguri irezistibile. Și, pe măsură ce noi nu puteam stăpîni cascadele de rîs, profesorul, înfuriindu-se, se bîlbîia tot mai amarnic. Lecțiile de franceză începuseră, așadar, sub rele auspicii și acea pornire șchiopătată aveam să o resimt multă vreme, deși treptat, treptat, izbutisem să coexistăm în condiții normale.

A venit însă o zi cînd l-am descoperit pe omul acesta, despre care presimțeam că e cu totul deosebit, o fire sensibilă și păcătos de timidă, într-o altă lumină. Ne aflam în amfiteatrul liceului, înghesuiți în acele bănci bătrîne și bolnave de reumatisme fără leac, neastîmpărați și nerăbdători să ieșim odată afară, să ne zbenguim după ceasurile prelungi de nemișcare și nevoită cuminție. Băncile scîrțîiau de agitația noastră, sala era un murmur. Atunci i-a venit rîndul domniei sale să ne vorbească. Și, încet, încet, pe nesimțite, o liniște deplină, de adîncuri s-a așternut peste vechiul amfiteatru. Se auzea evocator, răscolitor, glasul profesorului, depănînd, fără poticneli, lin, întîmplări cu „Oameni și locuri" la Fălticeni. Istorisiri despre „Nada florilor" și „Dumbrava minunată", despre Pavel Ciubotaru. Bodrîngă și Trăsnea, despre Creangă, Sadoveanu, Lovinescu, Labiș, spuse într-un fel nebănuit pînă atunci. Trăiam sub puterea ca de vrajă a unor cuvinte, care ne integrau unei lumi fascinante. Barierele dintre noi și profesori, dispăreau parcă luate cu mîna, ne călătoream spre sufletul lui. De aici avea să înceapă propria noastră călătorie către duhul acestui loc, către tîlcurile lui cele mai adînci. Din acea vreme călătoria-continuă. Va ține cît va fi durata fiecăruia dintre noi.

*

Descoperindu-l pe profesorul nostru într-o nouă lumină, ieșeau la iveală înțelesuri neștiute despre locurile și oamenii care se trecuseră ca anotimpurile, cum spune Mihail Sadoveanu, dar lăsaseră urme pentru totdeauna. Căpătăm dintr-o dată sentimentul timpului. Puteam privi înapoi, deslușeam începuturi, aveam de unde-mi arunca ochii înainte, iar clipa, prezentul, în care eram cuprins, și pe care îl cuprindeam, se înfățișa mai plin, mai bogat în sensuri, curgînd într-o albie ce devenea tot mai largă, mai majestuoasă.

Oameni și locuri. Însemnau cu totul altceva decît pînă atunci. Ulița Rădășenilor nu era numai locul p[e]

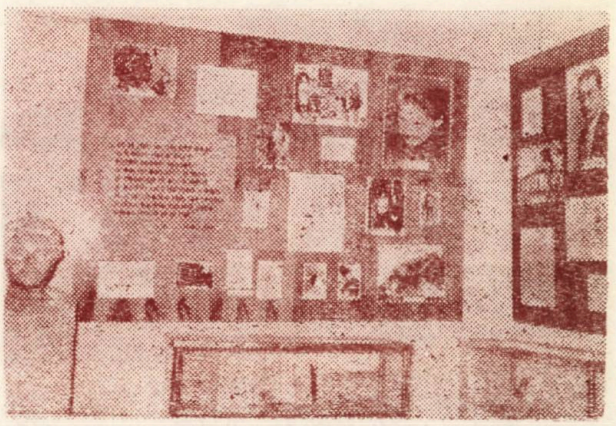

Galeria oamenilor de seamă ai Fălticenilor

care coborau ca nălucile săniile și boburile noastre la vreme de iarnă. Ochii nu mai săgetau doar în căutarea cireșilor abia dați în pîrg, ori a perilor sîntiliești. Vedeam ceea ce nu se vedea cu ochiul liber, dar stăruia în alcătuirea caselor, a livezilor, în curgerea de rîu a uliței. Erau amintirile bătrîne, ce nu muriseră odată cu oamenii, dar stăteau ascunse, prinseseră învelișul tainei și pentru a ajunge la ele trebuie să-ți întinzi antenele sufletului, să pășești vibrînd și înțelegînd că nu poți trăi în prezent, înainta în viitor, fără să cunoști trecutul, fără să știi de unde ai plecat, care sînt rădăcinile. Aceasta fusese lecția pe care ne-o predase atunci, cu atîta har, profesorul Aurel George Stino și pe care el o îmbogățea mereu, ceas de ceas, pentru că ne duceam la dînsul ca spre un izvor, într-o zi de arșiță. Arșița era a sufletului nostru trezit la viață parcă dintr-o lungă amorțire.

Ulița ne chema, nu doar la vremea ninsorilor și a săniușului, ori la timpul de rod al cireșilor. Spațiul acesta devenea depozitarul unor mărturii de preț despre oameni care au fost și care au lăsat urme adînci în istoria neamului. Atracția noastră, pentru tihnita uliță a Rădășenilor căpăta temeiuri profunde și permanente. Și cum să nu fie așa, cînd atîtea întîmplări sublime se petrecuseră aici, în casele ce mărginesc acest suiș și coboriș. Ion Creangă învățase la Școala de catiheți, stătuse în gazdă la Pavel Ciubotaru, în căsuța scundă, aproape intrată în pămînt, pe care catiheții, cu zarva lor de nebunateci dezlănțuiți, o ridicau pînă la cer; fugise apoi în dealul uliței, într-o altă bojdeucă. la numărul 40, la Vasile Feraru. Printr-o fericită coincidență aici se va așeza peste o jumătate de veac Mihail Sadoveanu, cel care-l socotea pe Creangă printre părinții săi literari, alături de Neculce. Casa era acum a Ecaterinei Bilu, soția sa dintîi, cu care întemeiase numeroasa sa familie, clanul Sadovenilor. Scriitorul locuise aici între 1901—1903 și 1906—1909. Era în plină tinerețe, statura lui de uriaș abia încăpea pe ușa de chilie a casei, dar scrisese în timpul acela scurt cît alții într-o viață. Aici se alcătuiseră „Povestiri", „Soimii", „Dureri înăbușite", „Crîșma lui Moș Precu", „Floare ofilită" și multe, multe altele. Sufletul lui tînjea după mai multă lumină, după un colț de unde să-și sloboadă fulgerul privirii și să-și deschidă sipetul sufletului către oamenii și locurile țării de dincolo de negură. Locul acela se afla la cîțiva pași mai încolo în vîrful dealului. Se va numi curînd, modificînd toponimia, „În deal la Sadoveanu". Aici va fi „Grădina liniștii", cum el singur o va boteza. Fusese cîndva un mirific tărîm vegetal. Spițerul Vorel binecuvîntase cu flori, ierburi, copaci, locul acela. După moartea lui intrase în paragină. Ce deschidere, ce loc de întemeiere! Într-o parte albăstrimea dantelată a munților, în alta dealurile domoale ca niște spinări de boi și iazurile unde ucenicise ca undițar la „Nada florilor". Un promontoriu între întunecimile de bulboană ale văii Șomuzului și limpezimea de argint a văii Moldovei, între Nada florilor și Dumbrava minunată. Aici își va ridica, după planurile sale și cu ajutorul meșterului Ghiță Andrioaia din Bunești, casa din Grădina liniștii. Va sădi livadă, va așeza știubeile prisăcii și va găsi fărîma de

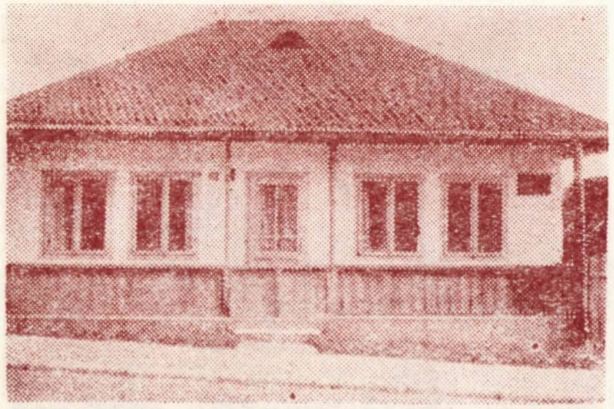

Casa unde a locuit, întîi, Mihail Sadoveanu pe ulița Rădășenilor

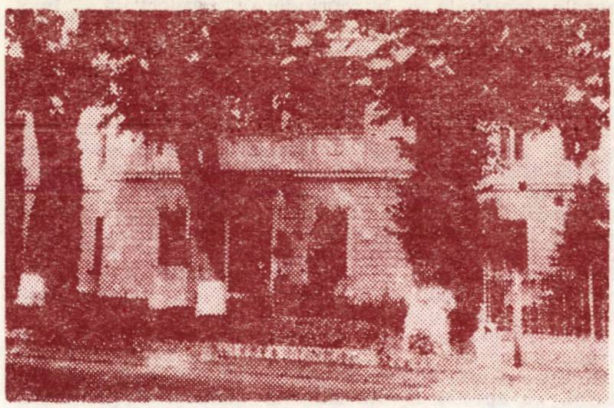

Liceul „Nicu Gane" din Fălticeni

tihnă necesară scrisului în zumzetul de stupi al numeroasei sale semințiii. Întemeiase acest cuib în 1909. Era un pămînt unde se simțea stăpîn pe sine și slobod în toate pornirile lui de om între oameni, căruia nimic din ceea ce este omenesc nu-i este străin. Și cîte drumuri nu se deschideau de aici către toată cuprinderea țării. Era destul să treci poarta înaltă, cu adăpost pentru hulubi, să pășești în livadă, să stai lîngă răcoarea fîntînii cu acoperiș de draniță, ca să simți respirația pămîntului țării. A scris în casa din Grădina liniștii între altele: „Bordeienii", „Povestiri de sară", „Apa morților", „Neamul șoimărești1or". Împreună cu Artur Gorovei, a construit și o moară în capătul din deal al livezii, o moară care adăpostea o bibliotecă pentru uzul popular. I-a primit în acest loc la sfat de taină pe Isabela Sadoveanu, Mihai Codreanu, George Topîrceanu, Ion Simionescu, Ion Dragoslav, Nicușor Beldiceanu. Aurel Băeșu, ruda sa, avea obiceiul să-și caute aici subiecte, zugrăvind, între altele, poarta cu hulubărie. Dar cîți dintre umiliții soartei n-au bătut la această poartă ca să ceară sfat și sprijin. Gazda tînjea după ospeția unui prieten drag, dar „magul" Ibrăileanu a preferat să-l aducă, pentru a-l vedea lîngă dînsul, la Iași și asta cu toate că Mihail Sadoveanu își muia condeiul în sufletul cînd îl chema prin scrisori la Fălticeni: „Am petrece o zi să ne rămîie de amintire în livada mea. Acum e foarte frumoasă, i-am făcut poartă cu streașină ca la mînăstire și gard cu streașină cum trebuie și parcă s-a mărit liniștea de cînd am ferecat grădina astfel. Parcă mă depărtez cumplit de lume cînd intru în ea. Petrec mai mult acolo. Mă grăbesc să-mi sfîrșesc cele trei ceasuri de lucru și mă duc. Cercetez grădina, urmăresc creșterea florilor, adunatul albinelor. mă mai duc la moară să stau de vorbă cu oamenii...".

Ferecat și desferecat loc. Asemenea albinelor din prisaca lui, el a umplut fagurii cu mierea cărților de atunci și ale celor ce-au urmat. „Baltagul" s-a zămislit în mioriticele sale preumblări pe la Suha Mare, către Stînișoara. Și „Frații Jderi" au început a germina aici, pe Valea Moldovei și la Suceava. În aceste locuri el deschisese ochii spre lume și viața lui își aflase albia curgerii, drumul către zările îndepărtate ale vieții și cele nevăzute ale eternității.

Nu întîmplător în 1930, la sărbătorirea a 50 de ani de viață, în sala de festivități a Liceului Nicu Gane, unde fusese elev între 1892—1894, Mihail Sadoveanu a mărturisit că: „La Folticeni am băut apa vie a sufletului românesc pe care nu am uitat-o nici pînă azi. În ea se va răsfrînge pînă la moarte toată taina sufletului meu. Darul cu care m-a înzestrat Dumnezeu, nu se datorește mie, ci părinților mei. Împrejurările și pitorescul locurilor, munții și apele, natura încîntătoare și poporul, toate au creat ceea ce Dv. sărbătoriți astăzi Să mulțumim lui Neculce și Creangă, poporului și părinților mei, să slăvim natura, care au contribuit la înzestrarea darului meu".

Peste ani, în august 1961, în apropierea asfințitului, Mihail Sadoveanu a simțit încă o dată chemarea răscolitoare a locului unde „băuse apa vie a sufletului românesc". De la Vînători Neamț a călătorit spre a sta și tăcea cîteva ceasuri în Grădina liniștii. Sufletul lui doar vorbea, taina acestuia se întorcea în pămîntul zămislirii.

locuri și destine

Creangă, Sadoveanu. I-a urmat pe Ulița Rădășenilor Nicolae Labiș, strănepot, prin mama sa Profira, al humulesteanului și urmaș prin simțire al lui Sadoveanu.

A locuit acolo unde se oploșise cîndva Nică Catihetul după ce a plecat de la Pavel Ciubotaru, alungat de trăznăile lui Oșlobanu și ale celorlalți tovarăși. Începuturile, ca și toată opera lui Nicolae Labiș, au stat sub semnul lui Creangă și Sadoveanu, care au devenit, alături de Eminescu, părinții lui literari. Profesorul Aurel George Stino își amintește că Labiș, i-a cerut, pe cînd stătea în gazdă în ulița Rădășenilor, „Amintirile din copilărie" ale lui Creangă. Cultul pentru Sadoveanu își are, desigur, izvoarele tot aici. „Eram într-o pădure uluitor de vie, într-o pădure care șoptea înăbușit. Și iată că pădurea în iarnă, argintie cu șoapta ei, ni l-a reamintit". (...). „Nu are nici o vîrstă în el sînt mii de oameni și-ntr-nsul anii proaspeți cu toții s-au păstrat...".

Oameni și locuri. Anteica legătură cu pămîntul, ce le dă putere oamenilor să înfrunte timpul și să se călătorească către eternitatea lui. La rîndu-le oamenii le împodobesc cu frumusețea și bogăția lor sufletească. Așa simteam ori de cîte ori urcam ori coboram ulița Rădășenilor, avînd ca punct de reper Grădina liniștii Aveam sentimentul, pe care l-am încercat și-l încerc mereu, că străbat o istorie vie, că-i văd aievea pe oamenii care au fost cîndva, vietuitori prin aceste locuri, ne Creangă Măcăuas, pe Mihail Sadoveanu, V. T. Ștefanelli, prietenul lui Eminescu, pe Ștefan Șoldănescu. Aurel Băeșu, Vasile Savel sau profesorul Vasile Popa, oameni care au făcut din această ulită, unde au ființat cîndva Școala de catiheți și Școala domnească, un loc sacru al spiritualității noastre.

*

Dacă ulița Rădășenilor este tărîmul sadovenian, atunci cea a Sucevei este locul unde au vietuit Lovinești. Bătrînul Vasile Lovinescu a locuit întîi, ca director al gimnaziului Alecu Donici, care i-a avut elevi pe Mihail Sadoveanu și Eugen Lovinescu, în clădirea școlii de pe strada Sucevei. Cînd a venit timpul să-și întemeieze propriile gospodării cei din seminția Lovinestilor nu s-au depărtat de această ulițâ, care pare o terasă tăiată în peretele unui munte, la poalele căruia lenevesc apele de la Nada florilor. Pe strada Sucevei, pierzîndu-se în depărtări, printre șiruri albe de mesteceni, s-a așezat Eugen Lovinescu, într-o casă defel semeață dar solară, cu toată horirea brazilor, căutînd înaltul. Anton Holban, nepotul criticului, a tras în vecinătate, într-o casă mai scundă, impregnată de aerul de tîrg din vechime. Vasile (Lala) și Horia Lovinescu au stat într-o casă cu accente arhitectonice mai impunătoare, ca de burg. Nici uneia nu i-a lipsit livezile, chioșcurile cu iederă, sau vită de vie. Toate au fost împovărate cu liniști, care pentru cine nu avea ce face cu timpul puteau fi apăsătoare. Eugen Lovinescu, după ce s-a stabilit la București, își petrecea la Fălticeni vacanțele, pentru că nimeni nu-i tulbura tihna scrisului. Ceasuri prelungi de bucurie și suferință în chilia sa din casa de pe ulița Sucevei. Aici a scris „Pași pe nisip", „Nuvele", „De peste prag", una din „Critice", „Istoria literaturii române contemporane", „Istoria civilizației române", „Bizul", „Mite", „Bălăuca", „Memorii". În această casă a tradus mii de pagini, între care, în timpul primului război mondial, „Odiseea" lui Homer.

Dacă în tinerețe criticul își trecea o parte din timp în convorbirile peripatetice cu V. T. Ștefanelli, într-o farmacie de pe Strada mare sau în plimbările prin împrejurimi, spre bătrînețe devenise un solitar. Își îngăduia după o zi de trudă o scurtă plimbare pe ulița Sucevei, pînă la Nada florilor. Singurătatea lui era din cînd în cînd tulburată de conu Artur Gorovei, de mai tînărul Aurel George Stino, ori de profesorul Vasile Ciurea. Acestuia din urmă a ținut să-i arate, printr-un gest cuplesitor pentru ctitorul Muzeului Fălticenilor, ce mult au însemnat Fălticenii pentru dînsul. A dăruit muzeului o parte a manuscriselor sale, îmbogățindu-i patrimoniul, așa cum făcuse înaintea sa Nicu Gane, care donase o parte din biblioteca lui, ca și scrisorile de la Creangă, Maiorescu și alții.

Anton Holban, nepotul preferat al lui Eugen Lovinescu, s-a întors la Fălticeni, la fel ca și Horia Lovinescu mai tîrziu, așezîndu-se pentru totdeauna în cimitirul de la Tîmpești, lîngă bunica care-l învățase ce înseamnă moartea.

Ulița Sucevei, ca și aceea a Rădășenilor, rînduiește Fălticeniul, cum remarca George Călinescu, între cele mai bogate tezaure spirituale ale noastre. Dar nu numai aceste două străzi. Aici la Fălticeni își au izvoarele personalității din toate domeniile spiritualității. În acest oraș se află obîrșiile artiștilor plastici Dimitrie Hîrlescu. Ion Irimescu, ale actorilor Jules Cazaban și Grigore Vasiliu Birlic, ale savanților Dimitrie Leonida, Nicolae Grigoraș, Petre Jitariu, Mihai Băcescu. În aceste locuri s-a alcătuit revista „Șezătoarea", animată de folcloriști ca Artur Gorovei, Mihai Lupescu, Alexandru Vasiliu Tătărușî.

*

Adesecri m-am întrebat și am căutat să înțeleg germinațiile acestei „mirabile seminție" pe solul fălticenean. Ar fi o parte din întîmplare, ar fi, cum am mai subliniat, tihna și binecuvîntarea locului. Dar acestea singure nu-s destule pentru a explica miracolul ce s-a produs de-a lungul celor două veacuri și ceva de existență ale Fălticenilor. Hotărîtoare a fost ambiția, climatul creat, așa cum sublinia nu demult într-un articol profesorul Constantin Ciopraga, legat și el sufletește, ca fost elev al liceului Nicu Gane, de aceste meleaguri. Un climat creat mai ales de o școală temeinică, de spiritul de emulație pe care îl întrețineau dascăli eminenți ca Nicolae Apostol, George Stino, Virgil Tempeanu, I. D. Chirescu, Vasile Ciurea. Fiecare dintre aceștia ar fi putut ilustra cu brio catedrele universitare, cum au și făcut-o unii dintre ei. De altfel, după cum mi se confesa acum cîțiva ani lingvistul Gheorghe Ivănescu, la începutul secolului nostru, cînd aveam încă puține școli, nivelul unor licee din centre urbane mai mici și mai ales al profesorilor lor, se situa la înălțimea universitară.

În acest climat de elevație spirituală s-au ivit aici, la Fălticeni, atîtea și atîtea mari personalități ale culturii noastre. Celelalte împrejurări prielnice n-au făcut decît să favorizeze această ecloziune spirituală.

*

De peste un sfert de veac zilele și nopțile vieții mele se petrec în Iași. La Fălticeni mă întorc însă ca acasă la mine. Trăiesc alături de oamenii locului emoțiile, bucuriile, ori tristețile pe care le încearcă în strădania lor de a înnobila locurile. Mahalalele, cu arghezienele „bube, mucigaiuri și noroi" ale Haiei Sanis sînt astăzi doar o amintire. Fălticenii au căpătat statura unui oraș modern, în care se contopește poezia bătrînelor umbrare ale livezilor cu acel cîntec nou al sticlei și betonului. Ulițele au devenit bulevarde. Întunecimilor le-a luat locul solaritatea. Dar, trăind cu ardoare prezentul așezării lor, fălticenenii nu au uitat și nu uită nici o clipă de trecutul lor glorios. În frunte cu primarul Costică Artenie în tinerețe om al pădurii, tăietor de lemne în codrii Rișcăi și Bogdăneștilor, fălticenenii și-au făcut un crez prin conservarea și valorificarea moștenirii lor culturale. După ce au înființat, în casa Horia și Vasile Lovinescu, pe care aceștia au donat-o orașului, originalul muzeu „Galeria oamenilor de seamă", care înfățișează șirul de personalități legate de aceste locuri, ei au pus temeliile Colecției de sculptură Ion Irimescu și ale Muzeului științelor naturii. Sînt rodul unor generoase donații ale fiilor acestui pămînt: Ion Irimescu și Mihai Băcescu. La Muzeul de științele naturii este pusă în valoare și o parte din moștenirea pe care a lăsat-o profesorul Vasile Ciurea cel care a înființat, la începutul secolului Muzeul Fălticenilor. Nu demult s-a putut iar păși în casa din Grădina Liniștii pe sub poarta uriașă din lemn, pe care meșterii au refăcut-o întocmai cum a fost, avînd ca sursă documentară tabloul lui Aurel Băeșu. Mihail Sadoveanu s-a întors așadar pentru totdeauna pe tărîmul pe care, cu atîta tîngă, l-a privit în acea ultimă vară a anului 1961, anul asfințitului Măriei sale.

Fălticenii sînt astăzi un oraș al frumuseților contemporane, dar și al mărturiilor unui trecut glorios, păstrate și cinstite cu pietate. Această îngemănare face fermecătoare locurile și încîntători oamenii dintre Văile Moldovei și Șomuzului.

Grigore ILISEI

Sub semnul civilizației socialiste

Despre municipiul Vaslui, reședința județului cu același nume, se poate spune că aici s-a construit aproape totul din temelii. Toate acestea au început cu anul 1965. Pînă la Congresul al IX-lea al P.C.R., Vasluiul era un tîrgușor, care spunea ceva doar la capătul Istoriei Patriei. Ca industrie, exista doar industria cinepii. De atunci încoace totul a fost un miracol, dovedind forța de netăgăduit a partidului și poporului nostru. La Vaslui nu se poate vorbi de o moștenire edilitar-urbanistică. Tradiția aceasta s-a născut și a început să prindă contur de la Congresul al IX-lea al P.C.R.

S-a construit masiv. Platforma industrială și-a ridicat turlele pe locul unde cîndva erau broaște și bălării, o mlaștină cu miros de vegetație în derivă.

Orașul este străbătut de Bulevardul Ștefan cel Mare, o adevărată autostradă modernă. De o parte și de alta blocuri cu turnurile lor sfidînd cerul. Dincolo de stația C.F.R. care a primit o nouă înfățișare, o pasarelă traversează căile ferate dinspre Iași și București.

Străbați străzile orașului de la un capăt la altul. Totul este nou. Vechiul a fost cărat cu basculantele, sordidul a murit și noul a învins cu mintea și brațele desăvîrșirii. Cu mulți ani în urmă hîtrii tîrgului lui Constantin Tănase spuneau că Vasluiul este singurul oraș din lume cu periferia la centru. Astăzi se pare că nici periferii nu mai are. Acestea au fost populate frumos și trainic de eleganta Sală a Sporturilor, de Casa Artelor, de Casa de Cultură a Sindicatelor, de Casa Cărții, într-un cuvînt-metaforă, de Casa Civilizației Socialiste Multilateral Dezvoltate.

Totul este amplu și cutezător la Vaslui, dar mai ales oamenii sînt cutezători. Faceri și prefaceri pretutindeni. Palatul politico-administrativ — căci un palat este — e străjuit de o parte de statuia Marelui Ștefan cel Mare, de cealaltă parte de Monumentul eroilor războiului pentru independența patriei. Spațiile sociale și politice au fost însuflețite cu nobilă istorie, istorie care te cutremură și emoționează. Pentru că, la Vaslui există multă istorie. O spun statuile cu bronzul lor parcă treaz, o spun amforele și hrisoavele de la Muzeul județean.

Spațiul vasluian respiră tinerețea cutezătoare a anilor frumoși și mîndri pe care îi trăim. Modernitatea orașului se arată și prin puternica zonă industrială, acolo unde se produc fire și fibre sintetice, ventilatoare, aparate de măsură și materiale izolatoare, acolo unde muncesc oamenii noi ce poartă parcă miracolul orașului pe chipuri.

Multe localități din jurul Vasluiului au fost prinse de „uraganul" benefic al urbanizării. S-a extins buletinul de Vaslui — aș zice. Mahalalele mohorîte și triste au apus pentru totdeauna. Civilizația socialistă și-a spus un puternic cuvînt la Vaslui, cum dealtfel și în alte localități noi ale țării. Acum copiii învață la școală că părinții lor produc de peste 61 de ori mai mult decît în 1965.

Vasluiul este unul din orașele de referință ale Moldovei. Se poate spune cu mîndrie și îndreptățit orgoliu. Capitala județului Vaslui a crescut cu pași uriași spre binele nostru, al tuturor. Astăzi nu ar mai putea pleca numai zece ostași din Vaslui. Să batem în lemn și să nu plece niciunul — ar zice mama.

Programul de investiții pentru județul Vaslui a fost de peste 40 miliarde lei, în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al P.C.R., din care aproximativ 20 miliarde lei au fost investite numai pentru municipiul Vaslui. Aceste miliarde s-au înzecit prin umărul puternic al oamenilor harnici și pricepuți de pe aceste meleaguri. Orașul crește sub ochii noștri. La cîteva zile se inaugurează o nouă construcție, un nou edificiu social sau cultural. Toate acestea sub semnul civilizației socialiste, sub semnul Congresului al IX-lea al partidului.

★

Bîrladul este un oraș cu peste 800 de cercuri în vîrstă. Un oraș care a dat lumii cărturari și oameni de seamă, în toate domeniile.

Explozia industrială din ultimii 34 de ani a făcut ca orașul să-și schimbe înfățișarea de la temelii. Cifrele sînt semnificative. Producția industrială a Bîrladului a

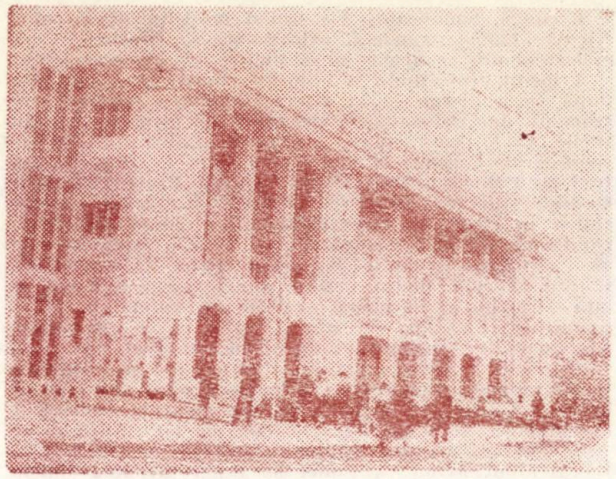

Casa artelor — Vaslui

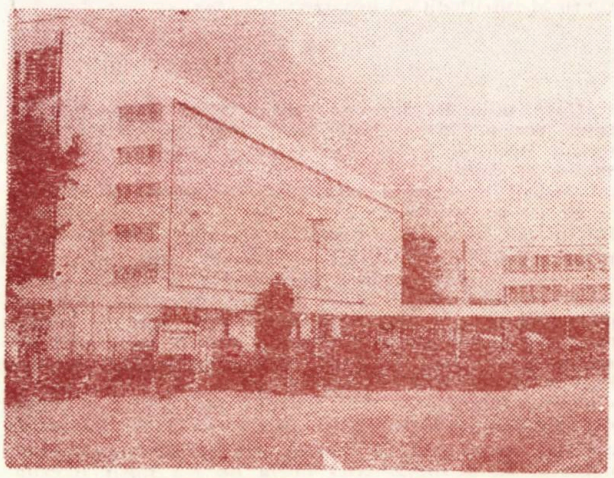

Intreprinderea de confecții — Vaslui

Magazinul „Central" — Vaslui

crescut de peste 11 ori, iar numărul muncitorilor s-a triplat. Pînă la urbanizarea localității nu mai era nici un pas. Oamenii s-au pus pe construit trainic și bine. Munca lor entuziastă s-a concretizat în peste 14 500 apartamente noi și confortabile, spații comerciale și de prestări servicii către populație cu tot dichisul modernului și utilului.

Și pentru ca toate acestea să aibă și o noblețe și bogăție interioară, s-a construit o modernă Casă de Cultură a Sindicatelor, care de la prima ediție a Festivalului Național „Cîntarea României" și pînă în prezent a fost gazda a peste 1 800 manifestări politico-educative și cultural-artistice la care au participat peste 410 000 de spectatori. Lîngă inima caldă a acestor mii de apartamente s-au extins și îmbogățit colecțiile de artă și arheologice ale Muzeului „Vasile Pârvan", muzeu care cuprinde mari artiști ai lumii cu lucrări de mare valoare Apoi Teatrul „Victor Ion Popa", cu sute și mii de spectacole. Acesta și-a schimbat fațada și parcul, totul dînd o ambianță de civilizație și împlinire socialistă. Nu trebuie uitată nici Biblioteca Municipală „Stroe Belloescu", care a ajuns să dețină astăzi peste 120 000 de volume, fiind lăcașul de cultură cu cele mai bogate colecții din Moldova de Sud, apoi grădina zoologică și cele 39 unități școlare existente pe întreg teritoriul municipiului.

O serie de clădiri cu valoare arhitecturală deosebită au rămas pe verticală și parcă sînt martore sacre ale copilăriei și adolescenței noastre. Cînd scriu acestea mă gîndesc la Banca Națională, la Biblioteca Municipală „Stroe Belloescu" (fosta Casă Națională de pe vremea lui George Tutoveanu, Alexandru Vlahuță, Vasile Voiculescu etc.), Muzeul „Vasile Pârvan" ș.a.

Ca să începi un reportaj despre Bîrlad trebuie neapărat să începi cu „rulmenții". Cetatea lor este cea mai vastă și semnificativă. În acești ani glorioși, la Bîrlad, a apărut industria electronică și de aparate de măsură, a apărut industria fabricării pietrelor de polizor, care concură cu cele mai vestite firme din străinătate cu bogată tradiție în acest domeniu. S-a dezvoltat considerabil industria confecțiilor și s-a mai născut o întreprindere de Vigonie. Într-un cuvînt înălțător, un oraș cu toate dezideratele modernului și progresului Toată această puternică economie reprezintă aproape 40 la sută din volumul producției industriale a județului Vaslui, la o populație de peste 72 000 de locuitori și peste 32 000 de oameni ai muncii.

Piața Centrală s-a îmbogățit cu o nouă Hală agroindustrială, funcțională și utilă, lăsînd sub dărîmături și molozuri tarabele de pe vremuri, colbul sufocant al cailor și căruțelor provinciei. S-au creat puternice baze sportive, cu binecunoscutele lor divizionare „Rulmentul" și „FEPA '74".

Cine nu a mai călcat de mulți ani Bîrladul are surpriza să nu mai găsească foarte multe străzi. Folosind o metaforă îndrăzneață, aș putea zice că străzile s-au mutat pe lîngă case noi.

De la un capăt la celălalt al orașului, blocuri cu mii și mii de ferestre. Cine ar avea curajul să le numere? De la Congresul al IX-lea s-au mutat în case noi peste 14 500 de familii. Par miraculoase cifrele, dar nu în ele trebuie căutat miracolul, ci în forța de neclintit a oamenilor acestui oraș de a-și clădi un viitor tot mai luminos. S-a construit cu oameni și pentru oameni. Urmașii vor avea demni înaintași cu care să se mîndrească cum de altfel, neamul românesc, a avut din toate timpurile.

Există o realitate edilitar-urbanistică la scara unu pe unu. Fiecare bîrlădean este conștient de acest lucru Și lucrul nu este obișnuit ci semnificativ. Orașul respiră prin toți porii săi, o tinerețe plină de vigoare și triumf. Și tinerețea aceasta face rulmenți pentru tot globul, sădește pomi și seamănă iarbă, se pregătește pentru apărarea patriei etc. etc.

Frumusețea unui oraș se poate citi mai ales pe chipurile oamenilor care inundă străzile, parcurile și munca de zi cu zi. Urbea poartă chipurile lor și ei poartă chipul urbei — aș zice prin frumusețea metaforei. Palmele și mințile lor au zidit urbanizarea și au zidit-o bine, trainic și frumos. Noul poate fi găsit la toți pașii. Străzile, cingătorile de lumină ale orașului s-au îndreptat, podurile țin pe toată lumea, iar la ora actuală își croiește drum sigur „Centura Bîrladului", o magistrală rutieră cu două benzi pe ambele sensuri. Transportul va fi mai rapid și mai eficient. Liniile auto ale orașului au luat-o pe scurtătură și oamenii ajung mai repede acasă și la locurile lor de muncă.

Zona gării — cvartal de locuințe — Bîrlad

Zona centrală — cvartal de locuințe — Bîrlad

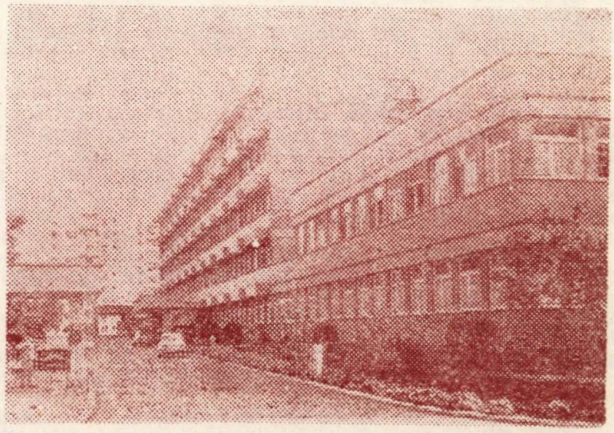

Spitalul și Policlinica Municipală — Bîrlad

Parcurile orașului s-au înmulțit și aromele copacilor și florilor sînt tot mai persistente. Dincolo de ele supermagazinul „Bîrladul", cu eleganță și mărfuri la înălțimea „Unirii" și „Cocorului" din București. Dincolo un spital și o policlinică modernă, un stadion, un altul cu faima rugbiului bîrlădean. Locurile sînt multe și paginile noastre limitate. Nici vizitatorul cel mai sîrguincios nu le poate cuprinde pe toate.

Într-un dialog de suflet, prilejuit de această documentare, avut cu tovarășul Dumitru Popa, prim-secretar al Comitetului Municipal de partid Bîrlad, primarul municipiului, am aflat că Bîrladul se mîndrește cu înalte distincții obținute în ultimii ani pentru rezultate deosebite obținute în activitatea economică și edilitar gospodărească. Chiar la intrarea principală în sediul primăriei sînt implantate două din aceste înalte distincții, însemne ale unei împliniri mult dorite. Este vorba de Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România" clasa I-a, conferit în 1974 și „Ordinul Muncii" clasa III-a, conferit în 1983.

Toate acestea sub lumina puternică a unui partid și popor biruitor.

Chiriac SAMOILĂ

Magazinul „Bîrladul"

Memoria Botoșanilor

La Botoșani soarele răsare mereu dinspre Eminescu. Topos viu al nașterii și renașterii spiritualității românești, spațiul ideal de întîlnire a atîtor genialități de simțire și cuget, în care coexistă mărețul și durerosul trecut cu traiectoria socială a prezentului și nădejdile mari ale viitorului, orașul pare a te scruta în tainițele sufletului.

La Botoșani timpul s-a comprimat vertiginos în ultimii ani. Se construiește mult și frumos. Centrul de interes este în continuă mișcare dinspre tîrgul vechi — cu balcoane adumbrite de vreme și case mari, sudate între ele, de o arhitectură vag orientală — spre orașul nou, cu scuaruri în care vechiul și noul coexistă armonios, cu parcuri umbroase și străzi lungi din care noile blocuri par a decola în inima cîmpiei și a colinelor de la margine.

Deși cu aspect tineresc, Botoșaniul are o vîrstă respectabilă. Privești orașul și, amintindu-ți de trecut, te întrebi cum a rezistat deselor prădăciuni și boli și focuri timp de atîtea secole, aici, la poarta tătărimii, la pasul leșilor, ungurilor, turcilor și cazacilor.

Cercetînd istoria orașului său natal, Nicolae Iorga credea că Botoșaniul a fost mai întîi un sat. Cercetări ulterioare aduc însă argumente în favoarea tîrgului, cum de altfel și apare el în cronica lui Grigore Ureche. Se crede că aici exista un oraș întărît încă în perioada dacică, oricum existent înaintea întemeierii Moldovei, la fel ca Baia, Suceava, Siret și altele.

Din secolul al XV-lea domnii Moldovei fixaseră o curte princiară la Popăuți, lîngă oraș, unde Ștefan cel Mare a și construit o biserică de piatră, cu fortificații în jur, loc de taină în timp de pace și de refugiu pentru locuitori în timpul năvălirilor pustiitoare. Botoșaniul devine curte domnească, la fel ca Siret, Suceava, Iași. În timp de război populația se adăpostea în vasta rețea de tuneluri ramificate sub vatra tîrgului sau în incinta fortificată a curții domnești.

În secolul al XVI-lea Petru Rareș donează Botoșaniul doamnei sale Elena — care construiește aici biserici — astfel că tîrgul devine „apanaj" al soțiilor și fiicelor de domni moldoveni, numindu-se o vreme chiar „Tîrgul Doamnei". Tot de prin acea vreme datează și pecetea tîrgului, reprezentînd un păun cu coadă răsfirată și cu inscripția „Pecetea tărg Botăș".

La Botoșani sentimentul temporalității este mai puternic pentru locuitori ca oriunde. Aici simți timpul cum pulsează prin venele largi ale orașului. Un oraș al tunelurilor lungi: cele de sub vechea vatră a tîrgului medieval — boltite cu cărămidă, în care intra carul cu boi, transportînd și adăpostind, la nevoie, oameni și grîne — și cele verzi, foșnitoare, împletite din ramurile încoronate ale arborilor seculari din bulevardul Mihai Eminescu, strada Bucovina și ramificațiile lor, artere de circulație care au căpătat în anii socialismului o grandioasă înfățișare.

La Botoșani fața nouă a orașului — cu vile cochete și blocuri îndrăznețe — pare a se opune undei romantice întreținute de oameni și de chipurile tăcute ale bătrînelor palate. La Botoșani te simți mereu obligat la redefinire și autodepășire miraculoasă. Șansa înnobilării tale e mereu vegheată de geniul tutelar al lui Eminescu, de puterea blîndei înțelegeri a lumii din gîndurile și ochii-anemonă ai marelui Luchian, de libera povață din tomurile de istorie ale lui Nicolae Iorga și de alinarea regăsirii, în sinea ei cea mai profundă, a nației, prin muzica lui George Enescu. Patru spirite mari și încă altele întru cinstirea cărora ostenesc plini de avînt și îndatorire botoșănenii.

În continuarea tradiției se construiește aici o spiritualitate nouă, puternică, sprijinită pe prestigioase instituții culturale, pe acțiuni de răsunet și talente autentice. Nuclee de scriitori și pictori și de mari și necunoscuți poeți și muzicieni iau în stăpînire străzile și publicația „Caiete botoșănene" și galeriile de artă și sălile de concert, repovestind miracolul culturii. Teatrul „Mihai Eminescu" — înființat în anul 1914, distrus de bombe în al doilea război mondial și apoi reconstruit în 1958 — Filarmonica, monumentala Casă de cultură a sindicatelor, Teatrul de păpuși „Vasilache", Secțiile de Artă ale Muzeului și Bibliotecii, Casa Științei și tehnicii pentru tineret, ziarul „Clopotul" — al cărui prim număr a apărut în anul 1933 — Galeriile de Artă „Luchian", liceele centenare, Cenaclul Uniunii scriitorilor și Cenaclul Uniunii Artiștilor Plasitici, frumoasa celebrare a „Zilelor Mihai Eminescu", concursul de creație poetică și critică literară „Porni Luceafărul", saloanele literare de la Darabani și Săveni, colocviile și concursurile de creație ale cenaclului „Septentrion" de la Dorohoi, „Zilele George Enescu", Festivalul de artă plastică Ștefan Luchian, taberele naționale de artă a sticlei și porțelanului de la Dorohoi — din lucrările cărora s-a și conturat o galerie remarcabilă, punct inițial al viitorului Muzeu — taberele naționale de pictură și grafică de la Agafton, saloanele interjudețene de artă naivă de la Botoșani și reuniunea interjudețeană de pictură și sculptură a amatorilor „Artur Verona" la Dorohoi, concursul de teatru scurt Mihail Sorbul, Gala restituirilor dramaturgiee, Gala recitalurilor păpușărești și numeroase alte acțiun culturale oferă — în locul în care s-a născut și a copilărit Mihai Eminescu — i-

maginea aproximativă a vulcanului de intensă spiritualitate care — să sperăm cu toții — făurește în adîncurile sale rădăcina solară a „altui crin de tăria parfumurilor sale".

Nu poți creiona — fie chiar și aproximativ — profilul Botoșanilor fără a aminti că acest ținut al Țării de Sus, cuprins între Siret și Prut și presărat cu iazuri și pîraie, se constituie într-o veche vatră de pămînt românesc de prelungă rezonanță istorică. Acest pămînt, străbătut de apele Jijiei, Sihnei și Bașeului adăpostește numeroase urme ale culturii Cucuteni (la Ionășeni, Trușești, Drăgușeni etc.), vestigii sarmatice (sec. III î.e.n. la Călărași), din epoca bronzului și fierului (la Lunca) și din alte epoci, vestigii care atestă continuitatea românilor pe acest mirific spațiu.

Multe orașe se vor fi privit în oglinda curgătoare a veacurilor și-n chipul lor transfigurat în vreme vor fi resimțit duioșia firească a regăsirii de sine în lupta dură a continuității lor pe meleagul românesc, pămînt încercat și de rodiri pizmuitoare și de insistente și împătimite vitregiri.

Există însă, la Botoșani, o memorie a orașului care te obligă profund, cînd, la fiecare pas printre ctitoriile prezentului descoperi uimit inimile pulsînd ale vechiului oraș, creații arhitecturale pline de romantism și de poezie. Așezare deschisă, hotărîndu-și ca armă a supraviețuirii — încă de la daci sau de la Mușatini — nu zidurile groase, nu tăria iluzorie a pietrei, ci neclintirea frumosului caracter și voința de statornicie, Botoșaniul de azi oferă privitorului atent imaginea unui oraș plin de efervescență creatoare concrescută cu fundamentul trainic al vechilor zidiri de materie și spirit, investiție sigură pentru un viitor luminos.

Memoria orașului: cărți, clădiri, oameni, vechile drumuri comerciale, urme ale unui timp legendar. Data întemeierii așezării se estompează în profunzimile vremii, trimițîndu-te cu mult înaintea întemeierii Moldovei, mai îndepărtată de cum ne indică pisania primei biserici construită aici la 1350 și fiind cea mai veche din țară. Prima atestare documentară a denumirii de Botoșani apare în letopisețul lui Grigore Ureche: „Scrie la letopisețul nostru că în anii 6947 (1439) noiembrie 28, intrat-au în țară oaste tătărască de au prădatu și au arsu pănă la Botoșani și au arsu și tîrgul Botășanii".

Așezat la confluența Cîmpiei Moldovei — plină de iazuri încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun — cu dealurile ocrotitoare ale Siretului, Botoșaniul ocupă un larg interfluviu, un platou neted între Valea Siretului la est și Valea Dresleuca la vest. Tîrgul, centru de schimb de meșteșugari, cu un bogat hinterland, cu venituri mari obținute datorită comerțului la întretăierea vechilor drumuri, se dezvoltă rapid lansîndu-se în comerțul cu grîne și animale.

Aici „drumul tătăresc" (legînd Liovul cu Crimeea cu o ramificație la Botoșani spre Cernăuți) se întîlnea cu „drumul moldovenesc" (sau „drumul Siretului" — care lega Cernăuțiul cu centrele comerciale de la Chilia, Cetatea Albă și Caffa și mai departe, pe apă, cu Levantul), cu „drumul Liovului" (spre Cracovia și Danzig), cu „drumul mare al Dorohoiului" (legat prin Hotin cu Camenița și prin Cernăuți cu Sniatin), cu „drumul Hîrlăului (spre Iași), cu „drumul cel mare împărătesc": Iași, Scînteia, Vaslui, Bîrlad, Galați.

Într-un uric din 1579 al lui Petru Șchiopu aflăm amănunte despre rolul economic al tîrgului: „Domnia mea a convocat pe toți negustorii noștri moldovenești și pe boierii de țară, întrebîndu-i despre starea cea dintru început a comerțului nostru internațional și ne-au răspuns, cum că cel mai vechiu iarmaroc în Moldova a fost cel care se ține în Botoșani".

La sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea începe procesul de stabilire în oraș a numeroase familii de boieri, atrași de farmecul și bogăția locului. De atunci „Tîrgul Vechi" și mahalaua „Vrăbienilor" se înnobilează cu palate și case mari, cu grădini și parcuri vaste concepute și întreținute de florari vestiți aduși din străinătate, după modelul parcurilor franțuzești.

Pe la 1821 botoșănenii au probleme cu eteriștii, care își fixaseră aici, pentru o vreme, cartierul general.

După construirea căilor ferate Botoșaniul își pierde din importanța sa economică fiind vitregit de așezarea sa în afara căilor ferate principale.

Nimic din toate acestea nu s-a pierdut, totul este incrustat deopotrivă în arhitectură și în sufletele oamenilor. La Botoșani, te simți mereu privit de vechile case și palate, care te scrutează cu ochii obosiți ai bătrînelor ferestre, ziditi care par de departe ființe adăpostite în umbra ocrotitoare a parcurilor cu arbori rari, pe care le regăsești mereu acolo unde te aștepți mai puțin. Intri într-un blocuri pentru a regăsi locuința unui prieten și te trezești deodată într-o grădină a Hesperidelor din răcoarea căreia palatul te hipnotizează. Tăcut și iscoditor, are ceva care îl detașează de locul său împietrit și te minunezi că a rămas acolo, apărat prin haina binefăcătoare a artei de furia buldozerului. Sînt multe astfel de locuri în Botoșani, spre mîndria locuitorilor lui și a noastră, a tuturor.

Adevărată memorie a orașului, arhitectura sa — de sorginte orientală, cu dughene rînduite pe laturile străzii, cu streșine extrem de largi, cu hanuri și ratoșe altădată, dublate atunci de ctitorii ale breslelor, de casele mari boierești și de frumoasele clădiri ale instituțiilor publice — este întregită astăzi de noile și îndrăznețele ctitorii ale socialismului.

Botoșaniul este un oraș care unește în jurul vetrei sale mai multe „tîrguri": Tîrgul Vechi (zonă rezidențială a boierimii) și Tîrgul Nou, apoi locurile unde se vindeau produsele agricole ale ținutului: Tîrgul vitelor sau al boilor și Tîrgul Făinii, renumit pentru făina de mare finețe a Botoșanilor datorită primei mori cu valțuri.

Dominanta orașului este însă vegetația de o mare abundență și diversitate datorită căreia Botoșaniul este supranumit „orașul grădinilor". La 1904 Nicolae Iorga scria despre Botoșaniul natal ca avînd „curți îmbielșugate, livezi încărcate de roadă, căruțe albe dormind supt înalta streașină de șindrilă neagră, în mirosul de toamnă al sulfinei ce-și usucă pe poliți mărunte floarea galbenă". Aceeași poezie a peisajului o găsești și astăzi. La Botoșani redescoperi o natură neepatată de construcțiile îndrăznețe. Și orașul e cu atît mai frumos. Te plimbi prin el ca printr-un oraș al artelor. Istoria stilurilor arhitectonice, desfășurată în alte părți ale continentului pe durate mari se comprimă aici doar pe decenii, în mai puțin de 150 de ani făcîndu-se trecerea de la arhitectura tradițională de oraș medieval, la arhitectura de ultimă modă europeană în epocă a zonei rezidențiale.

În ultima vreme caracterul patriarhal s-a atenuat datorită ritmului intens al construcției socialiste. Grație profundelor transformări din țară, produs, în înfățișarea sa actuală, al epocii Nicolae Ceaușescu, județul înregistrează saltul spectaculos la realitatea dinamică, devenind un județ industrial-agrar cu o economie înfloritoare, cu multe unități moderne care aparțin unor ramuri de vîrf ale construcțiilor de mașini, electrotehnicii și industriei chimice. Platforma industrială a Botoșanilor s-a dezvoltat vertiginos spre Cătămărăști, au apărut cartiere noi, adevărate „orașe în oraș", centrul vechi este în plină reconstrucție într-o viziune arhitecturală modernă. Tensiunea dintre vechi și nou persistă și în formele artei sculpturale presărate ca nestematele pe trama stradată a municipiului. Monumentul eroilor din primul război mondial, bustul lui Nicolae Iorga din fața casei sale memoriale, bustul lui Eminescu — tînăr din fața Teatrului și cel reprezentînd figura poetului la maturitate, așezat în fosta grădină Vîrnav, sînt doar cîteva dintre ele. Și în acest domeniu prezentul își face loc prin ansamblul monumental închinat țărănimii (operă a sculptorului Gavril Covalschi), mozaicul ceramic de mari dimensiuni „Prin Industrializare la victoria socialismului" (realizat de Const. Piliuță și Gh. Spiridon, prin frescele și picturile realizate de Petre Achițenie la moderna Casă de cultură a sindicatelor.

S-au împlinit 150 de ani de teatru românesc la Botoșani!

Se apropie cu pași repezi comemorarea a o sută de ani de la intrarea în neființă a omului Mihai Eminescu, pe care botoșănenii sînt pregătiți să o celebreze cum se cuvine.

Privesc „flacăra tradiției" din mozaicul de la Întreprinderea „Integrata" și-mi zic încă o dată că omul, numai omul Eminescu a intrat în neființă, pentru că, de fapt, exemplul, simbolul și opera lui ființează cu adînci rădăcini în inimile noastre.

La Botoșani, soarele răsare mereu dinspre Eminescu!

Valerian ȚOPA

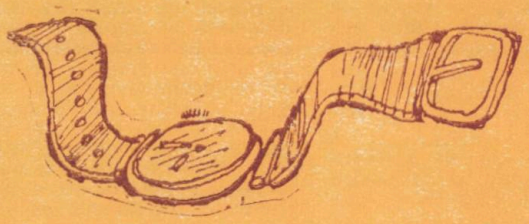

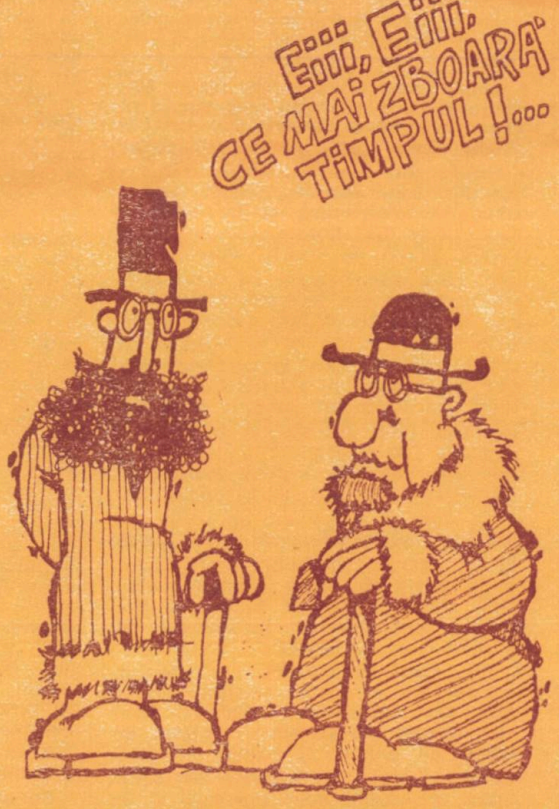
E..., E...,
CE MAI ZBOARĂ
TIMPUL!...

drama INOROGULUI

Slova tipărită — anevoie de tăgăduit — spune, totdeauna sec, că ar fi văzut lumina zilei la Iaşi. Dar adevărurile istoriei se transmit şi pe calea viului grai, din generaţie în generaţie, înfruntînd veacurile, iar calea aceasta pare şi mai anevoie de tăgăduit uneori. Copil fiind, am auzit nu o dată istoria stejarilor multiseculari din zarea vestică a satului natal. Stîrniţi de unul ca mine, fascinat de monumentalitatea acelor arbori imperiali, bătrînii o povesteau totdeauna cu încîntare. Satul nostru, glăsuia bunăoară, primul meu dascăl, Ghiţă Pandele, a fost odinioară aşezat în dealul Elanului şi se numea pe atunci Silişteni. Cu veacuri în urmă, s-a arcuit din el o viţă de bărbaţi aprigi şi destoinici, Codrenii, care au săltat repede pînă în scaunul Moldovei, sub numele de Cantemiri. Acolo a venit pe lume şi preaînvăţatul Dimitrie, măcar că tatăl său, purtat departe de casă prin vraja armelor, se afla la vremea aceea în cetatea de scaun a Moldovei. Şi degetul arătător al veneratului dascăl ne trimitea cu privirea spre orizont, unde ochii minţii noastre desluşeau în depărtări tremurînde ruinele unei case de ciamur, în preajma căreia trebuie să-şi fi găsit preferatele locuri de halcă acel copil de bună seamă fericit, înainte de a se pomeni atît de departe de izvoarele Elanului, în Ţarigradul pustiu cu totul dinspre partea prietenilor şi a rudelor. După plecarea Codrenilor, satul a fost pîrjolit de tătari, iar puţinii locuitori supravieţuitori au întemeiat o nouă vatră, numită apoi Şchiopeni, după numele celui mai în vîrstă dintre ei, care rămăsese fără un picior cu prilejul invaziei păgîne. Iar sus, pe coama dealului, au rămas nestrămutaţi doar stejarii aceia, falnici poate de pe atunci.

★

Fără a fi o modalitate exclusivă, îngemănarea eforturilor unor perechi de „eroi ai raţiunii", aflaţi adesea sub semnul unei anume opoziţii, dar care se succed la scurt timp unul altuia sau sînt contemporani, această îngemănare, spunem, este — pe cît se pare — genul privilegiat de artificii prin care spiritul uman escaladează piscurile culturii. Afirmaţia se poate ilustra din abundenţă, începînd cu ceea ce au realizat Platon şi Aristotel în cultura antică, Voltaire şi Rousseau în literatura franceză, Kant şi Hegel în filosofia germană, Bach şi Beethoven în muzică sau Schiller şi Goethe în poezie, Rodin şi Brâncuşi în sculptura modernă, Eminescu şi Creangă în literatura noastră.

Prin Cantemir, cultura românească ar fi avut negreşit un Aristotel care să fie şi al întregii culturi moderne, dacă i-ar fi fost dat acestuia să vină pe lume în urma unui Platon al plaiurilor noastre. Desigur, la vremea cînd apare luminatul voievod, cultura românească intrase deja în curba suitoare a istoriei sale moderne, chiar dacă ar fi să nu ne gîndim decît la roadele sîrguinţelor într-ale spiritului ale lui Neagoe sau la truda cronicarilor în izvodirea de dăscălii şi învăţături. Cu toate acestea, astăzi, cînd exegeza cantemiriană a reuşit să încheie imaginea cvasiglobală a plurivalentelor contribuţii ale voievodului în cultură, nimeni nu ar mai putea reduce momentul Cantemir la un simplu salt devenit posibil prin timidele osîrdii şi acumulări ale predecesorilor. Referindu-se la epoca în care nefericitul Inorog urma să-şi probeze geniul creator, Miron Costin nota cu nedisimulată amărăciune că multe ar fi fost „pre limba românească de n-ar fi fost covîrşit veacul nostru de acum de mare greutăţi". Era, într-adevăr, o epocă în care timpul lucra înverşunat împotriva noastră, făcînd să treneze nu numai treburile cetăţii, ci şi cele ale spiritului. Aflîndu-le într-o asemenea neurnire, cărei munci în nesfîrşite zile se cuvenea să i se dedice mai întîi?

Judecînd după ce ştim astăzi, este neîndoielnic că ar fi putut pune temeinice pietre de hotar romanului românesc, marcîndu-i începuturile cu două secole mai devreme.

Dar la fel de bine ar fi putut defrişa largi deschideri filosofiei noastre, sau cel puţin unor discipline filosofice, precum logica şi etica.

Şi tot astfel s-ar fi putut întîmpla cu destinul ştiinţei istorice româneşti, cu geografia sau cu cîte altele... Dar pentru aceasta ar fi însemnat să i se consacre exclusiv uneia, spre a o pune pe picioare mai întîi şi spre a o racorda, apoi, la pulsaţia planetară a timpului. Cum să suporte însă spiritul său însetat de perfecţiune starea de neîncolţire a disciplinelor cărora ar fi trebuit astfel să le întoarcă spatele? Sau cum să rămînă nesimţitor la presantele probleme ale cetăţii sale, ale poporului său bîntuit fără răgaz de urgiile istoriei?

Acut trebuie să fi resimţit Cantemir această impresionantă dramă: cutreierat de un magnific elan spre înălţimi, constrîns însă să se sacrifice pentru migăloase operaţiuni de desţelenire! Dar adevăratele proporţii ale dramei sale doar noi le putem evalua, astăzi, cînd sîntem edificaţi nu numai asupra covîrşirii în care şi-a găsit veacul, dar şi asupra vitregiei posterităţii imediate: Cantemir nu a avut un succesor de acelaşi calibru, căruia să-i poată preda văpaia de lumină furată de el zeilor.

Sub acest unghi privit, Eminescu avea toate motivele să se socotească un privilegiat al soartei. După Noica — dacă nu şi mai înainte — avem o bună reprezentare a disponibilităţilor sale deloc comune pentru cele mai variate domenii ale spiritului, ca şi pentru inspirate descinderi în freamătul agorei. Disponibilităţi care, de altfel, au şi izbucnit adesea, chiar dacă fulgerărilor de o clipă le urmează fericite refluxuri ale magmei incandescente în craterul integrator. Dar Eminescu avea o certitudine de care Cantemir se afla văduvit şi care este atît de imperioasă creatorului îngrijat de destinul culturii naţionale: certitudinea că hăţurile prozei noastre se află pe mîini bune, cum se întîmpla şi în alte cîteva privinţe. De aici liniştea sufletului şi a spiritului fără de care fabuloasa arhitectonică a Luceafărului nu ar fi fost de imaginat, cu atît mai puţin zecile de variante ale mai fiecărei poezii (că acest gen de linişte nu are a face în vreun fel cu liniştea în prozaicele ei înţelesuri, abia în paranteză dacă se mai impune spus).

Cu aceeaşi vocaţie a construcţiei ample şi a cuprinderii largi, cum o dovedeşte cu prisosinţă modul în care şi-a realizat principalele opere, Cantemir a fost nevoit să-şi înfrîneze elanul spre a se acorda exigenţelor unei rîvne meticuloase şi întrucîtva ingrate, pe care o presupun începuturile marilor zboruri în cultură. Laborioşul travaliu a operat, în bună măsură, într-o arie impenetrabilă contemporanilor şi urmaşilor. Mult mai tîrziu, el a trebuit să fie redescoperit şi restituit culturii româneşti conştiente de sine. (Fără a insista, două fapte ce par neverosimile sînt în acest sens pe deplin grăitoare: o scriere precum Sacrosancte scientiae indepingibilis imago a rămas inedită pînă aproape de zilele noastre, iar Sistemul religiei muhammedane, care i-a adus autorului faima de orientalist, a fost tradusă în româneşte abia în 1977! În aceste condiţii, nu mai poate mira pe nimeni regretul mărturisit în 1964 de Dan Bădărău, autorul primei încercări de seamă consacrate creaţiei lui Cantemir, de a fi nevoit să se mulţumească cu o imagine parţială, din imposibilitatea de a parcurge întreaga operă a marelui cărturar).

În mod paradoxal, opera lui Cantemir înscrie cultura românească în contextul culturii europene.

Marii noştri creatori din veacul trecut vor prefera însă ca puncte de plecare, piscuri mai puţin semeţe, dar mai apropiate şi mai solide. (Ne vom fi făcut oare înţeleşi pe deplin? Nu este vorba aici doar de patrimoniul naţional de valori, ci mai curînd de acea flacără încă vie a predecesorului sau contemporanului, care aduce la incandescenţă, printr-un nemediat impuls geniul potenţial. Să ne gîndim numai ce a însemnat Eminescu pentru Creangă, ca să nu invocăm decît cea mai explicită şi mai cunoscută împrejurare cu forţă probantă pentru gîndul urmărit aici.).

Incontestabil cea dintîi mare sinteză în cultura românească, creaţia cantemireană este însă o sinteză de un gen aparte, poate chiar fără precedent. Ea se ridică mult deasupra acumulărilor anterioare, pe de o parte, şi nu va constitui, în deplinătatea valenţelor sale, reazemul temeinic al unor noi şi superioare acumulări, în vederea unei noi şi superioare sinteze, pe de altă parte.

Aisberg solitar şi maiestuos al culturii româneşti, Cantemir constituie ceea ce numim un caz, cu explicaţii şi motivaţii pînă la un punct obiective. Ceea ce nu înseamnă că rămîne mai puţin, prin aceasta, un prilej de reflecţii în ordinea problemelor de continuitate a spiritualităţii naţionale. Cu atît mai mult cu cît însuşi Cantemir s-a străduit, prin opera sa, să dovedească unitatea şi vechimea culturii pe care şi-a clădit-o poporul nostru în ciuda tratamentului de neinvidiat pe care i l-a rezervat Clio.

★

Nedreaptă cu omul şi opera, Clio se arată ghiduşă cu memoria numelui ilustrului cărturar. Dacă din vatra Silişteniior nu se mai pot vedea astăzi decît cei cîţiva stejari impunători şi, la rigoare, mărturiile tăinuite încă sub pămînt, numele luminatului voievod a fost dat (cine a propus? cine a dispus?) nu Şchiopenilor, nici altui sat vecin, ca Urlaţi sau Plotoneşti, ci unei localităţi îndepărtate, Hurdugi.

D. N. ZAHARIA

ulița Golia

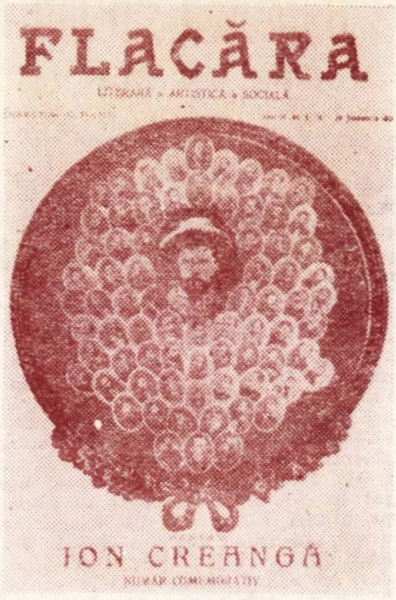

În vîjîiala lor de la capătul Tătărașilor pînă-n zarea Copoului și din valea Țuțorii către salba noilor așezări: Alexandru cel Bun, Dacia sau Canta, cupeurile stacojii, cu șine și biglu, trec napraznice pe sub balcoanele cîtorva zidiri bătrînești, îngemănate, de-a lungul fostei uliți Golia, războtezată prin 1910 Cuza Vodă.

Luîndu-le urma, pe făgașul străduței înguste și cu trotuarele pe alocuri gîtuite, pedestrul se pomenește în umbra vechiului tîrg alcătuit dintr-un șirag de dughene și bolți pricopsite mai încoace cu cîte un cat sau două în circă. Neclintită de peste un veac și jumătate la răspîntia străzilor Cuza Vodă, Ștefan cel Mare și Vasile Alecsandri, se păstrează o căsoaie nu prea înaltă, cu parterul boltit, în care și-a găsit adăpost ADAS-ul pe colț și se aliniază spre Tg. Cucului cîteva unități ale cooperației meșteșugărești.

Etajul cam otova cocoțat în spatele bolților și împărțit în felurite chipuri, slujește încă drept locuință familiilor ce fac un popas înainte de a se instala definitiv la bloc. Încăperile parterului, nu prea luminoase și cam strîmtuțe, erau pe vremuri atracția tîrgului și mare bătălie dădeau negustorii să pună piciorul în **„dughenile Băncii"** — numele cu care tîrgoveții botezaseră bolțile ce țineau de Banca Moldovei (astăzi Poșta — înființată pe la 1857 în casele logofătului Costache Sturza).

Ocupînd locul unui magazin de haine și al altuia de încălțări, în încăperea de pe colț, dichisită cu bani junimiști, se deschidea prin 1868 **„Librăria societății Junimea"**, alături pe strada Alecsandri, fiind mai de mult **„Tipografia Societății Junimea"**, denumită după 1872 **„Tipografia Națională"**. Într-o încăpere **„cu intrare prin dos"** unde se adăpostea administrația și redacția gazetei **„Curierului de Iassi"** și a revistei **„Convorbiri literare"**, intra prin 1876 un tînăr de vreo 26 de ani, **„bine făcut, potrivit de înalt, cu fața lungăreață, încălată, cu musteață neagră, plete lungi și negre ce îi cădeau pe spate, o redingotă neagră cam ponosită, cu o cravată măslinie și cu puchițel albi rătunzi ce ieșia bulbucată din jeletca sa vinețe — neagră închisă cu două rînduri de bumbi."**

Prezentîndu-l colegilor — printre care se afla și tipograful I. S. Ionescu, semnatarul celor de mai sus —, primul redactor le dădea vestea că musafirul urma să participe la redactarea gazetei, al cărei girant era Daniil Mihăilescu. Tînărul, astfel instalat în cancelaria din odăile tiparniței, nu era altul decît poetul Mihai Eminescu, angajat vr-un an (iunie 1876 — august 1877) ca **„redactor — administrator și corector"**. **Rămas fără nici o ocupație**, după înlocuirea din postul de revizor școlar **„în neputință de a-și plăti cel puțin o casă și masă regulată"**, cum nota martorul timpului, N. A. Bogdan — poetul primise postul ce îi fusese găsit **„cu mare greu"** de amicii junimiști, hărțuiți și ei de noii guvernanți liberali ce luaseră locul conservatorilor.

Orașul pe atunci avea puțină activitate economică, iar acele cîteva instituții, precum școlile, tribunalele și birourile administrației erau bîntuite de vînturile schimbărilor politice.

Gazeta populară, săptămînală, scoasă în format mic încă din 1868, **„Curierul de Iași"**, ajunsese la patru pagini mari (cu apariție de două și apoi de trei ori pe săptămînă), după 1874 cînd primarul N. Gane îi sclipuise o subvenție de stat și-i dase numele pompos **„Curierul de Iassi" — Foaca publicațiunilor oficiale din resortul Curții Apelative din Iassi.** Bogată în rubrici și variată în conținut, publica știri locale, din țară și de aiurea, măcar o pagină de reclame comerciale pentru mărfuri românești sau străine, scrisori cetățenești, informații culturale, versuri și ceva proză. Cîteva coloane adăposteau acti-

Clădirea în care s-a aflat „Tipografia Națională".

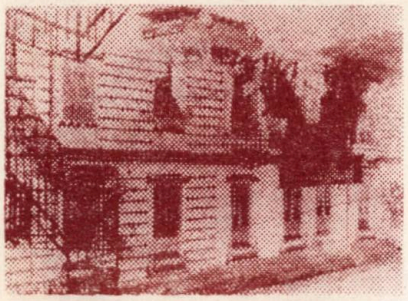

Chateau aux fleurs de odinioară

vitățile tribunalelor celor cinci secțiuni, mandate de urmărire și listele proceselor, fapt pentru care era citită în toate straturile societății din Moldova, și se afla în hîră cu celălalt **„Curier — Foaia intereselor generale"**, rîvnitor la subtitlul de Foaie oficială.

Avînd cititori și în străinătate, ținea depozite la Constantinopol, Paris, Viena și Berlin.

Fiindcă tot în paginile Curierului se înserau și comunicatele administrației districtelor Bacău, Neamț, Suceava, Botoșani, Dorohoi, Vaslui, Iași, între care uneori primarii anunțau cu disperare găsirea unor vaci rătăcite, poetul, în clipele de amărăciune, avea să-i zică **„Foaia vitelor de prin pas"**.

Inhămat cu pasiune și sîrg în subjugătoarea îndeletnicire — care-i oferea unele libertăți și autoritatea gazetarului — noul redactor s-a apucat să prefacă foaia neutră — prin contract — și apatică, într-un jurnal politico-informativ combativ și bine înfipt în viața politico-economică a orașului și țării. Pana sa prolifică dădea publicității o seamă de articole despre relațiile internaționale, studii competente despre economia țării și nenumărate știri sau cronici închinate evenimentelor culturale.

Convins că gazetarul n-are ce căuta în cancelarie decît în ajunul introducerii materialelor în pagină, se bucura din plin de libertățile noii sale ocupații, cercetînd subiectele la fața locului, participînd la evenimente și manifestații, vizitînd școlile, sălile de concerte, grădinile de spectacole și chiar magaziile (prăvăliile) care cereau girul gazetei pentru serviciile sau mărfurile oferite publicului.

Astfel, la 20 mai 1876 și 27 iunie se afla la serbarea terminării cursurilor Institutului Academic (liceul de astăzi Mihai Eminescu).

Vizitînd Școala comunală de meserii din colțul străzilor Zoe (11 iunie) cu Golia, la 25 iunie îndemna tîrgoveții să vadă expoziția cu lucrările ucenicilor celor trei ateliere: ciobotărie, croitorie și tinichigerie. Adînc impresionat de pregătirea elevilor de la școala Tehnică (aflată în localul care adăpostește astăzi biblioteca Institutului de medicină din strada Alecsandri și baza sportivă — scria la 2 iulie : **„Am văzut expuse mai multe teascuri pentru tescuit vinul, de o soliditate rară, șurubul gros de fier al unui asemenea teasc se lucra înaintea ochilor noștri"**.

Credincios teatrului pe care-l îndrăgise cu dăruirea primilor ani ai tinereții, urmărea pasionat spectacolele de pe scena mare a Copoului, sau de pe cele cîteva podiumuri înjghebate în pripă prin cîteva locante și grădini de petrecere, precum **„Chateau aux fleurs"** instalată în ograda umbroasă a hatmanului Răducanu Rosetti (astăzi fundacul Cuza).

Susținînd inițiativa tinerilor actori Manolescu, Ionescu, Arceleanu, care ridicaseră acolo o „scenă mică", poetul scria : **„Constatăm cu plăcere că acești tineri, cu totul în antiteză cu vechii rutinari ai teatrului nostru, vorbesc natural, au ceea ce se numește l'art de causeur"** (4 iulie 1876). Joi, 19 august se bucurase de alt eveniment : spectacolul prezentat în limba idiș de o mică trupă evreiască **„într-o grădină pe Ulița Mare"** (vizavi de Mitropolie), în care jocul actorilor a fost excelent.

Cronica din 22 august 1876 avea să fie peste ani documentul care atesta, netăgăduit, nașterea la Iași a primului teatru, în limba idiș, din lume.

De aceeași atenție se bucurau și seratele teatrale prezentate de trupa lui P. S. Alesandrescu în **„Grădina Primăriei"** — aflată în Lăpușneanu, pe locul cinematografului **„Tineretului"** —, participînd la spectacolul din 21 și 24 august, declarîndu-se mulțumit de pasiunea ieșenilor : **„Precum vedem teatrul de vară este îmbrățoșat de publicul iașan"**. În 31 august vizita din nou același teatru.

La 8 septembrie, avînd loc marele bairam de sărbătorire a trecerii celor 10 ani de la înființarea Institutului Academic (1866—1867), poetul era prezent din nou pe strada Muzelor, împreună cu amicii junimiști, în mare formă : Șt. Vîrgolici, A. D. Xenopol, I. Melik, S. Bodnărescu, C. Meissner.

Conferențiar și participant la prelecțiunile Junimii, din aula Universității, le consemna regulat mersul. Din noiembrie nu scăpa nici un spectacol la Teatrul din Copou, despre care scria note, notițe și cronici bogate.

La 20 ianuarie 1877 vizita și salonul doamnei Mavrocordat unde pianistul Moritz Rosenthal prezenta unul dintre concertele aclamate la Viena.

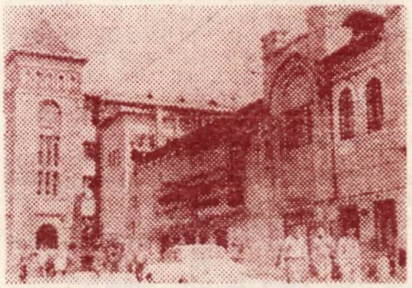

Cinematograful Tineretului

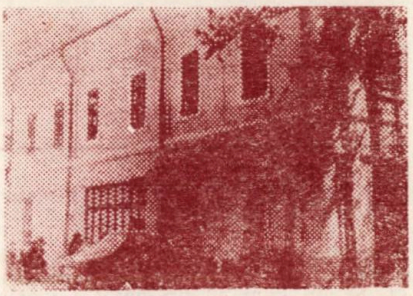

Școala tehnică

Prieten cu violonistul Th. Micheru, nu putea lipsi nici de la concertele sale din 30 ianuarie 1877, la Conservatorul de pe strada Banu, iar altul la Palat, în 30 martie.

De aceeași onoare se bucura și serata muzicală de la Institutul normal de domnișoare al Emiliei Humpel (Curierul, 20 martie).

Martor ocular al inundațiilor Bahluiului, din noaptea de 13/14 aprilie, poetul avea să privească îndurerat valea Mitropoliei și Palatului, unde la **„șiruri întregi de case"** se zăreau numai **„streșinele"** (Curierul, 17 aprilie 1877). Trăind pasionat toate evenimentele, participa cu sufletul la marele război al Independenței, pînă la mutarea din octombrie la București.

Musafir așteptat în odăile tiparniței din Ulița Băncii și Sf. Ilie, era prin 1876—1877 și Ion Creangă, prieten la cataramă cu poetul redactor, iar mai tîrziu și oleacă de proprietar al Tiparniței Naționale, cu încă alți institutori și tipograful I. S. Ionescu.

Între două drumuri pe strada Băncii, cotea și pe la tiparniță să-și vadă prietenul și să mai zvonească la gazetă că **„Povățuitoriul"**, **„Metoda"** și **„Învățătorul copiilor"** — lucrările didactice — se găsesc la librării, la debit sau în pod la părintele Ienăchescu. Peste drum, la colțul străzii Golia cinsteau și bucuriile, iar la foame Creangă înghițea un castron de raci.

Drumurile sale pe strada Golia nu erau deloc rare, căci la nr. 51, aproape de colțul străzii Primăriei (Dobrogeanu Gherea), ținea cu Zahei o dugheniță de iarba dracului.

Mai încolo, pe tapsanul unde se ridica prin 1895 Teatrul Național, stătea într-o rîlă, **Primăria**, cu sala de întruniri politice, în care popa Smîntînă (porecla dată lui Creangă de Iacob Negruzzi), era în fruntea bucatelor.

Debutul și-l făcuse în casele de peste drum ale lui Alecu Balș (Filarmonica), unde fracțiunea liberală își ținuse primele întruniri.

La capătul uliței, în curtea mănăstirilor Golia și Bărboi avusese și locuința.

Acestea sînt doar cîteva dintre locurile prin care cei doi nedespărțiți prieteni și-au purtat pașii, lăsînd urme și amintiri duioase.

Ion MITICAN

Fotografiile : Paul ZAMFIR

Altfel despre „Scrisoarea a III-a și... Mircea "

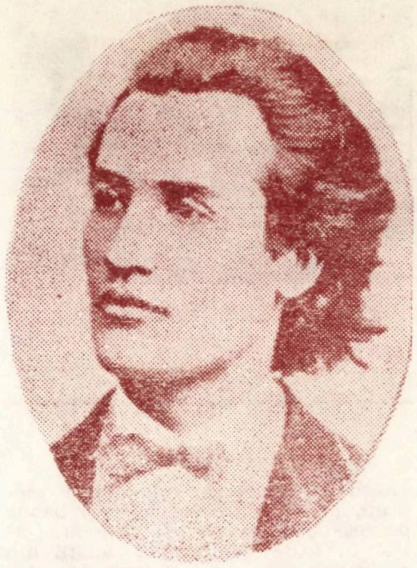

Îndreptățita și constant crescînda popularitate cunoscută de „Scrisoarea a III-a" de-a lungul deceniilor n-a dus totuși în aceeași măsură la aprofundarea investigării ei. Modul cum au prezentat-o marii noștri istorici și critici literari pare a fi lăsat cu anume generozitate spații de mișcare pentru mai modeștii lor urmași. Alteori, opiniile exprimate incită la fertile discuții.

Primul demers critic mai amplu dedicat aceluia care avea să devină „marele subiect al literaturii române" l-a semnat Gherea, în 1877 : „Eminescu" (în „Contemporanul", nr. 9), și conține multe aprecieri pertinente, exceptînd, mai cu seamă, interpretarea poemelor „Epigonii", „Luceafărul", „Scrisoarea a III-a". Cu privire la aceasta din urmă, teza idealizării trecutului a făcut carieră în istoria noastră literară, ecoul mai fiind resimțit și astăzi. Conform convingerii lui Gherea, Eminescu a fost dăruit cu un fond nativ optimist, dar influența mediului social de după 1848 l-a împins către pesimism, ceea ce ar explica atitudinea poetului față de trecut : „E foarte caracteristică în această privință **Satira a III-a**. Nu numai Mircea e blînd, bun... aceasta se pricepe, dar ideală și armonică e natura toată, ideal și armonic e visul sultanului, frumoasa Malcatun, Baiazid însuși. Dar mai caracteristică decît toate acestea e descrierea războiului. (...) Nici o picătură de sînge !" (**Studii critice**, E.S.P.L.A., 1956, vol. II, p. 30.).

Curînd, în 1889, Maiorescu publică sagacea și sintetica sa cercetare, „Eminescu și poeziile lui", fecundă sursă de sugestii (declarată sau nu) pentru atîția dintre ulteriorii exegeți ai creației eminesciene și, totodată, indirect, prin substanța studiului, o replică dată lui Gherea. Criticul junimist, consecvent sieși, în speță criteriului estetic ca factor prevalator în evaluarea operei literare, cît și principiului că un poet nu poate fi neapărat original prin fondul operei, ci prin expresia artistică, prin limbă, relevă „armonia uneori onomatopeică" însușită de Eminescu din poezia populară, căreia îi adaugă îndată polenul graiului românesc din secolele medievale, adunat din letopisețe și cărți cu file de mult îngălbenite : Tot din poezia populară și din citirea cronicarilor, din pătrunderea intimă a vechei limbi române au putut ieși versurile în care vorbesc solul și Mirceavodă în **Satira III**, afirmația ilustrîndu-și-o prin consistente pasaje selectate din răspunsurile date de domnitor lui Baiazid. Așadar, patriotismul lui Mircea se vădește intrinsec iubirii pentru limba și istoria poporului. Astfel, criticul ne lasă vag bănuiala intuiției că voievodul însemnează pentru Eminescu mai mult decît anii domniei și faptelor sale memorabile, aspect sesizat, probabil, de M. Dragomirescu.

În descendența maiorescianismului, Dragomirescu a reacționat vehement (în 1894—1895) la exegeza întreprinsă de Gherea, inclusiv la situarea lui Eminescu pe pozițiile unui conservator înfederat optînd pentru reîntoarcerea la condițiile „vîrstei de mijloc". Referindu-ne strict la paginile polemice avînd ca obiect „Scrisoarea a III-a", găsim demn de reținut punerea succintului portret moral trasat voievodului în relație cu biruința sa în luptă și cu starea de spirit a poetului : „Această existență sufletească — pe care Eminescu o țese cu măiestrie în figura lui Mircea și alor săi și care nu este numaidecît a unui timp, deși poetul, ca s-o concretizeze, o pune într-un timp —, ea este fundamentul esențial al poemei și numai priceperea ei ne dă sensul întregei poeme". Vaga intuiție ipotetic atribuită ceva mai sus lui Maiorescu și-o asumă cu fermitate discipolul său : Dragomirescu vede în figura lui Mircea o reprezentare generalizată semnificînd un trecut istoric îndelungat — aserțiune prin sine remarcabilă, fiindcă se apropie de considerarea voievodului drept simbol poetic.

În cadrul acestor discuții preliminare, nu-l putem ocoli pe Ibrăileanu. E vorba, acum, nu de autorul a numeroase articole și studii, ci de profesor, de cursul ținut la Universitatea din Iași, atestînd neechivoc aspirația unei interpretări exhaustive a creației eminesciene. Desigur, pe o întindere de peste șaizeci de prelegeri nimeni nu și-ar propune să ignoreze părerile înaintașilor, să țină cu orice preț a fi permanent original și la aceeași înălțime de idei. E, de altfel, o chestiune în funcție și de materialul supus analizei. Citeodată, Ibrăileanu preia judecăți de valoare și observații maioresciene, cum e cazul celor deja citate de noi, vizînd frumusețea expresiei artistice în „Scrisoarea a III-a", alteori, se fac auzite ecouri din Gherea, ca în problema „idealizării vîrstei de mijloc". Ne întîmpină însă în prelegeri cîteva constatări valoroase pe tema trecutului, „ca una din coardele cele mai însemnate ale lui Eminescu" :

„Am putea să spunem că găsim trecutul enorm, ceea ce e fabulos în trecut : Egiptul și Asiria.

Un alt trecut, pe care îl găsim în Eminescu, e veacul de mijloc. Cine nu cunoaște **Scrisoarea a III-a** ? Această idealizare se găsește și în alte bucăți din Eminescu. Vorbesc de veacul de mijloc străin.

Al treilea trecut e trecutul național românesc, dar acest trecut începe prin altul : sentimentul pentru daci. În Eminescu găsim idealizarea poporului dac. Cu toate că dacii sînt strămoșii românilor, ei n-au fost idealizați. (...)

Și, în sfîrșit, trecutul național: Mircea, Ștefan.

Un alt trecut, să-l numim trecutul social. Dumneavoastră știți suspinele lui Eminescu după vechea organizare socială a Țărilor Române. (...)

Și, în sfîrșit, ar fi trecutul său personal, regretul după copilărie, după tinerețe, după iubirile moarte".

Dar ce înseamnă „trecutul enorm", „fabulos", „Egiptul și Asiria" pentru Eminescu ? În general, timp mitic și, într-un fel, vîrstă de aur — ca și etapa copilăriei. Coroborate, primul și al treilea paragraf anticipează cu aproximativ două decenii interesul manifestat de G. Călinescu și, mai apoi, de Z. D.-Bușulenga, E. Todoran ș.a. pentru „Memento mori", „Decebal", „Sarmis", „Gemenii" etc. Dacă reamintim dorința lui Eminescu de a crea o mitologie românească, e curios cum de n-a rostit Ibrăileanu cuvîntul „mit" !

De figura lui Mircea cel Mare, Ibrăileanu, în mod aparte, nu e preocupat. Nici N. Iorga. **„Scrisoarea a III-a"** îi prilejuiește un viu interes față de militantul politic Eminescu, „pentru care sabia lui Mircea a fost

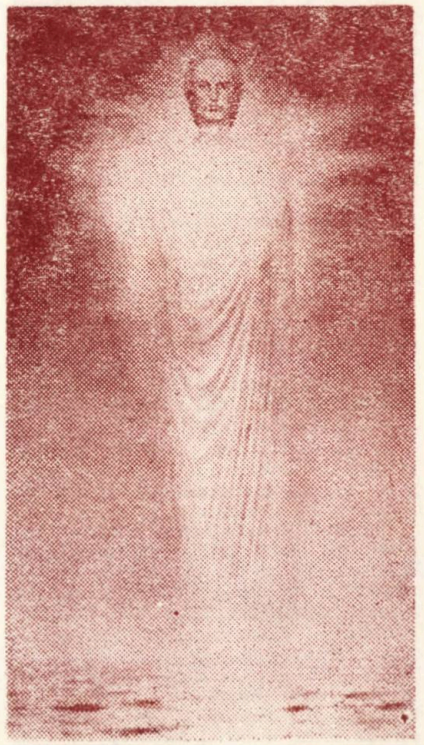

Mircea ISPIR : „Luceafărul"

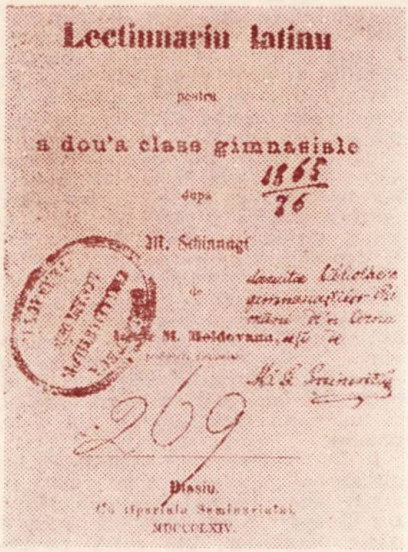

Semnătură a lui M. EMINESCU

o armă în luptele pentru putere, și de aceea limbagiul articolelor de fond e pus în versuri...". Astfel, aprecierea lui Iorga se interferează cu aceea formulată cîndva de Gherea, iar sublinierea vocației satirice eminesciene premerge adîncirii chestiunii de către G. Călinescu. După ce îl definise în termeni de excepție pe Eminescu drept „expresia integrală a sufletului românesc", e curios cum un istoric de talia sa n-a fost atras de partea întîi a poemei, de visul legendarului sultan Osman. După cum, din alte motive, ni se pare la fel de curios că poema n-a fost integral gustată de Călinescu: „Școala prețuiește mai mult **Scrisoarea a III-a**, fiindcă e mai ușor declamabilă și plină de sentimente frumoase. (...) Partea întîi narează repede, pe deasupra lucrurilor, fiind de altfel o versificare a unui crîmpei din istoria otomană a lui Hammer, cu unele înfloriturl patetice oarecum nepotrivite locului...".

Fără nici-o intenție de a știrbi din prestigiul aceluia care ne-a dăruit întîiul autentic monument înălțat în plan spiritual lui Eminescu — viața și opera — neegalat de nimeni pînă în prezent, trebuie să spunem că există în pasajul citat scăpări explicabile pentru o minte ce se mișcă imprevizibil de autoritar pe tărîmul a numeroase discipline — adevăr valabil și pentru N. Iorga.

Deocamdată, să mai reamintim că prin contribuțiile aduse de G. Bogdan-Duică, T. Vianu, G. Călinescu, D. Caracostea, Perpessicius, D. Popovici, M. Eliade și mulți alții, eminescologia și-a extins direcțiile de investigație și în domeniul milologiei. Ar fi de prisos a mai veni cu dovezi că Eminescu și-a îndreptat nepotolita sete de cunoaștere către fundamentalele mitologii la care a putut avea acces în vremea lui, că le-a pătruns adesea printr-un proces osmotic cu filosofia, totul filtrat prin personalitatea sa nepereche.

*

Perpessicius a realizat cu finețe că „Scrisoarea a III-a" a început să prindă contur spre forma definitivă în 1878, „în momentul cînd, tălmăcirea fragmentelor din Hurmuzaki pe de o parte și evenimentele contemporane, politice și istorice pe de alta, îi sugerează (lui Eminescu — n.n.) ideea celor două planuri, de antiteză, ale poemului. S-a ivit, cum se pronunța M. Dragomirescu, acea „existență sufletească" favorabilă unei asemenea creații. Din „Fragmentele Hurmuzaki", poetul a cules „declarații" atribuite lui Baiazid, relatări trimițînd la „Istoria Imperiului Otoman" de Hammer (dacă nu cumva luase mai dinainte cunoștință de ea) și, evident, cuceritoarea legendă cuprinzînd visul sultanului Osman. Cum Herodot a consemnat variantele acestei legende la mai multe seminții orientale, iar părintele istoriei nu-i era deloc străin lui Eminescu, e de admis ca el să fi descoperit-o în altă etapă, anterioară, lucrul la traducerea din Hurmuzaki declanșînd benefica reactualizare.

Prin ce l-a atras, deci, legenda în cauză pe Eminescu?

Iată cîteva dintre motivele cardinale. Mai întîi, prin acel „trecut enorm", „fabulos" — cum îl definea Ibrăileanu; apoi, prin aspectul de „început", de „origine", de „întemeiere" — a Imperiului Otoman; în al treilea rînd, prin valențele simbolurilor arhaice în plan poetic — aceste trei motive ducînd ineluctabil spre mit; în fine, elementele mitice apar într-un cadru oniric, inseparabil de romanticul Eminescu.

Gimnazistul de la Cernăuți „tocise" cartea lui Reinbek (Mythologie für Nichtstudierende), așa că va fi înțeles prea bine din „Fragmentele despre literatura germană modernă" de ce Herder a susținut că teatrul grecilor și latinilor s-a înălțat pe baza miturilor și tradițiilor subsumînd veacuri de istorie pierdută în negura timpului, ori din „Introducere în filosofia mitologiei" a lui Schelling, că asemenea plăsmuiri dau seamă într-un mod specific despre toate „genezele" (instituții, evenimente, religii etc.),ca să nu mai stăruim asupra admirației pentru Max Müller... Se știe, romanticii socoteau că istoria fiecărui popor începe cu mitologia lui. Astăzi consultăm scrierile lui Mircea Eliade și ne edificăm asupra „miturilor de origine," „prestigiului începuturilor," „întoarcerii la origine." asupra semnificației simbolurilor din mituri etc.

Neîndoios, o dispută în jurul întrebării dacă Eminescu a gîndit ori nu mitic este neavenită aici. Se impune însă a preciza că poetul a păstrat cu deplină conștiință artistică timpul nedefinit în care se petrece visul strămoșului otomanilor: acel timp mitic relevat de peregrinarea triburilor de păstori tip Abel în căutarea permanentă de păsuni proaspete: „Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă/ Ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie ș-o schimbă..."

Luna metamorfozată în fecioară indică o „epifanie" a zeiței Diana (zeița fecioară, ca și la Schopenhauer) adorată de femeile din lumea arhaică italică pentru asigurarea fecundității, dar ea patrona și eterna devenire a naturii, după cum, în străvechile mituri hotăra și soarta pămîntenilor, cît și războaiele — ceea ce ne interesează relativ la menirea sultanului de a întemeia un imperiu lumesc, proces reiterînd la scară mică (prelungind) o parte a cosmogoniei. Polivalența simbolurilor ne îngăduie să acceptăm dublura Dianei în pămînteana Malcatun. Să menționăm că există și o carte a destinelor. O variantă manuscrisă a „Scrisorii a III-a" confirmă toate acestea: „— Știi tu cine sunt Osmane, cavaler rătăcitor / M-ai iubit cu-atîta sete, suferiși cu-atîta dor.../ Poate crezi că eu sunt luna, care ție mă supun / Lună-n cer, fecioară-n lume, și mă cheamă Malcatun. / Las să leg a mea viață de a ta... (...) /Scris în cartea vieții este și de veacuri și de stele / Eu să fiu a ta stăpînă, tu stăpîn vieții mele." „Nuntirea" propusă de luna-fecioară constituie preludiul unei „faceri," unei „întemeieri." Cele întîmplate în vis dobîndesc astfel caracteristici de „poveste sacră", „poveste adevărată", cu autoritatea faptului petrecut „prima oară".

Tot în sfera mitului se înscrie omologia inimă-sămînță (simbol ființînd din cele mai arhaice vremuri). Copacul ce răsare din inima sultanului și „crește într-o clipă ca în veacuri, mereu crește, / Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lățește" reprezintă „Arborele Cosmic" situat în Centrul Lumii. Vîrful acestui copac atinge — în calitatea sa de „axis mundi" — Cerul: „Umbra lui cea uriașă orizontul îl cuprinde / Și sub dînsul universul într-o umbră se întinde"...

Mitologia ebraică plasează Edenul în Centrul Lumii, unde-și are izvorul un fluviu cu patru brațe prin care viața curge în cele patru părți ale pămîntului. În legenda orientală narată de Hammer e atestat izvorul a patru rîuri (Tigrul, Eufratul, Nilul, Istrul), anume rădăcinile arborelui paradisiac. Eminescu a împrumutat de

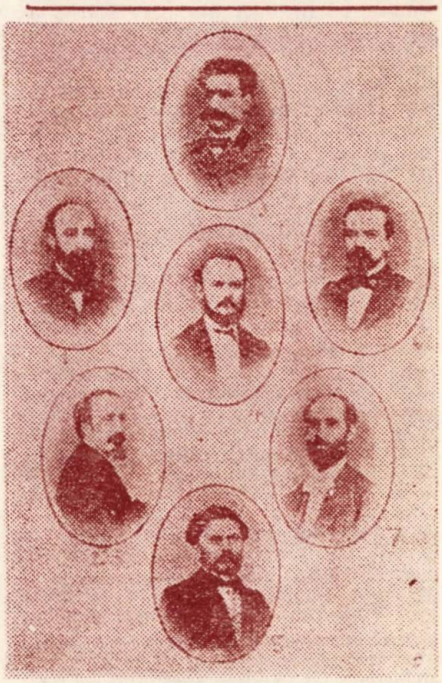

Colegi ai lui Eminescu la Institutul Academic:

1. N. CULIANU
2. I. CIUCEA
3. I. M. MELIK
4. P. PONI
5. D. QUINEZU
6. T. MAIORESCU
7. P. PAICU

la ebraici doar motivul celor patru părți ale pămîntului, pentru a sugera nemărginirea (viitorului imperiu), după cum, față de textul din Hammer, vestitele fluvii antice nu mai izvorăsc din rădăcinile arborelui paradisiac, fiindcă poetul preferase, ceva mai înainte, introducerea simbolului inimă-sămînță, cu o mai sporită încărcătură expresivă. „Vulturii porniți la ceruri" simbolizează certitudinea împlinirii visului, consolidată imediat după trezirea lui Osman, de prezența frumoasei Malcatun la fereastră, semn că „pe-o clipă se năltase chiar în rai la Mohamet", profetul atoateștiutor. Pentru a conchide că întreaga atmosferă conturată de visul lui Osman întrunește armonia mitică a vîrstei de aur, fascinantă pentru Eminescu și explicînd frecventele „întoarceri spre origini", din creația sa, apelăm din nou la Perpessicius: „...Leunclavius povestește același vis, pe seama lui Ertogrul, tatăl lui Osman". Departe de noi gîndul de a pretinde că Eminescu ar fi citit în mod sigur lucrarea istoricului german Leunclavius, dar, indiscutabil, avea știință de transferul unui eveniment mitic de la un zeu la altul, de la un erou la alt erou, de la un strămoș la alt strămoș etc. În Osman, el a văzut întrutotul ceea ce reprezintă: un simbol, un întemeietor mitic.

*

De ce tocmai la Baiazid Ilderim și la Mircea cel Mare s-a oprit Eminescu?

Pe majoritatea celor care-au stăruit asupra părții întîi din „Scrisoarea a III-a" îi atrăgea aproape în exclusivitate aspectul strict științific, informativ, realizat de poet, inadvertențele documentare vizînd datarea bătăliilor de la Rovine și Nicopole, afirmațiile — declarații puse pe seama lui Baiazid — în pofida rostirii lor de către Mohamed al II-lea ș.a. Cîndva, le-a incriminat Anghel Demetriescu. În comentariile de excepție din ediția „Opere", Perpessicius a făcut lumină și în atari chestiuni. Relativ recent, Eugen Todoran a dezbătut, la rîndu-i, și asemenea probleme. Din cele expuse pînă acum reiese că preocuparea noastră e alta.

În lucrarea postumă „Pămînt și apă" de Petru Caraman, descoperim cîteva puncte de sprijin: „Prin contrast cu domnitorul român, sultanul Baiazid este simbolul monarhului vanitos la culme și de o agresivitate fără frîu. Precum îl recomandă însuși supranumele lui de „Yildirim" — adică **Fulgerul** sau **Trăsnetul** — el era grozav de iute la mînie și iute în toate acțiunile sale pe tărîm militar". E drept, Baiazid e privit ca un personaj literar obișnuit, reprezentativ pentru o categorie anume de monarhi. Dar un personaj simbolic totuși. Noi mergem mai departe susținînd că Baiazid îi apărea interesant lui Eminescu pentru substratul mitologic implicat de numele său, ușor de asociat cu Zeus, ori cu românescul Sf. Ilie, zeități personificînd forțe ale naturii. Însuși Eminescu ne stimulează a proceda astfel, de vreme ce în varianta autonomă din care am mai citat găsim: „Și în scara lumii noastre se arată Baiazid/Fulgerul, care se simte domnitor al lumii-ntregi / Semizeu în omenire și un soare între regi". Trăsăturile mitologice acordate aici sultanului răzbat și în textul definitiv. Drept consecință, poetul simte nevoia să-i confere puterii militare cruciate însușiri similare: „Fulgerele adunat-au contra fulgerului care / În turbarea-i furtunoasă a cuprins pămînt și mare". Însă pămîntul (cu pustiuri, codri) și marea (apă, riuri) — în ultimă instanță, elemente primordiale — participă în felul lor la bătălia de la Nicopole, de aceea se zguduie „din pace adîncă ale lumii începuturi", ca într-o confruntare dintre titani. Pe de altă parte, se ciocnesc armat crucea cu semiluna. În imaginea simbolismului creștin, crucea e făcută din lemnul Arborelui binelui și răului și e asimilată cu Arborele Cosmic, prin mijlocirea ei comunicîndu-se cu cerul. Semiluna, ca simbol, se leagă de Luna-Diana și copacul răsărit și crescînd fabulos în visul lui Osman.

Alegerea lui Mircea cel Mare ca simbol poetic își găsește justificarea în aceeași aură mitică, întrucît sub domnia lui a avut loc pentru „prima oară" o împotrivire armată față de expansiunea Porții Otomane, această împotrivire fiind, așadar, „exemplară" și, în consecință, reiterată în toate împrejurările asemănătoare. Se mai adaugă și alte aspecte care poartă pecetea „originilor", „începuturilor": „...Basarabi și voi Musatini, / Descălecători de țară, dătători de legi și datini...". Într-un articol din „Timpul" (12 sept., 1882), poetul scria că voievodul „e cel mai mare domn al Țării Românești, acela sub care țara cuprindea amîndouă malurile Dunării pînă-n mare", iar Cozia, așezămîntul ctitorit de el, se ridică la condiția unui „monument istoric **aproape egal în vechime cu țara**" (s.n.) — ceea ce ne solicită reluarea discuției despre numele domnitorului.

Comentatorii manifestă deplină concordanță în identificarea epitetului — simbol „cel Bătrîn" cu semnificația de „înțelept". Investigațiile au dus aproape unanim la concluzia că Mircea era, de fapt, destul de tînăr la data bătăliei de la Rovine, iar poetul s-a conformat tradiției. Dar textul sună clar: „...și s-apropie de cort / Un bătrîn atît de simplu, după vorbă, după port". Și încă: Baiazid îl numește „ciot", „bătrîn", „moșneag", iar Mircea însuși: „— De-un moșneag, da, împărate...". Și din nou poetul: „Abia plecă bătrînul...". Totul denotă că pentru Eminescu voievodul arată vîrstnic. Ar fi absurd, ridicol, să concepem că un moșneag „mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare...". Adevărul e că Mircea cumulează trăsături de titan, că are o vîrstă mitică, deci, nu are... vîrstă. La fel arată și figurile albite de vreme, din „Strigoii", „Sarmis", „Povestea magului călător...". În varianta autonomă B, în replica rostită de voievod găsim: „... iară vorbelor acestor / Le-a răspuns bătrînul rege așezat și blînd ca Nestor". Simbol sinonim cu înțelepciunea, homericul și mitologicul Nestor nu era nici el tînăr...

Tot de mit și de „prestigiul originilor", de prestigiul acelui „prima oară" ca eveniment, ține și invocarea expediției lui Darius (în cadrul intervenției domnitorului), inserată de Herodot în „Istorii", fiind cea dintîi întreprinsă de un însetat de cuceriri pe pămîntul oamenilor de pe meleagurile românești de azi. Regele persan e întîiul care le-a cerut localnicilor „pămînt și apă". Dat fiind faptul că Petru Caraman a tratat pe larg aceste simboluri în scrierea amintită, menționăm numai că în cazul celor două elemente funcționează convingerea arhaică pusă în lumină de Frazer în „Creanga de aur", după care puterea magică a părții are efect asupra întregului, oricît de mare ar fi depărtarea dintre parte și întreg. A oferi unui conducător mostră de pămînt și apă dintr-un ținut, ori dintr-o țară, echivalează cu a da întregul ținut, ori întreaga țară, a le închina, a le ceda spre stăpînire. În consecință, Mircea avertizează că aceia care-au venit să ceară pămînt și apă s-au făcut „toți o apă ș-un pămînt".

În „Scrisoarea a III-a" întîlnim un alt simbol, omniprezent în creația eminesciană: codrul. În postuma „Mușatin și codrul" ne întîmpină peisajul dacic paradisiac. Din adresarea codrului către „Ștefan-vodă tinerel" (pe care vrea să și-l aleagă împărat), ne oprim la pasajul: „Tu să știi iubite frate, / Că nu-s codru, ci cetate", fiindcă probează identitatea codru-cetate. În varianta autonomă B, Mircea declară: „(...) Lupt să-mi apăr sărăcia și nevoile și neamul / Și de-aceea tot copacul, toată frunza și tot ramul / Mi-e prieten numai mie iară ție dușman este / Dușmănit vei fi de toate, făr'a prinde chiar de veste / Căci din Noi făcum cetate și din inimă un zid...". Prin urmare, „Noi", se constituie din oameni și din elementele naturii alcătuind împreună o cetate inexpugnabilă. Dintr-o secvență precedînd convorbirea Mircea-Baiazid (forma definitivă a „Scrisorii a III-a"), aflăm că „Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejar", loc de unde românii vor ieși ulterior să se confrunte cu turcii. Întreaga mișcare a naturii dobîndește semnificația unui avertisment adresat sultanului, în consonanță cu acela rostit de voievod. Mai apoi, repeziciunea și forța de lovire proprii armatei române sînt relevate prin excepționale imagini plastice derulîndu-se cinematografic și cumulînd elemente și manifestări ce marchează o natură și ea dezlănțuită, lexicul fiind grăitor: „crivăț", „ger", „vijelie-ngrozitoare", „a se năruî" ș.a. — o natură care, în condiții de pace, nu poate fi decît armonioasă, caracteristică vîrstei de aur.

Aducînd toate observațiile expuse de-a lungul demersului nostru, îndeosebi remarcile asupra simbolurilor și substanței lor mitologice, pledăm pentru concluzia că Mircea și Baiazid sînt două arhetipuri definînd entitatea românească autentică și, respectiv, pe aceea a invadatorilor dintotdeauna, și numai în plan secundar individualități. Cum crearea arhetipurilor constituie o caracteristică majoră a mitului în mod corespunzător Mircea și evul de mijloc românesc sînt identificate de poet cu veacul de aur.

Deosebirii dintre vîrsta de aur și prezentul „mișelit" din vremea poetului îi corespunde în mod necesar deosebirea dintre arhetip și caricatură (figura liberalului), iar în construcția poemei, antiteza.

Florin PIETREANU

in memoriam

ION CREANGĂ

Ion CREANGĂ

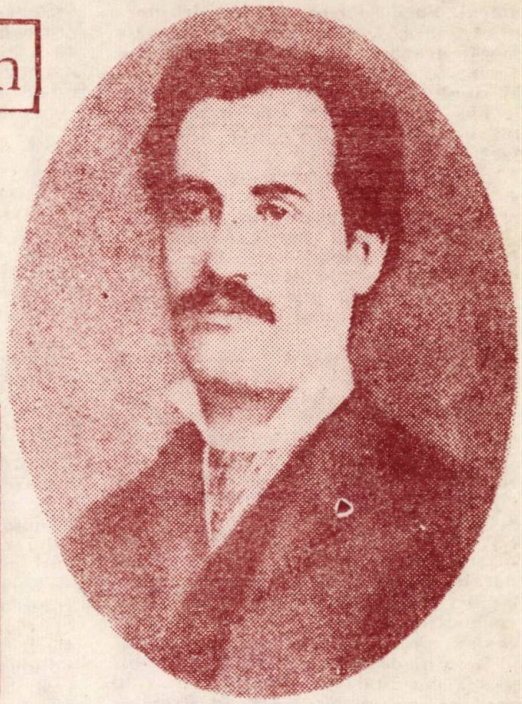

M. EMINESCU

Din anul 1872 și pînă la 31 decembrie 1889 Ion Creangă, caterisit din cler și destituit din învățămînt la acea dată, va trăi și va scrie întreaga sa Operă: Poveștile, Poveștirile și Amintirile din copilărie la BOJDEUCA din Țicăul Iașului, de la a cărei inaugurare ca muzeu s-au împlinit 80 de ani la 15 aprilie 1988.

Personalitatea lui Ion Creangă, ca om și scriitor, a stîrnit încă din timpul vieții, cu atît mai mult după aceea, nenumărate dispute, legende și anecdote, unele determinate de El însuși, altele de foști elevi, prieteni, cunoscuți, critici, istorici literari sau biografi improvizați.

Sînt și azi amatori, pretinși cunoscători ai vieții marelui povestitor, unii slujind în locurile legate de memoria celebrului humulestean, care inventează bazaconii fel de fel, cum ar fi faptul că Ion Creangă a murit neștiut și sărac și că a fost înmormîntat la groapa săracilor sau la București, alături de Mihai Eminescu, și altele încă. Și în legătură cu anul nașterii, sau cu locul în care a scris Amintirile, sau cu casa din Iași, în care s-a stins în seara de 31 decembrie 1889, se fac afirmații din cele mai ciudate și nesprijinite pe mărturiile documentelor sau ale celor care au scris, la scurtă vreme după moarte, în reviste precum „Ion Creangă", „Făt-Frumos", „Șezătoarea" ș.a.

Acum, în anul cînd se împlinesc 100 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu, a Veronicăi Micle și a lui Ion Creangă, am adunat pentru cititorii Almanahului „Convorbiri literare" cîteva date mai puțin cunoscute, altele neștiute și care servesc la o mai adevărată cunoaștere a vieții lui Ion Creangă în primul rînd.

Este bine știut faptul că Mihai Eminescu a fost găzduit de Ion Creangă la Bojdeuca sa din Țicău în anul 1876, din iunie și pînă în toamnă. La Bojdeucă însă a fost și Veronica. Nu avem dovezi documentare că în compania lui Eminescu, dar singură știm precis că a fost, din două scrisori pe care povestitorul le trimite la București prietenului său: „Bădie Mihai. Ce-i cu Bucureștiul de ai uitat cu totul Eșul nostru cel oropsit... Veronica a fost azi pe la mine și mi-a spus că și cu dînsa faci ca și cu mine. De ce? Ce rău ți-am făcut noi?!

De Crăciun te așteptăm să vii.

Tinca a pregătit de toate și mai ales „sarmalele" cari ție îți plăceau foarte mult...

Vino, frate, Mihai, vino, căci fără tine sînt străin"; și într-o alta:

„Bădie Mihai,

Slava domnului c-am primit vești de la tine...

De ce lași pe Veronica să se zbuciume?"

In anul 1887 Ion Creangă scrie o scrisoare lui Titu Maiorescu în care arată că „bojdeuca de căsuță în care locuiesc eu de vreo 18 ani e de vălătuci și povîrnită spre cădere pe zi ce merge, de n-ar fi răzămată în vreo 24 de furci de stejar și acelea putrede". Această Bojdeucă era cunoscută, în afară de Eminescu, de filosoful Vasile Conta, de filologul Al Lambrior, de Miron Pompiliu și de încă alți mulți junimiști. Aici trăia înconjurat de vreo „20 de mîți", cum povestește vestita Smărăndiță din Amintiri, la 30 de ani de la moartea povestitorului:

„O dată, ducîndu-mă la Iași cu băieții pe la școli, l-am vizitat pe Creangă acasă la el. Trăia în Țicău, într-o căsuță cam hrentuită. L-am găsit în cerdac, scria. Nu știa, bietul om, ce să-mi deie și cum să-mi intre în voie, așa bucurie mare ce i-am făcut! Nu m-a lăsat să plec pînă ce n-am stat la masă cu el. M-a ospătat cu ce-i plăcea lui mai mult: sărmăluțe și plăcinte cu poalele-n brîu.

După masă numai ce-mi spune: «Amu să-ți arăt și averea mea». Și începe a striga: Vasilică, Todirică..., și ce să vezi? Vrio 20 de mîți și mîțe, care de care mai frumoși și mai grași, încep a da buluc în casă și care cum intra, odată să și azvîrlea ori în brațele lui Creangă, ori pe umeri, așa că în scurt nu-l mai vedeai dintre mîți.

Apoi Creangă a început să le dea din resturile de la masă, pe rînd, la fiecare, cîte o bucățică; iar mîții naibei, așteptau ca niște copii cunoscuți ca să le vină rîndul și nici unul nu îndrăznea să ia pe altul pe dinainte. Să nu vă fie însă cu mirare de cele ce vă spun, pentru că mîții lui Creangă erau mușteluiți și deprinși a face fel de fel de drăcii ca animalele de la circ.

Mai ales avea un motan care deschidea ușa ca și un om".

Aici, în Bojdeucă, a trăit ceasuri fără de pereche în tainice discuții cu Mihai Eminescu, cerdacul cu deschiderea spre Dealurile Ciric și Șorogari freamătă și azi parcă de șoaptele celor doi:

„Bădie Mihai, Ai plecat și mata din Iași, lăsînd în sufletul meu multă scîrbă și amăreală...

Această epistolie ți-o scriu în cerdacul unde de atîtea ori am stat împreună, unde mata, uitîndu-te pe cerul plin cu minunății, îmi povesteai atîtea lucruri frumoase... frumoase...

Dar coșcogemite om ca mine, gîndindu-se la acele vremuri, a început să plîngă...".

Și tot în Bojdeucă se afla în seara de Anul Nou, pe 31 decembrie 1889, cînd, în alaiul urătorilor, copii adunați la ferestrele sale să-l ure, Creangă adoarme pentru totdeauna. In ziua de 2 ianuarie 1890 va fi înmormîntat la cimitirul Eternitate din Iași, aprobîndu-se, de către pri-

marul Vasile Pogor, un loc de mormînt clasa I. Dar actul de moarte menționează alt loc al morții lui Creangă, casa din strada Golia nr. 51, unde fratele său, Zahei Creangă, locula și unde se afla debitul de tutun „Ion Creangă" încă din anul 1872.

Iată mărturii lămuritoare, făcute de oameni care au fost prezenți la eveniment, și publicate în anul 1930:

„Unde a murit Ion Creangă? La Iași. O știe toată lumea. Dar unde, la Iași? Eu o știu exact, cum o mai știu și alții. Tot atît de exact, cum va fi fost înregistrat, desigur, de actul de moarte...

O presimțire totuși — datorită poate neîncrederii în exactitatea actelor oficiale de felul acesta, — din cauza naturii înseși a faptelor pe cari sînt chemate a le relata, după spusele oamenilor în împrejurări dureroase — m-a făcut să caut a verifica cele scrise în actul oficial, cu cele știute de mine.

Actul! În ziua de 20 ianuarie 1930 — stăpînit de presimțirea mea — am pornit, așadar, către Oficiul Stării civile a Primăriei municipiului Iași, cu petiție timbrată în toată regula: cerînd să mi se elibereze un extract al actului de moarte a lui Ion Creangă, și care mi s-a eliberat, chiar în acea zi, cu numărul 446, în următorul cuprins:

„Din registrul... Nr. 5 Ioan Creangă, Act de moarte, Din anul una mie opt sute nouă zeci luna ianuarie ziua doua ora două după amiază, act de moarte a lui Ion Creangă de cincizeci doi ani, de religie ortodoxă de profesie profesor văduv, domiciliat desp. III, mort treizeci una decembrie la anul expirat una mie opt sute optzeci și nouă ora unul post meridiane în casa din strada Golia nr. 51. Martori au fost...".

Acesta este actul oficial. Actul cuprinde o gravă eroare, pe care mă grăbesc a o rectifica, după amintirile mele:

Ion Creangă nu a murit „în casa din strada Golia, cu nr. 51" — cum zice actul oficial — ci în „bujdeuca", proprietatea lui din strada Țicău nr. 4... Această amintire a mea este precisă. Totuși voind să o controlez — pentru alții, căci eu însumi nu mă puteam înșela — m-am dus imediat, ieșind de la Primărie, la dl. Ioan S. Ionescu, tipograf, fostul asociat al lui Creangă la Tipografia Națională și care locuiește și astăzi în curtea fostului local al acelei tipografii, în strada Alecsandri. D. Ioan S. Ionescu, ca cel mai competent în această materie — deoarece d-sa și cu regretatul Miron Pompiliu a îngrijit de înmormintarea lui Creangă — mi-a confirmat în totul cele știute de mine, prin următoarea declarație:

„Subsemnatul Ion S. Ionescu fost coproprietar și asociat cu defunctul institutor Ion Creangă, declar că fostul meu tovarăș și vechi prieten, Ion Creangă, au murit în noaptea de 31 decembrie 1889, în vrîstă de 52 de ani, în casa lui numită de dînsul bojdeucă, din Țicău, iar nu cum arată actul de moarte eliberat de Primăria Iași că ar fi murit în str. Golia 51, ceea ce este cu totul greșit. Căci eu împreună cu profesorul Miron Pompiliu ca prieteni l-am înmormintat ridicîndu-l de la casa lui din Țicău. Locul mormîntului ni l-a dat în urma cererii noastre fostul primar Vasile Pogor. În str. Golia era debitul de tutun a lui Ion Creangă care era condus de fratele său Zacheu Creangă care ședea cu familia lui în acel debit.

Acesta este adevărul...".

În ziua de 2 ianuarie, la orele cînd se completa actul de moarte, la cimitirul Eternitatea avea loc ceremonia înmormîntării, descrisă cu amănunte semnificative de un trimis al ziarului „Lupta" din București, în numărul din 10 ianuarie 1890; sub titlul „Înmormintarea lui Creangă":

„La 2 ianuarie s-a înmormîntat la cimitirul Eternitatea rămășițele pămîntești ale lui Ion Creangă. Părerea de rău pe care această pierdere a produs-o nu numai între cunoscuții, prietenii și admiratorii lui Creangă de la Iași, dar unde se află suflare românească, credem, e mare. Om, care prin o puternică aldătuire a naturei s-a ridicat deasupra nivelului comun, el făcea parte din aceeași generațiune cu Conta, Lambrior și Eminescu, al căror amic intim era. Împreună cu acești bărbați de talent el reprezintă cea mai frumoasă înflorire din mănunchiul ce alcătuia odinioară pe Junimea literară de la Iași. Hazliu, mucalit și avînd un spirit foarte fin și sarcastic, Creangă era veselia societății în care intra sau a prietenilor care îl vizitau. Neuitate vor fi pentru cei ce l-au cunoscut povestirile, glumele și pruiturile lui. Afară de aceasta, Creangă era un excelent institutor pentru clasa I primară; metoda lui de a se insinua în spiritul copiilor și a-i face să învețe cu plăcere e cunoscută de toți colegii lui și de toți părinții de familie ce avură a face cu dînsul.

Din nefericire invitațiunile neputînd fi împărțite la vreme, cei mai mulți dintre prietenii și cunoscuții lui Creangă au aflat de moartea lui în urma înmormîntării. Au fost însă: d. V. Tasu consilier la înalta curte de casație și vechi prieten al lui Creangă, d. V. M. Burlă, profesor, d. deputat Eug. Ionescu, epigramistul A. C. Cuza, d. C. D. Anghel, d. Chiriță, revizor școlar, d. Paul Anghel d-nii institutori Săvescu, Arbore și Grigorescu, poetul Artur Stavri Coresi, d. Iorga, părintele G. Enăchescu, prietenul nedespărțit din cea mai fragedă tinerețe a lui Creangă, amici, studenți, elevi etc., etc. Mai multe coroane împodobeau sicriul. Una foarte frumoasă era din partea fiului..., d. căpitan în geniu Constantin Creangă și d-na Olga Creangă, purtînd inscripția: Voitorului meu de bine scump prieten și tată; alta din partea familiei d-nei Creangă: Cuscrul nostru iubit regrete eterne. Familia Neculai Petru. Alta: Iubitului nostru prieten și tovarăș de lucru, durere! Enăchescu, Răceanu, Grigorescu. O alta încă: Lui! Creangă din partea amicului său N Gane. Mai era și o coroană de flori: naturală, simplă dar eloquentă. Ea era anonimă.

S-au rostit două discursuri: unul de către bătrînul institutor d. Toma Săvescu, altul de către d. profesor Eduard Gruber, unul dintre admiratorii și prietenii tineri ai lui Creangă.

D. Săvescu, cu o emoțiune foarte comunicativă, arată viața și meritele lui Creangă ca apostol al luminei. D-sa a arătat într-un limbaj foarte viu golul cel mare ce-l lasă moartea lui Creangă printre institutorii români. D. Eduard Gruber, în numele tinerilor săi prieteni literari, în cercul cărora Creangă venea de doi ani în urmă, rosti următoarea cuvîntare asupra însemnătății literare a lui Creangă. Dăm mai la vale cuvîntarea d-lui Gruber pentru a se vedea cîtă iubire și admirație păstrează tinerimea marelui prozator Ion Creangă.

Jalnică adunare,

O dureroasă datorie, cea de pe urmă, ne adună azi pe toți în fața mormîntului unde curînd va odihni pe vecie Ion Creangă, acest fruntas al literaturii române. Nemingiiatul fiu, rudele, prietenii și tinerimea, entuziastă admiratoare a lui Creangă, își simt acum inima zdrobită și cugetarea înnourată în fața muteniei și a neclintirei în care el zace, mutenie și neclintire care ne face să ne îngrozim și să ne podidească lacrămile, pentru că nu mut și nu neclintit a fost Creangă în viața lui.

Cernită adunare, nu această viață și nici apostolatul lui de conștiincios și excelent învățător voi căuta să arăt în puținele cuvinte ce voi avea durerea de a rosti înaintea d-voastră, dar o scurtă și pripită schițare făcută pe neașteptate asupra însemnătăței lui literare.

Sunt oameni sortiți din fire ca prin puterea minței și înălțimea sentimentelor să ajungă aleșii poporului. Pe aceștia nu-i atinge fala, nu-i munceste rîvna, nu-i prosteste desertăciunile, nu-i abat din cale cotiturile multe și piezise ale vietei. În alte îndeletniciri mai nobile și mai trainice caută ei să-și ardă flacăra sufletului. Intrînșii și mai presus de ei planează o energie, o idee, o nevoie sufletească de a gîndi și lucra, care oriunde, oricînd le stă ademenitoare și poruncitoare înainte-le. Aceștia sunt alesii, sunt cugetătorii unei nații și cînd zic cugetători, înteleg nu numai pe filozofii și cercetătorii ca i socotesc adîncurile științei și smulg misterele necunoscutului, dar și pe poeții mari, cari întrupează simțirile inimei noastre omenești, pe prozatorii, pe literații într-un cuvînt cari rezumă într-o puternică sinteză tipurile, viața, epoca, geniul unui popor. Un literat din această din urmă categorie a fost și pentru de veci acum adormitul Creangă.

Dacă alte literaturi au înscrise pe arama nemuririi nume glorioase, să ne fie învoit și nouă, popor tînăr și nou venit la viață, ca în prima noastră tinerețe literară să înscriem cu litere neuitate alături cu numele poetului Eminescu și pe acela al prietenului său iubit și nedespărțit al prozatorului Ion Creangă.

Întristată adunare! Această personalitate puternică a lui Creangă își găsește motivarea pe de o parte în ereditatea — de pe mamă mai ales — pe de alta în mediul popular în care s-a născut și a crescut. Familia d-lui Creangă e de baștină din Ardeal. Bunicul său David Creangă, care mai bine de douăzeci de ani a purtat vornicia în Pipirig, a venit cu tatăl și cu ceilalți frați ai săi, Petrea, Vasile și Nică de s-au așezat în Moldova în județul Neamțului — sunt mai bine de o sută de ani. Tot de pe mamă el are străbun pe Ciu-

buc Clopotarul de la mînăstirea Neamțului, care era în înrudire cu mitropolitul Iacob, marele luptător pentru cultura românească în timpul fanarioților. Dar mai presus de toate, vrednică de amintit sub raportul eredității a fost mama lui Creangă. Femeie aleasă și gospodină neîntrecută ea-și iubea copiii cu nețărmuita iubire ce numai o mamă poate să aibă. Ea a avut o puternică și neînvinsă dorință de a-l da la învățătură. Și în adevăr, ei, poate, datorește Creangă germenul din care a răsărit omul superior, omul de talent. „Și sînge din sîngele ei, zice el într-un loc în Amintiri, și carne din carnea ei am împrumutat; și a vorbi de la dînsa am învățat". În asemenea condițiuni de predispoziție Creangă a adunat zi de zi în sufletul său impresiile copilăriei și ale vieții de țară. Și ceea ce este el azi în literatura română acestei perioade se datorește. Creangă este un adevărat copil al poporului; din popor a ieșit, de la suman și opincă, și spiritul poporului într-un mod așa de strălucit l-a introdus în literatura cultă. În toată literatura noastră poate nu e altul așa român ca dînsul, el e o vastă sinteză etnică a poporului. Gîndirea, spiritul, logica, argumentarea lui sunt tipice.

Cu părere de rău trebuie să constat un fapt ce l-am putut observa de aproape: Creangă e mult mai cunoscut și mai popular în Transilvania și Bucovina decît în România. Aceasta se datorește credem lipsei de adunare la un loc a scrierilor sale. De aceea acum cînd s-a dezlipit cea mai verde creangă a literaturei noastre, o sfîntă datorie însuflețească pe tînăra generațiune literară, anume aceea de a întocmi și înălța cît mai în grabă monumentul la care Creangă însuși a lucrat. Iar cele după urmă cuvinte trebuind a le da nemîngîiatului fiu, îi voi spune acestea: moartea e fatală și neînduplecată și asprimea ei nu cruță pe nimeni, dară el poate avea o mîngîiere mai mare decît alții: îi rămîne o strălucită moștenire, numele părintelui său".

La 100 de ani de la moartea lui Ion Creangă, pe mormîntul de la cimitirul Eternitatea, alături de bustul scriitorului în bronz, executat de sculptorul R. Hette, se află flori proaspete, flori așezate din sufletele celor mai fideli și minunați prieteni ai marelui povestitor: copiii; iar la Bojdeuca din Țicău, renovată de curînd, îngrijită și păstrată cu sfințenie de slujitorii de azi ai muzeelor literare de la Iași, mii și mii de oameni pășesc pe urmele celor doi prieteni „neasemeni": Ion Creangă și Mihai Eminescu, cu emoție și dragoste desăvîrșită, cu credința că se întorc la cele mai curate izvoare ale spiritualității românești, la „sufletul nostru dintîi".

Constantin PARASCAN

Ion CREANGĂ și posteritatea

Atenția și interesul de care s-a bucurat opera lui Ion Creangă este demonstrată de numeroasele monografii ce i-au fost dedicate. Nu puține sînt și acțiunile filantropice ce aveau drept scop de a perpetua, în conștiința posterității meritele prozatorului român. Și despre unele și despre altele se găsesc în arhive nenumărate mărturii scrise. Cîteva dintre ele, inedite, le publicăm cu acest prilej.

În anul 1902, profesorul C. Meissner, împreună cu A. D. Xenopol și institutorul C. Grigorescu, prieten de-al lui Creangă, au luat inițiativa ridicării unui monument în memoria autorului **Amintirilor din copilărie**. S-a instituit un comitet, sub președenția lui C. Meissner, care trebuia să procure, prin subscripții publice, banii necesari achitării unei asemenea lucrări. A fost angajat, pentru a executa bustul sculptorul C. Bălăceanu din București. Nemulțumit de serviciile sale, comitetul angajează pe I. Dimitriu — Bîrlad. În 1916 lucrarea este gata, dar războiul bate la ușă. Bustul rămîne la gazda ieșeană a sculptorului, familia Martean, care, pentru mai multă siguranță, ia bustul la moșia ei din Spineni. De aici, în 1931, a fost luat și așezat, în anul următor, pe soclu, în Grădina Copou. Printre cei care au contribuit la această acțiune, după cum se vede și din primele două documente, s-au aflat T. Maiorescu, A. D. Xenopol, N. Iorga, D. Gusti, Al. Lapedatu, I. Nistor, I. Lupaș, Simion Mehedinți, C. Vîslan și mulți, mulți alții.

La o parte din cei amintiți mai înainte le vom întîlni numele, din nou, pe listele de subscripții, în anii 1916—1918, cu prilejul organizării, sub egida universității, a Muzeului Creangă. Este vorba, de fapt, de bojdeuca din Țicău. Și de această dată lucrurile au fost dirijate de un comitet din care n-au lipsit N. A. Bogdan, dr. N. Leon, G. T. Kirileanu și dr. N. Racoviță. Istoricul N. Iorga a oferit cea mai mare sumă, 1000 de lei. Au mai făcut donații Iacob Negruzzi, V. G. Morțun, Gh. Trancu Iași și toți cei aflați în comitetul de organizare a muzeului. Oferte, de alt gen, după cum se vede din documentele nr. 3 și 4, au venit din partea pictorului Octav Băncilă, care dorea să împodobească bojdeuca cu una din lucrările sale, și a lui G. T. Kirileanu, care găsea necesară tipărirea unei ediții a operelor marelui scriitor. De la G. T. Kirileanu ne-a rămas și o bogată corespondență care atestă pasiunea sa față de opera marilor noștri clasici, Eminescu și Creangă, asupra căreia s-a aplecat cu rîvnă și talent pentru a ne transmite valoroase contribuții. De o sobrietate remarcabilă în tot ceea ce a făcut, lui Kirileanu îi datorăm apariția îndelungată a revistei de folclor „Șezătoarea", la care a avut o fructuoasă participare științifică, prețioasa bibliotecă ce-i poartă numele în Piatra Neamț, celebra ediție a **Operelor** lui Creangă din 1939 și nu mai puțin interesantele și exigentele studii privind activitatea de revizor școlar și ziarist a lui Eminescu. Dragostea sa față de Eminescu și Creangă s-a manifestat atît în cadrul strict științific, prin studii și comunicări, cît și prin intermediul bogatei sale corespondențe. De fiecare dată însă, celor două nume Kirileanu le-a alăturat un al treilea, pe Maiorescu, pe care îl consideră, în egală măsură, binefăcătorul primilor doi și persoana care i-a înțeles cel mai bine. Pe Maiorescu, Kirileanu îl admira și îl iubea. Interogat de N. Iorga asupra sentimentelor pe care le nutrea față de mentorul „Junimii", Kirileanu i-a răspuns că de Maiorescu „mă leagă admirația înțelepciunii și origine-i țărănească ardeleanească". Relațiilor amicale cu Maiorescu, Kirileanu le-a păstrat o vie memorie, ceea ce explică faptul că în corespondența sa este amintit, foarte des, numele criticului. Într-o scrisoare din 6 iulie 1959, adresată unuia din amicii săi de la Biblioteca Academiei Române, Kirileanu mărturisea următoarele: „Informațiile despre manuscrisul inedit cu jurnalul lui Titu Maiorescu ne-a intersat f. mult. Cele din 1906 cred că vor fi cu amintiri despre marea cinste ce mi-a făcut T. M. să răspund în locul lui la nedreptele învinuiri aduse în contra lui de către I. L. Caragiale, în conferințele lor publice de la Ateneu". Apreciind cu modestie propria-i operă, Kirileanu nu scapă prilejul de a evidenția meritele altora sau de a critica neajunsurile unei lucrări. Urmărește cu atenție tot ceea ce apare în librării și competența specialistului își spune cuvîntul mai ales cînd e vorba de studii dedicate lui Creangă și Eminescu. Lucrul acesta se poate observa, în mic, și în cele cîteva scrisori pe care le publicăm, adresate unor prieteni ai săi, cele mai multe, avînd ca destinație pe Remus Caracas, autorul, printre altele, alături de Ion Bianu, a cunoscutei lucrări în 4 volume **Catalogul manuscriselor românești**, editat de Biblioteca Academiei Române.

Printre mărturiile scrise cuprinse în acest grupaj un statut cu totul special îl are scrisoarea profesorului din Rouen, Jean Bautière, trimisă decanului Facultății de Litere din Iași, Ioan Botez, o dovadă în plus a interesului manifestat de biograful francez al scriitorului român.

I. DUMITRU

I

1902 iunie 4/17 București — **Cartea de vizită a lui T. Maiorescu către C. Meissner, membru în Comitetul pentru ridicarea bustului lui I. Creangă prin care-l înștiințează de trimiterea unei sume de bani obținută prin subscripții publice.**

Titu Maiorescu, înapoind domnului C. Meissner în alăturare lista de subscriere pentru monumentul Creangă, nr. 145, îl înștiințează că suma de una sută douăzeci lei în ea specificată a fost tot astăzi expediată prin mandat poștal pe adresa dumisale la Iași.

Arh. St. Iași, Colecția „Documente". P. 921/8. Original.

II

1903 mai 10, Iași — **Scrisoarea lui A. D. Xenopol către C. Grigorescu, casierul „Comitetului pentru ridicarea bustului Creangă", pentru a da sculptorului C. Bălăcescu un avans, în vederea realizării bustului.**

Iubite domnule Grigorescu,

Ieri comitetul Creangă a hotărît, prin proces-verbal subsemnat de 5 membri cîți au fost față, a încheia cu domnul sculptor Bălăcescu contractul pentru facerea bustului. Între condiții este și darea unui avans de 1000 de lei.

Rog a da această sumă din banii adunați și a primi chitanța domnului Bălăcescu.

A. D. Xenopol

Arh. St. Iași, Colecția „Documente", P. 921/23. Original.

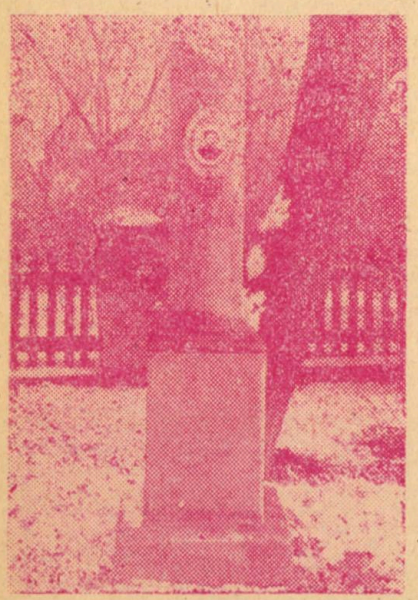

Prima piatră de pe mormîntul lui I. Creangă se află acum în grădina Bojdeucii

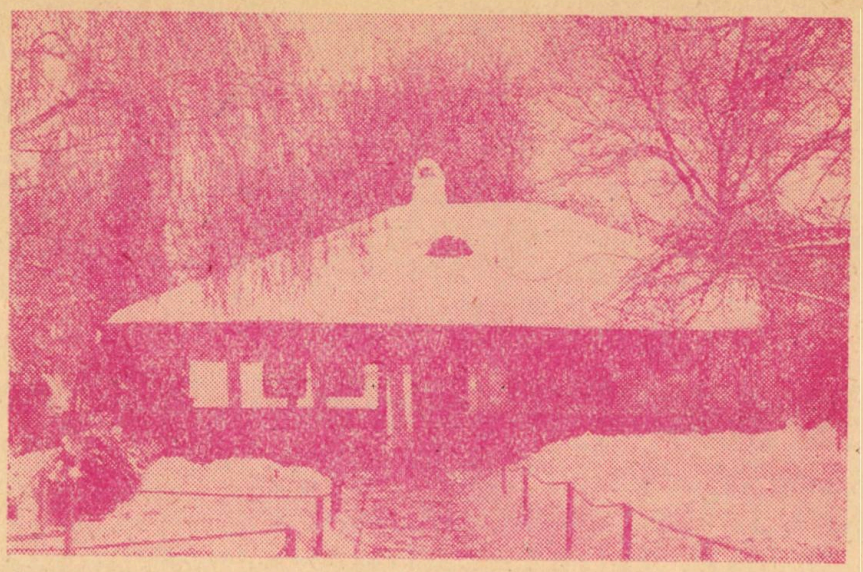

Bojdeuca „Ion Creangă" — Țicău, Iași

III

1917, octombrie 27 — **Scrisoarea lui G. T. Kirileanu către Al. Alimănești-teanu, casierul „Comitetului Ion Creangă" privind pregătirea unei ediții a operelor marelui prozator.**

Iași, 27 octombrie 1917

Mult stimate
domnule Alimănești-teanu,

Cu mare părere de rău mă văd împiedecat de a veni la adunarea pentru **bojdeuca lui Ion Creangă**, fiind ținut în casă de o răceală.

Aș fi avut dorința să punem în discuție, pe lîngă locuința lui Creangă și pregătirea unei ediții îngrijite a scrierilor sale.

Al dumneavoastră devotat
G. T. Kirileanu

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Rectoratul, dosar 13 A/1918, f. 5. Original.

IV

1918, martie 3 — **Scrisoarea lui Octav Băncilă către președintele „Comitetului Ion Creangă" privind contribuția sa la organizarea bojdeucii.**

Prea stimate domn,

Mulțumindu-vă pentru invitație, am onoarea a vă răspunde că voi contribui și eu, cu mare plăcere, la împodobirea muzeului creat în onoarea marelui povestitor Ion Creangă. ..
31 martie 1918

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Rectoratul, dosar 13 A/1918, f. 33. Original.

Distinse salutări
Octav Băncilă

V

17 mai 1929, Rouen — **Scrisoarea profesorului Jean Boutière către decanul Facultății de Litere și Filozofie, I. Botez, în care cere cîteva detalii pentru lucrarea sa Viața și opera lui Ion Creangă.**

Rouen, 17 mai 1929

Domnule decan,

Am onoarea de a vă ruga să binevoiți să-mi furnizați, dacă vă este posibil, cîteva informații care îmi vor fi utile pentru a fixa cîteva puncte de detaliu într-o lucrare despre **Viața și opera lui Ion Creangă**, care sînt pe cale de a o tipări și care va apărea în cîteva luni.

Aș dori să știu în ce an și în ce condiții bojdeuca din strada Țicău a devenit proprietatea Universității din Iași? Ce este ea acum? Există ceva obiecte rămase de la Creangă? Aș putea să-mi procur fie prin Universitate, fie altfel, o fotografie bună pentru a o reproduce în lucrarea mea? Pe de altă parte aș dori să știu în ce an a fost construit mormîntul actual al lui Creangă la cimitirul Eternitatea, mormînt pentru care am o bună fotografie?

Vă rog să scuzați libertatea pe care mi-am luat-o de a vă scrie și

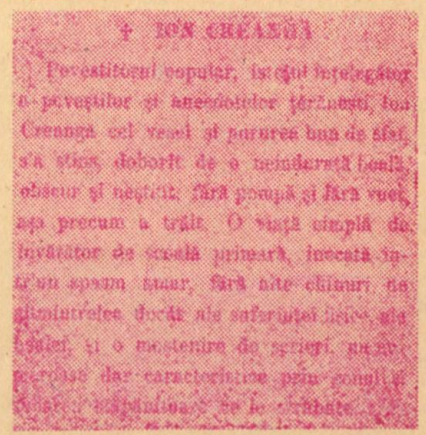

† ION CREANGĂ

Povestitorul popular, iscusitul tălmăcitor al poveștilor și amintirilor țărănești, Ion Creangă cel vesel și pururea bun de șagă, s-a stins, doborît de o neîndurată boală, obscur și nestiut, fără pompă și fără vuet, așa precum a trăit. O viață simplă de învățător de școală primară, înecată în... un spasm tuar, fără nici chinuri nu... sfîrșitului... după alte suferințe... altul, și o mostenire de scrieri, unele... dar caracteristice prin... originalitate... se le... bate...

Anunț mortuar

„Era Nouă" — începutul necrologului

vă rog să primiți, domnule decan, împreună cu viile mele mulțumiri anticipate, expresia sentimentelor mele cele mai distinse.

Jean Boutière

J. Boutière, profesor agregat
la liceul Corneille

Rouen (Franța)

[Rezoluție]

23 mai 1929. Rog pe domnul profesor Iordan și domnul profesor Pascu să ne dea datele cerute.

I. Botez

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de Litere și Filozofie, dosar 3/1929, f. 59. Original în limba franceză.

VI

1958, ianuarie 12, Piatra Neamț — Scrisoarea lui G. I. Kirileanu către Remus Caracaș referitoare la noua ediție de opere Ion Creangă.

Piatra Neamț,
12 ianuarie 1958

Mult iubite prietene!

Poștala cu prietenestile urări de anul nou, pentru care îți mulțumesc din toată inima, trimițîndu-vă la rîndu-mi pentru amîndoi frățești dorinți de sănătate și spor la muncă culturală, am primit-o ieri, odată cu cîteva exemplare din noua ediție Creangă, cu numele meu ca editor.

Răsfoind cartea am rămas uimit că: 1) lipsește chipul lui Creangă și autograful lui ca prefață, 2) locuința din Humulești unde s-a născut, 3) cartea nu-i legată ca să poată fi bine păstrată de săteni.

Așa că în loc de bucurie m-am ales cu întristarea unui bătrîn nevolnic. Dacă măcar ar fi respectat textul moldovenesc după ultima corectură a mea. Asta voi vedea cînd voi fi în stare să-l cetesc cu atenție, căci acum mă aflu într-o stare întunecată și nu pot ceti cu atenție. Asta-i bătrînețea-mi acum la capătul anului al 86-lea!...

Frățești îmbrățișări
Moș G. T. Kirileanu

Arh. St. Iași, fond personal „C. Turcu", mapa Remus Caracaș, I/10, Original.

VII

1958, mai 2, Piatra Neamț — **G. T. Kirileanu îi scrie lui Remus Caracaș despre preocupările sale, ediția critică de opere Ion Creangă pregătită de Iorgu Iordan, donația făcută orașului Piatra Neamț ș.a.**

Piatra Neamț, 2 mai 1958

ora 5 dimineața, cu soare frumos

Mult iubite prietene R. Caracaș,
mai bun ca un frate!

Iartă-mă că din cauza păcătoșiei mele octogenare îți mulțumesc cu multă întîrziere pentru bunele urări din telegramă, dar mai ales pentru lunga și interesanta scrisoare cu duioasa comemorare făcută la centenarul lui Delavrancea. Sper că se va publica expunerea studiului doamnei Milicescu, care a fost și pe la mine pentru adunarea materialului despre viața marelui Delavrancea și că voi putea ceti și eu studiul său.

Dar sfîrșitul scrisorii dumitale m-a lăsat cu gura căscată în privința poveștilor lui Ion Creangă. Cred că-i vorba numai de povestea lui Ionică cel prost, căci aceea cu păpușoii și cu popa se potrivește numai pentru țara noastră iubitoare de mămăliga strămoșească. Presupunerea dumitale că junimistul Pogor a fost cunoscătorul poveștii franceze de la care s-a inspirat I. Creangă este îndreptățită. Aștept cu mare nerăbdare să pot ceti și eu rara carte franceză de care-mi scrii. Faptul că eu am publicat poveștile pornografice ale lui Creangă, cred că-mi dă dreptul să mi se facă această înlesnire.

Mare bucurie aș avea să poți veni la Piatra în vara asta. Ai găzdui și dumneata cu scumpa-ți soție în odaia în care a găzduit cîteva zile prof. Iorgu Iordan, cînd am cetit și cercetat împreună textele scrierilor lui Ion Creangă, în vederea publicării unei ediții critice, plănuită de prof. Iorgu Iordan.

Ai putea cunoaște mai deaproape nu numai cărțile donate orașului Piatra Neamț ce și materialul documentar, pe care nu l-am donat încă Academiei R.P.R. precum făgăduisem fostei Academii, rămasă răsuflată după noua ei organizare. Cu această ocazie ai putea face multe vizite interesante: lucrările marelui lac de la Bicaz, Mănăstirea Bistrița cu mormîntul lui Alexandru cel Bun, biserica lui Ștefan cel Mare din Piatra, picturile din vremea lui Simion Movilă din bisericuța de la Văleni, lîngă Piatra, Muzeul Arheologic al preotului C. Matasă și altele.

Iartă-mă că nu pot scrie mai mult, încheind cu rugămintea să arăți multe închinăciuni de sănătate doamnei, iar dumneata să primești frățești îmbrățișări de la

Moș G. T. Kirileanu

Arh. St. Iași, fond personal „G. T. Kirileanu", mapa Remus Caracaș, II/32. Original.

VIII

1958, iunie 3, Piatra Neamț — **Scrisoarea lui G. T. Kirileanu către Remus Caracaș privind o lucrare a unui autor francez, motiv de inspirație al unei povestiri de Ion Creangă.**

Piatra Neamț, 31 iunie 1958

Mult iubite prietene
R. Caracaș,

Îți mulțumesc pentru osteneala de a-mi scrie poznașul izvor al poveștii lui I. Creangă. Nu mai este nevoie să-mi trimiți cartea franceză, căci sînt pe deplin lămurit. Creangă l-a întrecut pe autorul franco-italian.

Te-aș ruga numai să-mi dai informații despre carte: titlul, data apariției, locul și numărul de pagini.

Despre invitația mea la Piatra nu mi-ai răspuns nici un cuvînt.

Nici marele director al Bibliotecii Academiei R.P.R. n-a binevoit a-mi da un răspuns.

Te-aș ruga să-mi scrii titlul cărții relativă la Ovidiu, apărută anul trecut, căci aș dori s-o recomand și eu.

Cu inima aș dori să-ți scriu mai mult, dar durerile de cap îmi sporesc, dacă scriu sau cetesc mai mult ca un sfert de ceas.

Închinăciuni de sănătate doamnei, iar dumitale frățești și recunoscătoare îmbrățișări.

Moș G. T. Kirileanu

Arh. St. Iași, fond personal „C. Turcu", mapa Remus Caracaș, II/33. Original

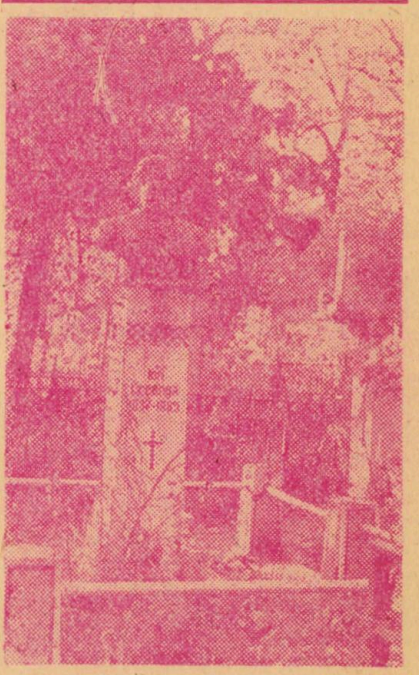

Mormîntul lui Ion CREANGĂ din cimitirul „Eternitatea" din Iași

Foto: C. Liviu RUSU

Retrospectiva „CONVORBIRI" '89

1869

Profesorul de origine macedoneană Ioan Caragiani, scriind despre poezia populară dialectală în sensul larg, apreciază la 1869 în tradiția ideilor sugerate mai înainte de Ponquevill ori Dimitrie Bolintineanu că: românii trebuie să se cunoască mai bine întru dînșii, oricît de depărtați ar fi unii de alții, pentru că sînt una și aceeași familie, iar cei mai tari să ajute pe cei mai slabi și cei mai luminați să lumineze pe cei neluminați. El își alege ca domeniu de cercetare poezia populară pentrucă în ea, poate ceti cineva în adîncul inimei unui popor și ea este totodată „cartea nescrisă în care poporul își întruchipează secretele inimii sale și cine a suferit simpatizează cu cei ce au avut aceleași suferințe". Nu-i uită nici pe poeții culți, de aceeași origine cu el, printre care Riga Velestiulul sau Zalacosta, de mai multe ori încoronat cu premii academice ateniene. Important este că de-a lungul vremurilor, dintre conaționalii săi, cei care voiau să învețe ceva, își făceau studiile în limba greacă, deoarece de la schisma religioasă dintre orientali și occidentali, literele latine au fost proscrise ca eretice de clerul răsăritean, folosirea lor fiind sinonimă cu capitularea în fața barbariei și asigurarea chinurilor iadului, precum propăvăduia călugărul Cosma, „un sfînt viu", trimis din Fanar cu această misie în Rumelia: uitarea limbii moștenite de la romani pentru că „Dumnezeu în afară că nu o înțelege, dar nici nu vrea să o audă". De aici și pînă la punerea la „falangă" (pedeapsă fizică) a învățăceilor „recalcitranți" n-a fost decît un pas. Celelalte „metode" să încercăm a le uita, din moment ce un întreg tezaur folcloric s-a păstrat totuși. Ba mai mult, scrie Caragiani, „pînă cînd formele [adică structurile fundamentale] unei limbi sunt neatinse, oricît de multe cuvinte străine ar avea limba este tot națională și poporul tot își păstrează în limbă modul său național de a gîndi", așa încît, la acea dată, țăranii din așezări foarte îndepărtate se puteau înțelege în limba lor strămoșească. Este plină de pitoresc specific și disocierea în „termenii" general cunoscuți ce autorul face între poezia folclorică și cea cultă. „De aceea poesia populară, născută fără premeditațiune nici calcul, este fidela reflectare a impresiunilor țăranului, icoana expresivă a celor ce se petrec în el în momentele agitațiunii triste sau vesele, fără nici o exagerațiune și fără nici un decor. / Lucrul se petrece cu totul almintrea la poeții culți; aceștia cu toată inspirațiunea lor, avînd a publica poezia meditează, mai calculă de unde să înceapă, pe unde să treacă și cum să finească, ca să facă și pe ceilalți să simtă ceea ce ei au simțit, iar cînd, fără să simtă, iau condeiul în mînă, trebuie și mai mult să mediteze despre mijloacele ce au a întrebuința pentru a trece de inspirați. Poporul în această privință este mai franc, nici că gîndește a trece drept poet, și cînd repetă înaintea altora în mod poetic ceea ce în singurătate simțise personal, se sfiește a se declara de autor, zice că de la alții

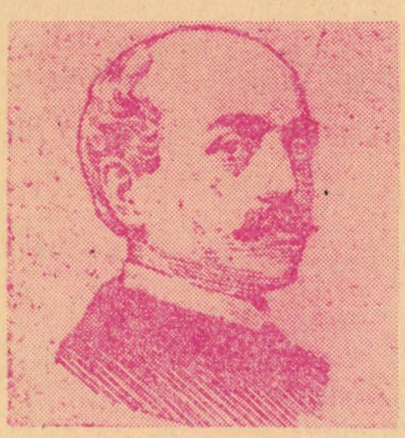

auzi cîntecul". Și iată un expresiv „cîntec de amor", transcris fără fidelitatea fonetică a termenilor, a semnelor diacritice etc., ci în parafrazarea lui Ioan Caragiani: „Noi singuri să ne luăm, singuri să ne iubim, amîndoi o inimă s-avem și mumelor să nu le spunem; pentru că mumele știu multe vorbe, scoboară frunzele din munte, surpă și pe voinici de pe punte. Să fugim departe de această lume, ca să se uite și numele nostru; s-alegem văi cu ape curate sau păduri care sînt necălcate și unde florile sînt neadunate, și acolo să ne facem o colibă și să ne petrecem viața singuri și să nu ne aducem aminte de nimeni; și dacă ar fi să perim, dacă ar ti să murim, singuri noi doi să ne fim".

Din Dicționarul grotesc al lui Vasile Alecsandri: „Amare — a iubi. Un cuvînt inutil și care produce conjugări comice. De pildă: eu am! în loc de eu iubesc, este un calambur grotesc. Am amat!, în loc de am iubit, este o bîigulală ridicolă. Eu te am, doamnă!, în loc de te iubesc doamnă, este o impertinență care expune pe nenorocitul pedant a fi dat afară cu amoru-i cu tot; însă ce-i pasă pedantului! Nu-i rămîne gramatica drept mîngîiere? El o strînge la piept cu amoare și-i zice: Tu, fidela mea consoartă, ești universul meu! Te am, te am amat, te amai, te amam, te voi ama, ama-te-voi etc. Amorul spăriet își astupă urechile și fuge!; Lăcrămioare. Acest nume de floare, prin asemănarea lui cu cuvîntul lacrimi, a dus în eroare pe mulți poeți și i-au îndemnat a comite un galimatias grotesc în versurile lor. De pildă: Inima mea simțitoare / varsă triste lăcrimioare! Lectorul își închipuiește fără voie inima poetului sub forma unui vas răsturnat din care se varsă flori. Aurora-n lăcrimare / Udă-a lumii lăcrimioare / Și soarele ce apare / Soarbe-ale ei lăcrimioare. Ce udă aurora? flori sau lacrimi? Ce soarbe soarele? lacrimi sau flori? Afară de acest galimatias, amanții muzelor și-au făcut provizii de lacrimale și de lăcrimițe, pentru ca să stropească parterul poesiei lor. Să nu desperăm că în curînd ei vor vărsa și lăcrimațiuni. O! mult gingașe fiici (ale) primăverii! lăcrimioare iubite! nici pe voi pedanții nu v-au lăsat în pace!"

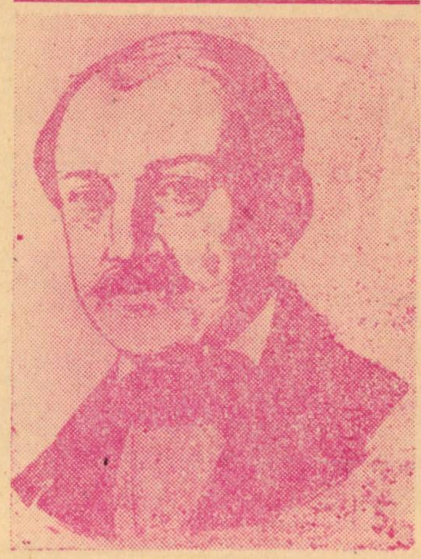

O scrisoare a lui Constantin Negruzzi este astfel prefațată (desigur de Iacob N.): „În toate timpurile, bărbații care au lucrat împreună la un scop spiritual comun, au fost în legăminte personale intime, căci mai sigură și mai durabilă este amicia, cînd este întemeiată pe un tărîm spiritual, decît, cînd se bazează numai pe calități personale supuse influenței timpului și fluctuațiunii evenimentelor. Amicia dintre Constantin Negruzzi și Vasile Alecsandri a ținut neîntreruptă pînă la moartea celui întîi. Ei adesea lucrau împreună, își comunicau scrierile lor, asupra cărora își dădeau mutual părerea și mențineau astfel un interes reciproc totdeauna viu. În ultima jumătate a vieții sale, C. Negruzzi, trecînd prin dureroase încercări și supus la multe suferințe fisice, nu mai lucra ca odinioară. Ilusiunile tinereții sale se pierduse(ră) și asupra influenței lucrărilor lor literare, văzînd direcțiunea greșită și nefericită ce apucase scriitorii ce-i urmau imediat. De mulți ani, el nu mai scrisese nimic, cu toate îndrumările lui Alecsandri, care, mai tînăr ca vîrstă, păstrase încrederea în viitorul literaturii naționale. Cu toate aceste îndemnuri, Negruzzi tăcea. Atunci Alecsandri veni într-o zi la dînsul cu un caiet liniat și îl depuse pe masă, zicînd că nu-l va lua înapoi pînă ce nu va fi umplut de la un capăt la altul. Negruzzi, care era mare amator de flori, scrise atunci numirile române a multor plante, cari numiri mai că se uitase(ră) chiar între români și le adună într-o listă alfabetică, de prin hîrtii vechi ce fusese(ră) destinate a deveni începutul unui dicționar de flori și rămăsese(ră) lăsate uitării. În

postscriptul scrisorii către Alecsandri, Negruzzi promite a completa lucrarea, dar proiectul său a rămas nerealizat". Printre plantele catalogate: amăreluță, amaţui, balsamină, baraboi, căldărușă, cruciuliță, ciuma fetei, dediță, fluerătoare, floare de ghiață, fumătoare, ghimpoasă, indivioară, jale, luminița nopții, limba vecinei, maioran.

Iacob Negruzzi însuși e nevoit a mărturisi cîte ceva despre Tribulaţiile unui redactor începînd cu un oftat lung, în ortografia încă în vigoare... academică: „Cine nu a fostu redactoru de jurnalu, nu poate cunoasce cîte părţi umbroase are această profesiune!", continuînd cu lamentaţii, exagerări și ironii subînţelese caracteristice: „autorii sînt capricioși și lipsiți de punctualitate, zeţarii fac «milioane» de erori și, ceea ce e mai grav, „pentru a regăsi în foaia apărută mai toate grașăle îndreptate" [și pe care cititorul contemporan le sesizează, firesc, destul de greu, uneori și cercetătorul]. Nu pot fi privite, în continuare, cu nepăsare absolută criticile aduse în alte „foi", chiar dacă sînt minore, după cum o reacţie asemănătoare o trezesc răspunsurile amărîte ale celor ce se simt ofensaţi „la nevinovatele noastre critici"; ar fi destul, suspină redactorul responsabil, „de a arăta corespondența întinsă ce trebuie să întreţie un biet redactor cu toţi cei nemulţumiţi de expediţiunea poștei, cu toţi cei care cer lămuriri despre diverse lucruri, cu autorii ce nu vor să sufere întîrzierea publicării articolelor lor sau se supără de greșelile de corectivă ce se face etc., etc., etc., pentru a opri pe oricine de a lua asupră-i o sarcină atît de ingrată", uitînd să adauge, oricum printre altele cele trei „și celelalte", suculenta sa corespondență cu începătorii de la finele fiecărui număr al revistei. Dar mai este încă una, precizează dintr-o dată, încă tînărul Jaques: „Sînt persoane care pe lîngă scrisori anonime, pseudonime sau subsemnate, cu iniţiale trimit întîiele lor încercări literare spre publicare. Vai de sărmanul redactor, dacă nu le publică! I se scriu epistolele cele mai puţin linguşitoare și el e silit să înghită cu răbdare toate plîngerile anonimilor nemulţumiţi. [Pe atunci nu era încă posibil cultul „sesizărilor" către și de la cei săraci cu duhul]. Urmează exemplele. Un oarecare domn G. din Iași îi trimisese o poezie intitulată Oftări din care I. N. citează acum, copios asemenea panseuri: „Precum cînele ce latră pe o peatră de mormînt / Și oftează, lăcrămează, pe stăpînul său plîngînd /.../ Și se duce și se perde, și s-amestecă în nor / Și plîngînd el cu durere, și din pieptu-i vestejit / Scoate-ncet o răsuflare, și a lui viaţă s-au finit". Redactorul responsabil răspunsese în Corespondența din nr. 7 al revistei: „Oftări? Am oftat după ce am citit". Ofensat, dl. G. răspunde printr-o epistolă, cu un „interesant" P.S., pe care o reproducem în extenso aici: „4 iunie 1869, Iassi, / D-le Redactor, / Vă mai trimit și acuma încă două mici poezii ca să mai aveţi ceva materii de corespondență, căci altfeliu jurnalul d-voastră ar pierde tare mult cînd n-ar avea acea mică parte umoristică de care sunteţi înzestraţi de la natură, c-un talent foarte osebit numai asupra acestui punct de vedere. Cu această ocaziune primește domnul meu, observaţiunea ce vă fac. / În corespondența nr. 7: «D-lui G.: Oftări? Am oftat după ce am citit.» D-ta scrii, D-ta înţelegi — însă n-am ce zice, v-aţi pus pe un tărîm umoristic cu mult spirit, cum văd, aveţi să-ntreceţi în această privinţă chiar pe Iacovachi Stoianovici, redactorul Clopotelor — urmaţi înainte această cale, căci este foarte ușor de a vă căpăta mulţi abonaţi — veţi cîștiga multe parale, vă veţi face bancher, din jurnalist comic, vă veţi face în fine un om mare și bogat. / Vă rog din tot sufletul și vă sfătuiesc amical ca să părăsiţi și d-voastră scrierile cele faimoase ca Copii de pe Natură — căci mergeţi foarte rău, într-aceasta ca și în celelalte... Însă nu face nimic, este societatea D-voastră literară, [în] care se va găsi vreun domn ca să-ţi laude scrierile. / Ascultaţi un mic sfat ce vă dau: părăsiţi grabnic calea ce aţi apucat de jurnalist [încă literar], mult mai bine eraţi, ca să vă ocupaţi de altele... căci atunci, pot zice, eraţi mult mai bine decît ca în actualele scrieri ce mereu tot publicaţi în Convorbiri literare. / Primește domnul meu respectul ce vi se cuvine. G. / P.S. Vă alăturez la aceasta, două poezii mici, ca să vedeţi de pot fi înserate în ziarul D-voastră".

Ce să facă bietul redactor I. N.? Înţelegînd durerea autorului, atins în amorul său propriu și mai cu seamă lingusit de politetea scrisorii din 4 iunie, ar fi dorit să publice noile poezii trimise. Era însă cu putinţă? Una dintre poezii intitulată Sonet, nu era altceva decît Sonetul tînărului poet Sihleanu, mort în floarea juneţei sale, „prelucrat" fără succes. Punerea pe două coloane este dovada pînă la urmă elocventă. Ne rezumăm aici numai la „variantele" primului catren: „Peste tărmuri depărtate / Vezi tu rîul călător / Cum în valuri turburate / Se azvîrle în izvor?" (sic!) (Sihleanu); „Vezi tu colo de-o parte, / Cum un vînt îngrozitor / Cum aruncă și străbate / Ţărna unui muritor?" (G). Și cometariul final al lui I. N.: „Dacă d-l G. s-ar fi mulţumit numai a imita; însă vai! Comparaţiunea făcută de Sihleanu între viitorul său cu o pustie deșartă (sic!) s-a schimbat la D. G. în comparaţiunea dintre ceasul care trece și mormîntul său — care iar trece!!! / În a doua poezie Plăcerea se zice în cea întîi strofă: «Auzi tu în vale, cum cîntă în cîntec (sic!) / Fetiţa cea dulce cu zîmbet frumos / Cum plînge părăul ce trece sălbatec / Mugeste prin frunze cu vuiet duios». Un rîu plînge sălbatec și mugeste duios!! Amabile d. G.! Nu te supăra de corespondența de astăzi și tu amabile cetitor plîngi soarta unui redactor". Tot ce a fost și mai e posibil.

1879

Scriind despre Epoca fanarioţilor, pe baza documentelor istorice adunate de Eudoxiu Hurmuzachi, I. Slavici face, alături de fostul cancelar Kaunitz, o serie de observaţii pertinente, între care: „Înainte de toate, credinţa turcilor în viitorul împărăţiei lor era sguduită și astfel în întreaga viaţă turcească lipsea prevederea gospodărească.

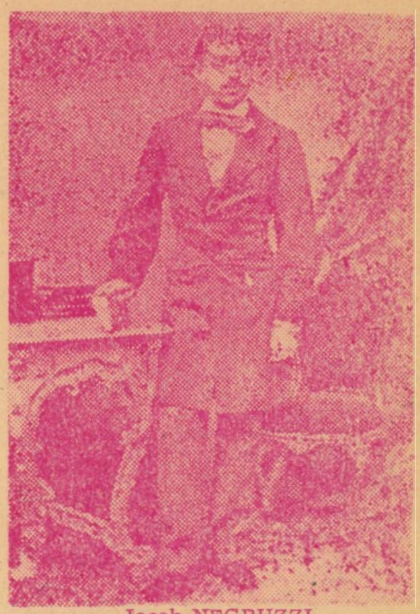

Iacob NEGRUZZI

Între bărbaţii de stat ai Turciei nu era poate chiar niciunul care ar fi avut încredere în trăinicia împărăţiei otomane și pentru aceea lipsea la dînșii îndemnul de a face lucruri din care nu se vor putea trage foloase decît în viitor. În o viaţă atît de nestatornică, precum era aceea a turcilor în veacul XVIII, fiecare căuta și trebuia să caute a trage toate foloasele din clipa ce-i era dată". Și, pentru că avem posibilitatea constatării unei viziuni contrastante, ambele puncte de vedere avînd implicaţii directe asupra situaţiei provinciilor române, să reproducem și conţinutul notei cancelarului vienez din 6 ianuarie 1775, anul anexării „binevoitoare" a nordului Bucovinei: „Fără îndoială, toate lucrările vremelnice și prevederile omenești sînt supuse la atît de multe complicaţiuni și ovenimente neprevăzute, încît e peste putinţă a hotărî de mai înainte cu destulă siguranţă la ce capăt vor avea să ajungă. Cu toate acestea, un ochi politic poate să prevadă, cu întreaga probitate, că dacă Rusia, lucru de care abia ne mai putem îndoi, se va folosi cu tot dinadinsul de avantajele cîștigate prin pacea din urmă [Passarowitz], iar Poarta, potrivit cu starea decăzută a constituţiunii [structurii] sale fundamentale va rămîne în letargia și neactivitatea ei de pînă acum, zic, în această parte a Europei va trebui să urmeze mai curînd ori mai tîrziu o revoluţie hotărîtoare [Hauptrevolution]. Această singură perspectivă e mai mult decît destul spre a se îndemna să ne ferim de niște legături și tratate generale cu Poarta, care fără de a ne aduce un folos actual, ar fi calculate pentru timpuri viitoare, în care va exista poate o cu totul altă stare de lucruri...". Istoria se va dovedi dreaptă și cu cel de al treilea imperiu feudal, dornic de anexiuni... prevenitoare. Combinaţiile politice în fapt erau însă ceva mai complicate și I. Slavici nu uită „amănuntul" că ambii ultimi domni pămînteni, Dimitrie Cantemir și Constantin Brâncoveanu Basarab, în ciuda neînţelegerilor dintre ei, erau în fapt ostili turcilor: măsurile de siguranţă politică (os-

tateci etc.) fiind șubrede. La prima ocazie, cel dintîi, după ani și ani de ședere „supusă" la Istambul, va proclama independența Moldovei. Cel de al doilea ar fi făcut-o numaidecît în cazul Munteniei. Fanarioții „nepămînteni" le-a inspirat pentru început mai multă încredere, dar măsurile practice, de „perspectivă" nu se opreau aici. În documentul LXXII din arhiva E. Hurmuzachi se precizează că între anii 1714—16, un localnic nenumit, care probabil a preferat el însuși să rămînă anonim, adresează Curții din Viena un memoriu cu următoarele precizări: „În trecut Curtea împărătească nu s-a preocupat deloc de aceste două provincii [Moldova și Muntenia], fiindcă țările împărățești nu se întindeau pînă la ele; acum însă cînd M. Sa Împăratul are prin mila lui Dumnezeu [desigur!] Ungaria și Transilvania, trebuie să stăruiască cu alți pași și într-alt mod să-și aleagă și apuce măsurile încît să facă pe cît se poate ca Turcul, care e vecinul ei, să nu-și stabilească și sporească domeniul cu deplină asuprire a acestor provincii, căci, după cum năzuiește Turcul, el cearcă a aduce la ultima mizerie și asuprire această sărmană gintă; e mai mult decît neîndoios că scopul lui e de a sărăci încetul cu încetul și a stîrpi pe Valahi și pe Moldoveni, pentru ca să nu se poată răscula și uni cu Tătarii ori cu alte națiuni spre a ajunge la libertate și, zidind azi o fortăreață, mîine alta, a se stabili apoi în numitele provincii și a pune drept guvernanți pașale cu oștire". Vechea și mereu tainica (nu și trainica) înțelegere a domnilor pămînteni cu „vrăjmașii" sultanilor, nu se constituia ca unic motiv. Slavici înțelege bine că și în timpul cînd sultanii transformaseră în pașale aproape toate țările din jurul principatelor legăturile de orice fel între țările române și Poarta otomană nu s-au putut stabili decît pe temeiul identității de interese, șirul de capitulații-tratate fiind și ele dovezi cu valoare de prim document. În epoca respectivă conștiința acestei identități de interese oarecum se pierduse, iar încercarea de a stăpîni cu forța principatele române ar fi fost o încercare mult primejdioasă pentru slujitorii semilunii, ceea ce ei o știau de mult. „Soluția" era una de domeniul compromisurilor și vicleniilor. Pe de o parte, punînd în scaunele vechilor domni pe fanarioți, aceștia nu se bucurau nicidecum de încrederea absolută a Porții, dar nici de încrederea poporului, ceea ce ar fi fost cu adevărat primejdios. Pe de altă parte, era vorba de o anumită stare de spirit specifică și explicabilă în mod științific, astăzi, dar atunci realmente aproape unanim acceptată, cum se întîmplă deseori în istorie și pe care I. Slavici o descrie cu acuitate și neascunsă mihnire: „În toate vremile faptele sunt judecate mai mult după rezultatele lor, decît după potrivirea ori nepotrivirea lor cu vederile morale ale societății; în toate vremile oamenii stau uimiți față cu omul care a izbutit să facă vreun lucru pe care numai puțini îl pot face și, cuprinși fiind de uimire, îndeobște trec cu vederea modul în care l-a făcut; îndeosebi veacul al XVIII-lea nu ținea deloc seama de valoarea morală a faptelor, ci numai de puterea cu care ele înrîureau asupra vieții. Era un fel de convenție nu numai în societatea orientală, ci chiar în societatea europeană îndeobște: de a nu osîndi decît lucrarea zadarnică și de a recunoaște vrednicia omului care, prin orice fapte, ajunge la ceva. Și un veac atît de sec și atît de sterp nici nu putea să aibă alt postulat. / Fără îndoială oamenii din veacul XVIII nu erau mai răi decît părinții și nepoții lor; nu erau nici ei lipsiți de bunul simț moral; știau și ei să facă deosebire între fapta bună și fapta rea; era însă răspîndită în societate convingerea că fapta rea nu e mai puțin necesară decît cea bună și că acela care voește să izbutească nu poate alege mijloacele. / Cancelarul Kaunitz rumpe fără nici un drept o parte din trupul Moldovei și pune la cale împărțirea Poloniei; făcînd însă aceste mari nedreptăți, el are mai mult conștiința de a-și face datoria decît de a fi făcut o nedreptate, iar societatea rămîne mulțumită de izbînda lui. Cînd e vorba de mijloacele ce trebuie să folosească, el alege, între altele, mijlocul de a cumpăra cu bani și cu daruri pe oamenii de influență, fiindcă acesta e unul din mijloacele fără de care nu ar putea izbuti. / Țarul Petru era luat drept un om mare. Dar nelegiuirile și micimea de suflet dovedită în anumite împrejurări sînt fapte prin care el a putut să ajungă la urzirea unei lumi noua și pentru această pune lumea în uimire. / Boierii țării voiau să răstoarne pe vreun domn, fiindcă era nelegiuit; dar, voind să-l răstoarne, se foloseau îndeobște tocmai de mijloacele de care se folosea domnul spre a se susține în domnie".

Întotdeauna poporul nostru a avut scriitori adevărați care au înțeles în profunzime istoria. Și Slavici este, nu numai prin exemplul rezumat mai sus, unul dintre aceștia.

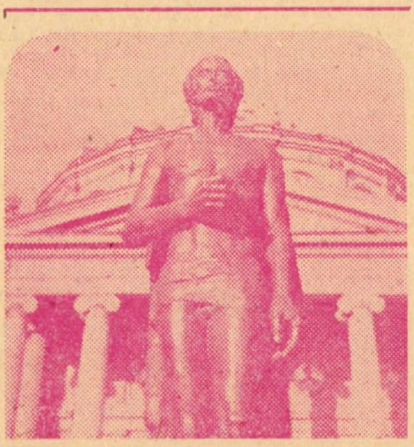

Gh. Anghel: Eminescu

În numărul din 1 februarie 1879 (anul XII), la paginile 418—421, apar trei poezii semnate M. Eminescu pe care le reproducem respectînd ad litteram mult discutata ortografie a Convorbirilor care, alături de manuscrisele ologrefe (cîte există), trebuie să stea întotdeauna la baza oricărei editări științifice a operei marelui poet: „Pajul Cupidon, vicleanul / Mult e rău și alintat / Cu copii se hîrjonește / Ear la dame doarme'n pat. // De lumină ca talharii / Se fereste bineșor / Pe ferești se sue noaptea / Dibuind încetișor, // Cordeluțe și nimicuri / Eată toate-a lui averi... / Darnic cînd nu vrei nici una / Și sgîrcit dacă le ceri. // În volumul ros de molii / Cauți noapte adevăr / Și'ntâlnești lipită'n file / Viața-i galbenă de păr. / El dă gânduri ne'nțelese / Vârstei crude și necoapte / Cu icoane luminoase / O îngână'ntreaga noapte, / Când de-o sete sufletească / E cuprinsă fata mică — / A dormit cu ea alături, / Ca doi pui de turturică. / E sfios ca și copiii / Dar zimbirea-i e vicleană, / Dară galiși ăi sînt ochii / Ca și ochii de vadană. // Gât și umere frumoase, / Sinuri albe și rătunde / El le ține'mbrățișate / Și cu mânile le-ascunde. // De te rogi frumos de dânsul / Îndestul e de hain / Vălul alb de peste toate / Să-l înlăture puțin". (Pajul Cupidon...): „O remăi, remăi la mine / Te iubesc atât de mult / Ale tale doruri toate / Numai eu știu să le-ascult // În al umbrei întuneric / Te asamăn unui print / Ce se uit' adînc în ape / Cu ochi negri și cuminți. // Și prin vuetul de valuri / Prin mișcarea naltei erbi / Eu te fac s'auzi în taină / Mersul cârdului de cerbi, / Eu te văd răpit de farmec / Cum îngâni cu glas domol / În a apei strălucire, / Întinzînd piciorul gol // Și privind în luna plină / La văpaia de pe lacuri / Anii tăi se par ca clipe / Clipe dulci se par ca veacuri. // Astfel zise lin pădurea / Bolți asupra-mi clătinând / Sueram l'a a ei chemare / S'am ești în câmp rîzând // Astăzi, chiar de m-aș întoarce / A'nțelege n'o mai pot... / Unde ești copilărie, / Cu pădurea ta cu tot? (O remăi); „Pe aceeași ulicioară / Bate luna în ferești / Numai tu de după gratii / Vecinic nu te mai ivești! // Și aceiași pomi în floare / Crengi întind peste zaplaz / Numai zilele trecute / Nu le fac să fie azi. / Altul este al tău suflet / Alții ochii tăi acum / Numai eu, remas acelaș, / Bat mereu același drum. / Ah, subțire și gingașă / Tu păseai încet, încet, / Dulce îmi veneai în umbra / Tăinuitului boschet / Și lăsîndu-te la pieptu-mi / Nu știam ce-i pe pământ. / Ne spuneam atât de multe / Fără zice un cuvânt. / Sărutări erau răspunsul / La-ntrebări îndeosebi, / Și de alte cele'n lume / N'aveai vreme să întrebi // Și în farmecul vieți-mi / Nu știam că-i tot aceea / De te razimi de o umbră / Sau de crezi ce-a zis femeea. / Vântul tremură'n perdele / Astăzi ca și alte dăți / Numai tu de după ele / Vecinic nu te mai arăți" (Pe aceeași ulicioară...).

Am atras atenția mai sus asupra supărărilor lui Iacob Negruzzi împotriva greșelilor zețarilor (unii cu o altă limbă maternă), a nerespectării corecturilor chiar, ceea ce face necesară (cît de complectă oare?) cîte o erată la aproape fiecare volum în care a fost legată revista; în cazul textelor lui Eminescu vom sesiza îndreptările cerute. Deocamdată numim titlurile celorlalte poezii ale tînărului de 19 ani pe care le publică în Convorbiri: De cîte ori iubito, Rugăciunea unui dac, Atît de fra-

gedă (Anul XIII, nr. 6, septembrie 1879, pp. 241—3), Despărțire (an XIII nr. 7, pp. 283—4) și, amintind pe cele dinspre sfîrșitul anului anterior: Sonete, Freamăt de codru, Foae veștedă, să subscriem ideii unei perioade rodnice din activitatea poetului Este o satisfacție deosebită ca alături să întîlnești un substanțial fragment din Încercările metafizice ale lui V. Conta, un prim act din O noapte furtunoasă de I. L. Caragiale, Epistola IV, în versuri, către Maiorescu, a lui Iacob Negruzzi, folclor de pe toate plaiurile românești culeș de Th. Burada etc.

1889

Anul morții lui Eminescu. Primul care scria despre marea personalitate a celui trecut în chiap tragic în lumea neantului, numindu-i „iubitul nostru poet", „amicul și colaboratorul nostru" în chiar numărul din 1 iulie 1889, este Iacob Negruzzi. Viața lui Eminescu, sfîrșită la nici 40 de ani, i se învederează redactorului responsabil ca „bogată în închipuiri și visuri, dar sbuciumată și plină de suferință", el datînd nașterea sa (fără a indica nici un fel de sursă) la 20 decembrie 1849, la Botoșani, cu multă fermitate însă. Celelalte date documentaristice au o notă de aproximație și subiectivism al memoriei. I. N. informează că l-a cunoscut pe Eminescu din anul 1870 cînd poetul trimite direcțiunii Convorbirilor primele colaborări, Venere și Madonă și Epigoni, fiind atunci la Viena, unde studia filozofia. Așa că întîia „întrevedere cu poetul", impusă îndeosebi de impresia deosebită lăsată de amintitele poezii asupra membrilor Junimii, s-a produs probabil mai tîrziu, amănunt nelipsit de importanță avînd în vedere biografia strictă și amprenta ieșeană asupra sufletului și destinului marelui visător. I. N. a stabilit însă pentru istoria literară, întîiul adevăr, privind cea de a doua perioadă de intensă creativitate eminesciană, aceea dintre 1873—1876: „Nu era adunare a Junimii în care Eminescu să nu cetească versuri de ale sale ce încîntau pe ascultători și dădeau loc totodată la lungi și variate discuțiuni", cît și unele amănunte privind întruchiparea fizică reală nu numai a existenței, cît și a felului de manifestare, atît de contradictoriu în timp și spațiu, a unui geniu: „În aceeași perioadă! „domnul Maiorescu, mutat fiind în București, Eminescu deveni lectorul recunoscut al societății Junimea și numai acei ce au ascultat glasul său simpatic, sonor și cadențat își pot da seama de plăcerea ce poetul procura membrilor societății care așteptau cu nerăbdare serile de sîmbătă cînd se aduna Junimea". În al treilea rînd, plecarea lui Eminescu la București și angajarea sa ca redactor la principalul ziar politic al partidului conservator, partid trecut în opoziție în 1876, Timpul, n-a avut alt motiv decît „pentru a-și putea întreține viața". Și aici, pînă la 1883, cînd apar cele dintîi semne ale nefastei boli, creația lui Eminescu marchează poate momentul de vîrf, manifestîndu-se pe arii mai largi și în proză și mai ales în publicistică (domeniu neagreat, cum se știe, de favoritul român al muzelor, în totalitate), încordarea maximă și epuizantă a arcuirilor mentale suferind o primă și catastrofală plesnitură, dezamăgirile în dragoste subminînd deopotrivă, pînă la dezorganizarea și indiferența alternativă față de traiul cotidian. O rază binefăcătoare din acei ani: reîntoarcerea la Iași, cu ocazia inaugurării statuii lui Ștefan cel Mare și lectura Doinei în fața Junimii care „pentru întîia dată de 20 de ani de cînd exista societatea, un tunet de aplausuri izbucni la sfîrșitul citirii și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți îmbrățișară pe poet". O altă remarcă semnificativă a lui I. N.: „Cu oamenii din popor se înțelegea mai bine decît cu toată lumea noastră cultă și semicultă; o vară întreagă o petrecu la o stînă în tovărășia cîtorva ciobani. Eminescu era omul cel mai puțin personal [egoist], din cîți am cunoscut; cu ochii săi negri, profunzi și strălucitori, pe care îi lăsa să plutească mai totdeauna în spațiul nemărginit, se părea că puțin se interesează și de mersul lumii acesteia și chiar de sine însuși".

Tot Iacob Negruzzi va scrie următorul Necrolog în numărul din septembrie: „Doamna Veronica Micle a încetat din viață în 6-a lunei trecute august, la mînăstirea Varatec din județul Neamț. Doamna Micle este binecunoscută publicului român ca autoare a unui șir de poesii lirice care toate au apărut mai întîi în revista noastră și apoi au fost adunate și publicate, acum doi ani, într-un volum. / Plăcutele sale inspirații vor păstra memoria doamnei Micle care a trebuit să moară pînă a nu atinge încă al 40-lea an al vieții sale. Noi pierdem în grațioasa autoare un colaborator statornic care a îmbogățit cu talentul său coloanele Convorbirilor literare timp de treisprezece ani".

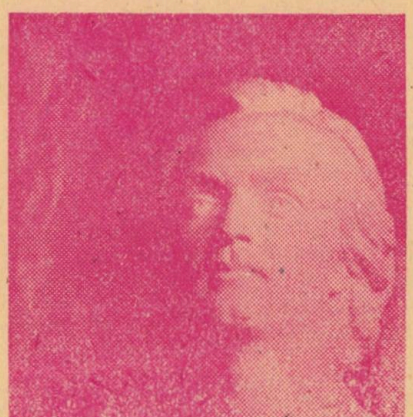

Un prim studiu de bază în marginea fenomenului Eminescu îl realizează, cum prea bine se știe, Maiorescu, studiu comentat îndestul, rezumîndu-ne aici a puncta doar cîteva elemente pentru a marca amploarea ori ascensiunea procesului de înțelegere a fenomenului respectiv. Mentorul junimist pornește de la cîteva premize cu semnificație generală și totodată particulară: poezia eminesciană a creat o școală, nu numai imitatori; e necesară deci descifrarea părții caracteristice a acestei opere, cît și fixarea individualității autorului; tendința „semierudită" de latinizare de pe la mijlocul secolului, pornită de la o legitimă revendicare națională, riscă să producă o înstrăinare întru limba populară vorbită și cea a claselor culte; Alecsandri este cel care deșteaptă interesul și gustul pentru frumusețea și celelalte valori ale poeziei populare; condițiile înălțării literaturii naționale pe o nouă treaptă: „să arate, întîi, în cuprinsul ei o parte din cugetările și simțirile care agită deopotrivă toată inteligența europeană în artă, în știință, în filosofie; să aibă, al doilea, în forma ei o limbă adaptată fără silă la exprimarea credincioasă a acestei amplificări"; aceste condiții sînt îndeplinite de opera lui Eminescu și astfel se explică de ce opera sa face epocă în mișcarea noastră literară. Celelalte aplicații la texte ori date biografice, însușiri, merite și scăderi ale studiului Eminescu și poesiile sale sînt îndeobște cunoscute. Spicuim totuși: „...încălzit din vreme, dar numai sporadic, de farmecul unor femei, de la care au remas în poesiile lui cîteva urme de păr bălai, de ochi întunecați, de mîne reci, de un nu știu ce și nu știu cum, lovit în iunie 1883 de isbucnirea nebuniei, al cărei germen era din naștere"; „Cît i-a trebuit lui Eminescu pentru ca să trăiască în accepțiunea materială a cuvîntului a avut el totdeauna. Grijile existenței nu l-au cuprins niciodată în vremea puterii lui intelectuale; cînd nu cîștiga singur, îl susținea tatăl său și-l ajutau amicii"; „Regina României [Elisabeta], admiratoare a poesiilor lui, a dorit să-l vadă și Eminescu a avut mai multe convorbiri literare cu Carmen Sylva. L-am văzut și eu la Curte și l-am văzut păstrînd și aici simplicitatea încîntătoare ce o avea în toate raporturile sale omenești. Dar cînd a fost vorba să i se confere o distincție onorifică, un bene-merenti sau nu știu ce altă decorație, el s-a împotrivit cu energie. Rege el însuși al cugetării omenești, care alt Rege ar fi putut să-l distingă?"; „Eminescu era omul cel mai silitor, vecinic cetind, meditînd, scriind. Lipsit de orice interes egoist, el se interesa cu atît mai mult la toate manifestările vieții intelectuale, fie scrierile vreunui prieten, fie cetirea a tot ce se publica în literatura română, fie studierea mișcării filosofice în Europa, fie izvoarele istorice, despre care avea cunoștința cea mai amănunțită, fie luptele politice din țară. A se ocupa cu vreuna din aceste chestii, a cugeta și a scrie asupra lor, era lucrul cel mai potrivit cu felul spiritului său"; „De altminteri și în vremea în care spiritul lui era în vigoare felul traiului său făcuse ne amici să se teamă de rezultatul final. Viața lui era neregulată. Abuz de tutun și de cafea, nopți petrecute în cetire și scriere. Nu această viață i-a cauzat nebunia, ci germenele de nebunie înnăscut a cauzat această viață": „Ce e drept, el era un adept convins al lui Schopenhauer, era prin urmare pesimist. Dar acest pesimism nu era redus la plîngerea mărginită

a unui egoist nemulțumit cu soarta sa particulară, ci era eterizat sub forma mai senină a melancoliei pentru soarta omenirii îndeobște, și chiar acolo, unde din poezia lui străbate indignarea în contra epigonilor și a demagogilor înșelători, avem a face cu un simțămînt estetic, iar nu cu o amărăciune personală"; „Cuvintele de amor fericit sau nefericit nu se pot aplica lui Eminescu în accepțiunea de toate zilele; nici o individualitate femeiască nu-l putea captiva și ținea cu desăvîrșire în mărginirea ei. Ca și Leopardi în Aspasia, el nu vedea în femeia iubită decît copia imperfectă a unui prototip nerealizabil. Il iubea întîmplătoarea copie sau îl părăsea tot copie rămînea, și el se refugia cu melancolie impersonală într-o lume mai potrivită cu el, în lumea cugetării și a poeziei. De aici Luceafărul"; „Poetul e din naștere, fără îndoială. Dar ceea ce e din naștere la adevăratul poet, nu e dispoziția pentru forma goală a ritmului și a rimei, ci nemărginita iubire a tot ce este cugetare și simțire omenească, pentru ca din perceperea lor acumulată să se desprindă ideea emoțională spre a se înfățișa în forma frumosului"; această scăpare a suferinței mute prin farmecul exprimării este binefacerea ce o revarsă poetul de geniu asupra oamenilor ce-l ascultă, poezia lui devine o parte integrantă a sufletului lor și el trăiește de acum înainte în viața poporului său"; „Precît se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire pînă astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmîntului cugetării românești".

1899

În anul al XXXIII-lea de la apariție, revista avea un alt comitet de redacțiune, bucureștean, pe care l-am arătat într-o precedentă retrospectivă, acestuia adresîndu-i, acum, fostul redactor perpetuu, Iacob Negruzzi, o înștiințare prefațînd Scrisori de la Mihail Eminescu. Nota red. precizează: „Ne facem (sic) o deosebită plăcere să publicăm în fruntea acestui număr scrisoarea de mai sus a d-lui Iacob Negruzzi, și-i aducem aci călduroasele noastre mulțămiri, că ne dă prilejul odată cu începerea celui de al 33-lea an de existență al «Convorbirilor» să ne amintim zilele lor glorioase, — idealul nostru". În epistola-prefață I. N. precizează că a găsit printre hîrtiile sale depese ale lui Eminescu și: „Tot ce-a ieșit din pana acestui poet este interesant și poate contribui la înțelegerea sau studierea inteligenței sale extraordinare. Vă trimit dar scrisorile cu rugămintea să le publicați". O primă observație privind natura relațiilor omenești și evoluția lor în cazul celor doi se evidențiază și din titulaturile formelor de adresare, a termenilor apelativi, începînd cu 11 februarie 1871 (din Viena) și sfîrșind cu ianuarie 1887 (de la Mînăstirea Neamțului): „Scumpe domnule Negruzzi,"; „Scumpe domnule,"; „Domnule Negruzzi",; „Iubite Jaques"; „Iubite amice". Interesul literar al corespondenței se dezvăluie și se suprapune apelativelor folosite în chip corespunzător. Trecînd peste necazurile unui „proces de presă, al cărui capăt nu sînt încă în stare a-l prevedea", Eminescu se pare că ocolește cu eleganță să-și exprime în întregime opiniile critice asupra textelor altora. Primo: „M-ați întrebat de opiniunea mea asupra novelei de voiaj »Pe malul mării«. O găsesc prea frumoasă, mai ales în caracterizarea consecventă și fină a personagiilor și în tonul conversațiunilor; astfel încît aș fi de părere că n-ați face rău de a cultiva cu deosebire comedia de salon" (subl. L. D.). Secundo: „Vă trimit o comedie compusă de Slavici [Fata de birău, publicată în nr. 1 și 2/1871—72]. Nu știu de vă va plăcea; — numai asupra unui moment aș vrea să vă atrag atențiunea: frazele ce vi se vor părea stranii nu sînt străinisme, ci provincialisme; — în genere e scrisă cu prea expres colorit local, deși are scene de o gingășie simplă și într-adevăr rustică — scenele dintre Cimbra și Anița. Eu am copiat-o, pentru că era scrisă cu ortografia din Austria". Despre propriile-i scrieri: „Apoi vă trimit niște versuri de-ale mele [Mortua est]. Bune, simt că nu sînt, poate însă să nu fie cu desăvîrșire rele. Ștergeți ce vi se va părea bun de șters". Destăinuiri cu totul particulare asupra proiectelor: „Cînd erați la Viena [aceasta va fi fost prima întîlnire], mă întrebați dacă nu port ceva în minte. Port și eu acuma ceva: o dramă epică, din care n-am scris pîn-acuma niciun șir. Nu sînt încă în clar nici cu forma, nici cu fondul; nici cu părțile singulare, nici cu raportul în care acestea să stee. Sînt mai mult umbre, ce le aruncă în închipuirea mea niște forme, care-au să vie de-acu înainte. Însă tare-mi pare mie că va rămîne în veci nescrisă [«Așa a și rămas», notează în subsol I. N.]. Altfel de împrejurări decît ale mele trebuiesc pentru a produce ceva mare și bun totodată"; „... dacă titlul nu vă răpește a priori gustul de a arunca o privire în acest tablou, apoi vi l-oi trimite c-o ocasiune viitoare, do veți crede că obiectul său nu-l exclude dinainte de la critică și publicare [e vorba de tabloul dramatic Andrei Mureșanu, rămas postum]. Dacă n-ar fi să fie, atunci va sta unde-a mai stat și pînă acum — în fundul lăzii mele". În această perioadă a începuturilor poetul pare a fi preocupat mai mult să-l ajute pe Slavici în studiile acestuia despre maghiari și mai ales în redactarea lor, manifestînd aceeași exigență cunoscută, vecină într-un sens cu indiferența în legătură cu propriile-i producții: „Eu nu vă trimit, acuma, decît niște nimicuri neînsemnate, căci pentru de-a corige și a da o formă mai omenească unor operate mai întinse îmi trebuie și timp și dispoziție. Dacă cele ce v-alătur de la mine ar fi rele, nu vă jenați de fel și aruncați-le-n foc". Dar, spre final: „Cît despre versurile ce vi le trimit — de se vor primi spre publicare — mi-ar plăcea dac-ar eși citețitrele piesele într-un singur număr" [Iacob Negruzzi adnotează: „Deși Eminescu anunțase trimiterea a 3 poezii, în plic se găseau numai două: Înger de pază și Noaptea. Amîndouă au fost publicate în Conv. lit., vol. V, pag. 131]. De la Mănăstirea Neamțului, unde Eminescu suporta un tratament rudimentar cu băi reci și plesnituri ale corpului cu funia udă, într-una din acele „săptămîni întregi de deplină luciditate" trimite, în ianuarie 1887, tot lui I. N. „deodată cu aceasta [scrisoarea] mai multe versuri, cărora, de ți se par acceptabile, le vei face loc în Convorbiri", adică aceeași reticență dintotdeauna, chiar cînd relațiile dintre cei doi deveniseră intime și reputația poetului devenise superlativă nu numai în cercul convorbiriștilor întemeietori.

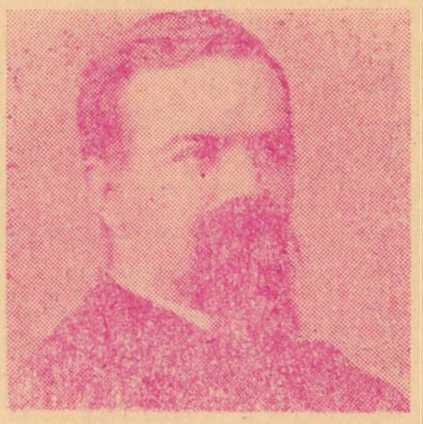

1909

În lunga sa autobiografie Drumul pe care am mers, publicată număr de număr, pe parcursul întregului an 1909, savantul ceh Urban Jarnik, elev strălucit al lui Gaston Paris, autor a importante studii și de lingvistică și filologie română, amintește în două rînduri și de Eminescu pe care l-a cunoscut attî în casa lui T. Maiorescu, cît și în aceea a Mitei Kremnitz notînd amănunte semnificative: „Ceea ce însă mă face să nu uit niciodată momentele petrecute în casa lor este că tocmai acolo am avut prilejul să văd mai des pe poetul Mihail Eminescu. Venea și la Maiorescu, așa încît îl vedeam în amîndouă locurile și eram mulțumit, mai cu seamă după ce poetul m-a poftit și la el arătîndu-mi mai multe manuscrise și între ele mai cu seamă cunoscuta culegere a lui Golelscu și împrumutîndu-mi niște cărți, de pildă lucrările lui Anton Pann".

Multă sensibilitate pune Panait Cerna în evocarea personalității ilustrului său înaintaș, gîndurile poetului dobrogean revărsîndu-se într-o imagistică dogoritoare și penetrantă, deloc banală: „Poate că morții n-au altă viață decît aceea pe care le-o dăruiesc vii. De cîte ori ne ducem cu mintea la dînșii, dăm la o parte piatra mormintelor lor. Iar cînd îi pricepem și îi iubim, îi ridicăm din sicrie și îi aducem în lumea noastră, care a fost cîndva lumea lor. Cine știe? Poate că a te gîndi la morți e o binefacere pentru dînșii; paharul vieții e totdeauna binecuvîntat, oricît de amar va fi fost altădată. Omul mare e cel ce are mai multă parte de viață — post mortem". În-

tr-adevăr, în spatele acestor rînduri se conturează o siluetă de tip eminescian, apropiată poetului evocator, apropiată nouă, perpetuîndu-se mereu aceeași și mereu alta în marmura sculptorului, în versul nostalgic și chemător, în strădania cercetătorului pios, dar mai ales prin opera lui nemijlocită ce încîntă și pun în mișcare spiritul secolelor și al generațiilor; versurile lui, spune frumos Panait Cerna, răsună fără voie în sufletul pricepătorului de frumuseți veșnice, ca și în inima iubitorului de neam și de oameni, în ciuda vremurilor care i-au sfărîmat idealurile preponderent umanitare: „Și acele gînduri negre mai nici a muri nu-l lasă: / Cum a intrat el în viață? Cît amor de drept și bine, / Cîtă sinceră frăție adusese el cu sine! / Și răsplata? — Amărîrea care sufletu-i apasă...". Aici, într-o sinteză momentană a fulgerului inspirator, stă lumina și tragedia vieții lui Eminescu, cel îndrăgostit de înțelepciunea versurilor adunată în cărțile bune, dar care nu și-a lămurit viața doar la lumina slovelor, acestea, dimpotrivă, căpătînd sensul adevărat și adînc de la viața pe care a răscolit-o, de la a cărei datorie n-a abdicat. Și ideea lui Panait Cerna, se pare pentru prima oară formulată răspicat: „Tragedia unui suflet mare în mijlocul unei lumi egoiste și efeminate [în sensul de „epuizată"]: acesta pare motivul cel mai des al suferinței eminesciene. Oricît de nobilă ar fi această suferință, poetul caută să se ridice din lanțurile ei. Senin și măreț își ia zborul spre înălțimile cugetării, unde soarta i-a așezat și lui un tron nepieritor. De pe aceste culmi, el își plimbă privirile de profet de la un capăt la altul al existenței și rostește sentințe grozave". Dar, ca o compensație și o necurmată nădejde: „A mai descris oare cineva iubirea ca Eminescu?", cu toate că și în această ipostază «Luceafărul» se refugiază, nu o singură dată, în nimbul gloriei sale nemuritoare și de la înălțimea geniului său pecetluiește numai aparent senin soarta tristă a celor copleșiți de valurile întîmplării.

Revista retipărește, în același număr comemorativ, o prefață mai puțin cunoscută a lui Eminescu despre literatura populară, publicată sub inițialele M. E. în broșura Literatura populară sau palavre și anecdote de E. Baican, Buc., m 1882, în care marele om de cultură face apropieri de literatura istorică scrisă și unele considerații despre ceea ce este peren (ca spiritualitate autohtonă) și efemer în anecdotica ironiei specifice: „cronicele noastre, descrierea din vremea lui Matei Basarab, făcută de diaconul Paul de Alepp, scriitorii poloni mărturisesc că la mesele domnilor basarabi și mușatini se cînta și se glumea mult. Astfel, bunăoară, cîntecul dezgropat: «Ștefan, Ștefan Domn cel mare / Seamăn pe lume nu are» se cînta unisono de către toți mesenii. Bufonii își făceau mendrele, zicîndu-i lui Vodă «măi vere». Curțile domnești erau pline de cimpoiași, ospețele țineau cîte douăsprezece ceasuri în șir și în această viață, pentru care Miron Vodă Barnoschi zice că «e dulce domnia la Moldova», răsună numai din cînd în cînd buciumul războinic chemînd Vrancea și Cîmpulungul, Soroca și Tigheciul, Țara de sus și Țara de jos, sub cei doi vornici, împotriva dușmanului. Pe cai, cărora le ziceau [ca în Toma Alimoș]: «Așterne-te drumului / Ca și iarba cîmpului / La suflarea vîntului»... Ceea ce presupunem este, însă, că în vremea unora dintre dinaștii români cată să fi existat o epocă literară, ale cărei rămășițe fragmentare se mai găsesc astăzi și care pe zi ce merge se împuținează./ Anecdotele au îndealmintrelea proprietatea de a se schimbă cu timpul și de a se adapta actualității: multe pot fi de tot moderne. / Bogăția consonantică și vocalică a limbei îi dă înlesnire românului de a imita cu ușurință pronunția altor popoare, pe cînd celelalte cu greu deprind fonologia limbei noastre. / Reproducînd aceste anecdote, nădăjduim că autorul lor își va continua lucrarea, în care arată talent și se va sili să desgroape mai tîrziu poveștile lui Pepelea care sunt fără contestare mai vechi decît acestea".

1919

Perioada imediat posterioară războiului caută, firesc, o imagine ceva mai „pozitivă" a poetului național, arătînd că o lume mult mai frumoasă plutea în închipuirea lui uriașă. Altfel ar fi vrut el să-și vadă neamul, altfel inima omului. Cu sufletul plin de viziuni îndrăznețe și mărețe, el se cobora în mijlocul lumii voind s-o recreeze după un model ideal. Ca și Miron, eroul său, el văzuse pe Frumoasa-fără-corp, neputînd însă a-i da viață adevărată sub căldura îmbrățișărilor sale. Chinuit de doruri, nemîngîiat, mintea îl duce veșnic de la imaginea divină, fără de viață, la realitatea vieții însăși, năvălind din imaginația lui acel torent de plînsete nemaiauzite, un amalgam oricînd exploziv de iubire și ură, de blesteme ucigătoare și de resemnare. Căci, potrivit spuselor poetului dobrogean Panait Cerna, dacă a știut să arunce vălul fermecat al versurilor sale peste ființele dragi lui și peste toate lucrurile scumpe ale lumii acesteia, cu furia unui semizeu el smulge vălul de pe icoanele la care se închinase și le arăta ochilor uimiți în toată goliciunea lor. Se insistă asupra faptului că doar dragostea de neam și de natură nu le-a desprins niciodată de sufletul său. Se vorbește chiar de „bătaia de inimă a firii întregi pentru soarta celui mai încercat dintre popoare". Căci codrii pricep deîndată chemarea la luptă a cornului lui Ștefan; rîurile și ramurile sînt prietenii statornici ai lui Mircea; iar în urma oștilor vrăjmașe aflate în risipire, soarele se bucură cel dintîi de biruința armiei române: „Pe cînd oastea se așază, iată soarele apune,/ Voind crestetele-nalte ale țării să-ncunune / Ca un nimb de biruință...". Aproape toți comentatorii stăruiesc asupra faptului că Eminescu își iubea neamul cu durerea în suflet a unui Neculce și cu fanatismul conștient al unui Maior; că nimeni n-a cunoscut și n-a scris mai bine în limba doinelor și a cronicelor bătrîne: că nimeni n-a simțit atît de viu farmecele și frumusețile naturii spațiului carpatin și n-a vorbit cu atîta înțelegere de codrul secular, fratele suferinței românești: „Cîtă depărtare în această privință de la singuratecul turnului de fildeș pînă la cîntărețul celui din urmă dor! Poetul român [spre deosebire de Alfred de Vigny] n-ar vrea să se despartă nici după moarte de codrul lui drag și de prietenii săi din cer, luceferii. Și dacă nu va mai pătrunde pînă la dînsul nici o lumină din tării și nici un sunet din glasul eternei, naturi, ar vrea să știe cel puțin că și de gîndul de a prinde cîte ceva și de atunci înainte s-or zbate apele în preajma sa și vor arde focurile pe dealuri, că talanga va răsuna pe aproape, iar teiul sfînt va așterne giulgiu alb de floare pe noaptea mormîntului său. Un astfel de cîntăreț al naturii nu putea ieși decît din neamul care a dat «Miorița»".

Considerațiile lui I. Slavici din eseul Eminesu și limba românească sînt interesante din mai multe puncte de vedere (arădeanul, cu instrucțiune austriacă, i-a datorat mult prietenului său și în acest domeniu) fiind totodată mereu actuale. Nu numai pentru cei ce „comit" versuri ori încearcă studii de fonologie eminesciană este interesant de știut că poetul avea preferințe deosebite pentru diftongii „ea", „oa", „ie" sau vocalele închise „ă" și „î", specifice limbii române între celelalte limbi romanice. De asemeni, evita, cu precădere în poezie, neologismele care „pocesc" muzicalitatea limbii materne. El îi lua în derîdere atît pe elevii lui Aron Pumnul (pe care l-a prețuit din alt punct de vedere) cît și pe cei ai lui Timotei Cipariu, ca apărători artificiali ai lexicului fundamental: „După părerea lui, vorbele nu se născocesc, ci răsar ca firele de iarbă pe cîmp, limba românească nu e, cum se zicea, fiica celei latine, ci mai veche decît aceasta [referindu-se desigur la fondul autohton păstrat mai ales în cuvintele cărora nu li se poate stabili o etimologie] și românească e orișicare vorbă de care se folosesc toți românii fiindcă o rostesc ușor, le sună bine la ureche și are pentru dînșii un înțeles bine hotărît. El nu mai cerceta dar originea vorbei, ci o prețuia după valoarea ce i-o da întrebuințarea. Neologismele i se păreau vorbe de pușină valoare nu numai pentru că sunt puțini cei ce le înțeleg, ci și pentru că înțelesul lor e oarecum sec ca al tuturor termenilor tehnici. Era deci cuprins de o vie bucurie cînd putea să dezgroape o vorbă, adică să introducă în limba literară o vorbă răspîndită în popor, de care alți scriitor nu se folosiseră, fie chiar și un provincialism — și era un neobosit scrutător al limbii vorbite".

Tot cuvinte „dezgropate" a căutat și pentru dicționarul de rime, rămas incomplet, între manuscrise. „De dragul rimei, pe care i-o dau «mură-n gură», zicea Eminescu, se va folosi și de vorba pe care i-o recomand". Cum se mai documenta poetul? Pre-

cedîndu-l pe Sadoveanu, care a ridicat la nivel de „sistem" procedeul ascultării subiecților anonimi, „el își petrecea viața în lucrare necurmată: ori citea, ori scria, ori stătea de vorbă cu orișicine — totdeauna cu gîndul de a prinde cîteceva și de a se folosi. «Nu e, zicea el adeseori, nimeni, nici atît de mărginit, nici atît de stricat, ca să nu poți învăța prin el ceva» — și astfel avea un fel de slăbiciune pentru oameni, cari nu erau de seama lui și nesuferiți îi păreau numai cei seci și prefăcuți, cari își dădeau silința să pară ceea ce nu sunt. Cu deosebire stăruitor era Eminescu în ceea ce privește corectitatea gramaticală și, după putina mea știință, nu e la noi nimeni [dintre scriitori] atît de dumerit, cum era dînsul, asupra etimologiei române. În ceea ce privește sintactica, el recunostea superioritatea lui Caragiale... Erau atunci, ba mai mult chiar și azi, nu numai oameni cu știință de carte, ci și scriitori celebri, cari nu țin seamă că în românește substantivele au în declinare două, numai două și totdeauna două terminațiuni. Astfel citim în fiecare zi «scoalei» și «școalele», cu toate că zicem «acestei școli», cum zicem «mori», «morii» și «morile». Eminescu ținea să nu se abată de la regula aceasta, pe care n-au stabilit-o gramatici iscuiți, ci o păstrează cu sfințenie poporul... Admițînd abaterile de la graiul viu numai ca licențe poetice strecurate de dragul eufoniei, a rimei ori a ritmului, el ținea să fie dumerit care anume dintre substantivele terminate în „ă" au a doua terminațiune în „i"... Nu mai puțină bătaie de cap îi dădeau verbele bogate în forme, pronumele și mai ales adverbele, cari în limba românească sunt un nepreținut mijloc de precizare... Eu rosteam la început verbele cum se obișnuie prin Podgoria de lîngă Arad. Eminescu se enerva adeseori și zicea că-i sfărîm timpanul nocind vorbele, dar nu se supăra și nu-și pierdea șirita ca mulți dintre gramaticii de atunci... Sunt și azi între scriitorii nostri mulți, cari n-o simt aceasta și «aruncă vorbele cu furca». Unii dintre dînșii cunosc felul de a vorbi al poporului din vreo parte a pămîntului românesc, dar n-au cetit nici cronicarii, nici cărțile populare și bisericești; alții sunt mai cărturari, dar n-au trăit niciodată în mijlocul poporului... Eminescu și-a petrecut toate clipele vieții lui lucrînd, fiindcă nu se socotea îndeajuns pregătit pentru ceea ce voia să facă și e foarte puțin ceea ce ne-a rămas de la dînsul, iar din puținul acesta partea cea mai mare sunt lucrări după părerea lui încă neisprăvite, pe care le-a publicat cu inima îndoită — cedînd stăruințelor puse de alții... Exigențele lui, în ceea ce privește forma, erau atît de mari, încît nu se mulțumea ca limba, ritmul și rimele să-i fie de o corectitate desăvîrșită și să se potrivească, cu simțămîntul reprodus, ci ținea ca muzica limbii să fie și ea astfel alcătuită, încît să simtă ceea ce voește el și cel ce nu înțelege vorbele. / Astfel, în „O, mamă" sunetele sunt sombre și aspre, în „Somnoroase păsărele" sunt senine și clare, pe cînd în „Sonetul Veneției" ele sunt de bronz.

Pentru ca să poată ajunge la această desăvîrșire a formei, de care numai în puține dintre poeziile sale s-a apropiat, el trebuia să-și cîștige deplina stăpînire asupra limbii în toate privințele. Aceasta și era una din cele mai constante preocupări ale lui pînă în ziua în care i s-a curmat lucrarea".

1929

Cum bine spunea C. Rădulescu-Motru, în cuvîntarea comemorativă rostită la Academie, odată cu trecerea anilor gloria lui Eminescu a mers înălțindu-se. Cultul eminescian, și-l putem numi astfel, a fost produsul direct al adîncirii cunoștințelor despre operele sale literare în lumea românească apoi în cea europeană. În poezia și proza lui, simțirile cele mai caracteristice ale vieții noastre naționale și-au găsit o expresie artistică nepieritoare. Cu toate că, după aprecierea lui Iorga, Eminescu, „creator de generații", n-a fost receptat în profunzime de contemporani, aceștia, în accepțiunea largă, nefiind capabili să înțeleagă deosebirea esențială care există între oamenii care „construiesc pe propoziții de gramatică" încercări de cugetare îndreptate după o logică elementară a anilor de studiu (cînd existau) și între o îndrăzneață pornire sufletească sărind din culme în culme, pînă ce aceasta să constituie un pericol pentru dînșii și încă mai puțin un îndemn ca alții, cu altfel de puteri, să repete o operație atît de cutezătoare. Chiar și mai tîrziu, opera lui Eminescu, prin valoarea ei intrinsecă, a rămas verigă de aur a lanțului deseori strălucitor al literaturii române. El dă măsura adevăratei măestrii poetice, a ecoului intens în sufletul neamului, el este geniul consacrat unanim și peste hotare, mai ales prin aceea că atrage atenția și mai puțin admirația formală a lumii; el e maestrul desăvîrșit al formelor de expresivitate specifice limbii române, limbă lipsită de circulație universală. M. Eminescu este marele poet în operă căruia s-au concentrat frumusețile de limbă, gîndire și simțire ale unei întregi națiuni. Eminescu a fost un mare gînditor al timpului său, pe care îl preocupa adînc marile probleme ale existenței, ale sensului vieții, ale destinului nostru cosmic, firește în optica sensibilității caracteristice: „E împărțită omenirea / În cei ce vor și cei ce știu. / În cei dintîi trăiește firea / Ceilalți o cumpănesc ș-o scriu. / Cînd unii țesă haina vremii / Ceilalți a vremii coji adun / Viață unii dau problemii / Ceilalți în cumpănă o pun". Eminescu a transportat în sfera sa poetică înalte însușiri meditative, exprimînd în cadența fascinantă a silabelor, pe melodiile unor ritmuri seducătoare, idei filosofice profunde ce lărgesc orizontul viziunii și înalță comprehensiunea spiritului receptor. Desigur nu există poezie fără acea încantație specifică pe care o zămislește potrivirea muzicală a cuvintelor, și, sub raportul acesta, autorul „Scrisorilor" a fost meșterul meșterilor. Spre deosebire de concepția mai nouă, care intenționează să reducă total poezia la vraja pură a sonorităților, fără preocuparea pentru prioritatea conținutului-mesaj implicat, ba chiar admițînd cu seninătate dezarmantă nonsensurile și contrasensurile, poezia eminesciană ne oferă un veșmînt scînteietor al versului rupt din gîndirea trestiei unduitoare, un fond bogat de idei poetice, în veșnică rezonanță la altitudini. Eminescu a înțeles prea bine că frumusețea poetică nu elimină cu necesitate conținutul inteligibil și razele gîndirii raționale, ci numai le înglobează și, evident, le depășește, dispensîndu-se astfel de balastul filozofici profesionale. Problema existenței, a structurii ei fundamentale, a originii și sensului ei definitiv, acestea obsedează geniul sub magia unor imagini uimitoare și prin plasticitate nu numai fior muzical. Pe de altă parte, cum spunea un filosof de talia lui Ion Petrovici, chestiunea originalității filosofice nu interesează în poezie, care se definește pur și simplu prin originalitatea expresiei și noutatea formei, incluzînd un conținut de idei propriu: „Vom pretinde totuși că, într-o oarecare măsură, o formă originală și o expresie superioară aruncă unele răsfrîngeri și asupra conținutului pe care îl clarifică, îl luminează în colțuri obscure, izgonind rămășițe de umbră și de confuzie, ceea ce constituie măcar o ușoară preînnoire a însuși fondului de idei. De altminteri chiar speculația filozofică pură e pe jumătate artă... Darul expresiei fericite contribuie și dînsul la limpezirea și reliefarea ideilor... De cîte ori și la Schopenhauer și la Bergson imaginile luminoase nu țin loc de argumente!"

Studiile „pe compartimente" ale operei eminesciene riscă să insinueze imaginea de ceva difuz și pulverizat, în unilateralități și adjective ca: pesimist, optimist, clasic, modern, platonician, trist, panteist, ateu, transcendental etc. Prozatorul C. Manolache, fără a neglija interesul față de asemenea considerații, observă, în liniște, o primă calitate, fundamentală, a autorului magnificei opere: „Pentru că Eminescu este, mai mult ca oricare alt poet, un spirit sincer... El n-a cîntat dureri imaginare, el n-a suris ipotetic, n-a inventat sentimente și nu și-a apropiat pasiuni străine... Cînd un bard actual, cu monoclu și mustață cosmeticată, cu dungă la pantalon și șampanie la ghiață, cîntă tragedia vieții și dorul de moarte, simți în versurile lui izul cosmeticului fad. Muza lui nu-i Cătălina și nici Madona, ci pur și simplu Lily de la revistă ori duduia Mady cu sprîncenele plivite... Versurile lui Eminescu zvîcnesc în ritm cu pulsul său, în fiecare rimă a coborît o picătură din sîngele propriu, în fiecare lacrimă a noastră coboară bobul lacrimei lui", pentru a nu atribui, la infinit, intențiilor, atît de curate ale poetului, în toate domeniile în care s-a manifestat, minorele înțelegeri a tot soiul de eseiști narcisiști.

1939

Sub conducerea lui I.E. Torouțiu, revista „Convorbiri literare" se tipărește pentru întregul an în două volume compacte, dintre care întîiul tom (iunie-septembrie) consacrat în întregime semicentenarului morții lui Eminescu. Parțial, aceluiași scop i se dedică și cel de al doilea (oct.-dec.), avînd în vedere

unele poeme de evocație, cît și notele Eminescu în literatura maghiară (L. Gáldi), în literatura rusă (G. Bezviconi), în limba latină (I.E. Torouțiu) ș.a.

Astăzi, cînd se cunosc în întregime articolele și manuscrisele marelui poet, cînd s-au scris monografii întregi despre Eminescu pedagog, o cercetare cu titlu analog, pe baza decupărilor din Timpul, poate surprinde prin justețea și varietatea observațiilor: „... esența lor nu-i o speculațiune generoasă, ci cunoașterea pe toate laturile a vieții românești și a nevoilor școalei noastre. Lucrul nu-i surprinzător căci Eminescu avea tot ce se cere unui pedagog de sistemă: avea viziunea limpede a unui țel educativ, își dădea seama de mijloacele cele mai nimerite pentru implinirea lui, își precizase perfect atît punctul de la care pornise cît și cel la care vroia să ajungă. Scrise cu convingere și cu simplitate elegantă, desăvîrșite, ca toate studiile și articolele din spinoasa lui carieră de jurnalist de geniu, paginile lui asupra școalei dovedesc o cultură puțin obișnuită, o informație îngrijită [deși nu se fac referiri la rapoartele revizorului], o cunoaștere exactă a împrejurărilor de atunci și o pătrundere în însăși substanța realității cu totul neașteptate" (Șt. Șoimescu). „Eminescu se prezintă, în concluzie, într-o perfectă, armonică unitate ca artist și ca om, exponent al acelorași profunde convingeri și al acelorași loiale trăiri" (Leca Morariu). „Nimic nu e fără interes din ceea ce poate întregi o părticică oricît de mică, din sfera realității totale a vieții lui Eminescu. Există o masă la care el a lucrat, un pat în care a dormit, un condei cu care a scris, o carte pe care a însemnat, un dulăpior — nu zic bibliotecă — în care își ținea el cărțile? Să se caute, să se aducă la un loc, să se păstreze. /O mai fi, unde o mai fi?, „lada" aceea, de care întreabă Eminescu de atîtea ori pe Chibici, în scrisori, lada lui cu cărți? Am vizitat, acum cîțiva ani în urmă, la Ipotești, lîngă Botoșani, casa familiei Eminescu, casa în care poetul nostru și-a trăit copilăria. O ruină. La mijlocul părețelui ce mai rezistase, am privit mult timp, pe gînduri, o fereastră, rămasă întreagă, fără geamuri, numai cercevele. Pe acolo, îmi ziceam, a contemplat Eminescu, de atîtea ori, lumina zilei, cerul, natura. Ar fi păcat să se nimicească. Ceva din vibrațiile simțirii lui au trecut pe acolo. Am sugerat cuiva dintre intelectualii Botoșanilor ideea de a se aduce fereastra în păstrarea liceului. A fost de aceeași părere. Nu știu dacă s-a îndeplinit" (din articolul Un muzeu Eminescu la Iași, primul de acest fel, muzeu ce cuprindea... 22 de piese, printre care: două scrisori autografe, o carte de vizită către Chibici cerîndu-i să se ducă la un cămătar; o scrisoare a lui Maiorescu, tot către Chibici, privitoare la ridicarea monumentului din cimitirul Belu din București; un număr comemorativ „Mihai Eminescu" din 15 iunie 1899; alte două cărți de vizită autografe ale lui Maiorescu, în legătură cu unele servicii de adus amintirii poetului; note biografice despre Eminescu de Chibici Rîvneanu și altele privind familia de același; trei numere din ziarul „Constituționalul" (febr. 1890, iunie 1890 și ianuarie 1891) cu dări de seamă ale „Comitetului Eminescu"; o fotografie-portret a poetului; o cupă de sticlă groasă, de culoare roz, cu capac de zinc, cu mîner, dăruită lui Chibici; biografia lui Chibici Rîvneanu; un volum „Amintiri" de Teodor Ștefanelli, fost coleg și prieten al poetului).

Din articolul „Unde ni sunt visătorii?: „În ceasurile de grea cumpănă, marii poeți sunt de imens folos popoarelor cărora le aparțin. Istoria universală este plină de asemenea exemple" (făcîndu-se extrase elocvente din filipicele lui Eminescu Frază și Adevăr și Concesiuni economice); din considerațiile mediculul savant C. Bacaloglu în perioada de după întoarcerea poetului la Iași: „Suferința începe să-l chinuie grozav, deoarece în această lungă remisiune a boalei își dădea seama de deficitul său intelectual. Dacă pentru oricare om boala constituie o umilire, pentru Eminescu, pe care munca îl îmbărbăta și îl susținea, neputința lui actuală îi sfîșie inima... Cred că poetul nu a fost niciodată un alcoolic în adevăratul sens al cuvîntului... Ultimul act al dramei — și subliniez acest fapt care nu a fost pus în evidență pînă acum — sincopa terminală, la care nu se așteptau nici medicii deoarece trecuseră atîtea zile de la traumatism și chiar brînca se stinsese, acest act terminal al unei vieți zbuciumate se datorește slăbirii inimii".

Revenind la considerații asupra operei și personalității autorului ei: „Puțini poeți au fost mai pătrunși că dînsul de neiertătoarea întrebare, mai sinceri în căutarea sensului vieții": „peste-a cuvintelor traco-romanică, noptatică gloată/peste visteria ei, în mii și mii de locuri, îngropată, /— crai/pe-un împărătesc și furtunatic grai/tăcerilor noastre de veacuri, ca nimeni niciodată./glas ai venit să le dai..."; «civilizația adevărată a unui popor consistă, nu în adoptarea cu deriticata de legi, forme, instituții, etichetă, haine străine. Ea consistă în dezvoltarea naturală, organică a propriilor facultăți. Nu există o civilizație umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în același grad și în același chip și fiecare popor își are civilizația sa proprie, desi în ea intră o multime de elemente comune si altor popoare». într-o toamnă tîrzie, după lungi peregrinări cu frați de pretutindeni, tînărul bard cobora pe valea Oltului „cu sufletul încărcat de impresii, ale căror ecouri îi vor străbate scrisul. Astfel, el se împămînteneste sufletește și-n Ardeal și mai departe, orizontul lui românesc se lărgește mereu, inima-i creste plămădită de ideea Daciei"; „Eminescu și-a depășit vremea sa, și-a cîștigat o contemporaneitate statornică, deoarece cu cît în viitor ne vom apropia mai mult de acel tip de natiune, cu atît îl vom simți mai aproape de noi, cu atît glasul lui profetic va rămîne mai plin de înțeles pentru inimile noastre"; „Natiunea are deplină vitalitate: ea învinge orice piedică si totdeauna iese victorioasă. Pe baza acestei convingeri, Eminescu proclamă limba si nationalitatea noastră ca forte pe care nimeni nu le poate zdruncina prin desnaționalizare sau renegare"; „Scopul învățămîntului clasic este de a aduce folos societății întregi, nu individului. «Munca unui om se poate plăti; caracterul, cultura lui, niciodată»"; „Totul e transfigurat de gigantica personalitate care, chiar unde pare că se desființează în impersonala poetică populară, apare străvezie în unele subtilități cu siguranță eminesciene. Poezia naturii, filozofia nepretențioasă dar cotropitoare a poporului, limba populară imprimă operei timbrul specific românului, de valoarea căruia Eminescu și-a dat seama și cu care a reușit să se identifice"; „G. Călinescu caracterizează întreaga zbuciumare a extazului dionysiac în goana după extincțiunea finală, fără însă a o recunoaște ca atare. D-sa surprinde just elementele, foarte just chiar, dar le interpretează conținutul printr-o determinare descriptivă, căutîndu-i geneza în contemporaneitate"; „Puterea gîndului ce ne-a purtat prin ținuturi sclipitoare de basm și a dat glas melodios chiar neființei, spre a deveni lumea din «Scrisoarea I-a», ne stăpînește ca pe niște fărîme cosmice"; „Ne dăm seama că Mihai Eminescu ne-a legitimat dreptul de-a trăi spiritual în lumea pămînteană și că sub făclia lui de lumină va trebui să ne rînduim toate rosturile"; „Posibilitatea studierii expresiei muzicale este mărită prin lămuririle reciproce ale celor două arte și susținerile oferite de estetica lingvistică, acustică si ritmică sau cele de poetică și stilistică": „Un cuvînt căruia poetul nu i-a dat importanță...: trebuie considerat ca un element nepoetic, de prisos, fără valoare si chiar dăunător economiei estetice a unui poem"; „Poetul a întins brațe pline de curat extaz, dar ceea ce a îmbrățișat e doar o creatură de lut, supusă ispitelor frivole si sețoasă de un ieftin triumf": „I-a scăpat anume lui Bosi, traducătorul, că poetul a înțeles prin «copile» Oceanul care ar vrea să-și învie iubita falnică, Venetia": etc., etc., etc.; ne propunem a încheia cu rîndurile poetului polon Emil Zegadlowicz: „O, cît de îndurerată este întreaga operă a celui mai strălucitor meteor care a sclipit deasupra Europei în anii dintre 1850—1889! Cunoastem putini poeti care cu atîta temeritate ucigătoare de sine s-au coborît în profunzimile purpurale ale neliniștii și dramatismului existenței omenești și cu o limpezime de necuprins au văzut în creatiile lor patosul vieții noastre trecătoare. Rar, în istoria poeziei mondiale, tragicul existenței a fost exprimat cu o atît de impresionantă si zguduitoare putere a sentimentelor, ideilor, cuvîntului... În flăcările si trăznetele acelea, în freamătul pricinuit de revărsarea apelor din ceruri, în tot ceea ce se petrecea în acea zi era prezent spiritul lui Eminescu, deoarece cei Mari sînt de fată pretutindeni si întotdeauna! / Trec epoci si milenii; vor trece si timpurile noastre de neliniște, disprețuire, cruzime și nebunie. Puterile acestei lumi se vor schimba; vor dura numai, vigilent și etern, cuvintele acelora ce sînt expresia constiinței universale", rînduri trimise din Varsovia, nota bene, în august 1939, în preziua dezlănțuirii forțelor oarbe ale celorlalți.

Lucian DUMBRAVĂ

Alte amintiri de la „Convorbiri Literare" din ultima perioadă bucureșteană

Acasă la ION PETROVICI

Ion PETROVICI

Profesorul filozof Ion Petrovici, vechi convorbirist, a fost printre cei dintîi care ni s-au alăturat, după ce revista a trecut sub noua conducere. Chiar pentru primul număr ne-a dat cîteva duioase „Amintiri de la începutul carierei", urmate apoi de „Poezia filozofică a lui Eminescu", „Temei și tradiție", „Diletantism și creație" ș.a., toate scrise în același stil plăcut, antrenant. Filozoful și memorialistul, în tinerețe poet și dramaturg, a rămas colaborator fidel pînă la ultimul număr din perioada bucureșteană. Am mai spus și cu alt prilej că, potrivit tradiției, colaborările nu se plăteau. I. E. Torouțiu se mai abătea totuși de la această moștenire, remunerînd pe unii autori, ce-i drept destul de puțini și care nu prea trăiau în lipsuri; Ion Petrovici se găsea în fruntea lor...

Cînd m-am dus cu plicul respectiv, profesorul era ministru al învățămîntului și locuia în strada Vasile Conta, într-un apartament spațios, cu scară interioară, ce da spre biroul de lucru și de pe care, nu după multă vreme, soția sa avea să alunece, cu urmări fatale. Se aflau de față cam șapte-opt musafiri, dintre care îmi era cunoscut numai profesorul Nicolae Bagdasar, trecut de la catedra universitară ca administrator al „Casei Școalelor", deci tot subalternul gazdei. În vervă și cu glasul lui baritonal, amfitrionul își lăuda țuica și gustările de pe masă, îndemnîndu-i pe toți cu privirea. Reluă apoi discuția întreruptă, al cărei subiect se părea că îl obsedează și pentru justețea punctului său de vedere ar fi dorit să capete și adeziunea celor prezenți, adeziune care, în fond, nu mai folosea la nimic, decît la liniștirea conștiinței, chinuită de coșmar. Despre ce era vorba?

De curînd se acordase Premiul Național pentru Muzică și Ion Petrovici fusese președintele Comisiei. Juriul a fost compus din opt laureați anteriori, completat cu doi specialiști: George Enescu și Constantin Brăiloiu. Autorul celor două „Rapsodii române", al tragediei lirice „Oedip" și al atîtor altele nu a concurat, datorită celebrității sale pe plan mondial, care ar fi întunecat orice șansă altuia. A fost un gest de rară generozitate. În schimb a susținut un candidat la concurs, „s-a bătut", cum se spune, pentru reușita lui. L-a considerat indicat pentru această răsplată oficială pe Alfred Alessandrescu, care compusese recent poemul „Acteon" și pentru care Enescu a pledat cu caldă prețuire, confraternă, deși nu era prea mare meșter în

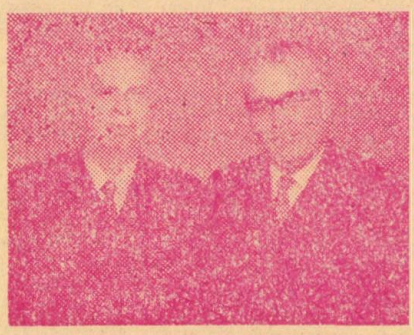

Matei ALEXANDRESCU și Al. MUNTEANU

ale oratoriei. Ion Petrovici, admirator al muzicii enesciene, dar cu unele rezerve față de „Poema română", căreia îi contesta originalitatea, calificînd-o simplă culegere de melodii populare românești, de data aceasta „și-a călcat pe inimă" și a fost în dezacord cu colegul său de Academie. A argumentat că Premiul Național se acordă pentru întreaga activitate creatoare a cuiva, nu pentru o singură lucrare și a propus să fie premiat Sabin Drăgoi, autorul „Năpastei" și al altor opere, tot atît de merituoase. Punîndu-se la vot, candidatul susținut de Ion Petrovici a obținut opt adeziuni, al lui Enescu două. Genialul compozitor și dirijor a părăsit sala destul de supărat, iar raporturile cu vechiul său prieten s-au răcit pentru totdeauna. Această întîmplare, cu urmări nedorite, povestită rar și cu voce groasă îi dădea lui Ion Petrovici o remușcare surdă, mocnită. Nu ne-a întrebat, dar simțeam că ar vrea să știe dacă a făcut bine sau rău că a rupt o prietenie veche de dragul unui punct de vedere, care ar fi putut fi ocolit sau măcar îndulcit. Unii dintre musafiri și-au spus părerea: eu am tăcut, îmi lipsea competența.

Recăpătîndu-și zîmbetul prietenos, iarăși ne-a poftit cu privirea spre masă, unde paharele cele mici fuseseră înlocuite cu unele mai mari, pline cu vin roșu. Ca orice muritor, Ion Petrovici era foarte sensibil la cuvintele de prețuire care se aduceau calităților sau faptelor sale. Astfel, venind vorba de rotonda din parcul Cișmigiu, cu busturile lui M. Eminescu, Titu Maiorescu, B. P. Hasdeu, Al. Odobescu, Vasile Alecsandri, N. Bălcescu, Ion Creangă, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, I. L. Caragiale, George Coșbuc și Șt. O. Iosif, realizare din inițiativa și cu sprijinul efectiv al lui, unul dintre cei prezenți a lăudat-o mult și a accentuat că numai un ministru care este el însuși creator putea să înfăptuiască așa ceva. La această remarcă, Ion Petrovici și-a lăsat corpul puțin înapoi, peste speteaza scaunului și a spus că este foarte fericit, fiindcă i s-a împlinit un vis mai vechi și scump. Și a adăugat:

— Un regret însă mă chinuie și de astă dată, un regret de cu totul altă nuanță. Nu-mi pot ierta că printre scriitorii imortalizați în bronz am uitat un mare poet, care ar fi meritat această dreaptă cinstire poate înaintea altora. L-am uitat pe Panait Cerna. Să nu se creadă cumva că

am făcut-o intenționat, că din invidie sau din răzbunare l-am omis...

Și a zîmbit cu oarecare înțeles, zîmbet la care s-au asociat și doi-trei dintre cei de la masă, cam din aceeași generație. În drum spre casă, întrebîndu-l pe profesorul Nicolae Bagdasar despre semnificația acelui zîmbet, oleacă misterios pentru mine, aceata mi-a răspus scurt, că „Ion Petrovici este foarte mîndru că soția lui a intenționat să se căsătorească cu poetul Panait Cerna, dar, pînă la urmă, l-a preferat totuși pe el".

Mai era mîndru Ion Petrovici și pentru că din familia lui au crescut multe talente. Se înrudea prin sînge cu pictorul Gheorghe Petrașcu și cu criticul, prozatorul și istoricul literar Nicolae Petrașcu, care, după ce se despărțise de „Convorbiri", și-a scos publicație proprie, „Literatură și artă română", cu care ambiționa, fără să reușească însă, să întreacă organul „Junimii", la a cărui conducere participase. Pe de altă parte, unchiul său, după mamă, poetul Theodor Șerbănescu (1839—1901) a colaborat mulți ani la „Convorbiri literare", iar Titu Maiorescu, în faimosul său articol „Direcția nouă", sublinia că „între cele mai plăcute produceri ale literaturii române sînt și vor rămîne poeziile d-lui Theodor Șerbă-

N. CREVEDIA

nescu", unele dintre ele au fost puse pe muzică și au plăcut în epocă.

Revista noastră, închinînd numărul pe ianuarie 1940 poetului Theodor Șerbănescu (cu ocazia centenarului nașterii) și reproducînd pe coperta numărului din aprilie, același an, celebra „Scurteica roșie" de Gheorghe Petrașcu, i-a făcut mare bucurie lui Ion Petrovici, care a fost foarte măgulit, a mulțumit lui I. E. Torouțiu și l-a felicitat pentru că „are grijă de fiii Tecuciului".

In ultimul timp îl întîlneam rar, fie pe stradă, fie la Uniunea Scriitorilor, unde Zaharia Stancu și Laurențiu Fulga îl primeau cu întreaga condescendență și îi îndeplineau puținele doleanțe. Bărbatul falnic de odinioară începea să se împuțineze, pasul îi era nesigur, și-l regla cu nelipsitul baston. Te fixa cu ochi obosiți, destul de triști, resemnați. Se apropia de 90 de ani, pe care vioiciunea spirituală îi ascundea. Îl bucura orice amintire, aprobînd-o cu încete clătinări de cap și cu un zîmbet șters. I se lumina totuși puțintel fața cînd îi aduceai aminte de comunicările sale, rostite la Academia Română, care atrăgeau mult public și care, după unele mărturii, semănau mult cu prelegerile lui Titu Maiorescu, al cărui student strălucit fusese. Din toată ființa lui se vedea că se pregătește pentru Marea Plecare. Fără frică, fără grabă, ca în versurile sale :

Amurgul mai străfulgeră odată, /
Dar noaptea tot mereu înaintează... /
La fel c-o existență încheiată, /
Chiar dacă efemer mai scînteiază. //
Că viața mi s-apropie de fine / Și
sînt sfîrșite ale mele vremuri... /
— Neant etern, m-am împăcat cu tine ! / Nu te aștept, dar nici nu mă cutremur...

La 20 februarie 1972 l-am văzut în capela cimitirului Belu. Avea obrazul drept bandajat. Căzuse pe bulevard, în drum spre Ateneul Român, la un concert. Luat cu Salvarea, la spital (sau pînă acolo) a murit. Două coroane : una din partea Uniunii Scriitorilor, alta adusă de foștii lui studenți la Facultatea de filozofie ieșeană. Lîngă sicriu, nimeni. Mi-am amintit în acele clipe de versurile din „Tristia" lui Ovidiu, transcrise și traduse de M. Eminescu, într-un album de familie din Iași, în 1871 : „Donec felix eris multos numerabis amicos, / Tempora si fuerint nubila solus eris. / („Pînă ce ești fericit o să ai numai amici o mulțime, / Vremurile grele viind singur atunci rămîi").

La ieșirea din capelă m-a primit un viscol furios, frate cu acela despre care povestește cu nostalgie Ion Petrovici, că se afla cîndva în Tecuciul natal, ca invitat la o tînără și frumoasă doamnă, cu soțul plecat în delegație, și că, în loc să zăvorească amîndoi mai zdravăn ușile, viitorul filozof s-a avîntat, singur, în luptă grea cu omături înalte și cu un vînt sălbatec...

N. CREVEDIA

N. Crevedia, pe numele lui adevărat Nicolae I. Cîrstea, a rămas în amintirea contemporanilor și reținut de istoria literară ca poet („Bulgări și stele", 1933 ; „Maria", 1938 ; „Dă-mi înapoi grădinile", 1939, „Versuri", 1968 ; „Vinul sălbatic", 1977) ; prozator („Bacalaureatul lui Puiu", 1935 ; „Dragoste cu termen redus", 1936 ; „Buruieni de dragoste", 1938) ; epigramist („Epigrame", 1930 ; „Antologia epigramei românești", 1933 ; „Epigramiști români de ieri și de azi", 1975) și gazetar cu peniță sprintenă și minioasă. Mascarada de la Maglavit cu Petrache Lupu, care prinsese atunci în horă însăși familia regală, a fost prezentată de N. Crevedia în lungi reportaje, demascînd în special amestecul clerical în lățirea acestei stări de ignoranță și de confuzie ; i-a surprins comicul, l-a biciuit ridicolul. El este și autorul acelei cunoscute epigrame, închinate cafenelei bucureștene „Capșa", altă dată sediul cartierului general al scriitorilor :

La „Capșa", unde vin toți seniorii, / Locaș cu două mari despărțituri : / În una se mănîncă prăjituri, / În alta se mănîncă scriitorii.

La „Convorbiri literare" N. Crevedia a colaborat cu mai multe poezii, printre care „Livezi", „Fata din Valahia", „Adîncă, slavă ție", toate trimise de la Sofia, unde era consilier cultural pe lîngă Ambasada noastră de acolo. Mai înainte lucrasem cu el la aceeași gazetă și pot afirma că, prin polemicile sale, nu era cavaler, lovea deseori sub centură. Îmi amintesc că la apariția nu știu cărui volum al său, printre recenzați s-a aflat și Dragoș Vrînceanu, care arăta, fără răutate, în limbaj academic, în ziarul „Curentul", unele părți slabe din carte. N. Crevedia a ripostat cu ofense, cam în felul următor : cel care l-a atacat ar avea „manșetele nespălate", „gulerul cămășii rupt", „unghiile netăiate la mîini", iar cînd salută pe stradă se pleacă pînă la pămînt, slugarnic... Acest obicei de a se lega de defectele fizice ale cuiva l-a tîrît în situații neplăcute. Gazeta la care lucram avea o rubrică permanentă, intitulată „Cămașa de forță", și era scrisă uneori în întregime de N. Crevedia, cu talent, cu nerv, cu

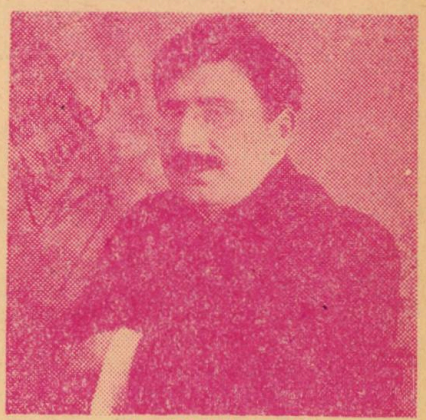

Ion MINULESCU

haz. Printre cei care ofereau subiecte pentru această rubrică a fost și Maica Smara, harnica scriitoare și mai ales animatoare culturală, astăzi cu bust în parcul Cișmigiu, care pretindea că l-ar fi cunoscut personal pe Eminescu și că însuși genialul poet i-ar fi dat acest nume, anticipîndu-i maturitatea, ea numindu-se în realitate Smaranda Gheorghiu. Într-o zi a venit la redacție și i-a spus cam așa lui N. Crevedia, care o atacase de multe ori în numita mai sus, „Cămașă de forță" :

— De ce te legi de vîrsta mea, tinere, de cea mai gingașă problemă pentru o femeie ? De ce te miri că încă nu am murit ? Cui îi iau eu locul și meritul în țara asta ? Cine nu începe de mine ? Ai mamă, ai surori, poate ai și soție. Ți-ar conveni să le ia cineva în derîdere ? Ți-ar conveni să le batjocorească ? Ce ai zice atunci ? Nu uita că și dumneata ai să ajungi la anii mei, nu uita !

Ziaristul cu peniță ageră s-a rușinat și din acea zi Maica Smara a fost lăsată în pace. Tot așa s-a întîmplat și cu poetul Sandu Tudor, au-

torul volumului de versuri „Comarnic", după ce acesta a publicat în ziarul său, „Credința" : „Răspuns tuturor crevedismelor", adică glumelor în legătură cu pasiunile sale : aviator amator și o carte sub braț.

Cu Al. O. Teodoreanu a pățit-o rău de tot. N. Crevedia, căci l-a cam lecuit de acest obicei. Cum, adică ? Nu se potolise încă comentarea știrii hazlii venite de la Iași, potrivit căreia profesorului universitar de acolo, Giorgi Pascu, i-au fost aplicate la fund două lovituri de baston, în plină zi și chiar în Piața Unirii, din cauză că se făcuse vinovat de fapte incompatibile cu ținuta morală a unui educator. Cel care învîrtise bastonul fusese însuși Al. O. Teodoreanu, alintat și Păstorel. Se știe că a fost mult haz în epocă și a urmat și un proces, care însă s-a tot amînat, pînă cînd reclamantul, Giorgi Pascu, s-a lăsat păgubaș...

Cam în acea vreme N. Crevedia publicase în ziar o notă în care Al. O. Teodoreanu era luat puțintel în balon, cum că s-ar fi aflat la ceas tîrziu de noapte într-un restaurant, cu niște prieteni, că acolo a făcut și a dres etc., etc. Victima a venit la redacție, în mînă cu bastonul de la Iași, și a cerut insistent să stea de vorbă cu autorul notei respective, să-l întrebe nu știu ce, dar făptașul s-a ascuns, iar în următoarele trei zile nu a mai dat pe la redacție, și-a trimis articolele prin curier special...

Dincolo de aceste episoade tragicomice, slova de ziarist a lui N. Crevedia a fost apreciată în epocă. Problemele țărănimii, din mijlocul căreia venea, au fost mereu reluate de dînsul, cu pasiune ; firește, nu în adîncime, fără să le caute cauzele adevărate, ci mai mult pentru nevoile zilei, pentru strictul necesar a sărit el să fie de folos. Activitatea sa de poet și de prozator, la care ținea mult, i-a adus destule bucurii, primul său volum fiind premiat de Societatea Scriitorilor Români.

ION MINULESCU :

„Nu sînt ce par a fi"

În luna mai 1943 am primit de la primăria orașului Galați o invitație să iau parte, ca fiu al acelor ținuturi, la o serbare prilejuită de un eveniment cultural local. Eram rugat în acea adresă să mă duc acolo cu un grup de scriitori bucureșteni, pentru a spori importanța manifestării în cauză și chiar mi se indicau unele nume. În plic am găsit și zece foi de drum.

Cu oarecare greutate, lista fu întocmită : Ion Minulescu, Vasile Militaru, Al. Philippide, George Gregorian, George A. Petre, George Dorul Dumitrescu, Al. Raicu, Teodor Scarlat, Iulian Vesper și subsemnatul. Am comunicat fiecăruia data plecării și ora cînd trebuie să fie în Gara de Nord. După două zile a intrat pe ușa redacției noastre Ion Minulescu, care, strîngînd mîna directorului revistei, a spus arătînd spre mine :

— Domnule Torouțiu, băiețandrul ăsta al dumitale îmi tot cere colaborare la „Convorbiri". I-am răspuns că nu vă dau, că nu vă pot da. Revista asta-i prea solemnă, prea protocolară. De cînd e ea. Prea-i clasică ! De prestigiul ei din trecut și cel de azi nu m-ating. Rog să nu fiu greșit înțeles. Mie mi se pare că publicația dumneavoastră are prea mulți nasturi, prea-i încorsetată, prea-i țeapănă. Poate că mă înșel, poate că n-am dreptate. Mie îmi place să zburd, încă îmi mai place să zburd cu penița, firește. Dar nu am venit să vă spun cele ce vă spusei, am venit să-mi iau o foaie de drum pentru șezătoarea de la Galați. Aș vrea să plec mai devreme, am niște treburi acolo.

Atît. Și s-a îndreptat spre mine. I-am înmînat foaia de drum ; de alte explicații nu a avut nevoie, deoarece cunoștea sala unde se va ține festivalul ; nu-i era necunoscut nici primarul, un colonel activ. Fusesem la mai multe șezători literare alături de autorul „Romanțelor pentru mai tîrziu", care se bucura de mare popularitate și numai prezența numelui său pe afiș, în special în provincie, golea casele de bilete cu o săptămînă înainte, astfel că în seara festivalului sălile erau ticsite de admiratori. De aceea, nu de puține ori, Minulescu a avut de furcă cu unii „impresari", care, din motive lesne de înțeles, îi anunțau participarea, fără măcar să-l fi întrebat, pentru ca, în ziua sorocită, să i se motiveze lipsa prin diferite pretexte. Furios la început, sufletul său generos îi iertă pînă la urmă pe acei impostori, căci poetul nu a făcut niciodată probleme din asemenea moravuri.

Scriitorii tineri, numiți de dînsul, cu o simpatie aproape paternă, „mînji", îl iubeau și se simțeau mîndri pe scenă cu el. Acest atașament izvora nu numai din admirația uceniculuifață de meșteșugarul încercat, cît, mai ales, datorită faptului că poetul, deși părea oarecum distrat, îți întindea de la început o mînă de prieten, îți risipea timiditatea printr-o glumă sau prin cîteva cuvinte măgulitoare despre ultima ta realizare apărută de curînd în vreo revistă. Cu toată excentricitatea lui (barbă, ochelari cu ramă groasă, baston gros, trabuc, fular prea viu colorat), despre care s-a scris destul, Ion Minulescu a dovedit întotdeauna față de tineret înțelegere și afecțiune confraternă, fiindu-i străină infatuarea, pe care unii puneau și pun mare preț, amăgindu-se că ea i-ar mai înălța puțin.

Ion Minulescu își recita poeziile și le recita frumos. Chiar glumea că a „urmat conservatorul" tocmai pentru asta. Academicianul Șerban Cioculescu, cu care s-au avut prieteni, preciza într-o împrejurare că poetul era mai degrabă „un spuitor de versuri". Expresia mi se pare originală și cred că exprimă adevărul, fiindcă, atunci cînd apărea pe scenă, Ion Minulescu lăsa impresia că ar continua o discuție începută după culise. Este adevărat că avea succes, aplauzele se revărsau ca o grindină, fiind rechemat după căderea cortinei dar, după părerea multora, acest răsfăț îl obținea uneori cu preț ieftin. Tonul bătrînesc, gesturile exagerate, glasul oleacă pițigăiat, de tenor în declin, contrastînd cu masivitatea corporală, îngheboșarea voită, precum și umorul, ironia din text, toate produceau haz, chiar tropăituri, în loc de admirație totală. Poate și din cauza auditoriului, de multe ori pestriț și nereceptiv. În asemenea cazuri, parcă-parcă, într-un fel, se amintea de Juvenal : „panem et circenses" !

În după-amiaza plecării la Galați, în Gara de Nord l-am găsit și pe Ion Minulescu ; renunțase să se ducă singur, mai înainte cu cîteva zile, cum spusese. Puțin înghesuiți, am încăput toți într-un compartiment. Poetul nu se despărțise de nelipsitul baston și de un pardesiu cam gros, deși vremea era destul de caldă. Ne-a mărturisit că de la un timp îi dau tîrcoale junghiuri la inimă, din care cauză renunțase și la fumat. Era vesel, a spus cîteva anecdote și ne-a cetit o poezie nefinisată, un fel de parodie, intitulată „Giurgiuveanul", în care era vizat Ion Barbu; o răfuială mai veche.

Fiind în plin război, la Ploiești a trebuit să așteptăm mai bine de o oră, lăsîndu-se drum deschis trenurilor care plecau pe front și celor ce se întorceau de acolo. Privind vagoanele ticsite de răniți și bandajați, de unde se auzeau vaiete, Ion Minulescu deveni trist și murmură : „Uite, mă, jale ! Uite, mă grozăvie ! Noroc că a început sfîrșitul !" Și a tăcut, nedeslipindu-și ochelarii fumurii de la fereastră. Am coborît din tren să-mi cumpăr țigări. M-am amestecat în forfota peronului și am așteptat destul pînă să-mi vină rîndul la chioșc. Întorcîndu-mă, nu mică mi-a fost spaima, găsindu-l pe Ion Minulescu pe peron, galben la față, sprijinit de zidul gării și ajutat de George A. Petre, aruncînd cuvinte grele „cocoșetului" de la „consiliul de patronaj", în seama căruia revenea punctul de prim ajutor medical. Ce se întîmplase în lipsa mea ? Poetul nu s-a simțit bine și a coborît pentru cîteva picături de valeriană. Ticăloșie ! Obloane la ferești, lacăt la ușă. Pichetul sanitar părea o fortăreață de necucerit ! M-am repezit în restaurantul gării și i-am adus un pahar cu apă. L-am condus pe poet apoi încet în vagon, unde, în cele din urmă și-a revenit. Vorbea însă greu. Cred că s-a putut întîmpla acest accident fie dintr-o neașteptată criză de cord, fie că l-au impresionat răniții bandajați, sau, poate, datorită amîndorura. Și-a scos două pastile gălbui din buzunarul vestei, le-a înghițit și în scurt timp l-a prins somnul, pînă aproape de Galați, cînd, trezindu-se reconfortat, am continuat discuțiile ca și cînd n-ar fi intervenit nimic.

După șezătoare, unde a fost ovaționat, poetul arăta vesel, dădea autografe cu poante, iar cu sexul frumos se dovedea galant. A acceptat cu plăcere invitația unuia dintre organizatorii festivalului, Vasile Ciubucciu, la via sa de la marginea orașului, cam pe unde s-au înălțat astăzi blocurile Țiglinei. Pînă la începutul ospățului, ne-am plimbat printre butucii doldora de rod.

Se așternea încet amurgul, greierii începuseră să se strige, iar din port veneau lungi șuiere de vapoare. Poetul Teodor Scarlat îmi făcu semn cu ochiul, arătînd spre Minulescu și cu glas avîntat a început să cînte, secondat, după primele versuri, de însuși autorul lor, (Ion Minulescu) : Sosesc corăbiile, / Vino / Să le ve-

dem cum intră-n port, / Să le vedem cum, obosite de-atîta luptă cu furtuna, / Își lasă ancorele grele să cadă una cîte una, / Așa cum fiecare parcă și-ar îngropa cîte un mort !... // Sosesc cu pînzele umflate, / Ca niște sînuri de femeie / Pe care-o buză pătimașă le-a-nvinețit de sărutări, / Și parcă-aduc cu ele toată splendoarea vechilor serbări / În cinstea lui Neptun — / Temutul stăpîn al Mărilor Egee. /! Sosesc din larg, misterioase, / Ca niște semne de-ntrebare... / Nu știu din care fund de lume, / Din răsărit, / Sau din apus, / Dar știm că ori de unde plaecă / Ne-aduc vești noi și-ndestulare... / Sosesc corăbiile... / Vino, / Să le-ntrebăm ce ne-au adus !

Încălzit de propriile acorduri, autorul „Romanțelor..." continuă cu altele, însoțit de astă dată de vocea baritonală a lui George A. Petre, pe care mulți îi considerau poet ardelean, cu toate că el se născuse în... Teleorman: Se duc pe Dunăre la vale / Caiace-n roz și-n alb vopsite... / Se duc pe Dunăre la vale / Coșciuguri albe, plutitoare / Pe negrul apelor murdare... // Departe-n zare, neclintite, / Pădurile de sălcii par / Castele negre feodale / Ce-și spală-n apele murdare / Tristețea zidului murdar. // Se duc pe Dunăre la vale, / Grăbiți și fără de popas, / Pescarii triști ce poartă-n glas / Tăcerea albelor spitale... // Se duc pe Dunăre la vale, / Ca șirul de cocori pribegi / Pe-ntinsul fără de hotare, / Se duc pe Dunăre la vale / Coșciuguri albe plutitoare / Pe negrul apelor murdare... // Și tot pe apa care poartă / Noroiul omenirii-ntregi, / Sub sărutările solare / Plutește și-o... ghitară spartă.

Am rămas cîteva clipe toți pe gînduri, cu privirile spre portul apropiat, de unde ne salutau strigăte lungi de vapoare, apoi ne-am întors la cramă. Ospățul s-a desfășurat ca o sărbătoare. Minulescu a refuzat să i se umple al doilea pahar, deși lăudase gazda că de multă vreme nu a gustat un vin atît de rar. S-a apărat cu înverșunare de ispita cu aroma tare din sticlele înlocuite des cu altele pline; respecta, cu strictețe, un regim alimentar nemilos, căci nu uitase criza de inimă din gara Ploiești.

Ca la orice cramă, voioșia s-a încins repede. Epigramele, glumele, cîntecele l-au înviorat mai mult pe poet, toate acestea aducîndu-l poate cu gîndul în tumultuoasa lui tinerețe din Parisul de odinioară, unde, de la 1900 la 1904, încercase să studieze științele juridice.

— Veseliți-vă, mînjilor, veseliți-vă, ne-a îndemnat. Luați din viață tot ce-i mai frumos și mai bun. Clipa trece iute, n-o scăpați, n-o lăsați să fugă neculeasă. Mama ei de viață, că tare-i scurtă ! Mă, ca ieri zburdam și eu ca voi. Și-acum... Și scoase din buzunar două tuburi cu tablete. Clătina capul cu mîhnire. Îi spun :

— Maestre, cred că nu vă puteți plînge...

— Nu, deloc, nu mînii cerul. Păstrez amintiri foarte frumoase de cînd eram la anii voștri și tocmai de aceea vă sfătuiesc să trăiți intens zilele, orele. Nu vă mai întîlniți cu ele, nu vă mai întîlniți... Dar nu așa ca tăietorii de lemne în ziua simbriei. Uitați-vă la Teodor Scarlat cum îi sticlesc ochii și-i lasă gura apă cînd privește sticlele pline.

— Nu, nu, greșiți, ține regim sever, încerc să-i iau apărarea.

— Lasă, lasă, nu-l acoperi, că nici tu nu ești mai breaz, nici tu nu duci paharul la ureche. Parcă la Sibiu nu v-am văzut cum vi se-mpleticea limba la toți...

— Maestre, știți...

— Știu. Știu că v-am fotografiat pe fiecare, asta știu.

L-am rugat în cor, călduros, măcar să ne fredoneze o frîntură de cîntec din vremea studenției pariziene. A arătat spre inimă că nu-i ordine acolo sub vestă, apoi a început. Era vorba de o poezie originală, scrisă pe melodia unei cantonete franceze și cîntată la petrecerile lor nu numai de românii veniți la studii în capitala Franței, între care marii pictori de mai tîrziu, Gheorghe Pătrașcu, Camil Ressu, Jean Steriadi, Cecilia Cuțescu-Storck, ci chiar de către unii studenți balcanici, cu toate că nu ne înțelegeau bine limba. Melodia fiind plăcută, iar versurile spirituale și săltărețe, au fost învățate ușor, mai cu seamă că s-au repetat de trei ori, doar poezia se termină cu „Hai s-o luăm cu toți de la început" ! Așa că cei de la masă mai mult au mîrîit întîi, pe urmă au ținut veseli hangul în toată legea, spre bucuria lui Ion Minulescu, care ne dirija cu o baghetă improvizată dintr-un lăstar de viță-de-vie cu doi mici struguri de aguridă.

La rugămintea noastră și pentru că am antrenat întregul grup să cînte, poetul, drept răsplată și ca amintire, a scos bloc-notesul și, pe un colț de masă, a scris strofele de mai jos, pe care le reproducem și în facsimil :

ROMANȚA ALBASTRĂ

Erau doi amanți — / Doi amanți ca două turturele... / Erau doi amanți, / Dar păcat, că nu prea aveau sfanți... // El era student, / Iară ea la fel ca el studentă... / El era student, / Dar la cursuri totdeauna-absent... // Într-o zi cu soare, / Zi de vară lungă cît o boală, / Într-o zi cu soare / Se treziră că n-au de mîncare. // Vai ! / ce groaznic vis / Pentru doi amanți care se-admiră... / Vai ! ce groaznic vis, / Fiindcă ambii amanți s-au sinucis... // Și-azi la cimitir / Unde s-au mutat pe veșnicie... / Și-azi la cimitir / Au scăpat de foame și de... bir. // Dacă v-a plăcut / Cantoneta mea improvizată, / Dacă v-a plăcut / Hai s-o luăm cu toți de la-nceput !

Scrisă de Ion Minulescu, scrisă pentru Teodor Al. Munteanu în via lui Ciubucciu, în ziua de 16 mai 1943

Desigur, cantoneta reprodusă prezintă poate numai valoare de document, căci deși subiectul se integrează în atmosfera minulesciană, realizarea artistică o revendică totuși improvizația. De altfel, însuși poetul o aprecia ca atare, deoarece, dăruindu-ni-l, ne-a mărturisit că acest text, compus în flăcările anilor tineri petrecuți la Paris, nu a fost făcut cunoscut niciodată, nici în interviuri, nici chiar în vreo evocare a acelor timpuri, decît doar cîntat, poate, în ocazii asemănătoare celei din seara aceea, care a prilejuit transcrierea lui. A încheiat, voios, cu aceste cuvinte : „Să-l duceți mai departe !"

Ceea ce și facem.

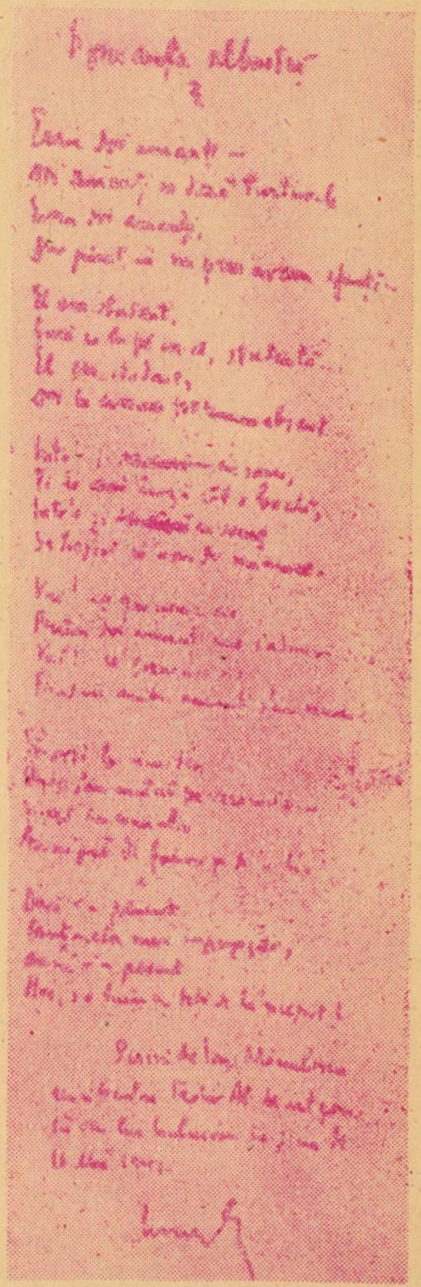

Facsimil Ion MINULESCU

Aducea cu el farmecul plaiurilor moldovene: G. TUTOVEANU

Poetul G. Tutoveanu sau nenea Gigi, cum îi spunea I. E. Torouțiu, directorul revistei, ne vizita redacția ori de cîte ori venea de la Bîrlad să-și vadă pe cei doi feciori, Polidor și Alexandru. Ca vechi convorbirist, la noi se simțea ca la el acasă.

Îți era mai mare dragul să-l privești: cu prospețime de la frizer, costum negru, cămașă albă, dungă de sabie la pantaloni, lavalieră tot neagră, pantofi lustruiți. Mers sprinten, nu avea nevoie de sprijinul bastonului, deși cucerise mai bine de șaptezecișicinci de ani.

— Ca un flăcău, nene Gigi, ca un flăcău! îl tachina voios I. E. Torouțiu.

— Ca un flăcău năcăjit, Ilie, căci de cînd m-a părăsit tovarășa de viață nu mai sînt în ale mele, toate au rămas în paragină: și casa, și curtea cu flori, și via; măcar pe mine să mă salvez de la alunecuș. Mă bate gîndul să-mi aduc în locuință un chip de fimeie, dar nu mă lasă băieții.

Fusese căsătorit cu poeta Zoe G. Frasin, licențiată în științele naturale, dar institutoare, rudă de sînge cu poetul Ion Barbu și cu prozatorul Romulus Dianu. N. Iorga i-a lăudat versurile gingașe și cu grijă șlefuite.

G. Tutoveanu a colaborat la „Convorbiri literare" pînă în ultima lună de apariție în București. Manuscrisele lui nu erau dactilografiate. Scria plăcut, caligrafic, citeț; hîrtie satinată, grosuță. În nici un fel nu se observa șovăiala vîrstei. Fondul poeziilor sale continua pe cel dintotdeauna: optimist, multă lumină, dragoste de țară, trecutul vitejesc, lauri pentru eroi și iubirea, o iubire mărturisită cu delicatețe, discret, nu cu trîmbițe, chiar de aur, ca la Alexandru Teodor Stamatiad. Farmecul plaiurilor moldovenești se înfrățea în slova lui cu cel al brazilor din munți, care oferiseră poporului nostru ospitalitatea în vremuri de restriște, în zile de băjenie. Cavalul și talanga se auzeau clar, dar și șuierul haiducesc. Atmosferă de baladă.

Chiar de la primul volum, „Albastru", apărut în 1902, retipărit în 1910 și dăruit nouă, cu dedicație, la 5 aprilie 1946, G. Tutoveanu, numit de profesorul și criticul Mihail Dragomirescu „poetul plopilor", s-a situat printre barzii noștri tradiționaliști, legați de glia strămoșească, de trecutul glorios al neamului, de cîntecul popular. Coperta volumului înfățișează un plop singuratic, cu frunzele înfiorate de vînt ușor, pe malul unei ape, lîngă care o barcă verde își așteaptă vîslașul; la stînga, departe, în fund, cer înroșit de soarele gata-gata să apună. Această primă culegere de versuri a fost salutată de Mihail Sadoveanu în revista „Pagini alese" (1903), iar ministrul de atunci al instrucțiunii publice, Spiru Haret, i-a acordat autorului „Bene-Merenti". În 1917, în plin război, cînd viața literară era suspendată, a tipărit la Bîrlad „Calendarul nostru" pe 1918, cu colaborări de la fruntașii scrisului nostru. Tot în acel timp a scris și la ziarul „România", organ al frontului de apărare națională, la Iași, menit să îmbărbăteze poporul.

Ritmul adecvat temelor tratate și rima rară dau poeziilor muzicalitate; multe din ele au fost incluse în manualele școlare ale vremii. Desigur, în cîntarul aprecierii critice de astăzi poeziile lui G. Tutoveanu sînt depășite, prăfuite poate; expresia artistică nu întrece uneori obișnuitul; în epocă însă au avut rezonanță, iar autorul lor a fost un nume prețuit.

Publicase pînă în 1944: „Albastru" (două ediții: 1902 și 1910); „La arme. Luptătorilor pentru țară", 1913; „Balade", 1919, despre care la apariție N. Iorga a scris în „Neamul românesc" că „este cea mai însemnată carte de poezii din acest an și de cîtva timp. În ea trăiește, față de curentele din Calea Victoriei, sănătoasa tradiție a vechii Moldove"; „Poezii alese", 1924; „Tinerețe", 1924; „Logodnica lui Vifor", 1935; „Sonete", 1938. Producție oarecum modestă într-o existență de optzecișicinci de ani, ținînd seama că unele volume sînt reeditări; în schimb și-a cheltuit energia într-o neîntreruptă activitate obștească. A fost membru fondator al Societății Scriitorilor Români, un pilduitor animator cultural. A scos, a luat parte la conducerea mai multor publicații și a colaborat la: „Paloda", „Făt-Frumos", „Freamătul", „Florile dalbe", „Graiul nostru", „Scrisul nostru", „Ramuri", „Literatură și artă română", „Convorbiri literare", „Semănătorul", „Arhiva", „Flacăra", „Cele trei Crișuri", „Miorița", „Săptămîna", „Cuget clar", „Orientări", „Țara de jos", „Moldova" etc.

Împreună cu alți tineri entuziaști au înființat un fel de cenaclu, o asociație culturală, denumită, cam pretențios, „Academia bârlădeană", și ridiculizată de unii, invidioși de bună seamă. Tineretul a aflat în autorul „Albastru"-lui un frate mai mare, un îndrumător cu tact pedagogic, toată viața lui funcționînd la catedră, ca institutor. Nu se împăca deloc cu viața trepidantă din București, cu vacarmul ei.

— Cum stați voi în babilonia asta? Locuințele voastre sînt ca niște cuști de ciini. N-aș putea trăi aici, n-aș putea! spunea adeseori, ferindu-se cu mîinile și întorcînd fața în altă parte.

Și era tare sfătos, îi plăcea taifasul. Povestea din trecut, depăna cu nostalgie amintirile, cu vorbă moldovenească, curată, lipicioasă. Epoca „Sămănătorului" l-a prins în iureșul ei. Colaborase la revistă și participase la ședințele acesteia, alături de grupul redacțional. Pentru N. Iorga avea adevărat cult, aproape că epuiza superlativele. Lui Șt. O. Iosif, Steo, cum îi spunea, îi purta o dragoste fraternă. Ne-a spus cum s-a căsătorit acesta cu Natalia Negru, care l-a înșelat și a fugit cu cel mai bun prieten al său, cu Dimitrie Anghel. Rostea cuvintele cu tristețe și cu indignare:

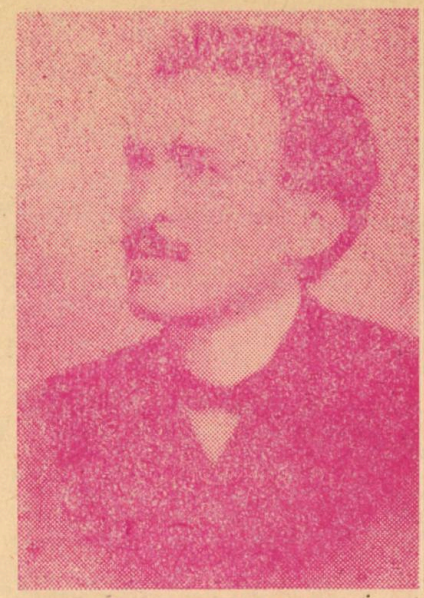

George TUTOVEANU

— Dar nici el, nici Dimitrie Anghel, nu s-a bucurat de fericirea pe care o visase, căci din cauza gelozie și a remușcării pentru că și-a trădat prietenul, s-a împușcat nu după multă vreme. Soarta trădătorilor! Am văzut-o de curînd și pe Natalia Negru, care se răsfăța pe vremuri între cei ce o considerau „femeia fatală". Am privit-o cu silă, nu fiindcă a desfigurat-o natura, căci așa o să pățim cu toții, ci pentru fapta ei urîtă de odinioară, pentru că i-a zdruncinat viața și i-a grăbit sfîrșitul lui Șt. O. Iosif, gingașul poet și devotatul meu prieten. Există o răzbunare în lumea asta, la care ia parte uneori însăși natura!

Aceste amănunte le-au povestit mai tîrziu și Nicolae Dunăreanu, și Zaharia Stancu.

— Cred că știți multe din viața colegilor de slovă, i-am spus.

— Foarte multe. Regret că n-am pus pe hîrtie niște amintiri. Acum e prea tîrziu, iar penița nu prea mă mai ascultă. Și-apoi, îți spun drept, nici răbdarea cuvenită nu o mai am.

Profesorii Gheorghe Vrabie și G. G. Ursu, fii ai acelorași meleaguri, au cuvinte de caldă și dreaptă prețuire pentru „poetul plopilor", în lucrările lor, „Bârladul cultural".

Zilele lui G. Tutoveanu s-au depănat de la 18 iulie 1872 la 18 august 1957, aproape toate în Bîrladul natal.

Un destin nefericit: CONSTANTIN FÂNTÂNERU

Pe criticul, romancierul, poetul Constantin Fântâneru, căruia i s-a tipărit în colecția „Convorbiri literare" un volum de exegeză, „Poezia lui Lucian Blaga și gîndirea mitică", l-am cunoscut în primele zile după venirea noastră în București, în căutarea unui mijloc de e-

xistență. Poposisem cu buzunarele goale și fără nici o scrisoare de recomandare către cineva care ar fi putut să mă ajute. Era pe la sfîrșitul lui noiembrie, cu ploi nesfîrșite și cu vînt geros, prevestitor de iarnă apropiată.

După ce bătusem la multe uși, m-am dus la ziarul „Universul", care anunțase că are liber un post de corector. Neștiind cum se fac angajările, am vrut să ajung chiar la Stelian Popescu, directorul și proprietarul numitei gazete. N-am putut, m-a oprit un tînăr cam bondoc și cu început de chelie, care avea pe sală, lîngă ușă, o mesuță și da bon de intrare, după ce-l completa cu numele, prenumele solicitantului și scopul audienței. Firește, același rezultat : postul se ocupase !

După ce a reapărut „Universul literar", am încercat și eu cu cîteva poezii. Surpriză mare : cel care primea manuscrisele și hotăra soarta lor era însuși tînărul de la ușa directorului, cu bonul căruia am intrat pentru angajare, nu cu prea mult timp în urmă. Nu m-a recunoscut, dar nici nu i-am adus aminte. S-ar fi jenat de umilința la care a fost supus, deși nu fusese decît o victimă, ca atîtea altele, ale societății din acele vremuri. Era Constantin Fântâneru, care selecta acum materialul publicabil în revistă și care semna cronica literară.

După un timp ne-am împrietenit, cu toată ursuzenia lui. Era șchiop, dar fără răutatea pe care o arată, de obicei, cei loviți de vreo infirmitate. Fusese șef de promoție în liceul „Sfîntul Sava", iar la universitate tot printre premianți, la limbile clasice. Anunțase în presă că, în colaborare cu N. I. Herescu, lucrează la traducerea romanului fantastic și satiric „Măgarul de aur", al scriitorului roman Lucius Apuleius.

Lucrări originale : un roman intitulat „Interior", salutat călduros la apariție de Al. Philippide în revista „Vremea", un volum de poezii, „Rîsul morților de aur", și o carte de exegeză, „Poezia lui Lucian Blaga și gîndirea mitică", pentru care a primit mulțumiri și felicitări de la cel comentat. Cronicile sale literare din ziarul „Universul" și din revista „Universul literar" își așteaptă editorul, care va avea obligația să se ocupe și de reeditarea volumelor apărute cu patru decenii în urmă, cu excepția romanului „Interior", retipărit de curînd la Cluj. I. E. Torouțiu, directorul „Convorbirilor literare", îl prețuia și l-a ajutat deseori cu bani, pentru că avea nevoie, după cum se va vedea în rîndurile următoare.

Constantin Fântâneru a trăit o dramă, asemănătoare cu aceea din viața poetului Șt. O. Iosif. Iubea o fată și făcuseră legămînt să se căsătorească, după ce ea va absolvi Facultatea de medicină din Cluj. Pe atunci nu erau condițiile în care învață studenții de astăzi. Burse puține, cămine neîncăpătoare. Constantin Fântâneru rupea din salariul său și trimitea logodnicei. El mînca la cantina tipografiei „Universul", iar cînd aceasta era închisă, putea fi văzut în vreun birt popular. Umbla îmbrăcat modest, se priva de micile bucurii omenești. Prozatorului Victor Papilian i-a făcut multe servicii, publicîndu-i mai des în „Universul literar" și în editura revistei, ca să aibă puțină grijă de viitoarea consoartă. Acesta era decanul facultății și profesor de anatomie. Și a avut grijă, atît cît s-a putut. Logodnica lui Constantin Fântâneru a terminat studiile, iar după ce și-a pus diploma în poșetă, ca semn de recunoștință i-a întors spatele și dusă a fost !

Șoc puternic. Cel care dăduse curaj în cronicile lui începătorilor, celor care suferiseră eșecuri, pentru el nu a avut decît prăbușire interioară, nu a găsit reazimul sufletesc necesar în astfel de ocazii. De atunci a trăit zile întunecate. Într-un fel, amintea de chipul poetului Artur Enășescu, fulgerat de aceeași năpraznică boală ; e drept că nu-i luase locul (și compătimirea !) de pe Calea Victoriei, din fața cafenelei „Capșa", dar privirea oleacă rătăcită și ținuta vestimentară îi apropiau mult. Societatea Scriitorilor Români l-a ajutat cu bani, haine și l-a trimis la munte.

Peste cîțiva ani și-a revenit. A început să scrie, a publicat în revistele „Argeș", „Astra" ș.a., iar în „Ramuri" a fost salutată revenirea lui în publicistică .Cred că l-a bucurat această remarcă, deoarece și el a adus, în cronicile sale, încurajare și bucurie multora, știa ce înseamnă un cuvînt bun spus cuiva într-un ceas de cumpănă. El a folosit în critică metoda lui Perpessicius : părțile slabe dintr-o lucrare erau comentate în cuvinte blînde, alternîndu-le cu laude pentru cele reușite, încît autorii rămîneau mulțumiți, fără să-și dea seama că nu li s-a făcut rabat în privința calității.

Versurile lui vădesc sensibilitate aleasă, muzicalitate. Iată cum cîntă el Țara :

Frumusețe scumpă, te-ai făcut rai, / Pădure de arome / Te-ai risipit în văzduh, în noi toți. / Ca luptătorii viteji te vom apăra, / Ca vulturii te vom păstra, / Să-ți dăm mereu strălucire de rai, / Născută ești toate, toate să le ai !

Și aceste clare „Dimineți" :

Diminețile albe și spălate de rouă / Să fie ale noastre ! Ca soțiile pure să se-mtoarcă. / Să înceapă să rîdă în amintirea zilei de ieri, / Ca iubitele să rîdă, cînd le mîngîie credința. / Clipele noastre, fire de păr, toate sînt numărate. / Furnici de aur, clipele zilelor mici ; / Le ștergem cu piciorul, le strivim în pulbere...

Constantin Fântâneru a fost un nume în presa noastră literară, iubit și respectat. S-a stins cu puțini ani în urmă, într-un sat din Bărăgan, la a cărui școală fusese profesor de limba română.

Apus trist și timpuriu :

COCA FARAGO

Destin asemănător cu al lui Constantin Fântâneru, dar cu sfîrșit tragic a avut și Coca Farago, vesela noastră colegă, ale cărei versuri și proză te cucereau printr-un lirism bine strunit. Era fiica poetei Elena Farago, prețuită de N. Iorga nu numai pentru slova sa, ci și pentru sprijinul dat în strădania marelui apostol la luminarea maselor. Purta cozi, cu care își împrejmuia capul, ca o coroniță de premiantă ; lipsea numai uniforma. La Café de la Paix, peste drum de cafeneaua „Capșa", sediul neoficial al consacraților (scriitori, pictori, ziariști, actori), Cocuța (așa o alintam) venea întotdeauna cu zîmbetul pe buze, chiar dacă în acea zi avusese necazuri la slujbă sau era obosită ; lucra la Editura Fundațiilor. Îi plăceau șuetele, mai ales cele cu cale spre bîrfă, pe care le și iniția uneori. Avea un rîs molipsitor și era tare copilăroasă și pupăcioasă : dacă eram trei inși la masă, ea săruta pe cinci (adică pe unii de două ori). Prietenoasă. Pe Neagu Rădulescu însă nu-l prea putea suferi, deoarece în toate caricaturile lui o prezenta în chip de girafă. În adevăr, avînd părul strîns în cozi, cîteodată adunate în coc, gîtul îi rămînea gol, se observa bine de tot lipsa bucilor, iar ochiul și penița celui care desena exagerau această dezgolire, ca în orice caricatură.

La „Convorbiri literare" a colaborat cu poezii ; le aducea scrise frumos, pe file de caiete școlărești și cu litere rotunjite cu finețe. Am în față romanul ei, „Sînt fata lui Ion Gheorghe Antim", cu dedicația din 19 iunie 1939 : „Lui T.Al.M., poetul și prietenul, această carte cu coperți mohorîte, dar și cu mici bucurii în puținele-i pagini, semnul de azi al prețuirii dintotdeauna. — Coca Farago".

Opera ei nu-i bogată dar nici viața nu i-a fost lungă : „Întîmplarea", piesă de teatru (1935) ; „Sînt fata lui Ion Gheorghe Antim", roman (1939) ; „Vulturul albastru", nuvele (1940) ; „Poeme pentru singurătate" (1943) ; mai are și unele traduceri din limba franceză.

La șezătorile organizate în țară de „Universul literar" ne întrecea pe toți. Era singura poetesă în grup și o răsfățam nu numai noi, ci și publicul. Apărea pe scenă îmbrăcată simplu, nefardată, fără podoabe — zorzoane la gît sau la mîini. Nu avea nici volum, nici vreo filă de manuscris ; își recita versurile, cu glas cald, șoptit și culegea multe aplauze. Visul ei fusese să devină actriță ; nu știu de ce nu s-a realizat, fiindcă talent avea ; înclinare a dovedit și la desen : și-a ilustrat toate cărțile.

Cu ocazia unei astfel de șezători, la Pitești, la care nu am putut participa din cauză că ea a coincis cu altă manifestare culturală, în ținuturile mele natale, în Galați, invitat insistent de organizatori și împins de propriile amintiri (inimă păcătoasă de moldovean !), cu un asemenea prilej am găsit, după întoarcere, pe masa redacției, un plic recomandat și în el următoarele versuri de tachinare, sub titlul „Baladă", semnat de Coca Farago, Matei Alexandrescu, Horia Nițulescu și Constantin Barcaroiu :

„Poetului Teodor Al. Munteanu, care, la șezătoarea anterioară din Pitești a cunoscut o prea grațioasă domnișoară, cu numele Lala, și care, la a doua șezătoare nu a putut lua parte,

fiind la festivalul de la Galați". (Vezi poezia sa „Atac spre ziuă", al cărei refren este „ni-i gîndul numai țară, numai țară"...): „Munteanu, la Galați acuma,! Citește-o poezie ca nici una, / Și în delir e toată sala... / Da-n gîndul lui e numai Lala... numai Lala! // Cu glas de vifor trece-apoi / La o bucată de război... / Temperamentu-a rupt zăbala, / Că-n gîndul lui e numai Lala... numai Lala! // Urmează chestii insipide, / Cu Minulescu, Philippide; / De dulci emoții geme sala... / Dar gîndul lui e numai Lala... numai Lala! // Iar cînd în fața sălii pline / Îl mușcă, vitreg, îndoiala, / El cheamă-n gînd cu disperare, / De la Pitești, numai pe Lala... numai pe Lala! // Încet se stinge-într-o baladă, / Murind cu el întreagă fala, / Spre cimitir, plîngînd, pe stradă / Îl însoțește numai Lala... numai Lala!".

Anii au trecut, taifasul din Café de la Paix s-a stricat, puii de acolo s-au risipit, în fine alte rosturi în toate ale vieții fiecăruia. Ajunsesem salariat la tipografia „13 Decembrie 1918" (fosta „Cartea Românească") și dam o mînă de ajutor în sectorul cultural, în timp ce Eugen Barbu se ocupa de echipa de fotbal a aceleiași întreprinderi, iar în minutele libere, căci era tot slujbaș acolo, ca și mine, deschidea manuscrisul romanului „Groapa", adăugînd o virgulă și tăind patru-cinci cuvinte sau chiar un alineat, ca să fie transcris apoi de 13 ori (după mărturisirea autorului).

Se abătuse peste București o iarnă grea, cu omături pînă la brîu. Și ningea în continuare, liniștit, ca la începeput de lume. Ne aflăm în ședință sindicală, cînd pe ușă intră un fel de cioban de la munte: cu cojoc alb și mițos, în picioare pîslari, în loc de opinci, iar capul îi era îmbrobodit cu un fular de lînă, tot alb. Urs polar. I se zăreau numai ochii și nasul. Ne-a făcut semn cu mîna să continuăm discuțiile. S-a dezbrăcat și a ocupat un seaun lîngă președinte. Cine era? Coca Farago! Venea din partea Confederației Generale a Muncii, în cadrul căreia lucra ca activistă culturală. După ședință m-am apropiat de dînsa și i-am strîns mîna, bucuros că o revăd.

— Parcă v-aș cunoaște, mi-a spus, privindu-mă atent, parcă v-aș cunoaște de undeva...

Văzînd că mi se adresează la persoana a doua plural, în locul tutuielii de odinioară și că i se „pare" că mă cunoaște, m-am conformat situației și am încercat să-i vin în ajutor, deși nu trecuseră veacuri de cînd nu ne văzusem:

— Ne cunoaștem de la „Universul literar", de la Café de la Paix, de la ședători. Aveați obiceiul să ne îmbrățișați, cînd ne întîlneam, să ne pupați chiar...

— Eu? Nu greșiți? Nu mă confundați? Poate!

După ce a plecat, m-am tot gîndit la comportarea Cocuței noastre și nu-mi găseam explicație. În cele din urmă, mi-am zis că poate a molipsit-o și pe dînsa acea îngîmfare care amețise pe unii oameni cînd se văd uzeați oficial pe o treaptă mai sus decît a ta. Dar chiar în acest hal? Peste vreo două săptămîni a venit din nou, cu alte sarcini. M-a recunoscut, însă tot vag și tot rece la vorbă. I-am reamintit de „Convorbiri literare", la care a colaborat, alături de mama ei, Elena Farago.

— Mama? Chiaburoaia aia? A fost o exploatatoare!

Am rămas înlemnit. Știam că venerabila Elena Farago este de zeci de ani directoarea muzeului Theodor Aman din Craiova și-i beteagă cam tot de atîta vreme. Cu ce ar fi putut exploata: cu pînzele lui Luchian, ale lui Gheorghe Pătrașcu, ale altora? Cu poezia ei sănătoasă și cu gingașele-i versuri pentru copii? M-am întrebat: să se fi ticăloșit Cocuța într-atîta? Începuse epoca aceea întunecată, a proletcultismului, cînd destui semidocți s-au cocoțat în posturi de conducere, convinși că totul pornește de la dînșii și căutau pete și în soare. Să se fi rătăcit Coca Farago printre ei, cu toate că nimic n-o ducea într-acolo? Nu, nici una din cele presupuse; aveam să mă conving nu peste multă vreme că alte cauze erau.

Și m-am convins: a fost internată la spitalul de boli nervoase, apoi transferată la Bălăceanca, în apropiere de București, unde m-am dus într-o toamnă tristă, dar nu mai tristă decît spectacolul pe care l-am văzut în acea clădire. Am intrat într-un salon nu prea spațios, cu paturi suprapuse, cu o masă lungă în mijloc, două scaune-bănci. „Locatarele", ca niște păsări speriate, stăteau cuminți, fiecare la locul ei. Fardate exagerat, în capoate viu colorate, la gît cu mărgele multe și în degete cu inele, tot peste trebuință. La salutul meu au răspuns toate în cor, ca elevele cînd intră în clasă profesoara sau altcineva. Numai Coca Farago, gînditoare, făcea ocolul mesei. M-a recunoscut și mi-a ieșit în întîmpinare:

— Cărui fapt se datorește vizita ta (nu m-a mai domnit).

— Să mai stăm de vorbă, ca doi vechi prieteni.

— Bine-ai făcut, aveam nevoie de un colaborator. Am două piese de teatru, le am gata în cap. Mîine să vii cu hîrtie și cu creion: eu ți le dictez, tu să le scrii. Le semnăm amîndoi. Atît. Dar să nu uiți...

Amestec de luciditate și întuneric, căci s-a apropiat de mine și mi-a șoptit la ureche:

— Aseară m-a căutat iar Siguranța Statului. Pretindea că aș fi zis, că aș fi dres, chestii de astea...

Și a strîmbat din buze, a mirare... Mi-a venit în minte atunci că, în vara 1883, Eminescu s-a dus la Iași, să scrie un reportaj pentru ziarul „Timpul", și la hotel s-a culcat cu pistolul sub pernă: să se apere de dușmani... Peste puțin timp a fost lovit de trăsnetul aceleiași maladii! Am scurtat vizita, mai ales că două „colege" coborîse din paturi și se tot foiau pe lîngă noi, să prindă toate cuvintele, închipuindu-și că punem la cale ceva, iar altele începuseră să se agite, ca niște frunze clătinate de vînt ușor.

— Mare curaj ați avut! mi-a spus la ieșire, pe sală, medicul de salon. Toate nenorocitele astea au cîte un bărbat în tragedia lor. Sînt foarte periculoase. S-au întîmplat destule cazuri de răzbunare.

Am ajuns acasă tulburat peste măsură, lăcrămînd. Mă întrebam: aceasta a fost soarta Cocuței noastre, vesele și talentate? Pentru că zilele ei acolo vor apune în secția de spital unde am găsit-o erau aduși numai bolnavii irecuperabili. Am deschis volumul ei, „Poeme pentru singurătate", și am recitit „Scrisoarea din Craiova":

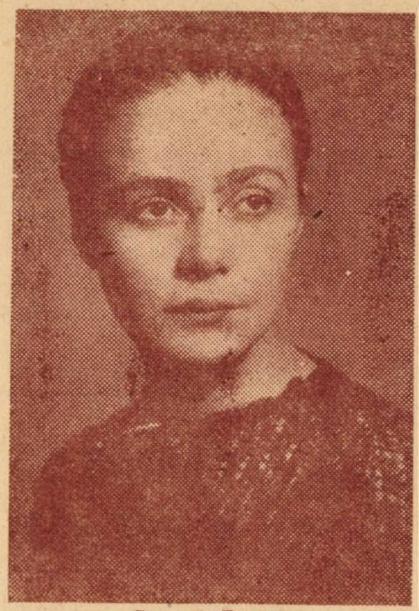

Coca FARAGO

Mi-e drag orașul în care m-am născut: / Mă-ntîmpină copilăria la fiecare început / De stradă, în fiecare casă și din ochii / Fiecărui cunoscut. / Vezi, de-aici nu-mi dau seama că anii trec, / Pentrucă totul e la fel cu „altădată". / Nu-mi pasă că oamenii sînt înapoiați și răi / Și că norocul de pe drum îmi încetină pasul — / Mi-e drag orașul în care m-am născut, / Numai el mă-ndeamnă să știu că am și eu / Un trecut / Și să „cred în viitor"... / Știu cîți oameni se nasc, aflu cîți mor, / Pe cine iubește fiecare, pe cine urăște fiecare, / Iau parte la tot ce se întîmplă, / Mă preocupă fiecare întîmplare. / Nicăieri aerul nu-i mai îmbîcsit și mai ușor... / Orașul în care m-am născut e al meu / Și mi-e drag... / De mă plimb, îmi aduc aminte: de aci / Mi-am tîrguit, odată, jucării... / De dincolo, cărți de școală... / De-acolo primii pantofi cu toc înalt... / De dincolo, un cufăr în care mi-am pus tot ce-aveam, / De-acolo un bilet de călătorie... / ...M-am întors. Și e de parcă n-aș fi plecat niciodată. /M-am întors pentru că mi-e drag orașul în care m-am născut. / De-aici nu-mi dau seama că anii trec, / Pentru că totul e la fel cu „altădată", / Pentru că prea nu mai aveam de unde să plec... /

La scurt timp după această vizită a murit. Despre sfîrșitul ei mi-a vorbit arhitectul și caricaturistul Silvan Ionescu, prieten comun:

— Era și de așteptat să se termine așa. Familia ei bîrlădeană, Paximade, din care se trăgea, a mai avut două cazuri. Însăși maică-sa, Elena Farago, se luptă la Craiova de ani de zile cu o paralizie progresivă; deci aceeași boală, cu alte urmări....

Teodor Al. MUNTEANU

Întîlniri memorabile

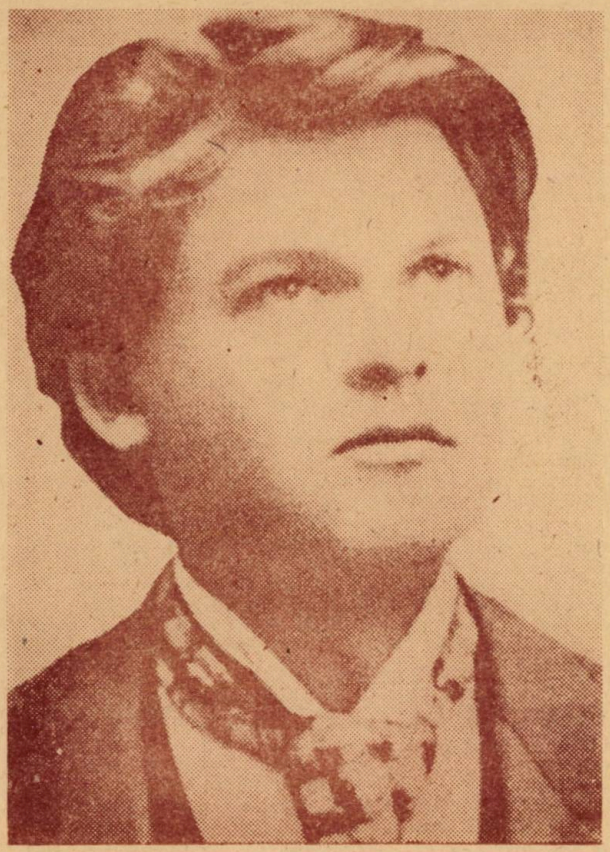

Mihail Sadoveanu la 18 ani

MIHAIL SADOVEANU

Continuînd șiragul „întîlnirilor memorabile", prilejuite de o viață tumultoasă de gazetar în țară și peste hotare, m-am gîndit că ar fi firesc să evoc — tocmai în coloanele acestui almanah — cele cîteva întîlniri, din păcate prea puține, cu omul și scriitorul care în ochii mei (dar parcă doar într-ai mei ?) e sinonim cu însăși ideea de literatură autentică, cu ideea de scris generator și regenerator de idealuri generoase.

Nu e, cred, nevoie să spun de ce tocmai în coloanele acestui almanah își are locul o asemenea evocare. Mai e oare necesar să subliniez că Moldova fără Sadoveanu, ca și Sadoveanu fără Moldova, sînt de neconceput ?. Între acest scriitor și plaiurile sale natale s-a statornicit, nu numai în fibrele intime ale creației, ci și în viziunea cititorului de idei, de azi și de totdeauna, un astfel de raport lăuntric, încît respectivele noțiuni au ajuns aproape identice. Și aceasta, în ciuda caracterului de scriitor național, de bard epic al tuturor românilor pe care opera sadoveniană și l-a cucerit pe bună dreptate.

Oare cine și-ar fi putut imagina — eu, în orice caz n-aș fi putut-o! — că prima întîlnire, ba, dacă mă gîndesc mai bine, primele două întîlniri și convorbiri mai consistente, mai substanțiale, cu marele scriitor vor avea loc nu în casa lui din București, ci în niște apartamente elegante, dar impersonale, ca orice spațiu locativ cu această destinație, de hotel din Moscova și de la Praga ? Mai avusesem, e drept, cîteva ocazii de a schimba fraze banale — de două ori cînd l-am vizitat din partea redacției spre a-mi înmîna cîteva articole, pentru ziar (avea bunul obicei de a solicita ca articolele proprii să le predea nu unor curieri oarecari, ci unor confrați de breaslă, fie ei și mai tineri, împreună cu care făcea, chiar dacă și formal, o primă lectură „de probă", cum s-ar spune în termenii tehnicii radiofonice de astăzi), și o dată, i-am fost în preajmă mai îndelung cu prilejul primei Conferințe naționale a scriitorilor din 1949, cînd vechiul S.S.R. s-a transformat în Uniunea Scriitorilor de astăzi (de atunci datează și calitatea mea de membru al acestei uniuni), dar din cîteva frînturi de fraze, convenționale de obicei (deoarece situațiile impun un oarecare convenționalism) am putut, desigur, să-mi formez o imagine corespunzătoare despre un om și un scriitor atît de complex în aparenta lui simplitate.

Așa cum arătam, prima întîlnire mai îndelungată și mai temeinică a avut loc prin 1952, cînd eram corespondent al „Scînteii" la Moscova și cînd, aflînd că se găsește chiar la hotel „Moscova", în inima marii metropole, cu ocazia unei ședințe a Consiliului mondial al păcii, și dorind să-i înmînez întîia mea cărțulie, o concisă culegere de reportaje „Pe pămîntul însingeratei Coree" (rod al cîtorva călătorii în Coreea aflată atunci în flăcările războiului de eliberare națională), m-am înființat la ușa apartamentului pe care îl ocupa, cu soția, la primul etaj al hotelului. Nu speram, mărturiresc, mai mult decît o protocolară predare a modestei cărțulii, cu eventualele mulțumiri de rigoare în respectivele ocazii, și... nimic mai mult. Spre marea mea surpriză însă, maiestrul — impresionat, probabil, de gestul plin de cutezanță al tînărului scriitor care, pînă și pe meleaguri atît de îndepărtate, se gîndise să-i ofere ofranda scrisului său — m-a oprit la o ceașcă de ceai.

Parcă s-ar fi desfășurat ieri, atît de bine îmi amintesc scena : pe o canapea confortabilă maiestrul își sorbea tacticos ceaiul, alături de el, privindu-l cu un fel de adorație plină de grijă se găsea blajina și nobila doamnă Valeria, iar în fața lor, pe un fotoliu, negăsindu-și locul de emoție se tot foia un tînăr, care nu era altcineva decît semnatarul prezentelor însemnări, cu vreo 35 de ani mai tînăr, mai emotiv, și, evident, mai neexperimentat. Cu alte cuvinte, eram atît de înfiorat de bucurie, că „iau ceaiul" cu unul dintre idolii mei literari, că îmi pieriseră toate cuvintele. În fond, cui dintre noi nu i s-au întîmplat astfel de situații?!?

Simțind — cu acea sensibilitate pe care am remarcat-o aproape exclusiv la marii creatori — că tînărul din fața lui „se pierduse" de emoție, a început, cu mult tact și înțelegere, să se intereseze de anumite probleme ale activității mele de corespondent în străinătate, aprobînd din cînd în cînd cu o caracteristică clătinare a frunții, alteori aruncînd mici fraze care completau ori corijau cele spuse de mine. Nici o dată n-o făcea

însă „de la înălțime", făcîndu-mă să simt distanța, ci efectiv colegial.

Totul părea să se deruleze, totuși, convențional — cu o doză de căldură în plus — pînă ce am avut surpriza să constat că omul acesta, renumit ca taciturn, e, de fapt, un vorbăreț și un „șuetard", căruia nu-i displăceau micile „bîrfe", ca între confrați. Văzînd că resimt adînc o sete de vești din țară — lipseam de peste doi ani și-mi era dor de fiecare casă a Bucureștiului meu natal — s-a „prins în joc", povestindu-mi tot felul de savuroase cancanuri bucureștene, în deosebi din rîndurile confraților într-ale scrisului. Cum cutare autor, altfel de renume, își rescrie fragmente întregi de roman direct pe spalte, spre disperarea editurilor și, mai ales, a tipografilor care trebuiau să-i descifreze scrisul. Despre alt confrate — de astă dată poet, în mare vogă atunci — care nu voia să se lase de meseria lui de bază, aceea de actor, și era mereu în turneu, ceea ce făcea ca redacțiile și editurile să alerge după el, uneori neștiind dacă turneul respectiv e la Calafat sau la Sighet. Ori despre o poetesă care își făcuse o autocritică răsunătoare pentru faptul că scrie „poezie intimistă", „lirică de dragoste", deși era bine știut că lirica amoroasă se adresa tocmai aceluia ce spuma și încerca să fulgere (dar nu-i prea reușea) prin ședințe contra celei ce-și mărturisea adorația în versuri.

Un asemenea mod apropiat — ca să nu spun chiar familiar — de a mi se adresa mi-a dezlegat limba. I-am relatat și eu niște bîrfe din viața literară moscovită, dar accentul principal l-am pus pe unele probleme de conținut, încercînd să folosesc acest prilej unic pentru a pătrunde, barem un pic, în laboratorul de creație al marelui prozator, acolo unde se zămislea misterioasa alchimie a inimitabilului verb sadovenian.

Din pură întîmplare, în aceeași seară, l-am întovărășit la un spectacol (mi se pare al ansamblului Moiseev) la sala Ceaicovski. În pauză, în timp ce stăteam la o măsuță de la bufet, s-a apropiat de noi un grup numeros și gălăgios din Moldova Socialistă, în frunte cu Emilian Bucov, pe atunci nu numai poet cu oarecare reputație, ci și președintele în funcție a uniunii scriitorilor din acea republică unională. Revederea a fost călduroasă (căci de revedere era vorba, deoarece pe Emilian Bucov Mihail Sadoveanu îl cunoscuse încă dinainte de război, cînd Bucov era „copilul răsfățat" al cunoscutului estetician și critic bucureștean Mihail Dragomirescu).

Un alt prilej de întîlnire — și convorbire — parcă și mai fructuoasă s-a ivit, cîțiva ani mai tîrziu, în împrejurarea unei astfel de reuniuni pentru pace la Praga. Dar, dat fiind programul mai relaxat întocmit de binevoitoarele gazde, am putut „să-i smulg" marelui scriitor mai mult timp pentru plimbări îndelungi pe maiestosul mal al Vltavei (îi plăcea, în deosebi, să facă cîte un popas, uneori, de cîte o oră printre statuile de pe podul lui Carol) și, nu o dată, „pălăvrăgeala" noastră lua caracterul unei conversații temeinice despre rolul naturii, al peisajului natural sau făurit de mîinile măiestre ale omului în realizarea unei atmosfere dense de nuvelă sau roman. „Nu totdeauna peisajul te ajută — îmi spunea o dată Sadoveanu —, ascultă-mă, că îți vorbesc din experiența unei vieți întregi petrecute la masa de scris. Sînt cazuri cînd excesul de peisagistică, deși și se pare că aduce o contribuție la atmosferă sau chiar la ebosarea figurii unor personaje, se întîmplă mai mult să te încurce, să facă să treneze acțiunea, singura în stare să realizeze densitatea psihologică sau de climat a scrierii". M-a întrebat apoi brusc cu curiozitatea unui meșteșugar care vrea cu tot dinadinsul să cunoască uneltele de care se servește învățăcelul: „Cu ce scrii? Cu creionul, cu stiloul ori cu pixul? Sau, poate, bați direct la mașină?".

Fistîcindu-mă la această întrebare — trebuie să recunoașteți, nu tocmai obișnuită — i-am răspuns că, prin faptul că mi s-a încredințat munca de corespondent și că, uneori, eram obligat să transmit urgent materialele cerute de redacție, am fost dator să învăț a manipula mașina de scris și telexul și că aceasta și-a pus o amprentă de neșters asupra însuși modului meu de lucru, insuflîndu-mi însuși „mecanicismul" instrumentului respectiv și făcîndu-mă să nu mai pot folosi altă unealtă. Mi s-a părut că, o clipă, maiestrul a rămas pe gînduri. Apoi a surîs cu neuitata sa blajinătate: „Am încercat și eu, o dată, să-mi „modernizez" instrumentele de scris, dar tot la creion și la călimara plină cu cerneală am rămas. E, poate, doar o simplă senzație înșelătoare a mea, dar mi se pare că pînă și inofensivul stilou e prea „grăbit" și te grăbește și pe tine, în timp ce creionul și tocul cu călimară îți dau un răgaz mai îndelungat de meditație, de șlefuire a gîndului și frazei, ceea ce este esențial în profesiunea noastră. Dar, în cazul special, al dumneavoastră, al corespondenților de presă, într-adevăr, mijloacele moderne sînt nu numai foarte necesare, dar se pot dovedi și fructuoase pe plan creator. Știu că și azi există scriitori, și încă nu dș mîna a doua, care își bat romanele sau piesele de teatru sau chiar versurile direct la mașină de scris. În felul acesta procedează, bunăoară, colegii mei din Consiliul mondial al păcii Konstantin Simonov ori Arthur Lundkvist sau alți mari scriitori de pe felurite meridiane ca, de pildă, Ernest Hemingway. Și, în nici un caz, nu s-ar putea afirma că lucrările lor sînt mai prejos din punct de vedere artistic. Chestie de obișnuință, se vede!". I-am explicat apoi maiestrului că uneori — ca în cazul meu, de pildă — mașina de scris mă inhibă și mă face să reflectez uneori mult prea îndelungat în fața colii albe de hîrtie. Maiestrul a dat din cap înțelegător, apoi a adresat un zîmbet (poate apelor Vltavei, poate statuilor celebre de pe podul lui Carol, poate chiar mie) și s-a închis în proverbiala-i mutenie, din care greu putea fi smuls. Nici măcar n-am încercat...

O ultimă ocazie de a-l vedea și de a mai sta de vorbă cu el mi s-a oferit în țară, în toamna anului 1959, după întîile semne ale gravei boli ce-l atinsese. De astă dată l-am revăzut la reședința sa de lîngă mănăstirea Neamțului, însoțit de un grup de personalități din conducerea de partid și de stat care îi făceau o vizită, în acele zile de convalescență (firește, după prealabila consultare a medicilor, care își dăduseră avizul favorabil!). Era mult slăbit de boală, se sprijinea într-un baston noduros și dădea impresia unui stejar pe care nu știu ce morb vrăjmaș îl seurmă pe dinăuntru, clătinînd un elan de verticalitate, pînă atunci neîncovoiat de furtuni. Era, totuși, lucid și plin de o curiozitate aproape copilărească față de tot ce se întîmpla în lume. M-a întrebat în treacăt (era și cu neputință altfel, dată fiind împrejurarea, cu persoanele de rang înalt ce-l înconjurau) cum mai merge cu scrisul, dacă m-am „mecanicizat" cu totul din pricina mașinii de scris și a întrebat, cu aceeași curiozitate deschisă spre lume, care, în fond, întreține fibra scriitoricească, despre alți confrați, unii mai renumiți, alții, mai puțin. Apoi am făcut, cu toții, o vizită la Neamț, unde părintele egumen l-a așezat în strana unde, după tradiție, ar fi stat marele Ștefan.

La drept vorbind, aceasta e și imaginea pe care am păstrat-o pe retina interioară despre marele scriitor: un rege neîncoronat al literelor românești contemporane, pe care vremurile, în trecerea lor, nu-l pleacă, nici încovoaie.

Victor BÂRLĂDEANU

Brâncuși în atelier (foto Brîncuși)

Șuicii copilăriei lui G. TOPÎRCEANU

George Topîrceanu și-a petrecut copilăria, cum se știe, în nordul județului Argeș, la Șuici ; de fapt, o parte din copilărie. De la Curtea de Argeș, pînă la așezarea de pe Topolog, se putea ajunge în două moduri : ori traversînd Argeșul pe podul care era în apropierea centrului, de odinioară, urcînd pantele abrupte pline de serpentine de pe dealurile de la Momaia și apoi ajungînd la Tigveni, după ce fuseseră trecute înălțimile care constituiau cumpăna apelor pentru a urma drumul paralel cu afluentul Oltului prin Bîrsești, Cepari, Rudeni la Șuici. Cea de a doua cale de acces pornea din capătul de nord al orașului traversînd Argeșul și, apoi, angajîndu-se de-a lungul unor suișuri continui care mergeau prin Valea Danului, Vernești, culminînd cu zona cea mai accidentată prin mulțimea pantelor de pe Plaiul Oii, ajungînd la Stejarul și, de aici, pe o șosea netedă, prin Rudeni, la Șuici.

Cel de-al doilea drum, ultimul, mult mai scurt decît primul, în anii copilăriei mele, mi se părea de un farmec cu totul deosebit. Străbăteam o zonă sălbatică, cu păduri, cu livezi, cu luminișuri, cu finațuri pline de flori, a căror corole frapau prin evidența distinctă a nuanțelor. Cînd coboram de pe ultima denivelare a terenului pentru a intra în curba largă, șerpuitoare, străjuită de o troiță, priveliștea se lărgea dintr-o dată De multe ori contemplînd pînza lui Andreescu „La drumul mare" mi se părea a afla nebănuite similitudini cu acest peisaj plasat la interferența dintre Vernești și prima pantă a Plaiului Oii !... De multe ori m-a urmărit farmecul acelui loc.

Toată această zonă geografică drum al oierilor (Plaiul Oii, Puntea Oii), cu o populație mai recentă venită de peste munți (Bîrsești, Cepari Ungureni, Blaj), ori din altă parte : Vernești (din Vernești Buzăului), cu rezonanța spațiului silvic (Stejarul, Cărpeniș, Paltenul) se impunea mai presus de toate prin vechea atestare documentară a așezărilor din secolele afunde ale evului mediu.

Aci în această regiune avea să-și petreacă o parte din copilăria lui, George Topîrceanu. Cum se știe între anii 1893—1897 a frecventat cursurile școlii primare din comuna Șuici. Școala se afla peste drum de cula Brătienilor. Construcție impunătoare, așezată pe un promontoriu se ridica, zveltă ; zidul din față sprijinit pe doi contraforți solizi urcau pînă la etaj, din corpul căruia se detasa un ceardac de lemn, punct de observație, cu ferestre înguste prin geamurile cărora pătrundea lumina scăzută a zilei. Așa arăta, în luxosul album „La Roumanie pitoresque" a lui Nicolae Iorga în orientarea ei spre Topolog. Surprinsă însă în altă perspectivă, pe latura opusă, într-o veche carte postală, de la început de veac, difuzată prin „Editura librăriei „Gheorghe Mitu", Curtea de Argeș, cula este integrată unei construcții anexe, probabil ulterioară, o casă dispusă rectangular și cu etaj. Amîndouă corpurile erau acoperite cu șiță.

Cula era de fapt un exemplar reprezentativ de arhitectură civilă a feudalismului românesc. Martoră ca edificiu copilăriei poetului în deceniul următor, în primii ani ai acestui veac, a căzut pradă unui imens incendiu ; multă vreme au rămas numai zidurile degradate în timp și apoi și ele dispărute !

Școala primară purta numele fondatorului ei, cel ce a donat terenul și a asigurat construcția, Toma Brătianu, așa cum purta numele în anii începutului de deceniu al patrulea, al acestui veac, cînd eu însumi eram elevul acelei școli.

În spatele școlii se afla o vale ce ducea spre șipotul unui izvor dincolo de care se afla un platou unde fusese reședința subprefecturii pe care cu trei decenii înaintea copilăriei lui Topîrceanu o vizitase, în 1860, Dieudonné Auguste Lancelot (născut la Sezanne — Marna, mort la Paris în 1894). Litograf și ilustrator talentat relatînd pe larg călătoria sa „De la Paris la București" își întovărășește textul cu multe imagini pe care le tipărește în publicația „Le tour du Monde". Oprindu-se în drumul său de la Curtea de Argeș spre Jiblea la Șuici este surprins în mod deosebit de privelistile pe care le fixează în trei imagini distincte. Imaginile farmecă prin acuratete : casa țărănească construită din lemn cu pridvor străjuit de stîlpi sculptați, acoperită cu paie alături de un cosar este plasată sub un deal într-un spațiu arborescent ; moara e o imagine seducătoare cu o punte care traversează riul, cu apa care curge în scoc, cu roata care se învîrtește, cu arboretul luxuriant al malului : sălcii, arini ! Totul se recepteză într-o detașare unică, vie, calmă.

Imaginea cea mai semnificativă a șederii francezului la Șuici o reprezintă Subprefectura care este flancată de arbori impunători, cu caleasca de poștă, cu cai, cu surugii, cu un grup de bărbați și de femei în prim plan, surprinși parcă în siesta după amiezii, prin tihna somnului celui culcat pe pămînt. Străinului i se părea rebarbativă această subprefectură prin hibridul construcției. Imaginea este însoțită de descrieri, de relatări pline de savoare. Lancelot trebuie să aștepte pentru continuarea drumului impracticabil înlocuirea celor opt cai, cu îndurătorii și tenacii boi ; ceea ce-l face să exclame : „Des beufs a une calèche ! cela nous rejetait bien loin du train royal que nous avions mené, jusque là". Funcționarii sînt îmbrăcați în fracuri negre ; locurile i se par încîntătoare. Peisajul e magnific adumbrit de frumosii nuci.

În anii, de școală ai lui Topîrceanu, subprefectura era o paraginâ nefolosită de nimeni : numai marginea văii era străjuită de coroanele umbroase și masive ale nucilor care treptat-treptat, devenind scorburoși cu toată vîrsta lor lungă s-au împuținat în așa fel încît ultimul dintre ei cu o jumătate de veac în urmă, în propria mea copilărie s-a prăbușit într-un spectacol înfiorător al morții, sub un cer senin, într-o fragmentare infinită de vreascuri. Ce cutremurător a fost acel imprevizibil final ! Nu am cum să-l uit.

Pe atunci în anii elevului de școală primară, care era George Topîrceanu, urca vara cu ținuta lui fermă la locuința de peste riu, de peste Topolog, profesorul

universitar Constantin Miculescu (1863—1937). Căsătorit cu Depina Alexandrina Brătianu în anul 1891, în anul în care obținuse doctoratul în fizică la Universitatea din Paris. Savantul de reputație mondială cu descoperiri substanțiale în „Thermodinamica energetică", de-a lungul a peste patru decenii se va considera atît de profund atașat de Șuici încît conform prescripției sale testamentare își are locul de veci în cavoul cimitirului din jurul bisericii „De peste rîu". În timpul vieții, adeziunea sufletească pentru cei mulți s-a materializat prin donația și înființarea Școlii de meserii în 1927, transformată ulterior în „Gimnaziu industrial", care i-a purtat numele.

Copil, Topîrceanu nedesmințit că va fi înregistrat cu ochii lui scrutători ținuta elegantă, gravă a bărbatului care depășea comunul învestmîntat în aura disciplinei sale.

Se poate menționa că tot în acei ani ai copilăriei poetului se va stabili la locuința după soție, la Șuici, un militar de carieră, care în timpul Primului Război Mondial a fost generalul de corp de armată, Ion Iancovescu (Ministru al Războiului).

Topologul era o prezență vie a locului ; larma rîului cînd apele veneau crescute, primăvara, sau în urma ploilor torențiale ale anului răzbătea cu ușurință pînă în curtea școlii. Se auzeau cu freamătul lor neîntrerupt. Nu odată va vorbi despre rîul copilăriei : „Strigă-n vale Topologul / Și-a lui larmă cînd și cînd. / Ca o voce omenească / Pînă sus pe culmi tresare, / Preajma mută s-o trezească / Din senina ei visare" **(Balada munților)** ; ori în acea creație memorabilă care e **Balada morții** : „Cobora pe Topolog / Dintre munți la vale / Și la umbra unui stog / A căzut din cale" ; ori în paginile de proză :

„De acolo, toată revărsarea pădurilor se ivi subt picioarele noastre, pînă departe în valea Topologului. Înălțimile diafane parcă pluteau desprinse de pămînt" **(Amintire)**.

Ori readucerea în cîmpul memoriei a naturii copilăriei a naturii de la Șuici, de la Văleni :

„De la Puntea Caprei în sus, între Topolog și Argeș, pădurile țin într-una pînă la hotar. Din orice loc înalt, cît cuprinzi cu ochii, revărsarea fără margini a codrilor de fag se-nconvoaie în adînciturі de văi, se rotunjește pe dealuri cu spinări posomorîte pînă ce se îmbină, albătrie și întunecată, cu poala munților din zare". **(Focurile)**.

Întregul spațiu geografic e dominat de vîrful de munte cel mai înalt cu o prezență pururi vie :

„Colo sus, culcat pe-o rînă, / Stă Negoiul mohorît / Cu-a lui negură bătrînă / Care-i ține de urît". **(Balada munților)**.

Întrebarea firească este : Cine au fost învățătorii elevului Topîrceanu ? Dintre numele citate, capătă credit și acoperire numai două : Cuprian Ion, de felul lui de la Jiblea, absolventul „Școlii Normale de la Cîmpulung Muscel", promoția 1886, înregistrat în volumul jubiliar „Monografia Liceului Pedagogic Cîmpulung Muscel" (1867—1967), la pagina 203 și Ion Coman, de felul lui din Bogza, Rîmnicu Sărat, promoția anului 1874 (Ibidem, pag. 200). Amîndoi se presupune că au funcționat un șir de ani la Șuici, probabil prin detașare, stabilindu-se apoi în altă parte.

De la școala primară a copilăriei pînă la locul de ședere al părinților, la Văleni, nu era prea aproape. După ce ieșeai din curtea școlii și mergeai prin curtea bisericii parohiale, edificată la mijlocul veacului trecut (între anii 1847—1864) de Ioniță Brătianu și soția sa Victoria, coborai ușor în drumul județean care mergea spre Sălătruc și apoi urcai lent. Aproape de marginea de sud a Punții-Oii se desemna un drum lateral care trecea de trei ori Valea Vălenilor, afluent al Topologului, pînă ajungeai în dreptul a ceea ce se numea „Priporul", o pantă extrem de înclinată despre care poetul amintește în „Balada popii din Rudeni" :

„Bate Surul din potcoavă / Drum de iarnă, fără spor, / Calcă rar și cu zăbavă / Lunecușuri de pripor".

După ce era străbătut priporul trecînd parcă la altă altitudine înaintarea pașilor spre mînăstire nu mai întîmpina dificultăți, prin pădure urcușul era ușor.

Deodată te aflai la Mănăstirea Văleni, așezare monastică a secolului al XVII-lea construită din lemn, în locul alteia mai vechi, în anii 1691—1692, de Zaharia Grădișteanu ; intrat în cinul monahicesc conform obiceiului își păstrează inițiala numelui și va deveni Zosima Grădișteanu, deși el mai apare și cu numele de Bunea Grădișteanu. În anii copilăriei poetului, vechea fundație nu mai exista. Ea fusese nimicită în urma războiului ruso-turnc, 1788—1793 și un veac mai tîrziu, în anii 1883—1884, Ghenadie al II-lea al Argeșului zidise noua biserică ce va fi năruită de cutremurul din 1940. Actuala este refăcută în anii 1941—1955. Menționăm că odată cu edificarea de la sfîrșitul veacului trecut a fost construită : clopotnița, chiliile și mai ales „Un atelier de țesătorie". La acest atelier va veni mama lui Topîrceanu, Paraschiva, spre a-l conduce cu hărnicia și cu priceperea ei. Întreaga familie se va așeza acolo : tata, mama și copiii. Maicile care lucrau la țesutul covoarelor reprezentau o mînă fermă de lucru ; constantă și ageră. Printre ele o parte erau venite din Ardeal și Topîrcenii, ardeleni, menținеau, în felul acesta, un contact afectiv cu ai lor. Pe de altă parte celei care i se încredințase administrarea și conducerea unui atelier avea state bune de servici.

Cel prezent în „Balada popii din Rudeni" a fost în vremea copilăriei poetului un personaj autentic : părintele Florea Rudeanu. Locuia la Rudeni și oficia, în calitatea ce o avea, la Mănăstirea Văleni, acoperind un drum de opt km pe care îi făcea, pare-se, în tinerețea lui călare ; spre bătrînețe, cu o cariolă, cu o șaretă.

Poetul s-a simțit profund atașat de locurile copilăriei și îmi aduc aminte că l-am văzut, eu însumi copil, în tinda casei unei maici, revenit la Văleni, la cîțiva ani înaintea prematurei sale morți. Arbora o ținută vestimentară distinsă, fără nimic epatant în modul de a fi.

Dacă pentru un artist străin, pictorul francez Dieudonné Auguste Lancelot, în periplul său pe pămîntul patriei noastre de la 1860, din cele 84 imagini pe care le consacră, consideră peisajul Șuicilor de un farmec deosebit, înregistrîndu-l în trei imagini, cum am amintit, omițînd alte locuri sau orașe ; pentru Topîrceanu, în mod nedesmințit, locurile copilăriei de pe valea Topologului au reprezentat pe lîngă acel credit al inspirației o sursă infinită de bucurie și de afecțiune, prin propria lui trăire, prin materializarea acesteia în operă.

Alfons Aureliu MELINTE

Iarăși despre Topîrceanu

Să fi avut vreo paisprezece, cincisprezece ani și mă aflam în pragul cursului superior de liceu, cînd lui Topîrceanu i-am cunoscut mai întîi poeziile. În Suceava se desfășura pe atunci o intensă activitate artistică-culturală, datorită cîtorva entuziaști intelectuali, printre care și fostul meu profesor și diriginte Ștefan Pavelescu, autorul celor dintîi calde și consistente pagini despre Ciprian Porumbescu, evocator prin scrieri și prin conferințe al unor scriitori ca : Vasile Cârlova, Bolintineanu, Emil Gîrleanu și Goga, paralel cu punerea în scenă și interpretarea de roluri din dramaturgia și opereta românească. În vechea Cetate de scaun, apărea și revista literară „Făt-Frumos", condusă de Leca Morariu.

Într-o recreație, prin 1928 sau 1929, văd pe „tabla neagră" de pe coridorul liceului „Ștefan cel Mare" un afiș care anunța conferința lui Leca Morariu : Un laureat al premiului național : G. Topîrceanu. Poetul fusese premiat de Academia Română.

Aula liceului a devenit neîncăpătoare.

Prea multe lucruri nu mi-au putut rămînea la vîrsta aceea. Dar mi-au rămas în minte o seamă de versuri și — faptul cel mai important — m-am ales cu dorința de a citi în întregime opera poetului premiat.

Pe noi, elevii, cum e ușor de-nțeles, ne atrăgeau mai mult anecdoticul și umorul. Duelul celor doi cocoși făcea parte din această categorie. Faptul se datora atît sprintenelii versurilor :

Bat din aripi, / Dau din ghiare, / Unul cade, / Altul sare...

cît și ingenioasei onomatopei din finalul :

Să lase unul cît de cît / Să dea și celălalt ceva, / Eu cît de cît socot c-o da !

Am reținut, din aceleași motive, poezia Cioara, căreia poetul, cu imaginația și verva inepuizabile, îi găsea vreo 44 de comparații; am reținut Balada corbilor, al cărei sens satiric antirăzboinic aveam să-l înțeleg mai tîrziu. Dar am reținut și unele imagini deosebit de plastice, scoase în evidență de conferențiar, ca aceea a stîlpilor de telegraf care încep să urle, „că-i apucă noaptea-n cîmp", sau a vrăbiilor înșirate pe sîrme ca notele „pe un portativ gigant".

Topîrceanu a început să devină lectura favorită a mai tuturor elevilor. Îl găseam în orice manifestare a vieții noastre cotidiene: în oameni, în plante și animale, în natura din jur, pretutindeni. În frumoasele după-amiezi de toamnă, cînd hoinăream pe la Cetate ori la Zamca, de unde se deschide priveliștea Sucevei șerpuind printre dealuri, se întîmpla adeseori să uităm de manuale, dar de Topîrceanu nu uitam niciodată. Rapsodiile sale de toamnă erau mai savurate acolo. Treceam de la o poezie la alta, de la una tristă la alta veselă. Aproape oricărui aspect din natură îi găseam poezia, strofa sau versul corespunzător. Cînta un greier în iarbă? Replica din Balada unui greier mic venea pe neașteptate:

Cri-cri-cri, / Toamnă gri, / Tare-s mic și necăjit!

Sălta un iepure din tufiș? Ciclul La vînătoare ne venea-n ajutor. Găseam versuri pentru Acceleratul ce luneca pe malurile rîului. Pentru Broaștele, ce-și începeau concertul odată cu seara, aveam la îndemînă o poezie parcă anume scrisă cu orăcăitul din versul: „Cum bat ca toaca toate și-o clipă toate tac". Munților ce se profilau departe, dincolo de pădurea Stupcii și a Ilișeștilor le puteam închina cu satisfacție Balada munților. În zilele însorite de primăvară, cîte unul din noi se trezea exclamînd: Vezi? îi zicea colegului nostru —

Pe trotoar, alături, saltă / Două fete vesele,

iar celălalt îl continua replicînd:

Zău că-mi vine să las baltă / Toate interesele.

Nu uitam nici de Balada chiriașului grăbit. Citeam și reciteam Balada morții, Bacilul lui Koch și Balada popii din Rudeni, savurînd, bineînțelels, în primul rînd, partea umoristică — profunzimea și tristețea rămînînd să le înțelegem mai pe urmă, odată cu anii, cînd aveam să pricepem și revolta socială a poetului, învăluită — aparent — în haina umorului, ca în poezia „Noapte de mai".

Deocamdată rămîneam la ironie, la satira directă, la ingeniozitatea versificației și la umor. De aceea Parodiile originale, mai ales, aveau pentru noi un farmec deosebit, cu atît mai mult cu cît recunoașterea imediată a autorului parodiat ne oferea un plus de satisfacție. Îl recunoșteam mai ales pe Bolintineanu cu atît de caracteristicul său stil „telegrafic":

Chiar și Sinan Pașa, plin de umilință, / A căzut în apă și-a pierdut doi dinți. / Iar Mihai Viteazul, după două ceasuri, / Nalț-o mănăstire și trei parastasuri.

Topîrceanu intra în viața noastră de toate zilele și credeam că toată țara lua parte la sărbătorirea sa permanentă. Mi-aduc aminte că Eusebiu Camilar — prin 1931, mi se pare — reîntors la Suceava din peregrinările sale, în căutarea unei soluții literare și de viață, îmi spunea cu deosebită mîndrie: „Vin de la Iași. He-hei! Tu știi că mie mi-a strîns mîna poetul Topîrceanu?" Era pentru el o izbîndă!...

Și iată-mă în toamna lui 1933, student hoinărind pe străzile Iașului. Legendara prietenie a poetului cu Otilia Cazimir îmi era cunoscută. Mă așteptam să-i văd împreună. Și așteptarea s-a împlinit. De cele mai multe ori, însă (și totuși atît de rar), pe Topîrceanu îl vedeam singur: zvelt și sfios, urca bulevardul Copoului sau cobora melancolic spre centru.

Adeseori îl vedeam așteptînd la vreun colț de stradă, fie lîngă cofetăria „Corso" (pe unde-i acum Casa Tineretului), fie la capătul de jos al străzii Muzelor (azi, Nicolae Bălcescu), pe unde coborau ciripind elevele de la liceul „Oltea Doamna", a căror tinerețe, dar în primul rînd, datorită posibilității de a fructifica un joc de cuvinte, mi-a ispitit și mie, în tinerețe, peniță:

Cu zîmbetul suav pe buze, / Cu glas curat de rîndunele, / Pe strada Muzelor, doar ele / Sînt cele mai frumoase muze...

Elevele aveau convingerea că Topîrceanu stă anume în calea lor, cînd ies de la școală, „ca să se inspire!". Mult mai tîrziu, după ce poetul nu mai era de mult în viață, i-am spus ocazional Otiliei Cazimir despre atmosfera creată de eleve în jurul autorului de Balade vesele și triste. Delicata poetă, deși își alcătuise un zîmbet înțelegător oarecum, nu și-a putut stăpîni indignarea: „Cele răspîndite pe seama lui Topîrceanu sunt doar invenții, fapte neverosimile. Nu era în firea lui o astfel de comportare — mi-a răspuns revoltata Otilia Cazimir. Iar dacă uneori aștepta în stradă, el mă aștepta pe mine, privind spre locul de unde știa că trebuie să apar".

În anii aceia, pe la 1935, noi studenții de la Litere și Filosofie organizasem un ciclu de conferințe cu concursul unor personalități ca Nicolae Iorga, Liviu Rebreanu și alții. A răspuns și Topîrceanu la invitație. Conferința s-a ținut în Aula Universității și autorul ei și-a expus-o cu multă vervă, punctînd-o cu digresiuni umoristice. Între altele a relatat și un episod din prizonieratul său de război petrecut în Bulgaria, cînd i s-a atras luarea aminte că sună foarte urît cuvîntul picior din românește.

— Dar în bulgărește cum se spune la această parte a corpului? dorea să știe conferențiarul.

— A! în bulgărește — i-a răspuns interlocutorul — se spune cu un cuvînt foarte frumos: se spune crac, a relatat Topîrceanu răspunsul bulgarului, spre marea ilaritate provocată de ascultătorii din aulă.

Titlul conferinței nu-l mai rețin, dar după cum aflu prin Gavril Istrate, fostul meu coleg de studenție, din evocarea unor Amintiri despre Liviu Rebreanu, reproducînd o informație din ziarul Opinia, Topîrceanu anunțase că avea să vorbească despre Debuturi literare și „Viața Românească". Conferențiarul, însă, a găsit prilejul nimerit să vorbească, divagînd, și despre altele ce-i stăteau la inimă, sufocîndu-l. Mi-a atras luarea aminte, fără putință de uitare, pînă azi, mai ales luarea de poziție dîrză în favoarea scriitorilor nedreptățiți de atunci. Poetul relua, în mod public, apărarea confraților, nevoiți să creeze în condiții necorespunzătoare. Era unul dintre puținii scriitori care revendica drepturile la o viață mai bună ale confraților săi. El mai critica și lipsa de înțelegere și de bun simț a unor cititori care, erijîndu-se în mari amatori de artă literară, pretindeau autorilor să le dea „cu dedicație" noul volum apărut, sub motiv că solicitantul îi este prieten și admirator. „Dar nu se gîndesc oare acești nesimțiți — spunea Topîrceanu — că, pe lîngă talent, autorul a depus la crearea operei sale zile și nopți de trudă și că opera sa este poate singura sursă de existență?" Și pentru a scoate mai bine în evidență ridicula și condamnabila situație, recurgea la o analogie. „E ca și cum m-aș duce eu, Topîrceanu, la un prieten, cismar, l-aș lăuda pentru marele dar cu care l-a înzestrat natura, de a ști să lucreze atît de bine și de frumos și apoi, pe motiv că sîntem prieteni, i-aș cere să-mi deie gratis o pereche de pantofi, ba încă să mai și spună: Să le porți sănătos, dragă prietene!"

Întemeierea revistei „Însemnări ieșene", în ianuarie 1936, a constituit pentru Topîrceanu un ultim efort pe tărîm literar, căci boala îl chinuia tot mai mult. Dacă versurile puține cîte le-a publicat pînă la moarte, nu mai aveau strălucirea de altă dată, spiritul său lucid se manifesta, în schimb, în articole pline de vervă, în note, în polemică și în lucrări de proză mai vaste, ca proiectatul roman Minunile Sfîntului Sisoe, rămas neterminat. În această perioadă îi apare volumul de amintiri din captivitate „Pirin Planina", cam în același gen cu „Amintiri din luptele de la Turtucaia și În ghiara lor, apărute anterior.

Dar activitatea spirituală a lui Topîrceanu se manifestă acum mai ales în munca de îndrumare redacțională. În calitate de codirector al revistei — alături de Sadoveanu și Gr. T. Popa — Topîrceanu ținea să controleze tot ce apărea în revistă pînă la ultimul rînd. În această privință, o scenă impresionantă, la care am fost martor, e deplin edificatoare.

Cine răsfoiește colecția revistei, în numărul din 5 mai 1936, va da de următoarea „Rectificare: Notița intitulată Pitecantropul de astăzi scrie, care a fost publicată în numărul nostru trecut și semnată cu minusculele g.t. se datorește domnului Traian Gheorghiu, profesor.

Ce rost avea o asemenea rectificare, dat fiind că în numerele anterioare ale revistei apăruseră și alte articole semnate și G. T. și Gr. T. și Tr. G. etc.? Avea un rost bine determinat, căci dincolo de rînduri se ascundea un zbucium sufletesc al lui Topîrceanu.

Ce scrisese, de fapt, Traian Gheorghiu, profesor, scriitor și om de treabă — în notița de rectificare. Nu am la îndemînă revista „Însemnări ieșene", însă, după cît îmi aduc aminte, lăsînd a i se deduce sentimentele democratice, luase atitudine persiflantă împotriva regimului nazist al lui Hitler. Pentru a se pune la adăpost

procedaseră la fel și alți intelectuali, cum am aflat, de exemplu, de la un cunoscut profesor universitar — foarte curajos de altfel — Giorge Pascu — cînd s-a votat noua constituție în favoarea lui Carol al II-lea. Ne-a spus-o după aceea la ora de cursuri. „Am votat cu un DA categoric, cu amîndouă mîinile ridicate pentru Carol Caraiman, (cum își luase numele fostul prinț moștenitor, cînd, din sentimentalism și interes pentru Lupeasca, renunțase temporar la tronul României. Scriitorul nostru a procedat nu numai neutral în atitudinea sa, ci perorînd cu mînie împotriva autorului notiței încondeiate).

Mă aflam într-una din sălile facultății de medicină, unde se țineau ședințele obișnuite ale revistei. Erau de față: Mihai Codreanu, Gr. T. Popa, Magda Isanos și o seamă de tineri studenți. La un moment dat, apare Topîrceanu, înfuriat la culme. Începe să se plimbe prin sală, fără astîmpăr. Apoi izbucnește: „Cine-i nesimțitul, necioplitul... care a semnat în revistă cu numele meu? Cine? Cui aparține notița aceea infectă?"

Unii au încercat să-l domolească, susținînd că e o simplă coincidență de inițiale: g. t. înseamnă, în cazul de față, Gheorghiu Traian și nu Gheorghe Topîrceanu. Atunci poetul s-a înfuriat și mai rău: „Asta-i scamatorie! Care-i cititorul acela atît de prost care citind, pe coperta revistei numele meu, să poată crede că inițialele g. t. îl reprezintă pe un oarecare anonim, Gheorghiu Traian, și nu pe mine, poetul și directorul revistei?"

Traian Gheorghiu care venise între timp încerca politicos să se scuze, spunînd că n-a făcut-o cu intenția de a induce în eroare. Mi-a mărturisit-o și mie, mult mai tîrziu, cînd l-am întrebat și, probabil, avea dreptate. Dar Topîrceanu nu l-a crezut. Din ce în ce mai enervat, gesticula plimbîndu-se prin sală: „Ai profitat de lipsa mea de la redacție, ca să strecori o inepție pe numele meu. În definitiv, de ce n-ai semnat cu numele întreg sau, ca de obicei, cu Tr. G.? E pentru prima dată cînd inversezi inițialele, ca să coincidă cu ale mele".

Poetul se sufoca de mînie, era numai nerv. A dat în consecință dispoziție să se facă în numărul următor rectificarea pe care am reprodus-o mai sus. E posibil ca nervozitatea să fi culminat și datorită suferinței sale maladive care l-a acoperit cu pămînt la 51 de ani.

Nu cumva tot din aceeași cauză să fi venit și o hotărîre cu totul neobișnuită? E vorba de a fi dat dispoziție să fie coborît de pe soclu bustul său pe care i-l puseseră ieșenii în grădina Copou, de unde a fost transportat la Otilia Cazimir, care mi-a servit și informația că Topîrceanu, dînd cu ochii din nou de acel bust, despre care spunea că nu-i place fiindcă nu-l reprezintă pe el cel real, l-a aruncat pe trepte în pivniță, prefăcîndu-l în cioburi.

Mă văd în fața Liceului Național din Iași. Un cer limpede ocrotind lilieci înfloriți. O mulțime imensă. Poetul își lua rămas bun de la soare, de la flori, de la Academia de Bele Arte de pe Strada Arcu. De-o parte și de alta a sicriului, în garda de onoare îl zăresc pe Ionel Teodoreanu... pe Păstorel... pe Conu' Mihai, sonetistul.

Cînd mai tîrziu, la o altă ședință a revistei, Otilia Cazimir a venit cu un caiet de postume ale poetului, încercînd să citească din ele, era distrusă. Cuvintele aproape că nu se puteau distinge din zguduirea plînsului și din înecul lacrimilor.

Plîngea toată sala. Și nu știu de ce aveam impresia că plîngeau și vor mai plînge toți care l-au cunoscut în viață sau numai din cărți.

Scriind aceste rînduri, am recitit și parodia originală Bustului meu, dedicată lui Conu' Mihai, plecat și dînsul la „Eternitate" cu memorabila autocaracterizare:

Eu voi muri și toți mă vor uita, / Căci omul are partea cea nedreaptă: / El cîntă, rîde, sufere, iubește, / Adoarme-apoi și nu se mai deșteaptă, — / Pe cînd poetul supraviețuiește...

Cu toate că în viață nu l-au ocolit durerea și suferința, ne-a lăsat un jiuvaer de perle, măiestrit șlefuite, iradiind căldură și optimism.

D. FLOREA-RARIȘTE

---

* Text stabilit, antologie și prefață de Ion Popescu-Sireteanu, Iași, Editura Junimea, 1985, p. 65.

Scrisori inedite

Ion AGÂRBICEANU, Vasile BOGREA, Jean BOUTIÈRE, Theodor CAPIDAN, Nicolae CARTOJAN și Traian CHELARIU către LECA MORARIU

Istoria zbuciumată a Bucovinei, a stat mai bine de un veac sub semnul abuzurilor habsburgice care au urmărit distrugerea tradițiilor de limbă și port, germanizarea brutală a unui pămînt smuls prin viclenie din trupul sfînt al Moldovei lui Ștefan cel Mare. Ținut învăluit în legendă, cu neasemuite frumusețe naturale, Țară Fagilor se înscrie cu bogate contribuții la tezaurul culturii naționale și universale. E de ajuns să ne gîndim la prezența lui Eminescu pe aceste plaiuri, sau la bijuteriile arhitectonice ale Voronețului, Moldoviței sau Suceviței, fără egal în lume.

Vremurile noi pe care le trăim, înregistrează un efort continuu de cunoaștere a moștenirii culturale. S-a acordat — la scară națională — o atenție deosebită muncii de cercetare științifică, de depistare a noi documente, de îmbogățire a muzeelor, toate aceste eforturi avînd un scop precis: aprofundarea trecutului, punerea lui în valoare, pentru ca generațiile de azi și de mîine să aibă permanent în fața ochilor exemplul viu al unei munci fără preget, pentru propășirea neamului.

Împrejurări favorabile ne-au pus în acești ani în legătură cu doamna Octavia Lupu-Morariu, din Suceava, soția regretatului profesor univ. dr. Leca Morariu. Posesoare a unor ample mărturii (corespondență, manuscrise, fotografii etc.), ni le-a încredințat spre studiere, cu gîndul sincer de a împărtăși celor din jur date inedite despre viața și creația cărturarilor români și străini care au întreținut relații de prietenie și colaborare cu distinsul ei soț.

Din noianul de documente pe care le-am parcurs, ne-am oprit la corespondența trimisă de personalitățile enunțate în titlul articolului de față. Prin amabilitatea doamnei Octavia Lupu-Morariu, am beneficiat de explicații pertinente privind relațiile lui Leca Morariu cu acești oameni de cultură.

Intelectuală de clasă, muziciană (pianistă, înzestrată cu o voce de soprană ce i-a adus renumele de „privighetoarea Bucovinei"), deținătoare a unui premiu internațional de canto obținut la Viena în perioada interbelică, în fața unui juriu exigent din care au făcut parte între alții George Enescu și George Georgescu, colaboratoare la revistele editate și conduse de soțul ei, a fost apropiată de Leca Morariu și prin limbajul muzicii. Pianista Octavia Lupu-Morariu și violoncelistul Leca Morariu (absolvent al Conservatorului din Cernăuți), au încîntat în casa lor primitoare pe mulți din corespondenții cu care au întreținut relații de prietenie și creație de-a lungul anilor.

Pentru cititorii „Convorbirilor literare", ne-am propus să redăm cîteva scrisori semnificative ale unor literați, lingviști și oameni de știință, ale căror opere au învins confruntarea cu timpul, înscriindu-se în pantheonul spiritualității românești.

În acest an, cînd se sărbătorește centenarul nașterii profesorului universitar dr. Leca Morariu, titularul a 5 premii ale Academiei Române, autorul a 74 de lucrări în volum și a mii de articole răspîndite în revistele vremii, corespondența pe care o prezentăm este doar o infimă parte ce oglindește relațiile sale cu oameni de cultură și artă din țară și străinătate. Gh. Bogdan-Duică, G. T. Kirileanu, N. Iorga, Artur Gorovei, Sextil Pușcariu, Iosif Popovici, Ionel Teodoreanu, Gustav Weigand și mulți alții, ar putea dezvălui alte fațete ale preocupărilor creatoare ce i-au animat pe corespondenți, constituind în același timp un frumos exemplu de trăinicie a prieteniei și a spiritului de colaborare pentru un scop comun — propășirea culturii românești și universale.

Suceava, 22 februarie 1988

Petru FROICU, Eugen DIMITRIU

Ion Agârbiceanu

1

Orlat, 10.III.916

Stimate Domnule,

Vă mulțumesc din toată inima pentru volumul „De la noi". M-au surprins plăcut multe lucruri noi descoperite în el, sunt mai ales părți care îmi par clasice prin felul povestirei — cari sunt rupte din vechea sfătoșenie — foarte valoroasă, a povestașilor. Cu atît mai virtos m-am mirat de elementele noi cari s-au introdus în basmele vechi, ca fortefianca în locul fluerului fermecat.

Îmi pare foarte rău că momentan n-am nici un volum la îndemînă să Vă pot întoarce cinstea ce mi-ați făcut, dar nu voi rămînea dator cu cea mai mare plăcere îndată ce-mi va fi cu putință.

Multă sănătate, care, mai ales acum, e mai scumpă decît toate.

Cu toată stima,
Ion Agârbiceanu

2

6.IV.916

Stimate Domnule,

N-am ajuns pîn-acum să-mi cer scuze pentru că V-am trimis un volum așa de vechi, credeam că poate fac seama de altul în condiții mai prezentabile. N-a fost însă nici un chip, n-am putut afla pe nicăiri vr-un volum mai bun, iar dorința de-a Vă trimite ceva cred că va acoperi alte scăderi.

Mulțumesc pentru minunatele ilustrate. Cînd va mai veni vremea să admirăm și frumosul?

Banii colectați pentru orfelinat îi puteți trimite la „Concordia" — Arad, așa cum s-a scris în ziarele noastre. Lista cred că va fi ajuns la destinațiune. „Pagini lit." s-a născut vegetînd și-i cu neputință să ieie un avînt. „Dar' s-a cerut mereu o revistă! În No. 2 a scris cineva cîteva șire — slăbuțe — despre poveștile DVoastră. O puteți cere pe adresa: Victor Stanciu, directorul școalei de fete rom. — Arad (...).

Vă doresc toate cele bune
Ion Agârbiceanu

3

5.VII.(1916)

Iubite Domnule Morariu,

Îți mulțumesc că-Ți aduci aminte de mine. Scrisoarea Dtale din 17.VI. am primit-o azi și m-am uitat mult la mîndri ficiori. Cum i-aș da la revistă dacă nu ar fi vizibil numele gazetei. Așa ni s-ar spune că-i preamărirea unui ziar sistat. Ce să faci, vremuri grele și pe la noi, dar se pare că la Dv. sunt și mai grele. De sigur în situația de-acum nu veți mai avea răgaz și de cititul gazetelor. Să sperăm însă că în curînd se va schimba situația spre bine. Dumnezeu să Te aibă în paza Lui sfîntă între multele primejdii ce Te pasc.

Cu toată stima
Ion Agârbiceanu

4

C.P. 18.VIII.91[illegible]

Stimate Domnule Morar(iu),

Corespondența iscălită de atîți buni oameni am primit-o cu bucurie adîncă, văzînd că aceleași sentimente ne unesc pe toți. De sigur tragedie e pretutindeni. Nu pricep cum mi-ați scris odată de pe cîmpul de luptă și la 4 zile din Abazzia. Și acum iar de pe front. Ați fost bolnav? Cu nădejdea nebiruită în mai bine salut pe toți cei care au iscat corespondența.

Al Dtale
I. Agârbiceanu

Ion AGÂRBICEANU

5

Cluj, 14.XII.62

Mult Stimate Domnule Morariu,

Am primit cu surprindere, cu emoție și mare bucurie rîndurile Dv. și ale Doamnei Octavia și Vă mulțumesc din toată inima. Nu știam că sunteți la R. Vîlcea și încă... „profesor de violoncel". Eu știam pe profesorul universitar Leca Morariu, și cred că sunteți tot acela, căci altul cu numele acesta nu știu să fie. Dacă vă scrieți amintirile de-o viață, — știu că aveți ce scrie!

Nu știu cine a fost... „reporterașul" Dv. care s-a nimerit cu prilejul acelei prăznuiri a bătrînețelor mele. Nu știu, de asemenea dacă doamna Octavia e fi(i)ca DVoastră. Văd că vă este colegă la Școala de muzică din Rîmnicul Vîlcea...

Puțini au mai rămas din generația noastră; și nici despre aceștia nu mai știu prea multe. Poate ne este deajuns și am văzut atîtea evenimente mari din istoria neamului nostru!

Am scris și eu două volume de „Vremuri și oameni" din primul război mondial, dar nu s-au publicat pînă acum, încă nu știu cînd se vor publica. Sunt plăcut surprins auzind că și Dv. veți da la iveală un „Carnet din viața unui român prizonier în uniforma împăratului". Titlul e foarte ademenitor pentru viitorii cetitori!

De cînd V-ați stabilit la Rîmnic? Am poposit acolo și eu cu soția și 4 copii mici în toamna anului 1916, după ce ne-am refugiat din Orlat, odată cu retragerea trupelor române din satul nostru. Cred că am stat în Rîmnic 4—5 săptămîni, pînă am fost evacuați la Roman în Moldova, după ce nemții au trecut Carpații pe la Turnu Roșu (...).

Cu deosebită stimă,
Ion Agârbiceanu

Vasile Bogrea

1

C.P. Cluj, 25 sept. '23

Dragă domnule Morariu,

Mulțămesc pentru prietenia ce ai avut de a-mi trimite „foițele" (...). Sunt în totul de părerea d-tale. Dar explicarea formei ca o urmă de imperfect al conjunctivului latin o dăduse, înaintea lui Cartojan, G. Pohl, în cartea lui despre latina vulgară (p. 240), unde se rectifică — implicit — și greșeala lui Meyer-Lübke.

Cu cele mai bune salutări,
V. Bogrea

2

C.P. Cluj, 3 oct. '23

Dragă domnule Morariu,

„Frățiinii Eminescu" îmi vine la timp, să-mi întoarcă vizita, pe care le-am făcut-o la Ipotești, chiar acum o lună.

Articolul e foarte documentat și bogat. El pune la punct o sumă de amănunte, rămase pînă la d-ta neclare.

Cu cele mai bune mulțămiri și cele mai distinse salutări,
V. Bogrea

3

C.P. Cluj, 16 oct. 1923

Scumpe domnule Morariu,

M-am înfruptat cu plăcere din „Se me și să înfruptaru" și de aceia îți mulțămire acmù mai pe larg, dar, trebuind să plec la Consiliu, mă mulțemesc să-ți spun că sînt întru totul de părerile d-tale, — numai că, pe cît știu, F. din numele lui Pohl însemnînd „frater, pir" (era călugăr, se vede), nu se obișnuiește în citate.

Cu aceiași prietenie devotată,
V. Bogrea

4

Cluj, 9 mart 1924

Dragă Domnule Morariu,

O durabilă bucurie mi-ai făcut cu „Războiul Troadei"! Urmăriam tocmai, în legătură cu lecțiile ce fac despre soarta scriitorilor antici în decursul vremilor și-n special cu Homer, diferitele reflexe occidentale și orientale, — începînd cu Doctys și Dares și continuînd cu Bernard de Saint-Maure, Guido della Colonna etc., — ale „Istoriei Troadei"; iar, dintre redacțiunile românești, singura ce-mi stătea la îndemînă era versiunea lui Gaster (excerpte, ca cele ale d-lui Iorga, din mn. Ac. Rom., etc., oricît de interesante altfel, erau insuficiente).

Am și scris, pentru D.R., o mică recenzie, — precum scrisesem și pentru celelalte articole ce mi-ai trimis, tot acolo, iar, despre „Junimea Literară (n-l ultim), în „Ramuri".

„Kinovoc" (cred: Kinovie) e chinovie = gr. kolnosia, „communis vita", obște zitic, e adică: mănăstire, comunitate religioasă (de călugări trăind laolaltă). A se supune, îl găsiți la Ureche, d. ex. ed. Giurescu, p. 299, în același înțeles de „a se pune supt, a se așeza, a se postà (pitit, tupilat, ascuns)". Despre hiulă se vorbește (cu un exemplu chiar din excerptele domnului Iorga din a „Ist. Troadei"!) în D.R., I, pp. 258, 557.

Mulțămesc călduros pentru lucrare și-ți doresc cel mai desăvîrșit — și meritat — succes în cariera d-tale științifică și academică.

Al d-tale devotat,
V. Bogrea

Jean Boutière

1

Etretat, 1 noembrie 1927

Stimate Domnule Redactor,

Cu toate că n-am onoarea să fiu cunoscut de Dumneavoastră, totuși îndrăznesc să vă scriu; căci, prin dragostea cea mare pe care o avem amîndoi pentru I. Creangă, suntem oarecum înrudiți și mi se pare mie că de acum nu suntem de tot străini unul pentru altul. Sunteți D-tră unul dintre cei cari au făcut cel mai mult pentru gloria lui Creangă și sunt fericit de a putea astăzi să vă zic și admirația și recunoștința mea.

Fost profesor al Misiunii Universitare franceze, am stat doi ani în România și am învățat cu drag limba voastră. La întoarcere în Franța, mi-am început doctoratul la Universitatea din Paris și am hotărît să fac, drept teză principală, un studiu despre viața și operele lui I. Creangă.

Deși biblioteca Institutului de Filologie Română-i destul de bogată, n-am găsit acolo tot materialul care mi-ar fi necesar și între altele colecția revistei D-tră. În consecință vă rog să binevoiți a-mi trimite toate numerele revistei „Făt-Frumos" care conțin articole despre I. Creangă, punînd alăturat socoteala, pe care am să vă plătesc imediat după primire. Aș dori să știu de asemenea unde pot să găsesc cartea D-tră „Institutorul Creangă", a cărei însemnătate o cunosc bine, dar pe care n-am putut să o găsesc la Paris.

Sunt convins că foarte bucuros veți vrea D-tră să-mi dați sprijin în opera de popularizare a literaturii române în Franța; vă rog a scuza, Domnule Redactor, libertatea pe care am luat-o și a primi, cu mulțumiri cordiale, asigurarea sentimentelor mele cele mai distinse.

J. Boutière

Jean Boutière
Professeur Agrégé de L'Université
à Etretat (Seine Inférieure)
France

2

Rouen, 1 iunie 1928

Domnule și drag Coleg,

Vă rog să-mi permiteți să recurg încă o dată la deosebita dv. bunăvoință.

Mi-a fost imposibil pînă în prezent să-mi procur numerele revistei „Junimea Literară", care conțin articole referitoare la I. Creangă și, în mod cu totul deosebit, cele care conțin articolele dv.; v-aș rămîne foarte recunoscător, dacă ați binevoiți să-mi procurați numerele amintite, fie cumpărîndu-le pentru mine la sediul revistei, fie împrumutîndu-mi-le pentru cîteva zile; eu mă angajez să extrag fără întîrziere ceea ce este mai important și să vi le restitui de urgență.

Am plăcerea să vă aduc la cunoștință că studiul meu va fi terminat în cîteva luni; am avut ocazia, în multe locuri să spun toate lucrurile bune pe care le gîndesc despre lucrările dv. cu privire la Creangă.

Cerusem, încă destul de mult timp înainte, revistei „Făt-Frumos", să-mi procure anumite exemplare din numerele sale, dar, cum mi s-au cerut 240 lei, am renunțat să mi se trimită; mă voi strădui să le văd în alt mod: a trebuit să parcurg cîteva sute de articole și, la acest preț, m-aș fi ruinat complet.

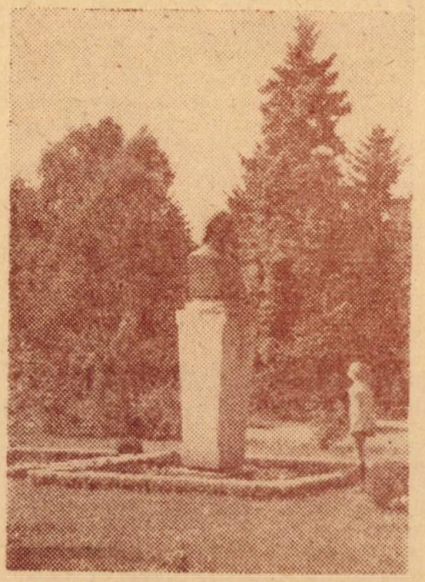

Vă rog să primiți, iubite Coleg, o dată cu vii mulțumiri anticipate, expresia celor mai distinse sentimente ale mele.

Jean Boutière

J. Boutière, Profesor agregat,
I, Place des Arts, Rouen (Franța)

Th. Capidan

1

C. P. ilustrată — Cluj, 29.8.924

Dragă D-le Colega,

Să nu crezi că am uitat să-ți mulțumesc, felicitîndu-te pentru frumoasa și interesanta lucrare, „Morfologia...", pe care am primit-o la timp și în care am constatat, nu cu părere de rău, că prea des ai pomenit și de numele meu. Îmi sosise lucrarea tocmai cînd trebuia să plec în vacanță. Nu-ți puteam scrie fără să o fi cetit. Acum după ce o „alepșu" și am văzut cît de interesantă este, mă grăbesc să-ți exprim sincer expresiunea admirației mele (...) pentru munca ce desfășori.

Să trăiești.
Al D-talé devotat
Capidan

2

Dragă D-le Morar,

Îmi vei face o deosebită plăcere, dacă vei binevoi să publici în numărul următor din Junimea alăturata recenzie asupra lucrării din urmă a lui Silviu Dragomir.

După cîtva timp o să vă trimet un articol asupra celor dintîi cîntece populare aromâne culese aici în Ardeal, de către Bărnut.

Aș fi vrut să le țin pentru Dacorom. IV, însă fiindcă ea va apărea prea tîrziu, m-am gîndit că-i bine să le dau drumul la Junimea.

Cluj, în 9.IX.1924

Rămîn al DTale cu prietenie,
Capidan

3

Scumpe domnule Coleg,

Am primit „Isopia Brașoveană", despre care știam ceva de mai nainte tot de (la) DTa. Îți mulțumesc și te rog să mă ierți dacă nu ți-am trimis articolul promis pentru Junimea. În timpul din urmă am fost și continuu să fiu pînă după Crăciun foarte ocupat cu Megleniții mei. Academia s-a învrednicit, în fine, să mi-i tipărească. Sînt la ultima corectură și prepar indicele. După apariția ultimului volum, voi avea plăcere să-ți trimet un exemplar. Tot Academia mi-a tipărit și lucrarea „Influența slavă asupra dialectului aromân". Sînt la a doua corectură. Cultura Națională, unde își tipărește Academia lucrările, are curiosul sistem de a tipări întreaga lucrare, chiar cînd ea este de zeci de coale, și numai după aceasta o trimete spre a fi corectată. Îți poți închipui că, în lunile din urmă, săptămîni întregi, de dimineață pînă seara, am petrecut numai corectînd.

După ce voi scăpa de toate acestea — și după Crăciun cred că scap definitiv — m-apuc să fac articolul pentru Junimea.

Pînă atunci te rog să ai pățină răbdare și să crezi în sentimentele mele de frățească prietenie.

Cluj, în 4/XII/924

Al D-tale
Th. Capidan

4

Dragă Domnule Morar,

Îți trimet o mică dare de seamă asupra lucrării lui Weigand, Ethnographie von Makedonia pe care, te rog să o publici în unul din numerile revistei, dacă cumva nu ai altă recenzie asupra aceleeași lucrări. În cazul din urmă, vei fi așa de bun ca să mi-o trimeți înapoi, căci aș vrea să o public în altă parte.

După cum vei vedea din conținutul recenziei mele, Weigand revine asupra vechilor lui concepții cu privire la partea de influență ce Românii au exercitat-o asupra celorlalte popoare din Balcani.

Deoarece ideile lui Weigand fuseseră expuse de mine cu un an înainte, profit de această ocaziune ca să relevez deosebirea ce exista între ceea ce scrie Weigand astăzi și între ceea ce a scris și a învățat de pe catedră, acum douăzeci de ani.

Megleniții și Elementul slav îi vei primi cît de curînd.

Cluj, în 31 ian. 1925

Cu cele mai prietenești salutări,
Al Dtale Capidan

5

C.P.

Iubite Domnule Coleg,

N-am putut răspunde imediat, fiindcă lipseam din Cluj. Tabula gratulatoria este o listă cu numele tuturor colegilor, elevilor și prietenilor d-lui Sextil Pușcariu, care se asociază la comemorarea lui. Ea va fi publicată în fruntea volumului omagial.

Cluj, 9.XII.936

Cu prietenie,
Th. Capidan

Nicolae Cartojan

1

București, 12 martie 1926

Stimate Domnule Morariu,

Suntem în așteptarea unuia dintre cele două articole, pe care ai binevoit a ni le făgădui pentru omagiul d-lui Bianu. Oricare dintre ele este bine venit; în numele Comitetului de inițiativă îți mulțumim și te rugăm numai a ni-l rîndui astfel încît să nu treacă cu mult peste 10 pagini de tipar — aceasta din cauza numărului mare de colaboratori și al scumpetei enorme a tiparului.

Prin poștă v-am trimes azi d-tale și d-lui V. Grecu cîte un exemplar dintr-un articol asupra lui Kogălniceanu, tipărit într-o revistă de provincie, unde îmi fusese cerut cu insistență, precum și un mic memoriu academic asupra legendelor Troadei în literatura noastră.

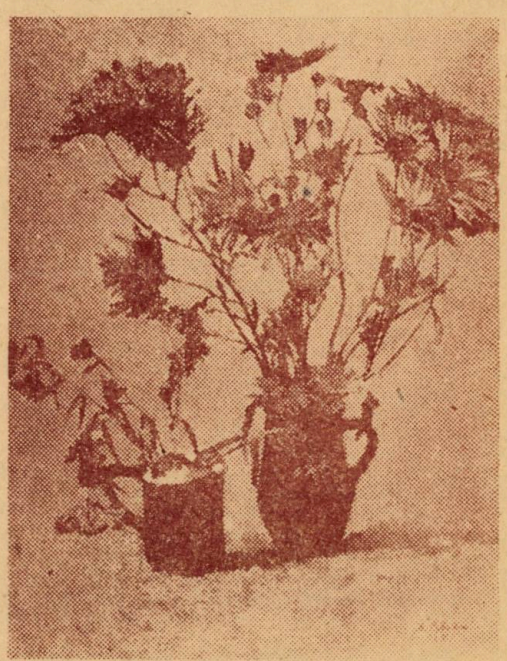

Adrian PODOLEANU : „Flori"

Îmi permit a vă atrage atenția asupra capitolului final cel mai important, căci pentru așa numita Istoria Troadei jaloanele fuseseră puse de d-nul D. Russo.

Capitolul final studiază și semnalează întiiași dată o versiune a istoriei Troadei, care se leagă prin Guido da Columna de opera truverului normand din sec. XII. Benoit de Sainte More. De altfel versiunea aceasta, care derivă după Guido delle Colonna, printr-un original grec este cu mult mai mare și mai frumoasă decît povestea Troadei din cronografe. Nu am pierdut nădejdea de a putea publica în curînd și textele.

Cu cele mai distinse sentimente de stimă
N. Cartojan
Str. Enăchiță Văcărescu
(fostă Poetului) 17

2

C.P. București, 1927, aprilie 11
Str. Poetului 17

Stimate Domnule Morariu,

Omagiul Bianu a fost pus sub presă. Cultura Națională ne roagă, întrucît ne-a oferit condiții avantajoase de tipărire, să nu introducem modificări în text, care ar răpi timp culegătorilor la corectură. Vă rog dar să-mi comunicați, dacă aveți de făcut modificări mai multe în textul dv. spre a vă trimite în acest scop manuscrisul.

Vă rog să comunicați aceasta și dlui V. Grecu.

Publicația trebuie să apară pe la jumătatea lui mai.

Cu distinsă stimă
N. Cartojan

Traian Chelariu

1

București, 14 septembrie 1946

Mult Stimate Domnule Profesor,

Mă adresez Domniei Voastre într-o chestiune pe care aș fi dorit-o posibilă peste decenii. Dară frații Victor și Aurel Morariu aparțin de acu pioasei amintiri și istoriei Bucovinei noastre.

Pentru a le cinsti după cuviință personalitatea și, mai ales, pentru a-i încadra just, cît mai just, în cîmpul de energii și spirite românești care au sporit lumina bună, am luat însărcinarea să vorbesc despre acești frați Morariu și anume în sînul unei reuniuni pe care și Domnia Voastră ați onorat-o cu neostoită rîvnă: Reuniunea Ciprian Porumbescu. Bineînțeles, nu peste două-trei zile sau săptămîni, ci mai în preajma iernii.

Trebuie, totuși, să mă pregătesc, iar pentru aceasta am nevoie de material documentar cît mai bun. Vă rog de aceea să aveți bunăvoința de a-mi indica unele izvoare, iar dacă Vă este cu putință, să-mi comunicați, — sau să-mi arătați unde le-as putea descoperi —, și date inedite. De altfel am de gînd să vorbesc și de familia Morariu care de la dîrzul, dară bunul și dreptul Constantin purcede.

Știu că voi găsi prețioase pagini la Academia Română. Dl. Profesor I. E. Torouțiu îmi va da și Domnia Sa o mînă de ajutor. Mai găsesc, pe aici în București, și la alți prieteni ai lui Victor și Aurel Morariu. Totuși Domnia Voastră, — și iertați-mi faptul că Vă pricinuiesc îndurerare cu această rugăminte, — ca frate, sunteți cel mai chemat a-mi da indicațiile cele mai bune. Vă mulțumesc de pe acum.

Eu o duc destul de, să-i zicem, prost (...). Totuși am luat hotărîrea să nu mă las învins de greutăți și adversități. Mai ales că mi-i dor de pămîntul bucovinean, și, curios, aceasta împotriva faptului că Bucureștii stimulează la muncă (...). Noroc că sunt sănătos și încă neplazat în ceea ce privește dătătoarea de tăcute bucurii muncă a tuturor străduitorilor cu condeiul.

Mulțumindu-Vă pentru răspunsul pe care mi-l veți da, Vă urez multă sănătate și mult bine. Doamnei Profesor Morariu Vă rog să-i prezentați distinse omagii.

Al Domniei Voastre, cu sincere
sentimente de gratitudine,
Traian Chelariu

V. FLOREA: Mihai CODREANU

O scrisoare către Mihai Codreanu despre MIHAI CODREANU

Considerat ca „sonetistul nostru" (G. Ibrăileanu) prin volumul **Statui** (1914), Mihai Codreanu a determinat o reacție favorabilă a criticii, volumele ulterioare (**Cîntecul deșertăciunii, Turnul de fildeș, Statui** — ediție definitivă), certificînd, îndreptățit, caracterizarea de „maestru al sonetului românesc". Deși solitar și taciturn, în cercul **Vieții Românești**, ca și al **Însemnărilor ieșene**, dar mai ales în redacțiile unor ziare locale, sonetistul era apreciat nu numai pentru perfecțiunea unor lucrări, ci și pentru spiritul său viu, mobil, autorul cultivînd, cînd ironic, cînd sarcastic și subtil, epigrama, calamburul și parodia (celebre sînt parodiile după Topîrceanu și „misivele" — un adevărat dialog al inteligenței — către Al. O. Teodoreanu, ale cărui „răspunsuri" nu erau cu nimic mai prejos). Din perioada cînd Codreanu însuși era colaborator statornic la ziarele ieșene **Mișcarea** și **Noutatea**, el s-a împrietenit cu Virgiliu N. Cișman, el însuși ziarist și poet.

Născut în 1872 la Huși, și-a făcut studiile secundare la Iași. Elev încă fiind, mai ales sub influența lui Eminescu, a început să publice versuri în unele publicații literare ale timpului: **Contemporanul, Biblioteca familiei, Evenimentul literar** (aici numele îi este întîlnit mai des), **Universul, Viața, Vatra, Lumea nouă** și **Noutatea** (al cărei redactor responsabil va fi, aici colaborînd, încă de la 31 iulie 1897 și Mihai Codreanu). În scurt timp, Virgil N. Cișman a publicat, la Craiova, în editura Samitca, două volume de versuri, care nu

au avut ecou în mișcarea literară a epocii: **Din anii tineri** (1895) și **Ploaie și soare** (1904). Întîlnindu-se cu Gherea, în paginile **Contemporanului** și ale **Evenimentului literar** (alături de Ibrăileanu, C. Mille, N. Beldiceanu, O. Carp, Ionescu-Rion, Emil D. Fagure, Ion Nădejde, Sofia Nădejde, Spiridon Popescu, Traian Demetrescu, I. Păun și Artur Stavri), criticul, încurajator și solidar, îl considera „un poet de talent". Evoluția ulterioară (mai ales că, stabilit în 1900 în străinătate, la Bruxelles, Cișman a abandonat preocupările literare) nu a confirmat optimismul lui Gherea. Ca și Demetrescu, Stavri, Carp și Beldiceanu, Virgiliu N. Cișman se rezumă la notații lirice, stînd sub semnul melancoliei și al idilismului. Unele tablouri de natură, cu „tonalități eminesciene" ca și cîteva sugestii de sorginte simbolistă și parnasiană (arbori, flori, „boala" naturii, orașul „care ucide"), sub influența lui Laforgue, nu salvează creația sa poetică, cu toate că despre el, ca poet, ca ziarist și epigramist, au scris C. Mille, C. D. Gherea, Emil D. Fagure, I. Dafin. Deși aflat departe de țară, Cișman „trimitea vești și scrisori pînă prin 1928".

Una dintre ele i-a fost adresată lui Mihai Codreanu. Pe lîngă unele detalii care privesc biografia celor doi corespondenți, scrisoarea lui Cișman prezintă și un interes istorico-literar de prim ordin. Pe de o parte, Virgil N. Cișman se dovedește un bun cunoscător al sonetelor lui Codreanu asupra cărora face interesante observații, unele întîlnindu-se și în cronicile lui Ibrăileanu, Octav Botez, Al. A. Philippide: „ești un statuar"; „o operă indistructibilă ca și bronzul"; „marele nostru sonetist". Pe de altă parte, din scrisoare rezultă că el tradusese sonetul lui Codreanu **La moartea lui Hérédia** din volumul Statui și l-a prezentat în versiune franceză fiicei poetului parnasian francez, soția lui A. de Régnier.

În sfîrșit, din cuprinsul scrisorii, și mai ales din finalul ei, se observă că Virgil N. Cișman intenționa să publice în Belgia în propria-i traducere o selecție din sonetele „inedite" ale lui Codreanu. Din motive necunoscute nouă, proiectul nu s-a realizat.

Chiar dacă proiectul traducerii în franceză a unor poezii de Codreanu nu s-a realizat și cu toate că e puțin probabil ca sonetistul de la Iași să fi răspuns epistolei primite de la Bruxelles ea rămîne elocventă pentru un spirit comprehensiv și solidar, constituind nu numai dovada unei trainice prietenii scriitoricești (rara avis!), ci și un interesant reper al istoriei literaturii române din prima jumătate a secolului nostru.

Iată scrisoarea lui Virgil N. Cișman:

„Bruxelles, 19 8bre 1926.

Scumpul meu Codreanu,

De mult țineam să-ți scriu, dar de cîte ori aveam ideea aceasta, intervenea o ocupație, o afacere presantă, un năcaz mic sau mare fără de care viața terestră ar fi prea monotonă, și atuncea îmi spuneam: mai tîrziu! Îmi spuneam lucrul acesta în chipul cel mai natural, ca și cum aș fi făcut contract cu viața pentru o lungă perioadă de ani, ceea ce mi-ar fi dat șanse serioase, dacă nu de eternitate, cel puțin de o viață lungă. Ast-fel anii au trecut, și era posibil să mor înainte de a'ți scrie, dacă eri, primind ultimul număr din „Viața Românească", ochii mei n'ar fi căzut pe minunatul sonet „Nemernicul". Iată un bun, un substanțial sonet, în care „le tour de main de l'artiste techniquement habile" trădează pe autorul „Statuilor" și pe al „Cântecului Deșărtăciunei". Sonete de acestea nu se întâlnesc ades în revistele noastre; de aceea apariția unui sonet ca Nemernicul este o sărbătoare pentru acela care aște(a)pt(ă)...

„J'attends une chose inconnue", scria Mallarmé. Eu aștept ceva din partea lui M. Codreanu care să întreacă pe „Nemernicul". Ești un statuar, un mare statuar și, n'aș putea sfătui îndeaproape pe tinerii noștri poeți, care ar dori să se inițieze în arta subtilă a sonetului, ca să viziteze cât mai des muzeul somptuos al „Statuielor". Vizitele n'ar ajunge de-altfel. Maestrul singur cunoaște singur secretul compoziției sale. El stă destul de sus pentru ca să'și permită luxul de a'l divulga. În ce mă privește, aș dori mai ales să folosesc manuscrisele unui poet ca bunul și profundul meu amic M. Codreanu. Cine știe prin câte forme a trecut „Nemernicul", de câte ori a fost aruncat în săltar și pe urmă reluat, pînă ce-a venit sub forma în care a apărut în V. R.! După lectura lui în revistă, poate că l-ai vrut cu schimbări pe care nimeni nu și le poate imagina. Să poate face mai bine, mai frumos?... Autorul singur își poate da seamă. Lucrurile frumoase le împărtășesc tot-de-auna cu soția mea (o belgiană cu suflet distins); de aceea i-am tradus imediat sonetul care m'a încântat, prezentîndu-te: „un vechiu amic care e un mare poet!" La drept vorbind, prezentarea era de prisos, căci sunt ani de zile de când tradusesem, pentru soția mea, din volumul „Statui", sonetele care-mi plăcuse mai mult; dar repetiția fiind, cum spunea Napoleon, cea mai de seamă figură a Retoricei, am crezut că nu fac nici un rău, repetînd ceea ce mai spusesem.

...Era o zi de toamnă ca acum, când, cu vr'o douăzeci și cinci de ani în urmă, ne scoboram amândoi de la Copou, prin nu-mi mai aduc aminte ce ulicioare triste ale Sărăriei. Mergând, acela care era să fie mai târziu marele nostru sonetist (deși Iorga nu pomenește nimic despre lucrul acesta în „Antologie des écrivains roumains"), mi-a făcut plăcerea și onoarea să-mi reciteze, cu vocea lui metalică, grațiosul sonet „Plopul", care a apărut mai pe urmă într'o mică revistă din Iași, închinat feciorului tatălui meu. În parcul trecutului meu, aceasta este una dintre cele mai dulci amintiri ale mele. Când vocea metalică a tăcut, „ochii demoniaci" m-au fixat, zîmbind. Mi-aduc perfect de bine aminte ce mi-a spus atunci autorul „Cîntecului Deșărtăciunei": „Virgilică, suntem și unul și altul doi rataț". După obiceiul meu, m'am înroșit, fără a răspunde; dar tăcerea nu însemna consimțire. Nici când nu-mi trecuse prin minte că M. Codreanu ar putea să fie un ratat, — și cred că e singura dată când nu m-am înșelat. M. Codreanu este încă destul de tânăr pentru ca să ne uimească, în curând, c-o operă indistructibilă ca și bronzul.

Exegi monumentum aere perenius.

*

Când am început scrisoarea, voiam să'ți vorbesc cu totul de altă ceva, dar văd că inima și-a rezervat partea cea bună și a lăsat puțin spațiu pentru ceea ce-a rămas încă nespus. Vocea destînului, pe care o ador, ca și Socrate, a voit ca așa să fie. N'am nimic de suprimat din ceea ce-am spus, dar multe altele aș avea de adăugat, dacă aș fi liber să fac ceea ce doresc.

Sunt sigur c-ai auzit de Gérard d'Hauville, soția lui A. de Régnier și fata lui de Hérédia, care a fost și este încă una dintre cele mai frumoase pariziene, pe lângă deliciosul ei talent, care'i dă un farmec deosebit. Ar fi prea lung să'ți scriu, cum am pătruns în retragerea monacală a unei dintre cele mai superioare femei din Franța. Într'o zi am tradus, pentru ea, sonetul din „Statui": „La moartea lui Hérédia" și i l'am trimis. I l'am tradus în două variante, — deși nici una nu m'a satisfăcut și mă gândesc deja la a treia. Îți reproduc din răspunsul ei partea care te privește și care'ți va face, desigur, plăcere: „Je vous suis très reconnaissante d'avoir traduit pour moi et copié le beau sonet de Mr. Michel Codreano sur la mort de mon père. Cela m'a profondément émue. Je vous en remercie de tout coeur, car cette gloire et l'amour des poètes pour José Maria de Hérédia, des poètes de tous les pays, est un des bonheurs qui nous consolent de ne plus l'avoir, lui, si lumineux et si rayonnant d'intelligence et de poesie, parmi nous, bien qu'il y soit toujours en âme et en esprit".

*

Voiam să'ți vorbesc de-o afacere de editură originală. Când vei avea 20 de sonete absolut inedite sau — mai ales! — trei coale de tipar de poeme inedite — formă pe care ai abordat-o mai puțin — gîndește-te la acela care nu te-a uitat și'ți trimite, din exilul lui involuntar, cele mai sincere îmbrățișări, întovărășite de respectuoase sărutări de mâni Doamnei.

Virgil N. Cișman".

43, rue de l'Aqueduc.

Ilie DAN

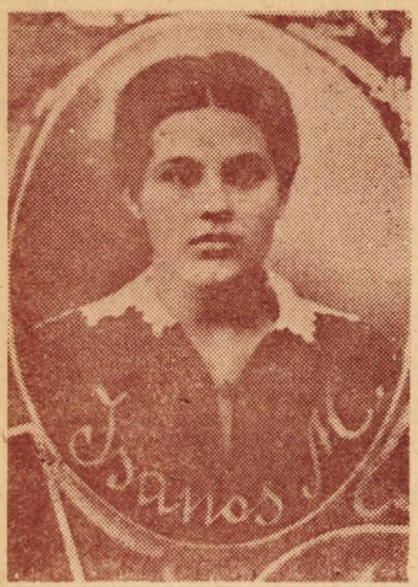

Poeta juristă MAGDA ISANOS

Este o ipostază mai puțin cunoscută dar nu mai puțin importantă pentru înțelegerea operei Magdei Isanos — cea în care și-a exercitat meseria aleasă — avocatura.

Ea vine să adauge un plus de autencitate.

Ea rămîne cu atît mai emoționată știindu-se că nu a văzut încă în întregime lumina tiparului și ar fi întîiul volum care să-i cuprindă atît viața în ineditul ei cît și prozele inedite. Noutățile de delicatețe și candoare ce le descoperim în trăirile autentice ale tinerei femei trebuiesc imaginate trăindu-le în periplu ieșean. El poate fi refăcut încă și se mai poate privi căsuța de pe Sărărie colț cu Ralet, prima reședință a soților Camilar. Cei pasionați de Iașii vechilor zidiri vor descoperi-o și pe cea de pe Săulescu 19 unde există și o placă comemorativă. După cum se mai poate constata pentru cîteva clădiri ieșene, ea degajă aceeași tihnă ca și cea de pe Bucșinescu, cea a poetei deja recunoscute și admirate la acea dată, a Alexandrinei Gavrilescu, cunoscută și iubită de noi sub pseudonimul de Otilia Cazimir. Și numele celor doi soți scriitori, prin sonoritățile foarte aparte au trezit suspiciuni chiar marelui Iorga bănuindu-le pseudonime. Inedită rămîne în primul rînd îngemănarea meseriilor practicate de viteaza soție. Mai exista-va undeva vreo poetă avocată căci jurnaliste, doctorițe, actrițe, chiar profesoare-poete se mai află.

Oricum, în literatura noastră este unica. Despre avocata din Baroul din Iași sau despre foarte scurt timp jurnalistă s-au auzit prea puține lucruri și din păcate există doar în arhiva radiofonică, vocea caldă și emoționată a celei mai bune prietene a ei Veronica Zosin Gorgos, care ne-a lăsat amintiri unice despre perioada de maximă creație a artistei. Ea cuprinde un deceniu. Însăși existența ei a fost extrem de scurtă, petrecîndu-se între primul și al doilea război mondial, cei 28 de ani pe care i-a purtat, trăindu-i la maximum, cum certifică întru totul aceste amintiri. Nu erau restabilite legăturile Iașului cu capitala, cînd buna sa prietenă devenită prima femeie procuror din România a izbucnit în plină ședință în plîns la înmînarea unui plic din care s-a desprins poza unui catafalc acoperit aproape de flori. Era la sfîrșitul lui noiembrie '44. Aceleași lacrimi și aceeași emoție le-a simțit cînd i s-a adus cadou peste un sfert de veac portretul de o uimitoare fidelitate din care o priveste veșnic tînără prietenă serioasă și frumoasă ca întotdeauna, portret în creion care-i datorat tot ieșanului Leandru Popovici. S-au împlinit 40 ani de cînd s-a stins din viață și nu a apărut încă volumul îngemănînd amintirile colegei de breaslă, toate publicațiile sale periodice și mai ales piesele de rezistență, bucățile de proză scurtă inedite o parte din ele.

Grație prietenei rămase în Iașul unde se dădeau lupte s-a salvat acel caiet de proză fantastică, pe care soții nu l-au putut lua în refugiul lor bucureștean. Soțul și prietena au fost cei doi martori cu prea scurtă experiență a poetei, cei mai apropiați, căci fiica ei profesoară și poeta, Elisabeta Isanos-Camilar, practic nu poate să aibă amintiri despre mama ei, ci doar emoția recitirii versurilor-testament. Din păcate nici Eusebiu Camilar nici mama mea nu s-au putut bucura de editarea acestora, totul rezumîndu-se la publicarea unei schițe în revista Manuscriptum. Ofertele repetate nu au stîrnit prea mare entuziasm, poeta nefiind pomenită nici în Dicționarul Scriitorilor Români, contemporani, iar reeditările mulțumindu-se la cîteva volume școlărești sau pentru copii (frumos ilustrate, e drept).

Acest lucru s-a dovedit imperios necesar. Încă din timpul vieții prietenei sale, aceasta a clarificat unele probleme prost înțelese chiar de cei puțini la număr, care au explicat cariera ei avocățească, încărcînd-o de o aură poetică dar și de amatorism, ceea ce era total fals, producînd indignarea justificată a aceleia a căror aprecieri entuziaste le voi cita mai tîrziu, reflectînd profundele convingeri democratice materializate în toate pledoariile avocației. De altfel, de oriunde aș fi început, tot trebuie să ating problema care le-a hărțuit întreaga existență și le-a marcat-o adînc în definitiv ameliorarea vieții femeii. Ea transpare perfect în lirica incendiară a poetei. De altfel, fiica cea mare a doctorilor Isanos a trebuit să știe de la început ce-i dirzenia trebuincioasă pentru a o feri de niște enorme complexe pe care majoritatea femeilor nu le-ar fi putut surmonta care nu se pot surmonta, urmele necruțătoare și șocante ale sechelelor poliomielitei. Înarmată cu tot curajul și-a ales o meserie care reclamă zilnic multiple confruntări publice care precedau pe cele familiale de care n-a fost scutită. Nici una din familie nu era mulțumită de această căsătorie ce se va dovedi așa de fructuoasă. Camilar nu avea studii universitare iar ea era înfirmă și rudele soțului aveau optica țăranului ce privește cu neîncredere betegugurile. S-a dăruit în întregime și a fost alături în suferința soțului ei concentrat pe toată perioada războiului, a avut grijă atît cît i-a permis sănătatea de copila sa născută în 1941 pe care se ducea s-o vadă adesea la București. Cei necăjiți găsesc întotdeauna în căminul acesta căldura atît de înduioită în acele vremuri de bejenie grăitoare și alte slove de pioasă aducere aminte cele ale lui Dumitru Corbea prigonit ca și alți mulți stau mărturie.

E ceva ce le apropie la început pe cele două stagiare. Aprecierea reciprocă vine imediat și prima dovadă este delegația de substituire pe care o depune la Barou, cu toate că nu erau mulți justițiabili care să-și încredințeze soarta unor femei. Mai era și atmosfera încărcată de provocările legionarilor care știindu-le democrate le refuzau mereu definitivarea în avocatură. În ciuda provocărilor de tot felul la care poate era adesea tentată să replice, succesul de bară nu-a ocolit-o.

Activitatea sa profesională deși s-a redus mai mult la procese din oficiu, cele în care a fost angajată fiind puține, fără nici un fel de reținere este caracterizată de prietena ei și comparată doar cu Ella Negruzzi, această afirmație mi-o permit deoarece am fost alături de ea minut cu minut. „Am auzit multe femei făcînd concluzii, dar nici cele considerate foarte bune, nu se puteau compara cu ea".

Pe lîngă analiza faptelor făcută cu o logică de fier, pe lîngă textele de drept pe care le mînuia desăvîrșit se desprindea din toată apărarea o căldură, o omenie, o duioșie, iar dacă n-ar fi fost solemnitatea justiției cred că toată lumea ar fi aplaudat cu frenezie. Avea darul minunat al vorbirii la fel cu soțul său și acesta vorbea pe cît scria de frumos. Ziarista din ea confirma și mai mult convingerile sale. Sacrificiile celor două tinere care stăteau acuma în același corp de casă sînt justificate de apariția ziarului Voința pentru care și-au asumat riscul și D-na Alistar, mătușa scriitoarei, ele neputînd scoate autorizație fiind persoane suspecte. Cele cîteva numere ce se mai găsesc doar la Biblioteca Centrală dovedesc încrederea neclintită a poetei în necesitatea forjării, modelării unei existențe pentru viitor. Știrile auzite la radio îi serviseră de sursă de informații, prietenei rezervîndu-i-se cronica juridică și administrația cu necesita deplasările devenite periculoase

(continuare în pag. 70)

Irina T. GORGOS

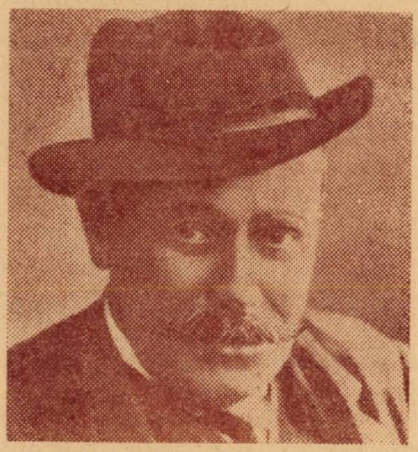

De-ale bibliotecarilor

Arhiva veselă sau Caragiale la Bibliotecă

Cercetarea unei arhive nu este o întreprindere chiar atît de anostă precum ar părea la prima vedere. Informațiile ascunse între filele dosarelor prăfuite, afumate, deteriorate, se dovedesc a fi piese de bază în conturarea profilului unei teme de cercetare. Dar, în afară de aceasta, există numeroase documente care, prin umorul lor, de cele mai multe ori involuntar, descreţesc frunţile celor aplecați asupra mărturiilor trecutului.

Perioada de directorat la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" din Iași a profesorului Giorge Pascu (1914—1922, 1927—1932) s-a caracterizat și prin numeroase momente vesele pentru posteritate, datorate atît acestui intransigent și incomod specialist cu exprimare plastică („Cu insultele și calomniile de la gazetă eu-s deprins ca ţiganul cu scînteia" — se mărturisește el într-un raport adresat rectorului), cît și celor care au călcat pragul acestui așezămînt de veche și prestigioasă cultură românească.

Iată, de exemplu, un raport din 1915 care — ne face, nu ne face să rîdem? — oricum un zîmbet amuzat tot ne smulge: „Dle Rector, Am onoarea a vă aduce la cunoștință că din cauză că Dl. N. Iorga ține cursuri în Aulă în timpul cînd Biblioteca noastră este deschisă, cetitorii noștri sînt tulburați în lecțiunile lor, atît din cauza glasului Dlui profesor cît mai ales din cauza aplauzelor cu cari auditorii subliniază unele pasaje".

Un alt raport, anterior, ne face cunoștință cu viitorul director de bibliotecă G. Pascu: „20 ian. 1911 — Domnule Rector, Astăzi în cancelaria Bibliotecii centrale din Iași a fost o bătaie agresivă din partea Dlui custode P. Gârcineanu împreună cu fiul său în contra Dlui ajutor de Bibliotecă D. G. Pascu. Rog să binevoiți a-mi indica cînd și unde am putea avea a întrevedere în chestiunea aceasta. Director I. Caragiani". Faptul relatat este urmarea unei situații încordate, relatată cu simplicitate de servitorul bibliotecii: „Apoi acu în zilele din urmă am făcut și pe jandarmu în certile dintre D. custodi Gârcinianu cu D. Adjutor de sub bibliotecar, poruncindu-mi de către dnul ajutor de bibliotecar a lua de guler pe D. Gârcinianu și al da afară din bibliotecă. Vă rog, dar respectos, Domnule Derector, se bine voiți a lua măsurile cuvenite ca pe lîngă serviciul meu de servitor să nu fiu îmbovărat de către Dnii custozi și cu serviciul de custode, ear de Dl. ajutor de bibliotecar și cu serviciul de jandarm, caci cu părere de rău vă declar, că dacă nu veți lua aceste măsuri, voi fi silit să-mi caut esestența afară din bibliotecă".

Numeroase acte prinse în dosarele din Arhiva BCU Iași reflectă relațiile dintre conducătorul unității și subordonați, relații acoperind, firesc, toată gama de sentimente și beneficiind de reacțiile de rigoare. La 4 iunie 1919 un bilet al unui custode, care glăsuiește: „Domnule Director, Scuză că-ți scriu fie așa urît, dar o nenorocire mi s-a întîmplat și trebuie să plec imediat. mata fă cum știi. Îți mulțumește Aglaia Gheorghiu. Cred că mă întorc sigur. Sănătate.", beneficiază de completarea directorului: „Se va înregistra ca model stil de licențiată în litere."

În aceeași perioadă aflăm, dintr-un raport al lui G. Pascu, date despre alt custode: „Dl. Coroi s-a crezut în drept să-mi ceară socoteală asupra izvoarelor mele de informație, parcă Dsa ar fi director și parcă a lipsi de la serviciu ar fi lucru fără importanță. Dealtfel Dl. Coroi mi-a declarat că în definitiv nu are nevoe de slujbă de la Bibliotecă, deoarece are avere, și dacă a dorit să aibă un serviciu, este că „nu are ce face".

Anterior, însă, în 1915, dat fiind că directorul refuză să-i aloce cota parte de lemne, un alt custode declară: „Aceasta e arbitrar și abuziv. Protestez și vă rog să binevoiți a dispune să mi se dea lemnele. Nu vreau să vă arăt ce mi-ar rămîne să fac în caz contrar. Cu expresiunea ierarhicei mele considerații, Supus, Adonis Gr. Popov", pentru ca același „supus" Popov să precizeze și ce va face „în caz contrar" (pentru că fusese reclamat la Minister): „Ați călcat astfel orice regulă de morală juridică și de uzanțe administrative; protestez și în fața Dv. și cer să mi se arate reclamația; conform regulelor de drept comun trebuie să-mi fie comunicată. Vă voiu acționa în justiție dacă n'o ordonați. Orice raport personal între noi doi este rupt, rămînînd cele de serviciu pe care să le îndepliniți pe cale ierarhică prin Dl. Bibliotecar C. Alexandrescu."

Atitudinea plină de tupeu, de cutezanță, de insolență chiar a unor custozi față de director este demnă de o cauză mai bună. În 1928 V. Harea își permite o insinuare de genul acesta: „Poate că Dl. Director nu admite deloc convorbiri între personalul bibliotecii și cititori și vizitatori? Atunci să cetească (dacă a mai cetit vreodată!) manualul lui Graesel asupra științii bibliotecare, capitolul despre bibliotecari, §1, calitățile bibliotecarilor, printre care una principală e **amabilitatea.**" Cel incriminat, însă, dr. G. Pascu, îl cita argumentat pe Graessel încă în 1914 **(Proiect de lege pentru Biblioteca Universității din Iași)** — dar încă nu-l cunoștea pe V. Harea. Directorul doctor se pune la curent însă și-l conspectează și pe acesta pentru uzul Rectoratului: „Voiu fi silit să cer protecțiunea autorităților universitare, pentru că nu înțeleg prigoana Dlui Director, avînd drept mobil o pornire personală neexplicabilă, să mă îndepărteze dela Bibliotecă, unde m-am refugiat, scîrbit de tot ce se petrece în viața noastră publică. Vreau să lucrez în tihnă, pentru a fi folositor societății, pentru a contribui la ridicarea morală a neamului nostru."

Nu toți custozii au fost de același calibru cu cei de mai sus. Cei buni, însă, și-au făcut în liniște datoria, cu abnegație, cu sacrificii și, pentru unii, cu un bun-simț ieșit din comun. (De ce să nu folosim aici plastica exprimare a lui G. Pascu, care vorbește despre acești „intelectuali, care n-au altă nenorocire decît aceea de a fi învățat carte și de a fi renunțat la plăcerile vieții obișnuite pentru un ideal de adevăr într-o țară și într-un timp în care oamenii realiști trăiesc cu atîta intensitate insolentă într-un prezent ghiftuit."). M. Berthet, bolnav de scarlatină — de care și moare în scurt timp — în finalul scrisorii prin care solicita un concediu de 2—3 zile menționează: „P.S. Să nu uitați a vă dezinfecta mînele după cetirea scrisoarei."

Dintr-o cu totul altă categorie fac parte diferitele rapoarte și justificări ce descind direct din Caragiale (— Oare nu cumva este o dovadă în plus că acest sublim Caragiale al nostru **nu a inventat**, ci doar **a reprodus** acele „caragialisme" rămase „de referință" pentru posteritate?). Iată cîteva, într-o rapidă succesiune: „Venim cu onoare a vă ruga să bine voiț a dispune pentru a nise acorda și nouă un mic ajutor după aprecieria Dniei-Voastră. după munca care am depuso noii în bașca bi blioteci Universității Iași, de am aduso în ordinea care este astăz, care prin hotărârea Direcți noii am muncit cu toții sub conducirea Dlui M. Berthet până am aduso în perfectă ordine în care se vede astăz."; „Avem onoarea a Vă aduce la cunoștință că pe ziua de 7 Aprilie 1930 ora după masă între 3 și 7, declar că Dșoara Dimitriu i sau perdut serveta pe cînd eu mă aflam la masa de serviciu ștampilând buletine, vine această Dșoară cu tânguirea despre perderea genți de la ușă care în acelaș timp vine un Dmn Student spunându i Dșoarei că geanta ar fi văzuto la un Domn Student de la litere sau seminar, eu atunci am rugato că să poftească să recunoască

geanta perdută, Dsa a refuzat a merge trimițând pe o colegă a Dsale." ;

„Subsemnatul H. M. laborant Biblioteca universitâți Iași declar că a lipsit una servetă ziua de șapti Aprili dela ora trei până la șapti d.m. eu nam prămit de la Dșra nici un servet în momentul când vine Dșra cu mamdus afara de orce. D. Pastravanu ânchide geamurile din balcon eu eram singur la ușa moment acea avenit un ustudent am primit haina și ampus nomurul (23) în moment acea am zarit Pleca un sdudent cu ocazia garderobi nam controlat D. Student care Pleca imediead amdus după el casă ved cuci pleca în moment acea întrat Dșra în Bibliodeca eu namvazut nimini, în mâna nam observat dacă ave serveta or nu când intra în Biblioteca."

Cititorii, ca-n toate timpurile, cufundați în lecturi și-n meditații, se întîmplă să mai greșească : „N-am putut să citesc fiindcă am auzit că acasă treburile nu prea merg. Mă gândeam la multe lucruri și nu puteam să înțeleg ceia ce citeam. Deaceia am luat cărțile, cu gândul să le pun la loc, dar, fără să-mi dau seama, m'am îndreptat spre ușă, ținând cele două cărți în mână. La ușă am fost oprit de servitor." (Cărțile aparținînd bibliotecii.) ;

„În ziua de 27 Febr. a.c. pe la ora 7 p.m., ducându-mă la Vestiar am fost oprită de Laborantul Bibliotecii, care mia cerut spre cercetare cărțile, cari le aveam în mînă. Eu nevinovată cu nimic le-am întins. Printre ele se aflau și două reviste „Deutsche Rundschau" cari le amestecasem — fiind distrată — printre cărțile mele. Antonella Terfaloga, profesoară la Școala Superioară de Comerț Lugoj." (Pe declarația acestei absolvente a Universității din Cluj, secția germană, directorul Pascu este prezent prin virgulele puse cu culoare roșie acolo unde se simțea nevoia.).

Dar iată o situație litigioasă, tranșată scurt de păgubașă, căreia i se furaseră hainele și o geantă : „Domnișoara Harhas într'un ton nepotrivit s'a arătat supărată că am luat apărarea oamenilor de serviciu, aceștia fiind de față. Domnia sa mi-a declarat că a aflat prin metodul infailibil al spiritismului că Gheorghe „ATodiresei" (sic) este autorul furtului. Desigur se gândea la Gheorghe Aursoaei, căruia însă nu-i aflase numele adevărat. (Cred că aici nu poate fi acuzată puterea de devinație a spiritului invocat ci memoria și ușurința de a insinua a Drei). La observația Domnului Scorpan că este afișată la intrare dispoziția că oamenii de serviciu nu sînt responzabili de pierderea obiectelor de valoare, conform dispoziției de mai sus trebue să le iee cu dânșii în sala de lectură, și când subsemnata a adăugat că aceasta este și părerea Domnului Director, Domnișoara mi-a răspuns că „o enervez". Bibliotecar M. Budac."

Aflînd și noi, prin „metodul infailibil" al domnișoarei Harhas, de starea de spirit a lectorilor, spre a nu-i „enerva", ne luăm rămas bun cu speranța unei noi întîlniri într-o altă arhivă.

Bogdan Petriceicu Hașdeu

Bibliotecar

Scurta perioadă în care B. P. Hasdeu a înnobilat funcția de bibliotecar al Bibliotecii Universității din Iași — 1859—1863, cu întreruperi datorate unor misiuni de studiu sau de serviciu în țară și străinătate — a fost analizată în ansamblu de Viorica și Grigore Botez în articolul B. P. Hasdeu, bibliotecar la Iași, apărut în „Călăuza bibliotecarului", nr. 8 și 9, 1957, iar date sintetice au fost reținute de Mihai Drăgan în excelenta sa monografie din 1972. „Almanahul Convorbiri literare 1988", sub semnătura Corneliei Mâță, a revenit cu accente puse pe activitatea sa de teoretician al biblioteconomiei (articolul Bibliologia în preocuparea savanților B. P. Hasdeu și Emil Racoviță, p. 243). In urma unei cercetări atente a dosarelor existente în Arhiva Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu" din Iași, ne-au reținut atenția două aspecte mai puțin cercetate, cărora încerăm să le conturăm profilul în cele ce urmează.

*

Extrem de interesant de remarcat este pecetea personalității specifice a lui B. P. Hasdeu în toate actele și acțiunile sale. Mintea enciclopedică, sprințară, șugubeață, malițioasă, dar și profundă a savantului își pune amprenta pe cele mai mărunte intervenții ale sale în munca de bibliotecă. Pentru că nu ne putem imagina cercetătorul prin excelență, pătimașul hrisovului și al cărții, făcînd o pasiune din asigurarea bibliotecii cu local, cu lemne, cu sobe etc. Și totuși Hasdeu a făcut toate acestea, dar în felul său. Din cea mai sobră, mai serioasă adresă, te aștepți să transpară zîmbetul său ascuns și persiflant. Uneori nu se ferește să-l arboreze, alteori, dispunînd de datele generale ale profilului său intim, ești tentat tu să i-l pictezi pe figură.

Dacă adresa referitoare la aprobarea executării unor „peceți" pentru folosirea bibliotecii (faimoasa ștampilă a „Bibliotecii Ulpia") este extrem de serioasă, pătrunsă de importanța acestui demers și care este „cel mai potrivit cu demnitatea așezămîntului și cu simțul patriotismului", iată cîteva mostre de adrese oficiale tip Hasdeu, în care nu știi ce să admiri mai mult : nonșalanța, falsa subordonare, conștiința unor vorbe azvîrlite în pustiu (dar, Doamne, poate se mai face vreo minune !), **malița, bășcălia sau sprinteneala minții autorului, care nu se sfiește a înveseli un act birocratic cu expresii în limbi străine. Deci :**

„...subscrisul mai ia încă o dată libertate de a representa Onor. Ministeriu neputintia de a se păstra Monitoriulu din pricina strimtorei, încâtu Biblioteca s-a prefăcutu în unu feliu de rudis indigestaque moles, în care nu numai subscrisulu, ci nimene n'aru puté să lucreze „grabnicu", precum ar trebui să fie dacă am ave un locul cuviincios". (Fila 104 / Dosar pe anul 1860—1861, Arh. B.C.U. Iași) ;

„Sobele pentru Biblioteca priiminduse dela d. direptore alu scólei de arte, se comunica cu respeptu Onorabilului Min., adauganduse, che ele nu potu sierbi de feliu spre incaldirea odailoru, nici chiaru spre infrumusetiarea loru, astfeliu che subscrisulu se afla la îndoiela în priivirea intrebuintiarei, ce s-ar pute face de disele sobe". (Fila 333/1860—1861) ;

„Domnule Ministru, La of. No. 122 a Onoraverului Dispartiementu, atingătoriu de îndeplinirea §§ 216 și 211 din asiediementulu scolariu, sub-însemnatulu cu tótă plecăciunea îndrăznește a răspunde că el înțelege cuvîntul „urgența" în toată întinderea lui, dar cu părere de rău se vede în posiciune a aduce la cunoștința Onorabilului Departament că în cît timp Biblioteca va fi lipsită de lemne precum a fost și este pînă acum, „urgintia" va rămîne numai „dorintia" fără „puttintia". (Fila 67/1861—1863).

Cu toate diversele sale preocupări, Hasdeu ținea mult la păstrarea în bună stare și la sporirea patrimoniului „Academiei" (la care a contribuit, cum bine se știe, printr-o copioasă donație). O probă este adresa trimisă lui Ion Heliade Rădulescu, care cuvîntează : „Domnul meu ! Rîvnind a poseda operele clasice ale literaturii naționale, Biblioteca Universității din Iași, ia îndrăzneala de a se adresa către Domnia Voastră, veteranul literelor române, rugîndu-vă de a o îmbogăți prin trimiterea unui exemplar al numeroaselor și scumpelor scrieri tipărite ale Domniei Voastre. Primiți, Domnul meu, încredințările de cea mai adîncă amirăciune". (Fila 336/1860—1861).

După mutarea bibliotecii într-un nou local, în octombrie 1860 un birjar aduce o carte găsită pe stradă, ceea ce-i ocazionează vigilentului și

exigentului bibliotecar următoarea notă cu accente hiperbolice: „Nu va fi de mirare dacă și de-acum înainte se vor găsi pe uliți cărți de-ale Bibliotecii, căci unii din profesori, precum D. D. Dri Bărnuțiu, Suciu păstrează acasă biblioteci întregi de opere luate din academie din timpuri inmemorabili fără a le trimite înapoi, cu toate silințele subscrisului". (F. 283/1860—1861).

Și, similar, urmărește vajnicul, eruditul și sarcasticul slujbaș al statului o donație a lui Gh. Asachi ajunsă pe mîinile unui Teodor Boian: „Domnule Ministru! Sunt acum aproape trei luni, de cînd, în una din convorbiri personale, d. Teodor Boian a înștiințat pe subscrisul, cum că a primit de la oarecine, pare se de la venerabilul d. Georgiu Asachi, un dar însemnat de cărți vechi românești, menite a deveni proprietatea Bibliotecii Universității, pe al cărei nume s-au și dănuit ele. După înturnarea-mi de la Leopole, văzînd că acel dar nu s-a depus încă la Bibliotecă, am făcut o adresă către d. Boian, pe care îl considerăm nu ca proprietar, ci semplicemințe ca un depositar al dănuitelor cărți, rugindu-l de a nu prelungi peste trei luni trimiterea lor la locul destinării. Domnia sa n-a semnat de a primi adresa Bibliotecii, dar întîlnindu-se cu subscrisul, îl preveni iarăși verbalminte că nu va întîrzia cu îndestularea legalei sale cereri. Prin consecință, lăsînd să mai treacă cîteva zile, am trimis pe slujitorul Bibl. spre a primi și a aduce cerutele cărți... dar, — horribile dictu! — d. Boian îl izgoni din prezența sa, declarînd că-l privește ca pe-un executor! Subscrisul în toată viața sa n-a avut obiceiul de a căuta vreodată la persoanele cu care avea a face, ci numai și numai la trebile despre care avea a face. De aceea, nu pot tăcea că acțiunea d. Teodor Boian rămîne pentru mine de neexplicat, mai presus de slaba mea înțelegere, de spiritul meu cel plebeian; cu toate aceste, ca un Bibliotecar, ca un funcționar, chemat a-și împlini îndatoririle, iar nu a primi salariul (chiar micul meu salariu) degeaba, aduc poseciunea mea, Domnule Ministru, la cunoștința Domniei Voastre, spre a vedea dacă trebuie sau nu trebuie să mai vorbesc despre acele cărți și dacă ele sînt ale Bibliotecii, sau ale d-lui Teodor Boian". (F. 443/1860—1861).

Apoi, direct implicatului, fericită ocazie de alăturare peste vreme a unor spirite de prim rang — Shakespeare și Hasdeu: „Domnul meu! În unul din numerile foaiei „Atheneului" (1861, p. 431), se află următoarele cuvinte... Subscrisul nici a putut a nu recunoaște în o așa faptă nobilul și luminatul patriotism al Domniei Voastre; și deci, cu cel mai mare respect, îa îndrăzneala a Vă întreba, dacă pomenita dăruire s-ar fi declarat din parte-vă Ministerului de Finanțe sau celui de Instrucție Publică, fiindcă Biblioteca n-a primit pînă acum într-aceasta nici o știință oficială, drept a se putea folosi de mărețul sacrificiu, ce ați binevoit a i-l face:

„...Each following day,
Became the next day's master...

Shakespeare".
(Fila 444/1860—1861)

În aceste condiții, mai sînt oare fondate acuzele celor care pretind că Hasdeu și-ar fi folosit postul doar ca pe un adăpost vremelnic și o bază de lansare, ca pe o sinecură?

★

Referindu-se la manuscrisul lui B. P. Hasdeu Despre organizarea și completarea bibliotecii naciunalli și la îmbogățirea unei biblioteci prin schimb, V. și Gr. Botez în articolul menționat remarcă: „Problema schimbului este strîns legată de aceea a copierii documentelor rare aflate în alte biblioteci publice sau particulare și — așa cum se va vedea — l-a preocupat mult pe Hasdeu cît timp a fost bibliotecar".

La ce se refereau autorii de mai sus? Relațiile cu bibliotecile străine debutează la 8 decembrie 1860 printr-o adresă pe care-o reproducem mai jos și în care solicitarea manuscrisului unui dicționar român probează o pasiune istorică și națională consolidată și consacrată cu timpul:

„A l'honorable Bibliothèque de l'Université Impériale de Moscou.

Profitant du droit dont usent mutuellement et généreusement les Bibliothèques Publiques dans l'agrandissement de leurs cercles respectifs,

La Bibliothèque nouvellement fondée de l'Université de Jassy ose solliciter de la part de celle de l'Université de Moscou l-envoi d'une copie du Dictionnaire Roumain manuscrit, consigné sous le No. 240, section F. dans le Catalogue imprimé de M. Paul Striieff, avec un fac-simile de la première page. Le travail du copiste sera remunéré d'apres la recommandation même de l'honorable Bibliothèque de Moscou. Plein de confiance dans les bienveillantes dispositions, qui caractérisent les savants, de Moscou en général, le sous-signé a l'honneur d'espérer qu'il saura, a son tour, répondre à celle qu'on aura bien voulu mettre en lui, dans la sphère de sa propre compétence. Bibliothécaire en chef, Hasdeu". (F. 332/1860—1861).

În succesiune rapidă, la 23 martie 1861, Hasdeu apelează și la Biblioteca Publică din Odesa pentru o altă lucrare de mare interes pentru istoricii români, Histoire des troubles de Moldavie:

„Monsieur le Bibliothécaire! Le sous-signé, ayant appris que la Bibliothèque Publique d'Odessa possède un exemplaire de l'ouvrage „Histoire des troubles de Moldavie", Paris, 1620, in 8°; plein de confiance dans le droit d'assistance mutuelle qui se pratique entre ces sortes d'établissements, prend la liberté d'en solliciter une exacte copie, avec la pagination originale, pour être conservée dans la Bibliothèque de l'Université.

Pour notre part, possédant un nombre considérable de documents slavons des princes moldaves, nous serons charmés d'en communiquer d'extraits ou bien des copies, à la première réquisition de la Bibliothèque Publique d'Odessa.

Veuillez bien agréer les plus profonds respects de la part de celui qui a l'honneur d'être, Monsieur la Bibliothécaire, Votre trés humble serviteur et confrère". (F. 118/1861—1863).

Misiva, scrisă elegant de altă mînă, poartă semnele corecturilor făcute de cel direct interesat. Cartea solicitată sosește în lipsa din Iași a lui B. P. Hasdeu (plecat oficial în Polonia pentru cumpărare sau copiere de documente privind istoria României — lunie-septembrie 1861), se pare că a fost copiată, dar după aceea i se pierde urma. O adresă din 12 februarie 1864 a Consulatului Imperial din Moldova solicită înapoierea cărții, dar răspunsul noului bibliotecar este prompt: „Biblioteca din Iassi nu posede acea carte, netrădîndu-se sub însemnatului între celelalte cărți, la ieșirea din funcțiune a d-lui Bogdan Petriceicu Hajdeu". (F. 133/1864).

Situația este încurcată și datorită depozițiilor contradictorii care se succed pe parcursul anilor. La 1 septembrie 1861 o ciornă, a cărei formă finită a fost trimisă Ministrului, scrisă și semnată de Pallade, adjunctul de bibliotecar, dar care emana de la Hasdeu, cuvîntă astfel: „Domnule Ministru! După deosebita stăruință a subscrisului, Biblioteca de la Odesa a trămis aice spre copiare cartea Histoire des troubles de Moldavie, Paris, 1620, rugînd totodată să i se înapoieze cît mai în grabă, fiind foarte rară. În neființa subscrisului cartea s-a comunicat Onor. Ministeriu de către d. adiuntu al Bibliotecei; și iată o lună de zile de cînd ea zace în biroul d-lui șef de sepciune, fără ca să ni se trămită înapoi. Dacă toate corespondențele subscrisului cu bibliotecile străine vor avea același rezultat, altă consecință nu poate să fie, decît completa descurajare și contenire a orice corespondențe, remîind ca însuși domnul șef de sepciune să se însărcineze cu asemine!" (F. 94/1861—1863).

Dar, pe de altă parte, depoziția aceluiași Pallade de la 1 aprilie 1867 afirmă executarea copiei, pentru care adjunctul a primit 5 (cinci) galbeni, însă continuă: „Copia odată terminată, Dnul Hajdeu au luat la sîne acasă și originalele și copia, spre a da manuscrisului o din urmă reviiune". (F. 47 r/ 1867).

Revenirile Consulatului, ca și răspunsurile Bibliotecii din Iași se succed pînă în mai 1867, dată la care Cezar Catanescu expediază o adresă Ministerului în vederea rezolvării situației. De ce Ministerului? Pentru că, neaflîndu-se o altă ieșire din impas, se apelează la autoritatea centrală pentru a intermedia pe lîngă Al. Papiu Ilarian, singurul posesor din țară al cărții lui Joppecourt, în vederea renunțării acestuia la comoara sa în favoarea Bibliotecii din Odesa. Cel puțin Pallade spune: „Nu mă îndoiesc că Dnul Papiu, deși mare amatoriu de opere rare în calitatea sa de Arheolog devotat istoriei naționale, nu va binevoi a cede exemplariul său acestei biblioteci, pentru ca ea să se poată achita de biblioteca de Odesa". (F. 47 v/1967).

Dacă, și în ce mod, s-a aplanat situația jenantă pentru biblioteca moldoveană nu știm, dat fiind că urmele din arhivă dispar. Dar probabil că acest incident, adăugat la agitațiile vieții personale, la curînda părăsire a incintei bibliotecii, a făcut să înghețe incipientele relații de colaborare cu bibliotecile învecinate. Ceea ce ne obligă și pe noi a încheia aici acest scurt capitol din viața lui B. P. Hasdeu și a Bibliotecii Centrale Universitare din Iași.

Liviu PAPUC

Dimitrie Cantemir și istoria unei prietenii

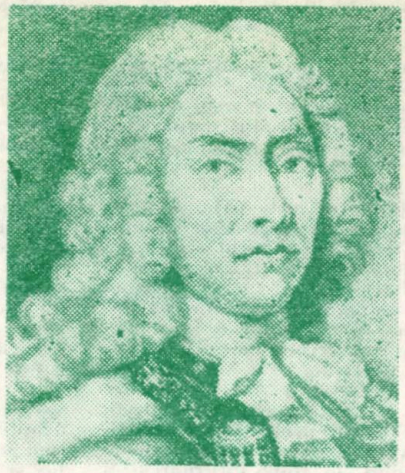

Strălucirea în timp a unei personalități culturale capătă conotații diferite după momentul istoric, ambianța culturii, stadiul domeniului în care și-a exprimat mesajul. Această strălucire nu este însă egală sieși și indiferentă în fața unor astfel de factori. Ea variază după puterea respectivului mesaj de a se face comunicat, adică nu doar înțeles, ci și acceptat, considerat încă viu, capabil să canalizeze energiile creatoare într-un sens anume. Dimitrie Cantemir rămîne, din acest punct de vedere, o pildă ilustrativă. Pentru toți corifeii Școlii Ardelene care au scris istorii, el a însemnat modelul absolut. Viabilitatea mesajului Hronicului cantemirian a fost probată nu doar prin similitudinea ideilor, ci și prin dovedirea, mai de curînd, de către Virgil Cândea, a felului cum a ajuns în biblioteca Seminarului de la Blaj a unei copii după Hronic încă de pe vremea lui Ioan Inochentie Clain. Acesta o cumpărase de la Viena, din prăvălia unui anticar, care, la rîndul său, o achiziționase la licitația publică a bunurilor lui Constantin Cantemir, fiul cel mai mare al fostului domn al Moldovei. Puterea de iradiere a personalității savantului nu s-a oprit însă la momentul Școlii Ardelene. Unirea Principatelor a readus în spirite mesajul istoriografiei cantemiriene, viabilitatea lui. În sfîrșit, războiul de independență a prilejuit o nouă rememorare activă a fundamentelor istoriografiei lui Dimitrie Cantemir. Sensul libertății și suveranității patriei așa cum se intuiește în opera sa a înflăcărat spiritele istoricilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În toamna lui 1877 Societatea Academică Română îl desemnează pe cunoscutul arheolog și epigrafist Grigore Tocilescu să plece în misiune în Rusia spre a identifica și copia manuscrisele cantemiriene aflate acolo. Publicarea ediției de Opere începuse din 1872 și mai continua încă (ea s-a sfîrșit în 1901). Ceea ce vrem să aducem în discuție este faptul că, dintr-odată, spirite cu totul diferite prin formație, statut social, aspirații intelectuale s-au alăturat nu după afinități elective, ci după această temperatură patriotică și istoriografică deopotrivă. Vom aduce în discuție prietenia dintre Grigore Tocilescu și Alexandru Odobescu, prietenie ai cărei germeni apar odată cu misiunea lui Tocilescu în Rusia. Alexandru Odobescu fusese acolo în 1868, pentru treburi de familie, dar și pentru a studia diverse documente referitoare la țările române și relațiile ei cu Rusia aflate în celebra bibliotecă de la Petersburg, întemeiată în 1714 de Petru cel Mare — este interesantă coincidența acestei date cu aceea cînd Cantemir a părăsit Harkovul pentru capitală. Atunci cunoscuse Odobescu o serie de nobili ruși, umaniști și istorici, printre care contele Uvarov, deținător al unor manuscrise ale lui Antioh Cantemir, dar și a unor informații de preț în legătură cu Dimitrie, tatăl acestuia. Cînd a plecat Grigore Tocilescu la Moscova și Petersburg, în noiembrie 1877, Alexandru Odobescu a pus la dispoziția acestuia tot sistemul de informații în legătură cu documentele aflate acolo, ca și toate relațiile pe care izbutise să și le facă în înalta societate rusă. Se păstrează, în arhivele lui Gr. G. Tocilescu, trei dintre ciornele scrisorilor pe care acesta i le-a trimis lui Odobescu din Rusia în timpul misiunii sale. Ele atestă cît de direct comunicau cei doi oameni de cultură. Iată cîteva fragmente semnificative, aflate în aceste scrisori din arhiva III varia 1 — Corespondența a Bibliotecii Academiei :

Stimabile Domnule Odobescu,

15 Nov. 1877

Pînă în momentul de față cred că veți fi primit prima mea epistolă prin care vă anunțam despre cele ce am făcut pînă acum aicea.

Vinerea trecută, fiind ședință la Societatea arheologică din Moscova, s-a-ntors de la proprietatea sa d. Conte Uwarof, și eu această ocasiune am căutat neapărat a mă duce să-l vizitez, și să-i prezint prețioasa d-tale scrisoare de recomandațiune. Contele a rămas încîntat de această vizită ; mi-a spus că se simte fericit d-a putea face ceva pentru un recomandat al bunului și stimatului d-sale amic, d. Odobescu, și în consecință mi-a și promis manuscriptele și hîrtiile Cantemiriane ce posedă D-sa. S'a mirat vezînd că-i vorbești de o scrisoare ce i-ai trimis, căci d-sa nu a primit nici-una, și m-a însărcinat cu tot dinadinsul a te încunoștiința că nu i-a parvenit acea scrisoare în cestiunea manuscriptului lui Cantemir **Istoria Ieroglifică**. Că încă, mai zilele trecute, cugetă la D-ta și zicea „Cum se poate ca d. Odobescu să nu-mi scrie nimic pentru trimiterea unei publicațiuni archeologice ce l-am făcut ?"

La ședința de vineri seară, am simțit o adevărată mulțemire, și mare surpriză, cînd m-am văzut propus de membru corespondinte de către toți membri prezinți, 18 persoane, — ceea-ce după regulament n-ar fi trebuit de cît trei membri ca să se facă propunerea. Ast-fel mă pot considera de pe acuma ca membru corespondinte — deși votul de admisiune se va da peste o lună.

Togmai acum termin primul volum din **Chronicul** lui Cantemir, și mă gătesc a-nceepe pe cel de-al doilea.

Datoresc foarte mult amabilității d-lui Baron de Bühler, care mi-a dat camera sa ca să lucrez pe tot timpul cît voi sta aci ; căci alt fellu cu regula d-a nu fi deschisă Archiva de cât 5 zile pe săptămână, și numai de la 11 — 3 ore — se-nțelege că mai nimica n-aș fi putut face.

Nu știu ce voi găsi în volumul al doilea, pe care nădăjduiesc să-l finesc pînă Marți 22 Noembre. De atunci pînă la 8 sau 9 decembre sper a rămîne tot aci a copia unul din m-scriptele latinești, sau poate : **Istoria ieroglifică**. Insă mă cam simț strîmtorat de bani, și nu știu dacă Ministerul Cultelor îmi va trimite curînd bursa pe Octobre, după cum am solicitat-o.

Alt nu mai am ce vă comunica, de cât că mă aflu sănătos, muncesc neîntrerupt și cu o nesecată plăcere, și caut a dobîndi cît de multe cunoștințe printre bărbații de știință de aci. Așa, sunt invitat

în fie-care seară la cîte unul din acești bărbați și apoi aci găsesc alți mulți reuniți.

Am făcut cunoștință și cu celebrul istoric Soloviev, căruia i-am dat toate vinerile seara — pentru că în serata la dînsul se strînge multă lume luminată și cam botezată puțin și în știința germană.

Mă opresc aci, stimate D-le Odobescu, căci poate m-am întins prea cu prisosință asupra a tot felul de detaliuri.

Te rog a bine-voi să-mi dai un răspuns la prima-mi epistolă, și să primești salutările cordiale ale devotatului D-tale

Gr. G. Tocilescu

Marți, 15 Noiembrie 1877
Moscova, Hôtel Slavianski Bazar, 34. »pp. 31—34 v

»Moscova, 26 Devembre 1877

Stimabile Domnule Odobescu,

Scrisoarea D-tale, care conține atâtea lucruri încuragiatoare pentru mine, am primit-o de mai multe zile; însă răspuns n-am putut să dau la dînsa pînă acuma, din cauza raportului către Academie. Acest raport îl trimit D-tale cu rugăciune a-l citi și a-l pune în vederea Onor. Delegațiuni. Am luat curagiul a cere un subsidiu de 1 500 franci, în loc de 1 000, în vederea cheltuielilor pentru aesecuțiuni photografice, lithographice etc., și mai ales pentru descoperirea de manuscripte și alte documente ce am aflat, și voiu afla încă. Dacă suma de 500 franci, ce cer în plus, nu va fi toată întrebuințată, nu voiu avea de cît a o restitui Societății.

Lucrările ce am făcut pînă acuma le-am arătat în alăturatul raport. — Mîne chiar plec pentru Mănăstirea Sf. Sergiu unde, dacă nu voi avea norocirea să aflu originalul manuscript al **Descrierii Moldovei**, voi afla însă cu toată siguranța un alt studiu al lui Cantemir: **„Loca obscura in Catechisi, quae ab anonimo auctore Slaveno idiomata edita et** первое учение отроком **intitulata est, dilucidata auctore principe Demetrio Cantemirio".**

Cred că peste 5 sau 6 zile mă voi reîntoarce la Moscova, spre a-mi continua ocupațiunile la archivă și Bibliothece, întrerupte din cauza lungelor praznice, ce au să țină pînă pe la 8 de Ianuariu, și din cauza că Baronul e dus la Petersburg de vreo 6 zile.

In cestiunea banilor, te rog foarte mult Domnule Odobescu, ca suma de 250 franci din lucrarea catalogului tranformându-se în ruble de chârtie, să mi-o trimiteți aci la Moscva într-un plic recomandat, fără a se declara pe dînsul conținutul, pentru că: am mare nevoie de bani; și fiind monedă sunătoare, sau valoare declarată, trebuie să pierd mult timp pe la Comisii a-mi legaliza semnătura și pe la vamă a-mi primi banii. Pe cînd alt feliu, într-o scrisoare recomandată, mi-ar putea sosi rublele cel mult în 8 zile. De aceea te rog, dacă se poate, pînă la 15 de Ianuariu să primesc suma cu care aș întîmpina cheltuielile necesitate prin ducerea la Petersburg. În ori-ce caz nu pot pleca de aci, înainte de a nu primi ceva bani. Pentru cei 1 000 sau 1 500 franci ce veți bine-voi a-mi mai acorda, ar fi bine să mi se trimită la Petersburg, post-restant, trei din patru părți. Tot în ruble de chârtie — dacă în București polul imperial merge mai mult de cît 8 ruble 40 kopeici.

Contele Uvarow posedă multe manuscripte încă nepublicate, însă toate ale lui Antioch Cantemir. Pentru Dimitrie are singură stofă bogat țesută, care reprezintă România și Moldova prin două suplicante înaintea lui Petru cel Mare, călare, care le-ntinde mâna, călcînd în picioare steagul semilunei. Compoziținea este a lui Dim. Cantemir. Mi-a promis a-mi da un desemn după această reprezentațiune gigantescă. Ea servia mai înainte drept acoperămînt al sf. pristol într-o biserică de pe lîngă Moscova. Graful vizitînd acest locaș sfînt — tot pentru acelaș sentiment religios — cu care altă-dată la noi un archeolog român scotocise toate cuibulețele pravoslavnice ale Sf. Athos — de sigur pentru a deveni hagiu — zărește gigantescul cal și d-asupră-i pe Petru cel Mare. Nu a trebuit multă cheltuială de elocință sacră și de argumente convingătoare, pentru a face pe bietul popă a-nțelege că nu s-ar cădea într'o biserică, și tocmai dasupra sf. pristol să se afle: un cal, un împărat și două fete!...

Așa, pînza a ajuns în stăpânirea grafului. Zilele acestea nu l'am putut vedea pentru a-i esprima complimentele d-tale și a-l întreba despre al II-lea volum din **monumentele megalitice**. — Cu cea mai proaspătă ocasiune nu voi uita a vă scrie în aceasta.

Graful mi-a atras atențiunea, ca și stim. d. Dim. Sturdza, asupra colecțiunei numismatice de la Ermitagiu, zicîndu-mi că se află aci 3 monede române **inedite** și **necunoscute** încă, pe care avea însuși de gând, putîndu-se a se duce la Petersburg, să le copieze. Dorește prea mult a avea un esemplar din publicațiunea numismatică a d-lui Sturdza, mai ales cînd i-a spus că se vorbește și despre d-lui acolo. Ar rămîne dar prea îndatorat cînd i s-ar procura acel esemplar.

Nu pot încheia mai bine astă scrisoare, de cît prin a vă esprima felicitările mele pentru **anul nou** ce vine, dorindu-vă sănătate mai înainte de toate, și rugându-vă a comunica și celor-alți Onor. domni ai delegațiunei viuele mele mulțămiri și recunoștință pentru bună-voință și interesul cu care apreciază silințele-mi de pînă acuma.

Iar D-vostră vă rog a primi încredințarea despre devotamentul și afecțiunea ce pururea vă port.

Gr. G. Tocilescu »pp. 35—38 v.

»Duminecă 27 Decembre (seara)
Moscova,

Stimabile Domnule Odobescu,

Răspunzînd imediat doritei D-tale epistole primită astă-zi. Am terminat încă de marți seara (**22 Noembre**) volumul (al) II-lea din **Chronic**: acelaș șoi de erori și de omisiuni ca cel semnalat în precedenta-mi scrisoare.

Pecetea lui Ștefan cel Mare

Scăpat de **Chronic** m-am azvîrlit cu nesaţiu **pe Istoria Ieroglifică.** Mărturisesc că la prima esaminare a acestui manuscript, văzînd numai numiri de animale, de passeri şi tot soiul de sentenţii, mi-am făcut ideea că ar fi **mici** istorioare cu precepte morale şi aceasta v-am scris-o D-voastre. Astă-zi citind cu amănunţişul manuscriptul întreg, pot a mă rectifica: **Istoria Ieroglifică** nu e alt: de cît **istoria** neînţellegerilor dintre Brâncovenu şi prinţul Dimitrie Cantemir, în care toate personele sunt figurate prin dobitoace sau paseri. Manuscriptul este de un interes nespus, nu numai istoric, căci ne oglindesce minunat intrigele şi societatea'n genere, dér literariu mai cu semă. Nicăiri nu se vede limba mai curată, mai spornică, mai vîrtossă şi în acelaş timp plină de eleganţă şi d'o suflare modernă, ca în **Istoria Ieroglifică.** Ar crede cine-va ca nu citesce limba română de la 1700, ci o scriere eşită din penna (iartă-mi mărturisirea) D-tělle.

Décă voi primi bursa, sunt decis a rămîne luna Decembre în Moscova, iar Ianuarie la Petersburg, pentru că: — fiind sănătos — cu finea lui Ianuarie să-nchei şi misiunea-mi dată de Societ. Academică printr-un raport detaliat pe care sau eu îl voi aduce, sau vi-l voi trimite, în caz d-a pleca din Petersburg la Berlin.

În ori-ce caz va rog, Stim. D-le Odobescu, ca să faceţi ca cei 1 000 de lei noui se mi se dea mai tîrziu, dacă nu mai curînd, căci viaţa este foarte scumpă, şi mai ales acum iarna, cînd trebui să-mi scutur pozunarele pentru a-mi cumpăra o **de urs şubă** pentru a nu mai fi luat drept un **neamţ** scăpătat, cum obicinuesc Moscoviţii a considera pe ori şi cine nu are haină cu blană şi căciulă de blană.

Apoi cată să mă ţiu tot d-a una la înălţimea misiunei ce mi s-a dat şi care a fost destul de bine apreciată aci, vorbind patru ziare pînă acum despre dînsa, ca termeni destul de măgulitori; n'aş putea să-mi aleg o lăcuinţă mai eftină de cît care o am acum, nici a face economii mai multe de cît fac **acum.**

D. Baron Bühler a scris deja la Petersburg d-lui Baron Ghirs, despre sosirea mea; a răspunsă că şi d-lui m-aşteaptă cu plăcere pentru a-mi arăta nu mai puţină amabilitate de cît d. Bühler. Acest onor. Baron arde de nerăbdare de a şti: dacă cum-va marele Cancelar ar avea intenţia — şi dacă d. Baron Stuart ştie de astă intenţiune — a-l numi (pe Baronul Bühler) în locul vacant de Director al Archivelor din Petersburg. D-ta poate c-ai putea afla despre asta şi m'aş plăti şi eu cu ceva pentru bună voinţa ce-mi arată.

Dar am uitat că aste rînduri îţi răpesc un timp preţios şi mă opresc aci salutîndu-vă devotat cordial

Gr. G. Tocilescu »pp. 40—45 v.

Pentru Tocilescu după Rusia au urmat Berlinul, Parisul, investigaţiile arheologice de la Torcello (insulă de lîngă Veneţia). A devenit membru al mai multor academii, director al Muzeului de arheologie, profesor universitar, om politic. Ca şi Odobescu, a contribuit la alcătuirea marelui corpus de documente privitoare la români (existente în arhive străine) şi pe care astăzi îl numim generic Documentele Hurmuzaki. **Peste vechea prietenie, dăruită atît de generos de Odobescu şi primită cu recunoştinţă de Tocilescu, se aşternuse însă uitarea. Personalitatea lui Cantemir, care apropiase cele două spirite, fusese evaluată în liniile sale principale, momentul istoric al independenţei de stat absorbise acest mesaj al culturii şi istoriei poporului român. Nici una din celelalte chestiuni de istorie în care se vor mai implica cei doi nu-i va mai apropia. Dimpotrivă. Tocilescu, educat în spiritul exactităţii extreme, aşa cum cereau epigrafia, arheologia şi filologia, va considera de datoria sa să-şi spună părerea în legătură cu ceea ce considera interpretare nefundamentată ştiinţific în lucrarea lui Odobescu** Le Trésor de Petrossa. **Acela a fost motivul rupturii de profunzime, pe care Odobescu îl va considera un gest de nerecunoştinţă din partea acestui spirit veşnic răzvrătit care era Tocilescu. El, aristocratul, va replica atunci tot în termeni academici. Relaţiile continuă însă să se răcească. Din 1889 cînd apare primul volum al** Tezaurului de la Pietroasa, **Odobescu nu va mai publica nici unul, timorat poate şi de obiecţiile lui Tocilescu, aflate în ciornă în paginile arhivelor sale de la Biblioteca Academiei. Celelalte două volume vor apare postum. Conflictul va izbucni însă la suprafaţă în termeni neaşteptat de duri în 1892, la cinsprezece ani după fulguranta recunoaştere reciprocă a pasiunii pentru marele Dimitrie Cantemir. Iată deznodămîntul: „Proces Verbal:**

Subsemnaţii G. Steriade şi G. Ionescu-Gion, însărcinaţi de S. Al. Odobescu a cere d-lui Tocilescu satisfacţiune pentru atitudinea şi cuvintele sale din seara de 4 noembre, în urma unui concurs universitar, şi subsemnaţii C. Dissescu şi C. C. Arion, martorii d-lui Tocilescu, întrunindu-se în seara de 8 noembre, constatăm cele următoare: Martorii d-lui Odobescu menţin că a fost ofensă din partea d-lui Tocilescu, căci, după ce chestiunea concursului era cu desăvîrşire închisă şi nu se mai putea aprinderea unei discuţiuni relative la acel concurs, d. Tocilescu a întrebuinţat faţă cu d. Odobescu un ton violent şi agresiv care era personal în contra acestui din urmă şi deci cer sau ca d. Tocilescu să esprime regretele sale de a se fi adresat la d. Odobescu cu acel ton, sau o reparaţiune prin arme.

Martorii d-lui Tocilescu declară că întrucît nu se alege nici un cuvînt ofensator nici vreun gest ameninţător, tonul discuţiunei prin sine însuşi nu poate constitui o atingere onoarei care, singură, ar putea legitima cererea d-lui Odobescu şi că, deci, nu poate fi loc nici la retractare, nici la reparaţiune prin arme.

Drept care s-a încheiat prezentul proces verbal în dublu exemplar".

Modalitatea de reacţie ne surprinde doar pe noi, cei de azi. Ea era a epocii, nedesprinsă încă de procedura romantică a păstrării onoarei. Tocilescu însuşi va reacţiona în acelaşi mod considerîndu-se jignit de mai tînărul său coleg de catedră Nicolae Iorga. Iată ce spun documentele aflate, ca şi cel de mai sus, în arhiva Tocilescu nr. 5 158: „Domnule Decan,

Fiindcă d. profesor N. Iorga prin articolele sale publicate în ziarul Indépendance Roumaine **a adus acuzări grave de natură a atinge caracterul moral şi demnitatea unora dintre profesorii Facultăţii noastre, vă rugăm să binevoiţi a convoca de urgenţă Consiliul Facultăţii. Primiţi, domnule Decan, asigurarea colegialei stime ce vă păstrăm: N. Quintescu, Gr. Tocilescu". Consiliul a fost convocat de către Ion Bogdan, slavistul, decanul de atunci al Facultăţii de Filosofie şi litere. Membrii prezenţi, C. Dimitrescu-Iaşi, Titu Maiorescu, V. A. Urechia, I. Crăciunescu, D. Onciul, ca şi cei trei împricinaţi, n-au dat însă curs plîngerii, deşi schimburi violente de cuvinte trebuie să se mai fi produs. Iată fragmentul din procesul-verbal al şedinţei de Consiliu cu privire la incidentul în cauză: „Relativ la chestiunea ridicată de d-l Tocilescu, că d-sa nu mai poate figura alături de d-l Iorga în comisiunile de examen, în urma atacurilor ce acesta i-a adus prin articolele sale din** L'Indépendance Roumaine **şi că se crede în drept, înainte de a-şi schimba hotărîrea d-sale în această privinţă, să ceară o satisfacţiune de la Consiliul Facultăţii pentru atacurile suferite. Consiliul este în unanimitate de părere că, conform legii Instrucţiunii publice, Consiliile de facultate nu pot să exercite, în nici un caz, o acţiune disciplinară asupra unuia din membrii lor". De această dată cel care s-a considerat dator să replice printr-o provocare la duel era Niclae Iorga. Iată ciorna, nesemnată, a răspunsului pe care l-a primit: „Nous sommes d'avis qu'il n'y a pas lieu à une rencontre entre Messieurs Iorga et Tocilesco, et cela d'autant plus que Ms. Tocilesco, dans une lettre qu'il nous a adressé nous dit que à l'occasion du malentendu arrivé au Conseil de la Faculté des Lettres, Ms. Iorga l'aurait menacé avec des peines corporelles — menaces qu'il a réalisées en jettant à la tête de M. Tocilesco un encrier et en voulant le frapper avec une chaise — de façon que Ms. Iorga a tenu s'accorder lui-même réparation de l'offense qu'il prétendait lui avoir été faite par Ms. Tocilesco".**

În perspectiva timpului toate aceste neînţelegeri omeneşti, accidente ale temperamentelor diferite, s-au nivelat. Pentru noi, Tocilescu şi Iorga rămîn apropiaţi printr-o aceeaşi pasiune pentru studiul istoriei şi prin preţuirea acordată lui Dimitrie Cantemir. Îi datorăm

deci lui Odobescu faptul că a facilitat culturii române pătrunderea în arhivele rusești, unde se aflau manuscrisele cantemiriene, lui Tocilescu descoperirea și copierea lor, lui Nicolae Iorga aducerea în țară, în 1935, a oaselor înțeleptului domn moldovean și depunerea lor la Trei Ierarhi din Iași. Cu acel prilej el a rostit un discurs ale cărui cuvinte înaripate străbat timpul și ne fac să înțelegem cît de viu rămăsese spiritul cantemirian în prima jumătate a acestui veac și care sînt șansele lui de permanență: „Nu i-a plăcut numai ce vădesc și ce descopăr cărțile, în multe limbi, pe care le-a răscolit cu degetele nerăbdătoare ale frumoasei miini de stăpînire. Ci asupra ființei omenești înseși s-a întins această patimă nebiruită de care s-a zbuciumat (...)". Și în alt loc, ca o rotunjire a ideii și o înțelegere a continuității spirituale: „Un suflet omenesc e tînăr atunci cînd lumea, cu frumusețile și tainele ei, cînd oamenii care-l înconjoară, orice sentimente ar avea față de dînsul, cînd el însuși, cu tot ce cuprinde și cu tot ce ascunde, îi sînt obiect de necontenită curiozitate, și de neastîmpărată dorință de a ști (...)".

Ecaterina ȚARĂLUNGA

Victor Ion Popa — activist pe tărîm social

Prin dezvoltarea și diversificarea metodelor de investigație și acțiune sociologice în țara noastră, în anul 1934 se inițiază o nouă formă de cercetare, menită să contribuie la cunoașterea realităților sociale ale satului românesc, dar și la transformarea și culturalizarea acestuia. Este vorba despre **echipele studențești**, care și-au corelat activitatea cu cea a Școlii monografice de la București, condusă de **Dimitrie Gusti**. Rezultatele activității desfășurate de aceste echipe au fost fructuoase în ce privește gospodărirea unor sate, răspîndirea unor idei, cunoștințe și cărți de igienă și medicină populară, de agricultură, zootehnie ș.a., intervenind în măsura competenței și posibilităților lor. Prin datele culese și publicate, valoarea muncii echipelor a crescut, căpătînd și un caracter demascator al ordinei burgheze.

Activitatea echipelor studențești, desfășurată în perioada 1934—1938 de peste 2 500 studenți, a cuprins aspecte medico-sanitare, agronomice, slivice, gospodărești, edilitare, de cooperație, cultură, educație fizică etc. La aceste activități au aderat mulți intelectuali cinstiți, legați de popor (învățători, medici ș.a.).

Rezultatele favorabile obținute au fost posibile și datorită înzestrării materiale a echipelor. În afară de echipament, materiale și instrumente de înregistrare, echipele au fost dotate și cu instrumentar medical, cărți pentru bibliotecile sătești înființate de echipe, iar în unele cazuri au avut și mașini și unelte agricole, pe care le-au donat satelor în care și-au desfășurat activitatea.

Medicii și studenții medicinești au acordat consultații, au efectuat analize și tratamente, specialiștii în medicină veterinară au acordat consultații și au efectuat vaccinări la animale. Agronomii au făcut arături model, au amenajat grajduri, platforme de gunoi, gropi de nutreț, au selecționat semințe, au înființat pepiniere sătești au îngrijit pomi fructiferi și stupi de albine. Silvicultorii au ameliorat suprafețe de pămînt, au lucrat la împădurirea și regenerarea arboretelor, iar împreună cu țăranii au îngrijit mari suprafețe de islaz. Au fost înființate cooperative sătești, s-au amenajat drumuri noi, șanțuri, poduri și podețe, canaliăzri, s-au asanat și construit fîntîni, s-au construit cămine culturale, băi populare. Pe plan cultural s-au procurat cărți pentru bibliotecile sătești și pentru săteni, s-au valorificat obiecte de muzeu, s-au pus în scenă piese de teatru, s-au organizat conferințe, șezători și serbări, s-au înființat școli de adulți, s-au valorificat producții corale, s-au organizat sfaturi de împăciuire. Echipierele de la școlile de gospodărie și menaj, au efectuat în fața femeilor demonstrații și lecții practice.

Scriitorul M. R. Paraschivescu, care a însoțit aceste echipe în calitate de reporter, sublinia: „Echipele studențești n-au fost ale stăpînirii; au fost ale poporului acestuia de țărani, iar legile lor de recrutare, de alcătuire și de lucru au fost deduse și împlinite din nevoile și realitățile satului. A fost o treabă de voluntari neînchinați altei credințe decît aceea a dragostei pentru popor, cu atît mai adîncă și mai deplină cu cît nu-și trîmbița nici un program și nu cerea altă răsplată decît libertatea de a lucra în popor, prin el și pentru el".

În **comuna Dodești**, așezare de răzeși din fostul județ Fălciu, prima echipă studențească a poposit în 1935, fiind adusă de un fiu al satului: **Victor Ion Popa**. Flăcăi și fete, stăruitori, veseli, deschiși, muncitori, le-au cercetat sănătatea, i-au întrebat de toate nevoile, de lipsurile și nădejdile lor. Din această străduință, satul s-a ales cu un lucru trainic: **căminul cultural**. Iată cum îl descrie M. R. Paraschivescu: „Căminul cultural din Dodești este o clădire frumoasă, ca o culă boierească, zidită de oameni în tovărășie cu echipierii. Pe dealul din stînga, cum intri în sat, se desenează, impunătoare și albă, o casă înaltă cu bolți și pilaștri. O sală mare de sfat în dreapta, birourile primăriei și notariatului în stînga. Mai e și o sală de dispensar...".

Președintele căminului cultural era un țăran fruntaș, Vasile I. Vasiliu, care însemna în „cartea de aur" a instituției aceste cuvinte simple, dar pline de sinceritate: „Eu voi lucra cu toată inima și cu toată familia mea, cu drag, la Căminul cultural Dodești". Directorul căminului, învățătorul Toader V. Năstase, „era totdeauna neostenit, săritor și vesel, niciodată obosit, niciodată răpus, descurajat; îl iubește tot satul, îl iubesc copiii pe care-i învață buchiile, și el are pentru toți grijă, bucurii și neajunsuri; el a străduit cu oamenii împreună, s-a sfătuit cu ei, i-a îndreptat, i-a cercetat și și-a dus la capăt cu hotărire și mîndrie toate misiunile pe care satul i le-a încredințat, căci e omul poporului, nu al ciocoilor" (M. R. Paraschivescu, „Drumuri și răspîntii", 1967).

Sub îndrumarea competentă și inimoasă a lui V. I. Popa, cu concursul echipelor studențești, căminul cultural din Dodești a devenit în scurt timp un model pentru toate satele din județ. La aceste activități și-au mai dat concursul: entuziastul învățător Ion Ionescu, un adevărat model de intelectual rural, învățătorul Ioan V. Năstase, maestra de țesătorie Achilina Beuran („Admirabilă și neînfrîntă, fata aceasta muncește cu o generozitate care nu e doar a tinereții; e o conștiință vie, o risipă fără preț pe care o poartă în sine și o împărtășește tuturor", cum scria M. R. Paraschivescu. Dintre studenții echipieri menționăm pe Vasile Oct. Șerban (Agronomie), Ghenuță Coman (Litere și filosofie), **A. Lungu** ș.a.

„Mult suflet, multă faptă bună, multă înțelegere sunt ceea ce caracterizează îndeosebi acest cămin. Este aici un minunat cuib de gînd și de faptă, căruia îi doresc să ducă mai departe, cu aceeași rîvnă, opera care se ridică la Dodești prin cămin", nota prof. dr. A. Marinescu, iar revizorul școlar Victor Agapi consemna în aceeași „carte": „O deosebită impresie dă vizitatorului satul Dodești, roadele muncii slujitorilor **școlii satului și a națiunii**, căminul cultural. Prin căminele culturale **omul sub vremi** nu mai este în voia soartei ci, în bună parte, își determină rostul în viață. Prin ele, învățătorimea este chemată a continua munca și în afara celor patru pereți ai clasei...".

În perioada august-septembrie 1936 s-au desfășurat la Dodești cursurile de îndrumări sociale ale învățătorilor fălcieni, la care au participat aprox. 50 de cursanți. Prelegerile și conferințele au fost ținute de personalități proeminente ale țării noastre, printre care Dimitrie Gusti, H. H. Stahl, scriitorul B. Jordan, Gh. Marines-

În prim-plan, de la stînga la dreapta: Maria Mohor, soția lui V. I. Popa, Vasile I. Vasiliu, președintele căminului cultural, D. Enciu, Ioniță Ciobanu

cu ș.a., învățătorii cursanți primind și însușindu-și noțiuni de sociologie rurală, etnografie și folclor, cunoștințe din domeniul agrotehnic, instrucțiuni privitoare la elaborarea monografiilor sătești, învățînd totodată din experimentele practice și înfăptuirile echipelor studențești la Dodești (căminul cultural, școala țărănească, biblioteca, baia populară, muzeul rural etc.).

De asemenea, în august 1938, s-au organizat la Căminul cultural model Dodești cursurile de inițiere a bibliotecarilor din căminele culturale ale județului Fălciu. „Vizitînd satul Dodești cu ocazia cursului de bibliotecari ce am urmat la căminul model din acest sat, am rămas adînc impresionat de roadele muncii ce au depus conducătorii căminului, dimpreună cu domnii echipieri, ce le urez succes în desăvîrșirea muncii începute", notează D. Popovici, învățător din comuna Fălciu. La rîndul lui, agricultorul P. Chirvasă, „cursist bibliotecar", afirmă: „Veșnic este de admirat și lăudată opera și lucrările făcute cu știința echipei de studenți la Dodești și cu munca harnicilor și bunilor răzeși dodeșteni, unde se muncește cu credință și cu dragoste". O altă consemnare glăsuiește: „Vizitînd Căminul cultural din Dodești am constatat că, într-adevăr, satele noastre se pot ridica prin propriile lor forțe; cel mai viu exemplu îl dă acest cămin, care cu drept cuvînt este model prin muncă și armonie între conducători și membri".

O realizare importantă a satului Dodești este, fără îndoială, înființarea unei cooperative agricole, care a funcționat ca o secție a căminului, pentru sprijinul și îndrumarea gospodărească a sătenilor. Cu toate greutățile întîmpinate și estilitatea autorităților, prin perseverența și dăruirea șefului-echipier Alexandru Cardale, a agronomului Petre Marinică, subdirectorul serviciului agricol Huși, a țăranului dodeștean Constantin Mitache, temerara acțiune a reușit, cooperativa dispunînd de pămînt și de uneltele necesare, de un tractor, de pluguri și grape, de mașină de semănat și batoză. „Doreso din tot sufletul Cooperativei agricole Membrii căminului cultural Dodești muncă dezinteresată, energie, cinste și încredere totală în mișcarea cooperatistă care este născută din sufletul și nevoile țărănimii și luptă numai pentru ajutorarea lui social-economică", nota în „cartea de aur" a căminului ing. Gh. I. Ghelase, de la Institutul Național al Cooperației. La rîndul său, subprefectul Octavian Vasiliade declara: „Toată cinstea conducătorilor căminului cultural Dodești pentru destoinicia cu care au găsit mijlocul de a atrage pe locuitori împrejurul căminului și a-i interesa din punct de vedere economic la întărirea căminului și extinderea activităților sale. Toată dragostea de mai bine și sufletul împrăștiat cu dăruire de Victor Ion Popa și de toți echipierii s-ar fi uitat dacă interesul economic nu ținea trează atenția țăranilor. Comuna Dodești trebuie vizitată de cîți mai mulți primari, notari, preoți și învățători...".

La realizărlie deosebite obținute în ridicarea economică și social-culturală a satului, un rol important l-a avut marele om de cultură și acțiune Victor Ion Popa (1895—1946), legat prin mii de fire de pămîntul natal, de care era organic îndrăgostit, revenind mereu la Dodești, pentru îndrumarea echipelor studențești, pentru a-și vizita rudel și prietenii, pentru a admira frumusețile naturii, peisajul domol și familiar al crestelor de dealuri care se profilează în zare, către Prut. Semnificativă, în acest sens, este o consemnare în „cartea de aur" a Dodeștiului: „Căminul model din Dodești face cinste comunei și locuitorilor ei, dar arată și pilduitoarea faptă și vrednicie a fiului satului, care, ajuns demnitar la oraș, nu numai că își aduce aminte de satul său, dar pune suflet și muncă pentru ridicarea lui. Iată de ce admirația mea pentru scriitorul Victor Ion Popa, ctitor al așezămintelor culturale din Dodești".

René DUDA

Poeta juristă MAGDA ISANOS

(urmare din pag. 62)

pentru toată lumea, lucru nepermis pentru boala care se accentua mereu. În tot acest răstimp dificil, doar încrederea nemărginită în talentul soțului ca primă motivare a existenței el și apoi fetița o susțineau.

Își amintea cu haz glasul soțului povestind „Magda, să știi că ești trecută în Ist. Lit. Române cea mare a lui Călinescu" replica ei nu a întîrziat ca și hohotele de rîs. Am intrat în Ist. literaturii prin căsătorie. Era însă perfect conștientă de propria-i valoare stabilă și autentică. Fără a fi încrezută sau prezumțioasă s-a bucurat nespus cînd soțul său a izbutit în 1943 să-i publice pe propria-i cheltuială versurile. E un caz singular de apreciere atît de justă din partea amîndurora a valorilor pe care le dăruiau publicului larg. Premoniția sa e și azi emoționantă:

Se va vorbi despre noi. Nu-i ciudat. / Pentru că stînd în insula noastră, am visat. / A fost trei și am avut lumină multă de dat pînă am scăzut și ne-am întunecat. / Se va vorbi despre noi. Nu-i ciudat?

Închei la rîndu-mi cum o făcea întotdeauna cea care mi-a șoptit versurile acestea care oricărui din noi pot să-i fie pavăză:

„Dreaptă luci tinerețea mea ca o sabie. / Și orice vis păzit de dînsa / înflori buzele mele spuneau uneori, voi muri / însă pe toate mările aveam o corabie".

Întîlniri memorabile cu Elena VĂCĂRESCU și Paul VALÉRY

Fondată în anul 1905, Universitatea Analelor și-a datorat popularitatea, deopotrivă, programului educativ foarte divers în formele sale de manifestare (gale muzicale, expoziții, conferințe etc.), desfășurat cu predilecție în marea sală Colisée de pe bulevardul parisian Champs-Elysées, cît și celor două publicații bilunare ale sale: **Les Annales** (director fondator Adolph Brisson) și **Conferencia** (directoare fondatoare Yvonne Sarcey). Acesteia din urmă îi revenea sarcina să tipărească (într-un tiraj de 80 000 exemplare!) textele conferințelor susținute în cadrul celor șase secțiuni tematice ale programului: istorie, literatură, poezie, viață contemporană, călătorii, muzică. Răsfoind colecția revistei **Conferencia** vom găsi, pe lîngă o suită de semnături cu totul efemere, și prezențe de prim ordin. Astfel, în numărul din 20 martie 1928, Elena Văcărescu și Paul Valéry își expun amintirile literare (de fapt, stenograma conferințelor din seara de 18 noiembrie 1927). Avem prilejul să venim în contact cu atmosfera vieții artistice parisiene de la sfîrșitul secolului trecut, redată cu farmecul și talentul recunoscut al celor doi scriitori. Compania în care apare poeta română (tot alături de Paul Valéry va conferenția și în seara de 2 decembrie 1927, în cadrul ciclului de poezie) este, pentru noi, semnificativă.

E. N.

PAUL VALERY: Doamnelor, Domnilor, am venit să vă povestim cîteva amintiri. Dna. Yvonne Sarcey, cu înțelepciunea ei, a gîndit că două memorii valorează mai mult decît una și găsesc că e un fapt fericit că amintirile Elenei Văcărescu se întîlnesc cu ale mele. Noi am stimat, aproape în aceeași epocă, oameni foarte diferiți, dar care se cunoșteau, sau se știau puțin (sau mai mult) între ei și care erau, fiecare în genul lui, poeții de frunte sau artiștii cei mai vestiți ai timpului.

Totuși, să nu vă așteptați la povestiri extraordinare. E vorba de crochiuri obișnuite... Obișnuite, fără îndoială, dar crochiuri de personalități, și personalități văzute de foarte aproape. Nu vă vom spune legende; istoriile extraordinare se află în dumneavoastră, căci sunteți numeroși și diferiți! Adesea, domnișoarelor, cînd mă găsesc, ca astăzi, într-un loc public, într-o sală de spectacol sau de concert, unde sunt adunate atîtea figuri, îmi place să visez la toate amintirile unei astfel de adunări, la minunatele amintiri ce s-ar putea strînge de acolo.

Imaginați-vă că un despot, un sultan atotputernic și curios, ar face să se cearnă deodată toată această încîntă prin gărzile sale și, sub amenințarea armelor, ne-ar constrînge pe toți să povestim ceea ce fiecare dintre noi a văzut, a auzit sau a pătimit mai straniu în viața sa. Ce lovitură! Ce abundență de impresii ar ieși dintr-un public stors ca un burete și al cărui trecut personal, experiențele singulare s-ar desfășura în fața lui. Căci publicul, publicul însuși, el este sultanul care se plictisește în preajma comorilor sale... Scriitorul, poet sau povestitor, nu e decît un om ca toți oamenii, care riscă să rupă tăcerea generală și să ia cuvîntul.

Cuvînt pe care-l cedez acum Drei Văcărescu, dar întîi aș vrea să vă reții cu o amintire care o privește. Nu vă voi vorbi de poetă, pe care o cunoașteți. Aici toată lumea o cunoaște pe poeta Elena Văcărescu, toată lumea o iubește, toată lumea vorbește elogios de ea. Dar mai puțini au aflat că în Elena Văcărescu, coexistă cu poeta și un politician admirabil. Mi-a fost dat să o întîlnesc la Geneva, în culisele Societății Națiunilor, unde nici nu vă închipuiți ce influență are efectul cuvîntului ei, subtilitatea acțiunii ei. Nu pot să vă descriu cît contează prezența ei acolo și cît înseamnă, nu numai ca susținătoare a intereselor țării sale, dar și ca prietenă devotată a noastră, și nu doar devotată dar, ceea ce e un lucru foarte rar și eficace, ca prietena cea mai inteligentă a Franței.

ELENA VĂCĂRESCU: **Domnișoarelor, Doamnelor, Domnilor, nimic nu te îmbătrînește mai mult ca povestirea unor amintiri. Ceea ce m-a constrîns o vreme să nu deranjez foile care dormitează în fundul sertarelor mele. Dar cînd, întîlnindu-se la un colț de stradă, doi oameni de stat s-au salutat politicos (fiind tineri adversari pe vremea armistițiului — aveau cincisprezece ani), au vorbit despre cauzele războiului, judecînd fără milă pe politicianul imprudent care le-a cerut să participe la măcel, atunci a devenit evident faptul că nici unul dintre ei nu va aștepta treizeci de ani ca să-și publice memoriile. Mă simt așadar și eu tînără trezindu-le pe ale mele. Am ascultat-o deci pe Dna. Yvonne Sarcey, pe care o cunosc demult și știu cît e de nerăbdătoare să ne arunce în apă, nefiind dispusă, în caz de înec, să ne și pescuiască...**

Privesc în adîncul primei mele tinereți, în haloul unde adolescența se înconjoară de ceea ce îi place, văd siluete, mișcare, aud voci... Victor Hugo vorbește, dar foarte încet. El e acolo încercînd să oprească bătrîna-i pisică să intre în semineu. Iată-l pe Leconte de Lisle, înfrigurat sub un șal din lînă roșie pe care și-l strînge la piept cu gestul unui Cezar încheindu-și mantia. Da, îi văd, Victor Hugo, Leconte de Lisle, Heredia: Victor Hugo uriașul: Leconte de Lisle orgoliosul; Heredia gălăgiosul. Pe ei i-am întîlnit pe panta unui secol care cobora liniștit spre sfîrșitul său și unde poeții respirau aerul saturat de laurii răspîndiți în jurul gigantului.

Se suferea de Victor Hugo și de supraviețuirea lui ca de una din bolile pe care medicii le numesc „maladiile frumoase". Sosită de la patruzeci de ani la Paris, l-am văzut aici pe Leconte de Lisle și pe toți ceilalți parnasieni rezistînd cu curaj pericolului Victor Hugo și chiar înfruntîndu-l, înarmați cu admirație și tandrețe, cu o îndrăzneală și o umilință asemănătoare celei care mă face azi să observ nu numai puțin îngri-

jorătorul pericol Paul Valéry. Poeții erau la picioarele acestui Booz care nu accepta să dispară.

Le cèdre ne voit pas une rose à sa base...

Hugo nu vedea poeții de la picioarele sale. Or, aceștia, se simțeau bine rodind discret în umbra prea rezistentului strămoș. De pe culmile ametitoare pe care stătea, Hugo întîrzia receptarea abia afirmatului Parnas, unde fiii prodigioasei sale producții lirice și ai universalității sale verbale își tremurau coroana. Nu era prea ușor să te recunoști poet în acele vremuri, cum nu e astăzi, domnule / spre P. Valéry n.tr. /, în vecinătatea dumnevoastră, în limpezimea rece și pură pe care o răspîndesc ritmurile dumneavoastră.

Deci, ne aflăm cu Heredia și Leconte de Lisle exact în acel moment cînd poeții încercau, dacă nu să scape din mantia lui Victor Hugo, cel puțin să și-o adapteze. Spațiul era pretutindeni invadat de gigant. Banviile pătrundeau în el cu zgomot de tamburină, ai cărei zurgălăi sunau vesel. În colțul său populat de măști și de orgii trecătoare Verlaine își fluiera cu nepăsare cîntecul. Împotriva luminii care părea că nu poate să se stingă existau, dacă nu un complot, cel puțin micile complicități din care a ieșit formula parnisiană. Încă nu se înțelegea că, în ce avea mai puțin fragil, și ea era produsul teribilului creator.

Catastrofa Victor Hugo bîntuia permanent peste contemporani. El ocupa în întregime vitrina nemuririi și, minotaur minunat, devora duzinile de tineri care i se prezentau. Distincția obligatorie pe care în zilele noastre o poartă urmașii nobilului dispărut, i-a fost fără încetare oferită pînă în ziua cînd, predecesor al soldatului necunoscut, a mers în alcoovul de piatră al Arcului de Triumf să-și celebreze căsătoria cu gloria.

Între timp parnasienii și-au strîns rîndurile și erau solidari cîtă vreme moartea lui Victor Hugo nu venise încă să-i risipească. Heredia arăta mereu școlii căreia îi aparținea o dragoste și o preferință aproape fanatice. I-am cunoscut prima dată formidabilele resurse de elocvență într-o zi cînd spumega împotriva unui tînăr care-și permisese să bîrfească Parnasul. Era în strada Balzac. Un tînăr poet i-a propus această imagine :

— Sonetele dumneavoastră, dragă maestre, sunt osia de aur pe care se învîrt roțile căruței parnasiene.

— Căruță, căruță, întoarce-te la plugul dumitale, răspunse Heredia, burzuluindu-se.

Altădată, poetul era pe drept supărat în ziua cînd un alt versificator i-a lăsat cartea sa, care începea cu această frază : „Ce aș putea să fac acum cu sărmana mea iubită?" Or, aceste cuvinte fără aripi neinspiratul poet le atribuia lui Paris însuși, iar iubita în chestiune nu era alta decît Elena Spartei și a Argosului.

— Iubită, iubită, repeta nervos Heredia, de ce nu, atunci, înperechierea lui Marte cu Venus?

Heredia se interesa de mine pentru că, depărtată ca și a lui, și precum a lui tot cu un cer minunat, țara mea îi apărea frățească. Trebuia deci să mă iubească spre a mă ierta, atît pentru că — la rîndul meu — i-am atacat Parnasul, ca și tînărul poet nedrept, cît și pentru că l-am acuzat că a demonstrat, în ultimele versuri ale unuia dintre cele mai frumoase sonete ale sale, că Parnasul era un loc unde Pegasul însuși nu poposea decît ca să doarmă :

Parnasul unde, seara, venit din zboru-i vesnic,
Se-așează și-apoi saltă spre aurori Pegasul...

În aceeași vreme m-am dus să-l văd pe Victor Hugo. O fetiță încă, pătrunsă de emoția onoarei ce mi-a fost acordată, de a mă apropia de poet, purtam în acea seară, pentru prima dată, un ceas brățară de care eram la fel de preocupată ca și de intrarea mea în salonul de pe strada Evlau, unde nepoții lui Hugo m-au întîmpinat în prag. Gălăgioși, au tăcut un moment pentru a mă lăsa să-l salut pe bunicul lor. Mama nu era mai puțin impresionată de evenimentul care se petrecea cu puțin înainte de moartea autorului Legendei secolelor. Părea că doarme. Mi-a fost teamă să nu atrag asupra mea o atenție rătăcită în cine știe ce zone misterioase, de unde el reveni cu o tresărire. Cum mă văzu, îmi surise :

— Cum te numești?

— Elena Văcărescu.

— Elena... Un nume predestinat, dar nu l-am înțeles pe celălalt ; repetă-l, te rog... Elena, spuse din nou și murmură un vers pe care nu l-am auzit bine. Și, imediat, Elena din Sparta a fost răzbunată, iar Heredia încîntat de reflecția Maestrului

Cît despre Văcărescu, nu a reușit să se descurce și a spus răstit, ca și draga și admirabila Sarcey :

— Văcărescu? Ce mai e și asta? Văcărescu nu e un nume. Mai tîrziu, acestui nume străin, acestui nume care o înfiora puțin, Dna. Sarcey i-a acordat prima și cea mai blîndă dintre razele care l-au mîngîiat. Victor Hugo, alături de pisica lui care torcea, încît și poetul părea că toarce, vorbea cu o voce scăzută și am avut sentimentul că era departe de noi, în Olimp, cînd mi-am explicat acest murmur în care, întrebîndu-se obsedant, încerca să-și explice vocabulele intrate în mintea sa.

— Vii din țara lui Rosetti, copila mea?

— E unchiul meu, am răspuns.

— Rosetti, celebrul patriot român și Brătianu pe care l-a iubit atît Michelet. România, știu, un stindard încununat cu numele Romei înconjurat de stele.

Am suris fericită. Pisica nu renunțase la încercările ei de a se arunca în foc. În fundul salonului oaspeții șușoteau și auzeam nume dintr-o conversație care se ducea pe furiș : Vacquerie, Mendès, Soulary ; provinciali în trecere prin Paris, foindu-se în scaunele din salonul totuși prea strîmt, englezi cu Badaeker-ul în mînă, veniți să se orienteze în labirintul prodigios al geniului. Îi hărăzisem minotaurului, pentru că veneau și plecau, deranjîndu-l vizibil pe Victor Hugo. El începu să converseze cu fetița în rochie roz, așezată pe un taburet în fața lui :

— Am cîntat, spuse, în Legenda secolelor, un teribil boier român, un anume Vlad, zis și Țepeș.

— Vlad Dracul, răspunse fetița în roz, dar nu era un boier, era un domnitor.

Încăpățînat, cu orgoliu și siguranță, Victor Hugo strigă :

— Am spus boier și boier va rămîne. Și orașul Tarvis, în care domnea acest drac de Vlad sau Vlad al dracului?

— Nu Tarvis, făcu insolentă copila, ci Tîrgoviște.

— Tarvis, Tîrgoviște, e același lucru.

— Ba nu, știu precis, pentru că noi locuim aproape de Tîrgoviște.

Apoi, pentru a-l îmblînzi, îi luă mîna augustă, cu venele proeminente, mîna care a urzit atîtea lucruri minunate și o sărută. Apoi, brusc, spuse :

— Recitați-mi ceva.

Melancolic, Victor Hugo răspunse :

— Nu recit niciodată, dar se spune că ești poetă deci spune-mi dumneata niște versuri proprii.

— Nu știu decît un cîntec de război.

— Nu are importanță, recită-mi totuși și îți vei aminti într-o zi că ai spus niște versuri în fața mea.

Măgulită, cuprinsă de o amețeală plăcută, copila care eram nu mai putea respira.

— Nu, nu, sunteți atît de bun, v-aș chinui, nu vreau.

Dar Victor Hugo insistă. Și-a îndreptat spre mine pupilele sale de un albastru intens, în care sclipeau mii de steluțe. Agasat de rezistența mea, Vacquerie se apropie și ordonă scurt :

— Recită imediat!

Atunci, foarte repede, dintr-o suflare, am debitat cîntecul meu de război, aproape l-am strigat, cu speranța că rimele lui stranii vor atenua la Victor Hugo intenția de a le judeca prea aspru...

— Tată, dînsa ar dori un autograf, spuse Dna. Lockroy apropiindu-se de poet.

Victor Hugo se ridică pentru a semna fotografia pe care o adusesem. Masiv, cu pasul greoi, mi-a făcut impresia unui zidar pornit în căutarea mistriei. Această comparație mi s-a împlîntat într-atît în memorie, încît, după mulți ani, mă amuzam de ea pîndind cu curiozitate un alt gigant, Rodin, pe cînd modela în fața mea, dîndu-i contur, fruntea imensă a autorului Mizerabililor.

— Un zidar, un constructor, repeta Rodin ; da, sigur, un minunat constructor de silabe și fraze! Cum perfora, pentru a le face să sune zidurile titanice ale cetăților și turnurilor pe care le-a ridicat!...

Am revenit la Victor Hugo într-o altă seară, apoi într-o a treia, cînd s-a cutremurat de nu știu ce nălucire care l-a neliniștit imediat. Mi-a mărturisit-o, căci se obișnuise cu mine. Și pentru că, cu o voce deja voalată, se plîngea de frigul straniu care-l străbătea, s-a ridicat. Catule Mendès, preocupat, i-a oferit brațul pentru a-l conduce spre camera de culcare. Acel grup, îl revăd, din doi oameni, unul sprijinindu-se de celălalt, o imagine a romantismului care, cu aripa-i sonoră, așeza peste Parnas lumina ei supremă.

*

Toată lumea știe că José Maria Heredia ținea, nu un salon, ci un birou poetic la el acasă, simbătă, în timp ce în camera vecină, surizătoare și pline de grație, soția și fiicele sale primeau vizitatori. Cînd era vorba de un scriitor, ele arătau ușa camerei unde, totdeauna la început cu fraze bine scandate, Heredia se mărturisea, adică își mărturisea arta, singurul lucru important aici. Vorbea cu o autoritate, cu o precizie, cu o asemenea măestrie, încît desfășura adevărate lecții de prozodie. Verbul lui Heredia înălța tot ce atingea în cadențe calde. Obiectele, oamenii, gesturile pe care le făcea, susținute de vocea sa, căpătau o grandoare deosebită.

Intr-un apartament pe care, datorită unui prieten, l-am vizitat împreună și pe care eu l-am găsit strimt și sumbru, a spus: „Prieteni, există acolo un dulap superb!" Și felul în care pronunța cuvintul „superb" conferea imaginației perspective care transformau acest dulap într-o deschidere spre infinit. Altă dată, într-un anticariat, ridicînd în mîna sa nervoasă o legătură veche și comună: „Iată scutul unui viteaz", spuse.

Era, acest poet singular, un imaginativ al sunetului, al foneticii, pentru care limba franceză conținea bogății necunoscute, tonalități răsunătoare, pe care în fiecare moment trebuia să le facă să-și dezvăluie, prin înlănțuire, valoarea adevărată. Privirea lui nu era mai puțin inventivă decît auzul. Unei bucăți de stofă uzată, ochiul său îi restituia o origine îndepărtată, poate aparținînd unei purpure regale. La el somptuozitatea era naturală, precum un colorit care, pe cer, cuprinde aurora și norii. Simplu în gusturi, lucra la o masă oarecare, în fața unui perete pe care l-am privit totdeauna cu tandrețe, pentru că pe el s-au scris sau au răsunat versurile sonetelor sale și admirabilele rime. Pe acest perete cenușiu îi apăreau în fața ochilor, în fresce încîntătoare, Perseu răpind-o pe Andromeda, Cleopatra în corabia ei și îndrăgostitul Joachim du Bellay. Cînd permitea să i se prezinte cîteva poeme scrise prea în grabă, replica ferm:

— Asta e o încropeală!

De o sinceritate absolută, era neiertător cu colecționarii de rime nepotrivite:

— Ah! n-ați găsit altele, frumoasă scuză! spunea; și dicționarul de rime, cu el ce faceți?

A recunoscut că o dată sau de două ori a încercat să construiască sonete inverse, începînd cu ultimul vers:

— Asta mă agasează, a adăugat.

Generos, nu nega nimănui talentul virtual. Dar cu un „nu-i așa", cum obișnuia să spună, Heredia clătina din cap:

— Talent, mult talent, dar el (sau ea) nu știe să facă versuri.

Și chiar se întreba, dragul meu Heredia, dacă s-ar putea face versuri rele avînd talent, sau dacă s-ar putea scrie versuri fără talent. Punea problema fără să încerce vreo rezolvare. Frumosul nomad care era, spiritul său părăsea zilnic Franța către o altă Franță, înmiresmată și îndepărtată, patria sa. Nevăzut, zilnic, pentru cîteva ore, se drapa în capa originală a nației sale, națiia spaniolă, care îi conferea accentul și alura, ceva din acea înălțime austeră pe care comerțul spiritual cu Spania l-a impus scrierilor franceze din secolul XVIII. Dintre toți poeții pe care i-am cunoscut el a fost cel care, după mine, a vorbit cel mai bine despre Louis XIV, avînd o ascendență comună, în care grandilocvența castiliană își spunea cuvintul, plăcerea de a înălța totul în jur.

*

Heredia m-a prezentat lui Leconte de Lisle care primea în fiecare simbătă seara și lume din cea mai modestă. Insoțit de un caniche negru, după ce acestuia îi trecea furia, Leconte de Lisle deschidea el însuși vizitatorilor ușa. Traversînd anticamera îngustă, o sufragerie unde patru persoane se învîrteau grijulii, ajungeai în salonul comun unde doar o frumoasă statuie antică ocupa șemineul și lumina cu albeața ei armonioasă. Citeodată, în mijlocul unei conversații, auzind, soneria, poetul cerea soției sale să meargă să primească pe noul sosit, dar în general o făcea el însuși. Tot ceea ce am bănuit a fi orgoliul și insensibilitatea sa, dispărea în fața dovezilor de tandrețe pe care le arăta cîinelui său.

Dar, reinstalat în uriașul fotoliu din catifea albastră, care îi servea de tron, el devenea, de fapt, de temut. Perfecta și luminoasa frumusețe a trăsăturilor lui iradia, ca și bustul alături de care se instala întotdeauna. Un monoclu mai lucios decît oricare altul închidea, sub arcada încruntată, mii de săgeți malițioase și furioase. Avea o mînă frumoasă. Finețea ciudată a palmei îi trăda originea creolă. Purta părul lung și modul său de a vorbi avea ceva despotic și absolut în care se simțea suveranul asiatic sau faraonul. Cu o lovitură de sceptru, vreau să spun cu o bătaie din condei, îndepărta pe imprudentul care și-ar fi permis să-l contrazică. Deși pe mine m-a primit cu o curtuoazie perfectă și mi-a mulțumit pentru dorința de a-l cunoaște, m-a exilat din conversație. Căzusem exact în mijlocul unui discurs lansat împotriva nu mai știu cui. Leconte de Lisle perora.

— Vă voi vorbi, anunță el, despre operetă.

A evocat magistral Frumoasa Elena, Barbă Albastră și a fredonat, bineînțeles fals, ca toți poeții. Leconte de Lisle a adăugat că opereta, fiind singura artă care educă bărbații, ar trebui, pentru acest singur fapt, să fie încurajată de academii și de legi. Fraza aceasta finală fusese spusă cu tristețe, dar apoi poetul s-a înseninat. In jurul lui, ca și al lui Victor Hugo, însă cu mai multă familiaritate și dezinvoltură, se învîrteau poeți deja cunoscuți: Haraucourt, Pierre de Nolhac, Charles de Pomairols, și Anatole France cu care, mai tîrziu, s-a certat atît de rău încît au ajuns aproape să se dueleze.

In acea seară Anatole France îi vorbea de Orfeu, despre care el a susținut mereu că nu a fost ucis de bacante, ceea ce-i provoca lui Leconte de Lisle o furie de nedescris. Cît pe ce să afirme că a asistat la măcel.

— Dumneata ce crezi? spuse, întorcîndu-se brusc spre mine, care nu aveam curajul nici să ridic capul, ametițită de vehemența întrebării.

Ce gîndeam?! Nu eram pregătită să răspund și totuși am emis, tremurînd, o idee:

— Cîntecele lui Orfeu, cred, erau atît de frumoase încît le-a înnebunit pe bacante și ele, nemaiștiind ce fac, l-au ucis.

Am vorbit la întîmplare, dar văzînd că nu mă ia peste picior am continuat:

— E greșit să credem că muzica îmblînzește moravurile; dimpotrivă, ea excită, face apel la toate forțele ascunse în inima omului.

*

Curînd, serile de simbătă au devenit pentru mine oaze de limpezire, nu într-un deșert, ci în mijlocul hățișului studiilor în care mă cufundasem. Nu mai lipseam de la aceste reuniuni. Cînd întîmplător nu puteam fi prezentă, cu scrisul lui regulat ca o broderie, Leconte de Lisle îmi cerea să-i explic absența. Il vedeam sosind la aceste întîlniri, cu cei doi fii ai săi, unul surîzător și blond, celălalt brunet și de o gravitate deconcertantă, pe marele Marcelin Berthelot. Răspîndea în jur bunătatea și răbdarea geniului. Marcelin Berthelot era totdeauna întovărășit de soția sa, în ale cărei priviri pline de blîndețe strălucea inteligența. Se așezau mereu alături, aproape mînă în mînă, cum au și murit. Venea de asemeni, cu un pas ușor, în ciuda masivității sale, Renan, deja bătrîn, dar neobosit, dimpotrivă, vioi, cu o curiozitate de copil. Mă întreba neîncetat despre legendele românești și despre obiceiurile populare de la noi. Cum întîmplător i-am povestit despre teribila emoție pe care a produs-o, într-unul din satele noastre, apariția mea în vestimentație europeană și parfumul pe care îl răspîndeam în timpul dansului, atrăgînd în jurul tinerei care eram o mulțime de flăcăi, a strigat:

— Iată originea băuturilor magice și a puterii misterioase care li se atribuie. Primul farmec al ființei este un parfum frumos.

Leconte de Lisle și Renan se certau ca niște școlari, Renan agitîndu-și mîinile depărtate, scurte și grase, celălalt imobil, dar cu ochiul și vocea teribile. Altădată liniștit și insinuant, Renan stătea în fața poetului și se distra pe seama ieșirilor violente ale lui Leconte de Lisle.

— Are o furie de negru, spunea ironic, în timp ce în spatele monoclului pupilele lui Leconte de Lisle jucau bambula / dans al negrilor din Africa n.tr. /.

Am văzut acești ochi aprinși de un incendiu subit, într-o seară cînd am povestit că m-am întîlnit pe stradă cu Verlaine, înconjurat de o veritabilă aureolă, cu fața strălucitoare. Și am adăugat că pentru a repeta aceste întîlniri, am convins guvernanta englezoaică să mă conducă la Sorbona pe strada Monsieur-le-Prince.

— Guvernanta dumitale e o focă, un rechin!

Și asupra ei s-au abătut deodată toate insultele maritime cunoscute. Renan l-a calmat, ridicînd mîna moale, într-un gest de pocăință. Lui îi plăcea Mallarmé.

— E un prinț, a spus Leconte de Lisle, persoana cea mai rafinată pe care a dat-o Franța.

Maliției ca de obicei, Philippe Berthelot m-a împins să-i joc lui Leconte de Lisle o farsă. Acesta îmi ceruse să-i citesc niște versuri.

— Le uită pe ale lui imediat ce le scrie, mi-a șoptit Philippe imperturbabil. Recită-i strofele și antistrofele din Apollonida și va fi încîntat.

Am consimțit la acest lucru și am recitat.

. . . . . .

— Iată niște versuri minunate! a strigat Leconte de Lisle

S-a ridicat, a venit spre mine și m-a îmbrățișat cu ambele mîini:

— A fi autorul acestor strofe clare, ce glorie pentru dumneata, micuțo! Repetă-le, te rog.

Philippe Berthelot rămăsese serios, dar mie îmi era teamă să continui. Cîțiva dintre cei prezenți descoperiseră complotul nostru. Văzînd mîna încurcată a oaspeților săi, Leconte de Lisle se răsti:

— Ei, ce e? Vreți să spuneți că aceste strofe nu sunt de prima mînă? Eu cred contrariul. Sunt încîntat.

Situația devenise serioasă. Am simțit că Leconte de Lisle mă va ierta cu greu. Nu-mi amintesc care dintre poeții prezenți a dezvăluit imprudentul nostru șiretlic. Berthelot tatăl își mustră fiul, asupra căruia au planat imediat toate bănuielile. Mama mea, de asemeni, m-a luat la rost. Leconte de Lisle a părut că se distrează enorm de incident, dar, în fond, rîdea fortat și monoclul arunca o privire acuzatoare. A doua zi mi-a trimis un exemplar din Apollonida cu o dedicație măgulitoare. Să recunoaștem că nu o meritam deloc.

●

Oroarea pe care i-o inspira Alfred de Musset nu avea egal decît în disprețul pe care îl arăta lui Lamartine.

— Dar, pe de altă parte, era frumos mizerabilul, spunea despre acesta din urmă. L-am văzut pe Lamartine într-o zi de răzmeriță, pe cal, cu plete în vînt, cu fața îmbujorată și era minunat, pe cuvînt.

Insensibilitatea lui Leconte de Lisle devenise un fel de stat în stat. Era foarte ferm. Nu s-a arătat altfel nici cînd i-am povestit că am deținut cu François-Joseph la cîțiva metri de capela unde era îngropat arhiducele Rudolph și l-a revăzut pe împărat mîncînd lacom și glumind tot timpul prînzului.

— Ce fericire, exclamă, că poeții imită pe acest monarh și nu se lasă duși în eroarea ce i-ar transforma în vase lacrimare și în urmași ai lui Ieremia!

Voită sau nu, această insensibilitate îi lăsa, pretindea el, libertatea jocului facultăților poetice. Se mîndrea cu ea dar nu o practica și în viața particulară. Gazdă încîntătoare, prieten perfect, generos cu tinerii poeți care-l solicitau și i se adresau pentru o bursă. Leconte de Lisle avea pentru meseria lui, așa cum a conceput-o, un respect de pontif care minuiește vasele sacre. Nu se străduia să placă, nici să provoace imaginația. Dorea să parvină numai prin mijloacele pe care le considera demne de măreția care marchează rolul poetului pe pămînt. Publicul nu venea niciodată la el și el nu mergea niciodată în public. Închis în hotărîrea sa ca un vulcan sub zăpezi, rămînea fidel legilor pe care și le-a impus.

L-am revăzut cu cîteva luni înainte de a muri. Micul salon era închis. Mai întunecată ca de obicei, anticamera era rece. Afară sufla o briză tăioasă care pătrundea pînă în biroul plin de cărți și mobilat cu o masă din lemn alb și un singur scaun, pe care stătea poetul. În spatele lui pîlpîia zadarnic focul. Leconte de Lisle avea mîinile reci, respirația lui răspîndea aburi în aer. Dinaintea avea o pagină acoperită cu un scris impecabil, fără nici o ștersătură. M-am mirat.

— Este o copie a unei copii după altă copie, mi-a spus cu tonul său autoritar, în care fiecare frază devenea o formulă definitivă.

Întins pe spate, micul sal din lînă roșie acoperea doar pe jumătate umerii largi. A vorbit de regina Carmen-Sylva, această poetă, a spus, care iubește atîta pe poeții francezi. Ca și Pierre Loti, era legat de ea și își trimiteau adesea scrisori în care discutau fonetică și mai ales, spuse rizînd Leconte de Lisle, mai ales aliterații, „căci e nebună după aliterații regina voastră".

Jăratecul pîlpîia inutil. Leconte de Lisle spuse că doar nostalgia lui după căldură ar putea înlocui soarele. Monoclul dansa ferm; chiar și ochiul, în spatele lui, părea de sticlă. Dar avea în voce o tristețe prevestitoare, de care eu și tatăl meu am fost uimiți. Ne-am despărțit de el cu o profundă melancolie. În aceeași seară plecam spre România. Pe scară ne-am întîlnit cu Heredia care mergea să-și petreacă o oră cu maestrul iubit, căruia îi dedicase unicul său volum de versuri. Uniți prin rîndurile atît de sobre ale prefeței la Trofee, cei doi poeți au rămas astfel în memoria mea.

PAUL VALÉRY: Domnișoarelor, eu nu l-am cunoscut pe Victor Hugo și, bineînțeles, regret mult, cum vă închipuiți. Dar aveam treisprezece ani cînd el a murit, și nu făcusem mare lucru. Victor Hugo primea cu plăcere pe tinerii poeți. Stéphane Mallarmé mi-a povestit odată că, făcîndu-i o vizită marelui om, Hugo l-a luat de ureche și i-a spus: „Ah! ah! iată-l pe dragul meu poet impresionist!".

Victor Hugo confunda puțin școlile. Era capabil de orice. Totodată, pentru observatorul de azi, el pare, în unele privințe, mai aproape de poezia numită **simbolică** / s. tr. /, cum nu au fost succesorii lui imediați, poeții Parnasului. Există în versurile lui Victor Hugo, și mai ales în acelea din ultima parte a vieții, unele dintre cele mai frumoase fragmente „simboliste" scrise vreodată.

În paranteză, eu sunt convins că el nu a avut deloc sentimentul acelor persoane care reduc literatura la expresia ei cea mai simplă, de tipul: „Dacă vrei să spui că plouă, spune că plouă."

Într-o minunată piesă pe care a consacrat-o amintirii și gloriei lui Théophile Gautier, piesă scrisă la un an sau doi după moartea acelui poet, Victor Hugo, în vîrstă de șaptezeci și unu de ani, poate crezîndu-se aproape de sfîrșit, văzînd murindu-i toți emulii, aproape toți prietenii și cîțiva dintre discipoli, văzîndu-i dispărînd pe Lamartine, Musset, Vigny, în fine pe Gautier, el a vrut să evoce propria-i moarte. A gîndit: „Sunt foarte bătrîn. Toți sunt morți în jurul meu și, acum, a venit rîndul meu să mor." Cum a exprimat asta? A spus-o în două cuvinte, în versuri simple și directe? A vrut să spună că va muri și a spus: „Voi muri"?

Deloc. Victor Hugo, din această idee simplă, scoate o lungă și puternică dezvoltare și înlocuiește expresia directă cu un sistem de formule simbolice de cea mai mare forță și de cea mai profundă frumusețe.

. . . . . .

Victor Hugo știa bine, și ne-o demonstrează prin întreaga lui operă, că expresia directă nu poate fi, în poezie, decît o întîmplare și că domnia expresiei directe într-un text echivalează cu suspendarea totală a poeziei.

*

Pe Leconte de Lisle doar l-am zărit și nu am nimic de adăugat celor povestite atît de fermecător de Dra. Văcărescu. În epoca în care locuiam în Cartierul Latin vedeam zilnic, la ora prînzului, trecînd doi sau trei oameni importanți. Luam masa într-un mic restaurant din acest cartier, în fața căruia, către douăsprezece și un sfert, apărea silueta unui bărbat adus din spate, cu barba scurtă, cu vestminte sobre. Avea ochii pierduți și distrați sub lentilele ochelarilor. Mergea de-a lungul zidurilor adîncit în gînduri și, adesea, trasa cu degetul pe tencuială linii curbe: era ilustrul geometru Henri Poincaré. Cîteva clipe mai tîrziu strada se umplea de un vacarm de nedescris: rugăminți, strigăte, înjurături anunțau o defilare extraordinară: în sfîrșit apărea, cu risete și certuri, cortegiul uimitor al lui Verlaine. Verlaine părea să fie un cerșetor sau un cosar, cu sapcă și înfășurat de un fular roșu. Ținea în mînă un baston enorm cu care lovea pămîntul la fiecare pas. Din cînd în cînd se oprea; izbucneau rîsete, sau înjurii și banda își relua zgomotoasă drumul spre strada Descartes, unde locuia poetul. Contrastul era remarcabil. Mă distra să văd succedîndu-se, la cîteva minute distanță, marele savant adîncit în reflecțiile și formulele sale și, apoi, acest mare poet rătăcitor, inventatorul recunoscutei muzici... Coboram pe urmă în Luxembourg unde, bazinele acoperite de valuri mă atrăgeau și nu lipseam de la întîlnirea cu Leconte de Lisle, care traversa grădina la oră fixă, cînd revenea de acasă, de lîngă Școala de

Mine, la Senat, unde a fost bibliotecar. Între prînz și ora două, în acest punct al Parisului avea loc întîlnirea a trei oameni iluștri, minunat de diferiți.

Cum v-am spus, nu l-am cunoscut personal pe Leconte de Lisle. În același timp, poezia lui, pe care o apreciam totuși, nu mă atrăgea în mod deosebit. Majoritatea tovarășilor mei îl admirau pe Leconte de Lisle. Unii mergeau să-l vadă. Azi regret că nu am făcut la fel. Orice schimbare de ideal se sprijină pe un ideal părăsit și îl presupune. Leconte de Lisle mi se pare puțin abandonat acum. Dar cred că nici nu mai avem oameni de o alură asemănătoare. Nimeni nu a fost mai ferm ca el în **voința de putere**, în ce privește arta poetică și stilul grandios.

Către 1893 se afla încă în plină glorie, dar acela era punctul în care gloria nu se mai înnoiește. Activitatea tinerilor se concentra în jurul lui Verlaine și Mallarmé.

Mallarmé, pe care l-ați citit probabil, sau pe care ați încercat să-l citiți, este, cum știți, un poet destul de dificil. Nu vă voi vorbi azi despre opera lui, nu vă voi spune decît cîteva cuvinte despre persoana sa. Era ființa cea mai delicată, omul cel mai amabil, cel mai curtenitor pe care l-am cunoscut. Cînd m-am dus să-l vizitez, am întîlnit un bărbat de o talie foarte mică, cu o față nobilă, cu expresia gravă și blîndă, cu ochi admirabili. Primirea a fost de o grație delicată și aproape arhaică. Într-un fel, Mallarmé și-a reconstruit ființa socială, așa cum și-a reconstruit în întregime gîndirea și limbajul. El ne oferă un exemplu aparte de **recreare** în sine însuși, de refacere meditată a personalității naturale. Nimic nu pare mai frumos decît acest desen pe care un om l-a conceput și l-a împlinit peste gîndirea și gesturile sale, peste toate formele existenței cum a făcut-o Mallarmé.

Relațiile cu Mallarmé erau încîntătoare. În fiecare marți la el se întîlneau, cum știți, cîțiva prieteni și necunoscuți. Mergea la el cine vroia. Era cu toți de o amabilitate egală. Această mare libertate de acces nu a fost fără consecințe amuzante. Puteai vedea apărînd în casa lui, în fiecare an, în acea epocă, un american foarte păros despre care te întrebai dacă a deschis vreodată o carte de Mallarmé, sau dacă a citit vreun rînd de el. Acest bărbat ciudat sosea, se așeza, nu spunea nimic, aproba din cap, apoi dispărea. Totuși manifesta un mare respect pentru Mallarmé. Într-o zi el a scris poetului pentru a-i spune că în amintirea frumoaselor seri petrecute la el, în jurul lămpii, a avut ideea, născîndu-i-se un fiu, să-l boteze Mallarmé. Există deci în America un domn care se numește Mallarmé fără să știe probabil, despre ce e vorba și de ce poartă acest prenume curios și rar.

*

Doresc să vă povestesc cîteva circumstanțe ale relațiilor mele personale cu Stéphane Mallarmé. Într-o zi a anului 1897 m-a chemat la el. Îmi scria că avea să-mi comunice cîteva lucruri importante. L-am găsit în camera sa — camera și cabinetul de lucru erau în aceeași încăpere —. Mallarmé, modest profesor de engleză și cu o situație puțin norocoasă, trăia într-un apartament cîndva plăcut, și foarte simplu, pe strada Roma. Locuia la etajul clădirii, într-un spațiu înfim, decorat cu picturile prietenilor săi Manet, Berthe Morisot, Wisthler, Claude Monet, Redon, care i le-au dăruit. M-a primit deci în cămărușa unde, pe lîngă pat, era o masă de lucru veche, pătrată, cu picioare arcuite, sobră. În fața lui se afla un manuscris. L-a luat și a început să citească un text straniu, mai straniu decît cele pe care i le știam deja. Manuscrisul însuși mi s-a părut atît de bizar încît nu-mi puteam desprinde ochii de la hîrtia pe care o ținea Mallarmé. Așa mi-a apărut pentru prima dată acel poem extraordinar care se numește **O aruncătură de zaruri**. Nu știu dacă l-ați avut sub ochi. Era un poem special construit pentru a da cititorului impresia unei partituri orchestrale. Mallarmé a reflectat îndelung la procedeele literare care i-ar fi permis, răsfoind un album tipografic, să descopere modul în care să ne comunice muzica unei orchestre; și printr-o combinație extrem de studiată, extrem de savant alcătuită din mijloacele materiale ale scrisului, printr-o dispunere cu totul nouă și adînc gîndită a spațiilor albe, al plinului și golului, a diferitelor caractere, a majusculelor și a literelor de rînd, a italicelor etc., a ajuns să construiască o operă cu o înfățișare într-adevăr surprinzătoare. Cu siguranță că parcurgînd această partitură literară, urmărind mișcarea acestui poem vizual, ale cărui puține cuvinte și pasaje dialoghează, unele imprimate cu aceleași caractere, întîlnesc la oarecare distanță altele, ca niște motive, sau mai curînd ca semnele notelor într-o bucată muzicală, ne apare — și parcă ascultăm — o simfonie de un tip cu totul nou. Să fim de acord că este extraordinar, în poezie, să poți să faci legături, racorduri, să urmărești o temă în interiorul alteia și să înlănțuiești părți independente dintr-un gînd. Mallarmé a încercat să orchestreze o idee poetică.

Terminînd de citit, m-a întrebat dacă am reușit să-l înțeleg. Am tăcut un moment, foarte tulburat; m-am scuzat pentru surpriză și din cauza noutății extreme și i-am cerut să revăd textul de aproape. Mi-a întins manuscrisul și am început să-mi imaginez imensul travaliu pe care l-a presupus această operă și să evaluez constanța, ingeniozitatea, profunzimea de care trebuie să dispună autorul ei.

Acest om a reflectat asupra tuturor cuvintelor. Obscuritatea de care v-ați lovit la rîndul dumneavoastră nu e altceva decît rezultatul unei căutări infinit prelungite, care vrea să extragă din limbaj și din poezie tot ce ar putea da voinței inflexibile șansa de a crea.

Dar nu vreau astăzi să insist în considerații de acest fel. Prefer să mă cufund în domeniul memoriei, nu să vă angajez într-o analiză prea specializată. Să revenim deci la amintiri.

Iată încă una, ultima impresie, scumpă și dureroasă, pe care mi-a lăsat-o Mallarmé. E vorba de ultima vizită pe care i-am făcut-o. Era 14 iulie 1898. M-a invitat să-mi petrec ziua în mica sa proprietate de la Valvins. Valvins e un cătun situat pe malul Senei, în apropierea pădurii Fontainebleau. Acolo Mallarmé avea obicelul să-și petreacă vara, într-o casă țărănească pe care o aranjase după gustul său. Aici își găsea liniștea, munca meditativă, în timpul lunilor de vacanță. Avea și o barcă în care își plimba, uneori, prietenii pe rîu. Acolo l-am găsit în 14 iulie 1898. După prînz m-a condus în minusculul său cabinet de lucru, care avea doi pași în lățime și șase pași în lungime. Pe pervazul ferestrei erau așezate șpalturile celebrei **Aruncături de zaruri**, despre care am vorbit. Am privit îndelung împreună această mașinărie a limbajului pe care el, atît de savant, răbdător și temerar a construit-o, căci nimic nu era mai temerar decît acea încercare. Nimeni n-a avut mai mult curaj literar ca acest om, care ar fi putut fi primul poet al timpului său, dacă ar fi consimțit să nu fie totodată el însuși și care a riscat totul pentru a putea urmări profund, în sine, de-a lungul întregii vieți, o idee.

Am contemplat mult timp probele tipografice. Perfecțiunea execuției materiale era esențială în desenul ei, pentru că opera pe care o visa era o operă în care aparența vizibilă era o parte capitală, ale cărei detalii au trebuit ordonate și realizate minuțios. Îmi amintesc că am discutat cu el locul cîtorva cuvinte, importanța cîtorva spații albe... Apoi am ieșit în cimp. Am mers sub soarele arzător. Vara era tîrzie și grîul deja aurit, se întindea în fața noastră. S-a oprit curînd, gînditor. Omul acela visa la minunatele promisiuni ale toamnei, toamna care-l va aduce la Paris, unde va regăsi concertele... Am uitat să vă spun că el mergea în fiecare duminică la concertele Lamoureux, unde îl vedeam absorbit nu de muzica însăși, cît de încercarea de a-i descoperi secretele. Putea fi văzut cu creionul în mînă notînd ceea ce găsea util pentru poezie, încercînd să extragă cîteva tipuri de raporturi ce puteau fi translate în domeniul limbajului. Toată vara visa la ceea ce va nota în timpul iernii și aștepta mereu nerăbdător perioada în care va putea reveni la Paris pentru concerte, cu alte cuvinte să-și recistige izvorul. Privind deci întinderile de aur care se desfășurau în fața noastră, acest om, cucerit de muzică, mi-a spus o vorbă extraordinară. Arătînd cu mîna splendoarea din fața noastră, vorbi: „Asta e prima lovitură de cimbal a toamnei pe pămînt.“ Seara m-a condus la gară. Am stat mult de vorbă sub un cer minunat... Nu l-am mai văzut. Trei săptămîni mai tîrziu am primit un telefon de la fiica sa, care îi anunța decesul. A fost fulgerat, literalmente zdrobit, fără șansă, chiar în brațele medicului venit să-l vadă. A fost pentru mine o lovitură teribilă.

*

Vă voi spune acum cîteva cuvinte despre un alt scriitor pe care l-am iubit și admirat, dar foarte deosebit de Mallarmé.

Știți cît de singular a fost destinul literar al lui Huysmans. A început prin a fi un discipol fidel al școlii naturaliste, un fervent al lui Zolă, unul dintre scriitorii care au colaborat la serile de la Médan. Arta

sa a fost extrem de căutată, rafinată, nervoasă, poate excesivă. Huysmans a exercitat o influență deosebită asupra publicului prin cele trei opere principale ale sale, a căror savoare și forță sunt egale. Aceste cărți: **Indărăt (A Rebours), Acolo (Là-bas)** și **Pe drum (En Route)** au produs, fiecare asupra unei categorii separate de cititori, o profundă impresie. **Indărăt** a fost o revelație pentru tinerii epocii mele. Cunoașteți tema ei stranie: ultimul vlăstar al unei vechi familii se închide într-o clădire pe care și-a construit-o în împrejurimile Parisului și, acolo, se dedă cultivării extreme a senzațiilor. El se îmbată de parfumuri pe care le-a ales și le-a clasificat într-un mod curios; compune simfonii de licori. Sau chiar acele obiecte singulare, florile rarisime pe care le culege, de care se îndrăgostește și se desparte. Dar, tocmai prin această carte, Huysmans a popularizat printre numeroșii cititori tineri, în jur de patruzeci de ani, scriitori încă obscuri, pictori ignorați, artiști puțin cunoscuți. Din această carte am aflat numele lui Verlaine, pe al lui Mallarmé, pe al lui Odilon Redon și pe al altora, atunci aproape neștiuți.

Huysmans era sub-șef de birou la Siguranța Generală, în Ministerul de Interne. M-a cuprins o mare dorință de a-l vedea și i-am solicitat o întîlnire. El mi-a scris: „Veniți pe strada Saussaies, la Siguranța Generală. Acolo, într-un loc abject, dar liniștit, vom putea sta de vorbă." Nu mi-a fost greu să găsesc acel loc celebru. În strada Saussaies, băiatul de servici m-a condus într-un mic cabinet verde, tapisat de cartoane. Acolo domnea Huysmans. Cum priveam în jur dezorientat, am zărit însemnări ciudate pe cartoanele verzi ale sub-șefului. Pe unul dintre ele, cuvîntul „tapeur" era scris cu o mînă fermă; altul purta cuvîntul „pisălog", și mi-am spus: „Nu mă aflu pe cartonul din stînga, dar am șanse să figurez pe celălalt." Atunci cînd un om devine celebru, pe zi ce trece el simte nevoia unor asemenea cartoane...

Conversația cu Huysmans era deosebit de pitorească. Avea limbajul cel mai crud pe care l-am auzit vreodată. N-aș putea să vă reproduc întocmai cea mai mare parte din cuvintele pe care mi le-a spus. Rareori era afectuos și cel mai des ironic. Huysmans era un om foarte nervos, dar cu gesturi de fidelitate și serviabilitate. Cărțile-i deosebite i-au atras vizitatori stranii sau corespondenți extravaganți. De fiecare dată cînd m-am dus să-l văd, auzeam cîte o poveste nouă, totdeauna surprinzătoare. Într-o zi mi-a relatat că a primit vizita arhiepiscopului de Colombo și i-am spus:

— Aveți relații foarte frumoase.

— Dragul meu, mi-a spus, e un extravagant. Imaginează-ți un turist neverosimil, un ciclist în chiloți și cu cască în carouri, cu un ametist enorm pe deget. Această fantoșă mi-a spus: „Eu sunt arhiepiscopul din Ceylon!".

Huysmans, care îl descususe pe acest personaj ametitor, pretindea că el era un episcop adevărat, dar un episcop detronat, interzis, excomunicat, expulzat de biserică din cauze mai mult sau mai puțin grave, probabil mai curînd grave, și care trăia într-un mod original și abominabil, căci iată: pentru bani, el conferea ordine amatorilor de satanism, pînă cînd ei puteau să celebreze autentice liturghii negre. Huysmans, vorbind, ridica degetul și clătina din cap, cu o vizibilă dorință ca ciudata istorie să fie adevărată.

În altă zi — era după publicarea lucrării **Acolo** — cînd am mers să-l văd la minister, mi-a spus:

— Ah! mi s-a întîmplat un lucru într-adevăr ulmitor.

— Ce anume? am întrebat.

— Ieri, pe cînd lucram liniștit în birou, mi se aduce o carte de vizită cu blazon a unui conte oarecare. Am spus să fie primit. Ușa s-a deschis. A apărut un domn îmbrăcat într-o lungă blană cu guler de astrahan, ținînd cu vîrful degetelor o pălărie înaltă. Purta mănuși roșii; el însuși, rubicond și jenat, părea pradă unei crunte deznădejdi.

Acest necunoscut timid rămase în prag, tăcut. Huysmans i-a spus:

— Domnule, vă rog, intrați.

Bărbatul rămase tăcut. Huysmans insistă, vru să-l oblige să avanseze și să se explice. În sfîrșit, bărbatul spuse, nesigur:

— Domnule, domnule, contesa e jos.

Huysmans întrebă uimit:

— Și ce doriți să fac eu?

Nenorocitul repetă:

— Contesa este jos.

Huysmans întrebă la rîndul său:

— Dar ce vreți să fac eu?

După lungi ezitări acest om a ajuns să mărturisească că era căsătorit cu o persoană extrem de nervoasă. Locuiau foarte departe, într-un castel din Pirinei. Soția, puțin țicnită, fără îndoială, a citit și recitit celebra descriere a unei liturghii negre care se află în **Acolo**, a fost cuprinsă de o curiozitate nebună, de o dorință arzătoare de a asista la ceremonia demonică. Îi cerea cu orice preț o liturghie neagră, nu-i lăsa nici un moment de liniște tristului bărbat. În sfîrșit, într-o criză de nervi, obține de la soțul excedat promisiunea că vor pleca la Paris pentru o astfel de slujbă. Peste toate, această femeie dezaxată a declarat că ea nu va putea suporta calea ferată, și au trebuit să întreprindă lungul voiaj într-o trăsură de familie, care servise la nunțile strămoșilor. Acest cuplu, condus de un vizitiu senil și în uniformă, a străbătut Franța și a poposit la Ministerul de Interne să-i solicite lui Huysmans intrarea la o liturghie neagră.

— Și cum ați scăpat de el? l-am întrebat pe Huysmans.

— Dragul meu, l-am trimis în m...

. . . . . .

ELENA VĂCĂRESCU: **Mai e o problemă. Mi-ar place să cunosc sentimentele pe care le avea Mallarmé față de Leconte de Lisle, care-l stima, cu toate că uneori îl critica.**

PAUL VALERY: Avea cel mai mare respect pentru Leconte de Lisle. De altfel, nu l-am auzit niciodată pe Mallarmé exprimîndu-se asupra cuiva, și în special asupra unui poet, fără respect. În ce-l privește pe Leconte de Lisle, deși nu avea despre poezie aceleași păreri ca el, îl privea ca pe un maestru, fără să uite că a fost un parnasian. În realitate, asta a rămas toată viața. Leconte de Lisle a fost pentru parnasieni șeful și maestrul incontestabil.

ELENA VĂCĂRESCU: **Nu se poate spune la fel despre Verlaine, ieșit și el, deasemeni din Parnas, dar de care s-a detasat repede...**

PAUL VALERY: Cît despre Verlaine, pentru că ați pronunțat numele lui, voi mai spune o anecdotă. Într-o zi, Pierre Louys, foarte tînăr încă, îl întîlnește pe Verlaine în Montmartre. Verlaine vizibil tulburat și, s-o spunem, vizibil ametit, mergea agitîndu-și bastonul. Părea cuprins de o furie violentă și urla în mijlocul străzii: „Ei cred că sunt beat! Ei cred că sunt beat!" Pierre Louys, totdeauna respectuos față de maeștri, înaintează spre el, cu pălăria în mînă și salută. Verlaine îl recunoaște; fața lui îmbujorată se luminează, surîde și șopteste lui Pierre Louys:

— Ei cred că sunt beat... Ei cred că sunt beat... Și adăugă: Puțin totuși...

Prezentare și traducere Emil NICOLAE

Dan HATMANU: „Catrinel"

MAPAMOND

Prin Baku, oraș de la Marea Caspică

În liniștea adîncă a singurătății te simți desprins de orice. Cufundat în tăcerea deplină a locului ești înclinat să privești mai atent înăuntrul tainelor vieții. Tocmai singurătatea aceasta îți înlesnește spiritul de observație, chiar și asupra celor mai mici lucruri de care în mod obișnuit nu ești tentat să ții seama. Incercam asemenea meditații la o oră tîrzie din noapte, pe balconul etajului șapte al hotelului de pe malul Mării Caspice. Ajunsesem în Baku de cîteva ore, dar somnul, fie din cauza oboselii, fie din alte pricini, nu se prindea. Aveam senzația, în liniștea aceea nestingherită, că îmi susură în urechi ceva venit parcă din altă lume și îmi stimulează imaginația. Ca un zvon de muzică însoțit de reflexele unor raze apărute dintr-un tărîm plin de mistere. De fapt eram în chiar mijlocul unui asemenea tărîm. Pe țărmul unei mări îndepărtate, unde briza ușoară și caldă îți mîngîie fața, iar măslinii luminați ca ziua de ghirlanda de becuri îmi amintesc că sînt cu adevărat departe de casă. Măslinul, iată un miracol al acestui ținut Ce freamăt vital și ce enigmă o fi ascunzînd în floare? Alături, templele clădite în marmoră, care îți dau sentimentul perfecțiunii, și lîngă ele arborii sacri.

Așteptam, desigur, după tot ceea ce am văzut pînă acum o experiență nouă. Cu cît pătrunzi mai adînc în Orient cu atît te apropii mai mult de atmosfera basmului și în același timp de o anume stare de echilibru și suplețe caracteristice acestor locuri. Privirile se opresc mai întîi nevinovate, apoi capătă insistențele unui sfredel obstinat pentru ca la urmă ele să sfîrșească în uimire. Baku este orașul clădirilor zvelte, al moscheilor și minaretelor, al templelor de vîrstă matusalemică. Azerbaidjanul este țara citricelor, bumbacului și petrolului, a mirodeniilor și fructelor exotice. Din Turnul fecioarei, Baku apare în toată splendoarea lui. Intr-o ambianță parcă de romantism, în farmecul sporit de ceea ce este specific orașului oriental, culorile devin mai strălucitoare, mai ireale. Copacii par ieșiți din flăcări, insulele de măslini și pini contrastează puternic prin verdele lucitor, al frunzelor cu galbenul solului uscat, arămiul zidurilor și roșul acoperișurilor.

Dacă e să apreciem temperamentul omului de aici trebuie mai întîi să observăm culoarea de aramă a pămîntului, a nisipului fierbinte de sub picioare. Pătrunzînd în psihologia orientalilor ai senzația că te afli în fața unora ce le pasă mai puțin de viață. Nepăsarea aceasta rezultă probabil din firea lor înclinată mai mult spre meditație și nu spre grija zilei de mîine. De aici nonșalanța cu care privesc lucrurile, indiferența la agitație și frămîntare. Nu este liniștea aceea pe care ți-o dă baza materială asigurată, tihna înlesnită de bunăstare. Mai degrabă este la mijloc un anume spirit de cumpătare și o anume aplecare metafizică, căutînd contopirea cu divinitatea abstractă. Filozofia Orientului este bine știută, generații la rînd cultivînd formele unei gîndiri de supunere docilă rigorilor unei morale de originalitate unică. Sînt influențe care și-au pus amprentele pe felul de a fi, pe temperamentul exotic, dacă e să-l privim din perspectiva noastră de europeni. Un amestec de scepticism cu stări ale realului mult voalat, adesea transformat într-un fel de abur ce îndepărtează din jur palpabilul, verosimilul.

Afară este mare zăpușeală, briza caspică suflă neputincios. Sînt 38 de grade la umba templelor, cred că pulsul mi se apropie de o sută. Intrăm într-o moschee din secolul XI, azi vestitul muzeu al covoarelor. Interiorul îmi evocă imagini ale unor scene din „O mie și una de nopți". Nu intri cu teama că dacă n-ai să poți privi și aprecia cum se cuvine covorul din fața ochilor riști s-ajungi la capătul vieții. Fiecare poveste nu însemna oare aminarea morții Shaharazadei? Dimpotrivă, cu fiecare nou covor văzut te adîncești într-un fel de admirație subtilă pentru aceste comori de artă. Covoarele la orientali fac parte dintr-o artă tradițională. Nu pot fi imaginate încăperile fastuoase și de un rafinament opulent ale sultanilor, șahilor, vizirilor, califilor și șeicilor fără covoare scumpe. Dar și pentru oamenii de rînd covoarele reprezentau un semn al bunăstării, numărul lor exprimînd bogăția familiei. Ne perindăm prin fața unor camere tipic azerbaidjene, nu ne putem desprinde privirile de pe frumoasele covoare în care, dincolo de măestria făuritorilor lor, intuim semnele unei civilizații dacă nu apuse în tot cazul azi în decădere. Bijuterii, podoabe feminine, vase, arme din bronz și aur stau nemișcate în vitrinele de sticlă în jurul cărora ne învîrtim și le contemplăm.

Din nou afară, în căldura insuportabilă, dar nu pentru mult timp pentru că după ocolirea unui colț intrăm într-un han, caravanserai, care datează din secolul XV. Aici trăgeau pe vremuri caravanele obosite de arșiță și nisip. Dispunerea încăperilor este circulară, un fel de chilii mai mari în care se putea servi masa și odihni. Și aici sînt nelipsitele covoare orientale, divanul cu pernuțe așezat lateral, în mijloc mesuțe mici, iar deasupra minicandelabre gen felinar. Toate ieșirile dau spre curtea interioară cu un splendid bazin. In apa transparentă un joc de culori cu cele mai nuanțate reflexe: sînt peștii exotici urmăriți cu plăcere de către turiștii de pe margine.

In drum spre Palatul șahilor tînjim la răcoarea Munților Talși, aflați nu știu exact la ce distanță de Baku, chiar dacă acolo am fi fost pîndiți de leoparzi, tigri și mai puțin de gazele. Am ajuns la Sirvanșah sau Palatul șahilor. Construit în secolul XV, palatul a fost jefuit și demolat pe rînd de persani și turci. Exteriorul a fost reconstituit abia în secolul XIX. Are trei curți interioare unite prin scări numeroase. Lîngă palat se ridică moscheea și minaretul, cunoscute edificii de cult mahomedan. Turnul înalt al minaretului stă încă de veghe, chiar dacă în balconul lui nu mai apare mulahul pentru a anunța, de cinci ori pe zi, începutul rugăciunii. Intrăm și în palatul justiției, acolo unde avea loc judecata, șahul împărțind după toanele-i proprii dreptatea. Mă uit atent la grătarul prin gura căruia osînditul își scotea capul. El era adus aici sub pază printr-un tunel. Capul nu trebuia să apară mai sus de picioarele prea măritului șah. Inechitabil mod de ați apăra nevinovăția și incomodă poziție de ați afișa mîndria, atunci cînd aceasta mai putea rezista umilinței.

Rămînem mai multe clipe în extaz în fața ornamentației în piatră, specifică artei arabe. Este o neîntrecută dantelărie din linii și motive geometrice și florale, artă la baza căreia se găsește sinteza dintre elementele bizantine, mesopotamiene și iraniene. La acestea se adaugă evident influențele tradiției locale. Aici distingem forma frunzei de vie și forma ghindei. Caut o metaforă pentru ceea ce văd, nu o găsesc pe cea mai potrivită. Ce cuvînt de sensibilizare a ideii, capabil să transfere sensul de la concret la abstract? Mă opresc la imaginea: muzică încremenită în piatră. Vreau să împărtășesc descoperirea mea celor din jur, nu îndrăznesc. Poate numai eu văd așa, metafora rămînînd ca o muzică cu reverberațiile amplificate în mine. Ce importanță mai are ce spune ghidul? Că șahul avea patru soții și două sute de cadine, că moscheea este orientată spre Mecca, că... Am plecat cu această imagine, un semn al sfidării efemerului.

Baku mi se pare interesant și sub aspectul contrastelor de ordin natural. Iarna, cea mai joasă temperatură coboară pînă la plus un grad, cînd poate să și ningă puțin dar se topește imediat. totul. Vara, mercurul termometrului urcă vertiginos pînă la plus 40 de grade. Ți se pare că și piatra devine moale, sub tălpi flăcări invizibile care te frig, trupul e cuprins de o moleșeală fără de sfîrșit. In atari condiții de climă uscată te aștepți ca orașul să apară dezolant, pustiit de orice urmă de verdeață. Și totuși el este ca o oază din vegetația căreia răsar pitoresc minaretele, moscheele, palatele, clădirile moderne în cele mai vii culori. Verdele orașului este datorat măslinului sau olivului, după denumirea veche, acestui arbore-minune. Ramura de măslin este o binecuvîntare pentru orașul bîntuit de caniculă.

Mînia zeului Asha, ocrotitorul focului veșnic viu, este de proporții catastrofale. Se spune că ori de cîte ori Marea Caspică este extrem de furtunoasă zeul s-a mîniat. Și o face destul de des din moment ce apelor mării li s-au dus vestea de valuri lacome și ucigătoare. Dar Caspica a ținut să-și manifeste în altfel generozitatea. Din străfundurile ei abisale omului i se oferă o bogăție mult căutată: petrolul. La 30 de km de Baku, în largul mării, se întinde platforma petrolieră Serebroskovo pe care o vizităm cu un interes deosebit. In 1900 Azerbaidjanul deținea 50—60 la sută din producția mondială de țiței. Și astăzi el ocupă un loc important printre țările mari producătoare de aur negru. Lungimea totală a podurilor platformei pe care ne aflăm măsoară 54 km. Fundațiile acestora pătrund circa 14—15 m în fundul mării la care se adaugă 40—50 m adîncimea apei plus înălțimea propriuzisă a platformei sau sondei. Cît cuprindem cu ochii — puzderie de sonde pe suprafața mării. Și ceea ce vedem noi aici încă nu înseamnă mare lucru pe lîngă celebrul oraș al petroliștilor „Nefteianiie kamni" (Pietrele petrolifere), undeva mai departe. Vîntul se întețește sau mi se pare? Ar fi cazul să ne retragem. Explicațiile s-au terminat la timp, ne urcăm repede în autocar și plecăm. Sub noi hăul negru-albastru este de o liniște suspectă. Marea, de obicei teribil de furioasă, a fost cu noi primitoare. Zeul a adormit, iar vînturile năprasnice au lenevit pe lîngă monstrul nevăzut.

După o zi plină, ne retragem în camerele modernului hotel „Azerbaidjan" pentru o binemeritată odihnă. Îmi place mult echilibrul vederii de ansamblu, de o parte Capitala cu măslini, de cealaltă necuprinsul albastru-verzui al Caspicii. Ctitorit de șahii Sirazului în secolele IX—X, Baku de azi reprezintă o sinteză a țării dintre Caucaz și podișul Armeniei. Orașul numără multe monumente pe care și le-a conservat cu grijă: minaretul Sinik-Kala, moscheele Mohamed, Djuna și Lezghi, adevărate bijuterii arhitectonice aparținînd de arta azeră, palatul Sirvanșah. O frumoasă piață în care tronează statuia poetului Nizami, poarta Semaha, Muzeul literaturii, cu neprețuitele manuscrise ale poeților Fizuli și Nizami, Bazarul, iată alte impresionante obiective ale orașului de la Marea Caspică. Mă uit din nou în dreapta, încercînd să surprind ceva din tainele mării, dar apa este de nepătruns. Ulterior am aflat că în ea își pierd „și numele și apa" fluvii ca Volga, Ural, Terek și — ca o ciudățenie greu de explicat — nivelul ei este cu 28 m sub nivelul Oceanului planetar. Seara tîrziu, pe răcoare, ne plimbăm pe digul îngrijit amenajat, briza ne învăluie plăcut, deasupra o boltă plină de stele, un calm domnește în jur. Zăpușeala de peste zi a fost uitată. Întîlnim grupuri, grupuri, întrebîndu-mă de unde or fi, și ca un răspuns aud vorbă românească: Ce mică-i lumea! Spre miezul nopții încă se aud melodiile tărăgănate în ritm leneș de nogara, duduk și clarinet. Aburi de cafea și ceai tare, un duh misterios plutește în aer, fiori dulci și somnolenți ne-ncearcă. Mergem la culcare.

În programul noii zile figurează vizitarea vestitului Templu al focului. Din cauza timpului scurt se va renunța la orașul Lenkoran, înconjurat de marile plantații de ceai, lămîi, portocali, smochini și măslini. Mai mult, se va renunța și la mausoleul din Nahicevan, care ne amintește în primul rînd de versurile lui Firdousi, unul din marii poeți persani. Acasă aveam să răsfoiesc mai cu atenție frumoasa ediție „Șah-Name (Cronica șahilor), una din celebrele epopei ale lumii. Am ajuns în fața templului unic: Templul focului sacru. Este împrejmuit de ziduri groase și înalte, intrarea pricipală avînd un turn crenelat. Înălțat în mijlocul unui platou, are forma unui pătrat, pe fiecare latură aflîndu-se cîte o intrare cu boltă ogivală. În centru, flacăra veșnică, purificatoare de rău. În partea superioară a templului alte patru urne cu flăcări. În India adepții unor secte se prosternau în fața unui foc artificial, dar aici el era natural, semn incontestabil al puterii zeiești. În fapt, puterea divină consta în existența gazelor care emanau abundent din pămîntul bogat în asemenea substanțe naturale. Adoratorii focului de pretutindeni ajungeau după drumuri lungi și extenuante. Cei care mureau aici, erau îmbălsămați și urcați într-un turn al tăcerii, cadavrele rămînînd pradă păsărilor cerului. În India era obiceiul arderii trupurilor, iar cenușa se păstra. Aici însă acest lucru ar fi însemnat profanarea focului sacru. Ritualurile erau însoțite de o muzică tainică produsă din scoici, timp în care pelerinii se rugau în anumite poziții. Înfiorătoare sînt chiliile călugărilor, săpate în zidul gros și în care cei care se sacrificau în preajma focului așteptau sfîrșitul într-un proces dureros de sinucidere lentă. Văd și acum figurile aproape scheletice ale unor indieni veniți la templul divin din Azerbaidjan, aflînd aici calea trecerii purificatoare în lumea de dincolo. Nu există încă nici un mijloc de a elucida asemenea experiențe religioase triste, admițînd chiar și încercarea noii revelații de „transfigurare" a lumii. Cultul jertfei era considerat un act spiritual încît noțiunea însăși de „sacrificiu" era egală cu noțiunea de „gîndire". Cînd Ahura Mazda l-a întrebat: „Cui vrei să-i adresezi cultul tău?", Zarathustra a răspuns prompt: „Focului tău! Dîndu-i ofradă de veneratie, vreau să mă gîndesc din toate puterile mele la Dreptate!". Potrivit doctrinei lui Zarathustra, discipol al lui Ahura Mazda, centrul religios al mazdeismului este altarul focului, care „pe lîngă funcția sa justițiară, el purifică și spiritualizează lumea". După tradiție, Zarathustra a dispărut într-un templu al focului, dar în universul hellenistic el a rămas ca un „mag exemplar", în filosofia Renașterii italiene ca un magus, a fost evocat de Nietzsche, iar ecouri ale mitului său transpar în „Faust"-ul marelui Goethe.

Nicolae BUSUIOC

Mircea Ispir: „Luceafărul"

TEMPLUL LITERATURII

Însemnări din Republica Populară Vietnam

În limba vietnameză se numește VAN MIEU iar în traducere **„Templul literaturii"**. La Hanoi marele monument de cultură de lîngă cartierul rezidențial mai este cunoscut și sub numele de GIAM, forma redusă a numelui **„Quốc Tu Giam"** sau **„Colegiul Național"**.

Giam era cunoscut în trecut pentru promovarea cultului filozofiei confucianiste și pentru adepții prestigioși ai lui Confucius (551—479). A fost și a rămas primul centru de înalte studii din Vietnamul feudal. Așa cum l-am văzut, vizitîndu-l de mai multe ori și cum îl poate vizita oricine merge la Hanoi, Templul literaturii ocupă un teren amplu, de formă dreptunghiulară, în suprafață de 9 mau, adică de 3 600 m². Deci peste 3 hectare împrejmuite de ziduri vechi și groase situate între străzile actuale „Nguyen Thai Hoc", „Hang Bot" și cea care-i poartă numele — Quốc Tu Giam". Zidurile au un kilometru. Ele au fost restaurate în 1833, atunci cînd au fost revopsite și 40 de coloane din interior. Edificiul ca atare are o lungime de 350 m, o lățime de 60 m în partea de Sud și de 75 m în partea de Nord. Poarta principală dă spre strada QUOC TU GIAM către Sud, spre lacul VAN HO în care se află o mică insulă pe care creșteau lămîi, rodii, bambuși. În total zece specii de plante tropicale. Lacul acesta se colmatase de-a lungul veacurilor dar a fost revitalizat în deceniul al IX-lea al secolului 19, de către doi cunoscuți scriitori și mandarini, locali: Lê Huu Theanh și Dang Ta. Asta se întîmpla înaintea venirii colonialiștilor francezi. Urmele vechiului lac se mai văd și azi de-a lungul străzii dinspre Sud, în fața porții principale a templului.

Monumentalul și străvechiul edificiu este precedat de un șir de patru coloane din zidărie situate în aer liber. El începe cu un portic avînd trei intrări, fiind în fapt Poarta Templului Literaturii, sau cum se spune în vietnameză — VAN MIEU MON.

Cînd am vizitat întîia oară Templul și am ajuns lîngă acest portic, am văzut la cîțiva metri un bărbat între două vîrste pictînd porticul. M-am apropiat. Era un pictor adevărat. Apropierea noastră nu l-a deranjat într-un nimic. A fost însă vădit tulburat cînd m-a auzit vorbind românește, cu Simion Diac unul din cei 2—3 foarte buni cunoscători români ai limbii vietnameze. Omul s-a ridicat, ne-a privit îndelung. Simion Diac l-a salutat în limba lui. Iar pictorul în loc de răspuns la salut ne-a strigat:

— Am fost și eu în România. Nu de mult. Cu 4—5 ani în urmă. Sînt inginer petrolist. Am fost într-un schimb de experiență. Am vizitat Bucureștiul, Ploieștiul, Sinaia, Predealul, Brașovul. N-am să uit niciodată cît de frumoasă e valea acelui rîu cu apă limpede care coboară printre munți.

Ne-a spus că are acasă multe desene cu picturi de pe Valea Prahovei. Că și ele vor intra în expoziția și în colecția documentară, pe baza căreia pictorul încă „amator" urma să candideze nu peste mult timp, la titlul de membru al Asociației Artiștilor plastici. Întîlnirea a fost profund emoționantă și pentru noi. Și-a lăsat uneltele și ne-a însoțit mult timp prin templu, dîndu-ne tot felul de explicații, povestindu-ne tot felul de întîmplări. Era un bun cunoscător al fiecărui zid, al fiecărei coloane, al fiecărei pietre de aici. Probabil pictase mult acolo.

Ansamblul arhitectonic al Templului literaturii se împarte în cinci părți separate în lungul său, despărțite prin pivoți, porticuri, porți deschise. Totul este flancat în ambele părți de două deschideri suplimentare.

Inginerul petrolist, (care, de dragul artei, își abandonase profesiunea, tocmai cînd, după japonezi și americani, petroliștii vietnamezi împreună cu cei sovietici se pregăteau să anunțe primele descoperiri de țiței undeva la 100 de km de Saigon), ne-a condus pe aleea centrală pavată cu mari și frumoase dale de teracotă, pornind de la poarta principală și traversînd primele două secțiuni ale spațiului Templului. Aici ne întîmpină o poartă mare „Dai Trung" (Marele mijloc). În spațiul de mijloc întîlnim două mari oglinzi de apă în formă dreptunghiulară. Pe margini spațiul e decorat cu arbori seculari. A treia parte a Templului este marcată tot de o poartă. Mai curînd **un fel** de poartă, pentru că aceasta are suprapus un amplu pavilion din lemn cu două etaje. Pavilionul e compus din 8 spații deschise spre toate cele patru puncte cardinale, cu patru ferestre în formă de soare. Acest pavilion, relativ recent, a fost înălțat, după unii autori, la începutul secolului XIX și se numește „KHUÊ VAN CAC" sau, în traducere „Balconul de sus al Constelației Hhuê".

După vechi credințe existente în Extremul Orient și în China, această constelație a patronat în toate timpurile literatura. Apoi lîngă aleea centrală ni se înfățișează un fost lac, acum un mic eleșteu pătrat: „THIEN Quang TINH", adică **„Fîntîna luminii cerești"**. Acest **„lac"** pătrat este înconjurat de pereți nu prea înalți sprijiniți și flancați de trepte coborîtoare spre apă. Pe ambele părți ale lacului se aliniază 82 plăci monolitice așezate pe 82 socluri cioplite sub formă de broaște țestoase. Din cîte ne-a povestit inginerul-pictor, iar cu un alt prilej un ghid al Templului, fiecare din aceste blocuri de piatră a fost, în vremuri străvechi, consacrat unui concurs de doctorat așa cum vom arăta, de altfel, mai încolo.

În a patra secțiune a Templului se află locul de cult, templul propriu-zis. Aici se vede poarta „Dai Thanh", adică „Marea reușită" și traversăm apoi o curte pavată cu dale mari ajungînd la o vastă construcție în stil tradițional. Construcția este impresionantă. Are nouă mari travee și este susținută de coloane din așa-numitul „lemn de fier", material de construcție de o densitate și de o durabilitate fără egal. Construcția e decorată cu doi dragoni simetric orientați către un disc lunar. Aici este casa ceremoniilor, denumită „Bai Doung". Sub traveea centrală se află inscripția „Van The Su Biên" care înseamnă „Modelul maeștrilor celor zece mii de generații".

Aici se află, între obiectele de cult bine conservate, un mare clopot de bronz turnat în 1768 din inițiativa marilor oameni de litere care au fost Nguyen Nghiêm, Vu Miên și Nguyên Lê. Acest spațiu al ceremoniilor este asemănător cu o a doua construcție, înălțată după același model arhitectonic, în aceleași coordonate dimensionale. Este „Înaltul Sanctuar" — („Thuong Cung"). Traveea centrală a Înaltului Sanctuar cuprinde altarul lui Confucius, avînd în mijloc statuia acestuia dăltuită în lemn de lac. În părțile laterale se află și alte statui dedicate: grupului de patru Misionari, (propagatori ai confucianismului) pe nume NHAN TU (Yanzi), TU TU (ZISI), TANG TU (Zengzi) și MANH TU (Mencius) precum și celor zece TRUONG (Zizhang), MAU TU KHIEM înțelepți. Cei zece au fost: TU (Muziqian), NHIEM BA-Nguu (Ran Bonin), TRONG CUNG (Zhonggong), TE NGU (Qiwu), TU CONG (Zigong), NHIEM HUU (Ranyon), QUI LO (Guilu), TU DU (Ziyou) și TU HA (Zixia).

Ceilalți discipoli ai marelui maestru sînt onorați în alte două construcții laterale formînd două părți în marea curte cu dale de lîngă Casa Ceremoniilor. Aceste construcții se numesc TA VU (Aleea stîngă) și HUU VU (Aleea dreaptă). Între cei omagiați în aceste spații se află și numele unor mari scriitori vietnamezi între care CHU AN și TRUONG HAN SIEU. Aceste clădiri laterale au fiecare cîte șapte travee. Distruse de trupele franceze la finele lui 1946, la începutul primului război indochinez, ele au fost restaurate în 1954.

A cincea și ultima secțiune a Templului, alături de strada Nguyên Thai

Hoc, reprezintă sanctuarul KHAI THANH consacrat părinților lui Confucius. E un loc de cult care a completat Templul literaturii la începutul secolului 19. Multe construcții aparținînd acestui Templu impresionant au fost distruse de trupele franceze în 1946.

Între vestigiile care au rămas se numără și patru mari inscripții în piatră : THAI HOC DUONG NGHIEN. A rămas și un panou pe care regele Khang Hi a scris cu propria-i mînă heroglifele „VAN THE SU BIEN" („Simbol Stăpînului zecilor de mii de generații"). Dar, mai pe îndelete, ce a fost acest „Templu al literaturii" ? A fost o școală construită începînd din anul 1070 în vremea regelui Ly Thonh Tong, și inaugurată oficial în 1076.

Era prima școală superioară din Vietnam și aci erau primiți copii de la palat și elevii buni din diverse pături sociale. La finele secolului al XIII-lea dinastia Cen a creat pe această bază Institutul de învățămînt superior.

În 1484 Le Thanh Tong a cerut să se înscrie în plăci de piatră numele absolvenților precum și temele lucrărilor de absolvire, fapt care a devenit o tradiție a Institutului. Ultima placă a fost sculptată în 1780 și reflectă rezultatele examenelor din 1779. Astăzi sînt expuse în curtea special destinată acestui scop 82 plăci monumentale, de fapt niște mari blocuri de piatră - dreptunghiulară, îngrijit sculptate cu inscripții în vechea scriere chineză. Aceste „plăci" au postamente din piatră sub formă de uriașe broaște țestoase, simbolizînd trăinicia, durabilitatea. Din perioada 1484—1536 sînt 14 plăci cu dimensiuni variind între 1,50—1,55 m înălțime, 1 m lățime și cu o grosime de 0,15—0,18 m. Din perioada a doua, în care școala a suferit importante transformări, adică de după 1653, s-au mai găsit 25 de plăci cu înălțimi variind între 1,55—1,70 m, late de 1,10—1,25 m și groase de 0,20—0,30 m. Din ultima perioadă (1717—1780) s-au găsit pînă acum 43 de plăci, mai înalte decît celelalte. Înălțimea lor variază între 1,70—2,14 m, sînt late între 1,20—1,37 m și cu grosimi foarte diferite. Atrag atenția piedestalele plăcilor sub formă de broaște țestoase. Acestea au capete de expresie diferite, în poziții felurite. Carapacea este lucrată diferit de la stelă la stelă. Se poate spune că fiecare placă este un adevărat monument. Plăcile din piatră, rotunjite în partea superioară, au de jur împrejur chenare sculptate cu motive florale diferite. La cele mai multe, pe frontispiciu, este sculptat soarele cu razele sale de lumină și formele minunate ale norilor cirus pe vreme frumoasă. Aceste imagini ale norilor evoluează de la piatră la piatră, căpătînd forme tot mai abstracte, uneori chiar florale. Plăcile cu inscripții în chineza clasică, poartă numele laureaților precum și alte date în legătură cu aceștia. Spre exemplu : împrejurările în care a avut loc concursul, consiliul care a încurajat și înflăcărat pe studenți spre cultura literelor. După aceea vine lista absolvenților laureați cu titlurile de doctori. Numele fiecăruia e gravat în ordinea consfințită de gradul titlului său de doctor : doctorii de clasa întîi, apoi cei de clasa a doua și în fine, doctorii de clasa a treia.

Pe prima dintre plăci se află un semnificativ text din care redau aici un fragment după versiunea publicată de Le Thnoc : („Le Van Mieu", „Le Viet Nam en Marche" nr. 1 — 1958) :

„La ora actuală concursurile oferă un spectacol de magnifică prosperitate. Desigur marea lor strălucire va orbi întregul nostru secol, dar nu va fi suficientă spre a perpetua prin secolele viitoare bunul renume al laureaților".

Primul concurs a avut loc, cel puțin așa dovedește una din imensele plăci în primul an al epocii DAI BAO în vremea domniei lui LE THAI THONG (1442) iar ultimul concurs a fost în al patruzecilea an al epocii CANH HUNG în timpul domniei lui Lê Hiên Tông (1779). În aceste peste trei veacuri au avut loc 110 concursuri bienale de doctorat. 28 de plăci s-au pierdut. Mai curînd au fost luate din Templu în ultimele două secole.

Cele 82 plăci expuse cuprind în memoria lor de piatră numele a 1 306 absolvenți ai școlii, între care unele au rămas în istoria culturii acestei țări ca personalități dintre cele mai importante, între care istoricul NGO SI LIEN, matematicianul LUONG THE VINH sau omul politic și diplomatul NGO THI NHAM.

Multe din aceste plăci prin sculptura lor sînt adevărate opere de artă ale timpului. De această școală devenită, cum menționam, institut de învățămînt superior se leagă și istoria examenelor din Vietnam. Ele au fost introduse în timpul dinastiei Ly Trân Lê.

Aici elevii buni dădeau examene pentru treapta I, apoi pentru a II-a și-n fine pentru a III-a treaptă, cea superioară. În primul rînd, trebuie arătat că încă în 1076 regele a avut în vedere ca școala să fie frecventată numai de oameni talentați, deosebit de capabili.

În 1086 s-a deschis și o secție care avea misiunea alegerii candidaților. În 1232 împăratul Trân Thai Tong a inaugurat și o secție pentru doctoranzi, care parcurgeau cele trei trepte în 7 ani.

După cum mărturisesc hrisoavele, adevărații doctori în științe au absolvit după 1347 în timpul împăratului Trân Due Tong. Primele decrete regale care reglementau cine avea dreptul să dea examen de admitere la acest Institut de învățămînt superior au fost date în 1396 de TRAN THUA TONG. Iar gravarea în piatră a numelor absolvenților este hotărîtă în 1484 de împăratul LE THANH TONG Institutul, devenit astăzi Templu al literaturii, a funcționat în aceste spații pînă la sfîrșitul dinastiei LE, cînd a fost mutat în curtea imperială din Thang Long (Hanoiul de azi), adică nu departe, la circa un kilometru, acolo unde se află astăzi Muzeul militar din Hanoi.

În 1983 cînd am vizitat prima oară acest monument de cultură veche vietnameză, apoi în 1984 și 1987 cînd l-am revăzut, un contrast m-a izbit puternic. Și anume, acela dintre valoarea deosebită istorică și artistică a Templului și măsura neînsemnată a preocupărilor autorităților locale pentru întreținerea și ocrotirea lui.

Constantin POTÎNGĂ

Dan HATMANU : „Ionuț"

PE TĂRÎMURILE HANSEATICE

Rostockul, oraș vechi al Germaniei, fondat în anul 765, vestit centru comercial al Hansei, dar și unul de iradiere spirituală, avînd Universitate din anul 1419, ne întîmpină cu aceeași ireală liniște Cineva a surghiunit oare vînturile? Greu de spus ce s-a întîmplat. Deocamdată e o nesperată și netulburată tihnă în ianuarie. Pe rîul Warnow, în port, vapoarele stau drepte ca luminările. Cerul e senin, sînt plus 10 grade celsius. Lumea umblă agale, uitîndu-și graba și treburile, ispitită și cucerită de voluptatea plimbării la această vreme de iarnă-primăvară. Miracolul poate fi aici de scurtă durată, trebuie profitat repede și din plin astfel, clipa cea repede o să se lepede.

Și așa, nemții, oameni pentru care strada este locul pe unde se merge cît mai repede, ca să ajungi undeva iute și negreșit, undeva unde ai o treabă precisă și importantă, mai totdeauna, își înfrînează pornirile ancestrale, calcă în picioare tabieturile, deprinderile și, de ce nu, prejudecățile. Dar nordicii aceștia, tăcuți ca toți oamenii din părțile Septentrionului lumii, au o altfel de plămadă decît cei din Prusia sau din alte locuri ale Germaniei. Sălășluiește în ei o căldură sufletească neașteptată și o mai mare nevoie de comunicare. De asta probabil sînt mai prietenoși și se apropie mai lesne de semenii lor, veniți de pe alte tărîmuri. Mîndria, ce iese la lumină cînd vine vorba de fapte mari, ca înfrîngerea lui Napoleon la Rostock, dar și cele mărunte ale vieții, de pildă de șapca lor de culoare neagră, cu un cozoroc îngust pe care o poartă îndesată pe cap, ca să nu o ia vîntul, nu are nimic trufaș și umilitor pentru un altul.

Seara coboară lin peste Rostock și clopotul cerului, cu limbile lui de stele, s-a așezat parcă pe pămînt. Orașul se pustiește dintrodată Dacă nu ar fi larma surdinizată a restaurantelor, scrîșnetul tramvaielor, uruitul puținelor mașini care mai circulă la ora tîrzie, ori țipătul rătăcit al cîte unei sirene, ai putea crede că viața a fost izgonită din oraș, că te afli într-un burg unde au rămas doar pietrele, zidurile și pulsația reclamelor luminoase. Viața continuă însă într-o tonalitate mai stinsă. Zbuciumul de peste zi se potolește Treptat, treptat, pînă cînd somnul va pune stăpînire peste toate, pînă cînd va cuprinde sub puterea sa și oamenii și casele și străzile. Pînă atunci viața curge, curge domol, contrastînd cu vijelia de peste zi. Se resimte și în atmosfera sobră a restaurantelor, unde se vorbește în semitonuri și se ascultă o muzică odihnitoare, dansîndu-se ca pe timpuri. Barurile și discotecile trăiesc în schimb sub semnul unor vremuri și generații dezlănțuite. Acești tineri vor continua așa sau se vor înscrie cuminți în înșiruirea generațiilor de dinaintea lor. Greu de spus. Cei bătrîni sînt sceptici și îngrijorați. Se tem de o ruptură, de o răsturnare a lumii în care au trăit. Probabil la fel s-au înfricoșat și părinții și bunicii lor. Dar febra sfîrșitului de mileniu are o putere devastatoare, aidoma unui ciclon din Pacific sau din Oceanul Indian.

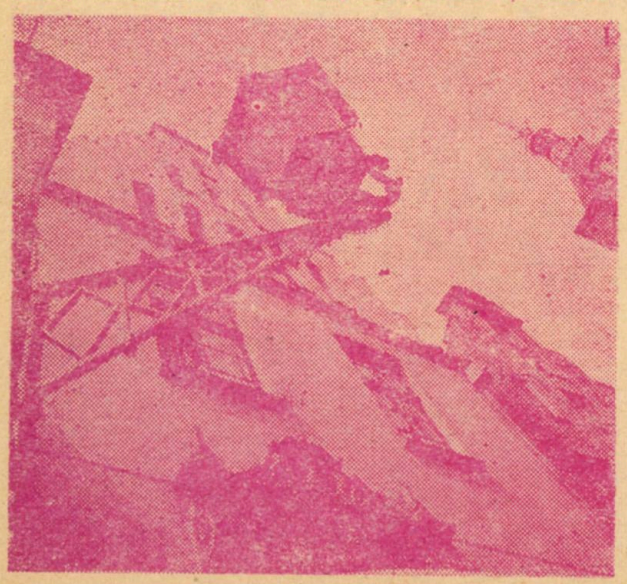

Arhitectură tradițională

Liniștea așezării nu poate fi însă tulburată. Ciudățenille climei, miraculoasa insinuare a primăverii în ianuarie, nu face decît să o accentueze.

*

Dimineața miraculul pare a se sfîrși. Afară e potopul. Un vînt pieziș și rece și o ploaie care bîciuie cu frîie de apă. Umbrelele sînt o iluzie. Le umflă vîntul și le azvîrle cine știe unde. E întuneric, urît și frig, să nu scoți un cîine afară. Oamenii umblă, luînd pieptiș vîntul și rafalele ploii. Sînt învățați cu de astea. Dinspre Baltica lunecă banchize de nori negri, aproape atingînd cu burțile lor pline de apă pămîntul. Trag repede perdelele groase de catifea. Măcar să nu mai văd, și-mi astup urechile să nu mai aud nimic. Adorm și cînd mă trezesc mi se pare că nu mai răzbate de afară zvonul prăpădului de mai-nainte. Într-adevăr, o pace s-a înstăpînit iar peste Rostock. Pe apa Warnowului lunecă lebede, un colț de soare taie cu circularul său zimțat cerul la răsărit, oamenii se îndreaptă tacticoși spre slujbele lor.

Ce a fost asta? Ce să fie: Vremea cu schimbările ei bruște, atît de firești la țărmul mării, mai ales la țărmul unei mări reci din Nord.

Așadar, șansa îmi surîde iar. Plimbarea prin Rostock și drumul la Warnemünde pot avea loc.

*

Arhitectura Rostockului este oglinda fidelă a trecerii timpului, a victoriilor și înfrîngerilor, a prosperității și scăpătării orașului de-a lungul veacurilor. Fiecare secol și-a pus pecetea sa de neșters, de la gotic la Renaștere, de la baroc și pînă în vremurile noastre. Oraș de negustori, de călători pe ape, de iscusiți navigatori, de învățați, de artiști, de muncitori și ingineri, Rostockul și-a cristalizat personalitatea lui inconfundabilă tocmai din această împerechere de individualități, gusturi, mentalități. Nu e o contopire, nici n-ar fi fost cu putință. ci o coexistență. Unitatea contrariilor. Un liant al acestor elemente atît de disparate este culoarea. Fațadele clădirilor din epoci felurite, cu formele lor triunghiulare, ca niște scuturi, ori niște pereți de munte, caută obsesiv lumina. Culori deschise, galben-sulfuroase, roșcate, maronii, grena, care cheamă soarele, absorb și apoi reflectă lumina pură de nord. Ca pretutindeni la Septentrion casele, mici sau mari, au un sclipăt de aurărie, o iradiere lăuntrică, uranică uneori, la ceasurile de puternică lumină solară, iar în celelalte mai estompată, dar și odihnitoare.

Impresia aceasta te izbește mai ales în orașul vechi pe Kröpeliner strasse, pe Lange strasse, acolo, unde în vatra veche a orașului, sînt relicvele trecutului, dar unde nu lipsesc nici accentele arhitecturii contemporane. În rest, în orașele satelit în care locuiesc cai mai mulți dintre cei 250 000 de cetățeni ai Rostockului, aritectura este aidoma cu cea contemporană de pretutindeni, din America, Europa sau Asia. În 1942 bombardierele britanice au distrus o treime din orașul istoric. Tot ceea ce s-a putut, s-a refăcut întocmai. Inserțiile de nou au ținut cont, cel mai adesea de atmosfera întregului, de întîlnirea veacurilor, de existența orașului. Kopliner strasse a devenit un loc de promenadă. O stradă comercială și un tărîm de aducere aminte, mai cu seamă pentru bătrînii care vin să se odihnească în piața Universității.

*

Rostockul, astăzi principalul port al Republicii Democrate Germane, cu cele mai mari șantiere navale ale țării, nu și-a uitat vocația hanseatică. Drumurile comerciale spre Danemarca, pe uscat și pe mare, trec pe aici. Feribootul spre Iutthlanda pleacă de la Warnemünde. Vechea solidaritate a orașelor de la țărmurile baltice se regăsește astăzi într-o tradițională reuniune de înfrățire a acestor așezări. Un festival își poartă ca-

ravana de la Helsinki la Leningrad, de la Talin la Gdansk și la Rostock. Aici este găzduită Bienala de artă. Pentru organizarea acesteia s-a construit în 1969 o sală de artă. Kunsthalle, situată excentric departe de centrul istoric, ivindu-se cu silueta ei de vapor transatlantic ca din apele verzui ale unei pajiști nesfîrșite. Kunsthalle nu este numai un loc de expunere a lucrărilor Bienalei de artă a țărilor baltice. Ea a devenit un muzeu de artă, cu specialiști de înaltă calificare (6 la număr) profilați pe artă contemporană, preocupați îndeosebi de studierea trăsăturilor artelor Nordului. Galeria permanentă ilustrează tocmai tendințele artei contemporane din Scandinavia, Polonia, R.D.G., Uniunea Sovietică, pune în lumină asemănările, deosebirile. Săli de expoziție curentă, săli de conferință, un bar, întregesc acest complex de artă, care își trăiește viața zi de zi, unde artiștii și iubitorii de artă vin să privească și să schimbe o idee. Stresul orașului tentacular dispare aici, locul acesta pare pierdut între singurătăți de pajiște alpină. Pînă și scrîșnetul tramvaiului, care trece prin apropiere și uruitul mașinilor și-au pierdut din agresivitatea lor primară. Plutește peste tot și peste toate binecuvîntarea artei, minimalizată, sfidată chiar uneori, dar învingînd secolele, biruind timpul.

*

Două sînt direcțiile mai importante pe care au mers artiștii de aici din Nord în acest veac frămîntat nu numai de insurecții militare, ci și de cele artistice. Una este direcția expresionistă, cu rezultate atît de fertile în arta germană, alta este cea a școlii franceze, a impresionismului, care a făcut destui prozeliți și în aceste părți ale lumii. Evident, artiștii au căutat să fie ei înșiși, să nu semene cu nimeni, să atingă acel „neperechе". Un Otto Erich Stephan, pe care talentul și temperamentul îl mînau către expresionism, îngroașă liniile și trăsăturile, geometrizează, privește cu umor negru lumea ca lume. Nu este acea viziune aproape macabră, vitriolantă, ci uimita descoperire a insolitului, ca în arta primitivă. Pe acest tărîm artiștii de aici se simt mai puternici, mai acasă la ei, vorbesc limba pe care o știu mai bine. Culoarea nu este punctul lor forte. E ceva ce-ți lunecă printre degete, ca o picătură de apă, uite a fost și nu mai e. Acești artiști din Nord, chemați de năluca impresionismului ca de cîntecul unei sirene în mările calde, nu izbutesc acea osmoză, greu de definit, între culoarea care dă năvală și universul pămîntesc pe care-l cucerește. Culoarea în sine, cu oricît meșteșug așezată, rămîne un simplu strat de vopsea. Există, desigur, și excepții. Una poate fi și aceea a lui Otto Neimeyer Holstein, artist care a viețuit în aceste locuri între 1896 și 1984. În Kunsthalle i s-a rezervat un colț omagial. În pînzele lui, rafinamentul cromatic se logodește cu un lirism subtil și autentic. El scoate la iveală esența și unicitatea făpturilor portretizate, stăruind asupra privirilor, asupra ochilor ce focalizează ca niște uriașe lentile lumina sufletului și vorbind despre ritmul lăuntric, despre înseninările și tenebrele omului. Neimeyer dă întreaga măsură a talentului său mai cu seamă în peisajele marine. Le receptezi nu doar cu ochii, ci și cu simțul mirosului. Senzațiile nu sînt doar vizuale, ci și olfactive. E ora cînd marea miroase a alge putrede, un iz puternic, pătrunzător și stăruitor ca de naftalină, ce nu mai iese o viață din dulapurile bătrîne.

*

Kunsthalle este gazda unei expoziții de gravură din colecția Muzeului de artă din Praga. Stampe de epocă ale orașelor din Germania, semnate de artiștii germani ai vremii. Precizie, finețe tehnică, corectitudine, convenționalism. Ceea ce lipsește acestor imagini, ce par mai degrabă ale unor caligrafi, este florul artei, atmosfera aceea ce dă unicitate. Din cînd în cînd, cîte un artist reușește să sfarme bariera convenției. Este cazul lui Karl Kuntz, cu acel „Cavou al lui Venus de lîngă Wölitz". Senzația că te afli în fața unei bucăți de hîrtie, pe care s-a desenat ceva, dispare cînd privești această gravură. Pe carton se află o lume, o lume ce nu va muri vreodată.

*

Stăm la o masă a cafenelei de la Kunstkhalle și așteptăm să treacă furtuna iscată afară, care sună din niște pinteni în ferestrele uriașe ale acestei clădiri aidoma unui vapor plutind peste apele verzi ale unei nesfîrșite pajiști. Mă întristez, mă întunec la gîndul a ceea ce ar putea fi acum pe țărmul mării, la Warnemünde. De bună seamă, în atari condiții, toate drumurile nu mai duc spre Baltica. O părere de rău, care ea însăși nu poate să alunge furtuna. Îndată rămîn doar urmele ploii, bălțile ce dispar pe nevăzute. Cînd ajungem în centrul orașului, furtuna e doar o amintire. Iese chiar soarele un soare palid, bolnav parcă de oftică, așa cum va fi cel puțin pînă la primăvară.

*

Miezul zilei ne prinde pe Kröpeliner strasse, în apropierea pieții Universității. Un clinchet, apoi altul, într-o cădere de mică și dulce cascadă de sunete. Ne întoarcem și ne oprim, asemenea celor mai mulți dintre trecători. Descoperim repede ciorchinele de clopote, mai mici, mai mari, rînduite unele sub altele, rînduite într-o firidă a vestitei cafenele de pe Kröpeliner strasse. Un bărbat, în picioare cîntă la o claviatură, care mișcă niște ciocănele, ce izbesc arama cu amestec de argint Cling, cling! Dulce-amar. Vesel-trist. Nu ca o caterincă de pe timpuri. E o orchestră în toată regula. Bătrînul spătos, care s-a oprit lîngă noi, cu silueta lui de lup de mare, așa cum a și fost, după cum ne-a mărturisit-o singur, cu fața tăbăcită de vînturi, cu șapca neagră, îndesată pe capul masiv, statuar, observă curiozitatea noastră și, deschis și vorbăreț, cum îi este felul, ne vine în întîmpinare cu cele știute despre clopotele din Kröpeliner strasse și clopotarul lor. „E o tradiție reînviată, ne spune cu bucurie bătrînul lup de mare. Cîndva, clopotele se afla în turnul de pe Lange strasse. Melodia lor vestea mijlocul zilei. Războiul a făcut să dispară acest obicei. Acum clopotele și-au regăsit locul lor în viața orașului. Sînt însă ceva mai sofisticate. Nu le mai poate trage un clopotar, ca pe timpuri, ci e nevoie de un muzicant. A fost adus tocmai de la Weimar. Nouă ne place. E un semn de viață normală. Cînd le aud parcă nu mai simt schija ce mi-a sfărîmat oasele".

Bătrînul lup de mare zîmbește cu ochii săi blînzi și buni apoi se întoarce spre lăuntrul său și ascultă. Concertul de clopote continuă. Tot mai multă lume se adună, uitînd cîteva clipe de treburile, de frămîntările zilei. Un miracol ca și vremea, ca și soarele care parcă întoarce apele spre izvoare.

II

Muzeul din Rostock și-a așezat colecțiile de istorie și cultură în chiliile Mînăstirei Sfintei Cruci, veche din 1270. S-a întîmplat asta în 1977, după restaurarea bătrînelor construcții. Din 1921 încăperile monahale fuseseră transformate în locuințe, asta după ce, din 1586

Universitatea din Rostock

funcționase aici o școală pentru fetele înstărite din ținutul Meulemburg. După primul război mondial o școală într-o fostă mînăstire nu mai era o atracție. Părea vetust, depășit. Vechea aristocrație decăzuse, cea nouă era, chiar aparent, mai puțin puritană, mai de lume și mai practică. Ce rost avea să-și lase odraslele să se efilească în chiliile strîmte, întunecoase, reci, mirosind înăbușitor a mucegai. A învăța la școala mînăstirească nu mai reprezenta un certificat de bună purtare. Vremurile se sechimbaseră, altele erau acum reperele, valorile. Și cum să mai suporți în vuietul acestui veac liniștea atotstăpînitoare de aici. La cîțiva pași se rostogolea viața. Dar, ciudat, aceasta nu răzbate de dincolo de zidurile din cărămidă și piatră hașurate cu grinzi mîncate de carii. Aici trebuie să vorbești în șoaptă, altfel vorbele se întorc, lovindu-se de bolți și te izbesc în moalele capului. Pe cît de intrate în pămînt și de umile par, privite din afară, clădirile cu chilii și refectoriu, pe atît de uriașe și strivitoare ți se înfățișează dinănutru. Iar deasupra lor e biserica care parcă este fără capăt, urcîndu-se pînă la cer.

*

În refectoriu, o tipică sală gotică din secolul al XV-lea bîntuie frigul veacurilor. Îți îngheață pînă și sufletul. Dușumelele sînt făcute din dulapi groși, pe care piciorul nu-i clintește. Podelele nu trebiau să scîrțîie la mesele monahale. Ochilor nu le era îngăduit să privească decît în farfurie și în sine. Totul se desfășura ritualic și nu trebuia tulburat.

Fiorii de gheață au fost alungați din refectoriu, deși austeritatea zidurilor s-a păstrat neatinsă. Dar bolțile în arcuri și sfinții din icoane, ca și Isus de pe crucifixe încălzesc piatra. Aici este adăpostit tezaurul de artă. Fresce pe piatră, picturi de lemn. Culori vestede, culori vii. Sfințenie, smerenie, dar și mușcătoare priviri asupra păcătoșeniei omenești. Accente expresioniste, ca ale timpurilor de mai încoace. Isus pe o cruce de lemn crud, lăcuit. În jurul lui horesc figuri ca de panopticum. Sînt oameni ai timpului său, pe care meșterul pictor și ceramist i-a așezat în uriașa firidă a altarului, nu să-i sanctifice, ci să-i nemurească ca oameni. Pitici cu zarurile norocului în palme, sfinți cu figuri grave, stăpîniți de problemele lumii întregi, chipuri fățarnice de femei viclene. Deasupra — bolțile cu ceramică smălțuită, înflorită. Vis-a-vis — sculpturile din bronz ale lui Ernest Barlach (1870—1930) cu forme masive, care însă nu sînt lipsite de o înfiorare poetică. Forță și gingășie, într-o înlănțurare ce nu e stridentă, pentru că sculptorul este ispitit mai ales de viața oamenilor simpli. Un cerșetor în cîrje, niște țărani dormind după ceasurile de trudă la cîmp, subiecte banale, la care artistul vibrează cu toată ființa lui.

Vîntul nu mai suflă rece în imensa încăpere a refectoriului. Se aude foșnetul aerului condiționat, se plimbă pe hîrtii ace ca de seismografe, acele aparatelor, care înregistrează umiditatea. Un profesor și eleva lui învață cu opere în față lecția marei arte, o artă care a alungat frigul secolelor din această sală, unde îți era permis să privești cel mult către lăuntrul ființei tale.

*

La 23 ianuarie 1859 într-o clădire istorică de pe Stein strasse s-a deschis pinacoteca orașului Rostock. Prima colecție publică din existența așezării numără 20 de tablouri. Astăzi fără a fi aici un bogat muzeu de artă, sînt expuse într-o sală de la etaj a Mînăstirei Sfintei Cruci, cam tot atîta lucrări de grafică ale lui Rembrandt van Rijn (1606—1669). O răscolitoare mărturie a capacității artistului de a ajunge la adîncurile sufletului omenesc. Privesc și îmi aduc aminte de gravurile pe care le-am privit la Kunsthalle. Ce uriașă depărtare. Acelea mi se par așezîndu-le față în față cu lucrările lui Rembrandt, niște simple cartoane. Aici senzația materiei pe care s-a lucrat dispare. E lumea care nu a murit și nu va muri vreodată. Sînt oameni pe care artistul i-a văzut cum ei înșiși nu s-ar fi putut vedea și i-a descoperit în cruzimea adevărului vieții lor. O lume încremenită, niște secvențe surprinse cîndva, instantanee, la urma urmei. Dar vrăjitoreasca putere a pictorului nu ia în seamă fleacurile și prejudecățile astea. Cînd trage liniile, cînd așează culoarea, el dă viață materiei moarte; sîngele începe să curgă în venele nevăzute, inima pulsează, plămînii răsuflă. Te apropii ca un scos din minți, să te convingi, pipăind ascultînd, privind de la cîțiva centimetri. Nu ești smintit. Da, nu e viață. Te îndepărtezi și iar cazi în mrejele iluziei, pe care artistul ți le întinde. Dar asta nu mai are importanță, te simți fericit și confraternel cu oamenii din pînzele lui, cu negustorii, cu cerșetorii, cu piticii, cu nobilii și, mai ales cu el, meșterul.

*

În timpul războiului cîțiva artiști de aici din Nord au întemeiat colonii la Ahrenshoap și Schwan. Refăceau experiența impresioniștilor francezi. Întoarcerea la natură. Nu mergeau pe căile trîmbițate de propaganda Reichului. Ei zugrăveau splendorile naturii și frumusețea simplă a omului de la țară. Pictau păduri adormite sub omături, lanuri de grîu somnolînd în căldura din miez de vară, oameni osteniți de munca cîmpului, cu sufletul curat și deschis înaltelor elanuri morale. N-au atins diafanitatea pînzelor impresioniștilor francezi, nici originalitatea viziunii acestora. Culorile lor, deși deschise, luminoase, sînt totuși mai puțin iradiante. Au o moficiune și o paloare de vechi goblenuri. Experiența lor, a unor artiști ca Anna Gerreseheim, Elisabeth von Eicken O. M. Muller, Koemph Rudolf Bartles, e benefică în plan aristic, deschide paleta artei germane și, totodată, este luminoasă ca semnificație umană. Lumina pînzelor pictate la Ahrenshoap și Schwan e o sfidare a întunericului din tabloul vieții de zi cu zi, din Germania acelor timpuri de tristă memorie.

*

Drumul nostru prin chiliile unde stă așezată cumenicătura sfîntă a artei a fost însoțit de o picurare ca de havuz a cîntecului de orgă. Ascultam și călcam parcă pe scări de mătasă. Șoptitor ca un izvor, vijelios ca o cascadă cîntecul de orgă ne chema acolo. Dar în zadar am bătut la ușile ferecate. Artistul își vedea netulburat de cîntul pămînean și ceresc, totodată. „Ciudățenii de artist", ni s-a răspuns. Organistul nu suportă să fie privit cînd repetă. Muzica pe care o cîntă nu poate fi însă întemnițată. E atît de puternică, de sublimă, că zidurile nu au cum s-o rețină. Sîmbătă îi puteți asculta. Atunci concertează pentru public. Sîmbătă vom fi departe. Acasă. Ne e destulă muzica. Întrega mînăstire vibrează sub ploaia de sunete. Sub căderea acestei ploi îndrăgostiții, aflați în curtea interioară, devin sfioși, cum poate se întîmpla cîndva, pe timpuri, cu novicele mînăstirii. Cînd vor ieși din curte, cînd vor da buzna pe stradă, se vor săruta cu foc, își vor așeza căștile radiocasetofoanelor pe urechi, și lumea întreagă va fi a lor. Pînă atunci au devenit, pentru cîteva clipe, mai lungi, mai scurte, caști și serafici. E miracolul locului, al muzicii și al aducerilor aminte. O călătorie către izvoare.

Grigore ILISEI

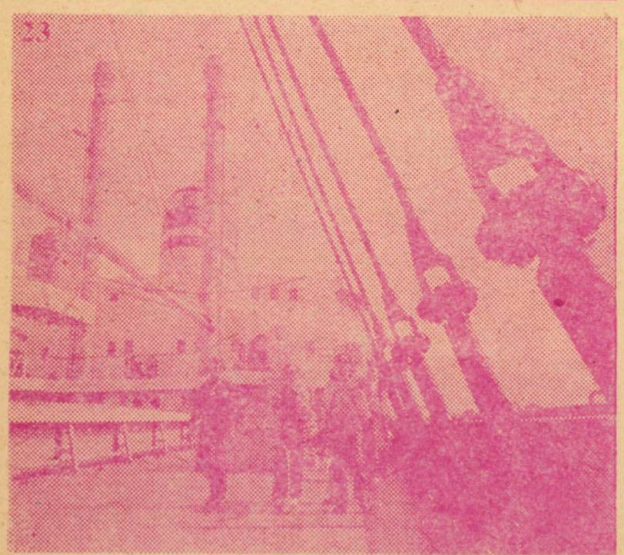

Portul Rostock

MADURODAM

sau fascinația Olandei în miniatură

În lungul și dificilul meu periplu european, Olandei i-am rezervat — din păcate! — prea puțin. Și totuși, în cele cîteva zile petrecute atît de intens pe pămîntul lalelelor și polderelor (pămînt smuls mării), al morilor de vînt și al industriei ultramoderne, dar și al unei culturi și arte autentice și viguroase, toate îmbogățind substanțial tezaurul civilizației universale, în numai trei zile, așadar, am putut cunoaște o mulțime de lucruri interesante, iar unele de-a dreptul fascinante.

...După ce-mi purtasem pașii — am mers numai per pedes! —, ochii și spiritul timp de 20 de ore din 24, prin orașul cu alură de... Veneția, luînd cu mine imagini din toate momentele și „etapele" unei zile, într-o dimineață surprinzător de luminoasă, răcoroasă de mai exuberant și parfumat, descind în gara centrală a orașului Haga (Den Hagen), capitala politică și administrativă a Olandei. Călătorisem doar o jumătate de ceas cu trenul — cu unul din trenurile galbene olandeze — venind de la Amsterdam. Mă simțeam odihnit deși îmi scurtasem noaptea la jumătate. În imediata apropiere a gării găsesc ceea ce caut prima dată cînd poposesc într-un oraș nou pentru mine, oficiul de turism. Fără să fie deosebit de darnică și amabilă cu informațiile și cu documentația turistică, una dintre frumoasele fete care nu mai făceau față afluxului de turiști, îmi acordă totuși cîteva minute, pentru a-i spune ce-i cu mine prin țara ei, și a mă lămuri asupra condițiilor — și mai ales asupra facilităților — de a vizita „mai ieftin" cele mai importante puncte de interes. Observînd că nu-s chiar un turist „oarecare" îmi spune cu regret că press-office-ul este închis în ziua aceea. Fata ia „pe cont propriu" hotărîrea de a mă ajuta, oferindu-mi, printre altele, un laisser-passer format din șase „cupoane" cu care puteam vizita (firește, free of charge!) tot atîtea obiective turistice, culturale, artistice. Cu unul, de exemplu, aveam să intru pe gratis la cel mai... monden cazinou olandez, situat în zona numită Scheveningen, de pe malul mării; cu un altul aveam să mă prezint la Omniversum un lăcaș de răspîndire a cunoștințelor despre univers cu ajutorul celor mai avansate și mai sofisticate tehnici; cu al treilea trebuia să mă înființez la Panorama Mesdag — o pictură imensă, circulară, ilustrînd de o manieră cu totul ingenioasă și inedită, imaginea micului sat de pescari Scheveningen de acum peste un secol; ultimul cupon n-am apucat să-l valorific deși se arăta destul de tentant: aveam acces liber la o cafenea de lux, unde puteam servi (tot fără să plătesc) și o licoare alcoolică, la alegere... Cuponul pe care era scris „Madurodam" m-a pus puțin în dezorientă; cu toată documentarea mea, făcută anterior (și destul de minuțios de altfel) nu-mi dădeam seama ce poate însemna acest cuvînt.

Îmi fac programul în funcție de orele de vizitare înscrise pe cupoane, localizez pe hartă și acest misterios Madurodam și pornesc de capul meu prin oraș. Constat repede că traseul meu avea o configurație ce mă ajuta să atingă lesne toate punctele de pe valoroasele cupoane, inclusiv alte cîteva cum au fost de pildă Peace Palace (Palatul Păcii) care adăpostește Curtea Internațională de Justiție, unul dintre organismele specializate ale O.N.U. sau Binnenhof, parlamentul olandez. De la Peace Palace — o construcție monumentală dominată de un turn înalt de circa 80 metri — pornesc cu harta în mînă — și cu spiritul de orientare exersat cu osîrdie timp de două săptămîni prin Londra și prin alte cîteva orașe britanice — nimeresc în orașul din parcul capitalei Olandei, Haga, fără a întreba pe cineva. La intrare prezint cuponul și primesc un bilet „free entrance", cu care pătrund dincolo de poartă. Prima dată privirile-mi sînt atrase, în stînga, de o terasă-cofetărie-restaurant cu nume derutant: „Liliput". Apoi mi se înfățișează o panoramă într-adevăr incredibilă. Pe o suprafață de numai cîteva hectare se întindea la picioarele mele — la propriu! — un adevărat oraș. Da, un oraș care în realitate — adică la scară naturală — după străzi, clădiri, dotări porturi, gări, turnuri, fabrici, monumente, parcuri, piețe etc. — ar putea fi o așezare urbană de mărimea Amsterdamului sau Rotterdamului... deci destul de impunător. Apoi, pe parcursul vizitei, aveam să înțeleg că de fapt am în față imaginea Țărilor de Jos la scară redusă. Toți copiii erau niște fericiți guliveri în țara piticilor... privind pe ferestrele de la etajele superioare ale unor clădiri monumentale.

Dar să încercăm o prezentare „sistematică" a acestui — nici nu știu cum să-i spun! — oraș liliputan, oraș-miniatură, oraș-jucărie. Cu cît pătrundeam mai mult în „intimitatea" și semnificațiile sale, cu atît fascinația irealului mă cuprindea mai tare, sfîrșind prin a-l „bate" de la un capăt la altul, urmînd ca toți cei prezenți — mii de vizitatori — săgețile indicatoare ce te conduceau pe traseul optim.

Madurodam, ca așezare umană propriu-zisă, a apărut cu un mileniu în urmă, într-un spațiu olandez în care micul fluviu Maduro se bifurcă înainte de a dispărea în mare. Istoria acestei localități (adevărate!) este așadar lungă, și ea a evoluat neîntrerupt, transformîndu-se de-a lungul timpului într-un oraș înfloritor, puternic dezvoltat astăzi, cu o pondere semnificativă în economia, comerțul, navigația și civilizația generală a țării. Dar pe noi nu acest oraș real ne interesează aici, ci acela după care am alergat cîteva ore prin Haga...

Numele originar de Madurodam provine de la fluviul Maduro și cuvîntul dam (baraj, dig), iar alegerea lui ca model liliputan pentru a „reprezenta" chintesența întregii țări, a fost legată de numele lui George Maduro, un tînăr student olandez care a murit în lagărul de la Dachau în anul 1945, în timp ce servea armata țării sale în lupta de eliberare de sub dominația fascistă.

...Construit timp de doi ani de zile între anii 1950—1952, Madurodam este actualmente condus de un consiliu municipal format din 30 elevi și elevе din școlile orașului.

Madurodam este un oraș-sinteză în care se regăsesc, la scara de 1/25 cele mai semnificative, și mai sugestive construcții civile, industriale, monumente de arhitectură, muzee, palate, parcuri (cu lalele), mori de vînt, expresii ale civilizației mai vechi sau mai noi a țării.

În plimbarea care-ți poate lua lesne o jumătate de zi și o seară, te întîlnești cu Euromast-space tower, în realitate înalt de 185 metri, situat splendid într-un parc de pe malul Meusei, în modernul oraș Rotterdam sau cu canale, clădiri și străzi colorate și geometrizate în stilul specific nordului; ca să le vezi în realitate trebuie să mergi însă la Utrecht sau Amsterdam; sau cu gara și stadionul din Eindhoven, primăria din Gouda, Universitatea din Leyde, casa memorială a marelui filozof B.B. Spinoza sau cea a Anei Frank; de asemenea, te oprești, la fel de impresionat, în fața aeroportului Schippol-Madurodam sau al portului în care mi-am revăzut cu emoție frumosul și ultramodernul feribot cu care veniserăm de pe pămînt britanic pe meleaguri olandeze...; Domul din Utrecht și Muzeul național — mutat recent într-o clădire reamenajată de lîngă Binnenhof (Parlamentul), impresionează prin arhitectura lor filigranată ca și Peace Palace al cărui turn înalt îți apare aici într-o postură.. minionă.

Dacă edificiile nu se pot mișca — nu o fac nici în realitate! — atunci în mod sigur îți „pierzi" ore în șir urmărind funcționarea ireprosabilă a tuturor instalațiilor, indiferent de natura acestora: te încîntă trenurile de toate categoriile, tramvaiele colorate, ecluzele, avioanele, vapoarele, morile de vînt. În Luna Park — fiindcă există și așa ceva! — pentru o sumă infimă poți pune în mișcare întregul arsenal de tehnici sofisticate care fac deliciul copiilor, și nu numai al lor... Această experiență este cu adevărat unică, imaginile par decupate dintr-o frumoasă carte de povești și-ți vine foarte greu să realizezi că de fapt ai în față imagini pe care le-ai văzut aevea. Și pentru ca spectacolul să te copleșească pe de-a-ntregul trebuie să te apuce seara, atunci cînd se aprind cele 50 000 beculețe care transformă totul într-o feerie seducătoare.

19 martie 1988

Constantin CHIFANE-DRĂGUȘANU

Lumea văzută din laborator

În secolul trecut, Louis Pasteur denumea laboratoarele drept „templele viitorului". Constituind prin ele însele o lume, inevitabil și în mod necesar izolată de agitația vieții cotidiene, azi aceste temple ale cunoașterii reprezintă, cel mai adesea, un suport al speranței într-un viitor mai bun.

Lumea poate fi văzută și din laboratoare. Nu știm dacă o astfel de alternativă, poate prea subiectivă, va capta interesul cititorilor. Însemnările de călătorie, unele accedînd chiar în zona de noblețe a literaturii, au proliferat într-atît, încît „petele albe" au rămas descurajant de puține. De unde riscul repetării, al compilării ghidurilor turistice, sau și mai rău, al suspiciunii de grafomanie. Însemnările de acum reprezintă, însă, doar frînturi de viață pe meleagurile franceze, generate altfel decît sub semnul condiției invidiate de turist.

*

Plecam dintr-un laborator lyonez spre altul, situat undeva la marginea Parisului. Bagajele aveau o extindere amenințătoare, ca și un pitoresc destul de pregnant, exprimat îndeosebi prin două cutii din carton rezistent la greutatea inimaginabilă a copiilor xerox și a cărților Cu toată abilitatea unui coleg lyonez în strecurarea automobilului pe străzile cu sens unic ale orașului, am ajuns prea tîrziu la colosala aglomerare de beton — opera unui primar supranumit... Monsieur Béton — din preajma gării Lyon-Perrache.

Următorul tren spre Paris era celebru, cu un nume pe măsură, Le Mistral, concomitent cu o substanțială creștere a prețului biletului, gloria sa nesuportînd decît clasa a I-a. M-am resemnat rapid, încîntat de diluarea proporțiilor bagajelor în spațiile largi ale extremității unui vagon.

La Paris, evident în „gare de Lyon", aglomerația ajunsese la apogeul său, îndeosebi prin deplasarea unei impresionante mase de oameni în dormitoarele din banlieu. Gara de Lyon reprezintă una din cele 5 mari porți feroviare ale Parisului, alături de gările de Est. Nord, St. Lazare și Austeriltz. Aici sosește mulțimea călătorilor din Sudul Franței, la care se alătură cea inevitabil mai agitată a italienilor, deopotrivă cu pasagerii Orientului. Din acest amestec multinațional rezultă o animație de un pitoresc particular. Mă aștepta un prieten care după sosirea trenului pierdut de mine. deși nu era sigur de sporirea rangului meu de călător, a mai zăbovit și pînă la venirea acestui luxos Mistral. Era însoțit de un francez, care, mi s-a spus ulterior, ajunsese la concluzia terestră, dar din păcate ireală, că trebuie să am ceva mai mulți bani decît un bursier de rînd, din moment ce prefer un altfel de tren. Din nou bagajele își exprimau splendoarea proporțiilor, dar divizarea lor aproximativă în trei mi-a readus o porție de optimism necesar în lunga călătorie cu metroul.

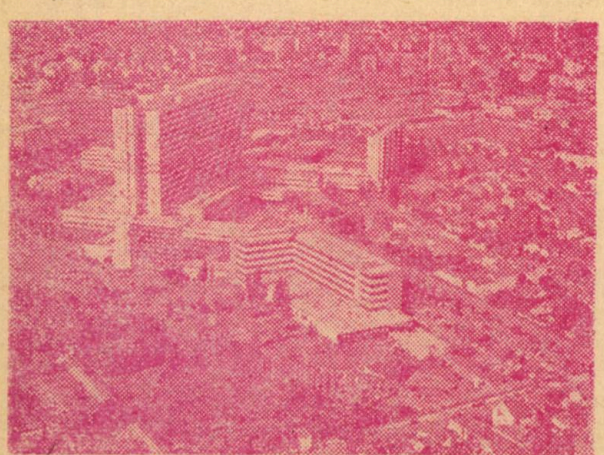

Facultatea de medicină din Créteil

Metroul parizian este, neîndoielnic, cel mai funcțional dintre toate cele pe care le cunosc. Trebuie să știi să eviți doar o serie de capcane : culoarele de o lungime descurajantă din unele stații, îndeosebi Montparnass-Bienvenue și Bastille, ca și aglomerația la anumite ore, poate cel mai greu de suportat. În culoarele fără de sfîrșit, cîntăreți ambulanți mai rup monotonoia. Plasați în zonele cu rezonanță favorabilă, ei debitează cu asiduitate un repertoriu în funcție de disponibilitățile personale. Unii își aleg destul de bine melodiile, reușind să determine călătorii mai sensibili la o scurtă zăbavă, ce poate avea și un final benefic pentru muzicanți : un franc, sau o monedă divizionară, lăsată în preajma celui care își cîștigă astfel existența.

Adept fidel al acestui metrou, umanitar dacă îl compar cu arborescența derutantă, sporadic înțeleasă de mine, a metroului londonez, sumbrul „The tube", sau cu atmosfera prea des terifiantă prezentă în cel newyorkez, el este singurul din lume, probabil, căruia i s-a dedicat un ziar în exclusivitate. Un ziar cu apariție efemeră, scris în întregime de studenți într-o perioadă de practică, un ziar a cărui colecție o păstrez.

Pentru parizianul mijlociu, metroul se integrează într-o formulă cuprinzînd în ea deopotrivă un grad de disperare și un umor specific : „metro-boulot-dodo". Mai pe românește, triada condensează monotonia majorității zilelor, drumul cu metroul, lucrul și somnul recuperator. Ciclul se reia la infinit, pe aceleași trasee, cu aceleași valuri de călători la orele matinale și de sfîrșit de lucru. Se schimbă periodic doar reclamele, dispuse pe panouri uriașe în stațiile de metrou, care prin repetarea obsedantă, zeci și sute de ori, nu sublimează monotonia, ci parcă o amplifică.

În prelungirea stagiului lyonez aveam acum acces într-un laborator al celei mai noi facultăți de medicină pariziene, din cadrul Universității Paris XII. Deoarece perimetrul istoric al Parisului a fost transformat de extinderea impresionantă a aglomerației pariziene doar într-o convenție de ordin administrativ, facultatea se află în alt departament, Val-de-Marne, evident pe valea liniștitei Marne. Orașul satelit al Parisului, se numește Créteil și este reședința departamentului. Ca o compensație la conservatorismul edilitar din Parisul istoric unde singura „sfidare" mai relevantă este turnul Maine-Montparnasse, Créteil conține serioase amprente ale imaginației arhitecților. Din vastul eventai de clădiri cu alură futuristă se impun : spitalul care formează corp comun cu facultatea, prefectura, casa de cultură, dar și un centru comercial, pe nume Créteil-Soleil, cu o reclamă agasantă impusă probabil de necesitatea aspră a consacrării. Reclama se insinuează în formule dintre cele mai subtile, uneori atît de elaborate încît „victima" nu va ști niciodată misterul care stă la baza propensiunii sale subite către un bun cetățean al societății de consum. În metrou a rezistat, de exemplu, mai multe luni următoarea reclamă : „Interzis să se fumeze... chiar Gallia". Evident, o nouă marcă de țigări, denumită cum se vede într-un remarcabil spirit național. Revenind la fantezia arhitecților, oricum ea poate avea efecte benefice în orientare, deoarece mai tîrziu, cînd cineva m-a întrebat pe o stradă din Créteil unde se află niște blocuri „ca foile de varză" i-am oferit rapid reperul necesare.

*

Spitalul seamănă cu o corabie uriașă, îndeosebi noaptea, cînd pe acoperiș strălucesc intens o sumedenie de reflectoare cu lumină roșie. Aeroportul Orly este pe aproape, iar la orele de vîrf zgomotul avioanelor ce decolează devine continuu, dar din fericire suportabil. Imaginea de navă este întregită de o platformă uriașă plasată deasupra serviciilor de reanimare, unde aterizează mereu elicoptere cu bolnavi care, transportați pe sol, în inimaginabila aglomerație motorizată a Parisului, nu ar mai avea nici o șansă. Elicopterele sînt înzestrate cu aparatură suficient de sofisticată, care asigură salvarea pacienților, sau cel puțin menținerea vieții lor vegetative.

La sfîrșit de săptămînă, dar în mod particular după vacanțe chiar scurte, agitația elicopterelor se ampli-

fică îngrijorător. Uneori platforma este ocupată de o urgență anterioară, iar curtea imensă chiar pentru un oraș satelit al Parisului, Créteil, devine un teritoriu de refugiu, pentru elicoptere în competiție cu automobilele și o turmă de berbeci. Obișnuiții berbeci, din curtea oricărui spital din lume, evident dacă aceasta există; animale blînde, utilizate la prepararea unor seruri de utilitate imediată. Agitația din curte se produce sub ferestrele locuinței mele efemere, un studio — garsoniera de la noi — dar, din fericire, sînt bine plasat la etajul al VIII-lea. Locuiesc la „sala de gardă", o secțiune tipic franceză a spitalului, unde suverani sînt internii, personaje de bază în orice serviciu medical, care aici se eliberează episodic de efortul profesional cu adevărat impresionant și, de aceea sînt perceptibile semne vădite ale boemei. Viața poate să se scurgă aici săptămîni în șir în același ritm, monoton și totuși pasionant: drumuri continue între sala de gardă, diferitele servicii clinice sau laboratoare, legate între ele prin culoare cu lungimi de kilometri

Ceea ce, evident, mi se va întîmpla și mie: săptămîni întregi de lucru în laborator, cu evaziuni mai scurte în serviciul spitalicesc corespondent. Curînd am descoperit, însă, deopotrivă și un alt Paris decît acela al muzeelor sau monumentelor, un oraș a cărui viață odată percepută, chiar în perimetrul restrîns al condiției umane, îți creează impresia unui univers al unor „lumi paralele".

•

„Teritoriul" sălii de gardă obligă la o serie de reguli, mai mult nescrise, dar cultivate cu persuasiune de internii francezi, cărora li se alătură colegi străini din mai toate continentele. Aici suveran este economul, un intern ales după dezbateri prelungite. Discuțiile profesionale sînt interzise, sub amenințarea perpetuă a unei amenzi. Este o tentativă de eliberare din stresul profesional continuu, internii ducînd greul întregii activități spitalicești clinice sau de laborator. Eliberare altfel iluzorie, deoarece telefonul sălii de gardă sună mereu, rechemînd în servicii pe internii care și-au propus „un relâche" mai consistent. Accesul „străinilor" de orice rang, inclusiv al „patronilor" — șefii serviciilor spitalicești — este interzis, cu excepția cazului în care economul suveran și-a exprimat acordul.

Singurul moment al zilei în care se regăsește reunită întreaga „populație" a sălii de gardă este amiaza, cînd mulțimea de interni respectă ora sacră de masă, precum orice francez. Alimentele provin de la administrația spitalului, dar meniurile depind de imaginația bucătăresei locale, ca și de promptitudinea cu care marile firme de medicamente intervin periodic cu ameliorări. Altfel, comisionarii mai puțin activi pot avea surpriza să citească pe un panou foarte vizibil: „Următoarele medicamente nu vor mai fi prescrise...". Într-o zi i-am propus economului să elimine din „amenințare" negația înlocuind prescrise cu proscrise. Apel receptionat favorabil, într-un mediu în care, desi generozitatea si deschiderea tineretii se simt, străinii fac parte totusi dintr-o minoritate tolerată. Iar toleranța își are frontierele sale ingrate. Am prieteni de mai multe naționalități, dar de greci m-am apropiat cel mai mult. M-au surprins plăcut prin cunoașterea precisă a momentelor din istorie în care grecii au fost ajutați de români, ca și prin modul lor deschis de a fi.

Uneori sala de gardă este inundată de zgomotele furculițelor și cuțitelor lovite de farfurii, în intenția reproducerii unor... melodii tradiționale. Cea mai frecventă este „le péripherique", pentru că tot ne aflăm la periferia Parisului. Zgomotele îmi aduc aminte destul de pregnant, dincolo de mesajul intenționat de autorii anonimi, de iadul de pe șoseaua circulară ce înconjoară Parisul. O salvare pentru cunoscători, permițînd evitarea ambuteiajelor catastrofale din metropolă, bulevardele periferice permit accesul la diferitele „porți" ale Parisului istoric. Automobile, camioane, furgonete, motociclete circulă într-un iureș derutant pentru orice șofer din lume, înafară, bineînțeles, de „expertii" locali.

Cînd vreo casă de medicamente vrea să-și consolideze și pe această cale prestigiul, la sala de gardă este sărbătoare. La amiază pot apare stridiile, sau ficatul gras de Périgord, iar vinul se transformă din „gros rouge" într-un Bordeaux onorabil, în butelii numerotate. Apogeul consacrării îl reprezintă, însă, „sponsorizarea" unui „tonus", adică a sărbătorii depline, de o seară și mai bine. Asta se întîmplă rar, cum este și firesc, internul fiind personajul cel mai ocupat din spital. De obicei, evenimentele de asemenea anvergură coincid cu finalul stagiului de 6 luni, iar meniul de clasă, deși conținînd și imixtiuni fanteziste nonconforme prestigiului bucătăriei franceze, este acompaniat de un program să-i spunem artistic, pe o temă din istoria frămîntată a Franței.

Spitalul Salpêtrieré în 1688

•

În laborator sînt primit în mod rezonabil. Tatonasem în perioada stagiului lyonez terenul și am fost cucerit rapid de aparatura existentă, aparținînd, în cea mai mare parte avangardei noilor creații din domeniu. Statutul de locuitor al sălii de gardă, decurgînd de altfel și din condițiile noii burse, este primit favorabil.

Dintre toate aparatele îl preferam pe unul produs într-un teritoriu al Europei cunoscut de mine mai ales din filatelie, Liechtenstein, micul principat. După o discutare a planului de lucru cu șeful laboratorului, examinînd împreună certitudinile, dar și incertitudinile pe care le conține orice temă de cercetare, îmi asigur accesul la mult visata instalație Balzers. „Pîinea" mea de cercetător este cea a multora asemenea mie: globulul roșu. Învelișul său adică membrana se aseamănă considerabil cu membranele tuturor celorlalte celule Cum globulele roșii se pot obține usor oriunde, au devenit ceea ce se numește un model experimental. La Lyon am avut ceva șansă, datele obținute din experiențe, evident, efectuate pe globule roșii, permițîndu-mi publicarea unui articol într-o revistă de circulație internațională. Acum, lucrul la care mă angajez este mai dificil: aparatura Balzers îmi poate asigura accesul la proteinele din membrana globulului roșu. Dacă probele de sînge proaspăt le obțin fără dificultate, operațiile pe care trebuie să le efectuez cu complicata mașinărie sînt foarte laborioase. În principiu, după o congelare masivă la —200°C, în vid, învelișul celulei poate fi rupt, astfel încît pînă la urmă pe preparate obținute microscopul electronic permite observarea unor particule, proteinele. Lucrul în sine conține și etape care amintesc de condiția unui meseriaș dintr-o uzină, inclusiv datorită rebuturilor posibile.

În cîteva săptămîni îmi cunosc mai bine colegii. Unul vine din Statele Unite, preferînd ambianța de lucru din Franța. Lucrează la un aparat, tot „avangardist", căutînd mereu elementele chimice din plăcile senile, tovarășii ingrați ai creierului îmbătrînit. Într-o zi, discutînd despre una ori alta, precum doi străini plonjați în oceanul parizian, îmi spune că în incursiunile bibliografice ale subiectului său de cercetare ajunge invariabil la un nume, Gheorghe Marinescu. „Trebuie să fie un român?" mă întreabă. „Da, este un român și încă unul foarte cunoscut" îi răspund. Peste cîteva zile îi aduc o lucrare referitoare la.... plăcile senile, publicată de marele nostru neurolog în franceză, prin anii '30. Sînt impresionat și eu de calitatea lucrării, care a rezistat probei timpului.

Colegii francezi sînt foarte diferiţi ca formaţie, cu o convergenţă relativă dar suficientă în preocupări. În cunoaşterea reciprocă funcţionează, invizibile, imperativele ataşamentului uman. Am din nou şansă, cel puţin în ceea ce priveşte colegii cu care colaborez direct. Printre ceilalţi, B. are renumele de personaj impenetrabil, uneori dificil, nu ştiu dacă din pricina numelui cu rezonanţă în istorie. Surprinzător, nu mă evită şi discuţiile cu el devin chiar interesante. Are destule prejudecăţi, mai multe în orice caz decît mine, precum şi un aer sceptic de insular britanic. Ne confruntăm îndeosebi pe temele de lucru din laborator. Un alt coleg, C., îmi va deveni un reper de seriozitate şi persuasiune, pentru ca S. să-mi accepte colaborarea în multele probleme de ordin tehnic, printre altele şi mari consumatoare de timp. Curînd „maşinăria de rupt celulele" îmi aparţine, într-o zi apărînd chiar şi primul colaborator din exterior, un stomatolog preocupat de cercetare.

Dincolo de zidurile laboratorului palpită viaţa metropolei, pe care încep să o percep surprinzător de diferit în raport cu imaginile rămase în memorie mai ales cu ocazia unei excursii la sfîrşit de studenţie. Un coleg, P., de acelaşi rang didactic deşi mai în vîrstă decît mine (se mai întîmplă şi asta...) suferă de un grad de bibliofilie dusă pînă la bibliomanie, care mi-l apropie. Voi descoperi cu ajutorul său circuitul accesibil şi cel inaccesibil, pentru neiniţiaţi, al cărţii în imensitatea librăriilor şi depozitelor de cărţi pariziene. S. îmi va servi drept ghid în înţelegerea vieţii francezului mijlociu, iar M. va fi un reper demn de luat în seamă pentru ceea ce aş putea numi o morală a vieţii cotidiene. O asemenea partajare, de altfel incomplet prezentată, poate sugera o dependenţă şi o predispoziţie de iluzii. Pentru racordul la realitate au rămas acţiunile pe cont propriu în descoperirea unui univers, denumit Paris.

Valeriu RUSU

La Ancona, pe picior de război

Cheia pierdută. Spuneam: îi observ cu avantajul celui venit de departe. Am bătut la uşa Direcţiei arheologice şi mi s-a deschis. Un scaun, o cafea. Nu simt oboseala drumului lung, ci doar haloul de irealitate ce survine cînd schimbi meridianul, peisajul. Doi palmieri, apăruţi subit sub ochi, fracturează realul în care am crescut. Custodele îmi întinde capcane istorice, antice. Zice: „Aşadar, dumneata scrii despre împăratul Traian... Ai trecut şi pe la noi. Speri să afli cheia primei etape a războiului din 105... Noi credem că împăratul Traian s-a îmbarcat aici, în portul Ancona, atunci cînd a pornit spre voi, spre hiperborei. Există o dispută pe tema asta, o incertitudine: oare s-a îmbarcat la Ancona, sau la Brundisium? Nici o atestare. Mulţi opinează pentru Brundisium; dar eu voi face să triumfe teza îmbarcării la Ancona!" zice custodele fără înverşunare. Încă nu-i dau un răspuns. Am sosit azi dimineaţă, vreau să văd totul. Ancona: un oraş mic, amestecat în războiul nostru mare.

Noutăţi despre vechime. Acestea sînt nişte note de călătorie. Consemnare obiectivă, în genere. Nu-mi stăvilesc elanul imaginaţiei, ci doar îl aduc la un regim de non-ficţiune. Inventez uneori (dacă aşa s-ar putea numi ascultarea lăuntrului, ascultarea lumii rezumate în trup); dar orice invenţie — o oblig la non-ficţiune. Sîntem la Ancona. Custodele dă nişte telefoane, vrea să-mi deschidă nişte uşi, să mă scutească de vestibule, să profit cît mai mult de şederea mea la ei. Sînt lîngă el şi-mi dau seama că se ivesc şi obstacole. „Zona portului are amenajări militare, nu o puteţi vizita, nu-i permis". Răspund: Şi pe vremea lui Traian aici a fost port militar, probabil şi atunci era interzis. Zice: „Vă rog nu insistaţi. Nu vedeţi ce-i aici? Nu citiţi presa, nu priviţi stradă? Astăzi ţineţi-vă la distanţă, să se liniştească spiritele".

Mă aventurez pe ţărm. Mările nu se schimbă în 2 000 de ani. Adriatica este astăzi ca şi atunci, cînd porneau corăbii de război. Voi scrie despre pornirea corăbiilor. Marea şterge secolele şi mă apropie de ei, anticii contemporani. Am lăsat sacoşa şi hainele pe o stîncă. Am stat cu faţa spre ape, una cu apa, una cu nisipul. Uimirea de a fi aici. Uimirea de a fi vast. Emoţia deschide uşi întunecate. Mă credeam puternic, dar nu sînt decît trist. Înălţarea se transformă în jale surdă. Aşadar aici, pe malul Adriaticei, este originea însetării mele, suferinţa de vast. De aici încep eu cel slab şi nesupus. Marcat de înălţări şi servitute. Propoziţiile mele scurte vor stîrni propriul vostru discurs interior. Iată darul apelor mari. În faţa lor nu ai vîrstă, şi pare că mai trăiesc cîndva.

Există o memorie latină în trup. În orice trup european, planetar, ea se limpezeşte. Ea se datează. Pentru fiecare altfel. Războiul izbucneşte astăzi, 25 martie 101. Preoţii Arvali tocmai îl binecuvîntează pe Traian. Ei îi doresc izbîndă, îi urează să poată distruge bine, invocă zeii. Să poată nimici cu succes. Să bage sabia în oameni cu sumane. Nimic nu făceau ei fără ritual şi acte în regulă... Găsesc un barcagiu, mă tocmesc cu el, să mă ducă o leghe pe mare: să gust zdruncinătura Adriaticei. Să mă tem şi să-mi treacă teama. Aici este originea întunecoasă a trupului în care stau şi a tristeţii... După amiază am pornit spre oraş, spre vestigii din epoca traiană: forul, amfiteatrul. Priveam fără emoţii inutile. Imaginaţia totuşi lucrează: iată-l pe Traian privind capul retezat al regelui dac Decebal. Împăratul îngîndurat privind mîna dreaptă a regelui dac, tăiată de la cot. Şi-a depăşit el oare, pentru o clipă măcar, înălţimea imperială, terestră, privind capul şi mîna lui Decebal? Păcatul originar al naţiei mele: uciderea rudei barbare. După ucidere, conform scenariului mitic, urmează zidirea: cu mîinile pe coarnele plugului, Traian trage brazda rituală a oraşului nou: Ulpia Traiana. Revin la hotel. Zi caldă, joi.

Din Caietul roşu, lumea de azi. Erau vreo 500 de persoane, se pornise protest. N-aş zice că aveau lideri mai curînd animatori. Fără experienţa protestului, dar cu resurse psihice de oameni autonomi. Ei au un cuvînt de zis, un pumn de ridicat. Marşul păcii. Ei zic S-au pus bazele morţii actuale. Proiect de adăpost antiatomic: mormîntul. Adică: pămîntul umed opreşte neutronii. Sînt de faţă rude ale victimelor. Ei numesc doi-trei vinovaţi ilustri. Vinovaţii cei mici nu contează, există ao de cojocul lor.

O seară incertă, intelectuală. La hotel, îl găsesc pe Adrian scriind de zor. Adrian e compozitor român. Muzician în plină afirmare. El mă însoţeşte la Ancona, de plăcere şi de documentare. El studiază muzica antică şi scrie o **protofonie**. Are boala protofoniilor. Bem un vin ieftin, dar roşu. El îşi numără lirele, eu mă relaxez. Fac un training autogen de opt minute. Şi culpele ereditare nu mai au putere deplină. Nu mai au drept de veto. Nu-mi mai dictează stările de suflet. Apoi ne facem planuri pentru ziua următoare. Cunoşti parabola şoarecilor? îl întreb pe Adrian. Iată: ei se înmulţesc enorm şi la un moment dat, nişte şoareci, dînd curs unui impuls inexplicabil, pornesc spre Atlantic, spre vest. Alţii se iau după primii, în turme zor-nevoie. La urmă, ei ajung pe coasta Atlanticului; nu se mai pot opri şi se îneacă toţi în ocean. Dar nu

migraseră toți : rămăseseră pe loc vreo cîteva perechi, mai greu de urnit ; ei reiau ciclul vieții, se înmulțesc, reafirmă speța, nu-mi amintesc unde am citit asta.

Adrian este un lunatic prudent. El dorește să compună un cîntec preistoric. S-a însurat bine. Are un socru de talie internațională. El însuși are chef de universalitate. Îi pun niște întrebări demne de el : Ce așteptați de la artă, ești ambițios sau nu, ești genial sau nu, ce vrei de la viață ? Îmi răspunde că se teme de radiații, de primejdii nucleare. Întreb : Te temi pentru tine, sau pentru copilul tău ? „Pentru mine", zice el renunțînd la ipocrizia vesperală. Îi spun că, în genere, natura își ia precauții și creează dublete sau triplete umane, în locuri și vremi diferite. Individul nu-i sortit la unicitate absolută. Adică formula existențială pe care o ilustrezi tu, suma ta bioenergetică, intensitatea trăirii tale, cifrul tău biotic, probabil se repetă în cineva, la nivelul lumii, la nivelul veșniciei „Asta nu mă încălzește pe mine personal", zice Adrian presimțind că natura nu-l va face de două ori.

Victorii parțiale la Ancona. Altă zi. Sînt norocos și o întîlnesc pe arheologa Fausta, la Muzeu. Îmi deschide dulapuri cu hîrtoage utile. Mă introduce în secretele istoriei locale. Numai o femeie îți poate deschide ușile oprite ale lumii. Deși se îngropase de tînără prin birouri, Fausta era de partea vieții, nu-i ura pe cei vii Îmi aduce brațe de documente și racle cu moaște imperiale. Zice : „Tot la Ancona s-a afirmat și Apolodor din Damasc, aici și-a făcut mîna. Aici și-a văzut de meseria lui de arhitect, și a cîștigat faimă ; apoi s-a mai descalificat, alergînd după Traian, prin tabere. Iar la urmă, cînd nu putea fi nici arhitect, nici ministru — rostea aforisme sarcastice care îl făceau să turbeze pe Hadrianus." Fausta are statură mică, profil etrusc, sînii liguri și dialectul nordic. Seamănă la chip cu Sabina antică, realitatea e îmbujorată. Cartea mea se compune din mărul prohibit și spaimele lor actuale. Furtuna este sunetul de fond, agentul propoziției astrale. Pe mîine, dar ! Seara, prietenul Adrian

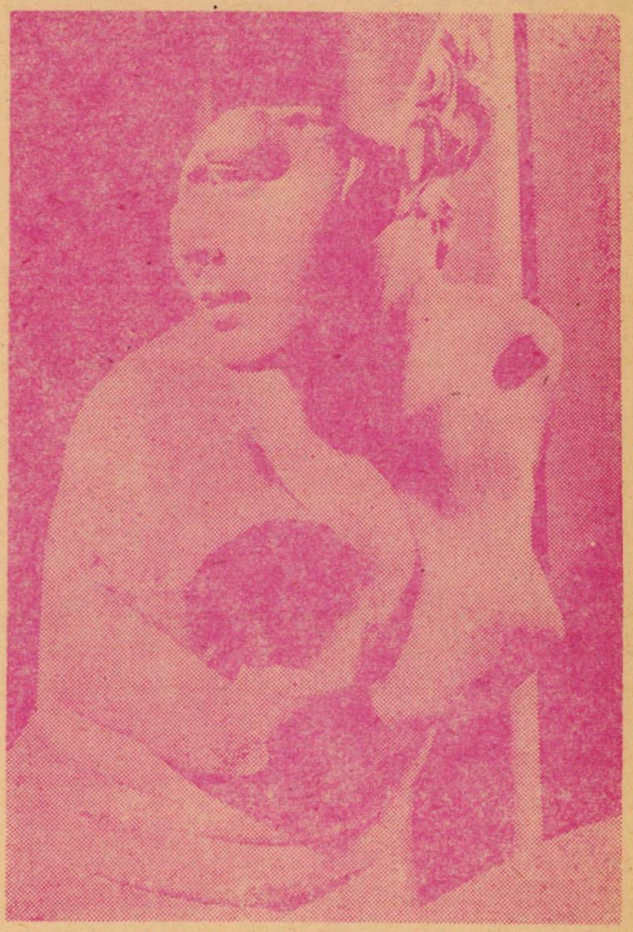

Replică romană din secolul II e.n., la Afrodita ghemuită

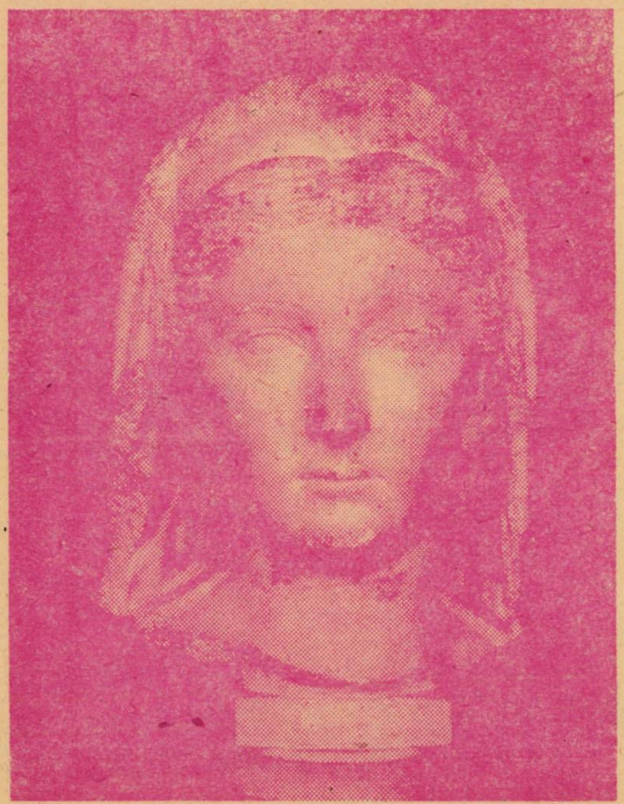

Sabina, soția împăratului Hadrian

îmi spune că a găsit trei blocuri melodice pentru protofonia sa.

Caietul roșu, lumea. S-a mai înființat un comandou de opoziție la autodistrugerea universală. Vrem un metru de pace ! strigau. Magnifici erau răzvrătiții în amurg. Gata de sacrificii zadarnice. Voci, nume de contemporani și de doctrine. Apoi listele : 5000 de semnături pe jalbe anonime. Pe canalul trei. Orient. E săptămîna mondială pentru meditație Zen. Tot pe canalul trei : la New York, 50 000 de persoane vociferau sloganе în Central Park, reporterii îi transmiteau cu artă și tehnici americănești de captat viața. Pe canalul doi : ecran negru.

Dacă istoria ne învață minte ? Dacă există simetrii actuale cu războiul antic ? Dacă o catastrofă se repetă cu o ciclitate previzibilă ? Dacă marile puteri au o politică romană ? Întrebări retorice, al căror răspuns l-ați și primit. Îi spun lui Adrian să plecăm din Ancona. Că am înțeles o iotă din Marea Adriatică. Am ascultat momentul plecării împăratului. Am auzit comenzile îmbarcării : comenzi într-o latină strălucitoare, deși cu accente provinciale. Și cruzimea ajungerii la țintă. Pe 11 august 106, noi existam. Noi, românii eram întemeiați pentru vecie. Întemeiați în zodia Leului. Pe deal, la Orăștie, erau defilări militare și muzica dădea senzații tari. Se împărțeau prăzile și robii. Se trăgeau la sorți medaliile. În acest timp, la Roma discursa un elev strălucit al apostolului Pavel. Noi creșteam prin fier și cuvinte. Adio, adio Ancona.

Vasile ANDRU

WASHINGTON SQUARE PARK

Într-o zi a unui început de primăvară întîrziat, survolam Manhattanul, zărind doar pentru o clipă fulguraţia impresionantă a insulei imposibile şi străine de frămîntările mele. Admirasem totuşi, de la înălţime, uitînd întrebările ce mi se agăţau de fiecare gînd, zgîrie-norii ce păreau nişte braţe gigantice ridicate către cer, ca un gest uriesesc, de supremă implorare a cuiva care cutezase să sfideze natura însăşi, zidind mereu alte trepte către un spaţiu populat dintotdeauna numai de zei şi îngeri. „Descoperirea", însă, nu s-a transformat în bucurie. După o scurtă escală pe „John F. Kennedy Airport", m-am îndreptat către capitala Naţiunii, pentru a ajunge în cele din urmă în nordul Statului New York, la Rochester, pe ţărmul Lacului Ontario.

Prin New York aveam să rătăcesc într-un început de august, plimbîndu-mă pînă noaptea tîrziu şi rămînînd în aşteptare pînă a doua zi, cînd m-am numărat printre primii cumpărători ai celebrului „The New York Times", dornic de a afla ce isprăvi mai înfăptuiseră sportivii români prezenţi la Olimpiada de la Los Angeles. Această acomodare treptată cu tainele Manhattanului, de la privirea de o clipă, pe care o favorizează zborul către aeroportul cu numele celui mai iubit preşedinte american din zilele noastre, pînă la explorarea pedestră, timidă şi crispată la început, o consider absolut necesară celui care încearcă a se apropia de uriaşa metropolă, fără a se lăsa surprins, dar şi fără a arbora alura cuceritorului prezumţios, capabil să repete, ca pe un titlu de glorie, o sentinţă ce mai rămîne adevărată doar pentru a exemplifica un moment al unui trecut irepetabil: **veni, vidi, vici!** M-am reîntors la New York în iulie, peste aproape un an, cînd priveam America şi deci şi fosta ei capitală cu alţi ochi. Crisparea de altădată dispăruse şi începusem să ştiu şi chiar să înţeleg ce se ascundea dincolo de trotuarul străzii, de privirea absentă sau „pe lîngă" a trecătorilor şi chiar dincolo de zidurile ce se interpun între un străin şi cei ce vibrează la auzul unui început de frază celebră: „We, the people...". Abia descins în acest „Babadag-on-the-Subway", cum îl numea O. Henry, şi instalat în Greenwich Village, în imediata apropiere a cunoscutei Avenue of the Americas, am ieşit pe Fifth Avenue, sfidînd căldura care mă chinuia de dimineaţă. Eram încă prea marcat de emoţiile unei zile începute pe ţărmul Ontario-ului, continuată apoi cu despărţirea de nişte prieteni pe care nu ştiam dacă îi voi mai revedea, cu drumul pînă la un aeroport, cu zborul pînă la altul (Newark) şi apoi cu „odiseea" transportului pînă în 12th Street. Ajuns în celebrul bulevard, am luat-o imediat la dreapta, fără o ţintă precisă. Scrutam cumva pe furiş trecătorii, pentru a nu trezi suspiciuni, arborînd o indiferenţă pseudofunciară, întrucît ştiam că o privire prea atentă poate provoca circumspecţia şi chiar iritarea unora dintre aceia cu care ţi se încrucişează paşii. Gîndind astfel, m-am trezit la capătul bulevardului care mă purta prin inima metropolei ce s-a constituit pentru atîţia, ani şi ani, în tărîmul înfăptuirii sau în sfîrşitul unor visuri făurite în cele mai neaşteptate colţuri ale lumii. La început nu-mi venea să cred că o asemenea stradă se putea termina atît de neaşteptat, înainte de a fi ajuns la Upper Bay. Surpriza de moment, pe care o suportam ca pe un regret, nu a durat decît o clipă, întrucît, traversînd o stradă destul de îngustă, m-am trezit în faţa unui arc memorial. Ceea ce se întîmpla însă dincolo de această intrare atît de majestuoasă m-a făcut să cred că am intrat dintr-o dată într-o altă lume. Mă aflam de aproape un an şi jumătate în S.U.A. şi consideram că depăşisem deja faza în care realităţile lumii de peste Ocean îmi mai puteau oferi ceva sinonim cu stupefacţia. Mă înşelasem însă! Spectacolul care mi se dezvăluise dintr-o dată depăşea orice închipuire. Ineditul, exotismul, cromatica şi bizareria privelîştii pe care o descoperisem cînd nu mă mai aşteptam m-au izbit pur şi simplu. Mi-au trebuit cîteva clipe pentru a-mi reveni şi a realiza că mă aflam în **Washington Square Park**.

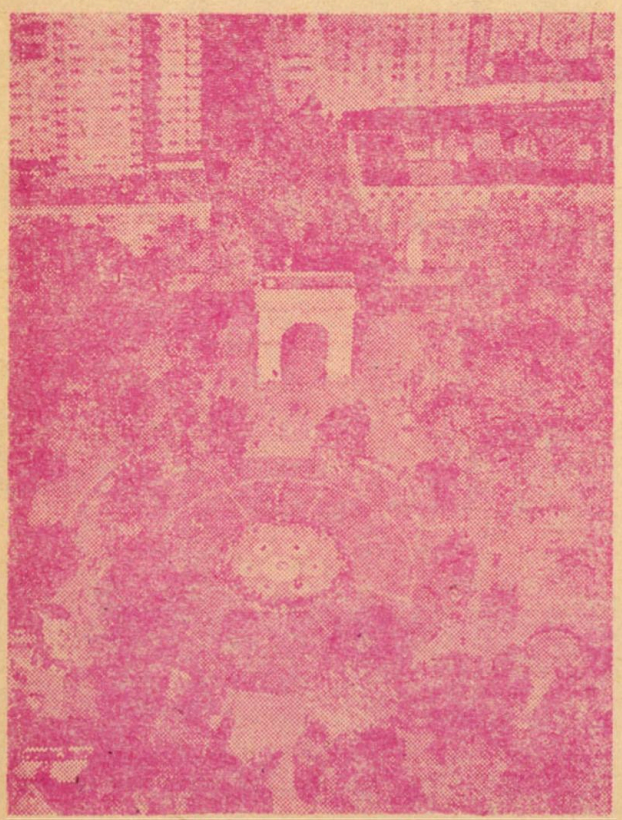

Washington Square Park

Nu-mi era necunoscut locul. Dimpotrivă. Dar tot ceea ce citisem privea mai ales trecutul acestui spaţiu, deci istoria lui. Informaţiile pe care le deţineam despre destinaţia sau ceea ce se întîmplă astăzi într-un asemenea scuar minuscul erau departe de ceea ce vedeam înainte de prezentarea „spectacolului" propriu-zis, care ilustrează doar o faţetă a acestui „continent" unic, să vedem cum arată astăzi Washington Square şi cum arăta odată. Asadar, dacă „navighezi" pe oceanul uman ce-şi poartă talazurile între ţărmurile de zgîrie-nori ale oricînd agitatei Fifth Avenue, către punctul unde aţîţia emigranţi au pus pentru prima dată piciorul pe pămîntul vesnic darnic al ţării făgăduinţelor, ajungi, vrînd-nevrînd, la Washington Square Park. O străduţă insignifiantă în aparenţă — Wahsington Square North — stăvileşte, ca un baraj inexpugnabil, curgerea năvalnică a marelui bulevard către apele unde se întîlnesc Hudson River cu East River, după ce au îmbrăţişat Manhattanul. Un „baraj" există, cu adevărat. Este arcul memorial George Washington, care se deschide, ca o poartă uriaşă, către Washington Square. Lipsit, din păcate, de perspectiva necesară, arcul îşi pierde din proporţii, dar nu poate trece neobservat. Traversînd strada de care am amintit un fel de Colorado newyorkez, căci numai aşa Fifth Avenue îi poate deveni un afluent, plonjezi pe caldarîmul din faţa arcului. Imediat dincolo de acesta, ascunsă privirilor, cel ajuns acolo va descoperi o fîntînă arteziană, care nu funcţionează decît în anumite zile. În partea opusă arcului există o bordură, cu nişte trepte la mijloc, care duc către ieşire, adică spre Thompson Street, după ce se traversează mai întîi Washington Square South. În acest perimetru sînt cîţiva pomi, dar iarba apare abia pe laturile dinspre est şi vest, către care duc nişte alei asfaltate. Copacii bătrîni, care înviorează cele do-

uă extremități, împrumută ceva din verdele și prospețimea lor acestui dreptunghi, care e departe de aspectul comun unui parc. Băncile pot fi întîlnite atît în sectorul central, cît și pe aleile ce brăzdează, într-o parte sau în alta, scuarul. Iarba nu e cea obișnuită parcurilor americane, adică gazonul des ca peria, în care piciorul ți se înfundă ca într-un covor oriental. Din cauza umbrei, a circulației, dar și a lipsei de îngrijire, firele rare cresc în neorînduială, înalte și firave, dar prin verdele lor și al copacilor scuarul pare o oază ce rezistă asfaltului din jur și betonului din înălțimi. Iar dacă George Washington, cu prestigiul său de părinte al Națiunii, îi străjuiește intrarea „ordinea internă" pare a fi asigurată de Giuseppe Garibaldi. O statuie a ilustrului patriot italian se află în jumătatea de est a scuarului, mult prea ternă însă în comparație cu dimensiunile unei personalități atît de tumultuoase. Așa cum l-a conceput sculptorul, tocmai smulgîndu-și sabia din teacă, el pare și acum pus pe fapte mari.

Prin așezarea sa, Washington Square Park este centrul cartierului Greenwich Village, un loc de odihnă, dar și o răspîntie către mai multe străzi, care au drept punct de plecare o latură sau alta a acestui aproape curios spațiu pentru un oraș în care „petele" verzi devin tot mai rare. Deși încorporat demult fasonului de ansamblu al celei mai mari metropole americane de pe coasta estică a Noului Continent — și recurg la această formulă circumstanțială pentru a nu irita orgoliile altor coloși urbani, căci de fapt New York-ul e cel mai mare oraș al Statelor — Washington Square este considerat un colț liniștit. Această particularitate a sa rezidă în ipostaza de a fi protejat de Greenwich Village. Străzile ce înconjoară scuarul își au, fiecare, istoria lor și nu una oarecare. Într-un perimetru ce sfidează dimensiunile americane, au trăit și au creat personalități dintre cele mai ilustre ale spiritualității americane. Apoi, dacă istoria prezentă a „teritoriului" în discuție este deosebit de densă în fapte și fenomene particulare, trecutul nu a fost cu nimic mai prejos. Cunoscîndu-l, ne putem explica, poate, funcția actuală a demodatului, dar și a mondenului Washington Square Park și tot ceea ce se întîmplă, astăzi, într-un spațiu acoperit încă de iarbă și pomi și nu de stalagmitele uriașe și strivitoare ale zgîrienorilor. Odată ajunși la capătul sudic al cunoscutei Fifth Avenue, trecătorul întîmplător ori excursionistul, dar chiar și istoricul vor tresări, desigur, descoperind arcul care se înfățișează ca un monument, considerat a fi și intrarea într-un scuar. Cîți, însă, dintre cei ce nimeresc acolo își vor putea imagina că scuarul din fața lor se află pe locul unei foste mlaștini, datorate unui firicel de apă ce curgea prin zonă — Minetta Brook? Odată, mlaștina aceea era locul preferat al vînătorilor de rațe. Mai tîrziu, însă, „balta" de odinioară a devenit cimitir al săracilor și cîmp de execuții publice. Unii pretind — fapt aproape imposibil de crezut — că dintre pomii pe care-i vedem astăzi, cîțiva au fost folosiți ca spînzurători, către sfîrșitul secolului al XVII-lea. Oricum, un asemenea „eveniment" se constituia, în epocă, într-un divertisment ce atrăgea gloata locului, detaliu care transforma supliciul într-o întîmplare zgomotoasă și veselă. „The Evening Post" consemnează în paginile sale o execuție care a avut loc pe 8 iulie 1819, considerată a fi fost ultima pusă în practică în Washington Square. „Eroina" reportajului se numea Rose, „o fată de culoare, care a fost pedepsită cu spînzurătoarea pentru că dăduse foc unei locuințe". După 1823, cimitirul săracilor a fost închis. Peste 10 000 de fii și fiice ale Lumii Noi, victime ale ciumei, ale frigurilor galbene și ale spînzurătorilor, își aflaseră drept ultim loc de odihnă pămîntul ce pare azi a fi fost dintotdeauna un parc. În 1826, mai mulți cetățeni ai Greenwich Villageului au reușit să determine oficialitățile administrative ale New Yorkului să cumpere maidanul pe care se află scuarul actual și să-l transforme într-un teren de exerciții numit „Washington Military Parade Ground". Iar săracii și condamnații ce fuseseră înmormîntați acolo rămîneau in situ sub pămînt. În timpul ceremoniilor oficiale din 1828, viitorul scuar a fost locul de desfășurare a unei mari serbări populare în aer liber, cu care ocazie s-a consumat „cel mai elaborat picnic pe care l-a văzut vreodată New Yorkul." Pe la începutul celui de al patrulea deceniu al secolului trecut, cînd profanarea fostului cimitir al săracilor de către studenții Universității New York s-a transformat într-o ofensă adusă locuitorilor „satului", locul vechilor mlaștini a fost definitiv nivelat de către primarul Stephen Allen. Deși abia în jurul anului 1835 au început a fi construite în perimetrul scuarului primele case în stilul renașterii neoclasice grecești, Picture of New York, a lui Blunt, descria Washington Parade ca „o altă mare și cea mai de efect podoabă a orașului nostru", remarcînd că în jurul ei fuseseră deja ridicate mai multe locuințe particulare, transformînd împrejurimile în cea mai mondenă rezidență a New Yorkului. Henry James, descrîind același spațiu, în romanul său Washington Square (adaptat mai tîrziu pentru scenă și transpus pe peliculă cu titlul Moștenitoarele), unde doctorul Austin Sloper își construise o casă și se mută în 1835, nota: „mulți spun că acolo se află partea cea mai încîntătoare a New Yorkului: e o atmosferă de tihnă și de stabilitate care nu se întîlnește des în alte cartiere ale întinsei și stridentei metropole; are un aspect mai matur, mai bogat și mai onorabil decît oricare altă ramificație din partea de sus a marelui bulevard longitudinal (Fifth Avenue — n.ns.) — aspectul istoriei sociale". Dar scuarul atît de cunoscut astăzi, a devenit oficial parc public abia în 1883. La acea dată, însă, nu exista arcul memorial George Washington. Acesta, proiectat de Stanford White, cu ocazia celebrării momentului inaugural al președinției lui Washington, a fost dezvelit pentru prima dată la 30 aprilie 1889. În forma de atunci arcul reprezenta o structură temporară din lemn și mortar, ce se boltea peste Fifth Avenue, lîngă Eighth Street. Momentul aniversării a fost pregătit cu mult fast. Discursul Președintelui Harrison a fost urmat de o paradă marină în port, care a reconstituit sosirea lui Washington în New York, în 1789, totul încheindu-se cu un mare bal la Metropolitan Opera House, deschisă în urmă cu șase ani. Un ziar al vremii, relatînd festivitățile, se referea și la „minunatul arc neoclasic", dezvelit atunci. În cele din urmă, acel arc temporar a fost demolat, așa cum era și de presupus. Dar newyorkezii au cerut construirea altuia, care să rămînă ca un monument istoric al burgului lor. Ideea s-a transformat în faptă abia în 1895, cînd însuși Președintele Grover Cleveland a asistat la punerea pietrei de temelie a viitorului arc. Inițiativa ridicării unui asemenea edificiu, chiar pe locul parcului Washington, s-a constituit, la vremea respectivă, într-un adevărat eveniment, capabil să resuscite entuziasmul și sentimentele naționale ale tuturor acelora pentru care George Washington era „the Father of his Country". Numeroase personalități ale epocii s-au alăturat entuziasmului general, care a determinat și apoi a însoțit construcția ce avea să confere scuarului deja celebru aura locurilor reprezentative pentru întreaga Națiune. Exact la sud de arcul Washington se află „World War Memorial Flagpole", înalt de peste 13 metri, iar lîngă el a fost așezat un bust din bronz al lui Alexander Lyman Holley, pionier al oțelului, lucrare realizată în 1890 de J. Q. A. Ward.

Cum era și de așteptat, chiar dacă la data cînd Washington Square a devenit un parc public s-a stabilit ca el să aparțină pentru totdeauna poporului, istoria acestui colț al marii metropole americane nu a avansat mai lipsită de spectaculozitatea de altădată. În nenumărate rînduri și sub cele mai neașteptate forme s-a încercat să i se modifice înfățișarea, cu intenția de a renunța la un spațiu de odihnă în favoarea unei străzi sau a unei construcții. În New York, asaltul giganților de metal și sticlă a cîștigat demult lupta cu modestele insule verzi ce păstrau ceva din aerul pajiștilor înverzite de odinioară.

Într-o zi de simbătă, ultima a unui iulie ce se scurgea la nouă decenii de cînd fusese pusă piatra de temelie a arcului Washington, intram în scuarul ce se vrea o corolă a unui bulevard ce țîșnește din Harlem River, cu gîndul de a mă pierde printre cei ce-și petrec acolo cîteva ore ale weekendului. La început am făcut abstracție de tot ceea ce se întîmpla în jurul meu. M-am așezat pe bordura din apropierea fîntînii, locul meu preferat mai apoi, avînd în față arcul și panorama defilărilor continue ale „eroilor" acelei zile. Acceptînd apoi ipostaza de „actor", mi s-a relevat dintr-o dată spectacolul fascinant și incredibil pe care-l oferă, aproape zilnic, Washington Square Park. În bazinul fîntînii arteziene, oprite la acea oră, un tînăr de culoare tocmai își amplasa stația de amplificare, în vederea speech-ului pe care urma să-l rostească. M-am apropiat și eu de

„scenă", fără a mai găsi însă vreun loc. În foarte scurt timp, întîrziații nu vor mai reuși nici măcar să-l vadă pe conferențiar, mulțumindu-se doar să-l asculte. Era destul și atît, dar nu totul. Cînd și verificarea stației a fost încheiată, „speacker-ul și-a șters palmele și-a aranjat ținuta și, mimînd cu dezinvoltură un gest caracteristic unei înalte oficialități americane, și-a început, fără altă introducere, monologul-spectacol. Aplauzele instantanee demonstrau că se realizase deja comuniunea actor-spectator, putîndu-se trece la desfășurarea propriu-zisă a spectacolului. De fapt, pe parcurs, rolurile se vor inversa nu o dată, actorul-orator fiind obligat să asculte și să aplaude tirada vreunui spectator, care devenea astfel, pentru un timp, actorul către care se îndreptau privirile tuturor. „Textul" protagonistului nu respecta prin nimic regula discursului clasic. Rizînd și mișcîndu-se întruna, el trecea de la critica tarelor vieții politice americane, la dezvăluirea unor cancanuri mondene, combinînd anecdota cu accentele dramatice ale rechizitoriului, dansînd, cîntînd ori întrinstîndu-se de perspectivele pe care le oferă societatea americană de azi omului de rînd. În final, totul s-a transformat într-un dialog, picant și spiritual, în timpul căruia oricine își putea exprima punctul de vedere asupra celor discutate, sugerînd chiar și alte subiecte dezbaterii generale. Spectacolul la care asistam a lunecat, nici nu mi-am dat seama cînd, către un dialog cu lumea aflată dincolo de limita convențional-artificială de fiecare zi și de oriunde. Deși cel aflat în mijlocul mulțimii nu improviza în permanență, rutina este exclusă, întrucît dialogul său se desfășoară de fiecare dată cu alți interlocutori. Iar „interpreții", sosiți de pe diverse meridiane ale globului — uneori dialogurile se poartă în cele mai neașteptate limbi —, refuză orice formă de manifestare a unei mentalități reductoare, acceptînd autoironia, recunoscîndu-și eventualele limite și diferențe, ocolind confruntarea subordonată vreunei morale desuete. În plus, „spectacolul" oferit acolo îl întoarce cu gîndul, pe fiecare „actor", la „spectacolul" lumii de unde vine el, obligîndu-l să-și pună întrebări directe ori subiacente, pe care nu și le relevase mai înainte. Pentru o clipă, spațiul acela neînsemnat, care e totuși o fîntînă, adică un „izvor", se transformă într-o agoră, într-un parlament liber, în care fiecare vine cu convingerile sale, dar nu și cu intenția de a și le impune celui de alături. Ci de a face un schimb de opinii. De unde știm că în această dispută pașnică, iscată din senin, ca un joc, nu sînt formulate sau sugerate soluțiile unor probleme complicate ale lumii contemporane? Fără a le adresa cuiva, m-am trezit și eu punîndu-mi fel de fel de asemenea întrebări. Între timp, conferențiarul a ajuns la sfîrșitul repertoriului său, iar comentariile „publicului" s-au transformat într-un murmur general. Uzînd de harul său actoricesc, „speacker"-ul a mai găsit o formulă epatantă, cu care și-a surprins încă o dată auditoriul, captîndu-i atenția. Pentru o clipă, totul a redevenit ca la început. Dar imediat a fost avansată o ultimă anecdotă, cu un subiect luat din universul îndrăgostiților. Aplauzele nu mai conteneau, iar buna dispoziție devenise molipsitoare. Spectacolul s-a încheiat totuși, chiar dacă „publicul" nu se grăbea să-și părăsească locurile. Le-a abandonat imediat, în momentul în care au apărut vreo doi tineri cu niște talgere, pentru a aduna „taxa" de participare!

Mi-am reluat locul pe bordura dinspre aleea Washington Sguare South, sub un pom ce mă ocrotea de razele prea insistente ale soarelui de iulie, încercînd să nu abandonez ipostaza de martor implicat în spectacolul ce se consuma în jur. Lîngă mine, în stînga, unde bordura făcea o buclă, două fratuzoaice tinere rîdeau cu lacrimi, realizînd mai ales partea comică a „demonstrației". În dreapta, către statuia lui Garibaldi, stăteau întinși pe piatra caldă a bordurii mai multe grupuri. Se distrau în felul lor, ascultau muzică și beau pe furiș, mai ales bere, din cutii mascate în pungi de hîrtie. Cu toate precautiile lor, nu o dată i-am văzut interpelați de oamenii în uniformă, care supraveghează mulțimea ce transformă parcul într-o autentică monadă socială. O altă restricție este aceea că nimănui nu-i este permis să tulbure în vreun fel liniștea publică. Poți cînta, dar nu ai voie să folosești un casetofon dat la maximum. În acest caz, intervine un polițist, care rezolvă imediat „cazul", fără alte urmări, deși, după cîteva minute, restricția va fi din nou încălcată. Cei ajunși într-un anumit grad de euforie, după consumarea unei cantități mai mari de alcool, sînt luați cu blîndețe și scoși din parc, dacă refuză să stea liniștiți pe o bancă. Tihna scuarului, adică evitarea eventualelor altercații și a posibilelor manifestări violente, este asigurată, în permanență, de polițiștii care se plimbă printre spectatori și de mașinile ce patrulează pe aleile parcului. Seara, însă, după o anumită oră, și mai ales noaptea, atmosfera devine destul de sumbră, iar securitatea trecătorului întîrziat este îndoielnică. De aceea, după o anumită oră, locuitorii Village-ului ocolesc parcul.

Printre tinerii ce umpleau partea din dreapta a bordurii, se aflau și cîteva perechi de îndrăgostiți, ale căror manifestări de tandrețe nu erau tulburate de nimeni. În alveola pe care o face bordura înainte de aleea ce duce către statuia lui Garibaldi, s-au adunat, treptat, vreo două grupuri de tineri ce cîntau, acompaniindu-se la ghitară și diverse instrumente de percuție. Cu timpul, grupul tinerilor de culoare, mai numeros și mai omogen, deși nu toți se cunoșteau între ei, au început a repeta pentru a se pune de acord. Mi-am abandonat din nou locul, alăturîndu-mă ocazionalilor spectatori. Unul dintre tineri, un blond frumos și suplu — între timp grupurile fuzionaseră —, și-a asumat rolul de dirijor. Cînd au considerat ei că totul e gata, concertul a și debutat. Nu lipsea nici solista: o superbă adolescentă de culoare, de o mobilitate și o vivacitate debordante. „Dirijorul" își exercita rolul nu cu ajunorul vreunei baghete, ci cu mișcările ritmice pe care le executa în fața celorlalți. Dansului său i se alătura și solista, formînd un cuplu demn, realmente, de admirat. După un început mai distonant, totul a intrat în normal, iar muzica rezultată, dincolo de unele stridențe datorate zelului exagerat al vreunui instrumentist, era adevărată, cu nimic mai prejos de ceea ce ar fi putut oferi, în aceleași condiții, niște profesionisti. Încet, încet, însul ce urmase oratorului, în „rotonda" fîntînii, a rămas fără spectatori. Și pentru mai mult de o oră, acel colț al scuarului s-a transformat în

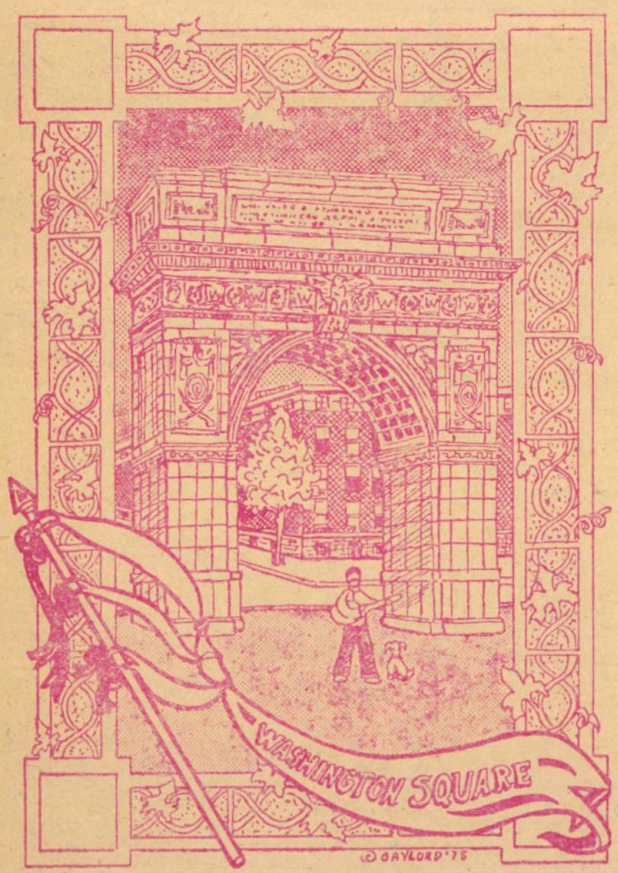

If Greenwich Village had an official trademark, it would undoubtedly be the marble arch on Washington Square. First unveiled on April 30, 1889 as a temporary structure of wood and staff spanning Fifth Avenue near Eighth Street, it marked the commemoration of the 100th Anniversary of Washington's Inauguration.

centrul lui „artistic". Spectatorii dansau, aplaudau, se distrau... „Artiștii" procedau la fel. Și pentru ei totul se reducea la distracția în sine și la bucuria de a-i vedea pe cei din jur fericiți. Cînd, la sfîrșit, în aplauzele reciproce, a apărut cineva cu un joben în mînă, continuînd însă a dansa, cei ce reprezentaseră publicul au transformat acel obiect de vestimentație revuistică într-un coș în care fiecare se întrecea în a arunca o monedă, nerenunțînd pînă nu reușea. Artiștii, ca întotdeauna, s-au dovedit și de această dată mai ingenioși! Dar nu știu dacă și mai eficienți. Oricum, ora petrecută în compania lor nu a fost una pierdută. Între timp, în „rotonda" fîntînii a apărut un alt orator sau artist. Iar în colțul pe care abia îl părăsisem, începuseră a se aduna alți „muzicieni". Cei ce reprezentau publicul s-au împrăștiat imediat, regrupîndu-se în alt punct și redevenind și ei „actori". De fapt, fluiditatea spectacolului era asigurată de aceste permanente dezmembrări și regrupări, transformate, ele însele, într-un spectacol.

Obosit cumva și vrînd să surprind ansamblul manifestărilor ce se consumau concomitent și într-un ritm uluitor, mi-am reluat locul în „balconul criticii", eliberat chiar atunci. Aruncîndu-mi privirea asupra întregului parc, abia îl mai puteam recunoaște. Washington Square era, la acea oră a după-amiezii, cînd temperatura devenise mai ușor suportabilă, iar ultimele raze se prefirau apatice printre crengile pomului care mă adăpostea, un **melting pot** în miniatură, judecîndu-l bineînțeles în funcție de dimensiunile Americii. Priveliștea era fascinantă, iar **show**-ul atinsese cote greu imaginabile, reunind, într-un spațiu atît de restrîns, muzică, dans, teatru, discursuri, îmbrățișări, excese anacreontice, sărutări, jocuri sportive, demonstrații de virtuozitate etc., etc. În totul, imaginea oferită de o asemenea panoramă era de-a dreptul deconcertantă. Încercarea de a reface un cît de sumar tablou de ansamblu e riscantă și inadecvată chiar. Te trezești numaidecît repetînd celebra replică din **Cum vă place**: „Întreaga lume e o scenă". Washington Square Park e, neîndoielnic, o scenă, poate ultima scenă a romanticului New York. Nu întîmplător, cînd intri acolo, ceva te izbește și te surprinde, pentru ca mai apoi o atmosferă de vis și de mister să te învăluie, să te dezorienteze, cucerindu-te însă. După ce ai străbătut Fifth Avenue, te simți, ajuns sub arcul lui Washington, într-o altă lume. O lume în care discreția și candoarea se împletesc cu nebunia, adevărată ori simulată, ambiguitatea în comedia bufă se întîlnesc cu puritatea, tandrețea cu subterfugiul, narcisismul cu nevoia de dragoste, spaima cu curajul afișat, dar, mai presus de toate, cei ajunși acolo vor să fie împreună, fugind astfel de singurătate. Cum s-ar putea altfel explica prezența printre cei ce defilau în jurul fîntînii a unui „barbar" a cărui „toaletă" depășea orice imaginație? În viața de toate zilele, cred că este un tînăr inteligent și spiritual, care se impune fără efort. Părul îi era vopsit în culori țipătoare, iar în creștet își prinsese o coadă falsă, ce-i atîrna pe spate. Bustul și-l acoperise cu un fel de za împletită din sfoară, cu ochiuri mari, lăsîndu-și liber brațul drept. Ceea ce ar fi trebuit să fie pantalonii era o combinație de fustă-pantalon, cu ciorapi lungi, unul galben, iar celălalt roșu. Un picior era încălțat cu o gheată, iar celălalt cu un tenis. În jurul gîtului, vînjos și bronzat, se încolăcea coada unui șarpe, al cărui corp aluneca pe mîna dreaptă, pentru a-și sprijini capul în palma îmblînzitorului său. „Barbarul" acesta se plimba de unul singur, cîntînd, rizînd și distrîndu-se pe seama reacțiilor pe care le stîrnea imposibila sa lunecare printre cei ce păreau normali. Și chiar erau. Aproape nu-mi venea să cred că o asemenea „apariție" este contemporană cu noi. El știe, desigur, ceea ce știm și noi, poate chiar mai mult, și trăiește ca și noi. Dar, uneori, el are curajul de a apărea așa, ironizîndu-ne și autoironizîndu-se. Fața lui frumos croită, ochii albaștri și barba blondă, singura parte nemascată, îl făceau să pară un Ianus modern. Lui i se alăturau diverse chipuri villonești, care își propuseseră parcă să încerce a aneantiza o lume pe care nu o înțelegeau. Uneori, printre figurile acestui donquijotism de tip Washington Square apăreau și adepți ai modei „punk", depășită deja.

În tabăra celor ce nu se alăturau spectatorilor, pretinzîndu-se ei înșiși „actori", puteau fi văzuți mai mulți bicicliști, care reușeau să se strecoare cu o abilitate incredibilă, în viteză desigur, prin forfota ce făcea dificilă și o plimbare normală. Unde găseau un loc liber, transformau întrecerea într-o demonstrație proprie circului. Dintre ei, unul făcea o figură aparte. Bătrîn, albit, depășit de vîrsta jocului, el își sfida anii, fără a-și face complexe, pedalînd cu eleganță, făcînd curte, stînd minute în șir într-un picior, ca într-un exercițiu de yoga, pentru ca imediat să sărute mîna unei tinere frumoase, care întîmplător era tocmai o olandeză venită în vizită în „satul" fondat cîndva de străbunii ei.

Acolo unde se termină bordura pe care o alesesem drept loc de observație, adică spre latura vestică și o parte din cea estică a squarului, sînt bănci obișnuite, vopsite în verde, ocupate de regulă de îndrăgostiți, de indivizi care dorm, de alții care se odihnesc sau pur și simplu par absenți. Liniștea lor este tulburată de cei ce joacă volei, fotbal, sau „frisbee". Aceștia din urmă, atîng uneori performanțe ce apropie mînuirea unui disc de plastic în artă. Admirați pentru performanțele lor sînt și cei ce practică patinajul pe rotile și „skateboarding"-ul. Dar în timp ce unii cîntă, putînd fi auzite toate genurile de muzică, iar alții dansează, aplaudă, rîd — într-un cuvînt se distrează —, cîțiva par rătăciți într-un loc care le este străin și de neînțeles. Caută, cu o atenție de nimic distrasă, ceva. Ce? La început n-am reușit să înțeleg ce pierduseră acei copii orfani, uitați și abandonați de lumea din jur. Abia mai tîrziu am reușit să dezleg enigma. Căutau mucuri de țigări de marijuana. Cît efort și pentru ce? Practicînd mereu această vînătoare de mucuri, ajunseseră deformați, cocoșați, iar cîte unul se vedea obligat să recurgă la serviciul ochelarilor cu multe dioptrii... Ce păcat! Ei păreau străini de lumea parcului, dar de fapt făceau parte din „fauna" acestei insolite insule. Fără ei nu se poate. Ce s-ar întîmpla atunci cu vînzătorii de drogurî, pe care încă nu-i descoperisem?

A trebuit să fac un mic efort pentru a îndepărta vraja ce mă cuprinsese și a părăsi scuarul. Dar începuse a se înnopta și obosisem. Eram, de altfel, așteptat de prietenii mei, care mă și avertizaseră să nu întîrzii peste o anumită oră în parc. Îndreptîndu-mă spre casă, mă întrebam cum de este posibil ca în Manhattan, în inima New Yorkului, nu departe de Broadway și lîngă Fifth Avenue, să mai dăinuie o „mahala" de altădată, unde fiecare face ce vrea, într-un oraș și la o oră cînd cei mai mulți stau închiși în casă, se plimbă ori văd un spectacol?

Gheorghe I. FLORESCU

SEMNE BUNE ANUL ARE!

ANDREI

IRONIC

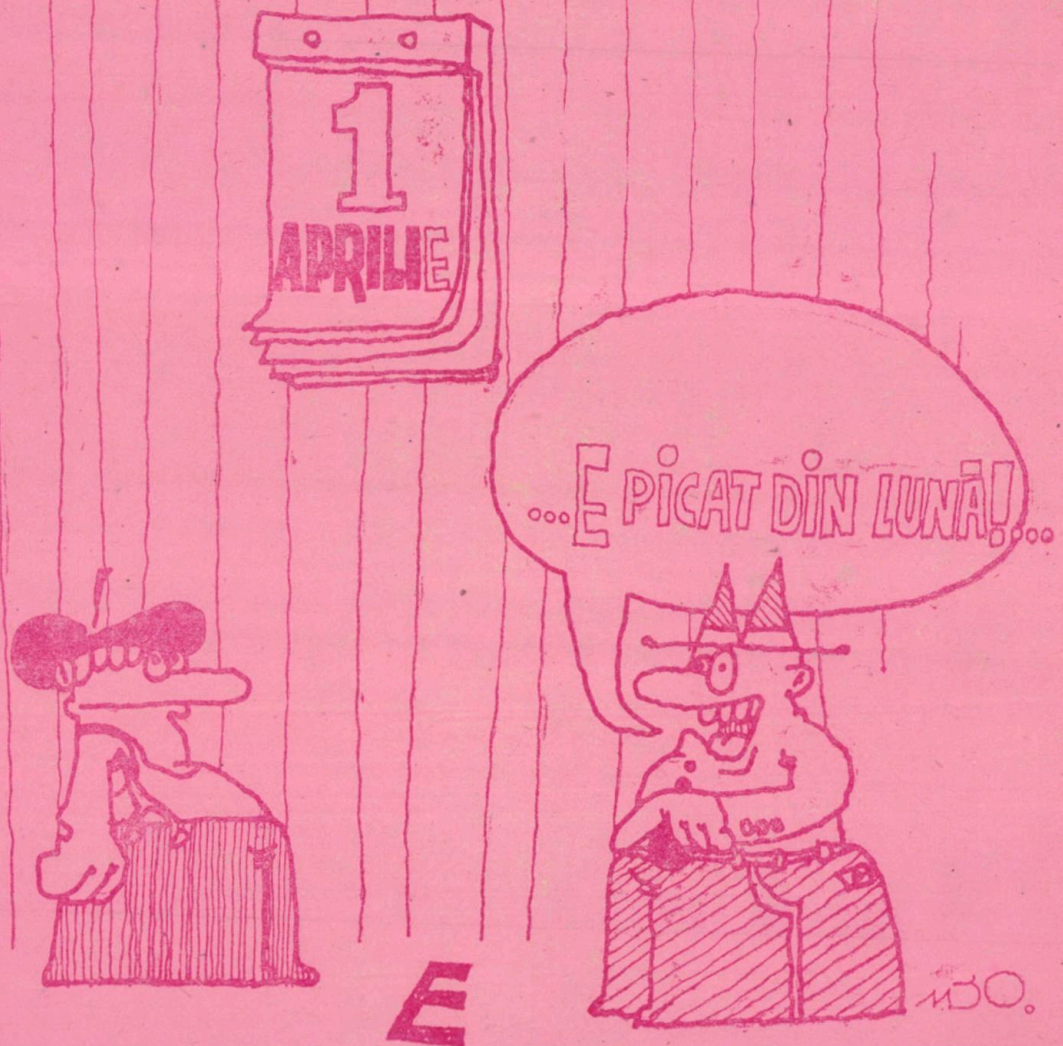

E

UN DOMN LUMINAT:
CONSTANTIN BRÂNCOVEANU

Dacă istoria înseamnă memorie colectivă, e firesc ca în curgerea neistovită și mereu nouă a timpului popoarele să facă din cînd în cînd popasuri menite a le reaminti niște repere de evoluție, niște valori capabile să le structureze existența și prin aceasta mersul înainte. Constantin Brâncoveanu, acel „domn creștin" pe care poporul nostru a știut să-l aprecieze, învăluindu-i în halou de legendă faptele, evocîndu-i mai ales sfîrșitul tragic și măreț totodată, e un bun exemplu. La trei secole de la înscăunarea lui, într-o epocă de mari mutații și de mari răspunderi pentru oricine ar fi pus mîna pe sceptrul muntean, amintirea Brâncoveanului suscită interes și motivează un popas aniversativ. Care să fie sensul acelei domnii de un sfert de secol, consumată la răscruce de veacuri și de epoci?

La 1688, cînd se urca pe tron Constantin Brâncoveanu, după domnia decenală a unchiului său Șerban Cantacuzino, Europa traversa un proces de rapide schimbări, proces căruia țările române nu i se puteau sustrage. Imperiul otoman, sub suzeranitatea căruia aceste țări se aflau de multă vreme, intrase în criză, chestiunea „omului bolnav" începea să preocupe cabinetele europene. Cum să-și asigure viitorul în astfel de condiții? Politica habsburgică, bine instalată în Transilvania, începea să devină mai asiduă și la Dunărea de Jos, acolo unde se întîlneau și alte interese europene. Un nou competitor se va ivi curînd, dinspre răsărit, complicînd și mai mult situația. Războiul austro-turc încheiat cu asediul nenorocos al Vienei a revelat pe de o parte slăbiciunea Imperiului otoman, iar pe de alta noile veleități hegemonice, cărora micile popoare din spațiul dominat de turci trebuiau să le facă față printr-o politică abilă, suplă, mereu atentă la schimbările survenite pe continent. Este meritul lui Brâncoveanu de a fi înțeles bine situația și de a fi găsit, în lunga și spornica lui domnie, mijloace de salvgardare a vechii autonomii; de a fi stimulat în chip norocos activitatea economică și culturală. În ambele direcții, el a definit o atitudine specifică, rămasă exemplară pentru urmași. Drama personală și a familiei sale de la urmă nu poate pune sub semn interogativ marile reușite din cursul domniei. Realismul e nota ei cea mai frapantă. Trebuind să cîrmuiască țara într-o epocă atît de grea și de contradictorie, se înțelege că asemenea reușite presupun inteligență, abilitate, spirit de acomodare. Ele presupun mai ales un adînc atașament patriotic, identificarea cea mai deplină cu destinul țării. O identificare pînă la jertfa supremă, acceptată ca preț al dăinuirii întru cultura națională și tradiție. Faptul nu e un simplu accident, explicabil prin caracterul convulsiv al epocii, ci expresia unei atitudini exemplare, într-o vreme cînd Europa toată cunoștea, după cum s-a spus, o semnificativă criză de conștiință. Ceea ce a putut da Muntenia la acel sfîrșit de veac, în literatura ecleziastică și în cea laică, de caracter mai ales istoric, e comparabil nu numai cu ceea ce se întîmpla în viața culturală a Moldovei sau a Transilvaniei, aceasta din urmă strîns legată de curentele central-europene, dar și cu produsele culturale de pe continentul întreg.

Care a fost orizontul civic, spiritual și de cultură al Brâncoveanului nu e greu de imaginat. El e deductibil îndeosebi din faptele politice, din activitatea depusă în domeniul tipăriturilor, din ideile colportate la curtea sa de învățatul stolnic Cantacuzino, care i-a fost consilier apropiat, din așezămintele și zidirile înălțate. Totul îndeamnă acum la o rememorare a lor, oricît de succintă. Căci în perspectiva celor trei secole rostul faptelor în discuție capătă un caracter aparte și recomandă o epocă cu profil distinct. Așa cum Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Matei Basarab și Vasile Lupu își puseseră amprenta pe alte epoci, sfertul de secol dominat de figura lui Brâncoveanu îi poartă însemnele caracteristice, destul de pregnante pentru a defini, în politică și în artă, un stil propriu. Să le recapitulăm, oricît de în grabă, fiindcă ele au încă puterea de a intra în dialog cu noi, de a ne instrui și fortifica.

Era într-un octombrie, tîrziu, la 1688, cînd încă tînărul boier Constantin Brâncoveanu, de înaltă obîrșie, instruit și cu mari avuții, fu așezat pe tronul ajuns liber prin moartea întempestivă a lui Șerban Cantacuzino. Țara avea nevoie de domn nou, puternic, pentru a preîntîmpina pericolele pe care ultimul război austro-turc le revelase deja în toată amploarea. Nimeni nu era mai indicat ca marele logofăt din Brâncoveni, descendent din Matei Basarab, șeful unei familii extrem de influente, inteligent și învățat, pe umerii căruia se puteau așeza sarcinile țării. Născut la 1654 cînd Matei Vodă abia închisese ochii, el părea menit să ducă mai departe prestigiul coroanei și al țării. Mare postelnic (1680), apoi mare spătar (1683), el devenise în urmă mare logofăt (1687), adică mare cancelar, responsabil de politica însăși a țării. Ajuns domn la numai 34 de ani, el se afla deci în prelungirea unei ascensiuni firești, care îi va fi amintit de glorioșii săi predecesori imperiali (căci se înrudea matern cu Cantacuzinii) și domnești (căci aparținea prin tată dinastiei Basarabilor).

Momentul era cu deosebire important. Apăruseră semnele unei tranziții spre modernitate, demult evidente în Apus, acum înnoitoare și pline de anxietăți în zona sud-est europeană. Conștiința de neam începea să structureze societatea românească, fără a substitui vechea dominantă confesională, acționînd de fapt paralel cu aceasta asupra mentalului colectiv. Limba și religia erau elementele structurante ale acestei lumi, iar limba română, acum recuperată și în oficiul liturgic, trimitea la istorie și la vechile tradiții autohtone. Miron Costin, apoi fiul său Nicolae, și Dimitrie Cantemir în Moldova, stolnicul Cantacuzino, Radu Popescu, Radu Greceanu în Muntenia, iată nume semnificative de cărturari aplecați cu neliniștită grijă asupra istoriei, domeniu în care vedeau un mijloc de a le aminti compatrioților că originea latină și faptele strămoșești îi obligă la acte concordante. Asemenea idei a nutrit cu siguranță și tînărul domn, cunoscător de greacă și latină, crescut în preajma eruditului său unchi și în cultul marilor tradiții autohtone. Orizontul său cultural și gîndirea politică trebuie puse desigur în relație cu acea Istorie a Țării Românești, în care Stolnicul căuta să definească începutul neamului nostru prin sinteza daco-romană și să-i evoce unitatea dincolo de orice împărțire vremelnică. Pe tărîm cultural-artistic, preocuparea lui era să stimuleze creația, să lase urme specifice, în acord cu tradiția locală, însă și cu schimbările produse pe continent. A reușit chiar să determine închegarea unui stil în arta monumentală și decorativă, întocmai cum pe tărîm politic și diplomatic a impus o linie de conduită caracteristică, rămasă exemplară în ciuda sfîrșitului său tragic. Cu Brâncoveanu, seria domnitorilor care foloseau războiul ca instrument de politică externă se încheie, deschizîndu-se o alta care înțelege să-l înlocuiască prin negocieri diplomatice și relații personale cu factorii de răspundere. Nu o dată, el a recurs la forța aurului pentru a obține ceea ce dorea. Emisarii lui circulau pretutindeni, adunînd știrile de care o asemenea diplomație avea nevoie pentru a izbuti. Cifrul corespondenței îi sporea eficacitatea într-un moment cînd cancelariile europene își modernizau strategia, tehnicile, metodele. Și în acest domeniu Brâncoveanu a înțeles să facă eforturi considerabile de sincronizare, absolut necesare unei politici de continuă veghe asupra mutațiilor produse pe continent, de basculă între două lumi față de care, adesea, trebuia să păstreze o echidistanță.

Premise importante pentru modernizarea ce avea să aibă loc în structurile social-politice și în cultură s-au creat atunci, în pătrarul de veac al domniei lui Brâncoveanu. Ajunge să amintim aici opera culturală întreprinsă de cărturari, în frunte cu Stolnicul Cantacuzino, mitropoliții Teodosie și Antim, frații Radu și Șerban Greceanu, cronicarul Radu Popescu, frații David și Teodor Corbea, tipografii Mitrofan, Radovici, Ștefanovici, zugravii Constantinos și Pîrvu Mutu etc., pentru a sugera numai amploarea ei. Așezăminte noi, de ordin spiritual sau laic au fost înălțate atunci, în forme de o distincție artistică absolut remarcabilă. Arhitectura, pictura, sculptura, miniaturile au cunoscut o înflorire aparte, alături de manuscrise, tipărituri și mai ales de isto-

riografie, genul cel mai cultivat al cărturăriei noastre din epocă. O epocă de activism politic mai accentuat trebuie să aibă expresie și în acest plan, al consemnării faptelor și al reflecției subiective. Este meritul lui Constantin Brâncoveanu de a fi știut să se înconjoare de spirite creatoare în diverse domenii și de a fi impus o certă coerență programului cultural desfășurat sub domnia sa. Evenimentele istorice, adesea de un intens dramatism, și-au găsit interpreții în Letopisețul Cantacuzinesc și Istoriile domnilor Țării Românești, dar și în Povestea unor boieri răi ce au fost în zilele lui Matei Vodă, „poveste" scrisă de oameni din popor ce simpatizau cu seimenii răsculați la finele domniei lui Matei Basarab. O altă narațiune evoca în versuri uciderea postelnicului Constantin Cantacuzino cu un sfert de secol mai înainte, în trapeza mănăstirii Snagov, după cum o piesă de teatru populară va pune în scenă însăși moartea tragică a Brâncoveanului, semn că domnia lui a trezit un larg ecou la nivelul imaginarului colectiv.

Fapte, evenimente caracteristice pentru rodnica domnie începută la 1688 și încheiată atît de dramatic la 1714? Să spunem mai întîi că soarta Munteniei era intim legată de evenimentele din centrul și sud-estul Europei. Înfrîngerea turcilor sub zidurile Vienei, scoaterea lor din Ungaria și anexarea Transilvaniei la Imperiul habsburgic prin pacea de la Carlovăț (1699) au creat în această zonă a continentului o situație gravă, care cerea multă abilitate din partea domnilor români. „Și tot bătea nemții pe turci și se lățea", spune cronicarul Neculce, la curent cu planul austriac de anexare a celor trei țări. În această epocă de recul otoman și de expansiune austriacă pe de o parte, de ridicare a Rusiei pe de alta, i-a fost dat lui Constantin Brâncoveanu să conducă destinele țării sale. Dacă nici aceasta, nici Moldova n-au căzut sub dominația respectivă este pentru că s-au găsit destule forțe de opoziție și destulă abilitate politico-diplomatică pentru a dejuca intențiile habsburgice. În același timp, se cuveneau întreținute bune raporturi cu imperialii, atitudine deja pusă în practică de Șerban Cantacuzino, căruia generalul austriac Wallstein îi lăuda „acele frumoase fapte" din „vremea încunjurării Vienei". Se înțelege însă că gîndul său de a provoca o revoltă generală în Balcani, care să ducă la restabilirea Imperiului bizantin, venea în flagrantă contradicție cu planul urmărit de austrieci, a căror asiduitate la Dunărea de jos continuă și sub Brâncoveanu, în timp ce presiunile otomane, determinate de nevoia asigurării integrității Imperiului sporeau tot mai mult. „Vremile și oamenii s-au iuțit foarte; poate fi căci și stăpînitorii și puternicii cei mai mari cer mai mult și afară din obicei și socoteală vor să ia, și așa urmează și alte necuviințe și pagube mai multe în norod", scria la 1691 învățatul Stolnic Cantacuzino, iar cronicarul oficial, Radu Greceanu, observa peste cîțiva ani, sub același unghi, că turcii „multe și grele orînduieli peste această țicăloasă de țară au rînduit".

Nori grei se adunau pe cerul patriei din mai multe direcții. A fost nevoie de toată energia noului domn și de toată finețea diplomatică a unchiului său, Stolnicul, pentru a menține aici un echilibru convenabil și a face să prospere, odată cu legăturile externe, viața culturală. Competiția pentru putere a adus însă, pînă la urmă, un deznodămînt tragic pentru domnitor și casa lui. Răpit de turci dintre ai săi, fără nici o reacție defensivă, Brâncoveanu a fost întemnițat la Constantinopol și ucis împreună cu fiii lui. Dacă a fost posibilă răpirea domnului fără un gest de apărare din partea celor din proximă, explicația stă în amenințarea cu represaliile și în lupta pentru putere ce împărțea boierimea și curtea în tabere. Izolat de popor, care singur ar fi putut să-l protejeze, Brâncoveanu a fost victima luptei dintre facțiunile rivale. O fiscalitate excesivă, abuzuri din partea dregătorilor (pe care Brâncoveanu n-a reușit să le elimine, cu tot episodul justițiar transmis de Istoria Țării Românești) a făcut ca în momentul dramatic din 1714 el să nu poată opune decît mîndria lui de „boier vechi și domn creștin", cum îl evocă poporul în cea mai frumoasă expresie a dreptății sale indefectibile.

Ce a rămas pe urma lui, în afară de o grea moștenire politică, într-un context internațional extrem de complex, e mai ales opera culturală pe care a știut să o stimuleze, cu marile lui resurse, încă dinaintea urcării pe tron, căci dispunea de averi importante și n-a ezitat să le folosească pentru a construi lăcașuri de cult, a renova și zugrăvi altele etc. Cu atît mai mult avea să se dedice, ca domn, acestui gen de activitate. „O domnie culturală", va spune N. Iorga, recunoscînd în personalitatea lui Brâncoveanu un factor definitoriu pentru epocă. A înființat școli și tipografii, a construit palate și biserici, a stimulat inițiative cărturărești în direcția istoriografiei, a făcut danii de seamă unor așezăminte cultice de peste graniță, atent la orice mărturie de pietate și de valoare artistică produsă de poporul nostru. Valorile de artă veneau din adîncul vremii și se cereau perpetuate, sporite, cunoscute cît mai larg. Secole în șir de cioplire și șlefuire a pietrei, de încrustare a lemnului, de răsucire a firului de lînă, in sau borangic, de modelare și smălțuire a lutului, de zugrăvire a icoanelor și pereților, de caligrafiere migăloasă a manuscriselor, de atentă confecționare a miniaturilor ș.a. au contribuit la explozia de inițiative cultural-artistice din epoca lui Brâncoveanu. Școli mînăstirești și episcopale, școli domnești, între care cea de la Sf. Sava (1695) se va dovedi mai de seamă, cu profesori buni și relații în afară, completează tabloul. Mai trebuie adăugată, desigur, activitatea tipografică, de care se leagă și numele unor arhierei ca Antim Ivireanu, Mitrofan al Buzăului, alături de clerici mai modești de la Rîmnic, Snagov, Tîrgoviște, Buzău. S-au publicat cărți în limba română, cu prefețe moralizatoare, îndemnuri la pietate și devoțiune civică. Pe seama statului, Brâncoveanu a trimis apoi tineri la studii în Italia, ceea ce constituia un bun pas în direcția modernizării. El l-a chemat în țară pe Antim Ivireanu, ca egumen la Snagov, pentru a-l pune apoi în fruntea Bisericii, poziție care l-a ajutat să dezvolte un vast program duhovnicesc și cultural. Cultura aceasta a avut o mare forță de iradiere, cărțile tipărite aici, poliglote, ajungînd pînă în Siria. Erau cărți de cult, dar și de literatură, istorie, îndrumare morală. Ajunge să amintim Floarea darurilor, Viețile paralele de Plutarh, Pildele filozofești, Varlaam și Ioasaf, Războiul Troadei, Alexăndria, Viața lui Esop sau Esopia, Didahiile de Antim Ivireanu etc.

Două cronici s-au scris despre domnia în cauză: Cronica lui Radu Greceanu și Anonimul Brâncovenesc. Ambele urmează o tradiție istoriografică, în timp ce Stolnicul Cantacuzino avea în minte (dar n-a scris decît începutul) o istorie propriu-zisă, în care evenimentele erau urmărite de la origini, cu analiza și critica surselor, cu restituții savante și ipoteze. Mai trebuie amintite, desigur, Letopisețul Cantacuzinesc și Letopisețul Bălenilor, ca „discursuri" emise de anumite facțiuni boierești, cu un puternic pigment familial. Să mai spunem că marea Biblie, a cărei tipărire începuse mai înainte, sub numele lui Șerban Cantacuzino, ca mare patron, s-a încheiat acum, sub domnia lui Brâncoveanu. Narațiuni istorice de mare interes, cronicile în cauză, ca și Biblia, sînt în același timp și prețioase documente de limbă.

Frecvența sporită a manuscriselor și tipăriturilor a impus, în mod firesc, înființarea de biblioteci pe lîngă mănăstiri și școli, însă și biblioteci private, precum aceea a Stolnicului Cantacuzino sau alta a lui Matei Crețulescu, ambele cu „inventar" cunoscut. Un act din 1714 arată că pentru așezarea bibliotecii de la Sf. Sava a fost nevoie de două luni, ceea ce înseamnă că era destul de bogată.

Pasul cel mai semnificativ pare însă a-l fi făcut arta în mai toate ramurile ei și mai ales în arhitectură, prin ceea ce s-a numit „stilul brâncovenesc". Bizantină în esența ei, arhitectura a cunoscut o semnificativă înnoire prin elemente de Renaștere italiană tîrzie (coloane spiralate, capitele florentine etc.), a căror integrare în ansamblu vădește un autentic spirit creator. Elemente baroce se infiltrează mai ales în construcțiile civile, armonizîndu-se perfect cu cele de sursă populară, la curtea domnească din București, la chindia curții domnești din Tîrgoviște, în palatele de la Potlogi, Mogoșoaia etc. Lăcașurile de cult, mai conservatoare prin funcția lor, au suferit totuși, în sfera decorativului, înnoiri peste care nu se poate trece. Bisericile de la Potlogi, Mogoșoaia, Brâncoveni, Făgăraș, Ocna Sibiului trebuie amintite îndeosebi. Străinii care le-au vizitat, atunci sau mai tîrziu, au avut cuvinte de laudă pentru frumusețea lor sobră și maiestuoasă, pentru echilibrul liniilor și pentru zugrăveli. Englezul E. Chishull, francezul la Motraye, italianul Anton Maria Del Chiaro le-au adus laude încă pe atunci. Palatul de la Mogoșoaia, restaurat în veacul nostru de Martha Bibescu, stă mărturie pentru valoarea excepțională a stilului respectiv.

Marile edificii înălțate de energicul domnitor cu trei secole în urmă, toate cu clopotniță somptuoasă, camere de oaspeți, chilii, casă domnească, bucătărie ș.a. Remarcabile erau apoi picturile murale, asupra cărora există, de asemenea, mărturii din epocă și de mai tîrziu. În ansamblu, stilul brâncovenesc se vădește valoros prin sinteza de elemente diverse (bizantine, venețiene, autohtone), pe care a știut să le topească într-o realitate artistică nouă, viguroasă și expresivă.

Cealaltă moștenire de seamă rămasă de la Brâncoveanu e de natură morală și spirituală. Refuzul de a părăsi, chiar și în fața morții, „legea strămoșească", acceptarea martiriului atunci cînd se putea „salva" prin abjurare de la credință, e un exemplu de tărie morală cum rar se întîmplă în istorie, iar aceasta a contribuit desigur la marele său prestigiu postum și la legenda care-i înconjoară de aproape trei secole amintirea. În balanța timpului, e fără îndoială partea cea mai rezistentă a vieții sale și cea mai caracteristică.

Bilanțul operei politice nu e mai puțin grăitor sub același unghi. El se distinge prin realism, luciditate, prudență, tact. A rămas de aceea ca un exemplu mereu invocat, adesea prin opoziție cu atitudinea contemporanului său Cantemir, spirit mai aventuros și mai nestăpînit. Dintre marii istorici, N. Iorga și A. Toynbee i-au apreciat în chip deosebit calitățile de om politic, de strateg și diplomat. A eșuat pînă la urmă (dacă de eșec poate fi vorba în cazul de față) doar pentru că n-a luat în calcul trădarea unor apropiați ai săi, între care și aceea a Stolnicului Cantacuzino. Ambiția nemăsurată de putere s-a dovedit păgubitoare nu numai pentru cei aflați în luptă, dar și pentru țară, mai ales că aceasta trebuia să facă față acum, la schimbarea de ciclu istoric, unor presiuni ce-i puteau compromite statutul. Prudența lui Brâncoveanu la 1711 a putut părea excesivă. În realitate, ea izvora din nevoia salvgardării acelui statut de cvasiautonomie, la adăpostul căruia românii și-au putut desfășura viața de stat secole în șir. În comparație cu această conduită, cea a lui Cantemir indică o precipitare de sursă ideologică. „Pripa teoretică, spunea Iorga, în această privință, e îngăduită celor mari, înnebuniți de puterea lor și orbiți de trufia pe care o produce această putere, pripa teoretică nu e îngăduită niciodată acelora care nu și-au consolidat încă viața lor națională în marginile pe care le-au smuls, prin lupte de veacuri, soartei rele".

O linie de conduită se degajă din faptele lui Brâncoveanu și ea rămîne exemplară ori de cîte ori conjunctura geopolitică e oarecum analoagă. Marea lui lecție e aceea a devotamentului pînă la capăt față de cauza asumată, fie că e vorba de țară sau de „legea" pe care aceasta își întemeiază viața morală și sufletească. Nu mai puțin pilduitoare e atitudinea sa față de cultură, ca domeniu menit să asigure, să multiplice și să potențeze valorile produse de poporul român în zbuciumata lui existență. Aceste valori constituie un patrimoniu inalienabil, care obligă la solidaritate în spirit cu generațiile dinainte și la creație concordantă. Identificarea cu ele, în cadrul unui program bine închegat, a făcut din Brâncoveanu un personaj reprezentativ pentru epocă, iar sacrificiul suprem, acceptat la urmă pentru ca spiritul acelor valori să poată supraviețui, i-a asigurat o poziție simbolică mai tare decît piatra zidirilor sale.

Al. ZUB

UNIREA
ÎN CONȘTIINȚA EUROPEANĂ

Unirea Principatelor, rod al străduințelor românești, rezultat al energiei, tactului și priceperii politice, a prilejuit numeroase ecouri în presa străină cît și în rapoartele diplomaților, interesați să informeze cu exactitate guvernele pe care le reprezentau. Cabinetele diplomatice și politice ale continentului, ca și opinia publică, au urmărit cu atenție chestiunea românească din momentul în care aceasta, mai ales după 1855, a devenit un element de care depindea, în mare măsură, rezolvarea conflictului european. Întreaga diplomație a Europei, în funcție de interesele pe care fiecare țară le avea în această zonă, a acceptat sau respins ideea Unirii, dar în același timp i s-a analizat originea și a încercat să-i intuiască implicațiile. Mai mult sau mai puțin subiective, aprecierile diplomaților au totuși unele puncte de vedere comune: rolul determinant al poporului român în alegerea propriului destin și neputința puterilor Europei de a împiedica evoluția firească a acestui popor care se dorea unit și independent.

Intensitatea și puterea mișcării de masă în favoarea Unirii, efect al participării întregului popor, a constituit pentru lumea europeană o veritabilă surpriză. Adoptarea moțiunilor unioniste de către cele două adunări naționale a însemnat un prim fapt împlinit de care guvernele Europei au trebuit să ia cunoștință. Referindu-se la alegerile pentru adunările Ad-hoc, din Moldova și Muntenia, ambasadorul Franței la Petersburg, în raportul său din octombrie 1857, adresat ministrului de externe Walewski, sublinia rolul revoluționarilor de la 1848 în aceste alegeri și remarca faptul că **„divanul valah este în totalitatea membrilor săi compus dintre exilații pașoptiști"**. Mai mult, diplomatul francez aprecia că evenimentele desfășurate în Principate **„oferă o analogie cu cele întîmplate la 1789 în Franța"**. O îngrijorare, de altfel justificată dacă avem în vedere în serviciul cui se afla, putem remarca în declarația diplomatului austriac Buol-Schauenstein, care, la 12 iunie 1857, „a **recunoscut că chestiunea Principatelor este de o importanță foarte directă pentru Austria, este pentru ea o afacere de existență"**. Sensul real al doleanțelor românești, exprimat în cadrul celor două Adunări Naționale, este cu precizie intuit și de cabinetul rus în instrucțiunile trimise consulului său la Iași, Giers, la 10 iulie 1857, în ele specificîndu-se următoarele: **„Este inutil de a semnala importanța acestui moment solemn; a da administrație națională Principatelor înseamnă și independența lor"**.

Națiunea română a știut să influențeze în mod hotărîtor, în direcția aspirațiilor sale, rezolvarea problemei Unirii prin soluția dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza și prin aceasta a pus Europa în fața unui alt fapt împlinit, a unui act politic ce nu mai putea fi schimbat. Informații bogate se află în arhivele și bibliotecile străine asupra acestui moment important din istoria românilor cît și asupra celor șapte ani de domnie ai lui Cuza. Beclard, consul general al Franței la București, ocupîndu-se de acest **„semn manifest al dorinței naționale"**, în raportul său trimis ministrului de externe, scria: **„Alegerea lui Alexandru Cuza a fost o manifestare cu totul națională. Adaug, și nu-mi va fi greu să demonstrez, că această manifestare devenise necesară"**. Henry Churchill, consul britanic la Iași, dovedind multă înțelegere față de aspirațiile națio-

nale ale poporului român, exprimate prin alegerea lui Cuza, într-un raport al său din 6 ianuarie 1859, referindu-se la situația din Moldova, îi comunica lui H. Bulwer, ambasadorul englez la Constantinopol, că partidul unionist a dat dovadă de multă unitate și fermitate iar „**participarea poporului a fost mare**". Cuza, despre care consulul scria că a fost ales în unanimitate, are calități ce îl plasau „**deasupra oricărui alt candidat de pe listă, bucurîndu-se de reputația unui om onest și drept**". Duc de Montebello, amabasadorul Franței în Rusia, adresîndu-se ministrului său de externe, la 6 februarie 1859, în legătură cu dubla alegere, afirma că „**ministerul de externe al Rusiei vede în această manifestare neprevăzută tendințele unioniste care domină în Principate**". Rusia a fost printre țările care au aprobat Unirea Principatelor și i-au recomandat lui Cuza prudență în actele sale. „**Nu-mi este necunoscut** — scria în raportul menționat mai sus Duc de Montebello — **că prima impresie a cabinetului de la Petersburg era în favoarea respectului datorat expresiei voinței naționale: populația moldo-valahă s-a pronunțat pentru Unirea Principatelor așa cum majoritatea comisarilor puterilor europene au constatat în rapoartele lor. Dubla alegere a domnului Cuza în Moldova și Muntenia este o strălucită mărturie a opiniei ei susținută în conferințele de la Paris de către Franța și Rusia. Ea confirmă convingerea că unirea acestor două provincii, dorită de ele, ar putea fi sancționată de către puterile semnatare ale Tratatului de la Paris**".

Cu toate acestea unele dintre puterile europene nu vedeau cu ochi buni drumul pe care cele două țări, prin propria lor voință, erau hotărîte să meargă. Austria și Turcia erau două dintre ele. Prima a înțeles destul de repede că, odată unite, Principatele vor deveni punctul de atracție al românilor aflați între granițele sale. Că lucrurile stăteau așa, ne-o confirmă consulul austriac la Iași, care, la 18 noiembrie 1859, îi comunica omologului său rus, Giers, că „**prințul Cuza nu vizează nimic altceva decît să profite de circumstanțele critice în care se află Austria pentru a încuraja pretențiile populației românești din Transilvania și Bucovina**". Iar două săptămîni mai tîrziu, colegul său din București, Eder, nota, la 30 noiembrie 1859, că românii nu se gîndeau numai la faptul realizat al unirii celor două țări ci la crearea unui stat daco-român care să cuprindă pe toți conaționalii. Desigur aceste afirmații nu au rămas fără un anumit ecou, ecou amplificat și de intențiile declarate ale oamenilor politici români, încît pare justificată afirmația ambasadorului Franței la Petersburg că șeful cabinetului rus, prințul Gorceacov, „este foarte preocupat de agitația spiritelor din provinciile creștine ale imperiului otoman și de proiectele temerare ale colonelului Cuza". Cînd unirea a devenit un fapt împlinit, baronul Nothomb, ministrul Belgiei la București, nota textual în acest sens: „**Dubla alegere echivalează cu Unirea Principatelor, iar unirea reprezintă independența lor, aceasta este ordinea ideilor la Constantinopol și Viena**". Că lucrurile erau judecate astfel se poate vedea și din dialogul pe care reprezentantul Austriei la Paris, contele Apponyi, l-a avut cu soția lui Napoleon al III-lea, imediat după alegerea lui Cuza și în Muntenia. „**Principatele vor Unirea. Aceasta este voința națională. Se vrea unirea**", a afirmat soția suveranului, la care replica diplomatului a venit cu următoarele cuvinte: „**Doamnă, vor independența și pentru a ajunge acolo au votat pentru unire**".

Una din principalele probleme care stăteau în fața noului stat, după recunoașterea dublei alegeri, era unificarea deplină a celor două principate. Domnitorul Cuza, în colaborare mai ales cu C. Negri, trimisul său la Constantinopol, a înțeles că pentru a realiza unirea deplină trebuie făcută o pregătire

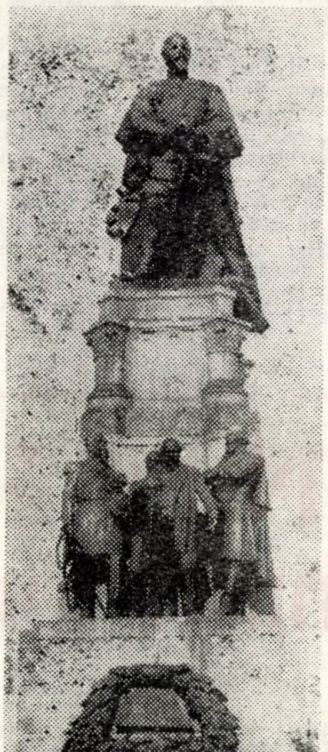

Statuia din Iași a Domnitorului Unirii

metodică. În acest sens, Cuza a alcătuit, în iunie 1860, un proiect de memoriu, destinat Porții și reprezentanților la Constantinopol ai Puterilor Garante, în care se demonstra necesitatea unirii instituționale. Unul din oamenii politici ai vremii, prințul Gorceacov, întuind semnificația doleanțelor românești remarca, la 19 august 1861, că „**Poarta se înșeală dacă crede că Principatele se vor opri la un guvern și la o adunare unică, ele doresc unirea definitivă**". Mai mult, un colaborator al său, ambasadorul Lobanov, afirma, tranșant, la 16 octombrie 1861, că „**a accepta pretențiile Principatelor înseamnă de fapt ultima etapă către independență**". Un firman al Porții trebuia să confirme adeziunea Turciei și a celorlalte Puteri Garante la proiectul lui Cuza. Cîtă importanță i s-a acordat acestui document se poate vedea clar din discuția pe care C. Negri a purtat-o la Constantinopol cu prințul Lobanov, discuție consemnată în raportul ambasadorului francez la Petersburg, Fournier, adresat ministrului de externe Thouvenel, la 20 decembrie 1861: „**Dl. Negri a exprimat toată recunoștința sa prințului Lobanov pentru opiniile generoase pe care le-a avut în favoarea compatrioților săi în tot cursul discuțiilor. Dl. Negri i-a spus prințului Lobanov că nu crede că Principatele vor fi satisfăcute de firman, și că nu-i vor face o primire prea favorabilă**" și lucrurile s-au întîmplat așa cum prevăzuse diplomatul român. La 3/15 decembrie 1861 s-au deschis Adunările celor două principate, iar Al. I. Cuza a anunțat că se realizase deplina lor unificare și că „Înalta Poartă, precum și Puterile Garante au aderat la Unirea Principatelor". Prin expresia „**au aderat**" domnitorul evidențiia rolul națiunii în realizarea Unirii. În același fel, al tendinței de neatîrnare a statului român, trebuiesc înțelese cuvintele domnitorului din același mesaj: „**Unirea va fi așa precum România o va simți și o va dori**".

Realizarea Unirii Moldovei cu Țara Românească n-a însemnat numai o stergere de hotare între două țări locuite de aceeași națiune, avînd aceleași structuri politice și sociale, constituirea statului național român a însemnat nașterea unui stat nou cu instituții specifice statului modern. Urmărind obținerea independenței, Cuza și sfetnicii săi au acordat o atenție specială problemelor externe, înființării de agenții diplomatice cu intenția de a purta pe cont propriu relații în afară; au căutat, în nenumărate ocazii, să limiteze suzeranitatea otomană, făcînd o politică independentă, și să anuleze jurisdicția consulară prin respingerea oricăror încercări ale consulilor de a se amesteca în treburile interne ale țării. Referindu-se la aceste aspecte ale politicii românești, consulul Austriei la București, Gödel de Lannoy, atrăgea atenția asupra planurilor domnitorului român care n-a renunțat la proiectul de unire a tuturor provinciilor românești, nici la ideea de a obține independența completă a Principatelor prin orice mijloace. De altfel, ansamblul tuturor încercărilor și măsurilor întreprinse de Cuza, observa Tillos, consulul Franței la București, la 6 noiembrie 1865, converg către același scop; independența „**Așa cum se pare**, raporta Tillos ministrului său aflat la Paris, **domnitorul încearcă, prin intermediul mai multor ofițeri pe care i-a trimis prin țară, să cunoască starea de spirit, pe ce poate conta în evenetualitatea în care va proclama independența față de Turcia**".

Interesul acordat de către oamenii politici și cabinetele diplomatice problemei românești, lui Cuza și implicit luptei sale pentru unire și independență, chiar din aceste sumare informații, demonstrează rolul pe care l-a avut, în contextul internațional al vremii, constituirea statului național român și măsura în care românii au reușit să-și impună punctul lor de vedere într-o Europă dominată de năzuința națiunilor de a-și înfăptui unitatea și independența.

D. IVĂNESCU

Priveghiu la Mărășești

6 august 1967. Cinstirea memoriei celor care, la Mărășești, au scris unul din cele mai hotărîtoare capitole de istorie națională unea întreaga suflare românească într-un același sentiment al reculegerii, recunoștinței și slăvirii. Precum altădată, în veacul trecut, la Putna, la mormîntul Marelui Ștefan Vodă, veniseră aici, pe cîmpia titanicului efort al apărării și contraofensivei armatei noastre — una din cele mai importante bătălii din primul război mondial — vîrstnici și tineri din toate părțile țării. Fiecare dorea să aducă prinosul gîndului fierbinte în prezența șefului statului — tovarășul Nicolae Ceaușescu — celor care, făcînd zid de netrecut în calea valurilor invadatoare și rostogolindu-le înapoi în marea de foc și oțel, au chezășuit libertatea patriei, reîntregirea și unitatea ei.

Veneau munteni, dobrogeni, oltени, bănățeni, ardeleni, moldoveni, bucovineni.

Cei cu părul albit, cu trupurile gîrbovite, mulți trebuind să se sprijine în bastoane sau să fie sprijiniți de mîini și umeri tineri, foștii combatanți își convocau amintirile nestерse — pagini zguduitoare și înălțătoare din cartea marilor drame și făptuiri din anii aceia. Paginile de avînt ale primelor salturi peste Carpați și lumina clipelor cînd frații își îmbrățișau frații și tricolorele din fruntea regimentelor se întîlneau cu tricolorele încălzite și adăpostite la piept, lîngă inimă, prin vremi și atunci fluturate ca un salut al zorilor; cele ale defensivelor acerbe de la trecători, cu atingerea dîrză, cruntă, necruțătoare de sine, pe fiecare brazdă, cu vrerea neîngenunchiată de la Oituz, cu baricada umană de la podul de peste Jiu, cu săvîrșirile curajului și sacrificiului de pe munți și din văi, de pe malul apelor; cele ale înfruntărilor din Dobrogea, cu acel jurămînt țîșnit din magma credinței ostășești — al bravilor de la Topraisar; cele ale aliniamentelor din Cîmpia Română, pe itinerarele de acces spre București, cu tragicele, atît de temerarele șarje de la Robănești și Prunaru; cele ale retragerii, cu coloanele sfîrșite de osteneli și dureri dar mereu aflînd în ele puterea de a se împotrivi cotropitorului și cu bejenia atîtor necăjiți ce-și încărcaseră bruma de agoniseală în carele trase de boi...

Tot ce trăiseră, pe oriunde se întrupaseră în actul datoriei una cu plutoanele, companiile, batalioanele lor renăștea aici, la Mărășești. La Mărășești de care atîția dintre ei se legaseră cu ce era mai bun, mai profund omenesc în ei.

Înconjurați de bărbați și femei aparținînd generațiilor fiilor și nepoților lor, povesteau... Acolo am luptat eu... În locul din colțul livezii de vie se afla subunitatea mea... Acolo, la cota 100, au căzut în frunte cu căpitanul Grigore Ignat, comandantul lor, aproape toți mitraliorii companiei, într-un sacrificiu suprem. Acolo... și acolo... și dincolo... Din caerul unui timp devenit de cinci decenii istorie, răsăreau, teribile în înversunarea lor, dispozitivele regimentelor și diviziilor, încleștările la baionetă prin fumul cu norii bătăliei prin desimea exploziilor de proiectile, prin vacarmul tunurilor, mitralierelor, puștilor.... Dar eram în 6 august 1967. Meleagurile cu aură de legendă se mîngîiau de razele roșietice ale soarelui ce cobora spre asfințit. Apoi se înseră, se așternu noaptea. Din geana lunii coborau valuri de argint.

Undeva, pe un tăpșan în fața căruia se desena traseul tranșeii de lîngă Mărășești, priveghea un bătrînel. Am intrat în vorbă.

— Badea Ion îmi spun cei din Marginea frumoasei noastre Bucovine, mi-a răspuns, domol, la întrebarea mea. Și eu am fost aici, atunci.

Avînd anumite însărcinări ținînd de organizarea comemorării, l-am informat cu respectul ce i-l datoram:

— Pentru dumneavoastră, veteranii, eroii noștri în viață, s-a amenajat, în clădirea școlii, loc pentru dormit și masă... Dacă vreți, vă conduc acolo.

Cu un glas ce m-a făcut să intuiesc înlăcrimarea, mi-a spus:

— Vă mulțumesc domnule ofițer. Dar eu voi rămîne în această noapte aici. Vreau să stau de vorbă cu foștii mei camarazi, cu Vasile, cu Gheorghe, cu Marin, cu Nicolae, cu toți cîți odihnesc aici. Și am multe de vorbit cu ei, pentru că tranșeea asta, din care se mai vede ceva, ne-a fost atîta vreme casă și post de santinelă. Împreună am făcut noi, atunci, zid de netrecut în calea dușmanului. În fața poziției trupelor noastre s-a năruit atac după atac. Aici mi-au rămas consăteni, prieteni, comandanți. Pentru că mulți au căzut aici. Din Divizia 9 — peste 8 000. În această noapte voi fi iarăși santinelă la căpătîiul lor.

Ca și cum mi s-ar fi relevat o taină adîncă, copleșitoare, n-am mai putut rosti nici un cuvînt. Am sărutat mîna bătrînului ostaș, Badea Ion. M-am depărtat încet, spre a nu-i tulbura umbrele ce-l înconjurau. Mi-a venit atunci în minte o meditație a lui Nicolae Iorga din vara anului 1917, în triunghiul Mărăști—Mărășești—Oituz: „Fiecare popor are sufletul său, format în sute și mii de ani, din firea pămîntului, din freamătul codrilor, din floarea albă a primăverii, din raza soarelui, din ceața toamnelor și gerul iernilor, din toate frămîntările, suferințele, silința, gloria, din nesfîrșit de multe amintiri îngrămădite pe urma morților care, astfel, n-au murit întregi; ci din adîncul tăcerii lor sprijină răzbaterea la lumină a urmașilor ce au venit din ei și trăiesc după dînșii. Acest suflet e prețul, mare sau mic, al fiecărui popor".

În sufletul lui Badea Ion se cuprindea sufletul poporului nostru.

Dascăli, rapsozi, cronicari

Foștii elevi ai Academiei Militare din promoțiile anilor cînd se încheie procesul remodelării armatei își amintesc de bună seamă, cu plăcere și nostalgie de îngemănarea de pămînturi teleormănene și vlășcene, acea zonă definită de șoselele Alexandriei și Giurgiului, prin care alunecă în meandre, printre maluri ripoase sau domoale, adesea năpădite de stufărișuri, Călnistea, Glavagiocul și Neajlovul cu șesuri abia vălurite, cu platouri și măgurele ce aduc în orizontalitatea peisajului note aparte, unde, de regulă, cursanții învățau și-și verificau zestrea de cunoștințe tactice „pe viu", dacă se poate spune așa, în exerciții și aplicații. Profesorii noștri, între care țin să-l numesc aici pe colonelul Cercel, care ne-a fost cu adevărat magistru, nu numai în meserie, dar și în ce privește menirea de om și de ofițer, ne solicitau capacitatea cu teme incitante, stimulîndu-ne gîndirea și spiritul tineresc de întrecere în găsirea unor soluții, originale, comentîndu-le astfel, cu raționamentele dialecticii luptei încît de fiecare dată aveam de cîștigat: ca viziune, ca plusuri pe tărîmul cunoștințelor și al încrederii în noi înșine. Operam cu batalioane, regimente și divizii imaginare, dar trăiam intens apărările și ofensivele pe care le concepeam, organizam și le conduceam mintal pe hartă. Ne aprindeam în discuții pro și contra unei variante. Nici nu știam cînd trece timpul. Uneori profesorul ne transpunea tot pe fundalul acelorași locuri, în al vremii, mai îndepărtate sau mai apropiate. Căci și pe aici se consumase, prin veacuri, înfruntări amarnice cu cotropitorii. Și parcă se călătoreau peste pămînturile acestea umbrele lui Mircea, Vlad, Mihai și ale oștenilor lor și acelea ale combatanților din primul război mondial, cei care apăraseră contra invadatorilor, în toamna de sînge și dureri a lui 1916, capitala...

Pentru mine, ieșirile acestea în teren însemnau mult mai mult decît o activitate de învățămînt. Aici mă aflam acasă. Aici îmi petrecusem copilăria. De aici plecasem, cu inima grea a despărțirii de mamă și de frați, în căutarea pîinii. Întorcîndu-mă, cu steluțe de ofițer la epoleți, eram bucuros să văd cum satele, așezări vechi și străvechi, de atîtea ori prin vremuri năruite de izbelиștile năvălirilor și tot de atîtea ori ridicate de oamenii gliei, statornici din obîrșiile dacice în vetrele lor, mi se înfățișau cu înnoirile de acum. Destinul meu era și al lor.

Cunoșteam locurile cum mă cunoșteam pe mine. Acolo ajutasem la arat și semănat, la plivit, la cules, dincolo dusesem împreună cu alți copii, vitele la păscut, uitînd de ele, ne jucam de-a românii și turcii sau tătarii, certîndu-ne pentru că toți voiam să fim în tabăra românilor... Cînd dădeam roată cu privirea spre zări, veneau și se adunau în mine ogoarele cu grînele și cu porumbii, cu stejarii singuratici și cu fîntînile, cu ciocîrliile și pitpalacii, pădurile cu umbrele și luminișurile, cu toate viețuitoarele ce fremătau în ele, rîurile și bălțile, cu lișițele și rațele, cu crăpcenii și bibanii...

Și cînd mă plecam asupra hărții să-mi însemn hotărîrea și dispozitivele, simbolurile caracteristicilor de planimetrie și nivelment luau forma lor aievea, așa cum le țineam în mine imaginea lor de demult. Și auzeam glasul tatii, al altora din preajmă, care îmi vorbeau, ca altădată, despre luptele din 1916, pe unde se desfășuraseră atacurile, pe unde se întrăiniciseră apărările, pe unde se repeziseră contraatacurile. Cu șoaptele ce răsunau în mine și cu ce strînsesem la lecții, soluțiile mi se limpezeau, nu o dată primeam laude pentru ele.

Fără să scad cu nimic din meritele catedrei — îi port recunoștință pentru tot ce mi-a dat în anii de academie —, vreau să spun că înainte, mult înainte, avusesem dascăli buni, tata și ceilalți, după cum am scris mai sus. Mai cu seamă unchiul Onete mi-a fost dascăl bun. Galopase și el, în toamna aceluiași an 1916 în ropotul fierbinte ca ura și dorul, năvalnic ca viața, crunt ca în șarja de la Prunaru. Scăpase nedoborît, împreună cu doar alți cîțiva. Dar nu uitase pe nici unul, îi numea pe toți, gradul, numele, inițiala tatălui și prenumele, și-i contura, simpli roșiori sau șefi, ca un pictor sau ca un scriitor, în cîteva trăsături, însă atît de pregnante, că mi-i apropia ca și cum ar fi fost oameni din sat. Și ca și cum ar fi fost vitejii din povești. Unchiul Onete era ca un rapsod al încleștărilor de pe păminturile teleormănene și vlăscene, și ale celorlalte locuri pe unde se cutremuraseră fronturile. Cu mîndrie, mai mult decît despre el, povestea de alții de prin așezările noastre. Despre niște băiețandri pe timpul acela, unul Vișan, unul Stănică, unul Neculce, unul Tănase, unul Predica, care voiseră să se înroleze voluntari, să apere arealul lor de viețuire. Plecaseră cu trupele în calvarul retragerii și izbutiseră, pînă la urmă, să intre sub steag și sub steag să se bată cu dușmanul, la Mărăști și Mărășești.

Unchiul Onete făcuse istoria — la modul cel mai dîrz — și rostea istorie; o rostea cu conștiința că ce știe și ce simte el trebuie să știe și să simtă copiii lui, nepoții, toți tinerii patriei.

Ca dînsul am întîlnit, în drumurile mele prin țară, mulți oameni: dascăli, rapsozi, cronicari anonimi. La școli de toate felurile, la cămine culturale, la unități militare, la serbări, la monumente, pe oriunde sînt chemați și oriunde se duc ei, narează ceea ce au tezaurizat în sufletele și înfățișează ca pe un vast panoramic, noilor generații chipurile și faptele eroilor. Așa vor fi fost totdeauna dascăli, rapsozi, cronicari, transmitînd prin viu, frumosul grai al nostru, din veac în veac, basmele adevărate ale românilor și, prin ele, știința despre noi înșine, cei aici plămădiți, aici lucrînd pămîntul, lemnul, inul, izvodind cîntecele, omenind pe oricine venea cu gînduri bune și ducînd greul bătăliilor cînd țara era călcată de ordiile de pradă și cucerire.

Dascăli, rapsozi, cronicari. Ai dragostei și slujirii de țară.

Onorul la general!

Bărbatul pe care încerc a-l invoca în cele ce urmează a fost un mare ostaș. Un ostaș care a primit epoletul cu străluciri aurii la o vîrstă cînd țara era amenințată de primejdia unei noi conflagrații mondiale. Era atunci nevoie de oameni care să-și pună în valoare arta și știința militară întru apărarea integrității patriei și mai apoi pentru făurirea epopeii eliberării și a participării ei la zdrobirea fascismului.

Ridicat din mijlocul celor care au format de secole „talpa țării", generalul-ostaș a înțeles, cu viziunea strategului și cu inimă de patriot, imperativele ceasului istoric; deopotrivă în linia unei conduite căreia i-a fost dintotdeauna credincios, s-a identificat cu toată ființa cu cei care și-au părăsit familiile venind sub arme. Nici-o barieră între el — generalul și soldatul de rînd. Refuza orice privilegiu, cum, poate, se cuvenea rangului său. Ducea aceeași viață austeră, încărcată de privațiuni și uriașe eforturi, plină de primejdii, ca și subordonații săi. Le știa păsurile, grijile, durerile, aspirațiile, suferea îndoliat ca un părinte cînd rîndurile unităților sale se răreau în clocotele atîtor și atîtor aliniamente eroice.

Adeseori, nu numai ca o obligație de serviciu, ci și ca o datorie de conștiință, am pătruns în zonele cu relief zbuciumat ale amintirilor veteranilor. Ori de cîte ori întîlnesc foști combatanți de sub ordinile sale, aceștia, fiecare, îi zugrăveau chipul, gesturile, actele cu o căldură pe care numai iubirea, respectul și mîndria o pot aprinde și întreține. Din multele episoade ce-l conturau pe fundalul bătăliilor, al încercatei vieți de campanie, se închega, parcă aevea, un profil uman impresionant.

Locul său preferat era eșalonul întîi — acolo unde dintotdeauna vitejii Românieî au decis, cu îndîrjirea, cu nesecata forță a virtuții, soarta țării. Pentru odihnă nu avea nevoie decît de un pat de fier într-un ungher din punctul de comandă al marii unități și mai apoi al Armatei a IV-a, în fruntea căreia a stat pînă în ziua cînd milioane de glasuri au rostit, ca un triumf al vieții, cuvintele VICTORIE, PACE.

Rănit în timpul luptelor din Cehoslovacia, a refuzat să-și părăsească tovarășii de arme. Îi însoțea, sprijinindu-se în baston, în marșuri, vorbind cu ei de la om la om, de la camarad la camarad. Mergea în transee să controleze îndeplinirea dispozițiilor, să detalieze misiuni, dar și să fie alături de trupă — această colectivitate cu zeci, cu sute, cu mii de profile, biografii și destine, unică totuși în vibrațiile aceluiași consemn — să fie, da, alături de trupă în orele grele dinaintea acțiunilor care cereau, neîncetat, elanul cutezanței și puterea cutremurătoare a sacrificiului. În șirul multor, foarte multor imagini pe care și le-au încrustat în memorie cei ce i-au fost în preajmă trebuie să mai adaug una: aceea cînd se oprea pe lîngă un cazan aburind, așezat la o răscruce de străzi, și un soldat sau gradat bucătar împărțea copiilor flămînzi, traumatizați de război, mîncarea românească. Atunci, pe fața lui treceau umbrele durerii pentru avatarurile acestor omuleți, dar se și lumina de bucuria blîndă că li se mai alină suferințele.

Iar în instanța creației tactic-operative, creație cînd trebuia să dea răspunsuri gravelor probleme ale terenului, anotimpului, raportului de forțe, talentul, profunda, severa judecată care ia în calcul toate posibilitățile și probabilitățile, stăpînirea sigură a principiilor, raționalitatea și imaginația se exprimau în planuri de operații și soluții de antologie. După cum, în dinamica încrîncenată a ofensivei, a respingerii contraatacurilor, a asalturilor de creste montane, de cetăți și noduri fortificate, a manevrelor și contramanevrelor, hotărîrile ce le lua sub presiunea momentului, dar neuitînd o clipă perspectiva obiectivelor, impuneau prin suplețe, oportunitate, justețe, fermitate.

Așa și-a condus trupele pînă în clipa în care ciuma brună a fost răpusă. A trăit cu toată ființa apoteoza acestei izbînzi. La dobîndirea ei își pusese semnătura marile sale capacități de comandant, de ostaș și de om și nestrămutata încredere în virtuțile soldatului român.

Ca aura gloriei dobîndite în anotimpurile încrîncenate de lupte, slăbit de eforturi, în vara anului Victoriei s-a înapoiat în țară. Dar nu cununa laurilor îl aștepta. A fost trecut în rezervă cînd noua ostire, în plină transformare pentru a deveni cu adevărat a poporului, avea atîta nevoie de tezaurul cunoștințelor, experienței și umanismului său. Mai mult, suspiciuni prin nimic, absolut nimic justificate, dar ticlăos urzite în juru-i l-au adus în fața tribunalului.

Ostașul-general a întrebat: Pentru ce sînt învinuit?

Răspunsul a venit sec, veninos, absurd: În numele patriei...

Cum folosiți PATRIA — cadru sfînt în slujba căreia m-am aflat cu toată ființa — fără nici o ezitare?

De data asta întrebarea a rămas fără răspuns.

Trecut prin purgatoriul caracteristic perioadei vo-

luntarismului și dogmatismului ce nu au ocolit nici armata, generalul-ostaș s-a păstrat în condiția sa, care era a piscurilor înalte. Conștient de un adevăr, acela că orice moment de cotitură are strălucirii mirifice, dar și conuri de umbră în care se consumă tragedii știute sau neștiute, nu și-a renegat niciodată crezurile.

Dar soarta nedreaptă l-a încercat. Cel care a adunat onoruri și recunoașteri, unele din partea forurilor aliate supreme în termeni dintre cei mai elogioși, cel care fusese citat prin ordine de zi și în cinstea trupelor — lui i se trăseseră salve de salut la Moscova — și-a prăpădit ultimii ani ca un om fără familie, un sihastru.

În căsuța sa de la poalele Petricicăi — farmecul orașului Piatra Neamț — ducea un trai modest. Îmbrăcat în haine roase de vreme, purta o pereche de bocanci și nelipsiții molitieri, cu care parcursese, glorios, drumurile cumplite ale războiului antifascist.

Omul căruia nimeni nu-i spunea pe nume, ci doar **generalul,** putea fi văzut zi de zi păscîndu-și văcuța — singura lui avere — pe malurile Bistriței.

Dar nimeni din cei pe care-i dusese din buruiență în biruință nu-l uitase și erau de asemenea dimensiuni personalitatea și faptele sale încît șiruri de promoții și contingente i le preluau între tradițiilor pe care voiau să le continue.

Într-o zi, pe cînd se afla cu văcuța pe un tăpșan, nu departe de el, un grup de militari executa o oră de pregătire. Un tînăr ofițer le vorbea în fața unei table, folosind diferite scheme, despre traiectorie, despre arta tragerilor precise. Generalul-ostaș nu putea rămîne pasiv la o scenă atît de familiară lui. A cerut permisiunea tînărului locotenent să intervină: am impresia că ostașii nu înțeleg ce le spuneți...

Puțin iritat, ofițerul întrebă: Dar cine sînteți dumneavoastră...?

Sînt generalul DĂSCĂLESCU, i-a spus, simplu. Dar parcă ar fi răsunat o comandă. Tînărul ofițer s-a pierdut. Emoția îl copleșise. Apoi, revenindu-și, a luat poziția regulamentară și, cu o voce în care se revărsa tumultul sentimentelor, ordonă: **Pluton, drepți, Pentru onor, înainte prezentați arma!** Și, salutînd, raporta: **Tovarășe general, ostașii din subunitatea de artilerie execută cunoașterea elementelor de tragere cu armamentul de artilerie...**

Era un ultim și răscolitor onor dat încă pe cînd mai era în viață generalul-ostaș, pentru care onorarea de militar și patriot român constituia linia de forță a existenței.

După aceea, ca artilerist ce deținea încă intactă știința mînuirii traiectoriilor, explică militarilor fenomenele ce se petrec din momentul cînd proiectilul iese din gura țevii și pînă la impactul cu ținta. Lucrul i de subtilă complexitate fizică și matematică căpătau, în lămuririle sale, simplitatea ce ajunge la înțelegerea fiecăruia.

A fost o oră de neuitat. Tînărul locotenent avea să spună colegilor săi: **„Abia atunci, de la acest mare general am învățat lucruri pe care le cunoșteam, dar nu le stăpîneam.**

Generalul-ostaș rămînea, și prin cea din urmă întîlnire a sa cu soldații, cel ce fusese dintotdeauna, așa cum îl păstrează cronica armatei și cartea de căpătîi a patriei.

Constantin ZAMFIR

I. E. Torouțiu, mentor cultural

Rememorări

Sînt oameni a căror imagine persistă în memoria noastră, sporadic, doar cîteva clipe. Ființa altora ne urmărește, în schimb, săptămîni la rînd, cum zice Eminescu. Faptul se datorește întîi relațiilor pe care le-am avut sau le mai întreținem cu ei, apoi interesului pe care-l manifestăm față de aceștia. Atenția ne stăruie asupra lor mai ales atunci cînd sînt investiți cu însemne spirituale aparte. Prețuindu-le valoarea, le reliefăm mereu. Edificator în privința aceasta e cazul lui I. E. Torouțiu.

L-am cunoscut într-o vară fierbinte și luminoasă, cu mulți ani în urmă. Pregătindu-mă să revăd Bucureștiul cu ocazia unor concursuri ale Tinerimii române de pe vremi, m-am întîlnit întîmplător cu Leca Morariu într-o librărie. Mărturisindu-i intențiile mele de evadare, fostul meu profesor de literatură modernă și folclor m-a rugat să predau lui I. E. Torouțiu, cumnatul său, ultimul număr al revistei „Făt-Frumos" pe care-l edita personal dintr-un spirit de independență. Notîndu-mi adresa, m-am prezentat a doua zi pe strada „Argentina", la numărul 40, și-am apăsat pe mamela soneriei. Vila din fața mea era durată în stilul specific al epocii interbelice. Degajată de clădirile vecine, se bucura de spații largi și verzi. În spate era străjuită de un grup de pomi fructiferi cu frunzele vlăguite de soare. Ceea ce m-a frapat, înregistrîndu-le alinierea, a fost faptul că rezemate de tulpinele lor stăteau enorme suluri de hîrtie care așteptau resemnate să intre în gura tiparnițelor. Aranjate pe dimensiuni și calități, formau emblema casei.

Privindu-le de la distanță, I. E. Torouțiu încerca un vădit sentiment de mulțumire, conștient fiind că materialul adunat va servi unui scop care va trece mult peste micile interese particulare.

Intrînd în casă, m-a prezentat soției. Era o umbră de femeie, mai mult spirit decît trup, zîmbind afabil, binevoitor. Ca trăsături fizice nu semăna, nici pe departe, cu statura de centurion roman pe care o aveau frații ei, Victor, Leca și Aurel. Soră sa era la fel de aeriană ca și soția lui I. E. Torouțiu. Căsătorită cu bizantinologul Vasile Grecu, a dus o viață agitată datorită unor nervi nestăpîniți care au împins-o, în cele din urmă, la un act funest.

Instalat într-un fotoliu primitor, care m-a cuprins pînă aproape de umeri, am angajat discuții în legătură cu tînăra generație de scriitori bucovineni din care făceau parte Nicolai Roșca, Iulian Vesper, Mircea Streinul, E. Ar. Zaharia, George Drumur. Am constatat cu ocazia aceea că interlocutorul meu era bine informat despre mișcarea literară din Bucovina, că îi erau cunoscute nu numai cărțile în circulație, ci și suficiente manuscrise. Probabil, autorii lor trecuseră pe la el cu rugămintea să le dea concursul să urce în Olimp. În timp ce apreciam recolta literară a anului în curs, și-a făcut apariția, pentru o clipă, firava soție a gazdei. Văzînd-o în rama ușii, el a rugat-o, în engleză, să ne aducă dulceață. Ea a zîmbit ușor și-a dispărut. Am zîmbit și eu pe urmele ei, aducîndu-mi aminte de personajul principal din „Păpușa" lui Boleslaw Prus, care asistă, pe peronul unei gări, la un dialog purtat de „păpușă", eroina romanului, și un curtezan al ei. Tînăra pereche nu bănuiește că străinul de lîngă dînșii știe limba lui Shakespeare și că înregistrează descumpănit calificativele puțin măgulitoare ce i le dau.

Reintrînd în cameră cu farfurioare de cristal, amfitrioana le-a așezat înaintea noastră și apoi i-a cerut soțului cîteva opinii de ordin gospodăresc. Ascultîndu-le alternanța soluțiilor propuse, le-am urmărit nu numai dialogul, ci și sentimentele de devotament pe care și le manifestau reciproc. Atitudinea de caldă apropiere sufletească pe care le-am surprins-o îți făcea impresia că se căsătoriseră nu de mult și că momentan trăiau primele săptămîni ale bucuriilor așteptate. Dăruirea ce și-au jurat-o dintru început, au dus-o ca pe o floare rară pînă la capăt de viață. Ajunsă acolo, ea a fost cea dintîi care a îngenunchiat în fața eternității. El a urmat-o la cîteva clipe. Își pregătise din vreme cele necesare pentru a trece Stixul. Pă-

mîntul i-a primit pe amîndoi în acelaşi timp, aşezîndu-i alături.

La I. E. Torouţiu n-am fost numai o singură dată. Cînd nu-l găseam acasă, îl căutam la întreprinderea poligrafică „Bucovina". O întitulase aşa, pentru că îi aducea aminte de locurile natale din ţinutul Rădăuţiului. Acolo la locul de muncă, nu executa numai comenzi venite din toate colţurile ţării, ci-şi publica şi lucrările proprii. Opera sa capitală constituită din cele 13 volume de „Studii şi documente literare", aici a apărut. Pentru întreprinderea poligrafică „Bucovina" ea a însemnat o categorică testare a posibilităţilor ei grafice, iar pentru directorul ei o mîndrie de necontestat. Sentimentul de deplină rouţiu provenea de pe urma bogăţiei mulţumire pe care-l încerca I. E. Toşi varietăţii subiectelor trecute în cuprinsul volumelor.

Obţinînd aprecieri unanime şi succese de librărie, I E. Torouţiu intenţiona să scoată şi a doua serie de studii şi documente literare. N-a mai ajuns însă să-şi materializeze gîndul, căci viaţa l-a doborît înainte de vreme. Atît cît a editat însă a fost suficient pentru ca să atragă asupra lui preţuiri binemeriate care i-au adus calitatea de membru corespondent al Academiei Române.

Munca de istoric literar pe care I. E. Torouţiu a desfăşurat-o cu stăruinţă şi pricepere nu se limitează numai la investigarea documentelor literare publicate, ci cuprinde şi studii de judicioasă analiză a unor perioade literare care l-au interesat. Rezultatul lor l-a făcut cunoscut atît în publicaţiile pe care le-a condus, cît şi în presa vremii. A apelat la ea pentru a nu face impresia că se retrage în turnul său de fildeş şi se distanţează de prieteni. Acceptîndu-i-se colaborarea, a semnat alături de ei nu numai articole cu caracter analitic, ci şi o serie de recenzii, care dovedesc o bună orientare literară şi un spirit critic atent şi activ.

La particularităţile menţionate trebuie adăugată în plus preocuparea istoricului literar pentru manifestările literare ale popoarelor vecine. In privinţa aceasta atenţie aparte a acordat literaturii cehe. A văzut în ea un bun termen de comparaţie care să stabilească distanţele la care se situează literatura română faţă de celelalte literaturi europene. S-ar fi bucurat mult dacă balanţa ar fi înclinat în favoarea noastră. Sentimentul lui patriotic nu putea concepe altfel.

N. Iorga

în proiecţia trecutului

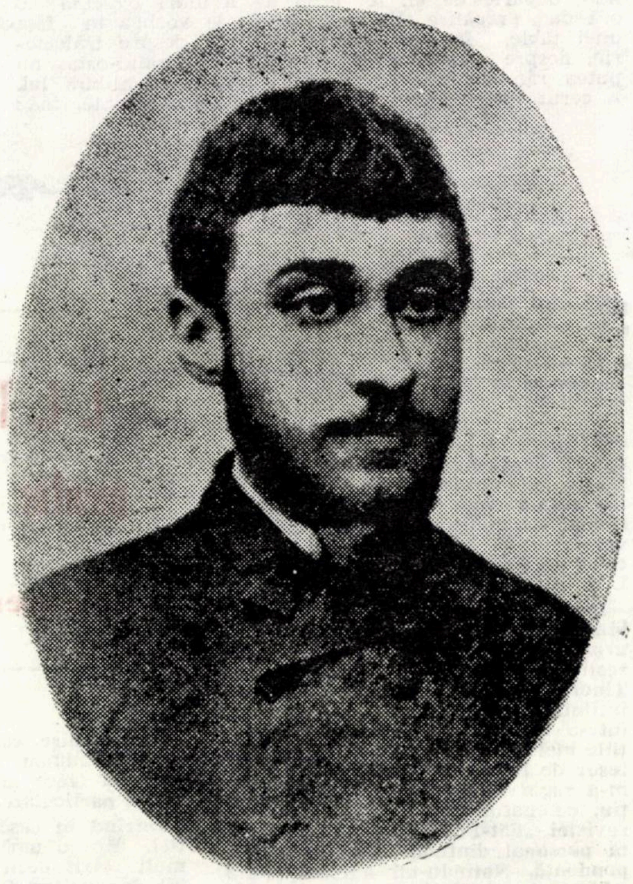

Despre personalitatea frapantă a lui N. Iorga am fost informat pe cînd eram elev la liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava. Cei ce l-au cunoscut spuneau că are cunoştinţe epatante, un dar oratoric de excepţie şi o memorie fenomenală. Datorită ei, nu fişează cărţile lecturate şi nu recurge la schiţări preliminare pentru structurarea lucrărilor puse pe şantier. Le concepea spontan, fără eforturi, expunîndu-le conţinutul într-o limbă extinsă ca un fluviu, bogată în atribute calificative şi propoziţii subordonate. Deşi lipsită de scînteieri stilistice, totuşi naraţiunea nu e amorfă, ci vie, caldă, plină de vigoare, mergînd uneori pînă la corosivitate, cînd se loveşte de adversitatea unor opinii inacceptabile.

In faţa unor asemenea trăsături portretistice definitorii, strecurate de Victor Morariu în orele lui de limba română, am simţit nevoia să-l văd şi să-l aud. Eram convins că această somitate a ştiinţei româneşti ar fi fost pentru mine, un îndreptar unic în viaţă şi un stimulent de muncă de mîna întîi. Aşteptarea n-a fost de durată. De la acelaşi Victor Morariu, care a trecut ulterior la Facultatea de filozofie şi litere din Cernăuţi ca profesor de isotria literaturii germane, am aflat, nu peste mult, că marele istoric trebuia să vină în curînd la Suceava.

Pînă să sosească, m-am zbătut zile în şir întrebîndu-mă cum să fac să-l surprind în fiinţa lui autentică. Ştiam că în scurtu-i sejur pe care şi-l rezervase pentru Suceava programase o conferinţă publică pe care o aşteptam cu nerăbdare. Receptarea ei însă nu mă satisfăcea întru totul. Motivul era că, urcaţi pe scenele sălilor de spectacol, făclierii culturii noastre nu-şi păstrau întotdeauna ţinuta obişnuită, ci arborau una rigidă, de circumstanţă. Ceea ce mă interesa la N. Iorga era dacă savantul se dedubla şi el cînd se prezenta publicului sau rămînea precum a fost pînă la intrarea în sală. Ca să-mi dau seama de eventualele mutaţii care ar fi intervenit de la o situaţie la alta, se impunea să-l ţin sub observaţie de îndată ce-şi va face apariţia în localitate.

Aceasta s-a făcut simplu, fără jerbe de flori şi discursuri ditirambice. Era dovada grăitoare a unei modestii coborîte dincolo de limitele obişnuitului. M-a impresionat.

Poposind în ambianţa patriarhală a Sucevii, primul obiectiv istoric pe care l-a vizitat a fost cetatea de scaun a lui Ştefan cel Mare. Ca să ajungă în afara oraşului, la zidurile întristate ale trecutului, cum le spune V. Cîrlova, avea nevoie de un vehicul. Ca să-l angajeze, însoţit de Victor Morariu, s-a îndreptat spre şirul de trăsuri ce staţiona în faţa hotelului „Landwiger", ridicat din piatra dislocată din zidurile cetăţii, şi s-a oprit la prima birjă cu caii adormiţi. Indicîndu-i vizitiului unde să-l ducă. Nu s-a aşezat pe pernele din spatele trăsurii cum era firesc, ci a ur-

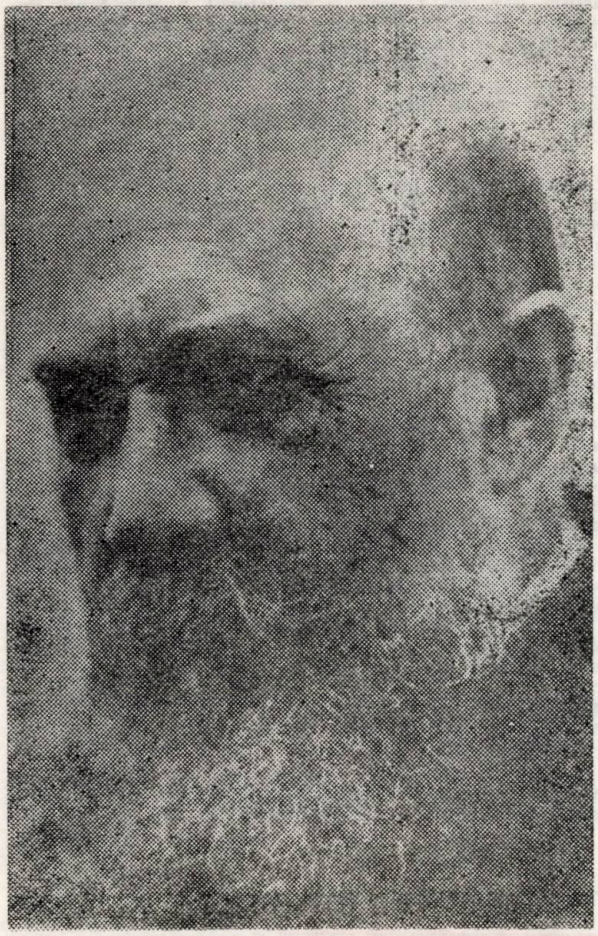

N. Iorga la vîrsta senectuţii

cat pe capră, lîngă birjar. Gestul l-a făcut spontan, neaşteptat. N-aş putea spune care a fost raţiunea unei asemenea intervertiri a ordinii. Vroia să iasă din rigiditatea tradiţiei şi să se simtă liber ca atunci cînd era copil şi pleca la gară cu familia sau intenţiona ca de pe acest promontoriu al trăsurii să aibă un orizont mai larg în cuprinsul căruia să poată observa mai bine străzile şi vilele cochete construite în stil bucovinean? Sau poate că escaladarea aceasta mărturisea în acelaşi timp atît dorinţa unei rememorări a anilor tineri, cît şi intenţia de a scruta împrejurimile cu curiozitatea omului de ştiinţă? Era greu de stabilit.

Surprins de faptul că N. Iorga renunţase la comoditatea rezervată călătorilor curenţi, Victor Morariu a avut cîteva momente de descumpănire. Nu ştia cum să procedeze ca să facă faţă împrejurărilor. Întrucît pe pernele din spatele trăsurii nu se putea aşeza, pentru că aceasta ar fi însemnat să fie nepoliticos faţă de musafir, a angajat şi el o birjă din cele adăpostite la umbra zidurilor care închegau hotelul. Urmînd pilda maestrului venit la Suceava, a renunţat, ca şi distinsul oaspe, la tentaţia arcurilor din interiorul trăsurii şi s-a instalat sus, alături de vizitiu. În felul dat, atît marele N. Iorga, cît şi apreciatul profesor de limba română de la liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava au făcut drumul spre liziera oraşului în condiţii originale, neobişnuite, surprinzînd, de-a lungul traseului, pietonii deprinşi cu un alt regim de utilizare a trăsurii.

Seara, am fost printre primii auditorii care s-au instalat pe scaunele din sală. Conferinţa am ascultat-o cu toată fiinţa concentrată la patriarhul de pe scenă. I-am înregistrat cu atenţie fiecare cuvînt, fiecare modulaţie a vocii. Analizînd trecutul de glorie al Moldovei, N. Iorga s-a axat, în special, pe politica externă a lui Ştefan cel Mare, observînd că miracolul domniei lui de durată şi a neatîrnării ţării se datoreşte în bună parte balanţei echilibrate a relaţiilor ce le-a întreţinut cu statele vecine. Altfel, puţinii săi oşteni n-ar fi putut face faţă întotdeauna invaziilor cotropitoare. Expunerea a făcut-o la temperatură ridicată, patetică. Sala a răspuns izbucnind la sfîrşit într-un furtunos ropot de aplauze care n-au contenit multă vreme.

Pe N. Iorga l-am reîntîlnit din nou după ani. Eram atunci memoru al Şcolii române de la Roma. Instalat în clădirea instituţiei din Valle Giulia, înfiinţată de Vasile Pîrvan, îmi adunam bibliografia necesară pentru lucrarea de doctorat. Într-una din zile m-a chemat la telefon Claudiu Isopescu, profesorul de limba şi literatura română de la Universitatea din Roma. Mi-a propus să mă duc a doua zi cu el la gară să-l întîmpinam pe N. Iorga. Savantul venea în capitala Italiei pentru a i se conferi titlul de doctor honoris causa. Deşi era personalitate de renume mondial şi, în plus, prim-ministru al ţării, pe peronul gării nu era nici urmă de ambasador român. Nu venise nici cel de pe lîngă Quirinale şi nici cel de pe lîngă Vatican. Singurii reprezentanţi ai coloniei româneşti din inima Italiei eram noi.

Am înţeles din absenţa diplomaţilor şi a subalternilor că N. Iorga nu i-a anunţat. Discret şi modest, n-a vrut să-i pună în alertă şi să-i facă să-şi suspende obligaţiile de serviciu. În consecinţă s-a rezumat numai la concursul binevoitor al lui Claudiu Isopescu. Apelînd la bunele lui oficii, i-a cerut să nu-i reţină cameră la unul din hotelurile de pe marile bulevarde, cu nume sonore şi portar în ţinută de mareşal, ci la o întreprindere hotelieră de categoria a doua. Aici spera să se simtă bine. La fel şi soţia sa Catinca. Şi într-adevăr aşa a şi fost. Deşi era obosit de drum, în semiobscuritatea încăperii cu jaluzelele lăsate nu-şi pierduse verva caracteristică. Spirit viu, receptiv la tot ce-i în jur, ahtiat de noutăţi culturale şi politice, s-a interesat de ultimele evenimente artistice din capitala Italiei şi de oamenii implicaţi în viaţa de stat a regatului apenin. Jovial şi familiar, ajuns la hotel, nu s-a sfiit să-şi dezbrace haina în faţa noastră şi să intre în baie ca să se spele şi apoi să revină în cameră să ceară cutia cu prăjituri făcute de cucoana Catinca. Se comporta cu noi cald, blînd, de parcă ne-am fi cunoscut de-o viaţă.

Titlul de doctor honoris causa i s-a decernat a doua zi după sosire. Festivitatea a avut loc în aula mare din vechea clădire a universităţii. Au participat o bună parte din somităţile culturale ale oraşului.

Îmbrăcat în toga lui de culoare cernită, purtînd pe umeri însemnele înaltului grad universitar, rectorul a ţinut un discurs elogios subliniind activitatea prodigioasă a savantului român, multitudinea temelor abordate, viziunea lui istorică, participarea continuă la viaţa ştiinţifică internaţională. Din cuvîntul lui n-au lipsit nici referirile la originea noastră comună şi nici evocarea legăturilor care au perpetuat conştiinţa latinităţii noastre.

Mulţumindu-i pentru înalta distincţie pe care i-o acorda, N. Iorga a reluat problema relaţiilor culturale dintre Italia şi Romania, confirmîndu-le cu date concrete. Urmărindu-le din timpuri voevodale, istoricul nu s-a limitat numai la enumerarea schimburilor care au avut loc, ci şi la împrejurările social-politice care le-au generat. Cum îi era obiceiul, a adus şi de astă dată noi informaţii arhivistice care au conferit discursului mai multă adîncime şi consistenţă. La sfîrşit nu s-a putut reţine să nu facă o paralelă între situaţia social-economică a celor două ţări latine şi să nu vorbească de restricţiile bugetare impuse României de Argentoianu, ministrul său de finanţe. Deşi deplîngea măsurile de austeritate ce s-au luat, considera că era singura posibilitate de a ieşi din impasul financiar pe care-l provocase criza economică extinsă în toată Europa.

După ceremonie l-am invitat să vină să viziteze noul local al Şcolii române. Pînă nu de mult instituţia era adăpostită la parterul închiriat al unei clădiri din strada Emilio del Caveliere. Pentru că Vasile Pîrvan, primul director al Şcolii, susţinea că studiile trebuie făcute în condiţii de confort şi nu la gazorniţă, datorită relaţiilor de care se bucura, a izbutit să obţină de la Banca Naţională a României sumele necesare pentru ridicarea unei clădiri proprii. Terenul i l-a oferit municipalitatea Romei, planurile arhitecturale profesorul Petre Antonescu. Expresie a unei inspiraţii înaripate, construcţia impresionează prin proporţionalitatea liniilor şi prin armonia părţilor ei componente. Italenii îi spunea „palazzeto". Oprindu-se în faţa acestui mic palat, opinia lui N. Iorga a fost că s-au cheltuit sume prea mari pentru cei cîţiva absolvenţi ai universităţilor

din țară trimiși să-și continue studiile. Clădirea se preta pentru sediul unei ambasade, nu pentru o instituție de învățămînt. O să dea dispoziții să i se schimbe destinația.

Cei opt membri ai Școlii române din Roma, ieșiți în întîmpinarea primului ministru, au rămas dezamăgiți. Nu se așetptau ca savantul, care era în același timp și directorul Școlii române de la Paris, să nu rămînă încîntat de asemenea realizare arhitectonică. Ignorau faptul că istoricul nu-și aplica principiile economice numai existenței proprii, ci le utiliza și în viața din jur. Dovadă servea și împrejurarea în care a cumpărat clădirea pentru Școala română de la Paris. Adăpostindu-se de ploaie, cu profesorul Oprescu, sub un balcon, a observat de partea cealaltă a străzi o casă de vînzare. Spontan cum era, a sonsiderat-o potrivită pentru tinerii lui studiosi și peste puțin a semnat contractul de vindere-cumpărare. Clădirea nu suporta comparație cu cea din Valle Giulia. Era simplă, comună, situată într-una din suburbiile metropolei franceze, la zece kilometri de centru. Membrii Școlii din Italia cunoșteau realitatea. N-ar fi vrut să treacă sub un acoperiș similar celui sub care se adăposteau colegii lor din Franța. Din cauza aceasta s-au străduit să aducă argumente care pledau pentru menținerea construcției ca instituție de învățămînt. Primul motiv pe care l-au invocat a fost ambianța culturală în care era amplasată. Stînd în spatele Muzeului etrusc, avea în stînga Școala olandeză, peste bulevard Școala engleză, puțin mai la dreapta Muzeul de artă modernă. Tronsformarea Școlii române în ambasadă ar fi distonat față de instituțiile existente în Valle Giulia. Prestigiul țării ar fi suferit. În plus, municipalitatea Romei s-ar fi opus unei asemenea modificări. Clădirea a fost ridicată cu scop precis. Acesta trebuia menținut. El nu se referea numai la generația noastră, ci și la cele viitoare.

Ascultîndu-ne pledoaria, N. Iorga zîmbea abia perceptibil. Ne făcea impresia că n-am fost suficient de convingători. În clipele acelea hotărîtoare pentru soarta Școlii, regretam că secretarul acestei instituții, Giuseppe Lugli, profesor la Universitatea din Roma, fusese chemat tocmai atunci la Castel Gandolfo, reședința de vară a Papei, încît nu era alături de noi ca să ne susțină părerea. Lipsea și directorul Școlii, Emil Panaitescu de la Cluj-Napoca, succesorul lui Vasile Pîrvan după dispariția acestuia. Fiind informat că N. Iorga vine la Roma, plecase în țară pentru a-l evita. Raporturile dintre ei nu erau dintre cele mai bune. Dîndu-și seama pentru ce am fi dorit ca Emil Panaitescu să renunțe la reîntoarcerea la Cluj-Napoca, impulsiv cum era uneori, a declarat că Filip Arabul nu ne-ar fi putut ajuta în chestiunea clădirii.

Auzind cum îl porecletște, noi am început a rîde. A rîs și N. Iorga. Din momentul acela între marele istoric și grupul nostru s-a produs o complicitate tacită în urma căreia rigiditatea discuțiilor a cedat. Relaxați dintr-o dată, dialogul s-a desfășurat în continuare liber și firesc. Am simțit atunci că N. Iorga ne privește acum cu multă înțelegere și că ne este apropiat. În final ne-a declarat că i-am făcut o impresie bună și că intenția de a atribui clădirea noastră uneia din ambasadele românești n-a fost decît o glumă. Savantul nu-și desminție nici de astă dată felul lui de a fi.

Mînat de un tainic resort al muncii, în ziua următoare N. Iorga nu s-a potolit și a mai ținut o conferință. De astă dată a vorbit în italiană, deși nu cunoștea limba la perfecție. I-am admirat curajul și degajarea cu care a întreținut o asistență numeroasă mai bine de o oră, comunicîndu-i fapte și întîmplări extrase din vechi documente.

La plecarea spre Paris, tot Claudiu Isopescu și cu mine l-am condus la gară. În fața vagonului cu ferestrele deschise n-a încetat o clipă să vorbească. Tot timpul avea ceva de comentat, de observat. La sfîrșit a cerut informații biografice despre toți membrii Școlii. Vroia să știe, în special, de la ce universitate provine fiecare dintre ei. Pentru că i s-a părut că am parcurs prea repede lista, a revenit asupra ei, rugîndu-mă să repet numele absolvenților de la București. Credea probabil că-i sînt cunoscuți. I le-am spus :

— Grigore Avakian și Dionisie Pippidi.

Ambii îi erau străini. Mai tîrziu, cel din urmă i-a devenit ginere. Intîlnirea de la Roma s-a dovedit a fi fost de bun augur.

Traian CANTEMIR

SEMNE BUNE ANUL ARE !

Ciprian și Florin

Roxana

Corina și Andrei

Alina

Alexandru

Aurelian

Mihaela

Andrei

Reviste româneşti

editate şi conduse de femei

Istoria sub toate aspectele se reflectă în coloanele ziarelor şi revistelor timpului, ele aduc o contribuţie decisivă la modernizarea şi orientarea culturii şi literaturii române, la formarea şi cultivarea gustului pentru frumos, la educarea patriotică a poporului. Prin cuvîntul tipărit pătrund în cele mai largi cercuri de cititori ideile progresiste, democratice, se menţine treaz interesul pentru idealurile nobile ale poporului român, se cultivă încrederea în forţa educativă a operelor literare.

Nu numai pentru istoria presei la români, dar mai ales, pentru literatura noastră, publicaţiile periodice prezintă o importanţă deosebită. Împreună cu cărţile apărute, ele definesc starea literaturii la un moment anume, dau valoare literară unei perioade, unei generaţii. Marile orientări estetice din literatura noastră sînt legate de numele unor reviste ca centre de iradiere literară, culturală. Ele creează climatul în care se afirmă, se formează şi evoluează personalitatea scriitorilor.

Revistele au o existenţă efemeră, ele ies din atenţia cititorilor odată cu sfîrşitul lecturii. Pentru specialişti însă ele rămîn instrumente indispensabile cercetării în vederea cunoaşterii circumstanţelor social-politice şi culturale ale formării scriitorilor.

Istoria presei feministe este legată de istoria presei în general şi îşi găseşte confirmarea în realitatea oferită de existenţa unor reviste cu mari semnificaţii pentru evoluţia culturală a ţării. Revistele editate şi conduse de femei contribuie la revitalizarea vieţii culturale, oferă spaţiu larg schimbului de opinii şi de afirmare a scriitoarelor. Începutul presei feministe se situează în a doua jumătate a secolului trecut. Primele publicaţii sînt documente ilustrative privitoare la stadiul iniţial al preocupărilor şi afirmării femeilor în viaţa socială şi literară a vremii. Publicistele au anticipat cu un remarcabil simţ al realităţii, necesităţile culturale şi sociale ale femeilor, într-o epocă în care dificultatea în acest domeniu rezulta din lipsa experienţei anterioare. Dar care oferea, în acelaşi timp şi din aceeaşi cauză, atîtea promisiuni de afirmare a spiritelor întreprinzătoare. În aceste reviste s-a reflectat creşterea voinţei femeilor de a transforma paginile într-o tribună a emancipării femeii, a afirmării capacităţii ei intelectuale, a susţinerii revendicărilor feministe pentru promovarea unei mişcări culturale corespunzătoare. Apariţia unor asemenea reviste în capitală şi în alte localităţi cu tradiţie literară, a lărgit considerabil spaţiul posibilităţilor de afirmare scriitoricească a femeilor. Revistele au grupat în jurul lor publiciste care s-au implicat în dezbateri privind emanciparea femeii, care au militat pentru un învăţămînt modern, pentru legea instrucţiunii publice obligatorii.

Pe lîngă revendicări de ordin social se milita pentru o literatură accesibilă. Preocupate de problemele literare, revistele editate de femei, la început, nu depăşesc faza didactică şi diletantă a literaturii. Puţine nume, puţine producţii literare propriu-zise. În evoluţia lor revistele conduse de femei se vor ancora tot mai mult în problemele fundamentale ale societăţii româneşti, marcînd momente semnificative în peisajul literar al ţării. Paralel cu literatura originală se fac traduceri din literatura universală, se militează pentru familiarizarea creatorilor şi cititorilor cu capodoperele literaturii universale. În acest context ne putem aminti spusele savantului N. Iorga, care preciza: **„noua noastră cultură trebuie să se formeze pe o înţelegere largă a tuturor marilor culturi"**. Pentru stimularea activităţii literare a noilor publicaţii trebuiau eforturi mai organizate şi o orientare teoretică mai fermă. Literatura publicată în reviste anticipa mai mult prin idei decît prin calitatea poeziei şi prozei publicate în paginile lor. Cu tot efortul publicistelor, producţiile literare se desprind cu greu de gustul cititorului epocii care cerea în primul rînd traduceri cu vădit caracter de anecdotă. În evoluţia lor revistele cu preocupări preponderent literare vor da posibilitatea formării unor scriitoare care se vor afirma şi vor activa în prima linie a presei culturale româneşti. Fără să impună numaidecît o direcţie în lirică sau în epică, literatura originală publicată avea un accent pus pe experimentul literar.

Viaţa culturală românească înregistrează nume de femei care şi-au legat activitatea publicistică de existenţa unor reviste, în paginile cărora au scris şi şi-au impus personalitatea. Dintre acestea putem cita: Adela Xenopol, Aida Vrioni, Alexandrina Scurtu, Maria Rosetti, Maria Beiu-Paladi, Laura Vampa, Elena Sevastos, Constanţa Dunca-Schiau, Constanţa Hodoş, Ecaterina Arbore, Sofia Nădejde, Ana Mihăiescu, Violetta Dumitriu, Eugenia de Reus Ianculescu, Maria Flechtenmacher, Maria Baronzi, Smara, Ana Ciupagea, Elena Bacaloglu, Elena Farago, Lucreţia Rudow-Suciu, Caliopi Davidescu, Emilia Tailler, Valentina D. Focşa etc. şi ar fi de ajuns ca să ilustreze o activitate publicistică ferventă.

În activitatea femeii române, în domeniul mai larg al scrisului rămîne ca problemă fundamentală aceea, a egalităţii femeii. Astfel de revendicări sînt preconizate începînd cu revista **Amicul familiei**, litere-ştiinţe-pedagogie, editată de Constanţa Dun-

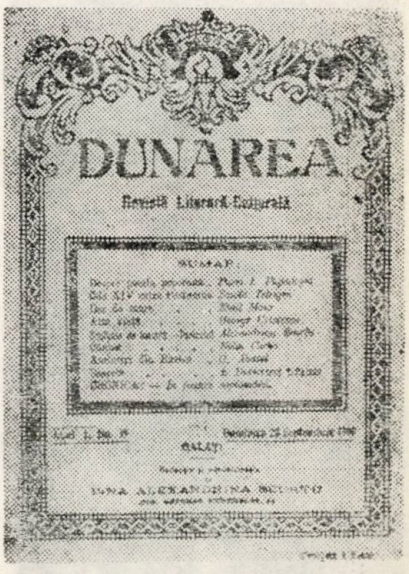

BIBLIOTECA ORĂŞENEASCĂ
JIMBOLIA
89110

ca-Schiau între anii 1863 şi 1868. Revista se adresa tuturor categoriilor de cititori cu un program foarte ambiţios. Pe lîngă revendicările sociale privind emanciparea femeii, se milita pentru o literatură accesibilă cu traduceri, adaptări, imitaţii. Între anii 1865—1866 Maria Rosetti scoate revista **Mama şi copilul** care va avea în centrul atenţiei probleme de educaţie morală pentru părinţi iar pentru copii scrieri istorice şi literare. Directoarea revistei va face traduceri din Chateaubriand şi J. P. Stahl.

Smaranda Andronescu-Gîrbea (Smara) este cunoscută pentru ideile ei feministe pe care le va susţine argumentat în revista ce o editează la Bucureşti între 1893—1894, intitulată **Altiţe şi bibiluri.** Vor colabora Cornelia din Moldova, Maria Ghika, Lucreţia Suciu şi bineînţeles directoarea publicaţiei, Smara. Un loc aparte în contextul acestora îl are **Evenimentul literar,** apărut la Iaşi în 1893 şi apoi la Bucureşti 1894, avînd ca directoare pe Sofia Nădejde. Opţiunile politice şi estetice îşi află sursele în ideologia revistei **Contemporanul** (1881 — 1891) şi în activitatea publicistică a lui C. D. Gherea. În paginile revistei găsim publicistică militantă, recenzii, cronici literare, traduceri din literatura universală. Sofia Nădejde va semna mai multe articole privind situaţia şi drepturile femeii. Alături de ea vom găsi nume ale socialiştilor C. D. Gherea, Ionescu-Rion, C. Mille, I. Nădejde. Într-un editorial intitulat „Femeia şi literatura", Constantin Mille va sublinia necesitatea culturalizării şi pregătirii femeilor pentru viaţa socială.

Preocupată de problemele literaturii revista **Femeia română** editată la Bucureşti între 1878—1881 se subintitulează periodic literar şi politic. Directoarea publicaţiei, Maria Flechtenmacher, publicistă şi militantă feministă va fi prezentă în paginile revistei cu traduceri din literatura franceză, cronici şi recenzii. Tot aici va publica şi Sofia Nădejde, Eufrosina Homoriceanu, Aurelia Arsenescu, Paulina Moisescu. Pe lîngă literatura scrisă de femei tot aici vor publica : V. Alecsandri, B. Delavrancea, Ronetti-Roman etc.

Între 1896—1898, Adela Xenopol va scoate revista **Dochia,** care va reuni în paginile ei nume ca : Cornelia din Moldova, Maria Cunţan, Elena Sevastos, Smara, şi, bineînţeles, Adela Xenopol care va semna cu mai multe pseudonime. S-au tradus versuri din Iulia Hasdeu şi Elena Văcărescu. Reţin atenţia cîteva portrete literare, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni. Redactată în scopul susţinerii mişcării feministe, articolele scrise aici vor milita pentru promovarea unei mişcări culturale în rîndul femeilor. Pe aceeaşi linie se înscrie şi apariţia în 1893 la Iaşi a revistei **Rînduirea,** revistă lunară de literatură şi floclor. Directoare Elena Sevastos. În coloanele revistei deschise numai colaboratoarelor se vor publica articole tratînd problema emancipării femeii : „Despre aservirea şi drepturile femeii" ; „Ligile feministe" etc. Vor semna Matilda Cugler-Poni, Adela Xenopol, Virginia Gruber-Micle. Elena Sevastos publică cîntece populare din Ţara Oltului, fragmente din studiile „Nunta la români" şi „Inmormîntarea la români", iar Elena Niculiţă-Voronca cîteva articole despre poveşti şi descîntece.

La Bucureşti în 1893 apare sub direcţia Laurei Vampa revista **Săptămîna ilustrată,** revistă literară simpatizantă a ideilor estetice ale lui C. D. Gherea. Revista va publica o literatură accesibilă tuturor : versuri, schiţe, nuvele.

Continuînd ideea că femeia trebuie să-şi afirme personalitatea în viaţa socială şi culturală, Ana Ciupagea, Sofia Nădejde, Laura Vampa, vor publica în revista **Pagini literare** scoasă între 1899—1900 de Constanţa Hodoş şi Ion Gorun.

Tot Constantin Hodoş scoate în 1905—1906; 1907; 1914—1916, la Bucureşti, **Revista noastră.** Vor semna versuri : Ana Conta-Kernbach, Elena Farago, Maria Cunţan, Elena Văcărescu. Povestiri vor fi semnate de Elena Niculiţă-Voronca. Revista va acorda cu generozitate spaţiu în paginile ei unor scriitori : B. Fundoianu, Victor Eftimiu, Octavian Goga.

Adela Xenopol scoate în 1905—1906 revista **Românca.** Revistă feministă, literară şi artistică. Este subliniată proliferarea publicaţiilor feministe ca dovadă a activităţii intelectuale a femeilor, a comunicării lor spirituale. Adela Xenopol publică o interesantă traducere în limba franceză a Mioriţei. Mai semnează versuri Virginia Gruber-Micle şi Adela Xenopol care este prezentă şi cu articole critice.

Dintre revistele cu caracter preponderent pedagogic vom semnala : La Galaţi în 1899 apărea revista **Semănătorul,** revistă pentru popor şi şcoală, unde Maria Angelescu, Ortansa Apostoliu, Maria Bădărău militează pentru modernizarea învăţămîntului. Pe aceeaşi linie se înscrie şi revista **Comoara tinerimii,** revistă pentru adevăr, bine şi frumos, editată la Bucureşti de Ecaterina Arbore şi Sofia Nădejde în 1905—1906. Tot la Bucureşti, în 1902 Ana Mihăescu editează **Revista nordiana.** Această revistă va milita pentru un învăţămînt modern. Între 1901—1903 apărea la Bucureşti **Noua revistă pedagogică,** cu un colectiv redacţional format din Maria Barcan, Smara, Elisa Kiţescu, preocupate de probleme de metodică şi pedagogie, educaţie şi învăţămînt. Pe aceeaşi linie se înscrie revista care apare în 1915, 1919—924, **Educaţia.** Revistă pentru şcoala şi familie cu un colectiv redacţional din care făcea parte Maria Beiu-Paladi, Izabela Sadoveanu, Cornelia Kernbach.

Avînd ca scop principal participarea femeii la activitatea culturală, la viaţa socială, Cornelia Şt. Emilian, în calitate de editoare şi directoare scoate la Iaşi în 1896 **Buletinul Ligei femeilor.** Revista va înfăţişa aspecte ale mişcării feministe din alte ţări, va lansa apelul grupării neîntîrziate a femeilor pentru emancipare, pentru culturalizare, pentru drepturi şi independenţă economică a femeilor.

Tot la Iaşi în 1909—1916 Emilia Humpel-Maiorescu, Sofia Cocea, Matilda Poni, vor semna articole bine informate privind evoluţia şi realizările mişcării femeilor pentru emancipare, în revista **Uniunea femeilor române.** Revista publică lucrări despre starea juridică şi socială a femeii, un istoric al evoluţiei situaţiei în timp şi în arii geografice diferite. Ea demonstrează pe parcursul a mai multor studii posibilitatea femeii de a-şi însuşi elementele unei culturi, dreptul de a se instrui, necesitatea de manifestare a personalităţii sale. Pentru a participa la viaţa societăţii, pentru a fi de un real folos, femeile trebuie să aibă o pregătire desăvîrşită.

Cunoscuta publicistă Adela Xenopol editează şi conduce la Iaşi şi apoi la Bucureşti revista **Viitorul romancelor,** între 1912—1916. Într-un editorial semnat de Adela Xenopol se analizează posibilităţile ca femeia să aibă drepturi egale cu bărbatul. Se publică portretele unor femei învăţaţi se militează pentru dreptul de vot al femeilor, pentru instrucţiune temeinică, care să o facă conştientă de demnitatea personalităţii ei.

Fondatoare plină de entuziasm şi statornică în credinţa şi izbînda curentului feminist, Eugenia de Reus Ianculescu scoate revista **Drepturile femeii.** Revista apărută la Bucureşti între anii 1912—1916, va fi o tribună a ideilor feministe.

Din cele 45 de titluri de reviste editate şi conduse de femei în perioada 1863—1926, mai putem aminti ca interesante două reviste apărute una la Brăila, în 1907, intitulată **Gazeta femeii,** sub direcţia Violettei Dimitriu, unde se vor publica versuri ocazionale, traduceri şi imitaţii după literatura universală.

Cealaltă, salutată cu mult entuziasm de E. Lovinescu şi apoi comentată elogios la apariţia ei, este revista **Dunărea,** apărută la Galaţi în 1919, sub direcţia Alexandrinei Scurtu. Subintitulată revistă literară-culturală se va deschide cu un editorial privind poezia cultă şi cea poporană. În paginile ei va publica mult Alexandrina Scurtu şi Alice Soare. La Craiova în 1922 Elena Farago scoate revista **Năzuinţa,** Literatură, Ştiinţă. Artă. Literatură publică Elena Farago şi Alexandrina Scurtu. În paginile revistei vor mai semna şi Perpessicius, F. Aderca, Ilarie Voronca.

IRONIC

Activitatea publicistică culminează cu apariţia la Bucureşti în 1926 a **Revistei scriitoarei.** Este a patra revistă editată şi condusă de Adela Xenopol şi închinată talentului feminin. Subintitulată Literatură. Artă. Chestiuni sociale, revista va avea în atenţie ideea continuităţii afirmării personalităţii femeii în viaţa socială şi culturală. A fost organul Societăţii Scriitoarelor Române care din 1929 îşi schimbă titlul devenind **Revista scriitoarelor şi scriitorilor români.** Va avea în preocupările sale proliferarea problemelor culturale şi atragerea unor condeie de prestigiu care vor publica permanent în paginile revistei. Întîlnim nume ca: Margareta Miller-Verghi, H. Papadat-Bengescu, Aida Vrioni, Claudia Millian, Ticu Archip, alături de care vor semna Liviu Rebreanu, Adrian Maniu etc. Din 1932 conducerea revistei va fi preluată de Aida Vrioni. Prestigioasa revistă care apare pînă în 1943 s-a integrat în problematica societăţii româneşti propunînd o nouă direcţie în dezvoltarea literaturii noastre. Publicaţia s-a impus prin contribuţii incontestabile pe care le-a adus la dezvoltarea spiritualităţii româneşti.

Activitatea publicistică a femeilor îl face pe E. Lovinescu să afirme în **Epiloguri literare:** „cred de acum în talentul viitor al femeilor. E în femeie o forţă de devenire şi de perfectibilitate în adevăr miraculoasă".

Cornelia MĂŢĂ

PARODII

IOAN ALEXANDRU

— traduceri —

Ian întins cît pacificul
doarme-n iarbă iepuraş de carton
trece pe-acolo domn vîrstnic
cu baston şi papillon —
pe-nserat se văd şi licurici
şi tu neliniştit trup al meu
care cutreieri lanul
de parcă-ai fi dumnezeu!

MIERLA-CUC (după Lucian Vasiliu)

cîntă cucul în deal
copou! copou! cîntă el
abatele frumuşel se abate
cu flaut la purtător
către casa pogor
sobor de mierle umplu auzul
poeticesc şi poetul
o ia la picior: hai (mai bine)
să alergăm împreună!

CONSTANTIN PRICOP conduce...

Thot la casa pogor
jurnal de bord —
numeroase poezii
din stiluri
şi mai numeroase
şef echipaj cu barbă
şi condei de critic
conduce evident emotiv
poeme între 15—20 ani
vîrsta autoarelor
geniale numai revista
de bord nu pricepe —
poetul-critic lansează
şi pe uscat nave
cu rotile/copilele
n-au învăţat să înoate
încă/şeful echipajului
rămîne la urmă —
cîrpeşte toate avariile!

Ion HURJUI

Vă invităm să răspundeţi!

1. Cînd a apărut primul almanah al Societăţii Scriitorilor Români?

2. Dar primul număr din revista „România literară"?

3. Ce scriitor a semnat cu pseudonimele: Borlescu, Ioani Lenei Savului lui Mihai Boggi, Tanda?

4. Cine a spus: „Oamenii care citesc în timpul mesei, nu digeră ceea ce citesc şi nu pricep ceea ce mănîncă"?

5. Cu ce piesă de teatru a fost deschisă stagiunea Teatrului Naţional „V. Alecsandri" din Iaşi, în 1896?

6. Cui aparţine această însemnare pe cartea intitulată „DE OBŞTE GEOGRAFIE": „Dăruită mie de d-l Mihail Eminescu, eminentul scriitor şi cel mai mare poet al Românilor. 1878"?

7. În ce an a apărut revista de literatură universală SECOLUL XX?

8. Cui i-a acordat Academia Română cel dintîi premiu românesc pentru dramaturgie, în 1881?

9. Care sînt sculptorii, autori ai celor 12 busturi de la **Rondul roman,** din Cişmigiu, dezvelite în 1943 şi reprezentîndu-i pe V. Alecsandri, N. Bălcescu, I. L. Caragiale, G. Coşbuc, I. Creangă, B. P. Hasdeu, Şt. O. Iosif, Al. Odobescu, Al. Vlahuţă, Duiliu Zamfirescu, Mihai Eminescu şi Titu Maiorescu?

10. Numiţi trei poeţi ieşeni contemporani care semnează cu pseudonim literar.

11. Cine a primit premiul Uniunii Scriitorilor pentru poezie, în anul 1964? Dar pentru proză?

12. În ce an a devenit muzeu casa junimistului Vasile Pogor, unde s-au ţinut majoritatea şedinţelor „Junimii" în perioada 1863—1885?

A formulat chestionarul,
L. V. Dela POGOR

După Horia ZILIERU

AKROSTICHON

Pierde-mă, o, iar mă pierd
O-la-ri-o, în dezmierd...
E, — vocala cea subţire
Ţipurită pe mindire,
Iar mă-mbie la tractire ———
Lupanar: sine studio et irae...
O, celestă dezrobire,
Reîmbrac toga de mire!

După fraţii mei jelesc,
Eu, antonpannul baladesc!

Leonin — ars longa — test:
Amor, vita brevis est...

Cu brumară pohtă sui
Oospore în dudui.
Neaoş, cancelar de îngeri:
Vavilon, danilon, pricopon...
O, mi-e dragă ioanida
Rasă!...
Beau sintaxa-laxa
Iernilor fără metaxa,
Rutinat cum sînt, zglobiu
Isoglosă-n pat. Fiu, fiu!...

Lor, amici de bocet pur,
Izbăvit, le torn azur,
Tropi şi ambră,
Endocarp fin distilat,
Răzvidit de sturză boare,
Afinată... Cine oare, —
Rîu de mentă —,
Emergenţa-mi complimentă?

Lucian VASILIU

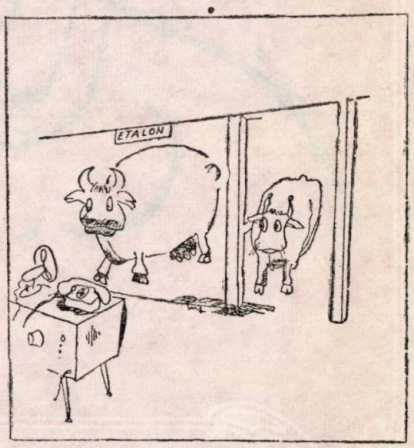

Ion Trif

schițe și povestiri

Adoratorul

Bărbatul, înalt și suplu, cu părul grizonat, îmbrăcat elegant, privea țintă spre loja Irènei. După terminarea spectacolului, în timp ce părăseau localul Operei, bărbatul se apropie de Irène și, cu pălăria în mînă, îi adresă o reverență adîncă.

— În sfîrșit, te revăd, Cornelia!

— Te înșeli, domnule. Nu te cunosc.

Bărbatul dădu din mînă, tăgăduind și apărîndu-se.

— Cornelia dragă, o asemenea scuză puerilă nu e demnă de tine. E-adevărat, recunosc, atunci nu m-am purtat așa cum se cuvenea, dar...

Irène sălță din umeri, a nedumerire.

— Nu te cunosc, repet. Mă confunzi, desigur, cu altcineva.

— La ce bun să negi? Doar știm foarte bine amîndoi... — i se adresă zîmbind bărbatul, pe jumătate mohorît, pe jumătate ironic.

— Nemaipomenit! Domnule, te înșeli. Pe mine nu mă cheamă Cornelia. Scuză-mă, mă grăbesc, mă așteaptă soțul.

— Deci te-ai măritat! o întrerupse bărbatul, cu mină tristă. Avea o voce plăcută, baritonală. — Deci nu m-ai așteptat... Tocmai acum, cînd ți-aș putea îndeplini orice dorință! Ți-aș așterne la picioare toată averea mea! Iar tu nu mai ești liberă... Da, draga mea, dăruiește-mi în această seară măcar o oră. Te rog, trebuie! Să mergem undeva, la o cafea.

Irène stătu o clipă pe gînduri. „Ce bărbat atrăgător, și cît de trist...". I se făcu milă de el.

— Bine, a încuviințat, înclinînd capul —, dar asta numai așa, ca să-ți demonstrez că, într-adevăr, te înșeli.

Intrară într-un restaurant foarte elegant din apropiere.

Bărbatul, cu un gest tandru, o ajută să-și scoată blana, pe care o dădu garderobierei, împreună cu paltonul lui.

Chelnerul, în frac, îi servi cu raci și desfăcu ceremonios o sticlă de șampanie, ciocniră pentru plăcuta revedere. Bine dispusă după cupa de șampanie, Irène se aplecă spre el:

— Povestește-mi despre Cornelia... — îl rugă. — Cum era?

Bărbatul privi adînc în ochii femeii.

— Stărui să negi, Cornelia? Pe mine nu mă poți păcăli. Știi, vremea a trecut, dar tu nu te-ai schimbat deloc. Parcă ești și mai frumoasă! S-ar putea să mă socoți un caraghios sentimental, dar, crede ce vrei, de atunci port mereu la mine fotografia ta...

— Fotografia Corneliei? Aș vrea foarte mult s-o văd.

— Ți-o voi arăta mai tîrziu — zîmbi străinul. — A rămas la garderobă, în palton. De altfel, cunoști prea bine fotografia.

Irène dădu din cap.

— Aș vrea s-o văd. Chiar acum, imediat.

— Dorința unei femei frumoase este ordin pentru mine!

Se ridică și, cu pași siguri, traversă localul, ieșind în hol. Femeia îl petrecu cu privirea, surîzînd.

Trecură două, trei minute. Chelnerul se apropie de masă, în mînă cu o scrisoare: „Te rog să mă ierți, se pare că, totuși, m-am înșelat...".

Femeia rămase perplexă. Dar uimirea ei crescu aflînd că străinul nu plătise nici consumația. Consternarea îi ajunse la culme cînd garderobiera o informă sec că proaspăta cunoștință plecase, luînd de la garderobă și blana ei, care costa o avere.

Napoleon și dragostea

Cele de mai jos s-au întîmplat pe vremea cînd televiziunea nu apucase să transmită serialul despre marele comandant de oști francez.

Gyula-bácsi, după ce rămăsese văduv a treia oară, se hotărî să ceară mîna Icukăi. Se gîndea să aibă în preajmă, la sfîrșitul vieții, o soră de caritate pentru oasele lui betege. Dar nu numai aceste interese l-au îndemnat s-o aleagă pe Icuka. La urma urmei, oricărui bărbat îi place să fie bine îngrijit. Dar soarta i-a jucat festa: tînăra lui soție a născut un copil zdravăn. Și, curios, femeia dădea mult mai multă atenție băiețelului decît oaselor prăpădite ale soțului.

— În cele trei căsnicii de pînă acum mi-a lipsit bucuria de a avea copii, — se văieta amarnic Gyula-bácsi —, și, poftim, tocmai acum, la bătrînețe, binemeritata tihnă mi-o tulbură un plod!

În uriașa lui mînie, începu prigoana asupra micuțului, care venise pe lume fără să fi fost dorit. Îi dădu numele de Napoleon și, în testament, prevăzu clauza ca, dacă acesta va cuteza vreodată să-și schimbe minunatul nume, să nu moștenească absolut nimic.

Încă de la grădiniță, pe băiețel îl năpădiră necazurile de tot soiul. Toți își rîdeau de teribilul Napoleon! La școală, stîrnea hazul. Mai tîrziu, situația se înrăutăți. Napoleon se înălță și începu a se interesa de sexul slab, dar avu parte numai de eșecuri. Ajungea, cel mult, pînă la primul sărut, căci, din cauza numelui său istoric, orice nouă tentativă se înfunda ca-ntr-un labirint.

Fetele, toate, își cam băteau joc de el, deși bietul băiat nu semăna defel la înfățișare cu marele corsican. Nu se găsi, însă, nici o femeie care să accepte să se numească doamna Napoleon, cu toate că acesta dorea nespus de mult să fie fericit, să-și întemeieze o familie și să aibă nenumărați copii.

Pierduse nădejdea, cuprins de o amărăciune disperată, cînd în viața lui apăru Erika. Aceasta nu se miră deloc de acest nume bizar. Îl alinta Napsi, fără a face nici un fel de remarcă.

— Austerlitz! Victorie! — jubila Napoleon.

Dar, după foarte puțin timp, tocmai el fu acela care o rupse cu Erika. Ieșise la iveală faptul că fata nu din dragoste trecuse peste afurisitul nume, ci, pur și simplu, nu știa cine a fost Napoleon. Și asta Napoleon n-a putut suporta.

Victor Slavkin: Din povestirile unui soț

De comun acord cu soția mea, am hotărît să divorțăm. Dacă n-am izbutit să trăim o viață împreună, atunci mai bine să trăim fiecare cîte una separat: ea — pe a ei, eu — pe a mea.

„Doamne, ăștia n-au lăsat nimic neîmpărțit!..." — cleveteau curioși vecinii.

Într-adevăr, am împărțit totul.

Cel mai simplu a fost cu locuința. Am luat o cretă și am tras o linie groasă exact în mijlocul camerei. Începînd de azi, soția mea va trebui să locuiască în stînga liniei, iar eu — în dreapta. Apoi, firește, am rupt și creta în două: jumătate i-a revenit ei, iar cealaltă jumătate — mie.

Nici cu cărțile n-am avut prea mult de furcă: eu am ales volumul II, iar ea — volumele I și III. Din „Mica enciclopedie" ea s-a ales cu un volum mai mult. În timp ce i-l înmînam, i-am spus:

— Eu am citit destul în viața mea, ție nu ți-ar strica defel dacă ți-ai mai îmbogăți cunoștințele. Vei fi citit cîte ceva, dar nu s-a lipit nimic de tine.

După această uriașă muncă, ne simțeam storși. Ne-am așezat la masă. Am pus mîna pe pachetul de cărți, le-am amestecat bine, după care am purces la împărțirea lor. Mie mi-au căzut niște cărți nenorocite — nici măcar un singur as. Toți așii au încăput pe mîna ei.

— Nu contează, pot trăi și fără asi! — i-am întors-o, azvîrlindu-mi cărțile în partea mea de cameră.

— Așa-ți trebuie! — mi-a răspuns răutăcioasă soția, trîntindu-și setul de cărți pe masă.

Apoi am luat ferăstrăul și am tăiat masa în două bucăți perfect egale. Mărturisesc că se ținea destul de rău pe cîte două picioare, dar masa mea stătea, în sfîrșit, pe propriile ei picioare.

După aceea, am împărțit și televizorul. Eu am rămas cu butoanele pentru luminozitate și contrast. Ei, în schimb, i-au revenit butonul de contact și celelalte. Încet, încet, am reușit să împărțim tot ce-am avut.

A venit, firește, și rîndul numelui de familie. L-am scris citeț pe o bucățică de hîrtie, am rupt hîrtiuța în două, iar cei doi fluturași i-am azvîrlit pe fundul unei pălării. Cu ochii închiși, am tras: mie mi-au rămas ultimele trei litere. Așadar, începînd de azi, perechea vieții mele va fi tovarășa IVA, iar eu voi fi tovarășul NOV. Deci, iată ce s-a ales de onorabilul nume IVANOV.

După cum ne înțelesesem, am început fiecare o viață nouă.

A doua zi, întorcîndu-mă de la lucru, m-am trîntit istovit pe partea mea de somieră. Am luat de pe părticica mea de raft cartea mea preferată, „Război și pace". Neșansă: volumul II! Am tușit ușor și mi-am aruncat privirea spre linia groasă trasă cu creta.

— Tovarășa Iva, n-ai vrea să-mi împrumuți volumul I din „Război și pace"?

— Nu. Nici măcar dacă nu l-aș răsfoi în viața mea! — mi-a răspuns înțepată ex-soția.

M-am întors cu fața la perete și am început să citesc romanul de pe la jumătate. Seara, dumneaei a dat drumul la televizor. Se transmitea baletul „Romeo și Julieta". Pe vremuri, eram foarte entuziasmați, dar de data asta nu ne-a mai produs nici o bucurie.

Nervoși, apăsam, învîrteam de butoane — fiecare de ale lui. Dintr-o dată, s-a auzit un pocnet. Toată casa s-a cufundat în întuneric: și partea mea, și partea ei. Era scurt-circuit, așa că am fost nevoiți să stăm în beznă: în ziua precedentă, cînd împărțiserăm totul foarte corect, ei i-au revenit chibriturile, iar mie — cutia.

Toată noaptea am făcut de planton — și eu, și perechea vieții mele. Ne-am foit în toate părțile, cutreierînd casa în lung și-n lat.

Dimineața, în timp ce razele soarelui mîngîiau încăperea, ni s-a înfățișat o priveliște înspăimîntătoare: tot parchetul era mîzgălit de nenumărate urme de pași. Linia groasă de cretă se ștersese cu desăvîrșire, nu mai rămăsese nimic din ea.

— Ia ascultă, — mi-a poruncit soția —, adu cîrpa și șterge praful.

Am simțit cum mi se suie sîngele în cap. Dar, înainte de a apuca să deschid gura, a continuat:

— ...iar eu, în timpul ăsta, pregătesc micul dejun.

„La urma urmei, dacă am împărțit totul pe din două, — filozofam în sinea mea —, de ce n-am împărți și obligațiile?!".

Și am dat fuga după cîrpa de praf.

În minutele următoare, aroma îmbietoare a omletei cu șuncă îmi gîdila nările.

M. Cervinski:

Despărțirea

— Am ajuns la timp, Mașenka.

— Minunat! Ajută-mă să urc în vagon. Rămîi cu bine!

— Nu te agita, Mașenka. Mai e destulă vreme. Să te mai privesc o dată...

— Of, cît te-am necăjit!... De dimineață pierzi timpul cu mine.

— Da, dar, ca recompensă, mi-am petrecut ziua în compania ta. Sînt de-a dreptul fericit.

— Deci, ai să-mi scrii.

— În fiecare zi. De două ori! Și tu mie?

— Sigur că am să-ți scriu. Vai, dar voiam să-ți mai spun ceva.

— Spune, draga mea.

— Cît e ceasul?

— Mai avem un minut întreg.

— Doar un minut? Of, dragul meu, la revedere. La revedere, Serioja!

— Mai așteaptă puțin! O lună întreagă fără tine. E groaznic!

— Serioja dragă, și mie îmi va fi tare greu. Ai să te gîndești la mine? Mereu? Acum, sărută-mă... S-a dat semnalul de plecare, trebuie să ne despărțim. Și mai aveam atîtea să-ți spun...

— Și eu!

— Ai să-mi scrii scrisori lungi și amănunțite, nu-i așa, Serioja?

— Mașenka, să-mi telegrafiezi neapărat, cum ai ajuns!

— Sigur, sigur, am să-ți telegrafiez neîntîrziat. Dar cît e ceasul?

— Au trecut deja trei minute peste ora plecării.

— Of, e nemaipomenit că trenul zăbovește. Pentru noi, special.

— Ce voiam să-ți spun... Ai biletul, Mașenka?

— Da, e în poșetă. Nu uita să transmiți salutări tuturor: Oliei, lui Vasea, Zinei și celorlalți.

— Desigur, n-am să uit.

— Parcă voiam să te mai întreb ceva. Cît e ceasul?

— Șapte și un sfert. Și trenul trebuia să plece la șapte fix. Oare ce s-o fi întîmplat? Ah, abia acum văd că semaforul e pe roșu.

— Mi-e frig, Serioja. Nu vrei să urci în vagon?

— Nu, locomotiva a șuierat. Trenul va porni imediat.

— Vai, și cîte-aș mai fi vrut să-ți spun... Mai sărută-mă o dată, Serioja. Și să-mi scrii!

— Și tu, Mașenka...

— Curios, semaforul e tot pe roșu... Extraordinar, și cît m-am grăbit! Nu mai pridideam cu împachetatul. Stăteam cu ochii pe ceas.

— Halal ordine, n-am ce zice!

— Dacă ai treabă, du-te Serioja.

— Da' de unde! Știi, în străinătate, pentru o întîrziere de un minut, un singur minut, Căile ferate plătesc despăgubiri.

— Te pomenești că și dumneata ai pretenții la despăgubiri!

— Trebuie să-ți mărturisesc că nu ești prea spirituală, dragă Mașenka.

— Atunci spune tu ceva mai cu moț!

— Păi, pentru asta ar trebui să fiu bine dispus.

— Aha, deci ți-am stricat cheful!

— Dar eu nu vorbeam de tine, ci de Căile ferate.

— Las' că știu eu la ce te gîndești. Pricep prea bine.

— Nu pricepi nimic.

— Vrei să spui că sînt proastă?

— Ți-am spus eu că ești proastă? De unde ai mai scos-o?

— N-ai spus-o, dar o gîndești.

— Ei, ce să-ți spun, te îndeletnicești și cu citirea gîndurilor...

— Ești un ticălos!

— Cine, eu?... Am pierdut toată ziua din cauza ta, ți-am cărat valiza de-o tonă prin tot orașul, și, la urmă, îs ticălos...

— Da, ești. În sfîrșit, am plecat. Și nu vreau să mai aud de tine niciodată.

Mîna destinului

Foarte ades auzim vorbindu-se despre destin. Ce este, de fapt destinul? Multă vreme mi-am bătut capul, dar, în cele din urmă, am aflat. Părerile mele s-au schimbat, însă, cunoscînd o simpatică pereche în vîrstă, care mi-a povestit pe-ndelete felul în care s-au cunoscut.

— Era o dimineață fierbinte de vară... — a început domnul. — Ieșisem să mă plimb. M-am oprit să cumpăr un cornet cu înghețată. În timp ce plăteam, am simțit lîngă mine adierea unui trup de fată tînără. M-am uitat stăruitor la ea. Fata mi-a aruncat în treacăt o privire, apoi s-a îndepărtat în grabă. Am rămas cu ochii ațintiți asupra siluetei zvelte care se îndepărta și, oftînd cu năduf, mi-am văzut de treburi.

În aceeași zi, am fost nevoit să plec în provincie. Cu bagajele pregătite, am urcat în tramvaiul care mă ducea la gară, cînd — minune! — am zărit-o. Am simțit: era mîna destinului. Și, doamne, mi-am dat de îndată seama că și ea m-a recunoscut. S-a încurcat ușor, ca și cum și-ar fi adus brusc aminte de ceva, și pe buze i-a apărut un zîmbet.

Destinul ne-a ocrotit în continuare. În gară, fata a coborît repede, îndreptîndu-se spre casierie. A cumpărat bilet, eu — la fel. O urmăream cu atenție, de la o oarecare distanță. N-o slăbeam din ochi. Ce credeți? A urcat exact în trenul cu care urma să călătoresc și eu!

Dacă a fost sau nu mîna destinului? Fără îndoială.

— Și... mai departe?

— Eram disperat, alergam în neștire pe peron, să văd în ce compartiment a urcat. În sfîrșit, slavă cerului, am observat-o. Oare ce va mai fi de-acum încolo? Întrebările mă chinuiau. E-adevărat, în tramvai mi-a zîmbit, dar așa, ca o boare. Aș dovedi cutezanță apărînd în fața ei și, fără altă introducere, să-i spun:

— „Bună ziua, domnișoară. Îngăduiți-mi să vă mărturisesc dragostea mea". Nu, așa nu se cade. Și dacă nu călătorește singură? Poate e însoțită. De pildă, de soț. Căci, de fapt, eu nu prea știu mare lucru despre ea.

Pur și simplu, băteam pasul pe loc în fața compartimentului, inventînd ceva. „— Urc, — mi-am zis — și, dacă e singură, fac o mutră mirată, mă așez lîngă ea și-i spun de-a dreptul: — Sînt convins că mîna destinului m-a călăuzit spre dumneavoastră...".

Trebuie să recunosc că îmi tremurau cumplit genunchii în timp ce urcam în vagon. În locul minunatei fraze pe care o ticluisem, un singur gînd mă bîntuia: DESTINUL...

Mi-am luat vînt, am deschis ușa compartimentului: Dumnezeule, fata dispăruse!

Nu mai sînt în stare să vă împărtășesc ce anume a fost asta: dragoste la prima vedere — cît de frumos sună! — sau altceva, dar de un lucru sînt sigur: am alergat ca un disperat prin toate compartimentele, s-o găsesc cu orice chip.

În acest moment, a intrat în vorbă soția vîrstnicului domn:

— Eu, între timp, intrasem într-un compartiment de nefumători. Da, într-adevăr, și-a făcut apariția cu o mutră răvășită... Chipul lui trăda o

deznădejde sfîșietoare. Din fericire, lîngă mine rămăsese un loc liber. Altminteri, niciodată n-am fi făcut cunoștință. Fără să ceară voie, s-a trîntit pe canapea și, cu o figură gravă, a început să citească ziarul. Stăteam liniștită, citeam și eu ceva. Cîteva stații, am călătorit fără să scoatem o vorbă.

Dintr-o dată, îl aud că începe să ofteze. Întîi mai ușor, apoi mai apăsat. „— În sfîrșit, — îmi zic —, va începe să scoată sunete...". Așa a fost.

— Stimată domnișoară, vă rog să mă iertați că îndrăznesc... — a început să se bîlbîie. — N-ați remarcat cumva că noi... că pe noi... azi... destinul ne-a aruncat, așa, pe unul în brațele celuilalt?...

— Destinul? am întrebat, mirată.

— Da, da! Am cumpărat împreună înghețată, am călătorit împreună cu tramvaiul, spre gară, unde am aflat că vom călători împreună cu același tren, în aceeași direcție. Și, pentru ca finalul să fie dintre cele fericite, am nimerit, poftim, în același compartiment, pe locul chiar de lîngă dumneavoastră...

— Și în compartiment tot destinul te-a mînat? a zîmbit doamna, cu subînțeles.

— Mă rog, destinul trebuie ajutat puțin, din cînd în cînd.

— Doar puțin? a stăruit bătrîna doamnă. Cuprinzîndu-l tandru de braț și privindu-l cu căldură, i-a spus:

— Acum, la bătrînețe, pot recunoaște... În ziua aceea, destinul a fost ajutat foarte mult. De-ar fi să pomenesc numai nesfîrșitele minute cît am ținut ocupat locul de lîngă mine, îndrugîndu-le tuturor aceeași minciună... Pînă ce ai apărut, în sfîrșit, în compartiment, lîngă mine...

Tinerețe veșnică

Sub razele domoale ale soarelui de toamnă, o pereche stătea în tihnă la masa unei cafenele.

— Bea limonada mea, te rog, — îi se adresă ea cu blîndețe —, pentru mine e prea mult.

Bărbatul o dădu peste cap, supunîndu-se de îndată.

— Ei, acum pot să-ți spun: te-am îndemnat să bei o băutură afrodisiacă, și toată viața va trebui să fii sclavul meu.

Stînd pe scaun, bărbatul făcu o plecăciune galantă.

— Al dumneavoastră, pentru toată viața.

Cu o cochetărie discretă, femeia îl mîngîie cu privirile ei de cicoare.

— Doamne, o asemenea dimineață plăcută! Nu-mi aduc aminte să mai fi avut una la fel.

În continuare, purtară o conversație intimă: ce minunată a fost ziua binecuvîntată cînd au făcut cunoștință la piscina Lucács și ce rară, neobișnuită, e o asemenea dragoste.

— Vai de mine, este foarte tîrziu! țîșni într-un chip neașteptat femeia, sărind de pe scaun.

Bărbatul se ridică și el.

— Și eu sînt în întîrziere — adăugă, oftînd.

O luară amîndoi la sănătoasa — unul la dreapta, altul la stînga. Trebuiau să fie acasă la timp, neapărat. Între orele unsprezece și douăsprezece, poștașul le aducea pensia.

În românește de
Doina FLOREA
și
Ana VÂLCU

VIORICA TOPORAȘ

Iarna — în Parcul Expoziției

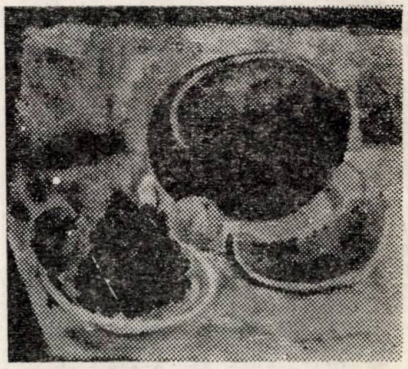

Natură statică cu pepene

„Toporași"

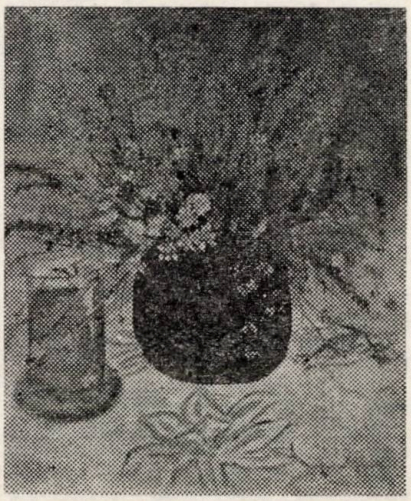

„Prietenele mele"

„Amintire"

ALINA NOUR

„NUCA ÎN PERETE"

Era ora două noaptea, și J. P. încă se mai certa cu nevasta. Începuseră cearta de la cină, apoi o continuaseră în pat. Pe la ora unu, soția oftase, stinse veioza, și se întorsese cu spatele la el; dar asta nu-l împiedicase să peroreze de unul singur. Ea nu mai riposta, doar plîngea, cu nasul în pernă. Se luaseră la ciondăneală de la bani; ea cumpărase un tablou de ocazie, care i se păruse lui a fi o porcărie. Și apoi „ea dădea prea mulți bani pe cosmetice, ciorapi și pălării. Prea mult lux!", zbierase el — „probabil că avea un iubit." Știa că e nedrept, absurd, dar îi făcea plăcere să o umilească.

— Bani zîrliți pe fereastră! Eu trag în jug ca un bou, iar dumneaei face pe vedeta. Și tabloul ăla, se potrivește ca nuca în perete cu mobila din salon!

Ea se ridică, smiorcăindu-se, din pat, și se duse în bucătărie să bea apă. Cel puțin, așa declară. O auzi tîrșindu-și papucii de-a lungul holului. Auzi apa curgînd la robinetul din bucătărie. Pe urmă nu mai auzi nimic. Trecu un sfert de oră, o jumătate, și ea nu reveni. Furios, sări din pat și, încălțîndu-și pe dos papucii de casă, se duse să o caute. Probabil Ana se culcase pe divanul din bucătărie, ca să scape de gura lui. Dar nu era în bucătărie; nici în baie. „O fi în salon" — își spuse el; dar nici pe recamierul din salon nu era. „Ana" — o strigă el, dar nu primi nici un răspuns. Era singur, în casa pustie. Atunci privi spre locul din perete unde agățase ea tabloul, un peisaj colorat țipător — și se cutremură. În locul tabloului, se afla o nucă. Da, o nucă obișnuită, ce sta lipită în mod miraculos de perete — sfidînd legile gravitației. Se apropie, și o privi, stupefiat. Întinse mîna, o pipăi. Nu, nu visa, era o nucă reală. Dar n-o putu mișca din loc. Se gîndi că n-o să se lase intimidat de o nucă — și aduse un ciocan din bucătărie, avea intenția să o spargă. Atunci se petrecu ceva ciudat. Mîna îi deviе și își trase cu ciocanul în cap. Înjurînd, vru din nou să spargă nuca; dar iar își trase un ciocan în cap. Îi veni în minte o șmecherie; că dacă își va trage singur cu ciocanul în cap, adică — de va lua ca țintă capul — va nimeri în nucă. De data asta se lovi în cap așa de tare, că își pierdu cunoștința. Cînd se dezmetici, sta întins pe un divan. În jurul lui se aflau opt medici, în halate albe.

— Unde mă aflu? întrebă J. P., consternat.

— La balamuc! chicotiră medicii în cor.

— Cine m-a adus aici? Nu cumva nevastă-mea, ca să scape de mine?

— Nu! Ai nimerit-o ca nuca în perete! strigară medicii veseli, tot în cor. Nebunia ta te-a adus aici.

Privi în jur. Da, era într-un cabinet de medic psihiatru; fusese pus în cămașă de forță, ba era și legat de mîini și de picioare. Totuși, ceva îl înmărmuri. Prin ușa deschisă a cabinetului, se vedea propriul lui salon. Parcă, totuși, se afla la el acasă; de unde, însă, încăperea aceea în plus?

Ghicindu-i nedumerirea, medicii începură să se înghiontească și să-și facă unul altuia cu ochiul. Unul din ei îi strigă în ureche:

— Fiecare apartament din blocul acesta este dotat cu un balamuc. N-ați observat niciodată că plătiți o taxă în plus, la chirie...

Intră o soră drăguță — leit cuconiță de la magazinul din colț, căreia J. P. îi făcea o curte îndrăcită de trei luni, cumpărîndu-i flori și bijuterii ieftine. Sora avea o seringă în mînă; medicii îl întoarseră pe burtă, și i se făcu injecția. Apoi îl răsuciră la loc, și sora îi dădu să înghită niște sirop amărui.

— Protestez! zbieră J. P. Să fiu tratat astfel în propriul domiciliu!

— Nu face nimic deranjul! răspunseră medicii în cor. În fiecare noapte sîntem de gardă. Poți să vii cînd vrei!

— Poate vreți să vă plătesc tratamentul? întrebă el bănuitor.

— O întrebare pusă ca nuca în perete! chicotiră ei. Sîntem plătiți deja. Toți banii zvîrliți pe fereastră de nevastă-ta, ne revin nouă. Nu ne prea place să ni se zvîrle leafa în cap, și pe bucățele; dar n-avem încotro; pe ploaie, pe ger, stăm sub ferestrele tale, și așteptăm să se deschidă și să ne pice în cap banii. O, ce frumos zboară!

J. P. îi asculta cutremurat. „Sînteți nebuni" scrîșni el, și începu să se zbată, căutînd să se elibereze din frînghiile în care era legat. Sora cea drăguță, care ieșise din cabinet, pe o ușă vopsită în verde pe care scria cu cretă „INFIDELITĂȚI CONJUGALE" — reapăru — de data asta pe ușa ce da în salonul lor. Era îmbrăcată în capotul nevestei sale; se lungi în pat lîngă J. P. și-și aprinse o țigară. J. P. constată stupefiat că țigara era făcută din bancnote noi nouțe.

— E nebună! strigă el. Uite ce face cu banii!

— Sînt banii ce i-ai zvîrlit pe fereastră de dragul meu, iubitule, șopti ea. Ai uitat? Florile, brățările...

Și îl sărută pe vîrful nasului, după care îi suflă un fum între ochi. „Dacă apare acum nevastă-mea!", gîndi el, și privi îngrijorat în jur. Dar nu reușea să vadă nimic, din pricina fumului. Sora îi puse trabucul afurisit între buze — și îl îmbrățișă, șoptindu-i: „Paranoicule!"

Simți că se sufocă.

În clipa aceea, Ana intră; avea un ciocan în mînă. Ciocanul cu care el voise să spargă nuca. Dar ce dracu era și cu nuca aceea?

„Iartă-mă, Ana!" voi el să strige — dar nu reuși. Ana se apropia, furioasă.

„Are să-mi spargă capul" — își spuse el.

— L-am mutat în bucătărie — zise soția, pe un ton triumfător.

J. P. realiză dintr-o dată că se afla iar în dormitor. Era întins în patul lui, în pijama. Sora, medicii, balamucul, dispăruseră. „Ce-ai mutat în bucătărie?" se interesă cu glas nesigur, privind speriat ciocanul din mîna ei.

— Tabloul. Într-adevăr, se potrivea ca nuca în perete cu mobila din salon.

— Știai că apartamentul nostru e format din două camere, un hol, o bucătărie, și un balamuc?

— Un balamuc e viața mea cu tine — oftă Ana, și se lungi în pat. Aștepta ca el să înceapă iar tiradele despre banii zvîrliți pe fereastră, și toate celelalte. Dar soțul nu mai îndrăznea.

— De ce ai ascuns ciocanul sub pernă? întrebă el, bănuitor.

— Poate o să găsești că și în bucătărie se potrivește ca nuca în perete; și atunci, am să mă duc să-l mut în hol. Sau aici, în dormitor.

El oftă, și adormi. Ea ascultă o vreme sforăiturile tartorului vieții sale, apoi se ridică încetișor și o porni spre salon, cu ciocanul în mînă. După ce mutase tabloul în bucătărie, se reîntoarse în salon și, acolo, în locul tabloului, văzuse o nucă. Dar nu voise să-i spună lui nimic despre ea, ca să n-o creadă nebună. Pe cînd traversa holul, încă mai avea speranța că fusese vorba de o halucinație. „Viața asta de scandaluri fără de sfîrșit te înnebunește", gîndi ea. Intră în salon; nuca se afla tot acolo, pe perete. O ochi și trase cu sete. Nuca se sparse. Din ea căzură două inele de aur, inelele lor de căsătorie.

— Asta era! își spuse Ana, avînd parcă o revelație. Eu și J. P. ne potrivim ca nuca-n perete...

Își făcu valiza și puse pe pat tabloul.

— „Sper să înțeleagă, șopti ea, ieșind din casă. Doar n-a să o continuăm tot așa, ca să ajungem la balamuc!"

În stradă, avu un sentiment intens de libertate. De sus, cădeau fulgi mari. Și bani. Da, pe fereastra de la apartamentul lor ieșeau bani, în zbor. Îi strînse și apoi opri un taxi.

— „La cel mai apropiat hotel", spuse ea șoferului.

...De atunci, în fiecare dimineață, fix la orele cinci, J. P. fu trezit de o nucă. Aceasta apărea pe tavan, chiar de-asupra capului său și-i cădea — poc! — pe frunte! Era ceva înnebunitor.

După divorț — cum povestea cu nuca-n perete, ce-l trezea în fiecare dimineață continua — a hotărît să se ducă la un medic psihiatru. Luase cu el un sac cu nuci — nucile teroriste, pe care le adunase dimineață de dimineață. Explică psihiatrului fenomenul. Medicul își dădu cu părerea că suferise o traumă psihică deoarece îl părăsise soția.

— Dar nucile sînt reale, insistă J. P. Nu e vorba de nici o halucinație!

— Te cred, răspunse melancolic medicul și scoase o nucă din buzunar. Am și eu nucile mele. Și pe mine m-a părăsit nevasta... Să vezi cum a fost. Într-o seară, făceam scandal pentru că-și permisese un capriciu: cumpărase o vază scumpă. „Vaza asta se potrivește ca nuca-n perete cu mobila din salon", urlam eu.

Dar J. P. nu mai ascultă restul povestirii. Era ușor de imaginat ce urmase. În locul vazei, medicul găsise, în salon, o... nucă-n perete! Și așa mai departe. Avînd astfel o revelație privind fatalitatea „nucii-n perete" în cazul căsătoriilor nefericite, o rupse la fugă, uitînd sacul cu nuci în cabinetul medicului...

Adolfo Bioy Casares

„DUPĂ-AMIAZA UNUI FAUN"

Tocmai afirmasem că diferențele de temperament pe care le constatăm între bărbați și femei sînt în fond aceleași pe care le poate descoperi oricare dintre noi în relațiile cu nevasta lui și, în fond, sînt cele care există între noi și semenii noștri.

— Știu și eu — spuse unul dintre cei de față cu aerul unuia care se îndoiește.

— Un lucru îl știm cu siguranță — conchise un altul — că trăiește fiecare singur, visînd întîlniri imposibile.

— Asta așa-i — afirmă cel care avusese aerul că se îndoiește; și continuă, cu o siguranță nu lipsită de agilitate, fără să se mai oprească. Să vedeți, nu mai departe decît ce mi s-a întîmplat mie într-o iarnă, cu cîțiva ani în urmă. Chestiuni de serviciu mă reținuseră trei sau patru zile în Tandil. Treburile mi le rezolvasem încă din prima dimineață, dar am hotărît să mai rămîn pînă la întoarcerea unuia dintre inginerii firmei, care se deplasase în Sud.

Era o iarnă foarte aspră; cum ieșeai din pat nu-ți mai era bine. Aveam timp berechet și, cum nu-mi puteam petrece viața culcat, m-am decis să întreprind vizitarea turistică a zonelor pitorești; gerul, după ce mi-a scurtat considerabil traseul, m-a împins într-un cinematograf, de unde m-a săltat cîteva minute mai tîrziu, pentru a mă readuce la hotel. Acolo, între un ceai și un **cognac**, mă ridicam mereu de la locul meu și pipăiam caloriferele ca să mă conving că funcționau. Incredibil, erau calde.

In după-amiaza zilei următoare, după o scurtă tentativă de a-mi omorî timpul într-un bar, ceea ce s-a dovedit a fi de-a dreptul deprimant, nu m-am mai mișcat din hotel. **Palace**-ul, cu coloanele albe și plantele cărnoase din glastre e pe placul meu, pentru că reproduce, la scară mai mică și cu bun gust, marile hoteluri din **la belle époque**; dar cine nu știe poezioara cu pasărea captivă în colivia de aur? Colivia mea era însă de frig, de nerăbdare și de plictiseală. Roata timpului se oprise. Citisem ziarele pînă le învățasem pe de rost, bașca anunțul înfipt în perete despre o licitație al cărei termen expirase și în plus reclama alăturată care recomanda: **Vizitați Tandil**-ul. Stăteam cu ochi pe pereți în plină zi ca un chinuit de insomnie în toiul nopții; dintr-o dată mi-a încolțit ideea, n-o să vă vină să credeți, că unicul refugiu contra plictisului ar fi fost o aventură cu o femeie.

Cum îmi lipsea femeia, am început să le privesc pe cele care se aflau în sufrageria hotelului, la mesele vecine, mai toate doamne serioase, a căror atenție era absorbită de alimentul ales și de copilașii care se hîrjoneau în jurul lor; apoi, cu imperturbabila răbdare a unui pescar la undiță, am supravegheat ore în șir, din salonul de lectură, ușa turnantă și grilajul de fier forjat al ascensorului, două loterii ale căror premii n-au fost de natură să-mi stimuleze speranța. Am intuit în acea clipă interesantul adevăr că femeile frumoase nu umblă slobode pe teritoriul Republicii noastre, ci stau adunate în vreo două sau trei locuri. Nu sfîrșisem bine de formulat regula, cînd am descoperit excepția. Nu o aducea ascensorul și nici nu pătrundea prin ușa turnantă. Stătea, pur și simplu, într-un fotoliu din spatele meu. Din pur instinct, ori poate să fi făcut Olga vreo mișcare, îmi întorsesem capul să o privesc.

— Dormeai — îmi explică ea afectuoasă —. Păreai în alertă, ca o santinelă, dar am trecut pe lîngă tine fără să te trezesc.

Olga este o fată foarte frumoasă. Te atrăgeau părul ei blond, nuanța și perfecțiunea pielii, noblețea trăsăturilor și acea gravă diafanitate din privire, în armonie cu sufletul ei drept, niciodată pedant ori dușmănos. Este fără doar și poate o persoană cumsecade. Mie persoanele cumsecade îmi plac: ele aparțin, am descoperit-o cu destulă încetineală, ce-i drept, adevăratei **élite** a oamenilor superiori. Cît despre certitudinea pe care o poți avea că la o nevoie nu vei primi din partea lor nici mușcături, nici zgîrieturi, asta n-ar fi mare lucru, pentru că oricum în viață trebuie să te aștepți la orice, dar nici nu este un fapt lipsit de merit.

— Ce faci aici în Tandil? — mă întrebă ea.

După ce i-am explicat, am întrebat-o la rîndul meu:

— Dar tu, ce faci?

— Îmi aștept soțul — răspunse —. S-a dus să inspecteze un teren în Juárez. Va lipsi toată ziua.

Am surîs cu intenție, sau, mai bine zis, prostește. Înainte de căsătoria ei, între noi doi păruse probabilă o iubire. Nu s-a petrecut nimic, nu o mai văzusem, dar nici n-o uitasem. Adică vreau să spun că amintirea Olgăi face și acum ca din această sută de kilograme de carne de bărbat, posomorită și hirsută, să iasă un suspin. Nu știu dacă mă înțelegeți.

Ea mă privi în ochi, într-un fel foarte direct, pe care l-am evaluat drept o probă de franchețe și naturalețe feminină. Îi întorsei privirea și comentai:

— Pe frigul ăsta, nu-ți găsești locul... — după o scurtă șovăială, conchisei precipitat — niciunde.

— Frig, aici, în hotel? — se miră.

— Ca și în tot restul lumii — replicai cu sinceritate —. Nu vrei să iei un cognac sau, mai bine, un ceai fierbinte?

— Un cognac — spuse.

Ne îndreptarăm spre bar. În timp ce ne sorbeam primul pahar, am observat, sau cel puțin așa mi s-a părut, că ochii ei zăboviseră, nu o dată, într-ai mei. Avansai o întrebare destul de sigură:

— Și, cum te răsfață viața?

Viața nu răsfață pe nimeni, sau aproape pe nimeni. Cu atît mai mult m-a surprins răspunsul Olgăi.

— Mă răsfață, ce-i drept.

În eventualitatea în care rămînea o posibilă diferențiere între viață și căsătorie, încercai o a doua întrebare, o întrebare ce nu dă greș, decît în cazul oamenilor mărunți, cu un amor propriu enorm.

— Și cu soțul, cum o duci?

— Cum ai vrea s-o duc?! — exclamă.

— Așa e, ai dreptate. Inima nu mă înșela însă. Olga mă întrerupse la timp.

— E un om extraordinar — îmi explică —. Mi-ar place să-l cunoști.

— E tot ce-mi doresc și eu — am asigurat-o ipocrit.

— Mi-e și jenă să-ți spun: mă adoră. Nici nu merit atîta noroc.

— Atîta noroc — o înfinai cu dezolare.

Am înțeles că eram în plus, ca medicul înaintea unui pacient perfect sănătos și am simțit nevoia să mă retrag cît mai repede. Olga — ea este într-adevăr un om extraordinar — îmi ghici starea de spirit.

— Iartă-mă — îmi ceru ea —. Nimic nu e mai de prost gust decît să elogiezi un bărbat în fața altuia. Imediat se consideră rivali și poți fi sigură că la un taur ai găsi mai multă înțelegere. Dar noi doi, la ce bun să ne înșelăm, putem să lăsăm deoparte eticheta și să vorbim în mod deschis. Mi-ar face atît de bine!

Cu ultima ei frază m-a dezarmat. Am rămas la dispoziția Olgăi, gata să-i îndeplinesc orice dorință. I-am spus-o. Luîndu-mi mîinile — nu, nu mi le-a luat, dar efuziunea momentului corespundea unui asemenea gest — privindu-mă în ochi, murmură:

— Îți mulțumesc — după care îmi ajunseră la urechi trei cuvintele pe care nici nu le mai speram —. Nu sînt fericită.

A trebuit să-mi adun tot curajul meu ca să aventurez afirmația:

— Tu nu-l iubești pe soțul tău.

— Ba da, din tot sufletul — replică ea.

— Și el? Nu mi-ai spus tu că te iubește?

— Sigur că mă iubește.

— Și atunci?

— Cum adică, și atunci? Tocmai de aceea! Nu înțelegi?

— Nu, nu înțeleg — i-am răspuns furios.

Ca și cum n-aș fi fost și eu acolo, ca și cum ar fi vorbit numai pentru ea, murmură:

— I-am dat o dovadă de dragoste.

Dintr-odată mi-am amintit. Era adevărat ce spunea Olga. Fusese o poveste cu o datorie de onoare. Cum putusem s-o uit? Poate pentru că trecem prin viață singuri și ceilalți există foarte puțin pentru noi...

Olga fusese îndrăgostită de mine, după care a luat-o individul acela, iar eu am încercat să mi-o șterg din minte. Amintirea ei m-a urmărit o vreme, dar foarte curînd am început să uit toate cîte le auzisem despre ea. Uitasem și această poveste, pentru că ea dovedise că Olga își iubea soțul; sau poate pentru că toate sînt supuse uitării. Soțul ei era un jucător incurabil. (Se

pare că după aceea Olga l-a vindecat, cu o mînă blîndă dar fermă, așa mi s-a spus). Într-una din nopți, individul pierduse mai mult decît avea, și cum el nu cunoștea altă onoare decît cea a datoriilor de onoare, a doua zi dimineața a vrut să plătească. Ceea ce se cheamă o dezinteresată, Olga nu a fost niciodată — prea puține femei sînt —, dar și-a sacrificat o bună parte a averii ei pentru ca soțul să-și achite datoria. O dovadă de dragoste adevărată, dat fiind că ea în astfel de datorii nu credea, în schimb credea în bani.

Ceru încă un **cognac**. Cu cîtă rapiditate pot uneori femeile să bea și să fumeze! Chelnerul se îndepărtase. Olga spuse cu tristețe :

— Nu sînt demnă.

— De soțul tău? — întrebai. Mă ridicai ca să caut o oglindă ; cum era prea mare ca să i-o aduc, i-am arătat-o cu mîna și i-am strigat : Privește-te!

Surîse. Era și mai frumoasă cînd surîdea. Cu un ton grav, continuă :

— Nu sînt demnă. Tu cunoști viața, trebuie să înțelegi. Vreau să spun că sînt nedemnă.

Am asigurat-o că înțelegeam, dar nu suficient ca s-o pot ajuta și de altfel nu credeam în ajutorul prietenilor, nici al nimănui. Nu din lipsă de bunăvoință, ci din cauza singurătății fiecăruia dintre noi. Reușisem oare să mă explic? Atunci a început să-mi relateze istoria, puțin cam sordidă, a decăderii ei. În niște împrejurări, pe care nu le-am reținut, rămăsese într-o seară, nu știu unde, cu un bărbat extrem de grosolan și absurd...

— Un bărbat pe care — spunea ea — fie și numai din cauza înfățișării lui l-ar fi disprețuit orice femeie. Cred că era blănar. Nu c-aș avea ceva împotriva blănarilor. Dar, închipuie-ți-l : gras, blond, chel, cu fața transpirată și ochelari cu ramă de aur. Și dintr-o dată m-am pomenit în brațele lui. Așa deodată, pur și simplu.

— L-ai mai văzut de atunci?

— Cum îți imaginezi? Niciodată. Dar dacă l-aș vedea, n-ar avea nici o importanță. Nu există. Nu-ți spun că nu există?

— În acest caz — răspunsei — nu există nici faimoasa ta decădere.

I-am sugerat ideea că n-ar fi fost cu totul necinstit să considere faptul ca petrecut în vis și am lansat opinia că ea nu ar fi trebuit să atribuie celor întîmplate nici un fel de transcendență.

— Ar fi prea simplu — protestă.

— Cum ar putea o clipă de rătăcire să clatine iubirea ta fermă și reală ca o stîncă? Pe de altă parte — argumentai eu — nu mai este mult pînă va veni ceasul în care societatea, oamenii, vor revizui ideea de trădare. Trădare! Ce cuvînt umflat! Nu este departe ceasul în care romanele noastre de iubire cele mai zguduitoare vor deveni complet ilizibile, de ridicole ce sînt. Omenirea nu va mai înțelege gravitatea cu care tratăm noi chestiunile de trădare. Le va considera o manie a romancierilor noștri, o manie inexplicabilă, precum punctul de onoare al clasicilor în legătură cu fidelitatea femeilor. Să nu dăm lucrurilor o importanță pe care nu o au. Nu asta este iubirea. Ea nu este un joc, nu este o ficțiune ridicolă. Cînd iubim cu adevărat...

Nu mai țin minte cum am sfîrșit paragraful, dar pun rămășag că l-am folosit pe „mai presus de asemenea...“ și că am pus la bătaie și adjectivul „nezdruncinat“.

Propuneam toate aceste argumente cu cea mai mare elocință și, îmbătat de propria-mi logică, închisesem ochii ; îmi amintesc perfect cum, înainte de a-i redeschide, gîndeam : „Voi repurta un triumf“ ; dar îmi amintesc și că, în aceeași clipă, mă cuprinsese prima îndoială : „N-are să vină ea oare cu argumente mai convingătoare?“ De cîte ori nu pățisem asta cu femeile! De parcă ar avea cu adevărat o înțelepciune mai mare în problemele vieții, în momentele în care noi credem că numai un miracol ne-ar mai putea arăta lucrurile în altă lumină, femeile sînt cele care înfăptuiesc cu naturalețe miracolul, dau argumente pe care nu putem să nu le recunoaștem drept corecte, vin cu raționamente care le fac praf pe ale noastre și ne pun în postura unor copii teoreticieni, îndeajuns de stupizi, pentru că vorbesc despre lucruri pe care nu le cunosc.

Olga, în semn de dezaprobare, clătina ușor din cap. Cu extremă blîndețe, ca și cum s-ar fi adresat unui copil, spuse :

— Nu, dragul meu. Ceea ce spui tu este foarte bine, în abstract, dar în realitate, nu. Cum de nu ai descoperit încă faptul că în iubire intervin sentimentele, nu rațiunea și sentimentele nu sînt stăpînite de voință? Tocmai de aceea nu trebuie să judeci prea mult în iubire. Iubirea și religia sînt tot ce avem mai real, dar să nu te pui să le judeci, pentru că nu mai rămîne nimic din ele sau, mai rău, devin, așa cum spui tu, ridicole. S-ar putea ca iubirea să fie un joc și la joc trebuie să respecți regulile. În orice caz, este ceva foarte delicat ; să nu-l pîngărești, așa cum am făcut eu, pentru că îl distrugi iremediabil.

Îmi amintesc ce gîndisem atunci : Nu mă mai învăț minte. Ca de atîtea alte ori, orgoliul intelectualului mă făcuse să cad în greșeala de a-mi imagina viața, lumea, cu totul transparente pentru rațiune și, ca de atîtea alte ori, o femeie îmi arăta că orice lucru are întotdeauna un clopot de ceață, o margine inexplicabilă.

— Iubirea adevărată — mă încăpățînam încă — nu este atît de șubredă. Nu sufli asupra ei și o dărîmi. Rezistă. Este mai presus.

Argumentam și protestam cu impetuozitate crescîndă, pentru că fusesem convins. Olga își dădea seama, fără îndoială, că toată oratoria mea suna a gol.

Insistă totuși :

— Ah, dacă aș putea da timpul înapoi și să retrăiesc totul fără înjosirea aceea infamă.

Mă înduioșa tonul ei de adîncă durere. Ce n-aș fi dat s-o consolez! Pentru mine, Olga nu mai era o femeie dorită ci sora tristă. Am apelat la toată energia mea mentală pentru a găsi cît mai repede argumentul irefutabil. Tot căutînd ceva mai bun, am întrebat-o :

— Cum ar putea o cădere întîmplătoare să contamineze afecțiunea?

— Afecțiunea, nu — replică — dar iubirea nu este doar afecțiune.

Așa cum a observat cu subtilitate Acosta, femeile au o alt fel de complexitate. Noi, absorbiți de chestiunea imediată care se află în dezbatere, uităm că adevăratul mobil se află de obicei ceva mai departe.

— Fiecare minut — proclamai eu în final, cu aer triumfător —, fiecare ceas, fiecare zi, te îndepărtează de acel moment și, dacă perseverezi, el se va pierde foarte curînd în uitare.

— Dacă perseverez? — întrebă ea cu o ușoară tresărire —. În ce?

— În ce? — repetai ca să cîștig timp, pentru că explicația mi se părea de prisos și jenantă —. În iubirea pentru soțul tău, în fidelitate, în toate chestiunile astea care mie nu-mi convin de loc, fir-ar să fie.

Scontam măcar pe un surîs al ei în urma stupidului meu ex-abrupto. Nici vorbă. Nu exagerez : am avut impresia că dintr-odată Olga obosise de moarte. Cu un vizibil efort uriaș, protestă :

— După toată povestea aceea, acuma, pentru mine, fidelitatea nu mai are sens. Pricepi?

Pricepeam, sigur că pricepeam, dar ea însăși mă convinsese atît de perfect încît în momentul acela eu nu puteam, cum să spun, să mă prevalez de nefericirea ei.

Chiar atunci, se produse oarecare agitație la recepție. Sosise cineva. Nu am nici o îndoială că Olga și cu mine împărtășisem aceeași expectativă. Cînd, în fine, îl zărirăm pe individ, Olga comentă cu ușurare :

— Nu putea fi soțul meu. Ți-am spus eu că are de lucru pentru toată ziua la terenul acela.

— Și unde s-a petrecut povestea cu blănarul?

— La hotelul...

Să nu mă întrebați dacă a spus **Azul** sau **Las Flores**, pentru că locul exact, ce importanță are? Pot să vă spun în schimb că, în timp ce îmi dădea răspunsul, m-a privit în ochi — cuvîntul e prea tare pentru ceva atît de fugitiv — provocator.

S-a lăsat o tăcere în care puteam auzi secundarul ceasului meu. În mod vădit, Olga se întristase. Se afla acolo, la îndemîna mea — Doamne, așa tristă era și mai frumoasă — iar eu mă gîndeam că dacă o pierdeam în după-amiaza aceea o voi fi pierdut pentru totdeauna.

— Hai să mai luăm un **cognac** — îi propusei.

Poate că dumenavoastră vă închipuiți că voiseem, din trufie, s-o pedepsesc. Vă înșelați. Pur și simplu eram convins că ea a vorbit din inimă, că a fost sinceră în fiecare clipă. Mie mi-a lipsit agilitatea necesară pentru a trece de la o idee la alta, pentru a o urmări. De aceea am pierdut-o, numai și numai de aceea.

Traducere de
Dana DIACONU

DUMITRU VACARIU

Și n-a mai venit...

La 14 martie a.c. s-au împlinit 30 de ani de la întîmplarea aceea cumplită care a schimbat rostul vieții mele... Puțini prieteni și puțini cunoscuți am regăsit după ce m-am întors din tristele mele rătăciri care au durat aproape 7 ani. Am intrat aproape într-o cu totul altă lume, cu mult schimbată față de cea pe care o știam. Unii dintre foștii prieteni și colegi de facultate erau oameni cu funcții mari, ajunși cum se zice, abia mai reușind să schițeze cîte un zîmbet îngăduitor față de mine, alții muriseră sau plecaseră pe alte meleaguri. Am încercat să reiau totul de la capăt, să-mi refac vechiul drum pe care-l cumpărasem atît de scump de la viață. Cît de greu mi-a fost însă și de cîte stîngăcii și umilințe am dat la fiecare pas!... Trebuia să merg totuși înainte cu noua lume în care intrasem și cu noul ritm al vieții. Trebuia! Altfel aș fi căzut iar pradă lumii halucinante din care mă reîntorsesem. Mă simțeam încă în putere și-mi era atît de dragă viața. Nu mult după aceea m-am recăsătorit și viața de familie mi-a deschis noi orizonturi odată cu întărirea simțului datoriei de a munci și de a trăi ca toată lumea. Apoi a venit copilul, cel mai frumos dar al vieții, care a devenit, încă din primele clipe ale existenței sale, dumnezeul meu. N-am mai avut alt dumnezeu nici pînă atunci, nici după aceea... Știi, nu te supăra dacă te rog să mă lași să-mi aprind o țigară... Da, ai dreptate. Numai că știu cît e de rău să stai în fumul altuia cînd nu ești fumător. Te-am afumat destul pînă acum, dar n-am ce-ți face. Dacă vrei să mă asculți pînă la capăt, trebuie să mă suporți cu toate hachițele mele. Mai avem încă timp berechet. Eu abia pe la patru o să trag o fugă pînă la Anticariat, să cumpăr pentru un amic romanul lui Umberto Eco, „Numele trandafirului", pe care l-am reținut acolo de ieri... Nu-i mare pierdere dacă nu l-ai citit. Ți-l dau eu, dacă îți neapărat. Ca să rămîi însă cu o impresie mai plăcută, ți-aș recomanda să nu citești ultima parte, mai ales cînd începe incendiul din bibliotecă. Un scriitor mare nu poate găsi o motivație atît de puerilă pentru declanșarea unui astfel de incendiu. Dar... la urma urmei vei face cum vei crede tu de cuviință. Poate că abia partea aceea îți va place mai mult... N-am cafea bună, că ți-aș face. Eu nu țin în casă nechezol. Vrei cumva un pahar de „Cotnari" selecționat?... Nici mie nu-mi place. Ia mai bine o tartină cu zacuscă... Pe cuvînt de onoare că n-am mai văzut-o niciodată... Tocmai aici voiam să ajung. Și vei vedea îndată de ce. Tu știi cît de mult țineam eu la ea și că nu exista nici un vis al meu în care să nu fie inclusă și ea. Reîntors însă de acolo, am evitat s-o mai întîlnesc după ce am auzit că s-a recăsătorit... Aaa, da. Inițial i-am trimis o scrisoare în care o rugam să se reîntoarcă la mine, chiar așa gravidă cum era. A refuzat însă. Iar eu nu m-am dus s-o văd... Eram sigur că mă va privi și ea compătimitor, ori, mămoasă cum o știi, va încerca să-mi ofere cîteva sute de lei gîndind că de aceea m-am dus s-o văd... Nu, nu-s deloc răutăcios. Am ținut prea mult și prea frumos la ea, dar în clipa cînd am auzit că s-a recăsătorit îndată după trista mea întîmplare, mi-am dat seama că are un suflet de scorbură. Ca atîtea altele. Dar, la urma urmelor, de ce m-ar fi așteptat? Nici măcar nu era sigură că mă voi întoarce. Și-apoi ea avea viața ei... eu... Dar mai bine să nu caut nod în papură nimănui. Viața e prea complicată și lumea e lume de cînd lumea... Tu chiar n-ai fumat niciodată? Parcă... Mai bine că te-ai lăsat. Eu nu reușesc să mă las și basta. E drept că fumez prea mult, dar nu totdeauna. Mai fac și cîte-o pauză de cîteva zile... Stai că ți-aduc acum. Vrei de la frigider, ori să ți-l încălzesc un pic?... Exact așa-l beau și eu cînd mi-i sete: rece, rece ca pe-o limonadă. Laptele mi-a plăcut de cînd eram copil... Nu, ai cuvîntul meu. Nici măcar n-am încercat s-o revăd. Nu din lașitate sau... N-am iubit-o?... Ei, ei, dragul meu! Toată lumea pe care am cunoscut-o în cei șapte ani de rătăciri îndepărtate a rămas convinsă că n-a existat o dragoste mai mare ca dragostea mea pentru ea și nici o iubită mai frumoasă ca iubita mea... Ei, acum nu fi nici tu răutăcios. Ce, parcă eu spun că era grozav de frumoasă? Dar mie-mi plăcea așa cum era ea. Și avea un suflet curat și blînd... ori cel puțin așa-mi părea mie... Doamne, oare de ce idealizam eu atît de mult o făptură așa de banală și cu o trăire atît de seacă? Dar, de... pe-atunci aveam doar 20 și... și... 23 de ani și eram mai romantic decît toți romanticii lumii la un loc. Nici nu mai fusesem îndrăgostit atît de profund pînă a o întîlni pe ea... N-am vodcă. Și încă rusească sau poloneză. De unde să am așa ceva? Dar ce ți-a venit?... Și, din păcate n-am nici bani la mine azi. Doar 10... 15... 16, 17, exact 17 lei. Abia mîine iau salariul, iar nevastă-mea vine pe la șase, că are o ședință... Bine, dă-i încoace, și în maximum 10 minute sînt îndărăt cu ce-oi găsi mai acceptabil... Bine că știi. Cum? „Vasconi"? Nu cred să găsesc așa ceva la alimentara noastră. Pa! Vin repede!

Eu nu prea beau, că am avut acum vreo 20 și ceva de ani hepatită. Acum însă, cu tine... Stai să șterg un pic paharele... Noroc și sănătate! Uah, că tare-i!... Și ție... Să-ți trăiască franțuzoaica, vorba ceea. Mă bucur că ți-i sănătoasă nevasta și că ți s-au realizat frumos copiii... Ptiu, că prost mai poate fi coniacul ăsta, „Ovidiu"! Dar, oricum, mă remontează pentru cîteva minute, iar după aia îmi dă o stare de somnolență. Tu bei des coniac?... Atunci de ce m-ai pus să-l aduc degeaba?... Nu, dragă... Toată dragostea mea, de cînd am copilul, se revarsă asupra lui și asupra mamei lui. Păcat că maică-sa, adică nevastă-mea, nu va putea înțelege niciodată cît de mult țin la ea... E drept că și eu sînt cam zgîrcit în declarații de genul ăsta, dar am impresia că niciodată n-am fost prea darnic... Nu, nu-i simt lipsa, dragul meu, și te rog să nu mai bați apa-n piuă cu crezul ăsta. Mi-a lăsat în suflet o rană adîncă peste care s-a sedimentat un mare strat de nămol... Pe cuvînt. Nu te supăra, dar n-am cum defini altfel tristețea care umbrește amintirea acelor ani frumoși petrecuți alături de ea... Nu, nu mă contrazic. Tu ai ținut vreodată un măr frumos în mînă și apoi, cînd să muști din el, să dai de putregai? Asta-i senzația mea asupra dragostei de altădată... N-ai dreptate! Adică vulgarizez voit acest sentiment tocmai pentru a nu-i simți prea amară povara? Nicidecum! Cum aș putea eu oare să te conving că îndrăgostitul romantic de altădată, mai bine zis de cînd o iubeam pe ea, a murit în clipa cînd a auzit că marea lui dragoste n-a existat decît în imaginația lui și... hai mai bine să trăim! Noroc și sănătate!... Nu, nu te teme, că nu beau prea mult. Îl mai beau pe ăsta și gata. N-am făcut rău că am luat sticluța. Mi-a dat așa... o stare mai... Bea și tu. Îți mai pun un pahar și gata. Ei, și ce dacă ai ședință?! Abia o să fii și tu mai vorbăreț ca deobicei... Cum? S-o mai văd măcar o singură dată? Păi... Dar tu nu știi, sau te faci?... Chiar n-ai auzit ce s-a întîmplat?... Unde-s zăpezile de altădată!... Vivat!... Nu, nu te teme, că nu mă-mbăt! Dar la urma urmei... Cum trece timpul! E aproape 4. Lasă că-ți povestesc altădată, cînd o să avem mai multă vreme și fără coniac prost... Acum am așa... un fel de... Ei, ficatul, pe dracul! Tu-l mai ții minte pe Val, fostul nostru coleg?... Cînd m-am întors de unde m-am întors, ne-am întîlnit prin centru. S-a uitat la mine cu niște ochi de vițel, apoi a început să plîngă și m-a întrebat cu vocea cea mai duioasă din lume: „Tu ești boule?"... La întrebarea lui cu parfum de studenție am simțit iar că trăiesc între prieteni și am fost fericit. M-a luat de braț și m-a dus la cel mai luxos restaurant și nu mai știa cu ce să mă servească pentru a mă simți bine... Val a rămas și astăzi același suflet minunat, unic în căldură, prietenie și curățenie... Păcat că nu mai latră ca-n vremea studenției!... Cum? Nu te-a recunoscut?... Și l-ai lăsat să treacă pe lîngă tine fără să-i dai un pumn ca să-l trezești la realitate?... El nu s-a dat niciodată mare, deși este cu adevărat un mare artist. Atunci înseamnă că tu ești cretin! Hai noroc! Multă sănătate și să-ți trăiască cei dragi!... Eh, la serviciu mă împac minunat și n-am de ce mă plînge... Nu, pe onoarea mea că n-am mai vorbit cu ea pînă acum trei zile, cînd mi-a dat un telefon... Nu, n-am căutat-o... De ce s-o caut? Ce rost ar mai fi avut?... Ei, fii serios, orice mare dragoste se diluează pînă la urmă... Dar dragostea mea a fost arsă cu fierul roșu cu mîinile ei, iar rănile, în loc să mă doară normal, îmi dau mereu senzația de electrocutare, ori ca atunci cînd, copil fiind, și văzînd pentru prima oară un reșou electric, am pus palma pe el, iar carnea a sfîrîit cumplit de dureros lăsîndu-mi pentru tot restul vieții gustul arsurii... Nu, dragul meu... tot ce-ți spun e purul adevăr, iar întîmplarea care te-a uimit și în-

fricoșat pe tine s-a petrecut aievea și nu în vis... Da, exact: acum 3 zile am primit un telefon de la ea: „Alo, mi-a spus cu vocea ei copilărească de altă dată, tu ești, Stejărel?" I-am recunoscut imediat vocea, deși trecuseră 30 de ani de cînd n-o mai auzisem... și ea fusese singura făptură care mă alinta cu apelativul „Stejărel". „Nu, nu mai sînt eu, i-am răspuns automat și parcă înspăimîntat de hîrîritul vocii mele. Tu nu știi că eu nu mai sînt eu?" „Ba tu ești, și nimeni altul, a continuat ea, tu, tu, tu...". Și a început să plîngă. Eu nu mai știam ce să-i spun și tăceam încremenit în aceeași poziție. „Te-am căutat mereu, mereu, a reluat ea cu voce mult mai stinsă, dar n-am mai reușit să te revăd... Țin totuși nespus de mult să te mai întîlnesc o dată... o singură dată, atît!... Luni, cu prima cursă de avion, voi veni pînă în orașul tău pentru cîteva ore cu fratele meu, Ovidiu. Te rog așteaptă-mă pentru cîteva minute în fața sediului TAROM unde oprește cursa de la aeroport." Atît mi-a spus și a închis telefonul. Asta a fost deci acum 3 zile, pe data de 19 martie. Iar pe 21, adică ieri, urma să vină. Inițial nu voiam să mă duc. Aveam oroare de momentul întîlnirii. Pînă la urmă, totuși, m-am hotărît să mă duc... și m-am dus... Numai ăsta, și gata! N-o face pe mormolocul! Eu am băut de trei ori mai mult ca tine și tot nu mă dau în lături. Hai noroc! Uah!... Oribilă băutură!... Și m-am dus la TAROM cu vreo jumătate de oră înainte de sosirea cursei. Stăteam pe ghimpi și nu știam ce atitudine să iau, ce să-i spun... mă rog, eram în mare încurcătură... A sosit însă și cursa... Nici nu-mi venea să mă uit la persoanele care coborau și-mi reproșam cumplit că m-am dus acolo. Dar nu mai puteam da înapoi... Cînd mi-am ridicat ochii din pămînt și am început s-o caut printre călătorii care coborau din autobuz, i-am auzit deodată glasul, deși n-o zărisem încă. Și a fost sigur glasul ei și nu al altcuiva... și mă strigase pe nume... M-am uitat cu atenție peste tot și deodată ochii mi s-au oprit pe figura fratelui ei, Ovidiu... Nici pe el nu-l mai văzusem tot de 30 de ani. S-a uitat la mine lung, lung, apoi a zîmbit trist și s-a apropiat stingher de locul unde mă aflam. Purta doliu... Ne-am salutat și l-am întrebat din ochi ce-i cu doliul. „A murit", mi-a spus el simplu. „Cine?" am tresărit eu. „Ea.., soră-mea...". „Cînd?". „Ieri s-au împlinit 40 de zile... Am fost la parastasul ei... „Nu se poate! am strigat eu total contrariat. Doar am vorbit cu ea la telefon acum trei zile, pe 19 martie!". „N-avea cum să-ți telefoneze atunci... ea a murit pe 10 februarie, iar cu cel puțin o lună înainte de a se pierde n-a mai vorbit cu nimeni... nu mai era conștientă...". Și-a luat rămas bun și ne-am despărțit fără să-i mai pot spune nimic... Mai bei un pahar? Bine. Uite, că-mi pun și mie. De ce taci și te uiți așa la mine?... Crezi cumva că-s beat?

James THURBER

„Noaptea în care a venit fantoma"

Fantoma care a intrat la noi în casă în noaptea de 17 noiembrie 1915 a produs o asemenea confuzie și învălmășeală, încît îmi pare rău că n-am lăsat-o, pur și simplu, să-și vadă de plimbare și nu m-am dus să mă culc. Venirea ei a făcut-o pe mama să-și azvîrle pantoful în fereastra casei de peste drum și l-a determinat pe bunicul, în final, să tragă într-un polițist. Imi pare deci rău, așa cum am spus, că am dat atenție zgomotului de pași.

Au început noaptea pe la unu și un sfert printr-un fel de mers grăbit și ritmic în jurul mesei din sufragerie. Mama dormea într-o cameră de la etaj, frate-meu Herman într-alta; bunicul era la mansardă, în patul vechi care, dacă vă aduceți aminte, a căzut o dată peste tata. Eu tocmai ieșisem din cadă și mă frecam de zor cu un prosop cînd am auzit pașii. Erau ai unui om care mergea repede în jurul mesei jos, în sufragerie. Lumina de la baie cădea peste ultimele trepte care dădeau direct în această încăpere. Puteam distinge sclipirea palidă a farfuriilor de pe suport; masa n-o puteam vedea. Pașii continuau să se deplaseze mereu în jurul mesei, la intervale regulate scîrțîia o scîndură atunci cînd se călca pe ea. La început, am crezut că era tata sau frate-meu Roy, care plecaseră la Indianapolis, dar erau așteptați să vină dintr-un moment într-altul. Am bănuit apoi că era vorba de un hoț. Abia mai tîrziu mi-a venit în minte că ar putea fi o fantomă.

După ce plimbarea a continuat vreo trei minute m-am dus, în vîrful picioarelor, la Herman în cameră. „Pssst!", am șoptit în întuneric zgîlțîindu-l. „Oooh", a oftat el cu tonul neajutorat al unui pui neajit — întotdeauna avea o bănuială că noaptea i s-ar putea întîmpla ceva. I-am spus cine sînt. „Se petrece ceva, acolo jos!" i-am zis. S-a sculat și s-a luat după mine spre capul scării din spate. Am ascultat împreună. Nu se auzea nici un sunet. Pașii încetaseră. Herman m-a privit cu oarecare teamă: aveam numai prosopul de baie înfășurat în jurul mijlocului. Voia să se întoarcă în pat, dar l-am înșfăcat de braț. „Jos acolo se petrece ceva!" i-am spus. Imediat, pașii au început din nou, înconjurînd masa din sufragerie, de parcă un om ar fi luat-o la goană și au pornit-o pe scări spre noi, bocănind greoi, sărind cîte două trepte deodată. Lumina încă mai strălucea vag, jos, pe scări. Nu vedeam venind nimic, auzeam numai pașii. Herman s-a năpustit în camera lui și a trîntit ușa. Am trîntit și eu ușa de la capul scării și mi-am proptit genunchii în ea. După un minut, care mi s-a părut un veac, am deschis-o din nou încet. Nu era nimic. Nici un sunet. Nici unul dintre noi n-a mai auzit fantoma vreodată.

Trîntitul ușilor a trezit-o pe mama, care s-a strecurat afară din camera ei. „Ce naiba faceți acolo, băieți?" ne-a-ntrebat ea. „Nimic", i-a răspuns Herman discret, dar era verde la față. „Ce era cu alergătura aia jos, în jurul mesei?" a-ntrebat mama. Deci auzise și ea pașii! Neavînd nimic de spus, pur și simplu o priveam. „Hoții!" a strigat ea din instinct. Am încercat s-o liniștesc, pregătindu-mă să cobor scările în pas vioi.

„Hai și tu, Herman", i-am spus.

„Eu stau cu mama", mi-a spus el. „E prea nervoasă".

„Nici unul din voi să nu facă un pas", a spus mama. „Vom chema poliția. Cum telefonul era jos, nu vedeam cum anume urma să facem acest lucru — nici nu doream poliție — dar mama a luat una din celebrele sale hotărîri rapide. A deschis o fereastră de la dormitorul ei, care se afla față în față cu dormitorul casei unui vecin, și-a ridicat un pantof și l-a azvîrlit drept în geamul vecinilor, peste spațiul îngust care separa cele două case. Zgomotul produs de spargerea geamului de la dormitorul lor i-a trezit pe ocupanți — un om retras, pe nume Bodwell și nevastă-sa. Bodwell se simțea destul de prost de cîțiva ani încoace și avea, din cînd în cînd, accese de boală mai atenuate. Aproape toată lumea pe care o cunoșteam sau lîngă care locuiam era cuprinsă de vrenu fel de accese.

Era acum vreo două noaptea și nu se vedea luna; norii erau negri și pluteau aproape pe pămînt. Într-o clipă, Bodwell a fost la fereastră strigînd, spumegînd de furie și arătîndu-ne pumnul. „O să vindem casa și-o să ne-ntoarcem la Peoria", am auzit-o spunînd pe doamna Bodwell. A trebuit să mai treacă un timp pînă cînd

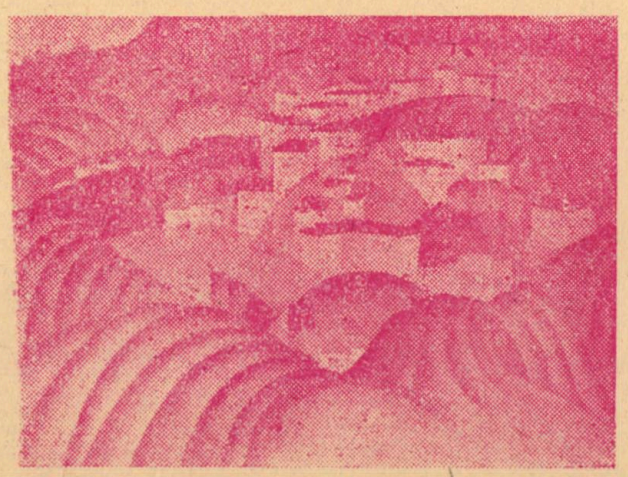

Iulia HĂLĂUCESCU: „Orașul dintre vii" (Huși)

mama „a luat legătura" cu Bodwell. „Hoții!" a strigat ea. „Hoții în casă!" Herman și cu mine n-am avut curajul să-i spunem că nu erau hoți, ci o fantomă, pentru că se temea și mai tare de fantome decît de hoți. Bodwell a crezut, la început, că hoții erau la el în casă, dar pînă la urmă s-a liniștit și a chemat poliția pentru noi de la o derivație telefonică de lîngă patul său. După ce a dispărut de la fereastră, mama s-a pregătit deodată să mai arunce un pantof, nu fiindcă ar mai fi fost nevoie de el ci fiindcă, așa cum avea să explice mai tîrziu, i-a plăcut enorm senzația creată de aruncarea pantofului pe fereastră. Am împiedicat-o să mai repete scena.

Poliția s-a prezentat extrem de repede: un Ford plin de polițiști, doi pe motociclete și o furgonetă cu vreo opt, plus cîțiva reporteri. Au început să bată la ușa din față cît puteau de tare. Lanternele scînteiau în susul și în josul zidurilor, peste curte, jos pe trotuarul dintre casa noastră și a lui Bodwell. „Deschideți!" strigă o voce. „Sîntem de la sediu!" Am vrut să cobor să le dau drumul, însă mama nici n-a vrut să audă de așa ceva. „Ai să răcești și-ai să mori!" Mi-am răsucit din nou prosopul în jurul mijlocului. În cele din urmă poliția a început să izbească cu umărul în ușa masivă, cu geam de sticlă groasă. Am auzit zgomotul de lemn rupt și sticlă spartă pe podeaua holului de la intrare. Lanternele se învîrteau peste tot în camera de zi, traversau cu nervozitate sufrageria, străluceau pe holuri, zvîcneau pînă sus pe scara din față și, în cele din urmă, spre cea din spate. M-au prins în capul scării, înfășurat în prosop. Un polițist greoi s-a urcat pînă la mine. „Cine ești?" m-a-ntrebat. „Locuiesc aici", i-am spus. „Păi ce-i cu tine, te-ai înfierbîntat" m-a-ntrebat. De fapt, era frig. M-a dus în cameră și mi-am tras niște pantaloni. Cînd am ieșit, un sticlete mi-a înfipt pușca în coaste. „Ce cauți aici?" m-a-ntrebat. „Locuiesc", i-am spus.

Ofițerul de serviciu i-a raportat mamei: „Nici un semn, doamnă. Tre' să fi plecat — cum arăta?" „Erau doi sau trei", i-a spus mama, „strigînd peste tot și trîntind uși". „Ciudat", a zis sticletele, „toate ușile și ferestrele sînt închise din interior ca niște cavouri!"

Jos, am auzit tropăitul celorlalți polițiști. Poliția era peste tot; se deschideau uși; se trăgeau sertare, se închideau și se trăgeau ferestre, mobila cădea cu bufnituri scurte. Vreo șase polițiști au ieșit din întunericul holului din față, de la etaj. Au început să scotocească dușumeaua; au tras paturile de la perete, au sfîșiat husele de la dulapuri, au scos geamandanele și cutiile din rafturi. Unul din ei a găsit o țiteră veche, cîștigată de Roy la tombolă. „Ia te uită, Joe", îi zise cîntînd din ea cu degetele-i butucănoase. Sticletele Joe a luat-o și a răsucit-o pe toate părțile. „Ce-i asta?" m-a-ntrebat. „I-o țiteră veche pe care dormea porcul nostru", i-am spus. Era adevărat că un porc pe care l-am avut o dată nu voia să doarmă altundeva decît pe țiteră, dar n-ar fi trebuit să-i spun asta/ niciodată. Joe și cu celălalt sticlete m-au privit îndelung. Au pus țitera înapoi în raft.

„Nici un fel de urme", a spus sticletele care vorbise cu mama mai înainte. „Individul ăsta", le explică el celorlalți, împungîndu-mă cu degetul mare, „era gol". Doamna pare „istorică"[1]. Toți au încuviințat dar n-au spus nimic; pur și simplu se uitau la mine. În scurtul răstimp de liniște, am auzit cu toții scîrțiit în pod. Bunicul se răsucea în pat. „Ce-i asta?" sări Joe. Cinci sau șase sticleți țîșniră spre ușa de la pod înainte de a le mai putea explica ceva. Mi-am dat seama că n-o să le fie bine dacă dau buzna la bunicul neanunțați sau chiar anunțați. Trecea printr-o perioadă în care credea că oamenii generalului Meade, la atacul ferm al lui Stonewell Jackson[2] începeau să se retragă și chiar să cedeze.

Cînd am ajuns în pod, zăpăceala era în toi. Bunicul ajunsese la concluzia că „vizitatorii" săi se retrăgeau, de fapt, din armata lui Meade, încercînd să se ascundă la el în pod. Sări din pat, îmbrăcat într-o cămașă de noapte peste lenjeria groasă de corp, cu scufie pe cap și vestă de piele să-i țină cald la piept. Sticleții și-au dat probabil imediat seama că bătrînul indignat cu părul alb era de-ai casei, dar nu li s-a mai acordat nici o șansă să o spună. „Înapoi, ciini lași!" a răcnit bunicul. „Înapoi în tranșee, fricoși afurisiți!" Spunînd acestea, el dădu ofițerului care găsise țitera o palmă peste cap care-l trînti la pămînt. Ceilalți se retraseră repede, dar nu destul; bunicul apucă pușca lui. Trase și trase. Detunătura păru să crape acoperișul. Podul se umplu de fum. Un sticlete înjură și fu împușcat la umăr. Într-un fel sau altul, am ajun în sfîrșit din nou jos și am încuiat ușa de la camera bătrînului gentleman. El mai ochi o dată sau de două ori în întuneric, apoi se duse la culcare. „Asta era bunicul", i-am explicat lui Joe, gîfîind. „Crede că ați evadat din armată". „Mi-am dat seama", a spus Joe.

Sticleții nu voiau să plece fără a mai pune mîna pe cineva în afară de bunicul; era clar că suferiseră o înfrîngere în noaptea aceea. Mai mult, era clar că nu le plăcea locul; ceva li se părea — și îi înțeleg foarte bine — suspect. Au început să cotrobăiască din nou prin lucruri. Un reporter cu față prelungă a venit la mine. Îmi pusesem o bluză de-a mamei nefiind în stare să găsesc altceva. Reporterul mă privi cu un amestec de suspiciune și interes. „Ce naiba s-a petrecut aici, puștiule?" m-a-ntrebat. Am hotărît să fiu sincer și i-am răspuns: „Au fost niște fantome". S-a uitat la mine multă vreme, de parcă aș fi fost o mașină în care lăsase, fără rezultat, să cadă o monedă. Apoi plecă. Sticleții îl urmară, cel împușcat de bunicul își susținea brațul acum bandajat, înjurînd nebunește... „O să-mi iau pușca, înapoi de la ramolitul ăla", spuse cel cu țitera. „Hm", spuse Joe, „tu și cu cine?" Le-am spus că o să le-aduc eu pușca a doua zi, la post. „Ce era cu polițistul ăla?" a-ntrebat mama după ce au plecat „L-a-mpușcat bunicul", i-am spus. „De ce?" I-am spus că era un dezertor. „Asta ne mai lipsea!" a zis mama. „Era un tînăr așa de drăguț!"

A doua zi dimineață, bunicul era foarte odihnit și bine dispus. Am crezut că uitase tot ce s-a-ntîmplat, dar n-a fost așa. La a treia ceașcă de cafea și-a ațintit privirea asupra mea și-a lui Herman: „Ce era cu sticleții ăia care alergau prin casă astă-noapte". Cu asta, ne-a dat gata pe toți.

Traducere de
Rodica DIMITRIU

[1] istorică: folosit greșit pentru „isterică" sau stare în care cineva nu-și poate controla nervii (nota orig.).
[2] Meade și Stonewall Jackson: generali în Războiul Civil american 1861—65 (nota orig.).

Magda ISACHI-IONIȚĂ: „Autoportret"

Gaston Leroux

Regele mister

GASTON LEROUX (1868—1927). Și-a făcut debutul ca reporter și s-a făcut cunoscut în literatură în 1907 cu Misterul camerei galbene (urmat de Parfumul doamnei în negru), în care a creat tipul de reporter-copoi : Rouletabille. Sportiv și elegant, tînărul Rouletabille este de partea legii, pandantul lui Arsène Lupin. El a creat într-o altă serie de volume personajul lui Chéri-Bibi. Cu primele două romane, a rămas ca unul din pionierii romanului polițist-enigmă. Regele mister este o operă mai puțin cunoscută decît precedentele, care cumulează romanul polițist cu romanul popular și care se termină într-unul dintre cele mai nemaipomenite deznodăminturi cunoscute vreodată.

D.P.L.

Contele de Teramo-Girgenti, conducînd pe procurorul general printre lumea adunată, care-i lăsa să treacă înspăimîntată, s-a îndreptat spre colțul în fața căruia stăteau cei trei gropari. A arătat piatra și a zis :

— Moarta este aici !

Tot efortul procurorului general în această ocazie așa de ușor de prevăzut consta în a nu părea prea mirat în fața fenomenelor supranaturale care i se anunțau. Cînd Teramo-Girgenti îi zise : „Moartea este aici !", el întrebă cu aceeași nuanță de ironie amabilă și curiozitate politicoasă :

— Dar unde sîntem, dragă domnule, ...într-un cimitir ?

— Nu, răspunse rece contele, într-un cavou... un cavou cunoscut numai de proprietarul acestei case și de mine. Domnule procuror general, aceasta este galeria unui mic pavilion pierdut pe colinele din Montmartre, unde acum mai bine de 20 de ani, un bărbat tortura într-atît o femeie, o martiră, o sfîntă, o mamă de familie, dotată cu toate virtuțile și pe care a făcut-o prizonieră, încît a murit de o moarte violentă, la capătul unei scene de orgii, dînd naștere prematur unei biete ființe pe care o purta în pîntece înainte de a întra în acest infern.

— Ce poveste lugubră ! făcu procurorul general mult mai impresionat decît ar fi vrut să pară... Și nimeni n-a știut ?... Justiția ?...

— Justiția, domnule procuror general, n-a știut, numai un judecător cunoștea cazul...

— Și acel judecător n-a spus nimic ?

— Judecătorul a ascuns cazul, după cum a ascuns și cadavrul victimei sale !... El a crezut că le-a înmormîntat pentru totdeauna pe amîndouă cu propriile sale mîini, cînd, a doua zi după faptă, el a băgat corpul nefericitei în acest beci !...

— Și soțul ? întrebă procurorul general.

— Judecătorul de care vă vorbesc trimisese din precauție la eșafod pe soț, pentru o crimă de care el însuși era vinovat !

— De la cine cunoașteți această poveste, domnule Teramo-Girgenti ? se adresă solemn procurorul general.

— De la fiul cel mare al celor doi martiri : chiar de la Robert Carel !...

— Robert Carel !... bîigui procurorul general. Cred că acest nume a avut o oarecare rezonanță în analele judiciare !...

— Era și numele tatălui care a fost judecat de curtea de pe Sena.

— Dar, se pare, domnule, că, dacă nu aveți decît mărturia fiului, pentru a susține o asemenea acuzație, mărturia respectivă ar trebui să fie cel puțin suspectă...

— Nici nu vă cer să-i dați crezare !...

— Ce-mi cereți așadar, domnule ? Nu vă înțeleg !...

— Mărturia celor vii vi se pare atît de suspectă, domnule procuror general, încît nu vă cer decît un lucru, să ascultați pe cei morți ! Cînd vor vorbi și morții, vă jur că atunci îi veți crede !...

— Și cine-i va face să vorbească ?

— Eu !...

Teramo-Girgenti se întoarse către cei doi gropari și le făcu semn. Ei se apropiară.

— Oamenii aceștia vor găuri zidul. Apropiați-vă, domnule procuror general și priviți-l, examinați-l, este un zid vechi care n-a fost atins de 20 de ani.

O primă lovitură de tîrnăcop în zid. În același timp, un zgomot straniu, un geamăt grav se auzi dintr-un colț, din umbră, ca și cum cineva ar fi fost strangulat. Sinnamari își dădea duhul !

Cei trei muncitori au smuls repede pietrele și cărămizile, înlăturînd molozul. Deodată s-au oprit și s-au dat înapoi speriați... A apărut o nișă... la înălțimea capetelor lor și în această nișă, o figură... o figură extraordinar de bine mumificată de femeie... Unul din ei apropie torța și se dădu înapoi... Flacăra pîlpîia îngrozitor în mîna sa slăbănoagă... Contele o luă și se apropie la rîndul său de gaura proaspăt făcută în zid... Corpul apăru din nou în lumina roșiatică... părea că luase foc în jarul infernului... Erau țipete de groază... gemete de femeie... Era un cap foarte bine conservat și care trebuie să fi fost foarte frumos ; părul era alb și cădea în meșe dezordonate pe acest chip brăzdat de o durere care lăsase încă urme, după 20 de ani de la moarte ! Pleoapele erau închise, ca și cum ochii, înainte de a muri, n-ar fi vrut să rămînă cu imaginea celor în viață ; gura era îngrozitor de căscată, ca și cum ar fi scos încă un oribil și suprem urlet.

Procurorul general se întoarse către Teramo-Girgenti și-l întrebă cu o voce pe care încerca s-o întărească fără rezultat :

— Cum ați aflat, domnule, că era un cadavru aici ?

— Prin sugestie, răspunse Teramo.

— Pe cine ați interogat ?... Tot pe morți ?

— Nu, domnule procuror general, un viu.

— Aș putea afla numele lui ?

— O ! Toată lumea vă va spune. Întîmplarea s-a petrecut în fața tuturor acestor domni la mine. Și în rest sînt sigur că vă va spune chiar dumnealui... Este domnul procuror imperial, colegul dumneavoastră, d-l Sinnamari.

— Procurorul imperial ?

— Vă mirați ? Evident, domnule procuror general, domnul Sinnamari, la prima vedere, nu pare să vă sugereze ceva. Este ceva prea profund, care ar putea să țină profanului opus hipnotismului. Și totuși, nu a trebuit decît să iau mîna domnului Sinnamari și să-l întreb : „Unde este cadavrul ?" Mîna lui mi-a răspuns că este aici !... Dar, vai ! hipnotismul ascunde multe taine... **Credeți că dacă nu ar fi fost mîna domnului procuror imperial aceea care ar fi zidit în piatră acest trup, ar fi putut ști atîtea despre această faptă !**

Muncitorii lucrau acum cu precauție... dar curînd toată nișa, în care era încadrat cadavrul fixat în picioare, a fost conturată. Corpul era îmbrăcat în voaluri albe, într-un fel de halat, cu un giulgiu din creștet pînă-n tălpi.

În acest moment, geamătul de adineaori reveni în umbră și apoi se transformă într-un strigăt pătrunzător. Acela care a gemut și apoi a scos strigătul trebuie să fi trecut repede de la durere la furie, căci se auzi, în același colț de umbră, ca un zgomot de luptă încrîncenată...

— Ce este ? întrebă procurorul general.

— O !, nu e nimic, răspunse contele, domnul procuror imperial care, foarte impresionat de acest spectacol, dorește desigur să plece...

— Domnul procuror imperial este deci aici ?... strigă procurorul general.

— Gardă, fă loc domnului procuror imperial să treacă ! comandă vocea nemaipomenit de vibrantă a lui Teramo-Girgenti.

Și atunci văzură...

Văzură apărînd în fața capului moartei, capul lui Sinnamari. Toate manifestările de oroare pe care o față omenească le poate exprima în momentul celei mai mari dureri fizice și morale erau gravate cu trăsături înspăimîntătoare pe această față de damnat. Ochii săi, în care se citea o spaimă sălbatică, fixau acum, fără să se detașeze, pleoapele grele, pleoapele închise ale moartei !

Cum a rămas ea, după atîția ani de claustrare în mormînt, așa nevătămată ? Cum se explică faptul că descompunerea era abia la început, încît ai fi putut crede că această femeie fusese înmormîntată recent ! Mortarul cu ciment și gips au salvat-o fără îndoială de la putrezirea rapidă !... Într-adevăr, într-adevăr, ea părea încă vie în moartea pe care Sinnamari, cu părul măciucă de spaimă, o respinse cu un gest instinctiv și dezordonat, ca și cum el ar fi văzut-o îndreptîndu-se către el, cu un pas de dincolo de mormînt !... Dinții mizerabilului clănțăniră, cum clănțăneau dinții bleste-

maților din fundul infernului lui Dante: „Văd umbre livide, spune poetul, și aud clănțănitul dinților lor, cum se aude clămpănitul ciocului berzei".

În spatele lui Sinnamari, un bărbat pronunță atunci cuvinte stranii într-o limbă necunoscută. Și acele cuvinte au fost însoțite de un gest suveran, căruia moarte i se supuse. Da, la apelul lui Teramo-Girgenti, chiar moarta răspunse. Ochii pe care i-ai fi crezut închiși pe vecie se deschiseră, gura respiră... pieptul se mișcă... și moarta începu să meargă!... începu să meargă spre Sinnamari...

Oamenii s-au dat înapoi într-o îmbulzeală indescriptibilă... Două femei au leșinat de spaimă... Bărbații tremurau ca niște puști în întuneric; procurorul general îl prinse de mînă pe Teramo-Girgenti... dar și-o retrase repede... căci avu senzația că atinsese un braț de foc... și povesti mai tîrziu că Teramo, în acel moment, ardea ca un fier înroșit!

Moarta ieși din perete... Sinnamari îngenunchiase... Da... Asistau la spectacolul acesta nemaipomenit, cînd o moartă începe să meargă: Sinnamari, neputînd să meargă, căzu în genunchi. Moarta îl atinse. Crezu în acel moment că avea să moară... Ea vorbi... Nu zise decît un cuvînt:

— Criminalule!

Și el nu răspunse decît cu un cuvînt:

— Iertare!

Și **cuvîntul de mărturisire** fiind rostit, trecu pe deasupra capetelor tuturor celor prezenți; cavoul fu lăsat de îndată în întuneric. Și fiecare rămase un moment să se întrebe ce avea să apară din acel colț întunecat. Apăru acel lucru înspăimîntător, care-l făcu pe Sinnamari să urle. În locul moartei, apăru Liliane!... Da, cînd cavoul fu luminat din nou, se putea vedea în locul moartei și în veșmintele moartei, pe Liliane!... Sinnamari înțelese ce rol penibil a jucat și în ce mod a fost trădat de amanta lui! Tocmai ea l-a dus la pierzanie, ea, pe care el o credea în stare să-l iubească!... Supliciul pe care-l îndura era mai cumplit decît moartea și se înroși de furie, după ce gemuse de spaimă. Vru să se ridice, să se debaraseze de piedicile omenești care-l țintuiau în genunchi.

— Comedie!... urlă el. Comedie!... Comedie!...

Dar o altă voce i-o acoperi pe a sa.

— Comedia s-a terminat, striga vocea, acum începe tragedia.

Toată lumea se întoarse către cel care vorbise. Era Teramo-Girgenti, care se debarasă cu un gest de toate accesoriile bătrîneții. Părul lui alb, barba albă căzură și apăru în toată strălucirea tinereții sale.

— Eu nu sînt nici conte, nici Teramo-Girgenti, eu sînt Regele Hoților, Regele Cavernelor, Regele Catacombelor!

În românește de
Doina PETRACHE-LEMNY

ANDREI

SEMNE BUNE ANUL ARE!

Robert Edmond Alter

Necazuri cu duiumul

Domnul Darby lăsă pistolul și aruncă o privire spre ceasul de masă: 7.17. Mai erau 13 minute pînă la ora cînd se scula de obicei. Trebuia să-și folosească timpul ce-a mai rămas pentru a pune la punct micile detalii ce nu intrau în rutina de dimineață. Amănunte minore, dar extrem de importante pentru viitorul lui. Zîmbi satisfăcut și timp de 10 secunde își contemplă cu mîndrie fapta.

Pistolul de calibru 22 e silențios, iar cînd tragi printr-o pernă groasă zgomotul e abia perceptibil. Face o rană destul de mică. Fără probleme. Îl încînta asta. Era un fanatic al ordinii.

Lăsă pistolul, se îndreptă spre patul soției, se așeză, ridică plapuma și-o împături. Apoi trase fermoarul de la cuvertura ce acoperea salteaua. Soția avea tot atîta imaginație cît o slujnică bătrînă ce-și ascundea averea în saltea. Domnul Darby era căsătorit cu ea de doi ani și după primul an știa unde își ascunde banii. Problema era cum să pună mîna pe ei.

Soția pretindea că este infirmă — țintuită la pat (Domnul Darby nutrea îndoiala că ea ar fi cu adevărat neajutorată, dar pleca în fiecare zi la servici la 8,30 și se întorcea abia la 6,30, așa că nu putea dovedi nimic; oricum, avea impresia că ea se scoală de îndată ce el pleacă la slujbă, și se plimbă încolo și încoace, pînă cînd el se reîntoarce). Îi făcuse viața amară, îl bătea neîncetat la cap, se tot plîngea de una, de alta; era tot timpul la cheremul ei; tot suia și cobora scările aducînd cîte ceva... Și era conștient că ea lenevește pe o grămadă de bani și că el n-are cum să ajungă la ei.

Dar în acea dimineață lucrurile au luat un nou curs. Acum ea nu mai poate scoate o vorbă iar tăcerea asta îi convine de minune.

A pornit să caute în saltea și a scos pachete groase de bani, ghemotoace de cîte cinci, zece, douăzeci și chiar cincizeci de dolari. N-avea timp, dar nici nu era nevoie să-i numere. Știa că era bogată și că n-ar ține banii nici la bancă și nici nu i-ar investi. Știa asta înainte de căsătorie. Cine s-ar însura din dragoste cu o femeie de 50 de ani, grasă și dezgustătoare?

Scoase o servietă din debara și o umplu cu bani. Era 7,30 — intră în baie. Se întoarse în dormitor cu un aparat de ras și cu o periuță de dinți și le puse în servietă, mai puse niște cămăși și ciorapi. Era tot ce-i trebuia pentru drum. Dacă ar fi plecat cu o valiză, vecinii, curioși din fire, s-ar fi mirat. Și numai de asta avea el nevoie acum. De ce să-și facă probleme? Putea să-și cumpere haine din Paris.

Se îndreptă spre ușă cu servieta în mînă, aruncînd o ultimă privire spre patul soției: „Odihnă plăcută, draga mea", îi spuse grijuliu.

Coborî scările și privi ceasul din hol: 7,40 — dădu din cap mulțumit că se încadra în timp. Din acea clipă pînă cînd avea să coboare din autobuzul ce-l ducea în centru, la 8,50, totul trebuia să decurgă după un orar pe care-l respecta neabătut, de doi ani încoace, în fiecare dimineață. Nu degeaba spuneau vecinii: „Poți să-ți pui ceasul după Darby". Și în acea dimineață, mai ales în acea dimineață, totul trebuia să decurgă normal; trebuia să folosească din plin fiecare minut, orice secundă își avea locul ei precis în planul lui Darby.

Ceasul din bucătărie arăta 7,43 și domnul Darby puse la prăjit trei felii de șuncă. Tresări fără să vrea, cu ochii la ceea ce făcuse. De obicei mînca doar două felii de șuncă dimineața... din obișnuință o pusese pe a treia, pentru soție. Zîmbi, dădu din cap, uimit de o asemenea scăpare. „Trebuie să fiu mai atent", își spuse.

Alese cu mare grijă două ouă din frigider. Prăji ouăle și pîinea și-și turnă un pahar cu suc de prune, privi din nou ceasul: 7,48. E timpul să mă duc după ziarul de dimineață și s-o aduc pe Tabby în casă. O luă în josul holului, zîmbind mulțumit.

Simțea o mulțumire deosebită s-o aducă pe Tabby în casă, în fiecare dimineață. Doamna Darby semăna cu soția lui Craig — foarte meticuloasă în privința locuinței și a mobilierului, și nu-i era de loc pe plac pisica Tabby, care lăsa păr peste tot. Așa că în fiecare dimineață, tăcînd milc, domnul Darby o lăsa pe Tabby în

casă. In felul ăsta se revolta și el cum putea împotriva doamnei Darby.

Domnul Darby ajunse la ușa de la intrare, luă ziarul împăturit și strigă: „Tabby — Tabby — Tabby".

Vecina de alături, văduva Reese, îl privi dintre buruieni și îi zîmbi, și înainte de-a scoate un cuvînt își privi ceasul. „Ei, domnul Darby", strigă ea. „Ori ați venit cu două minute mai devreme în dimineața asta, ori ceasul meu e cu două minute în urmă".

De obicei domnul Darby se simțea ofensat de remarcile acide ale doamnei Reese pe seama punctualității lui, dar de data asta le primi cu bucurie. Totuși se gîndi că nu era bine dacă i s-ar fi defectat ceasurile și el ar fi fost cu adevărat în avans față de orar, fie și cu două minute. Un amănunt ca ăsta atrăgea atenția vecinilor. Dar nu... desigur că ceasul doamnei Reese era în urmă, și îi și spuse asta: „Cred că este ceasul dumitale, doamnă Reese. Mi-am controlat ceasurile cu ceasul de la telefon... sînt electronice, după cum bine știi!"

Doamna Reese dădu din cap. „Te știu destul de bine domnule Darby și știu că ai dreptate. Oricînd pot conta pe dumneata pentru ora exactă".

Tabby, bucuroasă, se ivi dintr-un tufiș și se repezi direct la ușa de la intrare. Doamna Reese privi mișcările iuți ale pisicii și zîmbi. „Tabby este fără îndoială slăbiciunea dumitale, domnule Darby", spuse ea, și ceva din zîmbetul și privirea ei păru să-i sugereze domnului Darby că știa ceva despre chinul lui.

Domnul Darby se uită la ceas — 7,51 — și spuse: „Trebuie să plec, doamnă Reese... s-au făcut ouăle".

Se grăbi spre bucătărie și-și salvă ouăle în ultima secundă, dădu pisicii porția zilnică de lapte și-și duse micul dejun în sufragerie. Ceasul de aici arăta 7,55 și domnul Darby își aranjă servetul la gît.

Își termină masa — 8,20 — și tocmai se pregătea să citească ziarul cînd auzi telefonul. Se ridică încruntat de la masă și se duse în hol.

„Alo, Darb?" îi strigă o voce în receptor. „Sper că nu te-am sculat din somn?" Se auzi un rîset și niște șușoteli, dar domnul Darby nu înțelese nimic.

Telefonul nu-l surprindea, de fapt, aproape că se aștepta la el. Smitty, un coleg de birou, obișnuia să se amuze pe seama punctualității lui.

„Nu, nu, Smitty", răspunse Darby. „Tocmai îmi luam micul dejun".

Se auzi din nou un rîset. „Exact ce le-am spus băieților, Darb. Chiar și-n vacanță bătrînul Darb își respectă strict orarul zilnic. Am dreptate?"

Domnul Darby, deși nu-l vedea nimeni, scoase un zîmbet forțat. „Da, ai dreptate, mă țin după orarul obișnuit".

„Ei, Darb, distracție plăcută în astea două săptămîni, mă auzi? Timp berechet ca să-ți pui casa la punct, nu? Ba ceva praf de șters, ba un covor de bătut sau o farfurie de spălat, așa-i, Darb? Aha-ha! Ne vedem peste două săptămîni, băiete!"

Domnul Darby puse receptorul în furcă și-și roti privirea prin casa liniștită.

„Asta s-o crezi tu", murmură el. „Asta-i ultima dată din viața mea cînd am făcut curat aici!"

Luă din nou ziarul în mînă, plin de mulțumire. Vecinii habar n-aveau că din ziua aceea el era în concediu. Cînd avea să plece, la 8,30, vor crede că se duce, ca de obicei, la servici. Nici unul n-are să bănuiască ceva pînă la 6,30, cînd or să vadă că nu s-a întors. Pe la 7,30 s-ar putea să-și pună unele întrebări, dar pe la 8,30 vor începe să se alerteze că nu și-a respectat programul obișnuit. Și se prea poate ca pe la 9,30 să-i bată în ușă — sau chiar să cheme poliția. Acum toate astea nu mai aveau importanță. Cînd va ajunge cu autobuzul în centru avea să ia un taxi pînă la aeroport și să prindă avionul de 9,20 spre New York. De acolo va lua cursa de 10,30 spre Paris. Cînd poliția îi va descoperi soția... el avea să fie deja în Europa. După aceea — o schimbare de nume, un pașaport fals și... dispariție totală!

Cînd a auzit soneria de la ușă a avut impresia că cineva s-a apropiat tiptil pe la spate și i-a țipat în ureche. A scăpat ziarul din mîini, și-a privit înmărmurit ceasul: 8,21. Cine naiba suna la ușă la ora asta? Și de ce?

Se ridică de pe scaun și se duse grăbit la ușă.

In prag îl întîmpină un bărbat numai zîmbete. Omul avea într-o mînă o cutie plină cu perii și alte minuni, iar în cealaltă o plasă cu inițialele firmei în litere de aur.

„Domnul Darby? V-am adus comanda".

Domnul Darby clipi nesigur. „Comanda?"

„Da, periile dumneavoastră, sau mai bine spus ale soției dumneavoastră".

Domnul Darby se crispă. „Ale soției?"

Omul începu să ezite. „Da, domnule. Periile pe care soția dumitale mi le-a comandat săptămîna trecută".

Domnul Darby privi ceasul: 8,22.

„Nu pricep", spuse absent. „Cum putea ea să facă vreo comandă? Este infirmă și stă tot timpul în pat".

Zîmbetul omului pieri și făcu loc îndoielii. Privi numărul casei, numărul de pe cutia poștală, controlînd locul unde se afla, apoi scoase o hîrtie din buzunar.

„Dar sînteți domnul Darby, nu-i așa?" Iată comanda doamnei: o perie de chiuvetă — de nylon, una pentru haine — tot de nylon; o loțiune pentru mîini — Blue Memory; un deodorant Pine Scent. Toate sînt pentru doamna Elmo Darby. Chiar m-a primit aici săptămîna trecută... într-o zi de luni, cred".

Deci era adevărat. Lucrul pe care-l bănuia de la început. Soția lui nu era infirmă. Domnul Darby simți un val de mînie. Doi ani de tiranie; a slujit-o ca un sclav; a făcut curat în casă în fiecare duminică, a pregătit mîncarea, aducîndu-i și ducîndu-i cîte ceva, coborînd și urcînd continuu scările... Parcă-i părea rău că n-a trezit-o înainte de a o...

8,23.

„Da, da", spuse domnul Darby, pregătindu-se să închidă ușa. „Nu mai avem nevoie de comandă".

Omul se holbă la el. „Nu mai aveți nevoie? Dar soția dumneavoastră a comandat lucrurile astea, domnule Darby. Poate dacă stau de vorbă cu doamna Darby cîteva minute...".

Domnul Darby izbucni. „Ce să faci? Nu! Categoric nu! Nu te poate vedea... doarme... adică ia micul dejun... este în pat". Privi din nou ceasul. Își dădu seama că-și ieșise din fire. Omul putea să bănuiască că ceva nu-i în regulă. Calm — calm — calm. Nimic nu trebuie să pară anormal. Mai avea încă timp să trateze cu omul și apoi să-și reia programul stabilit.

„Cît costă totul?", întrebă domnul Darby.

Omul zîmbi din nou simțind că-i stăpîn pe situație. Privi nota de plată. „Ei, ia să vedem, domnule Darby... totul face patru dolari și douăzeci și unu de cenți. Plus taxa, se înțelege. Adică...".

„Bine, bine". 8,24. Domnul Darby vru să scoată portofelul dar se răzgîndi amintindu-și unde avea de fapt banii. „Vin imediat", mormăi. Intră în grabă în sufragerie, deschise servieta și apucă un pachet de bancnote.

Omul se încruntă cînd văzu hîrtia pe care domnul Darby i-o întinse. „50 de dolari. Nu cred că pot să vă dau restul...".

Domnul Darby scăpă un mormăit de indignare. Crezuse că-i o hîrtie de cinci dolari. Smulse bancnota de 50 zicînd: „Mă întorc îndată. Am și bani mărunți".

8,26 arăta ceasul din sufragerie și el căuta prin pachetul cu bani. „Trebuie să mă stăpînesc", își tot repeta disperat. „Omul va crede că nu-s normal". Se întoarse la ușă aproape fugind.

Oare cum poate cineva să numere așa încet? Darby era în stare să-l sugrume pe vînzător.

„5 minus 5,21, mda, și 50 de cenți deci 4,71 și încă 25 deci 4,96 și, ia să văd... un ban, doi bani, trei bani, deci 4,99... ei trebuie să mai am un cent pe undeva.

Domnul Darby își șterse transpirația de pe față: 8,28. „Ei bine, spuse, păstrează un cent".

„Nu se poate, domnule. Îl am pe undeva. Iată-l!" Cît pe ce să-l scape. Și cu așa s-au făcut 5 dolari, și mii de mulțumiri, domnule Darby".

„E-n regulă".

„Cu bine".

Domnul Darby închise ușa.

Imediat vînzătorul bătu la ușă.

Domnul Darby se lovi cu palma peste frunte, dar se stăpîni imediat și deschise. Omul îi zîmbea și, ezitînd, îi întinse pachetul. „V-ați uitat comanda, domnule Darby".

In sfîrșit, s-a închis ușa. Domnul Darby a rămas cu un pachet de perii inutile dar, oricum, vînzătorul plecase.

8,30.

Domnul Darby puse repede mîna pe servietă, își luă pălăria, înghiți în sec, își aranjă cravata și deschise ușa. Ieși pe hol închizînd pentru ultima dată ușa.

Acum totul era pus la punct. Era punctual ca de obicei, puțin cam nervos, dar avea să-și revină. Porni pe alee fredonînd, ca de obicei o melodie veche: Nu lăsa să treacă timpul în zadar.

Doamna Reese îi zîmbi. „Ceasul meu merge acum corect. 8,30 fix. Oricînd îl pot fixa după dumneata".

Domnul Darby îi răspunse tot cu un zîmbet.

„Soția a luat micul dejun? Cum se mai simte?" A strigat după el.

Vrînd să fie spiritual, domnul Darby pierdu acum patru secunde. „Azi i-am făcut ceva special, îi răspunse. Nu mai are nici o durere".

* * *

Ceasul din clădirea administrației de la aeroport arăta 10,15 cînd pasagerii pentru cursa de Paris au început să se îndrepte spre vamă. Domnul Darby se simțea minunat. Simțea că are timp berechet. Acum toate problemele, toate temerile i se păreau neînsemnate. Se simțea așa de bine încît nici nu-l observă pe bărbatul cu trenci ce controla toate pașapoartele.

Doar cînd domnul Darby arătă biletul și pașaportul omul cu trenci îi arătă domnului Darby o insignă metalică strălucitoare.

„Va trebui să vii cu mine, domnule Darby. Ești arestat pentru crimă". Poate că a mai adăugat și altceva, dar domnul Darby n-a mai auzit. Simțea că pămîntul se învîrte cu el.

„Cum, cum..." bîigui el cînd polițistul îl luă de pe aeroport. „Cum ați aflat așa de repede?"

Omul cu greu se abținu să nu rîdă. „Dumneata și soția dumitale erați, fără doar și poate, tare tipicari. Nu ieșeați cu nimic din rutina zilnică".

„Rutina zilnică? Ce rutină avea soția mea?"

„Nu știți?" Polițistul părea că se amuză copios. „Ei bine, la 7,49 în fiecare dimineață obișnuiai să aduci ziarul și pisica. „Oricine putea să-și fixeze ceasul după dumneata", așa afirma doamna Reese, vecina dumitale. Apoi plecai de acasă la servici, la 8,30. Iar la 8,40 soția dumitale deschidea ușa și dădea pisica afară.

„Numai că azi dimineață doamna Darby nu a dat pisica afară; așa că doamna Reese s-a alertat știind că soția dumitale e o femeie bolnavă — și s-a dus să vadă ce s-a întîmplat și așa...".

Traducere: Luiza PANDURU

Boris Crăciun

O, Robin Hood!

În acele zile de toamnă, boierul Jean Miclescu venise cu mașina cea nouă la conac, pentru a se îngriji personal de strîngerea roadelor. Dorea ca, în acel an, să smulgă venituri cît mai mari de pe moșie. O amantă tînără și cultă, cum e Zoița, se ține cu parale grele. Cît despre Gheorghiță, care-și avea bîrlogul prin pădurile apropiate, nu-și făcea probleme. Personal n-avusese cu dînsul nici un conflict. Ba, mai mult, răposatul tată al răzvrătitului îi fusese administrator bun, cu care se înțelesese de minune.

— Nu! își zicea moșierul, eu nu-s în atenția răzvrătitului. El are ce are cu tîmpiții ăștia de jandarmi, care vor să-l bage la pîrnaie. Să-mi văd liniștit de chestiunile administrației.

În schimb, conul Jean dorea să asculte isprăvile cetei, rîzînd cu poftă de pățaniile altora. Umbla prin magazii și hambare, gusta din mustul tescuit lîngă cramă și-și îndemna slujitorii să-i povestească ce mai născocise, prin păduri, șolticarul cela de Gheorghiță. Apoi se învîrtea prin jurul Ford-ului sclipitor și intra mulțumit în conac. Conacul, cocoțat pe un promontoriu, la marginea satului, avea încăperi largi și mobilier parizian sculptat, moștenit de la tatăl său. Draperiile și covoarele scumpe se asortau cu gust în ambianța camerelor. Tihna locuinței de la țară, frumusețea livezii, bucatele pregătite — toate o încîntau la nebunie pe romantica Zoița, logodnica veșnicului celibatar. Trecută binișor peste treizeci de ani, încă drăguță, ea plutea ușor prin lumea romanelor siropoase, visîndu-se eroină răpită de temerari. Părul ei blond și buclat arăta ca-n revistele de modă.

Firea libertină a Zoiței îl fermeca pe boierul tomnatic. Trăia cu dînsa de vreo trei ani, dar niciodată visătoarea iubită nu-i pomenise de căsătorie. Femeia repeta mereu că dorește să fie „independentă", fără nici o obligație față de „partenerul ocazional". Jean îi oferea absolut tot ce-i dorea inima: călătorii cu mașina prin Carpați și străinătate, escapade vînătorești, seri palpitante în cafenelele bucureștene, nopți de dragoste. Iar acum, la țară, stătea zile întregi cufundată în lecturi ispititoare.

Stăpînul moșiei îi turnă o cană de must negru și-o întrerupse din lectură:

— Ai auzit, dragă Zoița, ce-au pățit jandarmii în codru?

— Nu, scumpule, mor de nerăbdare. Ceva de rîs?

Ea puse semnul la carte și bău must jucîndu-i ochișorii ca la veverițele ademenite cu alune.

— Să te prăpădești, nu alta. Șiretul de Gheorghiță le întinde o cursă jandarmilor, chiar în adîncul pădurii. Nătăflețul ăsta de Alexe, plutonierul, nu se prinde și pleacă într-acolo cu doi jandarmi.

— Am auzit că Alexe se cam ține de nevasta fugarului...

— Nu-i urîtă femeia!

— Și?

— Începe în pădure o teribilă încăierare cu armele. Bum-bum! Pînă la urmă, jandarmii rămîn fără cartușe și, cu toată rușinea, se predau.

— Vai de capul lor ce bătaie au mîncat!

— Deloc, Zoița dragă!

— Atunci i-au împușcat, vai!

— Ei nu! o liniști boierul. Cetașii lui Gheorghiță nici nu i-au bătut, nici nu l-au împușcat pe plutonier, cum ne-am fi așteptat să procedeze răzvrătitul.

— Ooo, dar e captivant ce spui tu, Jeane!

— Pur și simplu, Gheorghiță a vrut să-și bată joc de plutonier, în stilul lui caracteristic. Flăcăul are umor.

— Ce i-a făcut lui Alexe?

Miclescu se întinse lîngă romantica domniță, fascinat de decolteul ei provocator. Îi așeză mîna pe umărul gol, apoi pe corset.

— I-a dezbrăcat pe cei trei jandarmi, le-a luat uniformele, puștile și i-a fugărit spre sat, hăhă.

Amîndoi rîdeau dezlănțuiți. Sînii seducători ai duduiței se zbăteau sub palma boierului.

— Haha, ce amuzant, iubitule, ce amuzant! Și cum? Au intrat în sat goi?

— Pînă la post, se țineau copiii ca după urs. Erau numai în indispensabili.

— Ahahaaa, nemaipomenit! N-am întîlnit asta nici în literatura umoristică apuseană. Ce amuzant!

Cînd se sătură de rîs, Zoița rămase abătută, cu privirea în tavan, absentă la mîngîierile amantului.

— Scumpule, știi?

— Ce?

— Mi-am amintit iar de Franța, de Paris.

— Zoița scumpă, mie-mi place toamna mai mult la Roma și-n sudul Italiei.

Ea îl trase la pieptul ei parfumat, mîngîindu-i creștetul pleșuvit. Se plînse felin:

— Am tînjit toată vara după Apus. Recolta a fost bună și ne putem permite, după încheierea plăților, un frumos voiaj, nu?

Boierul îi simți buzele calde pe creștet și-și strecură degetele sub corset.

— Sigur, prințesa sufletului meu. Anul acesta am și o surpriză. Voi scoate de pe moșie un venit destul de mare.

— Ești un idol, iubitule! exultă ea de bucurie, lăsîndu-se în voia dorințelor lui... Apoi, după momentele de voluptate, îi șopti la ureche: Cînd plec la oraș să fac pregătirile?

— Dacă vrei, și azi. Peste trei zile te ajung din urmă.

— O, ce fericire! sări ea, fredonînd o cantonetă napolitană.

Stăpînul își aranjă ținuta, sună clopoțelul, ca să-l atenționeze pe servitor.

— Aici sînt, coane!

— Domnița pleacă azi la oraș. Pregătiți Ford-ul pentru drum.

— Am înțeles, stăpîne. Cînd ați sunat, tocmai vroiam să intru. S-au strîns, în fața conacului, cîțiva țărani, în frunte cu bătosul cela de Scutelnicu. Țin să-ți vorbească, coane.

— Cred că iar au a se plînge că nu le ajunge porumbul, că n-au lemne și dracu mai știe ce.

Servitorul ieși. Acru, boierul își aranjă cravata, se duse afară.

— Ziua bună, coane Miclescu! se aplecară ușor capetele sătenilor.

— Ce vă aduce la mine? zise el cu mîna în buzunarul ceasului.

Descifră pe chipurile lor o anume nemulțumire, pe care se pregăteau s-o afișeze. Asta începu să-l enerveze, zornăind nervos lănțișorul de aur.

— Ce ne aduce? îndrăzni Scutelnicu, mîngîindu-și pălăria scoasă. Necazurile, cucoane, necazurile! Administratorul moșiei a spus oamenilor că, în toamna asta, o să primim jumătate din ce ni se cuvine. Iar noi, care avem case grele și datorii pe la bănci, am venit să cerem cinstit partea noastră.

— De asta ați venit cu cîrdul la mine? se înfurie Miclescu, cum nu-l

văzuseră niciodată sătenii. Să mă mustrați pe mine, boier de viță veche?! Pe mine să mă învățați ce e cinstit și ce nu? În țară e criză. Voi știți ce-i aceea criză? De unde să știți? Ei, asta-i bună! Nu, nu vă pot da nimic în plus. Cum v-a spus administratorul, așa o să fie.

Întoarse spatele, uitîndu-se la ceas, după cum îi era obiceiul. Urcă neînduplecat scările conacului, fără să se uite înapoi.

★

„La pietre", loc unde cetașii se întîlneau cu unii săteni pentru felurite informații, veni spre seară badea Scutelnicu.

— Ce te aduce, bade, la mine?

— Vin din partea oamenilor, zise cu amărăciune țăranul, ca să ne dai o mînă de ajutor acum, cînd ne crapă măseaua-n gură. Boierul vrea să ne înșele la facerea plăților de toamnă. A început să strîngă tare cureaua și noi, săracii, n-o să avem la iarnă cu ce ne hrăni pruncii.

— Cum ați vrea să vă ajut? întrebă Gheorghiță, după un moment greu de așteptare pentru gospodar.

— După cîte se aude prin sate, ți-ai adunat aici, în pădure, bărbați care știu face dreptate ca-n vechime. Trebuie să-l obligi pe boierul nostru să întoarcă banii sătenilor, că iar are de gînd să toace roadele muncii satului prin străinătăți. El și ibovnica lui! Numai tu te poți răfui cu dînsul.

— Unde-și ține banii?

— Unde să-i țină? La conac. Doară trebuie să facă plățile.

— Cîtă pază are?

— Ia' niște servitori netrebnici de curte. Îi știi... Da' o parte dintr-înșii pleacă, în seara asta, la oraș, cu duduia Zoița.

Știrea îl făcu pe Gheorghiță să-și încrunte sprîncenele stufoase și să zîmbească șmecherește.

— Cum? Cuconița pleacă?

— Acușica trebuie să zboare cu mașinuța spre oraș, preciză omul.

— Singură? se mai interesă căpitanul cetei.

— Da, pentru că boierul mai rămîne cîteva zile la conac.

— Iha, se bucură tînărul căpitan, asta-i o veste bună, chiar foarte bună, bădie.

Fluieră ca mierla și, cît ai bate din palme, de după tufe răsări întreaga ceată. Scutelnicu se minună cînd văzu așa de mulți cetași. Cînd toți făcură roată, Gheorghiță le spuse:

— El e bădia Scutelnicu, din satul meu. Ne aduce o veste pe cinste. Trebuie să prindem o „păsărică". Ibovnica boierului Miclescu trece îndată cu mașina. N-avem timp de sporovăială. Degrabă, după mine!

Ajunseră alergînd pe vîrful dealului, la șosea. Cîteva care cu boi alunecară spre sat. Acum era întuneric de-a binelea. Nu peste multă vreme, șoferul de la volanul Ford-ului puse o frînă repezită, care făcu să scrîșnească roțile pe prundiș.

— Vai, ce-i acolo, în față? țipă Zoița.

— Un copac prăvălit, explică șoferul, care deja deschisese portiera să coboare.

— Mîinile sus! răsună din noapte un glas amenințător.

De după copaci, de prin șanțuri, apărură o mulțime de bărboși. La lumina farurilor, femeia zări pistoale și carabine.

— Cum îndrăzniți să-mi opriți mașina?

— Am fost nevoiți s-o facem...

Cuvintele erau rostite de un bărbat de talie mijlocie, cu umerii lați și zîmbet fără nici un fel de cruzime.

— Cine ești? îl întrebă duduița lui Miclescu.

— Gheorghiță îmi spune.

— Cum? Gheorghiță? Fugarul?

— Nu vă fie teamă, domniță. Făgăduiesc să nu vi se întîmple nimic rău. Vă rog să coborîți.

Îi dădu mîna ca un gentleman și-o ajută să pășească pe prundul șoselei întunecate.

— O, bănuiam eu că ești un haiduc generos ca Iancu Jianu!

— Sînt bucuros, frumoasă domniță, că mă vorbiți de bine.

Surprinsă de această întîlnire nocturnă, romantica femeie se îmbujoră, fiind copleșită de o nouă stare de exaltare. Parcă uitase dintr-odată cum ajunsese acolo, înfierbîntîndu-se și legînd fraze patetice.

— Știi, am auzit aventura dumitale cu jandarmii, cînd i-ai dezbrăcat. Am rîs copios. Ce amuzant! Iar acum, sînt oprită în mijlocul pădurii de un tînăr haiduc, într-un chip romantic, formidabil de romantic. Ca în Scott, curat ca în romanele lui Walter Scott! Uite în jur: răzvrătiți cu pistoale, fără teama întunericului, iar lîngă mine un Robin Hood.

Căpitanul cetei rămase complet deconcertat. Se așteptase ca „păsărica" să reacționeze prin țipete și zgîrieturi, însă această femeie tulburătoare prin chip și parfumuri se arăta nepăsătoare față de situația în care se găsea. Păși cu destulă degajare printre lanterne și felinare, neluînd în seamă prezența atîtor bărbați despre care se spunea că-s bandiți. Această atitudine îl zăpăci pe căpitan. Cetașii porniră a se ghionti. În sfîrșit, istețul de Gheorghiță își află siguranța de sine, schimbîndu-și tonul emoționat într-unul galant, potrivit împrejurărilor.

— E frumos ce spuneți dumneavoastră, domniță, dar trebuie să ne retragem spre inima pădurii. Noi sîntem urmăriți de ocîrmuire. Poftiți, vă rog, pe aici...

— Ah, ce romantic! Mă invitați într-un castel medieval?

Pe cînd ceilalți deblocau drumul și ascundeau mașina luxoasă în paravanul codrului, căpitanul și lunatica femeie pășeau pe o potecă în urma unui felinar. Pentru Zoița, pădurea avea farmec de basm. Frunzele sunau ca flautele, păsările de noapte trimiteau semnale ciudate, niște vătui țîșneau de sub tufe, reflectîndu-și urechile mari în umbrele felinarului. Pentru ea, totul era feeric.

— Domniță, spuse Gheorghiță cu afectare cam stîngace, să ne iertați. Castelul se află cam departe. Ne vom opri aici.

— Nu mă supăr deloc. Pădurea-i misterioasă ca-n romanele macabre.

— Și tot ca-n acele romane, frumoasă prizonieră, trebuie să compuneți o scrisoare pentru iubitul dumneavoastră.

— Aaa, înțeleg! O scrisoare prin care să-i cer cîteva pungi de bani, pentru a fi salvată. Formidabil! Îmi place la nebunie.

— Poftim ceva de scris, îi întinse el un caiet școlăresc cam mototolit pe la colțuri și-un creion chimic. Femeia rupse o coală dublă din mijloc, o așeză pe caiet și zise:

— Vai, să nu uit ca la urmă să stropesc scrisoarea cu lacrimi!

— Sigur, domniță. Vă rog să scrieți.

Zoița porni să arunce cuvintele pe hîrtie, șoptindu-le cu autentică emoție. Prins și el în acest joc, Gheorghiță i se aplecase peste umăr. Parfumul îmbătător al rochiei îi învăluia făptura, făcîndu-l să vibreze. Luciditatea, totuși, nu-l părăsise. Urmărea cu atenție conținutul cuvintelor împrăștiate pe foaie de visătoarea concubină a moșierului.

★

Conacul era cufundat în beznă. Luminile se stinseseră și-n odăile servitorilor. Deodată, clopoțelul de la ușă sună de mai multe ori.

— Cine-i acolo? bolborosea servitorul Jorj, supărat că e deranjat din somn.

— Om bun, se auzi o voce cuminte de afară. Trebuie să vorbesc degrabă cu boierul.

— Conu Jean nu-și strică somnul pentru nimeni.

— Deschide, omule! Aduc o veste de la duduia Zoița.

La acest argument, servitorul trase zăvoarele.

— Dar care ești mai? Ia dă-te mai încoace, să te văd.

— Uite-te!

— Aaa, Gheorghiță! A-ju...

O palmă grea estompă strigătul.

— Dacă nu-ți ții pliscul, Jorj, te lichidez. Auzi?

— Aud, aud, dîrdîi servitorul, ridicînd mîinile. Să nu mă împușți. Fac ce zici, dar lasă pistolul.

Noul venit îl împinse în antret, îl legă fedeleș și-i puse un căluș dinainte pregătit, ca să nu țipe.

— Sst, parcă trece cineva pe drum. Să nu te muște șarpele să te miști, că te curăț.

Gheorghiță îi băgă lanterna în ochi și pistolul la tîmplă. Cînd pașii de pe drum conteniră, musafirul de noapte deschise ușurel ușile din dreapta, pătrunzînd în dormitorul boierului. Miclescu dormea dus în așternuturi pufoase și sforăia nepăsător.

— Hei, cucoane Miclescule! N-auzi, boierule? insista căpitanul, fluierîndu-i la ureche. Al dracului, pe dumneălui nu-l scoli nici cu tunul. Îl apucă de cămașă, zguduindu-l tărișor: Sus, conașule, eă arde casa.

În fine, boierul deschise buimăcit ochii.

— Ce s-a întîmplat?

— Arde conacul.

Sări ca de opăreală, căutîndu-și papucii. Urmărindu-l cum se frămîntă, tropăind pe loc, musafirului îi veni să rîdă. Abia acum, Miclescu își dădu seama că omul de alături nu era servitorul, ci altcineva.

— Văd că nu arde. Ce-i obrăznicia asta? Cum îndrăznești să-mi strici somnul? Cine ești, mă?

Farul lanternei făcu un ocol prin încăpere și se fixă pe chipul omului care provocase deranjul.

— Gheorghiță! îngheță stăpînul moșiei.

— Eu sînt, conașule.

— Cum ai ajuns aici?

— Pe ușa din față.

— Și servitorul? Hei, Jorj!

— Încetișor, boierule, că eu n-am fost de mult la biserică. (Pistolul sclipea în crîmpeiul de lumină). Dacă țipi, s-ar putea să fie de rău. (De dincolo, răzbăteau gemetele unui om legat, cu călușul la gură). E servito-

rul matale, Jorj. Degeaba te zbați, coane Jean, n-ai nici o scăpare.

— Să nu tragi. Nu ți-am făcut nici un rău. Tatăl tău mi-a fost administrator cinstit.

— Lasă asta, boierule. Asta a fost... Să ne gîndim la trebușoara de-acum. La țăranii care ți-au lucrat pămîntul.

— Chiar mîine le fac plățile.

— Știu, vrei să le dai numai jumătate din cît li se cuvine, ca să-ți plimbi duducuța prin țări străine.

Miclescu rămase perplex. Feciorul fostului său administrator îi spunea adevărul fără ocolișuri.

— Așa că fă bine și scoate banii.

— Banii?

— Da. Degeaba șovăi, nimeni nu te poate ajuta. Repede, zi unde-i ții, conașule.

Lumina se apropia de ochii boierului care dădea înapoi năucit de porunca omului cu revolverul în mînă. Bănui, în umbra din spatele micului far, o uitătură încruntată. Oh, și lumina asta îl împingea dincolo de draperiile de catifea, spre biroul unde-și dosise banii. Frica îl duse pînă la scrinul negru.

— Deschide, că trag!

Cheița sună în broască și boierul, sfîrșit de emoția care-l cuprinsese, abia trase sertarul.

— Aaa! exclamă răzvrătitul justițiar. O geantă ticsită cu bani și bijuterii. Și te mai vaiți prin sat, boierule, că ești sărac lipit pămîntului. Așa sărac aș vrea să fiu și eu.

Musafirul puse pe masă geanta și lanterna cu farul spre plafon. Încăperea se umplu de lumină difuză. În clarobscurul odăii, Gheorghiță invită gazda să stea cuminte ca să-i lege mîinile la spate. Scoase din buzunar o sfoară și se pregătea să imobilizeze mîinile boierului, cînd auzi în spate:

— Sus mîinile, Gheorghiță! Nu te mișca. Apăs pe trăgaci.

Era glasul plutonierului Alexe. Gheorghiță făcuse o mare greșeală. Lăsase ușile vraiște. Arma lui se găsea pe geanta cu bani și nu mai avea posibilitatea s-o folosească. Așa că rămase locului, cu mîinile ridicate.

— Bine te-am mai dibuit, potlogarule! rînji șeful de post. Coane Jean, se adresă el boierului, vă simțiți bine?

— Slavă domnului c-ai apărut. Mi s-a luat o piatră de pe inimă. Bravo, plutonier Alexe. Ai căzut la timp. Tîlharul voia să mă prade.

— Noroc de mine. Am stat la pîndă. Bănuiam c-o să treacă șnapanul pe la conac, înaintea plăților de mîine.

În loc să tremure, Gheorghiță rîdea în hohote.

— Ești și obraznic, hai? îl păli plutonierul scurt, între coaste, de se auzi un icnet.

— Auăleu, se alarmă moșierul, dacă-s bandiții prin jurul conacului!

— Nu-i nici un picior de „bandit", boierule! zise Gheorghiță, care era nevoit să țină mîinile în sus. Dar eu, totuși, voi pleca îndată „condus" de plutonierul Alexe, haha.

Revolverul celui tachinat zvîcni.

— Boierule, asta-i neobrăzare. Eu îl împușc.

— Dacă mă împuști, replică tînărul căpitan de cetași, oamenii mei o spurcă și-o spînzură pe logodnica conului Jean.

Uluit de această înștiințare, Miclescu simți că turbează.

— Pe cine? urlă el ca mușcat de fiară.

— Pe duducuța Zoița. E prizoniera mea, în pădure.

— Cum? Zoița mea nu-i la oraș?

Gheorghiță negă. De aceea, stăpînul conacului se enervă așa de tare, încît începu să-l lovească unde nimerea.

— Mizerabile! Abjectule! Ai îndrăznit s-o răpești pe Zoița? Oh, doamne, ce situație! obosi moșierul, frîngîndu-și mîinile.

— Nu-l credeți, coane, ce spune, interveni plutonierul Alexe. A căzut în plasă și vrea să ne scape. Dar nu ne duce el cu una, cu două. Duducuța trebuie să fi ajuns la oraș. Gheorghiță e șiret, însă în noaptea asta și-a găsit nașul.

— Tot ce-am zis e adevărat, îl contrazise rebelul.

— Minți! răcni plutonierul din adîncul gîtlejului.

— Vrei dovadă, boierule? continuă Gheorghiță. Scoate matale din buzunarul meu scrisoarea pe care ți-o trimite domnița.

— Scrisoare? Unde-i? întrebă Miclescu, umblîndu-i prin buzunarul tunicii. Asta-i? Sigur, sigur, e scrisul ei! adeveri el și porni să citească epistola cu voce tare.

„Iubitul meu,

Printr-o împrejurare romantică, aproape neverosimilă, am ajuns ostatică, în pădure. Căpitanul Gheorghiță vine acum la tine pentru a lua, în schimbul meu, o sumă de bani. Te anunț că a ordonat haiducilor că, dacă nu se întoarce, ei toți să-și bată joc de mine și să mă spînzure de un stejar. Ah, doamne!

Așadar, scumpul meu, dă-i tot ce dorește și, dacă ții la mine, nu-i fă nici un rău. Renunț la voiajul în Apus. Acceptă condițiile căpitanului care vrea ca banii să ajungă în mîinile sătenilor.

În caz că tu întîrzii să mă salvezi, adio!

Zoița"

Miclescu avea ochii bulbucați, iar scrisoarea îi tremura între degete. Căzu deprimat în fotoliu.

— Ah, dumnezeule, ce încurcătură! Zoița mea e în primejdie. N-am ce face Gheorghiță, sînt la dispoziția ta.

Cel care adusese biletelul cobori mîinile și se întoarse plin de sine, rîzîndu-i plutonierului în nas.

— Vezi, cocoșelule? Îți spuneam eu că voi scăpa...

— Coane Miclescu, se supără șeful de post, să nu faceți vreo prostie. Poate-i vreo înșelăciune, o viclenie.

— Nu, Alexe, e scrisul ei, precis.

— Boierule, zise cel eliberat, fă bunătatea și sfătuiește-l pe plutonier să așeze arma pe masă.

Un semn la lumina lanternelor și Alexe așeză cătrănit pistoletul la locul indicat. Crăpa de ciudă, nu alta!

— Așaaa, se bucura musafirul de noapte, pînă aici totul e bine. Ooo, dar ai armă nouă, plutoniere. Hai, întoarce-te cu mîinile la spate. Repede, repede! Ei, vezi ce băiat de treabă ești!

— Vrei să mă legi?

— Întocmai, ca să nu-mi încurci socotelile, în noaptea asta. Dă, boierule, sfoara ceea. Leagă-i matale mînuțele la spate, strîns. Trebuie să ne grăbim. Timpul zboară. Dacă nu sosim la vreme, cetașii mei pot crede că m-ați prins și... o batjocoresc, o spînzură.

— Doamne, se agită Miclescu, să-l legăm mai degrabă.

— Cocoșelul satului, făcea haz Gheorghiță, în timp ce-l imobilizau pe Alexe, stai cuminței așa. Îți punem și-un căluș între fălci, ca să nu-ți vină a striga... Iar în sinea lui, văzîndu-l pe boier cît de strîns îl leagă pe șeful de post: Curios lucru. Un boier își leagă fedeleș jandarmul, pentru ca cel care-l pradă să poată lesne fugi...

*

Înspumați, caii se opriră lungindu-și gîturile, nechezînd însetați din pricina galopului. Cei doi bărbați săriră din șei și-o luară pe sfoara potecii. Miclescu era cuprins de spaima întunericului, dar strîngea din dinți și pășea pe orbecăite după căpitanul Gheorghiță, spre lumina unor felinare. Se crăpa de ziuă. Tabăra cetașilor se însufleți pe dată.

— Priviți, fraților, a venit cu un ciocoi! Ura, căpitane! Văd că ți-a mers bine, se bucura Bolfan.

— Bine de tot. Plutonierul Alexe, care-mi mirosise urma, stă legat fedeleș în conac. Chiar conu Miclescu i-a strîns mîinile la spate.

Cînd rîsetele conteniră, moșierul spuse:

— Cred că respecți întocmai ceea ce ai făgăduit.

— Nici o clipă să nu te îndoiești de cuvîntul meu, boierule, răspunse Gheorghiță, poftindu-l ceva mai încolo, unde se afla între cojoace romantica domniță.

— Zoița! Zoița mea! o cuprinse Miclescu în brațe, cu înfrigurare, de parcă ar fi regăsit o comoară. Ești teafără?

— Da, iubitule. Bine că n-ai întîrziat. Nu, nu cred că ei ar fi fost așa de cruzi. Căpetenia lor mi-a demonstrat, din contra, că e un aventurier delicat.

Boierul simți fierbințeala mîinilor ei și-i văzu pupilele dilatate, care scăpărau în ochiurile de lumină ale dumbrăvii. Se temea că o cuprinsese din nou starea de exaltare, care o făcea uneori să-și piardă luciditatea.

— Iubito, e vremea să plecăm spre sat.

— Așa de repede? parcă delira ea, plutind în miresmele pădurii somnambule.

— Ne suim, pisicuțo, pe cai și mergem spre mașină. Apoi la conac. Haide, scumpo!

— Mă obișnuisem în codrul plin de taine, cu bărbații ăștia înarmați pînă-n dinți, gata oricînd să porească la galop pe armăsarii lor sprinteni. Da, da! Totul se întîmplă ca-n romanele haiducești! exclama ea cu patos, înmuind pînă și inimile cetașilor.

Văzînd-o tulburată, surescitată la maximum, Miclescu îi puse palma pe fruntea fierbinte.

— Ah, draga mea, dar delirezi. Ai febră. Să mergem acasă.

— O, Robin Hood! întinse ea mîna după căpitan. Robin Hood, rămîi cu bine!

— Aiurezi, zău! lămuri el rușinat gestul necugetat al femeii. Ce-o fi pățit, sărăca? mai zise, trăgînd-o cu toată forța spre cai, deoarece Zoița se uita mereu îndărăt, spre bărbații codrului.

— Drum bun, frumoasă domniță!

Peter Cheyney

Omul cu monoclu

Pe vremea aceea nu eram ceea ce se înțelege exact printr-un detectiv particular. De fapt mă specializasem în cercetări privind obiectele de artă dispărute și deasemenea în tot soiul de mișmașuri și falsificări — atît în domeniul antichităților cît și în cel al operelor de artă (sau pretinse a fi așa ceva).

Iată cum am ajuns într-o bună zi să mă ocup cu afacerea Corot-ului lui de Massaq, cu siguranță cea mai bizară în care am avut ocazia să-mi bag nasul vreodată.

Pînza, de o valoare inestimabilă, fusese furată chiar din conacul pe care contele de Massaq, un colecționar de artă german, îl închiriase pentru timpul ședерii sale în Anglia.

Știu, îmi veți spune că n-avea decît să nu care de colo pînă colo numita capodoperă și nimeni nu s-ar fi atins de ea. Dar gusturile nu se discută. Să zicem că eu aș fi fost sultan; ei bine, n-aș fi călătorit decît cu haremul, asta e clar. De unde, dacă omului ăstuia îi plăcea să-și privească tablourile la fel de mult cît îmi place mie să... dar ajunge, înțelegeți dumneavoastră...

Ca să nu lungim vorba, odată tabloul furat, intru în legătură cu amica mea Gerda, o suedeză pe care o știam ocupată trei sferturi dacă nu și mai bine din timpul ei să se amestece în toate afacerile imaginabile de trafic de artă. Asta nu a dat greș. Frumoasa noastră mă pune deci în legătură cu faimosul Gerard Darracqual, asul hoților de tablouri, un băiat încîntător, tot timpul cu monoclul la ochi, filfizon ca nimeni altul

Bineînțeles, tabloul a apărut în cele din urmă. Ceea ce vreau să vă povestesc aici se referă la ce a fost mai interesant, la furtul în sine. Deci atențiune! E seară, Darracqual, ferches, pus la patru ace, se pregătește să iasă — o cină în lumea bună, ce mai! Iată-l însă pe Valaz, servitorul și complicele său de toate zilele, care vine să anunțe că numita Gerda îl așteaptă jos. Surîs al lui Darracqual. Știe el, cînd apare persoana în cauză, buclucurile nu sînt departe.

Iată-l coborînd, și o găsește mai ispititoare ca oricînd și mult mai delicios înfășurată în rochia de înaltă clasă decît orice miss Știți DUMNEAVOSTRA Cum după trei întrevederi cu decanul juriului unui concurs de frumusețe. Darracqual îi oferă o țigaretă.

— Ce mai e nou, păpușico? o mică trebușoară pentru băiatul? întreabă el.

— Vizita mea prevede și așa ceva, îi răspunde cea în cauză. Deocamdată, ții minte din întîmplare că nu demult mi-ai zis cum că ai vrea să mă iei de nevastă? Ei bine, iată-mă, sînt gata.

— Sper că nu m-ai luat în serios, scumpo, i-o întoarce Darracqual. Și de fapt mă miră că n-ai auzit pînă acum noutatea. M-am logodit.

— Ei bine, n-am auzit, dar sper să fie cu noroc, îi spune compătimitoare Gerda. Și tot ea continuă.

— Așteptînd să ajungi de rîsul lumii cu logodna asta, uite, ai o bună ocazie să te distingi în treburi mai serioase.

Și iat-o expunînd în doi timpi și trei mișcări un plan în care e vorba nici mai mult nici mai puțin decît de a-i șterpeli Corot-ul lui de Massaq. Aflîndu-se la Leplow House, nimic mai simplu decît să fie culeș ca o pară coaptă, mai ales că nu e nici măcar un gardian de pază. În plus, pentru reușita loviturii există un atu suplimentar: o copie extraordinară pe care Gerda și-a procurat-o special pentru a fi pusă în locul originalului. Totul este să facă figură onorabilă suficient timp pentru a putea lichida fără necazuri Corot-ul în Belgia, unde există deja un cumpărător în așteptare, gata și el de plecare în Statele Unite, unde, și așa mai departe.

Cum Gerard se gîndea deja să se retragă din „afaceri", nu s-ar putea spune că ideea nu i-a plăcut. O frumoasă reprezentație de adio! Gerda îi arăta fotografii, planuri ale clădirii. Totul. Toate micile amănunte erau puse la punct, rămînînd doar ca Darracqual și Valaz să execute operația, adică să pătrundă înăuntru și să ia cu ei tabloul — lăsînd copia în locul acestuia. O jucărie, pur și simplu.

După o scurtă chibzuială, Darracqual acceptă afacerea.

Modul de împărțire al prăzii fu stabilit și el — clasicul fifty-fifty.

Acestea puse la punct, Gerda plecă. Nu fără a încerca să recidiveze partida de seducție, cu același rezultat însă ca și la debutul convorbirii. Apoi Darracqual îl sună pe Valaz.

— Patroane, ce voia păpușica la ora asta? se interesă grijuliu acest model de servitor.

— Nu prea știu, suspină Darracqual potrivindu-și monoclul. Nu am o încredere deosebită în micuța noastră Gerda. Apoi, lovituri atît de simple mă neliniștesc într-un fel. Dar dacă jocul se va juca după regulile noastre, poți fi pe pace...

*

Mare zarvă o lună mai tîrziu: de Massaq descoperă furtul Corot-ului. Copia, făcută cu multă iscusință l-a înșelat cîtva timp. Într-o bună zi însă, examinîndu-și proprietatea mai de aproape, și-a dat seama că în loc de îndrăgitul Corot rama autentică împrejmuiește un soi de păcălici original.

A fost anunțat Scotland-Yard-ul. Anchetă, intervenții, cercetări duse pînă-n gaură de șarpe, dar ca rezultat — praful de pe tobă...

La capătul a trei săptămîni, de Massaq, resemnat, oferi o recompensă de două mii de lire sterline.

Peste două zile primi o scrisoare. Anonimă, informîndu-l că odată recompensa mărită la trei mii de lire „s-ar găsi eventual un remediu situației".

O dată publicat răspunsul „de acord" — la o rubrică de „mică publicitate" — sosește o nouă scrisoare. E de la numita Gerda. Tipesa se află la un hotel londonez, drept care mă duc s-o văd.

Șoricelul blond, purtînd la inimă cele două scene de seducție făcute praf și apropiata însurătoare a ex-fostului său, îmi dă toate detaliile: cum a fost comis furtul, la care tăinuitor din Bruxelles se află tabloul, în sfîrșit unde se află simpaticul Darracqual însuși — totul cu un sînge rece nemaipomenit și cu secretă speranță că iubirea sa de ieri va încasa cinci ani de pensionpe puțin...

Alerg la de Massaq să-i fac raportul. Ne sare la ochi, bine înțeles, că femeia vrea răzbunare. Esențial rămîne să găsim pînza.

Chiar a doua zi am luat drumul Bruxelles-ului, împreună cu un detectiv de la Scotland-Yard care urma să-l readucă pe Darracqual în Anglia. Poliția belgiană, pusă la curent, ne-a trimis chiar în gară doi „copoi". Aceștia ne-au condus la tăinuitorul indicat de Gerda, un anticar neînsemnat.

Sticleții localnici i-au pus îndată mîna în gît pentru delict de tăinuire. Tăinuire de lucruri furate. Cînd însă tipul — un bătrînel micuț — a scos tabloul la vedere, mai să mă lovească damblaua. Era tot un fals! Un al doilea fals, deoarece primul se afla în galeria lui de Massaq.

E lată. Problema începe să mă supere, ca să nu zic altceva. I-am lăsat baltă pe belgieni, pe amicul de la Scotland-Yard și am luat-o cu viteza a patra spre hotelul lui Darracqual.

Trebuie să recunosc: e un gentleman, tot timpul amabil și politicos.

Ca să nu pierdem timpul, îi explic că astăzi e ziua lui norocoasă: dacă — și repede — va avea grije ca acel Corot să ajungă în bîrlogul proprietarului său legal, există o bună șansă ca eu să insist la Cucoana Justiție spre a-l trata cu oarecare îngăduință, ceea ce, trebuie să recunoaștem, e deja de luat în seamă...

— Mon cher, îmi spune tipul, permite-mi înainte de toate a te asigura că orice proces angajat împotriva mea ar fi inutil și păgubitor. În același timp însă, nu sînt omul care să refuze cuiva un serviciu. Dumneata îmi pari simpatic și voi acorda cu plăcere, nesilit, cîteva momente acestui domn conte de Massaq. Poate că îi voi putea fi chiar de folos, asta nu se știe niciodată dinainte...

Acestea într-adevăr sînt maniere, mă gîndesc. De fapt am chef teribil să-i arăt că maniere am și eu. Eventual cu una peste bot. Partea proastă este că argumentele radicale nu merg cu băiatul acesta și probabil ar strica totul.

— De acord, îi răspund deci, și plecăm înapoi la Londra.

Aici, la fel de dulce și amabil, omul noastru începe să-l „lucreze" pe de Massaq.

— Să ne-nțelegem, dragă conte, spune el. Domnia ta crezi că subsemnatul a furat un Corot care îți aparține și în consecință că pot fi tradus în fața justiției.

Eroare! Pot demonstra oricînd că nici nu poate fi vorba de asta. Aș dori însă, înainte de toate, să primesc asigurarea formală că voi încasa recompensa promisă celui care va furniza informațiile necesare recuperării tabloului.

IN CONSECINȚA, PROPUN să depuneți cele trei mii de lire în cauză în mîna domnului aici de față, cu dispoziția expresă de a-mi remite suma cînd voi reuși să îndeplinesc următoarele condiții:

Primo, să vă arăt cum vă puteți recupera neîntîrziat tabloul, și

Secundo, să vă dau dovada că eu NU VI L-AM FURAT!

După o discuție mai mult sau mai puțin formală, de Massaq a acceptat.

La care, fată-l pe Darracqual surîzînd și arătînd cu degetul falsul Corot rămas pe peretele galeriei.

— Ei bine, spuse el, dacă veți fi atît de amabil să scoateți din ramă această pînză subțire pe care a fost pictată copia, veți găsi dedesubt autenticul dumneavoastră Corot, care nu a părăsit nici o clipă această încăpere.

La care de Massaq fu prins de un sughiț — presupun că de la inimă.

— De la început m-am ferit de Gerda, continuă Darracqual. Pentru dînsa o răzbunare era cel puțin la fel de atractivă cît și perspectiva unei prime grase pentru a fi „contribuit" la găsirea tabloului.

Așa că, intuind ce are în cap blondina am preferat decît să fur o capodoperă, să vă las o — sper — amintire de neuitat: această copie. Mi-am permis însă s-o lipesc deasupra originalului.

Între timp mi-am procurat o a doua copie, pe care am dus-o în Belgia, sperînd că îi veți lua repede urma.

Vă dați seama, cu siguranță, de imposibilitatea oricărei acțiuni legale împotriva mea pentru furtul unui tablou care nu v-a părăsit nici o clipă domiciliul.

Totodată, veți admite că fără ajutorul meu nu v-ați fi REVĂZUT probabil niciodată Corot-ul, ceea ce îmi justifică întru totul drepturile la recompensa pe care ați oferit-o.

Fără o vorbă, de Massaq se duse întins la tablou, îl scoase din ramă și cu ajutorul amabilului Darracqual prelevă pînza subțire de deasupra.

Iar dedesupt apăru, în toată splendoarea sa, tabloul original.

După o discuție destul de aprinsă, am reușit să reduc pretențiile lui Darracqual la o mie de lire; de Massaq găsindu-și tabloul, toată lumea a fost mulțumită. Poate mai puțin detectivul Scotland-Yard-ului care își mușca degetele văzînd cum Darracqual îi scapă și în plus spumega la adresa poliției, care eventual și-ar fi putut da seama de șmecherie examinînd așa zisa copie cu mai multă atenție pe ambele părți.

Am vaga idee că nici Gerda nu a fost încîntată, dacă într-adevăr scopul ei fusese să-l înfunde pe Darracqual, încasînd totodată substanțiala recompensă.

Însă, cum mă făcu să remarc acest filfizonaș în timp ce-și aranja cu grije în portofel bancnotele lucioase, niciodată nu vei putea mulțumi pe toată lumea.

Traducere de Titus CEIA

Costache AGAFIȚEI: „Natură statică"

Nichita Danilov

Povestea elefantului

Un elefant veni într-un oraș și muri. La prînz, lumea se adună în jurul lui și începu să se-ntrebe: ce fel de elefant și de unde elefant? Unii erau de părere că elefantul venise din Africa. Alții că tocmai din China.

Cei care ziceau că din Africa își susțineau afirmația pe faptul că elefantul era masiv și avea urechi ce-i acopereau jumătate din trup. Ceilalți au arătat că într-adevăr elefantul avea o ureche mare care acoperea în întregime partea dreaptă, dar că cealaltă ureche era o ureche obișnuită de elefant, ba chiar mai mică decît o ureche obișnuită de elefant, ceea ce demonstra că elefantul putea să provină atît din Africa, cît și din India.

Cîțiva chiar au zis că o jumătate de elefant a venit din Africa iar cealaltă din Asia și că s-au întîlnit aici; că dacă nu s-ar fi întîlnit, elefantul poate că nici n-ar fi murit, ci și-ar fi continuat drumul.

Primii argumentară că trompa era neobișnuit de lungă și coada solzoasă, ceea ce demonstra, după ei, că elefantul era totuși de origine asiatică, nu africană.

Faptul că avea colți și era totuși femelă sau cel puțin așa părea la prima vedere, arăta că e de origine africană. **Loxodonta africana** cu o ureche ușor degenerată, preciză un domn care știa ceva nemțește. Unii care sosiră ceva mai tîrziu fură de părere că elefantul venea de undeva din Alaska sau din Siberia și că era de fapt un mamut.

Cîțiva veniră cu metrul și începură să-l măsoare, alții aduseră tot felul de ustensile și încercară să-l cîntărească. Elefantul se arăta însă îndărătnic la măsurători. Cu cît îl măsurau în lungime ,cu atît lungimea lui creștea; un metru luat de la cap se adăuga imediat la coadă. Părea un cameleon ce-și schimbă mereu forma. Cît despre greutate, părea mult mai greu decît își putea cineva închipui că poate să cîntărească un elefant. Nici două macarale nu-l putură urni din loc. Un dom de piatră picat din cer ar fi fost mult mai ușor decît acest elefant!

Un domn tînăr cu mustăcioară subțire se aplecă și-i deschise un ochi, dar se trase îngrozit înapoi. Cu ăsta nu-i lucru curat spuse. Unul mai îndrăzneț vîrî mîna în gura elefantului și scoase un porumbel alb, după care se grăbi spre casă.

O femeie cu două sacoșe în mînă se aplecă și scoase din trompă o jumătate de pește și se grăbi și ea. Un copil scoase o trotinetă, iar un bătrîn — un cărucior.

Un domn între două vîrste care venea de la tribunal își bagă și el brațul și scoase un scaun pe care stătea cocoțat un judecător. Iar un țăran ce se nimeri pe acolo scoase o căruță de lemne și tot încerca să scoată și un cal.

— Oameni buni, se tînguia el, ajutați-mă, dați-mi un sfat, cum pot să las căruța asta aici?!

Țăranul rămase descumpănit în mijlocul drumului, iar judecătorul privi încruntat spre domn.

Un băiețel în pantalonași bufanți și băscuță pe cap se bagă de tot înăuntru și ieși de acolo cu un zmeu de hîrtie, care-l înălță în aer și-l purtă peste oraș. Țăranul căscă gura, iar judecătorul privi sever spre el.

— Las' că încapi tu pe mîna mea, părea să spună, și atunci ai să vezi și căruță, și cal!

O femeie bătrînă se bagă înăuntru și scoase un ac, iar un om bătrîn o cămilă care trecu prin urechile acului și se pierdu în deșert. Între timp, apăruse nu se știe cum și un deșert: se întindea de la casă la casă și mai ales de la om la om. Nu-l puteai străbate călare nici într-o zi de post, iar cu piciorul nici într-o săptămînă, atîta era de întins.

⁂

O profesoară scoase la tablă un elev, iar un popă beat de sub anteriu o biserică. În mijlocul bisericii,

un jongler scotea panglici pe nas și citea o moliftă, în timp ce elevul stătea tăcut în fața tablei și își tot pocnea degetele. Din biserică se auzea : Ion Ion Ion Petru Petru Petru Maria Maria Ana Anna Anna Natalia Natalia Marfa Marfa și Etc. Etc., apoi din nou Ion Ion Ion și Maria Maria Maria și din nou Etc. Etc., iar din școală cum un elev își pocnește degetele. Pocnea și nu mai termina de pocnit.

Profesoara îl întrebă pe elev unde-i America, elevul habar n-avea de America. Asta nu scria în cărți. Dar Asia unde-i? Dar Italia, dar Groenlanda? Dar de Franța auzise? Unde era Franța? Franța era în Italia. Iar Italia unde-i? Italia-i în China. Și China unde se afla? China nu se afla nicăieri. Dar de Anglia auzise? Da, auzise. Unde se afla Anglia? Anglia se afla la Londra. Și Londra unde era? Elevul arătă spre elefant.

— Tot acolo-i și Asia, spuse.

— Și America?

— Și America.

Și Europa era tot acolo.

— Dar el?

Elevul dădu din cap, că adică și el e în elefant.

Tot concentrîndu-se să răspundă cît mai corect, elevul se înălțase la cîțiva centimetri de parchet și plutea printre bănci, fluturînd din mîini ca din niște aripi. Pe creștet îi apăruse un fel de nimb.

— Bine, spuse profesoara. Dă palma încoace.

Elevul pluti prin aer, îi întinse mîna, o mînă extrem de albă cu vinișoare albastre și unghii verzui, și după zece lovituri fu expediat la loc. Ajuns în bancă, elevul, nedumerit, își privi mîinile, apoi începu să privească din nou degetele părea să aibă nu zece degete, ci o sută. Și nu o pereche de mîini, ci vreo cinci.

Intre timp, un bărbat scoase de sub pat o nevastă, un cizmar o pereche de cizme, un trompetist o trompetă, iar un frizer somnoros un obraz jumătate bărbierit, jumătate cu barbă. Cizmarul se apucă imediat să-și cîrpească cizmele, iar frizerul să săpunească și cealaltă jumătate de obraz. Și cu cît săpunea, cu atît obrazul devenea mai demn, mai rigid.

In sfîrșit, după ce fiecare a scos ce-a avut de scos, lumea se risipi care-ncotro. Noaptea locul rămase pustiu și doar un cîine cu un bot extrem de ascuțit și o coadă făcută covrig se apropie de elefant, îl înconjură de cîteva ori cu teamă, apoi speriat de niște reclame ce se roteau în aer și pe care scria : „Coca-Cola Coca-Cola New York New York și Hollywood Hollywood" roșu galben verde albastru — roșu galben verde albastru, un adevărat carusel ; scheună jalnic, își vîrî coada între picioare și dispăru după colț.

★

Cum mulți visară urît noaptea, iar alții nu putură să închidă un ochi pînă dimineață și-și închipuiră fel de fel de lucruri, a doua zi toată lumea era lîngă elefant.

Unii continuau să susțină că elefantul a venit din Africa, și anume din Egipt ; numai acolo puteai vedea elefanți albi. Alții că nu, că vine din India. Și în India puteai întîlni elefanți albi. Acum îi poți vedea în India umblînd pe străzi. Pe fiecare stradă cîte un elefant alb.

Cîțiva fură de părere că nu elefantul venise la ei, ci că ei s-au dus la elefant. Tîrgul lor care mai ieri era în Europa, acum e undeva în Africa sau în Asia sau dracu știe unde, căci acolo unde a fost nu mai e.

— Nu Mohamed vine la munte, ci muntele vine la Mohamed, spuse un bărbat deșirat cu monoclu, și arătă cu mîna spre deșert, prin care trecea un șir de cămile.

Alții ziseră că aici nu e vorba de nici o Asie și de nici o Africă și că elefantul picase din ceruri, fiind un înger mort. Și arătară urechea dreaptă a elefantului, ce semăna mai degrabă cu o aripă de înger decît cu o ureche de elefant. Arătară și niște pene albastre pe margini, restul au ars în văzduh. Fusese un înger albastru, adică de ce un înger n-ar putea să arate ca un elefant?

Cîteva femei mai în vîrstă ce veneau de la cimitir spuseră că aici necuratul și-a băgat coada și că elefantul era însuși diavolul care a venit să-i momească pe oameni cu aurul său. Și arătară spre gura elefantului, din care mulți continuau să scoată diferite lucruri și să le care la casele lor.

Un înger nu poate să aibă coadă, și ăsta avea coadă, și încă ce coadă! Iar colții ce credeți că sînt?! Și trompa?! Ce ziceți de trompă?! O adevărată mască de gaze. Dacă ar da masca la o parte, ar vedea ce se poate ascunde îndărătul unei măști.

★

La ce-i trebuie o mască de gaze unui elefant?

Un domn înalt cu pălărie de pai care scormonea grav cu bastonul în asfalt spunea, da, că citise în ziarul de dimineață că elefantul ar fi aparținut unui mare rege și că — scria ziarul — după ce înghițise toată împărăția, mă rog, tot regatul, cu tot ce se afla acolo, venise s-o verse aici. Ce să caute un înger în acest oraș?

Dacă l-ar tăia cu gaterul, ar putea vedea mai bine dacă-i înger sau elefant. Un înger trebuie să fie gol pe dinăuntru sau cel mult umplut cu zăpadă. Căci un înger trebuie să fie pur. Și prin venele îngerului nu circulă sînge, ci foc. Căci și focul e pur.

Dacă l-ar tăia cu gaterul, ar putea vedea dacă-i înger sau nu. Dar de unde să iei gater, se știe că orașul lor n-avea nici un gater. Poate ar încerca cineva să scoată gaterul din elefant.

Nimeni nu se grăbi însă să scoată gaterul din elefant și doamnul cu pălăria de pai o luă șchiopătînd din loc.

Altcineva care avusese curajul de-a intra înăuntru susținea că a văzut acolo un tron înalt de aur și chiar pe însuși Regele stînd îngîndurat pe tron. Adîncit în propriile-i gînduri, Regele părea să nu audă larma ce venea din stradă, deși orice șoaptă de-afară se reverbera înăuntru de sute de ori, ca într-un loc pustiu.

Un Rege slab și îngîndurat, într-o manta cenușie.

In sfîrșit, cîțiva ziseră că după o zi de mers puteai distinge conturul unor piramide, iar după două umbra uriașă a unui Sfinx întuneca orizontul. Astfel că mai mulți se băgară înăuntru și după o lună sau două ieșiră călare pe un elefant.

— Nu-i nimic, spuseră. Da, vom vedea, și se pierdură în Deșert.

SEMNE BUNE ANUL ARE !

Sergiu

Alexandru-Cătălin

Magdalena-Daniela

Alexandru-Florin

MICHELE MANCEAUX

„Să trăiesc cu orice preț"

Ziaristă, scriitoare, Michele Manceaux cunoaște deziluziile vieții, șomajul, luptă contra depresiunii nervoase. Prin titlu, plan și execuție, Grand reportage (Marele reportaj) apare ca una dintre cele mai reprezentative autobiografii din ultimul timp.

M. T.

Luni, 28 martie 1977.

Să mă prăbușesc, să leșin, să termin. Negru. Panică din nimic. Astăzi trebuie să mă înscriu pe lista șomerilor. Este o problemă de viață și de moarte. Nu trebuie să uit, altfel, mor. În orice clipă îmi imaginez moartea mea.

Aseară, Natalie care rîde întruna a fost zguduită văzîndu-mă în pat. A zis: „Nu mai suport tristețea asta". Plîngea. Mi-am înghițit lacrimile. Mi-a dat să mănînc colțunași cu carne și brînză dintr-o cutie. N-aș fi acceptat dacă n-ar fi pregătit mîncarea asta. N-am să mai pun gura pe nimic atunci cînd și ultima mea fiică va pleca de acasă.

Citesc într-un ziar interviul unei romanciere de succes. Spune că nu mai suportă femeile plîngăreță, mania scrisului feminin, delirul feminin. Mă simt încă o dată condamnată. Sînt și eu o femeie, plîng și delirez. Din fericire, adaugă că Emma Bovary i se pare personajul cel mai plictisitor din literatură. Oare scriitoarea a ales dezinvoltura doar ca mijloc prin care să-și ascundă frămîntările și opacitatea? Orice cale este bună. Cinismul o ajută să depășească absurdul. Eu nu mai am forța cinismului și a umorului. Mă las pradă sufe-

rinței. Uneori fac eforturi ca să rîd și să par veselă cu cei apropiați, care nu mă mai suportă. Dar cum pot să-i înșel cu „piruetele" mele? Acum știu ce înseamnă să te dai cu capul de pereți, să încerci să-i străpungi. Mă sufoc. Iau un somnifer. Cîștig timp. Speranță neobosită. Cei trei copii ai mei mă grăbesc. Dacă îi părăsesc, îi condamn la abandonul care vine din străfundul vîrstelor. Au simțit deja ce înseamnă părăsirea, dar se consolează ca majoritatea bărbaților și femeilor. Mi-e teamă că vor fi și mai neajutorați dacă nu mă mai au ca exemplu. Ei vor nu numai ca eu să trăiesc, ci și să surîd. Sînt copleșită de gîndul că nu pot să răspund dorinței lor. Îmi găsesc alibiuri. Mă vor uita. Durerea mea nu-i va molipsi. Vor înfrunta viața fără povara necazurilor mele. Dar, în fond, prezentă sau nu, nu sînt decît o povară. Asta este rolul dezgustător al mamelor, femei niciodată satisfăcute care caută revanșe putrede. Bunica mea urlînd și strîmbîndu-se de rîs la moartea fiicei ei, nesuportînd pierderea și alunecînd în nebunie, mama mea căzînd în minciună, mască peste mască; geloasă încăpățînată, mătușa mea nu putea să respire decît prin progenitura ei, sufocîndu-se cu demnitate...

Oare și eu, urmașa acestor femei, voi transmite la rîndul meu fiicelor oribila moștenire?

Să trăiesc cu orice preț ar însemna să rup transmisia. Cu condiția să trăiesc liniștită; dar, dacă pacea asta este prefăcută, este amăgire, o altă mască, nu voi putea să-mi liniștesc fetele. Nu poți să-ți înșeli copiii.

Traducere de Mirela TALAȘMAN

SRISOARE CĂTRE UN PRIETEN de Foster Furcolo

Trebuie să fi fost absorbit cu totul de ceea ce citea, fiindcă am fost nevoit să ciocănesc în parbriz ca să-i atrag atenția.

— E liber taxiul? am întrebat eu cînd, în sfîrșit, și-a înălțat privirea spre mine. A dat din cap că da, apoi s-a scuzat, în timp ce mă instalam pe bancheta din spate.

— Îmi pare rău, dar tocmai citeam o scrisoare. Vorbea de parcă ar fi fost răcit.

— Scrisorile de-acasă înseamnă întotdeauna foarte mult, am zis eu. Apoi, apreciind că avea între 60 și 65 de ani, am încercat să ghicesc. De la copilul dv. — de la nepotul dv.?

— Nu e o scrisoare de familie. Deși ar fi putut fi la fel de bine de familie. El a fost cel mai vechi prieten al meu. De fapt, obișnuiam să ne spunem „Bătrîne" — asta atunci cînd ne întîlneam. Știți, eu cu scrisul nu mă prea omor.

— Nu cred să existe cineva care să fie la zi cu scrisorile. Bănuiesc că e ceva timp de cînd îl cunoașteți, nu?

— Practic de cînd eram de-o șchioapă. Am fost în aceeași clasă de la începutul și pînă la sfîrșitul școlii.

— Nu prea sînt mulți oamenii care să se bucure de o prietenie atît de statornică.

— Ca să vă spun drept, a continuat șoferul, nu l-am văzut mai mult de o dată sau de două ori pe an în ultimii douăzeci și cinci de ani, fiindcă m-am mutat în altă parte și, știți cum se întîmplă, se mai pierde legătura. A fost un tip extraordinar.

— Am observat că ați spus „a fost". Să însemne asta că...?

A dat din cap aprobator.

— A murit acum cîteva săptămîni.

— Îmi pare rău. Pierderea unui prieten vechi e o lovitură grea.

Nu a răspuns și, vreme de cîteva minute, ne-am urmat drumul în tăcere. Cînd a vorbit din nou, a făcut-o aproape mai mult pentru el, decît pentru mine:

— S-ar fi cuvenit să păstrez legătura.

— Așa e. Toți ar trebui să păstrăm legătura cu vechii prieteni mai mult decît o facem de obicei. Dar nu știu cum se face că nu prea găsim timpul necesar.

— Noi doi mai găseam timp. Se amintește de asta și în scrisoare. Mi-a dat scrisoarea, îndemnîndu-mă: Uitați-vă prin ea.

— Mulțumesc, dar nu vreau să vă citesc scrisoarea. E ceva personal.

— Bătrînul Ed a murit. Nu mai e nimic personal acum. Haideți, citiți.

Scrisoarea, scrisă în creion, începea cu „Salut bătrîne" și prima propoziție mi-a amintit de mine: „Mă țin să-ți scriu de nu știu cînd, dar am tot amînat." Autorul spunea mai departe că se gîndea mereu la frumoasele momente petrecute împreună. Scrisoarea făcea aluzii la niște lucruri care aveau o însemnătate anume pentru șofer — pozne din adolescență, amintiri dragi din timpuri trecute.

— Ați lucrat cumva în același loc? am întrebat eu.

— Nu, dar cît am fost burlaci ne petreceam mai tot timpul împreună. Pe urmă, după ce ne-am însurat, ne-am mai făcut, cînd și cînd, cîte o vizită. Mai tîrziu, singurele semne de viață au fost doar felicitările de Anul Nou. Firește, întotdeauna adăugam cîteva rînduri la felicitare — cum o mai duceau puștii, lucruri din astea — dar niciodată o scrisoare adevărată.

— Uitați aici o parte care-mi place. Unde scrie: „Prietenia ta de-a lungul anilor a însemnat foarte mult pentru mine, mai mult decît pot exprima în cuvinte, fiindcă lucruri din astea nu mă prea pricep să spun". M-am trezit dînd din cap aprobator. Asta cred că v-a uns la inimă, nu?

Șoferul a spus ceva ce eu nu am putut înțelege. Am continuat:

— Și mie mi-ar plăcea să primesc o scrisoare ca asta de la cel mai vechi prieten al meu.

Ne apropiam de sfîrșitul călătoriei, așa că am sărit la ultimul paragraf: „M-am gîndit că ți-ar face plăcere să știi că mă gîndesc mereu la tine. Bătrînul tău prieten, Tom".

I-am înapoiat scrisoarea după ce a oprit în fața hotelului.

— Mi-a făcut plăcere discuția cu dv., am zis eu, în timp ce îmi scoteam geamantanul din portbagaj.

Tom?

— Credeam că numele prietenului dv. era Ed, am făcut eu. De ce-a semnat scrisoarea „Tom"?

— Scrisoarea nu este de la Ed, a explicat el. Eu sînt Tom. E o scrisoare pe care i-am scris-o înainte de a afla că a murit. N-am mai apucat s-o expediez... Socot că s-ar fi cuvenit s-o scriu mai devreme.

Cînd am ajuns în cameră, nu am despachetat imediat. A trebuit mai întîi să scriu o scrisoare — și s-o expediez.

Traducere de Petru IAMANDI

Aforisme

...Mi-am cumpărat barcă dar nu se potrivește la marea ta.

...Aforismele? Ochelarii pentru infraroșu ai spiritului.

...E suspect cît de repede s-a lăsat convins că e un încăpățînat iremediabil.

...E salvat mereu de greșeala altora.

...La hotarele nimicului nimeni nu pune graniță.

...Alibi imperfect: și-au îngropat la repezeală victima în propria conștiință.

...Trebuia să vină cutremurul ca să-și găsească în sfîrșit echilibrul.

...La porțile raiului numai fericirea ezită.

...Era atît de banal încît nici numele nu i-a rămas propriu.

...Cel mai greu i-a fost să învețe tabla împărțirii cu el însuși.

...Fiindcă tot e la modă, și-a dat primul speranțele la reșapare.

...Abia numărătoarea inversă l-a adus printre primii.

...S-a oprit la timp; numai că
1. timpul nu a mai vrut să se oprească.
2. la timpul trecut.

...Luat prin surprindere s-a dovedit în sfîrșit sigur.

...Agresivul, rămînînd singur a cerut spor de periclitate.

...Dacă dorința ta „e lege" cred că ne vom judeca toată viața.

...Inoportunul: abia la inventar a constatat că era de mult în plus.

...Cine pierde de două ori „totul" nu avea de la început nimic.

...O eroare greu de iertat: ai descoperit numai tu adevărul.

...Geniul lui înăscut era că greșea întotdeauna la timp.

...Cînd munții se bat cap în cap, tot subalternii trebuie să tragă concluziile.

...Abia cînd s-a rătăcit și-a dat seama că de fapt nu știa unde merge.

...S-a oprit într-adevăr la timp, dar la timpul trecut.

...Pentru sclavul de vocație, libertatea are prea mulți stăpîni.

...Sînt și secrete care se tăinuiesc singure.

...Tot vînzîndu-se, odată și-a plătit singur prețul.

...S-a declarat în sfîrșit învins — de victoriile nemeritate.

...Tot luptînd cu mine am trecut de partea adversă.

...Visez și acum că nu m-am trezit încă.

...Fatal i-a fost faptul că a făcut mult mai mult bine decît aveau nevoie cei pentru care s-a sacrificat.

...Cînd elevii l-au scos pe învățător la tablă, acesta a motivat că și-a uitat acasă catalogul.

...Masajul cel mai modern sînt „frecțiile" și „dușurile reci" ale propriilor înfrîngeri.

...Și prea multă dreptate poate îndoi, uneori, adevărul.

...Cînd intri cu dragostea pe sens interzis, ar fi bine să-ți ridici singur carnetul.

...La inventar, vînzătorului de păsări i-au ieșit în plus cîteva ciripituri nedecontabile.

...Sinceră bănuială! Dragă e prea frumos pentru a nu se fi trucat totul.

...E greu să-ți cîrpești necazurile pe care i le-ai făcut doar cu binele pe care crezi că îl vei face.

...Iubea în taină dar a aflat din gazeta locală acest lucru.

...In apărarea lui nu mai avea nimic de adăugat ci numai de scăzut.

...Cu scînteile inteligenței n-a aprins încă nimeni pădurea ignoranței.

...Abia cînd a cerut „fata mîinii împăratului" — s-a dovedit că nu era chip de Harap Alb.

...A întins bine coarda arcului — însă săgeata era încă în tolbă.

...La stopul cardiac nici imprudenții de vocație nu traversează pe roșu.

...Nu se simțea în largul său decît cînd era prins la strîmtoare.

...Cu prieteni de import greu să-ți acoperi deficitul sentimental.

...Numai pierzînd la timp trenul a reușit să ajungă într-adevăr la destinație.

...Culmea oglinzii, să reflecte și propria imagine.

...„Gloria nu cîntă", dar mulți dansează după muzica ei bănuită.

...Sînt și faruri care luminează pe dinăuntru.

...Strîns cu ușa, a reușit în sfîrșit s-o deschidă.

...In balanța fidelității, cel mai greu atîrnă femeile ușoare.

...Alergia cea mai incurabilă este cea indusă de propria prezență.

...In lanțul slăbiciunilor veriga puternică rupe legătura.

...Oportunistul își deschide la ora indicată parașuta însă uită să sară din avion.

...Dialectica ghiniomului. I-a explodat pneul de la roata norocului tocmai cînd apăsa mai cu rîvnă pe pedala riscului fără acoperire.

...Faptele sînt într-adevăr grăitoare. Ce păcat că lumea pare mai degrabă un Turn Babel al ascultătorilor.

...Logicul și ilogicul sînt cele două mari fluvii ale realității: dar din păcate, nimeni nu știe precis pe unde trece cumpăna apelor.

...In țara fantomelor, mai sînt și astăzi castele unde, cică, ziua bîntuie uneori oamenii.

Ionel DOROFTE

Semne bune anul are!

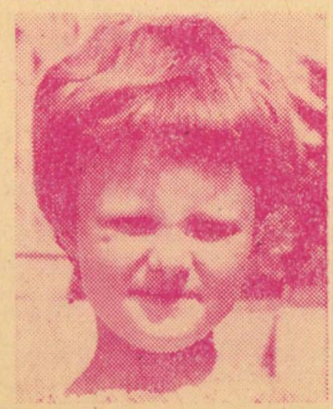

Alina

Adelin

Semne bune anul are!

Ancheta noastră

Ce vă doriți de la '89

RASPUND:

Adam — O colaboratoare nouă, cît mai apropiată posibil, priceputâ și la lucrări de secretariat.

Eva — O măturâ nouă, cu coadă. De lemn!...

Un agronom-viticultor — Belșug de boabe, dar și de... bobițe!...

Un șofer — Agenți de circulație în ședințe de nouă ore.

Un potlogar — O firmă nouă de cizmar de lux.

Un ghicitor — Cît mai multe palme, care nu vin cu mîna goală!

Un dirijor — Să dirijez măcar o zi, acasă!

Făt Frumos — Caré de dame.

Un aviator — Să zboare șeful!

Un gropar — Să-i aflu pe ăia care mă sapă!

O soacră — Să aflu de ce mi-a fugit ginerele!

Un medic — Să nu mai primesc cărți poștale!

O directoare (celibatară) — Adjunct!

Un acrobat — Spații mai mici între... chenzine!

Un ageamiu — Avansare la... vechime!

Un chefliu — O... ss... sonerie nnouă, ffixă, cu broască, ppentru o ușă care nnu intră în cheie!

Un abonat PTTR — Măcar o lună fără adiționale!

Un bărbier — Să-i RAD EU pe ăia care fac bancuri cu frizeri!

Un croitor — Să mai croiesc și pe unul care confundă strada cu pădurea!

Un parazit — Și dumneata acuma?!... Abia am scăpat dintr-o anchetă!

Un cojocar — Ac de cojoc pentru vecinul petrecăreț de deasupra!

Un arbitru — Suporterii înfocați să nu mai fluiere a... pagubă!

Un locțiitor — Un... locțiitor!!!

O anonimă — Să cunosc bine pe cel care m-a făcut, mama lui!...

Un ceasornicar — Ceasuri rele și mai multe!

Un dispecer de la Salubritate — Să nu mai fiu sunat pentru ridicarea gunoaielor, că nici pe mine nu mă ridică nimeni! (Chiar așa! Pe ăsta cine-l ridică?!)

Un obez — Cîntarul să nu-mi mai facă mie atîtea greutăți!
O obeză: — Rolul Ofeliei.

Crai Nou — Să fie un an fără pensii alimentare!

Crai vechi — Babe cu cecuri.

Un îndrăgostit pe vecie — Buletin de oraș.

Un ratat — Ratat... principal!

Un lustrangiu — Să scap de concurența celor care întocmesc dări de seamă.

Un tipograf — Mulsă sănătate și noros!

Un recrut — Instrucție la fără frecvență.

Un umorist — Să scriu mai inspirat... de la alții!

Realizator,
Costache PLĂCINTĂ

SCRIITORII DESPRE EI... ȘI DESPRE ALȚII

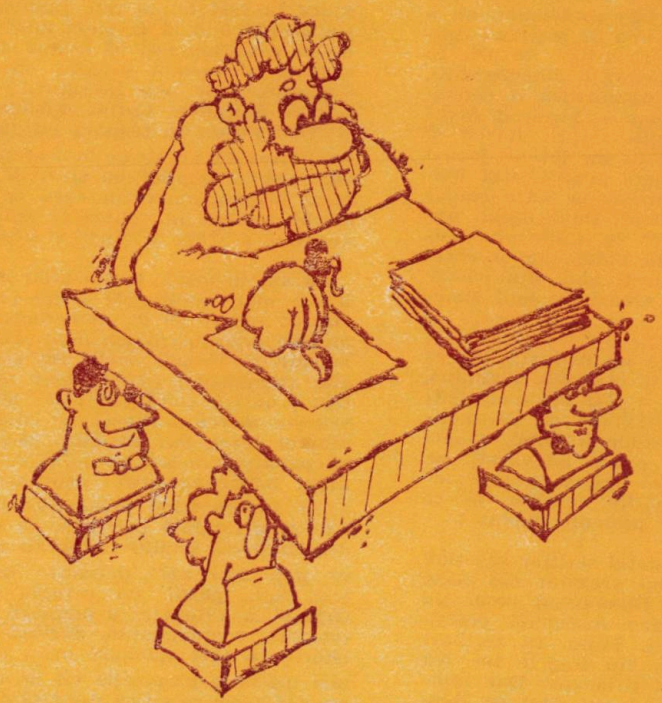

PICĂTURI DE CERNEALĂ

Ziaristul — scria G. Călinescu — „nu este un simplu ticluitor de articole, un «articlist», ci un cetăcare a meditat asupra chestiunilor la ordinea zilei și le-a găsit soluția fie singur, fie prin alții mai pricepuți. El scrie pentru a chema pe cititor la reflecțiune, spre a-l familiariza cu sensul problemei și cu argumentele, spre a solicita toate luminile lui raționale. Un articol nu trebuie să fie o piesă de retorică ci o demonstrație suficientă, care să oblige mintea la consimțire. A învăța pe cetățean să se elibereze de pasiunile nocive, de a fi serios în fața problemei, de a accepta disputa și analiza cu hotărîrea de a primi consecința strict logică, ăsta-i rostul ziaristicii de azi. În chipul acesta, jurnalul devine o incintă a obiectivității, pentru că între el și cititor se organizează o dezbatere". Un alt mare scriitor și gazetar — François Mauriac — își definea astfel concepția despre ziarist și ziaristică: „Eu concep jurnalismul ca un fel de jurnal pe jumătate intim; ca o transpunere pentru uzul marelui public a emoțiilor și a gîndirilor pe care actualitatea le provoacă în sufletul nostru". Două opinii numai aparent opuse: „obiectivitate" la Călinescu, subiectivitate la scriitorul francez. În amîndouă accentul cade de fapt pe personalitatea gazetarului, din păcate din ce în ce mai puțin luată în seamă de unii funcționari de prin redacțiile unor foi.

Găsesc în niște fișe o însemnare nu mai știu de ce anume provocată: Frumusețea și eleganța feminină, în toate timpurile și pretutindeni, a fost cel mai sigur semn de înflorire socială, de vitalitate și distincție morală. Și cînd te gîndești că, studenți fiind, atunci cînd cîte un profesor dintre cei puțini adevărați, ne cerea uneori la examene să vorbim despre vestimentația personajelor feminine din marile romane, ni se părea că sîntem „victimele" unor pretenții frivole!

Referindu-se la Dostoievski, reputatul scriitor iugoslav Miodrag Bulatovic îi aduce marelui prozator rus acest elogiu absolut: „Dostoievski este Dumnezeul meu. Nu vreau să fiu descriptiv. Dumnezeu înseamnă cineva fără de care n-ai putea să existi. Trăim ca scriitori din lacrimile Dumnezeului nostru, din sîngele lui. Nu înțelegeți aceste cuvinte în sensul fiziologic. Dar înțelegeți: doar așa trăim ca scriitori. L-am știut pe Dostoievski înainte de a-l citi. Înainte de Dostoievski n-a existat literatura. Înainte de Dostoievski n-a existat nimic". Cine spunea că marile iubiri nu au nici o măsură; sau că adevărata lor măsură este excesul?

Într-un pamflet scris la apariția unei cărți a lui Paul Bourget despre Statele Unite ale Americii (1895) Mark Twain dădea o lecție severă de etică și estetică, aproape insuportabilă, îndeosebi pentru un academician francez: „Există un singur expert calificat să cerceteze sufletul și viața unui popor și să întocmească un raport valabil: romancierul autohton. Acest expert se ivește atît de rar, încît chiar țara cea mai populată nu poate dispune nici de cincisprezece asemenea oameni, vizibil competenți și recunoscuți ca atare, într-o epocă dată. Expertul autohton nu e calificat să-și înceapă lucrarea înainte de a fi trecut, timp de douăzeci și cinci de ani, printr-un proces de absorbție...".

Fascinația de a fi scriitor este enormă. Un cunoscut om politic și șef de stat i-a mărturisit, cu surprinzătoare nostalgie, lui Graham Greene că într-o a doua încarnare ar vrea să fie scriitor.

Gabriel Garcia Marquez declara într-un interviu că a început să scrie la întîmplare și pentru a-i demonstra unui prieten că și generația sa poate să dea scriitori (titlu de noblețe, deci, pentru o generație). Apoi scrisul s-a transformat pentru el într-o plăcere. Mai tîrziu, se confesează marele prozator și gazetar, laureat al Premiul Nobel pentru literatură, a ajus să nu-i placă nimic mai mult pe lume decît scrisul. Pentru ca, în fine, scrisul să devină o suferință.

Ambele mărturii, una situîndu-se în planul aspirației, al visului, alta în cel al unei vocații strălucit împlinite, sînt profund revelatoare.

Dintr-o scurtă prezentare a unei biografii intitulată — „Viața și crimele Agathei Christie", aflu că autorul — Charles Osborne — nu dezvăluie în cartea sa nimic din misterul vreunui roman dintre cele 85 cîte a scris Agatha Christie (cel mai citit autor britanic după Shakespeare), deși, firește, biograful se referă la toate, în ordine cronologică, urmărind însă modul cum au fost „întîmpinate" de critică și ecoul lor, în timp, în conștiința cititorilor și a criticii. Sînt spații de îndelungată tradiție culturală unde pe lîngă alte coduri, inclusiv cele de lectură, există și un cod al civilizației lecturii. Imi place să cred că discreția biografului englez se revendică de la un asemenea cod.

Instituit în anul 1967, cînd încă cel care îi da numele era în viață, Premiul „Romulo Gallegos" (cunoscut romancier venezuelean, fost președinte al țării sale) a ajuns în 1987 la un mic jubileu: 20 de ani și 5 ediții (se acordă o dată la cinci ani). Simpla amintire a primelor cinci laureați dă seamă de nivelul valoric extraordinar al acestui premiu într-un continent în care, s-a spus, bate ora literaturii: Mario Vargas Llosa, Garcia Marquez, Carlos Fuentes, Fernando dos Paso și Abel Posse. În toamna lui 1992 cînd se va sărbători împlinirea a 5 secole de la descoperirea Americii, premiul Gallegos va împlini un sfert de veac. Cine va fi scriitorul hispano-american care va fi răsplătit cu prestigiosul premiu în contextul aniversării celei mai mari aventuri pe care a cunoscut-o poate vreodată istoria?...

Cu ani în urmă, m-am aflat mai bine de o săptămînă într-o mare metropolă latino-americană. După cîteva zile de ședere (și de numeroase contacte cu oameni de diverse preocupări) am avut sentimentul că timpul psihologic și timpul social se scurgeau acolo altfel, pe alte coordonate, avînd chiar alte valori decît pe bătrînul nostru continent care, așa bătrîn cum este, dovedește mereu fervoare și ritm interior, grăbindu-se desigur încet, dar susținut. M-a frapat mai ales faptul că pe acele meleaguri totul este proiectat în viitor, e drept foarte apropiat: orice acțiune se petrece mîine, acest adverb fiind printre cuvintele cel mai des folosite. O nelimitată încredere în viitorul acesta întîi spre deosebire de spațiul european unde „nu lăsa pe mîine ce poți faci azi" definește un adevărat mod de a trăi. Sau, poate, un refugiu optimist și confortabil. Oricum, o voluptate a amînării faptei, ceremonioasă și, totodată, contamînantă. Scriind apoi niște note de călătorie în acel splendid oraș, n-am reușit să articulez nici măcar o propoziție cît de cît convingătoare despre această stare specifică definită de un simplu adverb. Am recitit apoi, pentru a-mi confrunta impresiile, un roman (celebru, de altfel) al lui Graham Greene și am găsit în el o frază care altădată, înainte de călătoria la care mă refer, nu mi-ar fi spus mare lucru, dar care mi s-a părut întrutotul relevantă. Un personaj al romanului remarcă, la un moment dat, că acea capitală este „un oraș în care nu ai cum să întîrzii".

Citesc povestirea intitulată Natașa de Valentin Rasputin. Sînt frapat de faptul că, dacă Marquez în romanul Dragostea în timpuri de ciumă, despre care afirmă că este cea mai bună carte a sa, abandonează ceea ce critica a numit realismul magic, scriind așa-zicînd într-o manieră realist clasică (era să zic realist critică), Rasputin pare a ne re-aduce în plin realism magic. Povestea de iubire pe care eroul o rememorează pe un pat de spital se petrece în spațiul multicolor și plin de taine al taigalei, reflectîndu-se în oglinda de o indicibilă, neliniștitoare limpezime a Baikalului și a Angarei personaj-sumă, erou mitologic, de altfel, în literatura autorului Despărțirii de Matiora. Dar pentru cine a pășit vreodată în acel mirific tărîm siberian de la Baikal și Angara, ceea ce ar putea părea magic nu

SCRIITORII DESPRE EI... ȘI DESPRE ALȚII

e, în fond, decît realitatea pură a unei lumi străvechi și misterioase.

Un sondaj printre cititorii și editorii japonezi releva că în anul 1985 în patria lui Kawabata se înregistrau au o considerabilă creștere a interesului pentru beletristică și o sporire a numărului cititorilor de reviste culturale. Constatările de acest fel nu pot decît să ne bucure pentru că ele ne întăresc speranța în triumful spiritului. M-a surprins însă modul cum au comentat ziariștii niponi rezultatele sondajului, afirmînd că ele ar atesta o „firească suprasaturație care a intervenit în urma intoxicării cu mii și mii de subproducții culturale". Oare așa să fie? Nu cunosc situația de la fața locului și trebuie să-i credem, desigur, pe colegii noștri din Țara Soarelui Răsare pe cuvînt. Dar pentru că ei vorbesc, în context, și despre eterna plăcere a lecturii, mă întreb ce fel de cititor de literatură bună, de literatură de idei (eseu, critică etc.) este un „intoxicat" cu subproduse culturale? Bucuria și speranța ne sînt, din păcate, înjumătățite...

La vîrsta de 90 de ani W. Somerset Maugham declara într-un interviu: „In anumite momente simt o dorință atît de arzătoare de moarte, încît aș fi în stare să alerg spre ea, așa cum m-aș arunca în brațele unei femei. Imi dă aceeași exaltare pe care mi-o dădea, cu ani în urmă, viața. Gîndul la ea mă îmbată. Mi se pare că-mi oferă libertatea ultimă și absolută. Imi ajunge tot ce am avut. Sînt, într-adevăr, unele zile, cînd mi se pare că am făcut de prea multe ori totul, că am cunoscut prea mulți oameni, am citit prea multe cărți, am văzut prea multe tablouri, statui, biserici și case frumoase și am ascultat prea multă muzică".
Voluptatea morții mi se pare a fi aici reflexul unei vitalități debordante. Rareori se poate auzi un elogiu mai convingător adus vieții. Il egalează și poate chiar îl întrece pe cel al matematicianului, filosofului, laureatului Premiului Nobel pentru literatură, Bertrand Russel, care, la 95 de ani, scria în prefața la Autobiografia sa că după perioade lungi de singurătate și suferință, cunoscînd cu adevărat ce înseamnă viața și dragostea, va închide ochii cu sentimentul împlinirii. Și încheia prologul la cartea amintită cu aceste memorabile cuvinte: „Asta a fost viața mea. Găsesc că merita să fie trăită și aș mai trăi-o bucuros din nou dacă mi s-ar oferi o astfel de șansă" .

Marile opere literare sînt așazicînd inenarabile, în sensul că a încerca să le (re)povestești înseamnă a le desfigura. Ideile, chiar cînd se înfățișează în fapte și personaje ușor de descris într-un limbaj acceptabil, adecvat, au, în literatură îndeosebi, ceva inefabil. Le citești, le gîndești, le regîndești, le retrăiești, eventual le reformulezi, le împărtășești, le respingi. Lectura se transformă într-o autentică dezbatere de idei. De altfel, practica scrisului și a lecturii demonstrează că imaginația epică este indispensabilă și, totodată, suficientă unui romancier profesionist și unui cititor mediu. Dar numai cu ea nu se mai scrie astăzi marele roman. Acesta presupune și imaginația ideilor. Cititorul contemporan, exigent și mereu în criză de timp, nu se poate mulțumi, doar cu „ce se întîmplă" într-o carte, cu evenimentul din ea, cu povestirea de fapte, cu descrierea naturii, cu portretistica. El caută în narator și un partener de dialog, și încă ideal, un preopinent, care are idei personale despre istorie, politică, artă, iubire, condiția umană etc., care lansează întrebări neliniștite și neliniștitoare. Cu alte cuvinte, el vrea să fie incitat și invitat la etajul intelectual. Altfel, dă cartea la o parte dezamăgit și intrigat. Numai pitorescul și senzaționalul nu țin treaz interesul cititorului modern experimentat care, cum se știe, își petrece existența într-o realitate plină de neprevăzut și de nemaiauzit la fiecare pas. De aceea, romanul modern pune mai presus de „acțiune" gîndirea, mai presus de fapte ideile. Ficțiunea stă sub semnul unei cogito neîntrerupt și profund. Mai captivantă și infinit mai angajantă este, așadar, tensiunea gîndirii decît tensiunea acțiunii, decît invențiile și performanțele lingvistice, plăcerea povestirii și plăcerea lecturii avînd alte motivații. Astfel, scriitor și cititor trăiesc Viața și Literatura într-un plan esențial.

29 iunie 1986. Pe platourile străvechilor azteci, atît de apropiate de cer, luase sfîrșit o mare sărbătoare a lumii moderne: turneul final al campionatului mondial de fotbal. Ambianța acelei zile de vară mexicană se dovedise atît de prielnică pentru ca talentul și fantezia să triumfe din nou. Incercam să-mi imaginez dezlănțuirea, proporțiile fiestei de la Buenos Aires și din întreaga Argentină a cărei echipă cîștigase coroana supremă. Coincidența a făcut să fi început, cu numai o zi în urmă, lectura romanului Abaddón, exterminatorul al lui Ernesto Sábato. Primul capitol al acestei cărți se încheie, în maniera specifică prozei latino-americane, trăgîndu-se o nostalgică și somptuoasă cortină: „Și astfel a apus încă o zi la Buenos Aires, ceva irecuperabil pentru totdeauna, ceva care îl apropia mai mult de propria sa moarte".

In acea noapte, în marea metropolă, milioane de oameni vor fi trăit acut acest sentiment al trecerii inexorabile a timpului și, odată cu el, a unei bucurii de care nu ai parte de multe ori într-o viață și care rămîne ca un vis frumos: irecuperabilă.

Se pot cita desigur numeroase elogii, explicite sau implicite, aduse literaturii și muncii scriitorului. Unul dintre ele aparține lui Marcel Proust. Intrebat pentru ce profesie manuală ar opta, dacă ar fi pus în situația să o facă, Proust a răspuns: „...dacă m-aș afla în situația pe care mi-o sugerați aș alege ca profesie manuală exact cea pe care o practic în prezent: aceea de scriitor. Iar dacă n-ar exista cu desăvîrșire hîrtia, cred că mi-ar place să fiu brutar. Este onorabil să poți oferi oamenilor pîinea cotidiană. Deocamdată mă străduiesc să confecționez acea «pîine a îngerilor» de care vorbea Racine".

Din cele 400 de confesiuni ale tot atîtor scriitori din întreaga lume pe care le-am citit într-o publicație franceză ca răspunsuri la o singură întrebare: de ce scrieți?, mi-am notat cîteva, între care și pe cea a lui Alberto Moravia. Iată ce declara, între altele, celebrul autor al Ciociarei: „...cînd scriu, încerc să rezolv probleme literare, adică toate problemele, căci cred că literatura este totul. In orice caz, avansez ca măgarul din fabulă care urmărește morcovul spînzurat deasupra nasului. De aceea, cînd cineva mă întreabă de ce scriu, răspund de obicei: scriu pentru a ști de ce scriu".

La Praga, pe o străduță îngustă ce a rămas parcă în Evul Mediu, am văzut căsuța în care a trăit și a scris Franz Kafka. Era o dimineață limpede de primăvară... „Orașul de aur" își etala în lumina irizată a anotimpului marilor explozii neasemuitele străluciri. Geometria severă a turnurilor oglindite în Vltava, podul Carol străjuit de statui ce evocă, repovestesc în piatră episoade din mitologia lumii te fac să trăiești un sentiment înălțător al istoriei, al monumentalității timpului și spațiului... Prin contrast, căsuța cît o sărăcăcioasă chilie, la care se opresc atîția oameni veniți din toate punctele cardinale, poate umbri acest sentiment și te poate scoate, oarecum cam brutal, din starea de jubilație, de bucurie gravă în care te afli după ce ai respirat aerul Pragăi și i-ai contemplat de la Hrad geometria, jocul insolit de forme și culori. Dar pentru cine știe că (și) acolo, în acea casă insignifiantă, s-a plămădit și s-a copt „pîinea îngerilor" de care vorbea Marcel Proust, această stare se amplifică iar fostul adăpost al lui Kafka începe să capete proporțiile celor mai impunătoare palate pragheze.

In vara lui 1984, la Moscova, am vizitat și am revăzut locuri și case de care se leagă numele unor mari scriitori ruși. Intors acasă, după mai bine de o săptămînă, am citit în „România liberă" această știre: „Un fost bucătar al lui Lev Tolstoi continuă să-și practice și astăzi îndeletnicirea într-un restaurant din Moscova, deși a depășit vîrsta de 100 de ani. Se numește Semion Grișin și s-a născut în apropiere de Iasnaia Poliana. El era bucătar în renumitul restaurant Praga, care funcționează și astăzi, cînd a fost remarcat de Tolstoi și a devenit bucătarul favorit al acestuia. Amintirile bătrînului bucătar urmează să apară în serial în Sovetskaia Rossia". Am încercat un sentiment de regret, cu atît mai mult cu cît mi-am amintit că în zilele cînd mă aflasem la Moscova trecusem pe lîngă restaurantul cu pricina căruia, firește, nu i-am acordat nici o importanță, cum să zic?, literară.

Constantin COROIU

SCRIITORII DESPRE EI... ȘI DESPRE ALȚII

Alain Robbe-Grillet

Scrisoare deschisă către anti-moderniști

La ora actuală trăim în Franța o epocă literară pasionantă și paradoxală. Pe de-o parte, atacul împotriva moderniștilor nu a fost niciodată atît de puternic. Se înmulțesc articolele din presă, cărțile, emisiunile de radio sau TV care vizează să restabilească puterea celor vechi, încercînd fără încetare distrugerea unui Barthes, de Foucault sau a Noului Roman, care a constituit întotdeauna una dintre țintele lor preferate. Dar pe de altă parte, și în paralel cu această acțiune, puternicul impact al acestora asupra publicului nu face altceva decît să confirme, din anotimp în anotimp, cărțile blestemate ale acestor Noi Romancieri, ajungînd chiar ca astăzi să figureze pe lista best-seller-urilor. De fapt, totul se petrece ca și cum agresiunea renăscută a celor vechi ar întări și mai mult, cu fiecare lovitură dată, operele împotriva cărora se îndîrjesc ei, lupta celor două clanuri aparținînd foarte bine ca motorul istoriei literare.

Să ne amintim triumful Nathaliei Sarraute, cu „Enfances", în care marea romancieră (mamă-fondatoare și primă teoreticiană a Noului Roman, cu eseul ei „L'ère du soupçon") își căuta în propriile-i amintiri de fetiță acele schimbătoare impulsuri ucigașe — „tropismele" — din care și-a făurit principalul material al tuturor textelor ei. În prezent, cea care pulverizează cu ușurință toate recordurile este Marguerite Duras, cu „L'amant". Și să nu mi se spună că autorul și-a schimbat genul sau că această carte este un sub-produs. „L'amant" aparține cu adevărat magnificei linii a romanelor durasiene, cea mai bună dovadă fiind aceea că succesul a relansat ansamblul cărților precedente, chiar și a celor considerate altădată dificile, și care astăzi se vînd ca niște trufandale.

Și iată că recenta mea carte, „Miroir qui revient" demarează la rîndul ei în mod remarcabil în vreme ce, deși cărțile mele anterioare atingeau deja tiraje mari, asta se făcea în mod progresiv și în decursul anilor: ceea ce americanii numesc „long seller". Presa a fost extrem de rapidă și de abundentă. Voi clasa articolele în trei grupe.

Cea mai redusă a fost cea a bovideelor: cei asupra cărora doar numele Robbe-Grillet acționează ca o cîrpă roșie care le-ar fi agitată în fața ochilor. Fără ca măcar să-și dea osteneala să citească cartea, se năpustesc imediat cu capul înainte, scriind etern același articol, suficient de vag și „ad hominem" pentru a se aplica (mai mult sau mai puțin nefericit) în toate cazurile, începînd de acum zece, douăzeci sau treizeci de ani de cînd exercită meseria de cronicari.

La polul opus se află cei fideli, care într-adevăr au citit, cărora le-a plăcut și care găsesc în ea — subliniindu-i totodată și noutatea — împlinirea sau dezvoltarea unor căutări anterioare. Între aceste două extreme se află cea de-a treia grupă: cei care pînă acum nu-mi apreciau romanele, cărora acum le plac și socotesc deci că-mi reneg profesiunile de credință, că-mi reneg fidelii. Însă acești vechi inamici sînt ei oare bine plasați pentru ca să emită asemenea judecăți? Se pare că ar fi mai bine să fie întrebați chiar cei fideli, care tocmai că dau asigurări privind contrariul, și îmi atestă continuitatea.

Dar dacă preocupările mele literare au rămas de fapt aceleași, ca și cele ale unei Sarraute sau Duras, atunci ce s-a schimbat? Să acceptăm fără iritare, să recunoaștem un lucru important: există, în cele trei cărți ale noastre o materie autobiografică, ceea ce poate crea pentru cititor un efect nou, de apropiere, de conivență. Dar ceea ce s-a schimbat cel mai mult după părerea mea, este însăși publicul. Făcusem cîndva următorul pariu (acum treizeci de ani): ca să se impună, o literatură nouă trebuie să-și formeze chiar ea un nou public. Și acest pariu este cel pe care l-am cîștigat.

Căci trebuie precizat că dacă prin anii '50 Noul Roman era foarte la modă, în sensul că se vorbea mult și că ziarele ne citau peste tot, cel mai adesea pentru a ne condamna fără drept de apel, pe atunci nu aveam cîtuși de puțin cititori. Puțin cîte puțin, moda (de a ne căuta mereu gîlceavă) a trecut. Și puțin cîte puțin, în același timp, cititorii au venit spre noi. Așa încît, către sfîrșitul anilor '70, cucerisem un public adevărat, care depășea fără îndoială, și încă cu mult, pe cel al universităților și al capelelor.

Și iată că acum, dintr-o dată, publicul acesta explodează, triplîndu-se, înzecindu-se sub privirile uimite ale anti-moderniștilor cramponați de acreala lor... și că, în același timp, moda revine, dar pozitivă de data asta, deși mereu însoțită de lătrături sau rînjete de ură, ale dușmanilor noștri cei mai devotați. De asemenea, o favoare încă și mai admirabilă, începe să ni se acorde creditul care ne-a fost refuzat vreme de treizeci de ani: subiectivitatea, încărcătura pasională, poezia, emoția, etc.

Dacă a existat într-adevăr vreun mit absurd care a avut o viață grea, ei bine, acela este cel al pretinsei „obiectivități" a Noului Roman. Totuși, începînd din 1960, mi-am luat precauția de a denunța cu vigoare aceste interpretări abuzive, născînde, contrarii tuturor textelor povestirilor mele. În „Pentru un nou roman", lucrare care trece drept o biblie a scriiturii obiective, se va regăsi (cu uimire?) acest subtitlu insistent, scris cu majuscule: „Noul Roman nu țintește decît către o subiectivitate totală". Legendele literare sînt greu de distrus. A trebuit să se aștepte publicarea acestui prezent „Miroir qui revient" pentru ca să se dea în sfîrșit atenție unei revendicări de felul acesta afirmate și reafirmate acum mai bine de un sfert de secol.

În tot acest timp chiar și eu am trecut drept exponentul răcelii. Eram mereu acuzat că i-am închis pe romancierii cuprinși de groază dincolo de sîrma ghimpată: intelectuali pe care-i supraveghez din înaltul foișorului meu. În vreme ce eu nu ceream pentru ei decît libertăți de a inventa romanul, fiecare cu propria-i linie de căutare și din nou la fiecare carte, împotriva așa-zișelor legi eterne pe care le înalță în fața noastră critica academică, păzitoarea ordinii prestabilite.

Traducere de:
Radu GARBACEA

De vorbă cu JOHN GARDNER

Reporterul: Ați excelat în critică dar și în roman. Ce v-a atras mai întîi?

Gardner: Cred că mai întîi a fost scrisul ca atare. De fapt nu există o delimitare categorică între cele două domenii. Critica, de nu-i interpretare personală, nu mai e critică. E adevărat că există și un anume gen de critică ce are tot atîta legătură cu cărțile precum geamandurile cu marea. Dar eu, ca exeget al literaturii medievale, am încercat în primul rînd să înțeleg poemele acestei perioade. Am făcut o analiză la **Beowulf** de care sînt tare mîndru. Cred că este prima interpretare care ține seama de întreg poemul. Și cred că a fost acceptată de cei mai mulți. Dar nu am conceput-o după vreo metodă clasică sau asemănătoare cu a celorlalți medieviști. Am făcut-o încercînd pur și simplu să pătrund poemul. Sînt puțini cei care procedează astfel. De obicei criticii atacă un anumit domeniu îmbrățișînd o metodă critică exhaustivă. Citesc tot ce se poate citi despre epoca augustană, apoi despre întreg șirul de predecesori ai lui Chaucer — vechi de cîteva secole — și abia după aceea încearcă să afle ce-i cu Chaucer, și asta-i tot. Sau se hotărăsc să scrie un studiu despre nominalism și atunci caută la Chaucer tot ce are legătură cu nominalismul. Privesc opera ca printr-o lupă pentru a-i găsi mai ales elementele nominaliste și ale epocii augustane. Și care-i rezultatul? O analiză critică în care adevărul se pierde prin deformare și deci prezentarea deformată a unor aspecte. Cred că ceea ce trebuie să facă un critic adevărat este asemenea cu ceea ce face un cititor care se respectă, căci un cititor serios de literatură contemporană trăiește în societatea modernă, se implică profund, o carte de Bellow îl face să mediteze, nu-l lasă indiferent. Și, cred eu, și un critic al literaturii medievale trebuie să se implice profund în perioada Evului Mediu. Să citească tot felul de cărți de istorie — nu din obligație, ci din pasiune. Să se familiarizeze cu ideile filosofice ale perioadei și chiar ale unor vremuri anterioare, mînat fiind

SCRIITORII DESPRE EI... ȘI DESPRE ALȚII

și-n cazul acesta tot de dorința de-a ști mai mult. Dacă descoperă un poem din engleza veche cunoscut în literatura greacă, așa cum se întîmplă la Cynewulf, înseamnă că știe bine și literatura greacă. Altfel spus, un critic bun este și un om de cultură. Dacă încerci alt drum, și cred că universitatea de azi cam asta vrea, atunci n-ai cum să faci o critică bună.

Cînd eram studentul lui John Mc Gillard, profesor de literatură medievală, specialist în Chaucer, trebuia să fac o lucrare despre elementele arabe dintr-un poem spaniol care avea legătură cu **Parlamentul orătăniilor** de Chaucer. Am spus: „Domnule profesor, dar nu cunosc limba arabă". Răspunsul a venit imediat: „Ei bine, ai trei luni la dispoziție". Așa că m-am apucat de lucru. Nu credeam că sînt în stare, dar m-am înșelat. Am văzut că se poate. Kittridge obișnuia să ceară lucrări de felul acesta. Așa erau pofesorii de altădată. Dar astăzi e la modă critica literară. Și cred că-i îngrozitor să tot citești tomuri întregi de critică. Părerea mea e că n-ar trebui să citim nici o carte de critică, deși știu că sînt extrem de radical cînd gîndesc astfel. Oricum, un lucru cert: de vrei să-i interpretezi pe romancierii americani trebuie să începi cu cei mai puțin cunoscuți. Așa ajungi să-i înțelegi pe clasici. Așa făcea Poe, de ce n-am face și noi la fel?

Reporterul: După aceea poți face și critică literară.

Gardner: Desigur. Dacă ne pierdem timpul citind cărți de critică, nu avem cum să surprindem tocmai ce-i mai important într-o operă literară.

Reporterul: De ce credeți (dar poate nu sînteți de acord cu mine) că mulți dintre criticii de azi nu mai scriu cărți?

Gardner: Cred că și asta ține tot de ceea ce-ți spuneam la început: critica literară devine pe zi ce trece — îmi pare rău că nu găsesc cuvîntul potrivit — o specializare, un fel de șmecherie. Cînd un critic studiază literatura nu ca s-o înțeleagă pe deplin, ci ca să se remarce profesional, sau poate e convins că o înțelege aplicînd o formulă anume, precum cea sugerată de Frye pentru tragedie, comedie, romanț ș.a.m.d., atunci acela e doar cu numele critic. Unii vor să fărîmițeze romanul în părți cît mai mici; alții, dimpotrivă, sînt pentru o analiză totală a lui.

Uite, John Howell, prietenul meu din Illinois, citește Hemingway și Faulkner, Hemingway și Faulkner, Hemingway și Faulkner. E drept că recent a citit din Gardner, dar asta pentru că-i sînt prieten. Deci știe tot ce se poate ști despre Hemingway și Faulkner. Știe pînă și ce obișnuiau să scrie pe vederi, și cunoaște exact ce citea Faulkner cînd scria **Ursul**, și cîte altele. Într-un fel, a devenit Faulkner. Bergson avea o teorie despre intelect și personalitate. Dumneata și John Howell sînteți, cred eu, tipul de critici care faceți critică încercînd să vă identificați cu scriitorul. Și așa reușiți să faceți o critică intuitivă, bună și reușită, departe de cea a criticului intelectual bazată pe o grămadă de fapte. Amănunte pe care le tot scotocește ca să le aranjeze în tipare dinainte stabilite.

Și dacă nu mai predau literatură medievală e că, printre alte motive, mi s-a acrit să citesc critică literară. Cam 90 la sută din critica despre literatura medievală este de proastă calitate, dar mai ales prost făcută ca metodă de lucru, vreau să spun. Deci, cred că n-ai cum să scrii cărți dacă vrei să fii și universitar în sensul rău al cuvîntului. Căci universitarilor nu le mai pasă de ceea ce se întîmplă în cărți. Sînt precum chirurgii, mai ales chirurgii aceia grozavi, care operează pe creier sau pe ochi și nu le pasă de bolnav. Pentru ei pacientul este doar un caz și atît.

Reporterul: Operația reușită, pacientul mort.

Gardner: Exact.

Reporterul: Înțeleg că aveți de gînd să scrieți mai multe romane și să faceți mai puțină critică. Așa să fie?

Gardner: Ei, am să fac și critică — îmi pare rău că nu pot folosi un cuvînt mai potrivit.

Reporterul: Pot să sugerez „studiu"?

Gardner: Da, parcă-i mai nimerit. Acum tocmai lucrez la o carte care-i pe terminate. Se numește **Thor's Hammer: A Literary Manifesto (Ciocanul lui Thor. Un manifest literar)** care se va tipări la Basic Books și se ocupă de estetica ficțiunii. Și mai am un proiect de mai lungă durată, o altă carte, pur și simplu o trecere în revistă a tuturor scriitorilor contemporani. Nu vreau să aduc laude sau să critic vehement, ci doar să arăt ce fac Mailer, Bellow și alții. În felul acesta vreau să sugerez posibilitatea unei noi clasificări a scriitorilor — dar nu clasificarea este totul. Clasificarea este chiar dăunătoare în literatură; e importantă doar cînd scriitorii sînt deja etichetați. Dacă Richard Locke afirmă că Norman Mailer e cel mai mare scriitor american atunci un alt critic va spune „Stai puțin, nu te grăbi". Nu că doresc să-l plasez pe altul în locul lui Mailer; ci vreau ca acel loc să dispară, căci nu vreau ca Mailer să fie socotit mai important decît alți scriitori tineri talentați, care nu intră sub incidența criticii literare, deoarece Mailer le stă în cale ca o vacă bătrînă.

Deci cartea la care lucrez și despre care îți vorbesc este de fapt lista lui Richard Locke, publicată în **New York Times** (acum o săptămînă); am de gînd să mă ocup de toți scriitorii menționați în acea listă. Dar mă voi opri și asupra celor mici, pe care el nu i-a luat în considerare. Vorbește de literatura de la 1955 și nici nu-l menționează pe Jerry Salinger! E drept că Salinger n-a scris prea mult, dar nu cred că stă degeaba în casă. Știu că a lucrat la un roman mult timp; știu că are pe puțin vreo duzină de povestiri și mai știu că toate sînt minunate. Și mai știu că este unul dintre cei mai desăvîrșiți artiști ai timpului nostru. Nu se poate ca pe el să-l dai uitării și să-l ridici în slăvi pe Tom Pynchon. Desigur, nu-l contest nici pe el — dar, înțelegi ce vreau să spun. Cred c-o să-mi iasă un studiu care mă va încînta, deși îmi ia mult timp și nu-i ușor de fel.

Reporterul: Ce crezi că înseamnă literatura, la urma urmelor? Acum, cînd ai atîtea realizări în urmă. Ce încerci să faci? Care-i scopul?

Gardner: Cred că, în esență, literatura nu trebuie să caute noi valori, ăsta-i doar rolul științei, ci să se ocupe de reafirmarea valorilor tradiționale care s-au vădit utile, și totodată să pună sub semnul întrebării acele valori tradiționale ce par că se clatină. Cred că adevăratul rol al literaturii este să descopere pe față, fără menajamente, ceea ce-i bine și ce-i rău pentru oamenii din societate — să demaste răul așa cum este, și să arate binele fără a se deda la argumente înșelătoare. Căci, dacă prezint un lucru rău drept bun, deci folosesc minciuna în opera mea, ca să prezint o realitate cum vreau eu și nu cum este de fapt, atunci nu fac decît literatură de proastă calitate. Am scris o operă bună de dat la cos. Orice roman, orice operă adevărată este o reafirmare deplină a tuturor valorilor. Le spun deseori studenților mei că romanele pot începe în două feluri: „Un străin a sosit în oraș" sau „Ea s-a urcat în tren". Nu există excepții în această privință. Străinul poate fi holera, sau o soție are cancer sau altceva, dar o forță distrugătoare pătrunde în comunitate și pune la încercare valorile comunității. Și apoi se va vedea care dintre valori sînt mai stabile, care dintre valorile aduse de străin sînt mai prețioase. Sau, cealaltă versiune, pleci din Alabama și vii la Chicago și deci te afli într-o situație nouă, în care sînt puse la încercare toate valorile. Ce-i realmente uimitor e faptul că mii de romane se deschid cu unul din cele două începuturi și reușesc să înainteze fără a spune ceva — și asta-i chiar incredibil.

Dar arta trebuie totdeauna să afirme ceva, și eu cred că în aceasta constă funcția ultimă a artei. Trebuie să arăt că această prezentare e lipsită de interes dacă nu-i ilustrată în mod dramatic, dacă nu e plină de suspans, dacă nu e interesantă sau amuzantă, dacă nu captivează într-un fel sau altul atenția și emoția cititorului. Trebuie să aibă și personaje, deoarece ele ne interesează cu deosebire. Trebuie să aibă și elemente psihologice, dacă vrea să existe cît de cît. Și va avea și acțiune, deoarece asta-i sarea și piperul. În sfîrșit, modul în care prezinți valorile — ceea ce romanul face, de fapt, e să prezinte niște valori — dar modul de prezentare face savoarea romanului, și devine mai important decît însuși scopul său inițial; și tocmai acum se pot încurca lucrurile.

Un scriitor desăvîrșit păstrează proporția între ceea ce face, adică în analiza amănunțită a personajelor și a situațiilor, în prezentarea valorilor, în felul cum reușește să le facă interesante și valide. Și cu cît te gîndești mai mult la analiza amănunțită cu atît ești mai atras de problemele tehnice de prezentare, cu atît ești mai prins în tot felul de șiretlicuri, și așa ajungi pe tărîmul demential al tehnicii narațiunii, unde mulți au ajuns deja astăzi, renunțînd la alte elemente ale romanului în favoarea a tot felul de inovații și speculații. Și asta nu-i bine, căci esența artei, care trebuie să fie morală, se pierde. Mai întîi de toate, trebuie

să urmărești prezentarea valorilor, și cred că ăsta e scopul nu numai al romanului dar și al picturii, sculpturii și al muzicii.

Reporterul: Să ne întoarcem la condiția literaturii moderne. Pe scurt, care credeți că sînt neajunsurile literaturii de astăzi?

Gardner: Problema literaturii constă în faptul că în sistemul capitalist ești hărțuit din toate părțile și înșelat în tot ce faci. Băieții de la Beatles au venit cu idei originale și minunate despre muzică. Niște capitaliști i-au inventat imediat pe băieții de la Monkeys, care habar n-au să cînte la vreun instrument, dar arată ca niște școlari cuminți și ascultători. Li se dublează vocile și apar pe piață — și așa se distruge reputația formației Beatles. S-a terminat cu muzica **rock and roll**, deoarece este de proastă calitate și oricine poate cînta astfel. **Shane** apare pe ecrane. Este primul **western** serios, un film plin de simboluri. Dar imediat apare și o imitație și nu mai poți să vezi **Shane** cu plăcere, pentru că l-au umbrit imitațiile. Nici tablourile lui Raphael nu mai pot fi privite, tot din cauza imitațiilor ieftine atîrnate de preoți în bisericile metodiste. Arta adevărată este mereu în competiție cu imitații ieftine de prost gust. În societatea capitalistă, unde banul este totul, unde unui scriitor îi trebuie zece ani ca să scrie o carte interesantă, serioasă, iar unei companii îi ia două luni ca să producă o imitație, atunci e firesc să existe probleme. Și cred că asta-i cea mai gravă dilemă cu care se confruntă artistul în societatea americană.

Reporterul: O altă obiecție care apare este atunci comercializarea — dacă putem folosi cuvîntul ăsta în loc de capitalism. Comercializarea este în mare parte motivul pentru care tinerii talentați au dificultăți la publicare, pentru că editorii nu sînt dispuși să riște în vreun fel.

Gardner: Da, sigur că da.

Reporterul: Ei preferă mai curînd să publice o lucrare scrisă de un autor cunoscut, ceea ce le garantează succesul.

Gardner: Ai dreptate. De fapt, chiar dacă editorii vor să-i publice pe tinerii necunoscuți, le vine foarte greu dacă ei reprezintă o editură mare. E chiar o imposibilitate față de scriitorul necunoscut, întrucît comis voiajorii pur și simplu refuză să-i servească. Meseria comis voiajorului e să intre și să iasă din librării, fără a pierde timpul. Și dacă el are de ofertat șase autori binecunoscuți — Updike, sau cineva ca el și un autor fără firmă, el pur și simplu nu se va obosi să vîndă cartea aceea. O va lăsa de izbelițe, iar ea se va perima. Recenzenții, nici ei n-au să se ocupe de un necunoscut sau, cel puțin, le vine mai greu să-și piardă timpul cu el. Așa că, în final, necunoscutul n-are altă șansă decît să publice oricum și să-și facă cu încetul o reputație pe lîngă editurile mici. Pe de altă parte, firește, există și avantaje. Situația aceasta încurajează tipografiile mici și editurile mici și de asemenea încurajează editurile universitare, care deocamdată s-au abținut de la publicarea romanelor. Și cred că lucrurile se vor îndrepta. De ce să nu avem două tabere separate: cea comercială, dacă-ți place termenul, și cea reală? Dacă cea reală începe să se facă cunoscută, și cred că așa se va întîmpla — îți amintești, acum cîțiva ani nimeni nu auzise de editura Jabberwork. Acum, mulțumită lui Douglas Wills și cîtorva ca el, ea e un nume. Desigur, nu cum este Random House, dar la urma urmelor nici nu e de dorit. Da, cred că-i destul de greu să răzbați astăzi.

Traducere de
Luiza PÂRVU

Sherlock Holmes și holmesologia

În 1887, almanahul **Beeton's Christmas Annual** publica **Studiu în roșu**, primul text care îl avea ca protagonist pe Sherlock Holmes. Era actul de naștere al unui personaj ce a devenit un mit și o instituție. Personajul și-a „devorat" creatorul și i-a supraviețuit. În 1987, „centenarul" lui Holmes a fost sărbătorit cum se cuvine de admiratorii lui: numere speciale de revistă, colocvii, conferințe, pelerinaje etc. S-a putut din nou constata atunci cît de dezvoltată este „știința" numită **holmesologia**, disciplină riguroasă și austeră, practicată cu dăruire și seriozitate. Dintre numeroasele contribuții apărute cu ocazia centenarului, am ales pentru cititorii almanahului „Convorbiri literare" un text al lui Jacques Baudou, ce inventariază, cu umor, multele și surprinzătoarele ipostaze ale **cultului holmesian**, precum și însemnările lui Francis Lacassin (eminent specialist în materie, autor al unei faimoase **Mitologii a romanului polițist**) privind viețile postume ale lui Holmes, însemnări la care se adaugă două note referitoare la niște chestiuni de istorie literară. Aceste texte dau, credem, o imagine a destinului extraordinar pe care l-a cunoscut personajul creat de Arthur Conan Doyle.

Francis Lacassin

Viețile postume ale lui Sherlock Holmes

Spre deosebire de personajele literaturii „cultivate", Sherlock Holmes este invulnerabil și nemuritor. A confirmat-o după moartea lui Conan Doyle. O dovedise în timpul vieții acestuia, atunci cînd scriitorul a încercat să-l supună la proba ce consacră pe toți marii eroi ai literaturii populare, de la Edmond Dantès la Fantomas, trecînd prin Rocambole și Arsène Lupin: moartea, urmată de inevitabila înviere. Precizez că această înviere e cerută de public. E semnul clar că opera lui Conan Doyle se înscrie în cîmpul literaturii populare unde consumul domină și orientează producția. Devenit mit, personajul scapă autorului său, sau mai curînd inventatorului său, incapabil să-l modifice sau să-l distrugă, în pofida unui frecvent și legitim impuls ucigaș. După Conan Doyle, Maurice Leblanc și Marcel Allain au cunoscut și ei această dorință infanticidă. O butadă a lui Marcel Allain ilustrează oportun contradicția dintre afectivitatea încărcată de ură și noțiunea economică de profit pe care o implică această stranie situație estetică: „Fantomas? am tot încercat să-l lichidez... dar el e acela care mă va ucide! Pînă una alta, îmi asigură mijloacele de trai!"

E greu, pentru un autor, să se supună fără încetare logicii unui personaj care se consideră el însuși „salvatorul suprem" și pe care cititorul îl admiră cu gura căscată sau strigînd: bis!

Conan Doyle, lipsit de sfînta răbdare a doctorului Watson, suporta din ce în ce mai greu pe acest personaj adulat de cititori nesățioși, care îi ignorau restul operei. Și, cu toate că și-a mărit exigențele financiare, nu a reușit nici în acest mod să-și descurajeze editorii.

Fapt pentru care, în 1893, după zece ani de coabitare și douăzeci și șase de aventuri, se hotărăște să-l suprime. Îl face pe un anume Moriarty, avansat, special pentru această împrejurare, la rangul de „geniu al crimei", să-l arunce într-o prăpastie, undeva în Elveția. Tentativa eșuează: întreaga Anglie intră în doliu, încep șapte ani de reproșuri, lamentări, rugăminți. Pentru a-și potoli propria mamă, autorul își lasă eroul să iasă din prăpastia de la Reichenbach și să-și atribuie încă douăzeci de anchete. În 1917, profitînd de întreruperea provocată de război, încearcă o eliminare insidioasă, pregătită de o emoționantă reprezentație de adio. Ultimul arcuș ne relevă un Sherlock Holmes retras subit într-o mică fermă. Ieșire, din nou, ratată: între 1921 și 1927 vor apare Arhivele lui Sherlock Holmes, relatînd douăsprezece anchete anterioare retragerii.

SCRIITORII DESPRE EI... ȘI DESPRE ALȚII

Decesul autorului, în 1930, îi va conferi lui Sherlock Holmes tinerețe și nemurire, garantînd libertatea unui cult în cadrul căruia Conan Doyle se resemnase să joace rolul sfîntului Iosif. Încercărilor ucigașe ale lui Conan Doyle, eroul le replicase prin rebeliuni (reușite) împotriva unei tutele excesive. Fără să ceară permisiunea, se măsurase cu Arsène Lupin, în 1906, în Sherlock sosește prea tîrziu, înainte de a-l regăsi pe gentlemanul-combrioleur în alte trei dueluri, dar, devenit prudent, Maurice Leblanc îl botează Herlock Sholmès. Începînd din 1908, un editor din Berlin răspîndește în Germania și în Franța o serie de fascicole intitulate, fără complexe, Dosarele secrete ale lui Sherlock Holmes : ceea ce Conan Doyle nu a dezvăluit...

Începînd cu fascicolul trei, colecția fu rebotezată Dosarele secrete ale regelui detectivilor după care, optînd pentru o retragere prudentă, a dispărut. A renăscut douăzeci de ani mai tîrziu, relansată de un editor din Amsterdam sub titlul abil și insidios de Harry Dickson, Sherlock Holmes-ul american. Acest emul iancheu locuia la Londra în Baker Street la numărul 111-B, împreună cu proprietăreasa lui, Mrs. Crown și cu asistentul său, Tom Wills. Traducerea textului german, corectată în grabă de tipografii olandezi, restituia din neatenție, de mai multe ori în fiecare fascicol, adevărata identitate a componenților trioului : Holmes, Mrs. Hudson, Watson... A intervenit apoi Jean Ray care, în loc să se obstineze să traducă niște texte mediocre, a reinventat povestiri noi care i-au inspirat lui Alain Resnais ideea unui film, la care a gîndit șase ani fără să-l realizeze niciodată !

Pentru a evita acuzația de plagiat, unii autori recurseră la alibiul parodiei : Cami l-a opus pe Sherlock lui Fantomas sub titlul Spectras contra lui Loufock Holmes. Alții, mai subtili, invocară alibiul pastișei : Jean Giraoudoux într-o povestire pentru cotidianul Le Matin, Boileau-Narcejac în volumul Uzurpare de identitate.

Însuși fiul autorului, Adrian Conan Doyle, a contribuit la proliferarea acestor vieți postume producînd în 1954, în colaborare cu John Dickson Carr, Isprăvile lui Sherlock Holmes. Doctorul Watson îi atribuia colocatarului său în jur de 70 de anchete ; or, el nu povestește decît 56, limitîndu-se să enumere titlurile a încă vreo douăsprezece. Adrian Conan Doyle și John Dickson Carr s-au amuzat să le imagineze și să-l facă pe dragul de doctor să le povestească. Iluzia e totală.

Dar, pentru ca pastișa să atingă calitatea modelului, nu e de ajuns să respecți asemănarea. Trebuie să mai adaugi ceva care, fără să contrazică originalul, se deosebește de el și totodată îl îmbogățește. Astfel, Ellery Queen, în Sherlock Holmes contra lui Jack Spintecătorul, îi face să se înfrunte pe acești doi contemporani a căror întîlnire Conan Doyle o evitase.

In Sherlock Holmes Memorial (editura Clancier-Guenaud), Jacques Baudou și Paul Gayot fac inventarul complet al „vieților" pe care Conan Doyle le-a refuzat eroului său.

Astfel, el l-a întîlnit pe căpitanul Dreyfus, grație lui Michael Hardwick (Sherlock Holmes și prizonierul din Insula Diavolului, ed. Balland, 1980) ; pe Karl Marx, în timpul Comunei din Paris, grație lui Alexis Lecaye (Marx și Sherlock Holmes, ed. Fayard, 1981) ; Nicolas Meyer supune pe regele detectivilor la o cură de dezintoxicare sub supravegherea maestrului psihanalizei Sigmund Freud (Soluția de 7 la sută, ed. Lattès, 1976). Holmes a rezolvat și Misterul lui Edwin Drood, lăsat neterminat prin moartea brutală a lui Charles Dickens, a mai demonstrat și că Shakespeare era chiar Shakespeare, ceea ce începuse să nu mai fie evident...

În unele din viețile sale paralele, Sherlok cedează locul de vedetă dublului său negativ (John Gardner : Întoarcerea lui Moriarty, Lattès 1976), sau fratelui său Mycroft.

I-a fost dat unui francez, Albert Davidson (pseudonimul lui René Reouven), să încununeze printr-o carte superbă acești 75 de ani de vieți paralele pe care criticii erei post-atomice vor socoti inutil să le deosebească de cea „adevărată". Carte superbă prin îndrăzneala invenției și ingeniozitatea fabulației. Cu atît mai remarcabilă cu cît e prima pastișă după Holmes în care acesta este cu desăvîrșire... absent, exceptînd titlul : Elementar, dragul meu Holmes (ed. Donoël, 1983). Îi găsim însă pe Conan Doyle, pe secretarul său Alfred Wood (modelul lui Watson), pe doctorul Joseph Bell (modelul lui Holmes), pe Jack Spintecătorul, pe faimosul spărgător Jules Bonnot (care, între două „lovituri", a fost realmente șoferul lui Conan Doyle). Și chiar pe Robert Louis Stevenson, prin intermediul primei versiuni din Doctor Jekyll și Mr. Hyde, distrusă din ordinul soției scriitorului pentru că ar fi fost „scandaloasă".

Cum contribuie toți aceștia la saga lui Sherlock Holmes ? Nu vă rămîne decît să citiți această adevărată capodoperă a genului pastișei și să conchideți împreună cu Holmes : „Cînd ați eliminat imposibilul, ceea ce rămîne, oricît de necrezut ar putea să pară lucrul acesta, este adevărul".

Jules Bonnot, șoferul lui Conan Doyle

În Franța, unul dintre primii și cei mai atenți exegeți ai lui Sherlock Holmes a fost Doctorul Edmond Locard (1877—1966) care a întemeiat și a condus, din 1910 pînă în 1951, Laboratorul de Criminalistică din Lyon. Amestecat, ca expert, în mai toate marile afaceri criminale dintre cele două războaie, fusese poreclit „vrăjitorul chimist" sau „Sherlock-ul francez".

Cîteva din lucrările sale (Poroscopia, Dactiloscopia, Verificarea alibiurilor prin analiza prafului) justifică alăturarea cu maestrul din Baker Street. Pe acesta, de altfel, doctorul Locard l-a propus drept model în Polițiști de roman și de laborator (Payot, 1924). Autorul făcea acolo o analiză pertinentă și măgulitoare a metodelor lui Holmes : raționament și investigare pe teren : „Mărturisesc că, în ceea ce mă privește, în aventurile lui Sherlock Holmes am găsit ideea examinării prafului de pe haine și a petelor de noroi ; știu că nu sînt singurul care am găsit în aceste povestiri idei noi și sugestii utile".

Aceste elogii îi atraseră lui Locard onoarea de a primi, în anul următor, vizita lui Conan Doyle, venit la Paris pentru a prezida Congresul Mondial de Spiritism. Parcurgînd sălile Muzeului Crimei, amenajat în podul Tribunalului din Lyon, Conan Doyle se opri în fața unei fotografii : „Ia te uită ! Păi ăsta-i Jules, șoferul meu..."

Era o surpriză, și încă una dublă ! O surpriză pentru Doctorul Locard, uluit să afle că Jules Bonnot fusese angajatul părintelui lui Sherlock Holmes, la începutul secolului, timp de cîteva luni. Surpriză și pentru Conan Doyle, care a aflat că șoferul despre care nu mai avusese de multă vreme vești devenise, zece ani după reîntoarcerea lui în Franța, șeful, cît se poate de modern, al unei bande de criminali ce opera circulînd în automobile !

O situație aiuritoare ce nu putea să nu inspire pe vreunul din autorii vieților postume ale lui Sherlock Holmes.

Un model al lui Sherlock Holmes

Dacă e să-l credem pe Conan Doyle, cel din Amintiri și aventuri, trei au fost influențele care au contribuit la geneza lui Sherlock Holmes. Mai întîi Edgar Poe și cavalerul Dupin, pentru metoda raționamentului și arta citirii gîndurilor. Apoi Emile Gaboriau și polițiștii lui : moș Tabaret, Dl. Lecoq, pentru metodele de investigare pe teren.

Cea de a treia influență, Conan Doyle n-o întîlnește în cărți ci în realitate, și anume în persoana unuia dintre profesorii lui de la Facultatea de medicină din Edingurb, doctorul Joseph Bell (căruia îi e dedicat primul volum din Aventurile lui Sherlock Holmes).

Doctorul Bell nu i-a împrumutat lui Holmes doar „fizicul de indian". Ei au în comun mania de a-și stupefia auditorul dezvăluind personalitatea sau antecedentele unui ins necunoscut, pe care îl văd pentru prima oară. În timpul vizitei, însoțit fiind de studenți, Doctorului Bell îi plăcea să propună nu doar diagnosticul maladiei ci și al caracterului sau al ocupațiilor pacienților săi. Cîteva rapide priviri erau suficiente pentru a improviza un „număr" care foarte rar se termina printr-un eșec.

Conan Doyle povestește, spre exemplu, un dialog între doctorul Bell și un bolnav necunoscut îmbrăcat în civil.

„— Ei bine, băiete, ai fost soldat, nu-i așa?
— Da, domnule.
— Te-ai întors de puțină vreme acasă, nu-i așa?
— Da, domnule.
— Ai fost subofițer?
— Da, domnule.
— În garnizoană în Barbade?
— Da, domnule.

— Vedeți domnilor, explica doctorul, acest bărbat avea un aer respectuos, dar nu-și scosese pălăria. În armată nu-ți scoți chipiul; s-ar fi adaptat, cu siguranță, obiceiurilor vieții civile dacă ar fi fost demobilizat de mai multă vreme. Avea un aer autoritar și se vedea cît de colo că e scoțian. Cît despre Barbade, suferă de elefantiasis, boală frecventă în Indiile occidentale, dar nu în Anglia".

Holmes a preluat pînă și laconismul inchizitorial al doctorului Bell. Acesta a sfîrșit prin a lua foarte în serios rolul său în crearea mitului lui Sherlock Holmes. A prefațat reeditarea Studiului în roșu și luase obiceiul să-i trimită lui Conan Doyle sugestii personale privind activitatea celebrului detectiv. „Sugestii care, trebuie să mărturisesc, nu prea erau utilizabile", adaugă politicos fostul său student.

Jacques Baudou

Cultul holmesian

Holmesologia este o știință în cel mai înalt grad speculativă. Deși a avut precursori precum Arthur Bartlett Maurice sau Andrew Lang, paternitatea acestei discipline de vîrf a criticii literare este îndeobște atribuită unui autor de romane polițiste, față bisericească de felul lui, Monseniorul Ronald Knox, care a ținut la Oxford, în 1911, o conferință intitulată „Studies in the literature of Sherlock Holmes". Apariția acestui studiu în 1928, în volumul **Essays in satire**, pare să fi suscitat o anume emulație căci a fost urmat de publicarea cîtorva din textele fundamentale ale holmesologiei. În 1931, Sydney C. Roberts semnează o biografie a doctorului Watson: **Doctor Watson, prolegomena to a biographical problem.** În 1932, arheologul american Harold Bell publică la editura Constable din Londra **Sherlok Holmes and Dr. Watson: the chronology of their adventures**, iar T. S. Blakeney foarte erudita lucrare **Sherlock Holmes: fact or fiction?** al cărei titlu oferă una din cheile holmesologiei: a te preface că ești convins de existența autentică a detectivului.

Doi ani mai tîrziu, Harold W. Bell editează prima antologie de studii holmesiene: **Baker Street studies**, iar Vincent Starret publică **The private life of Sherlock Holmes**, prima biografie a celui mai celebru detectiv din lume.

Venise timpul de a se trece într-o etapă nouă și de a ridica holmesologia la rangul de cult... La 6 ianuarie 1934, un grup de admiratori necondiționați ai lui Sherlock Holmes se reunește la New York pentru a glosa despre „The Sacred Whitings", cu alte cuvinte Canonul, ansamblul romanelor și povestirilor al căror erou este locatarul cocainoman și meloman din Baker Street, nr. 221 B. Unul dintre acești admiratori, criticul de la **Saturday Review of Literature**, Cristopher Morley, propune numele de „Baker Street Irregulars" (BSI), în semn de omagiu față de ștrengarii londonezi care îi făceau lui Holmes fel de fel de servicii, și tot lui Morley i se încredințează sarcina de a redacta statutele clubului, un club nu chiar la fel cu celelalte, și a cărui primă adunare statutară are loc la 5 iunie 1934.

Se născuse așadar — și, paradoxal, pe pămînt american — prima societate holmesiană. Scopul ei era studiul „textelor sacre"; puteai deveni membru dacă răspundeai cît mai corect posibil întrebărilor privitoare la Canon, puse de demnitarii societății. O adunare anuală era prevăzută la data de 6 ianuarie; adunarea începea cu o serie de toasturi ritualice și se continua printr-un soi de dispută, constînd în ghicirea titlului unui text canonic din care unul dintre Irregulars cita un pasaj. Ritualul s-a menținut aproape neschimbat pînă în zilele noastre; după toasturi, sînt intronizați noii membri și sînt supuse adunării o serie de comunicări din domeniul holmesologiei.

Tot în iunie 1934, dar în ziua de 6, se ținea și prima reuniune a celei dintîi Sherlock Holmes Society englezești, fondată de Dick Sheppard și R. Ivar Gunn, dar ea n-a avut decît o existență efemeră, dispărînd o dată cu dispariția președintelui.

Holmesologia a cunoscut un nou avînt atunci cînd, în 1946, unul dintre cei mai eminenți B.S.I., Edgar W. Smith, a fondat o revistă trimestrială, **The Baker Street Journal**, consacrată studierii celor mai diverse aspecte ale Canonului, precum și reeditării textelor fondatoare ale disciplinei.

Experții s-au lansat cu frenezie în analize și speculații, scrutînd marile enigme ale holmesologiei, de la marele hiatus la jocul de șah al lui Holmes pînă la afacerile la care Watson face doar aluzie; examinînd cele mai mici erori lăsate în text de cel pe care ei îl consideră un simplu agent literar — Conan Doyle.

Niciodată o operă literară nu a fost disecată cu atîta atenție și rigoare, dar și cu atîta imaginație și inventivitate. **Baker Street Journal** a devenit curînd organul oficial al cultului holmesian în Statele Unite. A servit și drept agent de legătură între diferitele societăți — acele „Scion Societies" — care s-au născut și s-au înmulțit după modelul lui Baker Street Irregulars dar limitîndu-și acțiunea la un teritoriu geografic mai restrîns. În Washington apare **The Red Circle**, în St. Louis — **The Noble Bachelors**, în Memphis — **The Giant Rats of Sumatra**, în San Francisco — **The Scowrers and Molly Maguires**, în Cleveland — **Mrs Hudson Lodgers**, în Baltimore — **The Six Napoleons** și lista e departe de a se fi încheiat... Dacă ținem seama și că aceste „Scion Societies" se reunesc, organizează banchete și editează și ele publicații cu titluri la fel de savuroase precum **The Afghanistan Perceivers Dispatch, The Camden House Journal** sau **The Red Herring**, ne facem o idee despre amploarea sindromului Holmes dincolo de Atlantic...

Patria lui Holmes nu a rămas indiferentă la gloria eroului său detectiv. La 20 februarie 1951 s-a creat o foarte activă **Sherlock Holmes Society of London** care prezintă, față de rivalele ei americane, notabilul avantaj de a putea desfășura o muncă de teren. Lucru de care profită copios, organizînd anual călătorii de studii prin locurile holmesiene, cea mai celebră călătorie de documentare fiind, fără discuție, acel tur al Elveției care i-a condus pe membrii S.H.S., îmbrăcați în costume victoriene, pînă la cascada Reinchenbach, unde au așezat, în 1968, o placă comemorativă.

S. H. Society of London editează bianual un **Sherlock Holmes Journal** bogat ilustrat, care nu e cu nimic mai prejos, în ce privește calitatea și erudiția, lui **Baker Street Journal**, fiind totuși socotit mai conservator și mai auster.

Holmesologia este bine reprezentată și în țările scandinave, prin **Sherlock Holmes Klubben i Danmark** și **The Baskerville Hall Club** (Suedia); în Australia înregistrăm pe **The S. H. Society of Australia** și **The S. H. Society of Western Australia.**

În Franța, aflăm în august 1966 și în iulie 1972, în paginile revistei Colegiului de Patafizică (**Subsidia Pataphysica**), sub semnătura lui Kirmu, primele texte demne de ceea ce specialiștii anglo-saxoni numesc „The high criticism": „Lettre au transcendant satrape Jean Ferry sur Holmes et Lupin" și „Reliques holmesiennes". Influența lor, limitată dar reală, a dus la constituirea, în 1983, a unei veritabile Sherlock Holmes Society franceze: „La société des amis d'Henri Fournaye", a cărei denumire face aluzie la un personaj din nuvela „A doua pată". Activitatea societății este mai ales editorială; publică o revistă, „A treia pată" și diverse opuscule de tot soiul: nuvele, benzi desenate, ghiduri, dosare de presă. Pentru centenarul lui Holmes, membrii fondatori au proiectat o excursie în strada Austerlitz, la domiciliul lui Henri Fournaye, precum și mai multe apariții publice. Și aici, așadar, „The game is afoot"...

Prezentare și traducere de
Cecilia CĂLINESCU

SCRIITORII DESPRE EI... ȘI DESPRE ALȚII

„Pentru ce scrieți?"

Iată mănușa zvîrlită de o prestigioasă publicație literară unui număr de patru sute de romancieri, poeți, eseiști de pe diferite meridiane.

Vector social, leac pentru plictis și vanitate, incantație pînă la uitarea de sine, rațiune de a fi?

„Cine sîntem, de unde venim, încotro ne îndreptăm?" — incita la introspecție Gauguin prin ecuații cromatice. E cam același lucru. Deci, „de ce scrieți"?

JUAN GOYTISOLO (Spania)

O existență împărțită între Paris și Marrakech pentru acest romancier născut în 1931 la Barcelona și care nu și-a considerat niciodată țara drept un loc fericit. Operă romanescă extinsă pînă la un eseu asupra romanului. Scriitor al exilului, exilat pretutindeni.

DACĂ AȘ ȘTI-O, N-AȘ SCRIE.

JOAN DIDION (S.U.A.)

Pe coasta de Est, este Susan Sontag și pe coasta de Vest este ea, care-i romancieră mai înainte de a fi eseistă și nu invers. Romane, articole, eseuri. Forța cuvîntului într-o regiune care nu visează decît imagini pe celuloid.

CA MAJORITATEA SCRIITORILOR, am început să scriu de pe cînd eram copil, din plictiseală și din vanitate; asta a devenit o manie și am continuat. Este un fel de intoxicație pentru că spiritul scriitorului încetează puțin cîte puțin să mai funcționeze dacă autorul nu scrie: nu știu dacă este pareză, atrofiere sau un fel de apatie, dar știu că sînt absolut incapabilă să gîndesc dacă nu lucrez. Și de asta scriu.

Ceea ce nu constituie un răspuns prea pertinent. Natural. — există alți factori — îmi place să mă joc cu cuvintele, îmi place ritmul limbii, îmi place să-mi fabric o lume în care trăiesc un anume timp, îmi place capacitatea pe care o am de a-i face pe alții să vadă ceea ce am văzut eu — mai mult (încă) puțin plictis, puțină vanitate — totuși scriitura este mai ales, pentru mine, o disciplină, un mod de gîndire.

JOHN GREGORY DUNN (S.U.A.)

Omonimul poetului englez din secolul al XVII-lea. O operă destul de secretă, ținută la mare preț de revistele literare de pe coasta de Est. Totuși el locuiește de cealaltă parte, la Los Angeles, dar din moment ce încearcă să nu scrie ca ceilalți, de ce n-ar și trăi altfel?

SCRIU PENTRU A-MI LIMPEZI gîndirea, pentru a-mi explica mie însumi sensul a ceea ce am văzut. Cuvintele impun o ordine spiritului, care este esențialmente dezordonat.

FREDERIC DARD (Franța)

Născut în 1921, își face cu greu debutul în publicistică înainte de a fi inventat un erou al timpurilor moderne: San Antonio. Scrie trei sau patru cărți pe an vîndute în milioane de exemplare.

CÎND SÎNT ÎNTREBAT „PENTRU ce scriu", e ca și cum m-ar întreba cineva „pentru ce trăiesc". Această realitate nu mai este analizabilă; nu pot decît să o constat, să o suport și să mă agăț de ea.

Bănuiesc că la început de tot (aveam cinsprezece ani) trebuie să fi scris de plăcere. Apoi îmi amintesc să fi scris ca să trăiesc. Probabil că de acum înainte trăiesc ca să scriu.

A scrie este un fel excelent de a te pregăti să mori. Aș vrea să pot păstra, în clipa morții, „vizionalismul" scriitorului; ar fi un „sfîrșit de mine" mai puțin greu.

MARGUERITE DURAS (Franța)

Născută în 1914 în Cochinchina, a părăsit Saigonul la 18 ani, dar și-a adus recent aminte de tinerețea-i dusă cu „Amantul", Goncourt '84. N-a uitat niciodată că „dragostea nu ia niciodată vacanță".

AM FOST HARȚUITA DE ÎNTREBĂRILE jurnalelor exact asupra acestui punct, a scrie.

Am încercat să răspund politicos dar de fapt nu aveam nimic de spus despre asta.

Nu știu nimic, niciodată n-am știut mai mult despre ce-i această activitate afurisită.

Cred că treaba asta o să se termine în 2027.

Isprăvit dintr-un foc, nimeni n-o să mai scrie.

ABE KOBO (Japonia)

Născut în 1924 la Tokio, își petrece copilăria în Manciuria. La 24 de ani, renunță la medicină, studiată concomitent cu entomologia și matematica superioară, ca să scrie, la persoana întîi, romane kafkiene („Femeia'nisipurilor").

ACEASTĂ ÎNTREBARE NU RELEVĂ logica, ea privește fără îndoială etica. La nivelul logicii, problema este un nod al lui Moebius care conține în sine-și răspunsul. Pentru scriitor, creația nu este doar rezultatul unei alegeri, ea este o formă a vieții. Interogația „pentru ce" este o parte constitutivă a „vieții" și la fel cum nu se poate concepe o soluție a rațiunii de a trăi, nu se află mai multă rațiune în actul de a scrie.

Totuși, din punctul de vedere al eticii, este o întrebare care stîrnește puțină nostalgie. Este incontestabil faptul că există o perioadă, plină de speranțe, în care această întrebare este posibilă (independent de posibilitatea de a-i răspunde). Dar trecînd printr-o epocă ce este ca o povară grea în excedent de sarcină, scriitorul a cunoscut decepția și a devenit mai modest.

Decît să dansezi prost dansul cu moartea, afli cel puțin o consolare în a-l dansa bine.

În vis,
călătorul himeric care
pășește granița visează...

EDNA O'BRIEN (Irlanda)

Irlandeză, ca urăște vapoarele, romancieră, îi e silă de pisici. La cincizeci de ani trecuți, îi place un pahar, să sporovăiască și să descrie femeile de-a lungul cărților „The Country Girl", „A Scandalous Women".

NU-MI ESTE PERFECT CLARA natura forței care mă împinge să scriu. Una dintre rațiuni se cheamă singurătate. Găsesc veselie printre cuvinte — prin lectură sau scriitură. Scriitura este aproape de rugăciune; ea atinge ascunzișurile cele mai adînci ale ființei scriitorului, și mai tîrziu pe cele ale cititorilor. Este un strigăt lansat împotriva banalității; este singura armă pe care o am ca să resping vidul.

OSCAR HAHN (Chile)

Un poet dedicat reconcilierii lui Thanatos cu Eros. A scris „Arta de a muri" ca și „Rău din dragoste", „Acest trandafir negru" și „Imagini nucleare". Talent pentru a amesteca inspirațiile cele mai erudite cu simplicitatea. Născut odată cu cel de-al doilea război mondial, pacifist, dar nu pacific.

PENTRU CĂ FANTOMA, PENTRU că ieri, pentru că astăzi, pentru că nu știu, pentru că dragostea, pentru că noaptea. Pentru că mîine, pentru că da, pentru că de ce nu, pentru că luna, pentru că pămîntul, pentru că gongora.

Pentru că începutul, pentru că Monstrul, pentru că sfîrșitul, pentru că bomba, pentru că mediul, pentru că grădina.

Pentru că sfîntul Ioan, pentru că soarele, pentru că Rimbaud, pentru că negrul, pentru că cerneala, pentru că pielea.

Pentru că strigătul, pentru că lumina, pentru că mă urăsc, pentru că bineînțeles, pentru că sîngele, pentru că hîrtia.

Pentru că noi, pentru că ei, pentru că tu, pentru că mai, pentru că nimic, pentru că pentru ce.

Pentru că moartea, pentru că aproape, pentru că litera, pentru că-ntr-o zi, pentru că toți, pentru că poate.

FRANCIS BEBEY (Camerun)

Născut în 1929 la Douala, este mai cunoscut în calitate de cîntăreț. Compozitor, el a dat recitaluri de chitară și a condus programele muzicale ale UNESCO. Marele premiu literar al Africii negre pentru primul său roman „Fiul Agathei Moudeo".

AFURISITĂ ÎNTREBARE ÎN ZILELE noastre.

Ce alteeva vreți deci să fac?

Și ce răspuns așteptați de la mine?

Într-adevăr, cunoscîndu-vă bine, miros că în chiar clipa în care a-

SCRIITORII DESPRE EI... ȘI DESPRE ALȚII

ceastă întrebare v-a venit în cap, n-ați uitat să vă imaginați, așijderea, genul de răspuns pe care ați spera să-l auziți dîndu-vi-l. Într-un fel, aveți dreptate : scriu fără îndoială, înainte de toate, pentru că am învățat să scriu. Banală consecință a unei boli pe care atîția oameni bine intenționați se străduiesc s-o răspîndească în lume de cîteva secole : alfabetizarea. Mi-am uitat străbunii de cînd scriu. Pentru că scriu și nu mă pot opri s-o fac. Lucrul ăsta a luat la mine dimensiunile nebunești ale unei adevărate necesități. Dacă ar ști-o ai mei !

Născocirea are greutatea propriilor sale cuvinte lansate ca niște proiectile salutare în fața auditoriului atît de atent. Călduțul clar de lună o ascultă ca și cum întregul sat ar învăța. În seara asta, personajul principal este broasca țestoasă, căreia tradiția îi acordă numărul maxim de înțelepciuni pe care o ființă animată și mișcătoare pe pămînt sau în apă l-ar putea avea : nouă. „Un rău care împrăștie groaza" s-a răspîndit asupra neamului animalelor de la răsărit la apus și de la nord la sud. Regele leu cheamă triburi și clanuri din toată pădurea. Dorește să-i ceară țestoasei, pe loc leacul răului de care suferă acum cu toții. Broasca țestoasă nu apare la adunare, spre marea mirare a tuturor animalelor, ceea ce, firește, îl zvîrli pe leu într-o mînie absolut înspăimîntătoare. Apoi, pescărușul de apă dulce, poștașul cu bătăi de aripi vine să anunțe regelui trista veste : pe drumul spre palat unde toți o așteptau cu neliniște, țestoasa a dat de un rîu adînc în care s-a înecat. Auzind asta, întreaga adunare cade într-o mare tristețe. Crocodilul însuși vine să verse o lacrimă. Atunci, iepurele, cel căruia Natura nu i-a dat decît șapte înțelepciuni, îndrăznește să spună : **„Ah, într-adevăr, țestoasa nu era atît de șmecheră pe cît o credeam. Eu, care nu știu să înot mai bine ca ea, trec întotdeauna rîurile mergînd pe unul dintre acele trunchiuri pe care omul le pune adesea ca să lege cele două maluri. Așa nu mă trezesc niciodată în apă."** Morala : puteți avea maximum de înțelepciuni, cea care vă va salva într-o zi de la moarte se află poate la unul dintre contemporanii voștri care are în aparență mai puține decît voi.

Mi-ar place să vă spun această poveste. Nu s-o scriu după cum vreți. Dar voi nu sînteți acolo. De altfel, satul cu clar de lună v-a devenit necunoscut. Și-apoi, nu știți să vă pierdeți timpul ca să ascultați cuvinte care se ridică și vorbesc și cîntă și dansează și trăiesc. Ați închis însuși timpul în ceasornice și calendare. Ce plăcere să alergi după ! Și eu care vă urmez în gîfîiala-mi civilizată trecînd prin foc nouă... Ce voce-mi mai rămîne ca să spun o mie și una de povești pe care le inventez de dragul propriei-mi vieți ? Opriți-vă ! Așezați-vă pe banca asta publică a unei veri orășenești, printre pungași, vagabonzi, îndrăgostiți, plimbăreți de tot soiul. Și priviți-l, priviți-l pe nebunul care sînt. Să povestești istorii, fie ele minunate, să le povestești cu voce tare, în piață publică, ca-n timpurile vechi ale tradiției orale a africanilor, nebunie curată ce-l desfide pe regele carte. Atunci ? Scriu ca să spun halt astăzi rasismului. Așa cum părinții noștri veniți din îndepărtatele lor tropice ziceau halt nazismului luptînd alături de voi pe cîmpurile de luptă din '39—'45. Să nu fie uitați neofasciștii, xenofobii și alți rasiști profesioniști.

Să scrii înseamnă mai presus de toate să lupți pentru libertate. Înseamnă să-i înveți pe oameni să se apropie unii de alții ca să caute în pace și înțelegere mutuală tipurile de fericire care corespund fiecare diferențelor dintre ei.

Neobosită filă albă. Ea mă ascultă, ea. Promițîndu-mi să dezvăluie în orice clipă, nu contează cui, toate secretele pe care i le încredințez. Atunci, îi vorbesc ca și cum aș scrie. Romanul meu este o poveste. Înșirați-i cuvintele, și o s-o trăiți. Vă mai spun odată : scriu pentru cei care au venit, n-au înțeles nimic despre nimic, s-au reîntors la mizeria lor paradisiacă și continuă să nu înțeleagă nimic despre nimic. Scriu ca să scap de paradisul lor factice și să ajung pe celălalt mal al inimii oamenilor înainte de a fi prea tîrziu. Atunci, scriu pentru că nu am timp să nu scriu.

Prezentare și traducere de
Steliana-Delia BEIU

DIN LUMEA SPECTACOLULUI

Un realizator de filme care scrisese un scenariu foarte prost se afla în căutarea unei vedete masculine pentru rolul principal. Bineînțeles, creația sa fiind nulă, nici o persoană nu a aceptat propunerea. Cum el le citi manuscrisul tuturor cunoscuților, într-o zi, un prieten îl abordă pe stradă :

— Ascultă, Belmondo ți-a devorat scenariul...

— Ești sigur ?

— Absolut. Eu n-am avut timp să-l citesc și cum acesta se afla aruncat pe jos...

— Este extraordinar ceea ce mi-ai spus...

În acest moment, tipul își fluieră cîinele zicîndu-i :

— Belmondo ! Vino aici, imediat !

*

O Brigitte Bardot de provincie aleargă nebună de bucurie la iubitul său spunîndu-i :

— S-a aranjat ! Am obținut, în sfîrșit, un mare rol !

— Nu zău ! Ce fel de rol ?

— Ei bine, iată ! Voi fi o slujnică care trebuie să anunțe că masa e servită. Bat la ușă și stăpîna rostește : „Să nu intri !..."

*

Groucho Marx face o declarație înflăcărată unei femei :

— Am văzut femei înfiorătoare, dar dumneavoastră bateți toate recordurile ! Eu, care nu pot să uit niciodată un chip, mă întreb cum am să-mi amintesc de dumneavoastră ? Nu mai are nici o importanță ce mă va face să mă gîndesc la dumneavoastră : o mobilă, un camion, un tomberon... Orice mă va face să mă gîndesc la dumneavoastră în afară de chipul dumneavoastră !

*

Un producător și o starletă s-au căsătorit la Hollywood. Prietenii se înghesuie în jurul lor pentru a-i felicita. La un moment dat, unul din ei întreabă :

— Unde aveți de gînd să vă petreceți luna de miere ?

Și cei căsătoriți îi răspund :

— Nicăieri ! Vom pune banii deoparte pentru a plăti divorțul...

*

— N-am nici un fel de baftă, se confesează o starletă unei prietene. De fiecare dată cînd întîlnesc vreun tip care-mi place, ori el este căsătorit, ori eu sînt măritată...

*

La film spectatorii se plictisesc. Un bărbat se întoarce brusc spre soția sa șoptindu-i :

— Privește. Vecinul din dreapta mea a adormit

Atunci, soția intervine :

— Și, mă rog, pentru ce-mi spui mie ? Ca să mă trezești ?

*

O starletă spuse cu amărăciune uneia dintre prietene :

— Îmi pare rău, dar ție îți lipsește complet cultura ! Sînt sigură că nu cunoști nici măcar prenumele lui Napoleon...

*

Un reporter de televiziune trebui să se odihnească într-un mic hotel de provincie. El îi dădu un bacșiș considerabil recepționerului rugîndu-l :

— Scoală-mă la ora șapte fix !

A doua zi, la ora cinci din ziuă, recepționerul bătu la ușă strigînd cît îl ținu gura :

— Vreau să mă culc și, cum nu am încredere în cel care mă va înlocui, m-am gîndit să vin să vă trezesc de pe acum !

(continuare în pag. 140)

Georges Perros

FOI LIPITE

Georges Perros (1923—1978) s-a bucurat, în tinerețe, de prietenia filosofului Jean Grenier și a actorului Gérard Philippe, care l-au introdus în lumea literară. A părăsit apoi Parisul, retrăgîndu-se în provincie. A publicat doar cîteva cărți: Poèmes bleus (Poeme albastre), Une vie ordinaire (O viață obișnuită) **și seria, de trei volume, de** Papiers collés (Foi lipite).

Întreaga-i „operă" (cuvînt pe care îl accepta cu mari reticențe), Georges Perros și-a conceput-o sub semnul fragmentarului și al neterminatului. A practicat cu predilecție aforismul și nota, cărora le-a consacrat — în intenția de a le defini statutul — rînduri pătrunzătoare. E un spirit lucid, sceptic și ironic, din familia lui Cioran; cultivă paradoxul, asociația neașteptată, șocantă. E, totodată, un admirabil scriitor, mînuind o limbă de mare rafinament. Însemnările sale sînt nu o dată eliptice, obscure, de o ambiguitate deliberată; regăsim ceva și din scrisul lui Barthes, din gustul acestuia pentru „fragment", pentru cuvîntul rar și prețios, pentru tăietura imprevizibilă, abruptă a ideii, pentru sintaxa nonconformistă, pentru — alteori — frazarea mătăsoasă, senzuală. Sensul pare suspendat, însemnarea devine pentru cititor obiect de reverie, de reflecție. Practică solitară și singulară, scrisul lui Georges Perros incită și încîntă.

Nu poate să existe o operă desperată, mobilul care i-a dat naștere este, oricum, pozitiv.

Arta fotografiei oferă un frumos simbol. „Prinzi" peisajul, sau fenomenul, sau figura. Și developezi. Dar ceea ce a avut nevoie de lumină, nu va putea fi „redat" decît în obscuritate.

A trăi înseamnă a înregistra. Ceea ce se numește inspirație nu sînt decît acele momente privilegiate cînd ceara umană găsește un ac adecvat.

Bolnavul este pentru medic ceea ce omul e pentru romancier: un caz. Cu cît omul este mai atins, cu atît romancierul se arată mai interesat. Se va spune că asta e ceva omenesc. Dar omenescul descrește în funcție de creșterea interesului.

Poem. Un om e pe moarte. PE MOARTE. E transportat la clinică. E salvat. Poemul e operația.

În drăgoste, treptat totul se anulează. Totul trebuie, în fiecare clipă, refăcut. Doi amanți sînt în afara timpului. Suspendarea orarului. Moartea nu va regăsi nicăieri aceste ore ce i-au fost semnalate. Va lua totul cu ea, dar va căuta în zadar timpul iubirii, care este sosia ei.

La masă. Alături de mine se discută pictură, literatură. Conversație fără surprize, dar destul de distinsă, între oameni cultivați și fericiți că sînt astfel. Ascult. Nu foarte atent totuși. Mi-e frică să nu mă acapareze. Căci plăcerea constă în a sta la o parte. Doar asta. Dacă trebuie să intru în circuit, nu mă mai interesează deloc. Își pierde farmecul omenesc.

Dacă trăiești fără încetare alături de cineva, de dimineață pînă seara, după opt zile îl detești. Dar să trăiești cu tine însuți! Atunci pleci în călătorie, nici măcar nu-ți mai iei o valiză, ca să nu-ți amintească de tine... Și ajungi într-o cameră de hotel, unde primul lucru pe care-l vezi e o oglindă. (Inutil s-o spargi).

Să înec prezentul. Sîntem peștii aerului.

Omul își aparține atunci cînd nu se mai compară cu nici un om.

Primul om care s-a gîndit la sinucidere a umilit viața pentru totdeauna. Viața e o mare jignită.

Avem umor în măsura în care celălalt nu-și dă seama de nimic.

Debussy și-a compus toată muzica stînd într-un acvariu.

Proștilor le trebuie timp ca să înțeleagă. Inteligenților, ca să nu înțeleagă.

Făcea din ea ce voia ea.

Viața e o oarbă care ține omul în lesă.

La cafenea, alături de mine, un om rîdea citind **Informația financiară.**

L-am întîlnit pe Dl. Teste. Și nu l-am recunoscut. Era deci cu siguranță Dl. Teste.

A fi spiritual, înseamnă a nu ști ce vei spune peste cinci minute.

Curiozitatea, albină a ignoranței.

Aplaudăm. Apoi aplaudăm aplauzele. Și tot așa. Un tunet de aplauze e mai greu de întrerupt decît o avalanșă de înjurături.

O dată eternitatea asigurată, trebuie să te gîndești la viitorul tău. În general și din fericire, e prea tîrziu.

Lene, mamă a tuturor viciilor și fiică a tuturor virtuților.

Kierkegaard, filosof detectiv. Dar ține să-l prindă viu pe vinovat. În timp ce Nietzsche, mai puțin delicat, mai germanic aș zice, ucide.

Molière are nevoie de prezența noastră pentru a fi admirabil. Shakespeare se lipsește de ea.

Adevăratul timp este cel nocturn. Îmi întorc ceasul seara.

De îndată ce conștiința își face apariția, omul e ros de moarte precum lemnul de vierme.

Să n-ai nimic de ascuns, în afara faptului că n-ai nimic de ascuns.

Don Juan este bărbatul la care se gîndește femeia atunci cînd se află în brațele unui bărbat. Chiar dacă acest bărbat este Don Juan.

Prea bătrîn ca să se însoare, își luă o amantă tînără.

Lucrul cel mai evident e uitarea. În fiecare zi trebuie să refacem traseul care ne conduce la limitele noastre.

Punctul nevralgic al criticii este că judecă ceva care nu mai poate fi schimbat.

Putem, la rigoare, să întîlnim o femeie care seamănă cu Gioconda. E limpede că Gioconda nu seamănă cu nici o femeie.

Lenea. Iată programul: te scoli, proiect: să muncești; mănînci, proiect: să muncești; e ora două, proiect: să muncești; iei cina, proiect: să muncești. Etc.

Îmi fac gînduri albe.

Memoria? Prăbușire progresivă, succesivă.

Don Juan este exact contrariul dragostei, sau mai curînd este o tentativă de a asasina iubirea-durată prin iubirea-clipă.

Făcători de note, contrabandiști ai literaturii. (Ceilalți se răzbună, îndeobște, necatadicsind să le publice produsele decît după moarte. În ce mă privește, vitrină sau nu, să mă omor ca să le dau textelor mele o șansă

SCRIITORII DESPRE EI... ȘI DESPRE ALȚII

postumă mi se pare puțin cam excesiv. Vom îmbătrîni cu siguranță împreună, nu chiar în cei mai buni termeni.) Trec fraudulos. Precum cel care, înainte de a se îmbăia, doar își moaie piciorul în apă, ei pipăie oceanul spiritual cu un vîrf de pană acid, dar dezabuzat ; sînt dezinvolți cît să poată răspunde „nu" atunci cînd sînt întrebați dacă scriu, atunci cînd se întreabă ei înșiși. Recompensă, amară sau fericită în funcție de temperament ; recompensă logică, meritată.

Fiecare notă își așteaptă cadrul. Aceasta va putea servi drept prim acord al unui roman, cealaltă la începerea unei scrisori, alta va fi „datată" și își va găsi locul într-un Jurnal. Nota e orfană. Literatura începe atunci cînd, pentru a pune în valoare aceste deșeuri, ai ideea de geniu, sau îți găsești timp, să scrii un roman, o scrisoare, să ții un Jurnal. Este tocmai lucrul de care mă simt incapabil...

Deci : nota există. E foarte aproape de obiect. Abia spune ceea ce vrea să spună. E naivă, căci încrezătoare, lasă inteligenței celuilalt libertatea de a o termina, de a o începe, sau de a o înghiți. E leneșă și nu ține cîtuși de puțin să se facă înțeleasă. Să fie luată în litera ei. Preferă să sune, să răsune. Autorul ca și cititorul trebuie să rămînă nevătămați. Are o înclinație neînfrînată către autonomie, către libertate. Nimic mai puțin familiar, în ciuda aparențelor. Mai puțin „Uman". Comunicarea îi e indiferentă. Este prin excelență cochetă, deoarece se arată doar în scopul de a fi remarcată, „notată". Nu disprețuiește gîndul că va lăsa o amintire de neșters. Dar mai curînd prin mireasmă decît prin cuvînt. (Îi place paradoxul...) Corpul ei este la limita fantomaticului. Sugerează. Nu insistă niciodată : provoacă suferință — cel puțin așa ar dori — și nu plăcere. Să zicem că e de esență feminină.

Pascal, Leopardi, Lichtenberg, Nietzsche, Valéry, Simone Weil : mari notiști.

Uitam. E nerăbdătoare. N-are timp. Nu zăbovește niciodată.

Versul deschide, e în pantă, cheamă un cînt. Aforismul închide. Vers lichid, aforism solid. Uimește. (...) Nu angajează durata, se lipsește și își bate joc de spirit. Anulează pe de ce și pe cum. (...) Ucide, oferind o moarte frumoasă, orice idee, orice personalitate. Cea mai bună farsă pe care o facem orgoliului nostru, eului nostru.

Natura e făcută din aforisme. Floarea, copacul... Sau iată, găina ! Priviți-o. Cît de proastă pare ! Se ghemuiește în coșul ei ca o portăreasă grasă fără locatari. Dar iat-o că-și ia zborul — dacă pot spune așa — lăsînd în miezul căldurii ei o mică minune de necrezut. Oul este cel mai frumos aforism care există. Cel mai neașteptat.

Nimic mai distractiv ca soarta rezervată oamenilor care vor cu îndîrjire să se ascundă, să fugă de ceilalți. Nici Valéry, nici Rimbaud, nici Lawrence n-ar fi reușit atît de repede să se facă universal cunoscuți dacă ar fi vrut. Tineri în căutare de glorie, imitați-i.

Auzi : „Ești prea complicat. Fii simplu. Nu mai tăia firul în patru...". Ei transformă în ceva voluntar — le convine — ceea ce este consubstanțial, precum frumusețea sau urîțenia. Un om urît, căruia i se va repeta tot timpul că greșește fiind urît, va sfîrși prin a se întreba dacă nu cumva a făcut-o dinadins.

E foarte rar ca un om care spune că refuză (femei, onoruri, etc.) să spună adevărul. Se mai întîmplă totuși. Dar atunci n-o spune.

Faptul însuși de a ne înfățișa încontinuu celorlalți cu masca aceluia care am vrea să fim face să pierdem dorința de a fi cu adevărat acela și de a ne strădui să devenim astfel.

A voi să știi mai mult decît e îngăduit despre un scriitor, despre un om anume, asta se explică prin gustul pentru crimă. Mascați de psihologie și de **iubirea pentru adevăr,** coborîm în pivniță, urcăm în pod. Nu se poate ca în cele din urmă să nu găsim paiul. Dar mai bine citiți opera însăși. Veți găsi întotdeauna paiul. Paiul e literatura. Iar bîrna sînteți voi, citind.

Facem tăcerea să tacă doar atunci cînd vorbim mai tare ca ea.

A scrie înseamnă a renunța la lume implorînd lumea să nu renunțe la tine.

Femeile sînt astfel făcute încît sînt mai încîntate să ne despartă de o femeie decît să ne scoată din singurătatea noastră.

Benjamin Constant. S-ar zice că în el nu se află nici o posibilitate de schimbare. E straniu să-l vezi pe acest om de o atît de rară inteligență rămînînd „același" pînă la capăt. Ca și cum această luciditate n-ar fi implicată, prezentă, activă, decît întreținînd haosul. Întotdeauna în ceilalți n-a văzut decît faptul că ar putea fi periculoși. Pentru el, infernul e iubirea celorlalți.

Ceea ce e brutal și exemplar la Rimbaud este că face viața inutilă. Inutilizabilă. Orice lectură, orice ambiție intelectuală, în afară de discuție. Dacă un Rimbaud e posibil atunci totul e zadarnic. Vine și vorbește. Iar vorbirea lui e cînt. Și acest cînt implică toate cîmpurile posibile. Și le anulează. Experiența, durata, omul sînt aici în derută.

Prezentare și traducere de
Al. CĂLINESCU

Din lumea spectacolului

Un dramaturg primește un telefon de la un prieten :

— Să știi că s-a îngrămădit multă lume în fața teatrului unde se joacă piesa ta.

— Ce șansă ! Asta-i, într-adevăr, succes !

— Nicidecum ! Lumea venise din cauza incendiului...

*

François Dorin, vorbind despre o actriță de comedie pe care n-o suporta, spuse :

— Cultura sa este foarte vastă. Știe totul de la A la B...

Un mic pianist minune — la cei cinci ani ai săi — interpretează, la sala Pleyel, muzică din Bach și Brahms. Obținînd un adevărat triumf, el fu rechemat la scenă de douăzeci de ori. Apoi se refugie în loja sa cu ochii în lacrimi.

— Pentru ce plîngi, micuțule ? îl întrebă mașinistul teatrului.

Și el îi răspunse disperat :

— Nu-mi place muzica !

*

La teatru. Piesa este foarte, foarte slabă. Un spectator se adresează vecinului :

— Hai să o fluierăm !

— Mi-i imposibil. Casc...

*

La agenția de bilete a Operei :

— Două locuri, vă rog !

— Pentru „Boris Godunov" sau „Othello" ?

— Nu, pentru nevastă-mea și pentru mine !

*

Într-o sală de concert, o femeie exclamă cu voce tare :

— Vai, cît de lungă-i muzica aceasta !

Șeful de orchestră se întoarce și-i replică :

— Tot ce-i posibil, doamnă, de moment ce sînteți atît de scurtă !

Selectate și traduse de
Georgeta ANDRONACHE

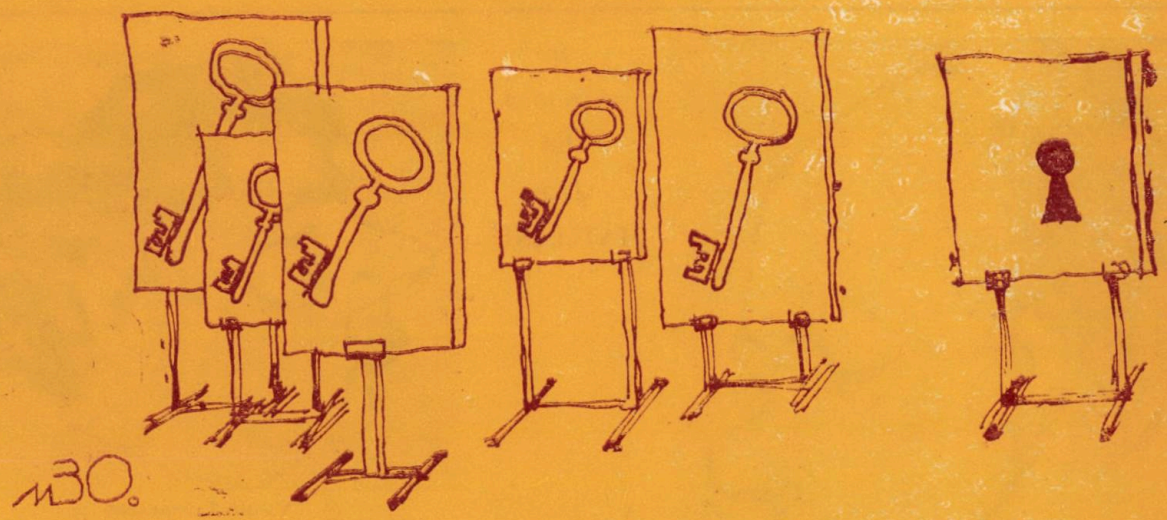
1930.

PORTRETISTUL

Dan Hatmanu are ochi pentru adîncuri. El vede ceea ce nu se vede la lumina zilei cu ochiul liber, privirea lui săgeată și străfulgeră în întunecimi de suflet. E destul ca să găsească acel ceva particular, de unde să înceapă, și, asemenea arheologilor ce reconstituie dintr-un ciob o amforă, pictorul dă viață prin desen, unei ființe, realizează un portret, care, uneori, poate contraria, pentru că e fața nevăzută a lunii. Asta îl și preocupă pe portretistul de forță și talent, care este Dan Hatmanu, și expozițiile sale de „Figuri ieșene" ori de „Șarje" au pus constant în evidență acest lucru. Artistul nu este cît de puțin interesat de exactitatea figurii. El caută cu precădere spiritul omului, ceea ce-l luminează pe dinlăuntru. In această întreprindere, de fel ușoară, deși lasă impresia unui demers dezinvolt, Dan Hatmanu își privește „pacienții" cu o lentilă, peste care a așezat umorul lui subțire. Nu este hohotul de rîs, ci zîmbetul ce luminează ideea, reflecția. Conștient, pentru a da relief uneia sau alteia dintre trăsăturile de caracter, picturul procedează asemenea expresioniștilor, amplifică un contur, o dată fizionomică, dar nu într-un joc gratuit, nu entuziasmîndu-se de dragul hazului, nu neștăpînit, ci atît cît trebuie, ca să scoată în evidență dominanta caracterologică și sufletească a omului asupra căruia i-a căzut privirea. Sensibilitatea sa intră într-o reacție activă, dar plină de comprehensiune. Se ivește de aici o realitate nouă; sînt parcă alți oameni decît îi știi, și-i vezi în realitate, nu prea seamănă întru totul cu modelul, dar e ceva de unde începe adevărata cunoaștere; căci pictorul e, într-un fel, un cititor în stele. Oamenii pe care îi așează în ramele cartoanelor sale sînt vii, pulsează în fiecare desen viața, viața fără fard, în nuditatea și adevărul ei. Pitorescul nu lipsește, dar artistul își cenzurează, cel mai adesea, plăcerea caricaturalului. Elementele acestea nu lipsesc, însă nu-s stingheritoare. Rostul lor este să puncteze unicitatea omului. Da, surprinderea unicității, iată, cred, năzuința secretă a lui Dan Hatmanu, pictor cu o indiscutabilă vocație romanescă, pe care o slujește cu desenul și culorile sale.

Gr. I.

în viziunea lui Dan HATMANU :

Mihail Cozmei

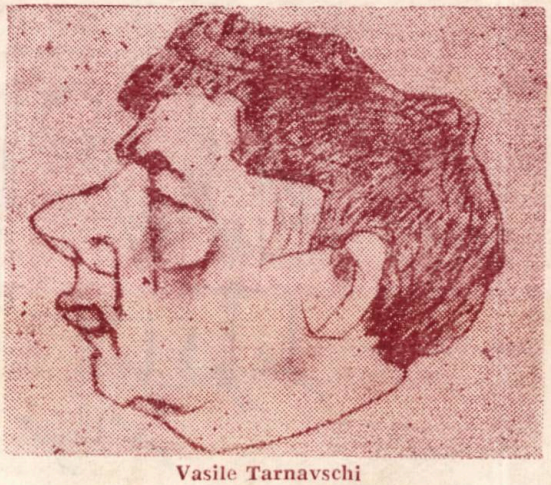

Vasile Tarnavschi

Alex. Moroșanu

Vasile Spătărelu

Discuţie în atelier la Adrian Podoleanu

A pătrunde în atelierul unui artist înseamnă a intra în intimitatea lui, a-i descoperi laturile nevăzute într-o confruntare publică, înseamnă a avea privilegiul să descoperi spaţiul în care se elaborează opera. Atelierul îl exprimă pe artist, este un „autoportret extins" al său, martor al bucuriilor şi suferinţelor creaţiei. Cu gîndul acesta, dar şi cu teama de a nu leza vreo coardă sensibilă, am păşit în atelierul maestrului Adrian Podoleanu, căruia i-am propus o discuţie, avînd ca temă arta plastică, creaţia în general, cu referire la propriile-i preocupări. Cuvintele au apărut mai tîrziu, pentru că mai întîi a fost adaptarea în mediul creat de căminul-atelier al pictorului, ceea ce mi-a amintit de panseurile lui Charles Péguy : „Căminul se confunda cu atelierul, / căminul şi atelierul se bucurau de aceeaşi onoare / Totul era ritm şi rit şi ceremonie. / Totul era tradiţie şi învăţătură". Da, totul e tradiţie şi învăţătură la pictorul şi profesorul Adrian Podoleanu, care în aparenţă taciturn, este un foarte agreabil causeur şi un ager dascăl, care nu dă de la el decît după ce-şi testează învăţăcelul, care filtrează conştiinţe şi le repartizează dozat, aşteptînd reacţia. Poţi pica uşor în capcana maestrului, mai ales că în ambianţa atelierului său te simţi relaxat printre florile fanate şi ulcelele de cele mai curioase forme, printre lucrările, multe întoarse cu spatele şi puţinele care se descoperă şi care te solicită. E o primă cunoştinţă, pentru că artistul te simte şi începe o adevărată paradă de lucrări ca într-un film colorat ce s-a imprimat pe retină şi în suflet. Flori, multe flori vii şi moarte, ulcele şi fructe, peisaje, plimbări îndelungate pe colinele Iaşului sau în Deltă, portrete — o galerie întreagă de portrete ! Efectul a fost cel scontat ! Lucrările ne-au incitat şi discuţia a demarat de la sine, fără convenienţe, fără fraze stereotipe, căci Adrian Podoleanu, moldovean prin structură, se dezvăluie încetul cu încetul, iar satisfacţia mea era cu atît mai mare cu cît reuşeam să refac un discurs la început într-o formulă parcimonioasă, continuat apoi în fraze mai generoase. Astfel artistul, cunoscut ca un foarte rafinat colorist, îşi mărturiseşte crezul :

A. P. : Ce poate să sporească expresivitatea ? În primul rînd, ceea ce fac eu cu credinţă : obţin efecte din alăturarea culorilor, apoi din suprapunerea lor. Nu pot concepe o pictură inexpresivă ; de aceea, lupt cu formele pentru a le simplifica, le descompun şi le recompun, cernînd detaliile pentru a obţine miezul. Arta nu trebuie făcută cu emfază, nu trebuie abordată o poză gratuită profesională. Ea cere sinceritate. Numai aşa lucrarea respiră şi e vie.

„Natură moartă cu trandafiri"

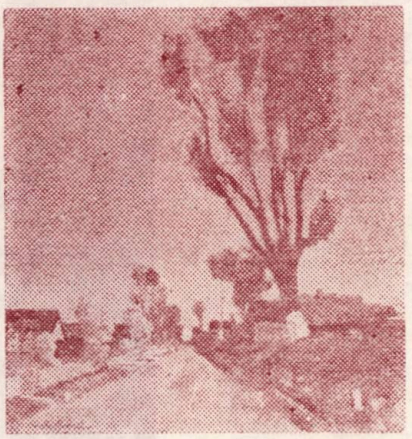

„Peisaj"

„Autoportret"

D. P.-L. : Lucrările dumneavoastră, fie naturi statice, peisaje sau portrete, au un aspect finit, deosebit de îngrijit, fapt ce trădează, cred, atenţia specială pe care o acordaţi chiar şi celei mai mici pete de culoare...

A. P. : Culorile se comportă ca şi oamenii : dintr-o ceată de copii care se bat, eşti tentat să ajuţi pe cel mai mic, îl scoţi în felul acesta din anonimat. Suprafeţele mici sînt mai colorate. Puţini artişti reuşesc să domine suprafeţe mari, colorîndu-le. Aş da doar două exemple : van Gogh şi Raoul Duffy izbutesc să menţină echilibrul suprafeţelor mari colorate, realizează adevărate ecrane ce-şi capătă individualitate. Imaginile apar pe suprafaţa pînzei ca urmare a unui amestec fizic ce implică alăturare. Amestecul fizic presupune alăturare de substanţă, dar şi suprapunerea ei, combină cu iluzia optică, ce se creează la suprafaţa pînzei, toate concurînd la finalizarea unei adevărate lucrări de pictură. Pointilliştii de exemplu au pus accentul pe amestecul cu precădere al complementarelor, fapt ce are ca rezultat grizarea imaginii, obţinînd uneori efecte contrare. A fost o experienţă, dar şi un mare pas. Pasul gigant în pictură îl făcuseră însă flamanzii, olandezii, italienii, dar şi pictura bizantină — de o forţă teribilă — o sinteză a picturii picturilor.

D. L.-P. : Aţi făcut din flori şi fructe în naturile statice adevărate personaje de care vă apropiaţi cu aceeaşi înţelegere şi putere de pătrundere ca de un portret. Ele, florile dumneavoastră au personalitatea lor, sînt deseori numite flori podoleniene. Aveţi preferinţe pentru unul sau altul din subiecte ?

A. P. : Pentru mine, un măr este tot un portret, să nu mai vorbim de fazanul mort care este de un dramatism zguduitor ! ! Floarea, ca motiv pictural, oferă nebănuite resurse pentru compoziţii şi mai ales pentru compoziţii cromatice. Naturile statice în general sînt resurse bogate de experimente profesionale, pornind de la ştiinţa organizării obiectelor în spaţiu şi pînă la armonizarea lor finală, la crearea acelui amestec optic de care vorbeam.

D. P.-L. : Dacă în peisajele hibernale vă autodepăşiţi în minuirea albului, în multe naturi statice, vă delectaţi cu jocul alburilor într-un fel de ambiţie de a le demonstra expresivitatea, de a le sublinia bogăţia cromatică. Ce înseamnă pentru dumneavoastră lucrul cu alb ?

A. P. : Este într-adevăr vorba de un lucru foarte atent pentru a scoate în evidenţă valenţele albului, pentru a-l face să circule în toată lucrarea. În pictura românească, 2 artişti, Luchian şi Tonitza, au reuşit acest lucru, o integrare a petelor de alb în circuitul cromatic al picturii.

D. P.-L. : Există în peisajele dumneavoastră o notă accentuată de romantism, subliniată de aura de lumină în care le învăluiţi. Mi-aţi declarat că nu aveţi preferinţă pentru vreun motiv şi totuşi, alături de flori, peisajele vă reprezintă.

A. P. : Nu ştiu dacă e vorba de preferinţă, ci mai degrabă de faptul că în fiecare din noi este o coardă care vibrează la frumuseţile naturii. Noi sîntem copiii naturii. Pentru un

artist și în speță pentru mine, peisajul este un pretext de lucrare, în care trebuie să armonizez știința profesională cu imensa bogăție oferită de natură. Așa se face că aleg pentru o imagine o dominantă cromatică ce trebuie exploatată pînă la a-i releva cele mai subtile efecte...

D. P.-L.: Efecte ce pot fi păstrate în timp și datorită calității suportului pe care dumneavoastră îl preparați, după cum îmi mărturisiți și altădată, cu mare atenție.

A. P.: Fără îndoială! O pînză nepreparată sau preparată prost înseamnă moartea picturii. Acesta este un lucru esențial: prepararea suportului și prepararea cu știință a culorilor concură la stabilitatea stratului pictat. Numai cine nu are conștiință profesională nu dă atenție suportului.

D. P.-L.: În postura dumneavoastră de artist, dar și de profesor la Conservator, reprezentant al unei frumoase tradiții de pictură, ce puteți să ne spuneți despre raportul profesor/student, în condițiile învățămîntului de astăzi?

A. P.: Studenții noștri, puțini la număr, au privilegiul de a se dezvolta într-un climat cultural deosebit, care poartă amprenta unei școli de tradiție ce a avut întotdeauna cultul pentru formă și culoare, pentru lucrul bine făcut. Rezultatele? Depind de sinceritatea profesională, de seriozitatea profesorului. Studenții cer mult. Greșim că subapreciem maturitatea studenților care au antene mai fine decît ale profesorilor uneori. Ei privesc fenomenul matur, profesional. Vremea avînturilor, a „ismelor" a trecut, ei caută să ajungă la un „ism" propriu printr-o muncă asiduă, ce presupune seriozitate profesională.

D. P.-L.: Mă despart cu greu de artistul care, incitat de multiplele probleme ridicate, a ținut o adevărată lecție de pictură, ilustrată de o galerie de lucrări pregătite pentru expoziția personală de la Palatul Culturii.

Doina PETRACHE-LEMNY

Triumful acuarelei

Acuarela nu poate învinge povara anilor. Nici vorbă să străbată secolele. Aceasta este părerea, cu rădăcini tot mai adînci, devenită chiar prejudecată. Cîțiva artiști, subjugați de tehnica culorilor pe apă, încearcă să o spulbere. Lupta lor nu e cu morile de vînt, pentru că istoria artelor oferă destule argumente privitoare la viabilitatea în timp a acuarelei. Iulia Hălăucescu, artista intrată între clasicii în viață de la noi ai genului, crede că acuarela este capabilă să înfrunte nu numai secolele, ci și mileniile. și amintește că a văzut undeva, în străinătate, o expoziție chineză de acuarele, cu o vechime de mii de ani, care nu estompaseră cu nimic prospețimea culorilor pe apă. Iulia Hălăucescu și-a încercat puterile și în ulei, cu rezultate dintre cele mai bune. Hărăzită cu iscusința desenului, cu simțul rafinat al culorii, ea ar fi putut mărșălui cu succes și pe terenul dificilei tehnici a uleiului, așa cum de altfel a și dovedit-o în nenumărate rînduri. Dar artista a simțit ca pe o chemare mai puternică aceea a culorilor pe apă. Chemarea era acaparatoare și în măsură să-i pună mai bine în valoare personalitatea creatoare. În sufletul artistei cîntau culorile, pădurile și apele Tarcăului, ale Neamțului întreg. Era cîntecul suav, foșnetul de izvoare, de desișuri și luminișuri. Însă exista în ființa ei și puterea torențială a acestor locuri, a apelor, a pădurilor, a oamenilor. Cu acest amestec de suavitate și forță își putea îngădui să cuteze a împinge tot mai mult hotarele acuarelei spre pictura de ulei, fără a-i diminua cu nimic poezia, frăgezimea, catifelarea, conferindu-i tot mai multă consistență. Acuarelele Iuliei Hălăucescu au, prin concepereа lor compozițională și așezarea mai densă a culorilor, înfățișarea unor tablouri în ulei. Artista pare să fi pus un pariu cu ea însăși și cu ceilalți și să-l fi cîștigat. Ca să izbutească în demersul ei, Iulia Hălăucescu nu a scăpat și nu scapă nici un detaliu. Alege întotdeauna hîrtia și culorile potrivite. Acestea, adăugate felului de a lucra, harului indiscutabil și originalității viziunii, asigură viață lungă și tinerețe acuarelelor sale.

Iulia Hălăucescu a dobîndit, tocmai prin acuarelă, crezul ei artistic nedezmințit, un loc de frunte în plastica românească.

Grigore ILISEI

Iulia HĂLĂUCESCU: În atelier

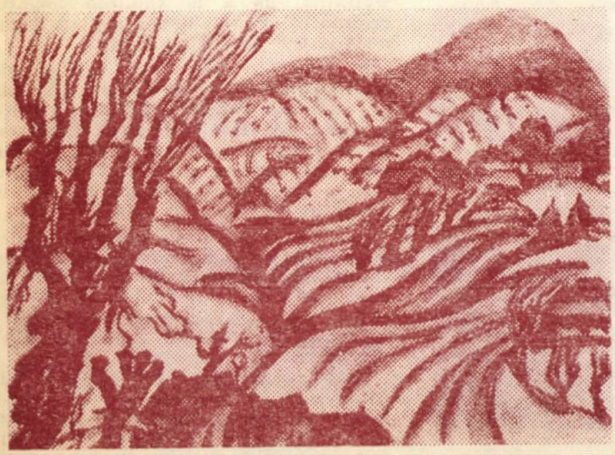

Iiulia HĂLĂUCESCU: „Iarna pe dealurile Bălțăteștiului"

ATELIER 35 — PORTRET

În viața cultural-artistică ieșeană, „Atelier 35" este deja o prezență permanentă prin activități expoziționale personale sau de grup. S-au constituit conform unui „curent" în centrele mari culturale din țară, într-un grup a cărui medie de vîrstă este 35 de ani. Este vîrsta unor posibilități creatoare deosebite, a alcătuirii unor planuri de creație, a conturării viselor de adolescență; este vîrsta la care fiecare se recunoaște în propriile lucrări, fiecare și-a impus numele în galeria bogată a artiștilor plastici ieșeni. Pictori, graficieni, designeri, ei au organizat în medie pe an 3 expoziții de grup la Iași și cîte o personală; începînd cu noiembrie 1987, au inițiat o serie de expoziții-experiment cu subiect unic. Pentru prima expoziție, s-a pornit de la reactualizarea discuției despre corespondența artelor, fapt ce le-a sugerat realizarea unor lucrări de plastică inspirate din poezie. Astfel, li s-au oferit spre meditație două poezii: „Portretul artistului" de Marin Sorescu și „Cîntec" de Paul Balahur, ambele aducînd în esență elogiu creatorului, marcînd sacrificiul în procesul creației, surprinzînd momente importante ale „facerii" operei. Limbajul alegoric al celor două poeme (cît și densitatea ideatică) au constituit un cîmp deosebit de fertil pentru artiștii „Atelierului 35", care le-au interpretat în imagini plastice, realizînd o galerie de oglinzi paralele ale aceleiași idei. Sînt imagini fidele spiritului fiecărui artist, manierei sale de lucru.

Neașteptat în atitudini, abordînd cele mai diverse maniere de lucru și privind „subiectul" din variate perspective, Traian Mocanu este constant în crezul său față de adevărata creație, pe care o slujește cu dăruire, dovedind suplețe în modul de gîndire. Realizează astfel în lucrările sale microuniversuri în manieră expresionistă, în care-și face loc și grotescul, compoziții cărora le conferă independență față de text, prezent în expoziție doar ca o prefațare a unui album tematic.

Cu discreție și rafinament, Dragoș Pătrașcu a descoperit în „Portretul artistului" ocazia meditației asupra propriei creații, a unui dialog interior. Grafica sa, de regulă desfășurată pe suprafețe mari, luminoase, se restrînge acum, se închide către un miez ce germinează, ce se desfășoară în labirint, într-un excurs sugerînd meandrele creației. Magda Sficlea a găsit în cele două texte pretextul de a-și dezvălui latura poetică, de a da frîu liber imaginației în regîndirea unei problematici care este oricînd în discuție. Ea nu refuză imaginea creată de poet, dar o prelucrează. Astfel, repetarea siluetei călărețului-arcaș la distanțe egale într-o ascensiune fără sfîrșit imprimă un ritm propriu devenirii. O frămîntare de materie care se alcătuiește și apoi se dezintegrează, se constituie într-un imens bulgăre ce capătă luciu în rostogolirea sa, se șlefuiește și se autodefinește.

Cu o mare putere de sinteză, Stelian Onica restrînge într-o lucrare de dimensiuni mari ideile celor două poeme, pe care le concentrează în trupul torsionat de metal topit, fixat radial cu punți de legătură-sfori pe o suprafață aglomerată de figuri, de posibile subiecte de creație ce-i populează universul. Inedită, Merișor Dominte realizează un portret în spațiu, un Ianus liniar, al cărui ochi străbate chipul și se deschide ca o fereastră către lume.

Primind cu entuziasm ideea experimentului, Marcel Pavel se implică în text, simțind nevoia de a realiza mai multe imagini ale creației, în care redă cu ușurința-i specifică în lucrările de grafică „aventura" creației. O anumită ricanare străbate „Portretul artistului" după Marin Sorescu, graficianul situîndu-se în perfect acord cu poetul. Fără să trădeze de fel imaginea ce reiese din poem, Dan Micu accentuează grafic destinul creatorului pornit spre meleaguri necunoscute și conturează piramida ce se compune din fiecare piatră, amintind un profil artistic.

Peregrin neobosit pe blîndele coline moldovene, Constantin Tofan nu se dezminte în a-și afirma și de data aceasta preferința pentru un anume mediu de creație, pentru o anumită atmosferă de idei și imagini.

Bogdan Bârleanu a înțeles în manieră sa cele două texte, el neieșind din tipicul „Germinațiilor" — constanta operei sale — în fond „germinația nu are drept finalitate dominarea informului?"

Ochiul, ca fereastră a sufletului, dar și ca oglindă a imaginii, este elogiat de Mariana Elaș-Ispir, care, aducînd omagiu lui Marin Sorescu într-una din cele trei lucrări de grafică expuse, aduce omagiu poeziei, mai mult chiar, laturii poetice a creației în general, aceleia care unește artele.

Contactul cu textul a presupus acceptarea sau neacceptarea lui și a jocului în care s-au antrenat. Rezultatul experimentului ce se cere continuat — o expoziție inedită la Iași, de o înaltă ținută artistică.

Numeroasele participări la expoziții de grup și colective și mai ales expoziția personală din martie 1987, denumită pe drept „expoziție-eveniment" au reușit să contureze profilul „artistului la tinerețe". Traian Mocanu a devenit deja un nume în lașul artistic prin modul curajos în care se detașează de tradiționalismul școlii autohtone, abordînd teme diferite, în maniere diferite, într-o atitudine ce nu este hazardată, ci bine dirijată de spiritul viu al căutăto-

TRAIAN MOCANU

rului de noi efecte. Mereu neliniștit, el fuge de monotonia unui ciclu de lucrări și creează mereu altceva, apare mereu în altă postură.

Personajul creat în „Călăreț" capătă o vizibilă alură donquijotescă, devine simbol al propriilor căutări, pe care le anulează la un moment dat cu un gest dramatic printr-o tușă puternică, distrugătoare. Forma cedează în favoarea culorii, care devine centrul de referință al imaginii; din ritmul alcătuirii culorilor, reies „germinațiile", „metamorfozele" și chiar „solarele", care se agită ca într-un alambic în adevărate zvîcniri simbolice, înălțîndu-se.

De cealaltă parte, nevoia de echilibru, de ordine, concretizată în „construcțiile ipotetice", realizate în straturi de culoare, ce se alătură într-o ritmică proprie. Simți în spatele picturii pe artistul însuși urmărindu-ți reacția, pentru că, dincolo de aventura spectaculoasă a culorii, fiecare

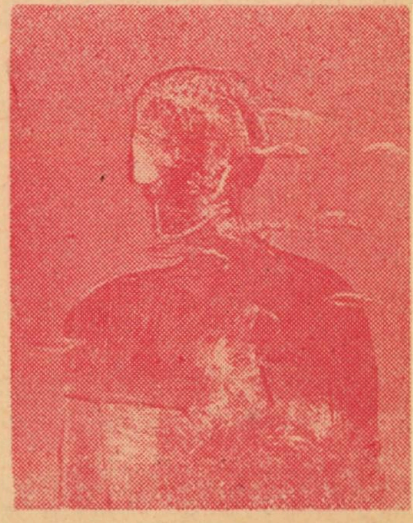

„Portret"

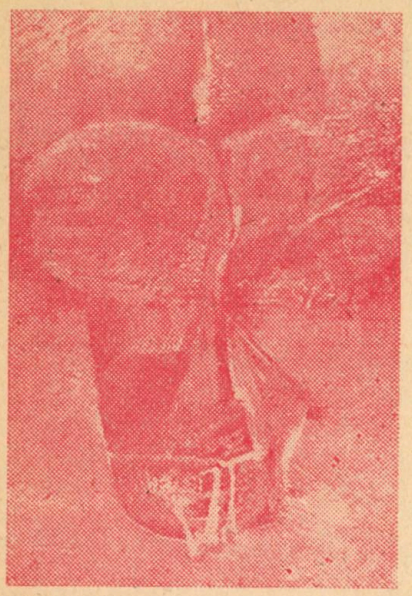

„Portret de femeie"

lucrare conține un sîmbure narativ.

Portretele realizate de Traian Mocanu, amestec dramatic de pastă colorată densă au mai toate un „acoperămînt" ce le sanctifică, le accentuează nota de mister. În lucrări ca „Olarul" sau „Oțelar", sînt demonstrații de virtuozitate compozițională, de stăpînire matură a mijloacelor de expresie artistică, de înțelegere corectă a rolului tușei dense sau a celei transparente, de respectare a unor norme pînă la a le renega. Este vizibilă la Traian Mocanu plăcerea de a picta, puterea de a stăpîni suprafețe mari în compoziții echilibrate.

Grafician în egală măsură, Traian Mocanu estompează contururile prin linii de forță, în dorința realizată de

„Catarge"

altfel, de a depăși ilustrativul, jonglînd cu sugestiile.

Sînt acestea doar cîteva gînduri pentru alcătuirea portretului unui artist de perspectivă, portret pe care el însuși îl continuă printr-o vervă creatoare particulară.

DRAGOȘ PĂTRAȘCU

Încă din „Autoportretul" realizat cu cîțiva ani în urmă, graficianul Dragoș Pătrașcu punea în evidență două elemente definitorii pentru ce avea să facă un artist preocupat de frămîntarea materiei, de lupta internă a celulelor pînă la a se combina într-o formă: **ochiul** scrutător și nu numai atît, ochiul oglindă, cu reflectări ce ajută la schimbarea formei în simbol, și **mîna**, ca un elogiu adus aceleia ce naște formă, ce dă un contur informului. Cum era firesc, „Autoportretul" trăda pasiunea artistului pentru mișcarea internă a materiei, pentru surprinderea momentelor metamorfozării, subliniind importanța „Genezei".

Masa întinsă de hașuri ce se adună sau se destramă în spații bine dirijate reface „à rebours" drumul punctului și al liniei către formă. Minuțios și insistent în ideea metamorfozelor pînă la a risca manierismul Dragoș Pătrașcu își construiește conștiincios compozițiile care gravitează în jurul ideii de trecere dintr-o stare în alta, de mișcare a substanței, de

„Cuplu"

„Victorie" — peniță

continuitate a unor procese. Procedeul litotei, frecvent întrebuințat de artist în lucrări ca „Metamorfoză", „Trecere", „Spaima" imprimă un anume ritm mișcării, caracteristică de altfel fiecărei lucrări, concurînd la realizarea unui echilibru componistic. Rădăcini și mlădițe se înlănțuie într-un șuvoi care duce la ivirea unui chip concentrat asupra problemelor creației, sau la destrămarea lui, ca într-un ciclu al vieții.

În complicata țesătură de linii, omniprezent este chipul omului, ca personaj principal al transformărilor sociale, ca participant și responsabil de împlinirea sau distrugerea civilizațiilor. Frumos dialog între ființe și vestigiile unor epoci apuse în „Melancolia istoriei" I și II!

Desenator remarcabil, Dragoș Pătrașcu își demonstrează măiestria și în interpretarea textelor literare, realizînd ilustrații de carte, deocamdată, carte pentru copii, de universul cărora se apropie cu ușurință. Dialogînd, fie cu texte de acest gen, fie cu texte imaginare, pe care le transpune în desen în maniera ce i-a devenit proprie, graficianul ieșean este (poate fi doar o etapă!) un împătimit al hașurii, al lucrului minuțios.

MERIȘOR DOMINTE

STELIAN ONICA

Fără să fie o intenție primă de a face un portret comun celor doi soți, Merișor Dominte și Stelian Onica, ajungi în același punct. Dacă există lucrări individuale realizate în anii din urmă: e vorba de „Germinație" — mozaic, la Facultatea de horticultură Iași (autor: Merișor Dominte) și „Omagiu muncii" — mozaic, ceramică glazurată la „Integrata" Pașcani și „Primăvara", „Toamna" la Cantina aceleiași întreprinderi (autor Stelian Onica), preocupările în domeniul artei ambientale, a instalațiilor îi apropie. Starea de neliniște, de neacceptare chiar a cunoscutului suport pentru pictură, a drumului gata pregătit îi duce la un refuz al realizării unor lucrări de pictură sau grafică în maniera clasică. De aici, poate și preocuparea lui Stelian Onica pentru colajul dintre fotografie și grafică în care, prin suprapuneri de peliculă fotografică și desen a-ajunge la efecte deosebite, la concentrări de substanță, insistînd asupra unei idei.

Totul în jurul nostru are forme deosebite, care însă are nevoie de sublinieri, de o scoatere în evidență, de o reașezare, pentru a crea un ambient cît mai adecvat omului, pentru a-l umaniza. Artistul are calitatea de a vedea dincolo de o formă rigidă, de a o modela. Și, asumîndu-și un oarecare risc, cei doi au reproiectat spații din anumite zone ale Iașului, introducînd cîteva elemente plastice adecvate, care să sublinieze utilitatea și în același timp frumusețea unor arii urbane. „Pietrele odihnă" ale lui Merișor Dominte, sau „axul solar sonor" al lui Stelian Onica sînt elemente ale unui posibil „spațiu tot mai estetizat" (cum și-l doresc autorii, dar care își așteaptă înfăptuirea).

Dincolo de acestea, frămîntările, gîndurile, încercările unor artiști cu privirea ce scrutează fiece formă din jurul nostru și intenția de a o valoriza, de a o însufleți.

Constantin TOFAN

Peregrin neobosit, Constantin Tofan ne-a obișnuit cu peisajele sale, în care imaginația rătăcește către ținuturi invadate de liniște, uitate de lume. Este la el un loc de preferință, unde culoarea se desfășoară liber, se diluează sau se concentrează pînă la a ajunge la efecte deosebit de subtile, conferind fiecărui colț de natură un aer de mister. Fire romantică, el este atras de lumina difuză a Selenei, alături de care singurătatea unor copaci imprimă un aer nostalgic întregii atmosfere. Se simte la Constantin Tofan o plăcere în a extrage toate esențele dintr-o gamă cromatică. O oarecare înclinație către lucrul în game calde are drept pandant nenumăratele „Hibernale", în care grîurile de plumb se metamorfozează, trecînd prin faze succesive pînă a ajunge la alb. Și tocmai atunci cînd ai fi crezut că artistul nu mai iese din inerția peisajelor, în care există, de altfel, întotdeauna surse cromatice inepuizabile, Constantin Tofan a simțit nevoia unei înnoiri, a unei schimbări de tehnică, de atmosferă, de tematică. Este acesta semnul unei frămîntări interioare, a unei nemulțumiri de sine, a unei dorințe de a ieși dintr-o dulce reverie.

Constantin Tofan:
„Anamorfoză în roșu"

Astfel peisajele sale s-au însuflețit prin apariția unor personaje ce trimit, pe linia unui Gavrilean, Gânju sau Suhar, la tradiție, la obiceiuri străvechi. Încadrîndu-le într-o atmosferă de legendă, artistul realizează în acorduri de ocru și albastru mici scene de teatru popular, în care tristețea din privirea unui arlechin, sau jocul îndepărtat al „Ielelor", „Zburătorii" sau silueta singuratică din „Glasul pămîntului" trădează încă o dată una din laturile definitorii ale firii artistului: romantismul.

În spiritul aceleiași tendințe de revigorare, Constantin Tofan depășește faza descriptivistă, se îndepărtează în ultimele lucrări de concret, mergînd în compoziții ca „Arc peste timp" sau „Peisaj" spre stilizarea formelor și spre o alternanță de game calde cu reci într-un ritm ce nu permite sincope. Expoziția din februarie 1987 a reflectat toate aceste etape de creație, fără de care un artist adevărat nu ar putea supraviețui.

Bogdan BÂRLEANU

După ce i-au fost selectate 3 lucrări pentru expoziția de la Londra organizată în colaborare cu British Council, am avut ocazia să „pătrund" în atelierul de la Copou al pictorului Bogdan Bârleanu, nu fără teama de a întîlni amintirile prea proaspete ale maestrului Iftimie Bârleanu. Și temerile s-au adeverit, pentru că, în mijlocul atelierului, un bust al lui Iorga rămăsese neterminat, dar avea imprimată deja trăirea insuflată de cel mai bun tovarăș de lucru, de bunul prieten al tînărului pictor.

Crescut printre figuri de piatră și bronz, te-ai fi așteptat la evoluția unui alt Bârleanu sculptor, dar iată că maestrul i-a transmis fiului doar simțul artistic, dragostea pentru frumos, acea dorință de a crea și nu i-a impus și modul de lucru. Micile figurine din gips și piatră răspîndite în atelier și semnate Bogdan Bârleanu sînt doar martorii unor momente de răgaz, ca o replică prietenească la desenele făcute de maestru. Aglomerația de lucrări din atelier, cît și desele expoziții personale deschise în ultimii ani, dovedesc un exercițiu permanent al pictorului pentru găsirea propriului drum, pentru autodefinire în cîmpul larg al artelor plastice.

Pornind de la peisaje bine lucrate, îngrijit compuse, în care se sesiza ușor munca tînărului artist pentru compoziții rotunde, pentru lucrarea corect executată, Bogdan Bârleanu

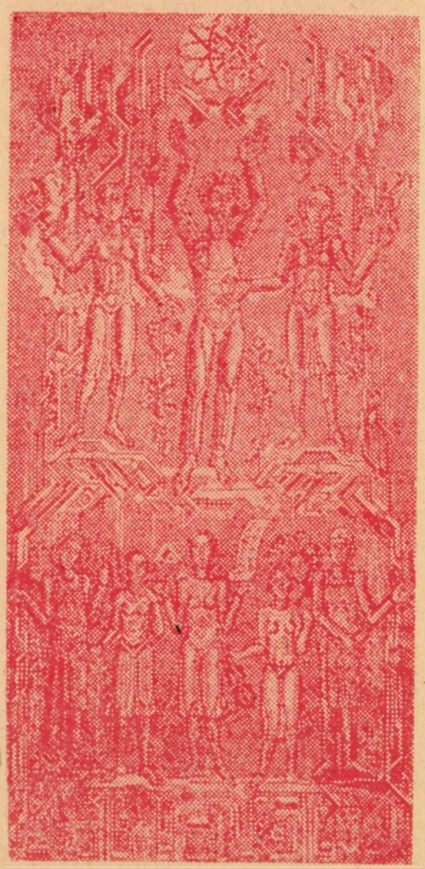

Bogdan Bîrleanu: „Tinerețe"

depășește această fază, mergînd către abstractizare. Obiectul sugerat doar devine simbol, fiecare pată de culoare se identifică în semn iconic, toate acestea se concentrează într-o „Sămînță" plină de substanță. Mergînd către substratul materiei, Bogdan Bârleanu este fascinat de esența lucrurilor, de surprinderea transformării anorganicului în organic. Așa se explică realizarea unor lucrări ca „Germinație", „Sămînța", „Plugul" sau „Moara căzută la pămînt". Încremenite într-un gest semnificativ, obiectele au frămîntat pămîntul și i-au dat viață. Gamele cromatice terne sînt valorate de o undă de lumină, de un fir strălucitor care concentrează privirea spre sîmburele de viață din pîntecele pămîntului.

Revenirea periodică la peisaj dezvăluie acea imaginație dornică de a vagabonda prin locurile cele mai pitorești, de a surprinde, ca în lucrările din expoziția deschisă la galeriile „Cupola" în decembrie 1986, străzi și case ce mai păstrează aerul patriarhal și plin de poezie al Iașului.

Dan MICU

Închis în „turnul său de fildeș", amenajat în spațiul strîmt al atelierului din strada Lăpușneanu, Dan Micu este o apariție misterioasă, ce adună în sine bonomia și experiența de viață a unui bătrîn, dar și pofta de joacă, plăcerea de aventură a unui tînăr. Fire complicată, străbătută de meandre, nu se ascunde în spatele culorii, ci, paradoxal, se exprimă prin desen, găsind în puritatea liniei un „petec de senin", un loc de confesiune.

Machetele sale pentru realizarea mașinii ARO-ARENA 254 și altele asemenea, pentru care a fost premiat la confruntări interne și internaționale sînt semnele unui profesionalism cert, ce are la bază capacitatea de a vedea frumosul în combinații impresionante de linii drepte și curbe, de conuri, sfere și cilindri și de a le imprima mișcare. „Un automobil de curse, cu șasiul împodobit cu țevi asemănătoare unor șerpi cu răsuflarea explozivă... e mai frumos decît „Victoria din Samotrace", afirma entuziast Marinetti în **Primul manifest futurist**, publicat în 1909. Nu departe de această credință trebuie să fie și convingerea designerului care dă expresie unor mecanisme reci, încetinind astfel procesul de tipizare, de stereotipie, de uniformizare a obiectelor ce ne înconjoară.

Depășind stadiul de proiect, machetă, a unor aparate, el se exersează și în lucrări de grafică, ce permit artistului ieșirea din cadrele rigide ale realizării tehnice, ai parametrilor științifici, impuși pentru construirea lor. „Habitus in habitat", „Autoportret", „Gnossos" sînt cîteva din titlurile reprezentative ale graficii sale participante la expozițiile Atelierului 35. Exercițiile de graphic-design — un adevărat hobby al artistului — ce dezvăluie studiul atent al literei, al semnului grafic, cărula îi adaptează o „ecuație cromatică", devin lucrări de sine stătătoare. Ele sînt concentrări de enunț, care, des-

fășurat, s-ar pierde în discursiv. La toate acestea, se adaugă preocuparea lui Dan Micu pentru afișul publicitar, încă un element ce contribuie la conturarea personalității unui artist cu remarcabile potențe creatoare.

Mariana ELAȘ

Din confruntarea a două școli de pictură cu tradiție ca cea de la Cluj-Napoca și Iași, un artist tînăr ca Mariana Elaș, dar cu multiple posibilități creatoare, nu are decît de învățat. Formată la Cluj-Napoca, sub îndrumarea unor maeștri care i-au imprimat obișnuința unor compoziții echilibrate, structurate armonios prin imprimarea unui ritm de esență muzicală, a unui desen clar și sugestiv, care reține culoarea în cadrele conturelor, artista lucrează cu nerv în atmosfera lașului artistic, ce îi oferă în compensație ritmul calm și nostalgic al spațiului subcarpatic, lumina difuză a „peisajului ieșean".

Acceptînd tacit cele două medii, Mariana Elaș este în permanență căutare a unor subiecte care să se grefeze pe structura sa sufletească, urmînd parcă recomandarea lui Palladi: „Să știi să alegi ceea ce-ți îngăduie să creezi opera de artă". Diversitatea tematicii abordate o dezvăluie ca pe o abilă creatoare de forme ușor stilizate, în realizarea cărora se remarcă acurateța desenului. Aceasta constituie, de altfel, unul din capitolele de rezistență ale artei sale; ea realizează și lucrări de grafică în care linia își urmează drumul către un sîmbure semnificant. „Notele de călătorie" sînt povestirile unor emoții trăite a unei recunoașteri în spații noi, o întoarcere către sine. Pete întinse de culoare sînt oprite de contururi ce fixează forma impresionantă.

Ea înfruntă curajos spațiile mari, pe care le acoperă cu straturi succesive de culoare, obținînd efecte prețioase, transparențe, lumini. Toate acestea dovedesc refuzul retragerii în cadre închise, setea de spațiu, de aer, putința împlinzirii tentațiilor unei picturi „comode".

Lucrările sale de artă monumentală realizate la Întreprinderea Poligrafică Cluj-Napoca și la Spitalul județean Bistrița, frecventele participări la expozițiile colective și mai ales cele patru expoziții personale de pînă acum o recomandă ca pe un artist de talent, tenace, frămîntat de dorința de a se exprima în termenii unei arte cît mai personale.

Grig BEJENARU

Grig Bejenaru este grafician prin vocație; stăpîn pe mijloacele specifice graficii, el trece ușor de faza descriptivistă a realității, fapt evident chiar din portretistica sa, pe care o realizează ca pe un exercițiu benefic al desenatorului, ca pe un mod de a-și pune în aplicație istețimea și deci capacitatea de a surprinde fie și printr-o linie trăsătura esențială a personajului său. Expoziția de șarje portretistice din 1985 îl dezvăluie doar această latură a personalității. Ceea ce însă îl caracterizează este căutarea permanentă a unui „altceva", a ieșirii din cadrele obișnuitului, temeritatea aventurii în imaginar, plăcerea jocului cu formele. Nemulțumirea permanentă față de lucrul făcut crează acea stare de neliniște propice actului creator, care, în cazul lui Grig Bejenaru, duce la realizarea unor lucrări de ținută. „Îmbarcare în timp", de pildă, situată la granița dintre real și oniric, trimite la dorința artistului de a ajunge la starea de zbor, de cunoaștere a altor spații, de trăire a altor timpuri.

Fuga către peisajele fantastice îi oferă prilejul realizării unor aglomerații de forme stranii cu ecouri ce vin de la un Hieronymus Bosch și merg pînă la suprarealiști.

„Unitate, continuitate"

Experimentînd multe din tehnicile gravurii, diversele combinații ale acestora, Grig Bejenaru are preferință pentru gravura în metal, pentru posibilitățile oferite de aceasta în obținerea diferitelor valori, pentru claritatea, precizia și fidelitatea față de linia trasată de artist.

D. P.-L.

JERTFA ARTISTULUI

„Ne îndeletnicim cu o artă prin care creăm lucrări valabile nu numai pentru timpurile noastre, ci care pot fi continuate de cei ce vor veni după noi... În viitor va exista o artă care va trebui să fie atît de frumoasă, atît de tinără, încît chiar de-ar fi să-i jertfim propria noastră tinerețe, ea ne va dărui în schimb o linie plină de seninătate".

Această profesiune de credință a lui Van Gogh, dintr-una din scrisorile către fratele său Theo pare să se fi ivit în una din zilele, puținele zile calme și că exprimă spiritul lucid și vizionar, totodată, faptul că destinul atît de tragic a fost conștient asumat de acest mare artist. El nu și-a cheltuit doar tinerețea, și-a jertfit întreaga viață, atît de scurtă, dar cu atîta intensitate și incandescență trăită. În fond cei 37 de ani, cît a viețuit Van Gogh, au condensat trăire și zbatere cît pentru multe vieți matusalemice laolaltă. Poate de asta, din pricina încrîncenărilor sufletești, a zbaterilor, a neliniștilor, chipul lui, așa cum ni-l prezintă atît de zguduitor autoportretele este, la 37 de ani, al unui om epuizat de lupta cu existența, în cazul lui cu absolutul. Van Gogh era unul din acei oameni care nu-ți pot rămîne indiferenți.

„Tot ce-l înconjura pe acest om era teribil. Cred că suferise mult în viață. Nu l-am văzut niciodată rîzînd", notează vizibil emoționat un contemporan, Anton Hirschig. Iar Paul Gauguin, impresionat la rîndu-i, scria: „În timp ce picta o natură statică, atît de îndrăgită de el, o floarea soarelui, m-am gîndit să-i fac portretul. Cînd tabloul a fost gata mi-a spus: «Da, eu sînt, dar în chip de nebun»».

Viața tragică a lui Van Gogh a fost un dialog permanent între om și imaginea sa. Un Van Gogh rîzînd — iată o imagine de neînchipuit, deși e greu de crezut că din cînd în cînd măcar, în fața uneia din halucinant de frumoasele sale viziuni asupra lumii sufletul lui să nu se fi bucurat, să nu fi rîs pînă la lacrimi clopoțelul, cum spunea Esenin. Expresia lui, amintind vag de Spinoza, cum s-a afirmat, era continuu a unui om înfrigurat, stăpînit parcă de frisoanele frigurilor galbene. De asta roșcovanul le apărea multora drept un nebun. Trăirea sa atingea tot timpul paroxismul. Într-o asemenea tensiune nu se putea trăi o viață obișnuită de om. Proiectul operei sale, o pictură tînără și frumoasă, cerea însă aceasta, impunea un asemenea sacrificiu. Acasă, în Olanda, în Franța, la Borinage, între mineri, sau în sud, la Arles, unde plecase după lumina ce curge pretutindeni ca o lavă vulcanică, el a ars cu toată ființa pentru această artă nouă, concepută ca o fuziune și o nouă sinteză între ordinea picturii japoneze, ce-l impresionase atît de mult și puterea de seducție a luminii ce devine culoare.

Ca să atingă țelul său nimic nu conta, totul trebuia să se subsume acestuia, nici viața nu valora nimic, căci arta tînără și frumoasă ce-a zămislit-o nu i-a dăruit acea liniște plină de seninătate despre care vorbea în scrisoarea adresată fratelui său Theo. Ceea ce ne-a lăsat, ceea ce-a dăruit eternității lumii, demonstrează fără tăgadă că acest sacrificiu, această jertfire, de care puțini sînt în stare, n-au fost zadarnice. Recunoștința noastră trebuie să fie, deci, pe măsura jertfei lui.

Așa cum omul Van Gogh nu lăsa pe nimeni indiferent, la fel opera lui, prezentă în muzeele Franței și ale lumii, ne transmite impresia unei lucrări ieșite din comun. Van Gogh — unul din acele fericite exemple din istoria artei cînd viața și opera unui artist au aceeași măreție tragică și strălucitoare de geniu.

Dragoș VĂLEANU

SALVADOR DALI : Viața secretă a lui SALVADOR DALI

Cap. I : SÎNT UN GENIU ?

La șase ani, voiam să fiu bucătăreasă. La șapte, Napoleon. De atunci, ambiția mea nu a încetat să crească și nici nebunia grandorii ce mă stăpînea. /.../

Știm astăzi că forma este întotdeauna rezultatul unui proces inchizitor al materiei, reacția acestei materii la o anume coerciție a spațiului care o sugrumă din toate părțile și o obligă să se exprime sub formă unor excrescențe care debordează din propria sa viață pînă la limitele exacte ale posibilităților sale de reacție. De cîte ori materia animată de un elan absolut a dispărut ? Mai modestă în ambiția ei, mai aptă pentru plăcere, materia nu va ceda în fața spațiului tiranic decît conform esenței însăși a formei originale. Ce poate fi mai ușor, mai fantezist și mai liber decît înfloreșcențele arborescente ale agatelor ? Ele sînt totuși produsul constrîngerii cele mai fortate a unui „mediu coloidal", închis într-o structură rigurgasă și supus tuturor torturilor compresiunii. Cele mai fine, cele mai aeriene ramificații nu sînt decît „fofilările" agonizante și disperate ale unui lung supliciu, ultimele suspinuri ale unei materii care nu cedează decît ultimelor vegetații din lumea minerală. **Dar și trandafirul !** Fiecare floare crește într-o închisoare. **Libertatea este informă. Morfologia** (cinste lui Goethe pentru invenția acestui cuvînt cu consecințe incalculabile care au înlănțuit pe Leonardo) morfologia ne-a învățat acum că tocmai tendințele cele mai anarhizante cele mai heterogene, cele mai măcinate de antagonisme ajung la domnia triumfală a celor mai riguroase ierarhii ale formei.

După cum spiritele înguste și limitate au fost arse de focul Sfintei Inchiziții, tot așa spiritele multiforme și anarhizante au găsit în lumina acestor scînteieri înflorirea morfologiei lor spirituale. Fratele meu, am mai spus-o, avea una din acele inteligențe insurmontabile, cu direcție unică, incapabilă de a avea o reflectare, consumîndu-se prin ea însăși. Cît despre mine, eram un pervers polimorf, stătut și anarhizant. Toate momentele mele de constientizare se materializau în gurmanderii și toate poftele mele deveneau momente de constientizare. Totul mă modifica, nimic nu mă schimba. Eram moale, las si rebarbativ. Spiritul meu trebuia să găsească în rigoarea gîndirii spaniole forma supremă a agatelor sanghinare, iezuite și arborescente a curiosului meu geniu. Părinții mei m-au botezat Salvador, ca pe fratele meu. După cum indică numele, eram destinat să salvez nici mai mult nici mai puțin decît **Pictura** de neantul artei moderne și toate acestea într-o epocă de catastrofe în acest univers mecanic și mediocru, în care, din nefericire, dar cu onoare, trăim.

Dacă mă întorc spre trecut, oameni ca Rafael îmi apar ca adevărați zei. Sînt, fără îndoială, singurul care se sizează de ce astăzi este imposibil să ne apropiem, chiar de departe, de perfecțiunea formelor rafaelite. Propria mea operă îmi apare ca un mare dezastru. Am dorit atîta să trăiesc într-o epocă în care n-ar mai fi nimic de salvat ! Dar dacă mă întorc de astă dată spre **Prezent** și cu toate că nu subestimez inteligențele specializate, superioare mie, nu aș vrea pentru nimic în lume să-mi schimb personalitatea cu aceea a unuia din contemporanii mei.

O singură ființă a atins un nivel de viață a cărei imagine este comparabilă cu seninele perfecțiuni ale Renașterii. Aceasta este Gala soția mea, pe care am avut fericirea miraculoasă s-o aleg. Stările sale trecătoare, expresiile sale formează o altă a Noua Simfonie și reflectă contururile arhitectonice ale unui suflet perfect, cristalizat chiar la nivelul carnalului, aproape de spuma marină a ierarhiilor propriei vieți. Clasificate și clarificate de către cele mai delicate sentimente, aceste atitudini și expresii se materializează și se ordonează într-o impecabilă arhitectură de carne și oase. De aceea, pot să spun despre Gala că are aceeași grație cu a lui Tempietto de Bramante, aproape de biserica San Pietro în Montosio la Roma. Și după cum a procedat Stendhal la Vatican, pot și eu să măsor coloanele svelte ale măreției sale, colonetele tandre și obstinate ale copilăriei sale și scările divine ale surîsului său. Privind-o pe furiș, fără să știe, ceasuri întregi, aplecat în fața șevaletului meu, îmi repet că ea este la fel de bine pictată ca un Vermeer sau Rafael, în timp ce oamenii ce ne înconjoară sînt atît de puțin delicați, sînt atît de mediocru pictați, încît seamănă mai degrabă cu acele sordide schițe caricaturale, încropite în grabă de către un artist hămesit pe terasa unei cafenele.

Cap. X : DEBUTUL ÎN SOCIETATEA PARIZIANĂ. CÎRJELE

Într-o seară, am luat cina la familia Noailles. Casa lor m-a intimidat și am fost deosebit de flatat să-mi văd **Jocul lugubru** pus pe șimeză între un Cranach și un Wateau. Societatea era alcătuită din artiști și oameni de lume foarte diverși. Am înțeles de îndată că eram obiectul atenției generale. Cred că și timiditatea mea l-a impresionat pe Noailles. De fiecare dată cînd servitorul se apropia de urechea mea și-mi șoptea pe un ton confidențial numele și anul vinului, credeam că era vorba de ceva grav și că Gala fusese zdrobită de un taxi, că un suprarealist furios venise să mă zdrobească în bătaie și tresăream livid, gata să plec de la masă. Dar nu, nu era nimic. Servitorul repeta mai tare ca să mă asigure cu maximum de demnitate impusă : „Chateauneuf du Pape 1928". Am băut dintr-o singură înghițitură vinul care mă înfricoșase și cu ajutorul căruia speram să-mi învîng timiditatea și să-mi regăsesc cuvintele. În timpul acestui prim dineu la familia Noailles, am descoperit două lucruri. Primul era că aristocrația ceea ce puteau fi numiți atunci „mondenii" — se arăta infinit mai vulnerabilă genului meu de spirit decît artiștii și intelectualii. Într-adevăr mondenii păstrau încă această doză atavică de rafinament și de civilizație pe care generația burgheză și socializantă o sacrifica nepăsătoare pentru noile idei cu tendințe colectiviste.

Al doilea lucru era descoperirea arivîștilor, aceste javre devorate de o frenezie a reușitei. Ei se așezau la toate mesele ornate cu cele mai frumoase cristaluri și cu cea mai bogată argintărie, pentru a-și dezvălui intrigile de curte și răutatea lor clevetitoare.

M-am hotărît în acea seară să mă servesc de două grupuri de mondeni pentru a mă susține, de arivîști pentru a-mi deschide un drum prestigios cu calomniile și gafele lor invidioase. Nu m-am speriat niciodată de zvonuri și chiar le las să se formeze. Toți arivîștii contribuie la ele, lucrînd cu sudoarea frunții. Cînd zvonul s-a rotunjit, îl privesc, îl examinez și îl aduc întotdeauna la cea mai bună formă pentru a-l face în avantajul meu. Activitatea răuvoitorilor este o forță capabilă să conducă barca spre victoria ta. Important este să nu lași o clipă cîrma.

Arivismul nu este interesant în sine. Ceea ce este interesant este să fii subiectul arivismului. Am simțit-o încă de la sosirea mea la gara Orsay, cînd am ajuns în glorie fără să fiu cunoscut de nimeni, dar fără pașaport, nici bagaje. Trebuia să mă întorc să le caut și să închiriez „hamali". Trebuia să vizez pașaportul. Toate aceste demersuri și această hîrtogărie urma să-mi sufoce restul vieții. Am început deci să privesc în jurul meu și să-i caut pe cei care ar putea să-mi fie hamali. I-am găsit și i-am epuizat repede. Aveam prea multe bagaje și mergeam prea repede pentru ei, în temperaturile cele mai variate, luam pe alții și le promiteam că-i duc la gloria care mă aștepta. Eu nu voiam să ajung, **aveam să ajung.** Ceilalți se sprijineau pe mine.

Ce sînt mondenii ? Sînt oameni care, în loc să se țină pe propriile picioare, se țin în echilibru pe unul singur ca flamingo. Această atitudine aristocratică vădită trădează voința lor de a continua să se țină pe picioare pentru a vedea totul de la înălțime și în același timp să nu incomodeze evenimentele terestre posibile. Această poziție egocentrică te obosește repede. De aceea, mondenii au nevoie de proptele și se înconjoară de o mulțime de unijambiști care sub cele mai diverse aparențe de artiști, de pederaști și de drogați se oferă să-i susțină și să-i protejeze „de primele busculade ale frontului popular". Astfel m-am alăturat gru-

pului de infirmi care sprijineau cu snobismul lor atitudinea decadentă a unei aristocrații care se străduiește să salvgardeze tradiția. Numai că eu nu veneam cu mîinile goale, ci încărcate cu cîrje pentru a le da impresia că se țin pe picioare. Am inițiat „cîrja patetică", aceea a primei crîme din copilăria mea, ca susținător simbolic al perioadei de după război. Cîrjele au sprijinit dezvoltarea monstruoasă a anumitor țeste atinse de encefalocel, altele au imobilizat atitudini de o rară eleganță sau chiar poze coreografice. Cîrje, cîrje faciale minuscule, de aur sau rubine, care se adaptau buzei sau susțineau nasul. Era un obiect scandalos de inutil, bun pentru unele femei a căror eleganță ar avea un caracter clar criminal.

Cîrja mea simbolică definea și corespundea (și mai corespunde) mițiturilor inconștiente ale epocii noastre. Departe de a obosi, ea a încîntat din ce în ce mai mult toată lumea. Le-am plantat peste tot, ceea ce a generat întrebări de genul: „De ce atîtea cîrje?" Cînd mi-am terminat prima frază și cînd aristocrația stătea în picioare datorită miilor de cîrje, am vrut s-o previn cu onestitate:

— „Acum aș vrea să dau un picior zdravăn în grambă".

Aristocrația mi-a îndoit puțin laba sa ridicată deja și mi-a răspuns scrîșnind dinții eroic pentru a nu scoate un urlet:

— „Du-te!"

Atunci, din toate forțele mele, am lovit-o cu piciorul în pulpă. Nu s-a clintit. Cîrjele erau deci bine fixate.

— „Mulțumesc", mi s-a spus.

— „Nu vă temeți de nimic. Voi reveni. Numai cu un picior și cu cîrjele inteligenței mele, sînteți mai puternică decît revoluția pregătită de intelectuali. Sînteți bătrînă, decăzută și moartă de obosită. Dar locul unde piciorul dumneavoastră este lipit de pămînt este tradiția. Dacă ați fi pe punctul de a muri, mi-aș pune piciorul în amprenta piciorului dumneavoastră și mi l-aș răsuci pe celălalt ca un flamingo. Sînt capabil și gata să îmbătrînesc în această poziție, fără să mă plictisesc, fără să obosesc. Regimul aristocratic a fost întotdeauna una din pasiunile mele. Încă din această perioadă, eu căutam modalitatea de a reda acestei elite conștiința istorică a rolului care i-ar fi fatal destinat de a juca în Europa ultra-individualistă ce ar fi ieșit din războiul viitor. Nu prea erau ascultate profețiile mele asupra viitorului continentului nostru și chiar eu nu prea eram atent la ceea ce anunțam despre colectivism și masele care ar fi devorat democrațiile, ar fi declanșat cataclismul din care ar fi ieșit o Europă sărăcită, a cărei salvare ar fi fost tradiția individualistă catolică, aristocratică și probabil monarhică.

Așteptînd realizarea acestor perfecții, așteptînd ca suprarealiștii să fi digerat sloganurile lansate de mine, așteptînd ca artiștii să mă acuze și mondenii să înceapă să mă dorească, am plecat pe Coasta de Azur.

Traducere de
D. PETRESCU

BUCUREȘTI — ÎNTR-O IARNĂ DE-ACUM UN VEAC

Luna lui decembrie 1885 se anunțase darnică în zăpadă, așternută spornic și fără alegere peste bulevarde și uliță, peste case arătoase și cociobe, peste biserici, peste hoteluri de toată mîna, peste palate și crengile arborilor, imaculînd, uniformizînd, purificînd orașul acesta care începea să-și însușească aerul, eleganța și viciile unei mari metropole.

Dar această fermecătoare simfonie în alb, acompaniată de zurgălăii bidiviilor înhămați la sănii, de murmurul molcom al străzilor, de strigătele vînzătorilor ambulanți, de chiotele copiilor pe derdeluș sau de lătratul nocturn al cîinilor de pază și de pripas, ținu doar cîteva zile; frigul se muie, cerul veșnic acoperit lăsa să cadă cîte o burniță de ploaie înghețată care sleia zăpada, și falnicul veșmînt începu să se năruie peste capetele și spinarea trecătorilor.

Ca și cum n-ar fi fost de-ajuns, se mai insinuă și o gripă mizerabilă, care lovi cel mai tare în artiștii Teatrului Național; teatru, care strălucea pe atunci o mică piață din Calea Victoriei, învecinată cu terasa Otetelișanu, de pe locul actualului Palat al Telefoanelor. Din cauza indisponibilității unuia sau a altuia dintre protagoniști, reprezentațiile cînd se schimbau, cînd se amînau, numai spectacolele de operetă „țineau coarda" — cum se spunea — cu voioșie, deși numai voie bună nu întîlneai prin culise. Aici vedeai doar fețe îngrijorate, agitație și nervozitate. Adelina Patti, cîntăreața secolului, urma să sosească la București, unde își va arăta măiestria alături de trupa română de operă; o trupă constituită doar de cîteva luni de dirijorul și profesorul George Stephănescu. Majoritatea solistilor erau elevii săi care absolviseră recent Conservatorul.

Numele Adelinei Patti se afla pe buzele tuturor, sărea în ochi din coloanele ziarelor de toate nuanțele și dimensiunile. Un cadou, pe cît de frumos, pe-atît de costisitor făcut bucureștenilor de sărbători, deoarece primul spectacol, al operei „Traviata" de Verdi, era anunțat pentru 25 decembrie, iar prețurile locurilor mergeau, de la 5 lei în „paradis" — cum era poreclită galeria, pînă la 350 lei, fotoliile din avanscenă.

În seara sosirii, o mulțime numeroasă se adunase pe peronul Gării de Nord unde oprea Orient-Expresul. În ziua aceea de duminică 22 decembrie plouase. Dar nici ploaia, nici umezeala din aer, nici frigul care începuse să se lase nu-i împiedică, pe cei ce ardeau de nerăbdare să o vadă pe marea cîntăreață, să vină în gară, care cu flori, care cu torțe, ca să le aprindă în cinstea ei. Nu era greu de remarcat că această mulțime de două sute, două sute și ceva de oameni era împărțită în două tabere: unii, ușor de recunoscut după aerul aferat și plin de importanță, veniți special să o întîmpine și să joace roluri însemnate sau de figuranți în ceremonia primirii cîntăreței; ceilalți, curioșii și gură-cască, rătăcitori prin gară, cu sau fără treabă.

Erau acolo și cîteva figuri, populare ale Capitalei: Benedetto Franchetti — sau papă Franchetti, — impresarul trupei italiene de operă pînă în urmă cu cîteva luni, adusese cu sine vreo treizeci de italieni; Claymoor, cronicarul „mondial" (citește: monden) al ziarului „L' Independance Roumaine", pe numele lui adevărat Mihail — zis Mișu — Văcărescu, personaj pitoresc, chiar simpatic, cu studii făcute la Paris, unde cel mai bine s-a prins de el galanteria franțuzească asternută prin numeroase cronici mondene, mai toate inofensive, dar nu lipsite de un farmec desuet. Atenția cu care da seamă de toaletele feminine, făcuse din el un Bel-Ami tomnatic al sexului slab din societatea bucureșteană a vremii. Și-atunci, cine altul dacă nu el trebuia să fie primul care să i se arate Adelinei Patti, mai ales că o și auzise cîntînd în cîteva rînduri?

Ceva mai retras, vădind o emoție mult mai accentuată decît a celor din jur, un bărbat încă tînăr, puțin trecut de 40 de ani, cu un buchet de flori în mînă, aștepta la rîndu-i să sosească Orient-Expresul. Nimeni nu se gîndea atunci că el ar fi cel care a pus în mișcare agitația neobișnuită de pe peronul Gării de Nord: că el, prin fire invizibile, ar fi determinat-o pe Adelina Patti să părăsească Parisul și, trecînd prin Viena și Budapesta, să vină la București ca să cînte împreună cu o trupă anonimă în care nu strălucea nici un nume de care artista să fi auzit măcar. George Stephănescu, campionul acestei performante, mai înregistrase în anul acela și alte izbînzi de seamă, dintre care cea mai remarcabilă era această stagiune lirică, net superioară celor susținute atunci de ansamblurile italiene aduse de papă Franchetti și de alți impresari. Iar astăzi venea la București Adelina Patti să pună umărul la consolidarea fragilei reputații a trupei. Oare nu riscase prea mult? Ziarele răspîndiseră știrea scandalului făcut de Divă la Budapesta, întrucît nu o satisfăcuse compania în care cînta. Și apoi mai era și acea telegramă trimisă din Paris de Schürmann, impresarul, care cerea

o întîmpinare la gară cu surle și trîmbițe. Speriată de rigorile iernii, așternută peste întreaga Europă, Adelina Patti intenționa să treacă peste contractul încheiat la București în luna septembrie. Disperat, Schürmann recurse la o stratagemă: făcu să-i parvină din Capitala României o telegramă prin care Adelina Patti era înștiințată că cea mai aleasă societate bucureșteană va fi în gară ca să o primească... Iată ce o determinase pe Patti să vină la București. George Stephănescu știa că pune în joc, nu numai reputația lui, dar și soarta întregii trupe. Fără-ndoială, căutase să prevadă totul, repetase cu fiecare în parte și cu toți laolaltă. Dar cîte nu se pot întîmpla într-un spectacol de operă a cărui soartă depinde de atîția oameni, de la pompier și mașiniști, pînă la cei din linia întîi, soliști?

La ora 22 și 45 de minute trenul intră în gară. Izbucniră strigăte de „Trăiască Patti! Trăiască Italia!" Patti venea de la Paris, se născuse la Madrid, copilărise și debutase la New-York, dar îi plăcea să spună că este italiancă. Cînd apăru în ușa vagonului special, pus la dispoziția ei de Compania austriacă a drumurilor de fier, Claymoor, galantul Claymoor îi ieși primul în cale urîndu-i bun sosit!

„Adelina Patti era zveltă, mai degrabă scundă, decît înaltă — o descrie un cronicar spaniol în paginile revistei „Por esos mundos", care apărea la Madrid în 1863; avea o înfățișare inteligentă și plină de însuflețire, marcată de ochi negri, vii, strălucitori și migdalați. Vocea ei plăcută și-o modula cu o distinsă gingășie; organul ei vocal, mlădios ca acela al canarului, putea sfida această păsărică neîntrecută în triluri și ciripituri".

În luna decembrie 1885 Adelina Patti avea aproape 42 de ani și se situa la cea mai înaltă cotă a calităților ei artistice, pe care și le va păstra aproape nealterate, ca și pe cele fizice, pînă la o vîrstă destul de tîrzie. Era înfloritoare și încîntată de spectacolul ce i se înfățișa. Papă Franchetti nu scăpă ocazia de a-și face remarcată prezența, apoi îl prezentă și pe George Stephănescu, dirijorul viitoarelor ei spectacole. În cele din urmă, Claymoor îi oferi brațul pentru a o conduce la trăsură, și merseră așa, urmați de soțul Adelinei, tenorul Ernest Nicolas — cîntăreț de mîna a doua, cunoscut în lumea teatrală sub numele de Nicolini — care ducea două casete cu bijuterii, și de mulțimea gălăgioasă înarmată cu torțe aprinse. Întregul alai se urcă în trăsuri pentru a o însoți pînă la Hotel Bulevard, în fața căruia așteptau alte zeci de curioși. În sfîrșit, Diva se retrase în apartamentul cu 8 camere rezervat ei și suitei, iar liniștea se așternu din nou asupra Capitalei.

Peste cîteva luni de zile, în același hotel și în același apartament unde în acea noapte se odihnea Patti, va poposi o altă ilustră cîntăreață, o româncă de astă dată, soprana Elena Teodorini.

Bucureștenii erau mari amatori de muzică de operă și operetă, gust cultivat an de an prin trupele italiene, franceze și germane, unele bune, altele sub orice critică, perindate pe diferitele scene ale orașului. Concertele simfonice constituiau însă o excepție, cîte trei pe stagiune, din 1883, sub bagheta lui Eduard Wachmann. Ateneul Român avea să fie construit abea în anul 1886 după planurile arhitectului francez Albert Galleron, pe locul unde fusese odinioară proprietatea familiei Văcărescu. Nu e de mirare dar că spectacolele Adelinei Patti erau așteptate cu atîta însuflețire.

Invitat de cu seară să se întîlnească a doua zi la hotel cu Patti, după trei decenii George Stephănescu relatează încă plin de emoție despre această întîlnire:

„A doua zi, pe la 10 ore dimineața, eram acolo și, fără a mă face să aștept, mă primi îndată bărbatul ei, cunoscutul tenor Nicolini, apoi veni și ea.

O vedeam înaintea mea și nu-mi venea să cred: femeia asta foarte modest îmbrăcată, asta era oare Patti, care cînd se ducea la Petersburg, i se punea la dispoziție trenul imperial? Patti la care se închina toată lumea din Europa și America, pe care o acoperea cu flori rare, cu briliante și diamante?

În loc de cîntăreața mîndră, arogantă pe care ne-o descriau alții, văzui, din contra, o femeie fără pretenții, îmbrăcată într-o simplă rochie neagră, ca o simplă burgheză.

Îmi dete partițiunea pe care cînta, și după care cînta, și după care trebuia să conduc orchestra, și mă rugă să cînt la piano toate părțile unde cînta ea, ca să audă dacă mișcările ce le iau sînt conforme cu acelea ce le dorea.

Îi împlinii dorința, dar ea nu emise nici o notă, și pînă în seara spectacolului eu nu-i auzisem vocea!...

Găsi că mișcările ce le luam erau conforme cu ale ei, și după ce-mi dete cadența din „Aria nebuniei" a Lucici, îmi mulțumi, foarte amabilă, de osteneala mea.

La Teatru, toți mă așteptau să le spui cum am fost primit, cum a cîntat etc., etc.... Cînd le spunei însă că nu i-am auzit vocea și că nu va cînta decît în seara spectacolului, toți încremeniră, mai cu seamă bieții cîntăreții mei, care erau în primul lor an de operă".

La îngrijorarea generală se adăugă și zvonul că papă Franchetti i-ar fi încondeiat lui Schürmann, făcîndu-i „ceată de ageamii" și spunînd despre tenor — Grigore Gabrielescu, viitorul partener al Adelinei în „Traviata": „Tenorul e un cîine, nu știe să se miște, nu are nici glas, nici talent, nici ureche muzicală".

Se prea poate ca Franchetti, care tocmai pierduse impresa trupei de operă din București, să fi folosit aceste cuvinte puțin măgulitoare. Dar ceea ce nu știau nici Gabrielescu, nici George Stephănescu, nici colegii lor și nici presa română de epocă era că Adelina Patti nu repeta niciodată. O altă celebritate a timpului, soprana germană Lilli Lehmann, mai informată cu privire la acest subiect, notează negru pe alb: „Niciodată nu repeta cu partenerii. Venea la teatru seara și se integra în mod desăvîrșit în ansamblu, fără să fi văzut măcar odată pe aceia cu care trebuia să vină în contact pe scenă".

Dar, în afară de rapida capacitate de adaptare scenică și muzicală, Adelina Patti dispunea și de o memorie prodigioasă: îi era de ajuns să parcurgă de două ori o partitură pentru a o reține în toate detaliile. Iar biografii ei ne asigură că vorbea curent șapte limbi: evident engleza, spaniola, italiana și franceza, folosite de ea în țările pe care le frecventa mai insistent, dar și rusa, germana și suedeza. Această memorie fenomenală, după cum am văzut, și integrarea rapidă în ansamblu, îi dădeau oarecum dreptate să considere că repetițiile nu-i sînt necesare. Nu-i mai puțin adevărat că peste cîteva luni avea să fie fluierată, chiar în țara-i de origine, în Spania, tocmai din acest motiv: cîntînd la Valencia într-un spectacol „Traviata", la duetele cu tenorul, cu care bine-nțeles nu repetase, s-au produs unele neconcordanțe între cei doi, pe care publicul, competent și extrem de intransigent, le-a sancționat fără menajamente. Nu poate fi decît meritorie realizarea cîntăreților români care, prin studiu intens și laborios, au suplinit tocmai ce le lipsea mai mult: experiența scenică, dîndu-i neîntrecutei artiste o replică în stare să o mulțumească pe deplin.

Pentru moment, singurul sentiment care-i stăpînea pe cîntăreții noștri era emoția, dacă nu chiar teama. Și în timp ce toată lumea stătea ca pe jăratec, întrebîndu-se ce-o să iasă din povestea asta, Adelina Patti, împreună cu tenorul ei Nicolini, se plimba într-o birșă la Șosea.

„A doua zi după întrevederea cu Patti — își amintea George Stephănescu — am repetat cu orchestra și artiștii, comunicîndu-le dorințele distinsei cîntărețe, și apoi plecarăm fiecare acasă pentru ziua următoare, ziua cea mare, a lor și a mea".

Cel mai înspăimîntat dintre toți era tenorul Grigore Gabrielescu; el avea să se afle tot timpul „în bătaia focului" artistei, cîntînd cu ea duete, ansambluri, scene etc.... O frică strașnică îl stăpînea cînd se gîndea la declarația de dragoste, ce trebuia să facă d-nei Patti în duetul actului I din „Traviata":

„Un di felice eterea!"

pe care nemuritorul Verdi l-a terminat cu un pasagiu teribil pentru tenorii începători; pasagiu ce conține o gamă ascendentă, de agilitate vertiginoasă, secondînd pe prima-dona, care face aceeași figură muzicală la interval de decimă superioară, după care amîndoi revin la notele calme, dulci, smorzando; cu alte cuvinte: filînd vocile pînă se pierd în infinitul sentimentelor amoroase".

Pe măsură ce se apropia ora de începere a spectacolului, creștea și încordarea celor ce aveau să fie principalii eroi ai serii. Nici Adelina Patti nu era mai liniștită. Îi mărturisi lui Stephănescu că se simțea foarte emoționată: „Astă seară cînt înaintea unui public nou, necunoscut mie, și nu știu cum o să mă primească".

În piața Tineretului lumea începuse să se adune, așteptînd să intre-n sală. În cabine, mare fierbere: fiecare-și aranja ținuta cu ce-i oferea teatrul, dar și cu ce-și adusese mai prețios de-acasă. Gabrielescu își

făcuse rost din străinătate de cîteva bijuterii artistice, de fapt imitații: un colan, o cingătoare, decorații, agrafe pentru pălării, chiar pantofi și cravate, menite să țină piept tezaurului pe care-l etala Patti în spectacole. Cu Gabrielescu mai erau în cabină baritonul Constantin Cairetti, basul Dimitrie Theodorescu și coaforul teatrului, Machauer, acesta din urmă, bine dispus ca-ntotdeauna, încercînd să-l convingă pe Gabrielescu că-i poate aranja părul și cu pălăria pe cap. Toți deveniră atenți, căci știau că Machauer e bun de glume. Regizorul Gatineau întredeschise ușa, atenționîndu-l că este timpul să intre în scenă. Gabrielescu, cu pălăria pe cap, aștepta să fie pieptănat de Machauer. Acesta îi aranjă zulufii ce scăpau de sub pălărie, după care o luă, o așeză pe creștetu-i plesuv, și continuă să-l pieptene în hazul celorlalți. Ușa se deschise din nou, și în prag își făcu de astă dată apariția George Stephănescu, care-i anunță că Adelina Patti îi așteaptă în cabina ei ca să-i cunoască, în sfîrșit...

Sala era plină pînă la ultimul loc. Pentru a fi de față la spectacol, cîțiva dintre acei ce nu mai găsiseră bilete, au cerut să se costumeze ca să se strecoare printre figuranți. Palid de emoție, dirijorul George Stephănescu dădu semnalul de începere a Preludiului. Sala mută, cufundată în întuneric, aștepta cu suflarea tăiată apariția Adelinei. Ridicîndu-se încet și solemn, cortina lăsă să se vadă scena luminată unde, lîngă o masă de proporții reduse, se aranjaseră numeroșii invitați ai Violettei Valery. Pe ultimele sunete ale Preludiului, Violetta pași între invitații ei, o Violetta fastuoasă, acoperită de sus pînă jos cu pietre prețioase, împodobind cu scînteieri orbitoare o toaletă de bal din satin crem, învăluită în întregime cu dantelă de Malines. Mai presus de această strălucitoare cascadă de briliante, „doi aștri, ochii săi frumoși, care fac să pălească focurile acestei constelații de pietre prețioase". Sala se dezlănțui într-un uragan de aplauze care nu mai contenea. Cînd se așternu din nou liniștea, fiecare putu să audă acea minune care era glasul Adelinei Patti. Tenorul Gabrielescu, înarmîndu-se cu curajul disperării, cîntă primele fraze atît de frumos încît Patti, care nu se așteptase să audă o voce plăcută ca aceasta, își arătă vizibil surpriza. Din clipa aceea ghiața se sparse. Simțiră cu toții că spectacolul va fi cum nu mai fusese altul pe scena Naționalului bucureștean. Și în timp ce tenorul îi dădea replicile, Patti nu scăpa prilejul să spună celor din jur cît de mult o impresiona glasul partenerului ei de scenă. Chiar și acel pasaj ascendent din primul act, în duet cu soprana, de care îi era teamă lui Gabrielescu, ieși perfect, ca și cum l-ar fi repetat împreună de mai multe ori. Sala clocotea de aplauze și entuziasm. La final, cînd Violetta se sfîrșește pe patul de suferință, impresia morții creată de Patti, palidă și încremenită, a fost atît de reală, încît vreme de o clipă nimeni n-a îndrăznit să rupă tăcerea: o clipă doar, care a dat un avînt de nedescris ovațiilor revărsate spre scenă odată cu torente de flori cum nu se mai văzuseră în toi de iarnă.

Zilele pînă la următoarea reprezentație trecură anonime. Vremea, cenușie, închisă, cu ceață, cer acoperit, burniță și temperaturi între —5 și +5 grade. Era rîndul unui alt tenor să dea proba alături de celebra cîntăreață, de astă dată în „Lucia de Lammermoor" de Donizetti. Ion Dimitrescu fusese adus de George Stephănescu de la Iași chiar în acea toamnă și, sub numele de Giovanni Dimitrescu, va face o frumoasă carieră, ajungînd în cîțiva ani una dintre marile voci ale scenelor lirice europene. La reprezentația de sîmbătă 28 decembrie, dirijată tot de George Stephănescu, Diva a trebuit să constate din nou că tenorii români erau lipsiți de faimă, dar dăruiți cu voci excelente.

Un incident tragi-comic a venit să întrerupă pentru cîteva momente spectacolul din acea seară. Se adunase și de astă dată lume multă. Lucia era unul dintre marile roluri ale Adelinei Patti, cu care debutase la New-York în urmă cu 26 de ani, și care-i adusese cele mai importante succese. Ca și la spectacolul cu „Traviata", cei ce nu-și procuraseră bilete și aveau cunoscuți mai de vază în teatru, se strecuraseră fie ca figuranți, pe scenă, fie prin culise, fie între instrumentiștii din orchestră. Unul singur, pătruns în teatru cu mult înainte de începerea spectacolului, poate cu concursul unui mașinist, se ascunsese tocmai în podul scenei, loc incomod și plin de praf, dar bun pentru văzut și auzit. Stătu liniștit acolo vreme de două acte, dar pe la mijlocul celui de-al treilea, vrînd probabil să se mai desmorțească, făcu o mișcare greșită, își pierdu echilibrul și se prăbuși de la vreo 15 metri peste soția unui mașinist, spectatoare clandestină și ea, în culise. Bufnitura și vaietele întrerupseră reprezentația, dar Patti, imperturbabilă, reluă „Aria nebuniei" cu aceeași tragică suavitate.

În ultima zi a anului 1885 numele Adelinei Patti făcea să se umple din nou pînă la refuz sala Teatrului Național din București. Era anunțat un concert, cu concursul marei artiste și a unor cîntăreți din trupa română de operă: Gabrielescu, Cairetti, cărora li se asociaseră violoncelistul Constantin Dimitrescu, actorii Constantin Nottara și Grigore Manolescu și orchestra teatrului sub conducerea lui George Stephănescu. „Direcțiunea a luat precauțiuni pentru ca spectacolul să ia sfîrșit la ora 11. Aceasta spre a permite publicului să facă revelionul".

Împodobită cu un colier, în care sclipeau 43 de briliante montate în argint, și cu două decorații primite de la țarul Rusiei și de la regele Marii Britanii, Adelina Patti a cîntat, între altele, cavatina Rosinei din opera „Bărbierul din Sevilla" de Rossini, operă în care nu avea egal, și o romanță la modă: „Si vous n-avez rien a me dire", compusă de baroana de Rotschild pe versurile lui Victor Hugo, „un nimic ca compoziție, dar din care Patti făcuse un giuvaier, prin felul cum o interpreta".

Adelina Patti și-a încheiat seria spectacolelor de la București tot cu „Traviata", reprezentată la 3 ianuarie 1886. În timpul spectacolului se putea vedea pe mîna dreaptă a lui George Stephănescu un inel de aur cu turcoază verde înconjurată de diamante, dăruit de cîntăreață ca semn al prețuirii sale pentru distinsul maestru. Nu l-a uitat nici pe Gabrielescu, căruia i-a dat ca amintire un ceasornic cu lanț de aur, primind la rîndu-i, cu vădită plăcere, unul dintre cele mai frumoase și bogate costume naționale oltenești, pe care promise că-l va purta la primul bal.

Acest al treilea spectacol a făcut — dacă se mai putea — o impresie și mai profundă. Parcă niciodată, de la sosirea ei în București, glasul Adelinei Patti nu sunase atît de limpede, atît de vibrant. Și Claymoor, sensibil la tot ce-i frumos, ne împărtășește liric impresiile sale, ecou al emoției generale din acea seară îndepărtată:

„Cîntecul de petrecere a scînteiat ca șampania din cupe. Aceasta nu mai era voce omenească, ci adierea zefirului străbătînd o pădure plină de miresme. Exista atîta finețe și o așa mare coeziune în vocea d-nei Patti încît am rămas pur și simplu fără respirație. Actul se termină cu faimosul tril, pe care marea cîntăreață îl lansează plecînd din scenă, ținîndu-l mult timp încă după căderea cortinei. Rechemată de peste opt ori, d-na Adelina Patti a primit numeroase buchete, coșuri pline cu flori, o liră superbă din camelii și un bogat costum de țărancă română...

Al doilea act este un poem primăvăratec, în care toaleta este o idilă și cîntul o adiere de mai; succes enorm; jocul devine în întregime dramatic.

Marea izbucnire se apropie. Este actul balului. D-na Patti își face intrarea. Este acoperită cu briliante. Scena insultei este jucată cu pasiune și sentiment. Toată sala este vrăjită de farmecul pe care-l degajă Violetta Valery.

Iată! ajungem la ultimul act. Aici frumusețea merge pînă la desăvîrșire. D-na Patti atinge sublimul în scenele atît de pasionate ale reîntoarcerii lui Alfredo și a morții. În acest moment jocul îi tulburâ pe spectatori, pentru că un freamăt continuu străbate întreaga sală.

Cîntul ei este acela al lebedei care moare. Agonia pare teribil de adevărată. Apar lacrimi în ochi. Dar încă odată, iată, cortina cade, și această frumoasă sărbătoare se sfîrșește..."

Condusă cu alai la gară, ca și la venire, Adelina Patti stătu îndelung de vorbă cu Gabrielescu, mulțumi lui George Stephănescu și tuturor acelora care-i făcuseră atît de plăcute serile de spectacol bucureștene, și promise că va reveni... Apoi urcă în vagonul special, își flutură mîna-i fină în semn de rămas bun și, luminată de un zîmbet, se topi în noaptea depărtărilor și a timpului. O așteptau Viena și Nisa, apoi Parisul, Parisul unde rămăsese încă neîmplinit un vis al ei: să cînte o operă franțuzească, în limba franceză, cu accent franțuzesc.

Deocamdată, George Stephănescu cîștigase partida!

Val GAFTA

Noutăţi în lumea jazzului

Cei ce visau, cu decenii în urmă, la vremea cînd jazzul va deveni un limbaj muzical definitoriu pentru o din ce în ce mai extinsă zonă geografică erau priviţi cu multă, foarte multă condescendenţă... Timp îndelungat, jazzul a fost considerat doar un produs artistic al populaţiei de culoare provenită din Africa, forţată, prin sclavie, să trăiască pe pămîntul Americii de Nord, suferind aici influenţa muzicii populare adusă de emigranţii europeni ce-şi încercau norocul în Lumea Nouă. Atît — şi nimic mai mult. Spiritele limitate, refractare procesului evolutiv în continuă transformare a mentalităţilor, a dorinţei firesti de cunoaştere şi comunicare — proprii epocii contemporane — au decretat că jazzul este ceva ce le aparţine doar **americanilor**, că acesta nu poate exprima fondul ideatic-emoţional al unei comunităţi etnice cristalizat date, că ar fi străin de specificul cultural cristalizat de-a lungul secolelor pe Bătrînul Continent. Dar Previziunile unor artişti şi, mai ales, muzicieni de prim rang ai acestui veac (Jean Cocteau, Ernest Ansermet şi George Enescu reprezintă doar cîteva exemple) asupra importanţei pe care o va avea jazzul în renovarea şi însufleţirea muzicii deceniilor viitoare — încep să se adevereasca tot mai mult.

Nici un alt limbaj muzical apărut în secolul nostru nu s-a dovedit atît de permeabil la influenţele provenite din celelalte genuri muzicale, arhaice sau culte. Dacă ar fi să mă refer mai întîi la împrumuturile şi interferenţele dintre capodoperele creaţiei cameral-simfonice şi jazz, ar trebui să amintesc în primul rînd gestul cu semnificaţie de pionierat al compozitorului **George Gershwin** — primul care a adus ecouri melodice, timbruri, inflexiuni şi ritmuri de jazz în sala de concert. Toată lumea cunoaşte şi poate fredona măcar un refren, o frîntură de melodie din suita simfonică „Un american la Paris" sau, mai ales, din celebra „Rhapsody in blue" (nu atît o „Rapsodie albastră" — cum eronat s-a încetăţenit la noi traducerea titlului, ci mai degrabă, o „Rapsodie a nostalgiei" căci pentru noi, românii, **blue** (în engleză — albastru) înseamnă, în accepţie figurată, tristeţe, nostalgie, alean — deci intonaţiile şi melodiile din opera „Porgy and Bess" şi din „Rapsody in blue" redînd astfel de sentimente şi stări sufleteşti ne îndeamnă să tălmăcim această celebră lucrare muzicală în spiritul nostru ca o „Rapsodie a nostalgiei"...).

Discurile cu muzica negrilor (blues şi jazz), partiturile cîntecelor la modă în primele decenii ale secolului, vizitele pe care unii compozitori europeni le-au făcut în Statele Unite ale Americii au contribuit la pătrunderea intonaţiilor şi a ritmurilor **amintite** de jazz în creaţiile lor: **Maurice Ravel, Darius Milhaud, Igor Stravinski, Claude Debussy** — compozitori consideraţi acum clasici ai secolului XX, nu au rămas indiferenţi la sugestiile muzicii de jazz. La rîndul lor, interpreţii improvizatori de mare talent şi-au ales ca teme pentru improvizaţii pline de inventivitate şi strălucire — creaţii camerale cunoscute (într-una din înregistrările datate 1943 realizate de **Nat King Cole** cu trio-ul său de jazz putem asculta o scurtă şi inspirată improvizaţie la pian pe tema unui preludiu de **Rahmaninov**, iar pe pianistul **Art Tatum** considerat poate cel mai mare virtuoz al clapelor în jazz, îl aflăm pe un disc din anii '50, brodînd în jurul binecunoscutei „Humoresca" de **Antonin Dvorak**). Nu sînt, desigur, exemple puţine în acest sens. Pe un plan mai complex al exprimării muzicale — cel al orchestraţiei —, poate fi amintit cazul dirijorului şi orchestratorului **Gil Evans**, cel care, în 1957 avea să înregistreze cu bigbandul său avîndu-l ca solist pe trompetistul **Miles Davis** versiunile orchestrate în spirit jazz ale Concertului din Aranhuez de **Joaquin Rodrigo** şi a unei arii din opera „Lakmé" de **Delibes**. Rafinamentul coloristic, ingeniozitatea armonilor, utilizarea timbrurilor instrumentelor într-un mod nou, original, stilul improvizatoric relaxat, aproape reticent, al lui **Miles Davis**, impunînd un caracter cameral întregului sonor — au contribuit la intrarea acestor înregistrări în seria capodoperelor jazzului contemporan şi în istoria deocamdată nescrisă a interferenţei creatoare dintre jazz şi muzica europeană cultă.

Dealtfel, cu aproape un deceniu în urmă, în anii 1948—49, acelaşi **Miles Davis** punea bazele celui de-al doilea stil important al jazzului modern — **cool**, stil care, datorită aranjamentelor instrumentale din care nu lipseau disonanţele, datorită utilizării unor surse sonore obişnuite mai ales în orchestrele simfonice, (tuba), datorită sobrietăţii, decontractării cîntului improvizatoric — se apropia de caracterul muzicii de cameră — apropiere semnalată pentru prima dată între jazz şi genul cameral de tip european.

Forme ale muzicii europene au reapărut în mariaj cu spiritul, ritmul şi sonorităţile specifice jazzului în aranjamentele şi compoziţiile originale semnate de **John Lewis** — cel care din 1952 şi pînă astăzi, cu o întrerupere de cîţiva ani în deceniul 8 (cu toate acestea, formaţia cea mai longevivă din istoria jazzului...) conduce „Modern Jazz Quartet". **Coralul, fuga, preludiul** — sînt forme ale preclasicismului apropiate cu multă subtilitate modului de exprimare specific jazzului, teme de **Johann Sebastian Bach** fiind expuse la contrabas sau vibrafon pe ritm swingat. De altfel, **Lewis** avea să fondeze în 1961 o orchestră ce prezenta în concerte şi înregistrări pe disc numai lucrări cu intenţie de fuziune între conceptul muzical simfonic şi jazz — aşa numitul stil **„third stream"** (al treilea curent), stil ce

Günther Hampel — cl. bas, Jeanne Lee — voce (1982)

Johnny Răducanu, Ionel Bota

a fost cultivat de compozitori și dirijori celebri (dintre care îl menționez aici numai pe **Leonard Bernstein**). Nu mi-am propus acum un istoric al pasionatului „dialog" dintre jazz și conceptul muzical clasic european, însă, nu poate fi trecut cu vederea aportul grupului francez condus de **Ward Single** (Swinger Singers) care cîștiga în 1963 mai multe premii ale discului și o notorietate internațională prin interpretarea pe ritm swingat (întreținut de bas acustic și baterie) a unei serii de teme de Bach. Se impune aici precizarea că modelul propus de **Ward Single** a fost urmat și de alți aranjori, cum a fost **Jacques Loussier** (cu seria de discuri „Play Bach") și, fapt ce ne onorează, de compozitorul, orchestratorul și pianistul român **Richard Oschanitzky**. Tot în ideea apropierii spiritului bachian de modul de cînt în jazz, **Oschanitzky** a depășit modelul francez, în care nu exista improvizație, **inventînd** discursuri melodice cu dublă configurație (bachiană și jazzistică), în care integra în mod subtil chiar și citate din lucrări simfonice aparținînd altor epoci (Seherezada), folosind alături de pian ca instrument melodic, saxofonul tenor **(Dan Mîndrilă)** pentru a sublinia și prin timbrul acestui instrument specific viabilitatea îngemănării celor două concepții muzicale părelnic antagoniste.

Dar dacă este adevărat că muzica de azi se caracterizează printr-o derutantă diversitate a tehnicilor de compoziție ce refuză relația model-imitație, fiecare compozitor structurîndu-și propriul sistem semantic, dacă inovațiile și libertățile în utilizarea feluritelor surse sonore sînt unanim acceptate, dacă împrumuturile din diverse genuri nu doar muzicale dar general-artistice și din zone geografice — etnografice diferite au dat rezultate interesante — jazzul este conectat la procesul evolutiv sinuos al creației muzicale actuale, luînd chiar un oarecare avans față de creația compozitorilor de factură „clasică". Decalajul s-ar explica prin faptul că permanenta schimbare, înnoire și diversificare a tehnicilor și mijloacelor la care au apelat decenii la rînd compozitorii numiți „de avangardă" a depășit puterea de „urmărire" a publicului, orizontul său de așteptare — melomanul simțind că ceea ce i se oferă din muzica actuală, cu extrem de puține excepții, nu îl impresionează, nu îl reprezintă, nu îi răsmine în ureche... Pentru că, oricît de interesant, de ingenios, de original ar fi sistemul pe care și l-a construit compozitorul, esențial pentru cel ce ascultă este ca rezultatul sonor să fie **muzică**, să echilibreze raportul dintre gîndire și simțire, să producă o stare de elevație spirituală, de încîntare superioară a auzului, să **comunice** ascultătorului din Oslo, Toklo, Montreux, București, Iași sau de oriunde altundeva dorîți — ceea ce a simțit autorul interpret, mesajul lui de prietenie și de dorință de cunoaștere-inter-umană.

Este cazul să recunoaștem că, deocamdată, **jazzul contemporan** reușește în cea mai mare măsură să atingă aceste idealuri pe care și le propune, de fapt, fiecare compozitor. Rock-ul și muzica ușoară pot umple sălile de concert — dar 99% din spectatori sînt pasionații acestor genuri și nu obișnuiții filarmonicilor sau teatrelor de operă... Sînt foarte multe exemple care argumentează ascendența jazzului asupra celorlalte tipuri de agregare muzicală modernă (nu am în vedere aici muzicile de divertisment și acea parte a jazzului care poate fi luată în același mod) : aminteam la începutul prezentelor însemnări de permeabilitatea acestui tip de muzică la celelalte genuri și forme de expresie artistică ; preluînd elemente din creația cameral-simfonică, din ritmurile, intonațiile și sonoritățile populare, din muzica de dans, din contextul sonor în care, de fapt, trăiește omul obișnuit, dar transfigurîndu-le artistic, conferindu-le valoare estetic-emoțională și mesaj — muzicienii de jazz (bineînțeles, este cazul personalităților creatoare) reușesc să se adreseze unui public **diferit** ca pregătire și preferințe muzicale, captîndu-i interesul, rămînîndu-i în amintire, determinîndu-l să cunoască, să accepte și să prețuiască mai mult decît o făcuse înainte.

Pînă în 1982, puține spectacole de **teatru instrumental**, de interferență a muzicii cu versul și mișcarea scenică au fost oferite publicului. Cînd **Günther Hampel** (R.F.G.) a fost invitat la Festivalul de Jazz de la Sibiu, puțini știau cum se va desfășura recitalul său ; și totuși, cele șaizeci de minute care au încheiat festivalul au fost cele mai impresionante din tot ce s-a cîntat în cele patru seri: cînt improvizatoric la vibrafon, clarinet bas și pian (Günther Hampel), discurs melodic îmbinat cu versuri, pantomimă și utilizarea rafinată a glasului ca instrument muzical, o prezență scenică într-adevăr covîrșitoare, integrată ideii de **jazz conceptual (Jeanne Lee)** au impresionat literalmente o sală arhiplină. Din nou pantomimă și muzică free (termen folosit deja și de muzicieni ce nu au tangențe cu jazzul) la apariția **Finci Kwiatkowski** (R.D.G.), al cărei demers omogenizînd momente de absurd, violență, dezagregare sonoră, lirism și gingășie — închegau un mesaj emoționant (rapid și deplin înțeles de publicul prezent la Jazz Fest Sibiu '87), despre avatarurile civilizației contemporane : singurătatea, înstrăinarea, tipizarea și pericolul distrugerii.

Desigur, ceea ce poate oferi un muzician de jazz european sau din altă zonă geografică publicului român nu este un recital de blues-uri sau de piese standard cîntate în spiritul corifeilor americani. Astăzi orice autor-interpret are a se raporta la specificul și originalitatea muzicală, artistică a tradiției căreia îi aparține. Și din acest punct de vedere, programul prezentat de „Alpine Jazz Herd" (Elveția, Sibiu '88), a permis nu numai cunoașterea unor instrumentiști de clasă (cum există mulți în lume) ci a modului în care elementele de limbaj muzical de tip jazz erau acordate specificului artistic, obiceiurilor tradiționale elvețiene. La fel, ceea ce a contat cînd casa engleză de discuri „Leo Records" (specializată în promovarea jazzului din țările est-europene) a editat „Suita transilvană" interpretată de Harry Tavitian și Corneliu Stroe a fost originalitatea sugestiilor melodice, ritmice, timbrale populare care au stat la originea programului de **free-jazz-teatru instrumental.**

În ce-l privește, compozitorul, aranjorul și pianistul **Johnny Răducanu** este poate cel mai reprezentativ și apreciat ambasador al jazzului românesc în lume. Măiestria cu care sînt îmbinate elemente de melodică pur românească și cîntul pianistic de factură jazz — vorbesc elocvent despre capacitatea muzicii noastre de a capta interesul unui ascultător aparținînd altei spiritualități.

Despre permanenta reinterpretare a temelor clasice de jazz de către muzicienii din noua generație, care sînt în situația de a trebui să depășească ceea ce au realizat marile personalități ale jazzului modern, vom vorbi poate cu alt prilej. Subiectul este vast și pasionant. Îl voi aminti doar pe tînărul trompetist de culoare **Wynton Marsalis**, urmaș al legendarilor **King Oliver, Louis Armstrong** sau **Henry Red Allen**, originar ca și aceștia, din New Orleans. El s-a impus cu autoritate nu numai ca interpret al concertelor pentru trompetă din creația preclasică europeană (Bach, Mozart, Haydn) dar și ca un inovator interesant, ultimul său disc realizat de prestigioasa editură C.B.S. (Marsalis Standard Time — 1987), fiind o dovadă concludentă a modului în care jazzul se poate apropia, prin severa predeterminare și luciditate a interpreților, de rigoarea și obiectivitatea muzicii contemporane. De fapt, avem acum, cu **Wynton Marsalis**, încă un argument să numim jazzul drept **muzica contemporană**, de tip „seria" (serioasă)!

La statutul de element tot mai important al muzicii actuale jazzul ajunge și prin preluarea tehnicilor de compoziție, a instrumentarului electronic sofisticat existent. Dacă **Steve Reich**, spre exemplu, propunea, la cumpăna anilor '80—'90, o **muzică minimală** ce cuprindea una sau două formule melodico-ritmice expuse repetitiv, lăsînd în timp impresia schimbării semnificative, din aproape în aproape, a materialului sonor, poliinstrumentistul **John Surman** (aflat de două decenii în rîndul muzicienilor permanent preocupați de înnoirea demersului componistic-interpretativ) preferă **acomodarea** principiului repetitiv la cel al improvizației melodice clasice în jazz. Alegînd un motiv melodic și expunîndu-l neschimbat la sintetizor de-a lungul întregii piese, autorul suprapune unul sau mai multe discursuri improvizate (prin cumularea tot atîtor înregistrări) la diverse instrumente de suflat — saxofon sopran și bariton, clarinet bas, rezultanta sonoră fiind o reușită îmbinare a cîntului clasic în jazz cu elemente de muzică minimală și ambientală. Impresia lăsată ascultătorului este deosebită: lirism reținut, calm dar și tristețe existențială în fața imensității spațiului și a trecerii timpului (Changes of Season — Schimbările anotimpului). Tot pe albumul editat în 1985 de E.C.M., casa de discuri orientată spre jazzul experimental, ascultăm și o piesă scurtă pentru saxofon bariton și... ecou — sunetele fiind expuse în tempo rapid astfel încît, prin repetare întîrziată să se formeze diferite acorduri. Interesant este și dialogul dintre programul sintetizorului, imaginat ca incitant ritmic și discursul improvizat al saxofonului sopran — toate lucrările de pe disc dovedind din partea autorului—interpret, bun gust, muzicalitate, o concentrare benefică a materialului muzical, eliminarea a tot ce poate supralicita ideea și mijloacele alese.

Se mai impune doar precizarea că aceste modalități folosite și de **Surman** (printre alții) fac obiectul unor lucrări contemporane aparținînd compozitorilor ce activează în diferite zone ale lumii și că, ascultătorului căruia i se oferă prilejul nescontat de a cunoaște muzicile în care s-au folosit aceleași procedee fără ca cei doi autori să se cunoască — își poate structura unele concluzii despre modul ce permite să se ajungă astăzi la orizontul de percepere și gradul de impresionare a omului contemporan.

Poate că ascultînd discurile cu jazz modern înregistrate la E.C.M. sau asistînd la concertul unei formații de „avangardă", ascultătorul rămas în admirația totalitară a unor Armstrong, Tatum sau Benny Goodman își va face oarece griji în privința zilei de mîine... Desigur, nimeni nu se poate lansa în pronosticuri. Ar fi frumos să se împlinească, însă, gîndurile cunoscutului conducător de bigband Count Basie; pe care le reproduc în loc de concluzie:

„Jazzul este o artă a tinereții și o artă tînără prin ea însăși. Forța progresistă a schimbării se va afla mereu în mîinile celor tineri la trup și în spirit. Va dovedi jazzul de astăzi marea durabilitate și îi va bucura la fel de mult pe cei ce vor urma? Cred că da".

Alexandru VASILIU

Întîlniri memorabile

RADU BELIGAN

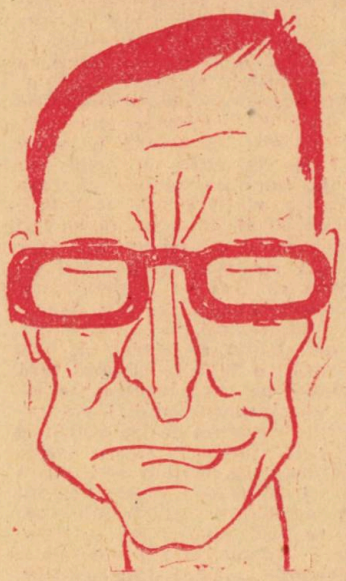

Tot un moldovan celebru reprezintă eroul celeilalte „Întîlniri memorabile", un moldovean care și-a cîștigat faima pe alt tărîm și, păstrînd proporțiile, nu se socotește o figură de egală rezonanță (și, desigur, are dreptate!), dar ale cărui neuitate întîlniri și convorbiri, de patru decenii, mi-au îmbogățit nu o dată orizontul, oferindu-mi posibilitatea să cunosc orizontul de gîndire deosebit de bogat al unuia dintre artiștii de frunte ai scenei și ecranului contemporan de pretutindeni: Radu Beligan.

Acest copil născut — cum spunea el o dată — „cel mult pentru a duce vitele la păscut", a ajuns, printr-o strădanie asiduă grefată, desigur, pe un talent natural incontestabil și pe o inteligență artistică, pe o curiozitate a cunoașterii rar întîlnite la alții, nu numai una dintre personalitățile de întîia mînă ale teatrului românesc și internațional contemporan (nu întîmplător a fost ales, ani de-a rîndul, președintele Institutului Internațional al Teatrului), dar și un creator de personaje de neuitat în cinematografie, ale cărui creații merg de la comicul buf, hohotitor (vedeți-l pe Venturiano din nu mai puțin faimosul film de pionierat al lui Jean Georgescu „O noapte furtunoasă" sau personajul din „Bădăranii" lui Goldoni sau înveteratul trîntor din „Răsună valea" al lui Paul Călinescu) la singuraticul dramatic, din propria-i vină, din filme ale ultimilor ani ca „Tată de duminică" ori „Singurătatea florilor" realizate nu întîmplător de același Mihai Constantinescu, care a zărit, cu pătrunzătoarea intuiție a artistului adevărat, esența fin intelectuală, dramatică, ascunsă îndărătul comismului vînos.

Prima discuție ceva mai îndelungată cu Beligan am avut-o, pe cît îmi amintesc, după memorabilul său Hlestakov din „Revizorul" de Gogol, poate cel mai bun Hlestakov după cel interpretat de vestitul Ilinski la Teatrul Mic din Capitala sovietică. Încă de atunci pot afirma că am întrevăzut simbioza de comic și dramatic ce dă substanță creațiilor actoricești mult gîndite, temeinic elaborate, ale lui Beligan. Și, firesc, una dintre primele întrebări tocmai la asta s-a referit: „E o observație plină de tîlc — mi-a răspuns — dar, să știți, mi se potrivește nu numai mie. Priviți cu atenție personajele lui Bourvil, bunăoară: totdeauna parcă merg, ca la circ, pe o coardă invizibilă, între comic și dramatic. Aș spune că tocmai această simbioză, bine întreținută, cu subtilitate păstrată, i-a cucerit aproape unanimele sufragii ale publicului francez. Cineva, un critic altminteri foarte ascuțit, remarca faptul că Bourvil oferă publicului, tocmai prin amestecul de comic și dramatic, de poznaș și nedescurcăreț, un anume simțămînt de „superioritate" și, poate, tocmai acest sentiment i-a atras atîtea simpatii...".

După alte întrebări, mai mult de conjunctură sau, mai bine spus, „protocolare", i-am pus o întrebare legată de faptul că se răspîndise zvonul că vrea să abordeze și regia de teatru, punînd în scenă un spectacol nu tocmai ușor: „Povestea din Irkuțk" a lui Arbuzov. „Și de ce oare n-aș putea s-o fac? — m-a întrebat puțin amuzat. (Între timp a realizat un spectacol de neuitat pentru generațiile de atunci de spectatori, dovedind — și prin alte spectacole, unele regizate în tea-

tre din județe — aptitudini de luat în seamă și pe acest tărîm. N.n.). Am citit recent un tom de vreo 600 de pagini care se numește „Regia în lumea contemporană" — observați nuanța: „în lumea", nu „în teatrul" sau „în cinematograful"! — unde autorul, un reputat sociolog (deci nu teatrolog) sesiza cu pertinență că oamenii cei mai obișnuiți în viața de toate zilele — așa-numitul „om mijlociu", de pe stradă — au ajuns la o artă, de care cel mai adesea nu sînt conștienți, a supravegherii atitudinilor, mișcărilor, spuselor, încît unele secvențe de trai cotidian par de „happening", de teatru improvizat, adesea chiar de „commedia del'arte". Și atunci de ce o delimitare atît de strictă în sfera profesiei noastre artistice? De ce oare un actor, cu o experiență îndelungată la luminile rampei și care cunoaște cît de cît problemele vieții și ale teatrului, n-ar putea să-și încerce puterile și pe acest tărîm?!? Aș dori să subliniez doar că meseria de regizor a apărut relativ tîrziu, că pînă atunci cei mai buni actori își asumau și această răspundere, că Molière și Shakespeare au fost și actorii și regizorii propriilor lor drame și comedii, la fel ca, la noi, Millo și alții...".

Neuitînd să-i amintesc maestrului de astăzi că, încă de la prima sa apariție scenică, în 1939, în „Orașul fără avocați", o comedioară italiană pe care izbutea s-o ridice pe culmile talentului său inconfundabil, i s-a reproșat, totuși, de către critici exigenți și pătrunzători — care remarcaseră marele său talent — dicția defectuoasă, căreia a reușit, dealungul deceniilor, să-i aducă „reparații capitale", încît azi înțelegi fiecare cuvînt rostit de el pe scenă, l-am întrebat ce rol atribuie vorbirii scenice în formarea vorbirii omului de pe stradă. Și iată că acest om, care a depus eforturi deosebite pentru a-și alcătui o fizionomie scenică fără asemuire, cu o dicție perfectă, mi-a zis pe un ton neașteptat de tăios și răspicat: „Noi, actorii, la fel ca și presa sau radioteleviziunea, avem, de pe scenă sau de pe micul ecran, o mare menire în răspîndirea graiului frumos și, mai ales, corect al poporului. Dar eu pornesc nu neapărat de la dicție, deși, nu neg, și am căutat s-o dovedesc prin munca mea, și ea își joacă rolul ei important. Mai însemnat însă decît cum se spune este ce se spune pe scenă. Nu mă refer numai la conținut — deși el are importanța primordială — ci și la însăși vorbirea scenică, la cuvintele rostite de acolo, de sus, de unde noi vrem să credem că profesăm ca de la catedră. De aceea, în piesele ce se joacă la Teatrul Național, fie originale, fie traduse, n-ai să găsești nu numai vulgarități, trivialități, dar nici măcar cuvinte care „zgîrie" auzul. Cred că teatrul are îndatorirea sacră de a propovădui o limbă „ca un fagure de miere", cum pe bună dreptate, spune poetul. Noi sîntem nu numai dascăli întru viziunea amplă, dialectică, pătrunzătoare asupra lumii, ci și dascăli de vorbire românească curată, fără „băscăliile" și „șmecheriile" care au pornit să cam abunde pe scenele lumii: e un fenomen care, la noi, mai este încă ținut în frîu, dar care pe alte scene ale lumii (căci fenomenul e, din păcate, mondial!) abundă cu o violență scabroasă deadreptul îngrijorătoare. De aceea, e bine să nu se uite — și noi, la Național, facem mereu efortul acesta — că de pe scenă cuvintele, frazele, frînturile de frază ajung pe stradă, sînt preluate în vorbirea obișnuită, devin limbaj curent".

Firește, vom mai reveni la Radu Beligan, artistul căruia marele Arghezi îi descifra „amploarea, catifelarea" și inima de om!

Victor BÂRLĂDEANU

SEMNE BUNE ANUL ARE!

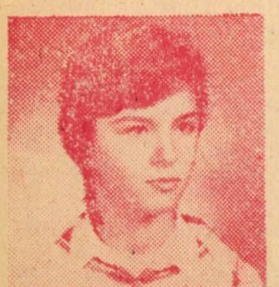

Irina

Alexandra

Așa a spus BÉJART

Cu privirea transparentă care are taima de a pătrunde pînă în adîncul sufletului și cu barbișon ,aduce de departe cu Mefisto. Dar toate astea sînt prea cunoscute: Maurice Béjart fiul filozofului Gaston Berger, director la **Ballets du XXe siècle** și al școlii Mudra, instalat la Bruxelles, unde a fost mai bine primit ca în Franța, țara sa natală, nu mai are nevoie de nici o prezentare. Béjart, „Momo" pentru intimi, este unicul coregraf francez de care știe și omul de pe stradă, în ochii căruia simbolizează, el singur, dansul contemporan. Locuința lui este un fost antrepozit cu două nivele. Deloc aparatură, doar perne pe podea, care îndeamnă la conversații prelungite. Un univers dedicat lui Budha și divinităților benefice. Pe perete, un desen de Cocteau.

Ne instalăm într-o încăpere albă și funcțională. Maurice Béjart se așează pe un scaun bizar, care parcă atinge podeaua. Are aerul cuminte al celui gata să răspundă la orice întrebare. Are tot timpul: compania lui a plecat ieri în cel de-al optulea turneu american, iar el nu i se va alătura decît peste două zile. Îl las să manevreze el magnetofonul care mie, îmi opune rezistență: emoția, fără îndoială! E drept că am în fața mea un adevărat titan. Patruzeci de ani de creații coregrafice: 1950, prima versiune din **Pasărea de foc**; 1955, **Symphonie pour un homme seul**; 1959, **Le Sacre du printemps**. La treizeci și doi de ani era celebru, bogat, susținut de toată **intelighentia**, iar pînă în anii '70 se va impune drept cel mai mare coregraf european.

Avangardist, îndrăzneț și iconoclast, el caută, dincolo de dans, să construiască un spectacol total. Impune muzicieni care vor deveni renumiți, ca Pierre Henry și Pierre Schaeffer, și va face cunoscute „sculpturile" mobile și transformabile ale Marthei Pan. Eclectic prin vocație, montează din nou operele cuprinse în repertoriu, își compune propriile-i creații, plasează baletele sub semnul lui Zen sau al celor **O mie și una de nopți**. Pierre Henry îi urmează lui Gerry Mulligan, ca și, mai tîrziu, Boulez lui Tuxedomoon. Este în același timp adulat și detestat. La sfîrșitul anilor '70, divorțul ce-l desparte de o parte a criticii devine vizibil. Tînăra generație și cîțiva admiratori dintotdeauna îl părăsesc, remarcînd politicos că a devenit la rîndul lui un clasic, și că montările sale încep să se învechească în mod iremediabil. Atacuri violente, lovituri ce cad cel mai adesea în gol, uitînd să-l situeze pe Béjart în perspectiva continuității istoriei dansului, tocmai pe el care, la vremea lui, a știut atît de bine să sfărîme toate convențiile! Fără el, acest tînăr dans francez după care publicul se dă azi în vînt n-ar fi existat.

Coregraful nu pare a fi rămas insensibil la aceste rezerve, chiar dacă, pe de altă parte, reprezentațiile sale continuă să aibă loc cu săli arhipline. Dar lui îi plac provocările, revirimentele, ba chiar și scandalurile! În anii '68, foarte stacojia sa **Pasăre de foc** raliază tineretul în plină revoltă; astăzi ajunge să facă politică, acordînd un interviu în **Figaro-Magazine** lui Jean-Edern Hallier, pentru a lua apărarea — și nu în serios, bineînțeles — regalității!

În aprilie trecut, uzurpînd prerogativele lui Rudolf Noureev, ridică, cu de la sine putere, cu ocazia unei montări la Opera din Paris, pe doi tineri dansatori la rangul de stele. Béjart degajează situațiile-limită cu lovituri de dinamită: căci nu putem crede în mod serios că rîvnește la această Operă care i s-a oferit de trei ori și pe care a refuzat-o de fiecare dată în lipsa unui contract acceptabil. Aparent, nu-și mai face iluzii în ce privește raporturile sale cu instituția culturală franceză: țara sa l-a dorit întotdeauna cu prea multă lipsă de căldură ca acest pasionat să nu se fi simțit rănit. Așa că, din cînd în cînd, explodează. E un semn de sănătate din partea acestui sexagenar care nu-și arată nici pe departe vîrsta!

— **Iată-vă a opta oară în turneu în Statele Unite: cum vă primește publicul? Clives Barnes, acest critic**

redutabil, a renunțat să vă mai vorbească de rău și v-a declarat neclasabil. Așa e?

— Cu Statele Unite trăiesc un foileton ale cărui episoade durează de șaisprezece ani. O poveste de dragoste, cu publicul mai ales, căci, la început, critica ne masacra: publicul însuși a fost cel care ne-a apărat defilînd cu pancarte în fața clădirii Brooklyn Academy, unde noi dădeam o reprezentație! Terorismul criticilor americani nu este atît de distrugător pe cît se spune. De altminteri, problema nu este numai una americană: trebuie să poți eticheta ca să te simți în siguranță. Baletul, care se bazează pe o tehnică clasică, îmbogățită cu diverse alte contribuții, neliniștește, mai ales în S.U.A., unde puritatea rasială, și, în consecință, puritatea artistică rămîn niște noțiuni foarte importante. Totuși, vitalitatea dansului se trage, și ea, tot din metisaj. Trebuie să ne ferim a amesteca tehnica și ideologia: baletul clasic se face pe vîrfuri, cel contemporan, cu picioarele goale. Dar putem, pe vîrfuri, să expunem ideologia cea mai modernă. În schimb, asistăm la balete în care domni și doamne se tîrăsc, desculți, și, cu toate acestea, dezvoltă o estetică arhi-demodată.

— Dansul contemporan este din nou preocupat de tehnica clasică?

— Din punctul de vedere al anatomiei, dansul clasic a făcut descoperiri care, astăzi, sînt reinventate, întrucît corpul uman are nevoie de ele! Contrar celor ce se spun, faimoasa poziție „en-dehors" mărește considerabil posibilitățile dansului, fără a deforma corpul. Martha Graham a reinventat-o. Merce Cuninngham o utilizează. Putem nega clasicul pentru estetica sa, dar tehnica este esențială.

— Chiar și atunci cînd nu le place ce ați realizat, americanii sînt cu ochii pe dvs., căci îi blufați...

— Eu cred că publicul american este foarte sensibil la munca mea; este însă nu mai puțin adevărat că el reține adesea aspectul spectaculos, iar criticii care mă susțin nu mă apreciază pentru ceea ce mi se pare mie mai important. Eul profund este arareori înțeles, dar nu e un lucru grav. Asta arată că o operă poate avea un sens ezoteric și exoteric, exact ca și catedralele gotice în care poți vedea o carte cu poze, dar și un ansamblu de tradiții foarte profunde, de descoperiri de alchimie chiar. Operele nu se dezvăluie în același fel pentru toată lumea!

— Balet după balet, explorați mituri, poeți vizionari, profeți. Tot mai căutați sensul ascuns al lucrurilor?

— Am impresia că am scris un singur balet care nu este terminat. Biografiile mele imaginare, consacrate celor pe care-i admir — ultimul, **Malraux**, se va reprezenta la Paris — constituie de fapt partea autobiografică a creației mele: toți purtăm în suflet lucruri ascunse pe care un altul le-a spus mai bine. În Baudelaire am regăsit mai mult decît un frate: o oglindă, revelația propriului meu eu... Și foarte repede apare înrudirea dintre Baudelaire și Nietzsche. Nu degeaba i-a reunit Malraux în panteonul său.

— Pe-atunci Malraux s-a mirat că faceți un balet despre un poet...

— În vremea aceea dansul era considerat în Occident ca un fel de melodie minoră, ascunsă. Rămînea străin celor care aveau idei scînteietoare despre pictură și alte forme de artă. Léopold Senghor îmi povestea că, în Africa, nu este considerat poet decît cel care își poate cînta și dansa opera acompaniindu-se la kora. La fel se întîmplau lucrurile și în cazul corului grec. Civilizațiile tinere unifică artele, iar cele mai vechi separă dansul de cîntec și clasicul de modern.

— E nevoie să se facă apel la ecumenismul cultural pentru a atinge universalul?

— Există două moduri de a o face: să pui bazele unei arte de o mare simplitate ce poate fi înțeleasă de oricine sau, din contra, să îmbini scînteieri ale unor civilizații diferite.

— Reprezentați a doua tendință?

— Cred că în tot ce-am făcut există opere foarte simple, care-și au proiecția în toate culturile, și opere care explorează o cultură pentru a exalta ceea ce este mai universal în ea. De exemplu, **Kabuki** a fost foarte apreciat de japonezi.

— Vorbiți despre muzicienii Pierre Henry și Pierre Boulez ca despre maeștrii dvs...

— Am făcut cu Pierre Henry treisprezece balete. Din Boulez, am pus în scenă **Le marteau sans maître** și **Pli selon pli**. Pentru mine el reprezintă un model de gînditor.

— Modelele dvs. sînt de vîrsta dvs.?

— Aș putea să am un model de 25 de ani! Noțiunea de vîrstă nu are nimic de-a face cu noțiunea de model. Mozart, care a murit la 35 de ani, era un model...

— Unii vă recunosc calitatea de model?

— Poate eram unul la 32 de ani, cînd am creat **Le Sacre**... Îmbătrînirea este o problemă a Occidentului ale cărui valori sînt create de cei în vîrstă. Actualul reviriment spre cei tineri este o reacție foarte sănătoasă, dar care nu poate avea o valoare de absolut: singurele valori absolute sînt talentul și capacitatea de a-l exprima.

— Acum cincisprezece ani v-ați convertit la islam. Curios, influența culturii arabe este cea care se întrevede cel mai puțin în opera dvs.

— Pentru că nu este directă. Nu-mi place să vorbesc despre asta, căci nu e vorba de o experiență transmisibilă prin cuvînt și nu-și are locul într-un studiu ziaristic oricît de serios ar fi acesta. Sau atunci, întrevederea noastră ar dura o lună, un secol... Această conversiune mi-a oferit o viață interioară care se traduce prin dinamism — atît calmul cît și comprehensiunea lumii exterioare — care transpare în opera mea. Am vorbit mult despre asta cu europeanul de care mă simt cel mai apropiat: René Guénon, filozof francez, puțin înțeles, chiar tabu, care s-a convertit la islam în anii '20 și a scris apoi mult despre filozofia hindusă, înainte de a merge să locuiască la Cairo unde a și murit. O conversiune nu e lucru simplu: este descoperirea unei căi care permite să dezvolți o căutare personală și universală. Se vorbește astăzi de islam dar nu pentru cele mai bune motive: există un islam care nu e mai glorios decît biserica catolică, cu abuzurile sale, cu Inchiziția, cu colonialismul, cu războaiele religioase și auto-dafé-uri.

— Convingerile dvs. vă ajută să vă țineți viața sub control?

— Am reușit să ajung la o certitudine privind scopul final al existenței. În ce privește cotidianul, sînt întotdeauna în expectativă. N-am nici o teamă de moarte, dar să trăiești, să te trezești în fiecare dimineață, nu e deloc ușor: toată lumea știe asta! Lenea face parte din ființa umană. Avem nevoie de lovituri dure și viața are grijă să ni le dea! Nimic nu e mai rău decît confortul.

— Celebritatea nu este o formă de confort?

— Mă obligă să am mereu îndoieli în ce mă privește. Mă terorizează, căci e pretextul tuturor echivocurilor. Oamenii mă judecă după imaginea pe care și-o fac despre mine. Sînt obligat să lupt mereu împotriva acestui personaj fictiv.

— Credeți că critica îl judecă mai curînd pe om decît munca sa?

— Dacă ar trebui să mă pronunț cu privire la opera mea, cred că nimeni nu ar fi mai dur decît mine. Am o mare luciditate.

— Spuneți adesea că baletele dvs. nu sînt făcute ca să dureze...

— Nimeni nu creează pentru eternitate. Nu trebuie să încerci să împăiezi mișcarea. Cutare operă este făcută să trăiască șase luni, alta șase ani, dar toate vor muri. Ele nu reprezintă decît niște momente pe care nu trebuie să le prelungești. Nu mai vreau să se reprezinte **Simfonia a IX-a**, nici **Bakhti**, nici **Pasărea de foc**. Aceste creații și-au trăit traiul.

— Nu sînteți prea marginal pentru a intra în instituții ca Opera din Paris, unde vi se pronunță constant numele?

— Nu doresc nici un fel de onoruri, nici o recompensă și cu atît mai puțin să mă înregimentez. Mă bucur de o mare audiență în Franța! Ceea ce mă surprinde puțin, este atitudinea forurilor publice: nu numai lipsa lor de comprehensiune dar și încăpățînarea de a acționa ca și cum eu nici n-aș exista. Fie că se creează o școală la Los Angeles sau la Tokio sau dacă se instituie un premiu de dans la Lausanne, mie mi se cere părerea. Singura țară unde asta nu se întîmplă niciodată e Franța. Sau dacă am fost totuși consultat cîteodată a fost pentru ca, mai apoi, să se acționeze exact pe dos!... Sînt prea marginal, de acord, ca să-mi duc existența în cadrul unei instituții. Cu toate astea, mi-ar fi plăcut să îndrum dansul francez pe anumite direcții.

— Ce direcții?

— Să fie mai constructiv. Anarhia în care-şi duce existenţa este fantastică şi îi conferă bogăţie. Dar voga sa riscă să se stingă în lipsa unor structuri.

— Vă referiţi la ceea ce este numit tînărul dans francez ?

— Refuz să fac discriminări : nu văd nici o diferenţă între admirabila şcoală a Operei din Paris şi tendinţele a trei sau patru companii. Dansul e unul singur, fie că e tînăr sau nu ! Are nevoie de structuri ca să nu cedeze în faţa modei care poate fi seducătoare, dar rămîne totdeauna în urmă faţă de artă. Noţiunea comercială de noutate ne conduce şi îşi pune amprenta şi asupra ei. Noul este neapărat frumos ? Nimeni nu poate să confirme aceasta. Noutatea fără adevăr distruge arta.

— Nu păreţi să apreciaţi acest nou dans din toată inima.

— Înafară de componenta sa „la modă", care are un rol destructiv, îi mai reproşez şi caracterul amatoricesc în sensul rău al termenului, lipsa de baze tehnice.

— Nu iertaţi pe nimeni. Maguy Marin provine din şcoala dvs., totuşi.

— Îl ador pe Maguy. Nu-mi place totdeauna ce face el, dar este totdeauna interesant. Îl găsesc pe Jean-Claude Gallotta inteligent, profund, impregnat de spiritualitate. Această formă de dans este neiertătoare : pretinde să ai geniu. Epigonii lui Gallotta nu reprezintă nimic : doar nişte lăzi de gunoi pentru artă.

— Să ne întoarcem la creaţia dvs. : interpretul este important ?

— Totdeauna, pentru că este viu. Opera nu există fără el. Un arabesc nu există, nu am văzut niciodată aşa ceva. Nu cunosc decît arabescul doamnei X sau al domnului Y. Numai interpretul poate duce mai departe un balet, la fiecare repetiţie, la fiecare reprezentaţie.

— Versiunea dvs. din Le Sacre du printemps **datează din 1959. Douăzeci de ani mai tîrziu Pina Bausch montează din nou această lucrare...**

— Nu am văzut-o. Nu vreau să fiu nedrept, căci e greu să fii obiectiv faţă de o operă la care ai muncit mult. Dar mi-ar fi imposibil să creez un balet după ce l-am văzut într-o versiune reuşită : nu mi-a dat prin cap să montez **Agon** după Balanchine. Pe de altă parte, un creator trebuie să fie la curent cu diversele tendinţe, fără să vadă însă prea multe spectacole, căci atunci riscă să se transforme în critic. Giacometti nu alerga prin expoziţii, Boulez nu se duce la concert, iar Chéreau este arareori văzut la teatru. Ei văd multe lucruri, dar în discipline diferite. Eu învăţ mai multe din sculptura contemporană decît din dans. De la un anumit punct încolo, nu mai poţi învăţa nimic de la arta pe care o practici.

— Toţi dansatorii, fie că sînt tineri sau consacraţi, ca Vassiliev sau Plisetkaia, recunosc capacitatea dvs. de a-i face conştienţi de anumite laturi ale fiinţei lor pe care le ignorau înainte.

— Ceea ce-mi spuneţi îmi face plăcere. Nimic nu mă bucură mai mult decît să descopăr o necunoscută, ca Shona Mirk sau, din contra, să pun în valoare un aspect ignorat al lui Vassiliev. La Paris, urmează să se reprezinte **Les Chaises** cu John Neumeier. Nu l-am ales pentru că este directorul Baletului din Hamburg, ci pentru că simţeam nevoia să-l fac să se mişte altfel decît în propriile-i coregrafii.

— Putem să revenim la incidentele de la Operă, din aprilie '86, cînd l-aţi numit pe Eric Vu An şi Manuel Legris fără a avea acordul lui Rudolf Noureev ?

— Lucrurile astea au cam fost date uitării nu-i aşa ? Am avut sentimentul de a fi fost escrocat, de a fi servit drept alibi : pe atunci Noureev avea dificultăţi, îi eram necesar. A venit aici, în chiar această încăpere, promiţîndu-mi marea cu sarea ca să lucrez la Operă. Abia am semnat contractul şi am avut impresia că cei de-acolo îşi spuneau : „Ei bine, am pus mîna pe el !"... De altfel, era prevăzut că voi lucra în condiţiile obişnuite, adică voi fi considerat ca director artistic pe toată perioada de creaţie. Dar contractul meu, pe care nu-l examinasem cu destulă atenţie, a fost reînnoit fără această clauză. Am refuzat nu de puţine ori să lucrez la Operă. Dacă totuşi accept, înseamnă că am considerat că ceea ce fac este destul de bun pentru aceasta. Găsesc că e necinstit să promiţi indiferent ce numai pentru a obţine o colaborare.

— Ce părere aveţi despre conducerea actuală a Operei ?

— Am spus-o de multă vreme : gestiunea trebuie încredinţată unui om de-al casei. Toate marile companii sînt conduse de un singur om. Serge Lifar este creatorul Baletului Operei. Fără el, nu ar fi existat nici Roland Petit, nici Babilée, nici eu, nici Gallotta. Un director nu trebuie să fie un simplu funcţionar al Baletului. E nevoie de o personalitate foarte puternică, înconjurată de un Consiliu restrîns la doi sau trei membri. Dacă Roland Petit, eu însumi şi o a treia persoană am vrea sau am fi lăsaţi în pace, o asemenea direcţie ar fi posibilă.

— Pînă la urmă Eric Vu An a părăsit Opera.

— Da. Am vorbit mult cu el despre asta. Trebuie să „explodeze", să fie **guest-star**-ul marilor companii internaţionale. Cu cincisprezece ani în urmă, scriam : „Opera din Paris este mormîntul dansatorului necunoscut !" Uitaţi-vă la Cyril Atanassoff care a interpretat la mine **Le Sacre** şi **Faust**. În ciuda sfaturilor mele, a rămas la Operă ; acolo s-a înmormîntat, ca şi Michael Denard care a dansat în **Pasărea de foc** şi apoi n-a mai avut alte roluri. Dupond este celebru pentru că lucrează în S.U.A. cu mine, cu Roland Petit, la televiziune. Cît despre Sylvie Guillem, care este o dansatoare fantastică, nu trebuie să se risipească rămînînd acolo. Are prea multe posibilităţi fizice, emotive şi dramatice.

— Il vom vedea peste puţin timp pe Fernando Bujones, puţin cunoscut în Franţa, dar considerat un super-star în restul lumii.

— Bujones este însuşi tipul marelui dansator clasic american. Are parte de o lansare fantastică. L-am întîlnit la Tokio : voia să danseze la mine. Va interpreta **Etudes pour Alexandre** la Paris. Acum cîţiva ani voiam să creez un balet despre Alexandru cel Mare pentru Godunov, dar proiectul a eşuat. Bujones nu era personajul ales, dar mi-a mărturisit că, încă din copilărie, Alexandru era eroul său favorit. Baletul a devenit o suită de schiţe despre un om care vrea să devină Alexandru cum ar spune un copil : „Eu vreau să fiu Napoleon". Este mai curînd un portret psihologic al lui Bujones ; în orice caz, latura orgiacă a caracterului lui Alexandru, care m-a interesat în primul rînd, a fost tratată de mine în **Dionysos**.

— Puteţi spune o vorbă despre Suzanne Farrell, care a ales să meargă la Les Ballets du XXe siècle **cînd l-a părăsit pe Balanchine ?**

— O vorbă ? Fascinaţie. Am adorat-o. Este femeia cea mai completă. Posedă tehnica balanchiniană, darul improvizaţiei, o emotivitate şi o muzicalitate desăvîrşite. Să creez pentru ea mă inspiră.

— Şi Jean Babilée ?

— Ne-am întîlnit în perioada cînd montam **La Reine morte** şi **Life** şi e sigur că ne vom întîlni încă ! Este nemuritor : ori de cîte ori revine este şi mai tînăr. Jean e mai în vîrstă decît mine dar cînd lucrăm împreună, el este fiul meu.

— Pe ce căi vă transmiteţi propria filozofie în şcoala dvs. Mudra ?

— E greu de explicat. Lucrul se înfăptuieşte înafara cuvintelor. Sînt ani buni şi ani răi. Imposibil să definesc o metodă. Totul se schimbă în funcţie de profesori şi de elevi, totul este într-o evoluţie constantă, la bine şi la rău. Cum este în prezent ? Trebuie căutat mereu echilibrul între disciplină şi anarhie, şcolarizare şi invenţie.

— În ce credeţi ?

— Viaţa este un zig-zag. O lovitură la dreapta, alta la stînga, nu e vorba de indicaţii politice (deşi găsesc că actualmente există o stîngă foarte la dreapta şi o dreaptă care nu este la dreapta). Noţiunile sînt golite de sens. Drama epocii noastre este că nu ne mai putem folosi de cuvinte. Asta explică succesul dansului. Cereţi-i unui scriitor să scrie o scenă de dragoste ; nu va avea curajul. În dans, încă se mai poate. Dar dacă cuvintele nu mai există, e nevoie de linişte, de Zen, de limbajul indicibilului. (...)

— Ce sfaturi aţi da unui tînăr dansator ?

— Să efectueze o adevărată cercetare fondată pe o tehnică, indiferent care, numai să fie tehnică. Şi să-şi impună o disciplină monahală.

— Austeră...

— Nu. Disciplina, odată acceptată, nu se mai poate vorbi de austeritate. Nu trebuie să fie o privaţiune. Dacă eşti mai mulţumit cu brînză de capră, măsline şi apă limpede, nu mai poate fi vorba de o pedeapsă... În ce mă priveşte, cu cît trece timpul, cu atît găsesc că acest regim este mai plăcut.

Traducere de
Magda JEANRENAUD

Un Rimbaud al cinematografului

DESPRE Jean Vigo, poate cel mai sincer cineast și (oricum!) cel mai sincer cu cinematograful dintre regizorii francezi dintre cele două războaie mondiale dicționarele comunică în general aceleași date asupra vieții și operei. Judecățile de valoare exprimate în timp seamănă și ele (aproape suspect!) între ele. Se poate distinge deci amprenta pe care o operă cinematografică restrînsă a pus-o pe gîndirea teoretică a celor care au zăbovit asupra acestei opere. Deci: Jean Vigo. S-a născut la Paris la 26 aprilie 1905. A murit în același oraș-lumină la 8 octombrie 1934. Douăzeci și nouă de ani de viață, din care cinci consacrați exclusiv și frenetic cinematografului. Dacă la 29 de ani există poeți ce-și pot încheia cu fruntea sus opera, un regizor abia cutează să-și înfrunte destinul. Francezul a avut acest curaj și chiar numai din această perspectivă filmele lui Vigo își anexează atributele și însușirile excepției. Redescoperirea lor, după douăzeci de ani de uitare a adăugat noi dimensiuni „cazului Jean Vigo", copilul teribil al cinematografului francez interbelic și — s-ar putea — al filmului continental din totdeauna. Există indiscutabil și explicații. Una dintre acestea ar fi lirismul insolit, conservat admirabil, un lirism ce purifică destinele unor existențe amare. Claude Perrin (care i-a dedicat un studiu vast și subtil: Jean Vigo ou la beauté de l'informe) amintește celebra scrisoare zisă a „Rătăcitorului" din 15 mai 1871 care conține acea superbă atribuire a blestemului prometeic: „Donc le poète est vraiment voleur de feu"... Din această anatemizată condiție a sa derivînd răspunderile ce-i revin în re-creerea lumii. Numai că, așa cum spune Perrin, Vigo a înțeles „că nu se poate schimba viața fără a schimba lumea". Trebuie deci văzută cu necesitate ca un adevărat revoluționar al artei a șaptea. Inspirîndu-se din noile și îndrăznețile cuceriri ale școlii sovietice (Dziga Vertov mai cu seamă) Vigo folosește puterea kinoglaz-ului (a „ochiului cinematografic" deci) pentru a surprinde contururile unei realități sociale, a unei lumi înfățișată în toată spectaculozitatea sa (malefică sau tandră) de obiectivitatea deplină a camerei. Lui, ca realizator nu-i rămîne decît să facă propuneri și selecții revelatoare. Realitatea își găsește deci în Vigo un comentator-martor plin de pertinență și de loialitate. A propos de Nice, Zéro de conduite, l'Atalante, cele trei pelicule făcute în 1929, 1932 și, respectiv, 1934, se revăd astăzi cu o enormă plăcere. Cineastul-poet care a fost Vigo a știut să le impregneze cu miracolul marilor opere, cu inefabilul lor. Chiar dacă „Privitor la Nisa" este un semidocumentar, iar „Nota zero la purtare", o explorare a sufletului adolescentin care nu are nimic de-a face cu marea taină cuprinsă în — să zicem Le grand Meaulnes de Alain Fournier sau Enfantines de Larbaud. Chiar dacă în Atalanta, supranumit și Șlepul care trece viața e aceea — deloc excepțională, deloc seducătoare — de pe un șlep ce coboară pe Sena. Dar Vigo știa că și la Nisa și într-un liceu de provincie și pe un șlep fluvial prăpădit trăiesc oameni. Oameni care se zbat între bine și rău, între sublim și meschinărie. Relațiile dintre ei sînt surprinse cu un ochi atent la nuanțe, la stările aparent indistincte. Și astfel Nisa anilor în care Panait Istrati făcea fotografii pe Panorama des Anglais cîștigîndu-și sordid existența își contrapunctează tabloul opulent cu privirile triste ale dezmoșteniților astfel poemul ironic și tandru al adolescenței dintr-un liceu provincial e generat de replica pe care puritatea știe să o dea intoleranței și brutalității pedagogilor Dar capodopera sa rămîne Atalanta, poem romanesc cum îl numea Jean Mitry, povestea unui cuplu precar constituit (Dita Parlo și Michel Simon), cuplu ce cunoaște oxidarea sentimentelor. Între femeie și tînărul matelot de pe vas (interpretat de Jean Dasté) se înfiripă o iubire stranie căreia Jean Vigo îi conferă o aură poetică deosebită. „Poetica informului" cultivată de Vigo avea ca scop demascarea unui mod burghez de a înțelege viața și straniul aliaj al filmelor sale trecea dezinvolt de acel „épater le bourgeois" transformîndu-se într-un explosiv al acelei lumi secretînd culpabilități și mizerii, atentate morale la adresa rectitudinii vieții omenești. Poezia lui Vigo condamnă acest inform conținut (de care vorbea Perrin) al unei civilizații crepusculare și anormale. În acest fel, din panoplii de stări și imagini, filmele regizorului devin subtile eseuri politice și filosofice.

Regizorii noului val aveau să descopere (de fapt să redescopere) filmele lui Jean Vigo ca pe adevărate modele. François Truffaut avea să preia acel depozit latent de candoare (Cele patru sute de lovituri, Dragoste la douăzeci de ani, Jules și Jim), Alain Resnais avea să fructifice excelent tăcerea din peliculele înaintașului iar Doniol-Valcroze avea să ducă mai departe protestul față de filistinismul unei educații în care pseudomorala se insinuează aidoma unei rugini. Din cele trei filme semnate de Jean Vigo s-au născut așadar cîteva alte zeci de capodopere ale cinematografului francez. O recunoaștere și un omagiu mai convingător nu credem că s-ar fi putut aduce altfel acestui Rimbaud cineast.

Tragicul pur

MICHAEL CACOYANNIS ESTE PROBABIL Cineastul dotat cu cel mai profund sentiment tragic și era firesc ca el să se nască în spațiul culturii elene. A văzut lumina zilei (vai, ce lumină orbitoare!) în insula Cipru și filmele sale atît de cunoscute astăzi în lume, de cunoscute și de iubite par a fi o ilustrare a teoriei tragicului de la Aristotel pînă la Nietzsche; ba chiar pînă la Domenach și Georges Steiner, dar nu numai atît. Căci, e adevărat, personajele sale sînt urmărite de **hybris-ul** în care credeau anticii, de acea **vină tragică** urmărindu-și protagoniștii dincolo de hotarele timpului și ale spațiului. Dar, mai presus de orice, regizorul pare a fi preocupat de descifrarea cauzelor care determină condiția tragică a omului modern. De aici protestul viguros în contra obscurantismului, a ignoranței, împotriva unor condiții sociale întocmite nedrept. Un film de început, **Fata în negru** (realizat prin 1955—56) urmărea acea ascensiune a hybris-ului asupra unui erou care înțelege că numele vinii sale tragice este sărăcia, recul al unei informe societăți. Cîțiva ani mai tîrziu, în 1962 Cacoyannis va întreprinde o lectură modernă a lui Euripide prin **Electra**, film în care frumuseții plastice îi este aliată noutatea ideilor. Pentru mulți cineaști — pentru Pasolini în primul rînd — **Electra** va constitui indiscutabil un ghid prețios în coordonarea opțiunilor artistice cînd vor da o dimensiune nouă mitului în excelentele lor reinterpretări cinematografice. Dar filmul care îi va aduce neîndoielnic lui Cacoyannis celebritatea — poate nu atît prin premiile anexate cu lejeritate cît prin dezinvoltura limbajului este **Zorba Grecul** ecranizare a faimosului roman al cretanului Kazantzakis (două sensibilități insulare elene se întîlnesc, iată, în chip strălucit!), operă pe care mulți au socotit-o perfectă. Dirijînd o echipă actoricească în care excelau Anthony Quinn, Irenne Papas (interpreta favorită, aptă să redea întreaga viziune a tragicului propus), Alan Bates și Lill Kedrova — Cacoyannis creează scene în care comicul intersectează tragicul pur (cel sălășluind în suflet, nu în acțiunea personajelor), în care disperarea este aliată speranței, în care frenezia punctează interminabile tăceri. Alexis Zorba, pogorîtul din pagina unei cărți covîrșitoare devine prin truda mentală a regizorului unul din personajele cele mai senine, care printr-o structură arhetipală, ce solicită cinstirea continuă a vieții știe să se sustragă circumstanțelor nefaste ale traiului cotidian. Zorba, cel născut în patria lui Dionyssos va deveni cea mai deplină ilustrare a conceptului estetic pe care natura solară a zeului l-a propus cercetătorilor moderni ai artei. Cu atît mai tulburător, în contact direct cu această întruchipare atît de flagrantă a dionisiacului apare esența tragică a pătimirilor omenești. În **Ziua în care peștii...** registrul este schimbat cu deliberare, chiar dacă demonstrația finală este identică. Sub impresia cazului „Palomares" cineastul descrie — prin mijlocirea unor minunați actori ca Tom Courtenay și Candice Bergen — ce s-ar putea întîmpla atunci cînd pericolul atomic încetează să mai fie o expresie verbală, transformîndu-se într-una concretă, fizică

Cacoyannis realizează aici cel mai „frivol" — sub aspectul substanței tragice — film al său. Deși el se subsumează unei viziuni de ansamblu care își propune să dezbată cea mai gravă și cea mai dificilă temă a artei: destinul omului. Al omului despovărat de tirania zeilor dar aflat sub spaimele deciziilor aberante ale unor semeni ai săi, folosind pîrghiile puterii fără acea cenzură a lucidității la care ar trebui să îi oblige simțămîntul răspunderii față de o planetă care și-a căutat — de la imanența zeească la cea a rațiunii — propria izbăvire și împlinire.

Despre om și natură

ALĂTURI DE JORIS IVENS ROBERT FLAHERty este cel mai reprezentativ documentarist înregistrat de-a lungul vremii în istoriile cinematografului. Niciodată contestată, contribuția sa la dezvoltarea filmului nu a fost totdeauna revelată, poate și din cauza handicapului pe care documentarul (în aria căruia au creat totuși nume covîrșitoare ca Vertov, Rotha, Grierson și atîtea altele) îl resimte încă față de lung-metrajul de ficțiune. Deși, trebuie să o spunem, contribuția lui Flaherty în documentar este comparabilă cu aceea a lui Eisenstein în planul filmului „cu actori". S-a născut în 1884 și a dispărut în 1951, venind în cinematograf tîrziu, la patruzeci de ani și îmbogățindu-l cu cîteva opere de căpătîi, ca și cum filmul ar fi așteptat această grea „naștere" a regizorului. In trei decenii a realizat doar cîteva pelicule, toate exemplare, ce-i drept. Iată sumara lor listă: **Nanuk** (1920—1922), **Moana** (1923—1926), **Tabú** (1928—1931, în colaborare cu Murnau), **Omul din Aran** (1932—1934), **The Land** (1939—1942) și **Louisiana Story** (1948). Se observă limpede, cred, cîtă trudă a depus cineastul pentru finalizarea filmelor sale. Unul singur, „cîntecul de lebădă" a fost făcut în cuprinsul unui singur an calendaristic, toate celelalte avînd nevoie de multe luni pentru înregistrarea realităților dorite și alte — și mai multe probabil pentru „lectura" fluentă și sugestivă a materialului. Pilduitoare parcimonie într-o cinematografie precum cea americană, care a atins repede proporțiile unei industrii, impunînd cineaștilor dornici să reziste în competiție un ritm de muncă infernal. **Nanuk** este primul poem-document realizat de Flaherty printre exchimoși. Primul film în care relația om-natură capătă dimensiuni capitale. Primul documentar în care solidaritatea umană este surprinsă în eșafodajul ei filosofic într-o simplitate de psalm. Prin **Moana** Flaherty continuă să dea replica sa energică unei civilizați pervertitoare. Occidentului închistat în dogma convențiilor de tot felul cineastul îi opune acest elogiu al inocenței primare. Tonul rousseau-ist al filmelor lui Flaherty, în care mitul „bunului sălbatic" este prezent subjacent se amplifică în **Tabú** — documentar romanțat în care iubirea dintre Matahi și Reri este ucisă nu numai de însemnele unei civilizații timide ci și de vestigiile unor străvechi cutume religioase. Flaherty a dorit ca **Tabú** să rămînă un film-poem, ca toate celelalte semnate de el, un film în care natura și omul să se afirme ca un duo etern. Asociatul său Murnau, prizonier de geniu al mis-en-scenei, al structurilor dramatice închegate, finite, i-a impus se pare cîteva motive care au transformat pe alocuri documentarul într-o romanță. **Tabú** rămîne însă o lecție despre dragoste și intoleranță, despre libertate și cinism.

Duritatea nudă a peisajului va fi regăsită în **Omul din Aran**, film pe care, dacă nu am fi cunoscut **Finis Terrae** de Jean Epstein (acesta realizat cîțiva ani mai devreme, în 1929) l-am fi socotit unic în istoria cinematografului. Lupta omului cu singurătatea, cu peisajul acvatic dușmănos face din acest film doar aparent un film despre lipsa speranței. El este, dimpotrivă, un imn adus omului, un elogiu credinței sale în mai bine. Dar, dacă **Omul din Aran** nu este — cum spuneam — unic în istoria artei a șaptea **Povestea din Louisiana** este cu certitudine. El este o simfonie patetică, după cum s-a observat de la început. Tăcerii ancestrale a peisajului îi este opus zgomotul infernal al civilizației. Mlaștina din Louisiana cunoaște după milenii de liniște geologică o vîrstă nouă: cea a supunerii sale în fața omului. Adîncurile sale adăpostesc petrol și emisarii noului timp tulbură pactul (aparent etern) stabilit între cei doi oameni — tată și fiu — trăind izolați de lume și natura înconjurătoare. Veșnicia (mai exact spus sentimentul ei) se rupe bruscînd sensibilitatea acestor Robinsoni de care, pînă și pașnicile — pînă atunci — vietăți încep să se ascundă. Flaherty sondează profund aceste consecințe dramatice și în acțiunea sa sînt concentrate pasiunea poetului, obiectivitatea sociologului, pledoaria ecologului. In fapt toate acestea stau sub acolada unei conștiințe artistice topind frontierele dintre ele, echilibrîndu-le simfonic într-un poem ale cărui imagini cîntă cu un suflu wagnerian.

Titus VÂJEU

Noi, cei din noi înșine

FOLOSIND O GENIALĂ FIGURĂ DE STIL aparținînd fraților Strugațki, marele, foarte marele „stalker" Andrei Tarkovski pătrunde, toate riscurile asumate, dincolo de conștient dar dincoace de subconștient, între concret și abstract, pătrunde deci, mai simplu, în ZONA. Mai curînd stare premaladivă decît maladie propriu-zisă, ZONA, suferință a inteligenței distilate și ultrasensibile, constituie un delict care se pedepsește cu singurătatea într-un azil de nebuni. Expresie a conștientului banal, plicticos prin logica din care este făcut și deprimant prin esența caracterului omenesc, azilul se întinde în ultimă instanță peste întreaga umanitate încît, existența unei ZONE a paralogicului și ultrasentimentului apare strict necesară, determinată și nicidecum întîmplătoare.

Așadar, două personaje, două viziuni, două scopuri diferite: Profesorul și Scriitorul. Primul, expert „mai mult în fizică decît în chimie" dar sigur în medicină, reprezintă punctul de vedere al științei interesată de ZONA doar în măsura în care aceasta ar putea servi sau din contra, ar putea aduce prejudicii progresului colectivității umane. Al doilea, Scriitor și Filozof, inteligență acută, plictisită și resemnată vede în ZONA un nou joc cu alte reguli dar la fel cu toate celelalte: mecanic, decepționant și— mai ales inutil pentru el, omul-egoistul și nimicul.

Fundamental diferită de conștientul normal, imprevizibila ZONA, tărîm al gîndurilor incerte și al simțirilor malignizabile, are două legi, în fapt două convingeri instinctual-intuitive: prima, că poate fi fatală și a doua, că totuși, respectînd un anume rit al incursiunii i se poate supraviețui; sînt legi pe care Stalker le va respecta cu sfințenie.

Trecuți de sîrma ghimpată (iată o invenție care va dăinui cît omenirea!) Călăuza se adîncește în meditație, moment în care ZONA trece din latent în actual și poate fi percepută: sinele va evada din sine în sine însuși. Contactul cu ZONA este șocant dar fascinant: arhitectonica psihică se modifică permanent, pămîntul poate deveni oricînd iluzoriu și dispare, apa poate oricînd inunda — totul este periculos aici. Cu limite dar în același timp nesfîrșit, acest straniu construct este, fără îndoială, originea marilor valori ale omenirii, dar tot aici zac și valori necunoscute, pierdute pentru totdeauna. O erupție de simțuri, un pas neatent și cel ce a avut acces în ZONA se pierde într-o capcană indestructibilă de gînduri, fără a fi însă suprimat în sens fizic, Schizofrenie, am zice noi. Dar, legile sînt inoculate, ritualul empiric și aproape ridicol funcționează perfect, încît, discuția (căci totul este o discuție) poate continua.

Tancuri abandonate pretutindeni (simbol al agresivității latente), apa — substanța sentimentelor — înglobînd în masa sa bani (dorința de putere), frînturi de ziare (aspirația la celebritate), icoane degradate (credința abandonată), orologii (frica de timp), seringi (trăiri obsesivo-fobice dominante), toate acestea constituie definibilul și exprimabilul ZONEI, față de care Profesorul va adopta acea atitudine neutră, cercetătoare, verificativă atît de specifică științei.

Moment de răscruce, traversarea „Tocătoarei" aduce o modificare esențială: scepticul Scriitor se va eli-

bera de sub imperiul celor două legi impuse de Stalker, eliberare prin deconvingere care înseamnă, de fapt, anihilarea ZONEI, așa încît „camera împlinirii tuturor dorințelor" își pierde valoarea de țel, devenind o verigă inevitabilă în lanțul de idei care vor urma.

În acest Univers, în care nici o ipoteză nu poate fi exclusă și nici o concluzie nu poate fi definitivă, nimic nu este adevărat dar totul este adevărabil, gîndește probabil Scriitorul. A ți se împlini orice dorință este nu un miracol ci un fapt banal, ca toate celelalte și, teoretic, la îndemîna oricui. Astfel se explică îmboldul Profesorului de a distruge ZONA cu o bombă, a cărei explozie ar fi însemnat pentru Călăuză împlinirea unui presentiment (a cărui trăire coincide cu apariția ființei ce reprezintă amintirea despre ZONA, mărturia existenței sale). Conștient de faptul că ZONA este un element esențial al echilibrului său, Călăuza va încerca să-l oprească pe Profesor, conflict a cărui rezolvare o va aduce Scriitorul, viciosul și fermecătorul Scriitor, posesor al celui mai redutabil arsenal de argumente. Invocarea nefericirii îl va lăsa insensibil pe el, cel care pe un taler al balanței a așezat disprețul și indiferența față de tot (chiar și față de o coroană de spini), și pe celălalt taler — alcoolul.

Adevărat, omul are puteri nelimitate, omul este atotputernic, omul este însuși creatorul Zonei ! A fost suficient să poruncească : „Există !", pentru ca ea să existe, căci, să nu uităm, prin afirmația : „Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul și asemănarea sa", omul nu a făcut altceva decît să-l creeze pe Dumnezeu după propriul chip și propria asemănare. Adevărat, în mod virtual, fiecare din noi este un Dumnezeu, dar ZONA de acces la această convingere ne este interzisă. Dar chiar și fără această convingere, atîta vreme cît trăim, echilibrul străfundurilor noastre este perfect ; compensațiile există. Filozofia „prea puținului" sau a „ne-de-ajunsului" este lamentație josnică. Atunci cînd ea se transformă în convingere, echilibrul se tulbură, ZONA pedepsește, iar existența încetează.

Isterica, soția stalkerului-debil mintal are dragostea, copilul lor handicapat dobîndește puteri supranormale, iar el ,Scriitorul, — o nouă dovadă a măreției geniului său. Deși telefonul — paranoia, prin care se comunică afirmații neargumentate, va mai suna, Stalker este vindecat iar Profesorul va primi (pentru aceasta ?) pemiul Nobel.

În ceea ce ne privește, sîntem puși în dezolanta situație de a recunoaște că această interpretare, pe care îndrăznim s-o dorim cît mai aproape de ideile lui Tarkovski, reprezintă, de fapt, o tragică egalare a triunghiului ABC cu triunghiul A' B' C'.

Bogdan NEMȚEANU

Realitate—film

Masca lui Peter Bogdanovich

RUSTY DENNIS MERITĂ SĂ FIE CUNOSCUTĂ. În prezent ea duce o viață liniștită la San Francisco. Și totuși, milioane de americani îi știu povestea prezentată de Peter Bogdanovich în filmul său de mare succes **Mask/Masca.** Filmul este, de fapt, un soi de „proces-verbal" amănunțit asupra vieții lui Rusty Dennis și a fiului său, Rocky, asupra destinului ieșit din comun al acestuia. Este povestea a două existențe umbrite de o imensă durere ; cu toate acestea, mamă și fiu au căutat ca în locul disperării și milei să-și sădească în suflet sămînța încrederii și a fericirii.

Rusty Dennis provine dintr-o familie de condiție modestă și cunoaște, încă de la 14 ani statutul de delincventă ; pleacă de acasă cu un grup de prieteni și începe chiar să folosească droguri. Se căsătorește la șaptesprezece ani și are un fiu (în vîrstă de 33 de ani acum). Divorțează apoi și se specializează în cascadorie profesională. Se îndrăgostește și pentru a doua oară dă naștere unui băiat, Rocky, care însă suferă de o maladie gravă : o supradezvoltare a craniului care îi dă copilului un aspect monstruos, leonin. Diagnosticul medicilor : întîrziere mentală, urmată de surzenie, apoi de orbire. Specialiștii apreciază că băiatul nu va depăși vîrsta de șapte ani. Cu toate acestea, Rocky va trăi șaisprezece ani. Șaisprezece ani fericiți. Ingrijit și protejat de mama sa și de prietenii acesteia, Rocky crește normal, merge la școală ca toți ceilalți copii, și are, în mare, tot ceea ce ar fi fost greu de imaginat ca un copil în starea sa să poată avea : studii strălucite, un grup de amici și chiar o prietenă. Toate acestea grație mamei sale care îl învață să urască mila, să nu ia lucrurile în tragic, să-și accepte situația ca pe un lucru care îl transformă nu într-un monstru, ci într-o ființă de excepție.

Energia acestei femei, tipul de educație eminamente optimistă dau filmului forță și farmec. **Mask** se găsește, așadar, la polul opus față de „Omul-elefant", film al resemnării și însingurării. Acesta este aspectul care l-a îndemnat practic pe Bogdanovich să facă filmul. Cînd **Universal** mi-a propus subiectul — un scenariu fără cap și coadă — am refuzat categoric, mărturisește el. Mă gîndeam că avusesem parte de prea multe lucruri triste în viața mea. Dar mai apoi, citind mai atent, am descoperit că povestea lui Rocky era, contrar așteptărilor, veselă, plină de speranță și că punctul de vedere asupra morții coincide perfect cu al meu. Iată replica lui Rusty în film : „Moartea nu este un final, ființa iubită nu dispare ci, din contră, te însoțește pretutindeni. Băiatul din **Mask** suferă de boala **aparențelor.** Se pare că destinul ține să-i lovească imparabil fie pe cei foarte frumoși, fie pe cei foarte urîți. Chipul lui Rocky seamănă cu o mască pe care nu i-o poți smulge. Toți ne găsim, de fapt, în această situație. Tot ascunzîndu-ne sentimentele, nu mai avem curajul să le arătăm, să le comunicăm celor din jur, să ne deschidem sufletele nici chiar celor mai dragi nouă".

Forța emoțională a filmului se datorează și jocului actoricesc. Iată-l, în primul rînd, pe Eric Stoltz, un băiat total necunoscut, despre care Bogdanovich spune : „Este un amestec uluitor de profesionalism și talent înnăscut". Iat-o apoi (și mai ales !) pe Cher în rolul mamei — Rusty Dennis. „Cher era cît pe ce să nu fie distribuită, **Universal** căutînd, pentru acest rol actrițe excepțional cotate : o Jane Fonda, sau o Barbara Streisand. Cînd scenarista a pronunțat numele lui Cher, cei de la studiouri au mormăit : Da... interesant... Eu însă am strigat : Asta-i ! Se pare că nu i-am convins ; mi-au cerut să-i fac niște probe mai întîi, cum se procedează în caz de debut, dar Cher fusese înscrisă, cu rolul său din **Misterul Silkwood,** chiar pe lista de propuneri pentru Oscar. Astăzi raporturile dintre Bogdanovich și Cher s-au mai schimbat, se pare, fiecare susținînd că a avut ultimul cuvînt în diverse situații din timpul filmărilor. Bodganovich recunoaște însă că actrița a inventat spontan cîteva dintre cele mai bune replici ale filmului. Ea a împrumutat rolului din mîndria sa, din îndrăzneala și umorul său. „Este, într-adevăr de neuitat creația sa din **Mask** ; o femeie curajoasă dar slabă, în același timp, luptînd neobosită pentru viața copilului ei, dar neștiind să se împotrivească tentațiilor drogului. Plină de realism este și descrierea grupului său de prieteni, nedespărțiți de motocicletele lor, și nici de sentimentul onoarei".

Poveste a unui caz excepțional, acest film se bucură de mare succes în rîndurile spectatorilor de pretutindeni. Scenariul poartă semnătura Annei Hamilton Phelan, specialistă în genetică și care l-a cunoscut pe Rocky în această calitate. S-a atașat de el și, după moartea acestuia, s-a hotărît **să-i** povestească viața ; ajutată de Bogdanovich ea a pus pe hîrtie întreaga istorie a cazului Rocky, respectînd strictul adevăr ; pînă și poemul pe care Rocky îl recită în film aparține băiatului. Veracitatea faptelor a devenit, de altfel, un fel de obsesie a lui Bogdanovich, obsesie care a constituit originea unui veritabil conflict între regizor și studiourile **Universal.** În favoarea lui Bodganovich s-au pronunțat cineaști de valoare ai Statelor Unite : Woody Allen, Coppola, Scorsese, Forman într-un articol apărut în „Variety". Pînă și „Director's Guild" (puternicul sindicat al regizorilor americani) a luat poziție. Despre ce era vorba, de fapt ? **Universal** a preferat să folosească drept fond muzical cîntece ale lui Bob Seger, în timp ce Bogdanovich își dorea muzica lui Springsteen, care însă pretindea o sumă cam mare după opinia celor de la **Universal.** „Lucrurile nu stau chiar așa, răspunde Bogdanovich. În primul rînd Rocky, personajul meu, îl idolatriza pe Springsteen și habar n-avea de Seger. Oricum, problema nu se pune în termeni financiari, de vreme ce m-am oferit chiar eu să acopăr suma refuzată de **Universal".** Unii ar putea spune că muzica unui film nu merită atîta bătaie de cap. Ba da, le-ar replica Bogdanovich ; și asta cu atît mai mult cu cît din pricina ei filmul său pierde opt minute.

Există o anumită scenă în care mamă și fiu cîntă împreună, o scenă de o seninătate cu adevărat emoționantă. Universal a considerat că tocmai acest moment — pe care l-a și scos, de altfel — ar dăuna calității artistice a filmului! Pe de altă parte, actorii au jucat în funcție și de muzica lui Springsteen, care a răsunat pe platouri pe toată perioada de filmare. Într-un cuvînt, muzica aceasta constituie o parte din filmul însuși. Ultima scenă, spre exemplu, era gîndită ca avînd loc nu imediat după moartea lui Rocky — așa cum apare ea în versiunea actuală — ci patru ani mai tîrziu. „În versiunea mea, lucrul acesta este evident, de vreme ce fondul muzical îl reprezenta Born in the U.S.A., un cîntec de-al lui Springsteen datat 1984! De asemenea, scena inițială a filmului (în care spectatorul descoperă chipul lui Rocky pentru prima dată) era de o mie de ori mai subtil ironică întrucît alesesem pasajul următor: „Aș vrea să fiu un rege, aș vrea să fiu foarte bogat", care dădea tonul filmului din capul locului: acel gen de umor permanent care face să te simți emoționat, dar nici o clipă cuprins de milă.

Această primă scenă este, cu adevărat, uimitoare: Rocky, în camera sa, dansează. Aparatul de filmat se ține la distanță, apoi se apropie cîte puțin, în așa fel încît spectatorul să nu-i poată distinge băiatului trăsăturile. Se vede doar conturul chipului său care te face să sesizezi că ceva nu este tocmai în ordine. Nimic altceva. „Am realizat înadins scena de început în acest fel, explică Bogdanovich. Vreau ca publicul să nu-i vadă clar fața și să-și spună: Dumnezeule, trebuie să fie monstruos! Apoi apare chipul reflectat în oglindă puțin mai clar, dar încă în umbră. Pentru că, în momentul prim-plan-ului, cînd totul se luminează, cînd trăsăturile devin o certitudine, să exclami: Ah, dar nu e chiar atît de oribil! Dacă aș fi procedat așa cum era prevăzut în scenariul inițial, dacă prima imagine ar fi fost cea a lui Rocky ieșind de la școală, spectatorul ar fi aruncat spre personajul meu aceeași privire speriată cu care îl urmăresc ceilalți copii. Puțin mai tîrziu sentimentul de vinovăție pe care publicul l-ar simți vis-à-vis de Rocky s-ar transforma într-un adevărat blindaj împotriva lui. Așa cum am gîndit eu scena inițială simți mai degrabă ușurare, compasiune dar și admirație pentru băiat".

„Așa cum se prezintă acum, filmul este bun; dar cum l-am turnat eu era minunat...", încheie, concluziv, Bodganovich.

Literatură—film

Mishima, scriitorul—samurai

IN 1979, PE CÎND SEMNA REGIA PELICULELOR „American Gigolo" și „Felina", și cînd scria scenariile la „Taxi Driver" sau „Ranging Bull", Paul Schrader declara: „Intenționez să fac un film despre Mishima". Cîțiva ani mai tîrziu, în 1983, își relua promisiunea: „Îmi veți vedea filmul la Cannes, în 1985...".

Și într-adevăr, în mai 1985, „Mishima" de Schrader intra, spre uimirea tuturor, în competiția festivalului. Cum a reușit oare un american să facă un film despre acest scriitor japonez celebru pentru atitudinea sa anti-americană? Cum a obținut el de la văduva scriitorului dreptul de a folosi anumite cărți ale lui Mischima, la care, pînă atunci, nimeni nu avusese acces?

La toate aceste întrebări, Schrader dă un răspuns destul de evaziv: „Dacă nimeni pînă la mine nu a putut realiza acest film, înseamnă că nimeni n-a ținut morțiș să-l realizeze". Afirmația este făcută în cunoștință de cauză: lui i-au fost necesari zece ani pentru a-și vedea proiectul împlinit. „Nu-i de ajuns să-ți folosești telefonul pentru a obține legătura cu Japonia. Trebuie să te deplasezi personal pînă acolo, să i te adaptezi, să-ți acorzi o perioadă de timp în care să încerci să-i cîștigi încrederea".

De altfel, Schrader știe să-și facă din timp un adevărat aliat. A pornit în căutarea adevărurilor despre Țara Soarelui-Răsare împreună și cu ajutorul fratelui său, Leonard (co-scenarist la „Mishima") care trăiește și este căsătorit în Japonia. Regizorul american a început prin a-și face prieteni: Jun Shiragi, de pildă, va deveni intermediarul său pe lîngă văduva lui Mishima. Acordul încheindu-se, mai rămînea de pus la punct problema finanțării proiectului. Schrader cere să i se acorde drepturile pentru cele trei cărți ale lui Mishima de care are absolută nevoie. Ele îi sînt promise în schimbul unei sume de bani apreciabile. „N-o aveam și deci afacerea căzu. Un an mai tîrziu, Tom Luddy, mîna dreaptă a lui Coppola, îi vorbește acestuia despre proiectul meu. Lui Coppola îi surîde ideea. În acea perioadă, „Zoetrope Studios" era o afacere sigură. Semnăm deci un acord de principiu. Nu peste mult timp, găsesc un partener japonez care să acopere suma ce ne lipsea. Dar, din păcate, „Zoetrope" dă faliment! Luddy ia atunci legătura cu George Lucas (care colaborase cu Coppola și în cazul „Kagemusha"). Lucas acceptă să intervină pe lîngă cei de la „Warner"; și, mulțumită lui, compania hotărăște să investească o jumătate din suma necesară filmului".

Iată deci istoria paradoxului care face ca, la cincisprezece ani de la moartea scriitorului-samurai, viața să-i fie prezentată pe ecran de un occidental! Părerea lui Schrader rămîne însă că japonezii nu s-ar fi încumetat niciodată să facă un astfel de film, preferînd să uite de existența însăși a scriitorului. „Astăzi, în Japonia, cei de extremă dreapta și-l revendică pe Mishima, făcînd din el un erou al lor, un simbol. Ei îl prezintă ca pe un fanatic ce s-a sinucis din motive pur politice, anti-americane, ca atitudine de protest împotriva generalului MacArthur. Guvernul japonez, de altfel, a făcut tot posibilul pentru ca filmul să nu apară pe ecrane. Și apoi, japonezii au convingerea că un occidental nu-i poate înțelege. Nu le cade bine nici simpla idee că un străin le-ar putea învăța limba! Gruparea de dreapta a deformat opera lui Mishima și reabilitarea acestuia nu se putea datora decît cuiva dinafara granițelor țării".

...Cum a ajuns Schrader să găsească firul călăuzitor al gîndirii lui Mishima? „E de ajuns să știi să citești..." zice el.

Este foarte adevărat că nu se cunoaște mare lucru despre Mishima, el devenind mai mult o legendă: un scriitor de geniu, un om fascinat de frumusețe și durere, care a creat împrejurul său o imagine inconfundabilă dar deranjantă uneori, un om al secolului său dar care nu va înceta o clipă să rupă cu tradiția, cu adevăratul cult samurai și care, la 45 de ani, în 1970, se va sinucide printr-un hara-kiri. Iată tot atîtea contradicții care însă, explicate de Schrader, capătă o logică inatacabilă. „Mishima a fost primul scriitor care a presimțit că tehnicile audio-vizuale vor ucide literatura. Astăzi, un autor își datorează celebritatea mai mult p estațiilor televizate și mai puțin bogăției operei sale. Mishima a înțeles acest lucru și l-a inclus și în cărțile lui. A ales drumul celebrității. Fiecare din aparițiile sale publice era ieșită din comun. A publicat cărți cu fotografii de-ale sale în care apărea pînă și în postură de Sfîntul Sebastian străpuns de săgeți. A jucat în cîteva filme, și-a regizat singur aparițiile. Toate acestea nu era simplu exchibiționism, ci manifestările unei adevărate strategii: Mishima a făcut din propria-i viață o prelungire a scrierilor sale, a fost una din creațiile sale, un personaj gîndit de el însuși". Mishima s-a vrut, într-adevăr, creatorul propriei vieți, a dorit să o transforme într-o operă de artă vie și palpabilă. Acesta este motivul pentru care Schrader i-a dedicat filmul. „Ceea ce mă interesează la Mishima este acea căutare perpetuă în care simplele cuvinte nu ajung pentru exorcizarea fantasmelor și pulsațiilor din adînc. În realitate, el era rău cu sine însuși, avea — asupra propriei personalități — o imagine fragmentată, instabilă. Era prins într-o spirală care îl împingea tot mai adînc în fantasmele sale, în acțiunile sale, precum un drogat care are nevoie de o doză mereu mai puternică pentru ca efectul să se facă simțit. La capătul unui astfel de drum nu-l putea aștepta decît moartea".

După opinia lui Schrader, această sinucidere aduce cu cea a eroului din „Taxi Driver", al cărui scenariu Schrader l-a scris pentru Martin Scorsese. „Cînd a rulat „Taxi Driver", mulți mi-au reproșat că am prezentat acolo un simplu ignorant, ei văzînd în sinuciderea acestuia urmarea firească a ignoranței personajului meu. A fost momentul în care m-am gîndit pentru prima dată la Mishima: el, acest geniu literar reprezenta do-

vada că sinuciderea ține de o patologie universală, care nu are nimic de-a face nici cu vîrsta și nici cu nivelul de educație. Sinuciderea lui Mishima este punctul final firesc al operei și al vieții sale, cele două coordonate inextricabil împletite. După părerea mea ,el a început să se ocupe de politică tocmai pentru că își alesese deja sfîrșitul cu rezonanță publică. Ce scenă poate fi mai potrivită decît cea pe care urcă armata? De unde „Societatea Berbecului" („Tatenokai") pe care o fondează în 1968, formată din 80 de oameni trup și suflet devotați lui, pe care îi antrena regulat el însuși și cărora le-a creat și uniformele.

Frumusețea, arta și acțiunea, iată cele trei chei ale acestei existențe atît de tumultuoase și complexe pe care Schrader încearcă să ne-o prezinte, fără a avea o clipă pretenția unui rezumat. „Cînd vrei să povestești viața unui scriitor, trebuie să-i pătrunzi cărțile. Acolo vei găsi soluțiile care îi vor explica existența. Filmul meu nu este o biografie a lui Mishima. Eu am încercat doar să arăt felul în care funcționa mecanismul gîndirii sale. Nu există în film nici un pic de ficțiune, deși este aproape imposibil să rezumi 45 de ani dintr-o viață și vreo patruzeci de cărți într-o singură peliculă de film. Drept urmare, regizorul trebuie să facă o selecție asupra lucrurilor pe care el vrea să le prezinte, să aleagă aspectul, problema pe care intenționează să le trateze. Eu unul m-am oprit asupra dilemei dintre artă și acțiune, ceea ce explică structura filmului, precum și alegerea operelor lui Mishima la care fac trimiteri în film". Schrader a plecat de la trei cărți: „Templul de aur" (sau puterea frumuseții), „Casa lui Kyoko" (sau narcisismul artei) și „Cai scăpați" (sau cum poate deveni artistul un om de acțiune). „Aceste trei cărți permit stabilirea, aproape cronologică, a evoluției gîndirii și a acțiunilor scriitorului japonez. În momentul morții, acesta atinge în sfîrșit armonia dintre pană și sabie, dintre artă și acțiune, dintre frumusețe și neant".

Filmul a fost turnat în Japonia, cu actori japonezi, în limba japoneză. Nefiind un bun cunoscător al acesteia, Schrader a apelat la trei interpreți: cumnata sa, fratele său și unul din prietenii lor care erau, de fapt și producători asociați. Într-o țară în care tradiția teatrală impune actorului un joc prea puțin realist, Schrader a fost nevoit să-și ajute actorii în a se „dezvăța" de vechiul stil de joc. „Păreau fericiți că se pot folosi de propriile emoții, în loc să se exprime exclusiv prin poze stilizate. Pentru a distinge, în film, prezentul lui Mishima de trecutul său ori de extrase din cărțile sale, am filmat color tot ce ține de ziua sinuciderii, în alb-negru fiind prezentate flash-back-urile; am folosit și decoruri de teatru acolo unde era vorba de opera sa". Patruzeci și unu de toate; ele se pot număra fără nici o îndoială, printre cele mai frumoase decoruri create în arta filmică.

Privind o statuetă din vitrina celebrului magazin new-yorkez „Tiffany's", Paul Scharder afirmă: „Vedeți, se poate spune despre acest obiect că este UN „Tiffany's". Ei bine, este exact ceea ce voia și Mishima: ca despre viața sa, despre cărțile sale, despre tot ce este legat de el, să se poată spune: „este UN Mishima"...

Traducere și adaptare
Anca-Maria RUSU

Trei femei și un bărbat regizor

(Roger Vadim– dialog cu starurile)

CASATORIT CU BRIGITTE înainte de-a fi cu Jane, tatăl copilului Catherinei înainte de-a avea unul cu Jane, Vadim a trăit alături de aceste femei excepționale, influențîndu-le într-un mod precis și decisiv destinele de staruri de cinema. Le vedem în paginile sale trăind și jucînd pe aceste femei reale și de vis, fragile și magnifice.

* * *

Catherine a fost aleasă după Brigitte, pentru a-și împrumuta profilul foarte clasic figurii Mariannei.

Am trăit alături de singurele două franțuzoaice care de-a lungul a 28 de ani au împrumutat oficial chipul lor Republicii.

În felul acesta, fără îndoială, m-am dovedit bun republican.

De aici și pînă cînd Jane Fonda să ajungă prima președintă a Statelor Unite...

*

Vă jur că scriind această carte de amintiri, intenția mea n-a fost să aduc cuiva vreun afront public.

Cartea mea e scrisă din dragoste și umor.

Ea vorbește de femei, dar nu de femei ca toate celelalte.

Ea vorbește de mitul femeii.

A iubi înseamnă a ierta totul.

Am iertat mereu capriciile, îmbufnările și prostiile.

Dar ați adus în fața justiției ceea ce doar cuvintele pot să exprime: un corp radios întins pe nisip, rîsetele amestecate cu fărmituri de la micul dejun, soarele după ploaia de vară, țigara după dragoste, primul ca și ultimul sărut.

Eram orbit de jupoane dantelate, de rochii în tonuri vesele care se învolburau descoperind coapsele, de șuvițe brune sau blonde, de tuș de ochi.

Era un bal.

Un bal nebunatec dat de tinerețe.

Dar iată că balul se subțiază în cortegiu funebru.

Pasul nu mai marchează măsura, cedează ordinei.

Tu mi-ai povestit Brigitte, la 16 ani, povestioara micii molii care-și părăsește dulapul.

Părinții înspăimîntați îi reproșară escapada.

E periculos afară! Dar ea le răspunde fericită:

Deloc, lumea m-a adorat.

Și asta pentru că lua plesniturile din palme drept aplauze.

Brigitte, tu ai luat mîinile care te aplaudau drept instrument de condamnare a mitului.

Și ai renunțat la cinema.

Eu te aplaud și tu crezi că vreau să te aplatizez, făcîndu-te una cu pămîntul.

Cît despre tine, Catherine, altfel se pune problema.

De la sucesul repurtat, reflectat în oglinzile ținute de presă și unde tu te descompui și apoi te refaci la loc, ți-ai creat imaginea legată de mit.

Te-ai sublimat într-un mit.

Ori sublimul este înainte de orice, talentul de-a-ți depăși limitele și slăbiciunile.

Și geniile își au slăbiciunile lor. Li se cunosc greșelile, pasiunile sau aventurile amoroase.

De ce-ar fi altfel pentru actrițe?

E ceea ce mi-a spus Jane Fonda după ce a citit manuscrisul meu.

Ea nu s-a precipitat pentru a forma numărul avocatului.

Acest mit și-a lăsat, ca întotdeauna, timp de gîndire înainte de-a acționa.

Astfel a primit 2 Oscaruri și va fi fără îndoială trecută în istoria cinematografiei:

Atacînd cartea, nu pe mine m-ați atacat ci ați atacat și intentat proces tinereții voastre.

Pe micuța Brigitte și pe Catherine cea mititică, care dorind totuși să devină vedete, erau încă necunoscute, le chemați la bară.

Cartea-i doar bobul de mazăre

pentru prințese povestire ce-o oferiți magistraților.

Am strecurat sub faldurile legendei un bob de mazăre uscată care-a acoperit cu vînătăi corpurile voastre încîntătoare pe care spectatorii din lumea întreagă le admiră și le rîvnesc de decenii.

De pe platoul meu, de la Hollywood, unde toată lumea se agită, unde actorii mă reclamă, îmi fac timp să vă transmit, mînioasele mele Galathee, că vă iubesc tare mult. Șaizeci de mii de franci bobul de mazăre este cam scump, dar nimic nu-i prea scump pentru voi prințeselor.

O sugestie, totuși.

Aveți grijă, cum îmi cheltuiți banii!

Nu faceți prostii măcar o dată!

Tremur la ideea că un palton de blană i-ar surîde Catherinei și că Brigitte — i-ar intenta un proces!

Roger Vadim de la o stea la alta

BRIGITTE BARDOT

TERMENUL „VIAȚA PARTICULARĂ" nu poate să aibă aceeași semnificație pentru toți indivizii iar un anumit delict de-a te lega de viața personală a cuiva este recent.

Însă ideea mea, publicînd această carte nu a fost, în mod cert, de-a cînta în strună senzaționalismului.

Dumnezeu îmi este martor totuși că nu mi-ar fi lipsit materialul!

Din contra am făcut-o în aceste pagini ca un om blînd și respectuos la adresa unor femei remarcabile.

★

O idee acceptată este aceea că „aș fi făcut-o" pe Brigitte Bardot.

Ori, tocmai faptul că nu era fabricată nici de către părinți, nici de către societate, nici de către meseria care nu i-a influențat niciînd natura profundă, a șocat.

Ea a șocat, a sedus, a creat o modă, și, în final, a explodat în lume ca un simbol sexual.

Nuditatea mai mult sau mai puțin voalată a existat mereu pe ecran. Ceea ce excita era goliciunea veselă, insolentă, fără păcat, pentru că ea irită în același timp omenirea.

★

De pe vremea cînd Boticelli a pictat-o pe Venus plutind pe-o scoică sidefie nimeni nu mai văzuse zeița dragostei ieșind din undele Mediteranei.

La acest miracol au asistat pe 12 mai 1953, la orele 11,30, două mii de marinari americani ai port-avionului Enterprise ancorat în rada portului Cannes.

Ei au văzut mai întîi șuvițele lungi și blonde fluturînd la suprafața apei, apoi fața — (șiroind) — acoperită de mărunte picături sclipind în soare.

Gura inocentă și senzuală, ochii de un oval perfect, nasul delicat, obrajii ce păstrau încă rotunjimea copilăriei erau făcuți pentru rîs și plăceri.

Două mîini cu încheieturi aristocratice au prins bara și apariția se saltă pe ambarcațiune: gît de lebădă, umeri fini, piept generos și o talie atît de fină că ar fi putut fi cuprinsă cu mîinile.

Marinarii recunoscură zeița chiar dacă-i ignorau încă numele.

Fluierăturile și aplauzele lor se auziră pînă pe treptele Palatului Festivalului.

Se îmbulzeau la bord ca s-o vadă mai bine.

Brigitte în picioare izbucni în rîs:

— Vor răsturna port-avionul!

Fenomenul Bardot — această atracție de necrezut pe care o exercita o puștoaică de 19 ani asupra maselor nu era ceva nou.

Dar anul acela la Cannes, el capătă o dimensiune internațională.

Nu am inventat-o, repet, pe B.B.

Eu am ajutat-o numai să se realizeze învățînd-o meseria și în același timp obligînd-o să rămîie ea însăși.

★

Mai ales i-am dat un rol care a fost îngemănarea perfectă într-un personaj de ficțiune și ceea ce era ea în viață.

Într-un moment al carierei tuturor marilor staruri există miracolul unui rol ce pare făcut pentru ele.

Pentru Brigitte a fost cel al Juliettei din „Și D-zeu a creat femeia".

Ea turnase deja 16 filme. Al 17-lea a consacrat-o star.

Eram la „Casa del Orso". Stăteam și-o priveam dansînd. Era radioasă, orbitoare, răspîndind acea nemaivăzută sensibilitate de femeie, animal și operă de artă totodată.

În acel moment mi-am amintit un fapt divers neobișnuit:

Era procesul unei tinere fete care fusese rînd pe rînd amantă a trei frați și-i ucisese pe unul din ei.

Nu asasinatul, ci caracterul tinerei criminale m-a frapat.

Atitudinea ei în fața juriului ca și răspunsurile date avocaților și judecătorilor. A fost ca o iluminare.

Eram în posesia subiectului pentru Brigitte.

Am cerut hîrtie și tot restul serii am scris. Scenariul meu îl aveam în fața ochilor, cele zece pagini mîzgălite în grabă cu scriitură automatică.

Titlul îl voi găsi trei luni mai tîrziu — unul bun vreau să cred și acum.

Și aici se verifică cum cinematograful a avut mereu mai mult impact asupra maselor decît scrierile.

Cărțile Simonei de Beauvoir nu înfricoșau pe nimeni.

Apariția Brigittei pe ecran într-un personaj judecat amoral a semănat panica.

Totuși Brigitte era inimitabilă și defectele sale puteau cîteodată să devină calități. Ea înțelegea din instinct și „bardotiza" totul.

★

Rămînea mereu ea însăși fie că se găsea în prezența costumierei sau a unuia din oamenii cei mai cunoscuți ai universului.

Silueta unui om se apropia și am crezut mai întîi că e Orson Welles. Dar mi-am dat imediat seama că era mai bătrîn!

La cîțiva pași l-am recunoscut pe Sir Winston Churchill.

După schimbul formulelor de curtoazie se făcu liniște.

Ochii lui Churchill scăpărară. Părea că se distrează și-o privea pe tînăra actriță fără să vorbească.

Ce banalitate va ieși din această gură pofticioasă făcută pentru sărutări?

— Mă înfricoșați la radio pe cînd aveam opt ani îi spuse Brigitte.

— Dar pentru o legendă în persoană sînteți destul de drăguț!

„Drăguț" nu i se spusese niciodată asta lui Churchill!

Marele vorbitor rămase fără grai.

— Ce faceți la Nice? adăugă Brigitte pentru a umple tăcerea. Pictură — i se răspunse. Sînteți actriță iar eu pictor. Avem arta în comun.

— Îmi place să pictez dar nu voi rămîne lîngă Césanne.

— Știți, totuși filmele mele sînt sigur mai puțin bune decît tablourile aceste. Și eu nu am cîștigat un război.

— Nu ai pierdut însă nimic, îi răspunse gînditor Churchill.

★

Toată lumea constată la Brigitte frumusețea și insolenta senzualitate și reacțiile ei excesive dintr-o existență, care oricum nu putea fi totalmente secretă, îl vor face pe Louis Malle să-i propună o istorie bazată pe propriul personaj.

Este cel din „Viața particulară".

Brigitte va turna sub direcția sa filmul acesta care accentua mai mult o anumită formă superficială de nevroză decît angoasele sale reale.

Ea dezvăluia acolo o anumită tendință spre canibalismul drăgăstos.

A fi mîncat de către Brigitte rămîne de altfel o experiență culi-

nară unică ! Filmul obține deci succesul meritat. Romanța scontată de presă cu partenerul din filme, Marcello Mastroianni, nu a avut loc. Exceptîndu-l pe Trintignant, vedetele masculine, oameni celebri și seducători i-au rămas doar parteneri. Gérard Philipe, Daniel Gélin, Kirk Douglas, Louis Jourdan, Alain Delon, Jean Gabin, Lino Ventura, Anthony Perkins, Sean Connery.

Toate filmele care urmează cu acești fermecători bărbați fac din ea un star de prim rang cu dreptul săptămînal la pagina întîi.

Tentativa sa de sinucidere din timpul căsătoriei cu Charrier a rămas în prim planul actualității o săptămînă concurînd cu campania electorală a lui J. F. Kennedy.

Era imaginea radioasă a ultimului sex-simbol și nu poate spune astăzi, — cînd ea ar vrea — „imaginea mea de actriță nu este decît o himeră".

Puștoaica insolentă care spunea NU tuturor taburilor ar fi urlat de rîs dacă i s-ar fi spus că într-o zi un ministru cu cravată îi va înmîna „Legiunea de onoare".

CATHERINE DENEUVE

DOUĂ FETE DANSAU...

Una, foarte degajată, conștientă de privirile ce se opreau asupră-i, cealaltă în același timp neliniștită și provocatoare.

Una se numea Françoise Dorléac, tînără artistă consacrată deja și pe care toți o comparau cu o Katherine Hepburn franceză.

Cea de-a doua, cu doi ani mai mică, cu părul brun tăiat destul de scurt pe umeri, se numea Catherine Deneuve.

Bărbații nu o vedeau decît pe glorioasa și răpitoarea Françoise.

Pe mine, micuța Catherine, sora ei, mă interesa.

Acum, eram singurul ce-o găsea mai drăguță decît sora sa.

Zece ani mai tîrziu, presa îi va decerna titlul de cea mai frumoasă femeie din lume.

Poseda deja calitățile ce mai tîrziu vor entuziasma.

Era inteligentă, capabilă de un umor mușcător care n-a sedus de la început. Era și foarte pasionată sub o aparență destul de rece.

Nu din întîmplare cele două filme care i-au marcat cariera au fost duiosul și romanticul „Umbrelele din Cherbourg" de Jacques Denny și „Frumoasă ziua" a lui Luis Bunuel care ilustrează magistral fanteziile erotice ale unei burgheze nițel masochiste.

★

Confruntată cu gloria lui B.B. ea a reacționat cu curaj și bun simț, se hotărî să facă cinema și luînd această hotărîre ea țintea sus : va fi o vedetă.

Se ocupa mai mult de garderobă, taioarele gen Chanel înlocuiau fustele și bluzițele și ea își dezvolta o curioasă înclinație pentru pantofi (va avea colecții întregi).

Fără a se ruina la marii croitori (la acea dată nu aveam mijloacele necesare) ea și-a creat un stil propriu.

Să nu uit, își petrecea mult timp cu coafura și machiajul înainte de-a ieși.

Va declara presei, nu fac nimic fără avizul lui Vadim.

Îi ascult toate sfaturile în materie de eleganță. El m-a ajutat să-i îndrăgesc culorile — albul, negrul, roșul și bejul, rochiile suple, mătase naturală.

★

Nimeni nu a știut că am fost la un pas de căsătorie în schimb se vorbea acum de Catherine ca despre o viitoare vedetă.

Blondă și fragilă, cu un pullover de cașmir, ea îmi luă mîna și mă privi cum numai ea știa. Vîntu-i sufla prin plete, era frumoasă și misterioasă. Fără a întoarce capul murmură :

— Vreau un copil.

Ea îmi vorbise adesea de dorința de-a fi mamă, dar în vara aceea am înțeles că nu era nici vis nici fantezie de adolescentă. Era în această spovedanie pasionantă și totuși pudică ceva ce mă făcu să plîng.

Am luat mîna și i-am sărutat degetele delicate și puțin boante.

A fi mamă în stadiul acesta al vieții ei, cu cariera dificilă ce începea !

Dar ce conta însă ; viața își spune cuvîntul !

Catherine dorea un copil.

Emoționată va zice cînd ne vom privi fiul :

— E un bebeluș. Știi chestia aceea care suge, pe care trebuie mereu s-o schimb și care crește fără autorizație...

Eu am sărutat fruntea încrețită și cu toate că mi s-a părut unul din cei mai urîți sugari pe care i-am văzut „marțianul" Cristian, la 18 ani va fi, ca și mama sa de-o excepțională frumusețe.

Mamă care va declara în „Jours de France" pe 4 iulie 1964 „Vadim este tatăl fiului meu. Îi datorez cea mai mare fericire din viața mea".

★

Speram ca ea, Catherine, să poată să-și urmeze cariera fără a avea nevoie să turneze și cu mine dar au fost Parizienele.

N-aș fi vrut să se spună și despre ea :

Roger Vadim a făcut-o — fără el...

Mai ales că ea cu această ocazie și-a vopsit părul blond, păr ce cădea pe umeri.

Jurnaliștii se grăbiră să o asemene cu B.B. pretinzînd că am constrîns-o să se transforme în imaginea primei soții.

La începutul filmărilor am descoperit un alt aspect al caracterului său : pe platou se arată foarte profesionistă și de-o exigență neobișnuită cu tehnicienii, macheuza, coaforul și asistenții de platou.

Se spunea : se crede deja un star !

Ce devenise micuța Catherine de care eram îndrăgostit ?

Se începea în sfîrșit, totuși, să i se recunoască talentul iar Marc Allegret și producătorul acceptară ideea cuplului Deneuve—Hollyday în acest film.

Recunosc tot a mea a fost ideea.

Contrar bărbaților sau femeilor în majoritatea lor eu unul prefer să știu.

Primul șoc trecut, pot să uit. Atunci mă încred mai ușor în viitor !

— Ești îndrăgostită de el ?

— Nu fi idiot, îmi spune. E un bun coleg și nimic mai mult !

Formulă care mi-a părut mereu dintre cele mai suspecte !

Speranța că nașterea lui Cristian ne va apropia nu a durat prea mult! Suportam din ce în ce mai puțin intransigența intelectuală și domestică a Catherinei.

Ea îmi reproșa la rîndu-i lipsa de organizare și escapadele nocturne.

Termenul juridic este cel din totdeauna : nepotrivirea de caracter.

Ideea de a ne separa după ani de viață comună era angoasantă, încă o amînare...

★

Turnarea „Umbrelelor din Cherbourg" fusese pentru Catherine o experiență fericită ce a îmbogățit-o. Ea nu putea să știe că acest film va face din ea un star dar pentru prima dată interpreta un personaj ce-i convenea de minune. Și Jacques Denny a știut să-i pună în valoare cu talent fizicul delicat și romantic.

Cinematografia franceză avea nevoie de o figură nouă, mai puțin carnală decît a lui Jeanne Moreau, mai puțin plină decît a Simonei Signoret și de o senzualitate mai puțin agresivă decît a lui B.B.

Un loc era liber pe care l-a ocupat de la primul ei mare rol.

Filmul a fost primit triumfal la Cannes și două luni mai tîrziu a obținut premiul Louis Delluc.

Urmează arhicunoscutul „Viața la castel"....

Imediat fotografiile și numele său apăreau acum mai des în revistele ilustrate concurînd-o serios pe B.B.

Spre deosebire de această, Catherine nu se arăta nici prea supărată cînd jurnaliștii îi puneau întrebări despre ruptura noastră.

„Vadim m-a învățat prea mult ca să-i reneg influența. Prezentul meu și viitorul sînt în de-aproape tributarii trecutului.

Și acest trecut de la 16 la 21 de ani este, pentru mine, Vadim !"

SEMNE BUNE ANUL ARE

Marius-Șerban

Claudia, Anca, Diana

JANE FONDA

MI SE PROPUSE SĂ PUN ÎN scenă un film scos dintr-un roman de succes „Angelica marchiza îngerilor". Francis Cosme o voia pe Jane Fonda pentru rolul amoroasei şi pasionatei marchize.

El primi de la Hollywood o telegramă pe care mi-a dat-o să o citesc.

„J.F. nu este interesată de un film în costume.

Ea mă roagă de asemenea să spun că ea nu va turna niciodată cu Roger Vadim!"

O întîlnisem deja, nu era machiată şi coafura sa dădea impresia că tocmai fugise în cursa de 100 de metri pe plaje.

Purta nişte bluejeans şi o cămaşă destul de neglijentă.

Nu ştiam că această atitudine era voită şi asta pentru că agentul ei îi spusese : Încearcă să fii sexy. Deci ea a făcut exact contrariul.

Reputaţia mea de descoperitor de vedete şi de specialist al erotismului o înfricoşa şi o irita.

Dacă ea a dorit să mă şocheze prin ţinuta sa şi-a ratat efectul. Din contra naturaleţea ei mi-a plăcut.

Ea nu se găsea nici grozav de sexy, nici drăguţă şi nici nu înţelegea de ce mă interesa.

★

Ceea ce era neobişnuit în această atracţie reciprocă este faptul că eram opuşi prin cultură, caracter şi mod de viaţă.

Nu eram decît cu un deceniu mai în vîrstă dar îmi fixasem de mult locul meu în societate.

Pe drept sau pe nedrept credeam că mă cunosc.

Jane în schimb, nu era încă ieşită din găoace. La 24 de ani ea căuta încă drumurile conducînd la descoperirea identităţii sale.

Era totalmente străină de tot ceea ce cunoscusem.

Aceasta o înspăimînta dar mai ales o fascina. Ajunsă într-un alt univers ea spera să găsească prin mine un răspuns la întrebările pe care nici educaţia sa nici ţara nici familia nu i le-au furnizat.

Era foarte deschisă către aventurile vieţii.

★

★ ★

A filma cu Jane s-a dovedit o adevărată plăcere.

Ea era atentă la indicaţii, disciplinată, punctuală, într-un cuvînt o adevărată profesionistă ceea ce nu-i întotdeauna cazul cu actriţele franceze sau italiene.

Formaţia sa artistică ar fi putut fi dată ca exemplu. Elevă a lui Strasberg, celebrul fondator al lui Actor Studio a avut şansa să lege teoria de practică datorită experimentelor sale teatrale şi cinematografice.

Regizorii săi aveau nume prestigioase : Josua Logan, George Cukor, George Roy, Rene Clément.

Totuşi, îi lipsea ceva, adevărata spontaneitate. Ea nu era încă decît o elevă, excepţional de dotată dar nelăsînd frîu liber personalităţii sale. Ea analiza prea mult.

★

Toate eforturile se dirijau într-o singură direcţie, să-i dau încredere în fizicul său şi-n natura sa profundă, altfel spus a lăsa mai mult loc spontaineităţii fără a umbri calităţile şi experienţa sa de actriţă deja remarcabilă. Era o sarcină delicată şi subtilă pe care mi-am îndeplinit-o de-a lungul a cîtorva ani căci nu voiam sub nici o formă s-o bruschez. Eu nu eram decît şlefuitorul diamantului. Bijuteria exista dar îi lipsea acea strălucire suplimentară care face dintr-o piatră preţioasă o bijuterie unică.

Şi dintr-o foarte bună actriţă un star.

Ea însăşi (mai tîrziu cu aportul altor regizori) a parcurs drumul care ducea la consacrarea supremă în arta sa : două Oscaruri pentru cea mai bună actriţă.

★

Există la Jane acea dorinţă fundamentală de a face lucrurile pînă la capăt. Căsătoria afirma convingerea sa că va fi o soţie şi o mamă ideală.

Cît despre mine ideea de-a mă căsători cu Jane îmi făcea plăcere. Cu toate că nu-i acordam o importanţă excesivă, mă simţeam mai în largul meu în Statele Unite în poziţia de soţ decît în cea de amant făcînd parte din bagajele unei actriţe celebre.

Noi am creat fără să ştim un precedent : în decembrie Stirle Adams deveni a cincea doamnă Henry Fonda.

Jane îi spunea tatălui său mai înainte :

— Este prea tînără pentru tine. Te va părăsi.

— Nu părăseşti niciodată pe un Fonda îi răspunse Henry.

Fraza asta nu va uita-o niciodată.

★

Primăvara şi vara 68 îi schimbară ideile pe care şi le făcuse despre ea însăşi ca femeie — nu din motive politice ci pentru că prima oară în viaţă purta o sarcină.

I-a fost întotdeauna frică să-şi asume feminitatea.

Ea se temuse întotdeauna să fie mamă cu toate că dorea cu disperare un copil.

„Cu pruncul ce creştea în mine cu burta ce devenea zi de zi mai rotundă în ochii lumii am devenit brusc mîndră de a fi femeie.

Spaimele, complexele mele au dispărut deodată".

In arhicunoscutul Barbarella unde m-am angajat să creez primul erou galactic de sex feminin Jane este de-o frumuseţe uimitoare şi această imagine care nu are nimic sexy nici infamant va fi gustată încă mult timp fiind proiectată regulat pe programele multor televiziuni.

Mai tîrziu va zice presei că am prezentat-o ca pe un obiect erotic.

Asta era în epoca feministă dură.

Primise deja oferta pentru rolul Gloriei din „Si caii se împuşcă, nu-i aşa ?"

Pentru acest film Jane îşi taie părul. Coincidenţă în ziua aceea am avut pentru prima oară viziunea lui Jane trăindu-şi propria viaţă.

Dorinţa unei noi feţe dorinţa de schimbare a jucat un rol revelator.

Încăpăţînarea ei, cramponarea de muncă doar, lipsa-i de căldură în raporturile zilnice mă neliniştea.

Perpetua sa nevoie de a acţiona şi de a lua totul în serios începeau să mă obosească căci mă rugasem în faţa unui monstru de eficacitate care adesea îmi amintea de un robot.

Jane îşi găsise calea de urmat şi mi-o declara deschis. Momentul sosise să-şi arunce vechea carcasă. Să se mişte. Cuvintele i le aşteptam de luni de zile :

„Vadim trebuie să ne separăm. Te iubesc încă mult dar am nevoie de timpul meu, de viaţa şi de libertatea mea".

De atunci Jane şi-a asumat un rol care depăşeşte cu mult obligaţiile şi mizeriile vieţii unei stele de cinema.

Figură politică, femeie de afaceri excepţională, activ suporter al carierei soţului, mamă conştiincioasă, producător, scriitor, star internaţional.

Este cam mult pentru o singură persoană.

Cît despre mine, nici nu-mi pot imagina că aş putea supravieţui unei singure zile din acestea ale sale.

Într-o zi cînd ne plimbam pe colinele ranche-ului său din apropiere de Santa Barbara am întrebat-o :

— Ţi-a reuşit practic tot ce-ai întreprins în viaţă (căsătoria cu Tony Hayden şi fiul lor Tray).

Şi totuşi dacă ai avea o dorinţă de formulat care ar fi ?

— Să cresc dar nu în suprafaţă, ci în mine însămi ; mi-ar place să cresc în profunzime. Să înţeleg mai bine lucrurile din interior.

Selecţia şi traducerea de Virginia GORGOS

SEMNE BUNE ANUL ARE

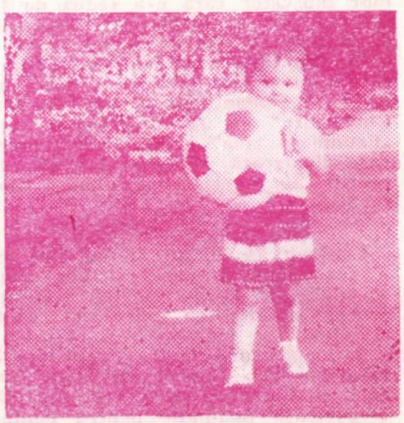

Andreea-Oana

VEDETE ÎN PRIM PLAN

BARBARA STREISAND

R — NUMIREA FILMELOR pentru Oscar a fost făcută. Aţi ieşit învingătoare cu rolul feminin din filmul ales pentru premiu.

B.S. — Nu sînt mirată de rezultat, ba din contra am avut impresia că mă aflu la premiera filmului Yentl premiat acum cîţiva ani.

R. — Eroina filmului, Claudia Draper a ucis un om şi cei din jur încearcă să o facă nebună. Dar femeia se bate cu ardoare ca să se stabilească adevărul. Ştiu că sînteţi ataşată personajului. Ce v-a impresionat la această femeie?

B.S. — Nu-i este frică de nimic. Oricare ar fi consecinţele faptelor ei, este gata să facă orice ca să se afle adevărul. Ceea ce-mi place este această luptă permanentă între aparenţe şi adevărul intim. Oamenii n-au deloc aerul de a fi ceea ce par.

R. — Îi semănaţi. Ea trece drept o femeie puternică gata să facă orice îi stă în puteri ca să obţină ceea ce vrea.

B.S. — Dar eu nu sînt aşa. Părerea pe care o au alţii despre mine m-a şocat totdeauna. Ştiţi, sînt foarte vulnerabilă, fragilă în multe domenii. E adevărat că nu mă las abătută prea uşor, dar sînt sensibilă şi pot suferi profund. În multe domenii am rămas un copil. Dacă sînt sigură pe instinctul meu, sînt sigură de mine, dar cea mai mare parte a timpului sînt devorată de îndoieli. Cînd oameni mă întîlnesc îmi spun: „Ah, dar sînteţi mult mai dulce decît credeam, cu totul diferită chiar". Dar de ce n-or scrie asta niciodată?

R. — Multe fiinţe, după cum bine ştiţi, provoacă ori dragostea, ori ura.

B.S. — Da, dar asta e foarte rău. Cei care critică cel mai mult sînt cei care nu se simt bine în pielea lor. Le-aş dori pur şi simplu să fie fericiţi.

R. — Dvs. n-aţi fost niciodată geloasă pe alte femei?

B.S. — Nu sînt geloasă prin temperament. Nici invidioasă. Dacă întîlnesc pe cineva care arată bine, fac eforturi să-i semăn. Dacă o femeie este frumoasă, fac eforturi să-i semăn şi să mă simt şi eu frumoasă.

R. — De ce aţi făcut film, acum puteţi să ne spuneţi.

B.S. — Copil fiind, detestam lumea. Filmul era pentru mine o evaziune. Bărbaţii erau seducători şi femeile strălucitoare. Trăiau poveşti de dragoste. Voiam să fiu personaj de film, nu actriţă. Voiam să fiu Scarlet O'Hara şi nu Vivien Leigh. Erau fantasmele mele, modul meu de a fi fericită.

R. — E rîndul dvs. de a face pe alţii să viseze.

B.S. — Nu este totdeauna uşor. Eşti tratat ca obiect, ca imagine, Unei imagini nu-ţi este greu să-i faci rău. Recent, eram într-un restaurant şi o femeie s-a apropiat de mine: lăsaţi-mă să vă contemplu, mi-a spus ea. Am refuzat. Am văzut în ochii ei că am pierdut un admirator. Sigur că nu-mi va mai cumpăra niciodată discurile. Celebritatea este uneori ceva sălbatic.

R. — Ceea ce vreţi este o glorie în anonimat. Dar nu e uşor.

B.S. — Iubesc munca pentru muncă şi nu pentru ceea ce aduce ea.

R. — Aţi declarat într-o zi: atunci cînd joc, sînt încă fetiţa care încearcă să-şi satisfacă prin ceea ce face — tatăl. Tatăl dvs. e mort de mult timp. Şi totuşi de ce faceţi şi azi actorie?

B.S. — Pentru a cîştiga timp. Ca să supravieţuiesc. Nu-mi plac lucrurile care se dezagregă. Casele abandonate. Îmi place ca tot ce am să dureze în timp. Joc şi cînt pentru posteritate.

R. — Dacă aţi avea eternitatea în faţa dvs.?

B.S. — Aş stîrpi cancerul şi SIDA. Aş vrea să văd planeta liberă şi fericită.

R. — Există lucruri pe care v-ar place să le aveţi şi pe care nu le puteţi avea?

B.S. — Poate mai mulţi copii.

R. — De ce v-aţi hotărît într-o zi să nu mai cîntaţi pe scenă?

B.S. — Dragostea publicului nu va înlocui niciodată dragostea unei singure persoane. Am nevoie de cea de a doua. Un cîntec este un rol care nu durează decît trei minute. Eu prefer să creez o lume. Să reinventez viaţa.

R. — Sînteţi fericită?

B.S. — Încerc să regăsesc fetiţa care zace încă în mine. Care n-a ştiut niciodată ce este dragostea. Care nu şi-a cunoscut părinţii. Încerc să fac concesii. Sînt ca acei indieni care cos un defect în ţesătură numai pentru ca să dea operei lor o tuşă de umanitate. În ziua cînd voi depăşi toate astea, voi fi totalmente fericită. Voi fi femeia care am visat să fiu.

(Interviu realizat de Dany Jucaud).

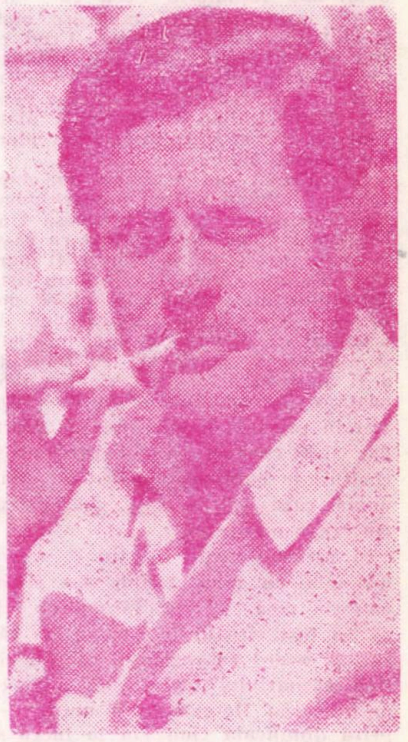

Ce mai faceţi, domnule MASTROIANNI?

Marcelo Mastroianni ţine afişul de peste 30 de ani. După ultimele succese ale anului 1986 — Ochi negri de S. Mihalkov şi Intervista de Federico Fellini, el urcă pe scenă într-o piesă de Cehov, apoi pleacă în Ungaria, unde turnează Miss Arizona, film făcut de Pal Sandor. Şi-a petrecut vacanţa cu unul din amicii săi, pe iahtul acestuia şi s-a întors la Roma, unde a urcat din nou pe scenă aşa cum spuneam, într-o piesă de Cehov numită: Piesă neterminată pentru pianina mecanică, (în original: Acest nebun de Platonov) iar la repetiţiile cu numita piesă a putut în sfîrşit, fi abordat de reporteri. În ciuda unui aer ironic, el este uşor abordabil. Pentru că nu are secrete. Se vorbeşte mult de viaţa lui particulară, de soţia sa de care n-a vrut să se despartă niciodată şi de „legăturile" cu actriţele cele mai frumoase şi mai bine cotate ale filmului: Catherine Deneuve şi Faye Dunaway. Prostii! spune el, la interpelarea reporterului. Sînt legături obişnuite între actori, dar publicul mitizează şi cele mai obişnuite lucruri; de multe ori aceste legături sînt convenţionale.

ORSON WELLES și RITA HAYWORTH

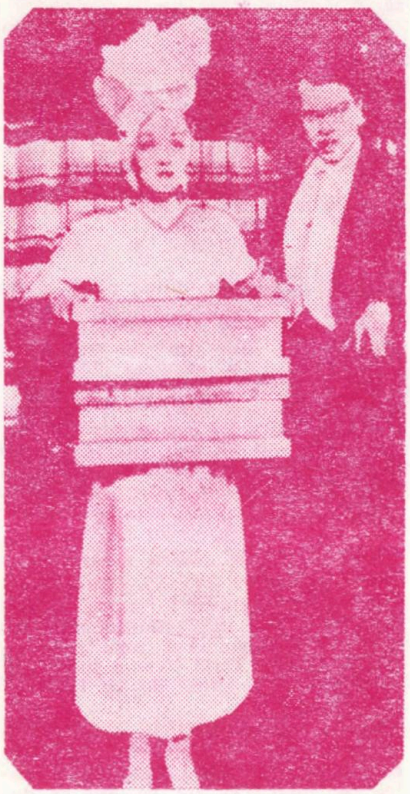

LEGENDA SPUNE CĂ ORSON Welles a pariat 2 000 de dolari cu Josef Cotten, care dintre ei va seduce pe cea mai frumoasă femeie din America. Dar pentru a ajunge aici, Orson a trebuit să facă dovada pasiunii sale. A avut de înfruntat un dușman periculos, Victor Mature, și s-a căsătorit cu Rita în septembrie 1943. În această epocă Rita turna „Șase destine" de Julien Duvivier, iar soțul ei va fi cel care va încerca să distrugă imaginea hollywoodiană a vedetei. Puțin după căsătoria lor se va naște o fetiță, Rebecca, despre care tatăl său spunea cu obișnuita-i francheță : n-are nici frumusețea mamei și nici inteligența tatălui. În 1946, doamna Welles devine Gilda, un film făcut de Vidor, în care rolul principal este cel al unei femei de o sensualitate violentă, sensualitate care va provoca cutremurul de pământ de la San Francisco. Imaginea de vampă fatală este venerată ca cea a unei zeițe și bătăile inimilor bărbaților sînt înregistrate de un aparat special. În perioada aceea în mai multe baruri din S.U.A. cocteilurile se numeau Gilda. În anul următor, 1947, Orson Welles va face cu soția lui un film „Doamna din Shanghai", film în care va distruge imaginea vedetei, sacrificîndu-i celebra coamă roșcată, iar la sfîrșitul filmului, într-un halucinant masacru al mirajelor, Rita, reflectată de jocul infinit al oglinzilor, vede pulverizîndu-se în jurul ei reflexele nenumărate ale frumuseții sale.

Legătura lor a avut strălucirea trecerii unui meteor și întîlnirea lor n-a fost decît o violentă înfruntare. Se spune că starul a traversat viața celebrului om de teatru și film ca un meteor. Rita iubea geniul soțului ei, în timp ce acesta descoperă că ea nu avea decît o piatră în loc de inimă.

Fiica unui emigrant spaniol, ea exemplifică cel mai bine visul american.

„Bărbații vieții mele au vrut să seducă pe Gilda și s-au trezit că mă string în brațe pe mine", spune ea. Urcată pe scenă de un tată andaluz, care refuza să îmbătrînească, și voia să-și facă fiica să treacă drept soția sa, Margarita Carmen Cansino este aleasă de Fred Astaire ca parteneră în filmul „Ah, scumpa mea".

Cei doi explodează de talent și tinerețe pe ecran „Cu Rita, spune Fred Astaire, am simțit că am aripi. N-am dansat niciodată atît de intens. Am muncit cîte opt ore pe zi timp de cinci săptămîni.".

Un miracol a transformat pe Margarita Cansino în Rita Hayworth. Miracolul se numea Ed Judson și a fost primul soț al actriței. Cînd a întîlnit-o el avea 40 de ani, iar ea doar 19. Era dansatoare într-un local dintr-o stațiune balneară de la frontiera mexicană. Imediat se pune să-și transforme soția cu aceeași energie cu care se ocupa și de averea sa (automobile, petrol, imobile). Îi extrage molarii pentru a-i îndulci expresia, o pune să slăbească douăzeci de kilograme, îi alungește ovalul feței. O prezintă lui Harry Cohn, care este fascinat de tînără și o angajează imediat la Columbia. Cariera ei demarează atunci. În 1942, Ed cerea de la Rita, cu care se afla în divorț, suma de 10 000 dolari pentru investițiile făcute cu ea. Ed este cel care o pune să-și vopsească părul și-i dă numele mamei sale ca să sune cît mai american. După divorțul de Ed se va căsători cu Orson Welles, apoi cu prințul Ali Khan. Căsătorindu-se cu acesta, Rita va deveni prințesă și în același timp, va deveni o legendă. În numele celor 70 de milioane de supuși, Ali Khan îi oferă Ritei 16 kilograme de diamante și pietre prețioase. Ali este musulman și are tendințe poligamice, ceea ce va jigni pe soția sa. America n-o iartă pentru trădare. Gospodinele bigote ale Americii îi boicotează filmele și cei doi pleacă la Paris, unde vor trăi timp de 4 ani, după care divorțează. Joacă alături de actori de prima mînă : Spencer Tracy, Fred Astaire, Orson Welles. Este ultimul star al Americii, în negru și alb. Alb ca gloria, negru ca sfîrșitul. A murit în cea mai teribilă recluziune, cea a nebuniei. Fiica ei, Yasmine Khan povestește :

„Am crescut la Beverly Hills. Am fost mereu cu mama. Era magnifică în acest rol : uneori severă ca toate mamele, alteori veselă și îngăduitoare. de multe ori mă închidea în cameră, iar atunci cînd trebuia să ies, cerea amănunte asupra celor cu care mă vedeam. În viață am avut o succesiune de evenimente fericite

Are reputația de a fi unul din cei mai leneși actori din lume. „Cînd am spus că sînt leneș, am vrut să evit pictiselile. Nimeni nu se interesează de leneși. Îi interesează mai mult nebunii sau luptătorii. Ceea ce știu despre mine este că muncesc mult și sînt în veșnică mișcare. Cred că sînt actorul italian care este cel mai prost plătit pentru munca lui. De fapt eu nu cred că ceea ce fac pentru filmul italian va bulversa piața filmului. Acest entuziasm l-am pierdut de mult timp.

Ce să mai pot schimba eu, dacă pe mine însumi nu mă pot schimba? Există oameni care ar vrea să trăiască o a doua viața pentru ca să-și îndrepte greșelile, pentru a fi perfecți. Eu nu !. Deloc ! Să facem lista defectelor mele. Mama mia ! ce pomelnic ! Nu sînt partizanul ideii de a trăi zi cu zi, nu este nici original, și nici nu se potrivește cu felul de a fi al unui actor. Nu se știe niciodată ce aduce ziua de mîine. Am fost în privința banilor un sac spart, dar sînt convins că cel care nu-și cheltuiește banii va încăpea pe mîna unuia care va ști să-i cheltuiască. Nu vreau previziuni.

Și nici nu vreau să știu ce se va întîmpla cu mine mîine. Ca și în meseria mea. Vă rog să mă credeți că au fost situații în care n-am căzut de acord cu regizorul asupra citirii scenariului înainte de a începe turnarea. De ce ? Ca să am o surpriză dimineața cînd vin la lucru și aud comanda : motor ! E cu totul altceva să te trezești în fața unui lucru la care nu te-ai gîndit decît să fii în pielea personajului încă de cu seară. Ai o anume prospețime". „Această poveste a actorului care își lucrează rolurile eu n-o cred. Personajul îl purtăm cu noi, e nevoie de un pic de instinct și de multă inteligență ca să-l joci bine. Munca mi-o fac stînd la fereastră, conducînd mașina sau privind la tele. Nu văd de ce e nevoie să stau la birou și să-mi compun personajul. El este cu tine toată ziua. Nimeni n-a interpretat vreun personaj supraom, în genere personajul pe care-l joci îți seamănă într-o privință sau alta..." ...spune el cu nonșalanță.

Nici urmă de oboseală și neliniște, nici o concentrare voită nu-i apare pe față, Mastroianni este același personaj de pe ecran și în viață.

Nu-i place vacanța. Îl plictisește singurătatea.

„Am fost uneori în nordul Italiei, la țară, dar n-am putut sta prea mult. Am fost la Paris ca s-o văd pe fiica mea, Chiara. Cea mai amuzantă meserie este cea de actor. Joci și nu te plictisești niciodată, de fiecare dată este altceva. Am o voce frumoasă și-mi place să cînt, ceea ce-mi crează alte prilejuri de distracție. Credeți că există un divertisment mai grozav decît acesta ?"

dar cînd am aflat că mama este atinsă de maladia lui Alzheimer, tristeţea şi suferinţa au pus stăpînire pe mine. Aflam că o femeie care a făcut fericirea a miloane de oameni prin vitalitatea şi talentul ei, era atinsă de o maladie incurabilă.

Într-o zi, în timp ce se afla în faţa oglinzii ,eu o priveam şi ea mă privea pe mine. S-a întors de vreo două ori spre oglindă şi m-a întrebat: cine eşti? Din momentul acela am început în legătură cu Asociaţia medicilor şi am învăţat să mă adaptez situaţiei. N-am ştiut niciodată dacă mama m-a recunoscut în timpul bolii ei. Progresiv ea a devenit violentă şi a fost imposibil să mai comunici cu ea. Cînd s-a îmbolnăvit, a părăsit Hollywood-ul şi a venit cu mine la New York. Locuia un apartament vecin cu al meu şi puteam fi alături mereu de ea. Acum un an, cînd s-a născut fiul meu, l-am dus să-l vadă. I l-am aşezat pe genunchi. Dar n-a avut nici o reacţie. Am avut cîteva infirmiere alături pînă la sfîrşit, care o îmbrăcau şi o coafau. A păstrat pînă la sfîrşit demnitatea de femeie şi noblețea firească ei. Dacă s-ar fi ştiut de la început că mama este bolnavă, s-ar fi putut evita cel puţin o publicitate de prost gust care se referea de cele mai mult ori la un om inconştient de faptul că este grav bolnav".

Cea mai frumoasă poveste de dragoste a HOLLYWOOD-lui

LA 16 MAI 1967, REGIZORUL Stanley Kramer a reunit toată echipa filmului său „Ghici cine vine la cină", pentru a sărbători, după tradiţia hollywoodiană ultima zi de turnare. În timpul banchetului, Kramer se ridică şi propuse un toast pentru Spencer Tracy „cea mai mare personalitate a cinematografului american".

Katherine Hepburn, pentru care acesta avea să fie ultimul film cu Tracy, îşi reţinea greu emoţia. Bolnav, epuizat, Tracy se găsea în ziua aceea la New York, de unde îi telefonase vechiului său amic, Garson Kanin, „am să rămîn pe platou pînă la ultima filmare".

Marcat de boală, un alcoolism împotriva căruia Katherine Hepburn luptase cu mult curaj, timp de mai mulţi ani, Spencer Tracy se ţinuse într-adevăr tare pînă la sfîrşitul filmului. Pe platou însă, actorul se lăsa deseori cuprins de crize de lacrimi şi arăta camerei de luat vederi o faţă răvăşită de mort viu.

„Ghici cine vine la cină" a fost un mare succes, chiar dacă unele critici acide deplîngeau faptul că filmul nu a rezolvat problema negrilor. Spencer nu a mai avut timp să răspundă detractorilor filmului, nici să triumfe de bucurie pentru rolul atît de greu, dus pînă la capăt. În ziua de 19 iunie 1967, la ora şase dimineaţa, cînd se îndrepta către bucătăria bungalow-ului său din Beverly Hills, unde trăia singur, să-şi ia un pahar de lapte, căzu lovit de o criză de inimă. Neliniştită de absenţa ştirilor, în dimineaţa aceea Katherine se îndrepta către Spencer. L-a ridicat de jos şi a cerut ajutorul medicului şi fratelui lui Spencer, Carroll Tracy. Acesta şi-a luat sarcina să o anunţe pe soţia lui Spencer, Louise, în timp ce Katherine se îndrepta către proprietatea sa din Fenwick, ca să-şi plîngă durerea. O atitudine conformă caracterului său, dar şi regulilor stabilite de Tracy pentru ca şi familia lui.

De-a lungul îndelungatei legături pasionale între Tracy şi Hepburn, Louise, soţia lui Spencer n-a intervenit niciodată. N-a vrut s-o provoace. Şi apoi dintre toate femeile pe care le-a iubit Tracy, Katherine era singura care se ocupa de el şi nu cerea nimic în schimb. Căci nu dorea să se mărite, fiind prin conformaţie opusă ideii de căsnicie. Pe de altă parte, Spencer Tracy, profund catolic, era împotriva divorţului. Copiii săi — John, surd din naştere, şi Susie, aveau nevoie de el.

Hollywoodul a fost mereu fascinat de povestea de dragoste dintre Katherine şi Spencer. Născut în 1900 la Milwankee, Spencer Bonaventure Tracy a moştenit de la tatăl său un gust pronunţat pentru alcool şi de la mama — principii religioase foarte stricte.

„Spencer era de o incredibilă inconstanţă, spunea fratele său, Carroll Tracy De cînd îl cunosc nu a reuşit să mă surprindă niciodată prin ceea ce făcea, căci nu făcea nimic ca ceilalţi oameni. Doar odată, cînd ne-a anunţat că vrea să se facă preot, era cît pe ce să-l cred. Dar, graţie cerului, nu a fost decît un foc de paie".

Vocaţia acestui ex-iezuit a fost cinematograful. În 1935 era deja star, şi avea partenere pe cele mai frumoase vedete de la Hollywood: Jean Harlow, Carole Lombard, Judy Garland şi pe cei mai cunoscuţi actori ai vremii: Clarck Gable, Humprey Bogart, etc. Dar avea deja faimă de mare beţiv. Din pricina aceasta, contractul său stipula că, dacă va fi găsit cu un pahar de bere în mînă pe platou, contractul îi va fi desfăcut. Dar nici o clauză specială nu prevedea că nu se poate retrage de pe platou într-un loc unde să bea zdravăn. Drept pentru care, de multe ori, în timpul turnării unor filme, era căutat în baruri de noapte şi găsit în compania unor vedete sau a altor băutori ca şi el. Soţia sa, care renunţase la cariera cinematografică pentru el, trăia departe de Hollywood, într-un ranch în care vedea de copii şi creştea cai. Bulversată de surditatea fiului său, care proba pînă la un punct pasiunea tatălui pentru pahar, Louise reunise şi alte mame cu fiii bolnavi de surditate şi deschisese o mică clinică care ţinea de Universitatea din California de Sud. A condus clinica pînă în 1983, cînd a murit. Ea nu putea avea grijă de soţul obligat să rămînă luni întregi pe platouri. Deseori infidel, între două wisky-uri, Spencer Tracy se socotea un soţ şi un tată model, pentru că se îngrijea ca familia lui să nu ducă lipsă de nimic.

Calităţile sale erau apreciate la Hollywood, iar acesta l-a privit cu afecţiune totdeauna şi cu mare respect. Era preţuit pentru felul lui deschis de a fi, pentru caracterul simplu şi direct. Cît despre talentul său, s-a crezut totdeauna că acesta este de o inegalabilă valoare. A cucerit cîte un Oscar în doi ani consecutivi, în 1937 şi 1938, dar mai presus de asta, Gable şi Bogart apreciau la Spencer marele său umor şi profesionalismul ieşit din comun. Nimeni nu imita mai bine decît el pe Katherine Hepburn, care spunea deseori că: „ţara mea nu vrea ca eu să am copii". Cînd cineva remarca inteligenţa actriţei, Spencer îi replica: „toţi oamenii dotaţi sînt stupizi".

Fiica unui doctor, Norval Thomas Hepburn, aşezat în Noua Anglie, Katherine era imaginea însăşi a tribului Hepburn, compus din două fete şi doi băieţi. În familia lor nu era oră de masă şi lucru incredibil pentru acel timp, copiii luau parte la discuţiile celor mari. Aşa se explică de ce Kathy va suporta greu disciplina din şcoala secundară din Kenwich şi pe cea austeră de la Baltimore, unde este trimisă pentru a-şi termina studiile. Aici, pasiunea pentru bicicletă, meciuri de box şi campania pentru drepturile femeilor, vor juca un rol preponderent în petrecerea timpului. Chiar în birourile lui David Salznick sau

pe scena teatrului de pe Broadway unde juca atunci cînd a sosit în California, în 1928, Kathy n-a pierdut nimic din originalitate și impertinență. Atunci cînd starurile circulau în mașini elegante, conduse de negri îmbrăcați în livrele bogate, Katherine Hepburn colinda Hollywood-ul în veșminte simple, pantaloni, impermeabil bărbătesc, pulover, guler colant, pantofi sport. Avea părul mereu zburlit, iar sofisticarea și-o păstrează pentru cinematograf. Ceea ce a apropiat-o de Spencer a fost în mod sigur, atitudinea ei stoică în fața tragediilor vieții.

Pe cită vreme Spencer se exterioriza în alcool, Kathy făcea exerciții fizice pînă la epuizare și deseori, băi în oceanul Înghețat. N-a putut uita niciodată șocul pe care l-a încercat la moartea fratelui Tom, unul din frați, pe care voința implacabilă a tatălui îl destinase profesiei de medic, în timp ce el dorea cu totul altceva. Brusc, cadrul idilic al familiei Hepburn se destramă. În 1930 moare mama lor, iar tatăl se va recăsători cu infirmiera care o îngrijise un an.

Căutînd să-i înțeleagă atitudinea, Kathy va declara că bărbații rămîn toată viața niște neajutorați.

Cînd ea și Spencer devin inseparabili, presa de scandal se întreabă intrigată: sînt ei numai o pereche cinematografică sau sînt amanți?

La Hollywood se știa că actrița se măritase în 1928 cu Ludlow Ogden Smith, un tînăr și seducător om de afaceri, cu studiile de inginerie terminate în Franța, frumos, cultivat și foarte bogat. Cuplul divorțează în 1934 în Mexic, dar în 1942, cînd Smith vrea să se însoare, își cheamă soția în fața instanței, căci divorțul lor nu era valabil în S.U.A. Numai că actrița nu se prezintă la proces, socotind povestea terminată definitiv. De altfel, va recunoaște că n-a făcut nimic pentru ca mariajul său să dureze, deși nu avea nimic să reproșeze soțului ei. În 1942, la cei 33 de ani ai săi, după o legătură cu realizatorul George Stevens și alta cu Howard Hughes, Katherine hotărî dintr-odată că nu există în Hollywood un bărbat mai demn de interes decît Spencer Tracy. Ce mare i-a fost bucuria atunci cînd Joseph Mankiewicz o anunță că va turna alături de Spencer în filmul „Femeia anului", condus de George Stevens. (Coincidență: un an mai tîrziu, un magazin din S.U.A. i-a decernat titlul de „femeia anului", titlu pe care îl va mai cîștiga o dată în 1963). Fericită, s-a îndreptat către studiouri. Aici era adunată toată echipa de filmare. Mare i-a fost însă surpriza cînd a observat că Spencer Tracy era cu un stat de palmă mai scund de cît ea. Încercă o scuză, se bîlbîi, dar Spencer îi aruncă, cu nonșalanța proprie: „Nu vă faceți griji, miss Hepburn, o să vă aduc la aceeași înălțime!" Și s-a ținut de cuvînt! Nu numai în cele nouă filme în care au jucat împreună, ci și în viața personală. Cînd Spencer nu era cu ea, Kathy era volubilă, autoritară, tranșantă. De cum apărea Spencer ea își schimba radical atitudinea: ridica spre el o privire extatică și-și înghițea vorbele. Se spunea despre ea pe vremea aceea că nu exista decît prin el și alături de el. Scenaristul Garson Kanin, un familiar al cuplului, povestește în cartea pe care le-a închinat-o, că „Spencer și Katherine erau una și aceeași persoană".

În schimb, ce-i putea oferi Spencer ei? Fidel reputației sale, Spencer nu putea trăi decît alături de femeia pe care o iubea. De aceea Kathy, care detesta casele în stil gotic, a fost nevoită să închirieze locuințele unor staruri ca John Gilbert sau Charles Boyer, care nu erau departe de bungalow-ul ocupat de Spencer, numai ca să fie alături de el, să ajungă din cițiva pași la locuința lui și să-i pregătească masa, sau să-i calmeze angoasele atunci cînd o turnare îl obliga să facă o mai lungă abstinență. O cafea tare îl remonta și-l calma. Dar mai ales prezența ei era binefăcătoare. Kathy nu cerea nimic. Louise, soția lui, continua să pozeze alături de el în fotografiile oficiale, în timp ce Kathy îi era devotată trup și suflet. Un timp Spencer a fost fascinat de eleganța și personalitatea actriței Joan Fontaine, și cum aceasta îi replica deseori: tu aparții Katherinei, Spencer îi răspundea: „Ah, Katherine este ceva platonic!"

Deceniul 4 și 5 este timpul în care cei doi sînt acceptați de Hollywood ca un cuplu de amici afectuoși. Dar în 1962, revista magazin „Look" publică știrea că Spencer este alcoolic și că-și abandonase familia, iar el și Katherine nu se mulțumeau să schimbe sărutări pasionale pe ecran, ci continuau și dincolo de acesta pasiunea pe care o afișau pe ecran. Spencer și Kathy îi urau pe ziariști.

În anul 1955, Katherine acceptase un turneu în Australia. Lăsa în urma ei un om bolnav, pe care-l obligase în cei cițiva ani de dragoste, să o asculte și să lase băutura. Imediat ce Kathy a plecat, Spencer s-a înfundat într-un bar de noapte și a ținut-o într-o beție, timp în care Robert Wise îl aștepta la filmare. L-a așteptat citeva zile, după care abia l-a determinat să vină pentru o zi pe platouri. A dispărut iar, drept pentru care MGM i-au desfăcut contractul de muncă. „Tracy este sfîrșit, se spunea. Organismul lui nu va mai rezista mult".

Înlăturarea de la MGM însă nu-i afectează cariera, ci din contră, propunerile curg, iar în anul următor, Spencer primește un alt Oscar pentru filmul „A trecut un om". „Renașterea" sa s-a datorat Katherinei, care a venit urgent din Australia. I-a obligat să slăbească, făcîndu-l să alerge de-a lungul plajelor californiene, controlîndu-i alimentația, moderîndu-i pasiunea pentru wisky și calmîndu-i angoasele în timpul turnărilor lungi și grele. Cînd îl părăsea pentru o piesă pe care o juca la New York, sau pentru un film pe care-l turna în alt oraș, Spencer rămînea cu demonii săi.

Invitat în 1965 în Cuba, la proprietatea lui Ernest Hemingway, pentru a pregăti adaptarea cărții „Bătrînul și marea" pentru ecran, Spencer îl va uimi pe scriitor cu energia sa. La ferma din Havana a marelui scriitor, Spencer era primul care se scula, deși își petrecuse noaptea cu demonii săi și în compania lui Hemingway.

Profund catolic, Spencer nu lipsea de la slujba de duminică. Cînd călătorea la Roma, o delegație a Vaticanului îi aducea felicitările papei pentru spiritul profund umanitar al filmelor sale, cît și pentru credința sa neclintită în biserică și în ceea ce semnifica ea.

În timp ce Kathy rămînea o atee, Spencer nu se dezicea de credința sa.

La sfîrșitul anului 1966, Garson Kanin, care văzuse cuplul născîndu-se și evoluînd ca un cuplu iubit și respectat de întregul Hollywood, înțelege că Spencer n-o va mai duce mult. La cei 66 de ani ai săi, arăta bolit de tot și avea părul complet alb. Este nespus de impresionat de atmosfera de la Hollywood, unde piereau studiouri peste noapte sau se anunțau cite două-trei falimente pe zi, unde pătrundeau ca într-o citadelă pustie turiști din toată lumea. Este impresionat de scandalurile noului val, de răsturnarea multor valori. Însăși Katherine a îmbătrînit, rămăsese în ea însă flacăra care luminase viața lui Spencer. „În lumea de azi a cinematografului, scrie Garson Janin, cei doi sînt o excepție, sînt niște ființe elevate și rafinate. Dragostea lor, relațiile lor sînt simple, unice, mistice". La moartea lui Spencer, Kathy nu abandonează pe fratele acestuia, care se ocupase de afacerile lui Spencer și trăia acum într-o casă de sănătate. Singurul lucru pe care l-a păstrat de la Tracy a fost un pulover roșu, cu guler colant. N-a păstrat fotografii și nici scrisori de la marea dragoste a vieții sale. În martie 1967, Academia de film a S.U.A. a decernat un Oscar post-mortem lui Tracy, pentru rolul din filmul „Ghici cine vine la cină". Katherine a primit trofeul, în timp ce fiica și soția sa se găseau în sală și aplaudau alături de asistența numeroasă care lua parte la premiere. Kathy nu-și poate ascunde lacrimile care-i înecă glasul atunci cînd citește ultima scrisoare pe care i-o trimisese lui înainte de a muri.

Peste douăzeci de ani, s-a comemorat amintirea marelui dispărut.

Au vorbit Katherine Hepburn și Susie, fiica lui Spencer. Nimeni în sală n-a făcut vreun comentariu, nimeni n-a socotit o impietate alăturarea celor două nume. Dragostea celor doi a fost privită mereu cu respect și admirație. La cei 78 de ani ai săi, sublimă în pantalonii de flanelă și în puloverul cu guler înalt, Kathy păstrează vie amintirea celui dispărut. Munceste ca și în tinerețe mult și serios. Are față de cinematograf aceeași atitudine de înaltă profesionalitate. Știe că așa ar fi gîndit și Spencer, că la fel ar fi procedat dacă mai trăia. Pînă la urmă, Spencer a reușit să aducă pe „marea Kathy" la aceeași înălțime cu el.

LIZ TAYLOR

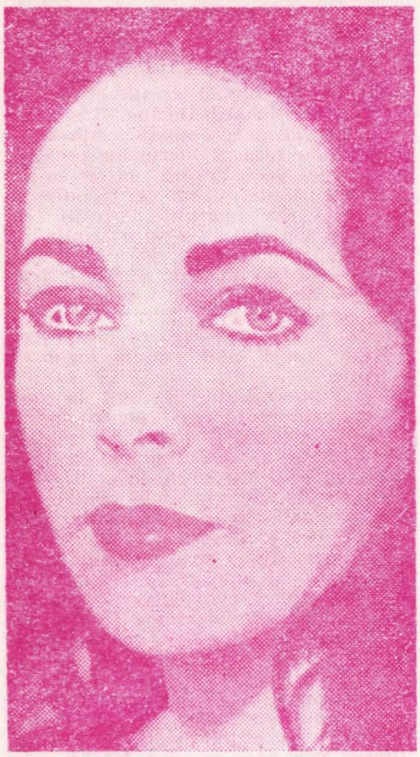

sau renașterea unui star

MĂ NUMESC ELIZABETH TAYLOR. De mai bine de cincizeci de ani publicul mă cunoaște. M-a văzut copil, adolescentă, femeie tînără, soție, mamă și în prezent — bunică. Observați că nu adaug nici un adjectiv diferitelor etape ale existenței mele. Mă blamați pentru asta? Cînd e vorba să povestească despre mine, studiourile și presa o fac cu bucurie.

Bătrînă sau tînără, grasă sau slabă, dumnezeu știe de ce n-am scăpat niciodată de imaginea mea. Cînd privesc surizînd această siluetă care a trecut la numărul 38 — ceea ce nu e rău pentru o bunică de cincizeci și ceva de ani, sau cînd încercam să fug de orice oglindă în afara celei de la pudriera mea, ziarele, magazinele ilustrate și ecranul n-au încetat să-și reînnoaiscă imaginea chiar pe cea din copilărie. Am avut noroc. Foarte devreme am învățat să disociez imaginea mea adevărată de cea pe care o aveam ca persoană publică. A fost o necesitate. Sînt în fața camerelor de luat vederi de cînd aveam nouă ani și în tot acest timp am încercat să plac unui public destul de larg și necunoscut, am fost ca o mică ceașcă de cenușă. Deși viața mi-a fost etalată în presă, în fața lumii întregi, eu am trăit pentru mine și pentru cei dragi mie și față de care am o anume responsabilitate. N-am încercat niciodată să-mi explic actele de orice natură ar fi fost ele, în afară de cele în care m-am simțit responsabilă. Această atitudine a șocat publicul, dar a sfîrșit prin a mă respecta pentru asta. Cele mai multe femei știu că fizicul lor influențează asupra imaginii pe care și-o fac cei din jur despre ele, sau asupra imaginii pe care o au despre ele însele în societate, căci a fi frumoasă înseamnă înainte de toate a fi slabă. Orice luare în greutate afectează atît ideea pe care o avem despre noi înșine, cît și fizicul nostru.. În schimb, o pierdere în greutate ne redă încrederea în noi înșine. În sfîrșit, noi toate știm că un regim pare mai puțin penibil atunci cînd sîntem fericite. Mie îmi place să mănînc, crema de ciocolată mă tentează mai puțin cînd sînt fericită și mă simt bine în pielea mea. Dacă existența îmi este amenințată pe plan sentimental și profesional, crema de cicolată Perugina pe care o păstrez pentru prieteni, mă face să-mi lase gura apă.

Dar dacă un film mă absoarbe cu totul, uit să mănînc. Fac parte dintre acei gurmanzi care se gîndesc la un prînz bun chiar dacă se află în fața șefului. Aș spune tocmai cînd se află în fața șefului. După vîrsta de patruzeci și cinci de ani, greutatea corporală a devenit una din preocupările mele permanente. În ziua cînd am găsit curajul să atac aceste kilograme în plus, a trebuit să admit că începusem să mă îngraș și asta numai pentru că-mi pierdusem mîndria de om și de femeie ca persoană publică. Totuși n-aveam dreptul să mă plîng. Vîrsta de patruzeci de ani este o vîrstă ideală ca să te accepți așa cum ești. Ceea ce am făcut de fapt o bună parte din existența mea. Acum cîțiva ani viața mea particulară s-a deteriorat și odată cu ea și fizicul meu. Am intrat în cerc vicios. Mîncam enorm ca să compensez ceea ce îmi lipsea. Dar îmi lipsea de fapt încrederea în mine și orice hrană de pe pămînt n-o putea înlocui. Pe măsură ce mă îngrășam, găseam alte rațiuni ca să mă tratez cu duritate. Mă consolam mîncînd și bînd pe măsură. După un timp aceasta a devenit preocuparea mea principală. „Oare ce as vrea să mănînc? mă întrebam cînd mă sculam. După micul dejun, nici nu-l terminam bine, mă și gîndeam la ora prînzului. În limbajul meu prînzul era un festin care atingea proporțiile unui banchet. Încercam în zadar să minimalizez importanța alcoolului și a drogurilor în existența mea. Mulți prieteni se minunau de cît puteam să mănînc. Mă întreb dacă cel mai bun mijloc de a incita pe obezi să urmeze un regim de slăbire, n-ar fi cumva să se filmeze toate mesele lor de pe o zi. Subiectul ar putea vedea filmul și să-și dea seama ce și cît consumă. Nu cred că mi-ar fi plăcut să joc acest rol. M-am îngrășat la Washington și tot acolo am devenit conștientă de imaginea pe care o aveam și de puțina stimă pe care mi-o purtam pentru această imagine.

Acolo mi-am pierdut încrederea în Elizabeth Taylor, atît ca individ cît și ca persoană publică. Atunci cînd m-am îndrăgostit de John Warner știam că are ambiții politice. S-a prezentat în alegeri pentru postul de senator al Virginiei. Cum s-ar adapta un star la campania electorală, cum și-ar putea aduce aportul moral? se întrebau scepticii. John Warner era soțul meu, credeam în el și voiam să-l ajut pînă la capăt. Îmi făcusem o idee foarte vie despre datoriile unei soții și în viața conjugală am fost totdeauna foarte maleabilă. M-am adaptat și de data asta vieții soțului meu de bună voie și cu multă bucurie.

Cînd m-am lansat în această aventură cu John, aveam noțiuni de o incredibilă naivitate. Chiar cînd am înțeles că va trebui să muncească zi și noapte, nu-mi păsa că acest lucru va aduce prejudicii vieții intime. Am devenit adepta ideii „păstrează-ți forțele"! Am început să mă vait ba de una ba de alta. Ca și alte soții de oameni politici, am început să mă îngraș fără ca asta să mă preocupe. Lucru care conta era ca el să cîștige campania și dacă tot nu-mi făceam meseria, nu vedeam la ce mi-ar fi folosit silueta! La 7 noiembrie 1978, John a fost ales senator al S.U.A.

Cînd și-a luat funcția în primire, a fost unul din cele mai frumoase momente din existența mea. Nu-mi dădeam seama că acesta este începutul sfîrșitului căsniciei noastre. Rolul soției unui senator este debilitant. Niciodată n-am fost mai singură decît am fost atunci și nu-mi acuz fostul soț de această stare de fapt.

John pleca foarte devreme de acasă. Își lua micul dejun pe drum. Îi spuneam la revedere și mă culcam iar. Nu trebuia să merg nicăieri. Mă sculam tîrziu, mă îmbrăcam, apoi citeam, priveam la tele sau la pereți, nu făceam absolut nimic. M-am consacrat multor acțiuni de binefacere, dar n-aveam obligații cotidiene.. Reuniunea lunară a soțiilor de senatori, vizite la spital, mai ales în saloanele rezervate celor bolnavi de boli mintale și copiilor, acestea erau principalele mele ocupații.

La sfîrșitul unei anume perioade am organizat seminarii pentru actori. Studenții mei, cred, erau bulversați de fizicul meu, dar teatrul îi interesa înainte de toate. Dacă zilele erau penibile, atunci ce erau nopțile? John venea tîrziu, pe la șapte seara, cu zeci de dosare de rezolvat peste noapte. Nu puteam pune masa, nu știam cînd își va termina treaba. Mîncam singură. N-am primit niciodată pe nimeni și am ieșit împreună foarte rar. De ce nu privești la tele, Poaters. (așa mă alinta el), am atîtea de făcut și nu știu cînd voi termina, îmi spunea adesea.

Dacă abuzasem de unele alimente în timpul campaniei electorale, atunci ce să vă spun despre perioada aceea de singurătate și plictis? Avem untul, piureul de cartofi, friptura de pui. Îmi petreceam cel mai mult timp mîncînd. Cînd m-am îngrășat, mi-am cumpărat alte haine, iar domnul Halston a continuat să-mi furnizeze compleuri cu pantaloni, evitînd doar roșul aprins, care-mi place teribil de mult. Eram o soție de senator ca toate celelalte. Mă îmbrăcam ca orice soție de politician și pe cine preocupa corpul în astfel de veșminte? Mă fascina să mă confund cu masa de necunoscuți în care intrasem. Nu mă mulțumeam numai să mă îngraș. Kilogramele în plus erau o manifestare exterioară, dar nu știam nici încotro merg. Pierdusem pentru prima dată în existența mea, mîndria. Pînă atunci, un sens sigur al valorii personale mă

ajutase să traversez perioade grele din existența mea. Mult timp închisesem ochi, ca să nu văd ceea ce trebuia să văd. Evitam oglinzile, dar fotografiile mă arătau din ce în ce mai grasă și creierul meu înregistra aceste imagini. „Doamne, fă să dispară burta aceasta enormă și umerii largi de halterofil"! Dar nu era decît o rugăminte, ca oricare alta. Încercau mulți să mă ajute, dar scoteam limba la toată lumea. Nu-mi păsa nici de mine însămi. Oamenii grași rid mult și toți gîndesc că nu le pasă de nimic. Dar nu este adevărat: cine rîde pe dinafară, plînge pe dinăuntru. Nu numai că plîngeam, dar eram gata să mor. N-am spus-o nimănui, nu voiam să se știe. Nu mult în urmă am participat la o gală de binefacere cu Joan Rivers și ea mi-a spus: „El, ești superbă. Ghici ce-am spus despre tine cînd erai grasă? Dar am avut motive s-o spun".

Mă îmbrăcam cu rochii largi în ideea că acestea nu arată ce e dedesubt. Dacă vreți să urmați un regim, faceți ca mine: dezbrăcați-vă complet și arătați-vă în fața unei oglinzi. E imposibil să te minți în fața evidenței. Am avut curajul să mă examinez și m-am văzut cu ochii publicului: o femeie grasă, cu pliuri groase care-i acopereau ochii violeți, îmbufnată. În final, am slăbit pentru că m-am forțat să privesc realitatea în față. Mă întreb de unde am luat atîta curaj. În casa noastră de la Washington, oglinzile mari erau în vestiar, în spatele ușilor închise. Într-o zi am ieșit din baie și am nimerit în vestiar și atunci m-am văzut.

Prima dată cînd greutatea corporală a devenit subiect de preocupare pentru mine, a fost atunci cînd mi-am dat seama că sînt mică de înălțime. Mike Todd și cu mine ne-am căsărit în 1957. Avea 25 de ani mai mult decît mine, dar părea mult mai tînăr. N-am văzut niciodată la cineva atîta energie și datorită lui, cele optsprezece luni cît am trăit împreună, mi s-au părut cît o clipă. Perioada aceea a fost cea mai frumoasă din toată viața mea. Noi am trăit în mai puțin de doi ani — o viață. Mike era puțin nebun, la fel era și Burton. Burton, care-l cunoscuse, spunea mereu că dacă ar fi trăit, în mod sigur noi doi am fi fost căsătoriți pînă la adînci bătrînețe. Ce nebunie delicioasă a fost să fiu soția lui. Să trăiești cu el era ca și cum ai fi turnat într-un film un mare spectacol. El transforma existența imposibilă pe care o duceam pe ecran, în realitate imediată. Superficial privit, părea dur, grosolan și insensibil. Dar era o fațadă.

Era dulce și cinstit, de o mare integritate morală, ceea ce disimula aparența sa extravagantă. În timpul cît turnam „Pisica pe acoperișul fierbinte", Richard Brooks i-a permis lui Mike să vizioneze scenele cotidiene, și soțul meu și-a dat seama că jocul meu nu mi-ar fi adus niciodată un Oscar. La capătul a două săptămîni de turnare, m-am îmbolnăvit de gripă. Mike trebuia să ia avionul pentru New York, unde se organiza o recepție în cinstea lui. În contractul meu, prevăzusem cinci zile de concediu, ca să-l pot urma. Gripa s-a transformat în pneumonie. Aveam patruzeci de grade temperatură. Mike și-a amînat plecarea. Trei mii de persoane îl așteptau la New York, numai că eu nu puteam pleca în voiaj. L-am făcut să înțeleagă că va trebui să plece fără mine. Era prima noastră despărțire. A urcat în camera mea și mi-a spus la revedere de vreo cinci ori. Aș fi vrut atît de mult să fiu alături de el! Cînd Mike a plecat, n-am putut dormi toată noaptea. Ceva inexplicabil m-a ținut trează. Îmi promisese să mă sune la cra șase dimineața.

S-a făcut șase și jumătate, șapte, șapte și jumătate și telefonul nu sunase. Știam de acum că se întîmplase ceva. Cînd medicul și secretarul meu, Dick Hanley, au intrat în cameră la ora opt, am început să urlu: Nu! nu este adevărat. „Liz", avionul personal al soțului meu se prăbușise și el pierise într-o clipă. Supărarea m-a făcut să-mi pierd pofta de mîncare. Nu credeam că am să pot supraviețui și asta îmi era egal. A trebuit să ies, dar nu-mi plăcea s-o fac. Mulți ani am fost înlănțuită de amintirea lui Mike. Am avut două mari iubiri în viață și una din aceste iubiri a fost Mike Todd. Cînd m-am întors de la înmormîntarea lui (cel mai dramatic episod al existenței mele) starea mea nu-mi permitea nici să dorm, nici să mănînc. Am slăbit cinci kilograme într-o săptămînă.

Slăbiciunea mea era neliniștitoare. A trebuit să-mi retușez o rochie albă în care lucram la filmul „Pisica pe acoperișul fierbinte". Eram prea tînără și nu voiam să-mi reiau viața fără soțul meu. Am ajuns într-o scenă din film, în care Big Daddy părăsea spitalul și se întorcea acasă, unde-l aștepta o masă de sărbătoare. Nepoții lui, „monștrii fără gît", cum îi numea Tennesse Williams, alergau și urlau, în timp ce ceilalți meseni erau așezați în jurul unei mese enorme, acoperită cu mîncăruri delicioase. Dialogul meu era scurt și reținut în această scenă și după scenariu, trebuia să rămîn totuși la masă. Am auzit dintr-odată: Motor! Mănînc, Liz, mănînc ce este pe masă, mi-a strigat regizorul. Am ascultat îndemnul lui, m-am îndreptat spre masă, am apucat o bucată de pui și m-am silit să înghit. Gîtul îmi era uscat și se îngustase, nu era deci ușor să mănînc. Richard Brooks a reluat scena din diferite unghiuri, strigînd mereu: Mănînc, Elisabeth, mănînc! La sfîrșitul scenei îmi regăsisem apetitul. Mîncam chiar și atunci cînd el nu mă mai îndemna s-o fac. Cînd turnarea s-a terminat, toată echipa a aplaudat. Mi-am dat seama că scena era aranjată de Brooks ca eu să încep a mînca.

După terminarea filmului îmi regăsisem apetitul natural și nu-mi făceam griji pentru greutatea mea, cînd mi-am dat seama că am luat cîteva kilograme în plus. În epoca aceea erau puține femei care făceau exerciții zilnice. Nu făcusem nimic deci ca să mă mențin în formă. Cînd am început turnarea cu „Deodată, vara trecută", hainele mă strîngeau în mod dezagreabil.

„Elizabeth, va trebui să slăbești cîteva kilograme, mi-a spus Joe Mankiewicz, realizatorul filmului, cînd am sosit pe platou. Și pentru numele lui dumnezeu, fă ceva cu mușchii tăi. Ai impresia că ai niște saci de șoareci morți sub braț". A fost pentru prima dată cînd brațele mi-au dat complexe. N-am uitat asta. Nu mi-am fortificat mușchii, dar am slăbit cîteva kilograme.

Bineînțeles, am părăsit studiourile Mgm pentru Twentieth Century Fox.

Cleopatra a fost primul scenariu care mi s-a propus și m-am trezit într-un avion pentru Roma, în compania lui Richard Burton. Ca fată tînără, credeam în destin. Dacă destinul există, atunci acesta a fost în mod cert Richard Burton. Timp îndelungat el a fost toată viața mea.

În ciuda tuturor lucrurilor pe care presa le-a spus despre noi, eu n-am regretat nimic. Cred că trebuie să iei viața așa cum este, s-o ții în mîini și s-o storci ca pe o lămîie. În cei cincizeci și cinci de ani ai mei am cunoscut bucurii mari și tristeți și mai mari, dar n-am abandonat. Am fost mereu dominată de pasiunile mele și nu cred că n-am știut ce fac atunci cînd m-am legat de Burton.

De fapt reflectasem mult la ceea ce era absolut nou pentru mine. M-am îndrăgostit de el pe platoul de filmare și din ziua aceea l-am iubit mereu. Cu el a început viața mea adultă. Sentimentele pentru el sînt și azi atît de puternice, încît nu pot vorbi despre el fără să mă emoționez. Chiar și atunci cînd eram împreună, ne iubeam la fel de mult ca și atunci cînd eram despărțiți. Cine spune că viața mea cu Richard Burton a fost luminată de fericire? El mi-a lărgit mult orizontul cunoașterii, m-a făcut să cunosc poezia și literatura, m-a făcut să trăiesc o viață epuizantă, care în fața publicului părea altfel decît era în realitate. Era generos, dar fără a exagera, cu mult fast. Mie îmi plăceau lucrurile frumoase și el îmi dăruia tot ce-mi doream. Diamantul Krupp n-a fost decît o splendoare printre alte splendori, doar că acesta a cunoscut o mai mare publicitate. Îmi plac pietrele prețioase, dar nu doresc să-mi aparțină neapărat. Îmi amintesc de o nuntă la Londra, unde stăteam alături de prințesa Margaret.

— Acesta-i faimosul dvs. diamant? m-a întrebat ea glumind.

— Da, i-am răspuns, punîndu-i-l în mînă, ca să-l poată examina mai bine.

„E prea grosolan, mi-a spus ea. E vulgar, a adăugat prințesa". „Da, i-am răspuns, nu-i extraordinar. Dar îmi place foarte mult".

Richard și cu mine am avut o viață îndestulată și plină de farmec, dar am plătit pentru toate. Cînd ni s-a propus „Cui îi e frică de Virginia Woolf", am început să mă îngraș. M-am îndopat cu pui la frigare, piure de cartofi și sos de carne, cremă glasată și lapte fiert în cereale, ceea ce adoram. Trebuia să fiu o matroană grasă și rea. Formele pe care le aveam la sfîrșitul anilor 60 erau puțin cam generoase. Eu mă îngrășam din orice, în timp ce Richard nu lua nici un gram, deși mînca tot ce-i plăcea. Ne-am amuzat grozav în timpul acela. Deviza noastră era: să mîncăm, să bem și să ne veselim, căci mîine ne vom relua obiceiurile.

Chiar dacă am traversat perioade grele, nu regret nici un minut petrecut cu Burton. Eram ca doi amanți care se atrag și se resping în același timp. Era mult mai important pentru mine să construiesc o

(continuare în pag. 201)

LIZA MINNELLI

„AZI CRED IN MINE", DECLARA Liza Minnelli în luna noiembrie a anului trecut, după o gală în lupta contra Sidei, gală ce a avut loc la Paris. După multe luni de absenţă şi o cură teribilă de dezintoxicare, Liza Minnelli revine, restabilită, senină şi în plină formă.

După un turneu prin Europa (Germania, Italia, Scandinavia, Austria), Liza a cîntat la Paris la 19 noiembrie, pentru ca a doua zi să ia avionul pentru New York, unde va începe turnarea unui film „Arthur şi rock-ul". Abia a terminat să turneze „Asistenţă pentru o femeie în pericol" cu Burt Reynolds.

După cura de dezintoxicare la celebra casă de sănătate Betty Ford Center, uitînd nopţile de jalnică insomnie şi căderile repetate în alcool şi barbiturice, slabă (a pierdut 15 kg), radioasă, îmbrăcată mereu în negru, cu părul în dezordine, fumînd ţigară de la ţigară, cu ochii strălucitori, Liza Minnelli a cucerit publicul francez.

R. — Credeţi că sînteţi genul hulit sau adorat?

L.M. — Agresivitatea mea, felul meu de a fi şi de a cînta, te face nervos, te duce la disperare şi te face nervos. Pe scenă, ca şi în oraş, azi sînt mai precisă, mai ponderată, mai terre-à-terre. Pentru toate acestea părerea celor care nu mă puteau suporta s-a schimbat.

R. — Cum vă explicaţi că francezii au un cult pentru dvs?

L.M. — Fără îndoială pentru că eu am mai mult sînge francez decît italian sau american. Bunica după tată se numea Mina Lebeau — şi aceasta este o rădăcină puternică. La casa de sănătate ni s-a cerut să desenăm ceva ce credem că ne reprezintă. Inconştient am desenat turnul Eiffel. Acesta înseamnă Franţa pentru mine.

R. — Şi pentru că veni vorba, ce anume v-a determinat să faceţi cura de dezintoxicare?

L.M. — Frica de moarte. Între două pahare şi două pilule mă simţeam oribil şi mă păcăleam spunîndu-mi că e vorba de o mononucleoză sau polyglicemie. Refuzam să cred că toate mi se întîmplau din cauza alcoolului şi a drogurilor. Timp de 15 ani am luat neuroleptice, urmate de somnifere. Am făcut orice prostie ca să pot supravieţui în această viaţă trepidantă pe care o estimam ca indispensabilă fericirii mele.

R. — Ce experienţă v-a adus această cură?

L.M. — O mai clară idee despre realitate, un sens al valorilor mai acut şi o clasificare clară a persoanei mele printre aceste valori.

R. — Mama dvs., Judy Garland, a murit de overdose în 1969. Exemplul ei nu v-a împiedicat să căderi în aceeaşi greşeală?

L.M. — Dacă sfaturile avizate ar avea un efect oarecare, cei mai mulţi oameni de meserie ar trăi fără durere. Realitatea este că reuşita lor este suma unei pante abrupte pe care o escaladează cu greu.

R. — V-am auzit spunînd că fantoma mamei vă urăşte şi de aceea vă urmăreşte peste tot. Aţi făcut pace cu ea?

L.M. — Pînă acum trei ani n-am avut timp să plîng şi să jelesc, spiritual vorbind. Astăzi o fac. Pe de o parte îmi spun că talentul meu trebuie să fie la înălţimea talentului ei. Nu mai sînt obsedată de imaginea ei. Cel mai dur este faptul că trebuie să uit că am simţit mult timp că sînt mama mamei mele, şi că acest lucru m-a făcut să iau asupra mea sinuciderea ei, datoriile, raporturile şi neliniştile, şi toate acestea trebuie să le fac cu umor, ca să nu degenereze iar totul împotriva mamei.

R. — Aveţi impresia că v-a fost furată copilăria?

L. M. — Nu, căci am iubit totdeauna lumea oamenilor mari. La vîrsta la care copiilor li se citesc poveşti cu zîne, tatăl meu, Vincente Minnelli, îmi citea Colette şi-mi povestea despre Versailles. Adulţii sînt mai puţin cruzi decît copiii.

R. — După ce v-aţi spitalizat, vă simţiţi înţeleaptă sau numai prudentă?

L.M. — Mai apreciativă. Fiecare zi devine preţioasă pentru că ne rămîne din ce în ce mai puţine de trăit. Trebuie să devii mai înţelegător, să faci pace cu surprizele vieţii. Uneori aş dori să devin cinică, dar e deprimant şi în felul meu, stimez prea mult pe cei din jur, ca să-mi impun felul de a fi şi nu să adopt un fel de a fi străin mie.

R. — E ştiut faptul că pentru a iubi pe ceilalţi trebuie să te iubeşti pe tine însuţi. Dvs vă iubiţi?

L.M. — Cînd mă trezesc dimineaţa, mă simt bine în pielea mea, mă privesc în oglindă şi cred că mă plac. Cînd mă gîndesc că profesional n-am prea făcut nimic pentru care să roşesc, iarăşi mă plac. Acum secretul este să fii în bună înţelegere cu tine însuţi, ca şi cum ţi-ai fi cel mai bun amic. Să te tratezi cu respect, bunătate şi disciplină, cum ai face-o cu cel mai bun dintre prieteni, şi în felul acesta îţi vei deveni drag ţie însuţi.

R. — După trei încercări nereuşite de a avea un copil, o să mai încercaţi o dată?

L.M. — L-aş adora. Dar este un lucru pe care nu l-am mai planificat la vîrsta mea. Şi apoi, dacă mă tot gîndesc la asta, s-ar putea să am alt eşec şi alte cauze de depresiune nervoasă. Ceea ce va fi, va fi, şi voi face faţă situaţiei şi într-un caz şi în celălalt.

R. — După tot ce aţi traversat, v-aţi păstrat intacte talentul, vocea, jocul, frumuseţea picioarelor. Nu credeţi că toate aceste miracole vin „de sus"?

L.M. — Într-o zi dumnezeu ar putea să-mi atingă vîrful nasului şi să-mi spună: O.K. Fetiţo, ţi-am făcut un cadou de care ai profitat destul. Dar eu nu sînt sigură că am primit tot acest bagaj în dar. Am muncit mult. Şi ca să ies din capcana în care căzusem a trebuit să muncesc de două ori mai mult decît alţii. Am probat că nu pot fi învinsă uşor.

R. — Care sînt atuurile dvs.?

L.M. — Facultatea de a observa, de a învăţa, de a reţine. Curiozitatea şi încrederea. Anul trecut, înainte de a muri, tatăl meu mi-a spus că pînă acum am făcut tot ce a fost posibil ca să-mi dezvolt datele native. Mi-a spus că are încredere în mine şi trebuie să recunosc că pentru prima dată am şi eu încredere în mine.

R. — Sînteţi curioasă să cunoaşteţi drumul pe care îl aveţi de parcurs?

L.M. — Nu în mod special. Îl văd zi de zi. Dacă ceea ce mă aşteaptă este negativ, nu vreau să ştiu. Dacă este pozitiv, voi fi surprinsă în mod plăcut.

Prezentare şi traducere de:
Maria Cristea ŞOIMU

SEMNE BUNE ANUL ĂBE I

Maria şi Vlăduţ

Soprana ADRIANA MEȘTEȘ

„De fiecare dată încerc să-mi definesc, pe cît posibil, o personalitate scenică proprie..."

V.G. — Spre a defini modul în care se execută o partitură muzicală, francezii dispun de două verbe distincte: unul, „jouer", referitor la minuirea instrumentelor, celălalt, „chanter" — a cînta, pentru muzica vocală. La fel, în germană: „singen" — a cînta, „klingen" — a suna, în italiană: „cantare" și „sonare" ș.a.m.d. În românește însă, nu avem decît acest unic cuvînt, „a cînta", care nu numai că nu produce confuzii, dar clarifică unul dintre atributele fundamentale ale muzicii: exprimarea prin mijlocirea sunetelor muzicale. Un violonist „cîntă" din vioara lui, pianistul „cîntă" la pian, iar cîntărețul „cîntă", pur și simplu.

A.M. — De altfel, însăși vocea omenească este un instrument, poate cel mai perfect...

V.G. — Dar și cel mai sensibil...

A.M. — Sensibil, fără-ndoială. Undeva, în sistemul nostru de apărare: fulare trecute peste gură în anotimpul rece, menajarea vocală etc., poate să apară uneori cîte o fisură, și indispoziția este gata. Și instrumentele propriu-zise se defectează, dar pot fi reparate sau înlocuite imediat. În timp ce cîntărețul aflat în indispoziție vocală nu are decît o singură alternativă: să cedeze locul... și rolul altuia. Pentru un începător astfel de accidente riscă să devină fatale. Cine se mai încumetă să-i ofere o nouă șansă? În ce mă privește, glasul meu fiind suficient de robust, îmi permit să nu mă maschez niciodată iarna cu fulare groase de lînă, și nici nu mă menajez: cînd este de cîntat, cînt; cînd am de vorbit, vorbesc, cu aceeași plăcere.

V.G. — Prin urmare, nu ați scăpat șansa cea mare.

A.M. — Șansa cea mare apare de fiecare dată cînd ești chemat să cînți într-un loc unde nimeni nu-ți cunoaște posibilitățile, iar prin preajmă nu-și așteaptă rîndul un confrate redutabil. Pentru a nu o scăpa fac în așa fel ca atunci cînd ajung pe scenă să-mi fi rezolvat toate problemele de natură tehnică și artistică la care pot aspira eu în acel moment.

V.G. — Am remarcat, într-adevăr, că aveți o mare siguranță atunci cînd pășiți pe scenă, sînteți foarte naturală, calitate care lipsește multor cîntăreți, chiar cu voci frumoase și convingătoare. Acest firesc scenic, care vă este propriu, și glasul cu un timbru pur, aproape instrumental, m-au impresionat încă de la debutul dvs. pe scena lirică ieșeană.

A.M. — Ah, eram studentă în anul I la Conservatorul „George Enescu". Debutul meu ieșean a fost deci în 1982; rolul Blonda din opera „Răpirea din serai" de Mozart. Unul dintre parteneri era basul George Solovăstru, pe care-l consider un mare interpret, mai ales în rolurile bufe.

V.G. — Ei bine, de atunci vă urmăresc evoluția cu cea mai vie curiozitate și pot să vă spun că mi-ați dăruit cîteva momente de mare satisfacție. Dar cea mai puternică emoție am trăit-o acum cîteva luni, cînd ați fost distribuită în „Traviata" de Verdi, alături de tenorul Ionel Voineag și de baritonul Visarion Huțu. Actul al doilea, scena dintre Violetta Valéry și tatăl lui Alfredo, Giorgio Germont, interpretată de dvs. și de baritonul Visarion Huțu, m-a zguduit, pur și simplu; deși „Traviata" este o operă pe care am ascultat-o în nenumărate rînduri, și nu credeam că-mi mai poate produce șocuri atît de puternice.

A.M. — Să nu vă mire. Baritonul Visarion Huțu a fost, și este încă — deși am absolvit Consevatorul — profesorul meu de canto. Și tenorul Ionel Voineag, astăzi solist al Operei Române din București, a studiat cu el, ca și Constantin Cepreagă, binecunoscutul tenor ieșean... Cu nimeni nu mă simt mai stimulată pe scenă așa cum o simt cînd îl am ca partener pe baritonul Visarion Huțu. Nici odată nu voi găsi cuvinte potrivite pentru a-mi exprima adînca recunoștință și marea prețuire ce i le port, pentru că lui îi datorez aproape toate reușitele mele artistice. Cum spuneam, și astăzi sînt eleva lui supusă și ascultătoare, și-l consider un mare profesor de canto și un partener ideal pentru oricare cîntăreț.

V.G. — Este singurul profesor de canto pe care l-ați avut?

A.M. — Nu. Și aș fi o ingrată dacă nu aș aminti-o pe cea care mi-a deschis prima drumul către cariera de cîntăreț: pe soprana Rodica Miloia din Timișoara, pe care am părăsit-o venind la Iași să urmez Conservatorul. Tot la Timișoara am avut și primele experiențe sceniee, cîntînd în corul Operei, dar făcînd și unele roluri de operetă. Mi-am dat repede seama că a cînta pe scenă nu este o joacă, am realizat imediat că pentru artistul liric viața este extrem de severă, plină de renunțări și de nenumărate piedici.

V.G. — Fascinația scenei v-a ajutat și vă ajută să învingeți toate obstacolele.

A.M. — Pe care artist nu-l fascinează scena? Și-l înspăimîntă... Faceți cîțiva pași pe scenă în prezența publicului și veți constata că pînă și mișcările cele mai obișnuite devin o problemă. Dar să mai și cînți... Fără-ndoială, toate astea țin de meseria noastră. Emoția pe mine mă activează. Și eu sînt mioapă, dar nu-i dau dreptate Mariei Callas care, la începuturile furtunoasei sale cariere, nefiind admisă să cînte la Metropolitan din New York, a aruncat cu ostentație următoarea replică: „Sînt mioapă, și pentru mine toate scenele sînt la fel". Nu toate scenele sînt la fel. Amintiți-vă ce a pățit cu ani în urmă, la Paris, o altă celebritate, soprana Elena Souliotis, specialistă recunoscută în rolul Abigaile din opera „Nabucco" de Verdi: a fost fluierată. În timp ce baritonul nostru, Dan Iordăchescu, care cînta în acea seară alături de ea, a repurtat un mare succes. Nu este suficient să ai o voce fenomenală ca a lui Souliotis, ci să dai și viață personajului pe care-l reprezinți. Iată cum îmi explic eu izbînda baritonului Dan Iordăchescu. Azi lumea nu mai vine la operă, ca odinioară, ca să audă doar voci frumoase și virtuozități gratuite; vine la spectacol și trebuie să i se ofere acest spectacol. Sarcina este destul de ingrată, pentru că majoritatea libretelor sînt de o factură destul de artificială. Să luăm, de pildă, „Flautul fermecat" de Mozart. Ce muzică extraordinară! Cineva spunea că numai Mozart a fost capabil să facă o operă dintr-un asemenea libret, pentru că textul ne slujindu-l, s-a abandonat cu totul muzicii. Ei bine, cum poți juca, cum poți face spectacol din „Flautul"? Și totuși, cu cîtva timp în urmă, am auzit la radio o execuție surprinzătoare a acestei opere, aș spune, o execuție scenică, de un firesc copleșitor.

Surmontarea partiturii este doar o etapă. Descifrarea sensurilor ei și descoperirea unor sensuri noi, care să o pună în armonie cu modul nostru de a simți, aceasta consider eu că reprezintă îndatorirea mea principală de cîntăreț de operă. Așa am procedat cu Lucia, din „Lucia de Lamermoor" de Donizetti, așa am procedat cu Gilda din „Rigoletto", cu Violetta Valéry din „Traviata". Am convingerea că opera poate fi spectacol, că poate captiva publicul făcîndu-l să uite că se află în fața unei convenții. Spectacolul de teatru este și el o convenție. Iar cîntatul pe scenă, cu atît mai mult. Artistului de operă i se cere deci să fie în egală măsură și cîntăreț și actor. Toată lumea înțelege asta, se vorbește mult în acest sens, dar marile realizări sînt puține. Este un teren care se lasă greu cucerit, fiind și mai greu de stăpînit. Muzicalitatea, acel instinct îmbinat cu cunoaștere, este o altă condiție esențială. Fără muzicalitate, pur și simplu, nu te poți mișca pe scenă: stai tot timpul cu ochii la dirijor să nu-ți scape vreo intrare. Relația cîntărețului de pe scenă cu dirijorul este o condiție

permanentă, care în timpul spectacolului trebuie să fi depășit stadiul intrărilor și al tempoului. Cînd acestea nu sînt asimilate în prealabil, mișcarea și expresia scenică sînt stînjenite, chiar complet anihilate. Un duet de dragoste sau o înfruntare este firesc să se petreacă ochi în ochi cu partenerul, și nu cu ochii la dirijor.

Dar cred că am intrat cam mult într-un domeniu, care mă preocupă intens... De fiecare dată încerc să-mi definesc, pe cît posibil, o personalitate scenică proprie, adică vreau să rămîn eu însămi în rolul pe care-l interpretez. N-aș fi mulțumită să se spună despre mine: cîntă ca Beverly Sills sau, are ceva din jocul Victoriei de Los Angeles. Nu că n-aș aspira la renumele lor, dar vreau să rămîn eu însămi în tot ce fac, adică Adriana Mesteș.

V.G. — Deocamdată v-ați făcut un nume: mai întîi la Iași, prin spectacole în care ați apărut și prin cele cîteva recitaluri, dar și la Timișoara, Cluj, Craiova, București; mai mult chiar, ați cîntat și în străinătate, participînd la concursuri internaționale. Toate acestea le-ați acumulat în cîțiva ani, mai întîi ca studentă și, de curînd, ca absolventă a Conservatorului „George Enescu".

A.M. — ...de un an și jumătate. Vreau să spun că am absolvit Conservatorul acum un an și jumătate. S-ar părea că Iașul a fost destul de generos cu mine. Nu însă pe măsura dorințelor și posibilităților mele. Veți spune că sînt tînără, să am răbdare, că nu pot avea totul peste noapte. Asta nu pricep eu: tinerețea este un defect? În meseria noastră eu o consider o calitate, prima poate care se deteriorează cu trecerea timpului. Nu vă place să vedeți actori tineri pe scenă, în roluri potrivite? Mie-mi place, și multora le place. Și de ce să am răbdare? Sînt în putere, mă simt în stare să fac oriee rol care s-a scris pentru genul meu de voce, să cînt, vreau să cînt... În recitaluri, în concerte vocal-simfonice, în spectacole de operă. Pentru asta am făcut Conservatorul. Dacă aș fi știut că voi eșua undeva unde nimeni să nu aibă nevoie de glasul meu, n-aș fi lăsat de Conservator.

V.G. — Nu sînteți lipsită de temperament. Temperamentul este o calitate în arta scenică?

A.M. — Temperamentul controlat. Pe scenă, totul se face cu măsură. În viața de toate zilele însă, îți mai poți da drumul. Cu alte cuvinte, scena-i una, viața-i altceva. Dar cu cît aduci mai multă viață pe scenă, cu atît mai bine. Reciproca înseamnă artificialitate, chiar exagerare. Și mai este o deosebire: pe scenă toate se rezolvă, fie în bine, fie în rău; situațiile indefinite, finalurile neconcludente, cel puțin în drama lirică, sînt excluse. Pe cînd în viață sînt specifice.

V.G. — Aș dori să ne spuneți ceva despre acele momente din existența dvs. artistică cu o finalitate fericită.

A.M. — Numai despre acestea, cu plăcere. Deși nu mă sfiesc să vorbesc și despre neizbutirile mele. De pildă, despre Stockholm, de unde m-am întors doar cu amintirea unei frumoase excursii în capitala Suediei. Era primul concurs internațional la care luam parte, un concurs de o mare dificultate, la care au participat cîntăreți cu multă experiență în astfel de confruntări. Mie experiența îmi lipsea, și am pierdut. N-am dezarmat, și în 1984 am obținut premiul al III-lea la Concursul internațional „J. S. Bach" de la Leipzig. Nu am dezarmat nici de data aceasta, și un an mai tîrziu m-am întors de la Zwickau — R.D. Germană, cu premiul al II-lea la Concursul „Robert Schumann". Anul 1986 mi-a adus și el o mare bucurie: premiul Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, acordat „pentru merite deosebite în propagarea muzicii românești, la împlinirea a două decenii de la apariția revistei Cronica", după cum se specifică în Diplomă. Constantă am fost de fiecare dată prin participările mele la Festivalul Național „Cîntarea României"; în 1981, 1983, și 1985, juriile respectivelor ediții mi-au acordat premiul I.

V.G. — Liedul este o altă specialitate a dvs.?

A.M. — Liedul reprezintă în muzică ceea ce este poezia pentru literatură: maximă concentrare lirică, sau filozofică, existența cristalizată în esențe de gîndire sau trăire emoțională. De aceea presupune cultură și subtilitate, pe lîngă o măiestrie aparte. Cînt de multă vreme lieduri, și am un repertoriu foarte bogat, dar revelația acestei muzici o datorez tot inegalabilului meu maestru, Visarion Huțu, ca și bunei mele prietene, pianista Adriana Bera, care mă acompaniază de fiecare dată; o pianistă desăvîrșită și o muziciană de mare cultură. Nu mă menajează deloc. Îmi spune întotdeauna chiar și adevărurile cele mai crude, așa cum trebuie să o facă un prieten sincer. La repetiții mă tiranizează aproape, pentru ca în recital să fie de o docilitate fără margini.

V.G. — Totuși sînteți mulțumită cu ce ați realizat pînă acum?

A.M. — Și da, și nu. Mai mult nu decît da. Mulțumirea vine după o seamă de nemulțumiri, ca și fericirea care nu este altceva decît suma nefericirilor trecute. Mulțumirea? O aștept de fiecare dată cu optimism, să vină. Îi ies în întîmpinare cu tot ce am mai bun în mine, fac tot ce-mi stă-n putere spre a-i mulțumi pe alții pentru ca, prin ei, să-mi capăt partea mea de mulțumire. Și de fericire...

Val GAFTA

LIZ TAYLOR
sau renașterea unui star

(urmare din pag. 172)

viață adevărată cu el, decît să trăiesc viața altora pe ecran. Cu Burton mi-am trăit fantasmele, fabuloase și pasionante. Apoi a fost prea greu de suportat și ne-am separat fizic. Dar n-am uitat anii aceia. În 1982 ne-am întîlnit după ce divorțasem. Jucam împreună la teatrul „Private lives" o piesă de Noel Coward. Piesa începea cu o mare speranță și se termina cu o mare tristețe. Tristețea mi-a permis să mă cunosc mai bine. Nici el, nici eu nu eram în formă. Nu eram făcuți pentru acest rol. Ar fi trebuit să jucăm o dramă și nicidecum o comedie de salon englezesc. Ca să mărească tensiunea situației, Richard s-a căsătorit în timpul spectacolului. Am clacat. Mi-am reluat obiceiurile rele. Am început să beau, să mănînc prea mult și să înghit cașete. În decembrie 1983 am intrat în casa de sănătate Betty Ford și tocmai această femeie remarcabilă s-a ocupat de mine. În casa de sănătate, lucrurile sînt privite cu optimism.

Psihic, eu sînt în plină formă, dar fizic trebuie să-mi supun corpul la multe încercări dure, mult timp de acum înainte. Natura m-a făcut incredibil de rezistentă și am capacitatea să renasc. Recent am fost întrebată care este cea mai mare mîndrie a mea. Am răspuns: Să fiu în viață. Și am răspuns cu toată sinceritatea.

SEMNE BUNE ANUL ARE!

Nicușor și Daniel

Alice-Andreea

Lucian și Adi

Ancuța

Lucian

dupa anul 2000

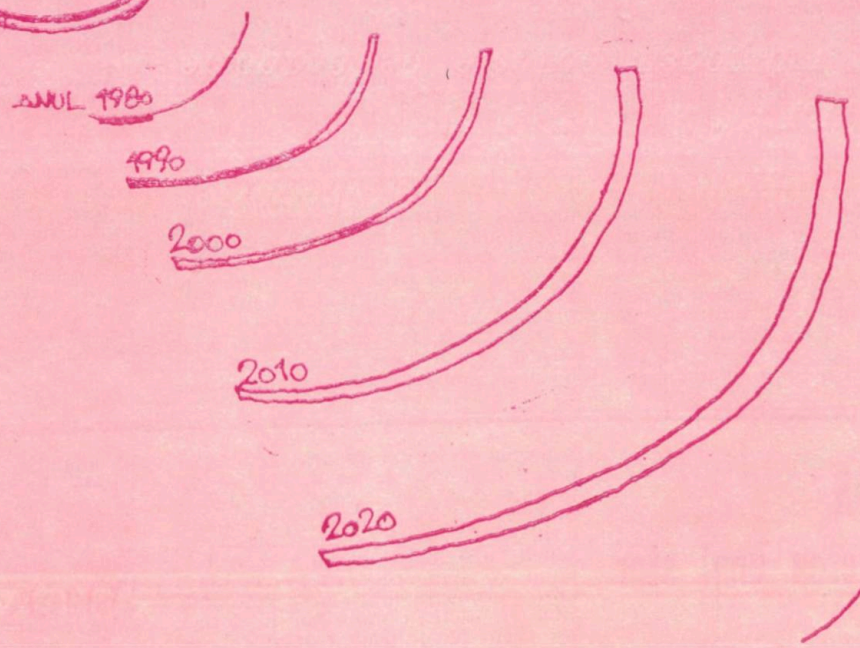

n30.

Stefano BENNI :

Povestea căpitanului Quijote Patchwork

Terra ! (Pămînt !) este primul roman al lui STEFANO BENNI. Autorul, ziarist și scriitor de succes, a publicat din anul 1976, anul de debut pînă în prezent, mai multe volume de proză și versuri. Romanul *Pămînt !* imaginează o omenire care supraviețuind unor repetate războaie nucleare, încearcă disperată să găsească în spațiu o planetă aidoma aceleia cunoscute doar din basmele bunicilor, o planetă făcută pentru oameni, cu ape curgătoare și cu pomi înverziți.

Ca toți italienii, Benni excelează în narațiunea scurtă. Am ales, de aceea, din romanul său fragmentele de mai jos, două povești de sine stătătoare dintr-o improbabilă lume a viitorului.

Mă-nsurai cu o sirenă
sprintenă ca o doradă.
Vai mie, cum se mai schimbă,
acuma e cît o balenă !

(DIN... CINTECUL BALENIERULUI GALANT)

2136 A FOST UN AN DEOSEBIT PENTRU VINAtoarea Capetelordefier : balenele Capdefier (astfel erau numiți marii meteoriți ce înotau în Cvadrantul Spațial al Mării Universale) începură să apară foarte devreme. Era cît se poate de clar că se anunța un an excepțional. Pînă atunci nu se mai văzuseră Capetedefier atît de mari, vă jur pe pipa asta a mea. Circulau deja tot felul de zvonuri : nava Town-ho întîlnise și încercase să captureze un meteorit lung de aproape două sute de metri. Capul de fier îi smulsese cîngile-magnet și partea anterioară, lăsînd-o larg deschisă. Se întorseseră pe pămînt cam răciți, bieții băieți de pe Town-ho!

Pe atunci, eram un tinerel plin de speranțe, stăpînit de puternica dorință de a naviga în spațiu. N-aveam deloc experiență în vînătoarea balenelor Capdefier, dar eram bine clădit și curajos; de aceea m-am îndreptat cu încredere spre circiuma **Maritones,** un local mizerabil, rău famat, din stațiunea spațială Nanturanucket, unde se adunau cei mai renumiți „vînători de pietre". Era o adevărată faună, băieți, în crișma aia !! Și n-ai fi găsit pe nimeni să-ți facă reclamă pentru o baie de spumă ! Mi-am făcut însă curaj, m-am dus la bar și m-am așezat între doi bandiți cu căști tatuate.

— Vreau să mă îmbarc, le-am spus. Mi-ați putea spune cui să mă adresez ?

Cascarosie mă privi. Era un radioactiv cu fața ciupită de arsuri.

— Și zi așa, negrișorule, chiar vrei să te îmbarci? mă întrebă el.

— Sigur că da, i-am răspuns puțin stînjenit de mîna sa uriașă cu mănușă de fier ce-mi strîngea umărul.

— S-ar putea să fi reușit deja, spune Cascărosie întorcîndu-se spre Cascăalbastră. Ce spui, Vere?

— Pare un băietan voinic, Amasa, răspunse celălalt fără să se uite la mine. Doar că e niteluș cam fricos.

— Nicidecum, domnilor, am spus ofensat, am curaj cît să dau și altora.

— Aha, așa deci? exclamă Vere și mă privi rîzînd. Am înțeles că se pregătea să mă pună la încercare. Băgă o mînă în haina de vînt, scoase o bombă mare cu percuție și făcu doi, trei pași înapoi. În circiumă se așternu tăcerea. Hohotind, Vere aruncă bomba spre mine. Am reușit s-o prind în zbor. Scăldat în sudoare rece, am așezat-o apoi încet pe tejghea.

— Te-ai descurcat, băiete, îmi spuse Amasa rînjind amabil. Vezi, asta nu era decît o biată bombă; dar dacă-ți pierzi capul în fața unei bombițe, ce te faci cînd se năpustește asupra ta un Capdefier de zece mii de ori mai mare, care-ți vine în întîmpinare șuierînd și scuipînd gaze?

A doua zi după acest neobișnuit examen, cei doi ofițeri m-au însoțit pe nava lor, Grampus. Era o astronavă scundă și cîrpăcită, avînd la proră un cap de bizon. O comanda un misterios căpitan Quijote Patchwork. Zic misterios, pentru că toți cei pe care-i întrebam dacă-l cunoșteau, îmi răspundeau:

— Da, da, îl cunoaștem, cum să nu! Îl vei cunoaște și tu. Bucată cu bucată.

Am înțeles aceste răspunsuri abia cînd m-am aflat față în față cu însuși căpitanul în dimineața cețoasă cînd m-am îmbarcat. Quijote era omul cel mai cîrpit, reparat și restaurat pe care-l văzusem vreodată. Cred că numai capul îi rămăsese cel original și nici ăsta în întregime, pentru că avea un ochi de sticlă și un petic de fier pe craniu. Restul însă constituia un adevărat triumf al fanteziei biomecanice. Un picior din aramă pe care erau gravați delfini și caracatițe, ieșea ostentativ din pantalonii scurți. Celălalt, de la genunchi în jos, se termina cu un vîrf de fier ascuțit. Mi-au relatat că pe timp de furtună, căpitanul și-l înfigea în puntea navei, iar el se învîrtea apoi ca un compas, supraveghind marea în căutarea prăzii. Avea de asemenea, un braț alonjabil din cauciuc elastic, iar celălalt braț se termina cu o mînă de fildeș, splendid lucrată, pe care o cîștigase de la un căpitan chinez la „braț de fier".

Cît despre organele interne, fusese de atîtea ori zgîlțîit și tocat în întîlnirile cu Capeteledefier, încît putea fi considerat un adevărat catalog de anatomie sintetică: traheea de alamă cu un suflu cavernos bemol, inima de cauciuc, stomacul, furnizat de secțiunea plastică a firmei Bayer, șaisprezece metri de intestin perfect din polivinil, terminînd cu un anus sintetic și cu o sonerie pentru anumite zgomote. Iar în locul splinei și al pancreasului, o mică centrală chimică subcutanată.

Ficatul său fusese zărit într-o noapte, pe cînd fugea și se arunca în mare, după ce suportase cel de-al șaselea litru de rom fierbinte. Coloana vertebrală era întărită cu bambus, coastele erau vergele de aluminiu fixate pe un resort central cu arc, economisindu-se astfel mult timp chirurgilor cînd trebuiau să înlocuiască diferite piese. Dar, iată, avea un singur plămîn, dar era plămînul său veritabil și de aceea ținea foarte mult la el. „Bătrînul Paul" (plămînul), spunea el, „este mereu alături de mine și nu m-a părăsit niciodată". Și ca să-l răsplătească pe dragul său Paul fuma fără întrerupere. Trăgea adînc din pipă și spunea: „Nu-i rău, tutunul ăsta, nu-i așa, Paul?" Și după fiecare chintă de tuse, repeta : „Mai merge, mai merge, nu-i așa, bătrîne !?"

Ei bine, vă veți întreba cum naiba ajunsese Quijote Patchwork în halul ăsta. Pe scurt: pentru că era cel mai nebun și cel mai imprudent vînător de pietre din spațiu. Înfrunta Capetedefier de zece ori mai mari decît nava sa și de fiecare dată își lăsa în luptă cîte un oscior sau cîte un fileu. Dar nu se oprea niciodată: „Într-o zi", spunea, „voi da lovitura! Voi captura un Capdefier pentru care voi intra în istorie ! Chiar dacă de aici mi se va trage moartea !"

Și dacă era nebun căpitanul, închipuiți-vă cum trebuia să fie echipajul. În ultimele sezoane de vînătoare, Quijote nu se întorsese niciodată cu mai mult de jumătate din marinarii cu care plecase. Ghinion, spunea el. Dar, în realitate, numai drojdia navigației spațiale era dispusă să se îmbarce pe nava sa. Dar asta am înțeles-o cînd eram deja la bord și nu mai puteam da înapoi. Iar odată plecat, vîrtejul aventurii mi-a alungat teama.

În anul acela, plecaseră spre zona de vînătoare astronave dintre cele mai vestite : Regina Mab, Pinguin,

Pequod, Beagle, Peng, Pinta, Ulise, Iepurele stelelor, Hipogriful, SHamaral, Amadis, Tupac Amaru, Platir, Urganda, Excalibur, Ghiulea de tun, Pertega Salutis, Nautilus, Fogg, Molly Aida, Typee, Essex, Atalanta, Picătură de spumă, Potemkin, Marracau, Spinarea Diavolului, Rupert Mundy și multe altele. Echipajul nostru era, după cum vă spuneam, crema navigației galactice: japonezi dezertori, astronauți ruși, pe jumătate nebuni după ani de solitudine spațială, americani drogați, contrabandiști din Merskorska, chinezi evadați de pe orezăriile spațiale, expolițiști spațiali, savanți fugiți din laboratoare, mineri de pe Mercur, astenici de pe Saturn și maniaci venusieni. Iar ofițerii, Vere și Amasa, doi indivizi care se exprimau mai ales cu biciul.

Am avut norocul să intru foarte curînd în grațiile căpitanului și iată de ce: mă pricepeam de minune să cioplesc pipe în lemn. Puteam face una într-o singură noapte, în timp ce eram de cart la timonă. Într-una dintre aceste nopți, Quijote trecu pe lîngă mine și mă văzu minuind cuțitașul.

— Marinar! bubui el cu o voce metalică, ce faci acolo?

— O pipă, căpitane, i-am spus arătîndu-i-o, dar vă jur că eram atent la direcție.

Îmi smulse pipa din mînă cu un gest furios și se uită la ea: era o pipă mică, în formă de delfin. Imediat se îmblînzi.

— E o pipă frumoasă, marinare, spuse ducînd-o la gură, e chiar frumoasă!

— Am făcut-o anume pentru dumneavoastră, minții eu cu nerușinare și promptitudine, știam că sînteți un fumător pasionat.

Căpitanul mă privi curios. Apoi îmi făcu semn să-l urmez și mă conduse în cabina sa. Acolo, într-un dulap imens în perete, se afla incredibila sa colecție: pipe de diverse forme, dimensiuni și materiale. Cele mai uimitoare fuseseră seulptate de marinari în timpul lungilor ore de navigație: parcă toate visele și toate coșmarele mării ar fi fost închise în dulapul acela. Pipe în formă de dragon, de delfin sau de asteroid, de cometă, de sirenă sau de sepie uriașă. „Ce minunăție", murmuram eu mirat în timp ce îmi treceau prin mîini, „ce fantezie!"

— Nu spune asta! Tot ce se vede pe mare, mă dojeni sever Quijote, în ceața nopții sau sub strălucirea soarelui nu e fantezie, ci realitate. Sirenele sînt adevărate, așa cum sînt adevărați monștrii cei mai oribili, peștii-lup sau caracatițele cu capete de copil. Și meteoriții? Sînt poate metal, picături minerale și pietre? Nu, nicidecum! Cînd îi vei vedea, vei înțelege! Capeteledefier sînt vii! Gîndesc, luptă! Sînt balenele spațiului.

Spunîndu-mi aceste lucruri, Quijote se transfigurase și mă bătea pe spate cu ucigașele sale mîini de fildeș. Îmi arătă pipe și mai ciudate: una, de exemplu, imita la perfecție luna, care fusese sculptată crater cu crater. Pe o alta, făcută la comandă, ceruse să-i fie sculptate portretele soției și ale celor șase fii, cu mențiunea: „Nu te grăbi, gîndește-te la noi!"

Începînd din seara aceea, se stabili între mine și Quijote o puternică simpatie, ce nu întîrzie să stîrnească diverse comentarii de-ale camarazilor mei: „Ei, Chulain, i-ai făcut o pipă căpitanului, nu-i așa?" Șușoteau întruna pe la spatele meu. Am fost nevoit să-i cadorisesc cu niscaiva pumni ca să-i potolesc.

După zece zile de navigație, am ajuns deci la Capcana, punctul de vînătoare. Meteoriții din minereu prețios treceau pe-acolo în mare viteză. Priceperea căpitanilor consta în a le prevedea itinerariul printre curenții magnetici și a le tăia drumul. Apoi, se coborau șalupele legate cu odgoane de navă. Dacă meteoritul trecea prea departe, cîngile-magnet nu-l mai ajungeau. Dacă trecea prea aproape, sfărîma în bucăți și nava și șalupa, ca pe niște pricomigdale. Dacă însă distanța era corectă și cangea-magnet harpona imediat meteoritul, motoarele astronavei „frînau" pe moment, reducînd astfel treptat viteza Capuluidefier.

Era o vînătoare foarte periculoasă, în care Quijote era considerat un veritabil as. În prima zi harponă două Capetedefier de trei sute de tone: una „roșie", bogată în cupru și alta „vanitoasă", denumită astfel datorită cristalelor luminoase care o făceau să strălucească.

În zilele următoare, vînătoarea a fost bună pentru toate navele: cuptoarele transformau meteoriții și depozitele se umpleau de lingouri prețioase. Seara, discutam prin radio, cîntam în mari coruri spațiale, organizam întreceri de anecdote. Toți erau mulțumiți, în afară bineînțeles de căpitanul Quijote. El rămînea pe punte, rotindu-se pe piciorul său de fier, fumînd și privind stelele.

— N-am reușit, Chulain, îmi spunea, universul își rîde de noi. Vedem lumina unor stele moarte cu milioane de ani în urmă și ni se par mari pietroaiele astea. Dar eu știu cu siguranță: în centrul curentului sînt adevărate Capetedefier: de două, trei mii de tone. Acelea da, sînt adevăratele „pietre".

Înțelesesem deja ce plănuia. Și chiar a doua zi dimineață, dădu ordin să avansăm spre centru. Amasa se opuse imediat.

— Căpitane, protestă el în fața tuturor, locul acela e periculos. Trec meteoriți prea mari și prea rapizi. S-a apropiat de el o navă norvegiană și tot ce-au mai găsit din ea a fost doar un molar de-al nostromului. E-o nebunie să mergi acolo!

— Eu comand! spuse brusc Quijote, ne îndreptăm spre Bowling!

Așa era numit, cu oarecare umor, coridorul central. Și, în fond, căpitanul avea dreptate. Primii doi meteoriți pe care i-am capturat intrînd în zonă, nici nu se puteau compara cu ceilalți. Unul cîntărea patru sute optzeci de tone și era bine garnisit cu uraniu, iar celălalt, cu puțin sub șase sute de tone, semăna cu un papuc. După ce l-am topit, ne-au rămas opt mii de lingouri de mineral prețios.

— Dacă găsim și celălalt papuc, îi spusei căpitanului, ne putem deja întoarce acasă.

— Eu, îmi răspunse căpitanul făcîndu-mi cu ochiul, aș prefera să-l găsesc pe proprietarul acestui papuc.

În noaptea aceea, am dormit puțin, Auzeam în depărtate șuierături sinistre, care făceau să vibreze întreaga navă. M-am ridicat din hamac și am văzut că și căpitanul este treaz; consulta febril telescopul de la bord și calcula rute.

Dimineață, timpul se stricase. Valuri magnetice rostogoleau și balansau nava. În depărtare se ivi Pluton: semn rău. Un marinar mexican își aminti un vechi proverb spațial: **Cînd vezi Pluton, e deja prea tîrziu să mai ceri ajutor.**

Nori de sfărîmături și epave ne-au arătat că ajunsesem chiar în Bowling, coridorul Marilor Meteoriți. Pe navă se lăsase o tăcere adîncă, nu se auzea decît scîrțîitul încheieturilor metalice ale căpitanului. Quijote stătea cu privirea ațintită pe radar. Aștepta ceva. După cîteva minute, l-am văzut încordîndu-se brusc.

— El este, spuse, sosește!

Pe radar se aprinsese un punct. În scurt timp devenise atît de mare încît și noi, din sala șalupelor, îl vedeam strălucind pe monitor.

— Calculează-i masa, Amasa! ordonă el.

Amasa îi calculă repede masa și se îngălbeni la față.

— Căpitane, spuse, să plecăm repede de aici.

Noi, care ajunsesem deja la trapă, am simțit mai întîi o vibrație, apoi un huruit îndepărtat, de parcă un milion de uriași mărșăluiau în ritm. Toată astronava se zguduia. Punctul, în spațiu și pe radar, creștea necontenit. Pînă cînd văzurăm cu toții ce aștepta căpitanul.

Era un meteorit alb, radioactiv, dintre cele mai prețioase. Era cel puțin de șase ori mai mare decît orice alt meteorit văzut de mine pînă atunci și de douăzeci de ori mai mare decît astronava noastră. Pietroiul acela gigantic venea spre noi cu o viteză de douăzeci și opt de mii de kilometri pe oră. Amasa urlă încă o dată:

— Căpitane, are aproape patru mii de tone și într-un minut ne-ajunge! S-o ștergem!

— Niciodată! Sîntem în poziție perfectă de captură, insistă Quijote. La șalupe!

— Sînteți nebun! urlă Vere. Motoarele noastre nu-l vor opri niciodată! Ne va tîri în spațiu!

— E prea tîrziu să ne mai întoarcem! urlă Quijote. Pe șalupe! Adelante marineros! Astăzi intrăm în istorie!

Și eu, înspăimîntat și excitat în același timp, mă urcai într-o șalupă și mă trezii deodată în spațiu. Zgomotul era asurzitor, șalupa se balansa înnebunită. Am văzut apropiindu-se imensa masă albă: era învăluită în fum și gaz și avea două tăieturi profunde în partea anterioară. Tăieturile semănau cu niște OCHI, OCHI amenințători! Umbra albă se năpusti asupra noastră cu un vuiet de nedescris: simții o pală de căldură, apoi bubuitul unui tun de la bord și începurăm să zburăm cu o viteză înspăimîntătoare, cu capul în jos. Camarazii mei urlau de spaimă. Șalupa noastră și aceea a căpitanului Quipote harponaseră mete-

oritul care ne tîra după el cu astronavă cu tot. Viteza nu se micșora și deja cineva leșinase.

— Nu reușesc, se auzea vocea disperată a mecanicului în radioul de la bord, nu-l pot frîna! Eliberați-l! Ne va distruge!

— L-am prins și nu-l lăsăm să scape! urlă Quijote drept răspuns. Mai curînd sau mai tîrziu va încetini, blestematul! Țineți-vă bine!

Dar deja încheieturile șalupei începeau să scîrțîie.

— Renunțați sau vă veți dezintegra! ne transmiseră cei de pe navă.

Conducătorul șalupei noastre tăie dintr-o lovitură cablul cîngii-magnet și numaidecît furăm proiectați în spațiu.

— Lașilor, zbieră capitanul, m-ați lăsat singur!

Reușii să văd ultima scenă înfiorătoare. Meteoritul, care tîra după el șalupa, șalupa care tîra astronava. Apoi, prin radioul de la bord, vocea lui Amasa:

— Du-te la dracu, bătrîn nebun! Nu ne riscăm noi pielea pentru tine.

Și cîteva clipe mai tîrziu, cei de pe astronavă tăiară cablurile. Șalupa vibră înnebunită și apoi se turti de meteorit. Căpitanul întîlnise puțin cam brutal cel mai mare Capdefier din istoria galactică.

In seara aceea nimeni nu vorbea pe Grampus; sugeau cu toții ca niște bureți încercînd să uite ce se întîmplase. De fiecare dată cînd scîrțîia vreun perete de-al navei, tresăream: ni se părea că auzim zgomotul încheieturilor căpitanului sau hîrîitul respirației sale.

Noaptea a fost din nou furtună. Patru dintre noi am rămas de gardă, privind cerul negru și amenințător. Stăteam lipiți unul de celălalt pentru a ne apăra de frigul nopții galactice cînd un marinar, pe neașteptate, se albi la față de spaimă: „Acolo", se bîlbîi arătînd în sus, „acolo... el e!"

Pe punte, luminată de strălucirea infernală a farului roșu de la proră era fantoma căpitanului Quijote. Îi auzirăm respirația anevoioasă. Întinse mîna spre noi și spuse: „Foc! Foc!"

Am fugit îngroziți, dînd alarma. Dar cînd ne-am întors pe puntea de comandă nu mai era nici urmă de căpitan: în schimb toată aparatura ardea; Quijote provocase o scînteie făcînd contact între firele electrice.

Întreaga navă intră în panică. Ofițerii încercau să ne convingă să nu ne lăsăm pradă superstiției. Pretindeau că fusesem zguduiți de cele văzute peste zi și că poate avusesem o halucinație. Incendiul ar fi putut fi provocat și de un banal scurtcircuit. Dar Gaspar, un bătrîn marinar mexican, spuse imediat: „Nu! Noi l-am ucis și el s-a întors. Sufletul său nu-și va găsi pacea și va pluti în lume, pînă ce se va răzbuna. Se va întoarce și ne va incendia nava. Foc! Iată ce ne pregătește!"

Ziua următoare se scurse într-o stare de mare tensiune. Noaptea am vegheat pînă la orele unu sau două. Vigilența noastră începu apoi să scadă și cineva încercă chiar să glumească. Dar pe la orele trei se auzi un zgomot dinspre bucătării. Coborîrăm în grabă: căpitanul Quijote era acolo, ținînd în mînă o torță fumegînd. Imediat ce ne zări, o aruncă și dispăru în eter. Dar dăduse deja foc întregii încăperi. Ne-au trebuit mai multe ore ca să înăbușim focul.

A doua zi, ne-am adunat ca să ne sfătuim ce-i de făcut. Unii spuneau să abandonăm nava. Alții să-i spînzurăm pe Vere și Amasa, principalii vinovați de moartea lui Quijote. În fine, alții propuneau chiar să împușcăm fantoma. Gaspar însă ne spuse: „Nimic nu poate ține piept forței spiritelor. Am putea doar încerca să-i domolim mînia. Cineva dintre noi, care a fost mai apropiat de căpitan, va trebui să-l înfrunte și să-l întrebe ce sacrificiu cere în schimbul salvării noastre. Știți bine la cine mă refer. La marinarul Chulain!"

Toți au fost de acord în afară de unul singur. Încercați să ghiciți cine. Totuși în noaptea aceea am rămas pe punte și-am așteptat tremurînd fantoma căpitanului. Și cînd Orion urcase deja sus, pe boltă, auzii șuieratul unicului său plămîn și mersul său greoi de om șchiop. În sfîrșit, mi se înfățișă învelit într-un giulgiu alb. Ochii săi înnebuniți erau lucrul cel mai înspăimîntător pe care l-am văzut în viața mea.

— Căpitane, spusei cu o voce tremurătoare, iartă-ne! Facem orice ne veți cere, dar, vă rugăm, cruțați-ne nava!

— Foc! Foc! urlă căpitanul privindu-mă cu ochii aceia îngrozitori.

— Nu, căpitane, vă rog, implorai, nu dați foc navei! Vom muri cu toții! Era nava dumneavoastră. Vă rog, nu... Cuvintele îmi rămaseră în gît: căpitanul mă țintuise de perete cu mîna sa rece, de fildeș.

— Foc! urlă înnebunit. Imbecilule! Foc pentru pipa mea. N-am fumat de trei zile!

Nu știu cum, dar dîrdîind am reușit să-i aprind pipa cu bricheta mea. Quijote trase cu frenezie cîteva fumuri și expresia sa mînioasă dispăru cu totul de pe chipul său. Se așeză și îmi istorisi povestea sa.

După moarte, se trezise pe fundul mării spațiale, printre căpitanii vînători. Nu era un loc plicticos, îmi relata el, se afla acolo multă lume cunoscută, care murise de mult timp, se povesteau tot felul de isprăvi de vînătoare, se lăudau unul altuia, înotau împreună. „Dar, pentru Dumnezeu, spuse căpitanul, nu era chip să-ți aprinzi o pipă acolo jos. Trei zile fără să fumez... credeam că înnebunesc! În prima seară am încercat s-o aprind cu o scînteie de la tabloul de comandă. Apoi am vrut s-o aprind cu un ziar de la gazul din bucătărie, dar voi ați intrat urlînd ca nebunii, mi-a fost frică și am fugit. Acum problema s-a rezolvat și pot să mă întorc la viața mea de fantomă, jos, în regatul umbrelor. Totuși, Chulain, dăruiește-mi bricheta ta. O voi ține într-o sticlă și nu se va uda și nu se va stinge niciodată!"

După ce-mi spuse toate acestea, îmi făcu din ochi și dispăru; în aer rămase un nor de fum albăstrui de la pipa sa. Le-am povestit celorlalți totul. Și, de atunci, ori de cîte ori moare un marinar, camarazii săi aruncă în marea spațială o sticlă în care pun o făclie aprinsă, pentru ca acesta să-și poată aprinde pipa.

Povestea marinarului De Leon

• Stelele magice

S-a întîmplat cu treizeci de ani înainte de Marea Criză Energetică — începu De Leon. Mă îmbarcasem pe Tintorera, astronava lui Garcia Meza, rechinul. Căpitanul, un vestit exterminator de indieni, văzînd că nu mai existau regate uriașe de cucerit pe pămînt, se lansase în spațiu. Din agoniseala anilor de masacre își cumpărase această astronavă de luptă. Cu ea, Garcia ataca astrocargourile, le prăda, ucidea echipajul și lăsa în urma sa un lung șir de cadavre. Îi plăcea sîngele, ceva de speriat! Era un fel de strigoi, cu mustăți și barbă neagră și se îmbrăca întotdeauna cu o armură de luptă întarsiată de sus pînă jos cu dinți de rechin. Din cînd în cînd, căpitanul asteriza pe cîte un asteroid. Scotocea prin toate ungherele, arunca bombe, distrugea tot ce-i ieșea în cale căutînd uraniu, fără să-i pese dacă pe asteroid exista vreun grăunte de viață sau nu.

„Dacă o ființă vie", spunea el, „n-are doi șnuri frumoși sau un pistol încărcat, nici n-o văd".

Intr-o zi ne-am oprit pe un asteroid lîngă Enceledus un satelit de-al lui Saturn. Era un asteroid foarte mic, format din roci albe, spectrale. Mie îmi reveni sarcina să plec în recunoaștere alături de un grup de marinari; mă cam temeam, era una dintre primele mele incursiuni. Tocmai străbăteam o zonă stîncoasă, greu accesibilă, cu robociinii căutători, cînd robociinele meu înălță capul și se îndreptă spre o tăietură în stîncă: o peșteră. Intru și, doamne, nu puteam să-mi cred ochilor: înăuntru se afla un splendid lac natural, cu stalactite foarte înalte. Pe fundul lacului limpede ca oglinda se zăreau stele marine luminiscente, unele albe, altele negre, poate era diferența de sex, nu știu. Fapt este că erau aproape două sute. I-am strigat și pe ceilalți; veni și căpitanul, le văzu, dar nu se arătă cîtuși de puțin impresionat.

„Sînt stele de mare! Ei, și? Pe pămînt, sub gheață sînt cu milioanele. Ce valoare pot să aibă?"

„Dar căpitane", încercai să-i spun, „acestea trăiesc pe un asteroid îndepărtat. Poate sînt diferite de celelalte. Ar putea fi o mare descoperire științifică".

„Ajunge! Ajunge!" urlă el. „Uraniu caut, nu steluțe. Luați-le, poate-s bune de mîncat!" Și rise disprețuitor.

N-o să mă credeți! Le-a mîncat de-adevăratelea, bestia; și mai spune și că sînt foarte bune. Eu, însă,

după anul 2000

ascunsesem vreo treizeci într-o pungă, și după ce m-am întors pe astronavă, le-am pus într-un mic vas cu apă și le-am ascuns. Dar într-o zi căpitanul făcu inspecție și le găsi. Porunci să mi se dea o sută de lovituri de bici, dar lucrurile nu se terminară aici.

Trebuie să știți că acest căpitan al nostru avea o mare pasiune. Adora șahul. Și juca foarte bine — datorită uneia dintre acele misterioase legături care îmbină geniul cu ticăloșia —, și nimeni, de ani de zile nu mai reușise să-l bată, nici chiar computerul de la bord. Ei, bine, căpitanul nostru văzu steluțele albe și negre și hotărî să facă un joc de șah unic în lume. Pe fiecare steluță albă montă o piesă albă și la fel procedă și cu acele negre. Apoi le așeză pe o mare tablă de șah sculptată în os de urs și, trebuie să recunosc, rezultatul era într-adevăr nemaipomenit: luminiscența steluțelor transformase tabla de șah într-un joc vrăjit. Dar eu am observat imediat că steluțele, scoase din apă păleau, pe scurt, mureau.

Într-o noapte, mă ridicai din hamac și pe furiș, intrai în camera căpitanului. Mă apropiai de tabla de șah cu intenția să fur steluțele și să le ascund sau măcar să le înviorez cu puțină apă. Dar căpitanul era viclean și bănuitor: prevăzuse șahul cu un semnal de alarmă. Și de cum începu să sune alarma, sări din pat și-mi strigă: „Mus blestemat! E a doua oară cînd îmi încalci ordinele! De data asta vei sfîrși prin a înota în spațiu!"

Am fost azvîrlit în carceră. Știam de-acum că orele îmi sînt numărate. Regulamentul navigației spațiale stabilea că Garcia, căpitanul, are drept de viață și de moarte asupra echipajului. Și totuși eu, în seara aceea, nu încercam nici o părere de rău pentru soarta mea: nu făceam altceva decît să mă gîndesc la lenta agonie a ființelor acelea reduse la starea de pioni în șahul căpitanului.

A doua zi dimineață, Garcia în persoană veni să-mi deschidă ușa celulei. Rîdea și eu știam că rîsul acela prevestea o nouă cruzime.

„Dragul meu De Leon", îmi spuse, ești într-adevăr norocos! Camarazii tăi te iubesc și au insistat mult să ți se ofere o ultimă posibilitate. Și eu am hotărît să ți-o dau, ce dracu! Îți dăruiesc viața! Cu o condiție... ha, ha, ha... să mă învingi la șah. Dacă bat eu, te voi omorî cum o să-mi placă. Dacă învingi tu, bineînțeles că mă vei ucide: e o întrecere cinstită, nu-i așa? Și Garcia îmi rînji în față.

Nu era o întrecere cinstită. Căpitanul știa prea bine că eu abia-abia cunoșteam regulile jocului, în timp ce el era un maestru. Inscenase această comedie, deoarece un prieten din echipaj îndrăznise să ceară, plin de curaj, iertare pentru mine; prin farsa asta macabră voia să-și reafirme puterea și să-și bată joc de noi. Ceru ca tot echipajul să fie de față la partidă. Stăteam în fața tablei de șah, iar el, bîndu-și obișnuita bardacă de rom, îmi spuse cu un rînjet: „Uite! Mută tu primul! Îți dau un ultim avantaj! Acum ai din nou lîngă tine iubitele tale steluțe, ești mulțumit? Ca să vezi ce caraghios: chiar ele te vor duce în mormînt!" și rise din nou.

Privii tabla de șah și chipurile întristate ale prietenilor mei. Nu prea știam ce să fac. Eram gata să spun: „Hai, gata, încetează comedia asta, ucide-mă repede și să încheiem!", cînd observai că una dintre steluțe, pionul din fața reginei, plipiia ușor. Numai eu o puteam vedea, deoarece camarazii mei stăteau mai departe, iar căpitanul n-avea vederea prea bună. Am urmărit încremenit steluța care încerca să se deplaseze spre căsuța din față. Instinctiv, i-am însoțit traiectoria cu degetul. Am privit în jurul meu ca să văd dacă-și dăduse cineva seama de ce se întîmplase. Nimeni, cu atît mai puțin căpitanul Garcia, care rîgîi zgomotos și-mi spuse: „Bravo! Frumoasă deschidere! Pionul reginei! Ai mutat cam în grabă, băiete! Vrei să mori mai repede?" și mută o piesă neagră.

Cînd am văzut plipiind cea de-a doua steluță, tot un pion, un gînd absurd luă naștere în mintea mea. Dar abia la a patra mutare, cînd steluța calului pîlpîi și, cu unul dintre brațele sale, îmi indică cît se poate de clar să merg înainte și apoi la stînga, am înțeles ce se întîmplă. Am tresărit de emoție. Steluțele GÎNDEAU! Mai mult încă, în puținele zile cît fuseseră folosite pe tabla de șah, înțeleseseră jocul și acum jucau în locul meu. Cu cîtă pricepere? Cu multă, după cum am înțeles pe măsură ce partida înainta, de pe chipul căpitanului Garcia. De la hohotele inițiale, el trecuse la un zîmbet preocupat, care deveni curînd isteric. Ca un bun jucător ce era, constata, mutare după mutare, că îl atacam cu foarte mare abilitate.

Mă privi în ochi, cu teamă, cînd steluța nebun îmi călăuzi mîna alunecînd în poziție de atac la regina neagră. Prietenii mei simțiseră și ei că se întîmplă ceva neobișnuit, deoarece îi auzeam murmurînd și îmi făceau pe ascuns semne de încurajare. Căpitanul începu să transpire și să se gîndească îndelung înaintea fiecărei mutări. Din cînd în cînd își scutura capul, încercînd să gonească gîndul că musul acela tînăr ar putea juca într-adevăr ca un mare maestru... nu, mi se părea că pot citi în gîndurile sale, nu, probabil îl ajută un incredibil noroc, dar mai curînd sau mai tîrziu, va comite fără îndoială o greșală grosolană de începător.

Dar la cea de-a douăzecea mutare, un atac cu regina, Garcia își dădu în cele din urmă seama că jucam la nivelul său. Începu să tremure: nu reușea să înțeleagă. Păli cînd i-am luat tura și nebunul. Steluțele, implacabile, îl atacau din toate părțile. La a treizecea mutare, văzu că este ca și pierdut. Mă privea cu groază: și-am înțeles că mai mult decît înfrîngerea sau moartea iminentă, îl chinuia nedumerirea: „Ce se întîmplă? Cum ai reușit să mă învingi? Unde am greșit?" Ajunși aici, am hotărît să-i dezvăluim adevărul. Steluța reginei pîlpîi. N-am atins-o. Se mișcă singură, parcurse două căsuțe și se opri. Era un strălucit șah mat cu regină, cal și tură, o mutare de maestru.

Căpitanul Garcia se îngălbeni. Înțelese imediat. Se ridică de la masă. Mai privi o dată steluța. Cu un urlet, fugi în cabina sa. După cîteva clipe, răsună un foc de armă. Se împușcase. Și astfel sfîrși teribilul căpitan Garcia.

Steluțele, rămase prea mult timp departe de elementul lor natural, muriră toate în cursul nopții. Nu mai înainte însă de a fi salvat viața singurei ființe care le tratase omenește. Pentru că erau și ele umane, dacă acest adjectiv mai are vreo valoare în vremea noastră.

Prezentare și traducere de Victoria NAUM

SEMNE BUNE ANUL ARE!

Cristina

Alina-Viorela

Liliana

Oana

Álvaro de Laiglesia

Pedeapsă divină

DE CÎTEVA CLIPE AM DESCHIS OCHII.

Cînd am zărit în fața mea contururile familiare ale celor două scaune și ale mesei, am sărit în sus de bucurie.

Am tot sărit ca un nebun pînă m-am prăbușit istovit și cu sufletul la gură.

Acum simt că m-a cuprins un acces de rîs care nu știu cît are să mă țină.

Dar mă grăbesc să vă încredințez că nu sînt nebun, deși la prima vedere așa s-ar părea. Îmi dau perfect seama că oricare dintre dumneavoastră ar putea rămîne surprins de reacțiile mele exagerate în fața unor fapte atît de triviale cum este acela de a fi deschis ochii și de a constata prezența unor mobile dintre cele mai obișnuite. Dacă însă aș dezvălui oricăruia dintre dumneavoastră motivele reacției mele, nu ați mai avea timp să vă minunați, pentru că ați leșina pe loc.

Ei bine, aflați că eu, înainte de a fi deschis ochii, îi aveam închiși și nu din vreun capriciu oarecare ori pentru că aș fi dormit. Și nici nu s-ar putea spune că-i închisesem din propria mea voință.

Adevărul este că mi-i închisese un suflet milostiv după ce eu murisem. Așa cum auziți: murisem. Murisem de tot.

N-aș putea preciza cît o fi durat starea de inconștiență letală, întrucît abia m-am reîntors la viață și n-am dat încă de nimeni pe care să-l pot întreba. Nu-i vorbă că nici nu am vreo grabă să aflu. Important e că m-am întors de pe lumea ailaltă și că acum sînt pe asta, printre cei vii.

Tocmai această bucurie a reîntoarcerii îmi dă ghes să sar în sus și să rîd. Pentru că nu simți niciodată o satisfacție mai mare ca atunci cînd ai dovada că faptele îți confirmă teoriile. Or eu, în toată viața mea anterioară, am crezut cu fermitate în reîncarnarea sufletelor. Cu marea mea inteligență, am respins întotdeauna versiunile religioase care pretindeau să ne informeze despre ceea ce avea să ni se întîmple în etapa post mortem.

— Dacă mai vorbești așa — îmi spuneau profetic cei ce mă ascultau — are să te pedepsească Dumnezeu.

Ce-ar mai zice toți aceia care credeau că mă înspăimîntă cu o ipotetică pedeapsă, dacă ar putea vedea acum cîtă dreptate am avut! Pentru că eu am fost întotdeauna convins că moartea nu e altceva decît un stadiu intermediar între două reîncarnări. Și nu m-am înșelat!

Ca dovadă faptul că mă aflu din nou aici, după ce am trecut prin această fază de transformare fizică.

Trupul îmi este acum altul, dar suflul vital care îl animă este același. Și nici vorbă de vreun Dumnezeu cu barbă care să mă pedepsească pentru că am rîs de el ori pentru că am ghicit ce se întîmplă cu adevărat după moarte.

Ce mi-ar mai spune acum toți superstițioșii, și toate fanaticele pe care le scandalizam cînd îmi băteam joc de liota lor de îngeri și demoni. Iată că mă aflu din nou aici, în carne și oase, pe aceeași planetă pe care cu cîtăva vreme în urmă și-a încheiat existența anteriorul meu înveliș carnal. Și nu am văzut în nici un moment — nici înaintea transformării, nici în timpul transformării, nici după transformare — mîna nici unui Dumnezeu ridicîndu-se asupră-mi ca să mă pedepsească pentru că l-am tăgăduit și l-am luat în derâdere.

M-am renăscut cu spiritul meu de dinainte, numai că de data aceasta voi trăi cu mai multă aroganță ca data trecută, cu mai multă siguranță, din moment ce am verificat cîtă dreptate am avut. Nu știu încă ce aspect fizic voi lua în noua mea încarnare, dar judecînd după orgoliul pe care îl simt acum, de astă dată voi ajunge să fiu mai frumos și mai puternic decît în cealaltă trecere a mea printre cei vii.

După cîte văd, îmi este dat să retrăiesc într-o casă asemănătoare cu aceea pe care am abandonat-o cînd am răposat. Scaunele și masa pe care le văd ochii mei în acest moment sînt albe și aproape la fel cu cele din bucătăria fostului meu apartament. Încăperea, în schimb, pare foarte mare. Fără doar și poate că este un efect optic firesc la vîrsta copilăriei: cînd sîntem mici, toate lucrurile pe care le vedem ni se par cu mult mai mari. Și probabil că eu sînt încă mititel, ținînd cont de faptul că abia m-am născut.

Dar sînt sigur că după ce voi crește în această nouă viață, voi ajunge cu mult mai important decît în cea anterioară, judecînd după faptul că posed, chiar din primele clipe de după naștere, o maturitate mintală deplină.

Nu este oare aceasta proba definitivă că Dumnezeu este un mit pentru creierele subdezvoltate? Căci dacă ar exista cu adevărat, eu nu m-aș mai afla din nou pe lume, superdotat cu un talent precoce: aș fi suferit una din acele condamnări eterne de care vorbesc preoții în predicile lor, drept pedeapsă că mi-am bătut joc de Atotputernicul Bărbos.

Să mori de rîs! Cînd mă gîndesc la toți superstițioșii care cred în asemenea parascovenii, îmi vine să rîd în hohote. Și, foarte mulțumit de a începe o nouă etapă vitală, îmi spun: „Iată-te din nou aici, așa precum ai prevăzut cu inteligența ta ascuțită, căci ai avut dreptate să crezi că nimic nu se distruge, doar se transformă. Acum ești iarăși aici, cu ochii larg deschiși, contemplînd lumea din jur, o lume care îți este familiară".

Îmi plimb privirea, foarte satisfăcut, peste toate cîte mă înconjoară: scaunele, masa... Mai este și o fereastră mare, pe care o examinez cu atenție. Și o ușă...

În clipa în care îmi întorc privirea către ușă, văd cum i se mișcă clanța și începe să se deschidă. Treptat, deschiderea se amplifică. Și cînd ajunge la amplitudinea suficientă ca să permită trecerea unei persoane, intră o femeie. E mare, grasă și vulgară. Pare a fi bucătăreasă, dar mă bate gîndul că ar putea fi doica mea. Îmi amintesc că în viața mea anterioară, părinții care îmi reveniseră atunci angajaseră o femeie pentru creșterea mea. Deduc, prin urmare, că aceasta nu este bucătăreasă, după cum pare, ci doica mea. Rămîn nemișcat, observînd-o plin de curiozitate.

Cu intelectul meu ager, prevăd că se va îndrepta către mine, ca să mă giugiulească în fel și chip. Așa cum fac de obicei doicile. Aștept surîzînd ca toate acestea să se producă, cuprins de acel sentiment de superioritate pe care ți-l dă confirmarea faptelor prevăzute de tine.

Femeia se îndreptă într-adevăr spre locul pe care îl ocup eu în încăpere. Numai că, atunci cînd dă cu ochii de mine, în locul giugiulelilor scontate, figura i se schimonosește într-o grimasă de dezgust.

— Ce bucătărie mizerabilă! — exclamă ea privindu-mă cu repulsie — încă un gîndac scîrbos!

La auzul acestora, rămîn atît de perplex încît încremenesc uluit și întristat în timp ce bucătăreasa înalță asupra mea un picior gigantic. Cînd în sfîrșit sînt în stare să reacționez, o rup la fugă cu toate labele mele ca să mă refugiez în crăpătura de la perete.

Prea tîrziu: uriașa talpă a pantofului coboară peste trupul meu și începe să mă strivească.

D. D.

SEMNE BUNE ANUL ARE!

ALINA

AMALGAM

JOHN HUGHES

Misterele piramidei lui Cheops

VEACURI LA RÎND, MAREA PIRAMIDĂ DE LA Gîza i-a descumpănit pe savanți, cărturari și oameni de rînd. Cum a fost ea înălțată? În ce scop? Acoperind mai bine de 13 acri, construită din 2 300 000 blocuri de piatră, fiecare cîntărind pînă la 15 tone, îmbinate cu precizie și atingînd o înălțime de 481 picioare, Marea Piramidă ne face să ne fie rușine că uneori ne mîndrim cît de curată ne e debaraua.

Se înalță tăcută, în plin deșert, bătîndu-și joc de încercările noastre de a o înțelege. Descoperim că înălțimea minus suma laturilor este egală cu circumferința pălăriei generalului Grant. Cînd dormim în interiorul ei, mustățile încep să ne crească cu o viteză uluitoare iar nasurile ni se acoperă cu pete mari, cafenii. Dar cînd încercăm să interpretăm într-un fel aceste bizare fragmente de informații, nu ajungem la nici un rezultat. Acest eșec este amplificat de faptul că nu există nici un document scris din perioada în care a fost construită Marea Piramidă. În timp ce studiem Marea Piramidă, ne sîcîie întruna acea întrebare din subconștientul nostru: Dacă au putut construi acest incredibil monument, cum de n-au fost în stare să facă un stilou?

Puterea piramidei

ENERGIA circulă prin noi fără încetare, deși nu o simțim, chiar și atunci cînd e în lenjeria de corp. După toate aparențele, forma piramidală primește, sortează și concentrează această energie. Plasînd obiecte sau chiar pe noi înșine în modele de piramidă, care respectă proporțiile Marii Piramide, se pot obține efecte extraordinare.

— În 1959, un binecunoscut om de știință a descoperit că, atunci cînd se instala într-un model de piramidă, putea cînta la fel ca Ella Fitzgerald.

— Ceasurile plasate în piramide nu ticăie, fac „cu-cu-ri-gu".

— Cînd un cercetător de la Universitatea Cornell a așezat o lamă de ras într-o piramidă, întreaga linie de fundași a echipei de fotbal a Universității Notre Dame s-a trezit cu picioarele depilate.

Capacitatea piramidei de a concentra energia pare să producă mutații asupra psihicului uman. Savanții declară că starea de conștiență se accentuează vizibil, iar corpul este copleșit de o senzație pe care subiecții au descris-o ca fiind similară cu aceea cînd ți se vîră un furtun de apă pe un crac al pantalonului. Meditația se spune că e mai ușoară în interiorul unei piramide, iar știrile despre indivizi care și-au părăsit trupurile și au mers pe blat în autobuze au devenit ceva obișnuit. Dar poate că aspectul cel mai interesant al acestor mutații îl constituie transformarea fiziologică remarcată de dr. Claus Lomar:

În 1968, făceam cercetări asupra pantalonilor, împărțind laboratorul cu un proaspăt absolvent de facultate care studia forma piramidală. Într-o după-amiază, absolventul a așezat din întîmplare un model de piramidă deasupra unei perechi de pantaloni din camgarn. Cînd am ridicat piramida, am observat că pantalonii căpătaseră o formă conică și aveau manșete. Am presupus că, dacă piramida putea produce schimbări asupra pantalonilor, putea face același lucru și cu oamenii. Am plasat un subiect în interiorul unui model mai încăpător și, după 12 ore, i-am radiografiat craniul, constatînd prezența unor răsuflători laterale și a unui buzunar de ceas pe emisfera dreaptă a creierului. Subiectul a observat o creștere a capacității fizice și mentale. Acum este calm și relaxat și, în ciuda unei dorințe nestăpînite de a ține tot felul de nasturi în pălărie, este o persoană mult mai fericită.

Istoria Marii Piramide

VECHII egipteni credeau în viața de apoi, în care sufletul se întorcea la trup. Dacă sufletul nu putea găsi trupul pe care îl părăsise, se ascundea într-un fes, pînă cînd o persoană, care nu bănuia nimic, și-l punea pe cap. Din cauza acestei credințe, egiptenii păstrau trupurile celor morți înfășurate în pînză. Cadavrele erau coborîte în morminte, împreună cu obiectele de care aveau nevoie în călătoria spre viața de apoi, cum ar fi cecurile de călătorie sau cărțile de joc.

Cu timpul, designul mormintelor a devenit mai complex, dat fiind că faraonii experimentau diverse forme — dreptunghiuri, sfere, ranch-uri cu nivele diferite. În cele din urmă, faraonul Dozier, din cea de-a treia dinastie, s-a oprit asupra formei piramidale. Urmașul lui Dozier, Snerfu, a încercat să îmbunătățească designul lui Dozier, construind o uriașă piramidă răsturnată. Construcția s-a prăbușit sub propria greutate și a ucis 180 000 de lucrători. Confruntat cu perspectiva unor interminabile procese pentru datorii astronomice, Snerfu i-a implorat pe dregători să-l lase să petreacă eternitatea într-un colț al mormîntului, promițînd să nu facă nici un zgomot și nici un fel de murdărie. Fiul lui Snerfu, Cheops, inspirat de inventivitatea tatălui său, dar avînd grijă să nu-i repete prostia, a poruncit înălțarea uriașei Piramide la Gîza.

Construirea Marii Piramide

NUMEROȘI ingineri sînt de acord că în ziua de azi construirea Marii Piramide ar fi imposibilă. Așadar, cum de-au reușit să facă o treabă atît de complicată niște oameni care venerau insectele și-și păstrau curmalele în lungile lor veșminte? Există trei teorii:

Teoria sclavilor: **Promițîndu-le reîncarnarea ca șefi de galerie la toate derby-urile, Cheops a putut convinge sute de mii de oameni să muncească, cu salarii de mizerie, ca sclavi temporari. Pe o perioadă de 30 de ani, această masivă forță de muncă a tăiat, transportat și aranjat blocurile de piatră, în timp ce Cheops lucra cu decoratorii, hotărîndu-se asupra culorilor interioare, țesăturilor și accesoriilor.**

Teoria levitației: **Se crede că preoții egipteni erau înzestrați cu darul de a face obiectele să plutească în aer. Acest dar, alături de capacitatea de a face cămilele să tușească, s-a pierdut de-a lungul anilor și singura dovadă a existenței lui apare în scrierile scribului celei de-a șaptea dinastii, Omar Răsfățatul, care povestește: „Un sfînt a intrat în casă la noi și l-a ridicat pe tata de la locul lui. Pe urmă a pus un spin mare pe scaun. Pe urmă l-a lăsat pe tata să cadă înapoi, pe spin și pe scaun, și a rîs plin de voioșie." S-a spus că preoții au fost cei care au ridicat și au așezat enormele blocuri de piatră la locul lor. Inițiatorul acestei teorii, dr. Hoag Rodgers, a încercat să demonstreze puterea levitației asupra piramidei, în 1909, dar nu a reușit decît să-și rupă turul pantalonilor.**

Teoria extratereștrilor: **Datorită tehnicilor avansate de construcție, cunoștințelor de matematică și anvergurii proiectului, numeroși savanți i-au indicat pe extratereștri drept constructori ai Marii Piramide. Potrivit teoriei, acești extratereștri au aterizat în Egipt pentru a se bucura de vreme și a se încălzi puțin la soare. Au construit Marea Piramidă pentru a le servi ca vilă la marginea apei, unde să-și poată pune costumele de baie și să scape de soarele prea puternic. Uriașe halate de baie, ochelari de soare, labe de înot și tot felul de jucării plutitoare, dezgropate de sub Marea Piramidă, par să confirme această teorie.**

Misterul spațiului pentru dependințe

MAREA Piramidă acoperă o suprafață de mai bine de 13 acri dar, foarte ciudat, în toată această enormă construcție nu există decît o singură magazie. Nu există nici cel mai mic spațiu pentru o baie, nici o mansardă, nici un garaj, doar un subsol jalnic și neînsemnat. Oare de ce oameni cu o inteligență atît de dezvoltată nu s-au gîndit că, printr-o eventuală vînzare a unei piramide prevăzute cu toate dependințele, ar fi putut scoate bani frumoși?

AMALGAM

Unde este Cheops?

PARE, de asemenea, foarte ciudat că, după înălțarea acestui monstruos monument funerar, Cheops nu a putut fi găsit înăuntru. Există două posibilități — ori a murit în timp ce era plecat din oraș, ori nu a murit niciodată. Există o legendă egipteană despre un faraon care și-a cîștigat nemurirea împrumutînd un smoching unui vrăjitor. E foarte posibil ca acest faraon să fi fost chiar Cheops.

Blestemul marii Piramide

LEGENDA spune că Napoleon a vizitat Marea Piramidă și și-a petrecut noaptea în dormitorul faraonului. Cînd a apărut din nou dimineața, era palid și zdruncinat de tot. Un consilier l-a întrebat ce s-a întîmplat și Napoleon i-a răspuns: „Am primit vizita unui duh care m-a umplut de vînătăi și m-a acuzat că port pantofi cu toc înalt." Curînd după aceea, nu și-a mai putut controla bășica, fiind nevoie să i se spună cînd trebuie și cînd nu trebuie să meargă la baie.

Sute de astfel de incidente au fost semnalate pînă acum. Pînă și turiștii sînt uluiți cînd își developează filmele acasă și văd, în loc de Marea Piramidă, Familia Elvis Presley în ajun de Anul Nou.

Un cuvînt de prevedere

NU TREBUIE uitat nici un moment că piramida nu este încă pe deplin înțeleasă și că are puteri ce pot fi imprevizibile și incontrolabile. Prin urmare, nu vă faceți experimentele singuri. Întotdeauna să aveți pe cineva alături care să vă poată scoate de acolo în caz că se întîmplă ceva necurat. Nu-i lăsați niciodată în piramidă pe cei bolnavi, roșcați sau cu dinții ieșiți în afară. Evitați expunerea prelungită la energia piramidei. Atunci cînd vă încumetați să faceți o experiență, amintiți-vă de Leo Fecklburg. Nespunînd nimănui, Fecklburg a petrecut șase săptămîni în interiorul unui model de piramidă, cu un morman de note de plată, sperînd ca acestea să fie achitate în mod miraculos dar, în loc de asta, s-a trezit în Muzeul Britanic declarat drept obiect de ceramică precolumbiană.

Traducere de Petru IAMANDI

Cînd scriitorii...

AȚIPESC

BIOLOGIA nu există, susținea și repeta cu înfocare A. Simion în 1889; prin etimologia sa, înseamnă știință și viață. Nu va putea exista o astfel de știință, niciodată, pentru că omul nu va cunoaște adevăratele legi ale vieții. Iar Remy de Gourmont aducea și dovada zdrobitoare: cuvîntul francez „Biologie" tradus în greacă dă „Biografie". Vedeți și dv. că nu există... Cu EREDITATEA stăm mai bine, există și e vizibilă, cu rare excepții, în înfățișarea copiilor noștri: atunci cînd copilul moștenește sistemul osos al tatălui, sistemul musculos îi este transmis de mamă. Și invers. În 1879, CELULA era descrisă cu ajutorul unei comparații: balonul făcut din săpun și așa de ușor luat de vînt este în mare ceea ce este celula în mic.

Un medic specialist făcea publică, în 1910, ideea că forma CAPULUI, în general, depinde în mod esențial de configurația craniului (evident!) OBRAJII, dacă-i aveți rotunzi, sînt dovada dorinței și invidiei ce vă caracterizează: așa cum pămîntul, care este sferic, pare să aibă dorința naturală de a atrage toată lumea, tot așa cei care au obrajii rotunzi ar dori să posede toate perfecțiunile și bogățiile altuia; și de aici, decurgea foarte clar pe la 1664, că marea invidie nu-i altceva decît dorința de a avea ce au ceilalți. GURA, dacă are doar de două ori lungimea ochiului (nu se precizează care), atunci e semn curat de prostie (un manual al fizionomistului femeilor din 1843). Pliniu considera că DINȚII omului sînt otrăvitori: aduși în fața unei oglinzi simple, ei îi iau din strălucire. Dacă vă dor dinții, înlocuiți tutunul cu un cuib de viespi; pînă vă calmați înțepăturile, probabil că trec și durerile de dinți (sfat dat în 1742). Arătați-mi un tînăr care să aibă dinți curați și inimă rea! Nu se poate, căci tînărul care se spală de două ori pe zi pe dinți nu poate fi rău. (Asta era în 1925!) NASUL, mic zid pentru apărarea ochilor, are trei funcții: a) să expire și să inspire; b) să mirosse; c) să elimine inutilitățile creierului ce se scurg ca pe un canal sau streașină (1558). La începutul secolului al XIX-lea, era comparat de către cei ce cunoșteau puțină arhitectură gotică, cu un ansamblu de piloni inferiori ce susțin creierul. Un secol mai tîrziu, o contesă lua apărarea nasului, care ar părea așezat în mijlocul feței doar pentru a o înfrumuseța sau urîți, după cum este el frumos sau urît. Ar fi greșit să credem doar atît, căci el are multe alte rațiuni de a fi; dacă nu ar fi decît aceea de a-ți șterge nasul și tot ar ajunge. Un nas mare este semn de înțelepciune: nasul lui Homer de 7 degete lungime este cel mai bun exemplu (1663). Balzac, pozînd sculptorului David (d'Agers) îi spunea cu îngîmfarea ce-i era proprie (părerea este a lui Pierre Larousse): „Studiază-mi nasul mai ales; nasul meu e o lume!". Uluitoare iluzie, căci nasul lui era foarte urît, mai mult decît vulgar, pătrat la bază, puțin îngroșat la mijloc și împărțit în doi lobi umflați și deformați, un adevărat nas de marionetă sau de oricare alt personaj grotesc. Nasul cere îngrijiri speciale, iar omul trebuie să fie preocupat să îndrepte poziția nasului său, dacă e defectuoasă, și să nu o strice cînd ea este normală. Ori, dacă nu știați pînă acuma, poziția nasului poate fi deranjată după cum îl înclinăm la stînga sau la dreapta atunci cînd ne ștergem nasul. Deci, atrăgea atenția o altă contesă pe la 1908, dacă nasul vă este înclinat spre stînga, obișnuiți-vă să-l ștergeți spre dreapta și invers.

OCHIUL este de fapt mîna care permite neantului inteligent care se tîrăște la suprafața pămîntului să fratenizeze cu sorii situați în înaltul cerului (1874). OCHII, încă din secolul al XVII-lea, sînt considerați oglinda sufletului. Albul ochilor este la fel de alb la toți, în schimb, partea de culoare închisă, care la unii este neagră, roșcată, sau gri, la alții poate fi ca la capră, ceea ce-i semn de bună purtare. Femeia, care fără să fie încrucișată, poate vedea în același timp și la stînga și la dreapta și-și poate îndrepta ochii în direcții opuse, nu va putea inspira încredere niciodată (numai din 1843 se știe asta). SPRÎNCENELE au și ele limbajul lor: e nepoliticos să le încruntă, căci e semn de mîndrie; ele trebuie ținute drept; dacă le ridici, e semn de dispreț, iar dacă le cobori, înseamnă că ești cuprins de melancolie.

În legătură cu URECHILE, Gh. Fourrier (1830) ne-a lăsat următoarea analogie: leul are urechile tăiate la rotund, ca de un foarfec, pentru că leul reprezintă regele. Cum nu poți să-i faci pe regi să audă adevărul, căci curtezanii nu-l lasă să ajungă la ei, suveranii sînt privați din punct de vedere moral, de folosirea urechilor lor. Ca să ne descrie această surditate morală care afectează nouă zecimi dintre regi, natura a tăiat la rotund urechile leului.

Cei care au un cap mic și un GÎT lung și subțire sînt proști; dacă gîtul este scurt, ei sînt prudenți și inteligenți. În 1626 ni se dădea și explicația acestei diferențieri: gîndirea și inteligența ajung mai repede, pe un drum mai scurt, pînă la creier, sediul imaginației. După 200 de ani, părerea era aceeași: gît lung = depărtare mare dintre inimă și creier. Honoré de Balzac în **Béatrix**: „Femeile reci, plăpînde, aspre și zvelte, cum este d-na de Rochefide, aceste femei al căror gît prezintă o inserție osoasă, care le dă o vagă asemănare cu rasa felinelor, au sufletul de culoare palidă a ochilor lor limpezi, gri sau verzi".

După părerea unui alt fizionomist din 1540, UMERII slabi și mici sînt ai omului plăpînd, în timp ce umerii largi și solizi caracterizează pe omul puternic, afirmație ce o întărește pe cea a lui Galian care remarca deosebirea dintre oamenii robuști și ceilalți. Flaubert și anatomia: „De ziua lui primi un frumos cap frenologic, acoperit cu cifre pînă la torace și pictat în albastru" (Madame Bovary). Nu faceți abuzuri! E periculos, se atrăgea atenția și în 1680, să admirați atent un bust dezgolit.

MÎNA, spre norocul nostru, ar fi putut fi copita unui cal, dacă natura n-ar fi avut grijă să lungească, să scurteze, să transforme, să multiplice și să îndepărteze anumite organe (1743).

Ați privit genunchii fetelor: Fetele cu genunchi murdari sînt cinstite, cele cu genunchi curați sînt necinstite. PICIORUL are locul lui în literatură: „Atunci ea zări un picior care rîdea într-o rază de soare" (E. Zola); „Zi și

noapte, picioarele tale sînt aşezate pe inima mea" (Contesa de Noailles) ; „Simţea sub degetele sale cum contururile picioarelor Martei se topeau" (A. Theuriet).

Putem fi mîndri de PIELEA noastră, căci ea pare aproape rezonabilă şi am putea spune că tot corpul nostru este îmbrăcat în inteligenţă (1889). Azi ne îmbrăcăm disco !

Cu ajutorul INIMII putem înţelege mecanismul sentimentelor. Cînd spui cuiva că-l iubeşti din toată inima, asta înseamnă, din punct de vedere fiziologic, că prezenţa sau amintirea sa trezeşte în noi o impresie nervoasă, care transmisă la inimă prin nervii pneumogastrici, face ca inima să acţioneze în aşa fel încît să provoace în creier un sentiment sau o emoţie afectivă (Claude Bernard, 1865).

CALVIŢIA avea leac încă din 1742 : muştele obişnuite sînt emoliente şi fac să crească părul dacă, după ce-au fost strivite, sînt aplicate pe partea chelă a capului. Se poate încerca !

Un record în materie de RESPIRAŢIE : „Trecu o oră fără ca ea să respire" (Alex. Dumas-tatăl, **Cei trei muşchetari**, 1844).

Ochiul CĂRĂBUŞULUI are 8 820 de faţete ; imaginaţi-vă cît poate fi de zăpăcit atunci cînd trebuie să se orienteze cu unul din cei 8 820 de... ochi ! Aşa-l deplîngea M. Maugeret într-un manual datînd din 1875. Pliniu observase în anul 78 e.n. că CREIERUL este singura vietate care n-are gură şi nici deschizătură pentru eliminarea excrementelor. Este normal ca MOLIILOR să nu le placă mirosurile care le zăpăcesc sau care le omoară (1927) şi ca PĂDUCHII să fie folosiţi ca leac contra icterului, dacă respectaţi următoarea condiţie : trebuie să fie înghiţiţi vii numai cîte 9 deodată. În 1742 ei sugeau lichidele rele din corpul copilului ! PURICII se năpustesc spre culorile albe. Cum i-am mai zări şi mai ales prinde, dacă n-ar avea ei acest instinct pentru tot ce e alb şi curat ? (1784). Providenţa a dat MUŞTII 6 picioare ca să-i rămînă totdeauna 4 disponibile atunci cînd îşi pierde sau usucă aripile (1872).

IEPURELE este cel mai melancolic şi cel mai nerusinat dintre animale. Simplă afirmaţie datînd din 1690. LEUL doarme cu ochii deschişi, mişcîndu-şi coada, fiindu-i parcă ruşine să se creadă că el, regele animalelor doarme (1628). Tot Pliniu ne-a lăsat şi definiţia ELEFANTULUI : cel mai mare dintre animale şi cel mai aproape de inteligenţa omenească. Apariţia unui miel îl îmblînzeşte (atenţie dresori !), iar şoricelul îi produce tremurături de frică (1853). Elefanţii nu au deloc sentimente religioase, căci nu se închină nici soarelui, nici vreunei alte puteri creatoare a lumii ! (1839). ŢAPUL apără de ciumă, cel puţin aşa se spunea prin secolul al XVI-lea ; în timp de epidemie de ciumă e bine de avut în casă un ţap : vaporii pe care-i emană el într-o încăpere împiedică aerul ciumat să pătrundă de afară. VACA s-a îndepărtat de legile generale ale naturii prin cele patru surse de lapte pe care le posedă, deşi, de obicei nu are decît un viţel. Celelalte două, în plus, erau destinate să hrănească specia umană (1784). Dacă mergeţi la Polul Nord, puteţi uşor repera URSUL ALB prin gemetele sale surde, prin faţa şi ghearele negre şi prin ochii de culoarea sîngelui (1784). POTÎRNICHEA, dacă nu ştiaţi, este un animal foarte moral, ea se măritâ şi face de ruşine fazanul şi cocoşul prin puritatea moravurilor sale ; este omoloaga caprei, care se măritâ şi ea, dar nu scandalizează pădurea, cum face cerbul, prin spectacolul şi zgomotul dezmăţului său (1863). Reputaţia de bîndete, fidelitate a PORUMBELULUI este inexplicabilă pentru D-na M. Robinet (1859). Ea a văzut adesea porumbei înghiţind alte porumbiţe decît cele cu care ciocesc sau vor cioci ouăle, gest de neiertat. Probabil că de asta oamenii mănîncă şi porumbei. GIŞTELE sînt zburătoare tare şmechere, cel puţin aşa reiese din exemplul oferit de Plutarh : cînd gîştele trebuie să zboare pe deasupra munţilor, unde sălăşuiesc vulturii, ele iau în cioc o pietră ca să nu scoată strigăte şi astfel să nu fie nici văzute şi nici auzite de vulturi.

PĂTRUNJELUL are un suflet vesel, viol şi fin, ne asigură L. Esteve în 1912. De la B. de Saint-Pierre (1784) ne-a mai rămas un text indispensabil referitor la legătura care există între forma şi mărimea fructelor. Există fructe făcute pentru gura omului (CIREŞELE şi PRUNELE), altele pentru mîna lui (PERELE şi MERELE) ; altele mult mai mari, cum e PEPENELE GALBEN, sînt destinate tăierii în felii, ce vor fi mîncate în familie. Deci, FRUCTELE, ca şi restul naturii de altfel, au fost create pentru om. Cea mai mare parte a arborilor fructiferi sînt mai puţin înalţi şi e mai uşor de urcat în ei decît cei din pădure : aceştia sînt copacii cu fructe moi care s-ar strica prin cădere (merii, smochinii, caişii, etc.) şi trebuie culeşi cu mîna. Din contra, copacii care au fructe tari sînt foarte înalţi : castanii, nucii şi fructele lor sînt învelite într-o coajă protectoare, astfel încît pot cădea pe stîncile cele mai tari fără să se strice. Maturitatea fructelor fragede se anunţă prin parfumul care desfată plăcut mirosul. Providenţa a pus o armonie în plus între simţurile şi nevoile noastre. Fructele foarte coapte se găsesc în armonie cu ochii noştri prin culorile lor vii ; cu mîinile noastre prin formele lor rotunjite ; cu dinţii noştri prin frăgezimea lor ; cîteodată cu gura noastră prin mărimea (diametrul) lor ; în fine, cu gustul şi cu diversele noastre stări temperamentale prin aromele delicioase şi variate conform anotimpurilor. Fructele roşii şi răcoritoare (căpşunele şi cireşele) apar la începutul verii, anotimp în care sîngele nostru, a cărui culoare o poartă, intră în efervescenţă. Fructele zemoase şi dulci (prune, caise, piersici) apar spre sfîrşitul verii, arzătoare, pentru a ne răcori sîngele ; fructele tari şi întăritoare (merele, perele şi strugurii) se coc toamna pentru a ne întări corpul epuizat de transpiraţiile prea abundente ale verii.

*

Dacă vedeţi HALTERE în camera unui tînăr puteţi fi siguri că îl aşteaptă un viitor plin de speranţă şi de promisiuni. Se ştie că şi în sport funcţia depinde de organ. Ca dovadă : vechiul joc breton **soule** a devenit în colegiul englez Rugby jocul cu acelaşi nume datorită gazonului aparţinînd colegiului, gazon pe care se puteau practica stopuri energice şi placaje adesea brutale. Continuînd ideea, G. Rozet demonstra în 1917 că periferia şi străzile Londrei erau f. aglomerate şi aveau un teren destul de dur şi cum celelalte colegii engleze nu aveau decît nişte curţi pietruite, balonul a trebuit să fie jucat numai cu piciorul, fără să se mai folosească şi mîna. Şi astfel, s-a născut FOTBALUL.

BOXUL întreţinea supleţea corpului, fiind considerat un exerciţiu igienic fără nici un pericol ; prin 1910 se aprecia că e un sport mai convenabil decît scrima. Un observator imparţial din 1862 făcea următoarea afirmaţie : „mărturisesc că înţeleg şi interesul celor care asistă la curse şi indiferenţa celor care nu asistă". EFORTUL este înainte de toate cerebral : efortul muscular brusc şi de moment este proporţional, la om, cu gradul de inteligenţă. Deci, nu cu muşchii produce individul efortul, ci cu creierul (1907).

Într-o **Istorie a prejudecăţilor** din 1862, HAINELE sînt considerate marele duşman al corpului ; este vorba de o nevoie morală şi nu de una fizică ; ele favorizează apariţia bolilor acute ; omul îmbrăcat pierde un sfert din forţa sa ; obişnuinţa de a merge cu picioarele goale a salvat 30 000 francezi în timpul expediţiei lui Napoleon în Rusia. CORSETUL acţionează asupra ţesutului, se specifică într-o publicaţie feminină din 1842 : paliditatea femeilor din marile oraşe se datoreşte acestui obiect de lenjerie ; femeile de la ţară, din contra, au un ten viu colorat pentru că nu au aflat încă de existenţa corsetului. PIEPTĂNĂTURA FEMININĂ a suscitat pe vremea lui Tertulian ostilitatea violentă a bisericii, deoarece evlavia femeii era direct legată de modestia sau necuviinţa aspectului capului. Sinodul din Tours din 1583, bazîndu-se pe un decret din Constantinopol, declara excomunicate toate femeile care prin aranjarea prea studiată a părului lor întind plase şi capcane în care să se prindă sufletele nevinovate. Un călugăr din 1510 dojenea pe purtătorii şi purtătoarele de PERUCI care nu numai că păcătuiesc folosind ornamente străine, dar se şi pot îmbolnăvi căci părul perucilor putea să fi aparţinut unui mort, unui lepros, murdar, desfrînat, blestemat (unei moarte...). PĂLĂRIILE din fetru moale şi de bună calitate nu trebuie aruncate : se pot tăia uşor tălpi care sînt atît de călduroase pe timp de ger şi rondele pentru filtrat apa, mai ales dacă se anunţă vreo epidemie (1916). Din acelaşi an datează următoarea reţetă de obţinere a BLĂNURILOR : penele frumos colorate (verde, auriu) ale raţelor se smulg cu tot cu piele, peste ele se aplică o soluţie de bicromat de potasiu şi apoi un strat de gliceriná ; bucăţile se cos în sensul penelor. FARDUL a fost unanim condamnat de către biserică încă de la începutul erei noastre : aşa cum cataplasma pusă pe mînă sau bandajul pe ochi arată că este vorba de o durere, tot aşa şi fardul este semnul bolii sufletului. Tertulian considera că femeile ce se machiază păcătuiesc, căci arată că nu le place opera lui Dumnezeu, operă pe care vor s-o corecteze, sub influenţa dracului. Şi cum femeile nu mai roşeau de ruşine adevărată, ci cu ajutorul produselor artificiale, un misionar le ameninţa cu iadul (1620).

Cîteva din proprietăţile fizice ale APEI după B. de Saint-Pierre (1784) : este formată din mici globule care se rostogolesc unele peste altele, fluiditatea i se datoreşte formei sferice a acestor componete. Un secol mai tîrziu, într-un manual de învăţare a înotului, se atrăgea atenţia că dacă omul este mai uşor decît apa, aşa cum susţin mulţi teoreticieni, asta nu poate fi acceptat ca regulă generală : depinde de la caz la caz. La începutul secolului nostru se ajungea la concluzia genială că apa ia forma vasului în care este vărsată, deci poate fi rotundă, cubică, verticală sau orizontală. La sfîrşitul secolului al XVII-lea se considera că apa este un afrodiziac. Iată şi dovezile : în Franţa, persoanele care se hrănesc mai mult cu scoici şi peşti, care nu sînt decît apă concentrată, sînt mult mai înflăcărate în dragoste decît celelalte ; la fel şi cu cei ce postesc, pentru că peştii şi zarzavaturile care le consumă sînt compuse din apă ; vestitul Tiraqueau n-ar fi fost tatăl a 39 de copii legitimi dacă n-ar fi fost un mare băutor de apă ; turcii n-ar avea mai multe femei, dacă vinul nu le-ar fi interzis. O faţă bisericească deplîngea, în 1866, că aghiasma nu este nici cunoscută, nici căutată, nici folosită de lumea bună. O baroană recomanda femeilor în 1900 ca iarna să se spele pe faţă cu apă rece, vara cu apă caldă sau călduţă, şi asta pentru a nu fi în dezacord cu temperatura exterioară. Definiţia BĂII dată pentru femei (1859) este următoarea : ea este un lichid în care se scufundă tot corpul sau numai una din părţile sale ; după temperatură, există băi reci, calde, fierbinţi. Cîteva detalii

AMALGAM

În legătură cu DUȘUL, detalii date de o contesă tot în folosul femeilor în 1903 ; el este ascendent cînd apa vine de jos în sus, descendent — de sus în jos — și vertical cînd apa ajunge orizontal. Iarăși o baroană din 1900 comunica părerea unui medic conform căreia lumina electrică BRONZEAZĂ la fel ca și soarele ; e posibil ca și luna albă să aibă același efect asupra pielii noastre. Istoricul Jules Michelet făcea elogiul CAFELEI în **Istoria Franței** (1855—1867) astfel : sobră licoare, foarte cerebrală, care, spre deosebire de spirtoase, face să crească limpezimea și luciditatea minții ; cafeaua din Santo Domingo, plină, consistentă, pe cît de hrănitoare, pe atît de excitantă, a întreținut personalitățile adulte ale epocii „Enciclopediei" ; Buffon, Diderot, Rousseau au băut-o cu plăcere. ZAHĂRUL era o enigmă pe la 1887 : dintr-o sfeclă atît de roșie cum se obține oare un zahăr atît de alb ? SAREA, în 1847, era încă o mare necunoscută ; luptătorii care au rezistat la soarele Egiptului și la gerul Rusiei sînt din regiunile Loraine și Franche-Comté, regiuni bogate în sare ; tot din aceste regiuni s-ar fi ridicat și cei mai mulți eroi ai Franței. Care sînt marinarii care rezistă cel mai bine pe mare ? Bretonii din regiunea bălților sărate. Știați de ce urcă pe deasupra laptelui CAIMACUL ? Pentru că este în natura lui să urce și nu să coboare (în 1918).

FIERARII se deosebesc de BALERINE printr-o dezvoltare inegală a corpului ; astfel fierarii au mușchii brațelor și ai umerilor mult mai viguroși decît cei ai picioarelor ; balerinele, din contra, se disting prin picioarele musculoase, față de brațele și umerii mai puțin dezvoltați. Copiii născuți din părinți vorbăreți nu vor fi decît VORBĂREȚI, se decretă într-un manual de igienă din 1879.

SĂRUTUL este calea de molipsire a unor boli grave ; iată de ce un medic recomanda în 1910 să se piardă această obișnuință nesănătoasă. Din punct de vedere istoric, sărutul nominal (adică pe buze, după explicația unui alt medic, în 1917) este cu siguranță preistoric, dar nu la fel de vechi ca femeia. Sărutul ar putea urca pînă la epoca bronzului. VIOARA și mai ales cîntatul la acest instrument nu dăunează reputației fetelor ! (1905, observație făcută de un muzician american). E simplu să devii un VIRTUOS : e suficient, după părerea a doi americani din 1921, ca femeia însărcinată să cînte zilnic la pian. RESPECTUL se poate măsura după marginea și spațiile albe lăsate între cuvintele Domnule, Doamnă sau Domnișoară dintr-o scrisoare (1870).

ROMANELE dăunează sănătății fizice a femeilor mai ales ; să stai pînă tîrziu noaptea să citești romane, iată cum se sapă ridurile în jurul ochilor, riduri ce vor desfigura și cel mai frumos chip (1900) ; și morala are de suferit, căci tineretul se inspiră din romanele citite. Autorul de romane din secolul al XVII-lea era socotit un otrăvitor al publicului.

Bernardin de Saint-Pierre se întreba în 1796 dacă un bărbat cinstit și un soț bun nu sînt mai prețioși și mai utili decît un CACTUS sau un RINOCER ?

În legătură cu TĂCEREA, ne-a rămas de la J. Serre (1909) un exemplu de faimoasă elocvență : marile tăceri, cele ale morții, ale dragostei sau ale durerii sînt marile cuvinte ale vieții.

După un oarecare H. Lierre (1867), LONGEVITATEA poate fi atinsă doar de cei ce beau absint ; el a cunoscut trei bărbați, ca niște Hercule, cu obrajii îmbujorați : unul era distilator de absint de 30 ani, ceilalți doi erau salariații lui, saturați de 10 ani de mirosul aceleași băuturi. Vor trăi un secol. Totuși CENTENAR nu poate ajunge oricine vrea, este de părere altcineva (1889) ; nici un ziarist, nici un literat printre ei, fapt ce nu trebuie să ne mire.

Toate organele create de natură sînt, în general, utile, Dar COADA mamiferelor nu servește, în 9 cazuri din 10, la nimic. Cînd este foarte mobilă, alungă mușteie (boul, calul, măgarul), dar, probabil, crede H. Coupin (1904), n-a fost creată coada numai în acest scop destul de frivol. CIREȘELE nu vor mai avea CODIȚE cînd oamenii vor înceta să se mai omoare după aceste codițe, este opinia unui magnetizator (1882).

SAHAREI nu-i lipsește decît... apa (1890).

Din 1769 e un lucru sigur : cei care SE RAD ei înșiși au obrazul mai neted și mai plăcut decît cei ce merg la bărbier.

INUNDAȚIILE Loirei se datorau, după un episcop din 1846, exceselor presei și nerespectării duminicii.

INSTANTANEU poate fi ceva care durează : „ieri dimineață, un cavaler din regimentul 11 cuirasieri din Saint-Germain, Gabriel Charpentier, de 21 ani, a coborît la cișmeaua cartierului și și-a tras mai multe gloanțe în cap. Moartea a fost instantanee" (ziarul „Acțiunea" din 20 martie 1908).

Și DIMINEAȚA se poate prelungi cîteodată : „Vineri dimineață, 23 mai, la ora 1,27 după-masa, Victor Hugo a încetat să mai trăiască" (G. Deschamps **„Istoria literaturii franceze"**, 1911).

JUMĂTATEA poate ajunge treime : „Jumătate moloz, jumătate cărămizi, jumătate lemn, aceste case..." (într-un ziar din 1915).

MORTAL : „Lovit de un glonte, care, pătrunzînd în piept, a traversat plămînul și a ieșit prin spate, acest ofițer a supraviețuit rănii mortale" (memoriile generalului Trochu 1815—1896).

Și lui Alphonse Daudet i se poate întîmpla să scrie : „MUT, cu brațele încrucișate, Tartarin privește, critică cu voce tare" (**Tartarin în Alpi**).

Există și ORDINE care nu se pot executa : nici un șef nu-i poate obliga pe soldați să meargă pe mare. De ce ? întreabă Paul Bourget (1915) și tot el dă răspunsul : Pentru că nu se poate.

SOCOTEALA lui Flaubert : „Moș Rouault veni să-i aducă lui Charles plata pentru piciorul pus la loc, 75 franci în monezi de 40 centime" (**Madame Bovary**, 1857). Și a lui Maupassant : „Merseserăm 11 ore plus cele două ore de odihnă lăsate cailor, în total 14" (**Bulgăre de Seu**, 1880).

COTIDIAN poate fi mai mult sau mai puțin lung : „O călătorie de 2 zile era pentru ei un eveniment banal, aproape cotidian" (1912).

Dicționnaire de la betise, R. Laffont, 1983.

Traducere de Octavia BUHOCIU

Se spune că...

...poeziile grele se reţin uşor ; cele uşoare se reţin greu

...unii scriitori sînt autori anonimi; alţii — de anonime.

...cea mai regretată invenţie a omului ar fi oglinda : este prea sinceră.

...nu există bătrîni frumoşi şi copii cuminţi, ci bătrîni tineri şi copii îmbătrîniţi.

...omul gospodar îşi face : iarna — car, vara — sanie, primăvara îşi coase sacii, toamna îi umple.

...cele mai valoroase comori pe care le încredinţăm pămîntului sînt oamenii.

...acarul Păun este frate geamăn cu ţapul ispăşitor.

...unul Irimia a făcut legătura dialectică între oiște şi gard.

...obtuzul este invenţia unui cap pătrat.

...roata este opera unui învîrtit.

...cuiul a fost descoperit de o talpă goală şi bătut de un intrigant.

...pelinul ar fi mai dulce decît lingușirea.

...pisica şi cîinele învaţă traiul în comun de la stăpîni.

...o praşilă făcută la timp valorează cît o ploaie bună ; ambele — fac şi mai mult.

...ziua bună se cunoaşte de dimineaţă ; noaptea bună — abia a doua zi.

...nu din cauza pădurii nu se văd copacii ci a miopiei.

...nu un medic a stabilit că cel cu şira spinării dreaptă are şi opinii personale.

...şi la urcuşul pe scara socială se aplică uneori regula căilor ferate : trenul care vine ultimul, pleacă primul.

...nu tot păţitu-i priceput, pentru că unii o păţesc mereu.

...cine fură azi un ou, mîine va fi prins.

...mieii susţin că şi ei ar sacrifica miei dacă ar fi oameni ; oamenii spun că ei ar proceda invers.

...negrul nu este opusul albului, ci alternativa lui.

...gura este purtătorul de cuvînt al creierului ; ochii — ai inimii.

...omul nu trebuie privit din profil, ci din faţă.

...spiritul reprezintă conţinutul, iar trupul ambalajul.

...uneori cătuşele sînt folosite pentru a lega limbile.

...Steaua polară ar fi inventat busola.

...ceasul este opera cucului, iar cocoşul e un ceas ce merge exact.

...florile sînt naşele fetelor. Sau invers.

...zîmbetul este o autobiografie plastică.

...muzica este cel mai desăvîrşit translator.

Recuperate, recondiţionate şi refolosite de
V. FILIP

Al. Andriescu

Alte meditații ale cîinelui JAR

1

Ființele inferioare nu au sentimentul duratei.

2

Broasca țestoasă este fericită în carapacea ei de piatră, dar de ce să i-o punem în spinare și oga rului ?

3

Oricît de harnic te arăți, hingerule, niciodată nu vei putea face atîtea cuști încît să încapă în ele toți cîinii dornici să alerge liberi.

4

În mintea răzbunătoare a omului, răul lasă a-mintiri mai vii și mai durabile decît binele.

5

Ca să poată aduce animalele rîvnite în bătaia puștii sale, omul găsește, din păcate, un cîine care-l ajută.

6

Generozitatea nu-i un simplu joc compensator, cum se înșeală unii vînători : aduc o rață de pe baltă și sînt răsplătit cu un os.

7

Păzește-te de transplantările miraculoase. Ne norocitul pește pe care-l acomodezi de la munte la șes nu va mai mirosi niciodată a ierburi săl batice.

8

Care general de cavalerie nu și-a însușit, lău dîndu-se, victoria anonimă a cailor ?

9

Dacă mă simți legat de tine, de ce-mi mai pui și lanțul ?

10

Incomodat de absența cozii, omul este nevoit să-și plece capul cînd se umilește.

11

Vai de capul pe care nu-l poți vedea din cauza cozii.

12

În lumea tristă fără izvoare limpezi, fără cîm pii verzi, fără păduri umbroase, omul nesocotit își calculează satisfăcut progresul.

13

Chiar și hulitul dihor are nevoie de aerul pur al dimineții.

14

Omul este animalul cu vizuina cea mai com plicată.

15

Urăsc moleșitoarea rezervație la fel de mult ca lanțul.

16

Nu o cușcă mai frumoasă și mai confortabilă își dorește pasărea captivă.

17

Nu confunda renunțarea cu neputința.

18

Lipsiți-l pe om de dorință și-l faceți indiferent la progres.

19

Omul se umflă în penele altuia.

20

Degeaba a inventat omul oglinda. În ea se vede cum dorește să fie și nu cum este.

21

Același soare răsare dimineața și pentru cîine și pentru om.

22

Ariditatea muntelui sporește gingășia florilor alpine.

23

Cînd vîntul șuieră în acele de brad, aud lătra tul cîinilor de odinioară și suspinele asceților ca ligrafi.

24

Stăpîne, dacă ești cu adevărat înțelept, nu-i crede pe cei din jurul tău lipsiți de judecată.

25

Chiar dacă toți sîntem egali, nu văd cum am putea face din dulăul de curte artist de circ și din artistul de circ dulău de curte.

V. Postolache „Peisaj"

26

Nu rîvni să fii vultur cînd ești o biată vrabie ; și nici cîine cînd ești o biată pisică ce toarce, cuminte și leneșă, în poalele stăpînei.

27

Cine rîde de eșecul lui Icar - nu va zbura niciodată.

28

Pironită la fund de piatra ei, nu-i cere scoicii să laude săgetarea argintie a peștelui la suprafața apei.

29

Mai prost decît prostul este cel care-i dă dreptate prostului ; și mai nebun decît cel nebun este cel ce-l crede pe nebun.

30

Dulceața strugurilor nu-ți folosește la nimic, dacă nu ți-ai pregătit bine și din vreme vasul, l-am auzit pe vierul înțelept spunîndu-i ucenicului său într-o dimineață de toamnă.

31

Dacă n-am ști că există omizi, fluturii ni s-ar părea mult mai frumoși.

32

Orice manifestare a inteligenței este un act de independență.

33

Cît de necugetat îmi apare acela care crede că lanțul este garanția fidelității.

34

Îl compătimesc pentru puținătatea minții pe stăpînul care crede că lanțul mă ține mai aproape de el.

35

Dacă este el satisfăcut, stăpînul crede că nici eu n-am vreun motiv să fiu nemulțumit.

36

Îmi vine tot mai greu să recunosc după miros lumea omului contemporan.

37

M-am gîndit, în dimineața aceasta de mai, la tristețea albinelor care-și culeg mierea, lipsite de pajiștile înflorite de altădată, din coșurile florăreselor, în stația de autobuz de la Universitate.

38

Diana este prima femeie care a ieșit cu cîinele la plimbare.

39

Omul gregar este un fel de furnică bipedă.

40

Cînd lupul este judecător, vinovată nu poate fi decît oaia.

41

Mai mare nenorocire decît lanțul este doar obișnuința de a-l purta.

42

Bătrîn e numai cel ce-și-a ucis și ultima fărîmă de speranță.

43

Mare este greșeala cîinelui care tolerează nelegiuirile lupului din cauza îndepărtatei înrudiri cu el.

44

Spune-mi numărul leglor ca să-ți spun numărul fărădelegilor.

45

Vanitatea omului este mai adîncă decît genunea mării. Oricît ai încerca să dai de fundul ei, densitatea uriașei acumulări te va respinge cu veșnicia ei de ape întunecate și reci.

46

De fapt cine este mai curajos, lupul cu colții tari sau iepurele care nu se poate bizui decît pe iuțeala piciorului ?

47

Pentru că ea nu vede, cîrtița nu poate pretinde ca celelalte viețuitoare să-și scoată ochii.

48

Dacă-mi slăbești lanțul doar cînd simți că dușmanul tău se aține pe aproape, să nu te aștepți la mari isprăvi din partea moleșitei mele îndrăzneli.

49

Pierzînd mereu în prezent, nu te mai întreba cum îți va fi viitorul.

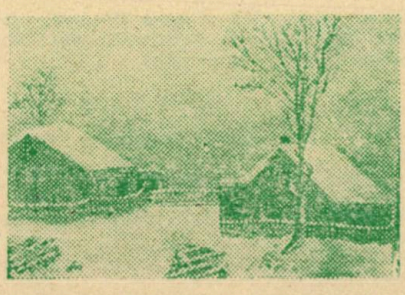

Antoaneta Apostol : „Iarnă"

Ilie Dodea : COMPRIMATE

Cînd gîndirea creatoare dă semne de oboseală, se evacuează în logică.

Înțeleptul este viitorologul trecutului.

Adevărul este vînatul savantului scăpat la multe bătăi anterioare.

Cei mai mulți atei s-au desprins din cultul iubirii.

Cînd modestia îți cere să consimți că nu exiști, ea devine cauză a infirmității.

O lacrimă înnobilează suferința, mai multe o aduc la cunoștința publică.

Mă simt mai puternic cu adevăratul Solitar decît cu minciuna Colectivă.

Cum se numește credința oamenilor care nu mai cred în nimic ?

A venit să schimbe suflul și de atunci nimeni nu mai suflă.

Ignorant este acela care blochează informația între timpan și creier.

Lacrimile vărsate „de ochii lumii"
sînt reci.

Specia de maimuțe din care se trage omul trebuie să fi fost neapărat megalomană.

Fără idei, cuvintele sînt vehicule care nu transportă nimic ; fără suflet, ele sînt limbaj.

Singurul semn de punctuație care îl dezgustă pe retorul maladiv este punctul.

Și oamenii perfect raționali respiră, dar nu mai pot schimba ritmul respirației.

Filozofii păsesc din doctrină în doctrină, sociologii din suflet în suflet.

Nu umblați după adevăr, ci încercați să vă eliberați de dogme ! —

Iluminarea este soarele simplității care răsare în lumea complexității.

Poziția de confort și aceea de securitate sînt apanaje absolute ale mediocrilor.

Excesul de rafinare
scheletizează orice cultură

Pentru a crea, procurați-vă
o criză de credință !

La început Artistul și Savantul erau contemplativi. Ultimul a devenit agresiv.

Răspunsurile sînt prejudicii aduse climatului de interogație.

Un indicator sigur de evaluare a unui bun lider este capacitatea acestuia de a se mira de enormitățile pe care le afirmă.

Esențial,
să cauți.

Important,
să știi ce anume.

Revelator,
să găsești.

Dezolant,
să eșuezi.

Dezonorant,
să abandonezi.

Firesc,
să reiei.

Conservatoare este societatea în care cei ce se îndoaie, îi guvernează pe cei ce se îndoiesc.

Cînd lauda fățarnică însoțește ratarea aspirațiilor, demagogia ia locul democrației.

Omul lup apare în
vecinătatea omului oaie.

Citind, alimentăm creierul. Gîndind, creierul ne alimentează.

Asemănarea dintre știință și democrație este că ambele ocolesc tradiția și autoritatea.

Nu poți măsura talia Creatorului decît prin lipsa lui de măsură.

Invulnerabili sînt doar oamenii aureolați de rutină.

Cînd lauda produce stări de euforie persoana flatată trece sub nivelul celei ce o laudă.

Timpul cel mai folositor este acela pe care îl consumi cu tine însuți.

Singurul efort al celor ce fac rău constă în strădania lor de a nu reprima răul din ei.

Ideile obsedante sînt produse ale gîndirii care nu se pot risipi.

Numai în stare de agonie debitarea banalităților este scuzabilă.

Timpul nostru este timpul în care nu mai avem nimic de făcut.

Morții nu visează dar intră în visele noastre ca oameni care ar mai putea visa.

Oare criticul poate fi considerat om cult ? A te cultiva înseamnă a citi pentru a te înțelege pe tine însuți nu pe altul.

Idee devine numai senzația care a trecut prin purgatoriul adîncurilor.

Diferența dintre credincioși și atei este că cei din urmă se cred Dumnezei.

În lupta pentru viața viitoare îndoiala este una din mizeriile indispensabile ale vieții cotidiene.

Pledoarie pentru viitor

● În mileniul III trebuie să ne dezbărăm de tendința de a crede într-o știință uniformizată, redusă la un număr mic de principii prin care să încercăm să înțelegem și să rezolvăm totul. Știința cere diversitate în aplicație și nu admite dogme. Lumea, în general, societatea și ființele umane sînt cu mult mai complexe decît cel mai strălucit sistem de gîndire — acesta fiind el însuși o părticică a acestei uriașe complexități.

● Să fim perseverenți, să avem minți strălucite, dar să fim și modești deoarece trăim într-o lume atît de complexă din care putem stăpîni o parte, tot mai cuprinzătoare.

● În viitor, stările conflictuale vor trebui rezolvate — pe baza realizării unor structuri sociale — prin discuții, prin demonstrații, evidente, chiar și prin confruntare, dar nu în sensul de eliminare sau dominare.

● În mileniul III ar trebui să aibă loc o ameliorare a relațiilor noastre cu Natura.

● În aspirația noastră spre mai bine și frumos, unindu-ne efortul și elanul, va trebui să cutezăm neîncetat, să nu ne împiedicăm de dezizluzille întîmpinate, ori de regresele temporare. Trebuie să fim însuflețiți de gîndul că urmașii noștri în sensul generațiilor ce vin după noi — sînt beneficiarii strădaniilor noastre.

Johann CALTUNG
(Primul președinte al Federației Mondiale de Studii asupra Viitorului)

● Contribuția morală a omenirii la propriul său viitor este extrem de diversă (...). A devenit o necesitate obiectivă aceea de a stimula reformele constructive ale societății — atît pe plan național cît și internațional, bazate pe adevărata solidaritate, cu suficientă înțelegere pentru a lăsa fiecare națiune să-și găsească propria ordine socială, respectînd valorile culturale ale altor popoare.

● Idealul de viață ar trebui să conțină dorința de prosperitate națională și interesul pentru om, mediu și natură, pentru frumos și bine, nu doar ca excepții, ci ca împliniri de care să se bucure cît mai mulți oameni.

● Trăim într-o lume dominată de noile posibilități tehnice și științifice de care ne putem bucura. Aceasta trebuie să ne îndemne să continuăm ceea ce este prețios în patrimoniul moral al umanității. Există o seamă de valori morale, simple și vechi, ca onestitatea, prietenia, compasiunea și îndatoririle față de colectivitate. Aceste virtuți, străvechi trebuie cultivate și dezvoltate cu tot mai multă consecvență printre cei tineri.

● Tineretul este una din acele mari forțe ale contemporaneității și, deopotrivă, ale viitorului care, prin acțiunea sa, poate întemeia în lume o nouă ordine internațională, menită să stimuleze și să încurajeze viața, bunăstarea, pacea neînarmată. Este deopotrivă o problemă a contemporaneității ca și a viitorului amplasată pe terenul desăvîrșirii moralității umane.

Jan TINBERGEN,
(Savant olandez, laureat al Premiului Nobel)

● Nouă ne revine responsabilitatea schimbării, și trebuie să începem cu noi înșine, învățînd să nu închidem prematur ochii spiritului față de ceea ce este nou, surprinzător, aparent radical.

Alvin TOFFLER

● Viitorul se naște azi! De aceea el va arăta, în mare parte, așa cum noi înșine ne așteptăm să arate, cum înțelegem să-l întîmpinăm și să-l prefigurăm.

● Unei societăți conștiente de capacitatea formativă și re-formativă de neînlocuit a artei, încrezătoare în inepuizabila profunzime a subiectivității și emotivității umane, și care-și va călăuzi proiectele și deci și acțiunile (social-politice și culturale) în acest sens, viitorul nu-i poate rezerva decît confirmarea și amplificarea acestor așteptări, prin dezvoltarea unor noi forme corespunzătoare, de expresie și trăire artistică.

V. E. MAȘEK

● Toate florile viitorului se află în semințele prezentului.

Proverb chinezesc

Selecție și traducere de Viorica E. UNGUREAN

SEMNE BUNE ANUL ARE!

Ciprian, Florinel, Dany

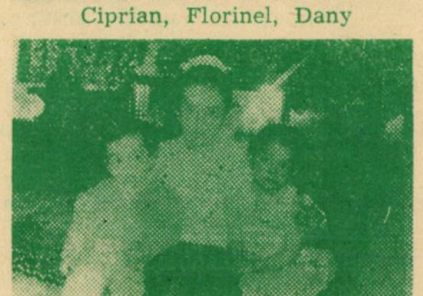

Robert, Loredana, Mona-

R. MAGRITTE și misterul din cuvinte

În Cartea sa, Le véritable art de peindre, dedicată pictorului belgian R. Magritte, Harry Torczyner pare a-i împlini acestuia voința (neexprimată explicit) de a lăsa posterității o imagine cît mai exactă și mai cuprinzătoare despre sine. Despre pictorul care, paradoxal; a încercat mereu să cultive impresia că nu-l interesează modul în care e receptată opera sa de către public.

„Itinerariul" urmat de H. Torczyner pleacă dinspre om și sfîrșește în preajma artistului. Reproducerile tablourilor sînt dublate, insistent, de pagini întregi de extrase din corespondența pictorului, articolele și scrierile sale programatice. Astăzi, la peste 20 de ani de la moartea sa, parcurgem prin aceste fragmente traduse traseul urmat de autorul cărții, încercînd să

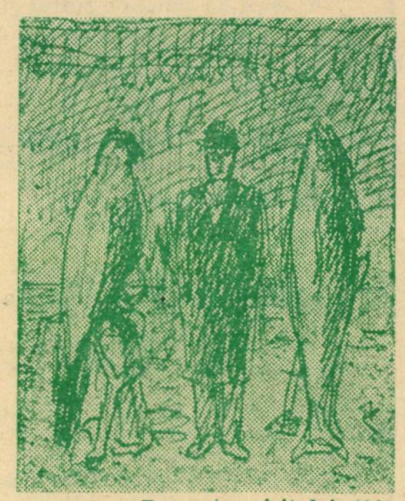

Prezența spiritului, 1960

Desen pentru „Modelul roșu"

AMALGAM

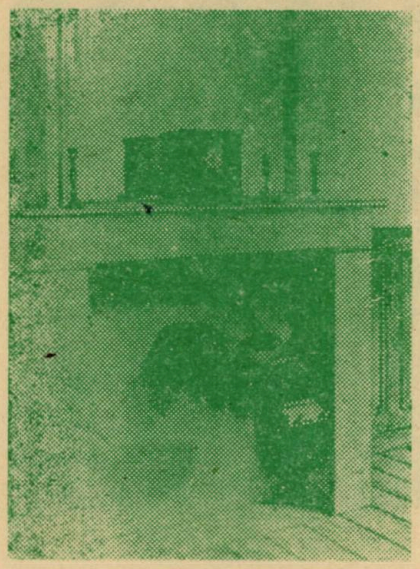

„Energica durată", 1935

„Modelul roșu", 1935

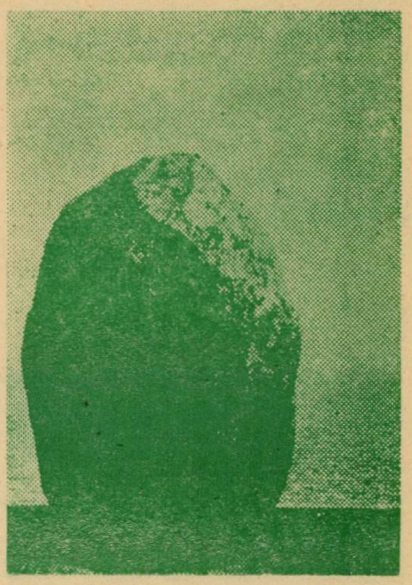

„Gaură în zid", 1956

surprindem cîte ceva din insolitul unei gîndiri care se exprimă despre tot și toate.

● Am văzut, azi după-amiază, în plin soare, o tînără femeie care aștepta tramvaiul în compania propriului său corp.

● Îmi detest trecutul, dar și pe al altora. Detest resemnarea, răbdarea, eroismul profesional și toate frumoasele sentimente obligatorii. Detest și artele decorative, folclorul, publicitatea, vocea spicherilor, aerodinamismul, mirosul de naftalină, actualitatea și oamenii beți.

● Îmi plac umorul subversiv, petele roșcate de pe piele, genunchii și părul lung al femeilor, rîsul copilașilor lăsați în voie, o fată alergînd pe stradă.

● Îmi doresc dragostea vie, imposibilul și himericul. Mă tem să-mi cunosc exact limitele.

● Pictura mă plictisește ca toate celelalte. Din păcate, pictura face parte din acele activități, ea este înglobată în acea serie de activități care nu-mi par să schimbe deloc viața, mereu aceleași obiceiuri revin.

● După doctrina mea, e interzis (altfel ești etichetat drept imbecil) să prevezi ceva. Ceea ce voi face în toate domeniile e la fel de imprevizibil ca apariția unei adevărate imagini poetice.

● Tot ceea ce știu despre speranța pe care mi-o pun în dragoste e că numai o singură femeie poate să-i confere realitate.

● Un bărbat e privilegiat cînd pasiunea sa îl obligă să-și trădeze convingerile ca să placă femeii pe care o iubește. O femeie are dreptul să ceară asemenea gaj și să-l obțină, dacă el servește exaltării iubirii.

● S-ar spune uneori că, așa ca și-n modă, s-a hotărît deodată că rochia-sac sau ideea-sac e în prezent ceea ce lipsea pe lume. Nici una nici două, de ești incapabil să apreciezi aceste „noutăți", faci figură de țăran neevoluat. Așa trebuie să-i fi părut lui Rachel Baes care a venit să mă vadă și care, ca să mă onoreze, desigur, și-a pus un fel de cămașă de noapte de o culoare pastel, să vomiți, nu alta. Pe deasupra, ea găsea pe deplin justificată următoarea idee-sac: că venise timpul ca autoritățile să-mi recunoască „valoarea artistică", decernîndu-mi titlul de baron !

● Prostia veșnică se manifestă în special în timpul din urmă, pretinzînd că a venit momentul în care arta de a picta e înlocuită de o așazisă artă „abstractă", „non-figurativă" sau „informală" care constă în a așeza „materie" pe o suprafață, cu mai multă sau mai puțină fantezie și convingere. Dar arta de a picta se împlinește ca să apară poezia și nu pentru ca lumea să fie redusă la varietatea aspectelor sale materiale. Poezia nu uită de misterele lumii : ea nu e un mijloc de evadare, nici gust pentru imaginar, ea este prezența spiritului...

● „Chestiunea" publicului ar putea fi pusă la punct (Van Gogh își arăta tablourile fără o vorbă unor oameni „foarte bine", care abia catadicseau să le arunce o privire. Acum toată lumea e mai „sensibilă" decît acei oameni „foarte bine" ; toată lumea recunoaște măreția lui Van Gogh„ acum că e mort). Cît despre asta, cred că pictura mea nu prezintă un interes real decît pentru cei ce trăiesc acum. În viitor, ea n-o să aibă decît o valoare istorică (dacă o va avea și pe asta). De ce, pe de altă parte, să ne preocupăm atît ca operele noastre să dăinuie, din moment ce omul nu rîvnește nimic asemănător pentru el? Această deplasare a supraviețuirii prin operă e o prostie, după părerea mea.

● Dacă moartea e neantul absolut, atunci lipsa nemuririi va fi pentru noi confortul absolut din moment ce : chestiunea morală nu se va pune în absența absolută a unui „punct de vedere" (absență a unei „conștiințe"). Moartea ar fi deci, dacă e neantul absolut, un program de confort absolut, obținut fără greș, oricare ar fi mijloacele folosite pentru a ajunge la realizarea acestui program. Ideea că moartea e un neant absolut nu e contrazisă de ideea că trăim în mister. Misterul nu e risipit de această presupunere. Dimpotrivă, ea pare să respecte ideea misterului și pentru asta ar trebui să fie luat în considerație.

● Psihanaliza nu permite interpretarea decît a ceea ce e susceptibil de interpretare. Arta fantastică și arta simbolică îi oferă numeroase ocazii de a interveni : e de multe ori vorba în ele de delir mai mult sau mai puțin evident.

Arta, așa cum o concep eu, e refractară psihanalizei : ea evocă misterul fără de care lumea n-ar exista, adică misterul pe care nu trebuie să-l confundăm cu un fel de problemă, oricît de insondabil ar fi. Mă străduiesc să nu pictez decît imagini care să evoce misterul lumii. Pentru ca aceasta să fie posibil, trebuie să fiu foarte lucid, adică să încetez de a mă identifica în întregime cu idei, sentimente, senzații (dimpotrivă, visul și nebunia sînt propice unei identificări absolute). Nici un om cu bun-simț nu crede că psihanaliza ar putea lumina misterul lumii. Natura misterului însăși anulează curiozitatea. Psihanaliza n-are nimic de spus despre operele care evocă misterul lumii. Poate că subiectul cel mai bun pe care să-l trateze psihanaliza e psihanaliza.

● Se întîmplă ca, invers decît gustul suprarealiștilor pentru relatarea de vise, acestea să mă lase indiferent. Poate aprecierea că „tablourile mele sînt niște vise" are un rol în această indiferență ; n-am pus niciodată mare preț pe această judecată. Nu pretind că visele sînt fără interes pentru medici, dar asta îi privește (ca și penicilina...).

Prezentare și traducere
Iolanda VASILIU

Jubileul „COLUMNEI"

Interviu cu tovarășul Petru FRĂSILĂ, îndrumător al Studioului tînărului interpret „Columna" al Comitetului municipal U.T.C. Iași

— Stimate tovarășe Petru Frăsilă, sub ce zodie s-a născut, acum zece ani, formația „Columna" pe care o conduceți ?

— Sub zodia unui generos sentiment de dăruire tinerească. Plăcerea de a cînta, bucuria de a rosti și crea versuri, pasiunea de a transpune scenic dialoguri și idei — iată doar cîteva elemente care au determinat, în urmă cu zece ani, o mînă de tineri ieșeni entuziaști și talentați să-și unească forțele și să-și valorifice disponibilitățile artistice în cadrul unui cenaclu pe care l-am numit, ca un omagiu adus istoriei și prezentului socialist — „Columna".

— Începutul...

— Nu a fost ușor. Majoritatea membrilor „Columnei" erau elevi, solicitările școlare erau mari, mai erau și probleme de organizare, de dotare... Cu sprijinul Comitetului Municipal al U.T.C., în spațiul pus la dispoziție de Casa de cultură a tineretului și studenților, au avut loc primele repetiții, apoi primele, foarte emoționantele, firești, întîlniri cu publicul. Cu publicul tînăr al Iașului. Ce a urmat ? O dată cu trecerea timpului, activitatea s-a diversificat, „Columna" devenind un foarte propice cîmp de manifestare pentru toate talentele tinere din orașul de pe cele șapte coline : elevi, muncitori, ingineri, studenți, profesori etc. Altfel spus, un adevărat studiou al tînărului interpret și creator.

— Care a fost răspunsul publicului ?

— Fiecare spectacol al nostru reprezentînd, și ca intenție dar, zic eu, și ca realizare concretă, un eveniment cultural de oarecare ecou, sălile au devenit efectiv neîncăpătoare. Era un succes binemeritat dacă ne gîndim că evoluțiile artiștilor noștri amatori se situau foarte aproape de nivelul profesioniștilor. De altfel, unii dintre elevii

Moment poetic : Dumitrița Cantemir

Aspect din spectacol

artiști amatori de ieri au devenit între timp profesioniști. Este cazul actorului Adrian Păduraru, de la secția Suceava a Teatrului Național „Vasile Alecsandri" precum și al tînărului regizor Ovidiu Lazăr de la Naționalul ieșean. Răsfoind „jurnalul de bord" am găsit și alte nume cunoscute și apreciate care și-au făcut ucenicia la „Columna". Alții, deși au îmbrățișat felurite alte profesii, nu au abandonat ceea ce a fost pasiunea adolescenței : profesoara Doina Mihaela Sava și medicul Mirela Mandric sînt nume cunoscute pe tărîmul creației poetice. În Studioul tînărului interpret „Columna" al Comitetului Municipal Iași al U.T.C. se întîlnesc pe aceleași unde de simțire și aspirație artiști amatori care sînt și o pildă de statornicie : grupul vocal instrumental Sintex, laureat în mai multe rînduri al Festivalului național „Cîntarea României", grupul folk Estudiantina, premiat la toate festivalurile interjudețene de muzică tînără și la ultimele ediții ale „Cîntării României", grupul satiric Accent de la I.I.T.P.I.C., deținător și el al mai multor similare trofee sînt doar cîteva exemple în acest sens. În ultima vreme s-au afirmat și cîteva voci de real talent : Cătălin Ghenadie, Dan Vană, Cristian Ionescu, Radu Ștefan, Nina Radu, Adrian Dospinescu, Traian Moraru, Claudia Ionescu, Anca Apostol și Emanuela Novac (Grupul folk, „Floare de colț") — și alții. În sfîrșit, o importantă contribuție la reușita spectacolelor noastre au avut-o și recitatorii Emil Gnatenco, Stoica Rareș, Iulia Deloiu, Dumitrița Cantemir care-și recită propriile creații, ca și Mihai Hăulică, Ovidiu Simonca, Lăcrămioara Dincă. Nu mai puțin umoriștii Doru Melnic, Gabriel Ochiană și mulți alții. Toți aceștia formează o adevărată familie, împletind munca sau studiul zilnic cu pasiunea și dăruirea pentru muzică și poezie.

— Ce ne puteți spune despre repertoriul pe care l-ați abordat ?

— Ne-am orientat către un repertoriu deschis noului dar care posedă numeroase elemente (compoziții muzicale, literare, dramatice) clasice. Poate ar fi momentul să precizez că am avut, în cadrul spectacolelor „Columnei", ca invitați, actori ai Teatrului național „Vasile Alecsandri" și soliști ai Operei Române din Iași, cvartetul „Voces", corul „Gavriil Musicescu" al Filarmonicii ieșene, violoncelistul Alexandru Moroșanu, actorii George Mihăiță, Radu Gheorghe și Cornelia Pavlovici, precum și pe Victor Socaciu, Ștefan Hrușcă, Vasile Șeicaru. De la concursurile de dans, muzică și poezie „Civica" și „Muncii, frumuseții, tinereții" și pînă la spectacolul „Moda sîntem noi" (cu participarea Cooperativelor „Tehnica Confecției", „Sporul", „Miorița"), se întinde un spațiu de preocupări, inclusiv tematic, care ilustrează, sper, convingător, multitudinea preocupărilor „Columnei". Ne preocupă în permanență ideea ca spectacolele noastre să constituie un adevărat mijloc de educație pentru tineretul ieșean, o formă de stimulare și formare a gustului estetic, un stimulent pentru lărgirea orizontului cultural-artistic și nu în ultimul rînd o șansă de afirmare pentru noi tinere talente, obiectiv urmărit printre altele și de concursurile „Școala mea, mîndria mea" sau „Gaudeamus" la studenți.

— Ce v-ați propune pentru viitor ?

— Dorim realizarea la Iași, sub egida Comitetului județean U.T.C., a unui Ansamblu artistic „Columna" care să reunească, în Casa de cultură a științei și tehnicii pentru tineret, avînd ca suport Studioul tînărului interpret „Columna", următoarele secțiuni care s-au conturat deja : Studioul de teatru „Thalia", Grupul satiric „Trident", Grupul coral cameral mixt „Prietenia", Ansamblul folcloric „Plaiuri Moldave", Grupul de dans „Ritmuri tinere", Cenaclul de poezie „Eminesciana" și, bineînțeles, Studioul tînărului interpret „Columna". Solicităm ca și pînă acum sprijinul instituțiilor profesioniste și al presei și sperăm în mai multe, foarte posibile imprimări la radio și televiziune.

— Ce surpriză pregătiți pentru tinerii spectatori ?

— Un spectacol pe Stadionul „23 August", în colaborare cu Opera Română din Iași, unde să nu lipsească — să spunem — demonstrațiile de curaj (Motocros, parașutism), întreceri sportive etc.

— Dat fiind că v-ați prezentat spectacolele pe tot cuprinsul țării, unde ați avut mai mult succes, unde v-ați simțit cel mai... ca la dumneavoastră acasă ?

— Chiar dacă și la Galați, Buzău, Giurgiu, Șimleul Silvaniei, Botoșani, Focșani, Cîmpulung Moldovenesc, Suceava, Vaslui, Brașov, Roman, Piatra Neamț ba și în multe alte localități am fost bine primiți, succesul și publicul drag nouă l-am avut acasă, la Iași, unde dialogăm cu spectatorii de cîteva ori pe lună, cu aceeași elevată stare sufletească și mereu aceleași calde aplauze ale prietenilor noștri, care fac din „Columna" un emblematic zîmbet tineresc urcat... pe coloana Infinitului !

Consemnat de
Sergiu TEODOROVICI

Gabriel GARCIA MARQUEZ

Aventura lui Miguel Littin clandestin în CHILE

La începutul anului 1985 regizorul chilian Miguel Littin — care figurează pe lista celor cinci mii de exilați cu interdicție absolută de întoarcere în țară — a stat în Chile, clandestin, timp de șase săptămîni, filmînd mai bine de șapte mii de metri de peliculă cu realitățile țării sale după doisprezece ani de dictatură militară. Cu fața machiată, schimbîndu-și felul de a vorbi și de a se îmbrăca, cu acte false și cu ajutorul și protecția organizațiilor democratice care activează în clandestinitate, Littin a condus de-a lungul și de-a latul teritoriului național — inclusiv în Palacio de la Moneda — trei echipe europene de cineaști, care intraseră în Chile în același timp cu el sub diverse acoperiri legale, și alte șase echipe de tineri aparținînd rezistenței interne. Rezultatul a fost o peliculă de patru ore pentru televiziune și o alta de două ore pentru cinematografie, care începe să fie proiectată zilele acestea în lumea întreagă.

Acum șase luni, cînd Miguel Littin mi-a povestit, la Madrid, ceea ce făcuse, și cum făcuse, m-am gîndit că în spatele filmului se află alt film și că s-ar fi putut face într-un fel ca ultimul să nu rămînă inedit. Așa a fost, Littin a acceptat să se supună unui interogatoriu istovitor de aproape o săptămînă, a cărui versiune, înregistrată pe bandă, dura optsprezece ore. Era captată acolo o aventură umană, cu toate implicațiile profesionale și politice, aventură pe care am repovestit-o, condensînd-o, în cele zece capitole ale cărții de față.

Unele nume au fost schimbate, multe din împrejurări modificate pentru a proteja pe protagoniștii care trăiesc în continuare în Chile. Am preferat să păstrez relatarea la persoana întîi, așa cum povestea Littin, căutînd să mențin astfel tonul personal, uneori confidențial — fără dramatizări ieftine sau pretenții de eveniment istoric.

Stilul textului final este stilul meu, de bună seamă, deoarece glasul unui scriitor nu poate fi schimbat, cu atît mai puțin atunci cînd comprimă aproape șase sute de pagini în mai puțin de o sută cincizeci. Cu toate acestea m-am străduit în multe cazuri să păstrez specificul chilian al relatării originale și să păstrez întrutotul gîndirea naratorului, care nu coincide întotdeauna cu a mea.

Prin metoda investigației și caracterul materialului, **Aventura lui Miguel Littin clandestin în Chile** este un reportaj. Dar e în primul rînd reconstituirea emoțională a unei aventuri a cărei finalitate ultimă era, mai mult, fără îndoială, decît intenția — originală și dusă la bun sfîrșit — de a realiza o peliculă bătîndu-și joc de riscurile puterii militare. Littin însuși a spus-o : „Acesta nu este actul eroic al vieții mele, dimpotrivă, e cel mai demn". Așa este, și cred că aceasta și reprezintă grandoarea lui.

G. G. M.

I

Zborul 115 LADECO, venind de la Asunción (Paraguay) se apropia de punctul final pregătindu-se să aterizeze, cu o întîrziere de mai mult de o oră, pe aeroportul din Santiago de Chile. Cu cei aproape șapte mii de metri ai săi, Aconcagua părea un promotoriu de oțel sub strălucirea lunii. Avionul făcu un viraj pe aripa stîngă cu o grație înfiorătoare, se îndreptă numaidecît într-un scîrțiit lugubru de metale și atinse pămîntul înainte de vreme făcînd trei salturi de cangur. Eu, Miguel Littin fiul lui Hernán și al Cristinei, regizor de film și unul din cei cinci mii de chilieni cu interdicție absolută de a intra în țară, ajungeam din nou în patria mea după doisprezece ani de exil, deși încă exilat în inima mea : aveam o identitate falsă, un pașaport fals, pînă și o soție falsă. Fața și înfățișarea mea erau atît de schimbate datorită îmbrăcămintei și a machiajului încît maicămea însăși, în plină lumină, n-avea, cîteva zile mai tîrziu, să mă recunoască.

Foarte puține persoane din lume cunoșteau secretul, și una din ele mergea în același avion. Era Elena, o militantă a rezistenței chiliene, tînără și foarte atrăgătoare, desemnată de organizația sa să mențină contactele cu rețeaua clandestină internă, să stabilească legături secrete, să determine locurile adecvate pentru întîlniri, să valorifice situația operativă, să concretizeze întîlnirile stabilite anterior, să vegheze la securitatea noastră.

În cazul în care aș fi fost descoperit de poliție, sau aș dispare, sau n-aș reuși să stabilesc în douăzeci și patru de ore legăturile anticipate, ea ar trebui să facă publică prezența mea în Chile pentru a se da alarma internațională. Deși actele noastre de identitate nu aveau nimic în comun călătorisem, începînd cu Madrid-ul, prin șapte aeroporturi din lumea întreagă ca și cum am fi fost o pereche conjugală. Pentru această ultimă etapă, de o oră și jumătate, a zborului, hotărîsem, totuși, să ocupăm locuri separate și să coborîm ca și cum nu ne-am cunoaște. Ea urma să treacă la controlul vamal în urma mea, pentru a-i înștiința pe oamenii săi în cazul în care aș fi avut dificultăți. Dacă totul mergea bine urma să redevenim, la ieșirea din aeroport, doi soți cu rutină.

Proiectul nostru era foarte simplu, dar în practică implica un mare risc : era vorba de un documentar despre realitatea din Chile după 12 ani de dictatură militară, realizat clandestin. Ideea reprezenta un vis pe care-l purtam în minte de foarte mult timp, pentru ca imaginea țării nu se pierduse în negurile nostalgiei, iar pentru un cineast nu există un mod mai sigur de a-și recupera patria decît întorcîndu-se să o filmeze. Acest vis deveni mai prezent atunci cînd guvernul chilian începu să publice lista cu exilații cărora li se permitea să se întoarcă, dar nu întîlnii numele meu pe nici una dintre ele. Mai tîrziu ajunsesem la capătul disperării, cînd se publica lista celor cinci mii care nu puteau să se întoarcă, și eu eram unul dintre ei. Cînd proiectul se concretiză în sfîrșit, aproape din întîmplare, și tocmai atunci cînd mă așteptam mai puțin, se împlineau mai mult de doi ani de cînd pierdusem orice iluzie că aș putea să-l realizez.

Era în toamna lui 1984, în orașul basc San Sebastian. Cu șase luni înainte mă instalasem acolo, împreună cu Ely și cei trei copii ai noștri, pentru a realiza un scenariu, care, ca atîtea altele din istoria secretă a cinematografului, fusese anulat de către producători cînd nu mai lipsea decît o săptămînă pînă la începerea turnării. O situație fără ieșire. Dar în cursul unei cine luate împreună cu prietenii într-un restaurant popular, în timpul festivalului cinematografic, am vorbit din nou despre vechiul meu proiect. A fost ascultat și comentat cu un interes cert, nu doar pentru miza lui politică, ci și ca o sfidare a atotputerniciei lui Pinochet. Dar nimănui nu îi apăru decît ca o simplă fantezie a exilului. Totuși, în zori, cînd ne întorceam acasă străbătînd străzile adormite ale orașului vechi, producătorul italian Luciano Balducci, care abia vorbise la masă, mă luă de braț și mă îndepărtă de grup într-un fel care părea întîmplător.

— Omul de care ai nevoie — îmi spuse — te așteaptă acum la Paris.

Era exact. Omul de care aveam nevoie avea o înaltă misiune în rezistența internă din Chile, și proiectul său se deosebea de al meu numai în cîteva amănunte de formă. O singură convorbire de patru ore cu el, în incinta mondenă de la Coupole și cu participarea entuziastă a lui Luciano Belducci, ne fu de ajuns pentru a transforma în realitate o fantezie rumegată de mine pînă în cele mai mici detalii, în insomniile vizionare ale exilului.

Primul pas însemna introducerea în Chile a trei echipe de bază pentru filmare : una italiană, una franceză, și una de orice naționalitate europeană, însă cu scrisori de recomandare olandeze. Toate legale, cu permise în regulă și cu protecția obișnuită a ambasadelor respective. Echipa italiană, de preferință condusă de o ziaristă, urma să aibă ca acoperire realizarea unui documentar despre imigrația italiană în Chile, cu țintă specială opera lui Joaquin Toesca, arhitectul care a construit Palacio de la Moneda. Echipa franceză trebuia să se acrediteze pentru filmarea unui documentar ecologic despre geografia chiliană. A treia urma să facă un studiu despre ultimele mișcări seismice. Nici una dintre echipe nu trebuia să știe de celelalte. Nici unul din cei care le alcătuiau nu trebuia să aibă cunoștință despre ceea ce se făcea în realitate, nici despre cine le conducea din umbră, cu excepția responsabilului fiecărei echipe, care trebuia să fie un profesionist cunoscut în mediul său, cu formație politică și conștient de riscurile pe care și le asuma. A fost partea cea mai ușoară, pe care am rezolvat-o printr-o scurtă călătorie în țările de baștină ale fiecărei echipe. Cei trei, acreditați cu forme și contracte în regulă, se aflau deja, în noaptea sosirii mele, pe teritoriul statului Chile și așteptau instrucțiuni.

DRAMA DEDUBLĂRII

Să intru în pielea unei alte persoane a fost în realitate pentru mine procesul cel mai dificil. Schimbarea personalității este o luptă zilnică în care cineva se răzvrătește adeseori împotriva propriei sale hotăriri de a se schimba, vrea să fie mai departe același. Așa că dificultatea cea mai mare nu a fost, cum ar putea să se creadă, ucenicia, ci rezistența mea inconștientă atît la modificările fizice cît și la cele de comportament. Trebuia să mă obișnuiesc să nu mai fiu bărbatul care fusesem mereu și să mă transform într-altul, pe care poliția represivă care mă forțase să-mi părăsesc țara să nu-l bănuiască, irecognoscibil chiar pentru proprii mei prieteni. Doi psihologi și o machieuză de studio, sub conducerea unui expert în operații clandestine speciale, detașat din Chile, realizară miracolul în mai puțin de trei săptămîni, luptînd fără răgaz împotriva încăpățînării mele instinctive de a continua să fiu cel care eram.

Prima problemă a fost barba. Nu era simplul fapt că trebuia să mi-o rad, ci de a ieși din personalitatea pe care ea mi-o crease. Mi-o lăsasem să crească de pe cînd eram tînăr, cînd aveam de

gînd să fac primul meu film, şi niciodată n-am mai filmat fără ea. Era ca şi cum barba devenise inseparabilă de identitatea mea de regizor. Au purtat barbă şi unchii mei, ceea ce fără îndoială contribuise la ataşamentul faţă de portul ei. O dădusem jos în urmă cu cîţiva ani, în Mexic, şi n-am reuşit să-mi impun noua înfăţişare nici prietenilor, nici familiei, şi nici chiar mie însumi. Toţi aveau impresia că au în faţa lor un intrus, dar eu nu o lăsam să-mi crească la loc pentru că aveam impresia că ras arătam mai tînăr. Catalina, fiica mea cea mai mică, mi-a risipit îndoielile :

— Fără barbă pari mai tînăr — îmi spuse —, dar, de asemeni, mai urît.

Aşa încît a mi-o rade din nou pentru a intra în Chile nu era numai o problemă de spumă şi brici ; ci un proces mult mai profund de depersonalizare. Mi-am tuns-o puţin cîte puţin, observînd schimbările în fiecare etapă, evaluînd efectele diferitelor tunsori asupra întfăţişării şi a caracterului meu, pînă am ajuns foarte aproape de piele. Au trecut mai multe zile înainte de a avea curajul să mă apropii de oglindă.

Apoi a fost părul. Părul meu e de un negru intens, moştenit de la o mamă grecoaică şi un tată palestinian, de la care moştenisem şi amenînţarea unei premature chelii. Primul lucru pe care l-a făcut echipa care se ocupa de noua mea înfăţişare a fost să mi-l vopsească în castaniu deschis. Au încercat apoi diferite forme de pieptănătură şi sfîrşiră prin a nu contrazice natura. In loc de a ascunde chelia, cum înclinau la început, au accentuat-o, nu numai cu o pieptănătură lînsă către înapoi, ci amplificînd prin pensare ravagiile depilatoare ale anilor.

Pare incredibil, dar există retuşări aproape imperceptibile care pot schimba structura feţii. A mea, care e de lună plină chiar atunci cînd am mai puţine kilograme decît aveam la acea vreme, deveni mai alungită prin depilarea pronunţată a colţurilor sprîncenelor. Curios e că aceasta îmi compuse o fizionomie mai orientală decît aceea pe care o aveam din naştere, dar care s-ar potrivi mai bine cu obîrşia mea. Ultima operaţie a fost adoptarea unor ochelari de vedere, care în primele zile aveau să-mi dea o accentuată durere de cap, dar care îmi schimbară nu numai forma ochilor, ci şi expresia privirii.

Transfigurarea corpului a fost mai uşor de realizat, dar a pretins din partea mea un efort mintal mai mare. Schimbarea feţei era, în esenţă, o problemă de machiaj, cea a corpului cerea însă un antrenament psihologic specific şi mai multă concentrare. Pentru că de data aceasta trebuia să simulez temeinic schimbarea condiţiei sociale, în locul bluginşilor pe care-i îmbrăcam aproape tot timpul, şi în locul hainei de vînătoare, trebuia să port şi să mă obişnuiesc să port costume din postav englezesc provenind de la marile firme europene, cămăşi de comandă, pantofi din piele de elan, cravate italiene cu flori pictate. In locul accentului meu de chilian rural, trebuia să deprind rapid, torturîndu-mă, o cadenţă de uruguaian bogat, aceasta fiind naţionalitatea cea mai potrivită pentru noua mea identitate. Trebuia să mă obişnuiesc să rîd altfel decît rideam, trebuia să învăţă să merg încet, să folosesc mîinile pentru a fi mai convingător în dialog. In fine, trebuia să nu mai fiu regizor de film, sărac şi nonconformist cum fusesem întotdeauna, şi să mă transform în ceea ce îmi plăcea mai puţin în această lume : un burghez satisfăcut. Sau, cum spunem noi chilienii : o mumie.

In vreme ce întram în noua mea identitate, începusem să mă obişnuiesc să conviefuiesc cu Elena într-o casă din arodismentul XVI al Parisului, supus unor ordine stabilite dinainte, pentru prima oară, de altcineva decît de mine însumi, şi unei diete de cerşetor pentru a da jos zece kilograme din cele optzeci cîte aveam. Nu era casa mea şi nici nu se asemăna prin nimic cu a mea, dar trebuia să mi se fixeze în memorie, deoarece era nevoie să-mi cultiv amintirile pentru a evita contradicţii în viitor. A fost una din cele mai ciudate experienţe ale vieţii mele, căci foarte curînd mi-am dat seama că Elena era simpatică şi că ar fi aşa şi în viaţa de familie, dar niciodată n-aş fi putut trăi cu ea. Experţii o aleseseră pentru calificarea ei profesională şi politică şi ea trebuia să mă oblige să urmez neabătut o cale de extremă rigoare, în care să nu rămînă loc pentru inspiraţie. Caracterul meu de creator liber se împotrivea acestei constrîngeri. Mai tîrziu, cînd totul avea să se termine cu bine, urma să-mi dau seama că nu procedasem cu ea just, poate pentru că, în mod inconştient, o identificam cu lumea celuilalt eu al meu, în care mă îndărătniceam să persist, chiar ştiind că era vorba de viaţă şi de moarte. Acum, evocînd experienţa aceea ciudată mă întreb dacă în cele din urmă am fi putut fi o pereche conjugală perfectă : abia dacă reuşeam să ne suportăm sub acelaşi acoperiş.

Elena nu avea probleme de identitate. Este chiliană, deşi de mai bine de cincisprezece ani nu trăia permanent în Chile, şi niciodată nu a fost exilată sau cercetată de nici o poliţie din lume, aşa că acoperirea ei era perfectă. Indeplinise multe misiuni politice importante în diferite ţări, şi ideea de a lucra în ţara sa la turnarea clandestină a unei pelicule i se părea fascinantă. Problema dificilă era a mea, deoarece naţionalitatea care părea să fie cea mai potrivită din motive de tehnică mă obliga să mă deprind cu un caracter foarte diferit de al meu şi să-mi născocesc un întreg trecut, trăit într-o ţară pe care nu o cunoşteam. Cu toate acestea, înainte de data prevăzută învăţasem să întorc capul dacă cineva mă striga pe numele fals şi eram în stare să răspund la întrebările cele mai neobişnuite despre oraşul Montevideo, despre liniile de autobuz pe care trebuia să le folosesc pentru a mă întoarce acasă, şi chiar despre viaţa colegilor de şcoală, din urma cu douăzeci şi cinci de ani, de la liceul nr. 11 de pe bulevardul Italia, la două intersecţii de o farmacie şi la una de un supermagazin recent. Unicul lucru pe care trebuia să-l evit era să rid, pentru că rîsul meu e atît de caracteristic încît m-ar fi dat de gol cu toată travestirea. Problema era aşa de gravă încît responsabilul schimbării înfăţişării mele mă avertiza, cu tot dramatismul de care era capabil : „Dacă rîzi, mori". O faţă de piatră, incapabilă să surîdă, nici n-ar fi fost ceva neobişnuit la un rechin internaţional al marilor afaceri.

In zilele acelea se ivi o îndoială neprevăzută în legătură cu oportunitatea proiectului, din pricina proclamării în Chile a unei noi stări de asediu. Dictatura — rănită grav de insuccesul spectaculos al aventurii Şcolii din Chicago — reacţiona în acest fel faţă de acţiunea unanimă a opoziţiei, pentru prima dată unită într-un front comun. In mai 1983 începuseră primele proteste de stradă, şi se repetară de-a lungul întregului an cu participarea maturâ a tineretului, mai ales feminin, dar şi cu o represiune sîngeroasă.

Forţele de opoziţie, legale şi ilegale, la care pentru prima oară aderasera sectoarele cele mai progresiste ale burgheziei, proclamasera, la nivel naţional, o zi de încetare a lucrului. Pinochet, disperat, scoase un strigăt care a răsunat în lumea întreagă cu acorduri de operetă :

— Dacă se continuă aşa, vom fi nevoiţi să declanşăm un nou 11 septembrie.

Desigur că asemenea condiţii păreau favorabile unui film ca al nostru, care voia să scoată în evidenţă elementele mai puţin vizibile ale realităţii interne, dar, pe de altă parte, controalele poliţiei vor fi mult mai riguroase, iar represiunea mult mai brutală, în timp ce orele afectate lucrului se vor împuţina datorită interdicţiei de circulaţie pe timpul nopţii. Totuşi rezistenţa internă a cîntărit toate aspectele situaţiei şi a susţinut că trebuie să continuăm, aşa cum doream şi eu. Aşa încît am întins vele pe o mare prielnică, cu vînt favorabil datei prevăzute.

. . . . . .

ŞI CEI CARE AU RĂMAS SÎNT EXILAŢI

La opt dimineaţa i-am cerut Elenei să comunice cu un număr de telefon pe care numai eu îl cunoşteam şi să întrebe de cineva pe care prefer să-l numesc cu un nume fals : Franquie. Ii răspunse chiar el, şi ea i-a cerut fără mai multe explicaţii, din partea lui Gabriel, să meargă la camera 501 de la hotelul „El Conquistador". A sosit înainte cu o jumătate de oră. Elena era deja gata pentru a ieşi, însă eu rămăsesem în pat, şi cînd am auzit sunînd la uşă m-am acoperit cu cearşaful pînă peste cap. In realitate, Franquie nu ştia pe cine avea să vadă, căci ne înţelesesem că oricine cu numele de Gabriel era trimis de mine. In ultimele zile îl chemaseră cei trei Gabriel care conduceau echipele de filmare, inclusiv Grazia, şi nu avea de ce să bănuiască măcar că acest nou Gabriel eram eu însumi.

Eram prieteni cu mult înainte de Unitatea Populară, lucrasem împreună la primele filme, ne întîlnisem la mai multe festivaluri de cinema, şi ne văzusem ultima dată anul trecut, în Mexic. Dar cînd mi-am descoperit faţa nu mă recunoscu, pînă cînd am dat drumul unui rîs caracteristic. Intîmplarea îmi dădu o mai mare încredere în noua mea înfăţişare.

Franquie fusese recrutat de mine, la sfîrşitul anului trecut. A fost însărcinat să primească în mod separat şi să împartă instrucţiunile preliminare echipelor de filmare, şi cu o serie de aranjamente de bază care să uşureze munca noastră fără să înterfereze orientările Elenei. Avea un cazier curat : chilian, se exilase în Caracas din propria sa voinţă după lovitura militară, fără să existe nici un fel de acuzare împotriva lui, şi îndeplinise încă de atunci numeroase misiuni ilegale, în interiorul statului Chile unde se mişca în deplină libertate cu o acoperire ireproşabilă. Popularitatea între cineaşti, sprijinită pe simpatia sa personală, imaginaţia şi îndrăzneala, îl transformaseră într-un aliat ideal pentru acea aventură. Nu m-am înşelat. In înţelegere cu mine intrase singur în ţară cu o săptămînă înainte, venind din Peru, pentru a primi şi coordona în mod separat cele trei echipe, şi acestea se aflau deja la lucru.

Echipa franceză mergea prin nordul ţării, filmînd din Arica pînă în Valparaiso, în baza unui plan minuţios pe care directorul ei şi cu mine îl stabilisem cu luni înainte la Paris. Echipa olandeză făcea acelaşi lucru în Sud. Cea italiană trebuia să rămînă în Santiago lucrînd sub conducerea mea personală, şi pregătită în plus pentru a veni în grabă să filmeze orice eveniment neprevăzut. Toate trei aveau consemnul de a interoga lumea despre Salvador Allende ori de cîte ori vor avea ocazia s-o facă fără riscuri şi fără să trezească bănuieli ; deoarece ne gîndeam că preşedintele martir era cel mai bun punct de referinţă pentru a stabili poziţia fiecărui chilian faţă de statul actual şi posibilităţile sale viitoare.

Franquie avea itinerarul precis a fiecărei echipe, cît şi lista hotelurilor unde urmau să stea, aşa încît putea să comunice cu ele în orice moment. Aceasta făcea posibil ca eu să le dau instrucţiuni personale prin telefon. Pentru mai multă siguranţă, Franquie trebuia să

AMALGAM

fie şoferul meu, pe un automobil închiriat, pe care urma să-l schimbăm la fiecare trei sau patru zile la diferite agenţii. În tot timpul cît a durat filmarea ne-am despărţit de foarte puţine ori.

TREI MASACRAŢI DOBOARĂ UN GENERAL

Am început să lucrăm la nouă dimineaţa. Piaţa Armelor, la numai cîteva intersecţii de hotel, era mai zguduitoare în realitate decît în amintirile mele, sub soarele palid şi călduţ de toamnă care se infiltra printre copacii mari. Florile mai proaspete şi luminoase ca niciodată. Echipa italiană începuse cu o oră mai înainte să filmeze, rutina matinală : pensionarii care citeau ziarul pe băncuţele de lemn, bătrînii care dădeau de mîncare porumbeilor, vînzătorii de flecuşteţe, fotografii cu aparatele lor anacronice cu minecă neagră, lustragii bănuiţi de a fi informatorii regimului, copiii cu globuri colorate vizavi de căruciorele cu îngheţată, lumea care ieşea de la catedrală. Într-un colţ al pieţei se afla grupul obişnuit de artişti concediaţi în aşteptarea unui angajament pentru sărbători neprevăzute : muzicanţi cunoscuţi, vrăjitori şi măscărici pentru copii, travestiţi cu haine şi machiaje extravagante al căror sex real este imposibil de determinat. Spre deosebire de noaptea trecută, în acea frumoasă dimineaţă erau postate în piaţă mai multe patrule de poliţişti, plini de rîvnă şi bine înarmaţi, din ale căror autobuze cu amplificatoare puternice ieşeau cîntece la modă reproduse cu autenticitate maximă.

Mai tîrziu am descoperit că lipsa forţei publice pe străzi era o simplă iluzie pentru cei recent sosiţi. La orice oră există patrule de şoc ascunse în staţiile principale ale trenului subteran şi camioane prevăzute cu furtunuri de apă la mare presiune pe străzile laterale, gata pentru a reprima cu o vicleniе brutală orice încercare de protest. Supravegherea este mai intensă în Piaţa Armelor, centru nevralgic din Santiago, unde se află sediul Vicariatului Solidarităţii, un mare bastion împotriva dictaturii, patronat de cardinalul Silva Henríquez, cu ajutorul nu numai al catolicilor, ci al tuturor celor care luptă pentru revenirea democraţiei în Chile. Aceasta i-a dat un privilegiu moral greu de contrariat, şi vasta curte însorită de la casa colonială pare la orice oră o piaţă de desfacere. Acolo îşi află refugiu şi adăpost umanitar prigoniţii de toate culorile, şi este o cale de a da ajutor oricui îl solicită, cu siguranţa că va ajunge acolo unde trebuie să ajungă, în special deţinuţilor politici şi familiilor lor. Tot de acolo se denunţă torturile şi se organizează campaniile pentru cei dispăruţi şi pentru orice fel de injustiţii.

Cu puţine luni înainte de intrarea mea clandestină, dictatura a lansat împotriva Vicariatului o provocare sîngeroasă care s-a întors însă împotriva Juntei militare şi a pus în pericol stabilitatea sa. La sfîrşitul lui februarie 1985, într-adevăr, trei militanţi ai opoziţiei au fost arestaţi cu mare pompă şi dovadă de forţă care nu permitea să se pună la îndoială cine erau autorii.

Sociologul José Manuel Parada, funcţionar al Vicariatului, a fost arestat în prezenţa copilaşilor săi în faţa şcolii unde ei studiau, în timp ce circulaţia era întreruptă de către poliţie la distanţă de trei intersecţii de jur împrejur şi întreg sectorul era controlat de helicoptere militare. Ceilalţi doi au fost arestaţi în locuri diferite ale oraşului, la interval de cîteva ore. Unul era Manuel Guerrero, conducător al asociaţiei profesionale a educaţiei din Chile, şi celălalt era Santiago Nattino, un grafician de un mare prestigiu profesional, de care nu se ştia pînă atunci că avusese o activitate militară. În apropiere de aeroportul internaţional cadavre, masacrate şi cu urme de o cruzime sălbatică, au apărut la 2 martie 1985 pe un drum solitar în apropiere de aeroportul internaţional din Santiago. Generalul César Mendoza Durán, comandant al Corpului de Carabinieri (poliţia) şi membru al juntei guvernamentale, a declarat presei că tripla crimă era rezultatul luptelor interne ale comuniştilor, conduşi de la Moscova. Dar reacţia naţională a zădărnicit minciuna, şi generalul Mendoza Durán, desemnat de opinia publică ca promotor al masacrului, a trebuit să părăsească guvernul. De atunci, numele străzii Podului, una din cele patru care pleacă din Piaţa Armelor, a fost şters de pe placă de mîini necunoscute şi în locul său a fost scris numele cu care este cunoscută astăzi : strada José Manuel Parada.

VĂ FELICIT PENTRU CĂ SÎNTEŢI URUGUAIAN

Nemulţumirea acelei dramă sălbatice plutea încă în aer în dimineaţa în care Franquie şi cu mine am sosit ca doi prieteni în Piaţa Armelor. Am văzut că echipa de filmare se afla în locul pe care Grazia şi cu mine îl stabiliserăm în noaptea trecută, şi că ea a avut grijă de trecerea noastră. Dar pe moment nu dădu nici un ordin operatorului. Atunci Franquie se îndepărtă de mine, şi eu mi-am asumat conducerea personală a peliculei cu metoda pe care o hotărîsem anticipat cu directorii celor trei echipe. Primul lucru pe care l-am făcut a fost o cercetare preliminară a potecilor pavate, oprindu-mă în diverse locuri pentru a-i indica Graziei momentele şi direcţiile în care trebuia să se filmeze atunci cînd eu voi repeta cercetarea. Nici ea şi nici eu nu trebuiam să căutăm deocamdată nici un amănunt care să facă evident regimul represiv latent de pe străzi. În acea dimineaţă era vorba numai de a capta atmosfera unei zile oarecare, cu o emfază specială în comportamentul oamenilor, care continuau să-mi pară, aşa cum am putut să observ noaptea trecută, mult mai puţin comunicativi ca în alte vremuri. Mergeau mai grăbiţi, fără a se interesa de ceea ce se întîmplă la trecerea lor şi chiar cei care conversau o făceau cu un aer rezervat şi fără să accentueze cuvintele lor cu mîinile, cum eu credeam să-mi amintesc că o făceau chilienii de odinioară şi cum continuau să o facă cei din exil. Eu umblam printre grupuri, purtînd în buzunarul de la cămaşă un aparat cu tranzistori în miniatură, foarte sensibil, cu scopul de a capta conversaţiile care să-mi servească pentru a organiza mai bine nu numai acea primă zi, ci întreg ansamblul filmului.

După ce am semnalat punctele de filmare m-am aşezat să-mi fac însemnările alături de o doamnă care stătea la soare pe una din băncuţele pieţei, în a cărei spetează pictată cu verde erau nume şi inimi înscrise cu briceagul de mai multe generaţii de îndrăgostiţi. Cum totdeauna uit carneţelul de însemnări, îmi luam notiţele pe dosul pachetelor de ţigări Gitane, faimoasele ţigări franceze, din care cumpărasem o bună provizie la Paris. Astfel am procedat de-a lungul filmării, şi cu toate că nu am avut intenţia să păstrez pachetele, notele mi-au servit ca un jurnal de bord pentru a reconstitui, în această carte, amănuntele călătoriei.

În timp ce scriam în acea dimineaţă în Piaţa Armelor am observat că doamna aşezată alături de mine trăgea cu coada ochiului. Era la o vîrstă liniştită şi era îmbrăcată după moda veche a clasei inferioare, cu o pălărie foarte uzată şi un palton cu guler din blană. Eu nu înţelegeam ce făcea acolo, singură şi tăcută, fără să privească spre nici un punct definit, fără să se uite la porumbeii care zburătăceau deasupra capetelor noastre şi ne ciuguleau marginile pantofilor. Mi-a spus mai tîrziu că răcise în timpul liturghiei şi voia să mai stea la soare cîteva minute înainte de a coborî în metrou. Prefăcîndu-mă că citesc ziarul, am observat că mă examina din cap pînă în picioare, fără îndoială pentru că hainele mele erau mai puţin obişnuite decît cele ale celor care obişnuiau să umble la acele ore prin piaţă. Atunci am pus în funcţiune casetofonul printr-o apăsare imperceptibilă asupra buzunarului de la cămaşă.

— Uruguaian — îi spusei.

— A — zise ea. Vă felicit pentru norocul pe care îl aveţi dumneavoastră.

Se referea la revenirea sistemului electoral în Uruguai, şi vorbea deşpre aceasta cu nostalgia duioasă a propriului ei trecut. Eu am făcut-o pe distratul încercînd ca ea să fie mai explicită, însă n-am izbutit s-o determin să-mi facă vreo confidenţă asupra situaţiei mele. Cu toate acestea, mi-a vorbit fără rezerve despre lipsa de libertăţi individuale şi despre dramele şomajului în Chile. La un anumit moment mi-a arătat băncuţele cu şomeri, măscăricii, muzicanţii, travestiţii, de fiecare dată mai numeroşi.

— Priviţi lumea aceea — îmi spuse. Se scurg zile întregi aşteptînd ajutor pentru că nu au de lucru. Există foamete în ţara noastră.

Am lăsat-o să vorbească. După aceea am început a doua cercetare a pieţei cînd am calculat că trecuse o jumătate de oră de la prima, şi atunci Grazia a dat operatorului ordinul de a filma fără să se apropie de mine şi avînd grijă să nu fie prea vizibilă pentru carabinieri. Dar problema era contrară : eu eram cel care nu pierdeam din vedere pe carabinieri, pentru că continuau să exercite asupra mea o fascinaţie la care rezistam cu greu.

Deşi vînzătorii ambulanţi au existat întotdeauna în Chile, nu-mi amintesc să fi existat atît de mulţi ca acum. Este greu de conceput un loc al centrului comercial din Santiago unde să nu fie întîlniţi în lungi şiruri tăcute. Vînd de toate, şi sînt atît de numeroşi şi de diferiţi încît revelează prin simpla lor prezenţă o întreagă dramă socială. Alături de un medic concediat, de un inginer scăpătat sau de o doamnă cu aere de marchiză care vinde la licitaţie pe orice preţ hainele sale din timpurile mai bune, există copii fără părinţi oferind lucruri furate sau femei umile încercînd să vîndă pilni de casă. Dar majoritatea acelor profesionişti căzuţi în dizgraţie au renunţat la tot în afară de demnitate. În spatele locurilor cu flecuşteţe continuă să fie îmbrăcaţi ca în vremea slujbelor lor înfloritoare de odinioară. Un şofer de taxi care fusese un prosper comerciant de textile mi-a făcut un itinerar turistic de mai multe ore prin jumătate de oraş, şi la sfîrşit a refuzat să-şi ia plata.

În timp ce operatorul filma ambianţa pieţei, eu umblam printre oameni captînd fragmente de dialoguri care aveau să-mi servească pe urmă pentru un comentariu ilustrat al imaginilor, avînd grijă să nu compromit pe nimeni care apoi putea să fie identificat pe ecran. Grazia mă observa cu atenţie din celălalt unghi, şi eu o observam pe ea. Ea urma instrucţiunile mele de a începe prin a filma clădirile cele mai înalte coborînd după aceea puţin cîte puţin, deplasînd camera de luat vederi către laturi şi terminînd filmîndu-i pe carabinieri. Voiam să prindem încordarea feţelor lor, mai demnă de remarcat pe măsură ce creştea animaţia pieţii către apropierea amiezii. Dar ei au observat foarte repede traiectoria camerei, s-au simţit observaţi şi au cerut Graziei permisul de filmare în stradă. Eu am văzut cum l-a arătat, am văzut rapiditatea cu care agentul s-a

arătat satisfăcut și am continuat cercetarea mea cu un sentiment de ușurare. Mai tîrziu am aflat că acel carabinier îi ceruse Graziei să nu-i filmeze pe ei, dar nu a avut argumente cînd ea i-a replicat că excepția aceea nu figura pe permis, și a invocat condiția sa de italiancă pentru a demonstra că într-adevăr, faptul de a fi o echipă europeană avea în Chile avantajele pe care le prevăzusem.

. . . . . .

UN OM ÎN FLĂCĂRI ÎN FAȚA CATEDRALEI

A fost o inspirație spontană, deși cu o bază rațională neîndoielnică. Mi se părea că trenul era cel mai sigur mijloc pentru a călători în interiorul statului Chile, fără controalele care trebuie evitate în aeroporturi sau pe șosele. Și mai ales pentru că se foloseau nopțile, care în orașe erau inutile din cauza interdicției de circulație impusă de legea marțială. Franquie nu era prea convins, deoarece știa că este mijlocul de transport cel mai supravegheat. Dar eu argumentam că tocmai de aceea trenurile sînt cele mai sigure. Nici un polițist nu se gîndește că o persoană aflată în clandestinitate s-ar aventura într-un tren supravegheat. Franquie, dimpotrivă, credea că poliția știe că cei aflați în clandestinitate călătoresc cu trenul pentru că se gîndesc că locurile cele mai sigure sînt cele mai supravegheate. Credea, în afară de asta, că un agent de publicitate bogat, cu o lungă experiență și afaceri mari în Europa, poate fi dispus să călătorească în luxoasele trenuri europene, nu însă în sărăcăcioasele trenuri chiliene. Îi convinse cu toate acestea argumentul meu că avionul pentru Concepción nu este cel mai recomandat deoarece nu se știe niciodată dacă ceața îi va permite să aterizeze. Adevărul, rămîne între noi, e că eu aș fi preferat trenul oricum, din cauza fricii mele incurabile de avion.

Așa că la unsprezece noaptea am luat trenul în gara centrală, a cărei structură de fier are aceeași frumusețe greu de înțeles a turnului Eiffel, și ne-am instalat într-un compartiment confortabil și curat al vagonului de dormit. Muream de foame, căci singurul lucru pe care îl mîncasem de la micul dejun au fost două batoane de ciocolată care mi se vînduseră la cinematograf în timp ce urmăream cum tînărul Mozart făcea salturi de acrobat în fața împăratului de Austria. Controlorul a spus că putem mînca numai la vagonul restaurant și că acesta era izolat de al nostru prin regulament, dar tot el ne-a dat soluția : înainte ca trenul să plece trebuia să mergem la vagonul restaurant, să mîncăm cum vom putea, și să ne întoarcem la cușetă o oră mai tîrziu, în timpul opririi în stația Rancagua. Așa am și făcut, în graba cea mai mare, deoarece trecuse deja ora interzicerii circulației, și controlorii ne zoreau strigînd : „Grăbiți-vă, domnilor, grăbiți-vă, violăm legea". Doar că pe paznicii gării din Rancagua, somnoroși și morți de frig, nici în fund nu-i durea de acea violare conștientă și inevitabilă a legii marțiale.

Era o gară înghețată și pustie, fără țipenie de om, acoperită de o ceață fantomatică. Semăna cu gările din filmele cu deportați din Germania nazistă. Numaidecît, în timp ce controlorii ne zoreau, a trecut pe lîngă noi în graba cea mai mare un cheiner de la restaurant, cu clasica jachetă albă, ducînd în mînă o farfurie cu o mîncare de orez cu un ou deasupra. A alergat vreo cincizeci de metri cu o viteză incredibilă, fără ca farfuria să-și piardă echilibrul magic, i-a dat-o, prin fereastra unui vagon de la sfîrșitul trenului, cuiva, care, fără îndoială, plătise pentru asta, și înainte ca noi să fi ajuns la al nostru se întorsese deja la vagonul restaurant.

Am străbătut într-o liniște adîncă cei aproape cinci sute de kilometri pînă la Concepción, ca și cum interdicția de circulație pe timpul nopții n-ar fi fost obligatorie numai pentru pasagerii trenului, ci pentru toate ființele din natură. Uneori mă apropiam de fereastră, și unicul lucru pe care izbuteam să-l văd prin ceață erau gările pustii, întinsa noapte pustie a unei țări nelocuite. Singura dovadă a existenței omului pe pămînt erau interminabilele garduri de sîrmă de-a lungul șinelor, dar în spatele acestora nu era nimic, nici oameni, nici flori, nici animale : nimic. Mi-am amintit de Neruda : „Pretutindeni pîine, orez, mere ; în Chile sîrmă, sîrmă, sîrmă". La șapte dimineața, cînd mai lipsea încă mult pămînt ca să se termine sîrma, am ajuns la Concepción.

În timp ce hotăram mișcarea următoare ne gîndeam să căutăm unde să ne radem. Pentru mine nu era o problemă, aș fi folosit pretextul pentru a-mi lăsa din nou barbă. Partea rea era înfățișarea de evadați pe care aveau s-o descopere carabinierii, într-un oraș care se afla în conștiința tuturor chilienilor ca scena de mari confruntări sociale. Acolo s-a născut mișcarea studențească din anii șaizeci, acolo a găsit Allende un sprijin hotărît pentru alegerea sa, și tot acolo președintele Gabriel González Videla a inițiat represiunile sîngeroase din 1946, cu puțin înainte de înființarea lagărului de concentrare din Pisagua, unde s-a exersat în arta teroarei și a morții un tînăr ofițer numit Augusto Pinochet.

FLORI VEȘNICE ÎN PIAȚA SEBASTIAN ACEVEDO

De la taxiul care ne ducea spre centrul orașului, printr-o ceață groasă și înghețată, am văzut crucea singuratică din curtea Catedralei, și buchetul de flori veșnice, împrospătat de mîini anonime. Sebastian Acevedo, un umil miner își dăduse foc în acel loc cu doi ani înainte, după ce încercase, fără rezultat, să intervină ca Centrala Națională de Informații (C.N.I.) să înceteze torturarea fiului său de douăzeci și doi de ani și a fiicei sale de douăzeci, arestați pentru port ilegal de armă.

Sebastian Acevedo nu a făcut o plîngere, ci a dat un avertisment. Deoarece arhiepiscopul era plecat într-o călătorie, a vorbit cu funcționarii de la arhiepiscopie, a vorbit cu ziariștii de mai mare audiență, a vorbit cu liderii partidelor politice, a vorbit cu conducătorii industriei și comerțului, a vorbit cu oricine a voit să-i asculte inclusiv cu funcționarii guvernului, și tuturor le-a spus același lucru : „Dacă nu se face ceva pentru a împiedica să fie torturați mai departe copiii mei, mă voi stropi cu benzină și îmi voi da foc în curtea catedralei". Unii nu l-au crezut. Alții nu au știut ce să facă. În ziua menționată, Sebastian Acevedo s-a postat în fața catedralei, și-a turnat deasupra un bidon cu benzină și a avertizat mulțimea adunată în stradă că dacă se va trece de linia galbenă își va da foc. La nimic n-au folosit rugămințile, la nimic n-au folosit ordinile, la nimic n-au folosit amenințările. Încercînd să împiedice jertfa, un carabinier a trecut de linie, și Sebastian Acevedo s-a transformat într-un rug omenesc.

A mai trăit șapte ore, lucid și fără durere. Opinia publică a fost atît de zguduită, încît poliția s-a văzut forțată să permită ca fiica lui să-l viziteze la spital înainte ca el să moară. Dar medicii n-au voit să fie văzut în starea groaznică în care se afla, ci i-au permis doar să vorbească prin citofon. „Cum pot ști eu că tu ești Candelaria ?", a întrebat Sebastian Acevedo ascultînd vocea. Ea i-a spus atunci diminutivul afectuos cu care ei o chema cînd era mică. Cei doi frați au fost scoși de la camerele de tortură, așa după cum tatăl martir o ceruse cu prețul vieții sale, și puși la dispoziția tribunalelor obișnuite. De atunci, locuitorii din Concepción au de asemenea un nume secret pentru locul sacrificiului : piața Sebastian Acevedo.

. . . . . .

UN PARADIS DE IUBIRE ÎN INFERN

Franquie închiriase automobilul. Am luat micul dejun într-o braserie cu o ceașcă de cafea rece, căci nici acolo nu se afla apă caldă, și am urmat aceeași direcție spre minele de cărbuni de la Lota și Schwager pe podul mare din Bio-Bio, rîul cu cel mai mare debit de apă din Chile, ale cărui ape de metal somnoros erau abia vizibile în ceață. În secolul trecut, scriitorul chilian Baldomero Lillo a descris minele și viața minerilor cu toate amănuntele lor, și cronica sa încă pare actuală. Este ca și cum te-ai afla în Gales acum o sută de ani, atît din cauza ceții îmbibate cu funingine, cît și datorită condițiilor de muncă, care continuă să fie cele dinaintea revoluției industriale.

Erau trei controale polițienești înainte de a ajunge. Cel mai greu, după cum prevăzuserăm, a fost primul. De aceea ne-am consumat acolo aproape toată artileria noastră verbală cînd fuseserăm întrebați ce aveam să facem la Lota și Schwager. Eu însumi am rămas mirat de fluiditatea răspunsului meu. Am spus că venisem să cunoaștem parcul, care este unul din cele mai frumoase din America, prin araucarii săi bătrîni (copac specific din Chile) și giganți, și de asemenea prin varietatea atîtor statui ale sale înconjurate de păuni nefericiți și lebede cu gîtul negru. Intenția noastră era să folosim locul pentru un film de pub.icitate care să facă știut în lumea întreagă prestigiul Araucariei, un nou parfum botezat cu acest nume ca un omagiu pentru acel loc idilic.

Nu există polițist chilian care să rezise la o explicație atît de lungă, și cu atît mai puțin dacă este făcută cu o exaltare ieșită din comun a frumuseților țării. Ne-au spus bun-venit, și trebuie să fi înștiințat despre trecerea noastră al doilea post de control, căci acolo nu ne-au cerut actele, dar ne-au controlat gențile de mînă și automobilul. Singurul lucru care i-a interesat a fost camera de luat vederi super-8 — deși nu este pentru profesioniști —, deoarece lipsea un permis pentru a filma în mine. I-am lămurit că voiam doar să ajungem pînă la parcul cu statui și lebede, în vîrful muntelui, și am încercat să-i dau gata cu un dezgust de aristocrat.

— Pe noi nu ne interesează săracii — le-am spus.

Examinînd fără mult interes fiecare lucru pe care îl întîlnea, unul din carabinieri a replicat, fără să mă privească :

— Pe aici toți sîntem săraci.

Au rămas satisfăcuți de control. O jumătate de oră după aceea, la capătul unei cornișe strîmte și abrupte, am trecut de al treilea control fără nici o formalitate, și am ajuns în parc. Un loc delirant, pe care Don Matías Cousiño, faimosul producător de vinuri, l-a construit pentru soția sa pe care o idolatriza. A adus copaci fabuloși din toate colțurile statului Chile pentru plăcerea ei. A adus animale mitologice, statui de zeițe care simbolizează diferite stări sufletești : bucuria, tristețea, nostalgia, iubirea. În fund se află un palat din povești cu zîne, de pe ale cărui terase se vede Oceanul Pacific pînă la cealaltă parte a lumii.

Acolo am petrecut toată dimineața filmînd cu super-8-ul locurile pe care echipa urma să le filmeze după aceea cu permise în regulă. Încă de la primele luări de vederi se apropiase de noi un agent pentru a ne

spune că erau interzise chiar și fotografiile obișnuite. I-am repetat povestea cu filmul de publicitate pentru lumea întreagă, însă el nu se abătea de la ordinele sale. Totuși, s-a oferit să ne însoțească în jos, unde se aflau minele, pentru a solicita permisiunea superiorilor săi.

— Nu vom mai filma acum — i-am spus —. Dacă vreți puteți să ne însoțiți, să fie mai sigur.

A acceptat, și am străbătut din nou parcul cu el. Era tînăr și cu o față foarte tristă. Franquie menținea vie conversația, căci eu preferam să nu vorbesc mai mult decît strictul necesar cu prostul meu accent uruguaian. La un moment dat sergentului i-a venit chef să fumeze, și l-am dat toate țigările noastre. Atunci ne-a lăsat singuri și am continuat să filmăm cît am crezut necesar. Nu numai sus în parc, ci de asemenea jos, în exteriorul minelor. Noi am stabilit punctele care mă interesau : unghiurile, obiectivele, distanțele, spațiul complet al marelui parc, și apoi mizeria de jos, unde trăiesc amestecați minerii și pescarii. Este o realitate manicheistă și aproape neverosimilă, dar este realitatea.

BARUL UNDE VOR DORMI PESCĂRUȘII

Cînd am coborît trecuse deja de amiază, tocmai ieșeau șalupele care se aventurau zilnic pînă la apropiata insulă Santa Maria, pe o mare îngrozitoare și primejdioasă, cu enorme valuri negre, încărcate cu familii întregi, cu unelte uzate și lucruri și animale de mîncat. Minele de cărbune se află în tuneluri profunde, care înaintează sub fundul mării, unde lucrează mii de muncitori în cursul întregii zile în condiții mizerabile. Afară, în jurul intrărilor de la tunele, sute de bărbați și femei împreună cu copiii lor scormonesc pămîntul precum cîrtițele, scoțînd cu unghiile reziduurile minelor. Sus, în parc, aerul este pur și diafan datorită oxigenului de la arbori. Jos se respiră praful de cărbune și ceață care doare la respirație și se depune în bronhii. Văzută de sus, marea este de o frumusețe de neimaginat. Jos este tulbure și stridentă.

Aceasta era o fortăreață politică și emoțională a lui Salvador Allende. În 1958 a avut loc acolo ceea ce atunci a fost cunoscut sub numele de „Marșul cărbunelui", cînd minerii au trecut podul Bio-Bio într-o mulțime compactă, întunecoasă, liniștită, care a luat orașul Concepción cu steaguri și pancarte, și cu o hotărîre de luptă care a tinut în șah guvernul. Episodul a fost înregistrat în filmul „Steaguri ale poporului", al chilianului Sergio Bravo, și este unul din cele mai emoționante ale filmului documentar chilian. Allende se afla acolo, și cred că atunci a avut siguranța hotărîtoare a sprijinului poporului întreg. După aceea, cînd a fost președinte, una din primele sale călătorii a fost pentru a dialoga cu minerii în piața Lota.

Eu mă aflam în suita sa. Mi-a atras atenția faptul că un bărbat ca el, care întotdeauna se fălea cu vitalitatea sa juvenilă la cei șaizeci de ani, a spus în acea zi ceva ieșit din adîncul lui : „Am trecut deja de vîrsta cea mai timpurie, acum sînt aproape un bătrîn". Minerii pierniciți, murdari, tăcuți, vîndeați de promisiuni neîndeplinite timp de atîția ani, au discutat cu el fără rezerve și s-au constituit într-un bastion definitiv pentru victoria sa. Una din primele măsuri pe care el le-a luat încă din timpul guvernului, așa cum promisese în acea seară la Lota și Schwager, a fost naționalizarea minelor. Una din primele măsuri ale lui Pinochet a fost să le deznaționalizeze, cum a făcut cu aproape tot : cimitirele, trenurile, porturile și chiar și cu strîngerea gunoiului.

După terminarea planului de filmare în mine, la patru după amiază, fără ca nici o autoritate militară sau civilă să ne fi făcut greutăți, ne-am întors la Concepción prin șoseaua Talcahuano. Era greu de avansat prin mulțimea de mineri care se întorceau la casele lor prin negură, tîrînd cărucioarele cu bucăți de cărbune răscumpărat din deșeurile minelor. Bărbați neînsemnați și fantomatici, femei mărunțele și încărcate pînă peste cap cu saci enormi de cărbune, vietăți de coșmar care se iveau deodată în întuneric, abia luminați de farurile automobilului.

Talcahuano, sediul școlii navale de subofițeri, este principalul port militar din Chile și șantierul său naval este cel mai activ. S-a făcut celebru în zilele următoare loviturii de stat prin tristul privilegiu de a fi punctul de concentrare obligatoriu al prizonierilor politici care urmau să fie duși în infernul de la Insula Dawson. Pe străzi, amestecați cu minerii în zdrențe, se văd tinerii cadeți în uniforme albe ca zăpada, și nu este ușor să respiri aerul viciat din cauza duhorii groaznice de la fabricile de făină de pește, putregaiul mării.

Contrar a ceea ce presupuneam, nu era nici un control militar al călătorilor. Majoritatea caselor erau în întuneric, și puținele lumini la ferestre păreau opaite din altă epocă. Nu mîncaserăm nimic după cafeaua rece ca gheața de la micul dejun, așa că întîlnirea neașteptată a unui restaurant iluminat a fost ca o apariție fabuloasă. Mai mult încă atunci ne-am dat seama că era plin cu pescărași care intrau prin terasele mării. Niciodată nu văzusem atîția, și nici nu-i văzusem niciodată țîșnind din întuneric și zburînd deasupra capetelor clienților impasibili, zburînd ca și cum ar fi fost orbi, zăpăciți, lovindu-se peste tot cu gălăgie de abordaj. Am luat prînzul la ora cinci, cu acele scoici preistorice din Chile care au gustul mării adînci și reci, și după aceea ne-am întors la Concepción.

Am ajuns trenul de Santiago cideja începea să pornească, dar am găsit închis biroul unde închiriaserăm automobilul, și am pierdut aproape patru ore căutînd pe cineva ca să-l înapoiem.

DOI MORȚI CARE NU MOR NICIODATĂ : ALLENDE ȘI NERUDA

Suburbiile, enorme cartiere mărginașe în orașele cele mai mari din Chile, sînt, oarecum, teritorii eliberate — așa cum este casbahul din orașele arabe —, ai căror locuitori călîți din cauza sărăciei au dat naștere la o uimitoare cultură de labirint. Poliția și armata preferă să nu se încumete înainte de a se gîndi de două ori prin acei faguri de săraci, unde un elefant poate nă dispară fără să lase urme, și unde trebuie să se înfrunte cu forme de rezistență originale și neinspirate, care scapă metodelor convenționale de represiune. Acea condiție istorică a preschimbat suburbiile în poli activi de hotărîri electorale în timpul regimurilor democratice, și au constituit întotdeauna o bătaie de cap pentru guverne. Nouă ne-a fost hotărîtoare pentru a stabili în scopuri de cinematograf testimonial care este starea de spirit populară față de dictatură și pînă la ce punct se păstrează vie memoria lui Salvador Allende.

Prima noastră surpriză a fost să dovedim că marile nume ale conducătorilor în exil nu-i spun mult noii generații care astăzi ține în șah dictatura. Sînt protagoniștii unei legende de glorie care nu are mult de a face cu realitatea actuală. Chiar dacă ar părea o contradicție, acesta este eșecul cel mai grav al regimului militar. La începutul guvernului său, generalul Pinochet și-a proclamat voința de a rămîne la putere pînă va șterge din memoria noilor generații ultimul vestigiu al sistemului democratic. Ceea ce nu s-a imaginat niciodată a fost că propriul său regim avea să fie victimă acelei intenții de exterminare. Cu puțin timp în urmă, disperat de agresivitatea băieților care se înfruntă cu pietre pe străzi împotriva forțelor de șoc, care luptă cu armele în clandestinitate, care conspiră și fac politică pentru a restabili un sistem pe care mulți din ei nu l-au cunoscut, generalul Pinochet a strigat furios că tineretul face ceea ce face pentru că nu are nici cea mai mică idee despre ceea ce era democrația în Chile.

Numele lui Salvador Allende este cel care susține trecutul, și cultul memoriei sale atinge o proporție mitică în suburbii. Acestea ne interesau, înainte de toate, pentru a cunoaște condițiile în care trăiesc, gradul de conștiință față de dictatură, formele lor inventive de luptă. În toate ne-au răsnuns cu spontaneitate și sinceritate, dar totdeauna în strînsă legătură cu amintirea lui Allende. Multe mărturii separate păreau una singură : „Totdeauna am vorbit pentru el, niciodată pentru altul". Aceasta se explică pentru că Allende a fost de atîtea ori candidat în cursul vieții sale, încît înainte de a fi ales se complăcea în a spune că epitaful său vrea să fie : Aici zace Salvador Allende, viitorul președinte în Chile. Fusese de patru ori candidat pînă cînd l-au ales, dar înainte fusese deputat și senator și a continuat să fie în alegeri succesive. În afară de aceasta, în interminabila sa carieră parlamentară a fost candidat prin majoritatea provinciilor de-a lungul și de-a latul țării, de la frontiera peruană pînă în Patagonia, în așa fel încît nu numai că știa temeinic fiecare centimetru pătrat, oamenii lor, culturile lor diferite, amărăciunile și visurile lor, ci suburbia întreagă l-a cunoscut în carne și oase. Spre deosebire de atîția politicieni care au fost văzuți numai în presă sau la televiziune, sau ascultați la radio, Allende făcea politică înăuntrul caselor, din casă în casă, în contact direct și călduros cu lumea, cu ceea ce era în realitate : un medic de familie. Înțelegerea sa față de ființa umană unită cu un instinct aproape animalic al profesiunii politice ajunge să suscite sentimente, sentimente contradictorii deloc ușoare de rezolvat. Fiind deja președinte, un bărbat a defilat în fața lui în cadrul unei manifestații purtînd o pancartă neobișnuită : Acesta este un Guvern de cacat, dar este guvernul meu. Allende s-a ridicat, l-a aplaudat și a coborît pentru a-l strînge mîna.

În lungul nostru itinerar prin ținut nu am întîlnit un loc unde să nu fi existat o urmă de a sa. Întotdeauna există cineva căruia îi strînsese mîna, cineva căruia îi botezase un fiu, cineva căruia îi vindecase o tuse periculoasă cu o infuzie de petale din curtea sa, sau îi obținuse o slujbă, sau îl cîștigase o partidă de șah. Orice lucru pe care el avea să-l fi atins se păstrează ca o relicvă. Unde ne așteptăm la acest lucru mai puțin ni se semnala un scaun mai bine păstrat decît altele : „Aici s-a așezat odată". Sau ni se arăta vreun flecușteț de artizanat : „El ni l-a dăruit". O fată de nouăsprezece ani care avea deja un fiu și era însărcinată din nou, ne-a spus : „Eu i-am arătat întotdeauna fiului meu cine a fost președintele, deși abia îl cunoșteam pentru că eu aveam numai nouă ani cînd s-a dus". Am întrebat-o ce amintiri păstra despre el, și a spus : „Eu eram cu tatăl meu, și am văzut că se vorbea într-un balcon agitînd o batistă albă". Într-o casă unde se afla o imagine cu Sfînta fecioară, am întrebat pe stăpînă dacă fusese Allendistă, și ne-a răspuns : „Nu am fost : sînt". Atunci a scos tabloul fecioarei, și pe partea cealaltă se afla portretul lui Allende. În timpul guvernului său se vîndeau în piețele populare niște busturi mici ale lui, care acum se venerează în suburbii cu vase de flori și lămpi votive. Amintirea sa se multiplică în toți, în bătrînii care au votat de patru ori pentru el, în cei care au votat de trei ori, în cei care l-au ales, în copiii

care îl cunosc numai din tradiția amintirii istorice. Mai multe femei intervievate au repetat aceeași frază : „Unicul președinte care a vorbit despre drepturile femeii a fost Allende". Căci niciodată nu spun numele, ci spun „Președintele". Ca și cum ar fi încă, ca și cum ar fi fost unicul ca și cum ar aștepta încă să se întoarcă. Dar ceea ce dăinuie multă vreme în amintirea suburbiilor nu este atît imaginea sa cît măreția gîndirii sale umaniste. „Nu ne interesează nici casa nici mîncarea, ci să ni se restituie demnitatea", spuneau. Și concretizau :

— Unicul lucru pe care îl vrem este ceea ce ni s-a luat : glasul și votul.

DOI MORȚI VII

Cultul lui Allende se simte mult mai mult în Valparaiso, clocotitorul port unde s-a născut, unde a crescut și s-a format pentru viața politică. Acolo, în casa unui cizmar anarhist ,a citit primele cărți teoretice și a contractat pentru totdeauna pasiunea puternică pentru șah. Bunicul său, Ramón Allende, a fost întemeietorul primei școli laice care a existat în Chile și al primei loje masonice, în care însuși Salvador Allende a obținut gradul suprem de mare maestru. Prima sa acțiune memorabilă a fost în timpul „celor douăsprezece zile socialiste" al deja miticului Marmaduque Grove, al cărui frate s-a căsătorit cu o soră de a lui Allende.

Este ciudat că dictatura avea să-l îngroape pe Allende în Valparaíso unde, fără îndoială, el ar fi vrut să fie îngropat oricum. L-au dus fără anunțuri și fără ceremonii în noaptea de 11 septembrie 1973, într-un avion primitiv cu elice aparținînd forțelor aeriene prin ale cărui crăpături se strecurau vînturile înghețate ale sudului, și însoțit numai de soția sa, Hortensia Bussi și sora lui, Laura. Un vechi membru al serviciului de inteligență secretă al juntei militare care a intrat cu primii asaltanți în Palacio de la Moneda, a declarat ziarului nord-american Thomas Hauser că văzuse cadavrul președintelui : „cu capul deschis și resturi de creier împrăștiate pe sol și pe perete". Acestui lucru s-a datorat poate faptul că atunci cînd soția lui Allende a cerut să-i vadă fața în sicriu, militarii au refuzat să i-o descopere și a putut să vadă o grămadă acoperită cu un cearșaf. A fost înmormîntat în cimitirul Santa Inés, în mausoleul familiei Grove, și fără mai multe ofrande decît un buchet de flori pe care l-a depus soția sa, spunînd : „Aici este îngropat Salvador Allende, președintele din Chile". S-a crezut în forma aceasta că nu se va afla la îndemîna veneraței populare, dar nu a fost posibil. Mormîntul este acum un loc de peregrinări permanente, și mereu există în el fertile florale depuse de mîini invizibile. Încercînd să împiedice acest lucru, guvernul a făcut să se creadă că a fost dus cadavrul în altă parte, dar florile continuă să existe proaspete la mormînt.

...Celălalt cult care rămîne viu la noile generații este cel al lui Pablo Neruda în casa sa de la Insula Neagră. Această localitate legendară nu este o insulă și nici nu este neagră, cu toate că numele său indica aceasta, ci un cartier de pescari la patruzeci de kilometri sud de Valparaíso prin șoseaua San Antonio, cu poteci de pămînt galben. Între pini giganți și o mare verde și colosală cu valuri mari. Pablo Neruda a avut acolo o casă care este un loc de peregrinare pentru îndrăgostiți din lumea întreagă. Franquie și cu mine o luaserăm înainte pînă acolo pentru a stabili planul de filmare în timp ce echipa italiană făcea ultimele luări de vederi în portul Valparaíso, și carabinierul de pază ne-a indicat unde se afla podul, unde se afla ospătăria, unde se aflau alte locuri pe care poetul le-a consacrat cu versurile sale, însă m-a avertizat că era interzis să vizităm casa.

— Puteți s-o vedeți pe din afară — a spus.

În vreme ce noi așteptam echipa la ospătărie am înțeles pînă la ce punct poetul fusese sufletul Insulei Negre. Cînd el stătea acolo, tineri din toată lumea se revărsau în acest loc luînd ca unic ghid turistic cele „Douăzeci de poeme de dragoste" ale sale. Nu vroiau nimic, în afară de a-l vedea pe el o clipă, și în ultimul caz să-i ceară un autograf, căci se mulțumeau cu amintirea locului. Ospătăria era atunci un loc vesel clocotitor, unde Neruda apărea din cînd în cînd cu poncho-ul său țipător și cu boneta sa andină, enorm, lent ca un papă. Avea să vorbească la telefonul public căci și-i scosese pe al său pentru mai multă liniște — sau să se pună de acord cu dona Elena, proprietară, pentru pregătirea unei cine cu prieteni pe care o oferea în noaptea aceea în casa sa. Asta însemna că bucătăria de la ospătărie era de un rafinament înalt, căci Neruda era un specialist în delicatețurile lumii și știa să le prepare ca un profesionist. Avea un cult rafinat al bunei mîncări, încît îl interesa amănuntul cel mai neînsemnat cînd punea masa, și era în stare să schimbe fața de masă, vesela și tacîmurile de cîte ori i-ar fi părut necesar pentru ca să fie în acord cu felul de mîncare pe care aveau să-l servească. Doisprezece ani după moartea sa, toate acestea păreau șterse de un vînt dezolant. Dona Elena plecase în Santiago, copleșită de suferințele dorului, și ospătăria era pe punctul de a se nărui. Dar mai rămînea încă un vestigiu de mare poezie : de la ultimul cutremur de pămînt, în Insula Neagră continuau să se facă simțite cutremurături de pămînt intermitente la fiecare zece minute în toate zilele cu nopțile lor.

PĂMÎNTUL TREMURĂ MEREU ÎN INSULA NEAGRĂ

Am găsit casa lui Neruda la umbra pinilor săi păzitori, împrejmuită la cele patru laturi cu un gard de aproape un metru înălțime, pe care poetul l-a construit în jurul vieții sale private. Acum au crescut flori în lemn. O tăbliță avertizează că locuința este sigilată de poliție, și că sînt interzise intrarea și luarea de fotografii. Carabinierul care făcea rondul pe acolo din cînd în cînd a fost mai explicit : „Aici este interzis totul". Cum aceasta o știam dinainte de-a ajunge, operatorul italian a luat o echipă mare foarte vizibilă pentru ca să fie reținută la postul de carabinieri și a lăsat ascunsă altă echipă mai mică. În afară de aceasta, grupul a fost împărțit pe trei automobile, cu scopul de a duce rolele la Santiago pe măsură ce tot se filmau, așa încît, dacă aveam să fim surprinși, am fi pierdut numai materialul pe care îl aveam în acel moment. În cazul unei surprinderi ei rămîneau să simuleze de a nu mă cunoaște, și Franquie și cu mine am fi doi turiști nevinovați.

Ușile rămîneau închise pe dinăuntru, ferestrele cu perdele albe, și catargul de la intrare nu avea steag, căci acesta se înălța numai ca să indice că poetul era acasă. Cu toate acestea, în mijlocul unei așa de mari tristeți, atrăgea atenția splendoarea grădinii, pe care mîini necunoscute se ocupau de îngrijirea ei. Matilda, soția lui Neruda, care murise cu puțin înainte de vizita noastră, și-a luat mobilele după lovitura militară, și-a luat cărțile, colecțiile a tot ce era divin și uman pe care poetul le-a făcut de-a lungul vieții sale rătăcitoare. Nu era simplitatea, ci mai curînd o grandilocvență impresionantă, ceea ce distingea casele pe care el le-a avut în diferitele părți ale lumii. Febra sa de a capta natura, nu numai în versurile sale magistrale, l-a condus în a avea colecții de melci nebunatici, de uriciuni, de fluturi de coșmar, de cupe și vase exotice. În vreuna din casele sale te întîlneai îndată cu un cal disecat care părea viu în centrul unui birou de lucru. În afară de aceasta, între marile sale obsesii creatoare, cea mai vizibilă după poezia sa, și cea mai puțin glorioasă, era cea de a reforma după placul său arhitectura caselor sale. Cîte una din ele era atît de originală că pentru a trece de la sală la sufragerie trebuia să faci un ocol prin curte, și poetul avea umbrele disponibile pentru ca invitații săi să poată să mănînce fără să răcească în vremuri de ploaie. Nimeni nu se bucura mai mult și nu rîdea mai mult decît el însuși de propriile sale aiureli. Prietenii săi venezueleni, care pun în legătură gustul său cu norocul rău, îi ziceau că acele colecții erau groaznice. Adică fatidice. El replica murind de rîs că poezia este antidotul oricărui farmec, și a demonstrat-o pînă la sațietate cu colecțiile sale de temut.

În realitate, reședința sa principală era cea din strada Márquez de la Plata, în Santiago, unde a murit de o veche leucemie grăbită de tristețe, la puține zile după lovitura militară, și a fost jefuită de patrulele de represiune care au dat foc la cărți în grădină. Cu banii pe care i-a primit de la premiul Nobel, fiind ambasador al Unității Populare la Paris, Neruda a cumpărat în Normandia vechiul grajd de cai al unui castel, reformat pentru a locui, pe malul unei ape liniștite cu lotuși de culoare roz. Avea niște tavane înalte că păreau bolți de biserică, și niște vitralii ale căror lumini pictau poetul în culori radiante, în timp ce își primea prietenii așezat în pat cu fast și putere de pontif. N-a ajuns să se bucure de ea nici măcar un an.

Cu toate acestea, casa din Insula Neagră este cea pe care cititorii o identifică mai bine cu poezia sa. Chiar după moartea sa și în starea actuală de părăsire, acolo continua să sosească o nouă generație de îndrăgostiți care nu aveau mai mult de opt ani cînd era poetul în viață. Sosesc din toată lumea, să picteze inimi cu inițiale și să scrie mesaje de iubire pe gardul care împiedică intrarea. Majoritatea sînt variații pe aceeași temă : „Juan și Rosa se iubesc prin Pablo" ; „Mulțumesc Pablo pentru că ne-ai arătat ce este iubirea" ; „vrem să iubim atît de mult ca și tine". Dar există altele pe care carabinierii nu reușesc să le împiedice nici să le șteargă : „Iubirea nu moare niciodată, generali" ; „Allende și Neruda trăiesc" ; „Un minut de întuneric nu ne va face orbi". Sînt scrise chiar pe spațiile mai puțin gîndite, și tot gardul dă impresia că există mai multe generații de inscripții suprapuse din lipsă de spațiu. Dacă cineva ar avea răbdarea să facă acest lucru s-ar putea să reconstituie poeme complete de Neruda punînd în ordine versurile răzlețe pe care îndrăgostiții le-au scris din memorie pe scîndurile gardului. Lucrul cel mai impresionant din vizita noastră, totuși, era că la fiecare zece sau cincisprezece minute acele inscripții păreau să capete viață datorită cutremurăturilor care scuturau pămîntul. Gardul vroia să iasă din sol. Lemnele trosneau din încheieturi și se auzeau zornăituri de pahare și metale ca într-un vas de pescuit în derivă, și aveai impresia că lumea întreagă se cutremură de atîta iubire semănată în grădina casei.

La ora adevărului, toate precauțiile noastre au fost inutile. Nimeni nu confisca camerele de luat vederi și nici n-a împiedicat trecerea nimănui, deoarece carabinierii se duseseră să ia prînzul. Am filmat totul, nu numai ce era prevăzut, ci mult mai mult, căci Ugo era ca îmbătat din cauza cutremurăturilor dinăuntrul mării, și se băga pînă la mijloc în valul care se spărgea cu un zgomot preistoric de roci. Își risca viața, deoarece chiar fără cutremure acea mare de neimblînzit l-ar fi tîrît pînă la stîncile submarine. Dar nimeni nu putea să-l împiedice.

Traducere de :
CHIRILĂ BLANARU
MARIO CASTRO NAVARETTE

Spiritualități românești în universalitate

Natalia Dumitrescu – sau Manualul sufletului modern
Alexandru Istrati – sau Imaginația fără sfîrșit

1.

Polarizați de fervoarea lui Brâncuși, prin natura lor spirituală rămîn o solară adeverire a artistului-poet.

Chipul blînd de luminos al Doamnei Natalia devine și mai timid în întîlnirea cu timiditatea semenelui. Surîsul, semn al melancoliei ceremonioase, e în acord major cu dogoarea privirii reverberînd delicatețe. Aerul se încarcă de rezonanțe afective. Acumularea de clipe îmi înclină fruntea. Cuvintele își caută „punctul de sprijin" și reintră pe spirele interogației regresive. Marea artistă e un exil al eului în nedefinibile frumuseți. Streină de retorica îngîndurării terestre, respiră o voioasă desprimăvărare, parcă zicînd : niciodată nu ne devenim palimpsest !

2.

Oare ce viu-tulburat declină din neorigini pînzele sale ? Reversul voluptății paradisului pierdut ? Rozarii căzute din arheologia emancipării formelor ? Arhipelaguri de timp-netimp ? Cetăți copilărindu-se în cromatice zidiri de pă-

ARTIȘTII ÎN ATELIERUL DIN STRADA JEAN ZAY (FOSTĂ SAUVAGEOT), PARIS

Natalia Dumitrescu – sau Manualul sufletului modern
Alexandru Istrati – sau Imaginația fără sfîrșit

mînt sfînt ? Scriitura vizuală ridică miracolul-strălucire la rangul neliniștii etice. Un fulger vast al nuanțelor în căutarea spațiului poetic. Șovăind, penelul a înverșunat suferința nucleelor mîntuindu-le în naufragiul muzical. Toate liniile cîntă. Culoarea zvîcnește. Scepticismul se acceptă prin ironie. Elanul grafic translează un timp-marin în dor de veșnicie. Și se aud convulsii cosmogonice : metaforele strigătului din centrul mișcat al memoriei.

3.

Domnul Alexandru, prin statură, dă seama întru nepieritoarea spiță a plăieșilor acelui Ștefan Domn cel Mare. Vulturimea ochilor ridiculizează înșelăciuni, lingușiri, agresivități orale sau în plumb. Mîinile pipăie, imaginar, prea plinul bolții. Între focarele inimii ar topi vîrtoape de zăpezi. Calm, răsfrînt în el însuși, nu se poate dispensa de convivi, dar nici nu lasă lăutari enciclopedici să-i acosteze în atelierele sufletului mare cît Moldova natală. E o coroană de cireș înflorit în noblețea clară. Ce subtile văpăi de verb în spațiul diafan al sentimentalismului corectat prin sarcasm ! O nesfîrșită rezervă de elan ia sorții izvorului visîndu-se fîntînă verticală. Recolta marilor nădejdi o seceră singur și-ți dă din pîine la înălțimea cea mai apropiată de inimă.

4.

„Citesc" tablourile sale ca pe niște epifanii ale vulcanilor pe rod. Vipii de har. Corpul vizual se face rană prin tehnica savantă, inconfundabilă. Lucrurile își re/descoperă condiția de sine și palpită coerența, chemarea la noua ordine. Refuzînd lumea mecanică își aprind identitatea. Spiritul materiei își retrage cartografia efemeră. Fantezia anatomică decupează suflul epic al realității. Obsedanta energie pură a culorii aș numi-o orfismul său. Un orfism epurat de climatul asonanței și de limbajul echivoc. Aura lucrurilor se dilată peste spațiul egoist, mișcînd puternice spaime adînci. Un tragism imnic. Sub legile unei imaginații fără de sfîrșit, triumfă rîvna astralului.

5.

Două mari spirite constelate cu fidelitate unei clasice poetici de viață risipind scîntei agitate. Vigori de duh de eternitate. Deasupra, în secțiunea de aur, e ochiul-izvor-oglindă : ochiul lui Brâncuși.

Paris, mai, 1988

Horia ZILIERU

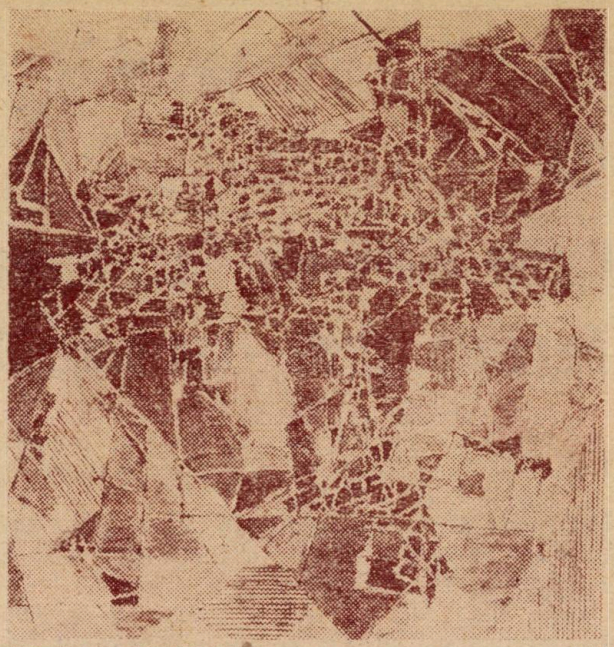

NATALIA DUMITRESCU : „Sondînd profunzimile". ALEXANDRU ISTRATI : „Compoziție, negru"

BRANCUSI

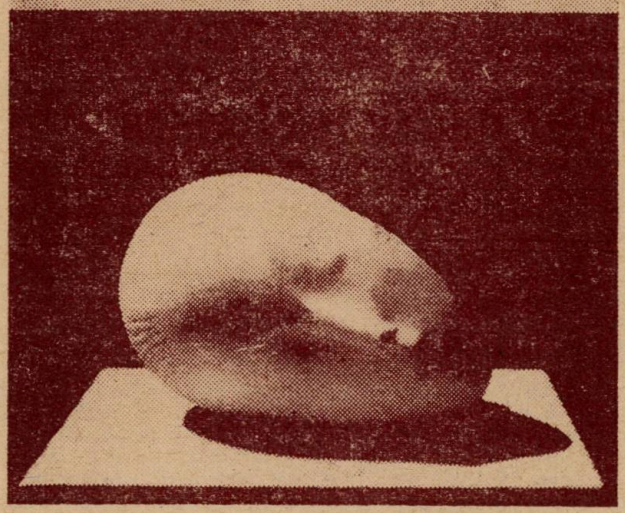

Eveniment: Un album Brâncuşi

Aşadar, Brâncuşi ar fi trebuit să lucreze o piatră tombală pentru locul de veci al lui Douanier Rousseau : ar fi urmat, apoi, să ridice, la Ploieşti, un monument, înalt de cinci-şase metri, în amintirea lui Caragiale : „Îţi aminteşti nerăbdarea cu care aşteptam odinioară apariţia articolelor sale ?" îi scrie el prietenului care îi făcuse propunerea, şi adaugă : „dacă mi se acordă o libertate totală şi destul timp, mă voi strădui să imortalizez spiritul lui Caragiale" ; prin 1934, plănuia să cumpere o insulă, unde să înalţe, drept în mijloc, o *Coloană a infinitului ;* cam tot pe atunci schiţa un scenariu de film în patru părţi, ultima parte petrecîndu-se în anul 2054 şi prezentînd triumful Creaţiei asupra conformismului ; în ziua cînd împlinea 80 de ani, sculptorul îi făcea Ninei Kandinsky propunerea de a construi la Neuilly un muzeu Brâncuşi—Kandinsky ; nici acest proiect nu s-a mai împlinit — şi nu se va mai împlini — vreodată.

Cu siguranţă că nu întîmplător am notat astfel de lucruri parcurgînd superbul album *Brâncuşi* realizat de Natalia Dumitrescu şi Alexandru Istrati (Flammarion, 1986). Există o fascinaţie a proiectelor eşuate, a ideilor neduse pînă la capăt — temă literară, de altfel, foarte modernă şi foarte discutată în ultima vreme. Un Brâncuşi admirator al lui Caragiale şi dornic de a-i imortaliza spiritul — iată, pentru mine, un prilej de uimire şi de reverie. Dar să lăsăm, deocamdată, la o parte ceea ce *nu* se vede în acest album Brâncuşi şi să spunem cîteva cuvinte despre *ce se vede.* În primul rînd, e de observat că biografia scrisă de Natalia Dumitrescu şi Alexandru Istrati e pe cît de pasionantă pe atît de impresionantă prin rigoarea documentaţiei. Autorii reconstituie fiecare an din viaţa sculptorului, reproduc documente, scrisori, mărturii etc. ; nu ştiu cîte din ele sînt inedite sau mai puţin cunoscute, ansamblul impune însă prin bogăţie, prin senzaţia că nimic cu adevărat important nu a fost omis. E o biografie scrisă, totuşi, cu discreţie, cu grijă de a nu privilegia nici o clipă senzaţionalul ori detaliul „pi-

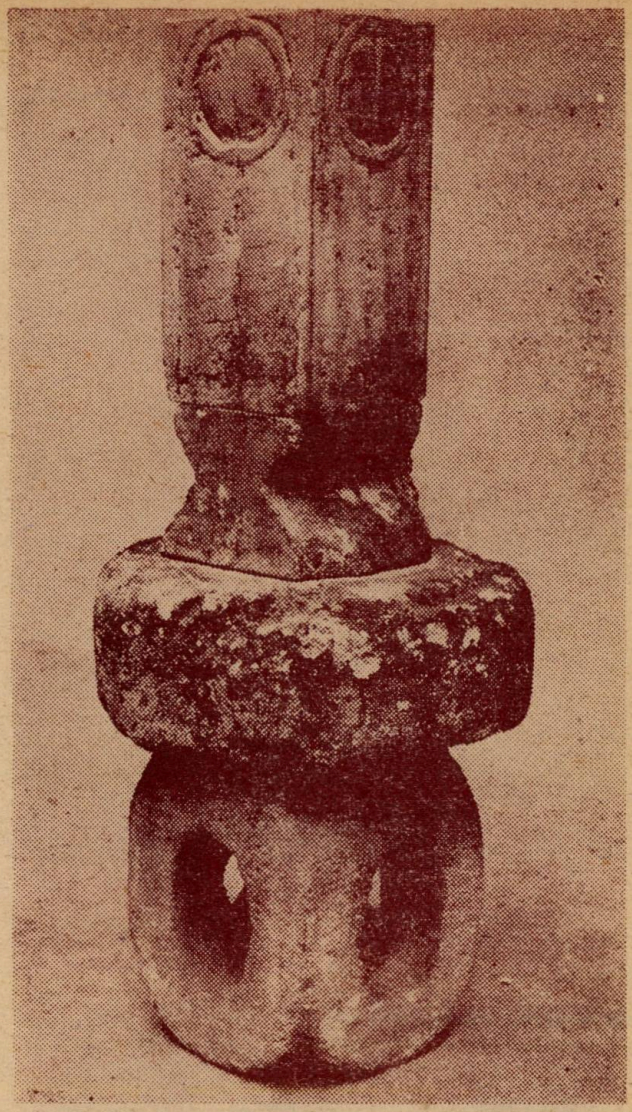

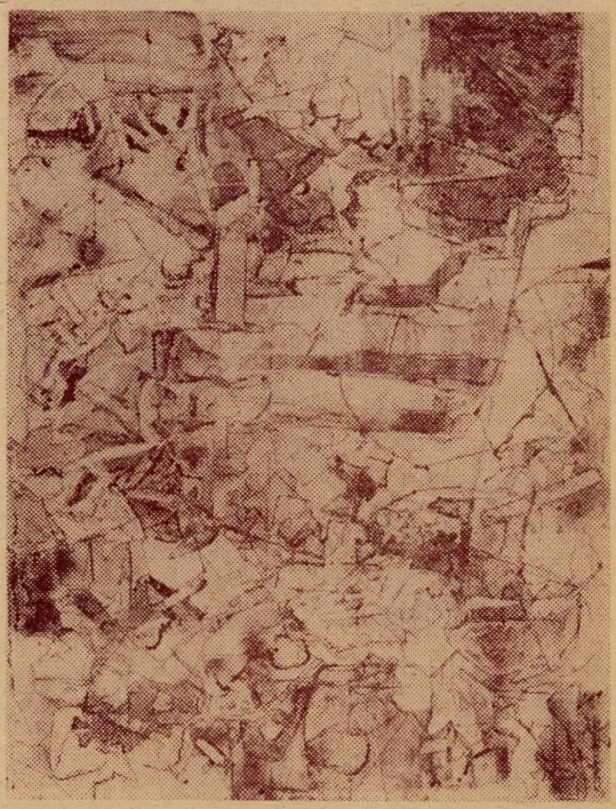

1. BRÂNCUŞI : „COLOANA SĂRUTULUI" (piatră şi ghips, 1935. Colecţia A. I. şi N. D.)
2. ALEXANDRU ISTRATI : „ROCQUEBRUNE"

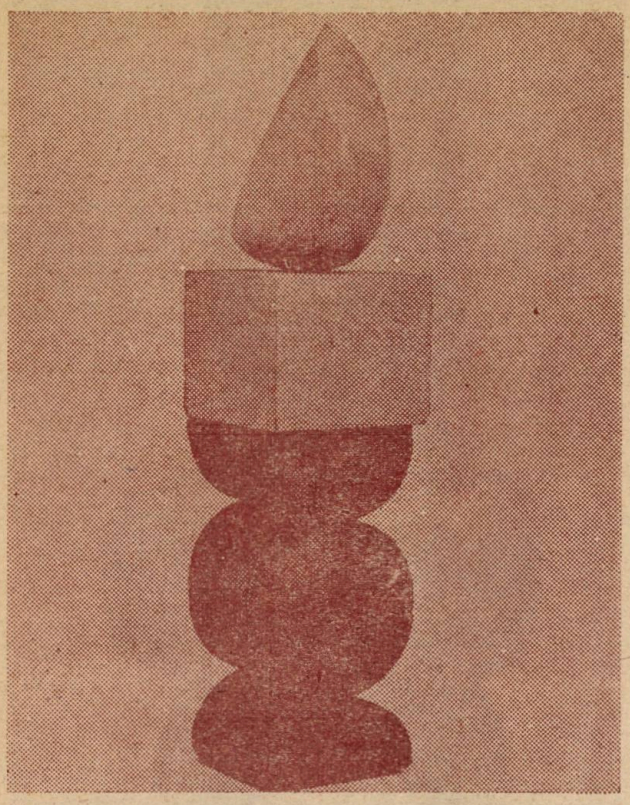

1. BRÂNCUȘI : „L'OISELLET" (1925, colecție particulară)

2. ALEXANDRU ISTRATI : „COMPOZIȚIE"

cant" ; evocarea omului Brâncuși, a spațiului pe care artistul și-l construise și a relațiilor umane pe care le întreține devine însă, prin aceasta, cu atît mai pregnantă. Notez, iarăși, cîteva fapte despre care, poate, luasem cunoștință odinioară și pe care între timp le uitasem : peregrinările lui Brâncuși între Place Dauphine, rue d'Odessa, rue de Montparnasse, înainte de a se stabili în Impasse Ronsin, nume de locuri a căror vibrație intră în atingere cu propriile-ți amintiri, ascunse undeva, în subteranele memoriei : Brâncuși pasionat de muzică, achiziționînd un patefon (sîntem încă în vremea discurilor cu turația 78) și meșterindu-și un difuzor din ...piatră ; Brâncuși asistînd la înmormîntarea lui Apollinaire, împreună cu cîțiva apropiați ai poetului, printre care Léger, Picasso, Derain... ; o scrisoare a lui Blaise Cendrars din 1920 care se încheie cu o imagine de o infinită delicatețe : „J'embrasse votre beau sourire"... ; Brâncuși hotărîndu-se, peste noapte, să plece într-o călătorie în sud împreună cu Radiguet, sosirea la Nisa, decizia, tot atît de abruptă, de a prelungi călătoria în Corsica, întoarcerea la Paris, supărarea lui Cocteau care își cere însă imediat scuze într-o scrisoare unde mai spune printre altele : „*J'approuve complètement* (cuvinte subliniate de Cocteau cu două linii) ce genre de choses et mon dégoût ne porte que sur les culs-boueux qui ne comprennent rien de frais ni d'impulsif" ; documentul prin care un grup de scriitori și artiști protestează împotriva unor atacuri la care fusese supus Tzara și pe care Brâncuși notează, în dreptul numelui său : „En art, il n'y a pas d'étrangers" ; scrisorile lui Satie, Picabia, Duchamp, afectuoase, pline de înțelegere ; în 1928, vizita Verei Muhina în atelierul din Impasse Ronsin, cînd se pare că Brâncuși îi promite că îi va da fotografii ale operelor sale ; splendidul articol din 1929 al lui Benjamin Fondane, cu extraordinare intuiții și spectaculoase apropieri, cum ar fi aceea dintre Brâncuși și Mallarmé.

Reconstituirea biografică e completată de studiul introductiv, sobru și dens, al lui Pontus Hulten. Criticul insistă asupra importanței pe care Brâncuși o acorda spațiului vid dintre sculpturi, asupra rolului soclului, piedestalului, în fine asupra faptului că atelierul însuși trebuie să devină un spațiu artistic, o *operă*. Lucruri, desigur, mai mult sau mai puțin știute dar care capătă alt relief atunci cînd răsfoim albumul și luăm cunoștință de foarte numeroasele fotografii executate de artistul însuși : este, cred, partea cea mai interesantă și poate chiar marea surpriză a albumului. Brâncuși, care detesta să se lase fotografiat ori filmat, a fost un fotograf de impecabil profesionalism (a învățat „meseria" de la Man Ray) și de rară subtilitate. Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati au avut fericita inspirație de a ne propune un fel de Brâncuși „par lui-même", mai toate lucrările sculptorului fiind prezentate *și* prin imaginile pe care artistul le-a fixat pe peliculă. Uimitoare efecte de contrast, jocuri de umbre și lumini, cadraje surprinzătoare : uneori Brâncuși izolează obiectul, alteori îl integrează *bric-à-brac*-ului din atelier, de fiecare dată însă imaginea e puternică, frapantă, memorabilă. Iată o vedere din atelier cu *Pasărea în spațiu* și, în prim plan, *Marele Cocoș* în curs de execuție. Și din nou *Pasărea în spațiu*, neajunsă la forma-i definitivă, dar proiectată tot pe fundalul unei perdele negre: în stînga se vede vag silueta lui Brâncuși, artistul întinde mîna ca să aranjeze perdeaua, însă gestul nu distruge iluzia ci, dimpotrivă, dă senzația de ritual misterios, de ceremonie ocultă. Sau autoportretele, cum ar fi acela de prin 1932—34, unde sculptorul e, în planul apropiat, o prezență netă, precisă, de o calmă, masivă concretețe, în timp ce, în spate, „Coloanele", primind lumini din unghiuri neașteptate, parcă se dematerializează, părînd ușoare și fragile...

Albumul datorat Nataliei Dumitrescu și lui Alexandru Istrati, tipărit în condiții grafice ireproșabile, ne dă adeseori sentimentul redescoperirii lui Brâncuși.

Al. CĂLINESCU

Totul despre Brâncuşi

După ce parcurgi de mai multe ori admirabilul album *Brâncuși*, realizat de Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati și tipărit la editura pariziană *Flammarion*, nici nu știi ce să admiri mai mult — excelenta punere în pagină, calitatea reproducerilor, abundența documentară, racordurile între viață și operă etc. Oricum, toate acestea sînt demne de admirat, dar, probabil, mai cu seamă, ar trebui pusă în lumină exemplara devoțiune cu care cei doi mai tineri prieteni ai maestrului își duc la bun sfîrșit această copleșitoare misiune. De aceea, în fond, nu mi se pare exagerat titlul pe care l-am ales pentru a comenta înfăptuirea lor. Comentariu ce mi se pare mai dificil de realizat decît credeam — cuprinzînd, fără exagerare, „totul despre Brâncuși", acest album se dovedește a fi destul de greu abordabil. Înainte de a puncta cîteva impresii provocate de consultarea sa, mi se pare potrivit să încerc o descriere ceva mai generală a acestuia, atît ca „obiect" tipografic, cît și în ce privește concepția ce a dirijat munca autorilor. Tipărit în formatul 32×24 la imprimeria Mondadori din Verona, pe o excelentă hîrtie cretată ce permite o perfectă reproducere a sculpturilor, fotografiilor și documentelor inserate, albumul se deschide cu avizata exegeză a lui Pontus Hulten *Brâncuși et l'idée de sculpture*, continuă cu monografia cronologică extrem de minuțioasă și documentată, de peste două sute de pagini, realizată de Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati, și se încheie cu catalogul operelor lui Brâncuși și cel al mobilierului și obiectelor realizate de acesta pentru uzul său personal. O listă a expozițiilor personale și colective la care a participat artistul, o bibliografie, un indice de nume și locuri și altul al operelor fac din această realizare editorială un indispensabil instrument de lucru pentru oricine ar dori să se ocupe de acum înainte de viața și opera lui Constantin Brâncuși.

NATALIA DUMITRESCU și ALEXANDRU ISTRATI, în „PIAȚA CONSTANTIN BRÂNCUȘI", PARIS, — inaugurată în 1987, ei înșiși avînd o importantă contribuție (Foto : Alain Vilain)

Prima — și cea mai profundă — impresie pe care ți-o produce atenta și repetata parcurgere a acestui album este aceea că Mircea Eliade avea deplină dreptate cînd stabilea modul de raportare a sculptorului la tradiția arhaică : „Percepînd unitatea profundă ce exista între cultura aborigenă indiană, cultura Balcanilor și cea țărănească din Europa occidentală, ei bine, eu mă simțeam acasă. Studiind anumite tehnici și mituri, eu mă simțeam la fel de bine în Europa ca și în Asia. Niciodată nu m-am simțit ca în fața unor lucruri «exotice». În tradițiile populare ale Indiei, eu vedeam apărînd aceleași structuri ca și în cele ale Europei. Aceasta m-a ajutat să înțeleg că Brâncuși *n-a copiat* creațiile populare românești. El a mers, dimpotrivă, la sursele de inspirație ale țăranilor români sau greci și a redescoperit acea viziune extraordinară a unui om pentru care piatra *există*, stînca *există*, într-o manieră, să zicem, «hierofanică». El a regăsit, înăuntru, universul de valori al omului arhaic. Da, India m-a ajutat mult să înțeleg importanța autohtoniei și, în același timp, a universalității lui Brâncuși. Dacă te scufunzi într-adevăr către sursele, către rădăcinile ce plonjează pînă în neolitic, atunci ești foarte român, sau foarte francez, fiind în același timp universal. Am fost întotdeauna fascinat de această întrebare : cum regăsești unitatea fundamentală, dacă nu a întregului gen omenesc, măcar a unei anume civilizații nedivizate din trecutul Europei ? Brâncuși a reușit s-o regăsească...." *(L'Epreuve du labyrinthe*, pp. 74—75). S-ar putea adăuga, în trecere, că și Eliade a reușit să o regăsească, întreaga sa operă situîndu-se în prelungirea acestei tradiții de peste zece ori milenară. Revenind la Brâncuși, se poate constata că regăsirea acestei tradiții s-a produs relativ rapid. Prima sa lucrare cunoscută datează din 1898, iar între 1906 și 1909 ar putea fi situat momentul de trecere de la sculptura cvasiclasică, relativ convențională, la cea propriu-zis brâncușiană, care nu este una abstractă — cum se mai susține uneori —, ci esențializată, tocmai în spiritul tradiției invocate, prin intermediul lui Mircea Eliade, mai sus. Cîteva *Capete de copil* din 1906—1907, *Rugăciunea* din 1907, *Sărutul* din 1907 și cel din 1908, *Cumințenia pămîntului* din același an, *Narcis* și *Muza adormită I* din 1909, toate acestea sînt semnele evidente ale unei epoci de trecere către o sculptură epurată de amănunte, esențializată, ele anunțînd marile opere de mai tîrziu. Eliade are dreptate — Brâncuși este foarte român, dar nu pentru că ar fi imitat arta populară românească, ci pentru că a coborît la sursele de viziune ale acelei arte. Dacă s-ar fi mulțumit să imite, ar fi fost un simplu artizan și nu unul din cei trei-patru mari artiști ai dălții și ciocanului din acest secol al tuturor înnoirilor și reîntoarcerilor. În fond, nici cubiștii nu s-au mulțumit să imite arta neagră, ci i-au depistat sursele, originile, cum nici suprarealiștii n-au copiat, în manieră artistică, descoperirile psihanalizei, ci au sesizat enorma importanță a utilizării „părții umbrite" din om. Brâncuși, „foarte român", este și universal pentru simplul motiv că rădăcinile spre care s-a îndreptat erau comune unui imens spațiu geografic în timpul neoliticului. Este ceea ce Eliade numea „marea unitate culturală eur-asiatică" din perioada arhaică a omenirii. Motivele arhetipale, simbolistica lui Brâncuși, precum și maniera sa de esențializare, păstrate în inconștientul colectiv al unor populații divizate ulterior politic și cultural, constituie un fel de străfulgerări, de semnale luminoase, la care este receptiv orice individ marcat de această străveche „matrice stilistică" unitară, comună.

BRÂNCUȘI–far al artei secolului XX

Dacă există ceva de artizan în Brâncuși, aceasta nu este vizibil în opera sa artistică propriu-zisă, ci în mobilierul și obiectele de folosință curentă pe care și le-a confecționat, nu datorită lipsei mijloacelor materiale (din monografie, reiese că începînd din 1908—1909 Brâncuși cîștiga destul de mult), ci, mai degrabă, din dorința de a se înconjura de obiecte care să-i asigure o anumită ambianță intimă, un spațiu psihologic securizant. Autorii au fost foarte inspirați să adauge catalogului operelor acest catalog al mobilierului și obiectelor confecționate de artist. Privind scaunele, sobele, platourile, cuțitele, pipa din lemn tare, lămpile electrice pe care și le-a confecționat etc., poți percepe ceva, nu doar din spațiul pe care și-l dorea în jur, dar și din felul de însingurare, de retragere — nu absolută, desigur — pe care și l-a ales marele sculptor. În sfîrșit, și dacă este permisă extrapolarea de la „viață" la „operă", de la „om" la „artist", această tendință de a-și construi în amănunte mediul de viață și creație, poate oferi sugestii și pentru explicarea cîtorva preocupări artistice propriu-zise ale lui Brâncuși. Mă refer, mai ales, la fuziunea ce apare la un moment dat între sculptura în sine și soclul acesteia (în cazul lucrărilor de dimensiuni moderate), și, pentru lucrările expuse în aer liber, la permanenta preocupare a artistului de a le integra organic pe acestea în ambient, în mediul natural înconjurător. Ansamblul de la Tîrgu Jiu este un bun exemplu, cum altul l-ar constitui proiectul indian nefinalizat.

În totul, acest album pe care nu te saturi să-l tot răsfoiești, după ce l-ai parcurs de la un capăt la celălalt, de mai multe ori, constituie unul din cele mai frumoase omagii ce s-au adus vreodată acestui artist care, întorcîndu-se la origini, la sursele arhaice, a revoluționat sculptura acestui secol poate mai mult decît oricare altul. Și este secolul care, după Renaștere, a cunoscut cele mai numeroase și importante revoluții artistice. Și nu doar artistice, dacă ne gîndim la noua viziune universalistă ce-și face loc prin eforturile filosofilor, istoricilor, religiilor și artelor, simbologilor și — nu în ultimul rînd — ale artiștilor de felul celor pentru care Brâncuși este mai mult decît de un reper, este un exemplu.

Liviu ANTONESEI

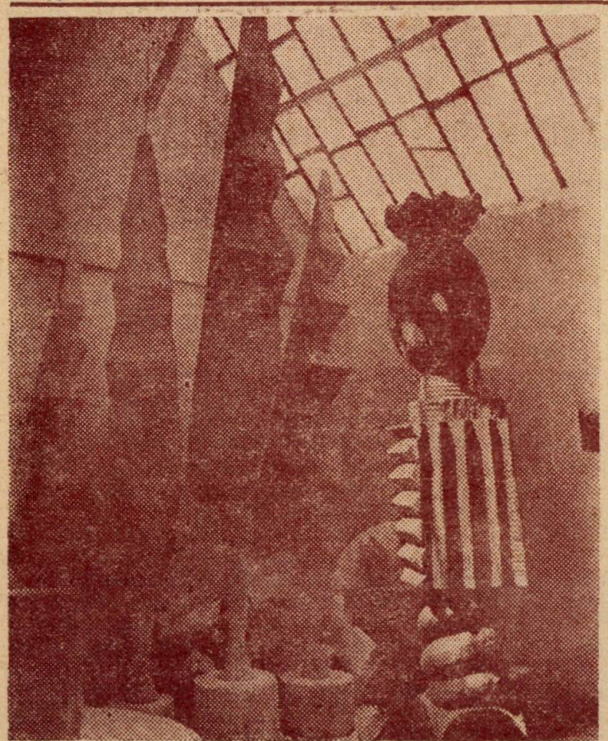

BRÂNCUȘI: „MARELE COCOȘ" (și REGELE REGILOR")

BRÂNCUȘI

„Brâncuși e un năzdrăvan ; el își economisește banii de tren și călătorește fără țintă ; un năzdrăvan cu bagajele gata și fără nici un orar ; el, da, Brâncuși e un năzdrăvan ; el înțelege păsările și craniile atît de bine ; știe cum atîrnă părul în cocul și-n cozile de pe capul femeii ; de-atîta vreme le știe încît știe de unde vin și unde se duc ; el pătrunde tainele primilor, celor mai vechi creatori de forme."

CARL SANDBURG

Pînă acum, Brâncuși era pentru mine *„marele* Brâncuși", tot așa cum oceanul este *nemărginit*, sau Turnul Eiffel *grandios*. Adică un loc comun care, ca oricare altul, nu capătă greutate, conținut în conștiință, decît după ce ți-ai „asumat", ți-ai apropiat realitatea desemnată, adică după ce ai trăit starea ei, identificarea cu ea.

Prin urmare, deși operele brâncușiene îmi erau familiare din reproduceri, deși am citit zeci de pagini despre sculptor, risipite prin publicațiile noastre, declicul „asumării" lui s-a produs la lectura excepționalului album-monografic BRÂNCUȘI, scos la Flammarion în 1986, de pictorii români Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati, stabiliți ei înșiși în Franța. În cei nouă ani cît au conviețuit în Impasse Ronsin, bucurîndu-se de sprijinul moral și afectiv al maestrului, autorii, desemnați legatari universali ai operelor și obiectelor rămase după moartea lui, au adunat cu grijă documente originale, amănunte biografice, amintiri, panseuri brâncușiene, fapt care dă măsura venerației cu care și-au înconjurat idolul.

Dacă adăugăm la acestea scrupulul datărilor, modestia punerii în lumină a documentelor, evitate fiind interpretările personale care pot deforma realitatea, chiar dacă spre idealizarea ei, dacă adăugăm calitatea, atingînd perfecțiunea, a reproducerilor (cele mai multe după fotografii executate chiar de sculptor), se poate lesne înțelege că valoarea acestui document are, pentru imaginea unui Brâncuși intrat în eternitate, aceeași importanță pe care o aveau soclurile pentru sculpturile lui.

În ce mă privește, a egalat influența jucată de lectura corespondenței lui Van Gogh către fratele său, corespondență prin care mi s-a fixat pentru totdeauna în conștiință respirația olandezului.

Din paginile cărții, Brâncuși a început să-și exercite magnetismul asupra mea, fiindcă viața și personalitatea lui nu sînt cu nimic mai prejos decît capodoperele sale. Spiritul a trăit confortabil în el, așa cum Ideea de zbor, de liniște, de cuminție, de elan, de cîntec matinal, de început, de forță vitală etc., au „intrat" și sălășluiesc *peste mode și timp* în opera brâncușiană.

Nici un dezacord, nici măcar formal, între viața acestui fabulos țăran gorjean, venit la 28 de ani în capitala Franței, în vecinătatea unor Rodin, Satie, Matisse, Apollinaire, Léger, Braque, Cocteau, Picasso, Picabia, Tzara, conți și prinți de toate neamurile, și spiritul său îndrăgostit de Milarepa și Socrate, de esență, de etern.

Avea „ceva aristocratic, chiar regal în felul său de-a fi", spune Pontus Hulten, autorul eseului introductiv *Brâncuși și ideea de sculptură*. Părere confirmată implicit în toate celelalte pagini, biografice : și nu e vorba numai despre mărturia subțirimii lecturilor sau a prietenilor, ci și de rafinamentul, autenticitatea necontrafăcută a vieții sale de toate zilele. „Sfîntul" bărbos, îmbrăcat în alb, care își apăra izo-

BRÂNCUȘI – far al artei secolului XX

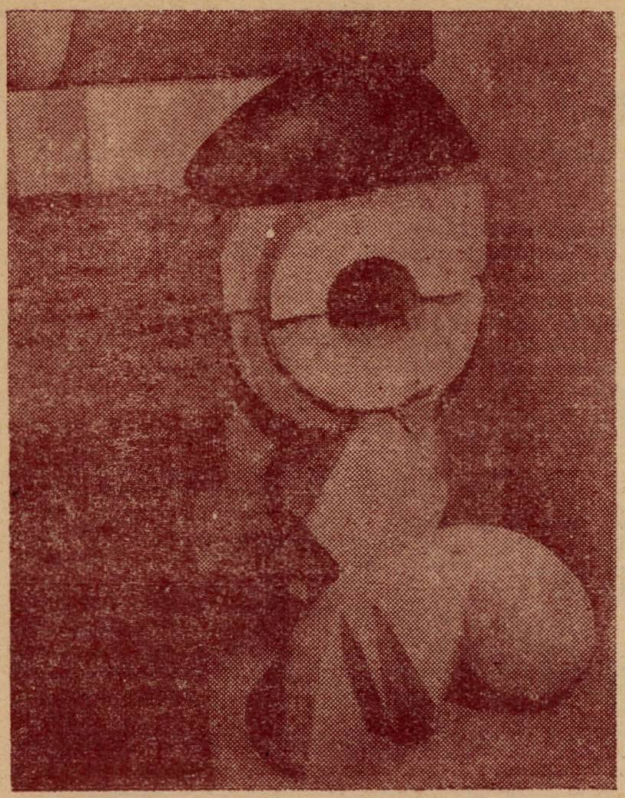

BRÂNCUȘI : „LIGHIOANA NOCTURNĂ"

larea cu străşnicie cînd şi-o dorea, care iubea pe Şaliapin şi muzica simfonică, dar şi ariile şi colindele româneşti, hirsutul domn Brâncuşi, un Robinson, un artist dar şi un *homo faber* ambiţionînd a-şi construi întregul univers domestic prin puterea minţii şi a mîinilor sale, cel care, ameninţat mereu de proprietarii imobilelor cu mutarea intempestivă, e obligat la 76 de ani să-şi schimbe cetăţenia pentru a-şi putea păstra atelierul (în timp ce americanii îi făceau promisiunea unui local prevăzut cu adăpost antiatomic !), străşnicul domn Brâncuşi ne propune o consecvenţă, o puritate a gîndirii şi a trăirii întru artă exemplare.

Iubea ideea socratică după care sufletul, înainte de-a căpăta prin materie corporalitate, a contemplat lumea divină a Ideii, cea intemporală, concepţie care i-a luminat atît calea creaţiei, cît şi pe cea a vieţii. Şi-a impus asceza, el care nu dispreţuia femeile, sau un vin bun băut în compania prietenilor. Şi aşa cum prin asceză urmărea să-şi elibereze sufletul de tentaţiile cărnii, tot aşa a urmărit în sculptură să elibereze esenţa captivă în piatră, bronz sau lemn. Nimic nu rămîne pe dinafară la acest artist obişnuit „să meargă drept la ţintă" : a acordat atenţie vieţii şi fiinţei sale, forjîndu-le şi polisîndu-le cu aceeaşi grijă cu care şlefuia pînă la perfecţiune forma operei.

Avea orizontul întregii lumi, şi motivul *Sărutului*, prezent în nenumărate variante şi în planurile de construcţii arhitecturale (ca acele, rămase la stadiul de proiect, temple ale iubirii şi meditaţiei, comandate de maharadjahul Halkar d'Indore), mărturiseşte dorinţa unei înfrăţiri umane care să ignore graniţele.

Şi totuşi, sărbătorile lui urmau ritualul celor de acasă ; deşi vorbea numai franţuzeşte, paharul morţii l-a băut cu un românesc „haide bă ! haide bă !", poate excedat de încetineala cu care sufletul său se elibera de trup. Şi nu numai atît : mă seduce gîndul că, înainte de-a aparţine lui Milarepa, modelul vieţii ascetice vine de la ţăranul român (cel îmbrăcat în haine aspre de suman, în şi cînepă, locuind printre mobile simple de lemn, dormind pe laviţele tari din scînduri, mîncînd puţin şi sobru). Şi ar mai fi şi faptul că Brâncuşi însuşi recunoştea originea unora dintre motivele sculpturilor sale într-o tradiţională artă populară românească...

Dincolo de toate aceste revendicări (neştirbindu-i cîtuşi de puţin universalitatea), Brâncuşi rămîne un „guru" pentru orice fel de artist. Iată ce le spune tinerilor săi prieteni, autorii albumului, referitor la glorie : „cu cît fugiţi mai mult după ea, cu atît vă scapă mai tare. Întoarceţi-i spatele, şi atunci veţi fi liberi să creaţi opere valabile."

Este, cred eu, mărturia supremă a libertăţii interioare de care s-a bucurat acest om, ce nu s-ar fi putut plînge că i-a lipsit gloria, atît timp cît păsările sale au zburat în toate muzeele lumii, cît coloanele sale fără sfîrşit sînt puncte de reper geografic nu numai pentru români, dar şi pentru americani, cît cocoşii săi au devenit simboluri pentru „lumina născîndă a zilei, triumful soarelui asupra tenebrelor, strălucirea spiritului uman eliberîndu-se din sumbrele meandre ale sufletului" (N.D. şi A.I.).

Mariana CODRUŢ

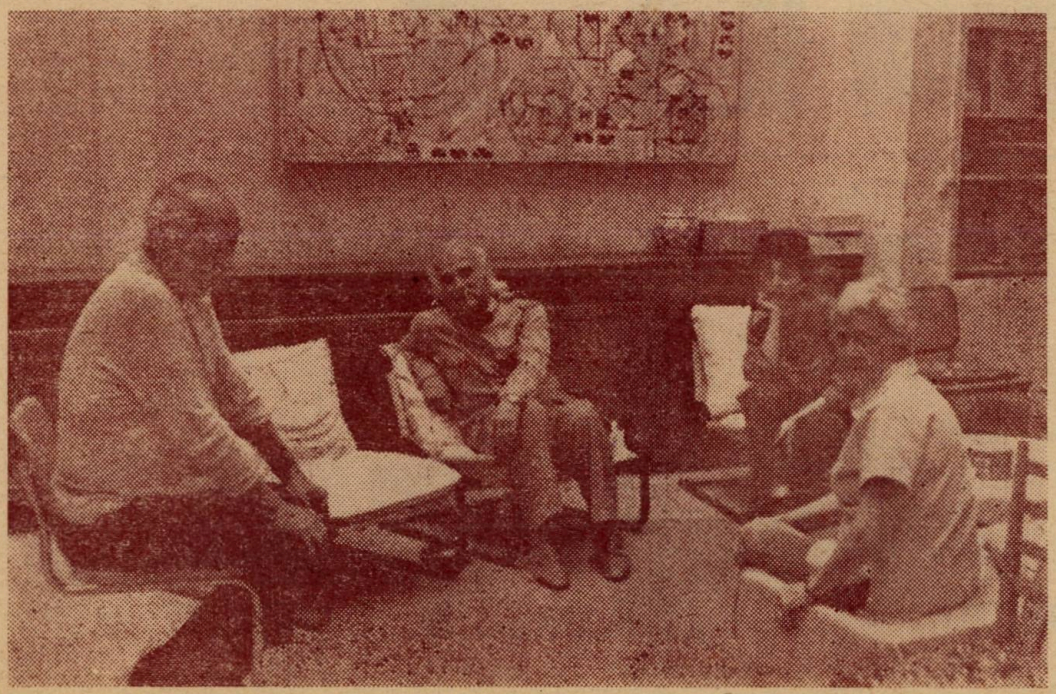

Oaspeţi ieşeni, în atelierul marilor artişti, mai 1988 (foto : Alain Vilain)

BIBLIOTECA ORĂŞENEASCĂ JIMBOLIA
89110

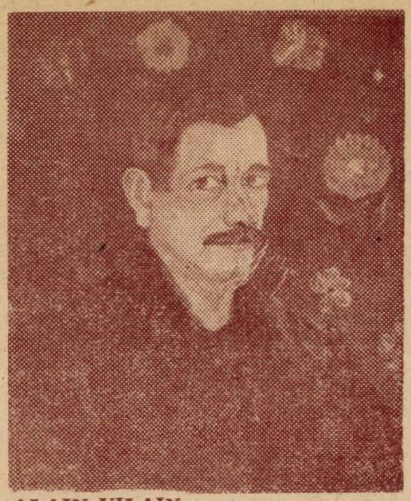

ALAIN VILAIN

1.
Alain Vilain a început ca poet — un elegiac călare pe-un „vieux cheval étique".

2.
Nu pot să cred, că nu-i vor fi cunoscute versurile lui Georges Roualt, pictorul venit pe lume într-o pivniță din Belleville, pe cînd încă nu se stinseseră cele din urmă convulsii ale Comunei :

Forme, couleur, harmonie,
Oasis au mirage
Pour les yeux, le coeur ou l'esprit
Vers l'Ocean mouvant de l'Appel pictural
«Demain sera beau» disait le naufrage...

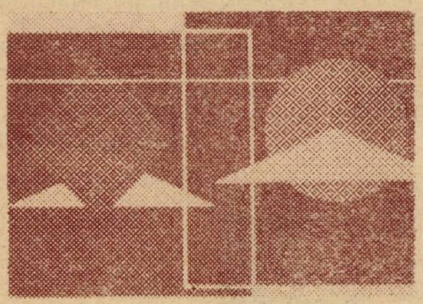

Din prietenie...

3.
El dă formă și culoare fantasmelor. Mereu, fiind în căutarea spațiului pictural. Un spațiu populat de vestigii sentimentale, acorduri muzicale fără stridențe, spațiu purificat de teama ruperii de echilibru. Triunghiul și cercul, scoase din „lecția de geometrie", provocînd emoții, se identifică cu ritmul secret al „peisajului" interior dezmărginit de ochiul modern.

4.
Cu verbe aproape imagini și imagini aproape cuvinte traduce integritatea unei sensibilități fascinate de abstracția codificată.

5.
Omul, de-o jovialitate molipsitoare, sfidează monotonia, cochetează cu umorul, proclamă ludicul lingvistic și reclamă „absinthul" amiciției citadine.

•

Un bătrîn septembrie ne-a făcut cunoștință. De-atunci, sinele ne-a dat viza pentru illo tempore.

Horia ZILIERU

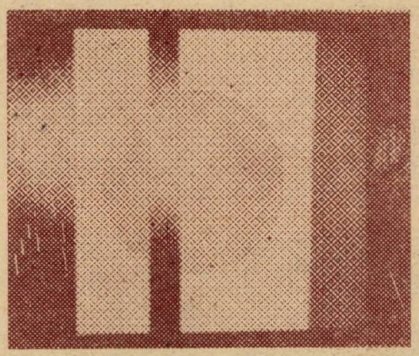

Lui REMBRANDT

la tricentenarul morții sale
1669—1969

În farmece neclare de forme ireale
Unde fantaste umbre estompă tăinuitul,
Dansează frumusețea culorilor ișete,
La granița vederii, unde priviri se-nșeală
În vrăjile neclare de forme ireale!

Lumina-ntunecimii, adînci strălimpezi bezne
Scot din fîntîni secrete fiorii frumuseții,
Zvîcnirea din tabloul ca fulgerul furtunii !
— Zugravul naltă tonuri, și verbele poetul.
O, limpezimi obscure !
Tenebre-ale amiezii !

Și umbrele tîrîte visînd denevăzutul
Fac din culori amanta fidelă a nuanței,
O, suflete !, ce-ți spune zărit netălmăcitul ?
Trăznite pocitanii, vopseli ale smintelii,
În umbrele tîrîte visînd denevăzutul !

Și cînd închid pupile în ele reveria
Se lasă-n prund pătrunse de razele baroce.
Se simt ușor translate-n intrări în altă matcă
Răbdîndu-se-n descîntul ce pînza-l reînvie ;
Pe cînd închid pupile această reverie !...

interpretate de h. z.

Alain Vilain : „Autoportret cu anemone", „Concurenții" și „Cu vedere spre mare"

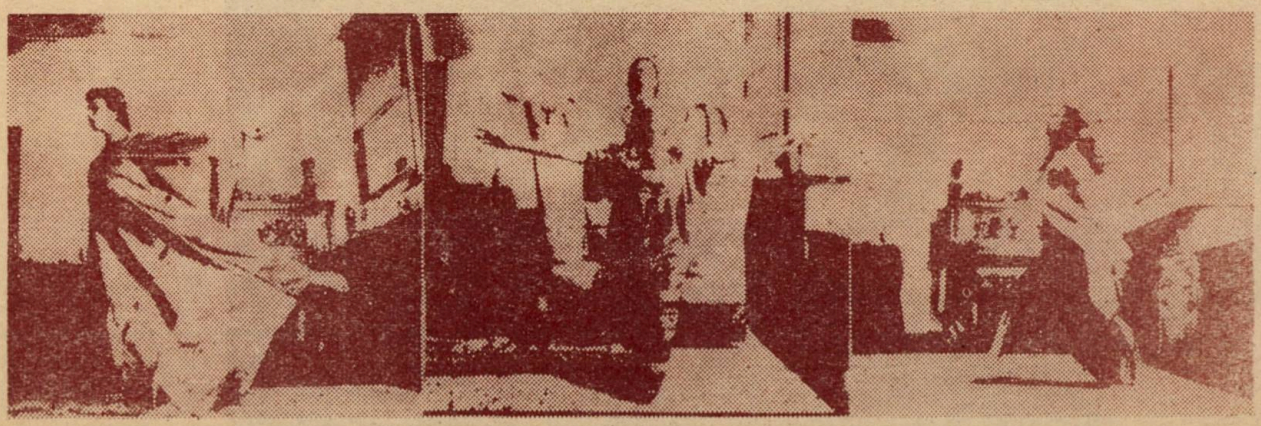

Costume de ARIANA NICODIM („Baladă", „Andante-Vivaldi", „Arie-Händel")

„Suprafaţa şi strigătul“

O discuţie cu pictorul Ion Nicodim realizată de Georges Charbonier

— GEORGES CHARBONNIER : Cum ne-aţi putea descrie evoluţia activităţii dumneavoastră după anii de şcoală ?

■ ION NICODIM : Anii de şcoală datează din perioada 1950—1956. Elevii erau familiarizaţi cu o artă figurativă. Se poate spune că eram conduşi către o artă academică, dar în acelaşi timp ni se preda o disciplină mentală. La sfîrşitul studiilor învăţasem — cred că foarte bine — să construim o suprafaţă. Dar nu şi să construim un strigăt. Am avut şansa să stau în Italia între 1965 şi 1968. Am cunoscut alt spaţiu, real şi cultural, am conştientizat faptul că există şi alte tipuri de cultură, de preocupări, de cercetare şi de creaţie. Întîlnirea cu criticul italian Argan a fost în multe privinţe o revelaţie. Am înţeles repede că, pînă la această şedere în Italia, fusesem, înainte de toate, sensibil la frumuseţea suprafeţelor. Ce idee exprimasem atunci cînd pictasem ceea ce am numit *Lacurile liniştite* ? Ideea unei linişti pe care o căutam în mine însumi, pe care o aflam într-o experienţă omenească. Era o metaforă. Era o metaforă care ascundea nuditatea unei idei a cărei expresie aş fi găsit-o prea directă fără acest văl. Şi înveleam într-o formă literară — poetică, poate —, titlul unei opere care nu trebuia citită brutal. O idee adăpostită într-o metaforă. Tot ceea ce am făcut după aceea era reluarea unei aceleiaşi idei, o idee pe care nu reuşisem să o cuprind în totalitate. Cînd terminam o pînză, trebuia să admit că ideea se făcuse mai îndepărtată. Aşa că repetam experienţa, ca un fel de rugăciune zilnică. Ca să ajung la o experienţă superioară. Precum experienţa mea de artist foarte abstract. Dar nu resimţeam această experienţă ca una de tip Kandinsky sau Mondrian. Eram, cred, mai aproape de o experienţă de tip Malevici. Malevici, am impresia, face parte dintre acei artişti care caută să se debaraseze de orice element superfluu în timp ce Kandinski sau Mondrian vor să organizeze spaţiul în mod teoretic. Fie şi graţie secţiunii de aur. Poate că şi alţi artişti au ajuns, ca şi mine, la aceeaşi soluţie, dar pe căi opuse. În loc să plecăm de la cunoştinţe matematice am urmat o cale mai religioasă — excluzînd orice bigotism —, împinşi de o aspiraţie către absolut. Cuvintele trebuie luate în toată gravitatea lor...

— G. C. : Întîlnirea cu Argan a jucat un rol în evoluţia picturii dumneavoastră ?

■ I. N. : Cînd l-am cunoscut pe Argan, schimbarea deja intervenise.

— G. C. : Pe plan formal : ce aţi pictat în timpul primului an petrecut în Italia ? Era o pictură abstractă ?

■ I. N. : Era o pictură abstractă. Răspundeam unei necesităţi : să fac să se nască frumuseţea într-o suprafaţă. Ţinînd seama de informaţii şi de puncte de vedere pe care nu le asimilasem. Pictam o suprafaţă care îmi plăcea dar ignoram „de ce“ făceam acest lucru. Mă comportam precum copistul unei Biblii, în evul mediu. Repetam cuvîntul bibliei. Nu îl cream. Nu scriam nimic. Copiam. Această atitudine poate deveni un automatism (...).

— G. C. : Cînd aţi început să faceţi pictură abstractă ?

■ I. N. : Această distincţie pictură abstractă/pictură figurativă nu e clară pentru mine. Fac o pictură care, pentru alţii, poate trece drept o pictură abstractă dar care, pentru mine, poate fi considerată drept o pictură figurativă pentru că e semnul care determină ceva ce este cît se poate de figurativ pentru privirea mea. Vorbesc de *Lacurile liniştite*. M-am născut la Constanţa, pe malul Mării Negre. A privi acest peisaj, a te pierde în el s-ar putea să nu însemne nimic pentru dumneavoastră. E un peisaj arid. Pentru mine, a-l contempla echivalează cu o căutare a absolutului. Pentru mine, spectacolul devine foarte figurativ şi singura formă care poate exprima această stare este o formă mai sinuoasă, aceea a *Lacurilor liniştite*, e albastrul, e puritatea tonurilor. Spectatorul este acela care vede abstracţia. Pentru mine, e un fel de a vedea figurativ. Nu mă consider drept un adevărat pictor abstract. Pictori abstracţi sînt Kandinsky sau Mondrian, care pleacă de la un alt tip de învăţare a picturii, de la o altă experienţă. Vor altceva. Vor să renunţe la sentimentalism. Kandinsky sfîrşeşte prin a renunţa la sinuozitate în favoarea liniei drepte ; la griuri în favoarea culorilor primare. Sînt incapabil să urmez un asemenea demers. Am citit recent o declaraţie a lui Claude Simon, laureatul premiului Nobel. Participa la o reuniune de intelectuali şi se mira văzînd că intelectualii discută idei. După părerea sa, ideile nu ţin de literatură. El „caută ceva“. Nu spune ce anume. Literatura e pentru el scriitură şi căutare a ceva. Rolul lui nu e de a transmite idei. Nu pot avea aceeaşi opinie. S-ar putea ca arta să fie aşa cum o vede Claude Simon. Dar nu pentru mine. Artistul, cred eu, vrea să transmită idei. Este tocmai ceea ce mă face incapabil să înţeleg ce este pictura abstractă.

— G. C. : Dacă mă refer la operele dumneavoastră din ultimii zece ani, disting două curente, două tendinţe, două categorii. Pe de o parte, *Lacurile liniştite*. Pe de alta, operele ce pot fi considerate figurative. Se pot vedea în ele corpuri omeneşti identificabile.

■ I. N. : Există într-adevăr o dualitate. Nu cred, totuşi, că e vorba de lucruri foarte diferite. Cred că un artist — un scriitor să zicem — poate scrie poeme şi totodată să compună un eseu în jurul unei idei. Cele două activităţi nu-mi par incompatibile. Să revenim la pictură. Ceea ce numim pictură abstractă este adesea un fel de jurnal intim.

— G. C. : Spun — ca toată lumea — pictură abstractă dar cuvintele nu mă satisfac. Sînt gata să accept toate restricţiile.

■ I. N. : Nu căutam ceartă în jurul unor cuvinte ! Nu spuneam decît că dacă mă apropii de o comunicare foarte interiorizată, făcută pentru mine însumi, este ca şi cum aş scrie un jurnal intim. Actualmente, ceea ce fac este ceea ce numiţi pictură abstractă. Această activitate se desfăşoară în general în zona apolinică. Într-o zonă de luminozitate : de căutare spirituală. Dar viaţa e mai diversă, în ea se manifestă atît Apolo cît şi Dionisos. Linişte şi Tragic coexistă. La fel, Frumuseţe şi Rău. Nefericirea omului nu mă lasă indiferent, dimpotrivă. Caut să aprofundez această zonă. Încerc să sensibilizez spectatorul la nefericirea omului. Vreau să-l tulbur. Vreau să-l fac să participe şi nu vizez doar o participare cerebrală. De aceea ajung la forme foarte expresioniste. Aici stă dionisiacul. Zona de suferinţă şi de tragic. Privitorul trebuie să la contact cu această realitate. Poate că mă îndepărtez astfel de arta propriu-zisă dar vreau să obţin participarea celui care priveşte. Să-l fac să conştientizeze. De unde seria de personaje omeneşti. Întotdeauna oameni care cad. E destinul omului. E moartea. Magia poate. Magia africană... demers spiritual înainte de orice. Arta africană îl zguduie pe om. E făcută din semne care îl aruncă pe individ într-o stare de spirit emoţională de participare. Iată de ce, atunci cînd vreau să arăt zona tragicului, recurg la reprezentare, la figurarea corpului omenesc. Ţin un discurs. Abstracţia nu mi-ar lăsa libertatea de a ţine un discurs. Prin discurs pot propune privitorului semne pe care le cunoaşte bine, pe care nu poate să nu le înţeleagă. În schimb, atunci cînd optez pentru apolinic, nu mă simt obligat să împart cu alţii ceea ce gîndesc. E o rugăciune. O faci singur. Pentru tine însuţi. E ca dragostea : nu poţi s-o faci în prezenţa altora. E o experienţă foarte personală. Dimpotrivă, dacă participi la o tragedie, prezenţa lîngă noi a celorlalţi devine o necesitate. Războiul — războiul e şi poezie tragică — nu poţi să-l faci singur. Trebuie să fii lîngă ceilalţi. Pentru a te apăra sau pentru a zdrobi, colectivitatea este indispensabilă. Iată de ce, atunci cînd explorez tragicul, devin direct, figurativ, declarativ, autoritar chiar : pentru a atinge sensibilitatea celorlalţi. E o atitudine pe care mi-o impun, iar acest mesaj pe care mi-l impun mie însumi trebuie să se impună şi celorlalţi. Are un sens precis. Dionisiacul este deci direct, aproape monosemic. Apolinicul este polisemic. Spectatorul care priveşte ceea ce pentru mine este un *Lac liniştit* poate reţine orice interpretare vrea, poate să aleagă metafora care îi convine.

Nu consider că aceste două demersuri sînt incompatibile. Ele exprimă complexitatea fiinţei umane.

— G. C. : Faceţi să coincidă abstractul şi apolinicul pe de o parte, reprezentarea şi dionisiacul pe de alta ; abstract şi rugăciune, reprezentare şi tragic. Am impresia că e o distincţie care vă este caracteristică. (...) Altă remarcă : spectator, nu pot să vă cunosc decît dacă pun alături două pînze. Doar în acest caz vă dezvăluiţi.

■ I. N. : E adevărat. O expoziţie ideală comportă, după opinia mea, cele două tipuri de pînze. Iar în cadrul fiecărui tip să se vadă succesiunea. Vreau să modulez rugăciunea şi să dezvolt discursul. La Bienala de la Veneţia am expus o pînză roşie abstractă şi o pînză figurativă : un om zdrobit ; aproape un Crist. Recunosc intenţia didactică. Îi las pe critici să spună ce vor ei.

— G. C. : Criticul nu trebuie să spună ce vrea ei ce vede. Privitorul are dreptul să-i placă sau să nu-i placă.

„Inimile“ lui Nicodim

■ I. N. : Chiar dacă criticul se limitează la descriere, nu cred că descrie opera de artă. Nu se descrie decît pe el însuși.

— G. C. : Nu întotdeauna. Dacă, spre exemplu descriu pînze de Herbin, Mondrian, Malevici, pot să le descriu cu atîta precizie încît spectatorul care nu le-a văzut niciodată ar putea să le recunoască și, la limită, să facă o copie fără să le cunoască direct.

■ I. N. : E punctul dumneavoastră de vedere. Alt critic, care se vrea, și el, obiectiv, va face o descriere diferită.

— G. C. : Poate, dar după mine critica obiectivă constă în ceea ce pot eu dovedi. Adică în observațiile pe care oricine le poate contesta. Cu ajutorul, de pildă, al geometriei și al fizicii.

■ I. N. : Cred că în acest caz obstacolul va fi constituit de limbajul uman el însuși. Cuvîntul nu este o știință exactă. Dar să presupunem că aveți dreptate. Atunci criticul de artă devine inutil.

— G. C. : E o altă problemă ! Asupra căreia vom putea reveni. Mă miră reacția dumneavoastră. În fața unei pînze foarte „geometrice“ pot face o serie de afirmații incotestabile, pot da coordonatele tuturor punctelor importante (vîrfuri, intersecții, devieri etc.), pot defini algebric (dacă cereți o definiție cît mai riguroasă posibil) liniile, curbele care unesc aceste puncte, pot determina suprafețele. Dacă e vorba de suprafețe uniform colorate, pot defini culoarea atribuindu-i un număr ce trimite la un alfabet de culori etc. Și nimeni nu va putea contesta aceste informații. Precizia și numărul lor vor depinde de mijloacele de observație folosite, de tehnicile utilizate și de scara la care se fac observațiile. Progresele realizate în domeniul imaginilor de sinteză îmi vor îngădui să definesc compoziția suprafețelor — pe care le-am presupus, pentru simplificare, unicolore. În fine, voi putea defini modul de ecleraj al pînzei și jocurile de lumină pe această suprafață. O astfel de metodă permite totodată să se confrunte „planul“ pictorului și rezultatele analizei care, eventual, va putea preciza acest plan și va pune în evidență sistematica voluntară a pictorului, pe de o parte, iar pe de alta sistematica lui inconștientă. Căci, aprioric, acestea nu coincid în mod obligatoriu.

■ I. N. : Nu văd finalitatea acestei descrieri și a acestei experiențe. Cui se adresează ea ? Care este rolul dumneavoastră ?

— G. C. : Rolul meu se limitează, dacă vreți, la acela al unui transmițător de informații.

■ I. N. : Pretindeți, așadar, în mod dictatorial, ca cititorul să dispună de aceleași cunoștințe matematice, fizice etc. Pe de altă parte, cred că vă scapă epifania operei. Malevici este adesea simplitatea însăși. Arta lui este aproape o artă pentru orbi. Cere să fie pipăită. Alt exemplu : ce puteți spune despre petele lui Rothko ?

— G. C. : O parte din argumentele dumneavoastră pot fi acceptate, dar numai o parte. Într-adevăr, analiza unui tablou de Rothko nu va putea fi înțeleasă de toți, dar analiza rămîne posibilă în măsura în care pînza poate fi, punct cu punct, numerizată. Dacă această procedură ar fi exclusă, nu s-ar putea propune nici o imagine televizată a unei pînze de Rothko. Lectura analizei tehnice va fi multora, într-adevăr, obscură. Dar nu văd de ce ar trebui privați de ea cei cărora le este accesibilă.

■ I. N. : Mi-e teamă că o descriere, admițînd că este exhaustivă, nu dă în nici un fel seamă de esențial. Vreți să faceți din critica de artă o știință. Esența artei nu este însă de ordin matematic, ci de ordin aproape magic. Esențialul scapă controlului. Cînd ai urmărit întreaga desfășurare logică a construirii unui tablou — de fapt atunci cînd ai impresia că o poți urmări grație cunoștințelor tale — ajungi la un moment cînd ceva scapă controlului, cunoașterii.

Mi-ați pomenit de Albers. E adevărat că acest tip de experimentator geometric lasă impresia că experiența în curs poate fi urmărită în mod strict. De fiecare dată Albers refăce același tablou dar, de fiecare dată, adaugă ceva care nu corespunde cu ce făcuse anterior, care nu corespunde logicii a ceea ce așteptați de la o operă de acest tip. E o altă logică de construire a suprafeței.

Mi-e teamă că elaborarea unui corp de reguli logice stricte să nu ducă la redactarea unui tratat al operei de artă. Cei care vor urma regulile tratatului vor face ei opere de artă ?

— G. C. : Atenție ! Ceea ce am spus eu nu privea cîtuși de puțin „regulile de urmat“ ci analiza lucrurilor făcute. N-am vorbit de stabilirea unor principii directoare care să permită producerea unor opere de artă. Nu cred în această posibilitate. Să revenim la *Lacurile liniștite*. Reprezintă o formă generală. Care evocă triunghiul fără să fie strict triunghiulare. Care evocă puțin forma unui blazon. De femeie, nu de bărbat. Ce e esențial pentru mine, privitor, cînd trec de la o pînză la alta ? Modul în care s-a lucrat suprafața. Regăsesc astfel cuvintele pe care le-ați spus la începutul discuției noastre. Spuneați că ceea ce pictorii români, inclusiv dumneavoastră, au învățat să facă, a fost să știe — ați spus „să știe“ — să lucreze o suprafață. Or, diferențele pe care le observ privind o pînză, apoi alta, apoi

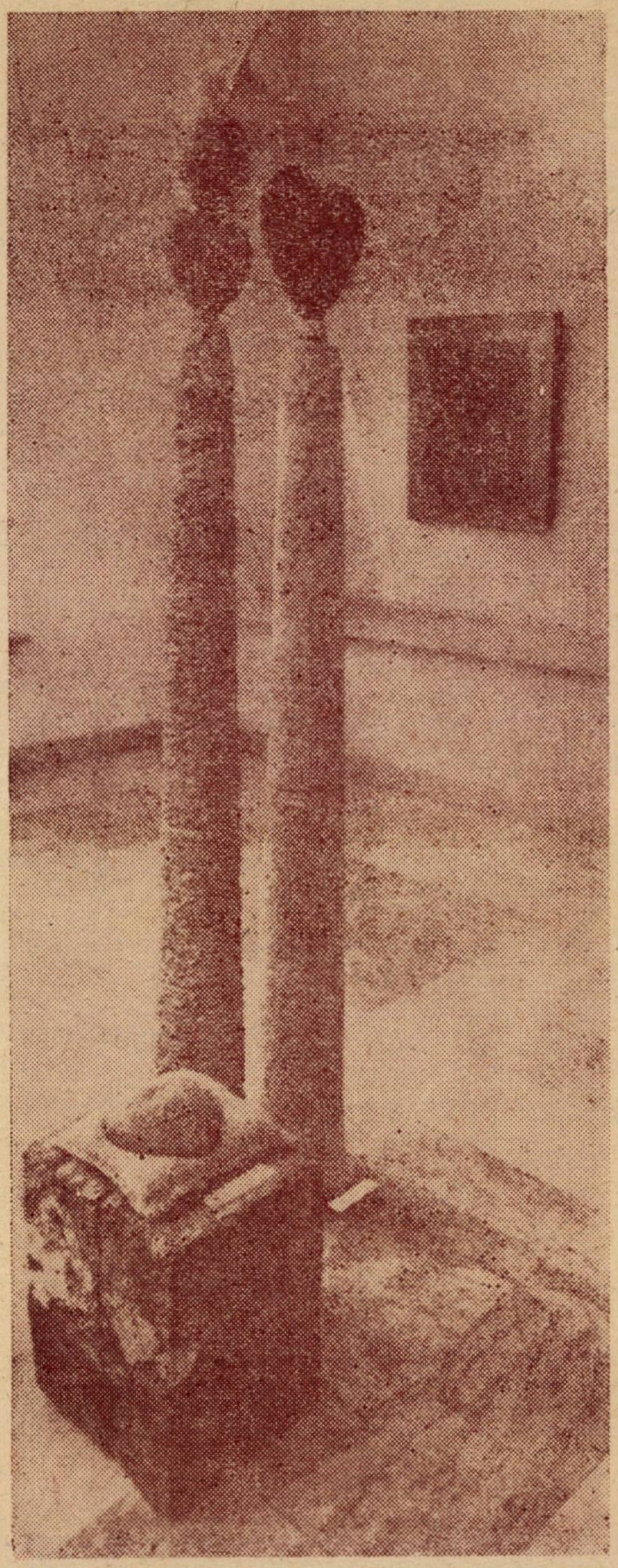

EPITALAM, CÎNT APOCRIF, SFÎNT
DIN PAIE ȘI LUT FRĂMÎNTAT,
ȚĂRÎNĂ ARSĂ DE SINE,
BĂTUTĂ DE VÎNT.

încă una etc., privesc tocmai suprafața. Dacă vreau să fiu critic de artă, va trebui să definesc aceste diferențe iar cearta noastră va reizbucni. Cearta ! Să spunem mai curînd controversa. Or, nu am alt mijloc decît folosirea definițiilor, a descrierilor pentru a încerca, servindu-mă de cuvinte, să arăt cum treceți de la o pînză la alta. Și doar niște vibrații aproape insensibile ne permit să deosebim operele în succesiunea lor. Deci : formă generală a operelor, specificitate a fiecărei opere.

■ I. N. : Cînd am început să pictez *Lacurile liniștite*, liniștea se afla în mine însumi. Am făcut acele pînze mai limpezi, mai „liniștite". Regăsesc astăzi o situație impalpabilă. Continui să pictez *Lacuri liniștite*. Într-un context complet diferit. Întreg anturajul meu s-a schimbat. Ceea ce mă determină să-mi pun o întrebare. Nu eram oare atunci într-un turn de filde ? Nu eram oare la fel de îndepărtat, așa cum sînt acum, de ceea ce mă înconjura ? Această izolare nu era cumva la originea impulsului de a asculta liniștea din mine, la originea acelei serenități de care nu puteam da seama decît prin suprafața unei pînze ? Am reînceput aici, în mai multe rînduri, să pictez *Lacuri liniștite*. Dar aici condiția mea generală, deci și condiția interioară, este diferită. Iată de ce tablourile mele sînt, acum, mai sumbre, mai frămîntate. Deși continui să caut să exprim liniștea, am mai multe dificultăți ca să ajung la ea. Caut o idee abstractă și o clipă adevărată în mine însumi. E adevărat că am și o altă vîrstă. Am depășit cincizeci de ani. Lîngă mine e prezent un alt dialog. Odinioară, căutam o lume foarte luminoasă. O purificare a tuturor lucrurilor. Astăzi mă aflu pe celălalt versant al vieții și încerc să mă familiarizez cu ideea morții. Fără spaimă. Poate că asta trece în pînzele mele. Poate că aceasta este experiența interioară pe care o vedeți în pînzele mele reprezentative. Acei oameni răsturnați exprimă probabil experiența mea interioară. Am pictat oameni răsturnați încă din 1968, cu mult înainte de a-l cunoaște pe Baselitz. Oameni singuri. Pierduți în pămînt. Pentru a exprima raportul lor cu pămîntul care le primește căderea, cu pămîntul care îi va acoperi. Am renunțat la utilizarea clasică a pigmentului. Am introdus pămînt. E o experiență care depășește, cu siguranță, condiția picturii tradiționale. Am astfel impresia că sînt mai aproape de subiect, de ceea ce caut să exprim. Cunoașteți pînza : un personaj care cade. E o pînză mare pe care am expus-o la salonul de la Montrouge. E mult pămînt în jurul acestui personaj care cade. Vreau, literal vorbind, să introduc materiale ce materializează ideea. E ceva aproape simbolic. Utilizez pînza de in, fără nici o pregătire. Ceea ce, pentru mine, e tot simbolic. E pînza cu care se acoperă mortul. Iată poate, pentru mine, singurul spectacol care impune o reprezentare directă. Sînt trist cînd mă gîndesc la condiția omului. Odinioară eram mai optimist. Am devenit mai atent la ce se petrece în jurul meu. Privind spectacolul condiției umane, în mine s-a produs o ruptură. Actualmente, construiesc niște arhitecturi asemănătoare stelelor funerare. Materialele sînt complet nesemnificative. Îi reproșez picturii, mai ales în lumea noastră, frumusețea. Trăim, fără adăpost, într-o lume frămîntată. (...) Experiența mea este în întregime legată de România și e singura monedă de schimb pe care o pot avea asupra mea. Aici, nu sînt în mediul meu. A deveni cineva care să facă pictura pe care voi, francezii, o faceți, nu prezintă, nici un interes pentru mine. Pot în schimb comunica cu voi ; să mă bazez pe niște idei ; să vă înfățișez punctul meu de vedere. (...)

— G. C. : Cînd privesc *Lacurile liniștite*, trecerea de la unul la altul este uneori insensibilă. Dacă privesc pînzele dumneavoastră figurative, diferențele îmi apar mai net. Domeniul *Lacurilor liniștite* este, așa cum ați spus, apolinic. Tranzițiile sînt acolo mai suple. Cel puțin așa cred.

■ I. N. : Intenția mea, profesiunea pe care o exersez mă îndeamnă să le fac aproape identice. Cînd mă întorc către dionisiac, o fac cu mijloacele aceluia care rămîne subjugat de ideea căutării frumuseții. Uneori voința — voința mea — sfîrșește prin a se impune și a da seamă de tragedie, de violență, dar voința și căutarea frumuseții sînt în conflict. Rămîne o amețeală și o căutare a frumuseții în sine. Frumusețea mă face să uit gîndul de a violenta lumea. Or, injuria nu e compatibilă cu căutarea frumuseții. E vulgară, dură. Sînt incapabil să mi-o însușesc și aș vrea s-o proferez cu o vocaliză de mare frumusețe. Cert este că, din cînd în cînd, revin la mine însumi. Dar pentru a pleca din nou și a merge, încă o dată, mai departe. Caut un adăpost. *Lacurile liniștite* sînt un adăpost, unul unde trăiesc o stare de pace totală. Revin, experimentînd, la ceea ce cunosc foarte bine, la ceea ce mă exprimă în chipul cel mai profund. Revin la acea rugăciune pentru a putea, apoi, pleca din nou. Ca să țin un discurs. Mi s-a reproșat dintotdeauna această dualitate, la care refuz să renunț. Dacă aș renunța la ea, m-aș falsifica pe mine însumi. Prefer să-mi urmez instinctul, să fac ceea ce îmi dictează conștiința. Nu cred că viața e așa de simplă, vreau să spun nu cred că tinde către unitate. Cunosc mulți artiști care lucrează în același sens, încercînd să construiască și să păstreze o imagine unică : imaginea lor. N-ar accepta, pentru nimic în lume, s-o distrugă. Dacă ar trebui să plătesc acest preț, aș prefera să nu fiu artist. E o atitudine care îmi provoacă un puternic dezgust. Prefer să mă distrug pentru a încerca, de fiecare dată, să mă văd altfel. Dacă mă gîndesc la Picasso, constat că a știut, în același timp, să facă experiențe foarte diverse. Dacă privim pictura sa, vedem că a distrus tot ce au făcut ceilalți. Sau că a reluat, pe riscul lui, o parte din experiența lor, pentru a spune ceva despre sine însuși. Dar asta e o activitate „pe orizontală", iar în ce mă privește prefer, dacă se poate, una „pe verticală". Prefer să caut o bază, un fundament pentru a regăsi apoi altitudinea frumuseții și a rugăciunii. E o experiență mai îngustă, dar sînt înclinat — într-un mod voluntarist — să sondez profunzimile. Jocul voinței introduce rupturi, lovituri care dau naștere acelor diferențe care vă interesează. Reîntoarcerea la *Lacurile liniștite* e o întoarcere la seninătate. Doar niște freamăte aproape imperceptibile o pot exprima.

În românește de Cecilia CĂLINESCU

din *Théâtre/Public*, interviu realizat în martie 1986

■ ARIANA și ION NICODIM, în atelierul din București

Caleidoscop brazilian

Cel care a călătorit cu adevărat prin Brazilia revine cu un stoc imens și complex de impresii. Aspectele sînt atît de numeroase, de variate, de atrăgătoare, încît decizia de a te opri asupra unuia sau a cîtorva nu e deloc ușoară.

Mi se impun noian de imagini răzlețe, dar asociate în logica memoriei vizuale, auditive, afective, olfactive, gustative ori a celei livrești sau de comunicare directă. Imagini dintr-o țară bogată în resurse și în complicate contraste : agricultură și mine, pește și carne, fructe și legume — dar și foamete endemică în unele straturi sociale ; cafea, bumbac, trestie de zahăr — și alcool pentru vehicule fabricat din ea —, petrol și păduri— dar enorme datorii externe și interne — , fluvii și imens litoral de mări, ocean și lagune, muzică, dans, atracții turistice — dar turism în descreștere —, industrie — dar mai ales cu caracter „multinațional" —, peisaje fantastice și o populație de origini diverse, cu un rar potențial de competențe și de ingeniozitate, nu întotdeauna realizat concret sau just valorificat.

Primele imagini sînt, firește, cele ale aterizării pe pămîntul necunoscut : avioane confortabile, serviciu internațional impecabil — spre a rezista concurenței dintre companiile aeriene care întreprind zboruri peste ocean — și vizibil sufland din greu pe liniile interne pentru a face față obligațiilor în ciuda dificultăților financiare ; oameni cînd amabili, control sumar sau inexistent conta „teroriștilor" care încă lipsesc, se pare, organizare modernă a aeroporturilor — dar anunțare alarmantă de a se părăsi urgent avionul înainte de a porni, din cauza unor „probleme tehnice", sau valize rătăcite, rămase prin cine știe ce altă escală, căutarea lor febrilă prin telefoane — date de funcționari zîmbind cu calmul celor obișnuiți cu asemenea situații — pînă la urmă eficiente, după ce au făcut să circule prin văzduhul Braziliei descrierea bagajului tău (pentru că, pierzîndu-se eticheta cu numărul înregistrării, călătorul este amabil rugat să identifice valiza sa prin indicare analfabetică pe un tablou cu desene schițînd cele mai variate geamantane și sacoșe — însă dintre care lipsesc tocmai cele semănînd cu ale tale). Gazdele — delegați ai universităților la care am fost invitată să țin conferințele, de psiholingvistică și de lingvistică aplicată — așteaptă, răbdătoare, să se găsească bagajele sau să vin cu alt avion decît cel cu care se știa că am pornit dar a avut, de la început, „probleme tehnice". Ajung, cu o viroză gripală, gastroenterită și mare febră, de la Ecuator în Sudul năpădit de un val de frig, iar periplul îmi este cu grijă urmărit prin telefoane date la mari distanțe între cei care au organizat această călătorie generos suportată financiar de către forurile științifice braziliene, iar ca efort fizic și de „suspans" emoțional, de către colegii universitari.

Avioane puzderie străbat țara cu dimensiuni de continent, escalele sînt numeroase, ca stațiile de autobuz, ca să deservească mai multe orașe în șirul aceluiași „zbor" (nu rareori ocolind ruta directă, faci un „tur de orașe" pe care le cunoști astfel, frustrat, din aer sau din scurta oprire în timpul căreia rămîi, cuminte, pe locul tău din avion). Căi ferate sînt foarte puține — în orice caz, nu am avut prilejul să văd vreun tren. „Cum călătorești cel care nu pot plăti avionul ?". Întrebarea pare cam fără sens, poate pentru că nu se vede motivul unei călătorii dacă nu dispui nici de banii unui bilet de avion. (Prin urmare, ceea ce întîlnești în avioane nu nici pe departe majoritatea populației). „Cu autobuzul" — mi se răspunde, totuși. Dar distanțele sînt enorme și probabil chiar călătoria cu autobuzul nu e prea ieftină, dacă mă gîndesc la prețul biletului în interiorul orașului Rio. „Cu mașina ?" — îți dai, deci, un răspuns-întrebare, echivalent cu : „Mîncă, în loc de pîine, cozonac !". Se fabrică în Brazilia aproape toate tipurile de autoturisme (prin întreprinderile „multinaționale"), dar le cumpără cei care au bani (mașinile cu două uși, cam incomode), sau bani mulți (mașinile cu patru uși; deci criteriu distinctiv pentru statutul social și financiar al posesorului). Problema benzinei nu prea se pune — Brazilia are și rezerve de petrol —, mai ales că majoritatea mașinilor circulă cu alcool.

Străbați, cu avionul, distanțe uriașe și nu vezi aproape nimic: uneori litoralul — pînă dispare, din cauza zborului la mare altitudine —, sau apele tulburi, cenușii, mîloase cel puțin în aparență, ale marilor rîuri sau ale „Celui Mare", Amazonul cu brațele sale. Nu zbori peste șiruri de munți importanți, care să-ți dea fiorul încercat în alte țări din America de Sud, cu Anzii înspăimîntător de înalți, de lungi de pustii, cu ocrul lor dezolant și craterele ca guri de posibile infierne. Aci, nu se vede aproape nici o înălțime — ajungi în Brazilia capitala, care este cam la o mie de metri altitudine, și nu vezi nici urmă de „munte". Pămînt roșu, cărămiziu, pe toată întinderea acestei țări imense. Nimeni n-a putut să-mi explice de unde acest „roșu" : argilă ? nu ; fier ? nu; poate că toți cei întrebați nici nu observaseră că solul lor este roșu. Mult pămînt necultivat (Statul posedă cea mai mare parte din pămînt — „peste 112 milioane de hectare de pămînt necultivat" cf. Deutsch — Brasilianische Hefte (DBH), 1987, nr. 6, 409). Se pare că solul e fertil dar se cultivă o mică parte din el. De ce aeroportul din Belo Horizonte (al treilea oraș al țării, cu milioane de locuitori, în zona minieră „Minas Gerais", „Minele generale") este situat la atît de mare distanță (vreo 40 km) ? — întreb, străbătînd cu mașina lunga zonă complet necultivată și nepopulată. Pentru că, mi se răspunde mulțios, cîneva cu trecere avea, la acea distanță, un pămînt nefertil, de nefolosit, și a reușit să-l vîndă : așa s-au ales belohorizontinii cu un aeroport — dintre cele trei pe care le are — la asemenea depărtare, încît ai ajunge la el mai degrabă cu încă un avion. Se succed alte imagini, din interiorul Braziliei : cele din Sud, ale unor dealuri cu păduri aparent „ca în Europa" (de altfel, este multă populație, acolo, de origine germană, care crește vite și a construit, între altele, un oraș, Blumenau, ale cărui case au birne transversale aparente, ca în Bavaria). Totul îmi pare straniu, pe această „vale" : cînd cred că mă aflu în Europa, deodată observ că pădurea este alcătuită din pomi necunoscuți, că străbat întinderi mari nepopulate, că nu văd, din mașina care gonește timp de o oră, nici o așezare, nici o vietate. Brusc, apare, după vechiul orășel Sante Amaro da Imperatroz, un hotel — de fapt două ; este frumoasa stațiune „Calda da Imperatriz" — cu ape termale de 40°, radioactive și oligominerale, la fel de eficiente, se spune, ca la Baden-Baden și Vichy — pe care a vizitat-o și perechea imperială în 1845 (legenda susține că după aceste băi s-a născut „Princesa Isabel" cea care avea să semneze, în 1888, decretul abolirii sclaviei). Cîțiva pensionari tăifăsuiesc în holul de la intrare, după cură. Pe un perete care dă spre bai se amintește că aici, în 1814 — la un an de la fondarea stabilimentului —, au năvălit indienii și au omorît soldații din gardă. Alături, este al doilea hotel, modern luxos, cu o curte paradisiacă, în care flori, copaci, o mică apă curgătoare, lebede și papagali evocă prețurile stabilite numai pentru cei cu foarte mulți bani; o mică barieră interzice accesul vizitatorilor „din afară" și gardianul, cu politețe snobă, se lasă convins numai de argumentul că vrem să luăm un „ceai compus" (o băutură savuroasă, din nu știu ce plante, toasturi, fine, unt parcă atunci ieșit din ugerul vacii și o înmiresmată miere bălaie, servite într-o ambianță de discretă liniște — totul costînd atîta, încît înțeleg de ce colegii care mi-au oferit plimbarea spun că au mai luat o singură dată, în copilărie, asemenea „ceai" !).

Toți găsesc că aerul este foarte poluat, mai ales la Rio și São Paulo. În orice caz, cerul, noaptea nu l-am putut vedea la Rio, pentru că fie, cît a fost senin, eram preocupată să-mi pregătesc conferințele, fie, apoi, se tot vărsa din el o ploaie mocănească (este luna mai la noi, dar toamna în emisfera sudică). Dar deodată, tot în Sud, mi-am amintit că trebuia să cunosc cerul nopților din emisfera de Sud, pentru că pe el sînt „alte stele" decît în Europa și că mai pierdusem o dată prilejul să le văd, în Peru. Am căutat, deci, „cerul" și l-am văzut, chiar în poluatul São Paulo, dar mai ales la Florianopolis, oraș mic, cu aer pur, de pe litoralul sudic. Da, părea bizar : alte forme de constelații, stele strălucitoare, așezate în alte locuri pe cer — doar Luceafărul mă liniștește : apare fidel — cel puțin, sînt asigurată, că este „el" —, ca la mine acasă. Caut și reușesc să văd și să revăd faimbasa „Cruzeiro do Sul" (a cincea stea vizibilă, complet laterală, a fost declarată doar de fantezie drept punctul central care să formeze o „cruce"). Dar cînd luna începe să crească ori să descrească, brusc îmi dau seama de ceva neobișnuit: „asta" nu e luna noastră ! : felia de mandarină e întoarsă pe dos, stă orizontală nu „în picioare" sau oblic ca pe la noi — și-mi dă impresia unei catastrofe cînd o văd, stînd impudic, cu burta în sus (din aceste pătrare de lună orizontale s-a inspirat Niemeyer pentru originalele sale „Camera" și „Senatul" ?).

Portughezii au ales bine locul celei mai mari colonii a unei țări minuscule la origine. Solul era bun pentru diverse plantații, subsolul plin de zăcăminte, „indigenii" nu clădiseră, ca în celelalte regiuni din Americi, o civilizație puternică, de piatră — iar apa era din belșug. Oceanul înconjoară aproape jumătate din imensul teritoriu. Cînd citeam în presă despre repetata moarte „prin deshidratare" a copiilor din Brazilia, nu înțelegeam cum se poate muri de sete într-o țară cu atîta „apă" și cu atîtea ploi în sezonul de iarnă și autumnal. De fapt, „deshidratarea" este datorită dezinteriei — infecțiilor provenite din alimentația submizeră. Ape, însă, sînt într-adevăr din belșug : fluvii — am văzut doar brațe ale Amazonului și mi-au părut imense —, lacuri — unele „fabricate" artificial, ca enormul Paranoa, din jurul Capitalei —, lagune și Oceanul. Imensul litoral brazilian se întinde — pe vreo 14 mii de km — dinspre Nordul ecuatorial, spre largile plaje din Nord-Est (Recife, Salvador — fosta Bahia, prima capitală), din Sud-Est (cu — capitala statului Santa Catarina —, paradisiaca insulă a Florianopolisului întrețesere de uscat, lagună, ocean, cu poduri peste lagună, cu centrul vechi

și zgîrie norii construiți, pe pămîntul furat apei, cu văile pe micile dealuri și de unde se coboară la cîte una dintre cele 86 de plaje, cu profunziunea de camaroes — crevete —, pește și languste). Dar mai cunoscute sînt, desigur, faimoasele plaje elegante care prelungesc centrul celei de-a doua foste capitale, Rio de Janeiro, pe un lung litoral unde se înșiruie hoteluri elegante, apoi aproape continuul bulevard-faleză și largile benzi de nisip fin — pe care nu prea mai vin turiștii, de teama agresorilor și a inundațiilor. Plaje cu numele de legendă, cum e Copacabana, cu valuri imense de Ocean, izbindu-se la mal, în spume parcă fabricate artificial, în fața nu mai puțin faimosului deal „Pan-de-Azucar" (într-adevăr, în formă de „Căpățînă de zahăr"), pe care urci cu un funicular ca să admiri unicul peisaj al golfului cu conture atît de variate, al salbei de hoteluri și de plaje, al colinelor împădurite, întinse pînă departe, în interior, al dealurilor stîncoase, țîșnind din apă, al cartierelor elegante din spatele plajelor Copacabana sau Ipanema, sclipind seara de luminile restaurantelor și ale blocurilor luxoase. De sus vezi și puținele lumini ale „favélelor" (cărțierele mizere, supra-aglomerate, cu case improvizate — distruse la inundații —, despărțite printr-un fel de culoare care nu se pot numi străzi, nepavate și pline de imondiții). De sus, poate întrezărești pe faimoasele „mulatas" turistice, în costum de baie foarte redus, care fac, pe cărțile poștale, reclama plajelor din Rio, dar nu bănui nici pe departe mizeria pe care o întrevezi cînd ghidul agenției de turism — care ți-a promis, în cadrul turului orașului Rio, să vizitezi și o „favéla" — ți-o menționează din goana autobuzului dar nu te lasă să cobori „din motive de siguranță" a turiștilor (în „favéle" nu intră poliția, pentru a nu se isca altercații violente, iar populația — aproape exclusiv negri, fără ocupație sau cu slujbele cele mai necalificate — trăiește în simbioză cu traficanții de droguri care-i „apără" și „se apără", astfel, fiind siguri de absența oricărui control). Nu vezi — cum și-ar putea plăti biletul de funicular? — nici „copiii abandonați", care colindă străzile orașului: nu mai îmi dispare de pe ecranul interior imaginea celor trei copii de 6—7 ani, cu ochii negri lucind de febră, tremurînd în ploaia rece a nopții, sub streașina restaurantului de lux din Copacabana, scuturați de frig și de friguri, trăgînd fiecare de cearșaful alb pe care au izbutit să-l capete. Ceva mai tîrziu, unul se întinsese pe trotuar, livid — și sigur că avea să se crispeze în ultimul fior al morții, pînă la ziuă. „Copiii abandonați din Rio, părăsiți în stradă de la patru ani, încă un aspect pe care nu-l cunoașteți", mi-a spus colegul însoțitor, surizînd bucuros de cutremurarea mea. „Dar nu-i adună nimeni — să-i ducă?" — „Unde?"

Ceea ce ține de regiunea Rio de Janeiro este denumit „carioca" (vorbire carioca, mandarine carioca, Largo da Carioca...). Ca multe toponimice din Brazilia e un cuvînt indian, care înseamnă „casă albă": este ceea ce i-a impresionat pe foștii stăpîni ai locurilor, cînd au început să observe ce făceau invadatorii portughezi. Arta construcției a rămas pînă azi o particularitate remarcabilă a acestei țări. Spre deosebire de ceea ce există în Mexic sau în Peru, de la indienii din actuala Brazilie n-a putut să rămînă mai nimic (între altele, cîteva ruine, găsite prin săpături arheologice în Amazonia, sînt prezentate în Muzeul Emilio Goeldi din Belém). În ceea ce privește clădirile făcute de portughezi, a rămas pînă azi puțin din ce va fi fost la început. Din sec. XVI, la Salvador, forturi (bineînțeles, fiind tărîmuri de frontieră) și piața „Pelhourinho", iar presărate în diverse orașe cîteva biserici (unele restaurate pînă la a nu mai ști ce a rămas din structurile vechi — de pildă în orașele din zona Minas Gerais). Dar nimic nu se poate compara cu pitorescul orășel Olinda, protejat de UNESCO: astăzi aproape atașat ca suburbie la Recife, a fost fondat în 1535 și a devenit încă de la început un important centru cultural, dar mai ales catolic. Cele vreo 36 de biserici și mînăstiri — unele din sec. XVI, altele din sec. XVII — de tip portughezo-brazilian, sînt remarcabile îndeosebi prin sculpturile interioare din lemn sau piatră ale altarelor, tavanelor, ușilor, uneori aurite sau policrome. Olinda păstrează și cîteva clădiri administrative și mai ales case vechi, micuțe, colorate în albastru ori roșu (evocîndu-mi Sighișoara). Așezat pe coline înverzite, cu lumina pură și superbe vederi spre Ocean, orășelul este populat de mulți artiști. În interior nu pătrund cu mașini decît localnicii (gardieni severi în lanțuri de-a latul străzilor de la intrările în oraș). Arhitectura din sec. XVIII este mai bine păstrată și „bogată": clădiri civile — „palate guvernamentale", „prefecturi", cartiere ca în vechea Lisabona, de pildă la Belém —, dar mai ales biserici, în stil portughez, unele cu fațade mult împodobite și cu altare strălucind de aur — ca ameliorarea „Capelă aurită" din Recife sau „Capela de aur" de la S. Francisco din Salvador — și în orice caz bogate în lemn sau piatră sculptate (în Belém, la gura Amazoniei — fondat în 1616 —, este o biserică iezuită din 1871 la care se menționează că au lucrat acolo „indigenii"). Replici ale Olindei sînt „orașele baroce" din zona Minas Gerais, păstrate intacte: Ouro Preto, Mariana, Sabará (declarate „monumente naționale", iar prima, protejată de UNESCO). Dominînd culoarea albastră a zidurilor exterioare, clădirile sînt de mici proporții („prefectură", „teatru", „palat guvernamental"), casele sînt minuscule; dar majoritatea bisericilor rivalizează, între ele, ca mărime majestuoasă și ornamente. În piața care cuprinde „Prefectura" din Mariana și cele două mărețe biserici ale ordinelor rivale, carmelit și francescan (în ultima fiind și un altar cu statuia lui „San Luis Re de Francia" — nume dat astfel, în întregime, și copiilor!) dăinuie unul dintre rar păstratele „pelourinho" — stîlpul pentru pedepsirea sclavilor (avînd în vîrf „balanța justiției"!). Sec. XIX excelează prin „palate guvernamentale" mai mari și luxoase, biserici (tipică este Bazilica „Nazaré", din Belém, care imită pe San Paolo din Roma și de la care pornește, toamna, o gigantică procesiune), universități, case particulare ale celor care s-au îmbogățit prin comerț, navigație și plantații. Litoralul a fost partea continentului pe care s-au dezvoltat marile orașe. În interior, cu excepția metropolei „Minelor" — Belo Horizonte, al treilea oraș al Braziliei ca populație —, viața urbană se desfășoară în orășele nu prea importante. Din această cauză — realizarea unei oarecare simetrii geografico-economice — s-a născut ideea creării unei noi capitale, către mijlocul țării. În 1956, președintele Juscelino Kubitschek (azi numit și „JK") a decis să se reia un proiect mai vechi și a însărcinat cu conducerea lucrărilor pe arhitectul Oscar Niemeyer (care construise admirabile clădiri moderne — un cazino și biserica S. Francesco, structură parcă imitînd patru valuri de apă, cu mozaicuri în stil F. Léger — la Pampulha, lîngă Belo Horizonte, unde „JK" fusese prefect). Construirea a început în 1960 — continuă și acum —, iar unii spun că de atunci datează primele mari împrumuturi externe ale Braziliei, dar experimentul făcut cu acest oraș (limitat apoi pe glob, dacă nu urbanistic, în orice caz propriu-zis arhitectural) a dat rezultate fascinante. S-a defrișat o fostă junglă — unde mișunau chiar și tigri, mi-a spus o tînără născută acolo —, s-a construit totul ab ovo, au fost atrași viitorii locuitori prin salarii mai mari, ambasadelor li s-au oferit locuri de construcție (în piață pe 99 de ani. Azi, Capitala are nu mult peste un milion de locuitori (al șaptelea oraș al țării, din acest punct de vedere) pe o arie de vreo 6000 km (deci cu o densitate demografică slabă, față de S. Paulo, de pildă, care ocupă cam 1500 km — cf. Almanaque, S. Paolo, Ed. Abril., 1989, p. 18). Pe un plan general în formă de avion — în al cărui „bot", la capătul unei lungi șosele pustii, se află alba reședință a Președintelui, palatul „Alvorada", sînt rațional situate diversele sectoare — duble, „Nord" și „Sud": de locuințe — purtînd numere —, „hotelier" — semănînd cu Mamaia —, „al ambasadelor" — între care, cocheta clădire a celei a României, avînd pe fațadă un motiv ca de broderie românească —, „al cluburilor"; iar la mijloc, „Esplanada Ministerelor" — un șir de „blocuri" care azi pot părea banale prin repetarea lor în toate orașele globului —, „Teatrul Național" — o piramidă cu pereții ameliorați oblici, retezată la jumătate — (în care mi s-a spus că nu prea se dau spectacole pentru că nu e o trupă stabilă), Catedrala ca un nufăr învolt, Camera și Senatul — două cupe, prima cu gura în sus, cealaltă cu gura în jos, co-

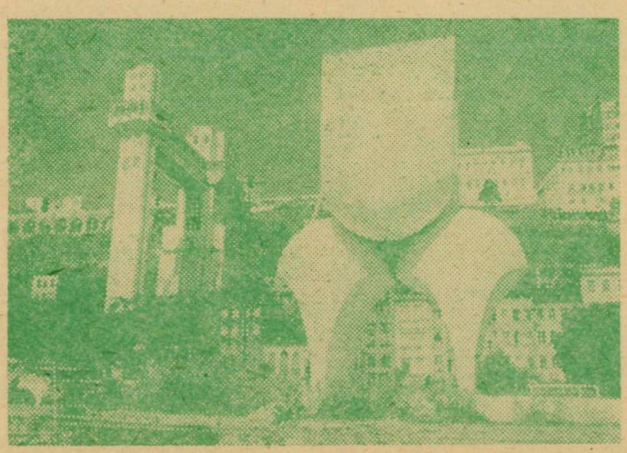

AMALGAM

municînd cu clădirea cu fațadă de geamuri strălucitor galbene, de peste larga „avenida" din dreptul Camerei, printr-un fel de gang-tunel, prin care te transportă lin, urcînd și coborînd, o bandă rulantă. Pe lîngă originalitate, încîntă, la majoritatea acestor clădiri, realizarea estetică: Universitatea — cu contestatul „Minho cao" — „viermele lung", în care sînt instalate diversele săli, dar și cu sobrele colonade ale Bibliotecii, cu acoperișul în chip de conuri răsturnate al Laboratorului de hidraulică, cu scările și culoarele în aer liber înviorate funcțional de canale cu apă ale Rectoratului —, sau, în zona ministerelor — Palatul „Planalto" — cu aluzii moderne la contraforturi, înconjurat de apă și în care se intră pe un fel de pîntă albă —, „Tribunalul Suprem Federal" — cu statuia modernă a Justiției legată la ochi —, „Ministerul Justiției" — ale cărui coloane cu arcuri ale fatadei sînt asimetric întretăiate de un fel de imense jghiaburi de ciment roz, —, Ministerul Afacerilor Externe („Palatul Itamarati" —care expune și opere de artă braziliană într-o aripă a sa —, cu adevărat capodoperă printre celelalte ale lui Niemeyer). În chip de omagiu — remușcare, spun unii — față de „JK", în 1981, s-a construit „Memorialul" său (un interior întunecos, la mijloc ca un sarcofag de piatră neagră și expoziție documentară), frapînd mai ales prin monumentul exterior: un obelisc, ca „mîner" al unei imense dalte în a cărei curbă este statuia fostului președinte (înlocuit, în 1964, de „Junta militară" și decedat în 1976 într-un accident de automobil"). Locuințele se împart (mi-a spus tînăra asistentă care m-a însoțit o dată) în : „buildings" (blocuri, am zice) și „houses" („case", înțelegîndu-se probabil prin aceasta vile individuale —, ale celor înstăriți). Raritatea trotuarelor (în „orașul viitorului", genialul arhitect credea că nu se va mai circula pe jos !) uimește : funcția — sau necesitatea — creează însă organul, și micii amploiați care nu au mașini și-au croit poteci peste terenurile încă neconstruite. În schimb, viaducte unesc diversele sectoare, creînd puncte-belvedere către oraș — pentru pietonul care îndrăznește să se strecoare printre automobile. Viaductele — căile suspendate — constituie, probabil, o pasiune în urbanistica braziliană: ele brăzdează și largile „avenidas" din S. Paulo sau alte orașe, iar poduri de lungime record leagă uscat de uscat peste lagune, canale, lacuri, fluvii, de pildă la Rio (faimosul pod de 14 km peste golf, Rio-Niteroi), Florianopolis, Recife. Construcțiile moderne nu sînt numai apanajul Capitalei, ci se avîntă mărete în fiecare oraș, îmbinînd „centrele istorice" cu noile artere: la Belo Horizonte sau Porto Alegre, la Recife ori S. Paulo (unde pădurile de zgîrie-nori impresionează, prin densitate și unele soluții originale, pe diverse artere iar nu numai pe celebra Avenida Paulista — cartier al puterilor financiare, pe locul unde la începutul secolului era un fel de șosea pustie, cu cîteva „palate" de potentați); chiar un mic oraș ca Florianopolis a ținut să împestrițeze litoralul smuls apelor cu țîșniri de blocuri înalte contrastînd cu vechiul centru mai mult decît modest (cu excepția luxosului fost „Palat guvernamental" — azi muzeu — și a Catedralei). Desigur, în țara lui Pelé și a tradiției fotbalistice, stadioanele sînt la mare cinste: de pildă, cel modern, la Brazilia, sau imensul Maracana la Rio, sau Morumbi la S. Paolo, de 150 mii de locuri. Amestecul de „vechi" și „modern" încîntă, în genere, în orice oraș : de pildă, desuetele pavilioane de muzică rămase în scuarurile din Belém nu au fost înlăturate — deocamdată — de zgîrie norii opriți la limita străzilor circulare care înconjoară asemenea piațete vechi. Ingeniozitatea arhitecților a dus și la originale transformări ale unor clădiri vechi: de pildă, la Recife, fosta închisoare ca o mare cazarmă —a fost „recondiționată" devenind „Casă de cultură" (de fapt un fel de bazar de artizanat, celulele din interior devenind prăvălii).

Printre și în clădiri: oamenii Braziliei. O populație de peste 140 de milioane (dintre care numai regiunea S. Paulo are peste 16 milioane, iar Grande-Rio peste 10 — Cf. H. Görgen, în DBH, p. 377—378). Populația crește în ritm rapid, iar majoritatea o constituie tinerii și copiii (vreo 70 de milioane, în mare parte sub 15 și sub 10 ani). Aceasta ar putea permite o bună prognoză pentru viitor, dacă nu s-ar confrunta cu diverși factori, ca handicapul fundamental care l-a făcut, recent, pe primatul Braziliei, arhiepiscop de Salvador, să scrie un articol alarmant (Don Lucas Moreira Neves, în „Jornal do Brasil", 25. V. 1988, p. 11): majoritatea acestor copii provin din populația marginalizată, săracă, adesea fii de femei necăsătorite (de aci mulți „copii abandonați", rătăcind pe străzi; articolul spune „milioanele de minori abandonați", care nu au șorți nici de supraviețuire, nici de instruire, ceea ce determină transformarea unui mare potențial într-un prejudiciu chiar pentru ansamblul societății în care trălesc și mor). Alt aspect demografic fundamental pentru Brazilia este fantasticul „amestec de origini". În tabele, de asemenea înșelătoare, înregistrările se fac pe regiuni și pe bază de „cor" („culoare"), „branco" („albi"), („preto"), („negri"), „pardo" („încrucișat, mulatru"); „amarelo" („galben") și „fără declarație" (Almanaque, p. 78 urm.). Mai mult de jumătate sînt de „cor preto" și „pardo" ; în statistica menționată nu sînt cuprinși „Indienii" („Indigenos") — și de altfel nu prea ai ocazia să-i vezi, spre deosebire de ceea ce se întîmplă în Mexic, de pildă, sau în alte țări latino-americane (dar îi „auzi" aci la tot pasu', din cauza toponimiei provenite din limbile indiene!). Din cei 2—5 milioane existenți în epoca „descoperirii", erau menționați în 1980 (Almanaque, p.86) vreo 220 de mii, „inclusiv indienii care trălesc izolați în pădurea amazonică". După încercările disperate de a rezista invadatorilor „parcă s-ar fi retras, voluntar, acolo unde nu-i mai poate ajunge nimeni: există locuri încă „virgine", „neexplorate" de cei „din afară", unde ei nu permit să se pătrundă (le sînt aruncate, uneori, medicamente din avion). Străbat ecouri din miezul Amazoniei în „parcuri naționale", în muzee, în grădini botanice (la Rio, superbul enorm lotus care își deschide la anume date florile roz-violacee !), în tîrguri (mirosuri de mirodenii, păcîuli vîndut în mici șomoioage sau în grațioase coșulețe decorate), în piețe (mîncare de manioca, tacaca, fructe și legume stranii, și chiar chipurile — ale celor care-și vînd modesta marfă — care intuiești că sînt ale primilor băștinași). Uneori, cîte un grup de exploratori — ca echipa Cousteau — intră în relativ și iluzoriu contact cu o parte — infimă — dintre acești fosti stăpîni ai unui pămînt plin de roade și, între altele, de aur. Restul — zecile de milioane — sînt un amestec indescriptibil de „albi" — emigranți din toate țările Europei (dar mai ales germani și italieni — poate chiar mai mulți decît mai sînt cei descendenți ai „exploratorilor" portughezi) de o oarecare proporție de asiatici, de multi negri proveniți din fostii sclavi adusi, începînd din 1532, din diverse țări sau triburi ale Africii) și de „pardos". La început, cînd „albii" erau mai ales bărbați, veniți fără familie, din Portugalia, „mulatrii" erau fii sclavelor negre și ai „exploratorilor"; apoi — pînă azi — s-a produs un amestec inextricabil între urmașii „exploratorilor", emigranți, descendenții sclavilor, desigur și ai „indigenilor", astfel încît orice tabel statistic nu pare să reflecte exact realitatea, deoarece mulți se declară — ori au fost și sînt acceptați ca atare de autorități — „albi", în funcție de statutul lor social sau pecuniar: un coleg mi-a povestit, ironic, că el a fost înregistrat drept „alb", numai pentru că tatăl său — negru, fiu de sclavi — reușise să devină doctor în medicină; un tînăr asistent universitar a cărui bunică a fost sclavă, și care s-a căsătorit cu o tînără „complet" albă, este evident, declarat drept „alb"; iar un profesor universitar — fiul unui intelectual negru și al unei eminente femei de știință evreică, dintr-o familie ucraineană — nu vrea să vorbească despre obîrșia sa, și este „alb", în ciuda părului creț și al culorii pielii ; aspecte care arată atît valoarea complet relativă a statisticilor, cît și absurditatea etichetărilor, de fapt generate de un „rasism" care s-ar cere abolit în toate consecințele și prejudecățile sale. Oricum, populația Braziliei de azi este un amalgam care sînt „comunitățile" ca atare „pure" de amestecuri — în care cu greu s-ar putea face studii antropologice (de pildă, mulți descendenți ai sclavilor, încearcă să afle, nostalgic, din ce trib african provin) sau chiar lingvistice, ori relativ la „bilingvism". Un exemplu tipic : bunicii unui tînăr șef de catedră din Sud, purtînd un nume tipic italian, au venit din Italia, dar bunicul fiind din Veneto și vorbind numai dialect —, iar bunica din Sicilia — necunoscînd, la rîndul ei, nimic din limba italiană, n-au putut folosi niciodată italiana între ei, fiul lor s-a căsătorit cu o germană și astfel actualul universitar nu știe nici o boabă nici din germană, nici din limba țării de origine de la care îi provine numele (soția lui fiind de origine „braziliană" — din cine știe ce amestec mai vechi —, cine ar mai putea crede în „rasism" cînd s-ar întreba ce sînt copiii lor ?). Portugheza literară vorbită în Brazilia — limba unică oficială și, aș zice, „neimpusă" ca atare — este, în genere, mai „limpede" decît cea din Portugalia : poartă influența diverșilor emigranți europeni, care au eliminat unele particularități mai strident „tipice", care o făceau dificil de pronunțat sau de perceput. Pe de altă parte, există unele particularități — mai ales, în dialectele din Nord-Est — care provin din fonetica limbilor africane (cf. Pierre Verger), iar influența dădacelor sclave asupra copiilor crescuți de ele a fost, se știe, foarte mare. Dar influența „Negrilor" nu se mărginește la atît : în mare măsură cultura — artă, ritualuri —, gastronomie, jocurile, vestimentația, viața cotidiană sînt pătrunse de „prezența" fostilor sclavi. Desigur, portughezii, ca și „indienii" sau emigranții din diversele țări au adus cîte ceva care s-a integrat în folclor, în genere în cultura și civilizația braziliană. La show-uri pentru turiști se prezintă, de pildă, în Nord și dansuri venite din Europa : „xote" (etimologic : „scotch" !) sau ale „vaqueiros" (ale crescătorilor de bivoli) sau, în Sud, la Porto Alegre într-o „churrascaria", se începe cu cîntece aducînd cu cele bavareze, argentiniene ori chiar rusești ; la unul dintre numeroasele restaurante de pe bulevardul din S. Paulo specializat în asemenea locaturi lumea vine să mănînce „andrade" (frîntură din carne de porc uscată la soare — astfel se păstra carnea, în Nordul foarte cald — cu garnitură de dovleac și de manioca), dar și ca să danseze zfarrò" — un fel de îndrăcit „galop", fiecare „tur" durînd cel puțin un sfert de oră fără să abandoneze nimeni pista — ; sau, în centru, se mai dansează valsuri argentiniene. Nu trebuie ignorată, de asemenea, muzica „clasică" braziliană, mai ales din sec. XIX și XX (cu multe elemente populare de diverse origini) sau „modinha" — cîntecele sentimentale de origine portugheză ori valsurile, tangouri'e, serenadele, romanțele ori cantonetele de la începutul secolului nostru (asemănătoare cu cele europene, inclusiv românești din aceeași epocă). Dar ceea ce se cunoaște în lumea întreagă și ceea ce domină este „samba" — despre care puțini știu că este dans

AMALGAM

ritual, provenit din mai vechiul dans religios direct african „lundù“ (ambele interzise, pînă la un anumit moment, ca fiind „erotice“ — din cauza prea unduioaselor mișcări ale șoldurilor). Iar „carnavalul“ brazilian (care se desfășoară în toate orașele, pe o rută devenită tradițională, de la Olinda la Salvador, sau la Rio de Janeiro unde Niemeyer a construit tribune moderne și o pistă pentru defilare) cuprindea înainte multe polci, dar e azi bazat aproape numai pe samba, iar în Nord-Est pe „maracatù“ și „frevo“, și debutează chiar cu îndelungatul, aparent monotonul ritm de tam-tam (bătut în „atabaques“), exact același pe care se desfășoară diversele momente ale dansurilor rituale, de pildă pentru „Oshosi“, sau „Oshun“ sau „Oshala“ din religia afro-braziliană „candomblé“. „Carnavalul“ din Rio a devenit celebru și se plătesc prețuri enorme pentru a obține un bilet de intrare în tribune. Dar se pot vedea aspecte din el și mai ales costumele la show-urile pentru turiști din elegantele baruri cariocane : tinere negre sau mulatre în vestimentație somptuoasă dar relativ sumară (de altfel, la Salvador se arată dansuri pur rituale executate de femei purtînd numai coliere de la talie în sus — și să nu uităm că temperatura este a Ecuatorului sau a Tropicelor și, chiar la Rio, Carnavalul este în plină vară a emisferei sudice) poartă cu majestuoasă feminitate, în pași de samba, ornamentele din penaj, strass-uri, voaluri sclipitoare, pe cap în chip de coifuri în echilibru aparent instabil, pe spate ca grațioase cozi de cal, pe brațe ca imense aripi de fluturi. La Carnaval iau parte fetele antrenate anume la „Școlile de samba“ (care sînt, de fapt, „cluburi“ deloc gratuite, unde vin mulți să danseze din pură pasiune a mișcării), iar costul luxoaselor costume este suportat de agențiile de turism — așa mi se răspunde ca un fapt firesc, cînd întreb. Există și alte dansuri cu geneza tot în practici ale sclavilor negri : în special „Capoeira“, derivat din tehnica de apărare constînd din ridicarea alternativă a picioarelor de către cei doi parteneri, fiecare încercînd să se apere și totodată să-l doboare astfel pe celălalt. Chiar „bossa nova“ — născut, în anii '60, „ca o reacție modernă“ la muzica „tradițională“ și „populară“ îmi pare un hibrid suav tot afro-brazilian (de altfel, majoritatea autorilor și a cîntăreților sînt negri sau mulatri, ca Milton Nascimento, Chico Buarque, Gilberto Gil, Elizeth Cardoso). Ceea ce m-a izbit în mod deosebit a fost evidenta plăcere de a dansa, entuziasmul neobosit cu care tinerii sau mai virstnicii se mișcă în tempo fie de ritual, fie îndrăcit, de samba ori de farró ; la auzirea unui ritm de dans, mulți brazilieni rezistă cu greu să nu schițeze cel puțin pași de dans : am văzut copilași de 3—4 ani pornind să danseze, de 1 mai, cînd a venit o fanfară în piața publică din Olinda, sau una dintre tinerele care mă însoțeau la restaurantul din S. Paulo unde dansa farró și care abia sta locului, deplîngînd faptul că nu era niciun bărbat cu noi ; sau Dito, junele asistent mulatru care, înregistrînd samba, țopăia singur ca pe arcuri ; sau ghida dintr-un „tur“, la Rio, care s-a repezit pe pista de dans și a țopăit, singură, cu vădită pasiune, vreo jumătate de oră, toate sambele oferite publicului. Se spune că futbolul este o specialitate a brazilienilor pentru că el se antrenează de mici prin dansurile dinamizante. Nu mai puțin, probabil, și din plăcerea spectatorilor care, ca în toată America de Sud, iubesc „jocul“ și pentru prognoza pe care o pot face ; de unde, și „jocurile de noroc ori de cărți (o gazdă, virstnic dentist, s-a scuzat către invitați foșfolindu-se discret după cină, spunînd cu zîmbet încîntat : „Mă duc să vorbesc cu dumnezeu“ — era codul pentru partida tradițională de joc de cărți).

Dacă arhitectura și muzica braziliene lasă imagini inconfundabile, artele plastice nu păstrează același ritm cu acestea, deși sînt, desigur, reprezentate prin opere originale, înclinate spre monumentalitate, de sculptură (ca „Meteorul“ din fața Palatului Itamaru, la Brazilia, ori sugestivul și discutatul „omagiu femeilor din Bahia“, de Mario Cravo Jr., din piața centrală a Salvadorului — două blocuri de piatră rotunjite sus și alte două deasupra, enorm bombate ca un imens sîn revărsat), sau de pictură (n-am putut cunoaște îndeaproape decît opera unui pictor de 40 de ani, José Carlos Viana, în atelierul său din Olinda — unde este și director al Muzeului de artă contemporană — a cărui forță de expresie și profunzimea ideațională mi-au părut cu totul remarcabile). Brazilia nu excelează nici prin muzee de artă (nu puține provenind din colecții particulare, ca micul dar bine înzestratul „Muzeu de artă contemporană“ găzduit în Campusul Universității din S. Paulo, sau „Muzeul de artă“, MASP, de pe Avenide Paulista — unde, folosindu-se ingenios și estetic spațiul redus la o singură imensă sală, picturile sînt agățate pe panouri de sticlă fixate în postamente de piatră, pe dosul lor fiind scrise explicațiile). În schimb, există diverse muzee cu „curiozități“ : cel care expune, la Institutul Butanta din S. Paulo, în interior și în aer liber, vreo două sute de cobre, ca și scorpioni, păianjeni, șopîrle — folosite la fabricarea serurilor, sau la Salvador, Muzeul Costa Pinto (numele bogatului comerciant de zahăr care și-a lăsat luxoasa casă și colecția de mobilă și argintărie cu destinația de a deveni muzeu public), ori Muzeul Jorge Amado din Salvador, în piața „Pelourin“ din centrul vechi, și unde sînt expuse opere, traduceri și cele mai variate fotografii din viața celebrități salvadoriene (care nu mai locuiește în Brazilia) : între altele, el, cu Sartre și Simone de Beauvoir sărutînd pios mîna șefei spirituale de „candomblé“ din Nord-Est, „Mae de Santos“ Menininha de Gantois), sau muzeul de arheologie din Belém — unde sînt incluse animale și păsări, ori, mai ales, Muzeele „de artă sacră“, din diverse orașe, care țin loc uneori și de muzeu „etnografic“, deoarece adli multe mai ales despre „religia afro-braziliană“ candomblé (la Salvador, aceasta este descrisă în „Muzeul orașului“). Sclavii au adus cu ei, ca singură avere, credințele religioase, prin care considerau că păstrau legătura magică, supranaturală, cu pămîntul natal. Stăpînii i-au atras la catolicism printr-un fel de „compromis“, numit „sincretism“, sugerîndu-le identitatea dintre divinitățile africane și unii sfinți creștini. Astfel, Sfînta Ana este „Nanan“ și apreciază ofrandele din carne de porc, st. Anton e „Ogun“ și diamantul îi este piatra favorită, „diavolul“ e „Exù“, st. Gheorghe (Jorge) e „Oshossi“, e celebrat prin procesiuni la 23 aprilie, îi plac ofrandele de „camarao“ (crevete), cacao, manioca, „Obà“ e „Juana d'Arc“, „Oshum“ e Nisa Sra das Candelhas „Oshalá“ este „Iisus“ sau în orice caz divinitatea centrală. Acestea toate se văd și se explică în muzee, sau se poate constata la Carnaval, sau în unele biserici de rit catolic dar speciale ale Negrilor, ca Nosso Senhor do Bonfim din Salvador, dedicat lui Oshala, sau la procesiunea de la „Bonfim“ — unde femeile negre, îmbrăcate în albul ritual pentru religia „afro-braziliană“ poartă pe cap ofrandele ritualului african —, sau în ritualurile din „terreiros“ (casele de rugăciune „candomblé“, unde se amestecă, de pildă, altarul catolic și imaginea clasică a Sf. Gheorghe, cu practici mergînd pînă la magie). Costumele de „candomblé“ din Muzeul salvadorian sau din alte expoziții și „show-uri“ sînt evident africane sau „afro-braziliene“ : rochii lungi din materiale înflorate sau lucitoare, bonete lucrate cu mărgele, „văluri“ din paie (pentru „Omolù“, respectiv „st. Lazăr“), combinate cu săbii, coifuri, scuturi, sau coroane, din iconografia catolică.

Sclavii negri — care de fapt au cucerit noua țară, treptat, fără să știe asta — au început să fie aduși aci din 1532. Smulși de pe pămîntul natal, familiile despărțite tragic, vînduți în tîrguri, muncind extenuant la plantațiile de cafea, bumbac, trestia de zahăr, mîncînd puțin și locuind sub acoperișuri rudimentare, pedepsiți la stîlpul „pelourinho“ — dacă furau fructe ori fugeau, sau dacă, pentru a se răscumpăra cîndva înghițeau o piatră prețioasă de la minele unde lucrau — s-au răspîndit, prin voința stăpînilor și prin încrucișări, pe toată întinderea Braziliei. Acest pămînt a fost descoperit în 1500 de Pedro Cabral, apoi, în 1501, a fost explorat de Americo Vespucci, iar în 1504 a devenit „capitanie“ ereditară, ulterior condusă de „guvernatori“, drept colonje a Portugaliei, care a ocupat-o încontinuu — cu mici întreruperi datorate invaziilor franceze, olandeze, spaniole — care și-au lăsat amprenta, mai ales în Nord —, străbătută de misionari catolici, agitată de revolte ale sclavilor și „indienilor“, ca și de revoluții și războaie, s-a declarat „regat independent“ în 1822, și a avut doi împărați, pînă în 1889, cînd a devenit „republică“ (revoluțiile continuînd și după această dată). Astăzi, după sfîrșitul conducerii militare care a durat vreo 20 de ani, este în curs de elaborare o nouă Constituție — a șasea —, pentru care se întrunesc, periodic, 500 de persoane la Adunarea națională din Brazilia (avînd prilejul să vizitez localurile chiar cînd se întrunea „Constituanta“, am putut vedea ce mare vîlvă se face — presa, radio, TV — în jurul acestui eveniment). Un eveniment important 1-a constituit, la 13 mai 1888, abolirea sclaviei (fiind ultima țară în care aceasta continua), mai ales datorită intervenției Angliei — doritoare de expansiune a pieței de desfacere —, evoluției industriale mondiale și influenței armatei. Extrase și anunțuri din presa braziliană — chiar din decada 1880 (din : L. Moritz Schwarcz, Retrato em branco e negro, S. Paulo, Comp. das Letras, 1987) — arată că sclavii negri erau considerați, chiar atunci, ca niște „obiecte“ (Se vînd „38 de bucăți... ieftin, pentru „lichidare“, p. 135) sau animale „fugite“ pentru a căror prindere se oferea „recompense“, nu erau înregistrați mai nicăieri (vîrsta lor era indicată cu aproximație în aceste anunțuri — de pildă : „45 de ani mai mult sau mai puțin“) și erau caracterizați adesea negativ pentru că le plăcea „să danseze“ samba („dansuri grosolane“ — p. 235) sau să joace „buzios“ (scoici). Acești oameni însă, și-au dat o contribuție enormă pentru prosperitatea fostei colonii portugheze și apoi pentru aceea a independenței Braziliei. Ocupînd azi 8,5 milioane de km pătrați (mai mare decît, de pildă, R. F. Germania, de 34 de ori — cf. H. Röding, în DBH, p. 365), cuprinsă între 5 grade lat. nord. și 33 grade lat. sud., Brazilia este una dintre cele mai bogate țări în materii prime și în rezerve alimentare (ibid., p. 369), putînd deveni, ca resurse, una dintre cele mai importante puteri mondiale. Economia agrară a determinat în mod deosebit structura economică și socială din Nord-Est (unde trăiesc cam 30 de milioane de negri și mulatri — ibid. p. 371), dar apoi și din Sud (aci s-a dezvoltat mult și creșterea animalelor). În ultimii ani, a luat mare avînt industria, dar în special cu capital străin (așa-numitele întreprinderi „multinaționale“, țările occidentale — în deosebi S.U.A. și, R.F.G. — fiind mult interesate în economia braziliană). Se fabrică în Brazilia aproape tot ce există pe glob (obiectele „de import“ costă enorm), dar aceasta nu înseamnă un mare aport industrial, capitalul fiind în mare măsură străin — iar cel aparținînd brazilienilor avuți luînd mult calea spre băncile elveține, Școlile și universitățile de stat sînt gratuite ; dar se pare că, nivelul instrucțiunii școlare fiind insuficient, este nevoie, pentru realizarea studiilor universitare de frec-

ventarea unor școli particulare (la care, desigur, nu au acces decît cei proveniți din păturile înstărite). Numărul mare de universități (58, și 800 de „instituțe academice"), cu 1,45 milioane de studenți, ca și școlile, cu 28 milioane de elevi (cf. ibid., p. 373) nu reflectă deci un nivel real de cultură generală a tuturor straturilor sociale (fără a vorbi despre proporția de 50 la sută de analfabeți din rîndul celor trecuți de 60 de ani, cf. H. Görgen, în DBH, p. 379). Problemele mari cu care se confruntă Brazilia sînt, după un specialist cunoscut (H. Görgen, ibid.) : igiena și mijloacele sanitare, în special canalizarea ; creșterea mediei de viață și scăderea mortalității infantile. Sînt, însă, și altele, mai greu de observat sau de demonstrat corect și pe care brazilienii nu încetează să le reclame — cînd fac, de pildă, greve universitare pentru creșterea salariilor, la care se raliază directorii de școli întru susținerea lor, iar apoi, în lanț, universitarii din solidaritate pentru aceștia — prilej cu care se manifestează și contra corupției, și a „mordomia", și în genere „se contestă" (o tînără asistentă de la Universitatea din Brazilia — născută acolo — nu văzuse interiorul „Camerei", dar o știa bine din exterior, mi-a spus, deoarece a venit acolo de multe ori „să conteste").

În mijlocul ansamblurilor ultramoderne din diverse orașe m-am trezit nu o dată izbită de cîte un detaliu care ducea spre o lume apusă ori către o necunoscută din ecuație pe care începusem s-o schițez ; așa a fost pitoreasca apariție a lunii „pe dos", sau desueta numărătoare a zilelor săptămînii (așa e scris și pe ziare : „sabado", „domingo", dar apoi „secunda feira" adică luni, „terça", „quinta", „sexta"...), sau modernul aeroport din Brazilia în care casetoanele de ciment ale tavanului neterminat începuseră să se dărîme, sau peisajul fără trenuri și fără „Indieni", sau tragica apariție în luxoasa Copacabana a „copiilor abandonați" ori a lugubrelor „favéle". Mai sînt și altele, iar dintre cele mai izbitoare sînt enorma cantitate de lucruri de mîncat, inclusiv bogata „gastronomie populară", și endemica foamete. Piețele sînt un loc care farmecă în Brazilia. Mai întîi, mormane de legume la care chiar formele și dimensiunile celor banale pentru tine, european (deși cunoșteam piețele Mexicului sau din Perú ori alte țări „exotice"), sînt altfel decît le cunoști (cartofii, ardeii) sau nu sînt ceea ce par („roșii" care se dovedesc a fi, cînd le guști, niște fructe dulci, sau ceea ce pare a fi pepenaș galben este „mango" ori „papaya" — care sînt servite în hoteluri, la micul dejun, dar nu trebuie să crezi că micii simburi interiori sînt capere bune de mîncat !). Apoi, fructe, nenumărate cantitativ și ca specie : o reclamă de înghețate din Belém enumeră vreo 20 de feluri de fructe — desigur, cu nume mai ales indiene — numai din acea regiune, a porților Amazoniei (açai, bacaba, bacuri, capuaçu, cotite, murucí, taperebá, pupunha, piquiá, ata, biribá, manga, bacuripari — o castană de Pará... !). Apoi, grămezile de carne (între ele, carnea de porc uscată la soare !), sau de pești și crevete, și monstruoasele languste vîndute, desigur, vii. Și felurile gătite și servite de mulatre chiar pe trotuar sau în tîrguri pe tarabe („acarajé" — beniete de fasole —, crevetele înșirate pe frigărui, chiftelele prăjite pe loc, de crustacee, „acassá" — sarmale în foi de viță din care se mănîncă umplutura dulce de pastă de cocos —) ; sau cele din restaurante, în care s-au înfrățit influențele africane, indiene (între altele, maniocul pisat), portugheze (carnea de porc), apoi ale diverșilor emigranți și devenite specifice Nord-Estului („feijoada" — fasole neagră și carne de porc —, „muqueca" — în care domină sosul gras de cocos —, dovleacul umplut la mijloc cu crevete și pus la cuptor, „cartola", un fel de cașcaval la capac cu felii de banane și zahăr — etc.), sau Sudului (fripturi la grătar : frigărui din bucăți de cîrnat, din zeci de inimioare de pui, bucăți de vită...) etc. Sau băuturile : de la cafeaua tare servită în ceșcuțe foarte mici — „cafezinha" — care se repetă de mai multe ori în cursul aceleiași zile) la „caldo de cana" (sucul trestiei de zahăr), la puternic alcoolizata „caipirinha" — alcool de trestie, cu multe bucăți de mici lămîi verzi și ghiață, care uneori se servește bîndu-se pe rînd, din același mare vas, sau, desigur, sucurile din variatele fructe. Dar nu este bine să te întrebi ciți mănîncă din toate acestea, mai ales cînd vezi cum se reped, pretutindeni, să ajute la parcarea mașinilor tineri și adulți, îmbrăcați sumar, pentru care ajutor (inutil adesea) posesorul automobilului trebuie să aibă mereu disponibil „mărunțiș" dacă nu vrea ca vehiculul să-i fie sgîriat ori izbit. Alt prilej de încîntare pentru turist sînt tîrgurile, care se țin de obicei în zile anumite dar sînt și permanente și faimoase, ca „Mercado modél" din Salvador, sau „Ver-o-peso" de la Belém, unde găsești de la ierburi amazonice, lichide aromate, împletituri, carne uscată, vase, esențe de parfumuri, „pentru a atrage femei" sau „bărbați", la leacuri magice și fructe. În genere se vînd obiecte de artizanat — de la încălțăminte, care e de altfel o specialitate a Braziliei ca țară cu multe animale, vîndută mai ieftin decît în alte țări chiar în magazinele de lux — la broderii și milleuri croșetate, la tablouri din aripi de fluturi, la obiecte din lemn sculptat ori din pai împletit, la ceramică și la cojiere, cercei, brățări și inele, bine lucrate dar necostisitoare, pînă la bijuterii de argint, de pietre semiprețioase și de cele prețioase. În deosebi, în regiunea minieră, la Ouro Preto, micile prăvălioare încep să strălucească în mii de focuri cînd se scot pe tejghea, cu multă grijă, pietricelele de zeci de nuanțe — diamante cristaline, smaralde verzi ca vegetația lotușilor amazonieni, aquemarine bleu-deschis, opale de o dulce delicatețe, topaze de la albastrul cel mai pal la cel aproape bleu-marin sau galben-portocaliu, rubelit stngeriu, turmalin ca taftale șanjante, citrine rozalii, roz-gălbui, • ametiste sumbru violete — care te fac să-ți amintești că Brazilia deține 80 la sută din industria mondială. Iar cînd le vezi, în somptuoase magazine din Rio de Janeiro sau de la aeroport, vîndute de celebrele case ca „Amsterdam Sauer", încastrate în minunatele creații de coliere ori de cercei, prețurile lor s-au înzecit, pentru ca în Europa să ajungă, desigur, fabuloase.

Încă un aspect specific este nemaipomenita forfotă a orașelor în zilele de lucru (iar în Nord în orele de lucru) și pustiul care se face, brusc, la amiază în căldura ecuatorială, și peste tot începînd cu sîmbăta după amiază. Orașul se modifică pînă la a nu-l recunoaște — și așa mi s-a întîmplat, de pildă, la Recife, cînd am revăzut centrul după ce-l parcursesem, agale, duminică. Atunci, în ziua de sărbătoare și mai ales spre prînz, nu era aproape nimeni pe străzi. Biserica Sao Francisco — în care mi se recomandase să vizitez „Capela de aur" — era închisă. Dar în curtea din fața ei un cort improvizat, niște banderole cu lozinci și cîțiva tineri, între care o femeie care sta pe jos, mi-au atras atenția. Făceau „greva foamei" — i-am revăzut și a doua zi cînd, în drum spre universitate ne-am oprit să văd „Capilha" — spre a convinge de necesitatea păcii și de pericolul nuclear : „Vrem mîncare și pace" — era scris pe manifestele împărțite. Iar profesorul Gomes de Matos, din Recife, cunoscut în lingvistica aplicată pe plan internațional, este cel care a propus ca viitorul Congres din 1990 al Asociației Internaționale de Lingvistică Aplicată să se dedice problemei lingvisticii în slujba păcii. Este încă un aspect al Braziliei — care aproape că nu a avut războaie și nu pare să fie amenințată de vreunul — nu dintre cele mai lipsite de importanță ori de semnificație.

Tatiana Slama CAZACU

SEMNE BUNE ANUL ARE !

Cătălina-Claudia

enigmistica • umor • sport

AFORISME

de N.V. TURCU

Nu toți lupii sînt moraliști.

★

Există oameni care nu știu ce vor și oameni care vor ce nu știu.

★

Voința impune, talentul decide.

★

Să fim buni dacă putem, să nu fim răi cu nici un preț.

★

Iubirea poate să ducă la conflict, dar nu orice conflict pornește din iubire.

★

Deal, doină, dor... Doamne, cîtă duioșie ai pus în rostirea noastră.

★

Și ochii frumoși pot privi urît.

★

Nu-mi place politica de forță pentru că înlătură sentimentele, înlocuindu-le cu resentimente.

★

Paza bună, trece primejdia rea, dar rămîi paznic!

★

Refuză banalitatea și vei fi original, dar vai mare este puterea obișnuinței.

★

Nu judeca omul după ceea ce spune, ci după ceea ce nu spune.

★

Tăria e bună, dar să fie de caracter.

★

Rînjetul și zîmbetul au același scop: intimidarea.

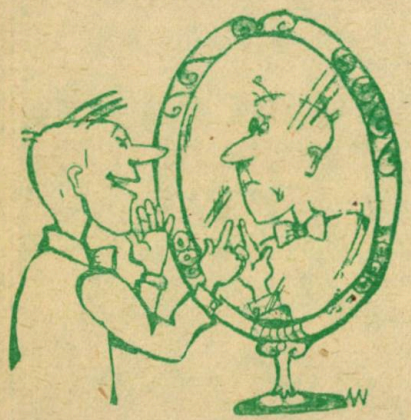

★

Puterea armei e mai mare decît a spiritului, dar nu-l poate birui.

★

Un singur dușman are Gloria: Timpul.

★

A fi serios nu înseamnă a nu avea umor.

★

Nu tot ce merge în două picioare se numește om.

★

O sumedenie de cuvinte nu înseamnă o carte; nici o grămadă de pietre o catedrală.

★

Zadarnic îți scuturi noroiul de pe tălpi, dacă rămîi cu el pe suflet.

★

Zadarnic am întors spatele lumii, o văd în oglinda vieții.

★

Este original în felul în care calcă pe urmele magistrului!

★

Fiindcă nu vă cunosc, îmi închipui că sînteți un om cu totul deosebit. Lăsați-mi acest vis!

★

Telefonul nu unește, ci separă.

★

A vedea, nu e totuna cu a observa.

★

Nu să știi multe, ci să știi ce să taci cu ceea ce știi.

★

Amăgit e una, mințit e alta.

★

Nu există unitate de măsură pentru viață mai presus de fapta bună.

★

Uneori, binele pe care îl faci atrage bănuiala unui scop ascuns.

★

Un scriitor care uită binele, frumosul și adevărul, este el însuși sortit uitării.

★

Posteritatea are grijă de tine pînă te uită.

★

Inteligența ca și laserul pătrunde zidul opac în fața cărula mintea comună se oprește.

★

Teama de ridicol și de războiul atomic ar trebui să fie la fel de mare.

★

Timpul nu trece pe lîngă noi ci odată cu noi.

★

Egoismul este buruiana ce crește în ungherul ascuns al intereselor.

★

Avea atîta sete de viață, încît a atras atenția morții.

★

Cea mai prolifică maladie este prostia.

★

Deviza racului: tot înainte!

★

Toți avem creierul cenușiu, unii însă și mintea.

★

Mergi drept înainte, dar privește în jur.

★

Ironia este cea mai subtilă armă a spiritului.

★

Deși aparține omului, cuvîntul „sapiens" nu vine de la sepie.

★

Sînt atît de sincer, încît uneori trec drept un mincinos.

★

Cînd cineva îți spune să nu ai încredere în nimeni, începe cu el.

★

A înota pe oceanul vieții nu înseamnă a da din coate.

★

Valoare, ferește-te de echivalență.

FABULE

Trufașul

Țanțos, plin de sine
Un broscoi cuvîntă:
— Nimenea nu cîntă
Mai frumos ca mine!

Printre nuferi saltă,
Apoi vocea-și drege:
— Sînt frumos și-s rege —
Trubadur pe baltă!

Barza l-a zărit
Și-i strigă din spate:
— Scuze, Maiestate,
Dar vreau să te-nghit!

Greșeala lui Grivei

A fost, cică, tigrul odată
Profesor, pe doctori mai mare.
Cuprins de-o furie turbată
Făcu într-o zi adunare:

— Avem o abatere gravă:
Portarul, mișelul Grivei
Ceru la o biată bolnavă
La trecerea porții cinci lei!

Să intru-n pămînt de rușine
Ne face pe toți de ocară!
Conducerea noastră susține
Să fie dat grabnic afară!

Și zise Grivei: — Dar Gaița la poartă
Avea patru mii într-un plic rotofei!
Vai mie! Crezui că se iartă
Greșeala că-s lipsă cinci lei!

Sanda SFICHI

Umor... în pilule

★

— Care-i cea mai bună metodă de a evita căderea părului?
— Să te ferești din calea lui.

★

Vînzătorul: Numai cu 50 de bani, cam ce-ai vrea — luna de pe cer?
Fetița: Ia s-o vedem mai întîi!

★

— Fac economii ca să-mi cumpăr un aparat de radio japonez.
— Și cum ai să-nțelegi ce spune?

★

— Statisticile spun că la fiecare patru minute un om este lovit de o mașină.
— Săracul de el!

★

— De ce duci cîte o scîndură? Ceilalți cară cîte două deodată.
— Cred că-s prea leneși ca să fac două drumuri.

★

Soțul: Soția mea aruncă după mine cu lucruri încă de cînd ne-am căsătorit.
Polițaiul: Și de ce nu v-ați plîns mai demult?
Soțul: De-abia acum m-a nimerit.

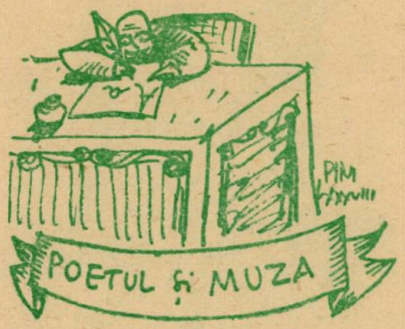

★

— Aud că peștele este hrana creierului.
— Da, eu mănînc tot timpul.
— Iată o altă teorie întîrmată.

★

— Ted are picioare mari?
— Nu știu. Nu l-am văzut niciodată descălțat.

★

— Ai prins toți peștii ăștia de unul singur?
— A, nu. Am avut ca ajutor o rîmă.

★

— Ți-ai notat locul în care am prins toți peștii ăștia?
— Da, am făcut un X mare pe marginea bărcii.
— Dar dacă data viitoare nu luăm aceeași barcă?

★

— Aș dori o cursă de șoareci, dar repede. Vreau să prind trenul.
— Și ce folosiți ca momeală, domnule?

★

Șoferul: Cred că ne apropiem de oraș.
Soția: De unde știi, dragă?
Șoferul: Lovim din ce în ce mai mulți oameni.

★

— Bunica l-a dezvățat pe bunicul de obiceiul de a-și roade unghiile.
— Cum așa?
— I-a ascuns proteza dentară.

★

Jocul de noroc este o metodă excelentă de a nu obține nimic în schimbul a ceva.

★

Un băiețel își tot smîrcîia nasul în autobuz și atunci o doamnă îl întrebă:
— Băiețaș, dar tu n-ai batistă?
— Ba da, doamnă, dar n-o împrumut străinilor.

★

— De ce alergi așa?
— Ca să opresc un masacru.
— Dar cine se bate?
— Eu și cu încă unul.

★

Dl. Dubbins ajunge la servici cu o oră întîrziere, cu hainele sfîrșiate, cu vînătăi și cu o mînă în ghips. Șeful îl întreabă mînios:
— Trebuia să fii aici de o oră. De ce-ai întîrziat?
— Regret, dar am căzut de la etajul zece.
— Și pentru asta ți-a trebuit o oră întreagă?

★

— Jimmy, ai căzut în băltoacă cu pantalonii cei buni pe tine.
— Da, mămico, n-am avut timp să-i dau jos.

★

La cinematograf, o femeie se întoarce și-i spune bărbatului din spate:
— Dacă pălăria mea vă împiedică să vedeți filmul, o scot.
— Nu-i cazul, spuse omul. Pălăria este mult mai amuzantă decît pelicula.

★

Fred și Ned traversau un cîmp cînd apăru un taur ce se repezi la ei. Fred se urcă rapid într-un copac, iar Ned se băgă într-o groapă. Taurul trecu pe deasupra, după care Ned sări afară. Taurul se întoarse, îl văzu pe Ned și se repezi din nou la el. Asta se întîmplă de cîteva ori. În cele din urmă, Fred îi strigă prietenului:
— Dacă nu rămîi în groapă, taurul n-o să se astîmpere și n-o să mai ajungem niciodată acasă.
— Nu pot sta în groapă, răspunse Ned, pentru că-n ea este un urs.

★

— Cum iese un elefant dintr-un Volkswagen?
— La fel cum a intrat.

★

— De ce sărutul este ca bîrfa?
— Pentru că merge din gură-n gură.

„DEFINIȚII"

Deșteptător: O mașinărie pentru trezitul persoanelor fără copii mici.
Șef: Unul care este la servici devreme în zilele în care întîrzii.
Comic: O persoană cu o memorie bună, care speră că alții n-au așa ceva.
Încredere: Sentimentul pe care-l ai înainte de a cunoaște mai bine.

Lanternă: O cutie pentru cărat bateriile consumate.
Potop: Un rîu prea mare pentru podurile sale.
Harfă: Un pian dezbrăcat.
Sforăit: Muzică de așternut.
Abur: Apă înnebunită de căldură.
Flanea: Îmbrăcăminte purtată de un copil cînd îi este răcoare mai-că-și.
Biroul de obiecte găsite: Un loc în care oamenii duc lucrurile pe care le-au găsit și n-au ce face cu ele.

ÎNCRUCIȘĂRI TRĂSNITE

Ce obținem dacă încrucișăm un pinguin cu o zebră?
— Un animal într-un costum vărgat.

★

Ce obținem dintr-o pisică flămîndă și un canar?
— O pisică sătulă.

★

Ce obținem dacă încrucișăm un tigru mîncător de oameni cu un cîine?
— Un animal ce mănîncă oameni și le îngroapă oasele.

★

Ce obții dacă încrucișezi un elefant cu un păianjen?
— Nu știu, dar cînd se tîrăște pe tavan, se prăbușește acoperișul.

★

— Ce trebuie să faci cînd ești pe punctul de a fi decapitat?
— Să stai calm și să încerci să nu-ți pierzi capul.

★

— Te-ai întîlnit vreodată cu Omul Invizibil?
— Nu, dar aud că-i greu de văzut!

★

— Dacă un om izbește un ceas, poate fi acuzat că omoară timpul?
— Nu, dacă poate dovedi că ceasul a bătut mai întîi.

★

Care este secretul succesului?
— Să împingi, spuse soneria.
— Să nu fii de plumb, spuse creionul.
— Să fii rece, spuse gheața.
— Să nu-ți pierzi capul, spuse timpanul.
— Să faci lumină în toate, spuse focul.
— Să fii tăios în tot ce faci, spuse cuțitul.
— Să găsești un lucru bun și să te ții de el, spuse lipiciul.

★

— Care sînt cele două cuvinte mai des folosite de elevi?
— Nu știu.
— Corect.

★

Micuțul Jimmy veni acasă după prima zi de școală și-i spuse mamei că n-are de gînd să se mai ducă acolo.
— La ce-i bună școala? întrebă el. Nu știu să scriu și să citesc, iar învățătoarea nu mă lasă să vorbesc.

★

Jeff: Astăzi, în autobuz, un băiețel a căzut de pe scaun și toată lumea, în afară de mine, a rîs.
Învățătorul: Dar cine era băiețelul?
Jeff: Eu.

★

Prof.: Arthur, dacă ai avea trei mere și ai mînca unul, cîte ai mai avea?
Arthur: Trei.
Prof.: Trei?
Arthur: Da. Două afară și unul înăuntru.

★

Prof: Legea gravitației este cea care ne împiedică să cădem de pe Pămînt.
Sally: Dar ce ne-a împiedicat înainte de a fi aprobată legea?

★

Spune două pronume.
— Cine, eu?
— Corect.

★

Albert: N-am un creion cu care să scriu.
Prof.: Dar ce-ai spune despre un soldat care se duce la luptă fără pușcă?
Albert: Aș crede că-i ofițer.

★

— Care-i una din cauzele tenului uscat?
— Prosopul.

★

Prof.: Ce-i greșit în propoziția: „Calul și vaca este pe cîmp"?
Perry cel politicos: Doamnele ar trebui să fie mai întîi.

★

Willie își termină în viteză micul dejun și aleargă la școală. Profesorul se încruntă și spuse:
— Willie, nu te-ai spălat pe față. Ce-ai spune dacă aș veni la școală mînjit cu ou pe față?
— Aș fi politicos și n-aș spune nimic.

★

— Zeke, ce-i mai iute ca viteza sunetului, în afara unui avion supersonic?
— Mătușa mea Glady cînd vorbește.

★

— Care ființă mănîncă cel mai puțin?
— Moliile, că mănîncă doar găuri.

★

Prof.: Toți știm că trebuie să facem economie de energie. Billy, dă și tu o soluție.
Billy: Să stăm în pat toată ziua.

★

— Lester, cred c-ar trebui să iei ceva pentru răceala asta.
— Bine, atunci îmi iau liber restul săptămînii.

★

— Albert, dacă mai vorbești, va trebui să te trimit la director.
— O, directorul n-are cu cine să vorbească?

★

— Pentru mîine aș vrea ca fiecare să facă o compunere de două pagini cu subiect la alegere. Tu, Jenny, despre ce ai de gînd să scrii?
— Despre cît de mult urăsc compunerile.

★

Profesorul le cere elevilor să numească pe cei mai mari unsprezece oameni ai Marii Britanii. Toți termină, în afară de Jimmy.
— De ce n-ai terminat încă, Jimmy?
— Nu m-am hotărît asupra portarului.

Traducere de I. V.

SEMNE BUNE ANUL ARE!

Ioana

Un careu cenușiu

ORIZONTAL: 1) Prozator catalan (1902), autorul romanului „Pe pietrele cenușii" — „...cenușii", volum de versuri de Agatha Grigorescu-Bacovia (sing.); 2) Autorul celor trei volume intitulate „Aurul cenușiu" în care pornind de la cunoașterea fenomenului teoretic al ideilor actuale, se meditează asupra progresului omenirii — Comună în Franța; 3) Fire pe mosor — Înmagazinează materie cenușie; 4) Produs de cofetărie — Cerneală specială; 5) Cenușii — Pară!; 6) Diagramă folosită în metalurgie — Insule în Atlantic; 7) Ana Ene — A preface totul în cenușă — Barbu Lucian; 8) Gri la culoare; 9) Semnul vieții la vechii egipteni — Simbol alb-cenușiu — Mineral de culoare cenușie format prin consolidarea cenușei, nisipului etc.; 10) Orășel în Portugalia — A trage cenușa pe spuza ta; 11) Prozator, dramaturg și poet islandez (1889—1975), autorul romanului „Omul cenușiu"; 12) În cartea „Povestiri din Alhambra", Washington Irving descrie cenușiul zidurilor vestitelor palate din acest oraș spaniol — Liniște!

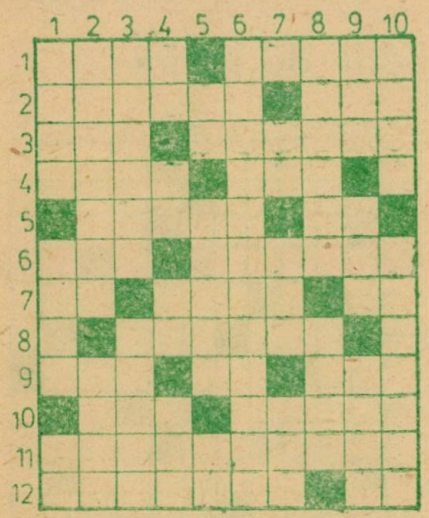

VERTICAL: 1) Clasic al penelului românesc (1831—1891), autorul tabloului „Femeia în gri" — „... cenușie", roman al scriitorului spaniol Santiago Rusinol — George Grigoriu; 2) Păsările cenușii ce „săgetează la linia sălcilor și, rupîndu-și brusc zborul, cad către o baltă" (M. Sadoveanu) — Cenușiul de pe cer (pop.); 3) Nu prea are materie cenușie (dim.) — Țara de origine a cenușarului; 4) Au lînă cenușie — În dreapta cenușarului! — Diftong latin — Fata lui Paul Engle din cartea „America ogarului cenușiu" de Romulus Rusan; 5. Pecete! — Anotimpul cerului plumburiu — Una după alta!; 6) Cunoscut prozator francez (1881—1958), autorul romanului „Caietul cenușii" (3 cuv.); 7) Subsemnatul — Sat în Timiș — Pusă fără unu!; 8) Pictură monocromă în tonuri cenușii, care dă impresia reliefului și a sculpturii — Roata din dreapta; 9) Pasăre răpitoare cu pene de culoare cenușiu-roșietice pătate care se hrănește cu șoareci — Culoare peste care s-a suprapus negrul în diferite proporții rezultînd cenușiul — În sfîrșit, bucuros!; 10) Nu-i deasă — Animal cu pielea cenușie.

Dicționar: RIA, TTT, ANH, OIA, TES.

Obiceiuri străbune

ORIZONTAL: 1) Domnișoarele de onoare ale miresei, personaje feminine din „Anul nou și anul vechi", scenă alegorică prezentată sub forma unei nunți țărănești — Vatra milenară a datinei plugușorului și a altor obiceiuri străbune (pl.); 2) Vremea obiceiurilor străbune, prilej de a trece în revistă toate calitățile poporului nostru — „...galbin la cîntat", colind de zori care se cîntă spre dimineața zilei de Anul nou; 3) Buhaiul (pl.) — Jaf; 4) Suprafața de teren pe care se întinde satul — Foc pe margini! — Diftong latin; 5) Cel căruia i s-au împlinit dorințele urătorilor; 6) Momentul începerii unor datini în Moldova — Personaj legendar; 7) Dînsul — Urători în travesti în piese animale, ornitologice sau umane; 8) Piesă de teatru popular, inspirată din viața haiducilor, asemănătoare cu „Jianul" — Și celelalte; 9) E sărbătorit prin multe manifestări tradiționale ale datinilor (pl.) — Pe el — Mulțimea urătorilor care însoțesc plugul cu brad, colindînd pe la casele gospodarilor vizitați; 10) Poet român (1850—1889), autorul poeziei „Colinde, Colinde"; 11) Folclorist contemporan, a îngrijit volumul „Poezia obiceiurilor de iarnă" — Spectacol bine realizat.

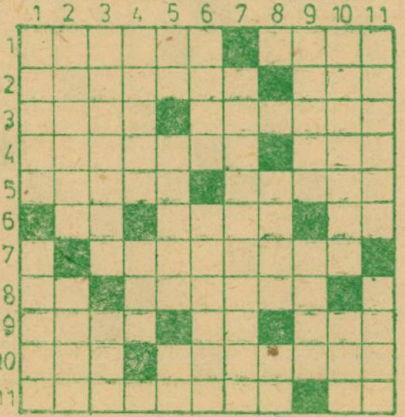

VERTICAL: 1) Hai, căluț! — Cunoscuta sorcovă; 2) Dans popular prezent în obiceiul „Arnăuților" — Alt dans popular prezent în obiceiurile de Anul nou; 3) Colindător — Zi din calendarul populației maya; 4) Șiret — A iubi (lat.) — În colinde și datini!; 5) Participant și creator totodată a datinilor noastre strămoșești — Arin; 6) Zeița romană a belșugului, în ale cărei ritualuri, și-ar avea originea plugușorul românesc — Melodia după care se cîntă o colindă (reg.); 7) Sînt dăruite copiilor care umblă cu plugușorul (sing.) — Unse!; 8) Colind recitat în dimineața zilei de Anul nou — Imediat; 9) Vechi oraș în Fenicia — Patruped ce însoțește alaiul „Jienilor" (dim.); 10) A juca — Fir; 11) Admiratori ai frumosului — Apare în colinde.

Dicționar: PUVA, CIMI, ACA.

Comori

ORIZONTAL: 1) Scriitor român (1848—1925), autorul nuvelei „Comoara" — Personaj masculin din povestirea „Căutătorul de comori" de Franc Șerbescu; 2) „Comoara din...", volum de proză de Ștefan Gheorghiu — „Comoara locotenentului Balica" aparține acestui prozator român; 3) Autorul „Cărții comorilor" (Mihai Gheorghe) — Unul din Cireșari; 4) Florica Gherasim — Animal fosil cu cochilii constituite dintr-o lamă în spirală întîlnit pe fundul mărilor și oceanelor; 5) Pagini — Ion Luca — Eșuînd în valuri ascunde pe fundul mărilor comori nestiute (sing.); 6) Se repetă la o comoară! — Autorul cărții „Timp metaforic" — Aluminiu; 7) Insule descrise în cartea „Comorile incașilor" de P. Braun — În felul acesta; 8) Ruină! — Militari; 9) A cucerit aur la Melbourne (1956) — Slad; 10) Măsură într-o comoară! — Lesne (reg.) — A chiui; 11) Tovarăș al lui Francesco Pizzaro în căutarea comorilor incașilor amintit de Patrick Braun în cartea „Comorile incașilor" — „Comoara din... de Argint", roman de Karl May (neart.) — Canoe!; 12) Zeița bogăției la hinduși (mit.) — „Comoara regelui...", eseu al poetului sîrb J. Ducic.

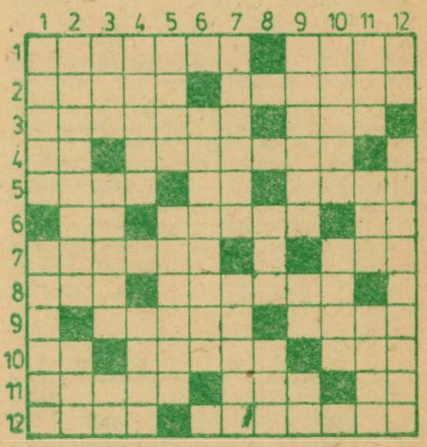

VERTICAL: 1) Poet polon (1878—1957), autorul piesei de teatru „Comoara" — Despre această flotă spaniolă vorbește M. Gh. Andrieș în „Cartea comorilor"; 2) Autorul cărții pentru copii „Comoara lui Prîslea" — Fluviu european, care, după o legendă germană, ascunde o comoară în adîncul apelor sale; 3) Fiord în Norvegia — Explorator francez, autorul cărții „Comori dispărute" — Ene!; 4) Autorul romanului „Cele 500 milioane ale Begumei" — A dedicat copiilor cartea „Comoara regilor daci"; 5) Semnatarul regiei la filmul „Comoara din Vadul Vechi" — Unul din însoțitorii lui Fr. Pizzaro din „Comorile incașilor" de P. Braun; 6) Poetul neamului românesc din opera căruia citâm versurile: „De aceea zboare anu-acesta / Și se cufunde în trecut, / Tu ai ș-acum comoa-

ra-ntreagă / Ce-n suflet pururi ai avut" ; 7) „Comoara din...", roman de R. L. Stevenson — Solă ; 8) Drum roman — Particulă onomastică engleză; 9) Scriitor italian (1220—1295), autorul tratatelor enciclopedice „Cărţile comorii" şi „Mica comoară" — Cuşme ! — Costă ! ; 10) A copia — Mamifer lemurian ; 11) Te întrece ! — Obiect de ceramică descoperit în tezaurele subpământene — Răsăritul ei îl păzesc stejarii „ca pe-o tainică comoară" (Eminescu) ; 12) Aur — Scriitor român, autorul însemnării de călătorie „Comori îngropate".

Dicţionar : AND, EAD, AIAI.

Zmei

ORIZONTAL : 1) Poetul care în poezia „Trezire" spune : „Nehotărît între două hotare, / cu vine trimise subt şapte ogoare, / în văzduhuri zmeu, / doarme alesul, copacul meu" — Podoaba lui Iordache zmeul pe care o fură fata împăratului fără bieţi ; 2) Trăsura zmeoaicei dintr-un basm de Petre Ispirescu (pl.) — Balaur (olt.); 3) Inima zmeoaicei ! — Poeta care scrie că haiducii trec „doinind spre codri pe cai ce păreau zmei" (Unui stejar) — 2, 3 balauri ! ; 4) „... zmeilor", poveste de Ioan Slavici — Faptele zmeilor ; 5) A sorta — Instrumente muzicale la care zmeul voia să înveţe să cînte ; 6) Alarmă avicolă — Căprioară ; 7) Deşert în Egipt — Nume masculin — Halva (pop) ; 8) Poezie de George Bacovia din care citâm ultima strofă : „C-un zmeu copiii—aleargă, / Copil ca ei, te vezi, / Şi plîngi... şi-i frig de toamnă... / Şi-i pîclă prin livezi" — refec. Caiete ! ; 9) A şovăi — Are de plătit ; 10) Tovarăşul şi sfătuitorul lui Făt-Frumos în lupta cu zmeii (pl.) — Furtul fetelor frumoase de către zmeii care-s învinşi de Feţii-Frumoşi (inf.) — A lucra cîmpul ; 11) Timpul cît a slujit Băiet Sărac la Muma Pădurii ca să-şi aleagă calul care-i trebuia să lupte împotriva zmeului (Ioan Slavici) — Personaj masculin din romanul „La braţ cu ultimul zmeu" de G. V. Rogoz (2 cuv.) ; 12) Castelul zmeului... — ... din aur, argint, aramă.

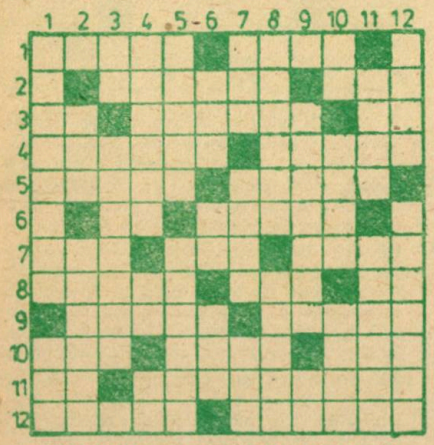

VERTICAL : 1) Animal acvatic în care este metamorfozată fata de împărat care de la nuntă avînd 19 zile pînă la ispăşirea blestemului, se transformă în zmeoaică pentru că soţul îi arde pielea (dim.) — Părţi ale corpului zmeilor retezate de paloşul lui Făt-Frumos (sing.) ; 2) Lichid miraculos cu ajutorul căruia Făt-Frumos îl învinge pe zmeu (vie) — Sînziana dintr-un basm de P. Ispirescu, care-i învinge pe zmeoaică şi pe fiul ei ; 3) E totuşi o armă — Poet român (Tudor), autorul poeziei „Zmeu" ; 4) Scriitor român (Mihai), autorul volumelor de versuri „Norocel şi Zmeul Zmeilor" şi „Titilică, spaima zmeilor" — Posezi — Se vede paloşul ! ; 5) Unul din palatele zmeilor — A venit la mine-n casă ; 6) Cureluşă de meşină — Codană ! — Compozitor estonian ; 7) Aţă — Chipul sub care apare zmeul în poveşti — Localitate în China ; 8) Munţi din Carpaţii Orientali unde-şi aveau sălaşul doi zmei care şi-au ales „două fete ăle mai frumoase din horă" — Iubirea curată dintre copila de crai şi Făt-Frumos din poezia „Zmeoaica" de St. O. Iosif (pl.) ; 9) Localitate în insula Tenerife. unde Humboldt a descris în „De la Orinoco la Amazon" un arbore ciudat cunoscut sub numele de Dracaena draco, a cărui scoarţă secretă un suc roşu, căruia localnicii îi spun „sînge de zmeu" — În cotă ! ; 10) Nota balaurului ! — Caracterul poveştilor cu zmei şi Feţi-Frumoşi — Zmeul zmeilor ; 11) Zeii protectori ai casei (mit.) — La nunta lui cu frumoasa Zamfira au participat „principi falnici şi-ndrăzneţi, / De-al căror buzdugan isteţ / Pierit-au zmei din iaduri scoşi !" (G. Coşbuc) ; 12) „... şi zmeul", proză pentru copii de Nagy Istvan — Zorma zmeilor (pl.).

Dicţionar : TIH, ALVA, AAV, PEM.

Pe mare

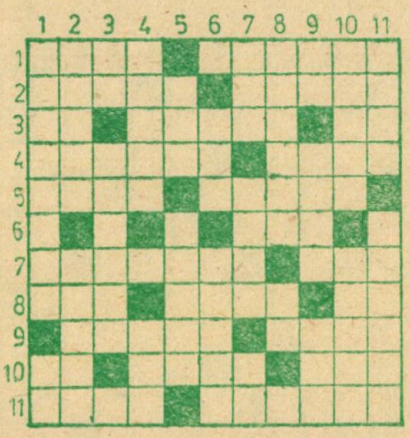

ORIZONTAL : 1) Cea mai restrînsă ca întindere dintre mările Mediteranei Asiatice — Port la Golful Mexic ; 2) Peninsulă în NV Americii de Nord, între G. Bristol, M. Bering şi Oc. Pacific — Mare de prăbuşire, semiînchisă, în bazinul oriental al Mării Mediterane ; 3) Lucia Balan — Port la G. Benin (Oc. Atlantic) — În mare ! ; 4) Strîmtoarea ce desparte Insula Sahalin de continent, făcînd legătura între Ohotsk şi M. Japoniei — Ţară africană cu ieşire la G. Benin ; 5)Localităţi japoneze — Comun la Marmara ! ; 6) Adverb de timp — Mare în SV Oc. Pacific în sudul Australiei ; 7) Mare situată în NE Oc. Indian ; 8) Comun la Dardanele ! — Metri pătraţi — Sector al Mării Negre, legat de aceasta prin str. Kerci; 9) În vuiet ! — Mare în E Oc. Indian între insulele cu acelaşi nume şi coastele NV ale Australiei — Se vede ţărmul ! ; 10) Peninsulă scăldată de apele M. Albe şi M. Barents — Leagă M. Mediterană de M. Roşie ; 11) Arhipelag în M. Laptev — Mare aparţinînd M. Mediterane.

VERTICAL : 1) Mare continentală în N. Europei ce comunică cu M. Nordului — Localitate pe coasta M. Bering ; 2) Mare în N Europei — Oceanul căruia-i aparţin Mările Andaman, Arabiei şi Roşie ; 3) Spre — Acoperiş de pînză pe puntea unei nave — Nicolae Jianu ; 4) În partea estică a acestei insule europene se află M. Norvegiei — Exclamaţie de mirare ; 5) Mare în S Oc. Îngheţat — Rîu navigabil în R.F.G. ; 6) Oraş în Olanda la M. Nordului — Mal ; 7) Insulă în M. Irlandei — Măsură de greutate (od.) ; 8) Punct cardinal — Mare lac asiatic ; 9) În mijlocul Mării Negre ! — Strîmtoare care uneşte G. Oman cu G. Persic — Căni ! ; 10) Marea noastră — Colibă (reg.) ; 11) Prefix — Care se referă la navigaţia pe mare.

Dicţionar : ENA, UKA, TIU, MAIN.

Zile de iarnă

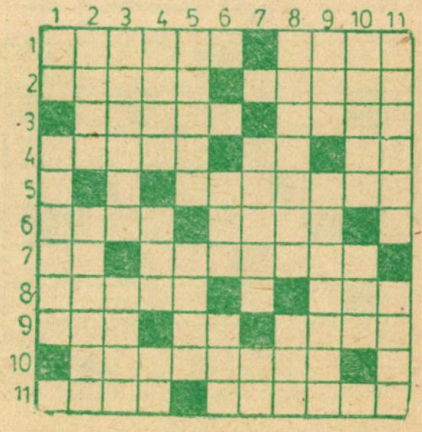

ORIZONTAL : 1) Poetul care ne-a descris o „Iarnă pe uliţă" — În mîinile schiorilor ; 2) Frigul iernii — Ţintat ; 3) Zăpadă — Ninsă (fig.) ; 4) Ierni — Prefix ; 5) Înştiinţare — Cuprinde şi temperaturile iernii ; 6) 43 patine ! — „Iarna...", raliu internaţional — Caiete ! ; 7) Fundaş întîlnit şi la hochei pe gheaţă ; 8) Vine şi pleacă iarna — Lirică, de o gingăşie aparte, autoarea versurilor „Umplînd încăperea şi inima toată, / bărbatul veni de-afară, din zloată" ; 9) Măturâ din nuiele (reg.) — Tudor Dobre — Refren din colinde. 10) Ţurţurii de gheaţă — Piesă din arsenalul colindătorilor ; 11) Lună de iarnă — În zăpadă !

VERTICAL : 1) Conduce pucul pe gheaţă — Sînt plăcute cele de zăpadă ; 2) Creaturi din zăpadă — Eroul „Amintirilor din copilărie" care-l ură pe popa Oşlobanu împreună cu prietenii săi ; 3) Temperatură rece — Animal din ţinuturile îngheţate ; 4) Tare ca gheaţa — Înlocuitor al bra-

dului de Anul nou ; 5) Unu și una ! — Ademenit — Botul saniei !; 6) Trib — Colindător ; 7) „Iarna" și „Sania" sînt două din titlurile acestui poet român (Vasile) ; 8) Rîu în Italia — Întrebare ; 9) Grandioși (fig.) — Capitală nordică ; 10) Liric ieșean născut la 2 februarie 1914 — Nume feminin ; 11) Ajuns în cele din urmă ! — Pomul iernii.

La amiază

ORIZONTAL : 1) Poet român (Vasile), autorul poeziilor „Amiază pe munte", „Dobrogea-n amiaza de vară" și „Somnul de după-amiază" ; 2) „... de la amiază", povestire de Julio Cortazar — Pseudonimul literar al celui care a scris „Tristeți de după-amiezi ploioase / Și de nostalgice obsesii" ; 3) Îi aparține romanul „Somnul de la amiază" — Prînzul ; 4) Eroul „Amintirilor din copilărie" care în „ziua miaza-mare" fură cireșele mătușii Mărioara — Foarte bine ; 5) Aprioric, central ! — A se certa ; 6) Una din Ciclade — Lac în Suedia — Călin Neacșu ; 7) Scriitor contemporan, autorul poeziei „Amiaza" ; 8) Caro ! — „După-amiază...", poezie de Victor Tulbure (pl.) ; 9) „Amiază-n luminișul...", poezie de Adam Puslojic (sing. ; neart.) — Șorici (tr.) ; 10) Imediat (reg.) — „Amiază de...", poezie de Camil Petrescu din ciclul „Ciornă".

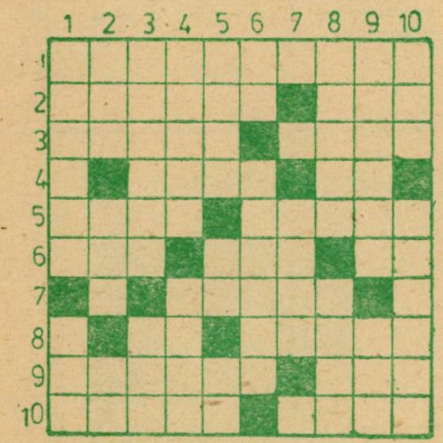

VERTICAL : 1) „... la amiază", volum de nuvele de Călin Gruia — Eroină din romanul „Partida de după-amiază" de Alexandra Carmen Antohi ; 2) Inima lui Ionel ! — A tradus din limba sîrbă poemul „Tînărul care doarme la amiază" de Radovan Pavlovici (Dumitru M.) — Merge la amiază în două picioare ; 3) Poeta care ne-a lăsat o „Amiază" (Magda) — A scris poezia „Amiază" (Aurel) ; 4) Oraș în Ardeal — Pictor belgian (1833—1898)autorul pînzei „După-amiază pe dune" ; 5) Scoc — Comun la amiază ! — Cutie ! ; 6) Spre — Căldura amiezii (pl.) ; 7) Fiul lui Ilie din nuvela „La marginea amiezii" de Ștefan Pârvu ; 8) Poet polon (1878—1957), autorul volumului de teatru „Fantomă în amiază" — E Mare și Mică ! ; 9) Autorul pastelului „În miezul verii" — „... în amiază", carte de versuri a columbianului Rafael Maya (sing.) ; 10) Rîu în Cehoslovacia — Vine după-amiază (inf.).

Dicționar : IOS, ASN, SOR, UPA.

Vacanța

ORIZONTAL : 1) „Vacanța cea...", roman al italianului G. Parise (pl.) — Poet contemporan (Ilie), autorul volumului „Vacanța perpetuă" ; 2) „Vacanță cu...", film cehoslovac în regia lui B. Zeman — „Vacanța unui... cuminte", roman de Henri Régnier ; 3) Ghete ! — Vacanță teatrală — Nichel ; 4) Actor american de film, distribuit în pelicula „Vacanță de vară" — Semnatarul regiei și totodată interpretul principal al filmului „Vacanța domnului Hulot" ; 5) Persoane — Actor italian de film, a jucat în „Vacanță de iarnă" (Alberto) ; 6) Poet clujean (Aurel), autor al unei „Vacanțe în Ardeal" ; 7) „Vacanța...", film de C. Vaeni după Mihail Sadoveanu — În vacanță ! 8) Zeul vînturilor (mit.) — Întins — Anatol Vieru ; 9) Pictor și grafician italian (Valerio), realizator împreună cu fratele său Giancarlo, al filmului „Vacanță în deșert" — „... de vacanță", complex turistic între Constanța și Mamaia (neart. ; pl.) ; 10) În vacanță ! — Actor american întîlnit pe genericul filmului „Vacanță la Roma" — Scriitor român (1895—1974), autorul cărții „Pentru zile de vacanță" (Ion) ; 11) Timpul vacanței mari — Numele a două localități de pe litoralul nostru, unde se poate petrece vacanța în orice anotimp.

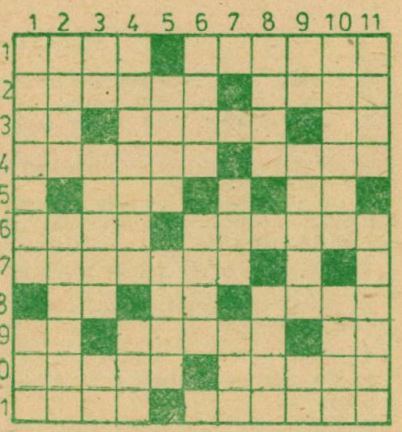

VERTICAL : 1) Pictor belgian (1898—1967), autorul tabloului „Vacanța lui Hegel" — Nicolae Velea ; 2) Scriitor român (Costache), autorul romanului pentru tineret „Neuitatele vacanțe" — Merge la căruță ; 3) Radu Durbac — A semnat regia filmului american „Vacanță la Paris" cu Fernandel și Anita Eckberg ; 4) „Vacanță de...", film american cu D. Durbin și G. Hilly, în regia lui R. Siodmak (pl.) — Factor de cură balneară în vacanță la mare ; 5) Rîu în Irlanda — „Vacanță le mare", „Frumoasele vacanțe", „Vacanță în Mexic" și „Vacanță în fiecare zi" ; 6) Rîu în Franța — Bărci mici ; 7) Fir — „... de vacanță", carte pentru copii de Ion Hobană — Karl Funke. — Verb de vacanță — George Sanda ; 9) Primul număr din iunie ! — Oraș în Etiopia — Lună de vacanță școlară (presc.) ; 10) Mătușă — A flecări (rar) ; 11) Cîntece — Scriitor italian (Cesare), autorul romanului „Vacanță de august".

Dicționar : LEE, LYS, ADUA.

Serghei COLOȘENCO

Exil pe o boabă de piper

Fiindcă mi-ai fost stăpînă
(dar și roabă)
m-am exilat, iubito, pe o boabă.

Nu de fasole.
Nici de grîu.
Ci de piper vopsit în azuriu !

Și îți trimit epistole
să tremuri
și să regreți
că m-ai avut pe vremuri,

Muiate în parfumuri
de piper
pin' la jumate,-ncolo — cu mister.
Și tot așa o sut' de zile pînă
te-ai hotărî să nu-mi mai fii stăpînă.

Dan GIOSU

SEMNE BUNE ANUL ARE !

Claudiu

Despre iubire

Iubesc deci trăiesc.

Prețuirea nu este întotdeauna un semn de iubire, dar iubirea este întotdeauna un semn de prețuire.

Iubirea nu este cunoaștere deși cunoașterea poate fi o mare iubire.

Iubirea se sfîrșește cu ultima concesie.

Nu iubirea suferă ci orgoliul rănit.

Iubirea este servitutea cea mai rîvnită.

Trece mai ușor iubirea care durează mai mult.

Nici zeii nu au avut privilegiul de a iubi fără durere.

Dacă nu ne-am putea iubi pe noi înșine, oare cum am mai putea iubi pe alții?

Marele cusur al iubirii este acela de a reveni mereu.

Toți punem pe iubire cel mai mare preț, dar prețul pe care-l pune iubirea pe fiecare din noi, e foarte diferit.

Iubirea acest blestem care ne leagă.

Iubirea, sentiment cu conștiința eternității.

Iubirea este singura formă de tiranie înscăunată prin adorație.

Dacă iubirea poate duce la sclavie, sclavia nu poate duce la iubire.

Gelozia e o tînjire după certitudine.

Este greu să fii iubit cînd ești înțelept dar și mai greu să fii înțelept cînd ești iubit.

Despre fericire

Ferice de cei ce făptuiesc prin însuși cuvîntul lor.

Dacă am învăța să ne bucurăm și de realizările altora am fi mai aproape de fericire.

Cel mai adesea, fericirea însăși ne răpește timpul pentru a fi fericiți.

Are și fericirea anotimpurile ei.

La ospățul fericirii ajungem din păcate fie prea devreme, fie prea tîrziu.

Pentru cel însetat fericirea se găsește într-un singur căuș de apă.

Și totuși cît de puțin cere omul pentru a fi fericit.

După nemurire, fericirea este cea de-a doua mare veleitate a omului.

Pentru cel înțelept fericirea este bucuria de a se cunoaște pe sine.

Decît să deplîngem mereu fericirea, mai bine am învăța să fim fericiți.

Cine se mulțumește cu puțin știe să fie fericit și cu mai mult.

Ca și toate celelalte nici fericirea nu se naște singură.

Și renunțarea e o cale spre fericire.

Puține lucruri îl pot face pe om fericit, dar multe îi pot aduce nefericirea.

Dacă toate lacrimile care s-au scurs de pe obrajii omenirii s-ar putea strînge la un loc, am vorbi mai puțin de problema fericirii.

Dacă fericirea ar consta numai în căutarea ei, atunci n-am mai ajunge niciodată la ea.

Numai fericirea de mîine contează cu adevărat.

Oare dorim cu adevărat să fim fericiți?

Despre adevăr

N-o să găsești niciodată adevărul la cei care-l vîntură pe la toate răspîntiile.

Dreptatea trebuie să se întemeieze întotdeauna pe adevăr, pe cînd adevărul numai pe el însuși.

Detest adevărul mînjit cu suferință.

Trebuie să facem în așa fel încît adevărul fiecăruia din noi să se regăsească în adevărul tuturor.

Ne apropiem de adevăr cu speranță și ne îndepărtăm cu teamă.

Adevărul despre cele schimbătoare nu poate fi nici el statornic.

Adevărul este uneori o adevărată cenușăreasă a minciunii.

Artă

Adevărul convinge, frumusețea seduce.

Uneori cînd se dezvăluie treptat frumusețea durează mai mult.

Și între genii sînt unele mediocre.

Frumosul are ceva din puterea adevărurilor evidente.

Spre deosebire de gînd, cuvîntul nu-și poate ascunde nici virtuțile și nici defectele.

Nici un cuvînt nu trăiește singur.

Nimic mai dezolant decît singurătatea dogmei.

Ura nu crează îngeri.

Un zîmbet nesfîrșit e ca o rană sîngerîndă.

Cînd este din fire, dezordinea nu arată decît arareori o ființă superioară, cînd este anume căutată. arată întotdeauna o ființă mediocră.

Dacă poezia și drama s-au născut în aștri, comedia a fost inventată de om.

Nici un alt fenomen social nu are o substanță și manifestare atît de personală ca arta.

Puțini aleg din cărți ceea ce nu li se potrivește.

Criza de conștiință este întotdeauna o criză a valorilor.

Defectele ne trădează mai greu decît calitățile.

Așa cum există o vrajă a cuvîntului scris, tot așa există și o vrajă a cuvîntului rostit. Ascultați marii oratori!

Elocința a fost cel mai des defăimată de bîlbîiți.

Talentul se poartă de obicei cu puțină fală, pe cînd impostura se vrea plimbată numai în caretă de aur.

Invidia e cu atît mai mare cu cît încolțește într-un suflet mai mic.

Este mai ușor să critici prin construcție decît să construiești prin critică.

Nu e posibilă nici o cugetare nouă fără ignorarea deliberată a celor vechi.

Metrul antic, înger prăbușit.

S-ar cuveni să fim mai atenți la cuvinte. Ele înconjoară astăzi pămîntul iar mîine, probabil vor ieși în univers!

Limbajul nu creează iluzii ci numai le îmbracă.

Adevărata măstrie este cea care face posibil imprevizibilul.

Și mediocritatea are un țel: contestarea valorii.

După cum nu sînt două merite identice, tot așa nu sînt nici două talente egale.

Miniaturalul și monumentalul, deși atît de diferite, sînt echivalente

Marile opere aparțin timpului lor numai prin ceea ce au perisabil în solemnitate.

Paradoxul un gînd cu fața răsucită spre două lumi.

În pragul mileniului trei, manierismul a ajuns un cerșetor princiar.

Visarea e un dar al celor prigoniți de stele.

Idealurile au destinul albatroșilor: strălucesc numai cît timp se află în zbor.

Talentul nu este un dar ci o servitute.

Chiar și într-o expoziție de pictură avem tendința de a alege un lider.

Narcis GIURGIU

SEMNE BUNE ANUL ARE!

Alina și Carmen

Codrin

În patru rînduri

RELAXARE

De cînd a divorțat
El umblă numai beat
Momentul îi prieste
Că-l tot sărbătorește.

Lui PETRU VINTILĂ
autorul cărții
„Pictor de duminică"

Cartea mă interesează
Dar mă-ntreb și eu. De ce?
Duminica doar pictează
Că mai e și S.R.L.

MIOPIE

O să vă cuprindă mila
Atunci cînd o să aflați
Voi l-ați chemat la Brăila
Și el nimeri-n Galați.

BUNĂVOINȚĂ

Soarele strălucitor
Dă bineție tuturor
El încălzește pe plac
Și pe cult și pe sărac!

TRANSFER

Se vorbește pe la SERA
Că de mîine se transferă
Toți colegii săi ar vrea
Să scape de-o iarbă rea.

Scriitorului
Victor Nicolae
autorul cărții
„Spărgătorii de vitrine"

Spărgătorii de vitrine
Nu s-au mai putut abține
Au spart geamul, doar așa
Cînd văzură cartea ta.

MINIATURI

El mergea pe o cale cinstită, da' la o intersecție a luat-o la dreapta și s-a rătăcit;

Fata dacă îmbătrînește, trebuie pensionată pentru limită de vîrstă;

Are multă dreptate, dar fiind zgîrcit nu dă la nimeni;

Sînt mulți care ard după muncă, dar sînt reci, nu se prea topesc;

Petele de pe conștiință nu se spală cu soluții chimice;

Nu l-ar fi promovat, dar știa prea multe și e capabil de orice;

Unii vorbesc despre șefii lor numai de bine, ca despre morți.

Atît de mult iubește soarele, că îl privește numai cînd se află în eclipsă.

Deși nu a găsit un Făt-Frumos, totuși s-a făcut de basme.

Gheorghe GROSU

ANECDOTE

După cină soția îi povestește soțului:

— Azi-dimineață un om a bătut la ușă și cînd l-am întrebat cine este, mi-a spus că el colectează hîrtie. Așa că i-am dat tot vraful de pe masa ta de scris...

*

Într-un vagon restaurant un călător își comandă o friptură și o salată asortată. Tocmai atunci, trenul oprise într-o gară. Un camion care transporta vite, opri chiar alături de vagonul restaurant, cînd călătorului i se aduse comanda. Pe neașteptate o vacă își trecu capul prin fereastra deschisă a vagonului, întinse limba și într-o clipă înghiți salata din farfuria călătorului.

Acesta chemă imediat șeful vagonului restaurant și reclamîndu-i cele întîmplate îi spuse:

— Cred că veți avea grijă să faceți socoteala separat!...

*

Un băiat se întoarce de la școală și povestește tatălui său:

— Noul meu coleg spune că a cunoscut pe stră-stră-stră-străbunicul său.

— Este un mincinos, spuse tatăl.

— Nu tăticule, este un bîlbîit.

*

— Ce părere ai Mary, logodnicul meu a depășit măsura. Închipuiește-ți, l-am văzut intrînd la cinema cu o fată.

— Draga mea, nu-mi pot da cu părerea, deoarece eu nu am văzut filmul.

*

Mama: Ce cauți în enciclopedia tatei!?

Fetița: Caut scufița păpușii mele; tata mi-a spus că în enciclopedie, se găsesc toate lucrurile...

*

O doamnă explică noii sale bucătărese, că pentru ca oul să fie moale trebuie să fiarbă trei minute.

Cînd aceasta îi aduse ouăle fierte, doamna constată că sînt foarte tari.

— Cît timp au stat ouăle la fiert o întrebă pe bucătăreasă?

— Șase minute doamnă.

— Dar eu ți-am spus trei!

— Da, răspunse aceasta, însă au fost două ouă...

*

— Aveți o frumoasă colecție de păsări împăiate.

— Da, însă m-a costat destui bani.

— De unde ați procurat păsările?

— De la pălăriile soției mele...

*

Ea: Vreau să văd și eu scrisoarea pe care o citeai.

El: Care scrisoare?

Ea: Aceea care ai deschis-o cînd ai venit și te-ai îngălbenit la față cînd m-ai văzut!

El: Ei bine, iat-o, este nota de plată de la modista ta!

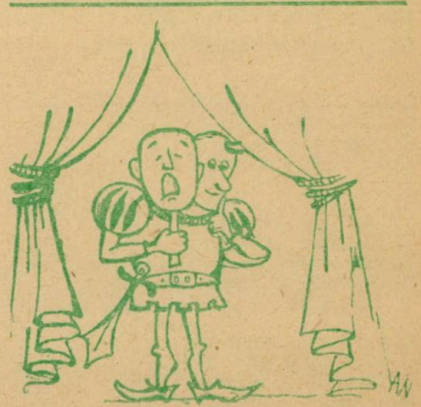

Directe şi indirecte

● Condeiul febril te înfierbîntă.
● Trambulina e bună numai pentru cel care ştie să se arunce.
● Nu tot ce ocoleşte nu-i drept.
● Oalei de pămînt nu-i sare smaltul.
● Mai preţioasă decît timpul este ocazia.
● Nu orice uşă care nu ţi se deschide e încuiată.
● Doar în insuccesul tău găseşte el succesul său.
● Fii mîndru doar atît cît să nu se observe.
● Oala goală, de foc să nu se apropie.
● Sapa dă valoare pămîntului şi condeiul hîrtiei.
● Dintre doi călăreţi îl prefer pe cel care ştie să cadă celui care n-a căzut niciodată.
● E greu să ajungi statuie, dar şi mai greu să rămîi pe soclu.
● Şi cei care bat pasul pe loc fac bătături la picioare.
● Despre urmările dăunătoare ale gălăgiei se scrie în linişte.
● Dacă te-ai gîndi numai la flori, ar rămîne fineaţa necosită.
● Criticile de formă îndreaptă strîmb.
● Ceea ce interesează în mod deosebit pe bîrfitor, la o piesă de teatru, este intriga.
● Cu concurenţi slabi te bucuri dar nu te mîndreşti.
● Cine nu-ţi recunoaşte o calitate, îşi ascunde un defect.
● Menajează-l pe prost cîtă vreme nu e rău.
● Condeiul drept lasă spaţiu pentru replică.
● Şiretului nu-i sînt de folos sfaturile cinstitului.
● Cu arta scrisului nu poţi îndrepta pe cei care nu vor să citească.
● O carte bună naşte zece cărţi de critică literară.
● Omul drept nu poate fi pentru toată lumea bun.
● E uşor să elogiezi valorile consacrate, greu e să fii descoperitorul celor tainice.
● Publicitatea nu cere talent, dar nici talentul publicitate.

Arsitotel PÎRVULESCU

TRAMVAIUL !

După... CIOARA

de G. Topîrceanu

Şine lungi spre depărtări
Iar în staţie... alai :
Toţi privesc atent spre zări
Şi visează... un tramvai !

Aşteptat precum... chenzina ;
Ca un... unic chilipir ;
Adorat ca eroina
Unei... piese de Shakespeare ;

Scîrţiind ca şi o poartă
Ce-a fost unsă — acum... un an ;
Nepunctual, precum se poartă
Fata ce-o aştepţi în van ;

Fantezist ca şi un comic
Care joacă la Savoy ;
Şi precis ca un convoi
Rătăcit prin... spaţiul cosmic ;

Roşu ca o pătlăgică
După ce-a dormit la soare ;
Iute ca şi o... furnică
Cu... poveri grele-n spinare ;

Nepătruns precum e jocul
Care se numeşte GO,
Nu i-ar desluşi sorocul
Nici măcar... Hercule Poirot ;

Apărînd ca o... cometă
Ce-o priveşti atent, uimit,
Dispărînd ca o... rachetă
Ce-i lansată-n infinit ;

Zeflemist ca şi un scheci ;
Invizibil cînd e ploaie
Şi curg apele şiroaie,
Sau... cînd se termină-un meci ;

Năpădit ca, vara, plaja
Unui litoral sublim ;
Misterios aşa ca... vraja
'N basmele de fraţii Grimm ;

E ironic ştiu prea bine,
Cînd, cu zgomot şi ecou,
Trece-n zbor pe lîngă mine :
Se retrage la depou ;

Şi-i dorit de fiecare
Cu pasiune, însă, vai !
După-atîta aşteptare
N-a venit... nici-un tramvai ! !

PARODII

. . . . . .

TEATRALE

Autorul :

Scrie-o piesă, după temă.
Şi... începe să aştepte
Ca un teatru cu... „emblemă"
Să i-o ia să o... îndrepte !

Regizorul :

El orice piesă, chiar celebră
O adaptează, plin de febră,
Cu-atîta zel, cu-atîta foc,
Că n-o mai recunoşti deloc !

Scenografie :

Se iau scînduri, pînză elegantă,
Se bat cuie şi se pun culori :
Fantezia-i cea mai importantă,
Mai ales... la bravii spectatori !

Actorii :

A scris o piesă — autorul,
A pus-o-n scenă — regizorul ;
Dar şi aplauze şi flori
Sînt mai ales... pentru actori !

Şi... spectatorul :

Ia şi el bilet, cînd poate,
La spectacole-tentaţii ;
Dă un ban şi stă în... spate
Căci în faţă-s... invitaţii !

Spectacole :

Spectacole : artă şi flori,
Dar de urmăreşti pe-ndelete,
La unele nu sînt... bilete
La altele nu-s... spectatori !

Semne bune anul are !

Dănuţ

PROIECTE DE AFIŞ

I

(PENTRU CURSUL DE „DANS DE SOCIETATE" LA OPERA DIN IAŞI)

Dans de societate ! Curs intens !
Rezultatele apar pe loc !
Specialiste mari : Giselle (break — dance)
Şi Coppellia (vedetă rock).

II

(PENTRU TEATRUL DRAMATIC DIN BRAŞOV — IN REPERTORIU : HANGIŢA, CUM VĂ PLACE etc.)

Vă invităm : „Veniţi încoace !"
Căci, răsucindu-şi larg fustiţa
În prag vă va primi HANGIŢA
Ca să vă-ntrebe... „CUM VĂ PLACE ? !"

III

LUI ALEXANDRU ARȘINEL
(sosit pare-se de prin Moldova)

Un hîtru moldovean — dar
competent —
Privind atent cum joacă Arșinel
Spunea : „îs sigur că șeva talent
AR ȘI-N EL !

LUI PAUL EVERAC
(succes îndelungat cu UN FLUTURE PE LAMPĂ)

Zburînd aproape de o rampă
După himere iluzorii
Căzu UN FLUTURE PE LAMPĂ ;
De ars, s-au ars, doar... spectatorii !

DIANEI LUPESCU

Era zeița vînătorii
Cîndva DIANA ; mă-ntreb cum
Se poate (zău mă trec fiorii !)
Din... LUP ea să se tragă-acum ? !

LUI FLORIN PIERSIC

N-arunc cuvintele în vînt
Dar știu că toată lumea spune :
Desigur FLORI ÎN PIERSIC sînt
Dar se preferă... FRUCTE bune !

LUI FLORIAN PITIȘ

De multe se ocupă, bunăoară
Prezintă filme la televizor,
E specialist în muzica ușoară
Și uneori mai este și... actor !

LUI DAN CONDURACHE
(excelent în MAESTRUL ȘI MARGARETA)

Atît de mult se detașase
De parcă n-ar fi fost terestru,
Căci rolul îl interpretase
Ca un adevărat MAESTRU !

SEZONUL FLORILOR

Orașul este plin de poezie
Cu flori frumoase în costum de gală,
Le vezi prin parcuri, piețe, chiar
la... hală
Și uneori (cam rar) la... florărie !

TRANDAFIRII

Au înflorit prin parcuri trandafirii :
Culorile se-mbină ca-ntr-o gamă,
Sînt parfumați ca visul fericirii
Și ne înțeapă ca o... epigramă !

UNUI PRETINS LITERAT

(Fosta bodegă de lîngă teiul lui Eminescu s-a transformat în expoziție de carte)

Venea cam des prin cele părți
(Bodega o fi fost temeiul ? ? !)
Căci astăzi cînd acolo-s cărți
A și uitat... pe unde-i... teiul !

NOSTALGIE

(cînd vin studenții...)

Cînd văd orașul plin de tinerețe
Și fete trec, cu zîmbete pe față,
Cînd văd cum bucuria le răsfață
Aș vrea acum... să-ntineresc cu-o
viață !

VACANȚA ÎN DELTĂ

Cîte-o lotcă ce plutește,
Plaur, nuferi albi pe-un grind.
Pescărușii ce prind mult pește
Și pescari ce... nu prea prind !

Eugen DEUTSCH

Parodii... Parodii...

ROLUL EPIGRAMELOR

Nu-ndrăznesc să le prevăd
Chiar remediu, net, ajunse —
Dar socot că îndeajuns e
Să le-auzi : „Te văd ! Te văd !"

CATRENUL EPIGRAMATIC

Dovedindu-se-operant
Are o menire clară,
De-i „dispus" echidistant
Între glumă și ocară !

VESELIA EPIGRAMEI

Cînd oricui, în mod firesc,
Lipsurile „nu-i lipsesc",
Rîs proporțional ea are
Cu... speranța de-ndreptare !

...ȘI-N EPIGRAMISTICA

Mulți — sportiv — s-au prezentat
Cu fair-play adevărat.
Alții artei îi dădură
...Lovitură — sub centură !

VISUL EPIGRAMISTULUI :

În vers — cascador,
Leacuri — prin satire,
Zîmbet din umor !
Rp... Nemurire !

DIN ENIGMELE TERREI :

Sînt milos, nu iau la trîntă
Elefantul, deoarece
Chiar prezența-mi l-înspăimîntă !
...Chițcăi un șoarece.

RACUL BOIEROS

La-mbulzeală mare, cert,
Racul lîngă caracudă
Stînd, s-a înroșit... De ciudă —
Era fiert !

ROMANTISM

„— N-aș da unui uliu nici măcar
o pană
Ci m-aș vrea răpită-n cer, cu bucurie,
Doar de-un vultur falnic, chiar
pleșuv să fie !"
Cloncănind, traduse gîndu-i, o
puicană !

OPTIMISM

Castele să ridici știi că nu-i chip —
Dar cum și-orice atom
are-o-nzestrare,
De ești cu-adevărat „fir de nisip",
Poți genera cîndva — mărgăritare !

Margareta FAIFER

GHEAȚA
(fabulă)

Zise gheața cu emfază :
— Fii pe față,
Că sînt tare ca o stîncă !
Pus alături cu mine,
Și privindu-l foarte bine,
Diamantul e pușt încă.
Sînt ușoară, transparentă,
Rezistentă,
Și grozav de lunecoasă ;
Brațe, capete, picioare,
Le retez fără cruțare,
Mai ceva decît o coasă !
— Ai dreptate doar în parte.
Zise soarele ușor,
Mîngîind-o de departe,
Cînd ieși de după nor.
Și-n iubirea sa înaltă,
A făcut din ea o... baltă.
Sper că și morala-i clară
Și sumară :
Lauda cînd se înfoaie,
Nu-i decît... apă de ploaie.

Dumitru CONDREA

...PAHARULUI

Plăsmuire vană
Substitut de cană
Care-înecă-amarul
Și-apoi dă cu parul !

...ȚEVII

Nu că-mi face cheltuieli
(Că mereu se strică)
Dar e pusă pe-nvîrteli :
Cînd nu curge, pică !

...ROȚII DE CĂRUȚA

Indiferent ce facem
— Plecăm sau ne întoarcem —
Menirea nu și-o minte :
Ea merge înainte !...

...LANȚULUI (CĂSNICIEI)

Zaua ce ne spune „cranț"
Nouă
Face dintr-un singur lanț
Două...

...SCĂRII

Te urcă (sau coboară)
Boierește
Pe unii chiar îi zboară...
Și-i trîntește !

Costache PLĂCINTĂ

EURO '88: După 14 ani

Ciudate şi întortocheate au fost, sînt şi vor rămîne drumurile fotbalului. Se naşte din acest mers şerpuitor surpriza, adică sarea şi piperul sportului. Turneul final EURO 88, desfăşurat timp de două săptămîni în R. F. Germania, la München,Stuttgart, Hanovra, Hamburg, Frankfurt pe Main, Gelsenkirhen, într-o atmosferă fierbinte şi la propriu şi la figurat, s-a supus acestui obicei al pămîntului fotbalistic. Triumful Olandei, a „portocalei mecanice", cum a fost denumită echipa în vremea cînd liderul ei era Cruyff, maratonistul, virtuozul, cerebralul, jucătorul cu o siluetă subţiratecă de copil crescut în seră, dar cu o forţă de pur sînge, la Euro 88 nu era de nimic anunţat. E adevărat că de un timp fotbalul olandez a început, după lungul declin, după ratarea calificării la două turnee finale ale Mondialelor, să renască, dar nimeni nu îndrăznea să compare Olanda anilor 1974 şi 1978 cu cea de azi.

Antrenorul rămăsese acelaşi, ca un matroz care nu-şi părăseşte pînă la ultima lui suflare nava. Rinus Michels a îmbătrînit pe banca Olandei, dar optimismul său s-a păstrat tînăr. A sperat într-o revenire, însă nici el n-a mers atît de departe cu încrederea sa. Pentru dînsul important era că Olanda revenise între marile echipe ale Europei şi lumii. Cu atît mai mare a fost fericirea lui, încît gestul său de a-şi pune mîinile la ochi, după memorabilul gol al lui Van Basten din finala cu U.R.S.S. tălmăceşte bucuria pentru ceva nemaivăzut, dar şi descărcarea unui om care ajunge cînd se aşteaptă mai puţin la limanul mult dorit. Şi acest liman e victoria, finala, cîştigarea titlului de campioană a Europei la ediţia din 1988.

Aşadar Olanda, care în 1974 la turneul Final al Mondialelor din R. F. Germania şi 1978 la cel din Argentina, fusese atît de aproape de suprema performanţă, titlul mondial, pierzînd de fiecare dată în faţa gazdelor, după ce cîştigase la impresia artistică, trecuse printr-un neaşteptat şi rapid declin. Ajaxul rămăsese o legendă greu de repetat. Echipele de club, deşi fortificate cu jucători străini, nu mai aveau forţa să pătrundă în fazele superioare ale competiţiei.

Dar ceva se întîmpla totuşi. Ca pe neştiute apăruseră cîţiva jucători care promiteau o carieră mare. Lui Cruyff îi revine meritul de a fi reînodat firul marilor performanţe. Chiar dacă n-a mai reînviat cu totul maşina de fotbal a Ajaxului generaţiei sale, el a reuşit să construiască o echipă competitivă, purtată spre victorie în Cupa Cupelor, ediţia 1987 de doi jucători: Gulitt şi Van Basten. Primul încerca să prindă roata celebrităţii lui Cruyff. A fost hărăzit cu daruri şi calităţi ce îngăduiau să i se întrezărească o mare carieră: îndemînare tehnică, abilitate de felină, putere de sacrificiu, ingeniozitate şi altruism în joc; ceea ce îl recomanda mai ales ca un creator de stirpe, dar arătîndu-se capabil să şi înscrie. Locotenentul său era Van Basten, vîrful autentic, jucătorul cu zvîcnire şi capacitate de decizie de ordinul fracţiunilor de secundă. Munca lui Gulitt şi a întregii echipe era finalizată de Van Basten, un centru tipic, cum a fost Gerd Müller de pildă, dar cu tehnică a driblingului mai rafinată. Imediat după triumful Ajaxului, Van Gulitt şi Van Basten s-au transferat la Milan.

Ajaxul n-a mai putut reedita succesul în Cupa Cupelor, dar a apărut Eindhovenul, echipa puternicului R. Koemann, un Krol al anilor '80. Ea a cîştigat Cupa Campionilor, chiar dacă victoria sa este una a remizelor.

Unde este oare frumoasa dezlănţuire, risipa generoasă de altădată a Olandei?, s-au grăbit să se întrebe unii.

În timp ce echipele de club olandeze, e drept cu mulţi străini, mai ales danezi, în formaţii, reveneau în fruntea plutonului european, Rinus Michels se străduia să prindă vîntul prielnic, care să-i umfle pînzele naţionalei. Europenele din '88 erau un prilej minunat. Dar campania a început cît se poate de prost. Într-o serie cu Ungaria, Grecia şi Cipru, Olanda a păşit cu stîngul. Grecia părea ca şi calificată la un moment dat. Michels, bătrînul înţelept de pe banca Olandei, nu-şi pierduse cu totul speranţele. Gulitt era în ascensiune spectaculoasă. În 1987, el avea să devină jucătorul numărul 1 al Europei. Cîştigase Balonul de aur. Se maturizaseră şi alţii dintre jucătorii săi. Putea să cîştige cînd totul părea pierdut. Şi aşa s-a întîmplat. Cîştigînd, împotriva pronosticurilor, la Budapesta cu Ungaria, unde Grecia pierduse, Olanda a devenit favorita grupei, învingătoare înaintea derbiului de la Atena.

Dar ghinionul îl urmărea încă pe Rinus Michels. La meciul cu echipa modestă a Ciprului un fanatic a aruncat o petardă, rănindu-l pe portarul cipriot. Olanda s-a aflat la un pas de a fi eliminată la masa verde. Pînă la urmă, U.E.F.A. a manifestat clemenţă. O clemenţă folositoare fotbalului, spectacolului. Ce-ar fi fost Euro '88 fără Olanda? Desigur, o competiţie mai puţin strălucitoare.

Olanda, mai ales după succesul lui Eindhoven în Cupa Campionilor Europeni, ediţia 1987—1988, se înscria printre favoritele Europenelor. Dar cine se gîndea la victoria ei în finală? Puţini, de bună seamă. Aceştia se pierduseră pe drum, după primul insucces, înfrîngerea în jocul de debut cu U.R.S.S. Echipa lui Michels nu jucase rău, dar acţiunile de atac fuseseră lipsite de inventivitate. Şuturile de la distanţă şi centrările înalte nu puseseră mari probleme portarului Dasaev. Mai mult furaţi de mirajul atacului, olandezii au fost surprinşi de viteza de blitz a contraatacurilor sovietice, dintre care unul a fost admirabil finalizat de Raţ. Gulitt fără Van Basten, a înotat parcă în gol. Michels l-a trimis tîrziu în joc, cînd zarurile erau deja aruncate. Disciplina tactică, marcajul sever al sovieticilor anulaseră multe din atuurile echipei Olandei. Dar aceasta nu-şi spusese ultimul cuvînt. A urmat seria lui Van Basten din jocul cu Anglia. Trei goluri, unul mai frumos ca altul. Risipa de fantezie şi efort a lui Gulitt, tenacitatea lui R. Koeman, dăruirea întregii echipe nu se mai pierdeau în van. Nu întîmplător Gulitt îi ceruse lui Michels să-l includă în lot şi pe Van Basten. Michels încuviinţase mai mult de dragul celui mai bun jucător al său. Ca dovadă el nu-l trecuse pe Van Basten în primii 11 în meciul cu U.R.S.S. Ca orice mare antrenor, Michels şi-a corectat din mers eroarea, n-a ezitat o clipă. Iar Van Basten îl va răsplăti cu marea bucurie a victoriei. O victorie meritată dar atît de greu conturată. Prin cîte grele vămi nu va mai trebui să

OLANDA ESTE A NOUA CAMPIOANĂ A EUROPEI. Iată lotul deplasat la „Euro '88": Monne de Wit (fizioterapist), Gerrit Steenhuizen (magazioner), Nol de Ruiter (antrenor secund), Rinus Michels (antrenor principal), Bert van Lingen .preparator fizic) şi Guus de Haap (medic) — de la stînga ladreapta, ultimul rînd: Ronald KOEMAN, John BOSMAN, Wim KIEFT, Wilbert SUVRIJN, Joop HIELE, Hans van BREUKELEN,Hendrie KRÜZEN, Frank BIJKAARD, Sjaak TROOST, Wim KOEVERMANS şi Ruud GULLIT — rîndul din mijloc: Marco vanBASTEN Andri van TIGGELEN, Berry van AERLE, Jan WOUTERS, Aron WINTER, Arnold MÜHREN, John van't SCHIP, Gerald VANENBURG şi Erwin KOEMAN.

treacă Rinus Michels și echipa sa. Dacă de Anglia a trecut cu destulă ușurință, deși englezii, cuprinși într-o lentoare de vacanță au avut totuși 2 bare, în schimb în fața Irlandei, naționala antrenată de „girafa" Jakie Charlton, Olanda s-a impus cu dificultate. Van Basten, care înscrisese 3 goluri Angliei, a fost păzit cu străşnicie și rezultatul s-a menținut egal pînă în minutul 82.

Atunci a căzut golul calificării, înscris, din păcate, dintr-o flagrantă poziție de offseid. Irlanda, revelația competiției, echipa calificată pentru prima dată la un turneu final al Europenelor, rata calificarea, dar se întorcea acasă cu simpatia publicului și a specialiștilor.

Șansa ce surîsese pînă la urmă Olandei, surîsese de fapt fotbalului. Era evident că oricît s-ar fi silit Irlanda, n-ar fi avut cum să interpreteze la fel de strălucit partitura semifinalei și a finalei. Greul de abia începea. Clasîndu-se pe locul al doilea în grupă, după echipa U.R.S.S.-ului, neînvinsă, Olanda urma să întîlnească 11-le gazdelor, puternica formație a R. F. Germania. Se reedita astfel finala din 1974, cînd R.F.G.-ul devenea campioană mondială, învingînd la München, cu 2—1 Olanda. Olandezul zburător Cruyff înscrisese chiar din primul minut din lovitură de la 11 m. Vestgermanii cu Beckenbauer în formație, reveniseră, cîștigînd greu, cu 2—1. Poate pe teren neutru altul ar fi fost rezultatul. Și iată că, după 14 ani, Olanda era din nou nevoită să înfrunte, de data asta în semifinalele Europenelor, echipa gazdă a competiției. Michels retrăia emoțiile și tensiunea din 1974. Beckenbauer, în schimb, atunci se aflase în focul luptei, pe teren. Acum era pe bancă. Mai exact lîngă aceasta, în picioare, impenetrabil ca un sfinx. Dar evoluția jocului avea să-l scoată din neclintirea lui de piatră, în vreme ce Michels va fi purtat pe brațe în final. Pînă atunci avusese vreme să treacă prin infern. Echipa lui părea mai sigură pe dînsa, pasa și ajungea mai ușor la poartă. Dar ce folos. Cu toată dezlănțuirea lui R. Koemann, care a alergat din 16 în 16 metri, cravașînd întreaga suflare de 11 olandezi, golul nu venea. Și lucrul de care se temea cel mai mult s-a petrecut. La începutul reprizei secunde, Mathäus a obținut cu destulă ușurință un 11 m. La un contact al acestuia cu adversarul, arbitrul Ioan Igna, care lăsase pînă atunci jocul liber, a arătat penalty. Istoria părea să se repete. Dar același „cavaler" și-a reparat eroarea printr-o alta, dictînd un 11 m pentru Olanda, la o cădere artistică a lui Van Basten. R. Koemann a adus egalitatea. Apoi jocul a curs într-un perfect echilibru, jucătorii ambelor echipe fiind mai degrabă cu gîndul la prelungirile regulamentare. Dar n-a fost să fie așa. Van Basten și-a arătat încă o dată clasa. El a fost cu o fracțiune de secundă mai rapid decît portarul Immel și stoperul de marcaj Kohler și din cădere a împins balonul în poartă. O lovitură de grație. Era minutul 89. Istoria nu mai avea cum să se repete. Drumul spre titlul european era deschis. Dar ce aveau să zică Dasaev, Litovcenko, Protasov, Belanov, marii jucători ai echipei Uniunii Sovietice? Aceasta deținea și atuul victoriei directe din serie, iar în semifinale realizase un fotbal de vis, învingînd fără drept de apel Italia, favorită după jocurile din grupă ale competiției.

Rinus Michels, cu experiența a două înfrîngeri în finalele mondiale jucate de echipa sa, pregătea într-o liniște relativă lupta. Avea, totuși, un avantaj. Pentru întîia oară nu întîlnea, cum se întîmplase în 1974 în R.F.G. și în 1978 în Argentina, o echipă gazdă. Mai mult, de fiecare dată îl ocolise și norocul. Mai ales în 1978. Atunci, la 1—1 cu Argentina, Rensenbrinck șutase în bară, chiar la finalul celor 90 de minute. Urmaseră prelungirile și victoria Argentinei.

Ce avea să fie acum? Olanda a jucat la fel de bine și șansa s-a logodit de această dată cu Rinus Michels. Disputa finală i-a dat cîștig de cauză antrenorului olandez, care s-a dovedit mai inspirat decît tăciturnul și impenetrabilul Valeri Lobanovski.

Care au fost atuurile lui Michels și ale Olandei? Bătrînul Michels a jucat a doua partidă a turneului cu Uniunea Sovietică ca un supercampion al șahului după întreruperea unei partide decisive. El a găsit, după anevoioase căutări, desigur, mutarea cîștigătoare. Antrenorul Olandei nu i-a mai îngăduit lui R. Koemann, liberoul său, să se lase furat de valurile jocului și de chemarea de sirenă a atacului. Cu Rijkaard, sobrul și sigurul fundaș de marcaj lîngă dînsul, Koemann a supravegheat cu severitate mișcările înșelătoare ale rapizilor și ingenioșilor Belanov și Protasov. Abia la 2—0 pentru echipa sa, blondul Koemann a plecat, din cînd în cînd, la atac. Istoria meciului era însă scrisă deja. Își putea permite o mică plăcere de dragul fotbalului. Miza trecuse pe planul doi. Absența din atac a lui R. Koemann nu s-a făcut prea mult simțită, pentru că mai ales Gulitt a acoperit o zonă uriașă, el fiind cînd spărgătorul zidului defensiv sovietic, cînd reazemul apărării sale, capabil să sprinteze ca o gazelă în atac, dispus să se bată ca cel mai de temut apărător, făcînd alunecări de sacrificiu. Van Basten, la rîndul lui, dincolo de golul său ce va rămîne o capodoperă, a ținut tot timpul cu mișcările lui înșelătoare doi jucători sovietici în preajmă, în fața cărora a cîștigat aproape de fiecare dată duelurile individuale. De asemenea, Mihailicenko a renunțat la atac aproape în totalitate, pentru a-l anihila pe Gulitt, ceea ce n-a reușit decît în mică măsură. De altfel, prin tehnicitate și mișcare fără minge, prin ușurința și siguranța paselor, pe jos de această dată, olandezii au contracarat arma forte a sovieticilor, presingul, cu care aceștia i-au dominat pe italieni.

Sovieticii, lipsiți și de șansă (Belanov, ghinionistul jocului, a trimis o dată mingea în bară și a ratat și o lovitură de la 11 m), au plătit tribut efortului fantastic din meciul cu Italia, cînd au jucat pe viață și pe moarte. Absența lui Kuznețov, fundașul central de marcaj, suspendat pentru două cartonașe galbene, a cîntărit mult, pentru că a dereglat defensiva, compartiment care pînă atunci funcționase bine. Retragerea lui Aleinikov în apărare a diminuat randamentul liniei mediane și a însemnat o improvizație pentru defensivă. Invinsă merituoasă, echipa Uniunii Sovietice și-a demonstrat, mai ales în jocul cu Italia, clasa incontestabilă.

Ce-a fost în rest? Ce-au arătat celelalte echipe? Anglia și Danemarca au dezamăgit. Prima pare a juca un fotbal demodat, a doua s-a prezentat ca un mecanism uzat. Danemarcei i-a lipsit entuziasmul jocului, care i-a impus de această dată pe irlandezii conduși de englezul Jackie Charlton. Spania, deși a demonstrat rafinamentul tehnic ce a făcut-o celebră, n-a avut forța explozivă de altădată în atac. R. F. Germania, cu jocul ei atletic, dar lipsit de imaginație, rămîne un adversar incomod pentru orice echipă. Italia, e, totuși, marea revelație. Tinerețea ei e dătătoare de speranțe. Este echipa care vine. Ea îmbină perfect forța cu finețea tehnică, între apărătorii și atacanții ei, între Bergomi și Viali, de pildă, nefiind nici o diferență de înzestrare tehnică și capacitate constructivă.

Turneul final Euro '88, cu succesul incontestabil de public, a fost o demonstrație de vigoare a fotbalului de pe bătrînul continent. Se joacă azi de către marile echipe un fotbal de angajament total, de virtuozitate tehnică, fără nici un fel de respiro. Ce-ar fi de reproșat? Poate încă puținătatea fazelor de poartă. Eterna dispută apărare-atac pare să încline, deocamdată, în favoarea primeia.

Dar anotimpul fotbalului european s-a arătat a fi înfloritor. În Italia, în 1990, la Campionatul Mondial, desigur că Europa va încerca să se impună în fața Americii de Sud. În campionatul italian, olandezii Gulitt și Van Basten de la Milan i-au învins în 1988 pe argentinianul Maradona și brazilianul Careca de la Napoli. E posibil ca acest lucru să se întîmple și peste doi ani, la Mondialele din Italia. Dar să nu ne grăbim cu pronosticurile. Lumea fotbalului e atît de imprevizibilă. Lupta pentru calificare este în toi. E captivantă și plină de asprime. La fel ca și Euro '88.

GRIG

OPINII DESPRE EURO '88 :

R. Michels (Olanda) : „Cred că am văzut cea mai reușită întrecere finală a selecționatelor europene. Meciuri de bun nivel tehnic, de sportivitate în teren și în tribune, excepție fiind doar suporterii englezi și actele de huliganism din zilele începutului turneului final. Și spun asta nu pentru că a cîștigat echipa Olandei". V. Lobanovski (U.R.S.S.) : „Multe jocuri de clasă și, cred eu, o finală de bun spectacol. Socotesc că turneul final 1988, a reprezentat o contribuție la creșterea nivelului fotbalului de pe continentul nostru". F. Beckenbauer (R.F.G.) : „Competiție reușită din toate punctele de vedere, cu o finală de mare spectacol". A. Vicini (Italia) : „Multe echipe bune, mulți jucători valoroși mare succes de public : un bilanț pentru care fotbalul european se poate felicita la acest al 8-lea campionat al său".

Proiecţii olimpice

La Montreal, în 1976, Olimpiada a fost numită a Nadiei Comăneci. L'Equipe Magasine, într-o suită de articole din 1988, consacrată celor mai mari zece sportivi ai tuturor Olimpiadelor, s-a oprit şi asupra figurii legendare a gimnastei noastre. Nadia urcase gimnastica feminină pe piscurile perfecţiunii. Ludmila Turişceva, Neli Kim sau Olga Korbut, marea campioană a ediţiei münchencze, nu se aflau atunci, la Montreal, la crepusculul carierei lor, dimpotrivă erau în cea mai bună formă sportivă. Dar înaintea lor apăruse ceva de neînchipuit, o gimnastă care executa exerciţii de o dificultate masculină, cu o graţie ce amintea de stelele baletului leningrădean, moscovit, parizian. Lacrimile ce curgeau şiroaie pe obrazul Ludmilei Turişceva, marea învinsă de la Montreal, însemnau nu doar tristeţea înfrîngerii, ci şi recunoaşterea unei forţe, ce părea, dar nu era supranaturală.

Nadia Comăneci a fost atunci fenomenală. Ea întruchipa în mod fericit virtuţile unei şcoli, Originalitatea şi vigoarea acesteia nu aveau cum să dispară odată cu încheierea activităţii ei. Mulţi prezicători de rele au spus fără ocolişuri, că odată cu dispariţia Nadiei Comăneci gimnastica românească va intra într-un con de umbră. N-a fost să fie aşa şi glasurile acelea dogite au răsunat în pustie. România, fără Nadia, a devenit campioană mondială pe echipe la Dallas, apoi, mai recent la Rotterdam. Nadiei Comăneci i-au urmat Ecaterina Szabo, Daniela Silivaş, Aurelia Dobre. Mîine va fi poate Gabriela Potorac, sau un alt nume care astăzi nu ne spune nimic.

La Olimpiada de la Seul, din 1988, milioane şi milioane de oameni ai planetei şi-au amintit de Nadia Comăneci. Zîmbetul ei enigmatic n-a mai înflorit pe ecranele televizoarelor de pretutindeni, dar zborul peste aparate al unei alte gimnaste din România Daniela Silivaş, le-a adus tuturor în minte evoluţiile de vis ale Nadiei. Daniela n-a cîştigat individualul compus, deşi ar fi meritat-o din plin. Sovietica Elena Susunova, aflată într-o bună formă sportivă, s-a dovedit în anumite momente mai stăpînă pe dînsa, iar în altele mai ocrotită de generozitatea unor arbitre. Istoria sportului este plină de asemenea întîmplări, căci ce altceva înseamnă să fii învins la o diferenţă de 25 de miimi, după ce ai primit patru note de zece, uimind prin perfecţiune, siguranţă, şi noutatea unor elemente, ce ţin mai degrabă de acrobatică. Daniela dorise cu ardoare titlul, la fel ca şi rivala ei. Găsise resurse să execute perfect o săritură dificilă, adică fusese magnifică tocmai la aparatul ce reprezenta specialitatea Elenei Susunova. Arbitrele i-au acordat 9,950. Acordîndu-i zece sovieticei, pentru o săritură ce nu o întrecuse în strălucire şi precizie pe cea a Danielei, acestea i-au dăruit titlul olimpic la individual compus. Ochii Danielei erau în acele clipe împăienjeniţi, dar lacrimile nu se rostogoleau pe obraz. Era tristă, pierduse într-o luptă titanică cu o altă mare gimnastă, căreia însă îi surisese şansa, dar mîhnirea nu o împovăra. Urca în trupul ei subţire şi fibros, ca un tînăr trunchi de carpen, o îndîrjire fără egal. Avea să încerce imposibilul, să devină prima gimnastă a Olimpiadei de la Seul, deşi nu cîştigase individualul compus.

Spre surprinderea tuturor acest lucru s-a întîmplat. Daniela Silivaş, cu zîmbetul pe buze, ca şi cum nimic nu s-ar fi petrecut pentru dînsa, cu o seninătate ce nu lăsa să se vadă zbaterile, furtunile lăuntrice, s-a aruncat în lupta cu imposibilul. A cîştigat aurul la trei din cele patru aparate, paralele, sol, bîrnă, obţinînd tot atîtea note de zece. A dobîndit bronzul la sărituri, în vreme ce rivala ei nu a izbutit să urce nici o dată pe prima treaptă a podiumului, dimpotrivă, a clacat la sărituri, la sol, unde s-a situat pe ultimele locuri ale clasamentului, obţinînd medalii dar nu de aur, la paralele şi bîrnă. Dintr-odată, dintr-o mare învinsă, Daniela Silivaş a devenit o mare învingătoare. Televiziunea de pretutindeni a reluat în mai multe rînduri exerciţiile ei de o perfecţiune superbă. Marile ziare şi agenţii de presă i-au consacrat articole pe pagini întregi, articole dominate de fotografiile unora din execuţiile ei magistrale. După ce a gustat din cupa amară a înfrîngerii, căci pentru Daniela a fi pe locul doi era similar cu înfrîngerea, ea a triumfat într-un mod pe cît de neaşteptat, pe atît de sclipitor. Este unul din fericitele exemple pe care ni le oferă sportul. Daniela Silivaş a intrat în galeria marilor campioni ai lumii. Cu trei medalii de aur ea poate fi considerată prima gimnastă a Olimpiadei.

★

Paula Ivan este astăzi una dintre stelele atletismului mondial. Anul 1988 este anul afirmării ei depline în arena internaţională. In acest sezon atletic a cîştigat Premiul Federaţiei Internaţionale de Atletism, învingînd în toate cursele importante, cu rezultate ce au impus-o între marile performere ale tuturor timpurilor. Paula Ivan nu este o alergătoare tînără. Are 25 de ani şi multă vreme a stat în urma celor două mari demifondiste ale noastre, Maricica Puică şi Doina Melinte. Antrenorul ei, care nu e altul decît Ioan Puică, a pregătit-o anume ca să preia ştafeta de la celebra sa elevă Maricica Puică, campioana olimpică de la Los Angeles. A înscris-o să participe la cele mai grele concursuri, fără a urmări rezultatul imediat. Privirea antrenorului Puică vedea mult mai departe, chiar unde nimeni nu bănuia. Şi, cînd au început să apară semnele crepusculului pentru Maricica Puică şi Doina Melinte, a ţîşnit irezistibilă, pe pistele demifondului mondial, Paula Ivan, o alergătoare cu un fuleu elegant, „tare ca piatra, iute ca săgeata". Toată lumea atletismului o considera favorita numărul unu la Olimpiada de la Seul. In 1987 era încă o alergătoare de pluton, sclipind din cînd în cînd. In 1988 a devenit lideră, o lideră autoritară, de necontestat. Dar victoriile nu vin niciodată uşor. La 3000 metri Paulei Ivan i-a lipsit ireal de puţin ca să cîştige aurul. A condus pînă aproape de linia de sosire, dar sprintul sovieticei Tatiana Samoilenko a fost mai puternic. Poate dacă ar fi atacat mai devreme, altul ar fi fost deznodămîntul cursei. A dobîndit însă argintul, pe care i-l prezisese antrenorul Ioan Puică. Inainte de plecarea la Seul, acesta îi scrisese un bileţel lui Romeo Vilara, gazetar veteran al atletismului românesc, în care, cerîndu-şi scuze pentru întîlnirea ratată, îl asigura că poate să fie liniştit, întrucît Paul Ivan se va întoarce acasă cu aurul la 1500 şi argintul la 3000 metri. Desigur, Ioan Puică nu-i un prezicător în stele. Dar vorbele lui s-au dovedit a fi profetice. El ştie ca nimeni altul care-s punctele forte ale elevei sale şi care-i sînt slăbiciunile. Paul Ivan, aşa cum am văzut-o alergînd la 1500 metri, părea la ora Olimpiadei de-a dreptul imbatabilă. După o tură de pistă s-a instalat în frunte şi-a imprimat un ritm vijelios cursei, desprinzîndu-se ca învingătoare cu mult înainte de finiş. Celelalte alergătoare nu au rezistat infernalului tempo şi au terminat epuizate cursa. Dacă ar fi simţit respiraţia unei adversare în spate, Paul Ivan ar fi pulverizat nu numai recordul olimpic, al sovieticei Kazankina, ci şi pe cel mondial, care aparţine aceleiaşi atlete. Ea a încheiat cu un avans de aproape 50 metri cursa şi cu resurse de a o lua de la capăt. Rareori în atletism, şi mai ales în cursele de demifond, se întîmplă un asemenea lucru. Ziariştii, prezenţi la faţa locului au şi numit-o alergătoarea fenomenală. Victoria Paulei Ivan, victorie care confirmă valoarea şcolii româneşti de demifond este o victorie asupra ei însăşi. Drumul Paulei nu a fost dintr-odată pavat cu dalele succesului. Ea a vădit răbdare şi o mare putere lăuntrică. A strîns din dinţi, şi avînd forţa să sufere rigoarea şi duritatea antrenamentului, şi-a pregătit strălucitorul succes de astăzi.

★

Vasile Puşcaşu, învingătorul de la categoria de 100 kilograme, la lupte libere, este şi el un om care nu a ajuns niciodată la capătul răbdării. Sînt peste 15 ani de cînd el luptă pe saltelele marilor concursuri internaţionale. Mereu, şi la campionatele mondiale şi la cele europene, a fost foarte aproape de aur, dar întotdeauna acesta i-a alunecat printre degete. Povestea lui seamănă cu cea a Liei Manoliu. A fost luat în lotul pentru Seul fără prea multe speranţe. Multe voci s-au pronunţat cu asprime împotriva selecţiei sale. Ce se mai poate aştepta de la un luptător de 32 de ani, uzat de atîtea concursuri grele? se în-

(continuare în pag. 230)

Eroi ai Olimpiadei '88

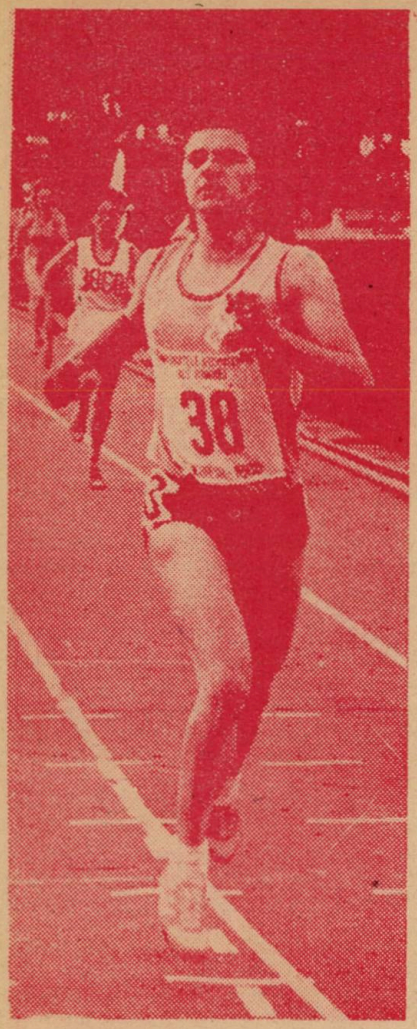

PAULA IVAN

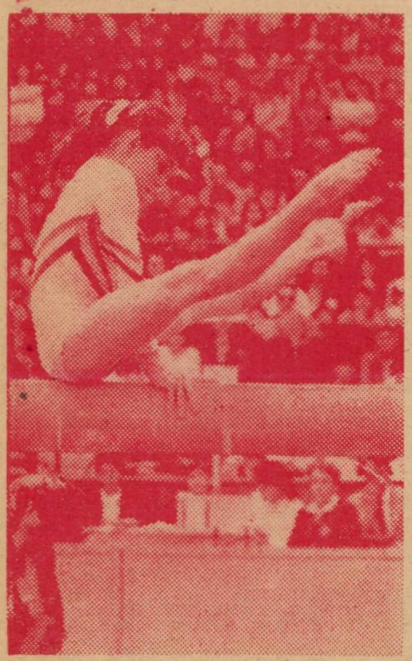

DANIELA SILIVAȘ

Foto : Aurel D. Neagu

OLGA HOMEGHI
și RODICA ARBA

MATT BIONDI

VALERI ARTEMOV

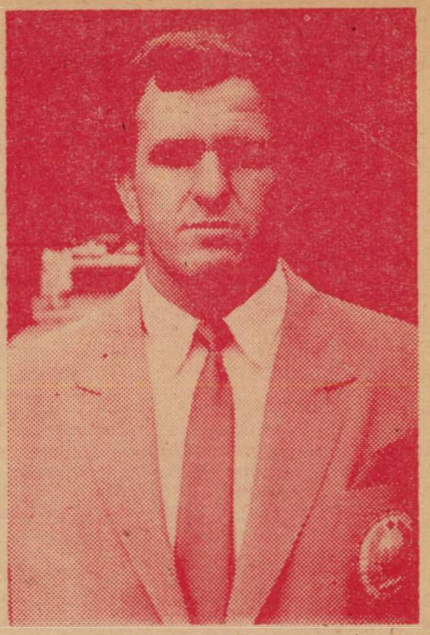

VASILE PUȘCAȘU

SORIN BABII

FLORENCE GRIFFITH JOYNER

(urmare din pag. 228)

trebau aceştia. Antrenorul Pavel, antrenorul lotului olimpic la lupte, şi-a făcut auzit cu mai multă putere glasul. Credea că Puşcaşul poate aduce o medalie. Nu se gîndise nici el la cea de aur. Dar era bun şi un bronz şi foarte bun un argint. În sufletul lui Vasile Puşcaşu, ca şi în cel al Liei Manoliu în Ciudad de Mexico, s-a răzvrătit frumos şi nobil orgoliul omenesc. Şi-a încordat toate puterile, şi-a solicitat întreaga experienţă şi a învins atunci cînd nimeni nu se aştepta.

La Olimpiada mexicană, Lia Manoliu a concurat în finală accidentată la o mînă. Nu-şi putea îngădui decît o aruncare. A aruncat discul cu întreaga putere a făpturii sale. Ploaia, care a urmat şi reuşita primei şi singurei aruncări, le-a paralizat atunci pe celelalte discobole. Lia Manoliu a devenit campioană olimpică. La Seul, lui Vasile Puşcaşu nimeni nu i-a rezistat pe saltea, deşi a trebuit să lupte cu mari campioni. Bucuria victoriei trebuia să fie a lui. A lui şi a antrenorului, care a crezut în tinereţea unui „bătrîn".

Vasile Puşcaşu devine astfel primul român campion olimpic la lupte libere.

★

Olga Homeghi şi Rodica Arba la canotaj, Sorin Babii la tir, sînt celelalte nume româneşti aureolate cu aurul olimpic la Seul. Dar în egală măsură merită respectul, preţuirea noastră şi echipa feminină de gimnastică, medalie de argint, echipajele de canotaj care ne-au adus mai multe medalii de argint şi bronz. Noemi Lung, argint şi bronz la natatie, Daniel Dumitrescu, medaliat cu argint la box, halterofilul Nicu Vlad, argint la categoria 100 de kg. gimnastul Marius Gherman, bronz la bară fixă şi locul cinci la individual compus, cel mai bun rezultat obţinut vreodată la vreo Olimpiadă de gimnastica noastră masculină, ca şi toţi ceilalţi sportivi români, care au luptat după puterile lor pentru gloria sportului românesc.

★

Olimpiadele trăiesc prin marii lor campioni, prin acei sportivi care măcar pentru o clipă reuşesc să capteze atenţia lumii întregi, să-i abată atenţia de la numeroasele şi complicatele probleme ale zilei.

Aşa s-a întîmplat înainte de război cu Jessy Owens, fenomenalul atlet de culoare, care a învins în patru probe, cu fondiştii Nurmi şi Kuţ, legendarii alergători pe distanţe mari, cu înotătorii Mark Spitz şi Cornelia Ender, cu Nadia Comăneci, sau cu superbul atlet Carl Lewis, cel care a izbutit să reediteze recordul lui Owens. Olimpiada de la Seul a avut şi ea eroii săi. Printre aceştia se înscrie, fără îndoială, şi Daniela Silivaş. Pe alţi cîţiva vom încerca să-i dăltuim în continuare în scurte portrete.

★

Gimnastul sovietic Valeri Artemov, originar din Vladimir, ilustrează, prin succesul său, forţa şcolii sovietice de gimnastică băieţi. De altfel, pe podiumul de la individual compus au urcat trei gimnaşti din Uniunea Sovietică. Pe prima treaptă o surpriză: Valeri Artemov, pe a treia favoritul — Dimitrie Bilozercev. Acesta ratase la bară fixă şi totodată titlul olimpic.

Valeri Artemov are tăcerea unei statui. E tăcerea acestor oameni, care în lupta lor cu absolutul au învăţat să trăiască suferinţa în cea mai deplină linişte. Bucuriile gimnaştilor sînt puţine. Orele de muncă, de sacrificiu, sînt nesfîrşite. Şi, totuşi, acestor oameni li s-ar părea o impietate să exulte de bucurie la auzul victoriei. Ar întuneca şi mai mult mîhnirea celorlalţi. La gimnastică bucuriile, victoriile, se trăiesc cu discreţie. Excepţiile nu fac decît să confirme regula. Valeri Artemov, cîştigător a patru medalii de aur la Olimpiada de la Seul, între care cea mai preţioasă e cea de la individual compus, face parte din familia marilor campioni ai gimnasticii.

★

Înotătorul american Matt Biondi este în schimb un expansiv, ca să nu zic guraliv. Se spune despre uriaşi că au tăcerea peşterilor. Lui Biondi, cu statura sa herculeană, îi place, ca şi lui Clay, să facă declaraţii. Înainte de Olimpiada de la Seul, el a promis să repete performanţa lui Spitz, de la Olimpiada münchenează, să cîştige şapte medalii de aur la natatie. N-a fost prea departe de o asemenea performanţă. Şi dacă nu ar fi fost prea sigur de dînsul şi convins că victoria poate veni de la sine probabil ar fi izbutit. Înfrîngerea de la suta de metri parcă l-a trezit din somn. Surinamezul Nesty, primul înotător de culoare care învinge la natatie într-o Olimpiadă, a atins mai devreme cu o fracţiune de secundă marginea bazinului. Biondi întinsese mîinile, crezînd că deja este învingător. Au urmat apoi însă cinci triumfuri, cinci medalii de aur, cîştigate de unul singur sau în ştafete, în care a avut de spus cuvîntul decisiv. Bărbatul cu statură de gigant, sculptat parcă în piatră, cu părul tăiat scurt ca peria, cu ochi de cărbune şi tenul măsliniu de italian, este desigur un supercampion. Dar e bine, întotdeauna, ca despre performanţele tale să vorbeşti după. Biondi a declarat că va spune adio înotului. Dar nu şi sportului. El se va îndrepta spre polo. Jocul corespunde poate mai bine ludicului firii sale, care la Seul i-a jucat destule feste.

★

Mai aproape de recordul lui Mark Spitz a fost fantastica înotătoare Kristin Otto din R.D.G. Înaltă, ca o săritoare peste ştachetă, agilă ca o alergătoare de sprint şi puternică ca o fondistă, Kristin Otto a dobîndit în piscina de la Seul şase medalii de aur, dovedindu-se imbatabilă pe toate distanţele şi în toate stilurile. Ea a cîştigat şi cursele scurte, cursele blitz, dar şi cele care solicită rezistenţă în regim de viteză. Kristin Otto este întruchiparea perfecţiunii marilor campioni. Ea s-a impus ca cea mai mare înotătoare a tuturor timpurilor.

★

La rîndul ei Florence Griffith Joyner este o forţă a naturii. Coborîtă parcă de pe frizele templelor antichităţii, ea aleargă cu zvelteţea şi naturaleţea sălbăticiunilor din Savană, alergarea acestei superbe fiinţe la suta de metri, apoi la două sute, nu are nimic crispat, ci e o revărsare a frumuseţii umane. Emoţia pe care o trăieşti cînd o vezi este similară cu aceea încercată în faţa unei pînze celebre, sau a unui poem de dragoste. Adversarele par ele însele hipnotizate de alergarea aceasta de poveste. Bucuria ei după victoriile strălucite, după recordurile mondiale, are ceva reavăn ca de pămînt scăldat în roua dimineţii.

Florence Griffith Joyner este unul din miracolele sportului mondial.

Olimpiada de la Seul a intrat în istorie. Prin marii ei performeri va dăinui peste timp. Privirile lumii sportive se îndreaptă acum spre Barcelona, unde în 1992 se va aprinde din nou flacăra olimpică, simbolizînd lupta omului cu el însuşi şi cu timpul.

Grig. I.

SEMNE BUNE ANUL ARE !

George-Iulian

Daniel-Alexandru

Alina, Gheorghiță și Daniel

Dănuț

Liliana și Ciprian

Crina-Rusalina

Adișor

Andreea

Daniel

Robert

Dani

Roxana

Gabi

Bogădănel și Tudorel

Cosmin-Andrei

Mihăiță

Dragoș

Gabriel-Constantin

Mihai

Loredana

Alina-Gabriela

Daniela

Răzvan și Roxana

PUBLICITATE

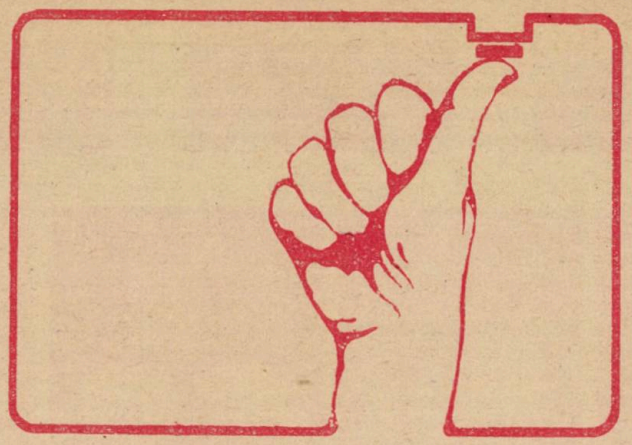

Citiţi „CONVORBIRI LITERARE“

REVISTĂ DE LITERATURĂ, EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN R.S.R.

- poezie şi proză originală
- comentarii la cele mai importante cărţi nou apărute
- sinteze, eseuri, portrete, opinii critice
- traduceri din literatura străină
- o pagină de „convorbiri literare prin corespondenţă“ şi „prezenţe la Junimea“

Preţul unui abonament este de:

15 lei pe 3 luni

30 lei pe 6 luni

60 lei pe 12 luni

Abonamentele se primesc la toate oficiile poştale din ţară precum şi la difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ IAȘI

şoseaua Ţuţora nr. 132
telefon 981/36320 ; 30370
telex 22268 TEPRO-R cod. 6600

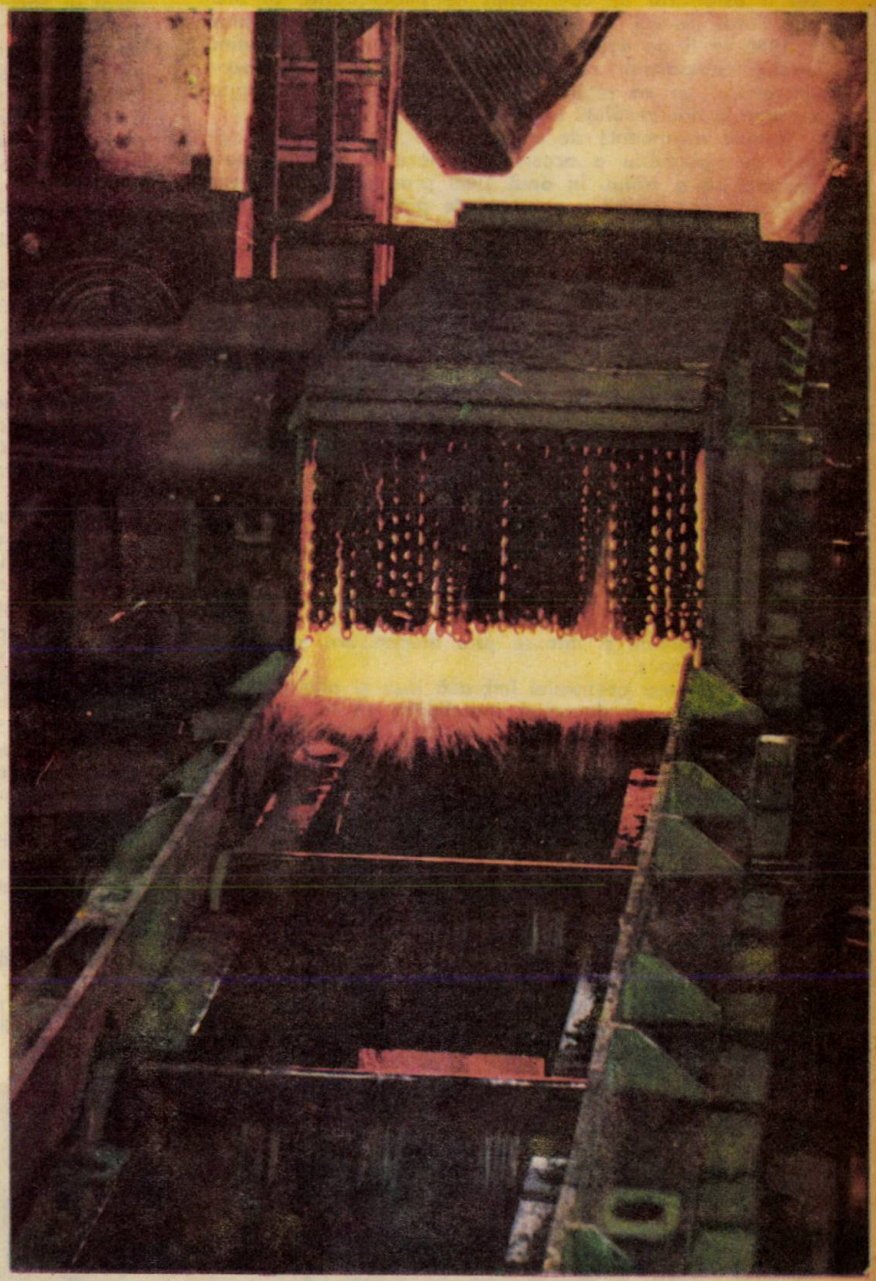

Desţunderizare

Unitate a Centralei Industriale de Prelucrări Metalurgice din cadrul Ministerului Industriei Metalurgice, Întreprinderea Metalurgică Iaşi produce ţevi din oţel sudate longetudinal, profile, formate la rece şi benzi înguste laminate, la cald, urmind ca în viitor să producă şi benzi laminate la rece.

Depăşind un sfert de veac de la înfiinţare, acest important obiectiv al industriei româneşti se înscrie în primele rinduri ale unităţilor care adaugă valenţe superioare metalului, transformîndu-l în produsele necesare economiei naţionale.

În procesul creşterii economice multilaterale s-a înscris, devenind o constantă a politicii partidului din ultimii ani cerinţa dezvoltării calitative, intensive a economiei.

Activitatea productivă practică, modernă, a demonstrat că forţa şi vigoarea unei economii sînt date nu numai de volumul şi calitatea mijloacelor de producţie create şi aflate la dispoziţie, ci în măsură tot mai mare, de capacitatea acesteia de a valorifica superior resursele materiale şi de muncă ale societăţii.

Anul 1989 marchează noi investituri calitative, după anii de acumulări cantitative în care a fost constituit un impunător edificiu industrial, dar şi o puternică bază de cercetare şi proiectare, cu specialişti înalt calificaţi şi promotori ai creativităţii tehnico-ştiinţifice, formată la şcoala întreprinderii, capabili să susţină în deplină activitate tot eşafodajul productiv făurit pe măsura valorosului potenţial tehnico-material creat.

Acest proces de evaluare după criterii de ordin calitativ a puterii industriale şi a experienţei organizatorice, ce am dobîndit-o, mai demult şi gradat, pe temeiul rezultatelor concretizate în unitatea noastră, ce poate fi considerată etalon în industria naţională de ţevi, urmează să-l generalizăm prin eforturile de eficientizare a muncii şi creaţiei în această etapă a dezvoltării noastre.

Cincinalul 1986–1990, cel de-al 8-lea în ordinea cronologică a edificării socialiste a patriei noastre, are în lumina orientărilor Congresului al XIII-lea al partidului, misiunea de a pune în mişcare resorturile materiale şi umane, cele mai profunde şi mai subtile, totodată canalizîndu-le către noi orizonturi calitative.

Schimbarea de optică şi de cuprindere a acestui timp al dezvoltării pe care îl parcurgem se materializează în planul politicii noastre economice prin liniile de forţă ale revoluţiei tehnico-ştiinţifice contemporane.

Nicicînd factorii de progres nu au fost mai strîns legaţi ca acum de necesitatea adoptării unei conduite constructive şi active faţă de cele mai avansate cuceriri ale creativităţii umane şi îndeosebi de acelea care determină progresul tehnic. În toate epocile de civilizaţie pe care le-a traversat omenirea, roadele îndrăznelii tehnico-ştiinţifice au premers perioadelor de renaştere a spiritualităţii, de înflorire a zestrei materiale şi de valori. Astăzi, sîntem contemporani unui asemenea moment exploziv şi favorizant din viaţa umanităţii, evenimentele provocate de creativitatea tehnică şi ştiinţifică marcînd într-o cadenţă impresionantă existenţa noastră. Conştiinţa însăşi se modelează reîntemeindu-se pe suportul unor descoperiri cu adevărat revoluţionare, în cele mai diverse domenii de activitate. Receptivitatea flexibilă, la această realitate, foarte dinamică şi metamorfozantă a zilelor noastre, se regăseşte în spiritul planurilor şi programelor de dezvoltare ce ni le-am propus a le înfăptui încă din acest cincinal. Dezvoltarea de tip intensiv ce caracterizează momentul actual al strategiei noastre economice, este răspunsul pe care societatea românească, în toate articulaţiile ei, îl dă acestei necesităţi de prim ordin a epocii.

Ieşind din sfera generalităţilor, trebuie să remarcăm modalităţile foarte obiective, ştiinţific determinate, strîns legate de realităţile existente, în propriul nostru teritoriu de activitate, pe care programele de dezvoltare prevăzute pentru această perioadă le conţin, cerinţa cea mai cuprinzătoare a acestei politici, ce reprezintă realizarea unei productivităţi a muncii, hotăritoare pentru afirmarea superiorităţii societăţii socialiste, a forţei creatoare a oamenilor muncii. Aşadar, tot ceea ce întreprindem acum, pe linia intensivizării economiei este realizarea unei productivităţi deosebite a muncii sociale, ca suport al efi-

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ IAȘI

cienței economice, al sporirii calității producției și a muncii, al creșterii accentuate a avuției naționale. De altfel, în acest cincinal, întregul spor al producției industriale este prevăzut a se obține pe seama creșterii productivității muncii. Peste 90% din creșterile venitului național vor fi asigurate de coeficienții de îmbunătățire ai productivității muncii. Acest indice, foarte ridicat, care pînă în 1990 va fi de două ori mai mare ca în 1980, atingînd nivelul comparabil cu cel realizat de țările europene dezvoltate, se va realiza pe seama puternicului impact cu rigorile noii revoluții tehnico-științifice.

Citeva argumente de acest fel ne vor limpezi imaginea de ansamblu a acestei complexe și spectaculoase realități ce o trăim. În anul 1990 produsele noi și modernizate vor deține o pondere de pînă la 50% în producția marfă industrială.

Numeroase tehnologii noi și perfecționate vor cunoaște botezul producției în acest al 8-lea cincinal și tot în acest interval de timp, urmează ca circa 95% din volumul produselor să fie de nivel mondial ridicat. Mai mult, ca semn al materializării depline a gîndirii inginerești proprii, între 2 și 5% din aceste produse de înaltă clasă trebuie să ateste super clase, respectiv utilitatea lor de concepție, execuție și funcțională, pe plan mondial, să fie de clasă super înaltă. Acesta nu este capriciul unei solicitări orgolioase, ci evaluarea obiectivă a potențialului tehnic, științific, productiv, dar mai ales de creativitate, pe care-l deținem astăzi, la capătul a șapte cincinale de acumulări susținute ale industriei românești, de formare a unei proprii experiențe tehnico-industriale de proporții.

Compartimentele și sectoarele în care munca se desfășoară în condiții anevoioase vor fi supuse unor modernizări radicale și intense prin mecanizare, automatizare și robotizare.

Intensivizarea economiei îmbracă însă și alte aspecte, cum sînt cele în domeniul investițiilor ce le avem de realizat în acești ani. Astfel, circa 75% din necesarul de utilaje și instalații cerute de programele actuale de investiții va fi acoperit prin aportul propriu al industriei constructoare de mașini. Un efort de concepție și de execuție, care trebuie susținut, printr-o energică, responsabilă și înalt calificată participare a tuturor categoriilor de oameni ai muncii.

La Întreprinderea metalurgică Iași investițiile constituie o permanență, care nu a fost întreruptă, de-a lungul sfertului de veac de la punerea primei pietre de temelie. Chiar dacă intensitatea acestora a fost mai scăzută, ele constituind în anumite perioade numai programe de autodotare, în prezent cel de-al 8-lea cincinal a început prin punerea pietrei de temelie la o nouă investiție de mari proporții și anume Secția de benzi laminate la rece.

Toate imperativele acestui uriaș proces de modernizare și de perfecționare calitativă în care ne aflăm cuprinși astăzi se adresează omului nou, constructor conștient al societății socialiste. De structura și calitățile lui depind împlinirile pe care scontăm în viitorul apropiat. De aceea, sînt continuate cu perseverență ample programe de pregătire și perfecționare a pregătirii politice, profesionale, civice a numeroase cadre, în forme variate și mereu adecvate solicitărilor economiei naționale, a timpului pe care îl trăim. Aceasta se impune cu atît mai mult cu cît se află în derulare cuprinzătoare și foarte exigente programe de creștere a eficienței muncii sociale, prin reducerea costurilor de producție și materiale, ori prin economisirea și valorificarea superioară a resurselor materiale și energetice și pe alte căi, toate, angajînd în cel mai înalt grad factorul de conștiință, de competență și responsabilitate al tuturor celor ce muncesc.

O modificare de optică, de mentalitate a ceea ce am putea numi omul activ al zilelor noastre. Rezumînd cele arătate, putem reține că esența etapei actuale a construcției noii societăți pe pămîntul României este definită de strădaniile noastre conjugate, desfășurate pe o largă arie de activități, în vederea modernizării și perfecționării accentuate a mijloacelor de producție, dar și a forțelor de producție, de valorificare superioară a uriașului potențial material și uman, pe care l-am dezvoltat de-a lungul a citorva cincinale ; și mai ales în ultimele două decenii ce au trecut de la istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român. Trecerea la formele dezvoltării intensive a economiei românești, prin activarea cu precădere a laturilor calitative și de performanță, competitive, înalt eficiente și productive, reprezintă în actuala etapă o sarcină fundamentală a construcției socialiste a societății noastre.

Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român a stabilit că prin această orientare revoluționară se pot atinge, în scurtă vreme, condițiile materiale și spirituale, apte să asigure progresul rapid al țării, creșterea nivelului calitativ al vieții tuturor cetățenilor patriei, țel suprem al politicii partidului nostru, obiectiv statornic al tuturor programelor noastre de dezvoltare ce vizează realizarea societății socialiste și comuniste pe pămîntul României.

Imperativul sporirii eficienței economice reprezintă în actuala etapă un obiectiv esențial al progresului economic și social. Spre înfăptuirea lui în activitatea de zi cu zi, aplicînd neabătut în viață politica partidului, este necesar să fie orientate cu precădere eforturile tuturor.

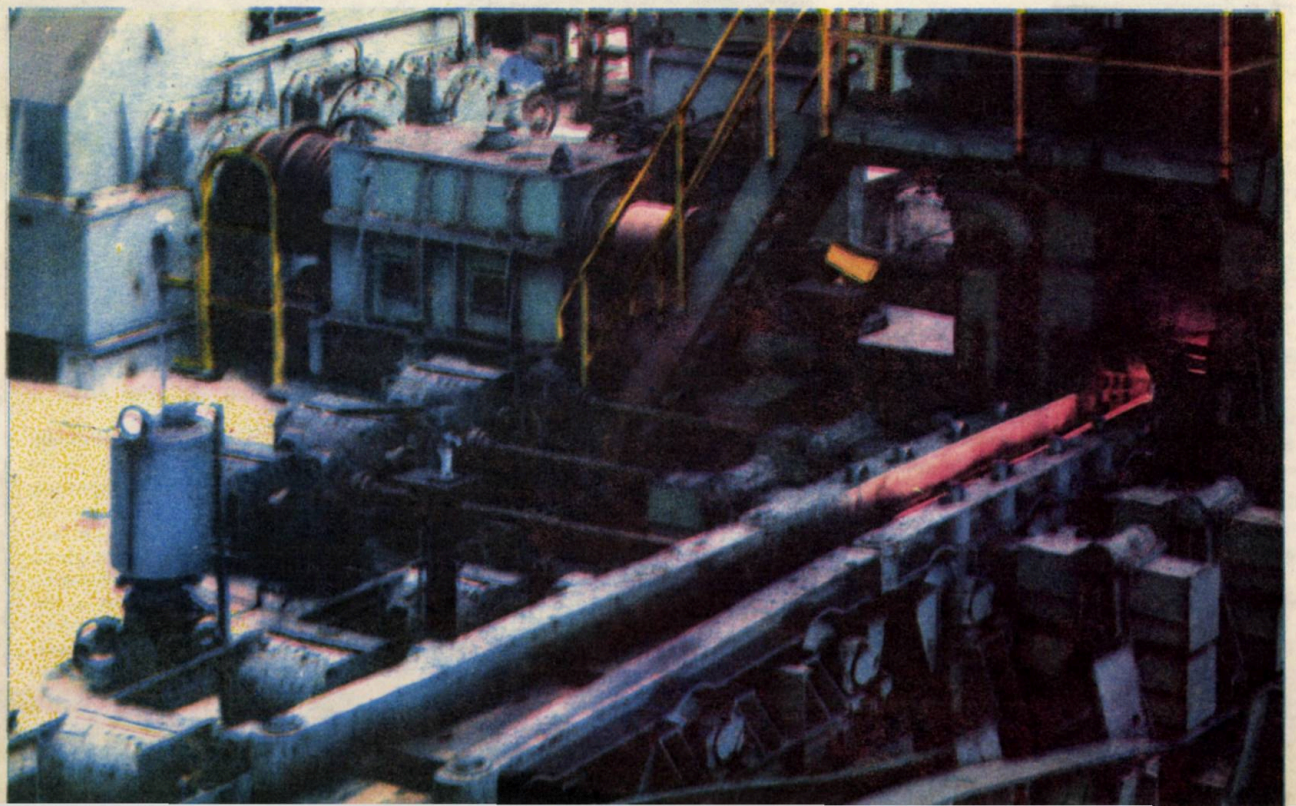

Laminarea benzilor

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ IAȘI

șoseaua Țuțora nr. 132
telefon 981/36320 ; 30370
telex 22268 TEPRO-R cod. 6600

Avînd o pondere de circa 50% din totalul producției naționale de țevi Întreprinderea metalurgică Iași este cea mai mare producătoare de țevi din industria metalurgică a țării.

Obiectivul activității intreprinderii il constituie în primul rînd țevile sudate longitudinal din bandă de oțel, iar apoi profilele formate la rece și de curînd benzile laminate la cald din oțel fabricate la Laminorul de benzi inguste.

Prin autodotarea cu noi linii tehnologice de fabricație s-a sporit capacitatea de producție cu efect favorabil asupra extinderii gamei țevilor sudate longitudinal și profilelor formate la rece. Astfel, s-a ajuns în prezent la țevi cu diametre de 3 mm și chiar mai mici, și anume țevi capilare iar țevile cele mai mari au ajuns la 219,1 mm diametru. Țevile se realizează cu grosimi cuprinse între 0,5 și 8 mm, iar profilele cu grosimi cuprinse între 0,5 și chiar 7 mm. Ponderea exportului de țevi sudate și profile formate la rece în totalul producției întreprinderii deține cantitativ peste 60%, iar valoric reprezintă peste 1/3 din exportul întregului județ Iași.

Actuala conjunctură economică mondială impune eforturi deosebite pentru satisfacerea tuturor cererilor partenerilor externi, atît în privința calității și cantității pentru produsele curente, cît și oferirea unei noi game de produse de o largă diversitate și cu un înalt grad de prelucrare.

În această direcție au fost îndreptate și eforturile cercetătorilor și specialiștilor de la Întreprinderea metalurgică Iași, reușindu-se să se acopere întreaga ofertă de export cu produse realizate cu tehnologii de concepție proprie.

Obținerea unor produse de înaltă calitate și cu eficiență economică ridicată a dus concomitent și la utilizarea rațională a metalului, ducînd apoi la reducerea consumului de metal. Căile pe care s-au realizat acestea sînt, în primul rînd tehnologiile de laminare la toleranțe negative, precum și cele de tragere la rece a țevilor de precizie înaltă.

Astăzi, marca TEPRO a Întreprinderii metalurgice Iași a devenit cunoscută nu numai printre producătorii și beneficiarii de țevi și profile din Europa, ci și în întreaga lume, unde se livrează în peste 45 de țări cele mai diverse țevi sudate longitudinal și profile formate la rece în condițiile standardelor de circulație internațională din țările industriale avansate.

Acum, cînd pășim în noul an 1989, făcînd bilanțul realizărilor anului 1988, trebuie să punctăm cîteva noutăți

Astfel, realizarea pentru prima dată a țevilor de mici dimensiuni zincate electrolitic destinate industriei de autoturisme a dus la reducerea importului. Totodată țevile sudate la cald pentru instalații au fost realizate cu protecția prin zincare numai la interior, iar în exterior fiind protejate prin lăcuire, soluție originală care a dus la reducerea substanțială a consumului de zinc.

Tehnologia de debavurare interioară a țevilor a fost extinsă pentru beneficiarii externi, a fost concurată de o nouă tehnologie de fabricare prin procedeul arc-argon al țevilor pentru role de lanț Gall cu bavură inexistentă la interior precum și de fabricarea țevilor mici.

De asemenea, s-a trecut la asimilarea în fabricație a țevilor cu filet special după standardele ASTM care, în prezent, se realizează în mod curent pentru export.

Pe lîngă solicitările în domeniul țevilor cu pereți subțiri au apărut și solicitări de țevi sudate cu pereți mai groși decît cei normali utilizați. Astfel, piața externă a solicitat țevi cu diametrul de 114,3 mm și grosimea peretului de 6 mm, ceea ce în programul de fabricație al utilajelor din dotarea I. M. Iași nu era prevăzut. Dar, imediat după apariția cererii externe s-a trecut la un program concret de asimilare integrală, cu forțe proprii, a țevilor solicitate, care astăzi nu mai constituie o problemă și se livrează în mod curent la export.

Se remarcă faptul că încă din fazele de pregătire a tehnologiilor în vederea asimilării noilor produse se iau toate măsurile de ordin calitativ privind realizarea acestora în condiții superioare, corespunzătoare produselor de export la nivel mondial ridicat.

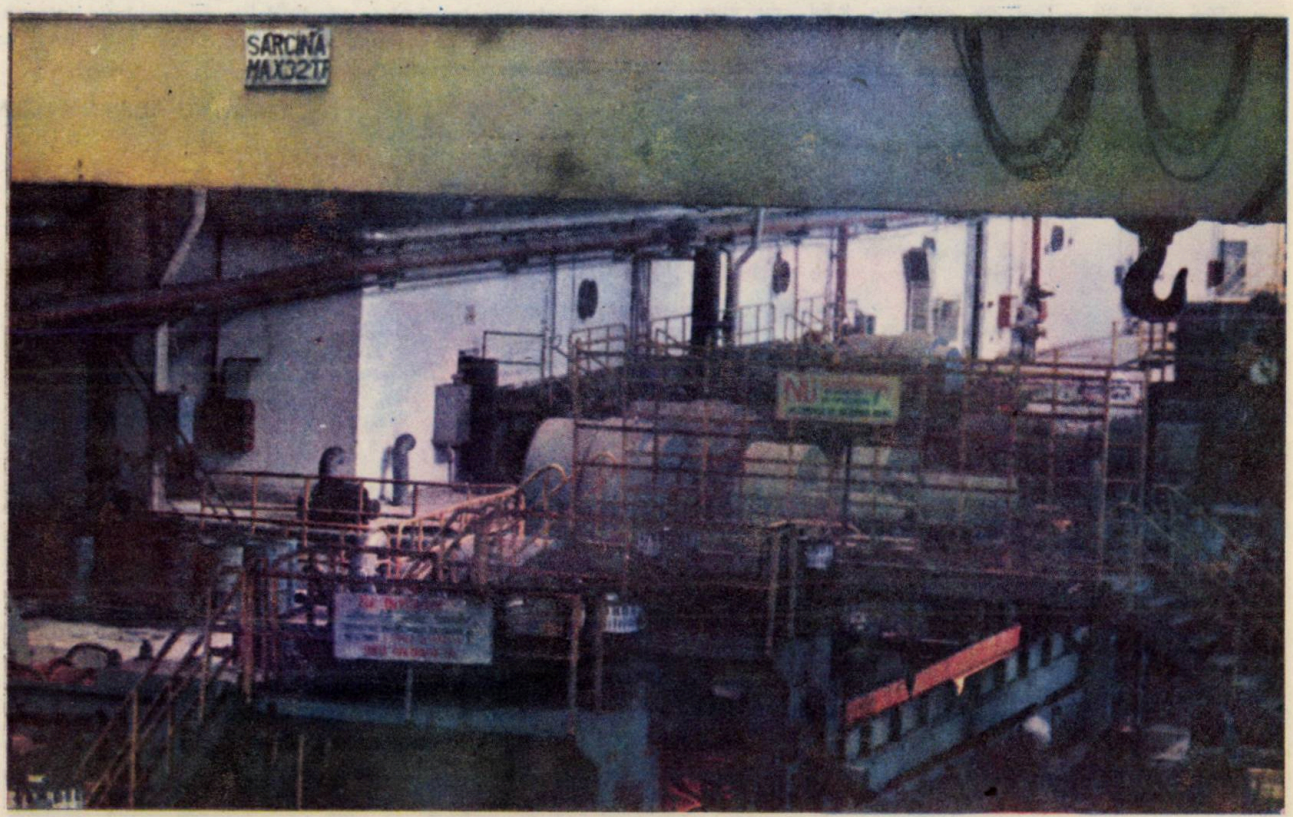

Laminor de benzi la cald

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ IAȘI

șoseaua Țuțora nr. 132
telefon 981/36320 ; 30370
telex 22268 TEPRO-R cod. 6600

Pentru cunoașterea întregii game de produse aflate în fabricație și oferite beneficiarilor interni și externi, rugăm adresați-vă cu încredere specialiștilor Întreprinderii metalurgice Iași, care vă stau la dispoziție cu toate lămuririle necesare. Redăm în continuare principalele grupe de produse din fabricația curentă a întreprinderii și anume :

- Țevi pentru instalații, construcții și conducte ;
- Țevi pătrate și dreptunghiulare ;
- Țevi de precizie trase la rece ;
- Țevi profilate : eliptice, semiovale, ovale-plate și trapezoidale ;
- Țevi pentru biciclete, motorete și autoturisme ;
- Țevi pentru radiatoare, captatori solari și umbrele ;
- Țevi pentru frigidere trase în colaci ;
- Țevi pentru amortizoare auto și pentru arbori cardanici ;
- Țevi pentru eșapamente auto ;
- Țevi pentru transformatoare electrice ;
- Țevi pentru role transportoare ;
- Țevi pentru cilindri hidraulici ;
- Tuburi de protecție P.E.L. pentru instalații electrice ;
- Țevi pentru schimbătoare de căldură ;
- Țevi cu falț, pătrate și dreptunghiulare ;
- Țevi protejate prin zincare, lăcuire sau uleiere ;
- Profile de uz general : L, U, Z, T, C, Omega ;
- Profile pentru tîmplărie metalică tip TM ;
- Profile speciale SP ;
- Profile pentru electrofiltre tip CSV ;
- Benzi înguste laminate la cald cu grosimi de la 3,5 la 5 mm.

Majoritatea produselor Întreprinderii metalurgice Iași fiind standardizate, redăm în continuare lista standardelor pentru principalele produse din fabricația curentă :

- STAS 7656–80 – Țevi pentru instalații sudate longitudinal ;
- STAS 7657–80 – Țevi pentru construcții sudate longitudinal ;
- STAS 7941–80 – Țevi pătrate și dreptunghiulare ;
- STAS 7933–80 – Țevi de protecție P.E.L. cu manșoane ;
- STAS 8726–80 – Țevi de precizie trase sau laminate la rece ;
- STAS 11685–84 – Țevi ovale plate, semiovale și eliptice ;
- STAS 5560–81 – Mufe pentru țevi de instalații ;
- STAS 7835/1–80 – Profile U cu aripi egale, avînd Rm = max. 490 N/mm² ;
- STAS 7835/2–80 – Profil U cu aripi egale avînd Rm peste 490 N/mm² ;
- STAS 7836/1–80 – Profile cornier cu aripi egale, avînd Rm = max. 490 N/mm² ;
- STAS 7836/2–80 – Profil cornier cu aripi egale, avînd Rm peste 490 N/mm² ;
- STAS 8249–80 – Profil T cu aripi egale ;
- STAS 8250–80 – Profil cornier cu aripi neegale ;
- STAS 8296–80 – Profil Z cu aripi egale ;
- STAS 8609–80 – Profil Z cu aripi neegale ;
- STAS 8610–80 – Profil U cu aripi neegale ;
- STAS 8326–80 – Profil rotund deschis ;
- STAS 8367–80 – Profil omega cu aripi egale ;
- STAS 8426–82 – Condiții tehnice generale de calitate pentru profile formate la rece din bandă de oțel ;
- STAS 11401–80 – Condiții tehnice ae calitate pentru profile formate la rece din bandă de oțel zincată ;
- STAS 11541–82 – Profile de tip jgheab din bandă de oțel zincată, pentru sere metalice ;
- STAS 9142–80 – Profile pentru tîmplărie metalică ;
- STAS 11584–84 – Profile de tip special din bandă de oțel pentru autovehicule.

Toate produsele Întreprinderii metalurgice Iași sînt supuse periodic acțiunii de tipizare, reducîndu-se la strictul necesar atît mărcile de oțeluri cît și tipodimensiunile produselor, ceea ce nu limitează gama produselor necesare economiei naționale, iar la cererea expresă a beneficiarilor pentru scopuri bine determinate se pot realiza și alte produse în funcție de încadrarea acestora în caracteristicile tehnice ale utilajelor din dotare, cu luarea în considerație a factorilor economici de eficiență.

Standardele produselor Întreprinderii metalurgice Iași sînt aliniate la nivelul standardelor de circulație internațională, ceea ce asigură realizarea tuturor produselor la nivelul mondial ridicat.

ing. TEODORIU ADRIAN EUGEN

Legături hexagonale de țevi

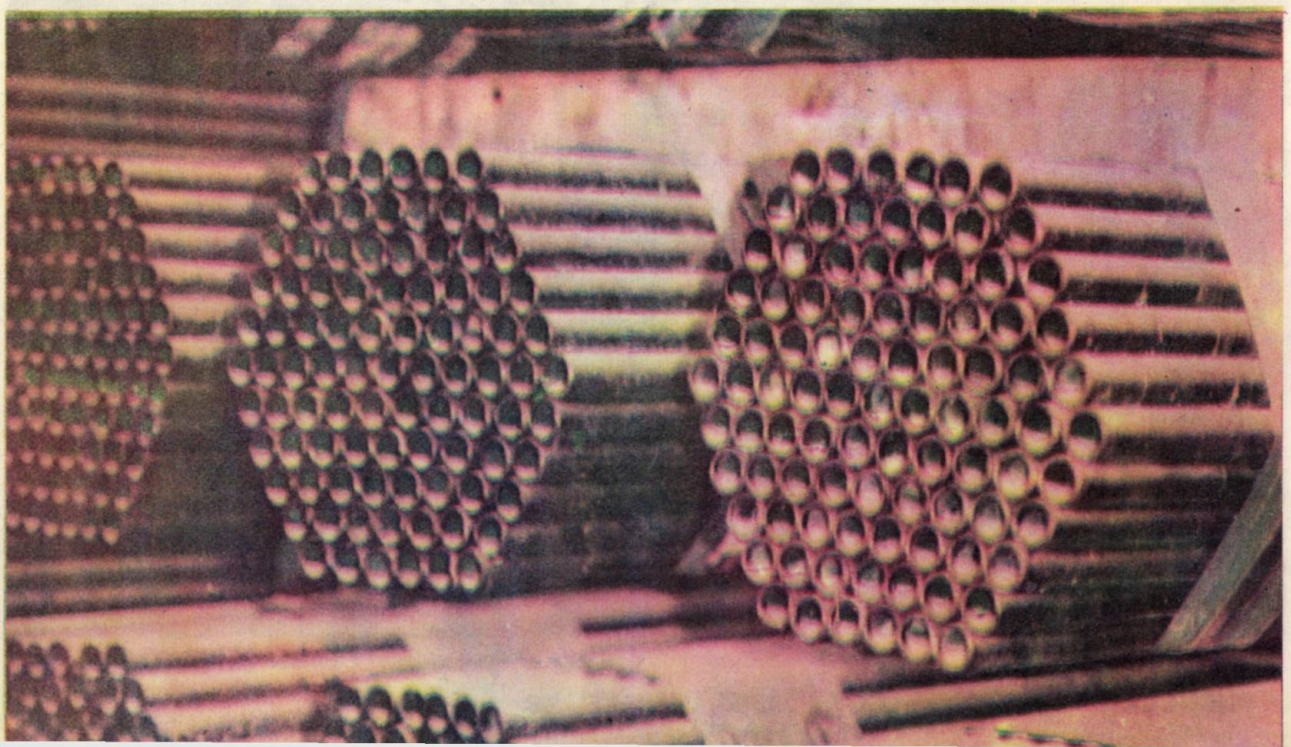

ÎNTREPRINDEREA MECANICĂ NICOLINA IAȘI

PRODUCE ȘI LIVREAZĂ

INSTALAȚII ȘI UTILAJE PENTRU CONSTRUCȚII DE DRUMURI ȘI ÎMBUNĂTĂȚIRI FUNCIARE CARE, DATORITĂ CARACTERISTICILOR TEHNICE ȘI FUNCȚIONALE SUPERIOARE ȘI FIABILITATE SPORITĂ, ASIGURĂ LUCRĂRI DE ÎNALT NIVEL CALITATIV.

În amplul proces de dezvoltare și modernizare cunoscut de industria Iașului, un loc aparte l-a ocupat Întreprinderea Mecanică Nicolina care, în anii construcției socialiste a înregistrat profunde transformări, grație atenției de care s-a bucurat din partea conducerii de partid și de stat.

O dată cu acțiunea de reprofilare a producției și intrarea în funcțiune a noilor capacități, în nomenclatorul sortimental au apărut denumiri strins legate de vastul program de construcții din ultimele decenii : instalații de preparare și punere în operă a betoanelor, instalații de mixturi asfaltice, stații de malaxat, autogredere, screpere, dumpere, compactoare etc. De altfel, cele 31 de tipuri de mașini, utilaje terasiere și de drumuri care se află în momentul de față în fabricație, ocupă principala pondere în producția marfă a întreprinderii. Și încă un fapt semnificativ, aceste produse reprezintă rodul direct al tehnicii ultramoderne cu care este acum înzestrată întreprinderea, precum și al înaltei competențe profesionale a colectivului, devenit în ultimii ani un puternic detașament al industriei constructoare de mașini din țara noastră. Evident, trecerea la noul profil al întreprinderii a impus o seamă de măsuri tehnice și organizatorice : ● reorganizarea liniilor tehnologice, acțiune care a permis specializarea producției și implicit creșterea productivității și eficienței ● acțiuni de modernizare care au vizat, pe deoparte, extinderea folosirii sculelor de mare randament care asigură utilizarea instalațiilor aproape la puterea nominală și reducerea consumurilor tehnologice și de energie aferente fabricației și pe de altă parte tipizarea subansamblelor și reperelor, introducînd această activitate pe calculator, asigurînd pe această cale reutilizarea, în proporție de 70–80%, a unui număr maxim de piese de la un produs la altul ● mecanizarea, automatizarea și robotizarea care completează în mod eficient celelalte acțiuni întreprinse în contextul măsurilor de modernizare, în care sînt cuprinse diferite procese de fabricație.

Programul de perfecționare a organizării și modernizarea proceselor de producție, este menit să rezolve principalele sarcini ce revin întreprinderii în cincinalul 1986–1990, cu participarea activă și creatoare a tuturor colectivelor de muncă din unitate, bucurîndu-se totodată de sprijinul specialiștilor și cadrelor didactice universitare ieșene care, în permanență, au în obiectiv rezolvarea diferitelor probleme pe care le ridică producția Nicolinei.

Compactor vibrator mixt de 10 tf.

Text : Ing. Felicia Rădulescu

NOMENCLATORUL de produse al I.M. Nicolina cuprinde :

INSTALAȚII DE PREPARARE ȘI PUNERE ÎN OPERĂ A BETOANELOR

- betoniere cu cădere liberă, de 200 și 500 l.
- centrale automate de preparare a betoanelor, de 22 și 45 m.c.
- silozuri de ciment, de 25,8 l și 250 t.
- autopompe de beton, de 70 m.c./h.

INSTALAȚII DE PREPARARE ȘI PUNERE ÎN OPERĂ A MIXTURILOR ASFALTICE

- instalații automate de preparat mixturi asfaltice, de 10 și 20 t/h.
- autogudronatoare, de 8 000 l.
- distribuitoare de mixturi asfaltice și betoane, de 200 t/h.

UTILAJE TERASIERE

- autogredere, de 104 și 180 CP.
- screpere, de 11 și 20 m.c. capacitate cupă.
- încărcătoare frontale, de 65, 80 și 104 CP.
- dumpere, de 12 m.c.

UTILAJE DE COMPACTARE

- compactoare statice autopropulsate cu tamburi metalici, de 12 și 14 t.
- compactoare statice autopropulsate pe pneuri, de 18 tf.
- compactoare vibratoare tractate, de 7 și 12 tf.
- compactoare vibratoare autopropulsate, de 10 și 25 tf.

INTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE – IAȘI

După mai mult de trei decenii de producție, Intreprinderea de Antibiotice Iași și-a dobîndit o foarte bună reputație pentru întregul ei program de producție care include cele mai importante antibiotice obținute prin biosinteză, semisinteză și modificare chimică, hormoni steroizi, extracte vegetale și substanțe pure obținute din plante, odată cu numeroase forme galenice, medicamente veterinare și stimulatori de creștere animală.

Toate procesele de fabricație și instalațiile, de asemenea și personalul, se conformează regulilor GMP. Dezvoltarea, producția și testele care asigură calitatea produselor noastre farmaceutice, reprezintă, fiecare, componente importante ale uneia dintre cele mai complexe și avansate industrii din lume. Inteligența necesară menținerii acestor funcțiuni impune o calificare înaltă în mai multe discipline tehnice și științifice. Cu toate că controlul calității este o cerință de mare importanță pentru o înaltă calitate a produselor – în general – ea are însă cea mai mare importanță în producția de antibiotice.

A fost elaborat și publicat un set de cerințe pentru Bună Practicare în Fabricație (GMP) și în Controlul Calității Medicamentelor (Good Laboratory Practices = GLP) sub egida Comitetului de Experți O.M.S., care au purces la pasul decisiv de a recomanda ca toate statele membre să adopte și să aplice acest cod de reguli, de asemenea și schema de certificare. I.A.I. se conformează tuturor cerințelor GMP și GLP în Controlul Medicamentelor întocmai cum se precizează de O.M.S., promovînd prin aceasta „efortul general al O.M.S. în a se obține cel mai înalt nivel de sănătate posibil în lume". Făcînd aceasta, noi exportăm produsele noastre în peste 30 de state din toate continentele.

Printre medicamentele noastre exportate se enumeră : penicilina G, K și Na, penicilina V, tetraciclina, tetraciclina HCl, oxitetraciclina, nystatina, grizeofulvina, streptomicina, meticilina, ampicilina 3 H_2O, ampicilina Na injectabilă, oxacilina injectabilă și perorală, lactobionatul de eritromicină, propionil eritromicina, carbenicilina, acidul aminocaproic, substanță și numeroase unguente, creme și supozitoare.

Printre specialitățile noastre proprii se includ : amoxicilina, cefalotina, Zn-bacitracina, gluconat de calciu, Hemoterp, metronidazol supozitoare, indomitacin unguent, Trimagant, Rutin S, glaucină, Brofimen, lanatozid C, metilergometrina, ergotamină tartrat, ergometrină, Scobutil, Cornhidral, Ergoceps, Variterp și unele ceaiuri de tip instant, precum : Instamixt, Sedinstant, Ticiverol, Tarbedol etc.

ANTIBIOTICS PLANT – IASI
RO – 6647 – IAȘI, ROMANIA

After more than three decades of production the Antibiotics Plant – Iasi has acquired a superior reputation for the whole production programme, including the most important antibiotics obtained by biosynthesis, semisynthesis and chemical manipulation, steroid hormones, plant extracts and purified substances from plants, together with animal feed additives.

All the fabrication processes and equipments, and also the personnel are complied with Good Manufacturing Practice (G.P.M.).

Development, production and testing for the quality assurance of our pharmaceutical products are each important segments for one of the most sophisticated and advanced industries in the world. The skills necessary to optimally maintain these functions require advanced training in several technical and scientific disciplines. Although quality control is an important requisement for high-quality production of all our drugs it enjoins its greatest proeminence in the production of antibiotics.

A set of requirements for Good Practices in the Manufacture (G.M.P.) and Quality Control of Drugs (Good Laboratory Practices = G.L.P.) having been drawn up and published by the WHO Expert Committe on Specifications for Pharmaceutical Preparations, and later the WHO took the decisive step of recommanding that all Member States adopt and apply this code of rules and also, the certification scheme.

The Iași ANTIBIOTICS PLANT is submitted to all requirements for G.M.P. and G.L.P. and Quality Control of Drugs as stated by WHO, so promoting the general WHO "effort to achieve the highest possible level of health through the World".

As so, we export our products in over 30 States, located in all continents.

Among our exported drugs are : penicillin G, K and Na, penicillin V, tetracyclin, tetracyclin-HCl, oxytetracyclin, nystatin, griseofulvin, streptomycin, methicillin, ampicillin 3 H_2O, ampicillin Na for injections, oxacillin for injections and per oral, erythromycin lactobionate, erythromycin propionyl, carbenicillin, aminocaproic acid bulk and numerous ointments, creams and suppositoires.

Among our own specialities are included : amoxicillin, cefalotin, Zn-bacitracin, Ca-gluconicum, Hemoterp, metronidazol-sup, indometacin, Trimagant, Rutin S, glaucin, Brofimen, lanatoside C, methylergometrin, ergotamin tartrate, ergometrin, Scobutil, Cornhydral, ergoceps, variterp and some instant teas as : Instamixt, Sedinstant, Ticiverol, Tarbedol etc.

UNGUENT

INDOMETACIN

35 g ± 5%

ÎNTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE IAŞI

Glaucină

50 g

soluţie 2% – uz intern

Compoziţie .

Glaucină fosfat 2,00 g ; Alcool etilic 1,00 g ; Acid fosforic 0,30 g ; Excipient conserv. pînă la 100,00 g.

SE VA PĂSTRA LA SEPARANDĂ

HEMOTERP crema

20 g

AMOXICILINA

pulbere suspendabilă uz oral
Echivalent cu 1,5 g Amoxicilină pentru 60 ml suspensie.
Se adaugă în flacon apă proaspăt fiartă şi răcită pînă la semnul indicat de săgeată de pe etichetă (60 ml).
Se agită înainte de întrebuinţare.

5 ml suspensie conţine 125 mg Amoxicilină.
Suspensia preparată se poate păstra 7 zile.

ÎNTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE-IAŞI

50 g

BROFIMEN

soluţie 0,2%
uz intern

COMPOZIŢIE :

Clorhidrat de bromhexin	0,200 g
Acid tartric	0,100 g
Nipagin	0,070 g
Nipasol	0,030 g
Apă distilată pînă la	100,00 g

ÎNTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE IAŞI

50 comprimate

Trimagant

comprimate

Compoziţie pentru 1 comprimat:

Lactat de magneziu	0,10 g
Formiat de magneziu	0,10 g
Nicotinat de magneziu	0,05 g

Excipient pînă la un comprimat

CEFALOTINĂ SODICĂ

echivalent cu 1 g cefalotină acid

ÎNTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE IAŞI

RUTIN-S

30 COMPRIMATE

Compoziţie pentru 1 comprimat
Rutin S substanţă 0,04 g
Excipient pînă la 1 comprimat

ÎNTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE IAŞI

Unguent cu clorofilă

35 g ± 5%

ÎNTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE IAŞI

TEHNOTON

STATE ENTREPRISE FOR CONSUMER RADIOTECHNICAL PRODUCTS AND PROFESSIONAL RADIO-COMMUNICATION EQUIPMENT

43 TUȚORA STREET : TEL. 981/35660 : TELEX 022272 – IAȘI – ROMANIA

makes and delivers :

- wireless sets ;
- musical lines ;
- proffessional equipments for naval radio communication ;
- equipments for the close circuit television ;
- electronic components.

The same, TEHNOTON makes : small portable radios, stereo stationary radios and anothers musical liners (radio + pick-up) ; electronic games – for all tastes from everywhere.

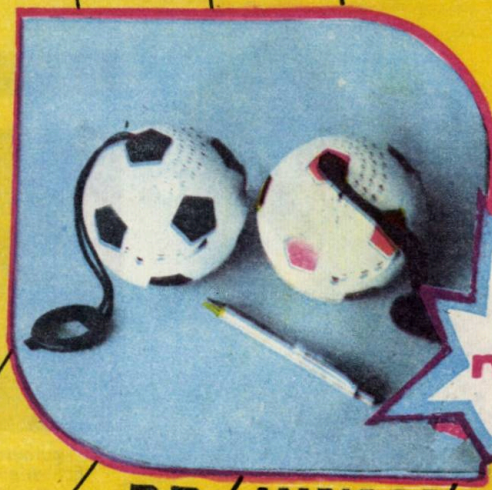

new

R.R. JUNIOR

new

STEREO R.C. 2770

STEREO HI-FI

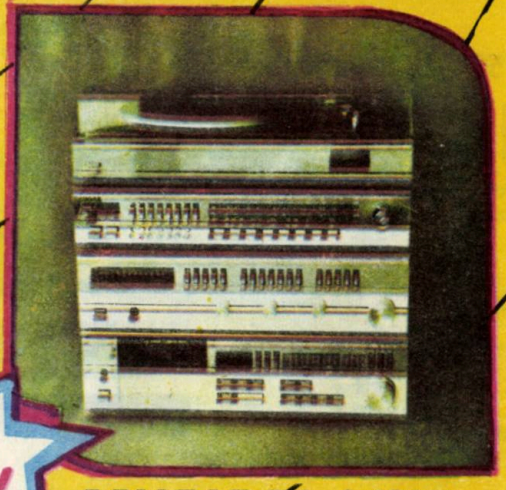

new

MUSICAL LINE

new

R.R. TERRA

R.R. DELTA

new

TEHNOTON

Unitate de frunte a industriei electronice românești, intreprinderea ieșeană realizează o gamă largă de sortimente incadrate in următoarele grupe de produse :

- aparate de radio, bunuri de larg consum
- echipamente de electronică industrială
- echipamente profesionale de radiocomunicații
- echipamente de televiziune cu circuit inchis
- componente electronice.

Caracterizate prin nivel tehnic ridicat, comparabile cu produse similare de pe piața mondială, produsele întreprinderii „TEHNOTON" sint realizate prin asociere de tehnologii avansate cu utilizarea unor componente electronice de inaltă performanță.

Gama produselor cu marca de fabricație „TEHNOTON" și anume : radioreceptoare portabile și staționare, mono și stereo ; radiocasetofoane auto ; sisteme muzicale stereofonice, produse „HI–FI" ; pick-up-uri ; jocuri electronice etc., care se remarcă prin inalte performanțe tehnice și un design deosebit de atractiv, se bucură de mult succes pe piețele tuturor continentelor.

RADIORECEPTOARE PORTABILE ȘI STAȚIONARE

- DELTA
- IRIS
- SONG
- SOLO – 500
- DUO
- MAGIC
- TERRA
- GLORIA
- JUNIOR
- COSMOS
- CLUB

SISTEME MUZICALE STEREO

- SM „DISCO" 2202
- SM STEREO „HI–FI"

RADIOCASETOFOANE

- RC STEREO 2341 (AUTO)
- RC STEREO 2320 (PORTABIL)
- RC STEREO 2770 (TRANSPORTABIL)

COMPONENTE ELECTRONICE

- CONDENSATORI CU TANTAL TUB ȘI PICĂTURA

ECHIPAMENTE DE ELECTRONICĂ INDUSTRIALĂ

- Instalație de pretratare folie IPE
- Contor de lungimi CLAD–01
- Instalații de spălare cu ultrasunete IUS–200
- Dispozitiv de metrare DM–02
- Stații hidrometeorologice SMHM–01
- Instalație de ultrasonare a electrolitului IUIF–01

ECHIPAMENTE DE RADIOCOMUNICAȚII MARITIME

- Radiostație pentru mijloace de salvare PLR 101
- Instalație de telesupraveghere a temperaturii MST–01–A
- Echipament de televiziune in circuit închis
- Stație fluvială 400 w
- Radiogoniometru naval automat ADF–102

Produse purtind marca de fabricație „TEHNOTON".

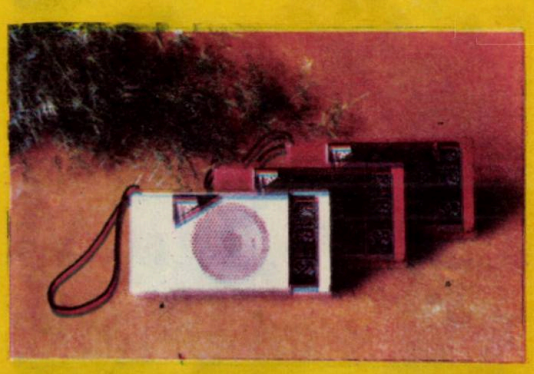

COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE IAŞI

CFS térom®

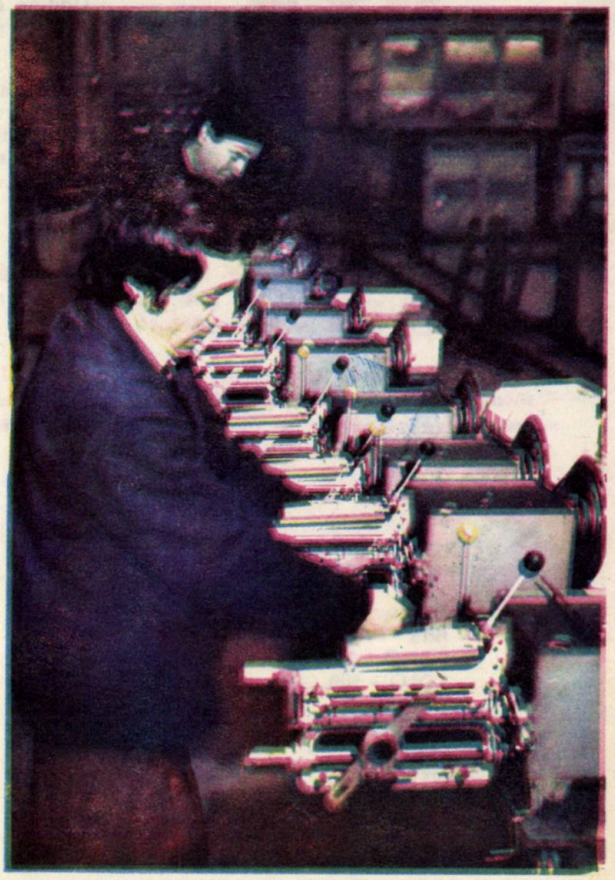

Unitate modernă, de primă mărime a industriei chimice româneşti, dotată cu utilaje, linii tehnologice, instalaţii şi echipamente de performanţă ridicată, şi-a început activitatea de obţinere a produselor poliesterice în anul 1969.

Inaugurîndu-şi fabricaţia cu două sortimente, C.F.S. Iaşi a cunoscut apoi o dezvoltare impetuoasă, diversificînd gama sortimentală, modernizînd continuu tehnologiile în vederea obţinerii unor produse competitive, de calitate superioră, ajungînd astăzi la peste 150 sortimente de fibre, fire textile şi tehnice, folii poliesterice şi alte produse.

Gama largă de sortimente precum şi calitatea firelor şi fibrelor poliesterice, conferă produselor finite calităţi excepţionale de întrebuinţare : rezistenţă bună la purtare, uşor lavabile, neşifonabile, ieftine, moderne, au un tuşeu plăcut şi un aspect proaspăt şi elegant, fiind mereu în ton cu moda.

Produsele de bază ale Combinatului de fibre sintetice Iaşi, sînt :

1. FIBRE SINTETICE POLIESTERICE

– fibre poliesterice tip bumbac ;
– fibre poliesterice tip lînă (puf, pale sau cablu) ;
– fibre poliesterice tip in ;
– fibre poliesterice contractabile ;

2. FIRE SINTETICE TEXTILE

– fire filamentare poliesterice textile răsucite, pentru perdele şi ţesături ;
– fire filamentre poliesterice etirate, pentru aţă de cusut ;
– fire filamentre poliesterice texturate (semimate, lucioase, rotunde sau profilate, albe sau colorate) pentru tricotaje, ţesături şi stofe. Paleta coloristică pentru firele vopsite cuprinde circa 130 de culori, grupate în culori deschise, medii şi închise.

COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE IAȘI

CFS térom®

3. FIRE SINTETICE POLIESTERICE

– pentru diverse articole tehnice (etirare, răsucite, cablate).

4. FOLII POLIESTERICE

– ușor matisate sau transparente pentru industria electronică.

În cadrul C.F.S. Iași s-a dezvoltat și un puternic sector de construcții de mașini care produce :

– utilaje și instalații specifice industriei chimice ;

– mașini de bobinat de precizie cu licență Schweiter ;

– valțuri de tăiere pentru convertere ;

– confecții metalice diferite ;

– broșe de precizie pentru rectificări interioare ;

– conducători de fir din alumină sinterizată.

De asemenea în cadrul atelierelor specializate se pot executa pe bază de comandă :

– operații de tratament pe instalația de ionitrare ;

– cauciucări de piese pe suport metalic ;

– danturări speciale la roți dințate ;

– prelucrări de piese pe mașini-unelte agregat și mașini unelte speciale ;

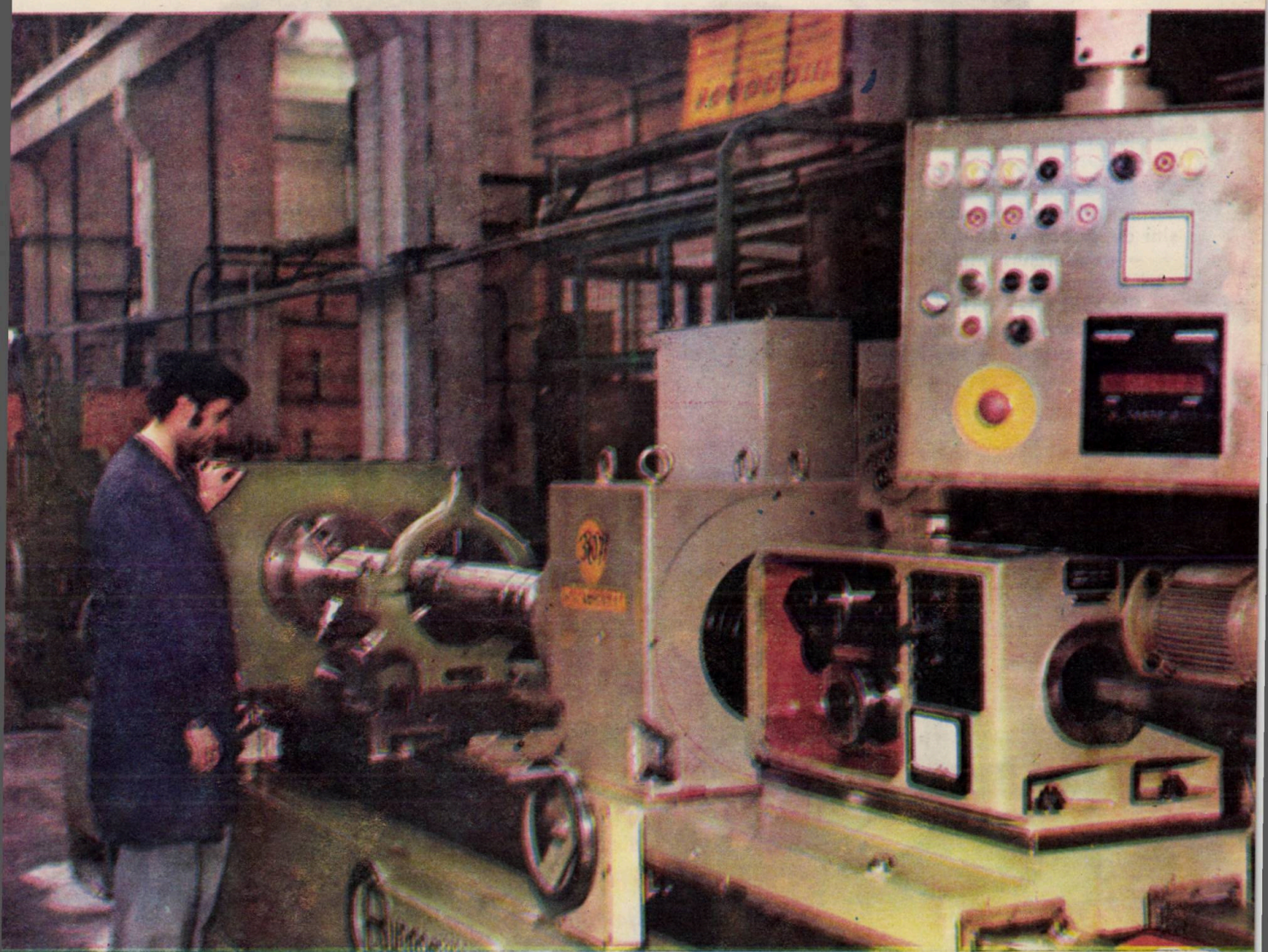

COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE IAŞI

CFS térom®

– prelucrări de carcase, prelucrări cu maşini de găurit în adîncime a arborilor ;

– acoperişuri metalice (cromări dure, zincări, cadmieri, brunări).

BROŞELE DE PRECIZIE – produse de C.F.S. IAŞI se utilizează pentru rectificări interioare ale alezajelor străpunse sau înfundate, cilindrice sau conice

Piesele ce compun broşele sînt dn oţeluri aliate supuse unor tratamente termice şi termochimice ce le asigură calităţi deosebite privind stabilitatea geometrică şi rezistenţa mecanică, ducînd lo a utilizare îndelungată de funcţionare.

Bătaia radială a axului broşei este de 0,002 mm.

Sensul de rotaţie şi sistemul de ungere se vor preciza în comandă.

Producător :

COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE IAŞI

Cod : 6600, şos. Ţuţora nr. 29

telefon : 30020 telex : 022251

IAŞI – ROMANIA

SCUDAS PAȘCANI

Cunoscută sub marca „SCUDAS", Întreprinderea de Scule și Accesorii Speciale Pașcani, produce o bogată și variată gamă de scule, portscule și accesorii pentru mașini-unelte, pentru numeroase dintre acestea fiind singurul producător român.

Din nomenclatorul de produse al întreprinderii vă prezentăm :

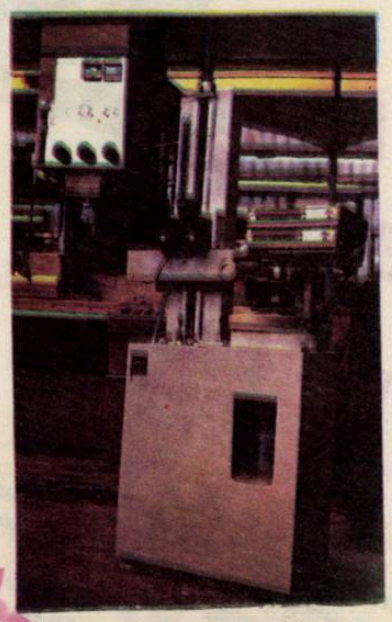

NOU

Dispozitiv de prereglat scule tip bare de alezat

NOU

Cap rotativ de filetat exterior cu cuțite pieptene

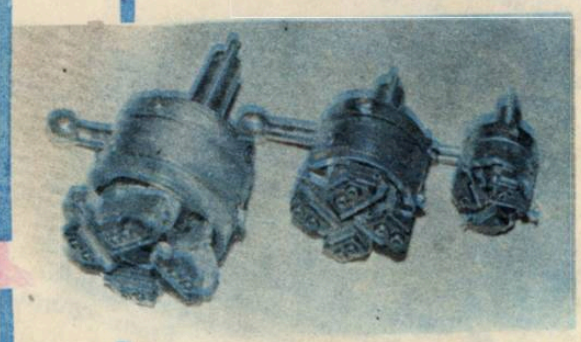

NOU

Capete de filetat exterior, fixe

NOU

Dispozitiv de prereglat scule tip cuțit de strung

NOU

Mandrine de filetat

Pentru detalii tehnice suplimentare specialiștii noștri vă stau la dispoziție !

ÎNTREPRINDEREA DE SCULE ȘI ACCESORII SPECIALE PAȘCANI

Str. Vatra Nr. 80

Tel. 980/63700, Telex 22726

ÎNTREPRINDEREA DE UTILAJE PIESE DE SCHIMB ȘI REPARAȚII IAȘI

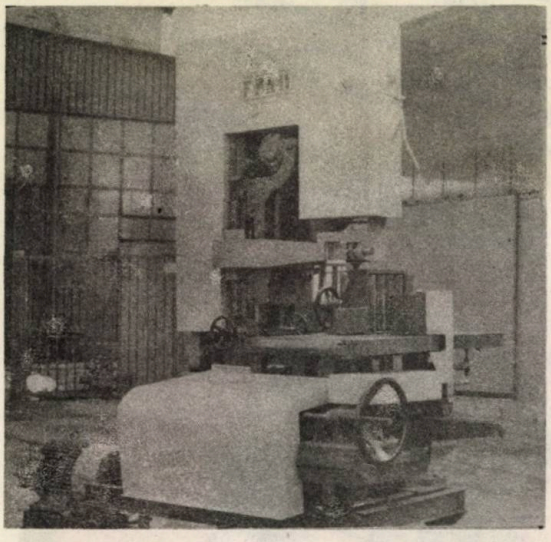

EXECUTĂ ȘI OFERĂ

TUTUROR BENEFICIARILOR INTERESAȚI :

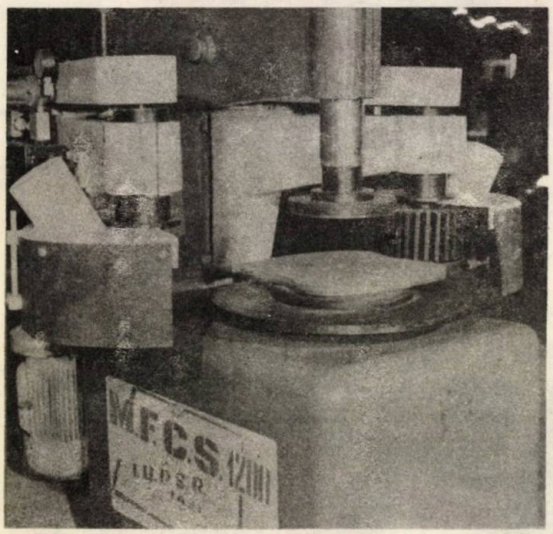

- Corpuri de măcinare sferice și cilindrice, turnate din fontă înalt aliată cu crom rezistentă la uzură : diametre :∅30 – ∅100 mm.
  ∅(19×19 mm ; ∅22×22 mm ; ∅25×30 mm)
- Blindaje turnate din fontă înalt aliată cu crom rezistență la uzură.
- Alte piese de mare uzură.

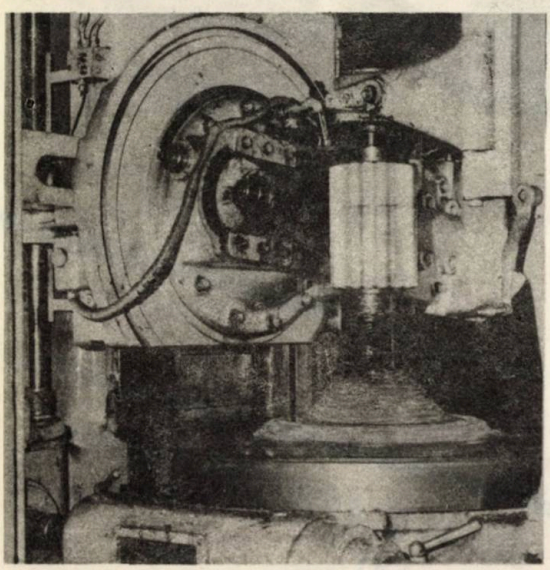

- Transportoare cu : bandă, lanț, role, plăci, racleți.
- Agitatoare, dozatoare și sortizoare.
- Site plane, site disc, site rotunde.
- Mașini de îndreptat țevi și laminoare pt. țevi.
- Caje de laminor și utilaje auxiliare.
- Instalații de evacuare gaze arse.
- Schimbătoare și recuperatoare de căldură.
- Recipienți sub presiune cu : Pmax=20bar ; V=100m^3 ; t=450°
- Ferăstraie de debitat metale cu diametrul discului ∅ 2020mm.
- Pînze de ferăstrău ∅ 2020mm.
- Mașini de ascuțit pînze de ferăstrău ∅ 2020 mm.

- Verificări prin control nedestructiv cu raze X.
- Control nedestructiv cu lichide penetrante.
- Control distructiv.
- Danturări de roți dințate :
  - cilindrice pînă la modul = 16.
  - conice pînă la modul = 10.
- Honuiri pînă la :∅ 250 mm și L=2500 mm.
- Presări pînă la 400 tf.
- Strunjiri pînă la ∅ 2500 mm.

ÎNTREPRINDEREA DE UTILAJE, PIESE DE SCHIMB ȘI REPARAȚII – IAȘI –

Șos. Țuțora nr. 34, telefon 33090, 32461, telex 022274

COD POȘTAL : 6 600

ÎNTREPRINDEREA DE UTILAJE PIESE DE SCHIMB ȘI REPARAȚII IAȘI

EXECUTĂ PE BAZĂ DE COMANDĂ O GAMĂ DIVERSĂ DE PRODUSE PE BAZĂ DE PROIECT SAU TEMĂ

- Mașini și utilaje pentru industria de prelucrare a lemnului
- Mașini, instalații și utilaje pentru industria materialelor de construcții și refractare.
- Mașini, instalații și utilaje pentru industria celulozei și hîrtiei.
- Mașini și utilaje metalurgice.
- Mașini și utilaje pentru industria alimentară.
- Mașini și utilaje pentru industria energetică și minereurilor.
- O gamă diversă de piese de schimb.
- Reparații curente și capitale la motostivuitoare.

- ferăstraie panglică tip : FP3, FP4, FP6, FP7, FP8, FP10
- ferăstraie panglică de spintecat tip. FPS 1100, FPA 11
- mașini de rindeluit și profilat pe patru fețe.
- mașini de frezat și șlefuit contur șezut scaun.
- mașini de sculptat cu patru, șase și opt capete.
- mașini de formatizat și cepuit.
- mașini de șlefuit cu bandă abrazivă.
- mașini universale de tîmplărie.
- mașini de debitat prin ghilotinare fără așchii.
- circular dublu de tăiat la 45°.
- cojitoare tambur pentru bușteni.
- instalații de pulverizat lacuri și vopsele.

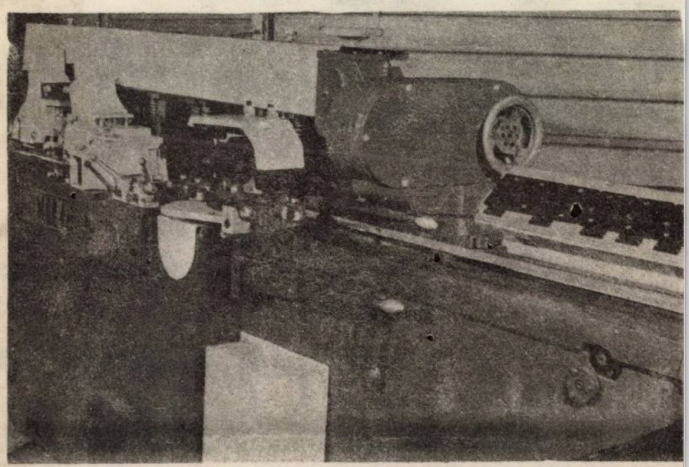

ÎNTREPRINDEREA DE MĂTASE „VICTORIA" IAŞI

Şoseaua Ţuţora Nr. 22 – telef. 30575–30520–32261 Telex 022–257

Diversitate sortimentală – rafinament coloristic – tuşeu mătăsos – confort şi eleganţă – iată doar cîteva din atributele ţesăturilor produse de către Întreprinderea de mătase „Victoria" Iaşi.

● FIRA ● EMILIA ● CIOCÎRLIA ● LIPOVA ● CORALA ● VICTORIA ● articole impermeabilizote şi sirate pentru haine sport ● căptuşeli din fire artificiale şi sintetice, articole purtînd marca de fabricaţie „TOMIRIS" sînt binecunoscute şi apreciate atît în ţară cît şi peste hotare.

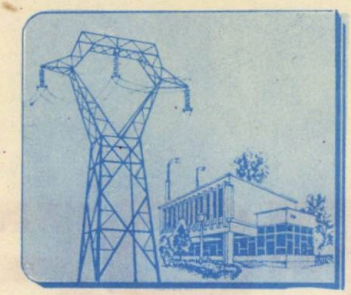

ÎNTREPRINDEREA DE REȚELE ELECTRICE IAȘI

Înființată în anul 1961, I. R. E. Iași a parcurs un drum de împliniri fără precedent, pentru care vrednicul colectiv de energeticieni n-a precupețit nici un efort, în vederea asigurării energiei electrice necesare orașului, aflat într-un amplu proces de industrializare și modernizare urbană, imprimată de politica profund științifică a P.C.R. de dezvoltare echilibrată a tuturor zonelor țării.

Drumul parcurs de la înființare a însemnat la activitatea industrie o creștere a fondurilor fixe de aproape 30 de ori și tot atît la energia electrică vîndută, iar la productivitatea muncii o creștere de peste 20 de ori. În același timp, la activitatea de construcții-montaj s-a înregistrat o creștere de aproape 4 ori, ca de altfel și la productivitatea muncii. Creșteri asemănătoare au fost consemnate și la activitatea de proiectare și transport.

I. R. E. patronează o școală profesională și un liceu energetic. Are, apoi, în structură, un oficiu de calcul dotat cu aparatură de înalt nivel tehnic.

Structura profesională a personalului muncitor este radical schimbată față de primii ani de activitate, ponderea (90%) avînd-o cadre cu studii superioare și medii de specialitate.

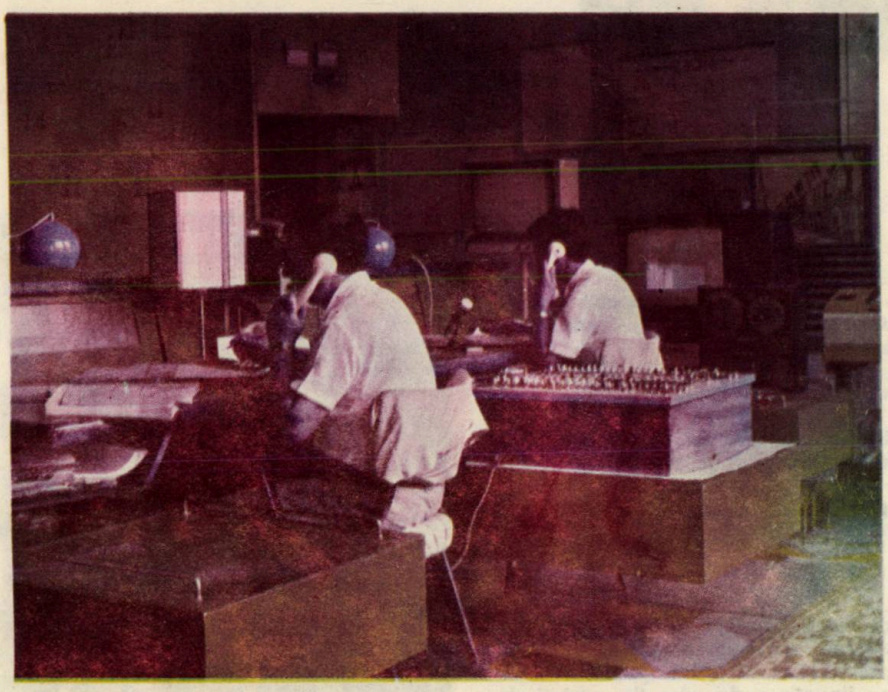

Dispecer energetic — Telegestiunea energiei electrice.

I. R. E. IAȘI asigură:

- distribuirea și furnizarea energiei electrice tuturor categoriilor de consumatori de pe raza județului Iași, continuitate și siguranță a alimentării acestora ;
- execuția lucrărilor de exploatare, întreținere și reparații a rețelelor electrice de medie și joasă tensiune, a punctelor de alimentare și posturilor de transformare a branșamentelor și celorlalte instalații electrice pentru furnizarea energiei electrice ;
- producerea energiei electrice în microhidrocentrale, exploatarea, întreținerea și repararea instalațiilor și agregatelor din aceste unități ;
- îndrumarea și controlul privind producerea și utilizarea, cu eficiență maximă, a tuturor formelor de energie pe raza sa de activitate ;
- asigurarea respectării prevederilor legale și prescripțiilor tehnice, de către toate categoriile de consumatori, privind utilizarea rațională și cu maximum de eficiență a energiei electrice, acordînd asistență tehnică de specialitate și controlul respectării acestora, precum și în încadrarea în repartițiile aprobate și consumurile energetice normate ;
- îndrumarea acțiunilor de valorificare a surselor noi, recuperabile și refolosibile de energie, acordînd asistență tehnică de specialitate și controlînd utilizarea cu maximum de eficiență a acestora ;
- proiectarea rețelelor electrice proprii și ale consumatorilor, pînă la tensiunea de 110 Kv inclusiv, de pe raza județului Iași, execuția lucrărilor de construcții-montaj a rețelelor electrice proprii și ale consumatorilor, pînă la tensiunea de 60 Kv inclusiv, de pe raza județului Iași ;
- transportul energiei electrice, prin liniile și stațiile arondate acestora, în raza județelor Iași și Vaslui.

Constituită ca o activitate distinctă în cadrul întreprinderii, activitatea de informatică s-a afirmat în ultimii ani în vederea realizării celor mai importante obiective ale întreprinderii : modernizarea producției, creșterea productivității muncii, gospodărirea rațională a energiei, printre care :

– înlocuirea izolației liniilor electrice aeriene de I.T. și M.T. ;

– înlocuirea echipamentelor primare din stații și posturi de transformare și modernizarea protecției prin relee ;

– telemecanizarea stațiilor de transformare, începută în anul 1968 cu stația Breazu, s-a continuat în următorii ani cu încă 10 stații de transformare. Din acestea, cele amplasate în municipiul Iași (6 stații) sînt exploatate în sistem centralizat, începînd cu anul 1979. Echipamentul utilizat este de tip TELESTAT-M ;

– telemecanizarea punctelor de alimentare din municipiul Iași, realizată cu echipament TELEPAL, dată în exploatare în anul 1977 ;

– tratarea neutrului prin rezistor, începută în anul 1983 (stația Regie), s-a extins la toate stațiile cu rețea subterană 20 Kv din municipiul Iași (6 stații). În anul 1985 s-a pus în funcțiune și prima stație 110/20 Kv cu rețea aeriană 20 kv (stația Gorban) ;

– asigurarea protecției la STA și coordonarea izolației, tratarea izolației cu unsoare siliconică în zone poluate și stabilirea zonelor poluate ;

– montarea bateriilor de condensatoare pentru îmbunătățirea factorului de putere ; s-au montat condensatoare în 90% din stațiile de transformare și se continuă montarea condensatoarelor de joasă tensiune în PTz și PTA ;

– folosirea PTA fără siguranțe pe partea de medie tensiune la 90 posturi de transformare ;

– urmărirea centralizată a consumului de energie (telegestiunea energiei electrice) pentru marii consumatori industriali ;

– montarea descărcătoarelor cu rezistență variabilă de joasă tensiune, pentru protecția la supratensiuni atmosferice a echipamentului de joasă tensiune ;

– utilizarea STEP 20 Kv (cu cuțite de punere la pămînt) pentru creșterea productivității muncii la lucrările ce se execută în L.E.A. 20 Kv.

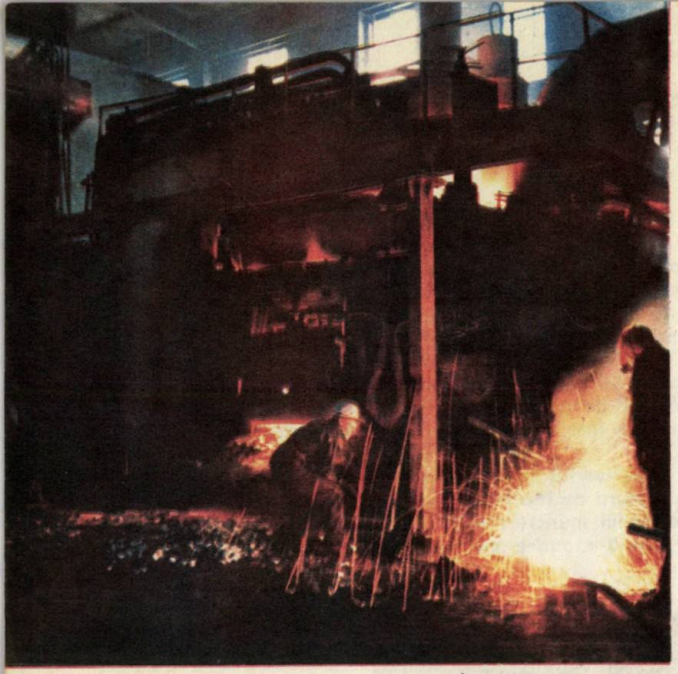

FORTUS

FOR

COMBINATUL D

Dotat cu maşini unelte de mari p
laje executate după documentaţii propr

1. PIESE FORJATE

cu masa cuprinsă intre 5 şi 120 tone/buc. din oţel carbon sau aliat care au caracteristici mecanice garantate după încercări sau control ultrasonic, printre care :

– bare, axe, arbori cu diametre de la 160 la 2000 mm şi lungimi de la 9 pînă la 25 m ;
– flanşe ;
– discuri pline şi găurite cu diametre de la 400 mm pînă la 2000 mm şi grosimi de la 100 mm pînă la 1600 mm ;
– blocuri pentru matriţe ;
– inele forjate pe dorn ;
– piese cave forjate pe dorn.

2. PIESE TURNATE DIN FONTĂ

unicate sau de serie cu masa cuprinsă de la 4 tone/buc. pînă la 120 tone/buc., prelucrate mecanic, eboş sau final, cu tratamente termice primare ;

– utilaje de turnare ca : lingotiere de orice tip, poduri de turnare, maselotiere etc. ;
– batiuri pentru maşini-unelte grele ;
– cilindri din adamit etc. ;
– cilindri turnaţi din fontă cu crustă dură.

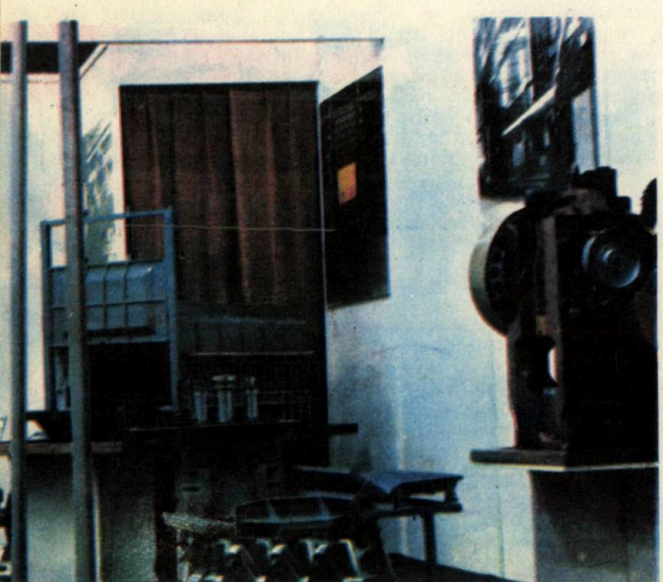

3. PIESE TURNATE DIN OŢEL

unicate sau de serie, de orice marcă, cu masa cuprinsă între 0,5 tone/buc. şi 100 tone/buc. ;

– utilaje de turnare de orice formă sau dimensiuni ;
– lingouri din oţeluri obişnuite şi din oţeluri speciale din toată gama.

4. UTILAJ METALURGIC

cu masă de 5 pînă la 250 tone/buc. :

– oale de turnare, oale de zgură pentru siderurgie ;
– vagoneţi de turnare şi transport, utilaje de turnare ;
– utilaje pentru turnarea continuă : cristalizatoare, role, lanţuri ;
– utilaje grele pentru laminoare şi oţelării : caje de laminare, bare de cuplare, cilindri, utilaje auxiliare etc. ;
– convertizoare şi părţi convertizoare ;
– părţi de furnale : conducte inelare, de aer cald etc. ;
– utilaje pentru cocsochimie.

TUS

TILAJ GREU IAŞI

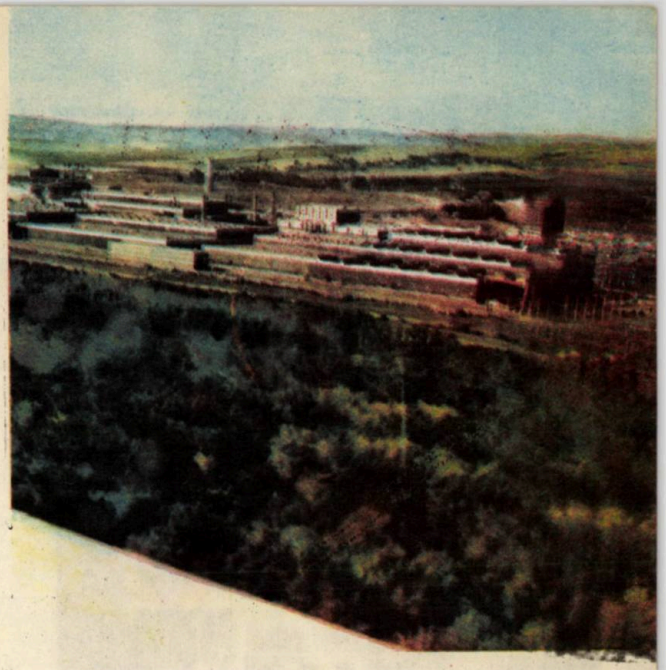

rmanţe, FORTUS produce şi livrează uti-
ıu ale partenerilor externi şi interni.

10. SCULE ŞI DISPOZITIVE DE MARE PRODUCTIVITATE PENTRU MAŞINI DE ÎNALTĂ PERFORMANŢĂ

11. INSTALAŢII DE AUTOMATIZARE ŞI ACŢIONARE

– acţionări electrice, hidro-pneumatice pentru utilaje industriale de toate tipurile ;
– arzătoare de impuls pentru combustibil gaz metan şi echipamente de comandă ale acestora.

12. UTILAJ REFRACTAR

– incineratoare ;
– cuptoare şi uscătoare rotative ;
– schimbătoare de căldură.

13. UTILAJ ENERGETIC

– vane fluture ;
– turbine KOTR 13,5 MW.

5. UTILAJE PENTRU INDUSTRIA METALURGICĂ DE CONSTRUCŢII ŞI REFRACTARE

– mori de ciment ;
– fabrici de ciment ;
– concasoare ;
– mori pentru măcinarea minereurilor.

6. UTILAJE PENTRU DEFORMAREA PLASTICĂ A METALELOR

– ciocane de forjare liberă din gama 1250–5000 daNm ;
– ciocane matriţare de forjare de 25 000 daNm ;
– ciocane matriţare de forjare de 40 000 daNm.

7. POMPE CENTRIFUGALE DE MARE CAPACITATE

– pompe pentru irigaţii de tip MV, MVU sau AVR ;
– pompe pentru centrale nucleare.

8. SCULE AŞCHIETOARE DE DIFERITE FORME ŞI DIMENSIUNI

9. PIESE DE SCHIMB PENTRU MAŞINI–UNELTE GRELE ŞI FOARTE GRELE

NOU

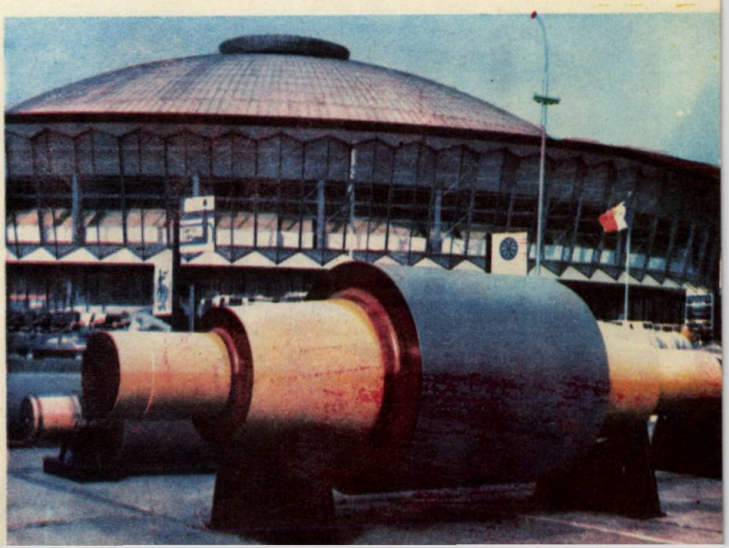

Moldoplast IAȘI

ÎNTREPRINDERE DE PRELUCRARE MASE PLASTICE
I A Ș I

Acționind consecvent pe linia diversificării continue a producției, Întreprinderea de prelucrare a maselor plastice Iași a asimilat în ultima vreme noi sortimente, astfel că în prezent gama produselor fabricate satisfac în condiții sporite, atît cerințele economiei naționale cît și solicitările comerțului, a cumpărătorilor.

*

Paleta largă a produselor care poartă marca de fabricație „MOLDOPLAST" IAȘI cuprinde, între altele, următoarele sortimente de un înalt nivel calitativ :

1. Prelucrate din polietilenă – joasă densitate **folii, cu grosimi de la 20 la 200 microni și lățime maximă de 12 metri, saci menajeri cu grosimi între 30–100 microni, sacoșe bicolore tip maieu, sacoșe tip banană cu miner îngroșat prin extrudere, folii contractibile.**

2. Prelucrate din polietilenă – înaltă densitate **folii și ambalaje cu grosimi între 14–40 microni.**

3. Prelucrate din copolimer EVA ; **folii contactibile cu grosimi între 15–20 microni.**

4. Prelucrate din policlorură de vinil – PVC ; **noi tipuri de granule pentru izolații electrice în regim normal și THA, încălțăminte (tălpi) obiecte de uz casnic ; tuburi rezistente la presiuni înalte de pînă la 200 atm. ; tuburi armate cu spiră dură din PVC, pentru aspirație, cu diametre de pînă la 100 mm. ; țevi nervurate pentru irigații cu diametre de pînă la 300 mm. ; tuburi plastifiate rezistente la carburanți ; folii pentru hidroizolații ; tuburi contractibile cu pereți subțiri și pereți groși ; folii rigide modificate la șoc ; tuburi pentru cămăși copsuri, repere auto.**

5. Prelucrate din polipropilenă
saci țesuți, plăci cu grosimi între 2–6 mm. și lățime de 1100 mm., repere auto.

6. Prelucrate din poliamidă **tuburi și repere auto.**

7. Prelucrate din ABS și PAS **plăci cu grosimi între 2–6 mm și lățime maximă de 1100 mm, repere auto.**

8. Prelucrate din poliuretan **garnituri diverse.**

9. **Anvelope reșapate pentru autoturisme și autocamioane.**

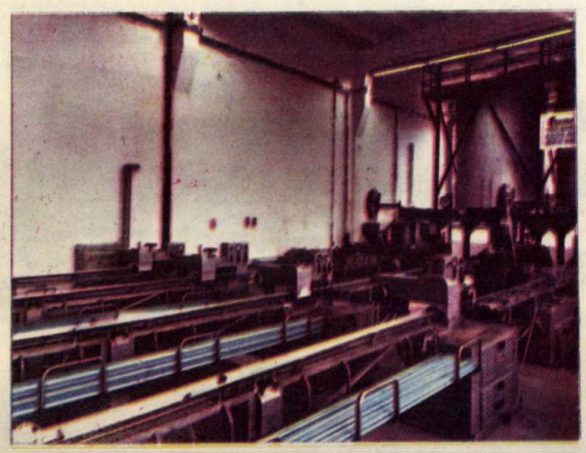

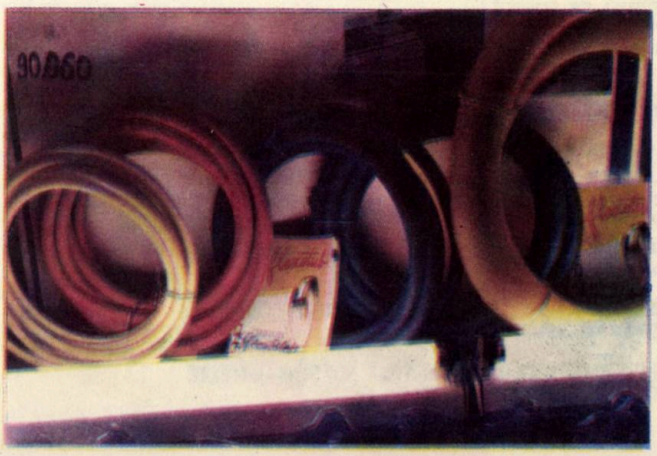

Întreprinderea de Piese Auto Iași

Str. AUREL VLAICU Nr. 77 Tel. 75880 ; Telex 022275

ÎNTREPRINDEREA DE PIESE AUTO IAȘI oferă celor interesați o gamă variată de piese de schimb auto din familiile de: ambreiaje, cîrlige-tracțiune, cilindri-frînă, mecanisme-direcție, trolii hidrostatice, pîrghii, leviere ș.a.

Relații suplimentare se pot obține la adresa întreprinderii — str. Aurel Vlaicu nr. 77 Iași, sau la telefon nr. 72070, prefix 981.

Produse din nomenclatorul de piese :

● AMBREIAJE MECANICE CU PÎRGHII

- ∅ 310 reper 81.30.000.6191
- ∅ 380 reper 81.30.000.6275
- 2 × ∅ 380 reper 89.30.000.6066
- ∅ 420 Tip I reper 81.30.000.6288
- ∅ 420 tip II reper 81.30.000.6270

Caracteristici tehnice

	∅ 310	∅ 380	2 × ∅ 380	∠ 425	
				Tip I	Tip II
– Moment maxim (Nm)	370	760	1200	760	760
– Forța la rulment de presiune (N)	1900	2520	3140	1950	3450
– Forța dezvoltată de arcuri (N)	8300	12600	13000	14750	17250
– Nr. discurilor de presiune	1	1	2	1	1
– Diametru de flanșare (mm)	375	435	440	475	475
– Masa netă (kg)	25	35	75	55	55

● CÎRLIGE DE REMORCARE

reper 113N – 2805.000
reper 89.42001.6003

Caracteristici tehnice

	113 N.	6003
– greutatea maximă remorcată (tf)	8	15
– diametrul ochetului (mm)	76	76
– dimensiunea flanșei (mm)	155 × 90	200 × 140
– lungimea (mm)	400	405
– lățimea (mm)	190	270
– înălțimea (mm)	90	200
– masa netă (kg)	16	27,5

● MECANISME DE DIRECȚIE

a. 12·F.08.103 reper 89.46000.6008
b. 131.3401.100 reper 89.46000.6007
c. 131.3401.000 reper 89.46000.6006

Caracteristici tehnice

	a	b	c
– raport de transmisie	21,8	21,8	21,8
– momentul necesar rotirii (daN)	0,14	0,14	0,24
– nr. de rotiri ale volanului	90°	90°	90°
– lungime (mm)	310	310	310
– lățime (mm)	230	260	260
– înălțime (mm)	200	235	230
– masa netă (kg)	14,5	14,5	15

● TROLII HIDROSTATICE

TH 6 neper 89.42300.6034
TH 10 tip I reper 89.42300.6032
TH 10 tip II reper 89.42300.6033
TH 14 reper 89.42300.6061

Caracteristici tehnice

	TH 6	TH 10		TH 14
		Tip I	Tip II	
– forța maximă de tracțiune (tf)	6	10	10	14
– lungimea cablu (m)	60	60	46	60
– viteză de înfășurare a cablului (m/min)	10	10	10	10
– lungime (mm)	597	960	900	973
– lățime (mm)	597	775	745	760
– înălțime (mm)	305	450	550	459
– masa netă (kg)	235	565	501	615

● CUPLAJ DE REMORCARE G 140 reper 81.42.001.6020

Caracteristici tehnice

- greutate maximă remorcată 18 tf
- diametru maxim a pivotului de cuplare 39 mm
- lungime totală 571 mm
- înălțime totală 360 mm
- masă netă 34 kg

BANDĂ DE MONTAJ – AMBREIAJE.

IPL

IAȘI ROMÂNIA

ÎNTREPRINDEREA DE PRELUCRARE A LEMNULUI

STRADA BUCIUM 34 TELEFON 981/34620 TELEX 22255

PRODUCE:

MOBILĂ DE ARTĂ ȘI SCULPTATĂ

MOBILĂ MODERNĂ

MIC MOBILIER

SCAUNE

CASETE ȘI INCINTE ACUSTICE R. R.

I.M.C. IAȘI

• PRODUCE ȘI LIVREAZĂ PENTRU:

• ÎNTREPRINDERI

– panouri mari prefabricate
– elemente industriale
– blocuri ceramice
– țiglă cu jgheab trasă prin filieră
– fișii ceramice pentru pereți despărțitori
– blocuri din beton cu agregate ușoare
– fișii din ipsos

• POPULAȚIE

– blocuri ceramice pentru construcții de locuințe
– fișii ceramice pentru pereți despărțitori
– blocuri din beton cu agregate ușoare

I.M.C. IAȘI Șoseaua Tomești Nr. 6 Telefon 32444; 33468

INTREPRINDEREA DE MAȘINI AGREGAT
ȘI MAȘINI UNELTE SPECIALE
Șoseaua Țuțora nr.32, telefon 981/35651, telex 22300
Iași·Romania,6600

Mașinile agregat și mașinile unelte speciale realizate de I.M.A.M.U.S. IAȘI, și-au căpătat de-a lungul anilor un binemeritat prestigiu.

PRECIZIE – PRODUCTIVITATE – FIABILITATE

Sînt acestea principalele atribute care sintetizează caracteristicile sub care sînt cunoscute și apreciate, în țară și peste hotare, produsele întreprinderii purtînd marca „AGMUS".
Programul de fabricație al întreprinderii cuprinde printre altele :

MAPL — MAȘINĂ DE AMBALAT PASTE LUNGI

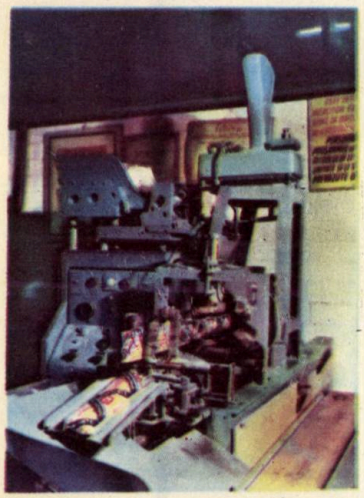

Descriere :
Mașina de ambalat paste lungi este destinată efectuării operației de ambalare a pastelor făinoase lungi. Ambalarea se face în pungi din folie, care sînt sudate la ambele capete. Înainte de operația de ambalare, mașina efectuează și operația de dozare a pastelor.
Caracteristici :

– Lungimea pastelor ce se pot ambala	280 mm
– Productivitatea	8 pachete/min
– Putere instalată	1,2 Kw
– Gabarit	2800×1225×2095
– Greutate	976 kg

VP-100 — MAȘINĂ DE VIDAT PUNGI

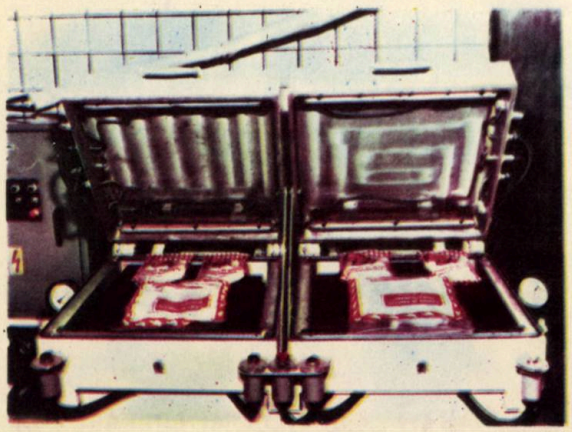

Descriere :
Mașina de vidat pungi V.P.-100 este destinată efectuării operației de vidare a pungilor din material plastic folosite ca ambalaj al diverselor produse din carne și semipreparate din carne.
Caracteristici :

– Debit pompă	9 m^3/h
– Presiune limită	$9{,}3 \div 10^{-1}$ Pa
– Dimensiuni cuvă	2×(498×480×180)
– Putere instalată	0,37 Kw
– Gabarit	1 000×660×600
– Tensiune alimentare	220 V/380 V
– Greutate	100 kg

UJCM UNIUNEA JUDEȚEANĂ A COOPERATIVELOR MEȘTEȘUGĂREȘTI IAȘI

SERVICII MAI MULTE, MAI DIVERSE ȘI DE CALITATE SUPERIOARĂ – iată principalele deziderate sub semnul cărora își desfășoară activitatea colectivele cooperativelor meșteșugărești ieșene.
Din ampla paletă a serviciilor și a produselor realizate de unitățile aparținînd U.J.C.M. Iași vă recomandăm :

Dacă urmează să vă mutați într-o locuință nouă și aveți probleme legate de amenajarea apartamentului, le puteți rezolva foarte simplu apelînd la meșteșugarii Cooperativei „Constructorul", cu sediul în str. Zmeu nr. 3. Meseriașii acestei unități execută tot felul de lucrări de zugrăveli, montări tapete lavabile, precum și tot felul de vopsitorii.

Dacă haina dv. din piele sau cojocul (natural ori sintetic) s-au uzat și nu doriți să le mai purtați, le puteți valorifica la un preț convenabil prin unitatea specializată în astfel de achiziții a Cooperativei „Solidaritatea", situată în str. Costache Negri (colț cu str. Bărboi).

La parterul blocului 556 din șoseaua Păcurari, Cooperativa „Igiena" a deschis o spălătorie modernă, dotată cu utilaje de mare capacitate și înaltă productivitate, unde se primesc obiecte de lenjerie și diverse albituri, atît de la populație cît și de la întreprinderi și instituții. Pentru cetățeni există și un sector cu autoservire.

Unitățile de croitorie pentru femei ale Cooperativei „Tehnica Confecției" din cadrul complexului de prestări de servicii „Arta modei" din bulevardele Ștefan cel Mare, Independenței, 30 Decembrie, Socola, Alexandru cel Bun, Dacia și str. Țuțora execută, cu materialul cooperativei sau al clientului, o gamă variată de obiecte de îmbrăcăminte. Modelele comandate sînt executate de meseriași cu înaltă calificare, în termen scurt și în pas cu ultima linie a modei.

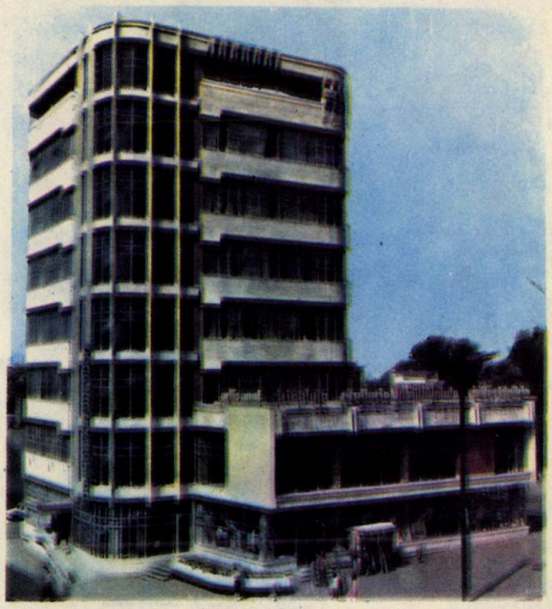

Apelînd la serviciile lucrătorilor din atelierele de tricotaje și lenjerie ale Cooperativei „Sporul" vă puteți procura sau comanda o gamă variată de tricotaje și obiecte de lenjerie. Beneficiați, în felul acesta, de servicii ireproșabile și economisiți din timpul dv. prețios.

Cooperatorii de la „Mobilă și tapițerie" execută, pe bază de contract, obiecte de mic mobilier, reparații de mobilă și tapițerie, confecționează galerii pentru perdele și furniruiesc biblioteci (modulate sau suspendate), rafturi și taburete.

Prin atelierele sale din Piața Unirii, str. Păcurari și str. Cuza Vodă, Cooperativa „Prestațiunea" achiziționează de la cetățeni, la prețuri deosebit de avantajoase, autoturisme, motociclete și motorete în scopul recondiționării și vînzării.

În cadrul expoziției permanente amenajate la magazinul de prezentare și desfacere a produselor proprii ai Cooperativei „MIORIȚA", din bulevardul 30 Decembrie, sînt prezentate săptămînal noile modele realizate de creatori și de ceilalți lucrători ai unității.

Cetățeni ! Uniunea Județeană a Cooperativelor Meșteșugărești Iași din b-dul Ștefan cel Mare nr. 8, telefon 1 52 01, 1 45 28, vă stă la dispoziție, împreună cu conducerile cooperativelor, în situația că doriți să ne sugerați îmbunătățiri ale structurii prestațiilor de servicii și a produselor cooperației meșteșugărești.

c.i.b.i.

Str. „Primăverii" Nr. 2 IAŞI,
Tel. 36760 ; Telex 22345

Poziná realizată de Manuela Oboroceanu

Fire şi ţesături din bumbac şi în amestec cu fibre chimice, unii, vopsite în fir şi imprimate pentru lenjerie, cămăşi-bluze, rochii, îmbrăcăminte exterioară, decoraţiuni, articole tehnice, inserţii textile etc.

Tehnologiile moderne de fabricaţie conferă produselor realizate de întreprinderile aparţinînd CENTRALEI INDUSTRIEI BUMBACULUI IAŞI calităţi superioare, apreciate în ţară şi peste hotare.

IAȘI confecții

ÎN ORICE SEZON, PENTRU TOATE VÎRSTELE, „CONF" IAȘI OFERĂ O BOGATĂ GAMĂ SORTIMENTALĂ DE CONFECȚII ÎN POZIȚII COLORISTICE VARIATE, ÎN PAS CU CERINȚELE MODEI VESTIMENTARE.

«CONF» IAȘI

O MARCĂ RECUNOSCUTĂ PENTRU CALITATEA PRODUSELOR SALE ATÎT ÎN ȚARĂ CÎT ȘI PESTE HOTARE

CONF

ÎNTREPRINDEREA DE CONFECȚII – IAȘI
ROMÂNIA

STR. TUȚORA NR. 26
TEL. 32500
TELEX 2232

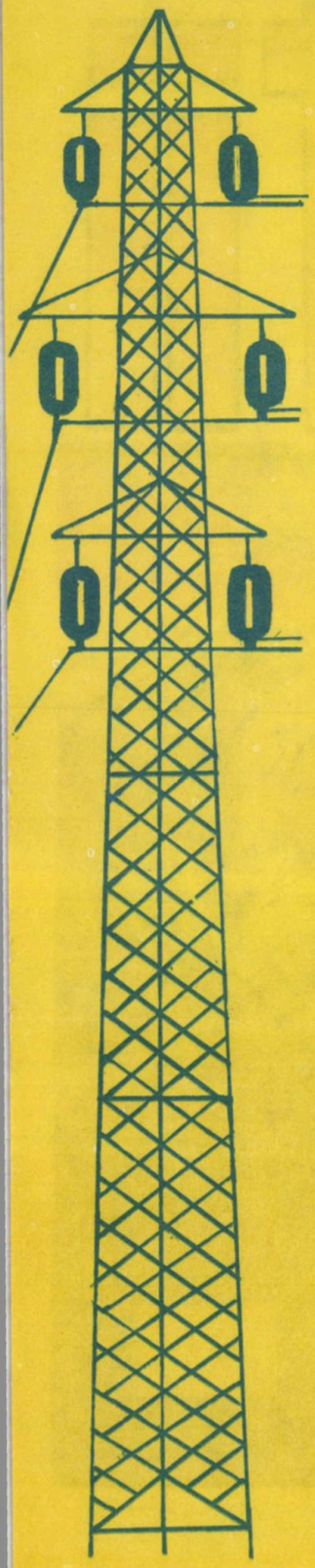

ÎNTREPRINDEREA ELECTROCENTRALE IAŞI

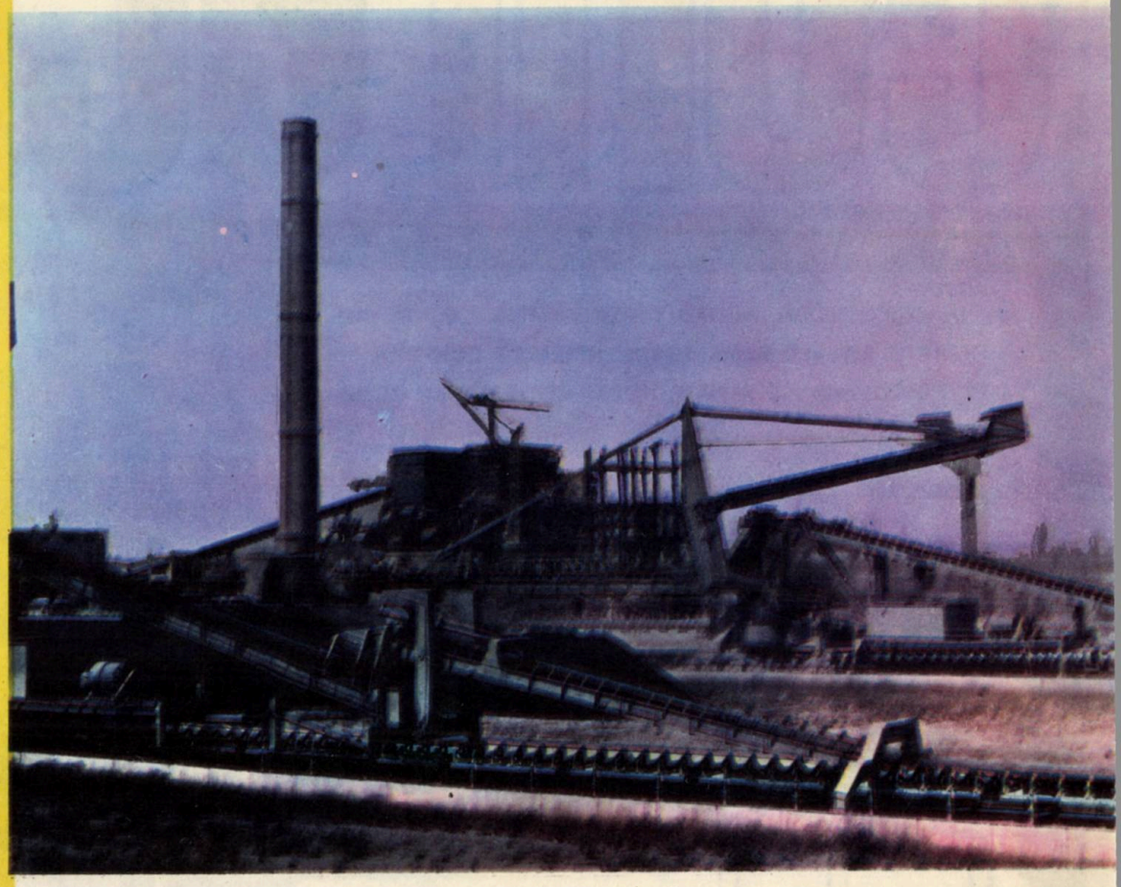

I.E. IAŞI, PRIN CENTRALELE ELECTRICE DE TERMOFICARE IAŞI 1 ŞI IAŞI 2:

– furnizează energie electrică sistemului energetic naţional ;

– livrează abur tehnologic consumatorilor industriali din platforma Ţuţora ;

– livrează energie termică sub formă de apă fierbinte ansamblurilor de locuinţe, unităţilor industriale şi serelor din municipiul Iaşi.

I. C. S. MĂRFURI METALO-CHIMICE IAȘI

Strada Ștefan cel Mare Nr. 2 bis; telefon: 16162

pune la dispoziția cumpărătorilor, prin magazinul de mobilă din str. Manta Roșie și prin magazinele-expoziții din cartierele Bularga, Podu Roș, Galata, Alexandru cel Bun, Păcurari, o gamă variată de mobilă :

DORMITOARE :

- Sandra
- Ancora
- Mamaia
- Ceahlău
- Cristi
- Clasic

CAMERE PENTRU TINERET :

- Luceafăr
- Bihor
- Voroneț
- Aurica
- Nova
- Codruța
- Mălina
- Dina
- Alexandru

CAMERE DE ZI ȘI SUFRAGERII :

- Agata
- Neda
- Lebăda
- Cecilia
- Andrei
- Putna
- Voroneț

BUCĂTĂRII :

- Crina
- Dina
- Belona
- Dora
- Maria
- Bihoreanca
- Țărăncuța
- Nona

BIBLIOTECI :

- Tofana
- Păltineni
- Dunărea
- Prima

precum și o serie de piese dispersate.

Se asigură transportul, ridicatul pe verticală, montări, demontări și aranjatul în apartament.

vă invită să vizitați noile unități comerciale din următoarele cartiere :

CENTRUL CIVIC

- Unitatea 109 Melodia – Colierul
- Unitatea 116 Iris
- Unitatea 190 Sport-Turism-Camping
- Unitatea 122 Electro-sincron

CARTIER OANCEA

- Unitatea 248 Menaj-sticlărie-uz casnic
- Unitatea 239 Electrice-electronice
- Unitatea 123 Cadouri

CARTIER PĂCURARI

- Unitatea 235 Electrice – str. Culturii
- Unitatea 237 Menaj-chimice – str. Culturii
- Unitatea 255 Papetărie-jucării
- Unitatea 262 – Porțelanul
- Unitatea 23 Presă

CARTIER C.U.G.

- Unitatea 251 Menaj-uz casnic
- Unitatea 260 Papetărie-jucării
- Unitatea 261 Electrice-electrotehnice
- Unitatea 252 Papetărie-jucării

CARTIER ZUGRAVI

- Unitatea 256 Papetărie-tutungerie
- Unitatea 257 Chimice-fierărie
- Unitatea 258 Menaj-uz casnic

precum și alte unități de tutungerie, papetărie, parfumerie și difuzarea presei.

Oferă prin toate unitățile electrice mașini automate de spălat cu 12 programe.

M.I. Et. – C.I.E.A.

ÎNTREPRINDEREA DE TRADUCTOARE ȘI REGULATOARE DIRECTE PAȘCANI

Str. Moldovei nr. 17 bis, jud. Iași.
Telefon : 980/61 999 ; 63 900 ; 63 901 ; 63 902 ; Telex : 22723.

VĂ OFERĂ:

ROTAMETRU CU TUB METALIC PETRU FLUIDE.

Utilizare : măsurarea debitelor de luide corozive în domeniul 10 ... 63 000 l/h.
Diametre nominale : 25 ; 32 ; 40 ; 50 ; 65 ; 80 ; 100 mm.
Semnal de ieșire : 0 ... 10 Vc.c. ; 2 ... 10 mA ; 4 ... 20 mA.
Tensiune de alimentare : 220 Vc.c.
Temperatura fluidului de lucru : 10 ... 150°C.

PIROMETRU ELECTRONIC CU BOLOMETRU

Utilizare : măsurarea temperaturilor la distanță.
Domeniul de măsurare : 500 ... 2 000°C.
Distanța de măsurare : 0,5 ... 8 m.

REGULATOARE DIRECTE DE PRESIUNE PENTRU ACETILENĂ

Presiunea de intrare : 0,3 ... 2 bar.
Presiunea de ieșire : 0,1 ... 1 bar.
Debitul maxim : 20 m^3/h.
Precizia de reglare : 10%.

VENTILE ELECTROMAGNETICE PENTRU AGENȚI COROZIVI

Utilizare : în instalații de automatizare ca element de execuție sau de siguranță, precum și pentru acționări de la distanță.
Diametre nominale : 2,5 ... 8 mm.
Presiunea nominală : 0 ... 6 bar.
Fluide de lucru : acizi sau baze.

I.T.R.D. PRODUCE :

Detector electromagnetic de debit.
Diafragme și ajutaje.
Debitmetru electromagnetic de inserție.
Debitmetru cu turbină.
Debitmetru Vortex.
Sondă Annubar.
Termocupluri.
Termorezistențe.
Termometru numeric rezistiv.
Pirometru de radiație totală.
Pirometru electronic cu bolometru.
Regulator direct de temperatură.
Regulator direct de presiune.
Rotametru cu tub metalic pentru fluide.
Nivelmetru electronic capacitiv.
Indicator magnetic de nivel.
Sesizor capacitiv de nivel.
Semnalizator de nivel pentru materiale granulare.
Manometru diferențial cu tub „U".
Ventile electromagnetice.
Robinete.
Simulator de energie termică.
Tahometru electronic portabil.
Tester multifuncțional.
Adaptor pentru detectoare electromagnetice de debit.
Termostat cu tijă din invar.
Regulator direct de nivel.

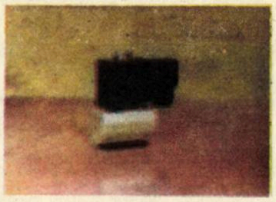

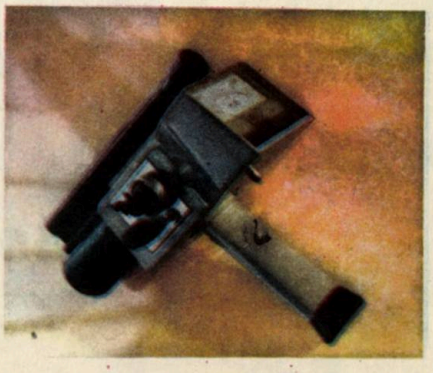

I C S A P IAȘI

I C S A P IAȘI

ÎNTREPRINDEREA COMERCIALĂ DE STAT PENTRU ALIMENTAȚIE PUBLICĂ IAȘI

vă oferă :

● produse culinare preparate pentru mese festive organizate la domiciliu. Acestea se onorează pe bază de comandă făcută prin restaurantele : „Podu Roș" (tel. 35569) ; „Teiul" (tel. 40836) ; „Rarăul" (tel. 45729) ; „Lacto-vegetarian" (tel. 62209) ; Expres „Tineretului" (tel. 47310) și Expres „Central".

● produse de cofetărie și patiserie (prăjituri, torturi, fursecuri, pateuri, saleuri ș.a.) pe bază de comandă la unitățile : „Opera" (tel. 16936) ; „Amandina" (tel. 52070) ; patiseria „Moldova" ; restaurantele „Select" (tel. 47393) ; „Bucegi" (tel. 47416) și Laboratorul central de cofetărie (tel. 63046), „Scala" (tel. 52611).

● consultații tehnice, la cerere, privind prepararea meniurilor, fabricația unor specialități de bucătărie, cofetărie și patiserie, consultații care se acordă de către maeștri în arta culinară, în zilele de MARȚI și JOI, între orele 16–18, la unitățile noastre etalon :

– Restaurantul „SELECT" și
– Cofetăria „OPERA"

● veselă și tacimuri, de închiriat, pentru mese festive.

NU UITAȚI !

Folosind serviciile oferite de unitățile noastre, realizați însemnate economii bănești și de timp.

pune la dispoziția consumatorilor MENIURI-PENSIUNE în restaurantele : „Miorița", „Familial", „Arcu", „Cina", „Podu Roș", „Cotnari", „Select", „Bucegi"

și

PENSIUNI PENTRU COPII la restaurantele : „Prichindel" și „Familial".

Rețineți numele cîtorva dintre cele mai bune restaurante ieșene :

„SELECT" ■ „CINA"
„BOLTA RECE" ■ „BUCEGI"
„CASA VÎNĂTORULUI"
*
BERĂRIA „PĂCURARI",
BERĂRIA „VECHE"

cofetăriile

„AMANDINA" și „OPERA"

ÎNTREPRINDEREA MECANICĂ DE MATERIAL RULANT PAȘCANI

Pentru I.M.M.R. Paşcani anul 1989 marchează cea de-a 120 aniversare a existenţei sale, răstimp în care această unitate cu profil feroviar a cunoscut mai multe etape de dezvoltare, cu deosebire după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

Alături de vechile hale unde se reparau doar vagoane de marfă şi călători de tip vechi (pe două osii) au fost construite treptat noi spaţii productive, spaţioase, luminoase, dotate cu poduri rulante de mare capacitate şi alte utilaje moderne specifice reparaţiilor de material rulant. În aceste condiţii a fost posibilă asimilarea reparaţiei vagoanelor de călători de mare capacitate (pe 4 osii). Apoi, într-o etapă următoare, o nouă hală dată în exploatare a asigurat condiţiile introducerii în reparaţie şi a vagoanelor de marfă, descoperite, de mare capacitate (pe 4 osii).

Vizita de lucru a secretarului general al partidului, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU din 1980 în cadrul întreprinderii, indicaţiile date cu acest prilej de a se trece la fabricarea de vagoane marfă de serie mică, au constituit pentru colectivul unităţii trecerea la o nouă etapă şi anume introducerea în fabricaţie a vagoanelor autodescărcătoare basculante, cu deschidere în ambele părţi, pentru transportat marfă în vrac (piatră spartă, nisip etc.) ; diferite tipuri de vagoane pentru transportat minereu, dotate cu cuplă automată ; vagoane platformă, pe 4 osii, pentru transportat containere, precum şi o gamă diversă de boghiuri de vagoane marfă.

Vagon autodescărcător basculant

În momentul de faţă I.M.M.R. Paşcani este în măsură să realizeze în întregime o serie de vagoane marfă-unicat ● vagoane basculante ● vagoane minereu ● vagoane descoperite, cu pereţi mici, pe două osii ● vagoane platformă ● tampoane de mare capacitate ● cuple automate ● celelalte subansamble care intră în componenţa vagoanelor de marfă. De asemenea, sînt executate reparaţii la toate tipurile de vagoane de călători, moderne, existente în parcul căilor ferate româneşti.

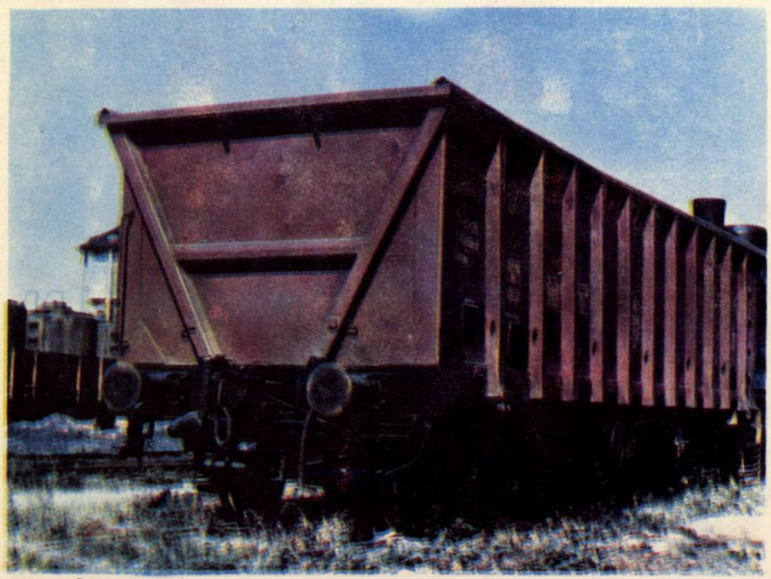

Vagon pentru transportat minereu

În ampla acţiune de dezvoltare intensivă a întreprinderii, se înscriu în prim plan măsurile de modernizare şi organizare a producţiei, vizînd îndeosebi extinderea proceselor de mecanizare şi automatizare, introducerea tehnologiilor de vîrf din domeniul fabricaţiei materialului rulant.

Printre noutăţile în această materie se evidenţiază :

– sudarea automată a buzei bandajului,
– sudarea electrică sub presiune a barelor urcate de la tracţiunea vagoanelor,
– sudarea sub strat de argon,
– sudarea automată sub strat de bioxid de carbon,
– cromarea dură a rulmenţilor,
– automatizarea liniei de eloxare a pieselor din aluminiu,
– robotizarea demontării cutiilor de osii.

OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM IAȘI

Str. Anastasie Panu, nr. 29 – telefon : 14364 – 46400

„BUN VENIT !"

Cetate voievodală a cărei alură timpul nu a alterat-o, Iașul este și locul de unde au pornit să urce în timp voievozii spiritualității românești.

A-l vizita este o desfătare a sufletului și ochiului, a ți-l apropia înseamnă a-l cunoaște spre a-l iubi și a nu-i mai uita parfumul. Sporindu-și anii cetatea își reimprospătează culorile iar îndemnul ce vi-l adresăm de a poposi la Iași îl însoțim de majusculele de

Majuscule ce se regăsesc și în calitatea serviciilor asigurate în unitățile O.J.T. Iași.

HOTEL „TRAIAN", HOTEL „MOLDOVA", HOTEL „UNIREA"

embleme de marcă ale ospitalității, promptitudinii și solicitudinii, coordonate definitorii ale activității turistice.

Prin O.J.T. Iași, telefon 14364, se pot rezerva locuri nu numai în unitățile menționate, ci și la hotelul „Continental", la motelul „Bucium", care dispune și de camping, la popasul turistic „Ciric", iar în județ la hotelul „Central" din Pașcani.

O seară moldovenească la Hanul „Trei Sarmale" va deveni cu siguranță, de neuitat, atît prin atmosfera deconectantă, de bună dispoziție, cît și prin preparatele unei bucătării savuroase și echilibrate.

Prin intermediul agenției din str. Anastasie Panu nr. 29 se poate alege și solicita dintr-o varietate de alte servicii, programe și excursii pe tot parcursul anului.

– Informații turistice, excursii cu asistență de specialitate în cuprinsul județului (obiective istorice și culturale de mare interes și largă rezonanță), tururi de oraș generale sau tematice. Locuri la odihnă și tratament în toate stațiunile montane și de pe litoral.

– „Strunga" – un nume mai puțin cunoscut între stațiunile balneoclimaterice – poate deveni un punct de reper. Deschisă din mai pînă în septembrie, ea prezintă dublul avantaj al unui adecvat și eficace tratament balnear și al unui peisaj pitoresc ce dă farmec unui loc de popas și recreere.

Continuînd, nu trebuie omise nici excursiile în țară cu servicii asigurate de masă, cazare și transport (autocar, tren, vapor) sau cele în străinătate pe itinerarii variate în R. P. Bulgaria, R. S. Cehoslovacă, R. D. Germană, R. P. Polonă, R. P. Ungară și U.R.S.S. sau în variante combinate.

În consonanță cu grafica paginii, dați curs acestui zîmbet generic de primitoare ospitalitate în Iașul a cărui armonie și frumusețe nu încetează să atragă și să cucerească pe cei ce știu a-i sesiza farmecul.

Text : SORIN ILIESCU.
Grafica : IVONA ELENA ARMAND.

O. J. T. BACĂU

str. N. Bălcescu, 14

tel. 18 900, telex. 21 227

OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM BACĂU

prin toate O.J.T. din țară vă invită la :

SLĂNICUL MOLDOVEI
ȘI MINA DE SARE „SALINA"
TÎRGU OCNA

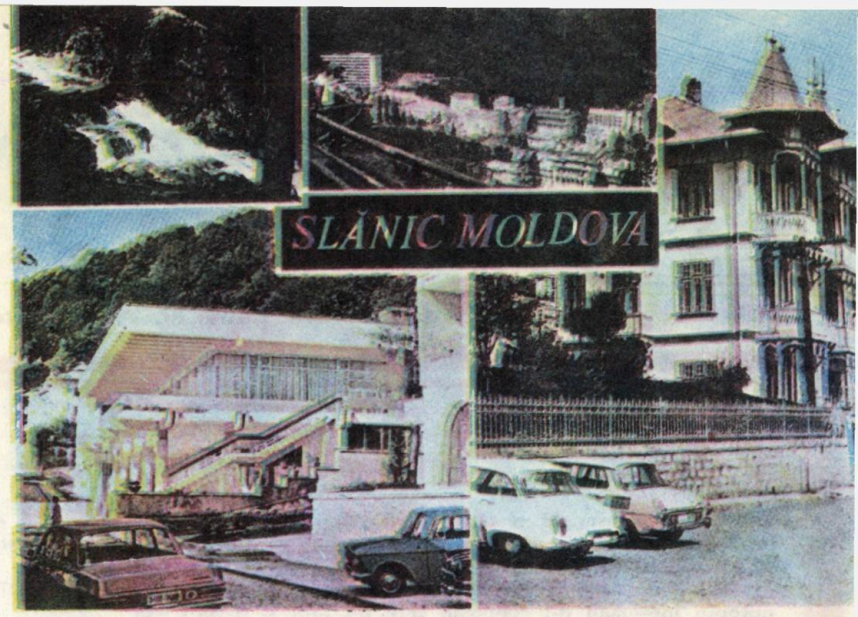

REȚINEȚI : Stațiunea este deschisă în tot timpul anului, atît pentru odihnă cît și pentru cură balneară. În perioada sezonului rece, locurile pot fi solicitate și direct la dispeceratul stațiunii, telefon 933/4 82 00 ; telex 2 15 24.

Stațiunea SLĂNIC-MOLDOVA și-a căpătat un strălucit renume în țara noastră și în afara granițelor pentru calitățile terapeutice ale celor peste 20 de izvoare de ape minerale, pentru clima și așezarea sa pitorească. Stațiunea este situată în Carpații Răsăriteni, la sud-vest de orașul Tîrgu Ocna, în munții Oituz, pe valea riului Slănic, la o altitudine de 530 m. Accesul în stațiune : cu trenul pînă la gara Tîrgu Ocna și de aici cu autobuzul pe DN 12 B (18 km).

„O POARTĂ A SĂNĂTĂȚII DUMNEAVOASTRĂ"
...ȘI, CA PE FIECARE POARTĂ, ÎNCERCAȚI SĂ O DESCHIDEȚI!

Aspect din stațiune

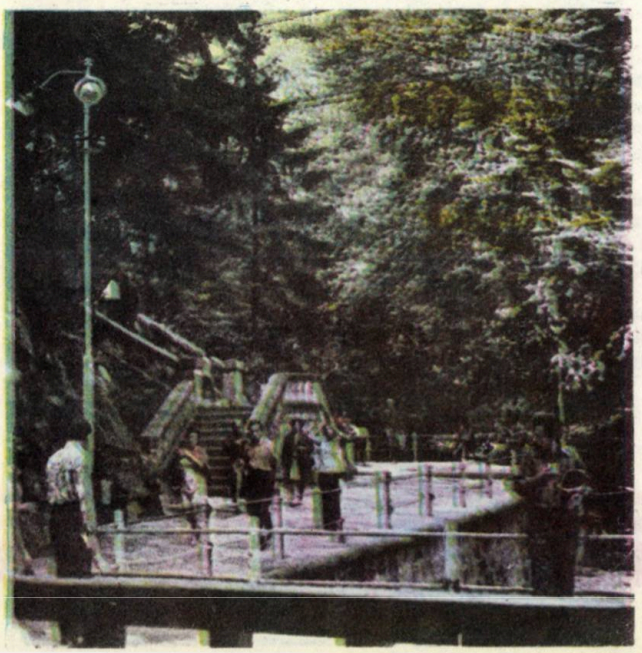

FACTORI NATURALI DE CURĂ

Principala bogăție a stațiunii Slănic-Moldova o constituie izvoarele de ape minerale : cloruro-bicarbonatate, sodice, carbogazoase, ușor sulfuroase, atermale, de compoziție și concentrație diferită :

Climatul de cruțare – slab excitant ; Mofeta.

INDICAȚII TERAPEUTICE

- Afecțiuni ale tubului digestiv și ale glandelor anexe.
- Afecțiuni hepato-biliare.
- Afecțiuni respiratorii.
- Afecțiuni O.R.L.
- Boli de nutriție și metabolism.
- Afecțiuni neurologice periferice.
- Afecțiuni ale rinichilor și căilor urinare.

Ca boli asociate : afecțiuni reumatismale degenerative și abarticulare, afecțiuni cardiovasculare, endocrine, ginecologice, nevroze astenice, boli profesionale.

Apreciat ca o componentă de bază a tratamentului căilor respiratorii ce se efectuează în stațiunea Slănic Moldova, noul tratament al astmului bronșic, care exclude în totalitate medicamentația, se realizează într-un loc special amenajat, la o adîncime de 130 m, în Sanatoriul subteran din mina de sare de la Tg. Ocna.

Interiorul acestui loc miraculos se prezintă sub forma unor suite de camere imense, separate între ele de pereți din sare nefinisați, ce asigură generarea de particule din sare sub formă de aerosol salin.

Sanatoriul este dotat cu un cabinet medical, paturi pentru odihnă, fotolii, scaune, grup social, căști de protecție, bufet alimentar, ca și mijloace de agrement : jocuri șah, remy, tenis etc.

Tratamentul este condus de un colectiv de cadre medicale de specialitate deosebit de competente din stațiunea Slănic Moldova.

Pentru efectuarea unei cure complete, pacienții beneficiază de cazare și masă în stațiunea Slănic Moldova, pe durata unei serii de 20 zile, iar zilnic, cu autocare speciale, se face deplasarea în sanatoriu pentru cura salină de patru ore (timp în care se execută un program special de gimnastică respiratorie, ușoare alergări, plimbări, mișcări libere etc.).

Noul tratament este solicitat, an de an, de mii de pacienți, iar eficacitatea lui este de-a dreptul spectaculoasă. O importantă sursă de sănătate, deci, care sporește caratele „Perlei Moldovei" !...

Gh. A.

SIRETUL

INTREPRINDEREA TRICOTAJE ŞI PERDELE

PAŞCANI

SIRETUL – Întrepinderea tricotaje şi perdele PAŞCANI, str. Moldovei nr. 19, telefon : 61970 – 61971 – 61972 – 61973. O unitate de prim rang a industriei uşoare. Bunul gust, rafinamentul, frumuseţea şi destoinicia se reunesc, regăsindu-se în produsele care poartă marca „Siretul" Paşcani. Perdelele, într-o largă gamă de modele, sortimente, culori, în continuă înnoire, tricoturile, articolele de sport, trainice şi încîntătoare ca aspect, s-au impus pe piaţa internă şi în multe părţi ale lumii din America pînă-n Asia, făcînd din firma „Siretul" Paşcani – o firmă căutată şi respectată.

Calitatea se îmbină aici cu eficienţa.

„Siretul" Paşcani – un loc al mîinilor măiestre şi al minţiilor înţelepte. Munca şi competenţa acestor oameni, situaţi an de an în fruntea întrecerii socialiste pe ramură, a fost din nou răsplătită, pentru rezultatele dobîndite în anul 1987 cu înaltul titlu de Erou al Muncii Socialiste.

SIRETUL – Întreprinderea de tricotaje şi perdele PAŞCANI, str. Moldovei 19, telefon 61970, 61971, 61972, 61973.

SIRETUL PAŞCANI, o marcă industrială tînără, dar de un înalt prestigiu, statuat prin munca, talentul şi capacitatea de creaţie a oamenilor care lucrează în această unitate de vîrf a industriei noastre uşoare.

SIRETUL PAŞCANI produce o gamă largă de perdele, aflată într-o continuă diversificare a modelelor, un sortiment bogat de tricoturi, lenjerie de corp şi îmbrăcăminte tip sport, destinate atît pieţei interne, cît şi celei internaţionale. SIRETUL – o garanţie a calităţii, durabilităţii şi bunului gust !

STAȚIUNEA DE CERCETARE ȘI PRODUCȚIE POMICOLĂ FĂLTICENI

Soiuri și verigi tehnologice recomandate producției pomicole din nordul Moldovei

I. SOIURI NOI DE PRUN ȘI COACĂZ ROȘU RECOMANDATE PENTRU NORDUL MOLDOVEI

SOIURI NOI DE PRUN

SILVIA, omologat pentru productivitate ridicată și toleranța la viroze. Fructul este mare (45–55 g), cu pielița vinătă-violacee, destinat consumului în stare proaspătă. Pulpa crocantă, suculentă, cu gust foarte bun, cu maturarea la sfîrșitul lunii august. Potențial productiv 30 t/ha. (foto 1).

CENTENAR, unul dintre cele mai productive soiuri de prun din țară. Pomul este rezistent la ger și tolerant la viroze. Fructul mare (40–45 g) cu pielița vinătă-închisă, destinat consumului în stare proaspătă. Pulpa fermă, suculentă, gust foarte plăcut. Epoca de maturare sfîrșitul lunii august – începutul lunii septembrie. Potențial productiv peste 30 t/ha. (foto 2).

SOIURI NOI DE COACĂZ ROȘU

RONDOM. Formează tufe mari și erecte, cu ramuri groase. Înflorirea și maturarea fructelor semitardivă. Ciorchinii sînt de lungime mijlocie, iar bacele, de mărime mijlocie, au culoarea roșie-închis. Este un soi productiv (11,9 t/ha). (foto 3).

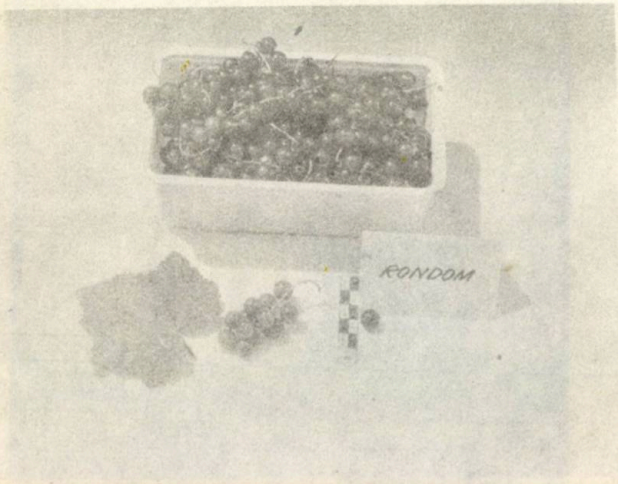

TYDEMANS SEEDLING. Formează tufe de mărime mijlocie, semiviguroase și semierecte. Înflorirea și maturarea fructelor tardive. Ciorchinii sînt de mărime mijlocie, compacți, cu bace de mărime mijlocie de culoarea roșie-deschisă. Fructifică an de an și abundent (11,8 t/ha).

LAXTON'S NR. 1. Formează tufe mari, viguroase, erecte. Înflorirea și maturarea fructelor semitimpurie. Ciorchinii sînt de mărime mijlocie spre mare, cu bace de mărime mijlocie și culoare roșie. Fructifică abundent (11,2 t/ha).

II. MĂRUL, CULTIVAT ÎN SISTEM SUPERINTENSIV

În urma cercetărilor întreprinse s-a stabilit că în condițiile zonei soiurile de măr de vigoare slabă (Goldenspur, Rădășeni, Starkrimson) cît și soiurile de vigoare mai mare (Ionathan, Golden, Fălticeni), altoite pe portaltoi de vigoare submijlocie (M. 26) și mijlocie (MM. 106) pot fi plantate la distanța de 4/2 – 2,5 m (1000–1250 pomi/ha), obținîndu-se producții de fructe de 35–40 t/ha de foarte bună calitate.

III. EFECTUAREA DRENAJULUI ÎNCHIS – METODĂ EFICIENTĂ DE ELIMINARE DE UMIDITATE DIN PLANTAȚIILE POMICOLE

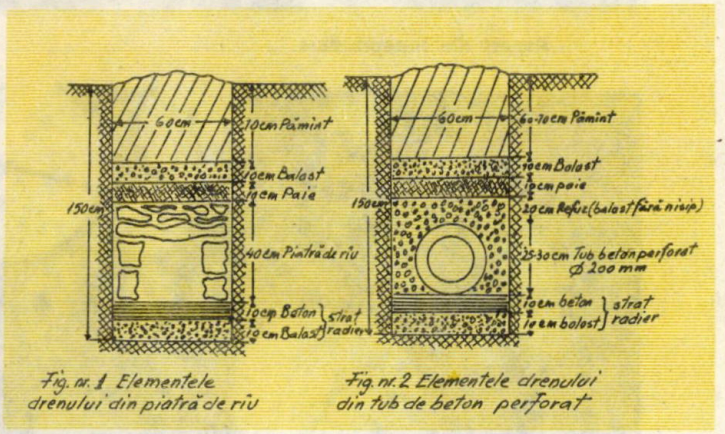

Fig. nr. 1 Elementele drenului din piatră de rîu

Fig. nr. 2 Elementele drenului din tub de beton perforat

Conducerea coroanei pomilor cu palmetă cu brațe orizontale și limitarea înălțimii gardului fructifer la circa 2,80 m de la nivelul solului asigură condiții de aplicare în optim a tuturor verigilor agrotehnice în livadă (întreținere fitosanitară, tăieri, ușurarea recoltării fructelor), cu efecte economice pozitive în direcția reducerii consumului de forță umană, combustibili și carburanți. (foto 4).

III. Efectuarea drenajului inchis – metoda eficientă...

În vederea eliminării excesului de umiditate din plantațiile pomicole se recomandă efectuarea drenajului închis. Din cercetarea și experiența de producție a unității, care a executat și exploatat aproximativ 180 km drenuri în cadrul celor peste 650 ha plantații pomicole, cele mai bune rezultate au fost obținute cînd s-a folosit piatra de rîu (fig. 1) și tuburile de beton perforat cu diametrul de 200 mm (fig. 2) amplasate la 1,5 m adîncime, creîndu-se condiții bune de creștere și fructificare a pomilor.

IV. Verigi noi tehnologice la zmeur recomandate...

– FERTILIZAREA TERENULUI ÎNAINTE DE PLANTAREA ZMEURULUI cu îngrășăminte organice, 150 kg/ha P_2O_5 și 200 kg/ha K_2O.

– DISTANȚELE DE PLANTARE optime 2,5/0,5 m.

– SISTEMUL DE SUSȚINERE – Spalierul cu două cupluri de sîrme paralele, amplasate la 80 și, respectiv 120 cm de la nivelul solului (foto 5).

– FERTILIZAREA PLANTAȚIILOR PE ROD anual, 120 kg/ha N, 120 kg/ha P_2O_5 și 180 kg/ha K_2O substanță activă.

– ERBICIDAREA cu 60 kg/ha NaTA, 800 l/ha soluție, cu 6 luni înainte de plantare și 12 l/ha Simazin 25 CE, preemergent, 800 l/ha soluție.

ÎNTREPRINDEREA DE APARATE DE MĂSURĂ ŞI CONTROL VASLUI

Str. Metalurgiei nr. 2
tel. 983/40533
telex : 26259 VS.

I. A. M. C. – Vaslui realizează în prezent peste 80% din necesarul economiei naţionale de aparate de măsură şi control în domeniul presiunilor.

În 1988 a împlinit 10 ani de la înfiinţare, perioadă în care şi-a format un profil de fabricaţie variat şi într-o continuă înnoire.

A început în 1978 prin a produce doar 3 tipuri de manometre industriale. Au urmat în 1979 primele termostate auto, în 1980 manometre cu separator de mediu ; în 1982 termomanometre industriale şi manometre cu contact electric ; în 1984 manometre cu potenţiometru şi antivibratoare ; în 1986 manometre pentru tehnica medicală şi termostate pentru motoare de mare putere – de asemenea o gamă largă de capsule termosensibile.

Din situaţia alăturată se poate observa diversitatea familiilor de produse pe care I. A. M. C. – Vaslui le realizează în prezent.

Denumire	Caracteristici		
	clasă de precizie	dom. maxim de lucru (bar)	nr. variante
MANOMETRE IND.			
– ∅ 40, ∅ 50	2,5 ; 4	0 ÷ 40	32
– ∅ 60	1,6 ; 2,5	0 ÷ 250	24
– ∅ 100	1,6 ; 2,5	0 ÷ 600	36
– ∅ 160	1,6	0 ÷ 1000	36
MANOMETRE SPECIALE PENTRU INDUSTRIA CHIMICA ŞI NAVALA			
– ∅ 100 TOUT INOX	1,6	0 ÷ 600	16
– ∅ 160 TOUT INOX	1,6	0 ÷ 1000	16
MANOMETRE CU SEPARATOR DE MEDIU			
– ∅ 100	2,5	0 ÷ 600	88
– ∅ 160	2,5	0 ÷ 600	88
MANOMETRE CU CONTACTE ELECTRICE			
– ∅ 160 CE simplu	1,6	0 ÷ 1000	64
– ∅ 160 CE dublu	1,6	0 ÷ 1000	128
– ∅ 160 CM simplu	1,6	0 ÷ 1000	64
– ∅ 160 CM dublu	1,6	0 ÷ 1000	128
– ∅ 160 potenţ. simplu	1,6	0 ÷ 1000	16
– ∅ 160 potenţ. dublu	1,6	0 ÷ 1000	16
MANOMETRE PENTRU INDUSTRIA FRIGULUI			
– ∅ 100 Freon	1,6 ; 2,5	–1 ÷ 0	6
		0 ÷ 40	6
– ∅ 100 amoniac	1,6 ; 2,5	–1 ÷ 0	6
		0 ÷ 40	6
MANOMETRE PENTRU TEHNICA MEDICALA			
– ∅ 60 anestezie	2,5	–1 ÷ 0	1
		–20 ÷ 100 mbar	1
– ∅ 160 Sphygmoman.	1,6	0 ÷ 400 mbar	1
MANOMETRE ANTIVIBRATOARE			
– ∅ 160 antiv.	1,6	0 ÷ 1000	12
– ∅ 100 antiv.	1,6	0 ÷ 600	12
– ∅ 60 antiv.	2,5	0 ÷ 400	12
MANOMETRU ETALON			
– ∅ 160 etalon	0,6	0 ÷ 1000	6
TERMOMETRU MANOMETRIC INDUSTRIAL			
– ∅ 160 indicator	1,6	–20 ÷ 250 C	12
– ∅ 160 CE	1,6	–20 ÷ 250 C	128
– ∅ 160 CM	1,6	–20 ÷ 250 C	128
TERMOSTATE AUTO ŞI TRACTOARE			
	–	71 ÷ 87 C	12
Termostate pentru motoare de mare putere	–	71 ÷ 75 C	6

Aspect din întreprindere.

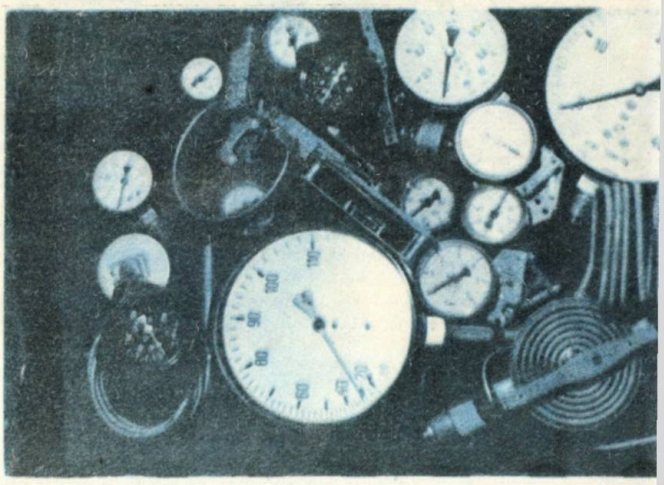

Expoziţie de manometre.

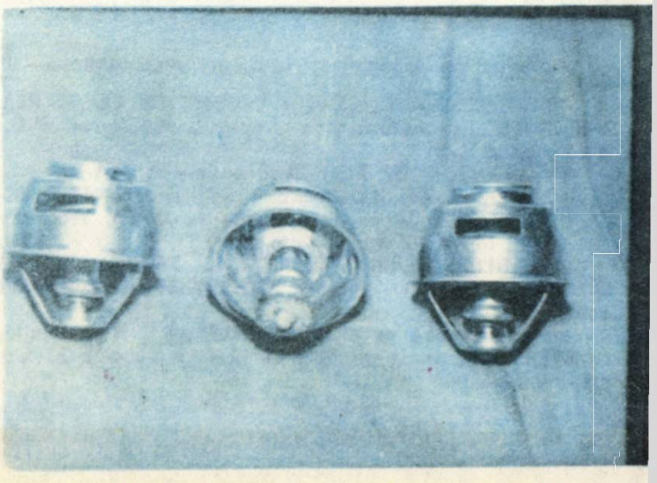

Cele trei repere.

UNITĂȚI TURISTICE ALE COOPERAȚIEI DE PRODUCȚIE, ACHIZIȚII ȘI DESFACERE A MARFURILOR DIN JUDEȚUL IAȘI

Str. 7 Noiembrie telefon 42160

Situat în partea estică a Moldovei, județul Iași are un relief format din dealuri și cîmpii, delimitat de cursul apelor Siretului, Prutului, Bahluiului și cursul superior al rîului Vaslui, cu o climă a cărei medie anuală este între 7,5° și 9,5°C.

Această parte a țării are un trecut istoric și cultural dintre cele mai bogate ce atestă o prezență neîntreruptă a poporului român pe acest teritoriu.

În județ există monumente istorice și de artă ce au devenit astăzi obiective de mare atracție pentru turiști ca : mănăstirea Trei Ierarhi, mănăstirea și turnul Goliei, Palatul Culturii, grădina Copou cu teiul lui Eminescu, casa memorială „Bojdeuca lui Creangă", toate în Iași, ruinele palatului domnesc Ștefan cel Mare din Hîrlău, monumentul comemorativ 1907 din Pașcani, muzeul memorial Vasile Alecsandri din Mircești, muzeul Al. I. Cuza din Ruginoasa etc.

Pentru amatorii de drumeție, pentru cei ce își petrec vacanța pe aceste meleaguri, cooperația de producție, achiziții și desfacere a mărfurilor asigură locuri de popas confortabile, amplasate fie în apropierea șoselelor, fie în jurul lacurilor și al pădurilor, unde în afară de condiții bune pentru odihnă și recreere, turiștii beneficiază și de o serie de servicii ca : închirierea de articole sportive, jocuri distractive, servirea mesei în cameră etc.

Hanurile cooperației vă așteaptă să le fiți oaspeți !

Alivencile, chișca și sărmăluțele moldovenești își împlinesc savoarea alături de o Grasă de Cotnari, vin sorbit în tihna cea de seară, după o zi de drumeție.

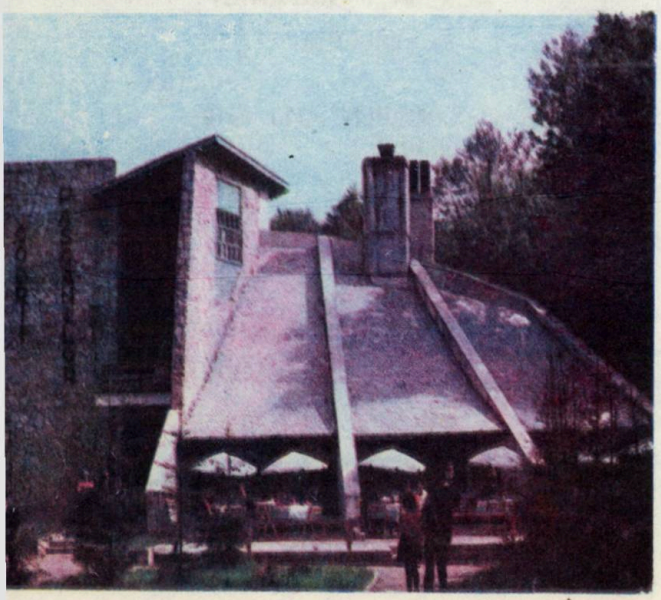

HOTEL „RAREȘOAIA", situat în orașul Hîrlău, pe D.N. Tîrgu Frumos – Hîrlău – Botoșani (D.N. 28 și D.N. 28 B, km. 74 de la Iași), hotelul, de categ. I, dispune de 57 locuri în camere cu încălzire centrală, de un frumos restaurant cu terasă (220 locuri), o berărie cu 60 de locuri, o cramă (80 de locuri) și un bar de zi (40 locuri – în sală) cu diverse jocuri mecanice. Telefon : 980/2.04.22.

În oraș, turiștii pot vizita „Feredeul Domnesc", ruinele curții domnești din sec. XIV.

CABANA „CODRII PAȘCANILOR", situată la marginea localității și pădurii Moțca, pe șoseaua națională Iași – Pașcani – Suceava, km. 81 la 9 km. de Pașcani, oferă vizitatorilor 37 locuri în camere cu încălzire centrală, confort I B și delicioase preparate moldovenești în restaurantul cu terasă. Telefon : 981/6.20.32.

ÎNTREPRINDEREA CHIMICĂ FĂLTICENI

Prezență relativ tînără în peisajul industrial al orașului Fălticeni, întreprinderea chimică aniversează un deceniu de la înființare în luna octombrie 1989. Instalațiile tehnologice de mare complexitate și înaltă calificare a personalului muncitor permit obținerea unor produse chimice deosebit de importante destinate consumului productiv sau fondului pieței atît interne cît și externe.

Printre produsele de bază destinate consumului productiv industrial se numără :

– metacrilat de metil

– polimetacrilat de metil

– esteri metacrilici

– produse auxiliare organice (agenți de suprafață, detergenți industriali).

Pentru consumul individual fabricăm și livrăm la fondul pieței detergenți („Eldet", „Perlan alb", „Trial") și praf de curățat pentru uz casnic („Alba menaj").

Prin programele speciale adoptate pe linia modernizării producției s-a extins gama de fabricație cu produse cu tehnologie nouă (majoritatea înlocuind produse din import) sau produse deficitare în economia națională dintre care enumerăm :

– polimetacrilat de metil (plăci) pentru industria aeronautică

– esteri metacrilici (metacrilat de 2 etil hexil, metacrilat de butil, metacrilat de izobutil)

– polimetacrilat de metil perle tip „Moldoprint"

– auxiliari organici (acid metacrilic, floculent tip „Ponilit", alcooli grași sulfatați)

– diluanți industriali (D618, D602, D253, D612)

– detergenți pentru spălări industriale (Detersin, ST1 – ST2)

– piese de schimb și utilaje pentru industria chimică.

Toate aceste produse nou introduse în fabricație sînt realizate prin efortul colectivelor de specialiști din întreprindere, cu folosirea unor materii prime indigene, la nivel tehnic și calitativ existent pe plan mondial.

DETERGENȚI

- Perlan alb
- Eldet
- Trial

AUXILIARI PENTRU INDUSTRIA UȘOARĂ

- Alcooli grași sulfatați -AGS
- Liniar alchil benzen sulfonat -LABS-N
- Detersin
- Detergenți industriali

METACRILAT DE METIL ȘI PRODUSE ORGANICE DERIVATE

- Metacrilat de metil – MMA
- Polimetacrilat de metil – PMMA
- Perle polimerizate în suspensie
- Perle tip „Moldoprint"
- Granule pentru prelucrare pe mașini injecție sau prin extrudare
- Tuburi extrudate
- plăci polimerizate în bloc
- plăci pentru industria aeronautică
- Esteri metacrilici
- Acid metacrilic

AUXILIARI ORGANICI DIVERȘI

- Floculant tip „PONILIT"-GT1, GT2
- poliacetat de vinil
- antigel
- diluanți industriali
- adeziv tip „IADIS"
- Sulfat de amoniu

PRODUSE SPECIFICE INDUSTRIEI CONSTRUCȚIEI DE MAȘINI

- Confecții metalice diverse
- piese de schimb diverse
- utilaj tehnologic pentru industria chimică și petrochimică.

ÎNTREPRINDEREA CHIMICĂ FĂLTICENI

VĂ RECOMANDĂM NOILE NOASTRE PRODUSE!

PERLE TIP „MOLDAPRINT"

- copolimer al metacrilatului de metil realizat, sub formă de perle prin polimerizare în suspensie.
- utilizat ca intermediar pentru developarea imaginilor xerox.
- înlocuiește produse similare din import.

PONILIT GT 1

Polielectrolit anionic destinat prevenirii depunerilor de crustă de carbonați în sondele geotermale și sistemelor de încălzire cu apă geotermală.

Alte utilizări : accelerator de floculare pentru ape de suprafață și reziduale, agent anticrustă pentru circuite de răcire industriale, agent de suspensie pentru procese de polimerizare, aditiv pentru detergenți.

NOU

ADEZIV „IADIS" IV

Copolimer al acetatului de vinil sub formă de emulsie apoasă.

Utilizat ca adeziv pentru ambalaje din carton, articole de papetărie etc.

Superior față de alți adezivi prin buna stabilitate chimică, timp de priză redus, vîscozitate corespunzătoare la aplicare.

ACID METACRILIC

Acid carboxilic utilizat ca materie primă intr-o largă gamă de sinteză organică :

- esteri metacrilici,
- aditivi tip „Romacril" pentru băile de vopsire din industria textilă.

Înlocuiește produsul similar din import.

ESTERI METACRILICI

- metacrilat de 2-etil hexil,
- metacrilat de n-butil,
- metacrilat de izobutil.

Derivați ai acidului metacrilic sau metacrilatului de metil.
Utilizați ca auxiliari organici în domenii diverse :

- fabricarea lacurilor, vopselelor, lubrifianților, adezivilor,
- impregnarea țesăturilor textile,
- tehnica acoperirilor metalice.

Înlocuiesc produse similare din import.

M.I.U. – C.I.M.I.C.

INTEGRATA DE ȚESĂTURI SUBȚIRI TIP IN

Pașcani, str. Grădiniței nr. 11, jud. Iași

Una dintre noile unități industriale ale județului Iași, a căror produse duc și ele, departe peste hotare, faima textiliștilor din această parte a țării este INTEGRATA DE ȚESĂTURI SUBȚIRI TIP IN din Pașcani, aceasta fiind, de altfel prima întreprindere a Ministerului Industriei Ușoare în care s-a asigurat, prin procesele de fabricație specifice, prelucrarea superioară a fibrelor de in-cînepă și tip in-cînepă.

Calitatea superioară a țesăturilor, conferită de calitatea deosebită a prelucrării fibrelor de in-cînepă și tip in-cînepă, a făcut ca acestea să se impună cu autoritate pe diferite piețe ale lumii astfel încît cca. 80% din producția întreprinderii este destinată exportului.

Gama produselor întreprinderii, concepută și realizată în concordanță permanentă cu cerințele modei și ale beneficiarilor cuprinde :

- țesături de in-cînepă și tip in-cînepă pentru bluze, cămăși, în diferite contexturi, într-o largă paletă coloristică ce diferă de la un sezon la altul, conform tendințelor modei.
- țesături de in-cînepă și tip in-cînepă pentru sacouri, rochii, compleuri, pantaloni, toate de calitate superioară conferită de fibrele de in foarte plăcute la purtare, realizate în dungi, carouri, uni și imprimate,
- țesături pentru echipament de protecție, concepute conform cerințelor impuse de mediul de lucru,
- țesături pentru articole decorative, prosoape, fețe de masă, draperii imprimate în diverse modele și culori, articole cu mare cerere atît pe piața internă cît și la export.

M.I.U. – C.I.M.I.C.

INTEGRATA DE ȚESĂTURI SUBȚIRI TIP IN

Pașcani, str. Grădiniței nr. 11, jud. Iași

Concomitent cu producția de țesături întreprinderea oferă pieței interne și la export o bogată gamă de confecții care cuprinde articole de îmbrăcăminte – rochii, bluze, sacouri, pantaloni, compleuri pentru copii, femei și bărbați valorificînd superior țesăturile de in-cînepă și tip in-cînepă din producția proprie.

- MODELE ELEGANTE !
- PALETĂ COLORISTICĂ VARIATĂ !
- CALITATE SUPERIOARĂ !

ÎNTREP
DE MATERIALE

STR. METALURG
TELEFON 983/40063, 4007

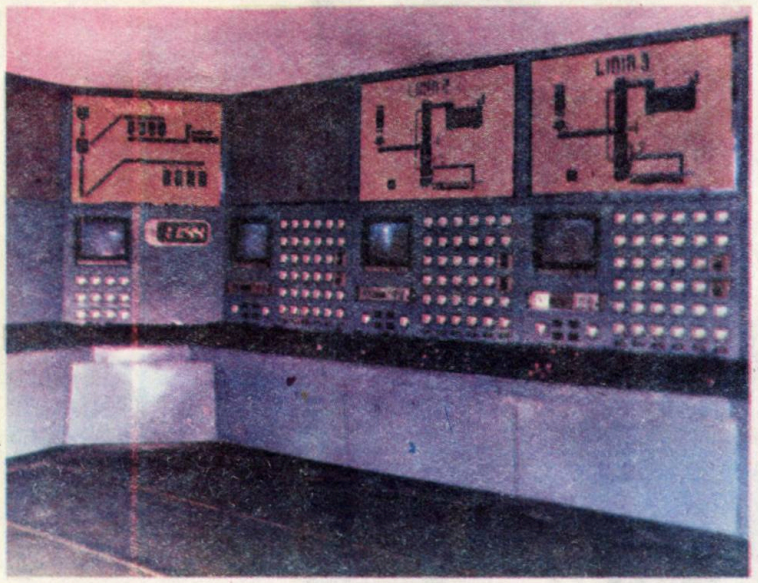

Camera de comandă pentru conducerea procesului tehnologic prin calculator, la secția de vată minerală și produse din vată.

Intrată în funcțiune în anul 1970, I.M.I. „PREMI" Vaslui a cunoscut mai multe etape de dezvoltare, astfel că astăzi, după 18 ani de rodnică activitate, produsele purtînd această marcă de fabricație sînt binecunoscute și apreciate atît pe piața internă cît și de către beneficiarii externi.

Întreprinderea, care se întinde pe o suprafață de 18 ha., cuprinde o multitudine de secții cu profile și tehnologii diverse în domeniul producției de materiale termo-fono și hidroizolatoare folosite în construcția de locuințe, construcții industriale, construcții de mașini și autovehicule, construcții navale și energetice. În concordanță cu tehnologiile moderne folosite secțiile întreprinderii prezintă un grad ridicat de mecanizare și automatizare, deservirea utilajelor și instalațiilor fiind asigurată de un personal de înaltă calificare.

— În gama de produse hidroizolatoare întreprinderea realizează :

- cartoane bitumate
- pînze bitumate

— În gama de produse termo-fonoizolatoare se realizează :

- sortimente din fibre bazaltice : saltele din vată minerală, plăci cu densități între 100—160 kg/m.c. și grosimi între 40—110 mm., care pot fi și cașerate cu diverse folii hidroizolatoare.
- polistiren expandat și ambalaje din polistiren.

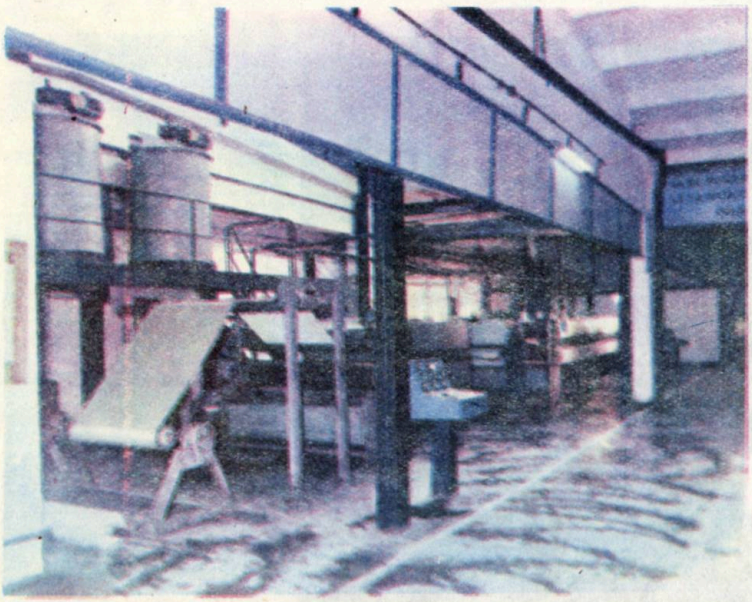

Aspect din secția de țesături din fire de sticlă.

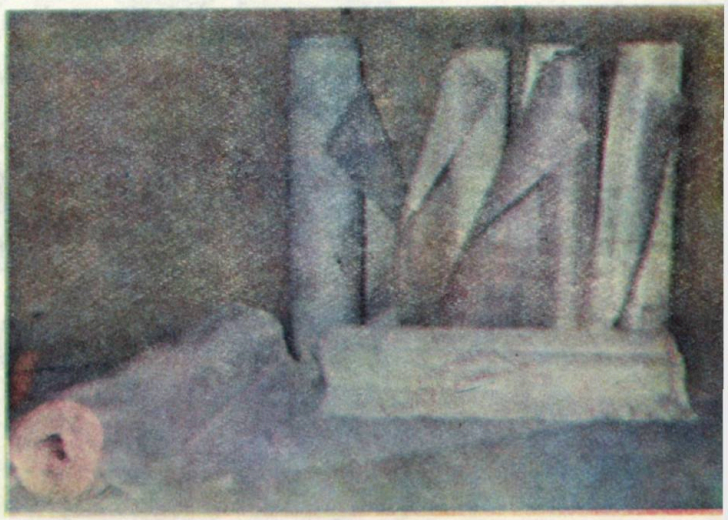

Tapete și țesături din fire de sticlă.

NDEREA
OLATOARE VASLUI

IR. 1, COD 6500
)083 TELEX NR. 26213

● Intensele preocupări ale colectivului întreprinderii pentru diversificarea producției au făcut ca nomenclatorul sortimental să sporească continuu. Astfel, I.M.I. „PREMI" Vaslui realizează o gamă variată de membrane bituminoase de tip „MECABIT", ce pot fi utilizate ca insonorizanți auto și ca materiale hidroizolatoare pentru cuve subterane, canale de cable, canale termice, tunele.

● Materialele din clasa membranelor bituminoase tip „MECABIT" oferă noi soluții cu reduceri de manoperă și costuri, tehnologia experimentală permițînd obținerea de membrane cu grosimi de pînă la 7 mm. Performanțele acestui produs permit hidroizolarea intr-un singur strat, obținîndu-se astfel o reducere importantă a consumului de bitum (cca. 4 kg/mp.)

● În ultima perioadă de timp întreprinderea a realizat produse termoizolatoare sub formă de elemente prefabricate, cu performanțe deosebite, care au permis reducerea la minimum a pierderilor de căldură, cît și transportul și montarea mecanizată a acestora.

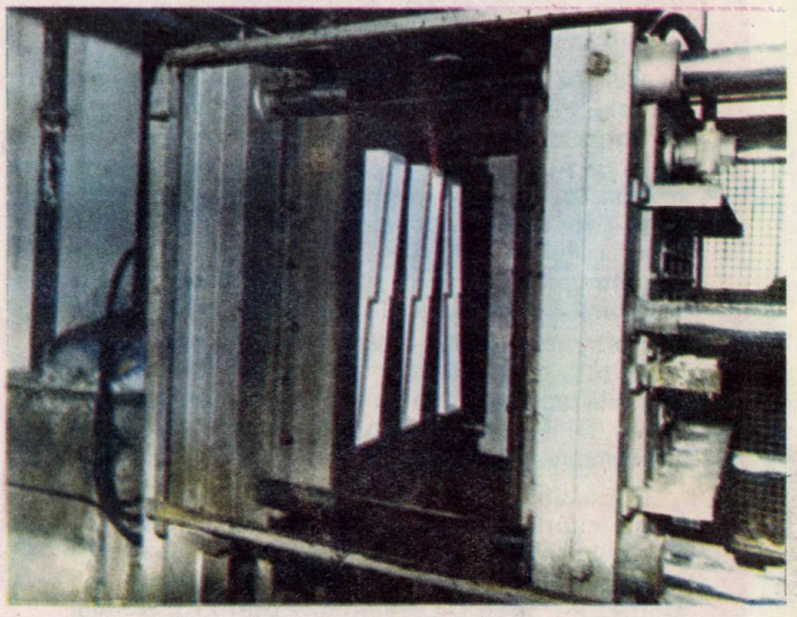

Instalația de producere a ambalajelor din polistiren expandat.

Loturi de carton bituminat pregătite pentru expediere la beneficiari externi.

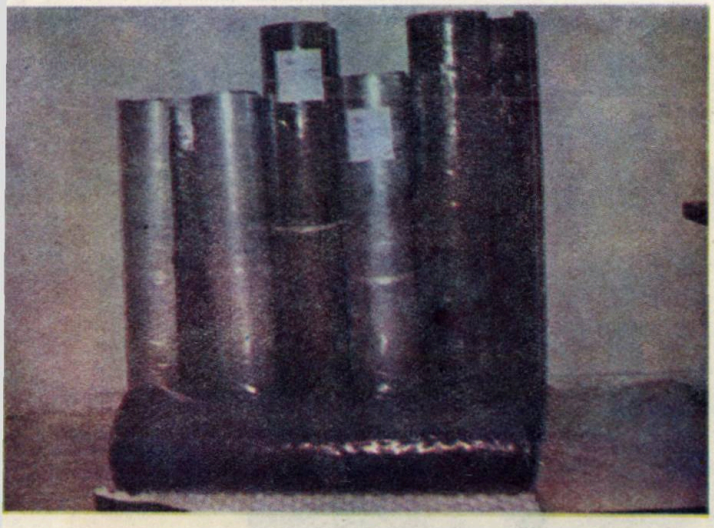

Membrane bituminoase tip „MECABIT".

REGIONALA DE

Cel ce călătorește astăzi pe drumurile de fier ale Moldovei, ca de altfel pretutindeni pe meleagurile patriei, este puternic impresionat de noul peisaj feroviar. Și, spunînd aceasta ne referim la liniile magistrale dublate și electrificate, care au condus la creșterea considerabilă a traficului, a vitezei și siguranței în circulație a trenurilor, pe măsura solicitărilor crescînde ale economiei naționale și publicului călător : la **dezvoltarea marilor centre feroviare din regională, prin construirea unor noi și moderne triaje, centralizarea electrodinamică a stațiilor, electrificarea liniilor, extinderea tehnologiilor moderne de transport și încărcare-descărcare etc.**

Să amintim, de asemenea, de noile linii ce leagă citadela feroviară a Pașcanilor de meleagurile scăldate de Ozana „cea limpede și repede curgătoare" – orașul Tg. Neamț, sau Dornești – Siret. De altfel noile gări : Tg. Neamț, Siret, Bacău, Iași-Nord, ca și monumentalele lucrări de artă cum sînt noile tuneluri de la Mestecăniș, Cristești și Bîrnova, podul de la Timișești ca și multe altele, se constituie în adevărate simboluri ale timpului nostru, durate prin talentul, iscusința și dîrzenia constructorilor, proiectanților și specialiștilor feroviari.

Acestor ctitorii înfăptuite pe magistralele feroviare ale Moldovei în anii de glorie ai EPOCII NICOLAE CEAUȘESCU li s-a alăturat recent o nouă realizare cu același caracter de simbol : electrificarea liniei Pașcani–Iași–Socola. Va rămîne înscrisă cu majuscule în cronica celor aproape 120 de ani de istorie feroviară a Iașului data de 10 februarie 1988, cînd prima garnitură de tren cu tracțiune electrică a garat la peronul acestei mari și vechi porți de intrare a orașului.

După Iași au fost racordate la magistralele feroviare electrificate stația de călători și Gara internațională Nicolina, precum și marele complex de cale ferată Socola, ceea ce a condus la modernizarea întregii activități de transport pe această importantă secție de circulație, o derulare mai bună a traficului din direcția Pașcani, creșterea regularității și siguranței circulației.

Așa cum sublinia directorul general al Regionalei C. F. Iași, tov. ing. Tudor Cincă, cu prilejul încheierii electrificării liniei Pașcani–Iași–Socola, această dotare de excepție, realizată prin grija conducerii superioare de partid și de stat, constituie o mîndrie și, deopotrivă, un stimulent în activitatea feroviarilor ieșeni pentru transpunerea în viață, în condiții de înaltă eficiență, a obiectivelor majore ce revin oamenilor muncii din transporturi, din istoricele documente ale Congresului al XIII-lea și Conferinței Naționale ale Partidului.

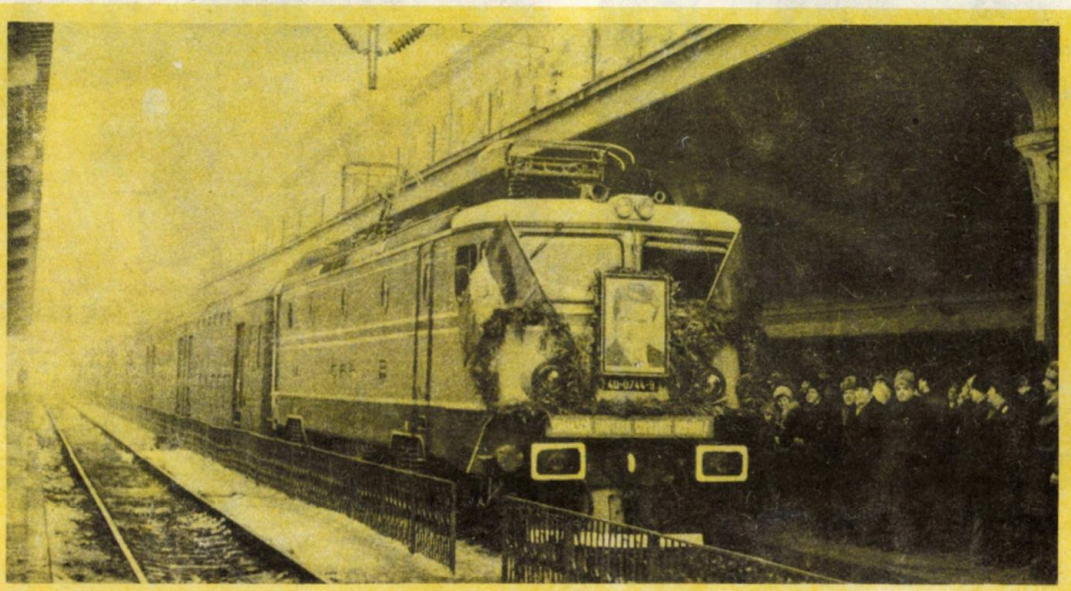

10 februarie 1988 – Primul tren cu tracțiune electrică în gara Iași

CĂI FERATE IAȘI

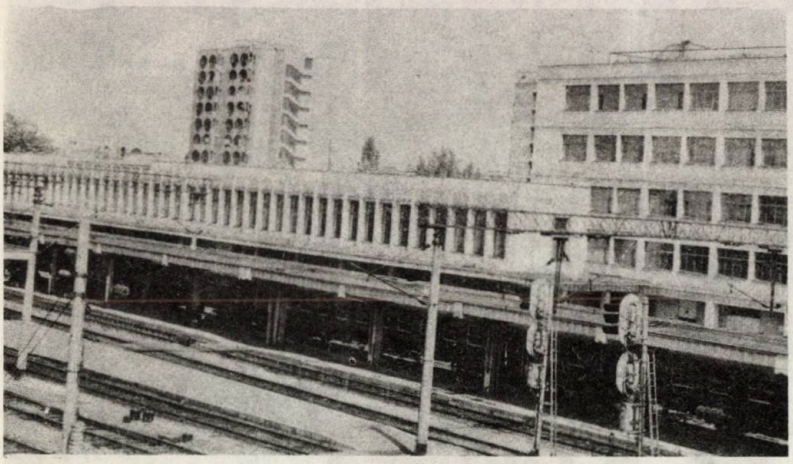

Contururile noii clădiri de călători a stației C. F. Bacău.

Stația C. F. Bacău (interior)

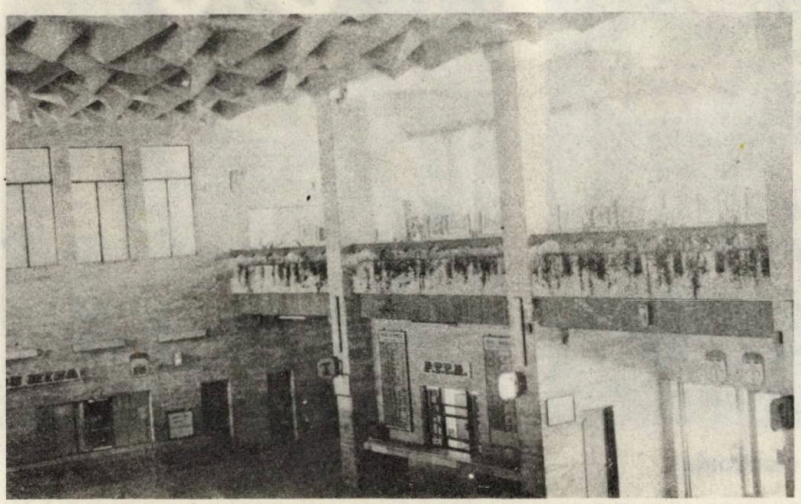

Stația C. F. Bacău. Sălile de așteptare și Galeria de artă.

Situat în inima Moldovei, scăldat de apele Bistriței, Bacăul este o așezare cu vechi tradiții, astăzi reședința unui județ cu o puternică dezvoltare industrială și socială, cu zone turistice de o deosebită importanță în circuitul intern și internațional.

Unul dintre simbolurile Bacăului de astăzi este, firește, și noua gară de călători, obiectiv construit la inițiativa organelor locale de partid și de stat și a Regionalei de căi ferate Iași, avînd înalta aprobare a conducerii superioare de partid, a secretarului său general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU.

Gara, una din stampele contemporane ale Bacăului, este un adevărat monument arhitectonic al timpului pe care îl trăim, cu funcționalități multiple destinate exploatării feroviare, precum și confortului publicului călător. Alăturate, imaginile fotografice ale vechii gări și a celei de astăzi vorbesc de la sine despre drumul parcurs spre progres și civilizație. Se cuvine să amintim cu acest prilej că prima cale ferată pe aceste meleaguri datează din anii 1870–1872 cînd s-a construit linia Roman–Bacău–Tecuci–Galați.

Integrată armonios în ansamblul de construcții din zonă, clădirea gării impresionează prin dimensiuni, sobrietate și eleganța finisajelor, prin plastica volumelor care încîntă privirea datorită ineditului soluțiilor adoptate de arhitecți și proiectanți. Iată cîteva date și cifre edificatoare. Suprafața totală a clădirii cu cele 4 nivele ale sale – 6.000 m.p. Holul central, cu o înălțime de 9 m., pune la dispoziția celor aproximativ 20.000 de călători, zilnic, posibilități de servire operativă. Ne referim la spațiile pentru cele 9 case de bilete, birou de informații, ghișee și magazii pentru bagaje de mînă, oficiu P.T.T.R., chioșcuri de difuzare a presei, pentru dulciuri și răcoritoare, punct farmaceutic, florărie. La etaj, unde sînt amplasate elegantele săli de așteptare, un restaurant, o librărie, magazin de produse artizanale și alte utilități, ne întîlnim cu o adevărată premieră pentru stațiile de cale ferată. Este vorba de un vast spațiu destinat Galeriei de pictură „Feroviarul" unde, în permanență, sînt deschise expoziții de artă. Într-un cuvînt, întregul ansamblu este un adevărat model de așezămînt feroviar, pus în slujba bunei servir i a publicului călător și care, în același timp, oferă condiții deosebite pentru activitate neîntreruptă oamenilor muncii de la calea ferată.

Vorbind de dezvoltarea în ultimii ani a centrului feroviar băcăuan, situat pe o magistrală cu un intens trafic, trebuie să subliniem existența unui triaj care dispune de 22 de linii pentru primiri, expedieri, compuneri-descompuneri, încărcări și descărcări ale trenurilor, 7 linii pentru gara de călători și 25 de linii industriale, care deservesc marile combinate și întreprinderi ale orașului. Cît privește volumul și intensitatea activităților din stație, să mai amintim doar că zilnic sînt prelucrate circa 2 000 de vagoane, că se încarcă circa 1 500 de tone de mărfuri, că prin Bacău tranzitează zilnic 64 de trenuri de marfă și 48 de trenuri de călători.

Toate aceste activități complexe sînt dirijate și coordonate de oamenii stației, feroviari cu o înaltă pregătire profesională, capabili să stăpînească tehnica modernă din dotare. Se poate spune, așadar, că aici, la cea mai mare poartă de intrare în Bacău, a fost durată o gară pentru prezent, dar și pentru necesitățile de viitor, în strînsă concordanță cu dezvoltarea social-economică a acestei așezări moldave.

Texte : Corneliu Dorneanu
Foto : Grigore Manea

ÎNTREPRINDEREA DE ELEMENTE PNEUMATICE ȘI APARATE DE MĂSURĂ — BÎRLAD

Str. Republicii nr. 316

TELEFON : 1 59 90 ; 1 46 60 ; — TELEX 02 17 23 — iepamr

CONT VIRAMENT 30.17.5.01.01 Banca Națională Bîrlad

Produce și livrează :

- **APARATURĂ PNEUMATICĂ DE CÎMP ȘI DE PANOU**
  - Regulatoare
  - Indicatoare
  - Înregistratoare
  - Integratoare
  - Programatoare
  - Aparate de semnalizare

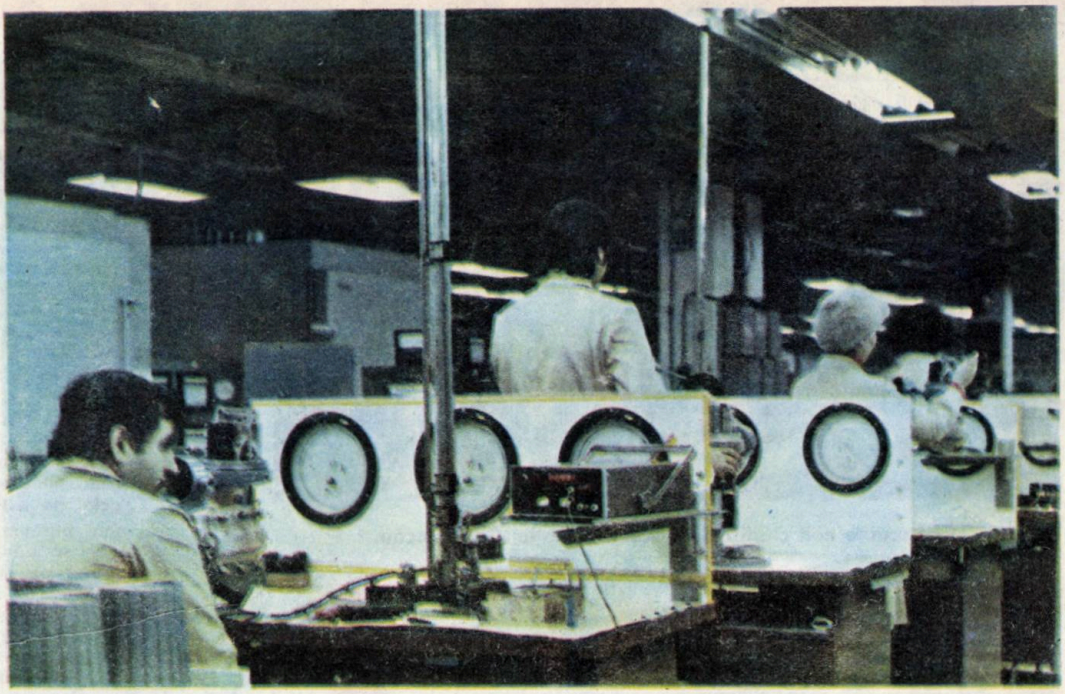

Aspect din secția de montaj aparatură de automatizare

- **TRADUCTOARE ELECTRONICE ȘI PNEUMATICE**
  - Presiune relativă
  - Presiune diferențială
  - Presiune absolută
  - Nivel

- **APARATURĂ DIVERSĂ**
  - Convertoare electropneumatice
  - Poziționere electropneumatice
  - Baterii robineți
  - Filtre reductoare
  - Relee de timp
  - Ventile electropneumatice
  - Aparat de sudură cu apă

- **APARATURĂ DE MĂSURĂ ȘI CONTROL**
  - Șublere
  - Micrometre
  - Rigle de măsurare
  - Suporți micrometre

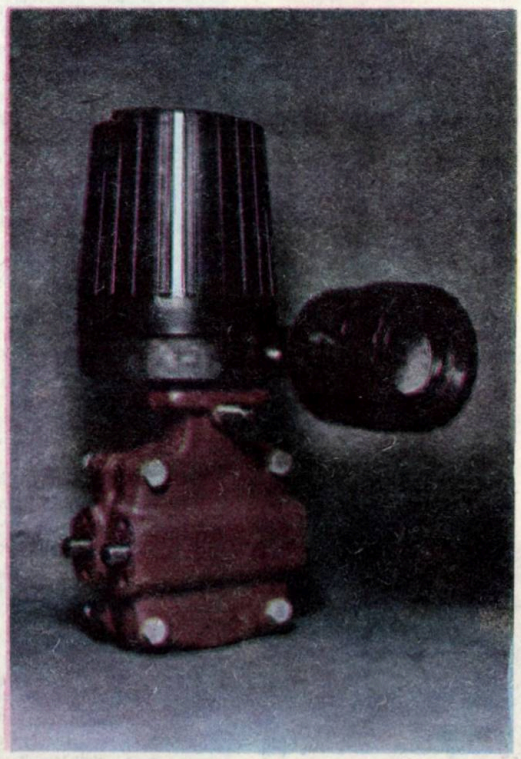

Traductor electronic

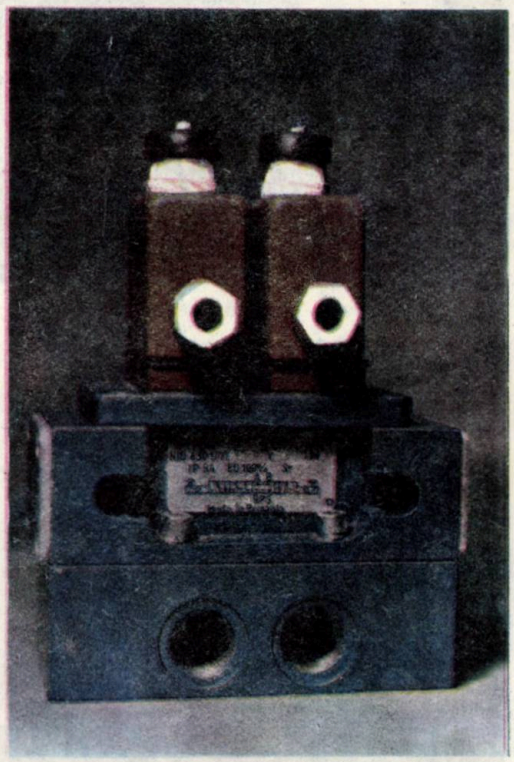

Ventil pneumatic

Moldova"

IAŞI STRADA TUTORA Nr. 2 A

CONT B. N. R. Nr. 30.24.0.02.01

Telefoane:

Director	30 052
Aprov.	36 998
Desfacere	32 981
Centrala telefonică	34 470

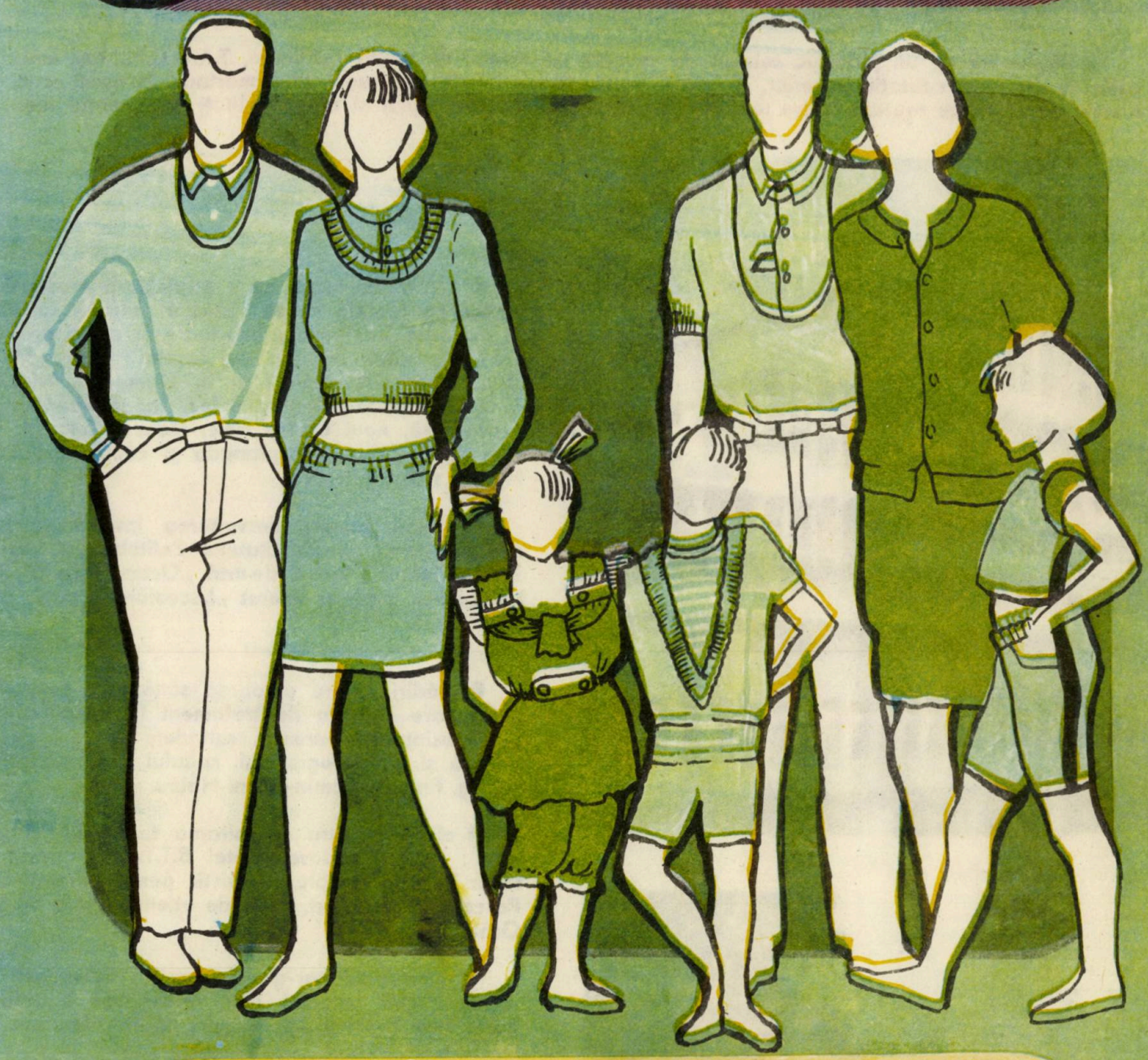

Întreprinderea de tricotaje „MOLDOVA" Iaşi, oferă un bogat sortiment de produse din bumbac şi fire tip bumbac, pentru cele mai diverse destinaţii, într-o mare varietate de contexturi şi culori, de la lenjerie la îmbrăcăminte de oraş şi vacanţă.

Produsele noastre satisfac cele mai exigente gusturi !

Marca „MOLDOVA" – garanţie şi calitate !

Calitatea şi fineţea produselor noastre este recunoscută şi apreciată peste hotare, articolele produse de noi fiind tot mai mult solicitate de partenerii externi.

Cumpăraţi produsele noastre şi veţi remarca toate aceste atribute !

TRUSTUL – ANTREPRIZĂ GENERALĂ

Calea 23 August nr. 3 Iaşi Tel. 46220 ; 40917
Cont la B.I. 3011983900102 Telex nr. 22261

Dispunînd de un puternic colectiv de oameni ai muncii de înaltă calificare, T.A.G.C.M. Iaşi execută, la un nivel calitativ superior, o gamă largă de lucrări de construcţii. Stau mărturie, în acest sens, o serie de obiective reprezentative realizate în ultimii ani în municipiul şi alte localităţi din judeţul Iaşi.

● clădiri de locuit cu o arhitectură modernă, cu spaţii comerciale şi de prestări servicii la parter şi mezanin, cu finisaje interioare şi exterioare deosebite în noile cartiere ale Iaşului : Alexandru cel Bun, Dacia, Nicolina I şi II, Frumoasa, Nicolina-C.U.G., Păcurari-Canta, Bulev. Independenţei, Zugravi-Gară, noul centru civic, Dancu, Tomeşti, precum şi la Paşcani (esplanada şi centrul civic), Tg. Frumos şi Podu Iloaie.

● clădiri pentru dezvoltarea învăţămîntului şi culturii : platforma Institutului Politehnic, Casa ştiinţei şi tehnicii, Liceul de artă „Octav Băncilă", Teatrul pentru copii şi tineret „Luceafărul", şcoli, creşe şi grădiniţe.

● clădiri pentru ocrotirea sănătăţii : spitalul de recuperare şi baza de tratament Nicolina, căminul de pensionari Codrescu, extindere spitalul de obstetrică şi ginecologie Iaşi, spitalul Paşcani, dispensar Tg. Frumos, cămin-spital Hîrlău.

● clădiri pentru dezvoltarea turismului şi sportului : Hotel Moldova, Hotel B.T.T., Complexul hotelier Traian, Complexul turistic pentru tineret, Hotel Paşcani, Hotel sport, pista de atletism, Sala de sport Grădinari.

● lucrări edilitar-gospodăreşti : dezvoltare alimentare apă potabilă Iaşi, reţele apă potabilă şi canalizare Paşcani, Tg. Frumos, staţii de epurare.

● obiective industriale : Staţia anvelope reeşapate Tg. Frumos, Fabrica de produse lactate Paşcani, Întreprinderea Poligrafică Iaşi, Atelier B.L.C. Răducăneni, staţii 110 KV.

● obiective agro-zootehnice : ferme de pui, complexe de porcine, ferme didactice, complexe agro-zootehnice, depozite de seminţe.

● obiective diverse : unităţi şi complexe comerciale, unităţi şi complexe de prestări de servicii, depozite.

L JUDEȚULUI IAȘI

DE CONSTRUCȚII MONTAJ IAȘI

În activitatea constructorilor ieșeni un accent deosebit este pus pe modernizarea continuă a tehnologiilor, urmărind :

● Execuția unor locuințe reprezentative pentru etapa actuală de dezvoltare a municipiului și a celorlalte localități ale județului Iași, cu o arhitectură modernă, cu flexibilitate funcțională și condiții de confort sporit, cu preponderență a clădirilor pe cadre lamelare, diafragme celulare și cadre clasice, precum și prin introducerea a noi tipuri de structuri.

● Creșterea productivității muncii la lucrările de locuințe prin mărirea gradului de prefabricare și a gradului de finisare a prefabricatelor în fabrică, la structurile aflate în execuție, precum și introducerea unor noi tipuri elemente, precum sînt pereții despărțitori prefabricați din betoane ușoare, cu zguri și cenuși, la structurile pe cadre lamelare și diafragme, structura din panouri mari în sistem celular, structura cu nucleu central, precum și un nou tip de structură pentru locuințele din mediul rural.

● Modernizarea liniilor tehnologice și a tehnologiilor de fabricație în activitatea de producție industrială, prin dotarea cu utilaje moderne, cu productivitate și performanțe tehnice ridicate.

● Creșterea gradului de mecanizare a lucrărilor cu consum ridicat de manoperă (săpături, turnări de betoane, tencuieli, zugrăveli, vopsitorii) prin extinderea micii mecanizări, dotarea șantierelor cu utilaje din cele mai moderne, cu performanțe tehnice și productivități mult sporite.

● Folosirea de noi materiale de construcții pentru pereții despărțitori, termoizolații, finisaje.

● Extinderea, în colaborare cu I.C.P.ROM Iași, a modulării și tipizării elementelor de construcții, concomitent cu reducerea numărului de sortotipodimensiuni.

● Introducerea automatizării și electronizării la unele linii tehnologice de producție industrială de profil.

● Modernizarea activității din balastiere și optimizarea transportului de agregate odată cu punerea în funcțiune a liniei ferate industriale Timișești – Boureni, proiectată și realizată în colaborare, de către T.A.G.C.M. Iași și A.C.M. 1 a Regionalei de căi ferate Iași.

● Dotarea Oficiului de calcul cu noi echipamente de înalt nivel tehnic în vederea îmbunătățirii substanțiale a organizării și conducerii activității de construcții-montaj.

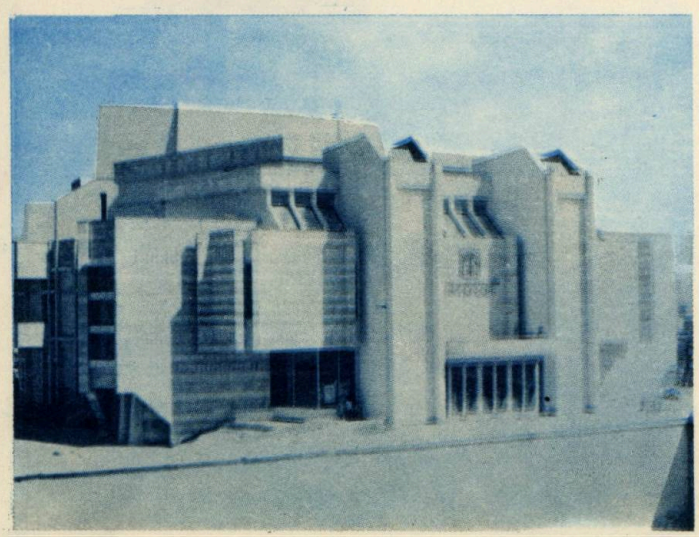

Teatrul pentru copii și tineret „LUCEAFĂRUL"

M. A. — D. G. E. M. A.

ÎNTREPRINDEREA MECANICĂ PENTRU AGRICULTURĂ

6600 IAȘI str. Pavlov nr. 14

Telefon : 43170 Telex : 22267 Cont : 307640 B.A.I.A. – IAȘI

UTILAJE ȘI PIESE DE SCHIMB PENTRU AGRICULTURĂ

89110

BIBLIOTECA ORĂȘENEASCĂ
JIMBOLIA

Tiparul executat sub cd. 76 la Întreprinderea Poligrafică Iași
str. 7 Noiembrie nr. 49

CENTENAR

Lei ~~30~~
3.000